

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

B 868,956

UNIVERSITY OF
*University of
Michigan
Libraries*

ARTES · SCIENTIA · VERITAS

100

100

SLOVENSKÁ REČ

a

jej miesto v rodine slovanských jazykov.

Práca

dra Sama Czambela.

I. oddelenie:

Osnovy a iný materiál rečový.

(1. čiastka: Východoslovenské nárečie.)

Z knižnice Jána Zemana ev. farára v Turčiansku
č. 1344 oddiel 1.7a sväzok 1
Nadobud Cena

Nákladom vlastným.

V Turčianskom Sv. Martine r. 1906.

891.87
C997sl

Knihlačiarsky účastinársky spolok v Turčianskom Sv. Martine.

OBSAH.

A. Všeobecné vedomosti. (Str. 5—208.)

	Strana
I. Z miestopisu a z národopisu	5—114
O území východoslovenského nárečia vôbec. Tatry	5
Najstaršie obydlenie východoslovenského územia	8
Z politických dejín východoslovenského územia	15
Najstaršie národnostné pomery východoslovenského územia	20
Terajšie národnostné pomery východoslovenského územia	53—87
Slováci	53
Poliaci	63
Nemci	71
Rusi	75
Maďari	87
Z labyrintu miestopisných názvov	87
II. Z nárečoslovia	115—178
Ako sa rôzni východoslovenské nárečia	115
Vliv iných nárečí a jazykov na rôznenie východoslovenského nárečia	129
Vliv cirkví na rôznenie východoslovenského nárečia	132—149
Kalvíni	132
Luteráni	138
Gréko-katolíci	139
Rímo-katolíci	140
Nárečoslovné svojskosti východoslovenského nárečia	149
III. Výbojná sila východoslovenského nárečia.	178
IV. Východoslovenské nárečia spisovnou rečou	186
V. Doterajšie žriedla východoslovenského nárečia	192
VI. O pravopise osnôv a iného materiálu rečovného	205

B. Rečové ukážky. (Str. 209—476.)

I. Ukážky východoslovenského nárečia.

a) Osnovy východoslovenského nárečia samosvojho	209—356
---	---------

Spišská stolica.

Z Ganoviec	209
Z Hrabušíc	210
Zo Štvartku	219
Zo Smižian	221

IV

	Strana
Z Markušoviec	225
Z Harihoviec	226
Z Harhova	229
Z Jablunova	231
Zo Spiš. Podhradia	236
Z Kľuknavy	236
Z Olcnavy	237
Z Margecian	239
Z Cepľický	242
Z Hnilčika	244
Z Hnilca	247
Z Vyšných Repáš	252

Šarišská stolica.

Z Veľkého Šariša	253
Z Bertotoviec	279
Zo Širokého	281
Zo Sobinova	286
Z Lubotine	290
Z Plavnice	297
Z Kapušian	301
Zo Slov. Raslavíc	303
Z Bardijova	310
Z Gaboltova	313
Z Giraltovec	320
Z Hanušoviec v Šar.	321
Z Kendzíc	322
Z Lemešian	327
Z Malovesky	330

Abaujská stolica.

Z Barce	334
Z Mindsentu	337
Z Geče	338
Zo Sace	341
Zo Siplaku	344
Z Rozhanoviec	349
Zo Žiroviec	351

b) Osnovy východoslovenského nárečia pomiešaného . . . 357—449

a) Podrečie zemplínsko-ungaké 357—427

Zemplínska stolica.

Z Trebišova	357
Zo Sečoviec	357
Z Vranova	365
Z Dobrej	366
Zo Stropkov	368
Z Banoviec	368
Zo Stražského	371
Z Humenného	380
Z Udavského	384
Z Koškoviec	385
Z Pupina	386
Z Dlhého na Ciroche	388

<i>Ungská stolica.</i>		<i>Strana</i>
Zo Sobraniec		391
Zo Sobranských Komaroviec		405
Z Ostrova a z Karčavy		407
Z Lučök		408
Z Tašole		410
Z Bežoviec		412
Z Koromle		425
β) Podrečie lučivnianske		427—449
Z Lučivnej		427
Z Batizoviec		437
Z Gerlachova v Sp.		438
Z Vikartoviec		439
Z Ceplice		444
Z Hranovnice		447

II. Ukážky susediacich s východoslovenskou rečou ino- slovenských nárečí.

a) Osnovy poľské.

Z obcí slovenskej reči najbližších:

Z Malého Slavkova	449
Zo Slovenskej vsi	452
Z Krížovej vsi	456
Z Nižných Ružbách	458
Z obdialečia:	
Zpod Dukly	459

b) Osnovy ruské.

Z obcí so slovenskými obcami bezprostredne susedných:

Z Nižných Repáš	459
Z Orlova	462
Zo Stebníka	465
Z Domaníniec	466
Z Onokoviec	472

Z obdialečia:

Zo Strojny	473
----------------------	-----

C. Slovníkové svojskosti. (Str. 477—624.)

I. ODDELENIE :

OSNOVY A INÝ MATERIÁL REČOVÝ.

VÝCHODNOSLOVENSKÉ NÁREČIE.

A. Všeobecné vedomosti.

I. Z miestopisu a z národopisu.

O území východoslovenského nárečia vôbec. Tatry.

1. §. Treba rozoznávať dvojaké územie východoslovenské. Širšie: Územie vlivu východoslovenskej reči. Užšie: Územie reči východoslovenskej.

Územie vlivu východoslovenskej reči rozprestiera sa v stoliaciach spišskej, šarišskej, abaujskej, zemplínskej a ungskej. V stoliaciach spišskej a šarišskej bez ohraničenia, v stoliaciach abaujskej, zemplínskej a ungskej s výnimkou územia čiste maďarského.

Územie východoslovenskej reči obmedzuje sa v menovaných stoliaciach na té kraje, v ktorých obyvateľstvo po východoslovensky hovorí. Toto územie bude do podrobna vymedzené nižšie.

Ani užšie ani širšie územie východoslovenské nie je zemopisným celkom. Širšie územie so západnej strany hraničí s Tatrami a s tými vrchami, ktoré oddeľujú Spiš od Liptova; od poludnia s tými vrchami, ktoré oddeľujú Spiš od gemerskej stolice. Ostatok hraníc širšieho územia východoslovenského je nie dôležitý pri tejto práci; ani sa nedá všade na vlas určiť.

2. §. „Tatram“ dostáva sa v slovenskej spisbe neobyčajného vyznamenania. Ony sa staly „kolískou“ Slovákov, v ich úkryte zachovala reč slovenská svoju „až úžas vzbudzujúcu slovanskú sviežosť“, ony sa staly u Slovákov symbolom slovenskosti a predmetom zbožňovania atď. Je tedy treba, aby sme si na Tatry zblízka posvietili. A musíme to urobiť tu, lebo Tatry, berúc názov v pravom smysle, zemopisne priliehajú — k východoslovenskému územiu.

So zrením na rollu, jaké sa dostalo Tatram v slovenskej literatúre, treba je vedieť, čo sú vlastne Tatry a čo k nim vlastne patrí zemopisne.

Znalec Tatier, dr. Stanisław *Eljasz-Radzikowski*, w swojej pracy „Pogląd na Tatry“, (czytał som ju z „Przewodnika do Tatr“, wydaneho od jeho otca Valéra *Eljasza*, w Krakowie 1900), napisał, że „Tatry okrem toho, že náležia do refazy Karpátov, tvoria samostatné pásmo horské, osobitý celok. Z ohľadu geologičného (v širšom význame) i tektoničného sú Tatry v svázku s Karpátami, vchádzajú jako jedno ohnivo do tej veľkej refazy horskej. Z tej príčiny tvoria osobitný celok orografičný a trochu aj geologičný, ktorý má jasné a určité hranice, a rôzni sa rozhodne od ostatku Karpátov vyvýšením nad úroveň morskú, aj charakterom alpským“. (Przewodnik 261.)

Eljasz-Radzikowski delí Tatry na Západné, Východné a „Bielske“ (= Belianske). Východné menujú sa aj Vysokými; od nich dostaly meno celé Tatry. Toto zemopisné podelenie Tatier zide sa nám v tejto práci; častejšie sa o tom presvedčíme.

Tatry sa počínajú na západe asi od tej čiary, ktorú by sme ľahali od Chabovky (v Orave) cez sedlo Hutianske (v Liptove) na Kvačany a Kvačiankou k Váhu. Tiahnu sa na východ asi po tú čiaru, ktorú by sme vytiahli nad spišskou Belou od Bušoviec cez Ždzar, Podspady do Poronina. Poludňajšia hranica Tatier ide hore Váhom od Kvačianky počnúc až po Kráľovu Lehotu, potom Bielym Váhom, Popradom až po Bušovce. *) Západné Tatry siahajú od Hutianskeho sedla po sedlo „Liliowe“ (od Kriváňa čiarou na polnoc). Tatry Východné či Vysoké idú odtiaľ po sedlo „Bielske“ (= Belianske) s „Kopou“. Tatry „Bielske“ po hore uvedenu východnú čiaru medzi Bušovcami a Poroninom.

*) Podrobný popis hranice: »Granice Tatr ze stanowiska hydrograficznego wszędzie są wyraźne, stanowią je rzeki i potoki, a gdzie niegdzie, gdzie tych brakuje, przełęczę ku sąsiednim pasmom górskim. Zaczynając od zachodu w głównym grzbiecie Tatr granicą od sąsiednich Hal Liptowskich jest przełęcz Huciańska w grzbiecie niskim zwanym Bieskidami 930 m., przez którą prowadzi droga jezdna z Żuberca na Orawie do Hut na Liptowie. Od przełęczy Huciańskiej schodzi granica Tatr ku południowi Potokiem Huciańskim, który płynie w głębokiej skalistej dolinie zwanej Oblazami na Kwaczany i od tej też wsi niżej przybiera nazwę Kwaczanki. Idąc za biegiem tej rzeki mniej więcej w kierunku południowym aż do jej ujścia do Wagu, przechodzi granica Tater przez osadę Sielnicę, poczem pod wsią Niżniemi Dectarami ciągnie się Wagiem w górę biegu tej rzeki w kierunku wschodnim na miejscowości Swaty Mikołasz i Hradek aż do Kralowej Lehoty, gdzie się łączą Wag Czarny z Białym. Tutaj przechodzi do Wagu Białego i w górę jego biegu ciągnie się na Ważec, poczem Szczyrbskim Potokiem podchodzi na Dział Szczyrbski. Stąd schodzi do rzeki Młynicy, a z nią do Małego Popradu, wreszcie poza Łuczyną, gdzie Mały Poprad wpada do Popradu, idzie po tej rzece za jej biegiem górnym przez miasto Poprad, Spišką Sobotę, przyczem z kierunku wschodniego prze-

Ako z toho ohraničenia vidieť, Tatry dosť málo priestoru zajúmajú v pomere k úzmiu, na ktorom Slováci bývajú. *) Eljasz-Radzikowski k priestoru tatranskému počítá doliny tých štyroch riek, ktoré z Tatier vytekajú, menovite: dolinu Dunajca či „Podholie“, dolinu Popradu, dolinu liptovského Váhu a dolinu rieky

chodzí v smer na pólnocny až do Bielej Spiskiej. Odtiaľ, a vlastne do pólnocných Buszoviec opuszcza granica Tatr Poprad i wchodząc do wpadającego doń *Bielskiego potoku*, zmienia równocześnie kierunek z pólnocnego na zachodni i w górę biegu tego strumienia idzie na Kotlinę i Jaskinie Bielskie, rozdzielając w tem miejscu Magury Spiskie od Tatr. Dolina Bielskiego potoku zwie się Kotlinami, wyżej we wsi Żarze przybiera nazwę doliny Żarskiej. W górnym biegu potoku Bielskiego przechodzi granica na dopływowy potok *Średnicę* i tym potokiem spina się na przełęcz Żarską, leżącą na zagłębieniu grzbietu pomiędzy Tatrami, a Magurami Spiskimi. Przez tę przełęcz wiedzie gościńiec ze Żaru do Podspadów. Poza przełęczą schodzi granica potokiem *Golinsowskim* płynącym wzdłuż gościńca prowadzącego z przełęczy Żarskiej do Podspadów. Potok Goliasowski uchodzi do potoku *Jaworowego* w Podspadach i tutaj też granica Tatr biegnie za potokiem Jaworowym, który jest dopływem *Białki*, aż ku tej rzece, czyniąc prztem zakręt ku pólnocy. Za biegiem *Białki* dochodzi aż do wsi Bukowiny, leżącej na granicy Spisza już na Podhalu i pod nią zwraca się do potoku *Olewsiańskiego*, którym wydobywa się na Wierch Bukowiny i spuszcza się w drugą stronę do potoku *Poronca*. Za Poroncem biegnie do wsi Poronina, gdzie zwraca się z chwilowego zbieżenia ku pólnocy na południo-zachód do rzeki *Zakopianki* ku Zakopanemu. Idąc przez Zakopane w górę biegu *Zakopianki* przechodzi do jednego z jej potoków źródłowych do *Cichej Wody*, którą dobiega do przechyliny Gabełki łączącej Tatry ze Wzgórzami Podhalemi. Przez tę przechylinę przedostaje się na drugą stronę do *Kirowej Wody* płynącej z Doliny Kościelisk i potokiem tym dochodzi do Roztok, gdzie się łączy Kirowa Woda z *Wodą Siwiańską* płynącą z Doliny Chochołowskiej. W tem miejscu wchodzi do Wody Siwiańskiej i w górę jej biegu idzie na małej przestrzeni do *Siwej Polany*, skąd zwraca się wprost na zachód na Molkówkę, leżącą na granicy pomiędzy Podhalem a Orawą. Z Molkówki wchodzi do Doliny Cichej i *Potokiem Cichym* biegnie do Orawic. Tutaj zwraca się przez *Potok Bobrowiec* i wpadający doń potok *Michulec* na przełęcz pomiędzy Osobitą, która kończy w tem miejscu Tatry, a Skoruszyną należącą do Wzgórz Orawskich. Doliną Błotną i potokiem *Błotnym* spuszcza się granica do wsi orawskiej Chabówki, gdzie obraca się pod kątem prostym na południe i biegnie w górę biegu *Studziennej Wody* i następnie wpadającego do niej *Spadowego potoku* do Żuberca. W Żubercu z potoku *Spadowego* wchodzi do *Borowej Wody* i tym potokiem dochodzi do przełęczy Huciańskiej w to miejsce, skąd zaczął się opis granicy obszaru obejmującego Tatry. (Przewod. 265—268). — Priehled dosť bohatej literatury o Tatrách, latinakou, nemeckou a hlavne polskou rečou, najdeš v Eljaszovom »Przewodniku do Tatr«, na str. 374—381. O bibliografický výpočet spisoav a rozpráv slovenských alebo českých sa nestaral.

*) Dr. Stan. Eljasz-Radzikowski napísal (Przewodnik 262/263): »Jeżeli chcemy określić przestrzeń Tatr miarą geograficzną, powiemy, że Tatry leżą bliżej bieguna pólnocnego aniżeli równika, — zachodni kraniec Tatr będzie, jeżeli się uwzględnia osady ludzkie, na 37° 13' (wieś Kwaczany na Liptowie), wschodni zaś na 38° 7-5' wsch. dług. od F. (miasto Biała Spiska), czyli niecały stopień długości 54 5'. Granicą południową jest 49° 2' (miasto Hradek na Liptowie), a pólnocną — 49° 20-3' póln. szer. (wieś Poronin na Podhalu). — To są najdalejsze granice, do jakich sięgają Tatry razem ze stokami.»

Oravy (Przewod. 263). Nižný Liptov už nepočíta k priestoru tatranskému, tým menej hory, ktoré sú medzi Liptovom a Zvolenskou. *)

My si myslievame, že sú Tatry naše, že sú Tatry slovenské. I v tejto veci nám je treba trochu triezvosti. Aj iní si osobujú na ne právo. Mne iba o to ide, aby sme jasne videli a aby sme sa nemámili dômyslami, k akým nás neoprávňuje skutočný stav vecí.**)

Najstaršie obydlie východoslovenského územia.

3. §. Uhorský dejepis nevie nič o obydlí spišského a šarišského územia v staršej dobe, menovite v dobe preduhorskej.

Ako je známé, nemenovaný notár kráľa Bela menuje Spiš „Spišským lesom“ (= silva Zepus) v dobe príchodu Maďarov, a Jozef *Hradszky* myslí, že to pomenovanie bolo trefné, lebo dľa listín ešte aj v XIII. a XIV. stoly boli rozsiahle pralesy na Spiši,

*) »Na hranicy pomiędzy Orawą i Liptowem w przedłużeniu Tatr, przedzielone od nich głęboką przełęczą Huciańską ciągną się Hale Liptowskie z najwyższym szczytem Wielkim Choczem 1613 m. *Hale Liptowskie do Tatr nie należą*, choć je do nich niekiedy dawniej zaliczali autorowie.« (Przewod. 264). — »Równolegle do Tatr, na południe od nich, ponad Liptowem i Spiszem wznosi się znaczne pasmo górskie wyróżniające się od wymienionych pasm i wzgórz większą wysokością, tak zwane Tatry Niżnie, które już jednak nie wchodzą w granice Tatr, choć nazwę od nich przybrały. W Tatrach Niżnich znajdują się szczyty ponad 2000 m. jak Dziumbir 2045 m.« (Tieź tam). Dr. Ant. *Rehman* počítuje aj »Hale Liptowskie« k Tatrám a opisuje ich pod názvom »Orawsko-Liptowskie Hale« (Tatry. We Lwowie 1895. Str. 162–173).

**) Dr. Stanisław *Eljasz-Radzikowski* púšťajúc sa do svojej práce »Pogląd na Tatry« takto zahorlil (Przewod. 259): »Na Tatry można spoglądać rozmaicie. Można na nie patrzeć okiem spokojnego badacza, człowieka z Europy, który zbrojny w naukę i wykształcenie, bada ten wielki przedmiot przyrody; można też patrzeć okiem Polaka, co obejmując sercem i umysłem całą swą ziemię, jak daleko sięga mowa polska od mielizn Pomorza po wyżyny Podhala, kocha Tatry i wie, dlaczego je kocha. Czy tak, czy owak patrząc, zawsze trzeba powiedzieć, że jest to przedmiot godzien uwagi, przedmiot wielki, niepowszedniego znaczenia i ceny. Działa on i wpływ wywiera daleko, przyciąga do siebie bracie całej tej krainy, której wyniesieniem panuje. Tu dążą umysły, dusze, rozумы, — wpływ Tatr widnieje w naszej umysłowości, w polskiej nauce, sztuce, twórczości, charakterze. Wycisnął on piętno na nas, *Tatry bez Polski, a właściciel Polski bez Tatr pomyśleć sobie nie można.*« A neskoršie zas: »Polska jako całość, jako jednostka uważana, w przyrodzonych swych granicach, sięga od ruchomych fal Bałtyku po zakłete w skałę fale Tatr.« (Tieź tam 260). A ešte jasnejšie: »Za tymi Górcami przedzielone od nich obszerną wyżyną zwaną Podhalem pną się w niebo Tatry (2663 m.), *najwyższe wzniesienie Polski.*« (Tieź tam 261).

ktoré kráľovia rozdarúvali svojim verným. Hradszky uvádza listinu z r. 1256., dľa ktorej Arnold (Görgey), syn Jordana, dostal lesy počnúc od vrchu Simine (teraz „Simeny“ *) až po Tatry. Listinu z r. 1264., ktorou Belo IV. comesovi Botyz-ovi daroval lesy (hetene alias Howerfelde, na území ktorých ležia teraz Batizovce. Z listiny toho istého kráľa, vydanéj r. 1269., vidieť, že tam, kde sa schodia chotáre Spišskej a Liptovskej, bolo asi 10 □ míľ pralesa, a to od prameňa Popradu po prameň Hornadu a odtiaľ dolu Váhom po vtok Hybovky a hore jej potočím po hrebeň... Dľa Hradszkého v XIII. storočí nebolo ani jedinej osady na tomto veľkom území. (Vidz: Hradszkého „Szepesvármegye a mohácsi vész előtt“ Szepesváralján 1888., str. 3.).

Josef Hradszky, odvolávajúc sa na listiny, píše, že nasledujúce spišské osady pralesami boli pokryté ešte v XIII. a XIV. storočí, a to: Jaklovce, Mnišek (1284), Veľká Lomnica (1287), Ružbachy (1288), Korytník (1297), kraj medzi Hololumnicou a Plavčom (1293), pobrežia Nedzice a Bialky až po prameň Dunajca, Folvark, Granastov, Krempach-Lubovňa, Litmanová, Sulín, Jakubiany (v prvom štvrtstoročí XIV. stor.), a Majurky, Hondermarek, Lubica, Ruskinovce, Levoča. (Tiež tam.)

A v úvode ku svojmu spisu o miestopisných názvoch spišskej stolice (Szepesvármegye helységnevei. Löcsén 1887) doznáva, že nenašiel z „provincie Szepus“ miestopisného mena v listinách z XI. veku. Aj z XII. veku je málo mien. Ale v XIII. storočí objavujú sa hromadne také osady, ktoré bezodporu už dávno trvaly pred Belom IV. (1235—1270). Dľa Hradszkého v spišskom Podkarpátí ľud slovanský („szláv népek“) býval dávno, prvej ako Pannóniu Maďari zaujali, ale nevie, či už vtedy trvaly osady na terajšom území spišskej stolice, a jak trvaly, ktoré osady to byly. Najstaršie osady, svedčiace o slovenskom obyvateľstve na Spiši, sú dľa neho **) *Nadosth* teraz Tersztyánfalva v listine z 1258, villa *Thomasi* (hospitum sclavorum, už zanikla) v listine z 1278, a villa *sclavorum de Gargou* v listine z 1280, po maďarsky neskoršie: Teut-Görgő, Tót Görgő. (Tiež tam, str. 1.)

*) „Siminja“, r. 1256 vrch vedľa Podolinca v Spiši. P. Križko. Slov. Pohľ. 1892., 338.

**) Aj dľa I. Duliškoviča, Istor. čerty ugro-russkich. Ungvár 1874, str. 111.

4. §. Spišské územie opiera sa na západe o dve čiastky tatranského pohoria, o Vysoké a o Belianske Tatry. Z predošlého §-u sme poznali, že doliny podtatranské, menovite popradská, a Spiš vôbec, nemohly byť kolískou ľudstva, ale zväčša len pustatinami boli v dobe preduhorskej. D'a uhorského dejopisu povstávaly tu osady iba v prvých storočiach uhorskej doby. Iného názoru niet ani v poľskej spisbe, v ktorej, ako sme videli, všímajú si pilne všetkého, čo sa pofahuje na Tatry.*)

Dejopis nevie viac ani o starej dobe šarišskej a abaujskej stolice; ba ešte menej.

5. §. Na Spiši sa najdú kde-tu ostatky hradov, hradiští, jest tu dakoľko *stráží* atď., ale z týchto nemôžeme zatvárať na preduhorskú dobu Spiša v ničom. Dejopisci Uhorska objavujú systém prvotného šírenia a ustáľovania krajinských hraníc. Tě spišské hrady, hradištia a stráže sú pravdepodobne ohnivami z refazi uhorského ohraničovacieho systému. O tom, že západná čiastka územia východoslovenského (širšieho), čo aj slabo, predsa obydlená bola v dobe preduhorskej, máme presvedčujúce dôkazy v starých zemopisných názvoch. Názvy: Tatry, Poprad, Hornad, Torisa, Šariš, Spiš atp. nedajú sa dostatočne objasniť z reči národov doby uhorskej, ani zo slovanského, ani z maďarského, ani z nemeckého. Čo z toho nasleduje? Že tě názvy prešly na nás z doby preduhorskej, od obyvateľov, ktorých národnosť dosiaľ určite neznáme. Akže tamjší obyvatelia skutočne nemali obcí v našom smysle slova, tým sa nevyvracia možnosť, že tam bývali. Mohli tam bývať čiastočne usadení a čiastočne kočujúci, jako pastieri, bez politického sriadenia.

*) Dr. Stanisław *Eljasz-Rądzikowski* píše v rozpr. »Pogląd na Tatry« (Eljaszów »Przewodnik« str. 367): »Następują czasy wędrówki narodów, poczem pomatu wyłaniają się z cieniów przeszłości Słowianie. Przedhistoryczne czasy słowiańskie zostawiły w około Tatr mnóstwo śladów, przeważnie znowu po stronie południowej Tatr. Jest to okres cechujący się grodziskami. Po północnej stronie Tatr grodziska znaleziono daleko od Tatr, bo w okolicy Bochni i Chrzanowa, na południu dochodzą one jednak do samych Tatr. Tutaj nazywa lud słowacki miejsca takie: hradek, hradisko, straża. Po czasach przedhistorycznych poczyna się okres, w którym już głośno o Słowianach, *powstaje wtedy państwo Wielkomorawskie, rusza się plemienne osadnictwo w okolicach Tatr. Od północy dążą ku Tatom plemiona Wiślan, od południa Słowacy za rzekami ku ich źródłom. Zaludnia się Orawa, Spisz, a później zapewne odcięte od Powiśla lasistymi Górcami Podhale.*«

Pripomenutie. O uvedených zemopisných názvoch podali dosť etymológii spisovatelia zainteresovaných národností, ale tieto etymologie opatrného človeka neuspokojujú. Najprvšie o mene »Tatry«. Veľmi bije do očí podobnosť názvov: Tatra, Matra, Fatra, Nitra, a pri konečnom rozsúdení o veci, bude treba objasniť aj otázku tejto podobnosti a všetko, čo s tým súvisí. Písané meno *Tatier* zachovalo sa len z X. storočia, aj to v takom písme, ktoré je nie pôvodinou. Dr. Stan. *Eljasz-Radzikowski* píše o tom (Przewodnik, str. 374): »Pierwszą wzmiankę o Tatrach zawiera opis granic biskupstwa praskiego, który ma pochodzić z czasów św. Wojciecha, a powtarza go akt cesarza Henryka IV. z r. 1086 „montes quibus nomen est Tatri“.

Choč dokument ten jest podrobiony, jednakowoż bądź co bądź opiera się co do nazwy Tatr, na dawniejszym opisie granic, który może się odnosić do państwa wielkomorawskiego. Tak więc można powiedzieć, że nazwa Tatr była znana już w X. wieku. V poľských písnoch spomínajú sa »Tatry« od XIII. storočia. *Eljasz-Radzikowski* uvodí té miesta takto (tiež tam): »Późniejsze akta wspominają nazwę Tatr w wieku XIII. przy sposobności osadzania Podhala, jak Bolesław Wstydlivy w r. 1255 „montes, qui dicuntur Tatri . . .“ Długosz już wie o Tatrach, że tam wypływa Dunajec Czarny i Biały i Białka, zapisuje też z jakichs dawniejszych źródeł wiadomość o wielkich śniegach, które w r. 1276 spadły na Tatry.« Z uhorských listín *P. Križko* uvodí: (»Názvy prastaré«, Slov. Pohľ. 1892., 553): »Tatra, roku 1086 spomínané pohorie *Tritri* in limitibus Vugarorum versus Cracouam«, F. VI., 1, 132, — roku 1256 vrch *Tatra* i *Tatur* »mons niueus«; F. IV, 2, 382 a IV, 3, 516, — a roku 1264 vrch *Tortoi* a pohorie *Tatur* (»sub monte Tortoi, hoc est specificum vnus ex alpihus Tatur nomen«). Podobá sa pravde, že na Slovensku najde sa viac miestopisných názvov »Tatry«, »Tatra«, ale tým sa ich slovenskosť nedokazuje. V slovenčine stalo sa *tatra* pochopovým slovom na neúžitú zem. Kde sa tedy najdu také názvy, ony sú od pochopového slova *tatra*. *Joz. L. Holuby* uvodí taký názov znad Zem. Podhradia: dovôkol roľami obtočený, podlhovavý kopec »Tatry« zvaný, vidz Sbor. MSS. 1896, 202. Pripomni si »roľami obtočený kopec«, keby bol užitočný, vari by ho už boli zorali! Dr. Stan. *Eljaszovi-Radzikowski*mu povedal *Gerlachovan*: gdzie niet les, to »Tatry«. (Č. L., X. 306.) V mojom rodisku a v okolí je tiež bežný ten výraz. »To je len taká *tatra*«, povedia na zem neúrodnú. — *I. Filevič* považuje názov *Tatry* za slovenský, hovoriac: »Kromě slovenskích Tatr jest i ruskijá Tovtry (Toutry ili daže Toltry)«, vidz v Istor. drevn. Rusi na str. 151. Na tom mieste uvodí aj osadu *Toutry* na Dnestri, k poludniu od Záležčík. Ako videt z 5) pripomenutia na spomenutej strane, *Filevič* rozoznáva *Tatry* nielen čo do názvu »Tatry — Tovtry«, ale aj zemopisne: Uvádza, že názov podľa *Pola* i *Tutkovského* znamená »skala«, dodáva: »Dějstvitělno nazvanie *skalka* popadajetsia nerědko v nazvanijach verchov, kak v Tatrach (Červona Skalka), tak i v Tovtrach (Rastaveckaja, Boreckaja)«. — O menách *Poprad*, *Hornad*, *Spis* je hodno už tu zaznačiť, že si ich mená starí pisári za dlhé časy nevedeli osvojiť, písuc za ne všelijaké skomoleniny, tak na pr. popri najbežnejšom lat. názve *Scepus*, písavali aj: *Czypis*, *Zypus* a všelijako inakšie. Etymologia *Št. Mišika*, že je meno *Spisa* totožné, čo sa týče koreňa, so slovom »župa«, vidz v *Nár. Nov.* z 1883, č. 90,

je čira fantázia a ovšem aj všetko to, čo sa z tej etymologie zatvára. — Rieku *Torisu* menujú po maď. *Tárca*. Prvý výraz je pôvodnejší, bude o tom reč inde, ale tým nehovorím, že je plnšia forma »Torisa« slovenského pôvodu. — Čo sa týče maď. mena *Sáros*, čítaj *Šároš*, to by mohlo byť z maď. *sáros hely* = blatné miesto. Podhradie *Šariša*, menovite té miesta, na ktorých leží mesto *Šariš*, mohli byť blatiskami, lebo nízko ležia pri *Torise*. V tomto prípade dostal by bol hrad svoje meno od priestranstva pod zámkom, t. j. bol by býval postavený na mieste už predtým pomenovanom, a síce po maďarsky pomenovanom. (Srovnaj zámok *Blatnice*.) Ale takéto odvodzovanie pochybným robí ten hláskoslovný zjav slovenského mena, že toto slovenské meno znie *Šariš* m. *Šaroš*. Niet totiž nijakých príčin hláskoslovných, aby meno *Šaroš* Slováci neboli mohli prijať touto formou. — P. Z. *Hostinský* odvodzuje *Šariš* od výrazu »za Rus« (*Let. Mat. Slén. VII., I., 48—49*), hovoriac, že znamená »kraj ťahajúci sa od domoviny Rusov uhorských severne«, že *Šariš* tak pomenovali uhorskí Rusi. — Je to čira fantázia, nie etymologia. Za stara nazývali *Šarišom* ešte hodne priestranstva na poludnie do *Abaujskej* a *Zemplínskej* (*Sáros Patak*; r. 1254 spomína sa územie *Sarus* v *Zemplíne*, vidz *Križkove* »Názvy prastaré« v *Slov. Pohľ. r. 1892, str. 552*). I túto okolnosť využil *Hostinský* v prospech svojej »etymologie«: »Význam mena »Šaryš« berem za = Za-Rus. Je to názov relatívny. Rusi karpáto-východní, okres zeme západný, a tak priestor terajšej župy »Šaryšskej« a »Abojskej« — volali obecne krajom »za-russkou« (zemou) le žiacim. Takto dá sa vysvetliť, prečo aj kraj abojský nazývaný bol župou *šarišskou*« (*P. Z. Hostinský Let. Mat. Slén. VI., II., 61*).

6. §. O východnej polovici východoslovenského územia (širšieho) by sa dalo viac povedať, ale ani tu nemáme nič istého. P. J. *Šafárik* vo svojej rozprave „*Myšlénky o starobylosti Slovanů v Evropě*“ nepochybuje, že meno terajších *Sotákov* v horných *Uhrách* pochádza od dakedajších *Satagov*. (Č. M. Č. 1834., I., 42). *Satagovia* sa spomínajú v V. st. *) Ja síce nepovažujem za nemožnosť, že by *Slovania* bezprostredne pod *Karpátami* neboli mohli žiť už v V. st., aj skorej, nakoľko je reč o výbežkoch kmeňov, ktoré v svojej nádkarpátskej domovine bezprostredne nad

*) V »*Slovauských Starožitnostiach*« (V *Praze* 1837, str. 211—212) vyslovil sa *Šafárik* obšírne v tej veci: »...mám za to, že onino *Satagové*, o nichž v letopisech 5. st. zmínka se děje, byli Slované, předkové dnešních *Sotáků* v půlnocních *Uhřích*. *Satagové* tito v dějinách po nejprvé okolo r. 454, a síce v horních *Uhřích* a dále na poledním *Dunaji*, se pojevíli. *Jornandes* nám samojediný jména jejich zachoval. Zpráva jeho o nich jest sledující. Po smrti *prý Attilově veliká* jeho říše dostala se za podíl rozličným národům. V *Pannonii* se osadili *Gothové*; v *Dacii* *Gepidae*; v menší *Skythii* a dolní *Moessii* *Sciri*, *Satagarii* a jiní z *Alanův* (*Sciri et Satagarii et ceteri Alanorum cum duce suo nomine Candax*); ostatní v jiné krajiny se uvázali. Avšak nedlouho potom, r. 469, tytéž *Satagy* již v hořejší *Pannonii* (*interiori Pannonia*) nalezáme, kdež

Karpátami bývali, ale odpierať musím, že by sa smelo zatvárať na národnú jednotnosť Satagov z V. storočia s terajšími Sotákami východoslovenského územia na základe mien „Sataga“ a „Soták“. Kto sa aspoň za týždeň za dva pobavil v Zemplínskej a v Ungskej a kto vie po východoslovensky a po uhorskorusky, musí sa úplne o tom presvedčiť, že Sotákov jedine preto volali Sotákmi, lebo miesto východoslovenského *co*, spisovného *čo*, vyslovovali *so**). Pre obydlenie východnej polovice východoslovenského územia v V. stolytí nemôže sa prijať za dôvod Šafárikova mienka o tom, že sú terajší Sotáci potomkami starých Satagov. Ale na staršie obydlenie tohoto územia poukazujú iné zjavy, ktoré uvediem v nasledujúcom §-e.

je Gothové válkou sklíčiti a sobě podmaniti umínili, ale sami od pozůstalých Hunův přepadeni byvše musili od nich upustiti. Slova »qui interiore Pannoniam possidebant« vykladači obyčejně slyší na severozápadní krajistě Uher; možné však, ba víře podobné jest, že Jornandes pod názvem Pannonie celé Uhry mezi Dunajem a Tisou zahrnul a že tedy Satagové již tu dobu tam pod Tatrami bydleli, kdež podnes *potomci jejich*, slovanští Sotáci, sídlí. Byli-li Satagové Alani, jakž k tomu slova Jornandova natahovati lze, anebo raději Slované, jakž již Mannert pokládal (Mannert's »Germanien« S. 583), o tom ovšem na obě strany hádati se možné jest. Já však se k tomu domněni chýlím, že Satagae byli národ původně slovanský, od Alanův a Hunův podmaněný, a do viru tehdejšího stěhování zachvácený. Že dnešní Sotákové čistí Slované jsou, jisto jest.*

*) Býv. professor varšavský Ondr. *Kucharski* napísal v Kollárových *Zpiewankách* (Díl II., 475. V Budíne 1835.): Sotakami nazywają mieszkanców miasteczka Sniny (= Szinna) i jego okręgu, w stolicy ziemlinskiej, przeto, że zamiast slowianskiego *a čo* lub *a co* mówią *a so*? Okręg ten mieszkanców *a co* pytających się, tak jest maly, że się na północ tylko do grzbietu gór karpacckich, na południe ledwie na miasteczko Humenne, na zachód ledwie do granicy stolicy ziemlinskiej a na wachód ledwie nieco za granicę tejże stolicy rozciąga. Jeden chłop zpod Humennego tak mię o Sotakach objaśnił: »Waroscy ludze wydumali „a ty walański Sotaku!“, t. j. miejscy ludzie wymyślili „a ty wiejski Sotaku!“ — *Šafárik* (Slov. Národopis, V Praze 1849. Str. 97—98) ešte tesnejšie vymieraiva hranice Sotákom. Dla neho: Sotáci bydlí ve stolicy zemenském mezi Stropkovem, Sninou a Humenným. — *Olaf Broch* na svojej mape, pridanej ku spisu »Studien von der slov.-kleinruss. Sprachgr.« (Kristiania 1897) udáva Sotákov v úzkom obvode dedín: Husak, Petrovce, Korumľany, Koli-babovce, Huta a Kamenica, na str. 12. uvedeného spisu pridávajúc k tomu das nördlich von Hutta gelegene, auf der Karte nicht bezeichnete kleine Stara. Broch menuje východných Slovákov »Cotakami« a dokladá: Die Namen »Cotaken« u. »Sotaken« stammen natürlich von der Aussprache des Pronomens čsto (= čo). — V skutočnosti boli »Sotáci« ruskej národnosti a bývali *po-medzi Slovákov všade tam, kde je počul východoslovenskú reč v zemplínskej*

7. §. Názvy, počnúc od rieky Tople na východ, jako *Zemplín*, *Ung - Užok*, *Ondava - Udava* atď. sú staré názvy, preduhorské, ktoré nielen o tom svedčia, že zatoplianske čiastky východoslovenského územia už v dobe preduhorskej boli zaľudňované, ale spolu aj o tom, že ten ľud bol slovanský. Zemplín sa menoval po slovansky „Zemlin“; „p“ je takou vsuvkou staršieho veku, jako v názvoch

a *ungskej stolici*. U starých ľudí ruskej viery dá sa tá skutočnosť ešte aj dnes zistiť na celom zemplínskom a ungskom priestransve východoslovenskej reči. Moji rozprávkári z okolia Bežoviec a Sobraniec neprestajne miešali *so* s *co*. V kraji nad Humenným je stále bežné *so* popri *co*. Čitateľ najde hojnosť príkladov v rečových ukážkach z patričného priestoru. Je pravdepodobné, že je *so* sblížujúcou výslovnosťou od *šo* (što) k východoslovenskej výslovnosti *co*. Postup: *šo* = *so* = *so*. Tento jazykový zjav je tedy nie príliš starý, je nie taký starý, že by sme sa mohli domnievať, že »Sotáci« už vtedy jestvovali, keď »Satagovia«. Že sa *so* tak urputne zachováva, príčinou toho je, že je od *so* ku *co* väčší hláskoslovný priechod než bol od *šo* ku *so* a od tohoto ku *so*. Nad Humenným vyslovuje sa toto *so* dosiaľ: *sto*, po *s* počuť také *š*, ktoré sa už neslieva s *s* v šepľavé *š*, súč priechodom od *š* ku *s*. Medzi *šo* (šva) gemerských Slovákov a medzi *šo* pôvodných »Sotákov« je organický, národný súvis. O tejto veci obšírne v IV. oddelení práce. — P. Z. Hostinský, v *Let. Mat. Slen.*, V., sv. I. str. 77 - 80, zaoberajúc sa Sotákmi, napísal: »Pamiatka odvetve tejto temer celkom zahynula. Potkal aj túto osud jaký aj druhé súkmenné vetve v búrlivých kolotanách národov ohlušil. A predsa odvetev táto žije aj podnes v mene tomto; čas je teda pripovedať v rodine slovenskej. Terajšie územie Sotákov leží v župe Zemúnskej, rozprestierajú sa brehami rieky Ondavy a Olky. V predošlých stotoletiach zaujímalo ono kraj od Tisy s pravej strany (majúc na ľavej strane župu Zabuškú), spomenutých riek, až po výbehy Beskidov. Pozoruhodná vec, že u týchto zemúnskych Sotákov, utrávalo sa až do dnes *podanie to, že pochádzajú oni od starých Slovenov*, t. j. od tých Slovenov, ktorých pokrtil sv. Cyrill a Method, a že sú potomkovia tých pradedov, nad ktorými dakedy panoval Salan - dľa podania ľudu moravský. V utešenej doline tovarňanskej, brehami rieky Ondavy a Duši, ťahajú sa stredné sídla týchto Sotákov, a sama dolina nosí aj dneská meno Sotakerja. Ľud tento delí sa až podnes mravmi a obyčajmi svojimi od susedných Rusov a Slovákov. — Sotáci sa síce všeličím delia i od Rusov, ktorých národnosť opustili, i od východných Slovákov, ktorých národnosť prijali, ale to je prirodzená vec. Žiadna miešanina nenie celkom taká, jako jediná pôvodná čiastka miešaniiny bola. Podaní u Sotákov niet ani národných, takých prirodzene ani nemôže byť, ani politických. Neskôršie uvidíme, že ani takých nemôže byť. Tieto podania sú výplodom fantázie Hostinského. Hostinský schválil Šafárikovu domnenu, že sú Sotáci potomkami starých Satagov, považuje ich za prastarých obyvateľov Uhorska a odvodzuje ich meno od mena dvoch riečok v blízkosti Serenča (za stara vraj: Sree!). Sú to riečky mena *Tokty*, po maď. *Takta*. Blížšie neudáva, jako by sa dalo odvodit' - meno *Soták* od mena *Tokta*.

„Lompnica“ m. „Lomnica“ alebo „Jempnik“ m. „Jemnik“.*) Iba ten rozdiel je tu, že Lomnica a Jemnik, neskoršie Jamnik, zachovávajú si slovanské obyvateľstvo, zachovali si aj slovanské meno čisté; v Zemplíne a v okolí už od dávna prevážili Maďari a zachovali meno úradné, ktoré sa javilo po stolytia v úradných listinách. O slovanskosti názvov *Ung*, *Užok*, *Ondava*, *Udava* nikto nemôže pochybovať, tu je tedy nie treba o nich hovoriť. Sú to veľmi vzácné starobylosti, o ktorých bude reč často v tejto práci.

Prečo považujem tieto názvy za preduhorské? Predpokladat sa musí, že názvy *Ung* a *Ondava* prijali Maďari *touto podobou*, keď ten kraj prvý raz videli. Tedy té názvy už trvaly pri príchode Maďarov. Ide len o to, či byly slovanské. Boly slovanské, lebo len v slovanskom jazyku u slovanského obyvateľstva mohli sa z nich vyvinúť tiež živé formy: *Už-ok*, *Udava*. Z nosovky \widehat{u} , \widehat{o} = samohláska *u*.

Z politických dejín východoslovenského územia.

8. §. Východoslovenské územie, ani širšie, ani užšie, nikdy nebolo politickým celkom. Dejopisci domáci i zahraniční považujú vec tak, že jednotlivé stolice tohoto územia patria do obvodu državy uhorskej od príchodu Maďarov. Výnimkou je Spiš a polnočno-západný kút Šariša.

Dľa Jozefa *Hradszkého*, hlavného historiografa Spiša, je aj Spiš čiastkou Uhorska už od príchodu Maďarov.***) Iba pre ten kraj pripúšťa výnimku, kde ležia Lubovňa, Gňazdy a Podolinec so svojimi chotármí; v týchto pozoruje poľské panstvo ešte aj na konci XIII. storočia.***)

*) V *Hradszkého* »Szepesmegye helységne.« najdeš príklad na vsúvanie spoluhlásky *p* medzi *m* a plynné: *Lompnica* = *Lomnica* (str. 49), *Lumpnica* = *Lumnica* = *Lomnica* (51), a v jeho »Szepesv. a moh. v. e.«, na str. 66., priezvisko s prädikátom: *Jempniki* (de *Jempnik*) *Balázs* z r. 1399. (Od obce *Jamnik*). — Podobne: »*Lompnich* (aqua magna) = *Lomnica*, potok, v l. r. 1326. *Lompnich* (aqua parva) = *Lomnička*, potok, tamže.« (Štef. Mišák, *Sbor. Mus. Slen.* z r. 1897 str. 227). *Ján Melich* obšírne objašňuje, jako sa ujalo *Zemplín* m. pôvodného *Zemlín*, vidz »*Magyar Nyelv*«, 1905, str. 68—70.

**) »A magas Tátra... alatt elterülő... vidék... a honfoglalás ideje óta képezi részét szép hazánknek, régi idők óta viseli a »Szepus«, »Szepes«, »Zips« nevet.« (*Szepesvm.* a moh. v. előtt, 1. str.)

***) *Lubló*, *Gnézda*, *Podolin* városok vidéke meddig tartozott lengyel uralom alá, mikor és hogyan került hazánk területéhez, adatok hiányában nehéz lenne megállapítani. A XIII. század végén ott még a lengyel uralom látszik érvényesülni... (Tiež tam, na str. 7.)

Pred dobou uhorskou, jako rečené, bolo územie Spiša, ba aj Šariša, pralesom dľa uhorských kronikárov. Ale dľa Hradzského môže sa považovať za isté, že územie spišské, pred príchodom Maďarov, prináležalo i politicky i cirkevne do Poľskej, ktorej vliv v niektorých jeho krajoch uplatňoval sa ešte aj vtedy, keď ho už po stolytia Maďari držali. (Szepesvm. a m. v. e., str. 7.)

Dľa poľských dejopiscov dostal sa Spiš iba po kusoch do državy uhorskej. Najsamprv dolina Hornadu, a v XII. storočí bola ešte rieka Hornad hranicou medzi Uhorskom a Poľskou. Z tejto doby sú hraničné strážné stanice, zachované v miestnych menách: Stráže (= Michelsdorf) pri Poprade, Strážky (Nehre, Nagyör) pri Kežmarku atď. Z tejto doby je Malá stolica spišská, či takrečené zemianske dediny, poverené stálou ochranou hranice proti Poľskej. Boly to dediny: Abrahamovce, Betľanovce, Levkovce, Filice, Janovce, Hadušovce, Horka, Hozelec, Kišovce, Machalovce, Komarovce, Sv. Ondrej, Pikovce, Čenčice. Táto Malá stolica spišská povstala asi za panovania Bela II. (1131—1141) a Gejzu II. (1141—1161), potvrdenie svojich starých práv (eandem quam ab antiquo habuerunt libertatem) dostala až r. 1243 od Bela IV., potom od Karola Roberta (1312), ba ešte aj od Ferdinanda I. (1552). S posunutím hranice poľskej ďalej na polnoc utrácaly té dediny svoj význam strategický a teraz sú dedinami alebo majerami zemianskymi.

Nadhornadská čiastka Spiša, okrem podolineckého kraja, dostala sa do Uhorska pokojom, uzavreným r. 1193 v Starej vsi. A polnočno-východná čiastka či podolinecký kraj, dľa poľských historikov, až r. 1311.*).

*) M. Gampłowicz v rozprave „Polacy na Węgrzech“ napísal („Lud“, org. ludozn. r. VII. str. 77-78): „Cała stolica Spiska na północ od Hornadu dostala się do Węgier dopiero w latach między 1132—1312 r. Pierwotnie bowiem należał kraj ten, jako na północo-wschód od Tatr położony, do Polski na zasadzie układu między ś. Wojciechem a ś. Szczepanem, mocą którego Tatry miały stanowić granicę między obu państwami. Według podania zachowanego przez Wagnera (Analecta Scepussii [1774—78] Tom III. str. 1), a niezawisłe od niego także przez J. Z., rzeka Hornad stanowiła w wieku XII. granicę polsko-węgierską. Zdaje się jednak, że Węgrzy albo już pierwotnie albo po wybuchu pierwszych sporów z Polską wystawili warownie graniczne na północnym brzegu Hornadu. Przy najmniej miejscowość Hranownica czyli Granica zdaje się wskazywać pierwotną linię graniczną XII. w. Między temi miejscowościami leżały węgierskie warownie Straże (Michelsdorf), Strażka (Eör) pod Kieżmarkiem i słynna owa twierdza Leton czyli Lapis refugii (Schauberg) przy Hrabuszycach strzegąca w XII. wieku granic przeciw Polsce, a która podczas

9. §. Uhorskí dejopisci, z nedostatku starších prameňov, cirkevné sriadenie Spiša kladú na rok 1209. Jozef *Hradszky* sniesol všetko, čo sa pofahuje na túto otázku, a to vo svojom spise „A XXIV királyi plébános testvérülete“ atď. (Miskolc 1895). Okolo r. 1209 bol prepoštom Adolf, prvý historicky známy prepošť spišský, a preto sa aj založenie prepošťstva kladie na túto dobu. Celkom inakšie súdia o tej veci poľskí učení. Dľa nich územie Spiša malo svoju prälatúru už v XII. stoloťí a ešte dávnejšie, a táto prälatúra bola podriadená krakovskému biskupstvu; s pripojením územia spišského (až na kraj podolinecký) k Uhrám, spišská prälatúra, odtrhnúc sa od biskupstva krakovského, osamostatnela, a pripojená bola arcidieceše ostrihomskej.

napadów tatarskich służyła ludności okolicznej za przytulisko (mons refugii). Wspomniane miejscowości wraz z małym Spiszem tworzyły północne pogranicze wojskowe Węgier przeciwko Polsce. Ten »mały Spisz« był to okrąg uprzywilegowany szlacheckich dóbr tak zwanych dziesięciu, później czternastu wsi szlacheckich (czyli »dziedziny ziemiańskie«) kopijników (comitatus nobilium de Scepus). Były to mianowicie następujące miejscowości: Abrahamowce (Abrahamfalva), Betlanowce (Betlenfalva), Lewkowce, Filice, Janowce (Janocz), Haduszowce (Hadusfalva), Horka, Hozelec, Kiszowce (Kisocz), Mahalowce (Machalfalva), Komarowce (dziedzictwo niegdyś Komorowskich), Swaty Andrej (Szent Andreas), Pikowce, Czencyce. Ta »mała Stolica« powstała prawdopodobnie za panowania królów Beli II. (1131—1141) i Geizy II. (1141—1161); pisemne potwierdzenie starych praw swoich (eandem quam ab antiquo habuerunt libertatem) otrzymały te miejscowości kopijników dopiero w r. 1248 od Beli IV. w nagrodę za waleczność okazaną podczas napadów tatarskich (Wagner I. c. I. 102). Prawa te potwierdził im następnie król Karol Robert (1312), a nawet jeszcze Ferdynand I. (1552). Z posunięciem jednak granicy polskiej na północ miejscowości te straciły dawne znaczenie strategiczne i stały się tylko dworami szlacheckimi, a w końcu małoznacznymi osadami słowackimi. — (O Małej stolicy spiškej wydał Jozef *Hradszky* obszérny knížku pod názvom „A ssepesi tislándzsások széke v. a kisvármegye története“. Lőcse 1895., na ktorú sa častejšie budem odvolávať. — M. Gumplowicz tiež tam, ale na str. 193/194: »Formalne uznanie połączenia Spiszu z Węgrami nastąpiło jednak ze strony Polski dopiero w r. 1193 w pokoju zawartym w Starej Wsi, co także stwierdza ta okoliczność, że podczas kiedy, aż do tego roku żaden dokument węgierski nie wspomina o Spiszu, odtąd spotykami o nim bardzo częste wzmianki w dokumentach węgierskich.« O podolineckom kraju, ktorý až do r. 1311 bol politicky poľský, podávam tu obszérne vedomosti z pera M. Gumplowicza, lebo sa nimi dobre objaśnia terajšie národnostné pomery tohoto kraja. On píše (Lud. org. ludozn. r. VIII. str. 262—264): »Okręg Podoliniecki (Districtus Podollensis) właściwie nigdy nie był liczony do Spiszu; należał on aż do roku 1311 do Polski. Zdaje się że pierwotnie należał on w Polsce do Kasztelanii Połowczej (Palovia), w Śariši, z którą równocześnie dostał się do Węgier. Obiej-

K prälatúre či k prepoštstvu spišskému patrily aj čiastky z terajšej šarišskej a bývalej tornianskej stolice. Pre ostatok východnoslovenského územia o cirkevnom sriadení v dobe preduhorskej nijakých udajov.

10. §. Východnoslovenské územie, ani širšie, ani v celku, ani z čiastky nepatrilo do veľkomoravskej državy. Jeho poznanie opiera sa o zemopisné polozenie hôr, ktoré oddeľujú územie Spiša od Liptovskej a Gemerskej.

Z 3. §-u sme vyčítali, že dľa listiny z r. 1269. vidieť, že tam, kde sa schodia chotáre Spišskej a Liptovskej, bolo asi 10 □ míľ pralesa, a to od prameňa Popradu po prameň Hornadu a odtiaľ dolu Váhom po vtok Hybovky a hore jej potočím po hrebeň, a že — dľa Hradzského — ešte ani v XIII. stoloť nebolo ani jedinej

muje on nasledujúce miestasťo: *Lubowla* (Lublau); *Gniasdo* (Kniesen); *Ružbaki* (Russbach póniež Rauschenbach) czyli *Družbaki*; *Jarzemina*; *Kamjonka* (Stein, Kövesfalva); *Lublo*; *Krępak* (Krembach); *Podolin* (Pudlein) i *Toporzec* wraz z ich obwodami. I tutaj osiedlenie Niemców nastąpiło w tym samym czasie jak i w doline Popradu i Dunajca. O ile z dyplomatów się da wykazać, pierwszy Bolesław Wstydliwy, Książę krakowski r. 1244 nadał Sołtysowi Henrykowi w nagrodę za usługi, świadczone mu w wojnach przeciw Tatarom sołtystwo Podolinieckie, dawniej już założone ale przez Tatarów spustoszone, nadając mu zarazem jurysdykcję nad osadnikami na prawie Magdeburakiem. Równocześnie osadnikom nadanem zostało prawo młynów, browarów, polowania, rybołówstwa i myta w obrębie sołtystwa Podolinieckiego po obu brzegach Popradu między strumykami Toporzec, Łomnikiem i Klozurowem a górami Kończystą i Jaworową. Póniež księżniczka Kinga jako dziedziczka Sącza darowała okręg Podoliniecki wraz ze wszystkimi dochodami założonemu przez siebie klasztorowi Sądeckiemu, z czego także wynika, że okręg ten należał niegdys do ziemi Sądeckiej. Kolonizacja *Gniasda* przez Niemców spowodowaną zastała przez sołtysa Jana Rokserowicza z Kesmarku, który w roku 1286 nabył sołtystwo Gniazdeckie od tamtejszego sołtysa Mikołaja. Dziedzice polscy Gniazda, Piotr i Mirun, synowie Mirosława potwierdzili to kupno i nadali sołtysowi Janowi jeszcze więcej praw w celu sprowadzenia dalszych kolonistów i wykarczowania sąsiednich lasów. Jako świadkowie tego aktu wymienieni są trzej Sądeczanie, między niemi wójt Tirman (Tillmanus) ze Sącza i Wawrzyniec sędzia nadworny księżnej Kingi ze Sącza, co również wskazuje, że Gniazdo należało do ziemi Sądeckiej. Wkrótce potem ta sama księżna Kinga darowała wspomnianemu już Henrykowi sołtysowi Podolinieckiemu w celach kolonizacyjnych las położony między Podolincem a Gniazdem. Przy sposobności określenia granic tego lasu wspomniane już są miestasťo Toporzec, Ružbaki i Lachowice (Laszkowa?). Ale już w następnym roku (1289) potwierdza księżna Kinga temuz sołtysowi Henrykowi oba przywileje nadane mu w latach 1244 i 1288, których oryginały spaliły się w kościele Podolinieckim podczas trze-

osady na tomto veľkom území. Ďalej uváž: Kto šiel od Novej vsi horami do Hnilca a odtiaľto do Dobsinej v Gemeri, ten vie, že na tomto veľikom priestranstve horskom, teraz pravda dobrou cestou opatrenom, za 6—8 hodín treba ísť na voze, aby človek došiel od jedného bodu ku druhému, a ešte aj v naše časy leďvaže jest tam osád (vynímajúc Hnilec a Hnilček), najdeš tam len drevotárske, uhliarske a banícke závody, ktoré sa zahajujú a zase zanikajú. A konečne uváž, že dolinu Hnilca zaľudnili baníci nemeckí už v dobe uhorskej. . . Z tohoto vysvitá, že pred tisíc rokmi rozliehaly sa medzi nitrianskym kniežatstvom a spišským územím neobydlené alebo len nepatrne obydlené pralesy. Takéto lesy mohly byť len hranicou nitrianskeho kniežatstva, ale nemohly ony presekúvať jeho územie. *) Dľa podania Spiš zaujali Maďari hore riekou Hornada, a

cieho napadu Tatarów (1289). Nareszcie i król czeski Waclaw II. po objeću káięstw Krakowskiego i Sandomirskiego potwierdził temuż Henrykowi sołtysowi Podolinickiemu »jako założycielowi tego miasta, dziedziczne posiadanie sołtystwa Podolinieckiego.« Równocześnie król Waclaw II. rozporządził, żeby mieszkańcy Lublawy (Libenow) i Gniazda w razie wojny mogli się schronić do Podolina, za to jednak mieli pomagać Podolincom przy naprawie murów i wałów. W r. 1298 ostatni raz wspomniany jest wyraźnie Podolin jako należący do dyecezyi krakowskiej a to w liście odpustnym kilku biskupów przy kuryi rzymskiej, wydanym do wszystkich wiernych, którzy będą pomocni przy odbudowie kościoła Podolinieckiego, który to list odpustny potwierdzonym został przez biskupa krakowskiego Muskatę (Schmauck-Bardossy str. 430). Ale już w następnym roku 1299 znajdujemy pierwszy ślad połączenia Podolina z Węgrami. Albowiem biskup spiski Jakób nadaje kapitule spiskiej dziesięcinę z Podolina, Lublawy i innych miejscowości po obu stronach Popradu. *

*) Fr. Palacký (Děj. nár. č., 97) napísal: »Asi léta 627 volili Slované osvoboditele Sama sobě za krále. Jádrem toho státu byla země česká; hlavním jeho sídlem bezpochyby Vyšehrad; ale moc vztahovala se na jih až k Alpám štyrským, na východ až k Tatrám. . .«. Českí dejopisci alebo dolinou Hrona zavierajú východnú hranicu Veľkej Moravy, alebo mlčia o nej. Slováci sa obyčajne opierajú o novoveký stav rečový a takto mudrujú: Slováci bývajú na východ nielen po Hronskú dolinu, ale až po Torisu, a niet dejopisných udajov, kedy sa tak ďaleko na východ podali, — učme tedy, že východné hranice Moravy sahaly až po Torisu, srov. »Slováci a ich reč« str. 39. pod **). Ja som sa už v tomto práve spomenutom spise vyslovil, že nitrianske kniežatstvo, východné územie Veľkej Moravy, zavieralo sa na východ Pohroním (str. 42) a dokladám, že prof. dr. Niederle, posudzujúc môj spis »Slováci a ich reč« poznamenal, že sú moje náhlady o starších dejinách Slovenska upodstatnené (. . .není vše nesprávnno, co zde p. Czambel uvádí, [dobře na př. opravně náhledy Křižkovy, Sasinkovy a j. o starších dějinách Slovenska], ale s hlavními těsami a s celkem vývodů Czambelových souhlasiti je nemožné. Č. Č. Histor., 1903., 442).

to môžeme ľahko pochopiť, lebo od poludnia, od gemerskej strany boli pralesy. Ani na to nesmieme zabúdať, že spišské územie, a bez neho nitrianske kniežatstvo nemohlo byť v súvisi s východoslovenským územím, dľa poľského podania, ktoré sa srovnáva so skutočným stavom vecí na počiatku uhorskej doby, prináležalo politicky poľskému panstvu. Sr. 8. §.

Najstaršie národnostné pomery východoslovenského územia.

11. §. Východoslovenské územie (širšie), čo sa týče národnosti, je teraz veľmi rozmanité. Nie je zemopisným celkom a nebolo nikdy ani politickým celkom; nemalo ho tedy čo sjednocovať v reči. V najnovších časoch jednotliví skúmatelia vystihli skutočnosť, že na tomto území všetky iné národnosti, čo do reči, preháňa vo vrstvách ľudu reč slovenská. Vyskúmať príčiny tejto skutočnosti je nie ľahká vec, ale ľahšie je odhaliť rúsko, ktorým sa half minulost slovenskej reči na tomto území.

12. §. Nazreť do predtisícročných a ešte starších národnostných pomerov východoslovenského územia, to je veľmi ťažká vec. Iba slovenskí literáti nenachodia v tom ťažkostí.

Štefan *Mišík* napísal v rozprave „Spišskí Poliaci“ (Slov. Pohľ. 1903, 373/374): „Keď po stroskotaní veľkomoravskej državy jednu časť tejto opanovali Poliaci (okolo r. 906), a síce práve tú, v ktorej bývali Slováci, pochopiteľné je, že v užšom styku s Poliakmi vlivu poľštiny podliehaly také kraje slovenské, ktoré pre zemopisnú polohu svoju boli prístupnejšie mocnejšiemu živlu poľskému, ako na pr. okolie Dunajca alebo údolie dolného Popradu. Tého kraje byly najviac vystavené *popoľšteniu, ak v nich vôbec bolo obyvateľstvo slovenské*. Dnešné hranice poľštiny v severovýchodnom Spiši siahajú až po Kežmarok a Lubicu, no kedysi nebolo to tak, lebo už meno terajšej *Slovenskej vsi* poukazuje na to, že tam kedysi bývali Slováci a nie Poliaci ako dnes. Teda hranica poľštiny bola užšia. Všetko zdá sa poukazovať na to, že poľský živel tunajší zmáhal sa menovite následkom úsilnej kolonizátorskej činnosti uhorských kráľov v 13. a 14. stoeťí. Už r. 1293 spomína sa obec Kolačkov, ktorej obyvatelia hovoria dnes síce po poľsky, ale nie bez slovenských výrazov, poukazujúcich na to, že sú to pôvodne Slováci, po-

ťažne slovenskí zemaní, ako na príklad v Beharovciach v Liptove, lenže pravda už popoľštení.“

Na prvý pohľad vidieť, že Št. Mišík zatvára s povrchnej prítomnosti na minulosť. Slovenská ves menuje sa síce *Slovenskou*, ale domorodí občania menujú si ju medzi sebou dosiaľ *Slovianskou*; oni aj svoju reč menujú *slovenskou*, ale hovoria pritom *po poľsky*. Tě slovenské výrazy, aké majú vo svojej reči obyvatelia kolačkovskí, nie sú pozostatkami z reči slovenskej, ale novými nádobudkami z reči slovenskej, lebo nás skutočné pomery, jako ich nižšie do podrobna poznáme, tomu učia, že nie slovenská hranica rečová sa užila a uží na prospech reči poľskej, ale naopak.

13. §. Terajší národnostný stav východoslovenského územia zdá sa svedčiť, že toto územie bolo pôvodne slovenské. A Štefan *Mišík* aj zvečnil takýto svoj dojem, keď napísal v Slov. Pohl. z 1903, na str. 373: „O Slovákoch spišských je isté, že sú tu praobyvateľmi: aspoň nepochybuje o tom ani jeden historik pri zdravom rozume.“

Ostatne mohol sa opreť aj o jazykovedca profesora *Pastrnka*, ktorý bol napísal r. 1893., tedy už desiatimi rokmi pred ním, že je východoslovenské obyvateľstvo *prastaré*. *Pastrnek* totiž, rozberajúc vlastnosti spišskej slovenčiny, ktorá je — jako vieme — v podstate taká, jako aj v Šariši, napísal: „tuším jasne vysvitá, že *spiština* jest ve svých základech *řeč slovenskú* a následovně, že také obyvateľstvo slovenské ve Spiši jest *prastaré*“ (Slov. Pohl. z 1893, 434). Úprimne vyznám, že nerozumiem logičnému súvisu medzi výpovedami „*spiština* je reč slovenská“, nasledovne „obyvateľstvo slovenské v Spiši je *prastaré*“!

Aj iní zavierali s prítomného stavu na minulosť. Tu hlavne veľký zmutok pôsobí hračka slovom „Slovensko“*). Ľudia si predstavujú, že to územie, kde teraz bývajú Slováci, doplnené zemepisnými alebo terajšími uhorsko-politickými hranicami, bolo čistým územím etnografickým v smysle slovenskom. Len takto sa dajú vysvetliť prepodivné názory litarátov. *Pavol Križko* na pr. napísal: „O *poľskom živle*, rozprestrevšom sa v severných častkách zo žúp *šarišskej, spišskej, oravskej a trenčianskej*, neznáť ničoho, *keďy* sa začal udomáćňovať na slovenskom území; veľmi je však podobným pravde, že jeho počiatky v Uhrách padajú do polovice zo štrnásteho storočia, keď mal kráľ *Ludvik I.* s poľským kráľovstvom a ľudom

*) Vidz >Slováci a ich reč<, str. 27. a nasl.

trváce a priateľské styky a nehatil Poliakov osádzať sa v Uhorsku... („Sbor. Mus. Slen. z r. 1897, str. 162).

14. §. Národnostná otázka územia východoslovenského v starších časoch je nie taká jasná, jakou sa vidí. My, majúc na očiach okuliare slovenské, všetko vidíme slovenské. Ale iní, neslovenskí ľudia, inakšie môžu súdiť o najstaršej národnosti tohoto územia. Máme na toto živé príklady. Dovoľávam sa len Vladimíra *Hnatiuka*, človeka seriózneho, rozumného, učeného, ktorý pochopil temer celé východoslovenské územie, — on na tomto území všade vidí Rusov, kde Slováci vidia Slovákov... a preto nazýva toto územie, čo do pôvodnej národnosti, *sporným*.

Po obsírnom uvažovaní veci („Slovaki či Rusini“ 39—80) takto sa vyslovil: „*Sporné územie bolo od najdávnejších časov ruské, nakoľko dosiaľ poukazujú na to skúpe studnice. S časom sa ono zužovalo následkom odnáródňovania Rusov v prospech Maďarov a Slovákov. Odnáródňovanie Rusov v prospech Maďarov bolo skoro navyky násilné, v prospech Slovákov viac dobrovoľné. Reč obyvateľov sporného územia nie je dosiaľ preskúmaná na celom priestore. Z jej ukážok, uverejnených dosiaľ, ukazuje sa, že je ona nie všade jednaká, že je vo veľa osadách čisto ruská, a vo veľa viac alebo menej poslovenčená. Ale rozbor najväčšími poslovenčeného nárečia ukazuje na jeho ruskú podstavu („osnovu“), z čoho zas vysvitá, že ona bola kedysi čisto ruská.“**

15. §. *Hnatiuk* uznáva síce, že východní Slováci nie tak rozprávajú, jako susediaci s nimi Rusi, ale to je jeho presvedčením preto, že tantí mnoho prijali do svojej reči z reči Slovákov a Poliakov. *On i pre prítomnosť zachováva svoje presvedčenie, že je východoslovenské územie (on ho pravda tak nemenuje) ruskej a nie slovenskej národnosti. Hnatiuk rozoznáva na východoslovenskom*

* Ten istý *Hnatiuk* vo svojej rozprave »Rusini v priašivskej eparchii«, na str. 13—14. vyslovil sa ešte určitejšie: »Mi znajemo, na skilko vказujú istorični žerela, ščo cila pivnična Uhorščina vid Bukovini do Tatriv i vid halickoi hranici až za Tisu bula zaljudnena vse Rusinami. Majemo zhadki takož pro te, ščo vid prichodu Madiariv v Uhorščinu až do korolia Liudvika Velikoho († 1382. r.) povtariali sia vse počastni emigracii halickich Rusiniv na Uhorščinu. Znajemo takož, ščo v svojomu časi emigruvali na Spiš i v Abauj-Tornu Němci; ščob odnače i Slovaki oseliali sia koli bud u bišsomu čisli v komitatach zaljudnenich Rusinami, pro te ne majemo nijakich zvistok. Z toho pokazujeť sia, ščo ninišni Slaviane Priašivskoi eparchii — z viimkom Poliaktiv — se potomki Rusiniv, a ne Slovakiv.«

území dvojakých Rusov, 1) ktorí dost čistú zachovali svoju malo-ruskú reč, týchto menuje *Rusnákmi*, a 2) ktorí sa poslovenčujú a čiastočne poslovenčili, týchto menuje *Sloviakmi*. *Reč Rusnákov, rusnáčtina, je dla neho k reči Sloviakov, k reči slovenskej v pomere dialektickom. Ako je rečené, východných Slovákov menuje Sloviakmi a ich reč slovenskou; aby si veci nepletol, nevýchodných Slovákov menuje Slovákami a ich reč dôsledne slováckou. Hnatiuk prizvukuje národnostnú totožnosť „Sloviakov“ a „Rusnákov“ na základe jednakosti týpu, reči i obyčajov.**

Netreba nám zabúdať, že je Hnatiukovo učenie u nás nie nové. Jonáš *Záborský*, považovaný za znalca východnoslovenských pomerov, vyslovil sa bol takto o pôvode východnoslovenského nárečia: „Vidí sa však, že terajšie ‚šarišské‘ nárečie je len slovenčinou mocno napustená ruština, teda útvar nie tak dávny. Vec je v tom, že s obracáním v latinstvo boli pravoslávni Rusi poslovenčení.“ (Let. Mat. Slen. X., I., 18.) Dľa neho Rusi neboli ešte poslovenčení na počiatku XIV. storočia: „Rusi zaiste vtedy (r. 1311!) boli u nás (v Uhrách) rozšírenejší. *Jazyk ich siahal, zdá sa, až ku Liptovu, a s ním pravoslavie. S prestúpením ku cirkvi západnej, poslovenčili sa z veľkej časti, podržavše dosavád mnohé vlastnosti ruštiny.*“ (Zábor. Dram. 114.)

*) »Rusini podiliajuť sia v Priašivskij eparchii (po dijalektam) na dvi hovlovni grupi: na Rusiniv, ščo hovoriať čistoju ukraínsko-ruskoju movoju, jakich budu nazivati Rusnakami, i Rusiniv, ščo hovoriať biľše abo meňše *poslovačenoju movoju, jakich budu nazivati Sloviakami.*« (»Rusini Priašivskoj eparchii i Ich hovori«, v Zápiakách Naukovoho tovaristva im. Ševčenka z r. 1900. Str. 9). Aby si čitateľ sám mohol utvorit úsudok o veciach, za potrebné uznávam podati v hlavných črtách stanovisko Hnatiukovo. »Ščo Rusnaki dijno naležať do Rusiniv, pro te ne može buti nijakoho sumnivu. Ne tak stoiť sprava zi Sloviakami, pro jakich istnuje ne liše v Uhorščini, ale i v iňšich Slavian (osobливо Čechiv i Slovakiv) *velika etnografična pomilka.* Vona ležiť v tim, ščo Sloviakiv uvažajuť Slovakami i začisliujuť ich do česko-slovackoho plemeni, a ich dijalekt do slovackoi movi. V naslidok toho uvažajuť Sloviakiv i oficijalno i neoficijalno Slovakami (Slovaken, tótok) ta vidrižnajuť ich vid zachidnich Slovakiv liše tim, ščo nazivajuť ich »šarišskimi abo košickimi Slovakami« (Schároscher abo Kaschauer Slovakem, Sárosi abo Kassai tótok), a dijalekt ich nazivajuť »šarošskoju abo košickoju slovackoju movoju« (Scharoscher abo Kaschauer slovakische Sprache, sárosi abo kassai tót nyelv). A timčasom proti takoho pohliadu protestujuť najlipše sami Sloviaki, koli kažuť: »Mi hutorime po slovenski, a ne po slovacki« abo: »Naša reč je slovenska reč, a ñe slovacka.« Ta *chto prihlianet sia bližše Sloviakam, saprimitiť penno, ščo voni i ščo do tipu i ščo do movi i ščo do svičatv ne Slovaki, ale Rusini; ich slovenskij hovor, choť bez sumnivu silno poslova-*

16. §. Jozef Hrudszky, čo sa týče Spiša, myslí, že v dobe preduhorskej bývali tam pôvodne Slovania. Ak toto istenie obstojí, smelo ho môžeme potiahnuť aj na územie Šariša, aspoň len po riekou Topľu. Zo 7. §-u tejto práce vieme, že v druhej polovici východoslovenského územia, za riekou Topľou, s istotou bývali Slovania. Ostáva tedy otázkou len to, *jakí to boli Slovania?* V našich časoch bývajú na východoslovenskom území Slovania: poľskí, slovenskí a maloruskí. Že Poliaci v dobe preduhorskej už na Spiši boli, o tom sa nedá pochybovať, pravdepodobne aj v Šarišskej. Ba prijíma sa všeobecne za istotu, že Spiš a čiastky Šarišskej odňali Maďari poľskej moci. Pre teóriu, že sú terajší východní Slováci (Hnatiukovi „Sloviaci“) poslovenčení a čiastočne popoľštení Malorusi, v prvom rade treba by bolo dokázať, že uhorskí Malorusi západne aj prez riekou Topľu, už v preduhorskej dobe boli osídlení.

čej, to dijalekt ne slovackoř, ale ruskoř movi.“ (Rus. Priaš. ep. 13). — Ďalej: »Ščo do typu, zvičaiť, navičok, charakteru — slovom vscho toho, čím vidrižnajat sia odin narod vid druhoho — *nema miž Rusnakami i Sloviakami rižnici*, je za te velika podibniť, jaka vpadaje každomu dosludnikovi v oko. Očevidno, ščo sej fakt svidčič takož za tim, ščo *Rusnaki i Sloviaki přináležat do odnoho naroda*. Je miž oboma grupami i rižnici, ale voni liš druhoriadnoř naturi i viplili z miscevich obstavin, ščo podibujet sia u vsich narodiv, choť bi i maleňkich, v rižnich okrajinach. Na podil movi uhorskich Rusiniv vplivuv najbilše nepřistupnij, horistij teren; nim lišeň možna pojasniti te veličezne čislo hovoriv, jakoho ne znachodimo niđe bilše na zemliach, zaljudnenich Rusinami.« (Tiež tam 14). »V dijalektach, jakimi posluhujut sia Rusnaki i Sloviaki, *nema takož nižkovi siňnoř rižnici*. *Obu dijalekti majut toj samij vnutrišnjij sklad i majjetu samu leksiku*. Najlípše vidno se z toho, ščo Rusnak zovařim dokladno rozumije Sloviaka, a Sloviak Rusnaka, ščo Rusnak duže skoro i lehko navčičť sia hovorit po slovenski, a *Sloviak po rusnacki*. Dijet sia se tomu, ščo v viučuvaniu oboch dijalektiv ne treba vlastivo včičť sia viraziv, liše vidminneho vihovoru. Timčasom i Rusnak i Sloviak liše na silu porozumijut Slovaka, a ešče tiažše navčičť sia hovorit po slovacki. Tak samo Slovakovi trudno srozumiti Sloviaka, a šče trudnijše navčičť sia hovorit po sloveňski. Sloviak i Rusnak ne hodni nikoli vimoviti samohlasnich *l* i *r*, jaki často přichodiať v slovackij movi, pr. vl'k, vl'na, ml'č, stl'p, sl'za, př'st, kr'k, tvr'dy, hr'b i t. d. Slova ti pereminiuje Sloviak na: viľk, volna (voľna), molé (moúč) abo melč, slup, selza (siľza, solza), perst (persc), kark, tvardi, horb. Sloviak abo Rusnak zovsřim ne hodni vimoviti zvisnogo slovackoho rečenia: Str'č př'st skr'z kr'k (prosuň palec čerez kark). Otsia nezdatniť do vihovoru tak charakterističnich slovackich zvukiv vřazuje takož duže dobre, ščo *Sloviaki ne naležali nikoli do slovackoho plemeni, ale do ruskoho*. Naturalno, ščo miž rusnackim i slovenskim dijalektom je takož rižnici — na tich rižniciach i ja opieraju svij podil na obi grupi — ale voni ne tikajut vnutrišnjoho skladu movi. Z nich možna lišeň vivesti, ščo *slovacka i poľska mova mali siňnijšij vpliv na dijalekt Sloviakov niž Rusnakiv*.« (Tiež tam 15).

17. §. O prvých obydlích Rusov v polnočnovýchodných stolicích Uhorska nepodávajú dejiny nijakých bezpečných udajov. U nás sa všeobecne učí, že sa Rusi prisťahovali do Uhorska v striedku XIV. stoletia, vtedy prišiel do Uhorska na pozvanie Ludvika Veľkého *Korijatovič* (pred r. 1360) s veľkým húfom ľudstva ruského, ktorého počet udávajú na 40.000 duší. Mali sa osadiť v stolicích Ungskej, Beregskej a Marmarošskej. Tohoto *Korijatoviča* a jeho sprievod považujú u nás za predchodcov terajších uhorských Rusov.*) Iba ten môže v tejto veci tak vidieť, kto má oči zavreté. *J. Lehoczky*, rozpisujúc sa o miestopisných názvoch beregskej stolice, zistil (*Ethnographia* X., 103—104), že v listinách z XIII. stoletia spomínajú sa aj nasledovné názvy na rečenom území: Čorna voda, Hilima (hádam Hilina), Jasna-patak, Obua (dnes: Obava), často sa objavuje názov „Mertvicza vagyis holt víz“ = Mertvica či Mftva voda. Ďalej: Machalnica potok, Špánovo (jazero) = „Spántó“, po maďarsky by bolo Ispántó, Kerepec folyó atď. (Menej jasné názvy neudávam, o ktorých slovanskosti by sme sa mohli hádať.) O týchto názvoch,

*) »Až v druhej polovici zo štrnásteho storočia s *Korijatovičom* došli vo veľkom počte Rusi zaujali v kompaktných massách východnú časť Hornouhorska a stali sa v Šariši Slovákom bezprostrednými susedmi, ba jednotlivé ich osady i v stolicích abauj-torňanskej, gemersko-malohontskej a zvolenskej; to stalo sa však iba v tých časoch, keď už boly zaplavily Uhorsko turecké hordy, teda v šestnástom a nasledujúcom storočí.« (*Pavel Križko*, Sbor. Mus. Slon. z r. 1897, str. 162). Asi takto smýšľal o tej veci aj prof. dr. *Pastrnek*, keď napísal vo svojom spise »Beiträge zur Lautlehre der Slovakischen Sprache«, na str. 3/4: »Der Umstand, dass wir auf dem ganzen slovakischen Sprachgebiet keine Form *teret*, *torot*, des sogenannten russischen *Vollantes* finden, liefert im Verein mit anderen lautlichen Erscheinungen den augenfälligsten Beweis, dass eine Beeinflussung des Slovakischen durch einen Dialekt der russischen Sprache nirgends tiefere Spuren hinterliess. Das Ergebniss der sprachlichen Untersuchung steht hiebei in vollem Einklang mit den Thatsachen der Geschichte, da es bekannt ist, dass die kleinrussische Bevölkerung Nordostungarns in einer verhältnissmässig späten Zeit eingewandert ist.« Ale *Pastrnek* dopúšťal, že v tejto otázke jazykovedecké odhalenia môžu nás pohnúť aj k iným učeniam. Fr. *Pastrnek* napísal v rozpr. »Z nejvýchodnejších nářečí uherskoslovenských« (*Národopis*. Sbor. sv. III. str. 60): »Nejvýchodnější nářečí uherskoslovenská, která bezprostředně sousedí s nářečími maloruskými v Ubrách, stávají se takto pro nás obzvláště zajímavými, nejen po stránce filologické, nýbrž i národopisné a historické. Neboť jasný výklad o příbuzenském poměru těchto nářečí přispěje k řešení otázky historické, jestli toto sousedství obou slovanských národů na půdě hornouherské trvá od nepaměti anebo jestli teprve v době historické (XIV. stol.) přistěhováním Rusinů do svých nynějších sídel, nastalo.«

sú to všetko názvy vôd, nemôžeme povedať, že sú nie slovanské. Popri nich musely jestvovať aj také názvy hôr, osád, honov atď. A tieto názvy sú o jedno celé stololetie staršie v beregskej stolici od tých názvov, ktoré by boli mohli poskytnúť Korijatovičovi Rusi, prístahovavší sa len v polovici XIV. stololetia. Z XIII. a XIV. stololetia máme už všetky dôležitejšie udalosti krajinské zaznačené, ale nikde nemáme zaznačené, že by sa boli Slovania z beregskej stolice alebo zo susedných stolíc vysťahovali a Korijatovičovým Rusom miesto urobili. Z toho nasleduje, že sa Korijatovičovi Rusi na takom území rozložili, na jakom už *Slovania žili*. Ale reč uhorských Rusov je čiste maloruská, dialekticky síce rôzna, čo sa dá vysvetliť prístahúvaním z viac miest, ale v podstate *čira, bez primiešanín inoslovanských*. Nemôže byť tedy pochybnosti, že sa Korijatovičovi Rusi rozložili na takom území, na ktorom Rusi už predtým bývali. Čo sa týče východoslovenského územia, Rusi aj na tomto už bývali pred prístahovaním Korijatoviča. Štefan *Mišík* uvádza z listín ruské osady, ktoré na Spiši už v prvej polovici XIV. stololetia trvaly, tedy pred príchodom Korijatovičovým. Také osady sú: Jakubiany (1322), Jarembina (1329), Kamionka (1315), Sulín (1342), Podproč (1316), Helmanovce (1326), Osturňa (1313), Oľšavica (1321), Nižné Repaše (1321). (Vidz „Sbor. Mus. Slen.“ z 1896, str. 23—24.)*

*) Že Rusi v Uhrách už holi pred Korijatovičom, to by sa dalo aj inakšie dokazovať. Z „Regestrum de Várud“, 1201—1235, vypísal *Jacovský* (v Slov. Let. V., str. 313): „Rusi. Č. 300. Poddaní hradu Karasna (castrenses de Carasna, Krasol. Karaso, v bihar. st.) z osady Ban (Banlaka v bihar. st.) obžalovali niektorých, t. j. Jekura, syna Redea, Čola a Voduna (Boudun), synov Čakika (Sacicu), Čiteka (Syteey), syna Babuka (Babuci) reknúť; žeby spolumeštanía ich holi; oni ale pravili, že sú slobodní a *rodom Rusi* (et genere Ruthenos).“ Tento udaj využil *Hostinský*, keď napísal: „Pamätný pád pre badateľa pomerov právnych vlasti našej — je obžaloba hradobníkov krásňanských, z obce Ban, kde títo istia, že Jecur, syn Radov, Sol a Buda, syn Šavcov, a Šotek, syn Bebekov, takže patria k hradu onomu. Načo títo v obrane svojej odpovedajú, že „oni sú slobodní, a z rodu *ruského*, privodiac zastaviteľa slobody svojej Šehora, rodom Rusu, ktorý osvedčil, že oni obžalovaní sú jeho pokrevní, čím oni za slobodných uznání holi skrze sudcu Tupa, župana krásňanského, Donča pristalda z Boguše, Šebor nosením žeravého železa — ospravedlniac sa, dokázal, že oni slobodní sú.“ Že takto vytlumočené mená objavujú sa nám v podobe slovanskej: vec je zrejmá; ťažšie je ale odpovedať na otázku: jako a kedy títo osadníci ruskí dostali sa do župy krásňanskej? — Ponevác doba Pravdy v.-varadínskej je udaná (1214—1235): preto už dej tento

18. §. Čo sa týče Rusov na východoslovenskom území, treba robiť rozdiel medzi tými, ktorí bývajú v zemopisnom súvisе so svojimi rodákmi haličskými nad Karpátami, a medzi tými, ktorí odtrhnutí od svojich haličských rodákov a roztrúsení pomedzi iné národnosti, stali sa púhymi osadníkmi. Jozef Hradzsky považuje za preduhorských praobyvateľov tých Rusov, ktorí bývajú v pohoriach na východ od Popradu v Spišskej a Šarišskej, a dokladá, že ich haluzi dosahujú na východe spišskej stolice Hornadskú dolinu. (Szepesvm. a moh. v. e., 13.) Uvodiac Hradzského mienku, dr St. Eljasz-Radzikowski veľmi rozumne poznamenal, že *spišských Rusov nemôžeme oddelovať od Rusov v okrese novotargskom.**) Úplne sa srovnávam s takýmto pochopovaním veci a vyslovujem svoje presvedčenie, že sú podkarpatskí Rusi východoslovenského územia, súvisiaci cez Karpaty so svojimi haličskými rodákmi, len pomerne mladšími obyvateľmi vo svojich krajoch, než ich bezprostredne bývajúci rodáci haličskí vo svojich nadkarpatských bývaniach, t. j. považujem podkarpatských Rusov za prirodzené, postupne posúvané roje nadkarpatského jednorodého národa.

Cele inakšie treba pochopovať starobylosť Rusov, obydlených nižšie, uprostred národností iných. Medzi týmito môžu sa najst hádam aj starobylé osady alebo celé kraje, ale aj celkom novoveké.**)

o Rusoch krasňanských svedčí nám, že mylná je mienka tých, ktorí príchod Rusov uhorských kladú do veku Ludvikovho, a síce pod vedením Korijatovičovým. Spor uvedený vedie nás k tomu, že Rusi východní, prejdúc Tisu, osadili sa široko na tejto strany Zahoria v podnožiach Karpatských, tak jako južní, prejdúc Hornad a Slanú, rozšírili sa boli až po Matru, — a to v dobe ďalej ešte pred príchodom Maďarov.“ (P. Z. Hostinský Let. Mat. Slov. VI., sv. II., 67).

*) Dr St. Eljasz-Radzikowski vo svojej rozpr. „Z folklorystyki słowackiej“ napísal (Lud. Org. Iudozn. r. V., str. 244): „Początku Rusinów spiskich dotyka też Hradski. Uważa ich za prastarych mieszkańców Spisza, jeszcze z czasów przed powstaniem Węgier. Mojem zdaniem nie można Rusinów spiskich oddzielać od Rusinów w ówczesnym powiecie nowotarskim (za Szczawnicą w górach tj. w Szlachtowej, w Jaworkach, w Białej i Czarnej-Wodzie Ruskiej), a także w sąsiednim powiecie sądeckim. Dawniej Rusiny sięgali jeszcze dalej w górę biegu Dunajca w stronę ku Nowemu Targowi, jak ślady zostały w podaniach ludu.“

**) Štefan Mišik najstaršie ruské osady spišské uvodí z prvej polovice XIV. stoločia, jako sme videli, ale to sa potahuje len na to, že ich v tej dobe zachované listiny už spomínajú, ináče on sám dopúšťa, že sa Rusi počali v Spiši usadzovať už po odchode Tatárov. (Slov. Pohľ. z 1903, 373.) To sa môže potahovať, podľa môjho náhľadu, iba na té obce, ktoré nesúvisia s haličsko-ruskými osadami.

19. §. Sú to podstatné príčiny, ktoré kázu robiť rozdiel medzi ruskými obyvateľmi východoslovenského územia, keď ide o otázku starobylosti. Z rečového materiálu sa presvedčíme nižšie, že *západná časťka východoslovenského územia, užšieho, prvotne nebola ruskej národnosti*. Boly a sú na nej ruské osady, staršie, menej staré a dost mladé, ale ony nemaly počtovej prevahy nad osadami neruskej národnosti. Dávajú nám o tom poučné svedoctvá na pr. pomery spišskej stolice. Štefan *Mišík* sobral zo starých listín mená najstarších obcí spišských a na ich základe zistil, že *ani jedna obec ruská neobjavuje sa v listinách XIII. stoloetia, známých doteraz, kdežto listiny XIII., ba čiastočne i XII. stoloetia, spomínajú nasledujúce obce, dnes zväčša výlučne slovenské*: Beharovce (1297), Betlanovce (1280), Jablonov (1209), Arnutovce (1230), Štvrtek (1263), Dobrá Voľa (1290), Domaňovce (1258), Dravce (1263), Dúbrava (1293), Harhov (1278), Hranovnica (1294), Hadašovce (1229), Harakovce („terra Rudna“ 1284), Hotkovce (1292), Nová ves (1298), Iľašovce (1263), Hrabušice (1298), Markušovce (1198), Kolbáchy (1258), Koľčov (1282), Končany-Doľany (1297), Korotnok (1297), Hrušov (1255), Kubáchy (1294), Kurimiany (1298), Letanovce (1230), Levoča (1263), Lúčka (1273), Mičedelovce (1255), Miklušovce (1280), Bijacovce (1258), Namešany (1233), Odorin (1262), Harikovce (1298), Ofšavka (1245), Petrovce („terra Jaan“ 1284), Pongráčovce (1297), Primovce (1280), Rožkovce (1277), Štiavnik (1287), Smižany (1254), Švábovce (1280), Štvrtek (1209), Vláchy (1243), Podhradie (1274), Tomášovce (1229), Terstfany (1258), Veľbáchy (1298), Vikartovce (1283), Vitkovce (1255), Vojkovce (1290), Žegra (1245), Batizovce (1279), Farkašovce (1278), Krížová ves (1290), Kolačkov (1293), Levkovce (1280), Hololomnica (1293), Stará Lubovňa (1256), Nižné a Vyšné Ružbáchy (1288), Malý Slavkov (1251), Teplica (1294), Ždiar (1286), Jakšovce (1284), Stará ves (1108).

Majúc takéto výmluvné udaje pred očima, *Mišík* pokračoval: Keby ruské obce vo Spiši boly jestvovaly už pred XIV. stoloetím, bola by zaiste aspoň o jednej-druhej z nich zmienka v listinách XIII. alebo XII. stoloetia. Zdá sa teda veľmi pravdepodobným, že obce této boly založené pozdejšie, t. j. od počiatku XIV. alebo snád koncom XIII. stoloetia. Na také pozdejšie osadenie Rusov poukazuje i pozoruhodná okolnosť, že títo zaujímajú pomerne *najneprístupnejšie a najneúrodnejšie kraje Spiša*. (Vidz Sbor. Mus. Slen. z 1896, str. 23—24). Toto posledné poznamenanie je vlastne určitým dô-

kazom toho, že Rusi tu neboli prvými obyvateľmi, lebo prví obyvatelia naveky zaujímajú najlepšie kraje, úrodné pobrežia riek a ovlažované nimi roviny. Iba ktorí neskoro prichodia, musia sa uspokojovať tým, čoho sa im ešte dostane, v tomto prípade neúrodnou vrchovatou pôdou. Tento spišský úkaz ruského prisťahovania sa opakuje aj na území šarišskom.

20. §. O tom sa nedá pochybovať, že je západná čiastka východoslovenského územia, až po riekou Topľu, *národnostného rázu poľského, t. j. že prví obyvatelia slovanskí tohoto územia boli Poliaci*. V tejto veci nemálo rozhodujú hláskoslovné zákony terajšieho východoslovenského nárečia, ktoré sú svojou podstatou poľské.

Hláskoslovné zvláštnosti reči sú také zvláštnosti, po ktorých do smrti poznáš jednotlivcov, odvyknuvších svojmu materinskému jazyku a osvojivších si iný jazyk. Kde odvyká svojej materinskej vrave obec alebo celý kraj, tam sa té hláskoslovné zvláštnosti zachovávajú po celé stáročia, a, jak je vliv novej priučenej reči pomerne nie dosť silný alebo nie bezprostredný, v podstate zachovávajú sa potiaľ, pokiaľ sú im okolnosti priaznivé.

Neopúšťajúc územie východoslovenské, odvolávam sa na osady ruské a poľské, ktoré sa tu za našich dní poslovenčujú alebo ktoré sa už tvaroslovne a lexikálne poslovenčily. Skúmateľ všade zistí, že obce ruské a poľské ešte dlho po úplnom zoslovenčení zachovávajú v svojom hláskosloví stopy svojej pôvodnej výslovnosti ruskej alebo poľskej. Vidzme príklady: Poslovenčený Rus, alebo taký, ktorý sa poslovenčuje, nevyslovuje *š, ž*, ale *сь, зь*; „ш“ vyslovuje aj po iných hláskach, ale trochu inakšie; po *s, z* počuť tvrdý pazvuk, po *r* počuť *j*. Vyslovuje na pr.: *s'vina* m. *šviňa*, *vz'ac* m. *vžac*, *mačerj* m. *macer* atp., *zarobit'* (ak nie *zarobiti*) m. *zarobic*, *de* m. *dze*, *bü* m. *bi* (že *bü* m. že *bi*), *išoü* m. *išol* atd. atd. Osobitosti uhorsko-ruského jazyka, susediaceho s východnou slovenčinou, podrobne vidz nižšie. Práve tak zachováva hlavné príznaky svojej výslovnosti aj Poliak *pri svojom poslovenčovaní sa v novších dobách*. Ktokoľvek rozpráva (domorodý, nie prisťahovalý), v údolí Popradskom, od mesta Popradu hore, po východoslovensky, ten z pravidla vyslovuje *ć*, kde to poľština káže, na pr. v slovách: *zmarñić*, *ćesać*, *robić* atp. m. *zmarñic*, *ćesac*, *robic*. Rusa i Poliaka, ktorý sa naučil po východoslovensky, môžeš poznať pri jednotlivých, v pospolitosti zriedka obiehajúcich slovách, aj v treťom aj v ďalšom pokolení. Práve tak aj celé poslovenčené ruské a poľské obce.

Svoju mienku, že na východoslovenskom území bývali prvotne Poliáci, podpieram teda aj tým úkazom v reči východoslovenskej, že ona má hláskoslovné zákony svojou podstatou *poľské* (*dzecko* m. *decko*, *robic* m. *robit*, *šeno* m. *seno*, *žem* m. *zem*, nedostatok samohláskového *l r*: *poľni* m. *plný*, *selza*, *solza* m. *slza*, *šersec* m. *srst*, *sarna* m. *srna* atď. Poriadok hlások *tert* oproti *trt* je i poľský).*)

Prvotní Poliáci východoslovenského územia neboli poslovenčení záľahou Slovákov, ale pomaly shora, v znamení vyššej kultúrnej hodnoty slovenskej reči na tomto území. Massy prvotného obyvateľstva zanechané boli na seba, neboly pod bezprostredným nátlakom prevahy prisťahovavších sa Slovákov, a preto zachovaly v *podstate* svoje hláskoslovie poľské.

21. §. Že je vo východoslovenskom nárečí veľa poľskostí, o tom vlastne nikto nepochyboval. Ba sa našli aj u Poliakov aj u Čechov znalí slovenčiny učení ľudia, ktorí na to priamo poukázali. V doterajšej spisbe len vo dvoch smeroch nebolo istoty: 1) kedy sa dostaly poľskosti do východnej slovenčiny, a 2) aký slovanský živel je hlavnou súčiastkou terajšej rečovej miešanky východoslovenskej, jasnejšie rečené: akého pôvodu je slovenský živel vôbec.

M. *Gumpłowicz* vo svojej rozprave „Polacy na Węgrzech“ („Lud“, org. ludozn. VI., 281—282) rozoznáva slovenský jazyk *starý* a *nový*. O starom zistil, že je veľmi sblížený poľštine, hlavne nárečiu podholianskemu. O novom istí, že sa *prepodobil pod vlivom češtiny*. O tom sa nevyslovuje výslovne, že jakého pôvodu je terajší slovenský jazyk, ale sa tak zdá, že predpokladá jeho základy poľské.**)

*) Ja som sa odvolával na poslovenčených Rusov a Poliakov východoslovenského územia, ale dokladám, že je spomenutý rečový úkaz rozšírený všade. Z najbližšej blízkosti máme príklad u tých Maďarov, ktorí sa maďarčia alebo po maďarsky učia. Niektorí slovenskí inteligenti, ktorí sa v školách za 12 rokov učili po maďarsky, ktorí za 25 rokov úradovali po maďarsky, nevedia si rady, keď ide o vyslovenie takých maďarských hlások, akých v slovenčine niet (ostré *é*: *béke*, *ö-ö*: *öröl*, *ü-ü*: *ürü* atď.).

**) „Nie podlega też wątpliwości, że język starosłowacki, o ile o nim sądzić można z nazw miejscowości, które się w dokumentach utrzymały, *bardzo był zbliżony do polskiego, a zwłaszcza wykazuje wiele podobieństw z dzisiejszym narzeczem Podhalań i śląskich Wołochów*. Z biegiem czasu jednak ta dawna przynależność słowackich „Karantanów“ do Polski ustała wskutek zaborów węgierskich. Następnie wskutek długoletnich sojuszów z Węgrami poszła zu-

Dr Fr. Pastrnek vo svojom spise „Beiträge zur Lautlehre der slovakischen Sprache“, na str. 4—5, zisťuje skutočnosť, že sa poľskosti v slovenčine objavujú od východu na západ na celom území, a to tým spôsobom, že ich je najviac bezprostredne popod Karpáty (pripamätaj si: „in der nördlichen Orava wird *noch rein polnisch* gesprochen“!) a tratia sa smerom k poludniu. Hlavne vo východnej slovenčine nachodí Pastrnek veľa poľskostí hláskoslovných. Hovorí doslovne o týchto jazykových úkazoch: Keď pozorujeme, jako sa postupne tratia znaky poľštiny, počnúc od vrchovcov a hrebeňov neúrodných horství na polnoci dolu na poludnie k úrodnej rovine podunajskej, mohli by sme v tom poznať zachovaný v reči, vo vernej zachovávateľke prastarých ľudových pohybov, obraz pochodov čiastočne poľských, čiastočne tých súkmeňovcov, ktorí v bezprostrednom susedstve poľského ľudu hývali.*)

peľne v zapomniení. Zvlášť kedy póżnej, w 16. wiel.u, możnowładcom polskim przez Unię z Litwą, otworzyły się nowe pola działania, tak dla czynności wojowniczej jakoteż dla kolonizacji zrezygnowano łatwo z dawnych posiadłości zakarpackich. To też możne niegdyś na kresach karpackich rody Komorowskich, Lubomirskich, Wielopolskich, Odrowążów, Zborowskich zwróciły działalność na wschód, zostawiając Węgom nieurodzajne dawne posiadłości swe zakarpackie. Ktedy tak Polska z jednej strony całą Słowacyznę politycznie wydała na łup obcym, Czechy z drugiej strony przynajmniej moralnie zachowały ze Słowacyzną pewną łączność. Ożywcze bowiem prądy Husytyzmu, na dnie których tętniła struna narodowa, pobudziły Słowacyznę do nowego życia. Waleczni przywódcy Husytów popierali energicznie chłopów słowackich przeciw ich madyarskim lub zmadjaryzowanym „Panom“, przez co zarazem *język czeski na Słowacyznie wziął przewagę nad polskim i nadął językowi słowackiemu piętno czeskie, które w nim przetrwało do dziś dnia. Cała literatura słowacka wskutek tego oparła się więcej o czeską, a język polski utrzymał się tylko w takich wsiach górskich, które dłużej przy Polsce zostały, a wskutek położenia swego były więcej przystępne od północy, od południa zaś przez pasma gór odcięte, nie były tak wystawione na działanie prądów czeskich.*

*) „Um so bemerkenswerther ist die Uebereinstimmung in einer Reihe von sprachlichen Thatsachen zwischen grossen Gebieten der slovakischen Sprache und dem Polnischen. Dabei scheint ein bedeutsamer Unterschied zwischen Ost und West zu walten. Die Scheidung bildet die aus dem Bogen der Karpathen nach Süden vorspringende Hohe Tatra. Das östliche Gebiet, insbesondere die Comitate Spiš, Šariš, Zemplin — insoweit nämlich unsere dürftigen Proben reichen — scheint im Allgemeinen folgende charakteristische Erscheinungen aufzuweisen: die Lautfolge *tert* für *trt*, *c* und *dz* für *t* und *d*, die Erweichung von *s* und *z*, den Verlust der Quantität, die Betonung der Praeultima. Aus dem Liptov liegen keine weiteren Belege für einen beson-

22. §. Tí, ktorí stoja na terajšom stanovisku vedy, t. j. ktorí myslia, že sú Slováci súčiastkou českého kmeňa, predpokladajú, že je v slovenčine všetko pôvodné, čo sa v nej českému pôvodu neprotiví, a naopak, že je v slovenčine všetko nové, čo sa v nej českému pôvodu protiví. Na takomto základe sú aj poľskosti východno-slovenskej reči *noré*. Zo slov dra Pastrnka, uvedených v predchádzajúcom odstavci, dalo by sa zatvárať, že sú poľskosti v slovenčine na celom jej území prastaré, lebo ich odvodí z prastarých obapolných stykov Poliakov so Slovákmi, z pochodov poľských do krajov slovenských a z pochodov slovenských do krajov poľských, *o jakých nič nevieme z historickej doby*. Ale Pastrnek nie si je v tej veci dôsledný. Roku 1893 v Slov. Pohľadoch, na str. 428—, vyslovil sa takto: Prvou a najhlavnejšou vecou pri každom nárečí sú zákony hláskové. Z krátkeho ich výkladu, — ide o spišskú slovenčinu, — tuším jasne vysvitá: 1) že je spiština v svojich základoch reč slovenská, a nasledovne, že je aj obyvateľstvo slovenské na Spiši pra-

deren Einfluss des Polnischen vor; nach der Probe Dobsinský's aus Važec, im Osten des Comitats, wäre daselbst nur der Verlust der Quantität, sonst aber keine nach dieser Richtung hin charakteristische Aenderung eingetreten. Viel sicherer lässt sich der polnische Einfluss in den dialektischen Proben des Gemer verfolgen, obwohl derselbe einen andern Charakter zu tragen scheint, als dies im Ostgebiete der Fall ist. In Gemerer Proben erscheint *č, dž* für *t, d*; in Drienčany, im südlichen Gemer, treffen wir ausserdem secundäre Nasallaute, Abfall des *l* im partic. praet. acc. der Verba I. II. und Anderes. Insbesondere beweist die Sprache von Pogorela, in weit geringerem Masse die von Šumiac, beide Orte am Südabhang der Králova Hoľa, eine polnische, *wahrscheinlich bedeutend spätere Ansiedlung*. Nach einer Bemerkung B. Němcová's hätten wir sogar in der Umgebung der Stadt Zvolen, im Süden des gleichnamigen Comitats, noch *c, dz* für *t, d*. Deutlicher scheint die Abstufung des polnischen Einflusses im Westen vorzuliegen, was vielleicht durch die zahlreicheren Proben bedingt ist. In der nördlichen Orava wird *noch rein polnisch* gesprochen; auch die nördlichen Gegenden des Trenčín zeigen eine Sprache, welche dem Polnischen weit näher steht als dem Slovakischen. Im südwestlichen Trenčín, in der Nitra und im Pressburger Comitats erscheinen nur mehr einzelne Spuren des Polonismus, *c* und *dz* für *t* und *d*, wobei die zahlreichen Fälle der Unterlassung dieser Wandlung, wie die Inconsequenzen in den südlichsten Ausläufern im Osten mit in Betracht kommen. Wenn man sieht, wie sich die Spuren des Polonismus von den Gipfeln und Kämmen der unwirthlichen Gebirge im Norden hern^b gegen die fruchtbare Donauebene im Süden allmählig verlieren, *dann möchte man darin das in der Sprache, der treuen Bewahrerin uralter Volksbewegungen, conservirte Bild der Züge theils polnischer, theils jener Stammgenossen, welche in der unmittelbaren Nachbarschaft des polnischen Volkes wohnten, erkennen.*"

staré, 2) že *podlahla mocnému vlivu poľskému, ktorý tvárnosť jej v mnohých veciach náležite premenil*. A tento výsledok jazykozpytný znamená sa shoduje s *dejínami Spiša*. Aby sa nevhľbil do tmavej minulosti, dostačí podotknúť, že r. 1412. dal kráľ Žigmund trinásť miest spišských Poliakom do zálohu, ktoré boli až r. 1772. znova pripojené korune uhorskej; k nim . . . boli . . . prišli ešte tri mestá, tak že ich bolo šestnásť. V týchto troch mestách (Podolinec, Gňazdy, Stará Lubovňa) boli kňazia ešte v predošlom veku Poliaci. — V článku „Z prítomnosti a minulosti Spiša“ podobne písal Štefan Mišík (Nár. Nov. 1883, č. 91.): „Kráľ Žigmund založil r. 1412 svojmu švagrovi Vladislavovi I., kráľovi poľskému, 13 miest spišských, ku ktorým pripojené boli potom aj mestá Stará Lubovňa, Gniazdy a Podolín s 11 dedinami. Až r. 1772 po prvom rozdelení Poľska dostalo sa týchto 16 miest nazpät k uhorskej korune. Za doby poľského panstva, *teda za 360 rokov, bol tu — rozumie sa — vplyv Poliakov rozhodujúcim a zanechal po sebe aj stopy.*“

Čo sa týče dejín Spiša, na té sa Pastrnek darmo odvoláva. Z dejín vieme, že dolina Popradská, obydlená od počiatku Poliakmi, bola dlho ešte aj v uhorskej dobe pod panstvom Poliakov, v XII. storočí bola ešte rieka Hornad hranicou medzi Uhorskom a Poľskou, a polnočno-východná čiastka Spiša, takrečený podolinecký kraj, Podolinec, Lubovňa, Gňazdy a 11 dedín, dostaly sa do Uhorska až r. 1311. Vidz 8. §. Celá Popradská dolina bola od akživa poľská a je doteraz poľská; len teraz sa slovenčí. Ona už preto nemohla vlivať na slovenskú reč, *lebo s územím tejto jazykovo ani nesúvisí. Východoslovenské nárečie na Spiši počína sa len od Popradu dolu dolinou Hornada, ale sám Poprad, podobne jako blízka Sobota a Straže, slovenčia sa len v novej dobe, predtým byly ešte s niektorými inými, tiež nemeckými osadami, klinom medzi východoslovenským nárečím a medzi poľskou rečou doliny Popradu.**)

Ako sa tu môže hovoriť o poľskom vlive na východoslovenské nárečie ?

*) Akže by niekto upozornil na slovenské dediny okolo prameňov Popradu, menovite na Lučivnú, Štolu, Batizovce, Gerluchov atď., ktoré ja nepripočítujem k východoslovenskému nárečiu samosvojmu, ale k nárečiu pomiešanému, ten by so svojím učením o poľskom vlive na Slovákov ešte horšie pochodil, v reči týchto obcí niet totiž ani toľko poľskostí, jako vo východoslovenskom nárečí — samosvojom.

Ostane riešiť otázku, či mohlo vlivať založených do Poľska 13 spišských miest na pretvorenie východnej slovenčiny. To boli tieto mestá: Spišská Belá, Lubica, Ruskinovce, Tvarožná, Verbov, Macijovce, Veľká, Spišská Sobota, Poprad, Straže, Nová ves, Podhradie, Vlachy. *Všetky tieto obce byly nemecké, a, hoc sa teraz už skorým krokom slovenčia, svoj nemecký rúz, až na Podhradie, dosiaľ zachoraly, napriek tomu, že stály za 360 rokov pod vlivom Poliakov.*

Prosím tú vec uvážiť.

Za 360 rokov stálo 13 miest spišských pod paustvom a politickým, cirkevným a spoločenským vlivom poľským, a nebolo a niet v nich nijakých znakov poľského vlivu... Ako by bolo bývalo možné, že by Poliáci v tej dobe boli mohli premeniť reč východných Slovákov, *na ktorých nemali nijakého vlivu, ani politického, ani cirkevného, ani spoločenského?*

Poľskými osadami ostaly té osady, ktoré už predtým boli poľskými. To môže byť *jedinou* zásluhou poľského vlivu na Spiši v rokoch 1412—1772. — Neuznávam, že by boli mali Poliáci v spomenutej dobe jakýkoľvek iný vliv na národnostné pomery spišské a preto nesúhlasím s protivnou mienkou Mišfkovou, vyslovenou v Slov. Pohľ. z 1903, na str. 375.*)

*) Štefan Mištk napísal v rozprave „Spišskí Poliáci“ (Slov. Pohľ. 1908, 87b): „Že poľská reč a národnosť vo Spiši voči ostatným obyvateľom natoľko sa udržala, že sa o ňu dnes nikomu báť netreba, toho príčinou je nielen známa „húževnatosť poľská“, ale i politické pomery, v akých značná čiastka spišských obyvateľov za mnoho storočí žila, keď nachodila sa pod vplyvom poľských kráľov a ich orgánov. *Nebyť tohoto poľského vplyvu, bol by Spiš iste aspoň s polovice nemecký, a čo by to pre nás značilo, to si každý domyslí.* Tento vplyv bol veľký i v ohľade cirkevnom. Hradzky v najnovšom diele svojom „Initia, progressus ac praesens status Capituli Scepusiensis“ na str. 501 píše, že spišské fary v Podolinci, Gniazdach, Ružbachu, Starej Lubovni, Novej Lubovni a Hobgarte patrily najprv pod právomocnosť krakovského a potom tarnovského biskupa. Len spišský biskup Salbeck s dovolením Jozefa II. r. 1785 začal v Ríme vyjednávať, aby spomenuté fary diecese spišskej prítvlené byly, čo sa potom r. 1787 i stalo následkom diplomu biskupa tarnovského.“ — Polemisujúce s Gustávom Wenzelom nemenovaný posudzovateľ rozpravy Wenzelovej „A szláv történeti emlékek és a magyar történelem“, takto sa vyslovil o poľskom jazykovom vlive na slovenčinu (Sas. Let., III., 329—330): „Že poľská mluva mala vliv na slovenskú, to je isté, ale príčinou toho nebolo danie 13 spišských miest do zálohu, vydržiavanie dvoch poľských snemov na Slovensku, panovanie Jagelloncov a miešanie sa do revolúcií uhorských, lebo ku pr. horná Orava nikdy nebola pod vládou poľskou, a predsa je tam slovenčina

23. §. Že kedy a jako sa dostali Slováci na poľskú vrstvu východoslovenského územia, na to nemôžem dať odpovedi v I. oddelení tejto práce, nechcúc vyvolávať daromné polemie.*) V tejto veci bude nemálo rozhodovať meno rieky *Tople*, ktorú teraz okolití Slováci menujú *Topla*, Maďary *Tapoly*, a ktoré v starších listinách zjavovalo sa formou: *Topla* („*Toplo*“), vidz v Slov. Let. IV., 285. Ak sa zistí, že je to meno slovanské a hláskoslovne totožné so starými menami terajších *Teplých* a *Teplíc* v nevýchodnom Slovensku, vidz „Slováci a ich reč“ str. 76, bude sa musieť počítat so skutkom, že sa Slováci dostali na východoslovenské územie s príchodom Maďarov. Ak by sa dalo dokázať, že meno *Topla* trvalo už pred príchodom Maďarov, otázka stala by sa veľmi spletitou. Tu nemôžem nespomenúť, že je poludňovo-slovanského charakteru meno *Topla* a *Toplica* (oproti poľskému: *cieply*, mrus. *teplyj*, novoslen. *teplý*) zo starších listín známe aj na inom mieste východoslovenského územia, tak Št. *Mišík* ešte z r. 1317 uvoďí lúku menom *Thoplica* (Sbor. Mus. Slon. 1897, 227 a 1898, 18), ktorá svoje meno dostala iste len od vody podobného mena. A od

tak popretkávaná poľštinou jako vo Spiši; vo Zvolene, kde sa vydržiaval jeden z tamtých dvoch poľských snemov, nebadat žiadnu stopu poľštiny. *Žby pod Jagelloncami, Zápoľským a podobnými poľština bola mala vliv na slovenčinu a pozdvihnutie slovenskej národnosti, to musí byť zvláštnym tajemstvom Wenzelovým, i preukázal by veľkú službu etnografii, keby to dokázal patrnými príklady.*“

*) Aby odpoveď presvedčila čitateľa, treba je predovšetkým objasniť politické, cirkevné a národnostné pomery na celom území slovenskej reči, a to počnúc od najstaršej doby, okrem toho treba objasniť rečový pomer terajších Slovákov ku susediacim a susedivším so slovenčinou slovanským nárečiam, t. j. treba je o celom území reči slovenskej podať také kritické opisy, jaký tu podávam o území východoslovenského nárečia. V II. oddelení tejto práce grammaticčne spracujem osnovy a iný rečový materiál z tohoto I. oddelenia a v III. oddelení rozoberem slovníkovú materiu. Až potom, na základe výsledkov z prvých troch oddelení práce, v IV. oddelení srovnám a konečne uvážim látku, ktorá sa poťahuje na najstaršie národnostné pomery Slovákov. Ale, aby nepovstalo nedorozumenie, podávam tu nasledujúce objasnenia: R. 1903 vydal som *príležitostný literárno-historický spis* pod názvom „Slováci a ich reč“. Jeho tendenciou bolo znázorniť tú skutočnosť, že slovenskí spisovatelia od prvu zápasili s ťažkosťami, jaké sa im ryskytovaly pri užívaní českého spisovného jazyka, až konečne za vhodné uznali utvoriť pre Slovákov vlastnú spisovnú reč na základe reči slovenského ľudu. Na mňa nezostala bez účinku tá okolnosť, že Slovákom, ktorých cirkev a spisovatelia za 500 rokov čestili, po päťsto rokoch predsa je treba osobitého spisovného jazyka, aby knižkám rozumeli. Na mňa nezostala tá okolnosť bez účinku. Či by to bolo možné, reku, že by Slováci, súc skutočne synami spoločného kmeňa českého, po 500-ročnom silnom čestení neporozumeli českým knihám, knihám v reči svojho vlastného kmeňa? To je naskrze nie možné. Keď 500-ročné systematické čestenie nevládalo premôzť

poludňajšej strany východoslovenského územia, blízko Miškovca, dľa „Regestrum de Várad“ (1201 — 235) stála osada menom *Toplica*, ktorú Maďari dosiaľ menujú *Tapolca*, vidz Slov. Let., V., 310; iste i ona dostala svoje meno od vody podobného mena. Lebo *tú skutočnosť nikto nepodvráti, že Slováci rozoznávajú medzi tekúcimi rodami teplé a zimné, prvé rôžna sa od druhých tým, že v zime, aspoň pri prameni, nemrznú.* A z tej príčiny staré Toplé a Toplice, ktoré sa zachovali v starých listinách a v maďarskej reči, a ktoré po novoslovensky menujeme Teplé a Teplice, ani jeden Slovák nebude odvodzovať od pochopu *top-enia* alebo od stroma *topol*. Od stroma *topol* by bolo *Topoľa* a *Topolica*, ale nie *Topľa* a *Toplica*. Z tohoto poznania vychodiac, aj Jul. Botto, rozpisujúc sa o listine Béla IV. z r. 1243, napísal: „*Toplica je Teplica; Zimnica je zimnica.* Ako vidno, naši slovenskí predkovia už pred rokom 1246 veľmi krásne a ľubozvučne pomenovali teplú vodu *Teplicou*, zimnú *Zimnicou*. (Sbor. Mus. Slon. 1901, 123.). Pripomeniem, že jest aj na *Heďali* miestné meno *Toplec*, vidz Nyőr IX., 143.

Na východoslovenskom území jest aj viac takých miestnych názvov, ktoré poukazujú na prvotnú národnosť Slovákov. Št. *Mišík*

rečové ťažkosti, jaké boly medzi Slovákami a Čechmi, *tu sa sama sebou ponúkala myšlienka, že sú oni nie synami jedného a toho istého kmeňa.* Tí rozumejú u nás českej knihe, ktorí sa po česky učili alebo ktorí mnoho po česky čítali. Inf nie. Vychodiac z tohoto poznania sbieral som od svojej mladosti látku na preskúmanie slovenčiny a jej starých rečových pomerov a presvedčil som sa z nej, že sa dávnovekí Slováci len od poludnia mohli dostať na terajší svoje územie, a že tam našli už slovanské obyvateľstvo poľského kmeňa, s ktorým sa smiešali. Vo svojom spise „Slováci a ich reč“ vyslovil som bez obalu této svoje myšlienky, dodajúc, že sa ony *akiste, pravdepodobne* potvrdia. Prvé tri hlavy spisu „Slováci a ich reč“ („Kedy sa Slováci dostali do svojich terajších bývaní?“ „Kde všetko bývali Slováci?“ „Čo vieme o reči Slovákov?“) dostaly sa výlučne preto do môjho príležitostného spisu, aby každému čitateľovi jasné bolo, že *je pôvod Slovákov a ich reči tmou zahalený a žetedy nikto, ani veľa, nesmie zavierať dreve pred badateľmi.* Povedal som to týmito slovami: „Čo tedy vieme o slovenčine? Vieme, že je v terajšej svojej podobe veľmi blízka češtine, bližšia nez ktorejkoľvek inej slovanskej reči. Ale že pôvodne v akom pomere bola k češtine a k ostatným slovanským jazykom, o tom nemáme dosiaľ istoty. A ponevác živú reč Slovákov nepoznáme dostatočne, — nesmieme začať badania a skúmania tým smrom, že vlastne jaké miesto patrí slovenčine v rodine slovanských jazykov.“ (Slov. a ich reč, str. 75). — Moje myšlienky, menovite to, že som dávných Slovákov od poludnia dovedol pod Karpaty a nie z Moravy, vzbudily nevoľu. Ja som síce svoju poludňoslovanskú hypotézu len *pravdepodobnou* označil, ale z toho nenasleduje, že som nie presvedčený o jej podstatnosti už teraz. Vedť mi je ona východistom už aj v prvých oddeleniach tejto práce. Chcem, aby moji čitatelia vedeli aj dotiaľ, pokiaľ budem mólz podať logicky shrnuté nepodvrátne dôvody za ňu, že prof. dr. *Pastrnek* vo svojom sošite „Slováci jsou-li Jihoslované“, odtláčenom z XIII. ročníka „Věstníku české akademie“, *nepodvrátil moje istenia o národnosti Slovákov. Podvrátil podvrátenú už inými Miklosichovu poludňoslovanskú hypotézu, — ale*

uvádza takéto meno rolí pri Krempachn: Za *Raspuče* (Sbor. Mus. Slen. z 1897, 37) a meno vrchu pri Tribši: *Raspuče*. Obyvatelia pravdepodobne vyslovujú *Raspuče*. Poliak by povedal: *Rozpače* = *Rosponče*, Malorus: *Rozputije*, t. j. rozcestie, vidz v „Slov. a ich reč“ str. 77. Podobne Mišfk uvádza takéto meno majetku medzi Veľkou a Tatrami z r. 1308: *Chetena* (= *Četena*), a z r. 1264 uvodí Slov. Let., II., 196, pravdepodobne ten istý majetok tiež menom *Chetene*. Ťažko by bolo nezbadat súvis medzi týmto menom a medzi srbskou formou nášho terajšieho slova *čečina*, t. j. medzi srbským slovom *četina* = *nadel an bäumen* (Mikl. Etym. pod *šet*).

24. §. Hradszky a Duliškovič podávajú, že prvými slovenskými osadami na spišskom území boli: *Terscany* (terra *Nadost* z 1258), *Tomašovce* (villa *Thomasi hospitum Slavorum*, už zanikla, z 1278), a *Harhov* (villa *Slavonica Gargou*, z 1280), vidz v 3. §-e. Roky znamenajú, že menované osady spomínajú sa v listinách z tých rokov. Osady mohli by byť hoc aj stolytiami staršie, ale z toho by nám jednak nič nebolo. Osady sa totiž spomínajú jako *slovanské*, ale *slovanské* a *slovenské*, to je nie jedno. Výraz „*slovanský*“ v sta-

nie moju. Prof. dr *Pastrnek* napísal na str. 11—12. spomenutého sošitu: „Z týchto a podobných projevů jasně vysvitá, jak si spisovatel představuje původ Slováků. Jest přesvědčen, že Slováci jsou částí onoho slovanského kmene, který v VI. stol. seděl na dolním Dunaji a záhy pak se rozšířil na jih a na západ. Na jih táhli předkové nynějších Bulharů, na západ předkové někdejších Slovanů sedmihradských a pannonských a nejdále předkové nynějších Slovinců a Slováků. Tak náleží Slováci do určité skupiny jihoslovanských národů a přistěhovali se do svých nynějších sídel z jihu, tedy odjinud než Čechové a Moravané. Nejbližší příbuzní Slováků jsou pak někdejší pannonští a sedmohradští Slované, kteří zahynuli, lépe řečeno, do jiných mocnějších národů se „vpili“. *Spisovatel nepraví odkud tuto theorii vzal; my však ji dobře známe ze spisů Kopitara a Miklosiche*. Tato theorie zní podle přesné formulace Miklosichovy takto: „Ze slovanských jazyků znají nasalismus polština s kašubštinou a polabština, dále slovenština („das Slovenische“), t. j. jazyk oněch Slovanů, kteří v VI. století na levém břehu dunajském usazení byli a od Prokopia a Jornandesa se nazývají Σκλαβηνοί Slaveni: z těch táhla část přes Dunaj na jih a obdržela po národu Hunnům a Turkům příbuzném název Bulharů; jiná (část) odstěhovala se na západ a pronikla do norických alp: jazyk těchto Slovanů („Slovenen“), který by se nazývali mohl noriko-slovanským, označují jako novo-slovanský („neuslovenisch“ = slovinský); část usídlila se v Pannonii a rozšířila se přes Dunaj na úpatí Karpat: jazyk těchto Slovanů („Slovenen“) nazývám staroslovanský („altslovenisch“ = starý církevní jazyk slovenský), mohl by se nazývati pannonsko-slovanský; část konečně zachovala svá sídla: jazyk této části může slouiti dako-slovanským. Všechna čtyři nářečí slovenštiny měla ještě v historické době hlásky nosové“ (Vergl. Gr. I. 2 1879, str. 23—34). Slováký tu Miklosich výslovně nejmenuje, avšak má je patrně na mysli, když rozšiřuje sídla pannonských Slovanů „přes Dunaj na úpatí Karpat“, jak jsem již dříve úvodem byl vyložil. Na této theorii „trvá“ nyní p. dr *Czambel*, ne-

rých listinách len vtedy sme ime brať za „slovenský“, keď sa to aj inak shoduje s okolnosťami.

Ja sa nazdávam, že nikdy nezmudrieme, jak budeme očakávať jasnosti od kroník, a menovite od objavujúcich sa v nich slov „slovanský“ a „Slovan“. Na východoslovenskom území ani dnes nerozoznávajú Poliakov alebo Rusov od Slováka. V starých časoch brali ich pod pochop „slavus“ a teraz ich berú všetkých pod pochop „tót“ alebo „Slovake“. Ak chceme jasnejšie vidieť do starej doby východoslovenského územia, a, nakoľko sa to teraz dá, prísnejšie rozoznávať členov slovanskej národnosti v starej dobe, musíme rozvinúť mravenčiu pilnosť, spoľahnúť sa na svoj dôvtip, a dobývať svetla inými cestami.

Chcem tu v krátkosti na té cesty poukázať.

Z poručenia, písaného r. 1273 spišským prepoštom Mothmerom, vyníman miestné názvy z bezprostredného okolia spišsko-podhradského, menovite Visoka (teraz Hradisko, dedinka), Lučka („Luchka“, teraz Lučka, dedinka). Z nich vidieť, že tu už vtedy bývali hotoví Slováci a nie Poliaci, lebo latinský pisateľ bol by napísal: Vesoka, Veosoka, Voesoska atp., chcúc napodobniť poľskú

maže tušeni, že jest v základech ryerácena, a to celou řadou rozprav, kterými bylo: 1. náležitě objasněno, že vlast cirkerní slovenštiny nesluší hledati v Pannonii, nýbrž v jižní Macedonii (srv. uvedenou již rozpravu Jagičovu Zur Entstehungsgesch. d. kal. Sp. Wien, 1900); 2. zřejmě dokázáno, že jihoslovanská nářečí tvoří dosud nepřetržitý, souvislý řetěz, tak že jmenovitě není lze od-poutati slovinštinu od nářečí bulharských (srv. poslední výklad Jagičovy v Arch. XX., 1898, 34 sl.); 3. vysvětleno, že není žádných spolehlivých stop, které by nás oprávněovaly, předpokládati zvláštní „dako-slověnský“ jazyk a kmen, nýbrž že texty, které Miklosich ještě r. 1883 vydával za „dako-slověnské“ (Geschichte der Lautbezeichnung im Bulgarischen, Wien, 1883) objevily se jako bulharské (srv. I. Miletič, Sedmigradskité Bolgari, Sofija 1896 a referát Konst. Jirečka v Arch. XX., 1898, 115 sl.). 4. Z rozprav dříve uvedených vysvitá dále, že existence nějakého zvláštního „pannonsko-slověnského“ jazyka a kmene není nijak prokázána a 5. jmenovitě že není důvodů pro tvrzení, že tento domnělý „pannonsko-slověnský“ kmen sahal kdy až k úpatí Tater čili že zaujímal území nyní slovenské (slovácké). Tu nelze říci prostě „ja trám na tom“, tu třeba předeřším takovou dalekosíhlou a velikou theorii náležitě odů-rodniti, po případě ukázať, že námitky proti ní učiněné, neplatí. Toho spisovatel nečiní, ba netuší ani, že svou „hypotésu južno-slovenskou“ staví na základech naprosto otrěsených. Tím spíše bychom očekávali, že aspoň na užším poli slovenském podá soustavný důkaz své „hypotésy“. Ale spisovatel odkazuje v té příčině na práci budoucí, sám podává v této kapitole jen několik dokladů, které níže podrobně budou objasněny.“ Prof. dr Pastrnek nezachoval sa v tomto spore nestranně, a tuk, že by bol chcel vecne prispieť k objasneniu otázky; on ostal advokátom českého stanoviska. On sa usiloval, aby proti mne naladil čitateľa nezbehlého v literárnych veciach. Hovorí: „Spisovateľ nepraví, odkud tuto teorii (= jihoslovanskou!) vzal; my však ji dobře známe ze spisů Kopitara a Miklosiche.“ Z tejto vety jasne vysvitá upodozrievanie, že som sa

výslovnosť ypsilonu, a bol by napísal: *Lonchka* alebo *Lunchka*, a nie *Lučka*!

Tu máme tedy dôkazy, že v XIII. storočí neuplatňovalo sa už poľské „y“ a „ą“ v okolí Spišského Podhradia.

V tom istom poručení spíšského prepošta *Mothmera* z r. 1273 je takéto ustanovenie: „molendum nostrum, quod est in *Ridnich*, donavimus sacerdotibus“ atď. Joz. Hradzsky, ktorý to poručenie z archívu spišskej kapituly vybral a v dodatkoch ku svojmu spisu „Szepesvm. a mohácsi vész elött“ uverejnil, myslí, že miestopisný názov *Ridnich* odvodiť treba z *Riet* = sás, nád, káka, že *Ridnich* „egyátalában mocsáros vagy tuskés-bokros helyet jelent“. Ale to meno istotne inakšie treba objasniť. Zo slova *Riet* nedá sa odvodiť *Ridnich* ani v nemeckej ani v maďarskej reči. Hradzsky pripomína, že spomenutý mlyn a jeho okolie *volá sa teraz „Rybniček“*. Sám sebou sa ponúka výklad: Slovánske meno *Rybnik* slovánskej reči pravdepodobne neznalý pisateľ písal formou *Rydnik*.

Tento výklad je veľmi pravdepodobný, hlavne preto, že ho potvrdzuje dosiaľ živúce meno dotyčného miesta, hoc vo forme

chcel cudzím perím okrašľovať, že som si osvojil myšlienku iného a že som ju vydal za svoju . . . Z mojich prác vidieť, zo všetkých, že mi je nie treba myšlienky kradnúť. Keď ja prejem do svojej knižky cudziu myšlienku, nezaбудnem doložiť, čia je. Prof. Pastrnek, advokát českého stanoviska v rečenej otázke, rátajúc na čitateľov, ktorí len recenzie čítajú, vyslovil, že je moja poludňovo-slovanská teória totožná s odbudnutou teóriou Miklosichovou, a, zastane si na toto východisko, našiel dost príležitostí, aby ma zavrátil alebo poučil — so stanoviska Miklosichovej teórie. Ale sa inakšie majú veci s teóriou, ktorú som vyslovil ja, a s tou, ktorú vyslovil Miklosich. Dľa vlastných slov Pastrnkových, ktoré som hore uviedol, Miklosichova poludňovo-slovanská teória zakladala sa na predpokladaní, že za príchodu Maďarov Slovania v Pannonii hovorili rečou *staroslovenskou*, tou, ktorú známe z pamiatok cirkevno-slovanskej reči, a že tí pannonskí Slovania sašli cez Dunaj až na úpätie Karpatov. A na tejto teórii, hovorí Pastrnek, „trvá nyní p. dr. Czambel, nemáje tušení, že jest v základech ryzracena.“ Aké sa núka z toho naučenie pre čitateľa, ktorý len recenzie číta, ale knihy nie? Také: 1. Czambel teóriu poludňovo-slovanskú ukradol od Miklosicha, a 2. Czambel je taký naľvny literát, že ukradol teóriu, ani netušiac, že je už dnes v základoch vyvrátená! — Aby čitateľ poznal pravdu, musí si otvoriť môj spis, ktorý prof. Pastrnek posudzoval. V „Slováci a ich reč“, na str. 51 - 61, rozpovedal som, čo treba vedieť o obľúbenej u nás *praslovanskej* a *staroslovanskej* (táto je totožná s Miklosichovou hypotézou) hypotéze, a týmto vetami som skončil: „Hypotéza *praslovenská* (Hodža — Florinský) je práve tak bez základu jako hypotéza *staroslovenská* (Hurban, V. Pauliny-Tóth, Fr. V. Sasinek). Prvá je púhym bájom; druhá čerpá svoj život hlavne zo slovo-hry „*slovenský — slovenek*“. Z toho vidieť jasne, že som hypotézu Miklosichovu, ktorá sa zakladala na tom, že v Pannonii a na Slovensku (cez Dunaj na úpätie Karpatov) býval jedon národ, ktorý hovoril rečou *staroslovenskou* (terajšou cirkevno-slovanskou), pri jej slovenských sastancoch savrhol jako takú, ktorá

zmenšenej: Rybnik — Rybniček. — A ak je ten výklad pravdivý, máme druhý dôkaz toho, že Slovania v Spiš. Podhradí už v XIII. stoloťi nevyslovovali „y“ tak, ako Poliaci podnes; oni vyslovovali čisté *i* (Ribnik), a nie *ü* ani *ö* ani *e*, tedy nie: Rübnik, Röbnik; Rebnik, ináč by bol to meno testator *Mothmer* dľa počutia dajako takto napísal.

Tomuto výkladu sa protiví to, čo Hradzsky o rečenom rybníku napísal na 17. str. svojho spisu „Szepesvár és környéke“. Tam napísal, že rečený rybník svoje terajšie meno Ribniček dostal od rybníkov (= halastavaktól!), ktoré založil Imrich de Szapolya v r. 1465—1487, ale po ktorých niet už ani stopy. Je možné, že menovaný pán z rybníka narobil „rybničkov“, (Hradzsky ich viac spomína), ale touto poznámkou nie je vlastne vyvrátené, že to miesto, o ktorom je reč, nomenovalo sa Ribnikom už v XIII. stoloťi. Nevieam, či je to ten istý Rybniček, ktorý spomína na území spišskom Št. Mišík v Sbor. Mus. Slen. z 1897, 33.

Za rozšírenosť slovenčiny v Spiši v XIII. stoloťi na terajších jej hláskoslovných základoch svedčí tá okolnosť, že meno rieky i mesta *Belej* písava sa takto: „*Bela*“, a nie poľsky: *Biala*. (Vidz

čerpá svoj život hlavne zo slovohry „slovenský — slovanský“. V pokračovaní, na str. 61—65, spomínam poludňovo-slovanskú hypotézu Miklosichovu a citujem jej živého zastancu profesora Maretića, ale referujem tam jako literárny historik a nestariam sa pohok tej hypotéze. Ba naopak, hovorím výslovné po hore uvedených slovách o slovohre „slovenský — slovanský“ takto (str. 61): „Hoc i neboli naši predkovia v takom pomere k cirkevnej slovančine, jako sa to ozýva v našej literatúre, je predsá možné, že boli k nej v bližšom pomere, než sa to zdá súčasnej filologii slovanskej. (Táto ich totiž považuje za „českých Slovákov“.) Toto je naša hypotéza južnoslovanská. Stará cirkevná slovančina patrí ku gruppe južných slovanských jazykov, a nie je vyhlášená možnosť, že i naša slovenčina pôrodne k haluzi južných slovanských jazykov patřila. Pravdaže treba týmto smerom ešte veľa roboty vykonat.“ Že som o poludňovo-slovanskej hypotéze Dümmlera, Miklosicha a Maretića len referentsky písal, to videt na pr. z tohoto vypočatia (na str. 62): „Dejopisci a jazykozpytci snášajú sa v tom, že na Morave v užšom smysle slova, v polnočno-západnom Uhorsku a v Zadunajaku jeden a ten istý slovanský národ býval v IX. stoloťi po Kr. Ale že jakým nárečím hovoril tento slovanský národ, o tom sa mienky rozchodía. Nemecký dejopisec Dümmler myslí, že ten národ bol najbližším pokrvníkom národa slovinského. Takto smýšľal i Miklosich, a dosiaľ takto smýšľa jeho prívrženec J. Maretić.“ Mienky iných som nespomnel, ani svoju. — Prof. dr. Pastrnek, vysloviac, že som si osvojil Miklosichovu teóriu, postúpil ďalej, najprv má zhabil a potom mi dal naučenie: „Spisovateľ nemá jasného ponetí o teorii, po které sáhl. Ve smyslu přijaté teorie neměl se vůbec dovolávati shod slovensko-srbských, nýbrž držeti se Slovinců, najmě uherských, a pak Bulharů, a dále by musel hledati styky slovenských nářečí s onou lexikální zásobou, která vnikla do jazyka maďarského, po případě s tou zásobou slovenských žvlů, které zachovány jsou v topografických názvech na území maďarském. Toho však spisovatel nečiní.“ (Str. 23—24). — Ja som svoju po-

Hradzského „Szepesvm. helység.“) Tento dôkaz by síce prestal, keby dako vedel dokázať, že spišskí Poliaci v XIII. veku nevyslovovali ešte *biały* m. *biely*.

A že na Spiši nemohla byť poľská vrstva slabšia než ďalej na východ, smie sa predpokladať, že slovenčina v XIII. storočí hotová bola aj v Šarišskej. Samo sebou sa rozumie, že treba v tomto smere viac dôkazov sohnáť a uverejniť. To sa stane na svojom mieste, v IV. oddelení tejto práce.

25. §. Slovanskosti Spiša veľmi poškodili pristahovavší sa Nemci. Slovanskosť Spiša v XIII. storočí bola ešte bezsporná, na to jest dosť presvedčivých dôkazov. A síce:

Na Spiši je dakoľko *Lomnic*. Že je meno Lomnica slovanské, o tom niet pochyby. I to je známe, že Nemci z takýchto mien odsúvajú koncovú hlásku, v tomto prípade m. Lomnica vyslovujú *Lomnic*. Je veľmi dôležitá vec, že v XIII. storočí vedľa *Lomnic* častá je ešte v *listinách* nenarušená slovanská forma *Lomnica*. „*Lomnic*“ sa vyskytuje r. 1285, 1298 dva razy; „*Lumnic*“ r. 1285; „*Lumpnic*“ r. 1285. Naproti tomu slovanská forma „*Lomnica*“

ľudňovoslovanskú teóriu celkom jasne vyslovil aj na viac miestach knihy. Tak na pr. na str. 75 označil som jasne nielen pôrodnú národnosť Slovákov, ale aj pramene, z ktorých sa lepšie určiť môže. Napísal som tam: „V slovenčine máme pravdepodobne jediný a posledný kľúč k poznaniu reči tých obyvateľov slovenských, ktorí pred príchodom Maďarov v terajších bývaniach maďarských bývali a ktorí sa rútili do maďarstva. Tento kľúč sa pravdepodobne dobre hodí do zámykov, akými je zavrená etymológia tisícich a tisícich miestnych, poľných atď. názvor a dialektických zvláštností v severných krajoch rečorého územia maďarského. Ja som o tom presvedčený už teraz, hoc som len asi polovicu patričného materiálu sobral, že sú Slováci v podstate národným zlokom alebo národnými zlokami toho slovanstva, ktoré sa pozvoľne vtopilo do národu maďarského.“ A na str. 85.: „Trvám na tom, že sú Slováci pôvodne národným zlokom alebo národnými zlokami tých Slovanov, ktorí bývali v Zadunajsku, medzi Dunajom a Tisou a ktorých (posledných) Šafárik menuje bulharskými Slovanmi.“ Rozdiel medzi touto o poludňovoslovanskou teóriou a Miklosichovou je jasný, a *Niederle*, posudzujúc spis „Slováci a ich reč“, aj výslovne to znamená, povediac: „Tese tato není ostatně nová, a vyslovena byla poněkud v jiném zabarvení už Dümmlerem, Miklosichem, Mareticem a j.“ atď. (Český Cas. Hist. r. IX., 442). Miklosichovskú teóriu, jako vidieť bolo z tunajších uvedenín, dľa ktorej v Pannonii, na Morave a na Slovensku hovorilo sa po staroslovénsky, nielen že som neprijal, ale som ju rovno zavrhol. Medzi Miklosichovou teóriou poludňovoslovanskou a mojou je iba vonkajšia shoda, v mene. Vecne sú si celkom rozdielné. Zemopisne potaľovala sa Miklosichova teória len na územie pannonské a západnoslovenské; moja sa potaľuje nielen na pannonské, ale aj na územie medzi Tisou a Dunajom, a na celé slovenské územie, tedy ešte len aj na spomínané tu východoslovenské územie. Už v tejto veci je podstatný rozdiel. Národopisne Miklosichova teória bola výslovne pannonsko-slovénska s rečou kmeňa, ktorý hovoril po „cirkečno-

r. 1257, 1290, „Lompnica“ r. 1293 dva razy, „Lumpnica“ r. 1285. Celá forma slovanská častá je ešte aj v XIV. storočí: Lomnica r. 1325 tri razy, Lumpnica r. 1315. Neskoršie prevládajú vo verejných listinách formy „Lomnic“.

Že Lubicu nezaložili Nemci, toho dôkazom je to, že jej slovanské meno vyskytuje sa v najstarších listinách častejšie než jej ponemčené meno. Meno *Lubica* Hradszky uvoďí z r. 1299, 1269, 1251; *Libica*, z 1294, 1298. Ponemčené *Lubic*: z 1299 dva razy, 1292. Úplne zmienčená forma *Leibitz* javí sa len neskoršie. Podoba *Libica* je pravdepodobne vlivom maďarským. *Lubic* prešlo pripodobnením v *Libic* a toto sa znovu poslovančilo na *Libica*.

Slovansko-národnostný ráz Spiša v XIII. storočí prejavuje sa veľmi prenikave pri pomenovaní mesta Levoče.

Slovanské meno *Leroča* takouto podobou nevyskytuje sa v najstarších listinách. Levoču vystavili Nemci po prvom odchode Tatarov z Uhorska, povedzme r. 1245, a smeli by sme očakávať, že sa ona v prvé časy čístonemeckou formou objavuje v tohoročových listinách. Ale sa veci inakšie majú. Hradszky (Szepesvm. helység.)

„*lovansky*“, naproti tomu moja sa opiera o kmeňový zlomok poludňovoslovanský alebo o kmeňové zlomky poludňovoslovanské s výhradou ich neskoršieho bližšieho určenia, ale s určitým vylúčením toho kmeňa, ktorý hororil po „*cirkezo-sloransky*“. Z toho každý nepredpojatý vidí, že moja poludňovoslovanská hypotéza o kmeňovom mena nemá nič spoločného s Miklosichovou. Čo sa týče slovanského obyvateľstva v Pannonii a medzi Dunajom a Tisou, na tento čas iba to porovnanie za isté, že patrily k poludňovjším Sloranom. Všetky bližšie určovania si ponechávam pre IV. oddelenie tejto práce. Mohol tam byť jeden kmeň, mohlo ich tam byť viac. Ja zbieram nové dáta na objasnenie tej otázky, a preto, z opatrnosti, vyslovil som ani raz určité svojo mienko v tej veci. Keď sa ja tedy dovoľávam pri svojej poludňovoslovanskej teórii slov z reči Srbov, Horvatov alebo Slovincov, to robím z prirodzeného predpokladania, že ich mali aj bližší k nám obyvatelia v Pannonii a medzi Dunajom a Tisou, keď ich majú dosiaľ ich ďalší súkmeňovci poludňovoslovanskí... — Pastrnek uviedol bol, že je Miklosichova hypotéza poludňovoslovanská — podvrátená, že hypotézu Florinského podvrátil sám (Pastrnek), a posúdením môjho spisu „Slováci a ich reč“, „podvrátil“ aj moju poludňovoslovanskú hypotézu — on sám. Tého hromadné podvracania sotva dačo osožia českému stanovisku v našom spore. Nech podvráti hlavnú a podstatnú časť môjho spisu „Slováci a ich reč“, obsaženú v hlavách V. IX., v ktorých je znázornená skutočnosť, že slovenskí spisovatelia od prva zápasili s ťažkosťami, jaké sa im vyskytovaly pri naučení českého spisovného jazyka, že sa postupne sblížovali k reči svojho ľudu až uznali potrebu toho, že sa pre Slovákov musí písať predsa po slovensky, lebo ani 500 rokov českého vlivu nestačilo, aby sa naučili — reči svojho vlastného českého kmeňa. Podivným spôsobom prof. dr Pastrnek ani sa len nepokúsil o podvrátenie tejto podstatnej časti spisu „Slováci a ich reč“, nspokojac sa podvracaním vecí, o ktorých som sa vyslovil sám, že sú dosiaľ nie dokázané, ale len pravdepodobné, a že k ich dokázaniu treba je ešte veľa roboty...

podáva z XIII. stoloetia iba raz nemecké meno Levoča, podobou Leuschau (z 1294), inokedy podáva formy: Leucha (1280, 1298, 1271), Leucza (1280) popri Leuche (1280, 1284). Tého mená sú veľmi poučné pri posúdení jazykových preváh v okolí levočskom v století XIII. Maďarský názov Lőcse je nie vzatý z nemeckého Leuschau, lebo pomínúc hláskoslovné ťažkosti v prvej slabike podľa maďarského hláskoslovnia bolo by sa v maďarčine ujalo: Lőcső alebo Lőcsó, ako na pr. v mene Richnó z nem. Richnau. Maďarský názov Lőcse je z podoby Lőcsa, ktorá v XIII. století viac ráz sa ešte vyskytá než Lőcse a ktorá popri Lőcse plietla sa ešte po stoletia jako rovnoprávna s touto. V Lőcse sa pripodobilo úzké *e* k *ö*, takéto pripodobovanie tenkých samohlások ku tenkým a naopak je v maďarčine obyčajné. Lőcsa z Levoča, *ö* v prvej slabike je za gruppu *eo*. Slovenské meno latinským pravopisom (Levocia) vyskytuje sa po prvý raz r. 1604. Treba doložiť, že popri Leucha vyskytujú sa aj názvy Lyucha (1292), Lyutscha (1299), podobne Lyuche (1284), Lywche (1263).

Čitateľ je akiste zvedavý, prečo som tu hovoril dôsledne o slovenskosti a nie o slovenskosti Spiša v XIII. století pretriasajúc najstaršie známé formy miestnych názvov Lomnica, Lubic, Levoča. Preto, lebo tieto názvy uvedenými formami mohli by byť práve tak poľské, jako slovenské. O ich národnosti treba rozhodnúť sumárne, t. j. so slovenskosti iných úkazov tej doby treba zatvárať aj na ich slovenskosť. Vhodným príkladom slovenského vlivu v XIII. a XIV. století zdajú sa byť na pr. také osobné mená, jako Lacko, Vitko, Slavko, Levko atp. Medzi zemianskymi statkármi spišskými spomína Hradzsky (Szepesvm. a moh. v. elött. Str. 66. a 69.) aj mená *Lack* (z r. 1341) a *Vitk* (z r. 1253). Ony môžu byť len skratkami zo slovenských mien *Lacko*, *Vitko*, utvorenými na spôsob bežných skratkov z latinského: *Mark* z *Marc-us*. Že je *Lack* = *László*, to sám Hradzsky poznamenáva; že je *Vitk* = *Vít*, to poznať zo starších názvov obce Vitkoviec, menovite z názvu: *Vithfalva* z r. 1393, vidz Hradzského „Szepesv. helységnevei“, str. 76.

26. §. Z pozdejšej doby, keď Jiskrovci už dlhší čas pobudli na území východoslovenskom, dá sa pri priezviskách domorodých statkárov jasne zistiť vliv českej kultúry. Miesto latinskej formy: *de Ábrahámfalva*, alebo miesto maďarskej: *Ábrahámfalvi*, počali svoje priezviská písať takto: *Abrahamovský*. Zo Spiša dajú sa také slo-

vanské priezviská zistif iba z druhej polovice XVI. stoloetia, tu pravda len z prameňov doteraz prístupných, menovite z „Menoslovu nadžupanov a úradských Malej stolice spišskej“, uverejneného v Hradzského „A szepesi tízlándzsások széke v. a kisvármegye“, na str. 164. a nasl.

Také priezviská, utvorené *spišskými* zemanmi od slovenských mien *spišských* obcí, sú nasledujúce: Abrahamovszky (Abrahamovce), Dráveczky (Dravce), Mahalovszky (Mahalovce). Niektoré famílie užily v tej dobe zamieňave raz slovanských, druhý raz maďarských foriem, na dôkaz, že vtedy nebolo ani v zárodku takých národnostných treníc, aké sa zjavujú za našich dní. Taká família je: Lewkóczy — Lewkovszky (Levkovce). Priezviská, tak tvorené po maďarsky, zjavujú sa už aj v staršej dobe: Csontofalvi (Csontfalu — Čencice) v r. 1503; Edusfalvi (Hadusfalu, za stara: Edisfalva a Edustornya, dľa Hradzského „Szepesvm. helység.„ str. 30) z 1504; Pikfalvi (Pikfalu. Pikovce) z 1449. S územia šarišskej stolice sú ešte staršie: Berzeviczy (Berzevicze, Brezovica) z 1411; Rozgonyi (Rozgony, Rozhanovce) z 1437. Samo sebou sa rozumie, že konsekvencie, plynúce z týchto udajov, opodstatnené sú len tak, ak sú priezviská v hore spomenutom menoslove správne, historicky verne podané. Pri priezvisku Berzeviczy je nápadné, že je písané s „y“-om na konci. Z Abaujskej uvoďí sa tam aj priezvisko zo XIV. stoloetia: Perényi (Perény) z 1345. — Priezviská, tvorené koncovkou -ský príčítujem českému vlivu, lebo sa objavujú len po príchode Čechov na východoslovenské územie. Po príklade Maďarov Slováci si ich mohli už dávnejšie uviesť, a preda to neurobili. — U Poliakov počaly sa vraj priezviská na -ský s koncom XV. veku: „R. 1496 zapadl wyrok sejmowy, że dóbr ziemskich nie wolno kupować tylko szlachcie. Odtąd jęli się piśać z dóbr posiadanych, zakończując nazwy na -ski i -cki“. (Morawski, Sądecczyzna. II., Kraków 1865, str. 364.)

27. §. Za isté sa môže považovať, že sa mnohí Česi usadili na území východoslovenskom zpomedzi tých, ktorí došli s Jiskrovci. Dľa Hradzského spisu „A szep. tízlándzs. széke“ (str. 165) v rokoch 1448--1462 kastellánom spišským a námestným nadžupanom Malej stolice spišskej bol Mikuláš Berchal alebo Wrczal de Dobra. A dľa toho istého spisu (str. 26) v dobe od 20. júla do 8. sept. r. 1456 zúfale bránili sa českí bratri v zámku Kežmarskom pod vodcov-

stvom Brcala de Bartos (bartosi Brcal vezérlete alatt). Ani sa nedá nevideť shodu medzi menami *Brcal* a *Wrzczal* (Berchal), medzi menom českého vodcu a medzi menom námestného nadžupana Malej stolice spišskej. Hoc to byly dve rôzne osoby, jako o tom svedčia prädikáty, ale boli Česi. Čech dostal sa až za námestného nadžupana.

28. §. Či pobudnutie Čechov na východoslovenskom území vlivalo na oživenie slovanskej národnosti v cirkevných veciach, o tom nemáme bezpečných udajov. Máme síce zlomok kázne z roku 1471—1484, v ktorom sa nepodvratne zračia stopy východnej slovenčiny, ale tá kázeň písaná bola pravdepodobne pre moravskú a nie pre východoslovenskú cirkev, a preto ani ju nemôžeme brať do úvahy pri posudzovaní východoslovenských pomerov.*) Vôbec nič istého nemáme zo staršej doby, čo sa týče slovenskej reči v cirkvi. Hradszky hovorí síce, že sa už v XIII. stolytí kázalo v katolíckych kostoloch po slovensky, ale svoju domnienku ničím nepodporuje.***) Do ev. cirkví na Spiši počali prijímať nemeckú reč a súčasne slovenskú až od r. 1656.***)

*) Pod názvom „Zlomok kázne z r. 1471-1484“ známe v slovenskej spisbe takú jazykovú pamiatku, ktorej pôvodcom bol katolícky duchovný, a síce Spišiak. Táto pamiatka má cenu iba pre históriu slovenského jazyka, ale pre posúdenie národnostných pomerov spišských nemá nijakej ceny, ani v živote cirkevnom osobite. Túto pamiatku podal, v úplnom znení, pôvodným pravopisom, Alojs Müller v Jugičovom „Archíve“ (I sv., str. 617—620) podľa pôvodiny, ktorá sa nachodí v olomýekej c. k. knihovni pod zn. MScr 3, 5, 8. — J. J., posudzujúc I. sväzok „Archívu“ v ČMČ (1876, 577—578) podal zo zlomku menší zlomok a to obvyklým pravopisom a tento odtlačil Sasinek vo svojom Slov. Letopise, III, 212—213. — J. J. súdi, že pisateľom rukopisu bol kartusiánom v Dolanoch pri Olomúci a Sasinek, hľadiac na zistené znaky spištiny v rukopise, doložil, že sa azda dostal tu z daktorého kartusiánskeho kláštora na Spiši. O tom nemôže byť pochyby, že pisateľ bol Slovák spišský a nie Poliak (písal nemožem v 1. os. přít. č.), ale že rukopis našiel sa na Morave a že nenie isté, či tá kázeň pripravovaná bola pre spišskú cirkev alebo pre moravskú, nemôžeme ju brať v úvahu pri posudzovaní národnostných a rečových pomerov na Spiši.

**) Píše o „Bratstve XXIV královských plebanov“ a zistiac, že už v XIII. stolytí mali svoje stanovy, podotýka, že úradujúcou rečou Bratstva bola reč latinská. Bohoslužby odbyvaly sa po latinsky, ale kázne, podľa toho, jakej reči bolo obyvateľstvo, alebo po nemecky alebo *po slovensky*. (A XXIV kir. pléh. testv., str. 61.)

***) Hradszky uvodí udaje, dľa ktorých poluteránčené cirkvi na Spiši r. 1656 počaly uvádzať do svojich kostolov nemecký jazyk, a táto novota sa

29. §. Zpomedi neslovanských národností východoslovenského územia treba spomenúť Nemcov a Maďarov. Nemci su dost' pozdní prisťahovalci, a dejiny ich tunajšieho pobytu sú dostatočne známe v slovenskej spisbe. Inakšie sa má vec s Maďarmi. Na východoslovenskom území užsom, a od neho na polnoc, vonkoncom niet maďarských dedín a slovenskí spisovatelia, zatvárajúc s prítomnosti na minulosť, myslia, že ich na rečenom území ešte nikdy ani nebolo. Bez túto otázku sa nesmieme prešmyknúť. Tu sa musia dôležité zjavy náležite objasniť.

30. §. Na východoslovenskom území, hlavne na užsom, je veľa dedín, ktoré už v starej dobe objavujú sa maďarskými menami. Najviac ich je v abaujskej stolici. Tu máme už z r. 1143 zvesť o obci *Szépjak*, v listinách „Ciploc“, na jazyku terajšieho jej obyvateľstva *Siplak*, vidz *Slov. Let. V., 305., 311.* Siplak je čistá dedina slovenská; čitateľ najde tu rečovú ukážku z nej. V tomto okolí je veľa slovenských dedín, ktoré nemajú slovenského mena, na pr.: *Tojkeš* (m. *Tökés*), *Aranidka* (m. *Aranyidka*), *Čontošfala* (m. *Csontosfalva*), *Geča* (m. *Gecse*), *Giňov* (m. *Gönyű*), *Kišida* (m. *Kisida*), *Mindszent* (m. *Koksó-mindszent*), *Žebes* (m. *Zsebes*). Či byly pôvodne maďarské a sa poslovenčily? Môže byť, že je tak. Veď v abaujskej stolici, blízko ku spomenutým obciam slovenským, máme i dokumentárny príklad takého hromadného odnárodnenia obcí, ale v tomto prípade obcí pôvodne nemeckých v prospech maďarskej národnosti. A síce: Z „*Regestrum de Várad*“ 1201—1235 vypísal *Jacovský* (v *Slov. Let. V., str. 313*): „*Hosti* kráľovnej zo župy Nového hradu (Abaujvár), t. j. *Nemci* z 10 osád, ktoré sa menujú: *Felnemet*, *Cüzepnemet*, *Olugnemet* (= *Alynémet*), *Puruen* (= *Perény*), *Guncy* (= *Göncz*), *Uruzca* (= *Gönc Ruská*), *Uigl* (= *Visoly*), *Egyházasuisl*, *Cece* (= *Kéked*), *Dubycia* (= *Dobsa*). Včul samé maďar. osady v Abaujskej.“ Z takýchto a podobných prípadov, akých je v Uhorsku dost', odvodil som svoje poznanie, vyslovené v spise „*Slováci a ich reč*“, na str. 103—104, ktoré znie takto: „Z poznania . . . a preskúmania topografického materiálu . . . dozrelo

rešle njalu vo všetkých poluteránčených cirkvách. Pre slovenské obyvateľstvo zaviedly sa *slovenské bohoslužby*. Zpomedi cirkvi slovenských, ktoré patrily do Bratstva, iba jedna zostala luteránskou: Švabovec. Ostatné sa navrátily do kat. cirkvi a prijaly reč latinskú. (Velbachy, *Odoriu*, *Štvartek*, *Hrabušice*, *Harikovec* atd.). (A XXIV, kir. pléb. testv., str. 62.)

v mojej duši presvedčenie, že sa obydlenie Uhorska za príchodu Maďarov cele inakšie stalo, než to vykladajú kronikári a po nich všetci historici, či maďarskí či slovenskí... Na území, o ktorom tu rozprávam, istotne bývali Maďari a Slovania *miešaní so sebou: kde boli Maďari silnejší, tam prirodzeným poriadkom vecí podlahli ich etnografickej sile Slovania, a kde boli Slovania silnejší, tam sa Maďari poslovančili*“ atď. Aj Nemci hore vypočítaných obcí podlahli tomuto prírodnému zákonu; tým istejšie, lebo už maďarské mená tých obcí preukazujú, že bolo v nich obyvateľstvo miešané: nemecké i maďarské. V Siplaku a v ostatných dedinách jeho okolia, ktoré majú maďarské mená, mohlo byť obyvateľstvo miešané: maďarské i slovenské. A Slováci prevážili v obciach, lebo boli silnejší...

31. §. Prejdime do šarišskej. Uvážme listinu z XIII. stoloetia, ktorú z Mon. Hung. Hist., VIII., 4 uvoď Sas. Let. (IV. 285).

„R. 1261. Štefan, mladší kráľ, daroval istú zem v okolí Soouaru, kde je založený chrám sv. kr. Vladislava, grófovi Echy a rozkázal ho uviesť skrze Tecusa, župana šarišského. Hranice tej zeme počali východne na moste rieky *Taarcha* a tiahly k *Scylospotoku*, odtiaľ k studni *Burcut*, odtiaľ dolinou na ľavo tiahly k vrchu, kde južne boly tri križom označené buky; odtiaľ tiahly do doliny *Ereuspotok*; odtiaľ hore k ceste, ktorá severne viedla k dvom starým kopcom; odtiaľ vedľa lesa vrškom východne k žriedlu *Toplo* a riekou *Toplo* tiahly dolu dolinou k rieke *Taarcha* a tou riekou k prístavu pod mlynom Michala; odtiaľ preišly k východu na cestu, ktorá ide trochu lúkou a vstupuje do *mlaky* (Malaca), prez ktorú išlo sa k rieke *Scuckcha*, ktorá padá do *Taarchy*, až k horespomenutému mostu.“

Tu čítame miestopisné názvy jako *Soouar* = Sóvár, *Taarcha* = Tárca, *Scylospotok*, *Ereuspotok*. Meno *Burcut* tu vypúšťam, o tom mám svoj vlastný názor, ktorý podám na svojom mieste. Sóvár dosiaľ menujú Slováci po maďarsky, a síce: Šomvar; *om* je náhradou za dlhé *ó* jako v mene *Nongrád* m. *Nógrád*, v slove *longós* m. *lógós* (ló) atp. *Niederle* („Národopisná mapa uherských Slovákov“; Praha 1903; kde neuvádzam spis pri *Niederlemu*, všade rozumej túto „mapu“), menuje *Šomvar: Slaná*, to je pravda, ale mne tak povedali v Šomvari a v jeho okolí, že „ničto ňehutori „Slaná“.“ V najbližšom susedstve so Šomvarom ležia obce *Kelemeš* a *Šebeš*.

Obidve této obce sú bez slovenského mena. Čo sa týče Šomvaru, podotýkam, že sa úradne menuje *Tótsóvár*, ale tento názov je nie príliš starý, čo vidieť aj z toho, že v uvedenej listine z XIII. stoletia nemá toho prívlastku. Zo samého prívlastku „magyar“ alebo „tót“ nesmie sa nikdy s istotou zatvárať na pôvodné obyvateľstvo. Ten prívlastok mohol sa vyvinúť inakšie. Tak nesmieme zatvárať ani na pôvodné obyvateľstvo slovenské Šomvaru preto, že sa volá úradne: *Tótsóvár*. Pri rozhodovaní treba uvážiť aj iné okolnosti. Že jaká obozretnosť je tu potrebná, o tom svedčí na pr. to, že na polnoc od Šomvaru jest *Tótraszlavica* a *Magyarraszlavica*, ale — v obidvoch sú Slováci.

Majúc ohľad na to, že v spomenutej listine vymedzujú sa aj hranice maďarskými miestnymi názvami (*Scylospotok*, *Ereuspotok*), ďalej že obce Šomvar, Kelemeš, Šebeš nemajú dosiaľ slovenského názvu, smie sa zatvárať, že na tomto priestore osadili sa pôvodne aj Maďari, ktorí sa poslovenčili.

Osady s takými maďarskými menami, ktoré prešly aj do slovenského obyvateľstva, nie sú v Šarišskej príliš zriedkavé. Uvodím z toplianskeho okresu také, o maďarskosti ktorých sa nedá pochybovať, ale dopúšťam, že sú nie z najstaršej doby: *Körösfő* = Kereštev, *Nádfő* = Nadfej, *Fias* = Fijaš, *Györgyös* = Dzurdoš, *Mátyáska* = Maťaška. Všetky tieto osady majú po málo duší, iba Kereštev má 305, Nadfej len 72, z čoho sa smie zatvárať na ich mladší pôvod. V Kereštevi bývajú poslovenčení Rusi, v Nadfeji Slováci. *Korabinszky* má v svojom *Lexicone* (1786): *Nádfő*, ale *Körösfő*.

Je veľmi pozoruhodná vec, že meno šarišskej ricky *Torisy* objavuje sa už v najstarších listinách, i v uvedenej hore, podobou jej terajšieho maďarského mena *Túra*.

O tom už bola reč, že slovenské meno šarišského zámku, od ktorého sa nazvala stolica, zdá sa svedčiť proti maďarskosti mena „*Sáros*“ (vysl.: Šároš). Z hláskoslovných pravidiel východoslovenskej reči a slovenskej reči nedá sa totiž odôvodniť priemena maďarskej formy „*Sáros*“ na slovenskú formu „*Šariš*“. Ale by bol stranným, keby tu zamlčal, že mená honov mestečka Veľkého Šariša, nad ktorým sa vznášajú srúcaniny zámku šarišského, zdajú sa dôvodit, že v bezprostrednom okolí zámku žili Maďari. V mestečku Veľkom Šariši znajú popri iných aj takéto názvy honov: *Fejdelenka* (teraz vyslovujú: *Fedelenka*), *Kovácshegy* (teraz: *Kovačheďa*),

Hosszúrét (teraz: Husoser), Čikoš, Bikoš (vari: Bikáš?), Kanás a, čoho si dobre všimni, — Šarošpotok! Tého mená som si zaznačil od miestnych obyvateľov r. 1898.

32. §. Jozef Hradzsky (A XXIV királyi plébános testvérelete atd. Miskolc 1895, str. 31) spomínajúc, že nemeckí prisťahovalci za času Gejzu II. (1141—1161) viac než pravdepodobne priviedli so sebou na Spiš aj svojich vlastných nemeckých kňazov, lebo takých kňazov potrebovali, ktorí v ich materinskej reči mohli vybavovať svoje duchovné povinnosti, vyslovil sa takto: akkoriban ugyanis a Szepességnek csak magyar és szláv nemzetiségű lakói voltak, t. j. že vtedy na Spiši bývali iba Mađari a Slovania. To sa pofahuje na dobu 1141—1161. Dľa Hradzského prvý raz výslovne spomínajú sa Mađari na Spiši iba v listine z 1280.)* A vo svojom spise „Szepesvm. helységén.“ (str. 16) pomenoval aj kraj, v ktorom sa prví Mađari hromadne usadili, a síce pomenoval ho na základe listiny, ktorá sa opatruje v archíve mesta Popradu pod č. 1.

Dľa tej listiny osadili sa boli Mađari na pravo od rieky Popradu až po Ščavnik. Ich územie menuje sa v listine „szék“-om**)

*) „A magyarokat a Szepességén legelőször egyik 1280 évi tizedszerződési okmány említi. Idézett okmányban világosan mondatik: „Sicut Hungari et Sclavi suas erogant Decimas in toto territorio Scepusiensi.“ (Fejér cod., V., 3., 41.). Ezen oklevélből kitűnik, hogy egykor a szlávok, németek és latinkon (!) kívül magyarok is laktak a Szepességén. (Hradzsky. A XXIV kir. pléb. testv., str. 323.)

**) „Megyénk multjának mezején tett legnagyobb kutatásokból... bebizonyult, hogy a Szepesség egyik részét magyarok lakták. Poprád városa levéltárának I. sz. okmánya szerint bizonyos, hogy a Poprád folyó jobb partján fekvő terület egészen Sávnikig „Szék“-nek hivatott s magyarok által volt bennépesítve. Ezen magyar telepítvény azonban a tatárbetörés következtében annyira gyengült, hogy később csakis a „X lándzsások kerületetére“ szorítkozott, míg a többi úresen maradt részébe a szlávok telepedtek le.“ Hradzsky J. Szepesvm. helységén. 16). — Mađ. „szék“ znamená „sáros, posványos helyet“ = blatné, močaristé miesto, vidz v Ethnographii“ z 1890 stranu 355. V tom význame je „szék“ časté v starých listinách. Tam sa uvodí aj z Liptova prípad: Zeek-patak. Št. Mišik uvodí so spišského územia: Zeek i Zlathwyna (= Slatvín) z listiny z r. 1545. (Sbor. Mus. Slen. 1897, 229); Hradzsky (Szepesvm. helységén. 78) uvodí z r. 1463: Zeekfalva = Slatvín. To sa potvrdzuje skutočným stavom vecí, „slatiná“ (pôvodne slaná zem) je dľa Kottovho Slovníka: místo bařinaté, zvlášté, kde se rašelina dobývá, a „slatvina“ = louka na slatinách,

Títo prví Mađari na Spiši veľmi vraj oslabli následkom tatárskeho vtrhnutia, tak že sa neskoršie iba na obvod „X kopijníkov“ obmedzovali a na ostatku prázdneho priestoru osadili sa boli Slovania.

Skutočnosť nás o tom poučuje, že na spomenutom území niet teraz Mađarov, ba že dedín mađarských niet na celom území spišskom. Ale nám ide o poznanie národnostných pomerov na území spišskej stolice v prvých stoliatiach kráľovstva uhorského a o zistenie toho, či tam boli Mađari, či nie. Ak chceme objasniť minulosť východných Slovákov, musíme jasne vidieť do dávnoviekosti. Ak chceme pripustiť, a pravdepodobne musíme to pripustiť, že sa východní Slováci od nevýchodných úplne oddelene a samostatne rozvíjali, tak musíme aj to vedieť posúdiť, či a jako im bolo možné bezprostredne brať do svojej reči špeciálnosti mađarské, jakými sú „valal“, „falat“, „orsácky“ atp., o jakých málo vieme alebo zhola nič nevieme v nevýchodnej reči slovenskej.

Keď sa dobre rozhľadíme v XIII. stoličí, budeme môzť dačo povedať aj o spišských Mađaroch XIII. stoličia. Títo Mađari patrili dľa Hradzského do okresu spišských desať kopijníkov či do Malej stolice spišskej.

Hradzsky („A szepesi tizlándzsások széke“, str. 164—176) podáva menoslov nadžupanov a iných úradských Malej stolice spišskej z doby 1240—1802, sostavený zo zápisníc Malej stolice spišskej, zachovaných v archíve spišskej stolice. V dobe 1240—1300 sú tam títo osoby: *Arnold*, nadžupan okolo r. 1240; *Bald* (Balduin), komorský gróf a nadžupan v r. 1292—1300; *Detrik*, nadžupan zvolenský a spišský v r. 1256—1262; *Elias* (Hradzsky píše: Éliás), saský gróf a spišský nadžupan; *Istrán* (ale jako je písané to meno v pôvodine?), spišský kastellán a nadžupan v r. 1262—1263; *Kuzel* alebo *Kulucz*, spišský kastellán a nadžupan r. 1284; *László*, nadžupan v r. 1278—1282; *Lörinc*, nadžupan r. 1273; *Mihály*, nadžupan v r. 1263—1273; *Moys* (Mózes), spiš. kastellán a nadžupan r. 1275.

Zpomedzi tu uvedených mien sú bez odporu nemecké: Arnold, Bald, Detrik a vari aj Moys, ak toto meno bereme za skrátané

Moorwiese. „Slatina“ je známé slovo aj u poludňajších Slovanov, ale v pôvodnejšom význame. *Karadžić* píše o ňom vo svojom slovníku: „Gdje izvire ili pišti voda slanu ili nukisela, te dolazi stoka i liže, i po tome se mnoga sela tako zovu“...

krstné meno z nem. Mois-es a nie z gréckoslovanského Mojs-ej alebo práve z latinskoslovanského Mojš-iž. Z krstných mien Éliás, István, László, Lőrinc, Mihály preto sa nedá nič zatvárať, lebo sú písané novovekým maďarským pravopisom, a Kuzel-Kulucz mal byť Kún.

Ak tieto osoby, postavené v čelo Malej stolice spišskej, obydlenej dľa Hradského Maďarmi, svojimi osobami spolu národnostný charakter svojho obyvateľstva predstavovali, tak to obyvateľstvo nemohlo byť číre maďarské. Dľa uvedených mien mohli by sme vôbec aj pochybovať o tom, že v Malej stolici spišskej bývali Maďari. Ale sú iné stopy, ktoré nám kážu veriť, že v Malej stolici spišskej museli bývať už v XIII. storočí Maďari.

Keď sa preberáme sbierkou miestopisných mien stolice spišskej, ktorú podal Hradzsky v „Szepesvm. helységén.“, zbadáme veľmi častý zjav, že sú maďarské mená tvorené: z prvotných podôb slovanských. Najdeme tam maďarské mená: Baldóc, Beharóc, Brutóc, Buglóc atp. a znalec na prvý pohľad vidí, že sú maďarské formy tvorené zo starších i teraz živúcich slovanských: Baldovce, Beharovce, Brutovce, Buglovce. Z 25. §-u sme videli, že v XIII. storočí bol ešte na Spiši silný slovanský vliv, čo sa týče miestopisných názvov...

Vychodiac z tohoto poznania, musíme uznať, že na území „Malej stolice spišskej“ už ani v najstaršej dovidenej dobe *nedá sa zistiť podobný vliv slovanský*. Najstaršia listina, ktorá nám podáva názvy obcí z Malej stolice spišskej, je z r. 1280. Z nej vyčítal Hradzsky tieto názvy: Betlenfalva, Csontfalva, Miklósfalva a Lökfalva. Sú to názvy číste maďarské, ktoré čo do tvorenia nemajú nič spoločného so známymi slovanskými názvy tých obcí: Betľanovce, Čenčice, Miklušovce, Levkovce.

Zistiť takto na rečenom území vliv maďarský v XIII. storočí, pre úplné a dokonalé poznanie vecí dokladám, že sa tým nepodvracia možnosť, že medzi statkármi „Malej stolice spišskej“ už v najstaršej dobe aj Slovania boli. Už aj zpomedzi štyroch zakladateľov uvedených obcí je jeden slovanského pôvodu. Meno *Lök* je totiž písavané formou: *Lewk*, a obec formou: *Lewkfalva* (Vidz Hradzského „Szepesvm. helységén. 48.); že Hradzsky nesprávne čítal *Lewk* za *Lök*, o tom nás poučuje slovanské meno tej obce: *Levkovce*, ktoré sa mohlo utvoriť jedine z mena *Levko* (z *Lök* by bolo: *Lekovce*!). Hradzsky uvodí to meno (tiež tam) aj takto písané *Levk*: *Levk* aj *Lewk* uvodí z r. 1280, teda z toho istého roku, z ktorého *Lökfalva*.

Slovanské názvy rečených obcí vyskytujú sa len stolietami neskoršie . . .

Treba je tedy dopustiť, že na území Malej stolice spišskej bývali už veľmi dávno Mađari, v XIII. stolietí ich obce mali ešte len mađarské mená, ale Mađari, súc tu v menšine v srovnaní so slovanským obyvateľstvom, podľahli osudu národných menšín, a konečne vľiali sa do slovanskej väčšiny.*)

33. §. O národnostných pomeroch zatoplianskej čiastky východnoslovenského územia nemôžem tu podrobne rozprávať. Tu je predovšetkým treba do čista doviest: pokiaľ sa hali Rusi na poludnie pred príchodom Mađarov a pokiaľ sa hali na polnoc tí poludňovní Slovania, ktorí vtedy bývali medzi Dunajom a Tisou, (a ktorých Šafárik menuje Bulharmi.***) Styky týchto obidvoch slovanských národností treba totiž hľadať práve na tomto území. Ale o tých veciach môže byť reč iba v IV. oddelení tejto práce.

*) V menoslove nadžupanov a úradských Malej stolice spišskej nachodíme aj také priezviská, ktoré nepovstali na území východnoslovenského nárečia. Z nich musíme zatvárať, že sa ich vlastníci len dostahovali na územie východno-slovenské. Stretáme sa tam s priezviskami takých ľudí, ktorí sa vysťahovali z nevýchodného Slovenska. Príklady: Lehotay a Lehócky (na východno-slovenskom území niet Lehôt, priezvisko Lehotay—Lehócky nemohlo tedy tam povstať), Okolicšányi (Okoličné je v Liptove), Szelecky (na východno-slovenskom území užsom, do ktorého nálež Malá stolica spišská, niet Seliec), Szent-Iványi (na tunajšom území niet ani Svätého Jána ani Svätých Jánov), Turesányi (Turčany v Nitr.), Záborszky (Záborie v Tur.) atd. V XVI.—XVIII. stolietí nebolo vandrových pánov. Stolice iba svojich pánov stavali za úradníkov. Hore spomenutí jednotlivci spomenutých nevýchodnoslovenských famlií boli tedy statkármi na Spiši. Ostatne ich mená obiehajú aj v poplatkových lajstroch Malej stolice spišskej, podaných z XVI.—XVIII. stol. Hradským na str. 184. a nasl. v spise „A szep. tízlándzs. széké“. Keď povážime, že v XVI.—XVIII. stolietí nevýchodnoslovenskí statkári odnášali sa k slovenčine veľmi príchyľne, smeli by sme dopustiť aj to, že stopy mađarské v Malej stolici spišskej ani oni pomáhali zahladzovať.

**) I. Filévič nechce o tom vedieť, že by na území medzi Tisou a Dunajom Bulhari boli bývali pred príchodom Mađarov. Vo svojom diele „Istoriya drevnej Rusi“ (I., Varšava 1896) posúva hranicu ruskej národnosti na spomenutom území až potiaľ, pokiaľ bolo obývateľné. Na str. 71. píše totiž: „Imenno etot charakter ugorskoj nizi, někogda služivšej dnom ozera, dajot nam pravo sčitát jejo jedinstvennoj granicej našej Karpatskoj territorii.“

Terajšie národnostné pomery východoslovenského územia.

34. §. Na východoslovenskom území bývajú: Slováci, Poliaci, Nemci, Rusi a Maďari. V mestách a mestečkách bývajú pomiešaní. Prostredkovacou rečou medzi nimi, nielen v mestách, ale na celom území, je reč slovenská.

Do podrobná podám všetko, čo je treba vedieť o obydlení spomenutých národností a o ich vzájomnom pomere ku sebe.

Slováci.

35. §. Slováci bývajú v nasledujúcich, zemopisne súvislých obciach a osadách:

Abrahamovce a Pikovce, Abrahamovce v Šar., Abranovce, Adidovce, Andrašovce v Šar., Araňidka, Babie, Bačkov, Bačkovik, Bajerov, Bakša, Baldovce, Balpotok, Baňa v Šar., Banka (adm. prid. k Vinnému), Banovce, Baranč, Barca, Bardijov, Bartošovce, Baška, Baškovce v Ung., Baškovce v Zempl., Batizovce, Bdzinov, Beharovce, Belá Košická, Belá na Ciroche, Belža, Beňakovce, Benkovce, Bernatfalva, Bertotovce, Betľanovce, Bežovce, Bijacovce, Bystré Topľ., Bočar, Bodolak, Bodzašujlak, Bogdanovce (adm. prid. ku Garbovciam), Bohdanovce, Boľarov, Bologd, Božčice, Bracovce, Brecijovce, Brekov, Brestov v hum. okr., Brestov v ntoris. okr., Brezov, Brezovica, Brutovce, Bucloviany, Budkovce, Budzimir, Bugľovce, Bujakov, Bukovec v Ab., Bunecice, Bunkovce, Buzafalva, Bužinka, Čahanovce, Čeplica, Čepličany, Čeplička, Černina, Cibava, Čižacice, Čaj Nižný, Čakanovce, Čarné v Zempl., Čečehov, Čekľov, Čefovce v Šar., Čefovce v Zempl., Čemerné Pusté, Čemerné Vranovské, Čentice, Červenica v ntoris okr., Červenica vo vtoris. okr., Čičava, Čontošfalva, Dalecice, Danišovce, Dargov, Davidov, Demiata, Dlhé Kolčové, Dlhé na Ciroche, Dlhé Vranovské, Dlhé Zbudzské, Dluholuka, Dobrá, Doľany, dolina Suchá, Domaňovce, Domaša Malá, Domaša Veľká, Ďorďošik, Drinov, Dubinné, Dubník, Dubovica, Dubrava, Dubravka v Zempl., Dukovce, Ďur, Dvorce, Dvorianky, Dzačov, Dzapalovce, Egreš, Erdička, Falkušovce, Farkašovce a Levkovce, Fekišovce, Filice, Fincice, Fišar, Fizer, Folkmar M., Folkmar Veľký, Fričkovce, Fričovce, Fufanka, Gabolto, Gajdoš, Ganovce, Garaňa, Garbovce a Bogdanovce, Geča, Gergelak, Gerlachov v Sp., Giňov, Giraltovce, Gombošovce, Graňč a Petrovce, Gromoš, Gruzovce, Gulvas, Hadušovce, Hamborek, Hamre Košické, Hamre pri Vyš. Remetách, Haniska v Ab., Haniska v Šar., Hankovce v Šar., Hankovce v Zempl., Hanušovce v Šar., Harakovce, Harhaj, Harhov, Harihovce, Harnutovce, Haršag,

Hatalov, Hažgut Nižný a Vyšný, Hažin v Ung., Hažin v Zempl., Hažlin, Hencovce, Hendrichovce, Herchnicht, Hermanovce v šir. okr., Hermanovce v topl. okr., Hervartov, Hifov, Hlinné, Hnilčík, Hnojné, Hodkovce, Holoház, Horka (adm. prid. k Landžašfale), Horná, Hozelec, Hrabkov, Hrabovec v Šar., Hrabovec Zbudzský, Hrabovec v Zempl., Hrabušice, Hradky, Hradzisko v Sp., Hranovnica, Hrašovik, Hrišovce, Hrožník, Hrubov, Hrušov Nižný, Hrušov Vyšný, Hrušov v Sp., Hudcovce, Husak, Husovce, Huta Roľova, Huta Saláncska, Huta v Ung., Hutky Nižné, Hutky Vyšné, Huvíz, Chabzany, Chlivišče, Chmeľov, Chmiňany, Chomec, Choňkovce, Chrasc, Chrastné, Hašovce, Imrichovce, Istvaňovce, Jablonie, Jablunov, Jakľovce, Jakuboviany v šir. okr., Jakuboviany vo vtoris. okr., Jamník, Jankovce, Janov, Janovce v Spiš., Janovce v Šar., Janovik, Jarovnice, Jastre v Zempl., Jastrebie v Ung., Jeňačovce, Jenkovce, Jesenov v Ung., Jesenov v Zempl., Jovsa, Kačanov, Kahanovce v Šar., Kahanovce v Zempl., Kajňa Slovenská, Kakašovce, Kafava, Kalnist, Kaľša, Kaluša, Kamenica Niž., Kamenica Vyš., Kamenica v Šar., Kamenica v Zempl., Kaminka v Zempl., Kapitula Sp., Kapušany, Karčava, Karná, Kašarovce, Katune, Kavečany, Kazmir Veľký, Kazmir Malý, Keľca, Kelemeš, Kendzice, Kerestur, Kereštvaj, Kesag, Kišida, Kišovce (adm. prid. k Landžašfale), Kladzany, Klečenov v Ab., Klečenov v Zempl., Klekočov, Klembarek, Kluknava, Kľušov, Kobile, Kochanovce, Kojecice, Kokiňa, Kolbachy, Koľčov a Končany, Kolenovce, Kolibabovce, Komariany, Komarov, Komarovce Sobranské, Komloš, Končany (adm. prid. ku Koľčovu), Koňuš, Korimiany, Korytník, Koromľa, Kosceľany Kecerovské, Kosceľany Sentištvánske, Koškovce, Koterbachy, Kračunovce, Kraľovce, Krasnovce, Krašok, Kraviany v Spiš., Kraviany v Zempl., Kristy, Krivé v Zempl., Kriviany, Krivoščany, Križoviany, Krompachy, Kručov v Šar., Kručov vo vran. okr., Kubachy, Kučín v Šar., Kučín v Zempl., Kudlovce, Kuková, Kurima, Kusin, Kuzmice, Kvačany v Šar., Kvačkovce, Lackovce, Lačnov, Lada, Ladičkovce Niž., Ladičkovce Vyšné, (Landžašfala*), Lascov, Lastomir, Lastovce, Laškovce, Lazany, Lektart, Lemešany, Lengvarty, Leskovec, Leskoviany, Lesné, Letanovce, Levkovce (adm. prid. k Farkašovciam), Levoča, Ličartovce, Lipiany, Lipovce, Lipovec, Lodziná Veľká, Lopuchov, Lorinčík, Ložin, Eubiša, Eubotína, Eubovec, Lučivná, Lučka v Sp., Lučka v topl. okr., Lučka v vtoris. okr., Lučky v Ung., Lukačovce, Lukavica, Lužany v šir. okr., Lužany v topl. okr., Macijovce v novovesskom okr., Machalovce, Majirovce, Maľčice, Maloveska, Margecany, Marhaň, Markovce, Markušovce a Ščepanovce, Mafašovce v Zempl., Medzany, Megeš, Meglisov, Mengušovce, Mercice, Merkovce Nižné, Merkovce Vyšné, Merník, Mičakovce, Michalany, Michalok, Miklušovce (adm. prid. k Landžašfale), Mindsent, Misľa

* Spoločné meno piatich administratívne spojených, tu osobite udaných obcí v spiš. stol.

Nižná, Misľa Vyšná, Mislava, Mislina, Močariany, Močarmany, Močidlany, Modra v Zempl., Mokroluh, Mošurov, Mudrovce, Muróviany, Naciňovsa, Nadfej, Nadoždž, Namešany, Ňaršany, Nemcovce Kapuš., Nemcovce Topl., Nemecké Nižné, Nemecké Vyšné, Novačany, Obišovce, Očvar Nižný, Očvar Vyšný, Odorin, Ohradzany, Olnava, Oľšavce, Oľšavka v Sp., Oľšov, Oľšoviany, Ondrej Sv. (adm. prid. k Landžašfale), Opaka v Ab., Opaka v Sp., Opatská (strana Siplaka), Opatské, Opinná, Ordzoviany, Orechová, Oreské, Orkucany, Oružin, Osikov, Ostrov, Ostroviany, Ovcie, Ozorovce Malé, Ozorovce Veľké, Pakostov, Palin, Papin, Parchoviany, Pavľany, Pavlovce Kapušianske, Pavlovce Kecerovské, Pavlovce v Ung., Pcičie, Pekľany Kecerovské, Pekľany Pillerovské, Pekľany Usovské, Petejovce, Petkovce, Petrikovce, Petrovce (adm. prid. ku Graňču), Petrovce v mich. okr., Petrovce v stropk. okr., Petrovce v Šar., Petrovce v Ung., Petroviany, Pikovce (adm. prid. k Abrahamovciam), Plaveč, Plavnica, Plechocice, Ploské, Podhorodie, Podhradie Spiš., Podhradzik, Podproč, Pokrivnica, Poľakovce, Poľanka Sečovská, Poľanka Tovarnianska, Poľanka v Ab., Poľanka v Ung., Poľanovce, pole Pusté, Poloma, Poľov, Pongracovce, Poproč, Porostov, Poruba Kamenná, Porubka v hum. okr., Porubka v sobr. okr., Porubka v topl. okr., Postrednevsa, Poša, Pozdišovce, Prafundorek, Prešov, Prikopa, Primovce (adm. prid. k Landžašfale), Proč Ptačkovce, Pušovce, Radačov, Radvanovce, Rakovec, Rankovce, Raslavice Maď., Raslavice Slovenské., Ratvaj, Rebrin, Reka v Ab., Remety Blatné (Nižné), Remety Vyšné, Repaše Vyšné, Revišče Nižné, Revišče Vyšné, Richnava, Richvald v Šar., Rybnica Nižná, Rybnica Vyšná, Rokycany, Rokytov v Šar., Roškovce v Sp., Roškóviany, Rovné v Zempl., Rozhanovce, Rudľov, Rudno v Ab., Ruskov v Ab., Ruskov Malý, Ruskov Veľký, Ruskovce, Sačurov, Sakaľ, Sečovce, Sedlice, Sedliská, Sedzikart, Sejkov, Seňakovce, Senné v Ung., Sentuš, Silvaš, Siplak, Sitnica Niž., Sitnica Vyš., Skaroš, Skrabské, Slacvina, Slavkov Nižný, Slavkov Vyšný, Slavkovce, Slipkovce, Slivník M., Slivník Veľ., Smiľno, Smižany, Snina, Sobinov, Sobrance, Sokol, Sopkovce, Stanča, Stankovce v Zempl., Staré, Stracené, Strajňany, Stražské, Stretava, Stretavka, Stufany, Suché, Sul, Sveržov, Sviňa, Svinica, Šaca, Šalgov, Šalgovik, Šamudovce, Šariš Malý, Šariš Veľký, Ščavnik v Sp., Ščepanovce (adm. prid. k Markušovciam), Šebeš Nižný, Šebeš Vyšný, Šenviz, Šiba, Šingľar, Široké, Šomvar, Štefanovce v Šar., Štílbach, Štola, Štvartek, Šuňava Niž., Šuňava Vyš., Švaby, Švabovce, Tarhovišče, Tarnava, Tarnov, Tašola, Tegeňa, Tejkeš Nižný, Tejkeš Vyšný, Terakovce, Terňa, Ternavka, Terscany, Tchorovce, Tolčemeš, Tomašovce v Sp., Topofany, Torisa, Tovarné, Trebejov, Trebišov, Trepec, Triscané, Trujčany, Tubrinná, Tulčík, Turcovce, Turiany, Tušice, Ubrež, Udavské, Ujsalaš, Ujvaroš, Ulož, Upor, Vagaš Kapušiansky, Vaľkovce v Ab., Vaniškovce, Varhaňovce, Vechec, Vefbachy, Vefopole, Verbovec, ves Bardiovska Nová, ves Drinovska Nová, ves Košická

Nová, ves Pečovská Nová, ves Ruská Nová, ves Spišská Nová, ves Sviňská Nová, ves Tušická Nová, Vicez, Viderník, Vikartovce, Viľkovce, Vinné a Banka, Višňov, Vitkovce, Vysoké v Šar., Vysoké v Ung., Vlača, Vlachy Sp., Vojčice, Vojkovce, Vojnecina, Voľa Jakubova, Voľa Juskova, Voľa Nižná, Voľa pri Laborci, Voľa Vyšná, Volové Slov., Zahor, Zalužice Malé, Zalužice Veľké, Zamutov, Zavada v Spiš., Zavadka v Ung., Zavadka v Zempl., Zbehňov, Zborová, Zbudza, Zdoba, Zdravce v Sp., Zdravce v Šar., Zlaté, Zlatník, Zubné, Žakarovce, Žalobin, Žbince Malé a Veľké, Žbince Veľké (adm. prid. k Malým Žbinciam), Žebeš, Žegňa, Žehra, Železník, Želmanovce, Žipov v seč. okr., Žipov v Šar., Žipov vo vran. okr., Žirovce, Žubčany. Spolu: 679 obcí a osád. Súhrnným počtom obyvateľov 387.000 duší.

Územie, na ktorom sa rozprestierajú hore vypočítané obce a osady, je *územím východoslovenskej rieči*. Od neho rozoznávam *územie vlivu východoslovenskej rieči*, vidz 1. §.

36. §. Územie východoslovenskej rieči zaviera sa nasledujúcimi obcami a osadami:

Idúc *polnočnou hranicou* od Popradu až po Ungvár: Ganovce, Hozelec, Farkašovce, Viľkovce, Hradzisko v Sp., Dvorce, Zavada v Spiš., Repaše Vyš., Brutovce, Slavkov Niž., Vysoké v Šar., Hamborek, Brezovica, Poloma, Zdravce, Šenvíz, Pusté pole, Gromoš, Plavnica, Plaveč, Lubotičňa, zas Pusté pole, Kamenica v Šar., Lučka vo vtor. okr., Lipiany, Červenica vo vtor. okr., Pečovská Nová Ves, Sobinov, Tolčemeš, Bodolak, Balpotok, Mošurov, Demiata, Slovenské Raslavice, Vaniškovce, Osikov, Fričkovce, Bartošovce, Herchnicht, Šiba, Hervartov, Richvald v Šar., Bardijov, Mokroluh, Rokytov v Šar., Tarnov, Sveržov, Gaboltov, Zlaté, Zborová, Smiľno, zas Zborová, Dluholuka, Bardijovská Nová Ves, Komarov, Hažlin, Hrabovec v Šar., odtiaľto ide hranica pobrežím Tople: Pofakovce, Dubinné, Kurima, Kučín, Porubka v topl. okr., Harhaj, Kručov v Šar., Marhaň, Lascov, Brezov, Kaluist, Lužany v topl. okr., Giraltovce, Kračunovce, Železník, Mičakovce, Babie, Vlača, Megeš, Hanušovce, Bystré Topľ., Čarné v Zempl., Skrabské. Odtiaľto nejde už hranica tokom rieky Tople. Nasledujú obce (osady): Dobrá, Trepec, Keľča, Petejovce, Turiany, zas Keľča, Dzupalovce, Sitnica Niž., Sitnica Vyš., Hrožník, Petrovce v stropk. okr., Pakostov, Hrubov, Hrabovec Zbudzský, Dlhé Zbudzské, Krivé v Zempl., Papin, Zubné, Adidovce, Snina, Belá na Ciroche, Dlhá na Ciroche, Modra v Zempl., Kamenica v Zempl., Kaminka v Zempl., Pečičie, Chomec, Porubka v hum. okr., Vinné a Banka, Kaluša, Klekočov, Kusin, Jovsa, Remety Vyš., Hamre pri Vyš. Remetách, Rybnica Vyš., Chlivišče, Podhorodie, Choňkovce, Koňuš, Prikopa, Porubka

v sobr. okr., Kolibabovce, Koromľa, Huta v Ung., Petrovce v Ung., Husak, Karčava, Nemecké Vyš., Ungvár.

Idúc *poludňajšou hranicou* od Popradu až po Ungvár: Ceplica, Batizovce, Gerlachov v Sp., Štola, Mengušovce, Lučivná, Šuňava Vyš. i Niž., Vikartovce, Kraviany, Kubachy, Hranovnica, Stracené, Imrichovce, Ištvaňovce, Hnilec, Štilbach, zas Hnilec, Hnilčík, Koterbachy, Macijovce, Chrasc, Vitkovce, Olcnavá, Kolenovce, Krompachy, Žakarovce, Margecany, Jaklovce, Folkmar Veľký, Folkmar Malý, Prafundorek, Araňidka, Reka v Ab., Poproč, Rudno v Ab., Novačany, Hodkovce, Bukovec v Ab., Baška, Lorincík, Kišida, Šaca, Bužinka, Sakaľ, Bočar, Belža, Giňov, Nadoždž, Skaroš, Holoház, Fizer, zas Skaroš, Huta Salancká, Silvaš, Kuzmice, Lastovce, Kazmir Veľký i Malý, zas Lastovce, Klečenov, Baranč, Bodzašujlak, zas Baranč, Garaňa, Petrikovce, Maľčice, Markovce, Slavkovce, Šretavka, Šretava, Pavlovce Kapušianske, Tegeňa, zas Pavlovce Kap., Vysoké v Ung., Bežovce, Lektart, zas Bežovce. Zahor, Ungvár.

Pripomenutie 1. K územiu východoslovenskej reči prirúčené sú len také súvislé obce (osady), ktoré majú relatívnu väčšinu slovenskú, t. j. v ktorých majú Slováci viac duší, než jednotlivé počítané inorečové národnosti. Ostatne prípady mnohorejazyčnosti sú zriedkavé v obciach a v osadách východoslovenského územia užšieho. Hlavne v mestách býva mnohorejazyčné obyvateľstvo, a tu, vyhľadávajúce relatívnu väčšinu, opieral som sa o výsledky úradného popisu z r. 1900. Ja som nie toho vinou, že sú té výsledky nie všade prajné slovenskej národnosti. Ale niet príčiny, aby sme sa rozčuľovali. V mestách a mestečkách Slováci radi sa dávajú popísať — podľa okolností — za Maďarov alebo za Nemcov; v dedinách Poliaci alebo Rusi za Slovákov. Už preto niet príčin, aby sme sa tým rozčuľovali, lebo sa popisami nemenia skutočné pomery národnostné. Sto a sto rokov popisujú Poliakov spišských za Slovákov, a oni sú dosiaľ Poliaci. Pri minulom popise popísali asi 22.500 Rusov za Slovákov, a čo má z nich národnosť slovenská, keď sú oni v skutočnosti nie Slováci? Nemá nás opúšťať chladnokrvnosť v takýchto veciach. Niet príčin, aby sme z mesta do mesta korigovali výsledky úradného popisu, alebo aby sme s ním polemisovali po príklade p. Štefana *Mišika*, ktorý v Slov. Pohľadoch z 1903. na str. 511/512 pod tit. „Obyvateľstvo Vondrišľa dľa popisu r. 1901 a v skutočnosti“ napísal: „Vondrišiel (m. Merény, n. Wagendrüssel), spišské mesto v údolí Hnilca, asi 2½ hodiny vzdialené od lesnej obce Hnilca a pretekané potokom Hnilčíkom (Eisenbach), nie je natoľko nemecké, ako udáva sa na str. 88. Národopisnej mapy uhorských Slovákov alebo na patričnej mappe Spiša na základe krajinského popisu sostavenej. Podľa tohoto bol by Vondrišiel čisto nemeckým, t. j. s 1463 obyvateľmi nemeckými, kdežto v skutočnosti, okrem istého počtu evanielických Nemcov a asi 240 katolíckych nemeckých obyvateľov, je 887 Slovákov a asi 128 Rusnákov, ako tamejší r.-k. farár Juraj Bohorsik ddo. 29. júla 1903 píše. Rozumie sa, že i sám ako mnohoročný sused dosť dobre poznám toto mesto. Nemci tamejší dobre vedia i slovensky; preto sa tam na pr. v katolíckom kostole obyčajne len slovensky

káže a nemecká kázeň býva iba na „baňskú offeru“ a 2 alebo 3 razy v roku. Toto je fakt, o ktorom sa každý nepredpojatý kedykoľvek presvedčiť môže.“ Ja som Vondrišiel predsa len vylúčil zpedmedzi obcí slovenských, lebo tam Nemci majú väčšinu podľa popisu z r. 1900 (aj podľa priznanej národnosti), a nie Slováci. Treba vyčkať, pokiaľ sa skutočne neposlovenčia. Že po slovensky už vedia, to nás neoprávňuje vradiť ich medzi Slovákov. Oni po slovensky vedia, lebo sú na území vlivu východoslovenskej reči, a my sa musíme uspokojiť so skutočným stavom veci, jestliže chceme mať o svojej národnosti pravdivé vedomosti a nechceme sa mámiť a klamať. Od úradného popisu z r. 1900 odchyľoval som sa len *pri rozpoznávaní reči slovenskej*, t. j. keď išlo o určenie slovenskej reči, či je ona slovenská, poľská alebo ruská. V tejto veci som sa opieral iba o vlastné vedomosti a informácie, ale číselnú stránku výsledkov počítacích z r. 1900, jako sa samo sebou rozumie, uvzhladňoval som aj tu plnou mierou. Vidz aj 2. pripom. v 38. §-e.

Pripomenutie 2. Územie východoslovenskej reči, ktoré si čitateľ nakreslí na základe hore vypočítaných udajov, odchyľuje sa od územia Niederlových mápp i čo do vonkajšieho obrazu, i čo do rozvrhnutia, i čo do rozmerov. Ako nižšie uvidíme, Niederle hodne vyše sto *inorečových obcí* prirazil ku počtu obcí slovenských, a síce hlavne takých inorečových obcí, ktoré ležia bezprostredne u skutočných hraníc východoslovenskej reči; odtiaľ je, že sa neovravňávajú výsledky našich príslušných prác.

37. §. V hraniciach východoslovenského územia užšieho najdú sa aj také obce (osady), v ktorých Slováci nemajú relatívnej väčšiny alebo v ktorých Slovákov vôbec niet. To sú inorečové ostrovy východoslovenského územia užšieho. Rozoznávame nasledujúce inorečové ostrovy:

Ruské ostrovy: V Šarišskej Renčišov, Miklušovce, Rešov. V Zemplínskej Baňské, Cabov, Kazimír, Girovce, Rafajovce, Dedačov, Maškovce, Štefanovce.

Poľské ostrovy: V Zemplínskej Topoľovka, Jesenovce, Giglovce a Holčikovce; dľa štatistiky všetky štyri slovenské. Dľa úradných udajov ústnych osadilo sa tam veľa Poliakov. Nebol som v nich. Veľa Poliakov je aj v Ohradzanoch.

Nemecké ostrovy: Medzi Židmi, pri Prešove, popri 166 Madaroch a 199 Slovákov a 1 inonárodnom je tam dľa popisu z r. 1900: Nemcov 221. Sú to židia. V rubrike náboženstva je totiž popri 204 rim.-kat. 9 gr.-kat. a 11 ev., *spolu 363 inovercov*. To je jediná obec na území východoslovenskej reči, kde majú „Nemci“ relatívnu väčšinu. Ale po mestách majú ešte dosiaľ značné menšiny. Menovite: v Levoči je Nemcov 1755 (Slovákov 3633, Madarov 1670, Rusov 414, iných 394); v Spiš. Novej vsi: Nemcov 2042 (Slovákov 4966, Madarov 2220, iných 73); v Spiš. Podhradí: Nemcov 650

(Slovákov 1918, Maďarov 431, iných 25); v Prešove: Nemcov 1705 (Slovákov 6804, Maďarov 5513, Rusov 121, iných 304); V Bardi-jove: Nemcov 1721 (Slovákov 3234, Maďarov 997, Rusov 14, iných 136) atď. — Vo všeobecnosti poznamenávam, že Nemci rýchle ustupujú Maďarom i Slovákom, a v krátkom čase budú ich národnosť zastupovať na území východoslovenského nárečia iba z Haliče privandrovalí židia; domorodí židia si osvojujú národnosť maďarskú, napriek tomu po slovensky temer všetci dobre rozprávajú.

Maďarské ostrovy máme na poludňajšej strane v blízkosti rečovej hranice maďarskej. Najväčším maďarským ostrovom sú Košice. Dľa popisu z r. 1900 priznalo sa tam k maďarskej národnosti 25.996 (Slovákov 9244, Nemcov 3446, Rusov 307, iných 1109). V Košiciach je i čeladi maďarskej veľa, ktorá sa často naučí po slovensky, lebo je bezprostredné okolie číro slovenské. — Obce: Bester, Bidovce, Čaj Vyš. a Ďurkov sú súvislým ostrovom maďarským východne od Košíc. — Hneď niže neho je iný taký ostrov: Rakoš, Salanc a Salančík. — Od neho poludňovozápadne: Žadáň a Čaňa. — Herľany (kúpeľ). Všetky tieto maďarskorečové ostrovy ležia v Abaujskej. V Zemplíne je ostrov: Hardišče a Kozuchov. — Podľa popisu z r. 1900 medzi maďarské ostrovy patria: Michaľovce (Maďarov 2659, Slovákov 1695, Nemcov 438, iných 114), Humenné (M. 1451, Sl. 1334, N. 863, R. 16, iných 331), Vranov (M. 1071, Sl. 778, N. 69, iných 23). Maďarské menšiny máme vo všetkých mestách a mestečkách; ony sa stále utužujú a zveličujú hlavne preto, lebo sú im politické pomery prajné.

38. §. *Máme východoslovenské obce aj poza hranice východoslovenského územia užšieho, jako ostrovy na širšom území východoslovenskom.*

Ponad polnočnú hranicu idúc od Popradu do Ungvára najdeš obce: Lenartov (v sekč. okr.) a Stebnicku Hutu (v mak. okr.). Obe sú popísané za slovenské. Aj súkromé zprávy mi tú okolnosť potvrdily. V poludňovo-východnom kúte makovického okresu a v polnočno-východnom kúte toplianskeho okresu je zemopisne súvislý slovenskorečový okres, do ktorého patria obce: Duplin, Mescisko, Soročín, Tisinec, Okruhlé a Radoma. Tu sú aj poľskí prisťahovalci. V Soročíne a v Dupline sú rímsko-katolíci a grécko-katolíci asi rovnopočetní. Obyvatelia hovoria v nich aj po rusky. V Tisinci je 86 rímsko-kat. a len 21 grécko-kat. obyvateľov, ale sa tu hovorí „теперь“ a nie „teraz“. Tisinec je dľa Hnatiuka „rusnácky“, ostatné obce „sloviacke“. Mescisko menujú tamojší Poliáci „Moščisko“ (dľa p. Zimu gr.-kat. plebana vo Svidniku). Tisinec

som tiež dľa pána Zimu prijal za slovenský napriek tomu, že ho Hnatiukovi udali za ruský. Ostatne reč obyvateľov v týchto obciach je miešanina bez riadu a skladu. Okolité ruské obce bráňa, aby sa tu vyvinula čistá východná slovenčina. Na území zemplínskej stolice priliehajú k spomenutému šarišskému ostrovu slovenskému ešte tieto obce: Choča, Stropkovy, Brežnica.*)

Popod poludňajšiu hranicu idúc od Popradu do Ungváru najdeš východoslovenské obce: (V Abaujskej): Falucska (dľa Niederleho Vieska, dľa Hnatiuka Hačava), má Slov. 597 z úhrného počtu 676; uváž, že je tam 598 gréckych katolíkov, ale uváž aj to, že ich Hnatiuk nepokladá za Rusnákov, lež za Sloviakov. Derenk (dľa Niederleho Drienky), má 314 Slovákov z úhrného počtu 367 obyvateľov. Číri rímsko-katolíci. V poludňajšom kúte fizerského okresu súvislé so sebou tri osady: Kovačvagašská Huta, Šompotocká Huta a Šompotocká Hutka. — (V Zemplínskej): Regmec Nižný a Toroňa Veľká; Baňačka Veľká; Regecké tri Huty. — (V Ungskej): Čarnopole, v kapuš. okr.

Prípomenutie 1. Pri popise z r. 1900 našly sa v stolici boršodskej nasledujúce obce s väčšinami slovenskými. V okrese Szendrő obce: Abod, Mucsony, Rakacza a Viszló (túto poslednú Niederle menuje Vislava). Vo všetkých týchto obciach prevažuje, mohlo by sa povedať panuje náboženstvo grécko-katolícke. Hoc ich bezodporu pripočítovať treba k širšiemu územiu východoslovenskému a hoc sú rečovými ostrovmi v takom kraji, kde sa smú Slováci očakávať, predsa je vec nie istá, či bývajú v nich skutočne Slováci, a menovite východní Slováci, a či sa Rusi skrývajú za rúskom grécko-katolíckeho náboženstva. — V okrese miškovskom našiel posledný popis tiež štyri obce s nadpolovičnou slovenskou väčšinou, a to: Besenyő, Hámor, Óhuta, Sajópálfala. Iba v poslednej panuje grécko-katolícke náboženstvo. Či sú tieto obce

*) Nad Stropkovami podáva Niederle na svojich mappách značný východoslovenský ostrov. V Zemplínskej patria do neho obce: Šar. a Zempl. Dričná, Miková, Nižný a Vyšný Vladič, Poľana, Šar. a Zempl. Staškovce (na mape ich nemá osobite označené), Makovec, Havaj a Stropk. Bystré. V Šarišskej: Nižný a Vyšný Komarník, Krajň. Bystrá, Bodrudžal, Prikrá, Mirola, Suchá, Pstriná, Kožuchove a Gribov. Tohoto východoslovenského rečového ostrova v skutočnosti niet, lebo sú té obce omylom popísané za slovenské; ich obyvateľstvo hovorí po rusky. Od spomenutého ostrova na západ, nad Svidníkom, má Niederle druhý rečový ostrov slovenský, aj tohoto obce sú omylom popísané za slovenské, sú to: Gavranec, Dolhoňa, Svidničky, Kružlová, Kapišová a Ladomirová. Všetky tieto obce sú ruské, aj Ladomirová je cele ruská. Z týchto príčin ich čitateľ darmo hľadá medzi mojimi východoslovenskými ostrovmi rečovými.

obcami východoslovenského jazyka, na to neviem dať teraz odpovedi. Neskoršie bude reč o takých osadách, ktoré ležia mimo jednotného územia slovenského, a ktoré sú od neho prílišne oddialené. — Pre úplnosť dokladám, že popis našiel značné slovenské menšiny v nasledujúcich obciach boršodských, a síce: v Diósgyőri 1533 duše zo súhrnného počtu 11.526, v Galvácsi 121 duší z 408, v Irote 54 duše z 287, v Királde 259 duší z 591, v Sajókazinczi 272 duše z 1410. — Tieto boršodské ostrovy nemajú budúcnosti. Toho dôkazom je to, čo napísal *Kozodolský* v *Nár. Nov.* (1878, č. 66) a *Jacovský* tiež v *Nár. Nov.* (1878, č. 60). Oni zkusili, že sa slovenské ostrovy v boršodskej stolici pomadarčujú. *Jacovský* uvádza výpoveď Fényes Eleka o Vyšnej Žolci, ktorá takto znie: „Dľa reči je celá osada slovenská, ale maďarsky všetci hovoria, len to je chyba, že nemajú veľkú náklonnosť k maďarskej reči.“ Pri popise z r. 1900 napočítali v obci Vyšná Žolca: Maďarov 1641, Nemcov 6, Slovákov 24. — *Kozodolský* istí, že Sajókaza a Kuritany mali slovenské ev. cirkvi, „ktoré od r. 1840 pomadarčili“; podobne že mala ev. cirkev slovenskú aj obec Sajóarnót, tiež mesto Miškovec. Dodal, že obec Kelečeny „dosiaľ nemohli cele pomadarčiť.“ (*Nár. Nov.* 1878, č. 66). Pri popise z r. 1900 mali rečené obce takého obyvateľstvo: Sajókaza Maďarov 2193 a Slovákov 74, iných 75; Kuritany Maďarov 468 a Slovákov — ani jedného; Sajóarnót Maďarov 966 a Slováci 2. Ak *Kozodolský* rozumel „Felső-Kelecsény“, nuž v tomto našli Maďarov 438 a Slovákov — ani jedného. — Na základe týchto zkuseností som vyslovil, že boršodské ostrovy slovenské nemajú budúcnosti.

Pripomenutie 2. Z obcí východoslovenského územia širšieho, ktoré majú slovenské menšiny, vypočítam té, ktoré ležia pod maďarsko-slovenským rozhraním. V Abaujskej: Csécs, Garadna, Kiked Vyšný (82 Slovákov, 92 Maďarov), Felsővadász, Jászó, Kehnec (m. Kenybecz), Megles (Miglécz), Nagyida, Paňovce (Pány; 206 Sl., 302 M.), Perecse, Seňa (Szina; 322 Sl., 1152 M.), Šemša (124 Sl., 367 M.). V Zemplínskej: Céke, Csörgő, Gercsely (214 Sl., 285 M.), Hegyi (Kopčany; Sl. 52, M. 316), Kolybása (Sl. 217, M. 401), Magyarjesztreb (Sl. 173, M. 405), Mikóháza, Nézpest (Kucany; Sl. 55, M. 91), Szerencs (Sl. 124 z 5272), Sátoraljaujhely (Sl. 809 z 16.886), Végardó (Sl. 104 z 927). V Ungakej: Jovro a Derma (Sl. 521 z 1532), Pinkovce (Sl. 202 z 439), Ungvár (Sl. 1223 z 14.723; z tohoto úhrnku je Maď. 11.631, Nem. 1071, Rusov 500, iných 298). — Iných menších slovenských neuvádzam, hoc ich je veľký počet v obciach nemeckých, ruských a poľských na širšom území východoslovenskom. Popis úradný nevie rozdielu medzi tým, čo je Slováč, Poliak, Rus. Na nemeckých, poľských, ruských častiach širšieho územia východoslovenského nemajú tedy príslušné číslice úradného popisu vonkoncom nijakej ceny pre slovanskú jazykovedu. Ani niet príčiny, aby sme boli zvedaví na číselné výsledky úradného popisu o menšinách slovenských na území obcí poľských, ruských a nemeckých. Pre politické a iné potreby verejného života stačí nám vedieť uplatňujúcu sa na tomto území skutočnosť, že Poliáci, Rusi a Nemci východoslovenského územia učia sa usilovne po východoslovensky, nie z lásky k slovenskej reči, ani nie preto, že by ona mala dajaké výsady, ale zo životnej potreby. Okolnosti za sto a sto rokov utvorili sa tak na východoslovenskom území širšom, že východná reč slovenská stala sa prostredkovacou rečou medzi žijúcim tam rôznorodým obyvateľstvom.

Pripomenutie 3. Územie východoslovenskej reči nezasahuje síce do gemerskej stolice, ale predsa jest asi 1000 východoslovenských obyvateľov v maličkých osadách gemerských bezprostredne na hranici spišsko-gemerskej rozložených. To sú: *Stracené*, adm. pridelené k Dobšinej, od spišského Straceneného oddelené riekou Hnilcom, domorodí ho menujú „Špital“, do „Špitala“; *Dobšinská maša*, na gemerskom brehu rieky Hnilca oproti Ištvaňovciam a Imrichovciam (vulgo „Dzedzinkám“) s 222 obyvateľmi dla šem. diec. spiš., pridelená adm. k Dobšinej; *Gemerský Hnilec* na gemerskej strane rieky Hnilca naproti Spišskému Hnilcu; *Henclová* bezprostredne na hranici spišsko-gemerskej, ale na gemerskej strane; na spišskej strane leží Štilbach. Tého udaje som vytiahol zo súkromného dopisu vel. p. Štefana *Miška*, farára v spišskom Hnilci. Sdelil mi zo spoľahlivého prameňa, že je v gem. Stracenom také nárečie jako v Dzedzinkách, (čitateľ najde tu z neho ukážku). Že je v Henclovej tá istá slovenčina, čo v Štilbachu, v Hnilci, v Hnilčíku, o tom uistil p. Miška p. Georg *Bohorešik*, r. k. farár vondrišelský, pod ktorého patria menované obce jako filiálky. Že jaká je slovenčina v Hnilci a v Hnilčíku, o tom som sa presvedčil osobne, a čitateľ najde ukážky na príslušnom mieste. Dla p. Miška k obciam gemerským, v ktorých panuje východná slovenčina, patrí nielen spomenutá Dobšinská maša, ale aj menšie od nej osady: *Rakovec* a *Sikavka*, patriace adm. tiež k mestu Dobšinej. Aj gemerská obec *Uhorná*, úradne teraz už *Dénes*, veľmi blízko leží k hranici spišskej, ale o nej mi neverdel dat p. Mišk hodnovernej zprávy. Korabinský vo svojom Lex. pokladá ju za slovenskú a nie za ruskú. Je od Štilbachu neschodným horstvom a inak od rečového územia východoslovenského nemeckými osadami oddelená. Ak by bola bývala pôvodne východnými Slovákmí založená, mohla by sa stať pre jazykovedu slovenskú veľmi dôležitou. Ona totiž tak leží zempisne, že nemá priamych potykov s východnými Slovákmí a je od gemerských Slovákov hodne do hôr odsotená. Osady; Stracené v Gem., Mašu Dobšinskú, Hnilec Gemerský, Henclovú, Rakovec a Sikavku mohol som bol priraziť k užšiemu územiu východoslovenskému, ale by sa to bolo stalo na úkor priehľadnosti. Sú ony z väčšej čiastky nesamostatné, ani veľkými mappármi nevyšímané nepatrné osady. Nikto by si nebol vedel dať rady zisťujúc poludňovú hranicu podľa poskytnutých mnou takých miestopisných udajov. Za dostatočné som uznal pripomenúť ich na tomto mieste.

39. §. *Východoslovenské obce máme aj mimo východoslovenského územia širšieho, a síce v Báčke: Kerestúr a Kocura. Menšinami javia sa východní Slováci ešte aj v iných okolitých obciach tamojších.* Reč týchto Slovákov srovnáva sa s rečou zatoplianskej strany východoslovenského územia užšieho, jako sa o tom presvedčíme na svojom mieste, a to je dôkazom, že sa kerestúrski a kocurskí Slováci do Báčky presťahovali so zatoplianskeho kraja východoslovenského územia užšieho. Podľa dejopisných zaznamenání a podľa domácich podaní pristahovali sa do Báčky okolo r. 1730, a síce zo zemplínskej stolice (Vlad. Hnatiuk, „Rus'ki oseli

v Bačci“, str. 4). Všetci sú grécko-katolíckej viery a preto ich Hnatiuk za Rusov pokladá. On síce dopúšťa, že nehovoria čiste po rusky, ale vieme už z §§-ov 14. a 15., že on za Rusov pokladá aj východných Slovákov. To nás tedy nepomýli.

Vladimír Hnatiuk veľa popísal o východných Slovákoch v Báčke. Z jeho spomenutého spisu uvoďm tu miesta, ktoré sa pofahujú na ich obydlenia a na ich počet: Na počiatku min. storočia tak sa rozmohlo obyvateľstvo Kerestúra a Kocury, že sa počalo vysťahovať do najbližšieho okolia. Tak povstali ešte nasledujúce „ruské“ (= východoslovenské) osady: *Starý Verbas*, *Ďurdevo* a *Nový Sad* (tu je len 300 duší z úhrnného počtu 30.000 duší, ale majú kostol i školu). V tom istom čase počali prechodiť aj cez Dunaj a osadzovali sa v sriemskej stolici, v Slavonsku, kde založili kolónie v *Petrovci*, v *Mikluševci*, v *Hrabove*, v *Berkasove*, v *Šide*, v *Bačinciach* a v *Mitrovici*. Do Mitrovíce počali sa Hnatiukovi „Rusi“ prisťahovať nie z Kerestúra a z Kocury, ale z ktorejsi hornouhorskej stolice, že vraj zo šarišskej, čo je vraj preto pravdepodobné, lebo je ich reč „podibna do movi dávnejších osadníkov v Keresturi i Kocuri“ (tiež tam na str. 7). Dľa inteligentných „Rusov“ báčskych Hnatiuk počíta všetkých „Rusov“ v Báčke a v Srieme na 12.000—13.000 duší. Zpomedzi uvedených osád má len Kerestúr čisté, nemiešané obyvateľstvo (5000 duší).*

Poliaci.

40. §. Na východoslovenskom území širšom máme nasledujúce poľské obce:

V polnočnej strane spišskej stolice *súvisle so sebou ležia*: Belá Nová, Čarnogura, Durštín, Forbasy, Franková Malá, Franková Veľká, Fridman, Gibel, Hagy, Haligovce, Hanušovce, Havka, Javorina, Jezerské, Jurgov, Kacvin, Kalemberg, Kolačkov, Krempach pri Dunajci, Krig, Lacková, Lapšanka, Lapše Nižné, Lapše Vyšné, Lechnica, Lendak, Lesnica, Ľubovňa Nová, Ľubovňa Stará, Mafašovce v Spiši, Nedzeca, Podsadek a Eubov. zámok, Reľov, Repisko, Rich-

* O tom, či sú obyvatelia Kerestúra a Kocury Rusi alebo Slováci, boly interessantné polemie s Hnatiukom. Mali ich prof. *Pastrnek*, prof. *Broch* a prof. *Sobolevský*. Všetci traja, tedy i posledný, ruaký professor, osvedčili, že sú Hnatiukovi „Rusi“ — Slováci východní. Bude o tom reč na príslušných miestach. Vidz o tých veciach jadrný referát Jozefa *Škultétyho* v Slov. Pohľadoch (1899, hlavne strany 552—554).

vald v Sp., Ružbачy Nižné, Ružbачy Vyšné, Švaby Nižné, Tribš, ves Slovenská, ves Stará, Ždzar. Spolu = 42 obce.

Odrhnuté od tohoto súvislého územia ale v jeho najbližšej blízkosti ležia na polnoc: Granastov a Piľhov = 2 obce. — *Na poludnie:* Jurské, Slavkov Malý a ves Krížová. Spolu 3 obce. (Všetky tri v Kežm. okr.)

Odrhnuté od hlavného územia, v zemplinskej stolici ležia tieto osady: Giglovce, Hoľčikovce (obidve v strop. okr.), Jesenovce (vo vran. okr.) a Topofovka (v humen. okr.). Spolu 4 obce.

Je tedy poľských obcí spolu: 51. Obyvateľov v nich dľa popisu z r. 1900 úhrnným počtom, t. j. i s inorečovými menšinami: 30.111. *)

41. §. Uvedené *poľské* obce popísané boly r. 1900 za *slovenské*. Ale popis, ktorý vykonávajú administratívni úradníci, nemôže byť smerodajným pre národopisné rozhraničovanie. O tom, že je súvislé územie poľských obcí, poľské, a nie slovenské, máme písané zprávy už od vyšesto rokov. Vedia o tom aj v českej spisbe (Šembera),

*) Alojs Vojtech Šembera vo svojej rozprave „Mnoho-li jest Čechů, Moravanů a Slováků a kde obývají“ tiež Poliakov našiel na tom území spišskej stolice, na ktorom som uviedol súvislé obce poľské, vidz ČMČ. (1876), na str. 651. On spomína medzi poľskými obcami aj osady: Solisko a Podspady, Falštin, Smerdzonku a Zámoscie, Kače a Medzibrodze. Sú ony nepatrné osady, pridelené k iným obciam a r. 1900 popísané boly do počtu svojich obcí. Ich obyvateľstvo vpočítaná je tedy do summy hore udanej. — Pobočne pripomínam, že je Šembera v popis poľských obcí nie celkom správny. Slovenská ves mu je na pr. *slovenskou*; Majerovce (Alte Maierei) úradne Ómajor, po slensky Vyš. Švaby *poľskou*. V skutočnosti je slovenská ves *poľská*, Vyš. Švaby sú väčšinou nemecké. — Granastov je u neho rusko-slovenský s väčšinou *ruskou*. Je v ňom dľa popisu z r. 1900 270 gr.-kat. a 181 rim.-kat. obyvateľov, 7 inovercov. Ale z úhrnného počtu dalo sa zapísať za Rusov len 23. Mňa uistovali v Starej Lubovni, že Granastov nemá ruského náteru. Že na tomto území nepopisovali Rusov za Poliakov, o tom svedčí prípad obce Osturne. Leží dookola poľskými obcami obkolesená a obyvateľstvo vie popri svojej materinskej reči ruskej aj *po poľsky* a zpomedzi 1845 duší zapísali tam ruských 1698. — Na str. 664 ČMČ. z 1876 podáva Šembera aj také dve poľské obce, ktoré sú značne oddialené od hlavného územia poľského. *Hradzisko* v Šarišskej mu je poľské, ale v skutočnosti je tam z 341 obyvateľov gréckych kat. 297, rim. kat. 38, iných 6; k ruskej národnosti priznalo sa 262 duše; dľa zprávy, ktoré som ja dostal o tej obci, hovorí sa tam skutočne po rusky. — Poľským mu je aj *Šandal* v Zemplinskej. Úradný popis našiel tam Slovákov, podľa mojich zprávy hovoria tam po rusky. — Ani Šarišské Hradzisko, ani Šandal nie sú tedy poľské; naproti tomu nespomenul Šembera uvedené mnou štyri poľské obce zemplínske. Jest v jeho popise poľských obcí ešte viac chýb.

aj v slovenskej (Mišfk,*) ale prof. *Niederle* predsa neuvzhladnil storočných informácií literátorov, priradivši poľské obce vo svojej „Národopisnej Mape“ medzi slovenské. Tým sa pravda ochránila auktorita úradného popisu z roku 1900, ale či tým získala vedecnosť knihy *Niederlovej*, to ostalo nerozlúštenou hádkou. Ja svoju prácu tak zostavujem, aby si čitateľ sám mohol utvoriť názor o veciach, o ktorých sa mienky rozchodia. Tu podám príčiny, ktoré kážu, aby výš uvedené poľské obce jazykovedecky oddelené boli od slovenských.

Medzi domácou rečou uvedených spišských obcí a medzi rečou súvisiacich s nimi zakarpatských obcí poľských *niet v podstate nijakého rozdielu*. Ale medzi ich a rečou východoslovenskou *sú podstatné rozdiely*.

Rozhraničenie poľsko-slovenské smie sa opierať výlučne o tieto podstatné rozdiely rečové. Pri jazykovedeckom riešení veci nemôže rozhodovať úradný popis, nesmie rozhodovať náboženstvo, ba ani osobné priznanie národnosti.

*) M. *Gumplowicz* v rozpr. „Polacy na Węg.“ napísal (Lud, org. ludozn. r. VI. 277:278): *Polskie osady na Węgrzech zostały już stwierdzone konskrypcjami urzędowemi z lat 1772 (Bidermann: „Die ungarischen Ruthenen“ II. 82. uwaga 3.) i 1787 (tamże, naliczono wtedy 28 miejscowości z ludnością „polską“), a nawet konskrypcją z r. 1853 (Ludwik Zejszner: Orawa w Bibl. Warsz. 1853, T. III.; Spiż, ibidem. 1854, T. III.; Spiż Słowacki, ibidem 1855. T. III.), która co prawda nie została drukiem ogłoszoną. O Polakach na Węgrzech wspominają zresztą geografowie węgierscy Bél (Mathias Bél: „Compendium Hungariae geographicum 1753 i Hungariae antiquae et novae Podromus“ 1723), Szaszky („Conspectus introductionis in notitiam regni Hungariae, i Introductio in geographiam Hungariae antiqui et medii aevi 1781), Csaplovics (Czaplovics: „Gemälde von Ungarn“, 1829), Korabinsky (Korabinsky: „Geographisch-historisches Producten-Lexicon von Ungarn“ 1786), i Fényes (Fényes: „Statistik des Königreichs Ungarn“ Pest 1843, I. 76, 77), mówią o nich Szafarzyk (Šafařík: „Slovanský národopis“, str. 77), i Bidermann (Op. cit. I. 9–11, 95 i II. 82 et passim). Niezawisłe od tych badań ogłoszonem zostało w „Dodatku tygodniowym do Gazety Lwowskiej“ (1851 nr. 41. i 1852 nr. 3.) krótkie sprawozdanie o smutnym stanie Polaków węgierskich („O osadach polskich na Węgrzech“ przez J. Z.) Autorem tych sprawozdań zdaje się być jakiś urzędnik Polak, wysłany z Galicyi do Węgier; może J(ózef) Z(aleski)? W lecie 1851 przyrodnik prof. Ludwik Zejszner zwiedzając w celu badań przyrodniczych Tatry, zajrzał także do Orawy i na Spisz i ogłosił niektóre uwagi o ludności tamtejszej. Są to dotąd (1893) jedyne prace polskie o Polakach na Węgrzech; przeszły one jednak dosyć niepostrzeżenie i wnet o nich zapomniano. Jedynie znakomity sławista Šembera wziął z tych prac pochop do ścisłego odróżniania węgierskich Polaków od Sło-*

42. §. Reč spišských Poliakov rozoznáva sa od východno-slovenskej nasledujúcimi *neomylnými znakami poľského charakteru rečového*:

1. Pochýleným *á*, t. j. takým *a*, ktoré vo výslovnosti prechodí do *o*. Miesto on *má* píšťalku; pán krčmár nám *raz dá*; ja *znám* teraz; *baba* na dvore *stála* atď., povie spišský Poliak: on *mo* píscolke; *pon* kacmor *nom* roz *do*; *jo* *znom* teraz; *baba* na dvore *stola*. Pochýlené *á* z pravidla vyvinulo sa v tých slabikách, ktoré boli pôvodne dlhé. Objavuje sa hlavne v týchto prípadoch: a) V zakončení prídavných rodu ženského: Veľko Lomnica, Slovensko *ves*, dobro *matka*, staro *viľčica* atď. b) V čin. prič. min. času: *pütol* (= *pýtal*), *podpisol* (= *podpísal*), *voľol* (= *volal*), *plakol* (= *plakal*) atď.

2. Samohláskou *a* za cirkevno-slovanské *é* (ѣ). Tento zjav pozoruješ naveky pred tvrdými spoluhláskami s výnimkou retných a hrdelných, tedy pred spoluhláskami: *d, t; ĺ, r, n; s, z*: *džad* (m. *ded*) *šviat* (m. *svet*), *fčala* (m. *chcela*), *biały* (m. *biely*), *siano* (m. *seno*), *viara* (m. *viera*); *las* (m. *les*) atď.

waków, zwłaszcza w wybornej swej czesko-słowackiej Dyalektologii, jakoteż w nadzwyczaj bezstronnie napisanym szkicu: „Mnoho-li jest Čechů, Moravanů a Slováků?“ (Časopis Musea království českého, Praha 1876). — Čo sa týče Šafárikovho „Národopisu“ a Šemberovej „Dialektologie“, v týchto spisoch niet ešte reči o tom, že na Spiši jest i ľudnosť poľská, iba o tom, že jest poľská ľudnosť v Orave, podľa „Dialektologie“ okrem toho aj v polnočnej Trenčianskej (Šembera, Základové Dialektologie Československé. Ve Vídni 1864, str. 79). Šafárik určuje poludňajšiu hranicu poľskej reči píše: „... vstoupivši u Moravského Ostrova do Rakouska až k hranicím země uherské u hory Sulové nade všemi Beskydem s moravské a Podvysokou s uherské strany dohání; odtud se táhne na východ rozhraním království halickovladimírského od uherského až do Spitzkovic pod Jordanovem, kdež do Uher v házi několik rsi stolice oravske (Podolek, Šarnu, Harkabus, Bukovinu, Oravku atd., dle jiných jsou to poloviční Slováci) pod se přijímá, pak horou Chotárem řečenou opět k hranicím obou království se vrací a jimi dále na východ až pod Pivničnu na Popradu běží...“ (Slovanský Národopis. V Praze 1849, 77). — Až v spomenutej rozprave, uverejnenej v ČMČ. z 1876, zaznamenal Šembera Poliakov na území spišskej stolice; dľa uvedených slov Gumpłowiczových pohnutý bol k tomu uvedenými Gumpłowiczom poľskými prácami. Mimo tých, ktorých spomenul Gumpłowicz, vedeli a písali o Poliakoch uhorských, a menovite o spišských, aj iní. A. Kucharski vo svojej „Relaciji z naukovej podrózy po Słowacyi 1828 roku“ napísal bol („Lud“, org. ľudozn. r. II., str. 4): „Cała północna połowa Spiża zamieszkała jest przez Polaków, u których, jeżeli, jak niektórzy mniemają, wielu języków znajomość wielości światła dowodzi, wiele

3. Samohláskou *o* za cirkevnoslovanské *e*, čo sa javí tiež pred uvedenými hore tvrdými spoluhláskami *d, t; ĺ, r, n; s, z*. To *e* je v poľštine mäkké. Ním obmäkčená predchádzajúca spoluhláska zostáva pravda mäkkou aj vtedy, keď *e* prešlo do *o*. Príklady: šostra (m. sestra), čotka (m. tetka). Vo východoslovenskom nárečí: šestra, cetka.

4. Poliaci majú *nosovky*. Ale spišskí Poliaci nielen nosovky spisovného jazyka $\widehat{e}n$ (\widehat{e}) a $\widehat{o}n$ (\widehat{a}), ale okrem toho ešte: $\widehat{a}n$, $\widehat{i}n$, $\widehat{u}n$. Uprostred slova vyslovujú sa nosovky z pravidla náležitým spôsobom: $\widehat{r}e\widehat{n}kom$ (= rukou), $\widehat{z}vire\widehat{n}ta$ (= zvieratá), $\widehat{p}amie\widehat{n}ta\widehat{c}$ (= pamätať), $\widehat{p'i}n\widehat{e}nzi$ (= peniaze), $\widehat{z}ac\widehat{e}nla$ (= začala), $\widehat{z}ak\widehat{l}e\widehat{n}ta$ (= zakliata), dva $\widehat{m}ie\widehat{s}o\widehat{n}ce$ (= mesiace), $\widehat{o}dsundz\widehat{o}na$ (= odsúdená). Pred retnými mení sa nosový zvuk nosovky v *m*: $\widehat{p}rist\widehat{u}mpie\widehat{c}$ (= pristúpiť), $\widehat{p}orumb\widehat{a}c$ (= porúbať), $\widehat{k}o\widehat{m}pie\widehat{l}$ (= kúpeľ) atď. Na konci slova zriedka sa vyslovujú tieto nosovky náležitým spôsobom: 1. *Nosový zvuk nosovky obyčajne zmení sa tu v „m“*: $\widehat{o}ni$ $\widehat{p}ridum$ (= oni prídu), $\widehat{j}akum$ $\widehat{s}mer\widehat{c}um$ (= jakou smrťou), $\widehat{ma}lum$ $\widehat{f}lintke$ (= malú

zaiste znalazłem światła. Mówią bowiem między sobą w domu po polsku, modlą się z książek czeskich, kazań słuchają słowackich. Na wesela zapraszają się także po słowiańsku. Chciałem się przekonać, czy rozumieją książki do nabożeństwa czeskie, których używają i dowiodli mi, że nie są papugami.“ — Dr *Eljasz-Radzikowski* napisał w rozpr. „Z folklorystyki słowackiej“ (Lud, org. Iudozn. r. V. 238, 239): „Po za tem, o czem już prawie zupełnie u nas głucho, trzeba wiedzieć, że i my mamy *nasz lud czysto polski na Węgrzech*, nieraz ze Słowakami na jednej siedzący między. I to lud nie mały, lud z dawna tam osiadły, w najliczniejszej gromadzie mieszkający na ziemi, która zdaje się, że nigdy w granicach państwa polskiego nie leżała, a przynajmniej, jeżeli do Polski należała, to w zaraniu ustroju naszego państwowego. *Jest to lud polski na Spiszu w t. zw. Zamagórze*. Kto to, co piszę, przeczyta, pomyśli sobie zaraz, cóż znowu! Przecież Spisz należał do Polski do pierwszego podziału. Tak, ale nie ta część, która Zamagórze stanowi, a Zamagórze właśnie jest najczystszej polskie. W Spiszu zastawionym Polsce i należącym do niej od r. 1412 do pierwszego podziału, mieszka mało Polaków, dużo więcej zaś Słowaków i osadników niemieckich, a Polacy nie tworzą tam zbitej całości tak, jak w Zamagórze.“ Ako som povedal vyššie, *aj v literatúre slovenskej máme vedomosť o tom, že na Spiši aj Poliaci bývajú*. Fr. *Pastrnek* v Slov. Pohľadoch z r. 1893, na str. 309, referujúc o zprávach, aké dostal o Spiši od p. farára Št. *Mišika*, napisał: „Připojiv zprávy o Polácích spišských, ustanovil hranici polskoslovenskou ve Spiši takto: „Čiara, ťahaná od Tatier po Slovenskú ves, a odtiaľ na Podolinec, Kolačkov a južne od novofubovenských kúpeľov až po Šariš.“ Táto hranica sa srovnáva s hranicou, ktorú podal Šembera. Ale poludňajšia hranica poľská sahá až ku Kežmarku, a dr Stan. *Eljasz-Radzikowski* v rozpr. „Pohľad na Tatry“

flintku), ze sobum vžonsć (= so sebou vziat), matka jum (= ju) fčala zarezac, na ňom (=ňu) zavoľac atď. 2. *Nosový zvuk zmizne a zostane samohláska*: na pofuvke, za gľove, dol mu piscolke aj flintke atď., t. j.: na poľovku, za hlavu, dal mu pišťalku aj flintku. — V rečovej ukážke z Krížovej vsi najde čitateľ príklady aj na nosovky in, a síce tam, kde sa vyslovuje en: „natrafiľi tam (v leše) na jednĭn hodnĭn jedľĭn a pod tum jedľum še pretrimovali zbujnĭci“, alebo: „uvadzili (go) o tĭn jedľĭn“ popri týchto akk.: službĕn, robotĕn (službu, robotu).

5. Samohláskou „y“, ktorá sa vyslovuje vlastným spôsobom, nečistým zvukom medzi e-ö-ü: stromy, vľosy znie asi jako: stromü, vľosü; do izbü, do vodü atď. Tak ho vyslovujú v Slovenskej vsi. V M. Slavkove počut aj petac (= pýtať) atp. Najobecnejšia výslovnosť sa dá označiť hláskou ü (v maď. slove: ür, üt, v nem. überall).

6. Spoluhláskou g, za ktorú východní Slováci, až na nepatrné výnimky, majú h: targać, godać, gľova, drugi, boga atď. U východných Slovákov: tarhac, haďka, hľava, druhi, boha atď.

(Eljaszow Przewodnik str. 370) dobre napísal: „*Na Spiszu ludność polska dochodzi aż do Kieźmarku. Okolica Białej Spiskiej jest jeszcze zupełnie polska, nie słowacka. Pod samemi Tatrami Jurgów, Czarna Góra, Jaworzyna Spiska, Żar, Lendak to czysto polskie wsi. Również osady uchodzące za „ruśniackie“ jak Osturnia i sąsiednie w Zamagurzu, są też polskie. Od Kieźmarku ku Popradowi (miastu) poczyna się ludność słowacka, zbliżona do polskiej.*“ — Iba Poliak môže túto hranicu ustáliť, alebo taký, ktorý vie i po východoslovensky i po poľsky. To je preto, že najnižšie poľské obce, na pr. Malý Slavkov, vedia už aj po východoslovensky. *Kto sa k ich obyvatelom prihovára po východoslovensky, tomu i oni odpovedajú v priučenej reči východoslovenskej. Kto sa im prihovára po poľsky, s tým sa shovárajú po poľsky, v reči domácej. Ja som pol dňa strávil v M. Slavkove a nemohol som sa doznať, akej národnosti je vlastne táto obec. Všetci ľudia so mnou po východoslovensky hovorili i povesti mi po východoslovensky rozprávali. Ale že sa týchto zjavy protivily mojim predpokladaniam, a že mi na tejto obci veľmi záležalo pre jej zemepisné položenie, zostal som tam aj druhý poľdeň. A dokázalo sa, že moje predpokladania mali základ dobrý. Občania medzi sebou hovoria po poľsky, iba s cudzimi po slovensky. Na príslušnom mieste čitateľ najde tu ukážku tunajšej poľskej reči. — Že v polnočnej častke Spiša Poliaci hývajú, o tom majú a mali vedomosť aj Nemci, lenže to nevedia a nevedeli pomenovať príležitostným jazykovedeckým názvom. Dávid Kuntz vo svojom spise „Die Zipser Gespanschaft in Ober-Ungarn“ (Viedeň, 1840. str. 14) napísal bol: „In den meisten Dörfern wird slavisch gesprochen, aber nicht so richtig, als im benachbarten Liptauer Komitat, und vollends an den Grenzen nach Galizien ist das Slavische ein Gemisch mit dem Polnischen.“*

7. Spoluhláskou *r'*, (lit.-poľsky: *rz*), vyslovovanou asi takto: *rž*. V najbližších obciach ku Slovákom ho už ztratil, menovite v M. Slavkove, v Slovenskej vsi a v Krížovej vsi. Inde sa dosiaľ vyslovuje, tak najde ho už čitateľ v rečovej ukážke z Niž. Ružbach. Tam sú už takéto slová zaznamenané: opatrzuval (m. opatroval), potrzepali (m. potreпали) atď.

8. Spoluhláskami *ć*, *dź*. Spoluhlásky *t*, *d* pred obmäkčujúcimi *e*, *i*, *ь* menia sa v *ć*, *dź*: robić, jeść, pić, dzeń, dźvere, dźedzina, dze idzeće dzeći atď. Po východoslovensky: robic, jesc, pic, dzeń, dzvere, dzedzina, dze idzece dzeci. Vo východnej slovenčine niet tak obmäkčených *ć*, *dź*. Slovo *džad*, *džadek*, v smysle „žobrák“, „žobrácik“, je požičané z poľského. Jest ich i viac.

9. Takrečeným *mazurovaním*. Je to také hláskoslovné pravidlo, podľa ktorého za *ć*, *ś*, *ź* vyslovuje sa *c*, *s*, *z*: *cas* (m. čas), *snurecka* (m. šnurečka), *esci* (m. ešči), *mozes* (m. možeš), *becka* (m. bečka), *p'eso* (m. pešo), *čarni* (m. čarni), *prisel do karemi*, *zivot* (m. život), *Janicko* (m. Janičko), *na kocu išć* atď. (Všetky príklady z reči Slovenskej vsi.)

10. Gruppou hlások *-lo-*, *-ro-* oproti slovenským *-la-*, *-ra-*. V spišskej poľštine: *drogi*, *młodi*, *zdrowi*, *głova*, *krova*, *głod*, *wrona*, *strona* atď. Po východoslovensky: *drahi*, *mładi*, *zdravi*, *hlava*, *krava*, *hlad*, *wrana*, *strana* atď.

Pripomenutie 1. Vypočítané vlastnosti spišsko-poľského jazyka sú dosiaľ zachované. V obciach M. Slavkov, Slovenská ves a Krížová ves, kde už vedľa aj po slovensky popri svojom materinskom jazyku, a kde už ztratil aj poľskú výslovnosť mäkkého *r'*, počuť už hodne slovenskosti, ale v celku reč poľská i tu zachováva svoje svojskosti. Popri *głova*, *krova* počuješ aj *glava*, *krava*; popri *potargo go* i *potarho ho*; popri *dwanosti*, *jedenoście* i *dwanasti*, *jedenaście*; popri *ponbuk* a *punbuk* (*o* sa pochýlilo do *u*) i *punbuk* = *pánboh*. Od poviadać je čin. prič. min. poviadol, od poviedźec je poviedźol. Popri týchto počuť už tu aj poviedzel atď.

Pripomenutie 2. Rečové svojskosti spišských Poliakov, ktoré sú uvedené pod č. 1.—4., 8. a 9., sú všeobecne uznanými svojskosťami poľskej reči. Mäkké *r'*, vyslovované jako *rž*, spomenuté pod č. 7., je všeobecným v západnoslovenských jazykoch, ale tu patrí medzi svojskosti poľskej reči. Hlásky „*y*“ a „*g*“, uvedené pod č. 5. a 6., boly dakedy bez odporu i vo východnej slovenčine, ale teraz sa z *pravidla* nahrádzajú v nej hláskami *i* a *h*. Hlásky „*y*“ a „*g*“ za našich čias patria tedy tiež medzi té rečové znaky, ktorých si všimáť máme pri rozhraničovaní novovekej rečovej hranice poľsko-slovenskej. Neuvádzal som takých znakov poľštiny, ktoré sa aj vo východnej slovenčine vyskytujú, menovite pochýlenej do *i* samohlásky *e*.

Pripomenutie 3. S poľskou rečou uvedeného spišsko-poľského územia úplne súhlasia aj miestopisné názvy, svedčiac o tom, že je poľština pôvodná na tom území, jasnejšie rečené, že ona nevytísla slovenskú reč z toho územia. Štefan *Mišík* vo svojom topografickom príspevku, uverejnenom pod názvom „Miestné mená vo Spiši“ v Sbor. MSS. (1897) uvodí aj nasledujúce miestne mená: Pod Bozom menkom (pole pri Richvalde), Pod Jendržegurom (pole tiež tam), Lunky alebo Lonky (role pri Švaboch), Koguntek (role pri Hanušovciach), Faltinove Kuntý (lúka pri Nedzeci; Kúty), Na Kuntý (lúka pri Matašovciach), Za Hľemboke (pole pri Nedzeci), Vengľiska (= Uhľiská, role pri Fridmane i Švaboch), Vengerštik (pole pri Fridmane), Ğensľe (skala pri Lesnici). Poľskosť tých názvov nikto neodškriepi. Kto rozumie národnostným pomerom na Spiši, ten aj bez inštrukcie uhádne, ktorý názov *Mišíkov* kde leží. Kto by pochyboval, že sú tieto miestne názvy s poľského územia rečového vytrhnuté: Gomalacko (= á) gura, Golo (= á) skala, obidva názvy v Sb. MSS. 1897, 215, Kacvinsko (= á) granica, Kalinovo (= á) dolina, obidva tamže na str. 35. *Mišíkov*e názvy do očí bijú i neodborníkovi; podávam tu dakoľko s jeho miestnymi informáciami: *Gľiňik*, les pri Nedzeci; Pod *Gľiňik*, role pri Lesnici. Naproti tomu *Hľiňik*, potok pri Podhradí; *Iľiňik*, pahorok pri Stracenom; *Hľiňiky*, pahorky v horách novoveských. *Baba ħura* pri Bijacovciach, *Babio gura* pri Matašovciach atď.

Pripomenutie 4. Hore uvedené osobitosti poľskej reči vzaté sú z reči spišských Poliakov. Je pravdepodobné, že je reč zemplínskych Poliakov hodne odpoľštená.

43. §. O národopisnej hranici poľsko-slovenskej treba vedieť, že sa Slováci s Poliakmi na východoslovenskom území *zhola nikde* nestýkajú svojimi obcami. Toto je treba znova vyzdvihnúť a znova prizvukovať preto, lebo sú spisovatelia, ktorí učia, že sú poľskosti východoslovenského nárečia *novoveké, vzniklé z blízkých stykov poľskej a slovenskej reči*. Tomu je nie tak, lebo poľskosti východoslovenského nárečia sú už aspoň tisícročné, sr. 20. a nasl. §§-y, a nemalým potvrdením takého stanoviska je *tá okolnosť, že sa Poliáci so Slovákmi teritoriálne nestýkajú, a síce veľmi-veľmi dávno nestýkajú*.

Slovenské obce oddeľujú sa od spišsko-poľských nasledujúcimi nemeckými a ruskými obcami:

Nemecké: Prerad, Veľká, Sp. Sobota, Straže, Žakovce, Verbov, Tvarožná, Ruskinovce, Vyšný Slavkov, Macijovce, Vyšná Lesná, Nižná Lesná, Milbach, Veľká Lomnica, Hunstorf, Kežmarok, Ľubica, Stražky, Rakusy, Foľvark, Belá, Majurky, Hololunnica, Malá Lunnica, Podolinec, Maldur, Bušovce.

Ruské: Hodermark, Jakubiany, Torisky, Nižné Repaše, Oľšavica.

Na priestore týchto nemeckých a ruských obcí ležia síce tri poľské ostrovy: M. Slavkov, Krížová ves a Jurské, ale i ony ležia bližšie národopisnej hranici poľskej než slovenskej. Kto si obzre mappu, nakreslenú dľa udajov v tejto práci obsažených, presvedčí sa, že poľské obce na celom území spišskej stolice *nikde nehraničia so slovenskými obcami*. Od šarišskej obce Plavnice oddeľuje Lubovňu Starú nemecká obec Hobgart. *Niet tedy ani tu styku medzi poľskými a slovenskými obcami*.

Nemci, jako z dejín vieme, osadili sa na Spiši už v XII. stoly, Rusi len po tatárskej pohrome, srov. 18. a 19. §., *tedy asi 700 rokov niet bezprostredných stykov medzi obcami poľskými a slovenskými*. Styky sa obmedzúvaly na prostredníctvom hovoriacich po slovansky Nemcov a Rusov uvedeného nemecko-ruského územia a na nevytisnutých Nemcami pôvodných tuzemcov poľských a slovenských, v novšej dobe na novších prisťahovalcov poľských a slovenských.

Nemci.

44. §. Nemecké osady ležia súvisle so sebou:

1. *Na oboch brehoch rieky Popradu* od mesta Popradu po Podolinec, zavierajúc v toto nemecké územie obe spomenuté mestá. Sú to obce: Belá Spišská, Bušovce, Foľvark v kežm. okr., Hololumnica, Hunstorf, Kežmarok, Lesná Nižná, Lesná Vyšná, Lomnica Malá, Lomnica Veľká, Lubica, Macijovce v sob. okr., Majurky, Maldur, Milbach, Podolinec, Poprad, Rakusy, Ruskinovce, Slavkov Veľký, Sobota Spišská, Straže v Sp., Stražky v Sp., Toporec, Tvarožná, Veľká, Verbov, Viborna, Žakovce. Spolu 29.

Mimo tohoto súvislého územia na polnoc jako osobitné nemecké ostrovy ležia: Gňazdy, Hobgart a Švaby Vyšné.

Pripomenutie. Na súvislom ostrove majú Poliaci dva ostrôvky, prvý je: Slavkov Malý a druhý Krížová ves a Jurské.

2. *Na oboch brehoch nižného Hnilca* (na pravom brehu s výbežkom do abaujskej stolice): Geľnica, Huta Smolnická, Medzeľ Nižný, Medzeľ Vyšný, Mnišek v geln. okr., Smolnik, Svedfar, Štos, voda Stará, Vondrišeľ. Spolu 10 obcí.

Týchto istých 39 obcí nemeckých podáva aj *Niederle* (Národop. Mapa 88—89). Tu sú výsledky nášho počítania jednaké, lebo aj *Niederle* vychodí s toho stanoviska, že sú iba té obce nemeckými,

ktoré majú nemecké väčšiny. Šembera nezistoval reč obcí, ale reč obyvateľov, vykazoval aj obce s nemeckými menšinami, a preto sa jeho výpočet nemeckých obcí nemôže srovnávať s hore uvedeným výpočtom, vidz ČMČ. z 1876, stranu 671.

Ešte treba doložiť, že podľa popisu z r. 1900 má nemeckú väčšinu aj šarišská obec Medzi Židmi, po m. Sebeskellemesirétek. Sú to zväčša novšie prisťahovalí židia.

45. §. Nemci východoslovenského územia nie sú si vedomí svojho osudu. A. Kucharski vo svojej „Relacyi z naukowej podróży po Słowacyi 1828. roku“ zapísal mnoho všelijakých interessaných vecí. Tak medziiným zapísal dojem, že „wszystkich tutejszych Słowian Niemcy starają się zniemczyć“ . . . Hovoril o Spiši a doložil: „W Lewoczy powiedziano mi wyraźnie: Die slovakische Sprache soll ausgerottet werden.“ (Lud, org. ludozn. II., str. 5). Neminulo ani 80 rokov, a jako je to vlastne vo Spiši s Nemcami? Mesto tých pyšných Nemcov, Levoču, ani som nemohol vradiť medzi nemecké mestá, lebo má len 1755 nemeckých duší proti 3633 slovenským . . . Straže v Sp. vradil som len preto medzi nemecké mestá, lebo má 271 prihlásených nemeckých duší proti 270 slovenským . . . Spišská Sobota, Poprad, Veľká, hoc ešte počtom prevládajú Slovákov, v najbližšom pokolení dostanú väčšiny slovenské . . . Povedal som, že sú si Nemci tunajší nie vedomí svojho osudu. Zkúsil som to sám na viac miestach. Rozpoviem len jeden prípad. Minulého leta (1904) v tržný deň prišiel som veľmi včas do Spišskej Soboty. Chcel som sa rozhliadať po vonkovanoch, ktorí dojdú tu z okolia na trh. Ale sa trh nevydaril. Vraveli tam, že takého nevydareného trhu vôbec nepamätajú. Prechodil som sa tedy prázdnyim mestom a bedlive som poslúchal, kde dve-tri duše zastaly a spolu hovorily. Hlavne o rozhovor detí mi išlo. Mesto znám už asi 33 34 roky; v Kežmarku mal som ztade aj spolužiakov: Nemcov. Sobota má spolu 853 obyvateľov (r. 1900), je tedy malá, a ja som skoro bol hotový so svojou rozhliadkou. Vnišiel som do „Gasthöfu“, a že bolo ešte včasne, nebolo tam hostí okrem mňa. Sám hostinský obsluhoval a ja som hneď zaplietol rozhovor o národnostných pomeroch mesta. Hostinský bol domorodý, a Nemeec. Len biedne vedel po maďarsky, a preto sme hovorili po nemecky. Dal som výraz svojim zkúsenostiam: „Vy sa tu, pane, slovenčíte, jako pozorujem?“ . . . „Čo?“ odvetil urazený,

„my že sa slovenčíme? To je nie pravda, my sa maďarčíme.“ „Ale ja som na ulici veľa slovenskej reči počul“ . . . „Dnes je trh, to cudzí“ . . . „A veď ani trhu niet . . . a aj deti som počul po slovensky sa shovárať po ulici, deti meštianské“ . . . „To len také, ktoré sa ešte po maďarsky nenaučily“ . . . „Tak?!“ Prestal som hovoriť, zkusiac jeho zatvrdilosť. Rozmýšľal som, ako by mal osnovať otázku, aby zvedel, čo som zvedieť chcel. Po prestávke som počal: „Ba jako sa vy len dorozumievate s okolitým ľudom, veď sedliactvo nevie ani slova po nemecky?“ . . . „Nevie, pravdaže nevie, ale *my vieme aj po slovensky*.“ „A čo, máte tu mestských tlumačov?“ Hostinský sa zo srdca rozosmial: „Tlumačov? *My v Sobote všetci vieme po slovensky!*“ A tým som i skončil. Zvedel som, čo som vedieť chcel. V Sp. Sobote každý domorodý človek vie po slovensky, ale si je nie vedomý toho, že sa jeho mesto — poslovenčuje. Spišská Sobota je, podľa mojej zkušnosti, národnostne najprebudilejšie nemecké mesto na Spiši. Minulého roku bol som vo všetkých bez výnimky, srovnávam ich tedy *v jednej dobe*. Sobota je jediným spišským mestom, ktoré má *vylučne nemecké nápisy obchodné i fabričné*. Všade inde majú nápisy maďarské a nemecké alebo len maďarské. A títo národnostne najprebudilejší Nemci podľahávajú tiež svojmu osudu. Najtuhší sú Nemci v dedinách. Také dediny sú: Bušovce, Fofvark v kežm. okr., Hololumnica, Hunstorf, Lesná Nižná i Vyšná, Lomnica Malá i Veľká, Macijovce v sob. okr., Majurky, Maldur, Milbach, Slavkov Veľký, Žakovce, Hobgart, Smoľnická Huta, Medzeľ Nižný, Mnišek v geľn. okr., Svedlar, Štos. Ale aj v týchto obciach je veľmi veľa ľudí, ktorí vedia po slovensky (alebo po slovansky). Moje zkušnosti potvrdzujú sa zkušnosťami iných, Poliakom Eljaszom-Radzikowskim a Rusom Hnatiukom.*)

46 §. Dobře by bolo vedieť, odkedy sa nemecké obce poslovančujú a kde čo viedlo k tomu. Štefan *Mišík* v Sb. MSS. (1896,

*) Dr Stan. *Eljasz-Radzikowski* v rozpr. „Pogląd na Tatry“ (*Eljaszow Przewodnik* str. 370/371) napísal toto: „Na Spiszu, głównie w miastach, dochował się dawny osadniczy żywioł niemiecki, który jednak *coraz bardziej rozplywa się w tle słowiańskim tak, że osady do nieduwna na pół niemieckie, teraz już są czysto słowackie*. W Białej, Kieżmarku, Wielkiej, Popradzie, Sobocie, Wielkim Stawkowie przeważają ci osadnicy niemieccy, lecz tu i ówdzie ludność słowiańska wybija się na wierzch.“ — *Hnatjuk* (*Rus. Pries. epar.* str. 11.): „Nimecki seliani hovoriat zreštoju *majže vsi na Spišu dijalektom Slociakiv i očevidno denacionalizujut sia*.“

28—29) zavalil o túto otázku, ale sa vyslovil príliš všeobecne a bez náležitej samokritiky. Napísal tam medziiným: „Rozumie sa samo sebou (!) že takmer všade, kde Nemci založili mesto, *boly už obce so slovenským obyvateľstvom*, ktoré sa potom abo ponemčilo, ako v Žakovcach, Belej, Veľkej, Eubici, Matejovcach, Vrbove a Slavkove, abo Nemcov natoľko assimilovalo, t. j. poslovenčilo, že títo ostali v menšine alebo celkom zmizli. Tak na pr. v Novej vsi tvoria dnes Nemci len asi tretinu, vo Vlachoch takže, v Podhradí štvrtinu, v Levoči tretinu obyvateľstva.“

To „rozumie sa samo sebou“ nie je ani dôvodom, ani dôkazom; ono sa opiera o predpokladanie, že na východnoslovenskom území širšom od akživa bývali Slováci. O to isté predpokladanie opiera sa aj výpoveď, že „takmer všade, kde Nemci založili mesto, *boly už obce so slovenským obyvateľstvom*.“ Také veci je treba dokázať, ináč nemajú hodnoty. Nemci mohli založiť i osady nové, a založili osady nielen na slovenskom, ale aj na poľskom území rečovom. Zkade vie p. Štefan Mišík, že sa Slovania Žakoviec, Belej, Veľkej, Eubice, Macejoviec, Verbova a Slavkova ponemčili? Opreť sa výlučne a jedine o slovanskosť miestnych názvov, to je nie dost obozretne. Doktorý taký názov mohol byť názvom poľa, hory atď. a tam cudzí mohli založiť osadu. Okrem toho doktorý taký slovanský názov môže byť celkom novoveký. Na pr. slovanský názov Matejoviec. Maďarský názov Mateóc, ktorý je zo slovanského, zjavuje sa v listinách iba novších, naproti tomu nemecký názov Matzdorf už v listinách z XIII. stoločia súčasne s latinským nazvaním: Villa Matthei. Vidz Hradzského Szepesvm. helysn. Že sa Nová ves, Vlarchy, Podhradie a Levoča poslovenčily, toho príčinou je ich zemopisné polozenie. Prirodzeným spôsobom musely raz podľahnúť väčšine, jaká ich obtáča.

Jedná vec je istá. Zmena, jaká sa stala v Uhorsku s obnovením ústavy r. 1867., uskorí umieranie nemeckej národnosti na Spiši. Spišskí Nemci od dávna boli naučení požívať výhody od vlád. S odstranením nemeckých vlád počali sa maďarčiť a silne sa maďarčia, aby si zachovali výhody a aby si opatřili nové. A v tej veci sa im darí. V spišsko-nemeckých mestách povstalo už dosiaľ množstvo takých ústavov, ustanovizní a závodov, ktoré napomáhajú materiálny blahobyť v spišsko-nemeckých krajoch, a ktoré povstaly na počín vlád. Ale tým, že spišsko-nemecká intelligencia prednosť dáva vo verejnom živote reči maďarskej, ztratila nemčina svoj

dávnoveký nimbus aj u nižších vrství. Lahostajnosť, preukazovaná naproti nemčine so strany mestskej intelligencie, prechádza aj na intelligentnejšie vrstvy dedín.

Okrem toho spomenúť musím ešte jeden veľmi dôležitý zjav. V mestách je hojne škôl, stredných i odborných, priemyselníckych. Nemeckí rodičia všetku mládež do škôl tisnú. A potom ani vyššie vzdelaní, ani odborne vzdelaní, ani priemyselne vzdelaní nemôžu dostať doma všetci zamestnanie, a preto sa rozprchnu po krajine. Rodičovské polia — domy odkupuje slovanské obyvateľstvo z preľudnatelých okolitých obcí, presťahujú sa do miest. V Poprade, vo Veľkej, v Stražach, v Spiš. Sobote, v Lubici je už veľa slovenských a poľských sedliakov, ktorí sú doma v bývalých nemeckých gazdovstvách.

Rusi.*)

47. §. Rusi sú roztrúsení po celom širšom území východoslovenskom, t. j. bývajú nielen pomedzi Slovákov, ale aj pomedzi Nemcov a Poliakov. Ale ich naozajstná otčina leží poza polnočnovýchodnú hranicu východoslovenského územia užšieho, rozprestierajúc sa na polnoc i na východ. V spišskej a v šarišskej stolici neradi im priznávajú skutočnú národnosť, a preto, kde sa tomu nezopru cirkevné úrady grécko-katolícke, všade ich vydávajú za Slovákov. V obidvoch týchto stoliciach je pomerne mnoho ruských obcí, ktoré pri poslednom popise (1900) popísané boli za slovenské. Obyvatelia ich veľa ráz sami stoja o to, aby boli popísaní za Slovákov.

*) Ruskou menujem reč uhorskoruskú, hlavne a predovšetkým preto, lebo ju uhorskí Rusi sami tak zovú; nikde som nepočul, že by ju zvali rusínskou, rusnákou alebo inakšie. Na území východoslovenskom širšom je dosť obcí, ktoré sa od iných podobného názvu obcí rozlišujú prívlastkom ruskonárodným a tento prívlastok je tvorený naveky od *Rus*, nikdy nie od *Rusín* alebo od *Rusnák* alebo od inakších kmeňov. Tak najdeš tam názvy: Ruská Nová ves (= Sósujfalu, v Šar.), Ruský Hrabovec (= Oroszhrabóc, v Zempl.), Ruské Komarovec (= Oroszkomoróc, v Ung.). Opakujem: Tento prívlastok nikdy nepočuješ podobou od Rusín, Rusnák, Malorus atď. — Krajové mená uhorských Rusov najúplnejšie sniesol Hrihorij *Kupčanko* vo svojom spise „Uhorská Rus“ (Viedeň 1897), na str. 46.: „Sami medzi sebou Uhro-Russi nazývajú sebe rozličnými nazviskami alebo prôzviskami, jak: Verchovincami, Dolinianami alebo Dolišnianami, Krajniami alebo Krajniakami, Spišakami, Sotakami, Cotakami, Ceperjakami i t. d. Verchovincami nazývajútsia ubro-russki žiteli verchov Karpatskich hor. Dolinianami alebo Dolišnianami nazývajútsia

48. §. Pri popise z r. 1900 čiastočne alebo v celku za *slovenské* boly popísané nasledujúce *ruské* obce (osady):

Beňadikovce, Bystrá Krajň., Bystré Stropk., Bodrudžal, Boglarka, Bokša, Brusnica, Bzané, Cabov, Cerniny, Dedačovce, Detrich, Dolhoňa, Dričná Šar., Dričná Zempl., Dzurdzoš, Gavranec, Girovce, Gribov, Hanigovce, Havaj, Helfmanovce, Hrabovec Stropkovský, Inovec, Jakušovce, Kapišová, Kelbovce, Kobuňica, Kolšov, Komarník Niž., Komarník Vyš., Kožuchovce, Krempach pri Eubovni, Krištoľovce, Krivé v Šar., Kríže v Šar., Kružľová, Ladomirová v Šar., Lucina, Makovec, Malcov, Maškovec, Miková, Miroľa, Mrazovce, Olečnikov, Oľšavy Nižné, Oľšavy Vyšné, Onokovce, Poľana, Poľanka Nechváľova, Prikrá, Prosačovce, Pstriná, Regetuvka, Remeniny, Repaše Niž., Rovné v Šar., Staškovce Šarišské, Staškovce Zemplínske, Stebník, Suchá, Svidničky, Šandal, Ščavnik v Šar., Štefanovce v Zempl., Tokajik, Torisky, Valkov, Vladič Niž., Vladič Vyš., Zavadka v Sp. Spolu 72. Obyvateľov: 22.499, aj s inorečovými menšinami.

V Brezuvke našiel popis 30 Slovákov a 39 Rusov z 69 duší. Z nich je r.-katolíkov 33, gr.-katolíkov 36. Ale všetci hovoria po rusky. Aj Hnatiuk ich menuje „Rusnákmi“.

49. §. Je istá vec, o tom budem obštrnejšie hovoriť na svojom mieste, že je na východoslovenskom území slovenská reč — rečou katolíckou, t. j. že tu všeobecne stotožňujú vieru rímsko-katolícku s národnosťou slovenskou a oprotivne vieru grécko-katolícku s národno-

uhro-russki žiteli dolin pód Karpatskimi horami za rěkoju Tisoju. Krajniamani abo Krajniakami nazývajútsia uhro-russki žiteli krajnoj storony Uhorskoy Rusi, kotora hraničit s storonoju slovačkoj časti Uhrii. Spišakami nazývajútsia uhro-russki žiteli spišskoho okruha, kotoryj takže pripirajet do slovačkoj hranici. A Sotakami, Cotakami, Ceperjakami i t. d. nazývajútsia Uhro Russi, kotori hovorjat: *so, co, ceper* i t. d. naměst: *šo, čto* abo *što, teper* i t. d.“ — V tom istom spise, na tej istej strane *Kupčanko* napísal: „Uhro-Rusi nazývajúť sebe vzahalě *Russkimi*, hovorjači v množestvennom čislě, napriměr: *My Russki*. No jesli zapytajetsja odnoho abo druhoho neprosvěščenoho Uhro-Russa, napriměr uhororuskoho mužika, kto on, to on odpověst: „Ja Rusnjak“ abo „ja Hucul“ i rědko koli: „ja Ruski“. Hde-jaki Uhro-Russi odpovědajut na pytaně, kto oni: „Ja Slovan“, abo „ja Sloven“, abo „ja Slovjak“. Se suť tě Uhro-Russi, kotori žijut v sosědstvě s uhorskimi Slovakami i suť otže oslovačeni.“ Zo svojej zkušnosti poznamenávam: Uhorskí Rusi menujú seba bez výnimky a naveky *Ruskými* pokiaľ sú medzi sebou alebo s takými ľuďmi, ku ktorým majú jakú-takú dôveru; svoj jazyk *ruským*. *Nikdy seba nemenujú Rusinmi, ani svoj jazyk rusinským*. Neznajú ani názvu „Rutén“, „ruténsky“. „Rusnák“ znamená človeka ruskej viery. Je to tedy prvotne názov na označenie náboženstva, ktorý stotožňovaním náboženstva s ná-

sfou ruskou. Ale to obstojí len vo všeobecnosti. Popis našiel v Niž. Ofšavách 207 r.-katolíkov a len 175 gr.-katolíkov, v Šandali 171 r.-k. a len 166 gr.-k., ale sú obidve obce národnosti ruskej. Po- učná je v tejto veci obec Onokovce, v ktorej je 492 r.-katolíkov a len 172 gr.-katolíkov, ktorú na základe tohoto svojho r.-k. rázu všeobecne za slovenskú považujú, a ktorá je v skutočnosti *ruská*; čitateľ najde tu z nej ukážku jazykovú a presvedčí sa. Za Ungvárom už niet ani politických, ani cirkevných obcí slovenských. V Rad- vanke a v Serednom popísaní Slováci popísaní sú za Slovákov výlučne na základe svojho r.-k. náboženstva. V Serednom je 529 r.-k. proti 763 gr.-k., a 507 Slovákov proti 713 Rusom. V sku- točnosti sú všetci Rusi až na výnimky prístahovalcov. Úradný po- pisovateľ v obci Hliboké znal tieto skutočné pomery, lebo hoc je v Hlibokom 200 r.-katolíkov, našiel tam len 13 Slovákov, zapísaúc ostatných medzi Rusov, ktorých udáva 384, z čoho je len 208 gr.-katolíkov.

Pripomenutie. Zisťujúc národnosť hore vypočítaných obcí opieral som sa *vylučne o vlastné informácie*. Nebol som síce vo všetkých obciach, ale udaje, akých sa mi dostalo, podrobne som aspoň trojnásobnej kontrole. O obciach, ktoré som nemienil navštíviť, iba v susedných obciach som bral informácie, naveky od starých domorodých občanov, a jestli moje informácie neboly sú- hlasné so všetkých strán, išiel som sa predsa osobne presvedčiť. Udaje Vladi-

rodnosťou prenáša sa často i na ruskú národnosť. „Hovorí po rusnacky“ (= po rusky) — počut často, ale práve tak často počuješ aj: hovorí po katolícky (= po slovensky). Slov. 49. §. — Mojím zdaním „rusnackej“ reči práve tak niet, ako niet reči „katolíckej“. Rusi neprestávajú byť Rusnákmi tým, že sa pomaďarčili alebo poslovenčili, ale prestávajú byť Rusmi. Dopúšťam, že uhorský Rus rád sa skrýva za meno Rusnák, zahaľujúc svoju národuosť do rúcha ná- boženského, rád bere na seba aj plášť slovenskej národnosti, t. j. nejedon Rus povie: ja Sloviak', ale žeby povedal: ja *Slovan'* alebo ja *Sloven'*, to som nikdy nepočul na svojich cestách, a znajúc dostatočne pomery východno- slovenského územia (a tu len o toto ide), smele môžem vysloviť, že tých ná- zovov tu ani druhý človek nikdy nepočul. Ony sa musely dajakým nedoroz- umením dostať do uvedeného spisu Kupčankovho. VI. *Hnatiuk* zabrneje uhor- ských Rusov pod pochop „Rusín“, ale v praxi ich menuje „Rusnákmi“. Na str. 12. Rus. priaš. epar. napísal: „Rusnakami nazivaju tich Rusiniv, ščo majúť infinitivus na -ti i ne dzekajut. Ich dijalekt, de bude toho treba, buťtu nazi- vati dlia dokladnosti rusnackim; Sloviakami nazivaju tich Rusiniv, ščo infini- tivus majúť na -c i dzekajut... Ich dijalekt budu nazivati dlia dokladnosti (!) slovenskim.“ — Dľa toho, čo som povedal hore, nemali by sme hovoriť o dia- lekte rusnackom, ale len o uhorskoruskom.

míra *Hnatiuka*, nakoľko ich má o týchto obciach, v celku shodujú sa s tými, ktoré ja podávam. Nasledujúce obce podáva *Hnatiuk* za *storiacke*: Maškovec, Hrabovec Stropkovský, Girovce, Dzurdzoš, Dedačovce, ale podľa mojich informácií v týchto obciach ešte dosiaľ hovoria viac po rusky než po „sloviacky“, a preto som ich medzi ruskými uviedol.

50. §. Uvzhladňujúc vypočítané v predchádzajúcom 48. a 49. §-e opravy popisové treba zistiť nasledujúce *ruské obce*, a to:

V Spišskej: Foľvark v starov. okr., Heľcmanovce, Hondermarek, Jakubiany, Jarabina, Kamionka, Koľšov, Krempach pri Lubovni, Lipník Veľký, Litmanová, Mnišek v ľub. okr. (so značnou menšinou poľskou, popísanou za slovenskú), Oľšavica, Osturňa, Porač, Repaše Niž., Slovenky Nižné i Vyšné, Sulín v Sp., Torisky, Zavadka v Sp. Spolu: 20.

V Šarišskej: Andrejová, Bajerovce, Becherov, Belejovce, Beloveža, Beňadikovec, Bystrá Krajň., Blažov, Bodrudžal, Bogfarka, Brezuvka, Černiny, Čigelka, Čigla, Černé Krajň., Černé na Makovici, Čiré, Dobroslava, Dolhoňa, Dubová, Dzurdzoš, Fijaš, Frička, Gavranec, Geralt, Gerlachov v Šar., Gribov, Hajtúvka, Hanigovce, Hrabovčik, Hrabské, Hradzisko v Šar., Hunkovce, Huta Livovská, Hutky v Šar., Jakoviany, Jastrebie v Šar., Jedlinky, Jedlová Niž., Jedlová Vyš., Kapišová, Kečkovce, Kijov, Kobuľnica, Komarník Niž., Komarník Vyš., Komloša, Korejovce, Kožany, Kožuchovce, Krivé v Šar., Kríže v Šar., Krušinec, Kružľov, Kružľová, Kurimka, Kurov, Ladomirová v Šar., Legnava, Lipník Malý, Lipová, Livov, Lucina, Lukov, Malcov, Mataška, Matisová, Matovce, Medzvedzie, Mergeška, Miklušovce v Šar., Mirošov Niž., Mirošov Vyš., Miroľa, Mlinarovce, Niklová, Obručné, Olejník, Oľšavka v Šar., Ondavky, Orlich Niž., Orlich Vyš., Orlov, Ortutová, Pisaná Niž., Pisaná Vyš., Pitrová, Poľany, Poľanky Nižné, Poľanky Vyšné, Porubka Krajň., Potoky, Prikrá, Prosačovce, Pstriná, Rakovčik, Regetúvka, Remeniny, Renčišov, Rešov, Rovné v Šar., Roztoky, Snakov, Soboš, Starina, Stebník, Suchá, Sulín v Šar., Svidničky, Svidník Niž., Svidník Vyš., Šambur, Šapinec, Šarbov, Šašová, Ščavník v Šar., Šemetkovce, Šoma, Štefurov, Štelbach, Tvarožec Niž., Tvarožec Vyš., Ujak, Vagrincec, Vaľkovce v Šar., Vapeník, Varadka, Vavrincec, Venecia, Vislava, Viškovec, Voľa Jurkova, Voľa Ruská v topl. okr., Voľa Ruská vo vtor. okr., Zavadka v Šar., Žatkovec. Spolu 136 obcí.

V Zemplínskej a Ungskej:

a) Ostrovy na východnoslovenskom území užšom: Baňské, Cabov, Kazimír, Girovce, Rafajovce, Dedačov, Maškovec, všetky v Zemplínskej, srov. 37. §.

b) Poza poľnočnovýchodnú hranicu východnoslovenského územia užšieho, podrobne udanú v druhom vypočítaní 36. §-u, *ruské sú všetky obce až na výnimku troch*: Choča, Stropkovy a Brežnica, srov. 38. §.

51. §. Oddeľujúc ruské obce od slovenských, neopieral som sa ani o pomery vierovyznaňské, ani o priznanú národnosť pri popise z r. 1900, ale *jedine o rozdiely, ktoré sa javia medzi rečou uhorských Rusov a východných Slovákov; rečové rozdiely považujem za jedine oprávnené delidlo pri určovaní národnosti ruskej a slovenskej.**)

52. §. V reči Rusov, a menovite *v reči Rusov, ktorí susedia s východnými Slovákami*, jest niekoľko takých zjavov, ktorými sa Rusi neomylné dajú rozoznať od východných Slovákov. Na základe týchto rečových zjavov som oddeľoval ruské obce od slovenských; sú nasledujúce:

*) O rozoznávaní ruských obcí od slovenských a o určovaní etnografickej hranice medzi Rusmi a Slovákami máme už celú literatúru. Písali o tom Slovania i Neslovania, zpomedia prvých hlavne Rusi, ale i Česi i Slováci. Zpomedia všetkých iných vynikajú práce Vladimíra Hnatiuka avojuou podrobnosťou a tým, že svoje údaje čerpal z bezprostredného prameňa alebo aspoň od domorodej inteligencie. Hlavne vidz jeho rozpravu „Rusini prišivskéhoj eparchie i ich hovori“, v Zápiskách „Naukového tovaristva imeni Sevčenska“ z r. 1900. Východných Slovákov menuje tam „Sloviakmi“ a Rusov „Rusákmi“. Z bezprostredného prameňa čerpal aj prof. Olaf Broch „Studien von der slovakisch-kleinrussischen Sprachgrenze im östlichen Ungarn“ (Kristiania 1897) a „Weitere Studien etc.“ (Kristiania 1899), ale jeho inak výborné práce pŕahujú sa len na niekoľko obcí, a na území východoslovenskom širšom, po ktorom sú Rusi všade rozosiati a ktoré musíme celé skúmať, máme aspoň 1000 obcí. V Šemberovej rozprave „Mnoho-li jest Čechů, Moravanů a Slováků atd.“ čiastka o „Rusínach na Slovensku“ (na str. 665–669 v ČMČ. z 1876) nemá takej ceny, jakú majú ostatné čiastky. Opierajúc sa o úradný popis, v stoličiach gemerskej, tornianskej, boršodskej, spišskej, abaujskej, šarišskej, zemplínskej a ungskej načítal Šembera 147.770 grécko-katolíckych Slovákov a svoju radosť čitateľovi týmito slovami zvestoval: „Tím tedy, že poznavše neshodu etnografickou výše zpomenuťou, vpočetli jsme řecké katolíky na východním Slovensku dle jazyka z většiny mezi Slováky, přivedli jsme výše 140.00 rodáků nám odcizených v lůno národa československého nazpět.“ — „Hranice sporného územia udávali různí spisovatelé: Šafárik, Czörnig, Bidermann, Holovackij, Šembera, Zaklinskij, Veličko, Broch a inf. Rozumie sa, že *odpovedne svojím náhľadom jedni rozširovali územie Slovákov, druhí Rusov; tých samých ľudí jedni pripočítavali ku slovenskej, druhí k ruskej národnosti*, pritom spravovali sa tu raz filologickými, druhý raz konfesionálnymi pohútkami. A'e dostal nikto nesobral spolu všetkých znakov, charakterističných pre jednu i druhú susednú národnosť a nerozťahol na ich základe dôkladnej hranice medzi Slovákami a Rusínmi. A, zdá sa, nie skoro to stane sa, lebo je na to treba nielen veľa nákladov, veľa času, ale aj veľa práce, jakú nestačí vykonať jediný človek, iba vedecká expedícia, složená z vedcov obidvoch zainteresovaných strán . . .“ To napísal Vladimír Hnatiuk vo svojej rozprave „Slováci či Rusini“ 39–40. V slovenskej literatúre máme ľudí, ktorým sa ľúbi uvedené stanovisko Šemberovo o pripočítaní slovenských grécko-katolíkov. Ich popredníkom je Jozef Škultéty. On píše o spore o rusko-slovenskú hranicu v Slov. Pohľadoch (1895, 502 —) napísal: „Komukolvek prišlo dotknúť sa otázky: kde prestávajú Slováci na severo-východe Uhorska a kde začínajú sa Rusi, každý vyhlasoval ju za ŕažkú. „Až po túto chvíľu — hovorí A. V. Šembera

1. Miesto prvotného dlhého *ó* vyslovujú: *i*, na pr.: *kiň, vil*, *niž, stil* atď. Všetky príklady zo Stebnika. Východní Slováci vyslovujú v takýchto a podobných prípadoch *u*, v spisovnej reči píšeme *ó*. Príklady: Po východnoslovensky *kuň, vul, nuž, stul* atď., v spisovnej reči slovenskej: *kôň, vôl, nôž, stôl* atď.

Hlásku *i* vyslovujú Rusi za *o* aj v predložkách (predponách) *po, zo, pod, podo, obo*. Príklady zo Stebnika: *pišol* (= pošol), *pidnesli* (= podniesli), *pid dach* (= pod dach). Tohoto zjavu nikdy ne-najdeš u Slovákov.

Prípomenutie. Niektorí Rusi v takýchto prípadoch vyslovujú *ü* a nie *i*, tedy *küň, vül, nüž, stül, püšol, pild dach* atp. — I týchto ľahko rozoznáš od Slovákov. Ale miestami sa to *o* vyslovuje jako *u*, na pr. v Domaninciach alebo v Onokoveciach, vidz rečové ukážky, a tu potom nastupuje shoda s východnou slovenčinou. V týchto prípadoch som sa opieral o ostatné hláskoslovné zjavy ruské.

(Č. M. Č. 1876: *Mnoho-li jest Čechů, Moravanů a Slováků a kde obývají*, str. 665.) — uvažovala se národnost ruská (maloruská) v Uhřích vůbec podlé náboženství; obecný lid v Uhřích nazývá každého vyznavače náboženství řeckokatolického (starověrce), nehledě k jeho jazyku, Rusňákem či Rusínem.“ Tak hovorí i A. L. Petrov („Žurnal min. nar. prosv.“ *Zamietki po ugarskej Rusi* 1892, str. 440.): „Na uhorskej Rusi i ľud i intelligencia vie len o rozličnosti náboženstva, ale nie o rozličnosti jazykov a národností.“ Áno, potkla sa na túto ťažkosť už i maďarská štatistika. „Této dva jazyky, najmä tam, kde miešano prichodia, sú v takej blízkej príbuznosti, že dôkladné rozlišovanie sotva môžeme očakávať, a tak stane sa, že to isté obyvateľstvo, ktoré raz bolo vykázané ako ruské, inokedy ako slovenské prichodí v štatistických výkazoch... Popis školopovinných detí (1870) označil ruskú ako reč materinskú na mnohých takých miestach, kde sčítanie ľudu (1880) našlo slovenskú materinskú reč.“ (Láng Lajos és Jekelfalus-y József: *Magyarország népeiségi statisztikája*, 1884, str. 142). V podobnom smysle bol sa vyslovil už i rakúsky Czoernig. (*Ethnographie der Oesterreichischen Monarchie*, 1857, str. VII.) Pri svojej poznámke, ktorú sme už uviedli, Šembera cituje i Dalimila: „Toto pojmenování (Rus'n) vyznavačů náboženství řeckokatolického (obřadu slovanského) jest staré, neboť již Dalimil jmenuje v kapitole 23. své kroniky moravského biskupa sv. Metoděje Rusínem, an dč: „Ten arcibiskup Rusín biěše, mšu svú slovanský slúžiče.“ Len z literatúry, ktorú ja znám o tomto predmete, mohol by som citovať ešte i viac hlasov, odvolávajúcich sa na to, ako ťažko je rozoznávať na tomto území Slovákov od Rusov, alebo naopak, Rusov od Slovákov. A z toho nasleduje, že od Spiša, vlastne od gemerského Šumiaca počnúc, všetci uniati nemôžu byť Rusi. Keby všetci boli Rusmi, nebolo by nijakej ťažkosti pri rozoznávaní Slovákov a Rusov na tomto území: filologovia, etnografi, štatistikovia ľahko vedeli by si poradiť. Sreznjevský pozdejší (1852) zmenil svoju mienku, vyslovenú roku 1843 v recensii Šafárikovho *Národopisu*, zmenil ju na ujmu Slovákov; ale to, že filolog, slovanský filolog a vážny muž mení tu svoju mienku, vari tiež dokazuje, že je otázka zamotaná, že *ti spišskí, abantjskí, šarvčskí, zemplinskí a ungarckí uniati nie sú sami Rusi*. V ruskej literatúre najnovšie zaoberal sa týmto predmetom A. L. Petrov. (*Zamietky po ug. Rusi v Žurn. min. nar. prosv.*, 1892.). Ako ťažkosť rozhraničenia Rusov a Slovákov spomína nielen poprepletanosť osád, rozmanitosť miešaných, príchodných, jeden na druhý vzájomne účinkujúcich dialektov, ale ešte i *skutočné jestvo-*

2. Samohlásku „y“ vyslovujú uhorskí Rusi *svojím spôsobom*, nie tak, ako vých. Slováci. Zväčša počuješ tvrdý pazvuk, ktorý som označoval znakom: ъ. V Orlove: бѣл (= bol); вѣрпѣти, вѣрѣобати оѣи, вѣрѣтоѣити, вѣрѣвели ženu (m. vypiť, vydubať oči, vytočiť, vyviedli ženu); v s. g.: гѣмбѣ, водѣ (= gamby, vody); pl. akk.: рукѣ, ногѣ (= ruky, nohy); skrѣта жена, по крѣjomу (= skrytá žena, po kryjomu) atď. Vo výslovnosti rečený pazvuk pochyľuje sa dakedy tak, že počuť ť: чѣжѣка, чѣторѣѣѣ (= chyčka, ktorý); ѳ: бѳѣти (= byť); e: do vojne (= do vojny). Rečený pazvuk pochyľuje sa v jedných a tých istých slabikách do rôznych zvukov. Tak počuješ: чѣжѣка, чѣжѣка, чѣжѣка m. chyčka. V Stebniku: do školѣ (s. g.), ногаѣкъ (pl. n.), спѣнокѣ (pl. n.). V Nižných Repašach môj rozprávkár temer dôsledne vyslovoval za y: ѣ, t. j. bohatѣѣѣ, chudobnѣѣѣ, чѣжѣа atď., ale aj od neho som počul pazvuk ѣ, vidz v rečových ukázkach. Nielen u susediacich

vani viac alebo menej poslovenčených Rusov a možné jestvovanie porušených Slovákov. Svoj materiál Petrov sobral od Rusov, tu narodených i tu žijúcich. Na základe tohoto materiálu skúma potom hranice, označené medzi Slováckmi a Rusmi hlavne Šafárikom, Golovackým, Czoernigom a probeje sám vymerať hranicu. Hranica jeho najviac srovnáva sa s Czoernigovou, idúcou ďalej na východ než hranica Golovackého alebo Šafárikova. Petrov vedie Slovákov ešte ďalej na východ, než Czoernig. V prešovskom uniatskom biskupstve, počítujúcim okolo poldruhaštotisíc duší, bere za Rusov len 96.351. Škoda, že A. L. Petrov neznal prácu Semberovu („Mnoho-li jest Čechů, Moravanů a Slováků a kde obývají“), ktorá je dosiaľ najväčším príspevkom k riešeniu tejto otázky. V svojich „Základoch Dialektologie československé“ (1864) Sembera pokladal za Rusov i obyvateľov gemerského Šumiaca, Telgárta a Vernára, no v tejto svojej pozdejšej práci (1876), pre ktorú sobral viac materiálu, dôkladne korigoval svoju prvotnú mienku a z uniatov severo-východných stolíc načítal 147.770 Slovákov. (Na Spiši Sembera za ruské pokladá osady nad Lubovňou.) Pán Mišik hovorí: „Žiaden Rus spišský (na dedine) nevydáva sa za Slováka, ale vždy len za Rusnáka, poľahne za Rusa a za takého považuje ho i každý Slováč.“ Iste i na Spiši, ale najmä v Šariši, na pr. v makovickom okrese, jest viac takých obcí, ktorých obyvatelia ešte za Márie Teresie boli protestantmi; vtedy, nútení prejsť a či vrátiť sa ku katolicizmu, prešli radšej do východnej cirkvi. („De a midőn allandó földművelésre fordult a rutén nép, Szepesben, Sárosban, Ugocsában és Marmarosban németek helyeit is foglalták el, a mihez a vallási zavarok is hozzátettek. Sokan a protestáns hit elhagyására kényszerülvén, inkább a keleti, mintsem a római egyházba tértek, mert abban az úr-vacsorát két szín alatt vehették. Hunfalvy Pál, Magyar országnak Ethnographiája, 1876, str. 467.) Jozef Škultéty takto končí: „Keď my Slováci už raz toľko máme tých konfessii, ja by som bol ešte radšej, keby nás s Rusmi spojovale ešte i viera. Jestli medzi uniatmi na severo-východe Uhorska sú i Slováci, tak hľadajme ich, kde a ktorí sú?“ Pánu Jozefovi Škultétymu priťakuje dr Ludovít Bazovský. V rozpr. „Nárečie viacere zo Zemplína a zo Šariša“ píše v Slov. Pohľadoch z r. 1900, str. 205: „Je známo, že ešte posavád nenie jaaná otázka, kde vlastne je hranica medzi východnými Slováckmi a medzi našimi bratmi Malorusmi. Keď som minulej jasene v šariškej a zemplínskej stolici práve v takých pohraničných krajoch chodil, nuž mal som príležitosť povšimnúť si všeličoho. Presvedčil som sa osobne o tom, že nenie správne, ako sa mockrát udáva, a ako na to menovite úradné osoby poukazujú,

so Slovákmí Rusov je hláska „y“ pazvukom, a nielen u nich sa pochyľuje do iných tvrdých samohlások, ale aj u obdialečných ich bratov. V auguste r. 1898 prežil som asi dva týždne v Strojnej nad Mukačevom chcúc vniknúť do tajností hláskoslovnia uhorsko-ruského. Po viac dní som si dal rozprávať od Michala Fotula, vytrvalého rozpravača Hnatiukovho, ktorého zainteresovaní znajú už z Hnatiukových prác etnografických („Etnografčni materiali z uhorskoj Rusi“, III. a IV. sv. „Etnogr. Zbirnika“, vydaného Naukovým tovaristvom imeni Ševčenka. U Lvovi 1897., 1898). Fotul tiež pazvukom vyslovuje „y“, ale Hnatiuk nevšimol si toho písuc za „y“ z pravidla hlásku и. Vo forme бул (= bol) písal бул. Z reči Fotulovej uvádzam: ішоу пеѣа водѣ (gen.), рѣзбѣіпникѣ слѣчаѣи (pl. n.), дѣхѣ (pl. n.) (tedy ѣ za y). Fysiologicky povstáva pazvuk tým, že dychový prúd nepretrhne po vysloveneј spolu-

žeby sa dva tieto národy, totiž Slováci a Rusi, na týchto vidiekoch dľa náboženstva rozoznať dali a že by „pravoslávni“ (= uniati) všetko Rusi, a katolíci zase Slováci boli. To je pravda, že všetci Rusi sú tam pravoslávni, ale nie všetci „pravoslávni“ sú co ірso Rusi. Vo viacerých obciach, ktoré úradná štatistika považuje za ruské, keď som sa dopytoval, dostal som odpoveď: „*My smo Slováci.*“ Štefan Mišík, ktorý zpomiedzi slovenských spisovateľov vyniká svojou bezprostrednosťou vo východoslovenských veciach, napísal v Slov. Pohľ. (1895, 570): „Ze medzi privržencami gr.-kat. cirkvi sú i Slováci, o tom pochybovať nemožno. Ale počet gr.-katolíkov ťažko je určiť, keď nie je jasné, kde prestávajú Slováci a kde začínajú sa Rusi, menovite v takých obciach, ktoré majú miešané obyvateľstvo. Na žiaden pád nemôže počet ten byť tak značný, ako domnieval sa A. Šembera“... Štefan Mišík, rímsko-katolícky kňaz, prejavuje v tejto veci neobyčajne veľkú striezlivosť a nepredpojatost. On premohol v sebe národnostné sebeckto a úprimne poukázal na základy, na jakých sa má vykonať rozhraničenie ruských obcí od slovenských. V Slov. Pohľ. z 1895, na str. 501, napísal: „Ja som presvedčený, že otázka: či spišskí або šarišskí a zemplínski uniati sú Slováci, nebude nastolená, ako náhle bude koľko-toľko preskúmaná ich mluva; lebo potom každý nepredpojatý človek príde k presvedčeniu, že sú to vlastne Rusi. Ráčte mi odpustiť, keď poviem, bez toho, že by som si osoboval rozhodujúce slovo, že som so svojej strany už i teraz presvedčený o ruskej povahe i o ruskom pôvode našich spišských uniatoč.“ — Jazyk ruský a slovenský, a vlastne jazykové rozdiely v nich sa javiace, sú jediným rhodným delidlom národnostným na rozhraničenie Rusov od Slovákov. Ja som tiež na tieto základy založil svoju rozhraničovaciu prácu a dúfam, že nebude mať proti tomu námietok ani p. Jozef Škultéty, lebo mlčky schválil už také stanovisko, vidz Slov. Pohľady z r. 1896, str. 125—126: „Sporu nášho (o hranicu medzi Slovákmí a Rusmi, píše tam) povšimnul si i prof. A. J. Sobolevský, tohoto času, nakoľko ide o jazykovú a ruskú stránku otázky, asi prvá auktorita. Zreferujúce články Slovenských Pohľadov v Živeј Starine prof. Lamanského (1895, II, 235—236), hovori o nich, že sú chudobné na dátá. „Hlavné, čo dáva farbu národnosti, jej reč, určuje sa v článkoch slovenského časopisu len všeobecnými frásami. Nárečie uniatoč, ktorí sú predmetom sporu, zovie sa silne poslovenčeným, majúcim russismy, a nič viac. Jestli ono je slovenské a russismami, tak ním hovoriaci sú, rozumie sa, Slováci; jestli je ruské so slovenismami, tak ním hovoriaci sú Rusi. Rozdiel medzi maloruským nárečím (i miesto e a o, pľnohlasie, z a č z d a t) a slovenským

hláske, ale ho ani gambami neupravujeme, t. j. pri nepretrhnutom dychovom prúde spoluhlásku vyslovujeme samu o sebe. Vyslov: duch (s pretrhnutím dychového prúdu, jednoslabične) a du-*ch* (nepretrhnúc po *ch* dychový prúd, dvojslabične). Počul som od Fotula aj *dm* (m. *dym*) temer s neslyšiteľným pazvukom po *d*. Pazvuk vyznieva do rozličných tvrdých samohlások (e, o, ö, u, ü) celkom nahodile, podľa toho, že v akej pozícii sú gamby v tom okamžení, keď dychový prúd pretrhneme. Iné príklady z reči Fotulovej: Porcija paľenku (3. g., m. „y“), do komoru (s. g., m. „y“); šabatü (= čoboty, boty, pl. n.), volü (= voly, pl. n.); umöusia (= umyl sa), šort pišoü malöm (= malým!) chlapcom atď. Dost nám je tu vedieť, že je uhorsko-ruské „y“ pazvukom, ktorý rozmanite vyznieva, blížac sa hláskam: e, ö, o, ü, u, kedy jako, bez pravidla, tak na pr. infinitiv „byť“ počul som z úst Fotulových

je tak veľký, že spor o prináležaní jazyka k tomu alebo druhému nárečiu možný je len vtedy, keď jazyk predstavuje pestrú smes, ktorú ťažko určiť. Okrem toho, medzi russismami a russismami je rozdiel: jestli sú ony názvy kultúrnych predmetov (rastlín, nádob, odevu atď.), tak nemajú pre etnografa nijakej ceny, ukazujúc len toľko že upotrebujúci ich alebo ich predkovia mali potyky s Rusmi; jestliže sú obyčajnými slovami reči (s významom hovoriť, vidieť, jesť atď.), tak môžu ukazovať na to, že upotrebujúci ich pochodia od predkov Rusov. P. Mišík napiera na to, že sporní uniaty nazývajú seba Rusmi, a preto nalieha, aby boli uznaní za Rusov. Ale sám rozpráva o Poliakoch spišských, hovoriacich po polsky, no menujúcich sa Slováckmi. My môžeme ukázať na ruských katolíkov v Bielorusku, hovoriacich po rusky, ale nazývajúcych sa Poliakmi. *Nazvanie nemá znenia a nerobí Rusov Slováckmi a naopak* atď. Že pán redaktor Slov. Pohľadov odtlačil vyšné miesta a že ich nepodvrátil, z toho sa smie zatvárať, že ani on neodporuje Sobolevského mienke, podľa ktorej *reč dáva farbu národnosti a nazvanie nemá znenia a nerobí Rusov Slováckmi a naopak*. Ja tomu tak rozumiem, že na národnosť Šemberových grécko-katolíckych Slovákov (udal ich počtom 147.770 duší) nijakého vlivu nemá to, že sa sami priznávajú ku Slovákom, práve tak ako na národnosť spišských Poliakov nemôže mať vlivu to, že sa oni popísat dali za Slovákov. Tu smie rozhodovať, *pokiaľ ide o jazykovedecké záujmy*, jedine a výlučne reč, „ktorá dáva farbu národnosti“; „priznanie nerobí Rusov Slováckmi a naopak.“ To jest: Šemberových grékokatolíkov iba natoľko smieme pripočítovať ku Slovákom, nakoľko už zabudli svoju ruskú reč a skutočne rozprávajú už po slovensky. — Z národopisných mápp, na ktorých je národopisná hranica ruskoslovenská do podrobná znázornená, pripomínam iba dve najnovšie: 1. „*A népfajok északon*“, obsahuje vo svojej polnočnej čiastke celé východoslovenské územie širšie, vyšla jako V. príloha k veľkému dielu Pavla *Balogha* „*A népfajok Magyarországon*“, vydanému uh. kr. ministerstvom osvety (v Budapešti 1902); 2. „*Národopisná mapa uherských Slováckü*“. Vydal dr. Lubor *Niederle* (Praha 1903). Obidve spomenuté máppy opierajú sa o výsledky úradného popisu, prvá o popis z r. 1830 a druhá o popis z r. 1900. Ponevác som ja neoddeloval ruské obce od slovenských na základe priznanej a popísanej národnosti, ale na základe skutočnej národnosti obcí, zistenej z ich reči, samo sebou sa rozumie, že hore uvedené udaje moje nesrovnávajú sa s udajami menovaných mápp. — O ruskoslovenskej hranici národnostnej podrobných informácií nenajdeš v máppách ruských. Darmo by si hľadal. Okrem toho ruské národo-

takýmito formami: buti, bōti, boti. — Východný Slováč za „y“ z pravidla vyslovuje čisté „i“, tedy: porcija paľenki, do komori, voli (pl. n.) umil še, atď. Takéto ruské „y“ Slováč ani vysloviť nevie. Aj Hnatiuk poznamenal (Rus. Priaš. epar. str. 19): „Samozvuk y se jedinij z rusnackich zvukiv, jakij Sloviakovi spravliaje trudnist u vihovori.“

3. Za cirkevnoslovanské (i naše slovenské) grupy *la, ra, ré*, má uhorská ruština z pravidla grupy *olo, oro, ere*, tak hovoria: zoloto (= zlato), holova (= hlava), polotuo (= plátno), molodŭj (= mladý), volosok (= vlások), korova (= krava), boroda (= brada), bereh (= breh). Tento úkaz ruského hláskovia je známy pod menom „plnohlasia“ („polnoholosia“). Z toho nasleduje, že kto hovorí: korova, holova atp., toho nemôžeme pripočítovať ku Slovákom.

4. Tvrdé *l* vyslovujú uhorskí Rusi trojako:

a) Vyslovujú ho oprú koniec jazyka medzi vrchné zuby a dlasnú, prišoľ, daľ atď.

pisné mappy, ktoré sú, *spletávajú národnosť s vierovyznaním a farbou ruskej národnosti natierajú všetky také kraje a miesta, kde bývajú grécki katolíci.* Také ruské mappy, ktoré na základe vierovyznania určujú hranicu medzi Slovákami a Rusmi, sú tieto: 1) *Rus'-l'krajinu i Bila Rus'*. Karta etnogr. pišla rus. polkov. gen. štabu A. F. Ritticha. 2) *Karta Haličini, Bukovini i Ťhorskej Rusi*. Vidana tovaristvom „Prosvita“. U Lvovi 1887. Na týchto mappách najdeš farbou ruskej národnosti natrené aj také miesta, kde bývalú ruskú národnosť už iba viera označuje. Podrobnej kritike sa tieto mappy vymykajú; sú kreslené len širokými črtami znázorňujúc ohromné zemepisné priestory na malom kuse papieri. Pre rozhraničenie Rusov a Slovákov už aj z tejto príčiny nemôžu poskytovať informácií. Pre tento cieľ, z hruba, dobre označuje ruskoslovenské národnostné pomery východoslovenského územia „*Etnografičeskaja karta Rus-skago narodonaselenija v Galičine, severovostočnoj Ťgrii i Bukovine*“. Sostavlena Jakovom Th. *Golovackim*. Ale ani ona nejde do podrobností. (Spišských Poliakov neoddeľuje od Slovákov) -- Zpomedi starších etnografičných mápp vyzdvihujem len jednu, prácu nášho slávneho rodáka Joz. P. Šafárika. Ale pre rusko-slovenskú hranicu etnografičnú nepodáva informácií ani jeho „Slovenský Zemovid“. (V Praze 1842.) Zahrňuje priestranstvo všetkých Slovanov na malom kuse papieri a podrobnosti tedy miznú. Iba to vidieť zo zemovidu, že Šafárik k Rusom pripojil bol temer všetku zatopliansku časťku východoslovenského územia užšieho. V III. vyd. svojho Slov. Národopisu, ktoré vyšlo r. 1849, tedy 7-imi rokmi po zemovide, na str. 22. takto vyznačil rusko-slovenskú hranicu: (Nárečie maloruské) prejšda do Ťher (z Haliče), fečistěm Teplé přez Rokytov k Dlouhé Louce nad Bardějovem; otdud na jih přez Kurimu až blizko Hanušovce na Teplé; otdud se zahybueje k severu a obchází Stropkov, Sninu a Humenné, čili stidla tak jmenovaněch Sotákův, *docházeje opěť Teplé pod Hanušovci: otdud padá k jihu korutem Teplé i Ondary až do ústí Ternary*; otdud běží k východu nad Butkovei, přez Mukačevu až nad Berehy... — Toto hraničné vyznačenie sa srovnáva s tým, ktoré načrtal v zemovide, ale skutočnému stavu vecí nemohlo zodpovedať už ani za doby Šafárikovej.

b) Vyslovujúc ho zavrú ústnu dutinu oprením spodnej gamby o vrchné zuby: prišov, dav atď.

c) Vyslovujúc ho stiahnu jazyk nazad, aby sa nikde ústnej dutiny nedotýkal a dychový prúd vyrúti sa pomedzi polootvorené zuby a gamby zvukom polovičného ů: prišoů, daů atď.

Oproti tejto trojakej výslove tvrdého l východní Slováci majú len spomenuté pod a) „l“, ale aj toto vyslovuje sa často už tak, že sa koniec jazyka neopre medzi vrchné zuby a dasná, ale o podnebie povyšše dasán; vyslovuje sa tedy často už ako tak rečené stredné „l“.

Na to niet pravidla, kde sa vysovuje ť, v, ů za tvrdé l. Počuf vedľa seba dať i daů i dav. V čin. príč. min. v Niž. Repašach počuf naveky ů, v: išoů, viďiů, zaprodaů; žena s'idiůa a s'a obuvaůa, ona odповіůa; diůca prišůo, nechůiůo piti, jak s'a s nim povodiůo atď. Popri ů počuf aj v.*) Východný Slovák povie naveky: išoľ, žena šedzela, dzivče prišlo atp. Iné príklady: poůnyj, voůk, ůpiti, zůomiti, poůovička, voůů**) (pl. n.) atď. Východný Slovák: puľni, viľk, lapic, zlomic, polovička, voľi atp. — Rozdiel medzi ruskou a slovenskou výslovou je jasný.

5. Spoluhlásky *d*, *t* pred mäkkými samohláskami a pred zmi-zelým *ь* vyslovujú sa: *d*, *t*. Príklady: *дид*, *диво́чка*, *дитки*, *дѣло*, *дѣснѣ*, *дѣлѣ*, *дѣла* atď. Vo východnej slovenčine v slovanských slovách naveky *dz*, *c*: *dzed*, *dzivka*, *dzecko*, *celo*, *cesni*, *kosc*, *šerše*, *šesc* atp.

Prípomenutie. Hlásky *i* je preto mäkká v slovách *дид*, *диво́чка*, *дитки*, *дѣло*, *дѣснѣ*, lebo je striednicou za cirkevno-slovanské *ѣ*. Staré slovanské *i*, ktoré je mäkké v slovenčine, i vo východnej, vyslovujú Malorusi, tedy i uhorskí Rusi, *svojím vlastným spôsobom, blížiacim sa k „y“, vyslovenému jako „ü“*. V ich reči je ono tedy tvrdé, píšu ho znakom *и*. Pred *и* sa *d*, *t* nemeni v *d*, *t*, ale vo východnej slovenčine aj v takýchto prípadoch mení sa v *dz*, *c*. Súhlasu niet tedy ani v tomto prípade medzi ruskou a východnoslovenskou rečou. Príklady: *чодыты*, *будыты*, *вадыты* sia atď. vyslovujú sa vo východnej slovenčine: *чодзѣ*, *будзѣ*.

*) Dľa dra Emila *Ogonowského* *оů*, *ov* stáva len v mužskom rode čin. príč. minulého, vidz jeho príslušné spisy gramatičné: *Studien auf dem Gebiete der Ruthenischen Spr.* Lemberg 1880, str. 67. — O važniejszych właściwościch języka ruskiego, v Rozpr. i sprawozd. wydz. filolog. akad. um., X., w Krakowie 1884., 52—53. — Gramatika ruskoho jazyka. U Lvovi 1889., 33. —

**) Dľa uvedených spisov *Ogonowského* mimo čin. príč. m. zjavuje sa *ů*, *v* m. *ľ* iba za staroruské *л* a *ц* slov. *л*.

6. Spoluhláska *v* na konci slova a pred spoluhláskou vyslovuje sa v ruštine jako *ŭ* alebo *u*: pl. *g.* dukato*ŭ* (Niž. Repaše), prašda, krešda (= krivda), stuška (= stovka), diščina, *ŭ* znak (v znak), *ŭ* pufovi (v púti). V tých istých slovách počut *ŭ* i *u*: ŭziati i uziati, *ŭ* pufovi i u pufovi. Všetky príklady z Domaniniec. — Východní Slováci vyslovujú *v*: pravda, krivda; na konci slov a pred temnými *f*: dzifče, *f* cesce atď.

7. Za cirkevnoslovanské *žd*, *št* (z dj, tj) majú Rusi *ž* (*dž*), *č*: mezi (práp.) meža, rža, urožaj; sviča, nič, mačicha, pleči atď. Východní Slováci *dz*, *c*: medzi, medza, rdza, urodzaj; švica, noc, mačecha, pleca atď.

8. Slovesá končia sa v neurčitku na *-ti*; druhá čiastka prípony je tvrdá, vidz pripomenutie v 5. bode tohoto §-u. — Vo východnej slovenčine na *-c*. To jest v maloruštine hovoria: daty, pisaty, znaty atp., vo vslenčine: dac, pisac, znac atp.

9. Maloruské slovesá v 1. os. jedn. č. prít. času, s nepatrnou výnimkou,*¹) prijímajú príponu *-u*: ja pletu, peku, znaju, pišu, беру, kupuju atď. — Slovenské prijímajú príponu *-m*: ja plecem, pečem, znam, pišem, берем, купujem atď.

10. Maloruské slovesá v 3. os. množ. č. prítomného času prijímajú: *-uť*, *-uť* (*'uť*, *'uť*): oni chvaťuť, chodať, ljubiať, pletuť, pekuť, znajuť atď. Vo východnej slovenčine té isté prípony bez koncového *-ť*: oni chvaťa, chodza, ljub'a, pletu, peču, znaju atď.

Koncové *ť* býva i tvrdé, tak na pr. v rečovej ukážke z Niž. Repaš: Sam vладыка за ним спивають. V Domaninciach je mäkké: naj sia беруť, oni z мене сміх робіаť atď.

Pripomenutie. Prípona 3. os. jedn. č. prítomného času zachovala sa v slovenčine len v *jest* a *niet*, vidz „Ruk. spis. reči“ str. 100, naproti tomu v uhorskej ruštine sa úplne zachovala v poniektorých skloňovacích vzoroch.**)

*¹) Vidz 258. § Ogonovského „Gram. rus. jaz.“ (U Lvovi 1889). Viac výnimiek zaznamenáva Huatiuk v rozpr. Rus. priáš. epar. 22. str.

** Srovn. 3. bod 258. §-u v práve uvedenej Grammatike Ogonovského. Rusi v Domaninciach hovoria: она служиť, любиť, платиť, видиť atď. Východní Slováci: она служи, люби, плаци, види atď. Rusi v Niž. Repašoch: он скажит с'а, просит с'а atď.

53. §. Národnosť ruská je na ústupe. Táto mienka sa všeobecne šíri. Nedá sa tajiť, že národnosť ruská ustupuje slovenskej na východoslovenskom území užšom. Ale nie tou mierou, ako myslí Hnatiuk. *Hnatiuk* napísal („Slovaki či Rusini“ 80/81.): „Rusíni západných uhorských stolíc sú nie čistého typu; bolo by možné pomenovať ich „Wasser-Ruthenen“, podobne tomu, ako sa menujú sliezski Poliaci „Wasser-Pollaken“. *Ich odnáródňovanie postupuje chytro ešte aj teraz napred a jak sa neobjavia dajaké neočakávané okolnosti, v tomto stolerí nezbudne z nich ani stopy: všetci zahynú v maďarskom a slovenskom mori.*“ Tu niet miesta, aby sa rozpisoval o tom, či sa uhorskí Rusi dobrovoľne maďarčia či nie; to nepatrí do rámcov tejto práce. Ale čo sa týče ich odnáródňovania v prospech slovenskej národnosti, úprimne vyznávam, že sú Hnatiukove obavy neopodstatnené. Národnosť ruská ustupuje síce slovenskej, ale len *v medziach prirodzených konsekvencií a len veľmi pozvoľne.* Tam sa Rusi skoro poslovenčujú, kde bývajú malými ostrovami v slovenských krajoch alebo menšinami v slovenských obciach. To je ústup prirodzený. Silnejšie počtom ruské obce zachovávajú svoju národnosť uprostred inorečového obyvateľstva *po celé stoleria.* Objasním to nižšie príkladami, tam, kde budem merať expansívnu silu východoslovenskej reči.

Maďari.

54. §. Maďarské alebo aspoň väčšinou maďarské obce sú

a) na východoslovenskom území užšom: Bester, Bidovce, Čaj Vyš., Čaña, Ďurkov, Hardišče, Herľany, Humenné, Košice, Kožuchov, Michaľovce, Rakoš, Salanc, Salančík, Vranov, Žadaň. Vypočítané boli už na str. 59 jako maďarskorečové ostrovy východoslovenského územia užšieho. Tam spomenuté bolo aj to, že menšinami Maďari bývajú vo všetkých mestách a mestečkách.

b) poza poludňajšiu hranicu východoslovenského územia užšieho, počínajúc od obce Poproč v Abaujskej až po Ungvár *maďarskí sú všetky obce až na výnimky, vypočítané na str. 60. a nasl.*

Z labyrintu miestopisných názvov.

55. §. „Národopisná mapa uherských Slováktí“, ktorú vydal dr. Lubor *Niederle* v Prahe r. 1903, obsahuje temer všetky miestopisné názvy východoslovenského územia. Ale on slovenské názvy nečerpal z vlastných vedomostí a zkuseností, on ich bral z takých

literárnych studníc, aké našiel. Všetky svoje studnice pomenoval v „Úvode“, tam uviedol aj mená literátov, ktorí mu súkromne boli na pomoci. Niederleho miestopisné udaje mohli byť takto len potiaľ správne, pokiaľ boly správne studnice.

Nemohol som tak podávať miestopisné názvy východoslovenského územia, jako ich podáva Niederle. On sa neopiera o nijaké vedome ustálené pravidlá alebo zásady. Jeho hlavným vodidlom bolo, aby sa názvy východoslovenské objavovali v rúchu spisovného jazyka. Ale pri jednotlivých prípadoch zaiste i sám pocítil, že sa spisovnou formou názvu hodne a niekedy až do nerozpoznania oddialil od skutočného východoslovenského názvu, a preto ku názvom spisovným pre istotu prikladal aj názvy východoslovenské. Takýmto činom uvádzal mnohé obce dvoma menami, niekedy aj troma, štyrma, podľa toho, koľko ich našiel v studniciach, z ktorých čerpal. Okrem toho neprestajne váhal, či sa má opierať pri napísaní názvu o živú etymologiu východoslovenskú, a či o formu ustálenú úradne pre úradný jazyk.

Posvietme si zblízka na túto vec:

Vieme, že vo východoslovenskej reči niet dlhých slabík. A predsa u Niederleho máme názvy: Ujsaláš, Giráltovce, Olčvár, Folkmár, Opáka, Boľárov atď. Odkiaľ sa tu vzala tá dlhá slabika? To nám objasnia úradné názvy tých obcí: Újszállás, Girált, Olcsvár, Folkmár, Opáka, Bolyár. U domášieho ľudu; Ujsalaš, Giraltovece, Očvar (do Očvara), Folkmar, Opaka, Boľarov. Ale nielen v pravopise dáva sa prednosť úradným názvom. U Niederleho nachádzame takéto slovenské názvy: Slov. Raslavica (podľa m. Tót-raszlavica; po slen. Slov. Raslavice, zo slen. Raslavic), Koterbach (m. Kotterbach; slen. Koterbachy, z Koterbach), Úloža (podľa m. Ulozsa; slen. Ulož, do Uloža, v Uložu), Lengvart (m. Lengvárt; slen. Lengvarty, z Lengvart), Dvorec (m. Dvorecz; slen. Dvorce, do Dvorec), Lubotiň (m. Lubotin; vslen. Lubotiňa, z Lubotiňi), Oršavce popri Oľšavce (podľa m. Orsócz; vslen. Oľšavce), Žegra (m. Zsegra; slen. Žehra), Slatvín (m. Szlatvin; vslen. Slacvina, literárnoslovensky muselo by tedy byť: Slatvina), Dravce (m. Darócz; u domášnych ľudí: Zdravce), Sedikert (m. Szedikert; vslen. Šedzikart, v závorke Niederle aj toto udáva), Nemešany (m. Nemessán; u domášnych: Namešani) atď. atď.*)

*) *Niederlovo* názvoslovie natoľko je odvislé od úradného názvoslovía, že k bežným názvom slovenským pre lepšiu istotu pridáva v závorke aj názvy,

Z týchto príkladov dostatočne vysvitá, že slovenské názvy podriaďuje svojimi formami príslušným názvom úradným, a síce všade na ujmu domášneho východoslovenského názvu. Samo sebou sa rozumie, že zásady môžu byť rozličné a *rovnako oprávnené*. *Vyskytujú sa prípady, jako neskoršie uvidíme, v ktorých je nevyhnutne treba opierať sa o formy úradného jazyka maďarského*. Ale na tomto mieste nejde o to, či je výš uvedená zásada správna alebo oprávnená, tu ide o dokázanie, že je táto zásada nielen nie dôsledne prevádzaná, ba že je inými príkladami rovno — zatratená. U Niederleho sú názvy: Sokofany, Bernátovce, Kostany — Koscany, Buzice, Bolog, Siplák, Byster — Bystiar, Baškov, Slaná (v závorke Šovár), Lesníček, Kysak, Haršak a i., ktoré sú zoslovenčeninami maďarských foriem: Szakaly, Bernátfalva, Csontosfalva, Búzafalva, Bologd, Széplak, Beszter, Baška, Tótsóvár, Erdőske, Kőszeg, Harság. Keby z týchto príkladov bolo vidieť, že sa Niederle preto odchyľil od maďarských foriem, aby sa prichýlil ku domášnym slovenským, každý by tej veci porozumel. Ale sa vec nemá tak. V prvých prípadoch maďarčili sa slovenské názvy na úkor výslovnosti a mluvníčnosti východoslovenskej, v týchto druhých prípadoch slovenčia sa maďarské názvy na úkor srozumiteľnosti v reči východoslovenskej. Aby sa vyslovil odbornícky: V prvom prípade neboly slovenské názvy hláskoslovne a mluvníčne slovenské, v druhom prípade nie sú slovníkársky slovenské. Spomenuté miestne názvy východní Slováci neznajú totiž Niederlovskými formami. Užívajú miesto nich tieto: Sakaľ, Bernatfala, Čontošfala, Buzafala (i -falva), Bologd, Siplak, Bester, Baška, Šomvar, Erdička, K'esag (do K'esaga), Haršag (do Haršaga).

Vidieť z toho, že v Niederleho nomenklatúre *niet vedome ustálených zásad alebo pravidiel, a že som bol tedy oprávnený odchyliť sa od nej*.

Ja som na samom mieste sobral všetky obecné názvy východoslovenského územia a to má oprávnilo kriticky rozobrať nomen-

opierajúce sa o maďarský názov. Tak má: Štvola a Štola (m. Stóla), Straže a Stráža (m. Sztrázsa), Plaveč a Plavča (toto posledné môže byť len podľa maď. formy na — a: Palocsa), Poloma a Polom (m. Polom), Bystre a Bystrá (m. Tapolybisztra, po slen. len do *Bistrehu*), Bohdanovce a Bogdanovce (m. Bogdány), Močidlany a Močofany (m. Mocsolya), Marhaň a Marhoňa (m. Margonya), Korytné a Korotnok (m. Korotnok), Tepličany — Cepličany a Tapličany (m. Tapolicsány) atď. atď.

kladúru východoslovenskú a už v tejto práci prakticky užil výsledkov svojho rozboru. Pri rozbere východištom mi boli miestopisné údaje Niederleho „Národopisnej mapy“, lebo v nich vidím vrchol vedomostí poskytovaných literatúrou.*)

Ak nechceme živiť a posilňovať zmutok, aký dosiaľ vládne v obore miestopisných názvov východoslovenského územia a jak chceme uviesť jednotný poriadok, záväzný i pre spisbu i pre vzdelanejších východných Slovákov, treba sa nám pojednať so skutočnými okolnosťami a poskytnúť koncessie východným Slovákom na ujmu spisovnej reči slovenskej.

56. §. Pri písaní východoslovenských názvov musíme uvážiť, že sú hláskoslovné zákony východoslovenskej reči v podstate odchylné od hláskoslovných zákonov spisovnej reči, svoj pravopis musíme tedy pripodobiť hláskoslovným zákonom východnej slovenčiny.

Východní Slováci miesto spisovného *l*, *d* a miesto grupy *š* vyslovujú: *c*, *dz*, *š*. Neznajú samohláskového *l*, *r*. Obmäkčujú aj také spoluhlásky (*š*, *ž*, *b'*, *m' p'*, *r'*), jaké my neobmäkčujeme. Z pravidla nemajú dlhých slabík, ani dvojhlások v smysle spisovného jazyka. A preto dľa môjho náhľadu východoslovenské miestné názvy tak bolo treba písať, aby sa hláskoslovné protivy miernily

*) Poznám miestopisné slovníky a nepokladal som za potrebné čerpať z nich poučenia. Zpomedzi topografických prác vyčnieva „Geographisch-Historischer u. Producten-Lexicon von Ungarn“, sostavený a vydaný od Jána Mateja Korabinského v Prešporku r. 1786. Už jeho „Atlas Regni Hungariae“ nenie tak pozorlivo sostavený, čo sa týče slovenskej nomenklatúry. Udáva „Hanussovecz“ m. Hanušovec (v Šarišskej), „Mihalyovecz“ m. Mihaľovec (v Zemplínskej), „Kohutoveze“ m. Kakašovec (v Šarišskej), „Ochrance“ m. Ohradsany (v Zemplínskej, Göröginye), „Plotzko“ m. Ploské (v Šarišskej), „Kapussan“ m. Kapušany (v Šarišskej), „Hedrichoveze“ m. Hendrichovec (v Šarišskej) atď. V „Lexicone“ sú té mená správne podané. Že zkade vzal Korabinský v Lexicone „Zemno“ m. „Zemplín“, to neviem, ale podotýkam, že na Atlase nepojal toto meno do soznamu tých, ktoré majú popri úradnom osobitý slovenský názov, t. j. z Atlasu „Zemno“ vypustil. Počnúe od Korabinského „Lexicon“ až po Niederlovu „Mapu“, neobjavily sa také súborné práce, čo sa týče nášho topografického názvoslovía, ktoré by byly hodné osobitého uváženia. V tomto prípade ide len o východoslovenské územie, o ktorom veľa písal Vladimír Hnatiuk. Podotýkam tedy osobite, že ani v jeho prácach niet správnej nomenklatúry. V rozprave „Rusini priašivskej eparchii i ich hovori“, uverejnenej v „Zapiskach nauk. tovar. im. Ševčenka“ (R. 1900, kn. III. a IV.),

a aby napísané názvy aj východným Slovákom aj ostatným Slovákom rovnako boli na úžitok.

Uznan som za dobré zachovávať hláskoslovné zákony východnej výslovnosti *pokiaľ to dovoľuje bežný pravopis slovenský a pokiaľ inakšie nenakladú srozumiteľnosť napísaného názvu*. Píšem z pravidla *c, dz, šč* miesto spisovného *č, ď, šť*, zachovávam skutočnú výslovnosť za samohláskové *l, r*, a v ostatných veciach usiloval som sa vystihnúť tú mieru obapolných hláskoslovných ústupkov, ktorá môže byť zárukou toho, že sa východnoslovenské názvoslovie u oboch strán uplatní.

Podrobne udávam, ako som v tých veciach postupoval:

1. Východnoslovenské *c*, vzniklé z mäkkého alebo zo znáčeného *č*, Niederle nahradzoval pôvodnou spoluhláskou, ale i sám cítil, že sa tým hodne odchýli výslovnosť názvu, a preto kládol do závorok aj východnoslovenskú formu. Písal: Teplička (Ceplička), Teplica (Ceplica), Kojetice (Kojecice), Meretice (Merecice), Ťahanovce (Cahanovce), Tibava (Cibava). Ba vo dvoch prípadoch vôbec nepripodobil východnoslovenské formy spisovnému jazyku, tak nezmenené má: Lucina (domáše: Lucina) a Vicež (domáše: Vicež), ktoré v úradnom jazyku znejú takto: Litinye, Vitěz. Píše aj Vehec (domáše: Vehec), ale môž' byť, že sa v tomto prípade oprel o etymologiu maď. názvu „Vehécz“.

podal Vlad. Hnatiuk soznam „rusnäckych“ a „slovenských“ obcí zo stolíc zemplínskej, šarišskej, spišskej a abaujsko-tornianskej. V sozname menoval obce po slovensky, prikladajúc k nim do závorok úradné názvy. Jeho slovenské názvy som si vyznačil, ale som sa ich, žiaľbohu, dovoľávať nemohol. Sostavené sú bez kritiky. On uvodí na pr. zo Spiša: Lengvart (m. Lengvarty), Dravce (m. Zdravce), Malý Hnilec (m. Hnilčík), Stracena (m. Stracené), Slatvin (m. Slatvina), Katunovce (m. Katune), Topore (m. Toporec), Stražka (m. Stražky), Straža (m. Straže), Nižný a Vyšný Lapš (m. Lapše), Nová Biala popri Bela (m. Nová Belá a Belá), Nedec (m. Nedzeca), Sub-Lechnica (m. Nižné Švaby), Starý Majir (m. Vyšné Švaby), Holomnica (m. Hololumnica), Forberg (m. Folvark). A menších chýb jest ešte dost' pri názvoch zo Spiša. — Dôležitá je polemia dra St. *Eljasza-Radzikowského* so Štefanom *Mišikom*, ktorú mali v SMSS o miestopisných názvoch Spiša. V II. roč. podal Mišík topografičný príspevok pod názvom „Miestné mená vo Spiši“ (str. 29—39, 213—230). Zas v III. ročníku pod názvom „Niektoré slovenské miestopisné názvy vo Spiši“ (str. 17—21). Ozval sa proti niektorým údajom Mišíkovým dr St. *Eljasz-Radzikowski* v IV. roč. na str. 61—62. A na jeho námietky za horúca odpovedal *Mišík* tamže na str. 62—68. Znova sa ozval *Eljasz-Radzikowski* v tom istom ročníku na str. 159—163 a zas hneď mu tam odpovedal *Mišík* na str. 163—169.

Dľa vyslovenej zásady ja píšem názvy len východoslovenskými formami, tedy: Ceplica, Čahanovce, Lucina atp.

Na tom istom základe píšem nielen: Podhradzik, Hradzisko, ale aj Budzimir, Kendzice, Dzapalovce, Dzurdož. Niederle má: Kendice, Budjmir, Ďapalovce, Ďurdoš, a popri nich v zátvorke mnou uvedenú formu s *dz*; pri Hradzisko vôbec neuvodí formu s *dz*.

Pripomenutie. Nepochybujem, že sú názvy Kendzice, Dzurdož od neslovanských mien týchže obcí: Kende, Györgyös, a viem aj to, že východní Slováci znesú v názvoch od neslovanských mien aj mäkké *č*, *ď*. Mám zaznačené: Matašouce (v Zemplínskej), Mataška (v Šar.), Adidoúce (tiež v Zemplínskej), Ďurkou (v Abaujskej), ale som predsa nepísal s Niederlom Kendice a Ďurdoš, lebo som sa nechcel odchyliť od vyslovenej zásady, t. j. nechcel som písať *č* tam, kde východní Slováci v skutočnosti vyslovujú *dz*. A okrem toho neslovanského pôvodu *č*, *ď* je len výnimočný jav, môže byť, že shora horkotážko obsiahnutý. Popri takom *č* poskakujú aj *dz*. Tak Niederle miesto Adidoúce má Adzidoúce, a ja som počul popri Ďur aj Dzur, toto posledné v Lubotini. Tiež som si zaznačil Dedačou (v Koškovciach) popri Dedačouce (v Humennom), a Niederle i Hnatiuk uvodia formu s *dz*. Niederle: Dzedačov, Hnatiuk: Dzedašovce. Spoluhlásky *č*, *ď* sú natoľko cudzie východoslovenskej ústrojnosti, že sa ich všemožne usilujú zbaviť, tak vyslovujú za *Megye* (v Ľirockom okr.) *Medzany*, za *Megyes* (v toplianskom okr.) *Megeš*, za *Sámogy* (v nich. okr.) *Šamudovce*.

2. Spoluhláskovú gruppu *šč* zachovávam. Píšem: Nižné a Vyšné Revišče, Tarhovišče, Chlivišče, Krivoščany, Ščavnik, Hardišče. Niederle písuc Štiavnik ani v zátvorke neuvodí východoslovenskej formy, a veru je veľký rozdiel vo vyslovení oboch názvov: Štiavnik (východný Slováč ho trojslabične vyrečie) a Ščavnik.

3. Čo sa týče samohláskového *r*, *l*, nesmieme ho písať vo východoslovenských miestnych názvoch, lebo ho východní Slováci nevedia vysloviť. Niederleho ‚Štvrtek‘, ‚Křčava‘, ‚Trstené‘, ‚Chlmec‘ nikto neuzná za ‚Štvartek‘, ‚Karcava‘, ‚Triscane‘ (v Abaujskej), ‚Chomec‘ (v Zemplínskej). V jedinom miestnom názve východoslovenského územia by sa mohlo písať samohláskové *r* a to v názve ‚Grlachov‘ (v Spišskej!), lebo ho vyslovujú aj domáci obyvatelia, ale práve pri tomto odstúpil Niederle od svojho pravidla a písal ho: Gerlachov. ‚Grlachov‘ leží na východoslovenskom území, a samo sebou sa rozumie, výlučne preň pravidla nenarušíme. Zachovávať miestnu výslovnosť písal som: Triscané (v Abaujskej), ale Terseany (v Spišskej), Tarnov (v Spišskej), Tarnava (v Ungskej), Tarnovce (tiež tam). — ale Ternavka (v Zempl.).

4. Pri obmäkčených *ś, ź*, Niederle nemal nijakého pravidla. Raz písal za ne *s, z* (Sečovce, Snina, Slivník, Sviňa, Smižany, Šenviz, Sveržov), druhý raz *ś, ź* (Šitnica, Šmilno, Kušín, Bžany, Brušnica, Kažimir, Mišlina) a niekedy kládol obidva priepisy: Seňa (Šeňa), Svinica (Švinica), Sedlice (Šedlice), Sentuš (Šentuš). Zemplínske „Jeszenô“ je u neho Ješenov, ungské „Jeszenô“ zas Jasenov a Jesenov; v skutočnosti u domášneho ľudu obidve obce: Ješenoň. Pôvodnú výslovnosť *ś, ź* nemôžeme zachovať, nielen preto, že pre ňu spisovná reč nemá porozumenia a že by sa tedy správnosťou docieľiť nemohlo, ale ani pravopis nám v tej reči nestačí. — Spisovná reč nemäkkí *s, z* v *ś, ź*, ani nemá, jako som riekol, porozumenia pre té zvukové rozdiely; budeme tedy musieť všade písať svoje *s, z*, kde východný Slováčok vyslovuje *ś, ź*, tedy: Šitnica, Šmilno, Kušín, Brusnica, Kažimir, Sečovce, Slivník atp. Nahradzovať *ś, ź* spoluhláskami *š, ž*, na to nemáme nijakej oprávnenosti. Ani z praktických príčin sa to nemôže odporúčať, a tým menej z vedeckých. Spoluhlásky *ś, ź*, čo do výslovnosti, sú asi uprostred medzi *s, z* a *š, ž*. Pre výslovnosť je tedy jedno, či napíšeme *s, z* alebo *š, ž*; nevystihli sme ju. Ale pre spisovný jazyk a pre nevýchodných Slováčkov je výhodnejšie písať *s, z* než *š, ž*, lebo sa u nich takto vyslovujú východoslovenské spoluhlásky *ś, ź*. A okrem toho pravopis sa takto nespustí základov vedeckých.

5. Mäkké *b', p', m', v', r'* tam, kde sa vyslovujú, vyslovujú sa tak určite, že často počuť po nich *j*. To sa stáva hlavne v miestnych menách, ktoré sa končia na *-any*: Petrovjany, Krivjany, Križovjany, Ostrovjany, Turjany, Komarjany, Močarjany atd. atd. V mestách sa síce tratí toto obmäkčovanie, tak na pr. v Humennom povedia Močar'any (v Sečovciach Hr'adky), ale v názvoch na *-any* sa u ľudu naveky zachováva, a preto v tomto prípade zachovávam aj ja mäkčenie predchádzajúcej spoluhlásky písuc: Petroviany, Kriviany, Turiany, Močariany atp. V ostatných prípadoch píšem tvrdú literu: Hradky (v sečovsk. okr.), Reka (v košick. okr.), lebo pôvodná výslovnosť s mäkkým *r'* nedá sa pri pomoci nášho pravopisu prakticky označovať, a nahovovať názvy na kopyto spisovnej reči, jako to robí Niederle (Hriadky, Rieka) protiví sa vysloveneju zásade. Okrem toho tvrdým orechom je tu aj etymologia. Niederle aj z Príkopy (v sobr. okr.) spravil Priekopu. Odkiaľ vie Niederle, že by sa tá obec mala po našky volať Priekopa a nie Príkopa?

6. Dlhých slabík neoznačujem, lebo ich niet vo východoslovenskej výslovnosti až na nepatrné výnimky, ktoré niekedy povstávajú z uprlišeného prízvuku a z uprlišeného obmäkčenia (Močar'any = Močari'any), jako sme vyššie poznali. Tu by sme sa mohli aj takto shovárať: Obec má svoje meno, človek má svoje meno. Keď sa dakto volá Chalupka, nesvedčí sa zmeniť mu meno na Chalúpka. A zas: Keď Porubku volajú domášni obyvatelia takto, a nie Porúbkou, nesvedčí sa samovoľne zmeniť jej meno na Porúbku. Ale ja nechcem tak hovoriť. Mená obcí sú majetkom národa, sú čiastkou slovníka toho národa. Z rozličných ohľadov smie národ meniť také mená, nielen čo do formy, ale aj čo do podstaty. Máme na to skvelý príklad u panujúceho národa v Uhrách. Ale my nesmieme zabúdať, že sme *bez moci*. Ak chceme vykonať vec úžitocnú, musíme sa pojednať s okolnosťami a, znova prízvukujem, musíme poskytnúť koncesie východnej slovenčine — na ujmu spisovnej reči slovenskej.

Dlhých slabík som neoznačoval, uprostred slova nikdy, t. j. písal som nielen Porubka, Dubrava, Olejníkov, Petrikovce, ale aj Andrašovce, Tomašovce, Pongracovce. Nedlžil som ani predpony: *Ubrež, Zahor, Zamutov* atď., zpravidla ani prípony: *Palin, Žalobin, Janovik, Papin, Odorin* atď. Ale u prípon som dopustil výnimku tam, kde toho žiada jasnosť, menovite v menách odvodených od prídavných mien a užívaných formou stredného rodu. Píšem: *Rovné, Krivé, Tovarné, Ovčie* (vyslovujú ho: *Ovč'e*), *Bábie* (vyslovujú ho: *Bab'e*, aj *Babie*) atď. V tomto prípade potrebná je výnimka hlavne preto, lebo vo východných čiastkách východoslovenského územia, menovite v Zemplínskej a v Ungskej podobne tvorené slová končia sa na *-i*, tam povedia: *Rovní, Krivi* atp. a idú do *Rovného, do Krivého*. Tam majú: *Straski* (Örmezö), *Stari* (Sztára) a idú do *Straského, do Starého*. V takýchto prípadoch je tedy bezodporu treba pravopisne zdokonaľiť vyslovovanú formu, kde je čitateľstvu nejasná.

Pripomenutie. Tak ako *Ovčie, Babie*, písal som aj *Medzvedzie a Pečie*. Toto posledné vyslovujú *Pěče*, do *Pěčého* (u *Nied. Pěice*), po *m. Peticse*; myslal som na *pt-ica, ptič* = *ptač*. — Je pravda, že tieto formy srovnávajú sa s *Jablonie*, gen. do *Jablonia*, ale v tomto jedinom prípade nedalo sa v ukončení slova spolu aj jeho grammatickú jakosť označiť. — Pravopisne nevedel som zdokonaľiť formy: *Katune* a *Kobile*, skloňujú sa jako *Košice*: z *Katuň*, z *Kobil*. Toto posledné úradne: *Lófalú*, bez pochyby nepodarený preklad, na základe slova *kobyła*. Ale tu je skorej základom slovo poľ. *kobel* = *pes*, *Kobele* tedy: *Psiare*, do *Kobel* = do *Psiar*.

7. O dvojhláskach treba pripomenúť, že sa mákké *l, ň* nikdy nerozvíjajú tak, aby po nich dvojhláska vzkrsla, píšem tedy v protive s Niederlom: Poľakovce, Šingľar, Iľašovce. Niederle pravdepodobne cítil, že jeho formy: Poliakovce, Šingľiar, Iľašovce hodne sa odchyľujú od skutočných, mnou uvedených, a preto i této prikladal v zátorkách. Ba Niederle má aj Košiarovce, a to bez skutočného východoslovenského názvu, a práve tu by sa mu bol zišiel, hoc len v zátorce, lebo by si bol mohol rečený názov aj inak opraviť. Ten názov je po maď. Kosaróc, to je pravda, ale ja som počul volať tú dedinu: Kašarouče.

Spisovného *ô* nezná východná slovenčina, a preto za chybné treba považovať u Niederleho: Zlatô (popri správnom Zlaté), Hôrka, Šmilnô atď.

Miesto strednoslovenského *ô*, povstaleho z pôvodného dlhého *o*, vyslovujú východní Slováci *u*. Na tom základe osady Pôs-a alebo Arnót-a (z n. Arnold), menované po maď. Pósfalu, Arnótfalu, menujú po svojsky: Pušovce, Harnutovce (s predsuvkou *h*). Prenesúc této podoby do spisovnej reči, s ohľadom na jej hláskoslovné pravidlá museli by sme písať: Póšovce, Harnótovce alebo etymologicky Arnótovce. Podobne by sme museli písať: Potôčky a Vójtovce (v stropkovskom okrese), Jablónov (v spišsko-podhradskom okr.), Grôzovce (v humen. okr.), Trôčany (v sekčov. okr.), Sôľ (vo vranovskom okr.) atď. Niekedy by sme si vôbec nevedeli rady. Tak na pr. maď. meno *Morva* (v michaľovskom okr.) Korabinský nazýva v Lex. Moroviany, ale Niederle už má Muroviany, a domášní vyslovujú: Murov'eny, do Murovian, v Humennom: Muroviany, do Murovian. Je najvýhodnejšie písať takéto názvy podľa výslovnosti východných Slovákov, tedy takto: Potučky, Vujtovce, Jablunov atď. Výnimkou nech je slovtvorná prípona *-ov*, vyslovovaná na Východe *-uv*, aby sa mohlo vedieť v literatúre, jako treba patričné slovo skloňovať, aby sme neskloňovali: do Bajeruva atp. Píšem tedy Bdzinov, Bajerov, hoc sa vyslovuje v nom. Bdzinuv, Bajeruv (obidve obce v širockom okr., prvú menuje Niederle Bzinov a Bzenov, po maď. sa volá Berzenke). Keď prestal ohľad na uvidenie skloňovania, t. j. keď prípona *ov* prestala byť na konci mena, píšem ju podľa výslovnosti, tedy: Brezuvka (v topl. okr.).

V ostatných prípadoch zachovával som pravidlá bežného pravopisu. Kde bola etymologia nepochybná a jasná, nezastieral som ju. Písal som *ch* všade, kde treba, hoc by sa miestami ani nevyslovo-

valo na východoslovenskom území, lebo *ch* je nie cudzím zvukom východoslovenskému nárečiu. Písal som tedy: Veľbachy, z Veľbach, Richnava, z Richnavy atp. Za vyslovované miestami *ä* písal som spisovné *v*: Drehňov, Staškovec atď. miesto Drehňou, Staškoúce, lebo je *v* v tomto prípade bežné vo východnej slovenčine, *ä* zdá sa byť ruským vlivom v nej. Písal som *v* aj tam, kde sa ono tak tvrdo vyslovuje, že vyznieva do *f*, tedy: Brezuvka, hoc sa vyslovuje: Brezufka, ale som písal Medzef, lebo je v gen. do Medzeva a nie do Medzeva. Vo východoslovenskej reči mäkké *l* často vyslovujú aj tam, kde by sme očakávali tvrdé; „y“ vyslovujú tak ako tvrdé „i“. I tu som sa spravoval pravidlami bežného pravopisu. Písal som: Kapitula, lebo sa tak píše slovo ‚kapitula‘, a Korytník, lebo sa píše „koryto“. — Nepísal som: Šaryš, Torysa, lebo je ich etymológia neistá. V *kmeni* som nepísal zdvojených spoluhlások, lebo ich nevyslovujú, tedy: Litmanová m. Littmanová atď. Ale v konci slova áno, jak to vyžaduje zreteľnosť formy: Humenné, Tuhřinná, Hlinné, Dubinné atp.

Pripomenutie. Zásady a pravidlá, ktoré som tu do podrobnosti označil, *potahujú sa výlučne na podstatu miestneho názvu*. Ak je v názve len jedno slovo, na toto slovo; ak je v ňom viac slov, na podstatné meno. Prívlastky podstatného mena berú sa za pochopové slová a jako pochopové slová poriadene sú bežným pravidlám spisovnej reči. Aj čiastky miestneho určenia sa píšú bežným pravopisom. — Názvy väčších miest, na základe historickosti pravopisej, nech sa píšú aj naďalej bežným pravopisom. Je takých názvov nie veľa: Kežmarok, Spiš, Podhradie, Ungvár, Zemplin, zemplínska, tornianska stolica a ešte niekoľko iných. — Názvy Čarnogura (v Sp.) a Duholuka (v Šar.) uznal som za dobré písať jedným slovom, počutí ich aj takto Niederlovo písanie „Čierna Hora“ a „Dlhá Lúka“ prílišne odbíja od pôvodnej výslovnosti.

57. §. Na východoslovenskom území máme okrem slovenských miestopisných názvov maďarské, nemecké, poľské a ruské. Majúc ohľad na hláskoslovné svojskosti východoslovenského nárečia, do podrobnosti udané v predchádzajúcom §-e, zachovával som sice ich pôvod, ale len natoľko, *nakoľko sa skutočne zachoval*.

58. §. Ak je v úžitku maďarský názov pôvodnou formou, zachoval som ho pôvodnou formou; jak sa prepodobil, prepodobenou formou, ale som ho nikdy neposlovenčoval.

Písal som: Araňidka, Naďida, Kišida, Ujsalaš, Ujvaroš, Vyš. a Niž. Šebeš atď. Ak sa meno prepodobilo na jazyku východných Slovákov, písal som: Siplak, Bodolak, Balpotok, Sentuš, Kereštvej, Komloš, Komloša, Kerestur, Šomvar atď.

Pripomenutie 1. Také názvy maďarské, ktoré sa končia na *-falva*, slovenský ľud zachováva: Buzafalva, Bernatfalva, Čontošfalva. Ale koncové *-falva* často pretvoria do *-fala*. Na tomto základe počuté mená aj takto: Čontošfala, Bernatfala. Niederle poslovenčil té dediny takto: Buzafalva = Buzice, Bernatfalva = Bernátovce, Csontosfalva (Kosfany a „Koscany“). Teraz nikde neznajú týchto poslovenčených názvov; či boly dakedy v úžitku neskúmal som. Môž' byť, že boly. Všetky tri názvy sú abaujské. Z tejto stolice máme aj takýto príklad: Obec *Szakaly* všeobecne menujú teraz Slováci touto podobou (Sakaľ). P. Križko (Sl. Pohľ. 1892, 338) udáva z r. 1267 abaujskú obec *Sokol*, môže byť, že ju obyvateľstvo nárokom rozlíšilo od neďalekej šarišskej obce *Sokol*, ktorá sa aj úradne menuje *Szokoly*. — Niederle aj obec *Komlós* poslovenčil na „M. Chmeľov“, v závorke udajúc aj maď. podobu „Komloš“. Ja som „Chmeľov“-om počul nazývať len *Komlóskeresztes*. — U pretvorených podôb ustálil som formu na základe sklonených foriem. Počutí Nádošč (Nádasd) a Niederle má táto a politerárčenú formu Nádošť, ale v gen. je do Nadoždža, lok. v Nadoždžu, podal som tedy v nom. Nadoždž. — V názvoch *Žadaň*, *Radvaň* (v Ab.) ponechal som dĺžku, aby čitateľ vedel skloňovať. Tieto slová skloňujú sa totiž, na dôkaz, že sú z maďarského, takto: do *Žadaňa*, do *Radvaňa*. (Už Vidraň, maď. Vidrány, skloňuje sa: do Vidrani!).

Pripomenutie 2. V slovenskej i českej spisbe obiehajú vymysleniny: Zemenská, Zemúnska (Hostinský) stolica, Užhorod m. Ungvár a užhorodská i užská stolica. Abojská (Hostinský), ba aj jóbonovozámska župa (Paul. Bes. III., 159) m. abaujskej stolice. Niederle prekratil Veneciu v Šar. na Benátky atď. atď.; tu sa nespúšťam východoslovenského územia. Už inde bola reč o tom, že je pôvodnou slovanskou formou Zemlín, ale táto forma je už úplne zabudnutá. Pre východných Slovákov je treba záživnejšieho duchovného pokrmu než je podávanie predtiasiročných mien. A Užhorod, myslím, je vôbec vymyslený. „Abojská“, „Zabučská“ alebo „jóbonovozámska“ „župa“ je taká naivnosť ako aj „Benátky“ v Šarišskej. Stolice východoslovenského územia menujem: spišskou, šarišskou, abaujskou, zemplínskou a ungskou. Chybne sú: abaujvárska alebo ungvárska stolica. Po maďarsky pôvodne bolo: Abaujvár, Ungvár megyéje, t. j. chotár (= medze) Abaujváru, Ungváru. Neskoršie sa odral výraz a ostalo: Abaujvár-, Ungvár-megyé. Starý smysel vyhyнул a *vár* stalo sa zbytočným vo výraze. Ujalo sa Abauj-, Ung-megyé. Z tohoto sú oprávnené slovenské výrazy: abaujská, ungská stolica. Tak som písal. (Je síce pravda, že jest úradné nariadenie, aby sa písalo po maď. Abaujvár-, Ungvár-megyé atp., t. j. s *vár*, ale to ostane na papieri, lebo je to nesmysel jazyko-historične vôbec a grammaticčne zvlášte.)

59. §. Nemecké názvy som prijímal také, jaké sú v živote Slovákov: Krempach pri Dunajci i pri Lubovni, Milbach, ale: Kropmacky, Kolbachy, Koterbachy, Kubachy. Podľa skutočnej výslovnosti: Šenviz, Šambrun, Richnava, Kalemberg, ale: Klembarek, Hendrichovce (u Niederleho: Hedrihovce a Henrihovce), Prafun-

dorek. Tento názov Slováci skomolili rovno z nem. Prakendorf. Niederle má: Prakovce z úradného názvu Prakfalu, ktorý je odvodený umele z nem. Prak-endorf. Písal som Hervartov opierajúc sa o názov úradný, lebo v slovenčine je v názvoch rozmanitosť, hovoria aj Harvartov, Hervalto, Hervaltovece. Úradný názov istotne dopomôže k víťazstvu forme Hervartov. A písal som: Hunstorf.*)

60. §. Po Popradskej doline a po spišskej Magure hovoria poľským nárečím. Ono sa, jako už vieme, hláskoslovne odchyľuje od východoslovenského nárečia; tamojšie miestopisné názvy píšem podľa pravidiel pre východoslovenské nárečie ustanovených. Píšem: Belá a Nová Belá (nie: Biala), Žakovce (nie: Zokovce), Kolačkov

*) V Malom Slavkove hovoria: Hunsterf, v Slovenskej vsi Hunstorf, aj inde som počul Hunstorf a tak som prijal túto formu na základe výslovnosti. Niektorí odvodzujú ten názov od Hunds-dorf (= Psiare) a iní od Huns-dorf (= Hunska ves). Etymológia je interessantná preto, že ňou niektorí dokazovať chcú dakedajšie prebývanie Hunov na území rečenej obce. Po maďarsky: Hun-falu. — Dr Stan. *Eljasz-Radzikowski* v polemii so Št. Mišíkom napísal (Sbor. Mus. slen. sp. 1899, str. 161): „*Hunsdorf*, a nie *Hundsdorf*, — mówią też Niemcy *Hunsdorf* — nazywa się *Huncowce*. Zapisal tę nazwę już dawno *Janota* (patrz: „*Zapiski o zaludnieniu dolin Dunajca i Popradu na Spiżu, Kraków. 1864.*“)“ Š. Mišík na to odpovedal (Sbor. Mus. slen. spol. 1899, str. 166): „Ale dotýčene *Hunsdorfu* poznamenávam, že meno *Huncowce*, ak vôbec jestvovalo, ako udáva *Janota* vo svojom spise „*Zapiski o zaludnieniu dolin Dunajca a Popradu na Spiżu,*“ mohlo vzniknúť len u najbližších poľských obyvateľov. Dnes ho tam už nik nepozná a neužíva. V listine r. 1611 spomína sa *Hincovec*, roku 1723. *Hinsdorf*, avšak to sú *Hincowce*, dedina pri *Velbachu*, a nie *Hundsdorf* (Villa canis r. 1308, Villa Zobch r. 1325, Honezdorf r. 1471 alebo Hunczdorf r. 1474). Na *Huncowce*, ako povedám, nedopýta sa dnes nik vo Spiži.“ — Mnou zistený názov Hunstorf zdá sa svedčiť za etymologiu Huns'dorf, Hunfalu, ale je on pravdepodobne len obmenou miesta Hundzdorf a toto z *Hundsdorf*. Dedina *Hunstorf* nazývala sa v najstarších listinách: *villa canis*, t. j. *Psiare*. V Hradského „*Szepesvm. helység.*“ pod „*Canis, villa*“ najdeš uvedeníny od r. 1308. Nemecké meno *Hundsorf* (preklad latinského „*villa canis*“) najdeš tiež tam, (ale pod *Hundorf*), z r. 1336. („*Hunczdorf*“ uvodí z r. 1474 a 1519). Z uvedenín pod *Hundorf* sa presvedčíš, že sú „*Hundorf*“, „*Hunfalva*“ a „*Hunnendorf*“ z r. 1872, že tieto novoveké názvy môžu mať za podklad dva staršie, ale nie príliš staré názvy, a to: „*villa Hunnis*“ z 1723 (bez pochyby mudrovanie Mateja Beliusa, lebo je ten názov uvedený z jeho spisu), a „*Hunsdorf*“ z 1534, čo môže byť nedbalým písmom miesto „*Hundsorf*“, lebo o samote stojí vo veľkom počte názvov, odkazujúcich čitateľa k názvu *Hundsorf*.

(nie: Kolockov), Nižné Lapše (nie: Lapšü), Bušovce (nie: Busovce), Ždzar (nie: Zdz'or), Jarabina (nie: Jarzembina), Hanušovce (nie: Hanusovce) atď. Podľa skutočnej výslovnosti píšem: Vyš. a Niž. Ružbacy, Hondermarek (proti Hodermark), Čarnogura, Gňazdy.

Pripomenutie 1. Uvedené názvy som podal tak, čo sa týče ich gramatických foriem, ako som ich počul. Vyzvedal som sa v Malom Slavkove, v Slov. vsi, Krížovej vsi, Niž. Ružbachách, v Gňazdách, v Starej Lubovni atď. Hovorí sa skutočne: Gňazdy, Ružbacy, jako Štef. *Mišík* istil v polemii s drom St. Eljaszom-Radzikowskim. Ani v samých obciach, ani v ich najbližšom okolí nikto nevie o formách Gňazda (pl. n.), Družbaky. Pravdepodobne prvotnou formou bolo Gňazda, t. j. od Hniezd: Hniezda. Ale na východoslovenskom území širšom máme na veľa a veľa tuctov zabudnutých etymológií. Kto by té chcel teraz oprávať a do života uvádzať, ten by sa hnal za nedostižnými vidinami. S Ružbachami je inak. Tu je vôbec ani nie isté, či byly prvotne Družbakami. Názov „Drusbak“ i „Druschbach“ vyskytuje sa síce v zbierke Hradzského (Szepesym. helységn.), a síce prvé z r. 1774, a druhé z r. 1633, ale lat. *Rusbacium* (= Vyš. Ružbacy) vyskytuje sa už na počiatku XVI. stoletia, a nem. *Ruschenbach* (= Niž. Ružbacy) už r. 1288, nem. *Rauschenbach* r. 1519, a skrátenu formou *Ruschbach* už od r. 1662. — Vo verejnom živote spišskom i krajinskom sú formy „Drusbak“ i „Druschbach“ ojedinele, výnimočne užité, a novoveké. Vyšný Ružbach vyskytuje sa raz formou *Durlesbac*, čo môže byť pokazené z *Družbak*, ale aj tá forma je novšia. (Z r. 1633.)

Pripomenutie 2. Dľa dra St. Eljasza-Radzikowského (v polemii s Št. Mišíkom, Sb. MSS, 1899, 161): „*Forberg, Vorberg* i tp. nazywa się *Folwarki*, tak też *Rokus, Rox—Rakuczy*; to są nazwy powszechnie znane i używane. Nie ma pod tym względem *żadnej* wątpliwości.“ Hovorí sa: *Folwark* a *Rakusy*. Pri *Folwark* neznajú pomnožnej formy; môže byť, že bola a že zahynula.

Pripomenutie 3. Hollólomnic volajú „Hololumnica“, takto na pr. v Malom Slavkove a v Krížovej vsi. Niederle má „Hololumnica“, to je síce pekne po slovensky, ale názov je tým nie vysvetlený. Hradzsky uvodí meno Hololumnice z r. 1723 formou „Polomnitza“. Ja som názov písal podľa zistenej výslovnosti, ale podotýkam, že by vyslovovaná forma mohla byť shlukom z „Holá Lumnica“, v okolitom nárečí poľskom: *Holo Lumnica* tak ako: *Stov'ensko vies* (= Slovenská ves), *Novo Biela* (Nová Belá), *Mało Łumnica* (Malá Lomnica), *Velko Łumnica* (Veľká Lomnica); k riešeniu veci by byly potrebné historické udaje, hlavne na to, či je v Hollólomnic nie maď. priezvisko *Holló*. Proti tomu, že je názov shlukom z „Holá Lomnica“, zdajú sa svedčiť hláskoslovné zákony miestneho hovoru. Názov by sa mal vyslovovať v tom prípade: *Golo-Lomnica*.

Pripomenutie 4. Dr Stan. *Eljasz-Radzikowski* v polemii so Št. Mišíkom napísal (Sbor. Mus. slen. sp. 1899, str. 160/161): „*Jeszcze raz z naciskiem podnoszę że nazwy polskie należy pisac po polsku*. Np. „*Pod obłaskem*“ nie

zrozumie żaden Polak, ani żaden Słowak! Można tylko napisać: *pod obłazkiem*. Tak samo co to jest: „Lunky“?, ani po polsku, ani po słowacku to chyba nie jest. Po słow. brzmiałoby: Luky, a po pol. Łąki. Jak kogo zapytam z Polaków, co to jest „lunky“, powie, że nie rozumie. Tak samo powie Słowak. Więc coż to jest? Gra w ciuciubabkę? Po prostu dlatego nie można pisać nazw polskich pisownią słowacką, ponieważ pisownia słowacka nie potrafi oddać dźwięków polskich w żaden sposób. Jak można oddać np. miękkie *ś* lub *ć*, przecież *š* = polskie *sz*, a *č* = polskie *cz* jest zupełnie co innego! Tak samo nie można pomijać *ł*, które istnieje nie tylko w języku polskim, ale też w wielu narzeczach słowackich (jak na Spiszu, na Liptowie, i Orawie). I tak np. redakcja Českého Lidu ogłaszając mój opis Gierlachowa na Spiszu wyrażne moje żądanie zachowała wszędzie *ł* (patrz: Č. L., rocznik VIII, č. 1. 1898., str. 46). Mógłby to, a nawet powinien robić uczony słowacki, jeżeli czyni to czasopismo czeskie! Również podobnie ma się rzecz z brzmieniami nosowymi *q* i *ę*; — oddawać ich przez *om* i *on* nie można. Już choćby z tego powodu nie godzi się, że *ą* i *ę* są to dźwięki prastare pierwotnego języka słowiańskiego, — a to już powinno wystarczyć, aby te brzmienia w nazwach pisać osobnymi znakami. Znaki te zresztą przyjęli wszyscy językoznawcy słowiańscy i obcy. Jeżeli zachowuje się w nazwach geograficznych pisownię i znaki obce np. w nazwach francuzskich *ç* (jak: Besanç, Brabançon), dlaczego nie ma się uwzględniać prasłowiańskich brzmień *q* i *ę*, które z języków wszystkich słowiańskich przechował jeden tylko język polski?! Chcąc się zajmować nazwami spiskimi, trzeba najpierw znać język polski!“ A inde ten istyż dr St. Eljasz-Radzikowski w swojej rozpr. „Z folklorystyki słowackiej“ napisał (Lud, org. ludozn. r. V., str. 255): *Dziwny to bowiem kraj ten Spisz! Obok siebie nazwy słowackie, polskie, ruskie, niemieckie, madziarskie i łacińskie*. Obecnie panuje urzędowe imiennictwo madziarskie, przed którym nawet musiały ustąpić nazwy niemieckie miast, najbardziej zakorzenione. Badanie nazw miejscowych spiskich z powodu takiej różnorodności przedstawia też bardzo wdzięczne pole pod tym względem. Podstawę stanowią nazwy słowiańskie, przeważnie znowu słowackie, które są bardzo zbliżone do nazw polskich u nas co do swej budowy.“ Pán Eljasz-Radzikowski żąda od Slovákov, aby miestné názvy poľského Spiša písali po poľsky. Aby ich písali *opierajúc sa o poľské hláskoslovie*. Pán Eljasz-Radzikowski sotva si tú vec rozvážil. Na inom mieste uznáva, že sú na Spiši obok seba miestopisné názvy 1) slovenské, 2) poľské, 3) ruské, 4) nemecké, 5) maďarské a 6) latinské. Čo si pán Eljasz-Radzikowski myslí, že sú Slováci od prvého do posledného sami univerzitní professori, habilitovaní každý o sebe, na slovenské jazyky, na germánčinu, na uralsko-altajčinu? atď. Len keby vedel Slováci spišské názvy obcí po slovensky napísať správne, opakujem: po slovensky, nie to okrem toho ešte aj *v iných piatich rečiach*? Ostatne p. Eljasz-Radzikowski je veľmi divný človek. Žiada od Slovákov, aby písali mená poľských obcí na Spiši po poľsky, opierajúc sa o poľské hláskoslovie, ale na obrat necíti sa byť povinným vo svojich spisoch písať slovenské názvy po slovensky... Vo svojej často tu spomenutej rozprave o Tatrách slovenský Ďumbier menuje *Dziumbir* a Štrbu: *Szczyrba* (odział Szczyrbski), vidz v Przew. 264. Kde je tu logika? Alebo poľskí spisovatelia tak aplikujú logiku? — Oboznamujúc dielce Stanislava Grabského „Słowacy“ (Warszawa 1901, wy-

dawn. Przegl. tygodn. str. 95) Henrik Ułaszyn napisał: „...zwrócimi tu tylko uwagę iż autor niesłusznie używa wyrażenia „język słoweński“ dla oznaczenia języka, którym mówią Słowacy. Tak wprawdzie nazywają Słowacy swój język, ale my, Polacy, nazywamy go *słowackim*...“ (Lud. org. ludozn. r. VIII, str. 322). Tu spisovateľ poľský za chybu vytýka poľskému spisu o Slovákoch to, že ich reč menuje *slovenskou*, tak ako si ju oni sami menujú, a žiada, aby sa v poľštine reč slovenská menovala *slováckou*, lebo ju tak nazývajú *Poliaci*. Dlhy si placme, priatelia budzme. Ostávajme každý pri svojom. Aj my Slováci sa chytíme len poľskej logiky a budeme písať všetky spišské osady, aj poľské, tak, jako ich my nazývame: Jarabiná a nie Jarzębina, Ružbachy a nie Družbaky atď. A čo sa týče písania zemepisných názvov, dobre bude, keď sa p. dr Stan. Eljasz-Radzikowski radšej o to postará, aby ich nebyzdili — poľskí spisovatelia. V preleksiách Vincenta *Polu* „Rzut oka na północne stoki Karpat“ (v Krakove 1851) menuje sa rieka Váh „Vaga“ („do Dunaju plynie *Waga* doliną liptowską“; „Poprad wpada do Dunajca. Orawa do *Wagi*“, na str. 13). Meno stolice spišskej tamže z pravidla objavuje sa formou „Spiż“, „ze Spiżu“, a skutočnú formu *Spiš* dopúšťa spisovateľ iba pobočne („cały rod osiadły tedy nad Popradem, Kamienicą górną i górną Białą jest od granicznego Spiżu zwany *Spiżakami*, a niekiedy także *Spiżakami*, na str. 123). — Ktože menuje Vah — Vaga, Spišaka — Spiżak?

61. §. Na východoslovenskom území užsom všetci Rusi vedia aj po slovensky a užívajú miestnych názvov slovenských. V zemplínskej a v ungskej stolici nie sú východní Slováci čistí, ale s Rusmi pomiešaní a preto sú tamojšie názvy silne ruštinou napustené. Aj tu píšem miestopisné názvy podľa zásad, ktoré som odôvodnil pre čistú východoslovenčinu. T. j. píšem: Vinné, do Vinného m. miestneho Vinni, do Vinneho: Staré, do Starého m. Stari, do Staroho atp. Tieto zásady som pristrihoval aj k názvom takých obcí, ktoré sú už nie na východoslovenskom území užsom, ale blízko k nemu. Píšem Volková (m. Voůkova), Dluhé v Ung. (m. Douhi, do Douhoho), Ciganovce (m. Ciganoůců), Kožuchovce (m. Kožuchivců) atp. — Ak sú ruské názvy nie bežné východoslovenskou výslovnosťou ani na území východoslovenskom užsom, ani blízko k nemu, tam som zachoval pôvodné hláskoslovné svojskosti: Dedačovce, Podhorodie atp. U Niederleho: Dzedačov, Podhradie — Pohhorodie, Podgorodie (!). Formu Dzedačov, ale výslovnosťou „Dedačov“, počul som aj ja v Koškovci; ale som písal podľa formy počutej v Humennom, ktorá sa srovnáva s úradnou. Táto úradná forma („Dedasóc“) musela mať svoj vzorec, a tým vzorcom mohla byť iba forma „Dedačovce“; od Dedačova muselo by byť úradne: „Dedacsó — Dedasó“.

62. §. S názvami, ktoré sa považujú za slovenské, je na dvoje. U niektorých je pôvod jasný, u iných nie dosť jasný. I pri prvých i pri druhých sa vyskytujú nesnádze, keď ide o stanovenie ich správnej podoby. Máme na pr. troje obcí s názvom Abranovce — Abramovce. Názov je skrátenejší z Abrahamovce. Dve z nich úradne dosiaľ menujú 'Abrahámfalu; tretiu podľa odranej slovenskej formy 'Abrány. Niederle, opierajúc sa o úradné názvy, pomenoval prvé dve: Abrahamovce, tretiu Abranovce. Pri tamtych sa dá obnoviť pôvodnejšia forma; pri tretej veru nie, je na závade úradný názov 'Abrány. — Máme Vyšný a Nižný Vladič, ale toto meno sa odralo, počul len Ladič. Tu sa dá obnoviť, alebo povedzme zachovať pôvodná forma, lebo je tomu úradný názov priaznivý (Vladicsa). Ja nepochybujem, že sú aj Vyšné a Nižné Ladičkovce z toho istého mena Vlad, Vladko, Vladičko, ale tu sa už nedá zachovať etymologické písanie, lebo názov úradne znie: Ladiskóc, nepodporuje tedy etymologické písanie: Vladičkovce. — Že sú Niederleho Vojkovicé nie správnu formou, to vidieť z toho, že sú odvodené od bežného za stara na východoslovenskom území mena Vojko („Vojk“) = Vojkovce tak ako Jankovce, Ladičkovce atď. Ale správne sú z toho istého mena: Vojčice. — Niederle bez práva pomenoval obce Szilvásapáti a Széplakapáti: Opatovce a Opačka. Domášni obyvatelia menujú prvú Opatské (Opacke, z Opackeho) a druhú Opatská (Opacka strana Siplaka). — Božčice v sečovskom okrese menujú úradne Bosnyica, aj Niederle prijal toto meno: Bošnica. Nevie, odkiaľ sa vzaly tieto posledne uvedené formy. Ja som počul vyslovovať: Boščice, do Boščic. — Ani to neviem, prečo dal Niederle prednosť forme Sabinov proti jedine bežnej Sobinov; bezpochyby sem patrí aj Soboš, tiež v Šarišskej. — Povinný som tu ešte jedon názov vyzdvihnúť. Obec „Korotnok“ (úradný názov) menuje Niederle Korytné a v závorke Korotnok. Ani jednej ani druhej formy tamojší obyvatelia neužívajú, ani okolití Slováci. Mal som veľa trápenia chcúc zistiť nominatívovú formu. Ľudia sú, čo do tohoto názvu, veľmi pomútení. Iba to je isté, že je gen. do Koritňa a lok. u Koritňu. V Kluknave hovoria v nominatíve: Koritňe, v Jabloní: Koritňo, inde aj Koritňa. Je pravdepodobné, že je skutočný nominatív: Koritňe. To musí byť tá istá forma, ktorá je v názve: Jabloňe, (gen. do Jabloňa, lok. u Jabloňu, z týchto pádov odvodil svoj nominatív „Jabloň“ aj podávateľ Niederleho). Jabloňe je spisovné: Jablonie, ale či je možné Korytnie? Ja som sa rozhodol

za podobu Korytník, ktorá je totožná s úradnou formou, a ktorú užívali dávnejšie.*)

Nenapodoboval som etymologiu Niederlových názvov, keď sa protivila skutočnej výslovnosti a keď názvy i skutočne vyslovované môžu sa zo slovanského bez ťažkostí odvodiť, pravda, inakšie. Písal som: Oružin (Nied.: Starý Ružín, úradne: Ó-ruzsin), Skrabské (Nied.: Strabské), Krišľovce (Nied.: Križľovce). Písal som: Kehnec (Nied.: Keňhez, úradne: Kenyhec), lebo to meno tak vyslovujú a vidím tu podobné prešmykovanie spoluhlások, aké je v slovách: *konyha* a *kuchňa* (*kuhňa*). Tu niet miesta na podrobné etymologizovanie. Pokiaľ etymologickosť všetkých svojich foriem nedokážem, *nech sú oprávnené na zásade skutočnej výslovnosti.* Ešte pripomínam, že z dvojtvarov Štola — Štvola uznal som prvý za pôvodnejší.**)

*) R. 1353 vyskytuje sa forma Korutnok, r. 1519 už Korotnok. Prvý považujem za ruskú „Korytnrk“; druhú za pomadarcenú z Korytnrk. Slovenskú formu Koritník najdeš už r. 1341, tedy žila súčasne s ruskou formou. Vidz názvy té v Hradzského „Szepesvm. helység.“ Tam najdeš už aj odchylné formy, ale z novej doby, menovite: Koritno z 1638, Koritnya z 1723, Korotyran z 1524. „Korytňany“ sú v Ungskej a domáši ruskí obyvatelia si ich menujú Korütňanü. Od oboch tých dedín povstali priezviská. Hradzsky uvádza v menoslove nadžupanov a úradských Malej stol. spišskej mená: Koritnyányi (1583—1624) a Korotnoky (1631—1651). Hradzsky. A szepesi tízlándzs. széke, 170. — V XVII. storočí spomína sa aj priezvisko *Koroth* (tiež tam, 190), ale to môže byť len natoľko v spojitosti s menom obce Korytník, nakoľko je skratkou priezviska: Korothnoky.

**) Niederle uvádza vedľa seba tieto dve podoby jedného názvu: *Štvola* a *Štola*. Št. Mišík (Slov. Pohľ. 1903, 119) iba podobu Štola uznal za dobrú. Úradne sa volá tá obec *Stóla*. V susednej dedine, v Batizovciach, u J. Štefka má uistiť, že Štolania a ich bezprostrední susedia (Batizovce, Gerlachov, Lučivná) menujú tú dedinu: Štvola, ale v odľahlejších obciach, na pr. v Ščavniku nazývajú tú dedinu Štola. Na vlastné uši som sa o tých veciach presvedčil v spomenutých dedinách. V dedinách Štola, Lučivná, Batizovce, Gerlachov, z posledných troch podávam jazykové ukážky, hovoria miešaninou, v ktorej je veľa liptovskostí. Ráz miešaniny dovoľuje myslieť, že sa tu osadili Liptáci na vrstvu poľskú, čiastočne už s ruským obyvateľstvom smiešanú, a táto miešanina obyvateľstva podrobená je od sto a sto rokov vlivu východoslovenského nárečia. A o tom, že sú Liptáci neskorším živlom v spomínanej miešanine obyvateľstva, zdá sa svedčiť aj dvojaká podoba Štola — Štvola. Vidím v podobe *Štvola* po liptovsky predĺžené *o* = *Štuola* = *Štvola*. V Hradzského Szepesvm. helységnevei obieha meno Štola počnúc od r. 1314, a síce už aj rečeného roku formou: *Stohla* na dôkaz, že je v tom názve *o* dlhé. Z novšieho času, z r. 1723 má aj podobu: *Stuhla*, čo môže byť vari dôkazom, že

63. §. Keď pôvodná podoba slovenského názvu dosiaľ žije v skloňovaní, zachovávam ju aj v nominatíve. T. j. píšem: *Zborová* (u Niederleho: Zborov), lebo je v gen. zo Zborovej; *Zbojné*, lebo je v gen. zo Zbojného; *Volové* (u Niederleho: Slovenská Voľova), lebo je v gen. do Volového; *Široké* (u Niederleho: Široká), lebo je gen. zo Širokého; *Svidničky* (u Niederleho: Svidnička), lebo v g. zo Svidničok; *Stropkovo* (u Niederleho: Stropkov), lebo je v gen. do Stropkov; *Stracené* (u Niederleho: Ztratená, Stracena, Stračena), lebo je v g. zo Straceneho; *Mudrovec* (u Niederleho: Mudrovec), lebo je v g. do Mudrovec; *Makovce* (u Niederleho: Makovce), lebo je v g. do Makovca; *Majurky* (u Niederleho: Majerka), lebo je v g. z Majurek; *Katune* (u Niederleho: Katúň), lebo je v g. z Katuň; *Jablonie* (u Niederleho: Jabloň), lebo je v g. do Jablonia, v miestnej výslovnosti: nom. Jabloňe, gen. do Jabloňa, lok. u Jabloňu; *Bzané* (u Niederleho: Bžany), lebo je v g. do Bzaného atď. Keď sa pôvodná podoba slovenského názvu shodovala s podobou názvu úradného, z toho som mal úprimnú radosť. Písal som: *Karná* (u Niederleho: Karné, v maď. Kárna), lebo je v gen. do Karnej; *Pikrá* (u Niederleho: Příkré, v maď. Píkra), lebo je v gen. z Píkrej. — Ale keď pôvodná podoba slovenského názvu vyhynula v skloňovaní, prijal som do nominatívu tú podobu, ktorá v skutočnosti žije v skloňovaní. Písal som

o predĺžili východní Slováci svojim spôsobom do *u*, tak ako *koň* — *kuň*. Pre formu Štvola Hradský nepodáva príkladu z listín. Že v Štole a v uvedených podobnorečových dedinách dvojhlásku *ô* (= *uo*) znali, o tom svedčí ich reč doteraz. Od Miša Fabika, rodáka z Lučivnej, viem, že miesto prvotných svojich foriem: *vól*, *nôž* vyslovujú: *v'ol*, *n'ož*; prvá čiastka dvojhlásky *ô* (= *uo*) zanechala po sebe dosiaľ slyšiteľný, písmom ťažko označiteľný pazvuk. A v rozprávke, ktorú som si zapísal od J. Panušku, rodáka z Lučivnej, najde čitateľ viac ráz slovo *skvora*, na pr. vo vete „liška zrucila skvoru zo seba“. V slove *skvora* zachovali rečení obyvatelia tú istú dĺžku, ktorú v mene svojej obce. *Skvora* zo *skora*, po poľ. *skóra* (= *Skura*); *Štvola* zo *Štola*. Uvedené dediny znajú aj ostatné dvojhlásky spisovnej reči, v tomto prípade liptovštiny, ale aj v týchto prípadoch ztráca sa prvý člen dvojhlásky až do nerozoznania a počut miesto neho len neurčitý pazvuk. V najbližších dedinách liptovských, na ktoré východná slovenčina nemá vlivu, uplatňujú sa dvojhlásky liptovskej vravy *celou silou*, uvidí to čitateľ z príslušných ukážok jazykových zo Štrby a z Važca. Z týchto úkazov sa môže zatvárať bezpečne, že sa v dedinách: Štola, Lučivná, Batizovce a Gerlachov nepoliptovštili východní Slováci, ale stáva sa naopak, povýchnoslovenčujú sa tu prvotní obyvatelia poľskoruskí a liptovskí.

tedy: *Horná* (u Niederleho: Horná a Hornia, v maď. Hornya), lebo sa skloňuje: do Horňi, na Horňi; *Terňa* (u Niederleho: Trnia, v maď. Ternye), lebo sa skloňuje: z Terňi, v Terňi atď.

64. §. Jednaké názvy rozlišujú sa prívlastkami alebo miestnym určením. Bežnými prívlastkami pre obce sú: Vyšná, Nižná (nikdy nie Horná, Dolná);*) Stará, Nová, Veľká, Malá. Miestne radi určovali obec starí obyvatelia dľa tekúcej vody. Starí Iudia ešte aj teraz vedia o tom rozprávať, že sa terajšie Kecerovské Pekľany (u Niederleho Kecerské) menovali predtým Pekľany na Ofšave, a zas Usovské Pekľany (u Niederleho chybné Uzovské): Pekľany na Sviňke. Tretie Pekľany východoslovenského územia sa teraz menujú Pillerovské Pekľany (u Niederleho len Pekľany). Terajšie Kecerovské Kosceľany dosiaľ určujú podľa miesta: Kosceľany na na Ofšave, a terajší Szentistván: Kosceľany na Hornadze.

Lud nevie dostatočne porozumeť potrebe dôsledného rozlišovania miestopisných názvov. Rozlišuje blízko k sebe postavené obce, hlavne spomenutými prívlastkami Vyšná, Nižná, Stará, Nová, Veľká, Malá, ale inak len veľmi málo dbá o presnosť, uspokojujúc sa s prípadu na prípad nahodilými opismi. Na našom širšom území jest po viac obcí rovnakého mena. Také sú: Zavadka, Polanka, Rokytov, Petrovce, Voľa, Porubka, Macijovce, Jakuboviany, Hrušov, Hradzisko, Hermanovce, Hažin, Hankovce, Haniska, Fofvark, Dubravka, Červenica, Bukovec, Brestov atď. Osobite vyzdvihnem rozličné Hamre a bezpočetné Huty a Hutky, pre ktoré lud nemá stáleho všeobecne znaného rozlíšenia, len ich tak s prípadu na prípad opisuje. Na daktoré hore spomenuté meno jest aj 5—6 obcí a lud ich predsa nijakými stálymi prívlastkami nerozlišuje. Často sa uspokoja aj úrady púhym pripomenutím stolice, v ktorej patričná obec leží. V Spišskej, v Šarišskej, v Zemplínskej, v Ungskej majú po Zavadke, okrem toho v Spišskej a v Zemplínskej po Zavade; úrady sa úplne uspokoja označovaním stolice, v akej obec leží. V takýchto prípadoch to stačí, aj sám som tak postupoval. Úrady starajú sa neustale o bližšie určovanie jednakých miesto-

*) Za chybné treba tedy pokladať u Niederleho: Horná a Dolná Šitnica; Horná a Dolná Ofšava, Ofšva; Horná a Dolná Vladiča atď. Všetky té názvy sú aj inak nesprávne. Treba ich písať: Vyšná a Nižná Šitnica, Vyšné a Nižné Ofšavy, Vyšný a Nižný Vladič.

pisných názvov a tým sme zavadili o otázku, ako sa má v tej veci zachovať slovenská nomenklatúra? Rozhodnutie je nie veľmi ľahké. Určovací postup nebere sa totiž tou istou cestou u úradov, ktorou bral sa u ľudu.

Jest veľa názvov, kde úradný jazyk potrebuje určovať; v reči ľudu je to zbytočné. V Šarišskej je *Lipovec* a *Lipovce* (u Niederleho popri *Lipovce* už aj *Lipovec* a to na prvom mieste), z oboch má úradný jazyk *Lipóc*. Že je tento *Lipóc* v tej istej stolici, rozlíšili ho. *Lipovec* je teraz *Szinyelipóc*, *Lipovce* sú *Kecerlipóc*. Je jasné, že tu východný Slováč nepotrebuje rozlišovania. A na to jest dosť príkladov. Máme na širšom území štyri obce maďarského názvu *Ruszka*: *Nagy- és Kis-ruszka*, *Regeteruszka* a *Oroszruszka*. V slovenčine razoznávajú sa tak, že prvé dve majú stálé prívlastky: Veľký a Malý *Ruskov*, tretia má holý názov pôvodný: *Ruskov*, a štvrtá: *Ruské*. A tým sa celkom dobre rozoznávajú. — Zemplínska obec *Nagymihály* je: *Michalovce*, šarišská *Szentmihály*: *Michalany*. — Na rozdiel od šarišskej obce *Szinye*, volá sa abaujská obec *Petőszinye*. Prvá po slovensky *Sviňa*, druhá *Scinica*. — Šar. obec *Hunkóc* volá sa u ľudu *Hunkovce*, ungská *Hunkóc* u ľudu: *Choňkovec*. — Zemplínska obec *Usertész* = *Čertizné*, ungská *Csertész* = *Čertiz* (do *Čertiza*). — Zemplínska obec *Cernina* = *Cernina* (do *Cerniny*), šarišská *Cernina* = *Cerniny* (do *Cernin*). U Niederleho prvá sa volá *Černina*, druhá *Černica* a *Cernina*; ě v násloví je pri jakejkolvek etymológii chybné, čierny je po východoslovensky: čarny. — *Szentgyörgy* (v Spiš.) = *Jurské*, *Szentgyörgy* (v Šar.) = *Ďur*. — *Koksóindszent* (v Abaujskej) = *Mindsent**), *Mindszent* (v Spišskej) = *Bijacovec*. — *Szepesváralja* = *Podhradz*, *Sebesváralja* = *Podhradzik*. — *Rákóc* (v Šar.) = *Rakovčik*, *Rákóc* (v Zemplínskej) = *Rakovec*. U Niederleho v oboch prípadoch: *Rakovec*, to je chyba.**)

*) Východní Slováci často tak narábajú s mnohočlennými názvy maďarskými, jako s horeuvedeným *Koksóindszent*. V tomto prípade osvojili si druhú časťku slova: *Mindszent*. Tak aj v nasledujúcom: *Vaguš* (*Kapivágás* v Šarišskej). Obyčajne prisvojujú si prvú časťku, majú: *Davidov* (*Dávidvágás* v Zempl.), *Silvaš* (*Szilvástűfalú* v Zempl.), *Ňarsany* (*Nyársardó* v Šar.).

***) V ostatné časy počalo sa rozlišovanie miestopisných názvov chorobným spôsobom. Na našom širšom území majú tri obce meno *Zdravec*. Iba šarišské *Zdravec* zachovávajú pevne svoje meno. Spišské si počínajú prisvojovať meno *Dravec*, aby sa líšily od iných obcí podobného mena. Práve tak

A jako jest veľa miestopisných názvov slovenských, ktoré netreba bližšie určovať, tak jest naopak veľa úradných názvov, ktoré nepotrebujú bližšieho určovania, ale slovenské ho potrebujú. Podávam príklady: Máme dve obce, ktorých meno je *Rovné*, jedna je v Šarišskej, druhá v Zemplínskej. V úradnom jazyku šarišská sa volá: *Rovno*, zemplínska: *Rovna*. Iné príklady: Vaľkovce (v Abauj.) = *Vajkócz*, Vaľkovce (v Šar.) = *Valykóc*. — Štefanovce (v Zempl.) = *Stefanóc*, Štefanovce (v Šar.) = *Istvánvágás*. — Foľvark (v staroves. okr.) = *Folyvárk*, Foľvark (v kežm. okr.) = *Forberg*. — Hažin (v Ung.) = *Gézsény*, Hažin (v Zempl.) = *Hazsina*. — Matašovce (v Zempl.) = *Matyasóc*, Matašovce (v Spiš.) = *Mátyásfalu*. — Lužany (v Šar.) = *Long*, bezpochyby staršie meno než je uvedené slovenské, a Lužany (v Šar.) = *Luzsúnka*. Tého posledné Lužany menuje Niederle: Lužanka a Lažany. — Kraviany (v Spiš.) = *Kravján*, Kraviany (v Zempl.) = *Kereplye* atď.

A teraz znova zopakujem otázku: Jako sa máme zachovať naproti úradným názvom, čo do bližšieho určovania svojich miestopisných názvov?

Treba sa nám oddať prúdu a plávať s ním počnúc odtade, kde vypadlo kormidlo z rúk nášho ľudu. Aby sa ešte jasnejšie vyslovil: Treba nám prijať názvy úradné: Kecerovské Peklany, Usovské Peklany, Kecerovské Koscelany atď. a opustiť staré, prvotné: Peklany na Oľšave, Peklany na Sviňke, Koscelany na Oľšave atď. Slabé sú naše sily, aby sme sa mohli stavať proti prúdu s nádejou na víťazstvo. To víťazstvo nevydobudneme totiž my, spisovatelia a novinári, mohlo by ho vydobudnúť iba obyvateľstvo východoslovenského územia . . .)*

robia unské s tých istých príčin! Tedy z tých istých príčin o krátky čas zase budú mať jednaké meno, Dravce m. Zdravce. Tým sa približa síce k úradnému názvu Daróc, ale, čo do rozlišovania, tam budú, kde boli. Asi tak sa má vec aj s obcou Švaby. V Spišskej sú Vyšné a Nižné Švaby, po maď. Ó-major a Sublechnic; prvé počínajú menovať: Starý Majer, druhé Sublechnica. Tretie Švaby sú v Šarišskej, po maď. Németsóvár. Obyvateľstvo ich dosiaľ volá Švaby, ale literatúra sa to nepáči a preto Niederle ich nazval Šóvár a v závorke Šváby. Ale Šóvár, podobou *Šomvar* je živým názvom susedného Tótsóváru a nie Németsóváru. Poznamenávam, že Tótsóvár nazval vymysleným menom *Slaná* a do závorčky položil aj maď. Šóvár. Z toho potom vysvitá, že je u neho *Šóvár* aj Németsóvár aj Tótsóvár. Načo veci pliesť?

*) Že som túto svoju zkusenosť vyslovil, že som sily Slovákov slabými uznal oproti prúdu, jaký panuje na vodách topografickej nomenklatúry, to zase

65. §. Rozlišujúc jednaké miestopisné názvy, zachovával som nasledujúce zásady:

1. Keď sa názvy samy sebou zreteľne odznačujú, zachovávajú svoju podobu. To sa potahuje v prvom rade na názvy, ktoré som uviedol v tretom vypočatí predchádzajúceho §-u. Ale sem patria aj také, jako: Vyšné Švaby a Nižné Švaby (v Spiš.); Švaby (v Šar.) stoja ojedinelé touto prostou podobou na území východoslovenskom,

zbíri proti mne niekoľko ľudí. Idealisti a optimisti myslia, že je dosť nepopustiť, že proti úradným miestopisným názvom svoje vlastné máme postaviť. Iba idealisti a optimisti môžu tak myslieť. A takí, ktorí na okamih nazreli do východoslovenských pomerov, nemajú tušenia o ich skutočnosti. Uvediem tu niekoľko hlasov: Spoločnosť Romana *Zawilińskiego* (o výlete jej píše v besednici krakovského *Czasu*, 1902, sierpień), ktorá išla do Novej Belej na Spiši, pýtala sa počestných domorodcov: „Czy dobrze idziemy do Uj-Beli?“ — „Jako mówią, do Biąły“ — „Ano, tak, do Nowej Białej!“ Z tohoto rozhovoru *Zawiliński* príliš veľa zatváral. On napísal: „Przekonaliśmy się z tej rozmowy nietylko o tem, że lud tu mówi czysto po polsku, tak samo, jak u nas na Podhalu, ale i o tem, że narzucone gwałtem madziarskie nazwy, istnieją tylko na mapach i w urzędowych aktach, lud zaś sam używa tylko swoich polskich, jak Biała, Niedzica, Rychwałd, Hanuszowce itp., a nie Uj-Bela, Nedez, Reichwald, Hanusfalva itp. Marne i śmieszne są te gwałtowne zapędy madziaryzacyi krajów i okolic od wieków słowackich lub też polskich.“ Spoločnosť p. Romana *Zawilińskiego* stretla sa náhodou s takými ľuďmi, ktorí dosiaľ nepodľahli novému vlivu. To stalo sa bezprostredne na hranici haličskej. Ale to bola skutočne len náhoda. Už jeho rodák dr Stan. *Eljasz-Radzikowski* celkom inakšiu zkušenosť nadobudol. Je pravda, že o sedem rokov neskoršie. Dr Stan. *Eljasz-Radzikowski* v polemii so Št. *Mišikom* napísal (Sbor. Mus. slen. sp., 1899, str. 161): „Raz przychodzę do Mięgużowiec (na Spiszu) i pytam starego górala, jak nazywacie waszą dziedzinę? On mi na to: *Menguszfulu*. Ale to jest po madziarsku, jak po słowieńsku? — E, to się dawniej nazywało *Mięgużowce*, teraz „lem“ *Menguszfulu* (!).“ Kto tak pochodí východoslovenské územie, jako som ho pochodil ja, ten sa presvedčí, že sa východoslovenské územie nehodí na purifikačné experimentácie. Udaje *Niederlových* literárnych pomocníkov, ktoré som dostatočne osvietil v tomto záhlaví, jasne svedčia o tom, že sa povážlive otriasla pôda pod nohami východných Slovákov, čo sa týče prvotných miestopisných názvov na ich území. O tom vedia už aj v zahraničí a na ospravedlnenie svojho stanoviska uvádzam tu slová jedného Rusa. I. P. *Filevič*, ktorý, jako píše na str. 30. svojho spisu „Ugorska Rus“, pobudol medzi uhorskými Rusmi, zkušil, že uhorskí Rusi pomadarchujú názvy svojich obcí, aj o „Rusoch“ vo Vrannom a v Trebišove to hovorí, tedy vlastne o Slovákoch, a dajúc výraz tejto svojej zkušenosti, takúto žiadosť vyslovil: „Na ugorskich našich sootčestvennikach ležit objazannosť sochranii slaviano-russkija nazvania po krajnej méré v zapisi. Bolše ničego, pri ich položenii, trebovat nelzia.“ (Tiež tam, na str. 30—31.)

netreba ich tedy osobite určovať. Štílbach (v Spiš.) jasne sa odznačuje od Šteľbacha (v Šar.), len ich nesmieme miešať. Niederle Štílbach menuje aj Šteľbachom. Štílbach je slovenská, Šteľbach je ruská výslovnosť patričného nemeckého mena, v Šteľbachu totiž bývajú Rusi. Gajdoš a Gojdoš dobre sa rozlišujú, obidve v Ungskej.

2. K názvom, z ktorých je len po jednom v stolici, nedávam bližšieho určenia, ale pridávam len meno stolice. V druhom výpočatí predchádzajúceho §-u sme videli z príkladu „Zavadky“ a „Zavady“, že tak sa tu chová aj úradný jazyk. Na takomto základe píšem: Zdravce v Spiš., Zdravce v Šar., Zdravce v Ung., Dubravka v Zempl., Dubravka v Ung., Klečenov v Abauj. (u Niederleho Kľačanov a Kľečanov), Klečenov v Zempl. (u Niederleho Kľačanov a Kľečenov), Hradzisko v Šar., Hradzisko v Spiš. atď. atď.

3. Ťažko je nakladať s názvami, z ktorých je viac vo stolici. Aj tu sa dá s prospechom užiť predošlého pravidla, a síce tak, že k názvu pridáme meno okresu. Ale často býva, že je v jednom a tom istom okrese viac jednakých názvov. V takýchto prípadoch zväčša sa už postaraly úrady o náležité rozlišovanie berúc k bližšiemu označeniu dajaké miestné alebo osobné meno. *Ak nechceme napomáhať zmutok, nesmieme ísť vlastnými cestami, tu sa musíme podrobiť tomu, čo úrady ustálily, už či sa im vec vylurila a či nie. Toto je to vodstvo, po ktorom musíme plávať s prúdom úradného jazyka.*

Máme v stropkovskom okrese Vyš. a Niž. Sitnicu, v ungvárskom: Vyš. a Niž. Nemecké, v stropkovskom Vyš. a Niž. Oľšavy (u Niederleho: Horná a Dolná Oľšava a Oľšva!). V takýchto prípadoch je ľahko topografovi, lebo sa prívlastky shodujú s úradným názvom. Ale máme v ungskej tri dediny s názvom Remety, z nich sú dve v sobranskom okrese. Vyšné zemopisne volajú sa úradne Felsőremete, ale Nižné zemopisne volajú sa už oddávna: Sárosremete (u Korabinského už takto). Čo si tu počať? Niederle zachováva zemopisné prívlastky: Vyš. a Niž. Remety, ale ja som už nepočul názvu „Niž. Remety“ od Slovákov, len „Blatňe Remeti“. Tretie Remety ungské sa volajú úradne Turjaremete. Nelogickosť úradného názvu je jasná (sú Vyšné Remety, ale Nižných niet), ale konečne tu ide o rozlišovanie obcí a nie o logiku. Keď domáši chodia do „Blatních Remet“, my ich už hádam ani nemôžeme siliť, aby chodili do „Nižních“? Ja píšem: Blatné Remety a

zpravidla zachovávam vyslovenú zásadu o tom, že sa musíme opierať o úradné určovanie jednakých obecných názvov, ale v tomto jedinom prípade položil som v zátvorke aj „Nižné“. Keď úradný jazyk ešte nemá alebo nepotrebuje prívlastku, ale v slovenčine je ho treba, prídával som k názvom meno stolice alebo okresu, teda: Štefanovce v Zempl., Štefanovce v Šar. (Stefanóc a Istvánvágás), Valkovce v Šar., Valkovce v Ab. (Valykóc, a Vajkóc), Folvark v staroves. okrese, Folvark v kežm. okr. (Folyvárk a Forberg), Červenica vo vtoris. okr., Červenica v ntoris. okr. (Vörösalma a Yörösvágás), Macijovce v sob. okr., Macijovce v nves. okr. (Mateóc a Matejóc) atp. Iné príklady: Hermanovce v topl. okr., Hermanovce v šir. okr. (Tapolymhermány a Sztánkahermány). Ak sú jednaké názvy v jednom okrese a prívlastky sú nevyhnutné, prívlastky úradného názvu napodobiť treba aj na ten prípad, keďby v reči ľudu neboly dosiaľ v úžitku: Topľ. Nemcovce a Kapuš. Nemcovce, obidve v topl. okrese, úradne: Taplinémetfalu a Kapinémetfalu. — Keď bolo treba, uplatňoval som této zásady všetky spolu: Hrušov v Sp., Hrušov Vyšný a Nižný (v Zemplínskej). Úradne prvý bez prívlastku, druhé: Felső-, Alsó-körtvélyes. Nižný Hrušov menuje Niederle Hrušovkom; ja som ho počul menovať len Hrušovom. — Rokyty v Šar., Hum. Rokyty a Zbudzský Rokyty. Prvý úradne bez prívlastku, druhé: Homonnarokító a Izbugyarokító. Šarišský Rokyty menuje Niederle aj „Rokycany“, ale omylom. Rokycany sú síce tiež v Šarišskej, ale to je iná obec, po maď. Berki. Aj túto menuje Niederle: Rokycany a v zátvorke: Rokocany. — Ťažko je rozlišovať také názvy, z ktorých je prílišne mnoho. Uvediem tu len Poľanky — Poľany a Huty. Práve pri takýchto sa nám treba pridržovať úradných názvov. Zo Zemplínskej som uviedol: Sečovská Poľanka (Szécs-polyánka), Tovarnianska Poľanka (Tavarnapolyánka), Nechválova Poľanka (Nechválpolyánka) a Poľana (Sztropkópolena). „Poľana“ je totiž len jedna na východoslovenskom území, nepotrebuje teda bližšieho určenia. Zo Šarišskej som uviedol „Poľany“ (gen. z Poľan), t. j. Krajnopolyana; z tej istej stolice: Vyšné a Nižné Poľanky (Felső- a Alsó-polyánka). Konečne: Poľanka v Ung. a Poľanka v Ab. (Sáros-polyánka a Lengyelfalva). Vidzme Huty a Hutky. Zo Šarišskej som podal: Stebnická Huta, Livovská Huta, Roľova Huta. (Niederle ich menuje: Hutiska, Lvovská Huta a „Fenixshuta“ [Roľova Huta]). Osadu „Phönixhutta“ menujú Slováci výlučne Roľova Huta. V Šarišskej jest ešte „Hutka“; túto menujú: Hutky, v g.

z Hutkoch, ale že „Hutky“ sú aj v Abaujskej, a to dve osady: Hutky Vyšné a Nižné, pomenoval som šarišské, majúc ohľad na rozšírenosť Hút a Hutiek, — Hutky v Šar. Z Abaujskej: Salánska Huta, Kováčvágáškka Huta (na krátko ju menujú: Vagaska Huta*), Šompotočká Huta a Šompotočká Hutka (Sompatakinagyhuta a Sompatakikishuta). V Ungskej: Huta v Ung., bližšie označenie z tej príčiny, z ktorej pri názve „Hutky v Šar.“ V Spiši sú okrem Smolníckej Huty ešte dve Huty, ktoré ľud spoločne menuje „Dzedzinky“. Úradne sa menujú: Imrichfalu a Istvánfalu. Imrich je slovenské, István maďarské meno. Sú to osady hodne staré. Istvánfalu takto sa menovala už r. 1386 („Estvanfalva“), Imrichfalu r. 1386 (?). V miestopisných slovníkoch dostaly určité mená: Ištvanovce a Imrichovce. Aj ja som prejal tieto mená, lebo názov domášny „Dzedzinky“ nedostačuje.

Pripomenutie 1. Ako písať miestopisné názvy, ktoré sa opierajú o slovo *ves*, také jako Nová ves, Stará ves? Toto je nie ľahká otázka. Dosiaľ sme ich písavali všetci etymologicky. Ale keď sme inde popustili v prospech východnoslovenskej výslovnosti, svedčilo by sa popustiť aj v takýchto prípadoch. Vo východnoslovenskej výslovnosti *ves* smliaždi sa z pravidla s prechodiacim slovom. To sa prvotne stávalo len v skloňovaní, miesto z Novej vsi alebo zo Starej vsi vyslovovali z Novejši alebo zo Starejši. Neskoršie vznikly z takých smliaždení nové nominatívy: Novejša, Starejša. Slovo „veš“ smliaždilo sa aj s inými prechodiacimi prívlastkami. Hovorí sa Naciňouša, Postredňeúša miesto pôvodných Nacina ves, Postredňa ves. — Je možné, že obyvateľstvo preto vyhybuje podobám „veš“, „vši“ atď., aby nezavdávaly príčinu k lačným vtipom, ku srovnaniam s podobami „veš“, „vši“ atď. Ale je i to možné, že tu ide o zabudnutú etymologiu, lebo sa neužíva pochopového slova „veš“ v smysle „valal“ alebo „dzedzina“. Odhodlal som sa písať opierajúc sa o výslovnosť: Naciňovsa, Postrednevsa, lebo tu ide o také neobyčajné smliaždenie zvukov, že by nedorozumenie vzniklo zavedením etymologických foriem: Nacina ves, Postredná ves. Istá vec je, že by užitočné bolo pre východných Slovákov, keby sa aj té podoby opieraly o výslovnosť východnú, ktoré sa potahujú na „Nová ves“, t. j. keby sme písali Novejša, z Novejši atp. Niederle písal z pravidla Nová ves, iba raz spomenul v závorke „Novejša“ pri Tušickej Novej vsi. Na moje rozhodnutie v tejto veci malo účinok vedomie toho, že východní Slováci smliaždené podoby názvu „Novej vsi“ nie rovnako vyslovujú. Popri výslovnosti „Novejši“ počut totiž aj „Novevši“: Košická Novevša, v Drinovskej Novevši. Opierajúc sa o výslovnosť, museli by sme tedy jedon a ten istý názov

*) Kováčvágáškka Huta preto, lebo „Kapivávás“ v topľ. okr. menuje ľud len „Vagáš“, horespomenutá Vagaska Huta nebola by tedy dobre rozlíšená. Kapivávás som pomenoval, aby vyhol nedorozumeniu, — Kapušianskym Vagašom.

(Nová ves) dvojako písať (Novejsa, Novevsa). Z takých príčin som sa odhodlal písať etymologicky názvy s „ves“ už na uvedené dva prípady, v ktorých sa formy neobyčajne odchyľili a do nepoznania zmenili. Niederle napíšuac Naciňovsu etymologicky „Nacina ves“, do závorcky položil aj formy: Naciňovša, Naciňoveš, cífac, že podľa etymologickej formy sotva by východný Slováč po-
trafil do patričnej dediny.

Pripomenutie 2. Maďarské bližšie určenie jedných názvov často nezodpovedá už skutočným okolnostiam; zakladá sa výlučne na historičnosti. Tak v Zemplínskej máme na pr. blízko hraníc šarišskej stolice: Zempléndricsna a Sárosdricsna, Zemplénsztaskóc a Sárossztaskóc, Zemplénbukóc a Sárosbukóc; i jedny i druhé i tretie dediny sú v jednom a tom istom stropkovskom okrese. Napodobil som úradné názvy. Bližšie určenia nezodpovedajú síce skutočným okolnostiam, ale tu je treba *úradného počínu*.*) — Podobne sa má vec s národnými prívlastkami. V Šarišskej máme Tót- a Magyarraszlatica, ale v obidvoch bývajú Slováci. V Zemplínskej jest: Orosz- a Magyar-krucsó, ale v Maďarskom bývajú Slováci. V tej istej stolici: Tapolyzisép a Magyarizsép, ale v obidvoch bývajú Slováci. Tapolyzisép Niederle menuje Slovenským, ale tohoto prívlastku neužívajú. Maďarský Žipov má $\frac{1}{4}$ maď. obyvateľstva podľa posledného popisu. V Šarišskej sú aj Németsakabvágás a Magyarjakabvágás, a v obidvoch obciach bývajú sami Slováci. Aj tu som sa opieral o úradné prívlastky v obrubách rozvinutých zásad. Prívlastok „Magyar“ som neprekladal slovom „Uhorský“, ako to robil Niederle („Uhorský Žipov“, „Uhorské Raslavice“), ale slovom „Maďarský“, tedy: Maďarské Raslavice.

Pripomenutie 3. Pôvodne neboly bežné prívlastky *Veľký a Malý Slavkov*. Hovorievalo sa: Slavkov a Slavkovek. Na území východnom dosiaľ je množstvo príkladov tohoto pôvodného rozlišovania obecných názvov: Hniliec a Hnilček, Poruba a Porubka, Zavada a Zavadka, Poruby a Porubky, tak aj Zavady a Zavadky, Poľany a Poľanky, Huty a Hutky. Jest ich dost aj inej podoby: Šalgov a Šalgovik, Tokaj a Tokajik, Podhradz a Podhradzik, Rakovec a Rakovčik, Salane a Salančík, Brežnica a Brežnička atď. Kde toto pôvodné rozlišovanie vyhynulo, musel som prijať novoveké: Veľký a Malý Slavkov. *Slavkovek* počuješ ešte po susedných dedinách, v samej obci len Malý Slavkov. Najprednejší človek obce mi vysvetlil, že svoju dedinu menujú Malým Slavkovom na rozdiel od Veľkého, „bo keď je Veľki Slavkov, ta musí bic i Maľi Stavkov“.

Pripomenutie 4. Opierajúc sa pri bližšom určovaní o úradné názvy pomenoval som Felsőerdőfalú a Alsóerdőfalú, predtým Óleszna a Újleszna, príslušnými novými názvami: Vyšná Lesná, Nižná Lesná. V obidvoch bývajú Nemci.

*) V takýchto prípadoch je prívlastok len prívlastkom; keď ide o pomenovanie obce, tam kladiem *miestné určenie*, takto: Poľanka v Zempl. (nie „Zemplínska Poľanka“!). Tým sa vyhne nedorozumeniu.

Pripomenutie 5. Niekoľko ráz pridal som bližšie určenie aj k takým názvom, ktoré sú ojedinelé na východoslovenskom území. Urobil som tak z ohľadu na inoslovenské miestopisné názvy, aby sa od týchto rozlišovali. Tak pri mestách: Spišská Sobota, Spišská Nová ves a ešte iných. Tieto ohľady budú sa museť ešte väčšou mierou uplatniť pri všeobecnom ustáľovaní miestopisného názvoslovía. Ale to sa môže stať iba po náležitom preštudovaní celého materiálu.

Pripomenutie 6. Na východoslovenskom území niet takej obce, ktorá by sa menovala Ves, Dolina, Voda, Pole, a preto vo viacčlenných názvoch, v ktorých sa spomenuté podstatné mená objavujú, nesmieme ich písať veľkou literou. Spomenuté podstatné mená sú v takých viacčlenných názvoch iba pochopovými slovami. Píšem tedy: Nová ves, Stará ves, Krížová ves, Stará voda, Pusté pole, Suchá dolina atp. V protive s tým píšem: Stebnícka Huta, Smolnícka Huta, Košické Hámre atd., lebo Huta a Hámre zjavujú sa jako samostatné miestopisné názvy, na pr. Huta v Ung. (maď. Hutta) a vôbec všetky huty, i „Stebnícka“, i „Smolnícka“, podobne aj hámre, i „Košické“ menujú sa v najbližšom okolí len Hutami a Hámrami.

Pripomenutie 7. Podľa nového pravopisu miestopisných názvov v úradnom jazyku píšu sa všetky prívlastky spolu jedným jediným slovom, hoc by ich koľkokoľvek bolo. Píše sa: Dunajekrempach, Lublókrempach, Sebeskellemesirétek atp. Kde ide o skutočný prívlastok, je to na mieste. Ale túto zásadu neoprávnene používajú povolané orgány tam, kde ide o administratívne slúčené dve (alebo tri obce): Píšu Garbócbogdány, Órdarma, Vinnabanka atd., a z toho býva zmutok u obyvateľstva. Podaktorí pochytiť prvú časťku názvu, iní zas druhú časťku. Počul som, že sa „Vinnabanka“ volá po slovensky: Vinné, lebo „Banki už ňit“. U Niederleho je naopak. On menuje „Garbócbogdány“: Bohdanovce; u neho zas — Garboviev niet. Niederle má na svojich mappách: *Farkašovce* s pominutím dediny Levkoviev (sú úradne v jednu administratívnu obec spojené), *Gračé* s pominutím dediny Petroviev (sú v jednu administratívnu obec spojené), *Markušovce* s pominutím dediny Ščepanoviev (lebo sú v jednu administratívnu obec spojené), *Bohdanovce* s pominutím dediny Garboviev (sú v jednu administratívnu obec spojené). Ja sa nazdávam, že sa také počínanie nehodí pre spisy *etnografické*. Pri Bohdanovciach mal aspoň toľko ohľadu, že túto jednu obec dvoma kolečkami (!) označil. — Máme administratívne obce, v ktorých je päť osád. Taká je Lándzsásfalu v Spiši. Do nej patria: Horka, Kišovce, Miklušovce, Primovce, Sv. Ondrej. To je pravda, že všetky spolu majú len 377 duší, ale o to nejde; sú osobité osady, so starými osobitými menami, stavaním so sebou nesúvisiace. A jako sa tu zachoval Niederle? Zo svojej mappy vypustil všetkých päť osád, a že ony spoločného úradne im udeleného administratívneho názvu ešte neznajú, — Niederle ich vôbec na mape nijako nespomenul. — Mojím domnením neztratilo by úradné názvoslovie na svojej cene, keby slúčené administratívne obce aj naďalej starším spôsobom menovalo, na pr. Csabalóc és Sterkóc, Izbugyabéla és Valentóc atp. Tieto obce sa dosiaľ menujú takto aj úradne, a to je správne. Keď napíšem novouvádzaným pravopisom: Csabalócsterkóc, každý, kto logicky myslí, bude sa nazdať, že tu ide o pomenovanie obce Sterkoviev pri Čabalovciach. V slovenčine sa nedá napodobiť úradný pravopis

v tejto veci, hlavne preto, že sa všetky čiastky názvu *skloňujú*, a potom aj preto, že ľudia pri slúčeninách naveky užijú len mena tej osady, do ktorej idú. *Už miestnymi príčinami sú k tomu nútení*. Idú buď do Farkašoviec, buď do Levkoviec, naraz do obidvoch dedín nemôžu ísť, lebo neležia spolu, sú oddialené od seba. Tu je nie taký prípad ako v názve *Budapest*. Budapešť leží na jednom priestore, t. j. je aj zemopisne jedným celkom. Preto sa takéto a podobné slúčeniny úradného jazyka u ľudu neujímajú a majú význam výlučne pre administráciu. Kto by sa vybral do Lándzsásfalu, ten by sa musel roztrhnúť na päť kusov a tých päť kusov muselo by ísť osobite do rečených piatich osád, ktoré patria pod administratívny názov Lándzsásfalu. — Spomenul som, že nedorozumenia vznikajú z úradného pravopisu. Niederle *Bakšu* (úradne Koksóbaksa) menuje *Kokšov*, a takej obce niet. „Koksó“ je len prívlastkom obecného názvu „Baksa“.

66. §. Miestopisné názvy sa neustajne menia, často vznikajú nové. Oproti týmto zmenám treba sa zachovať chladnokrvne a kráčať s rozvojom nehladiac na to, či nám je to po chuti alebo nie. Hoc by sa nám zdal daktory nový názov protivným, musíme počítať s okolnosťami, s tým, že sa úradne dostal do života, a s tým, že ho skutočný život ignorovať nebude. Keď úrady z akýchkoľvek príčin novú obec stvorily, na pr. *Lándzsásfalu*, aj my musíme prijať na známosť, že jest takáto obec a musíme ju vedieť menovať. V smysle rozložených zásad nemohol som ju ináč pomenovať ako *Landzašfala*. Taká nove povstala obec je aj Sebeskellemesirétek, Niederle ju nazval „Šebeškelemeš“, ale je to nie správne. Miestny človek mi hovoril: Ludze idu do Šebeša abo do Kelemeša, ničto ňehutori, že idze do Šebeš-Kelemeša, bo to *dva valati*. Tak je, to sú dve osobité dediny a „Sebeskellemesirétek“ je medzi nimi podľa hradskej stavaná tiež osobitá, tedy tretia obec. Túto nemôžeme volať menami susedných obcí. Túto obec ľud menuje „Medzi Židmi“, srov., čo napísal Joz. K. *Pospech* v ČMSS, 1898, 67, lebo v nej temer samí židia bývajú. A keby napísal: „Bol som Medzi Židmi“, každý v tých stranách by mi rozumel, v ktorej obci som bol. Niederleho podávateľ poslovenčil obec „*Aranybánya*“ na „*Zlaté*“ a v zavorke „*Zlatú Baňa*“. Ja som nie priateľom takéhoto poslovenčovania; také poslovenčovanie je iba na to dobré, aby si človek zastrel nedostatočné vecné vedomosti a aby sa stal bez práce veľkým a tuhým Slovákom. Nikto v Šarišskej nepotrafi do Zlatého alebo do Zlatej Bane, jak nepridá, že „idze na Dubník“. To miesto, kde leží Aranybánya, menujú totiž okolití Slováci „na Dubník“. Pravdaže je ľahšie preložiť maďarský názov hoc i dva razy, než vyšetriť prvotný názov — raz.

II. Z nářečoslovia.

Ako sa rôzni východno-slovenské nárečie.

67. §. Joz. Šafárik vo svojom spise „Geschichte der slaw. Sprache u. Lit. (str. 377/378) píše:

„Sieht man auf die slowakische Sprache, wie sie im Munde des Volks lebt, nicht wie sie in den Werken slowakischer Schriftsteller vorkommt (denn diese ist die mehr oder weniger slowakisirte Böhmsche), so lassen sich drei Hauptvarietäten derselben unterscheiden: 1) die *eigentliche Slowakische* in den Gespanschaften Thurocz, Arva, Liptau, Sohl, Bars, Neograd, Pesth, Borsod, Gömör und in den aus diesen Gespanschaften geflossenen Colonien in Niederungern. 2) Die *mährisch-slowakische* Varietät in den Gespanschaften Pressburg, Neitra und Trencsin, und in den von daher stammenden Niederlassungen in Niederungern. 3) Die *polnisch-slowakische* Varietät in einem Theil von Arva, ganz Zipsen, Schárosch, Abauj und Zemplin (woselbst eine in der Orthographie magyarisirende Spielart *sotakisch* heist), deren Entstehen sowol der Nachbarschaft mit Polen, als auch der drei Hundert Jahre lang dauernden Herrschaft derselben in Zipsen zuzuschreiben ist.*) Sie liebt das Polnische *dz* und *c* st. des slowakischen *d* und *t*: idzem, budzem, ferner viele echtpolnische Wörter, Biegungen und Formen: bars st. welmi, palec st. prst, draha st. cesta, hyba st. gen, choc st. trebas, šukac st. hledat, widzalem, šwinia u. s. w.“

O podrečí východnom Šembera v „Dialektologii“ (str. 77—79) rozpísal sa už dost obšírne:

„Podrečí východní rozšířeno jest ve Spiši, Šariši a ve stolici Zemenské a Abaujvarské. V oněch dvou stolicích blíží se velice blízké polštině; v těchto dvou maloruštině, kteráž v nich jest spolu domovem. Za hlavní známky tohoto podrečí ve Spiši a Šariši pokládati lze tyto: Hlásky a formy mluvnické. Přízvuk jest na slabice předposlední. Samohlásky vůbec se zkracují. *ć, ś, ź* šeplavé: *ćeplý* (teplý), *ćma* (tma), *łaźić* (lézti), v lese. *ź, ś, ć* místo *z, s, t*: *żeleny*, *ośika*, *poświćim* (posvítím), *ćeśky* (těžký); *dz* místo *d* a *d*: *budźeće* (budete), *dzivy* (divý); *e* nejotované v přídavných jménech: *ćiche* hodziny (tiché hodiny), *hole* brizky (holé vršky), *dobreho pana*; *e* místo *a* jinde na Slovensku obecného: *mě, će* (tě), *še, sice*; *u* místo *o* zde onde: *un* (on), *nus* (nos, genit. nosu); *o* místo *e*: *ćomu* (čemu), *sobu* (sebou); *ł* široké: *łuka*, *vydał*; předložka *do* místo *k*: *do pana* (k pánovi); *g* místo *h* zhusta: *głupy* (hloupý),

*) Šafárikovo predpokladanie osvojil si aj prof. Pastrnek, porov. §§-y 21—22. Tam poukazujem na neodôvodnenosť takého predpokladania.

glupak (hlupák); vkládaté samohlásky: tarhač (trhati), záno (zrno), ušmercič (usmrtiti), Ternava neb Tyrnava (Trnava), žoľty (žlutý), puľny (plny); buľ, buli místo: byl, byli, zvláště v Šariši; *a* místo *e* v množném počtu přítomného času ve Spiši: trhama (trháme), chodzima (chodíme); *u* v instrumentálu jmen ženských: tu šilnu ruku (tou silnou rukou); vokativ jako v Čechách a na Moravě: ó pekna lipo! vy šedlaku! V *Zemnensku* jsou tyto zvláštnosti: *j* vkládá se před sykavky: majc (máti), majceri (matěri), hojscina (hostina); *e* místo *i* v infinitivu, jako v Gemeru: robeč (robiti); předložka *proti* s akkusativem: naproci otca sveho (proti otci svému), procviko mudre ridzeni bože (naproti moudrému řízení božímu). Tak též se mluví z části v Gemeru a v Novohradě. Zvláštní slova: ava (hle), bym (bych, co bym se hněval), breh brižek (vrch), bilič (bíliti, jako v Čechách), bruch (břicho), dudek (groš), dryčny (hezký, jako v Brněnsku), kapeluch (klobouk), skarha (žaloba), skarzič še (stěžovati si), trimač (držeti), leš (silva, jako v Čechách), vedo ludzi (mnoho lidí), pramen (papršlek), rucič, ručac (hoditi, házeti), hutoric (mluviti), perašin (petružel), net (není), ljem neb lem (jen) sosna (borovice), sielo či sielico (košile, tamtéž), valal (ves, uh.). V *krajíně Humenské*, totiž v městečku Snině a ve vesnicích Dluhé, Bělá, Udavskému a Papině, shledávají se tyto zvláštnosti: *s* místo *c* v slově *so* (co), pro kteréž slovo obyvatelům té krajinky prý dána jest přezdívká Sotáci; *c* místo *t*: ceper (teprv), cirne (trní), cahajce (tahejte), uceknul (utekl), mac (míti). Zvláštní slova: koval neb kovač (kovář), kalab (klobouk), postav (sukno), jarek (řeka), oblok (okno), šľjub aneb vesele (sňatek či kopulace), nohavky (nohavice), chtožka (kdosi), dva oči, dva uši (dvě není obyčejno), harček (hrnek), dohovarac sa, bešedovac sa (smluviti se), šľeboda, šľebodny (svobodný), on nit (on není), sednice sebe (sedněte si), bul šmy tam (byl jsem tam) a v. j.“

Šafárik a Šembera nevedeli teda ešte o tom, že aj v Ungskej bývajú Slováci, ani priehľadného obrazu o rôznostach východnej slovenčiny nepodali. Šembera má síce hojne rečových známok, ale sa neodvážil systematicčne rozčleniť východoslovenské nárečie. Nemal k tomu potrebného materiálu.

68. §. Reč východných Slovákov je dvojaká. *Samosvoja*, ktorá má všetky známky slovenskej reči a je v podstate jednotná, a *pomiešaná*, ktorá sa dosiaľ nevyhranila z pomiešania rôznorodých jazykov alebo nárečí, a menovite v ktorej dosiaľ nie sú utvrdené všetky známky slovenskej reči.

Že sa pomiešaná rôzni podľa obcí a podľa krajov, to vyplýva už z podstaty veci. Ale sa rôzni aj samosvoja, hlavne po hraničnej

čiare, kde posledné dediny stýkajú sa s najbližšími inojazyčnými, ale aj uprostred svojho územia, kde inojazyčné osady, ruské alebo poľské, nepripodobily sa ešte úplne svojmu okoliu slovenskému. Pomiešanú reč zisťujem 1) v Zemplínskej a Ungskej, menujem ju zemplínsko-ungským podrečím, 2) v poludňovo-západnom kúte Spiša, menujem ju lučivnianskym podrečím.

Vidzme této rôznosti rad za radom.

69. §. V Spišskej:

Dediny Batizovce, Gerlachov, Lučivná, Štola a Mengušovce hovoria jazykom pomiešaným. Ráz miešaniny dovoľuje myslieť, že sa tu osadili Liptáci na vrstvu poľskú, čiastočne už s ruským obyvateľstvom smiešanú a táto miešanina obyvateľstva podrobená je od sto a sto rokov vlivu východoslovenského nárečia. Porovnaj poznámku **) na str. 103. V menovaných dedinách majú aj dvojhlásky ako v liptovčine, ale ich prvú časť vyslovujú zväčša temer neslyšiteľne. Miesto „v'ol“ povedia „v'ol“ atp. M. liptovských genitívov: dobr'eho atp. vravia: dobr'eho. Miesto mäkkého *ň* naveky tvrdé *n*. Pred dvojhláskou, ktorej prvým členom je *i*, znie *ň* temer mätko. Prvý člen dvojhlásky v smysle toho, čo som hore povedal, odpadá, a ostáva istý pazvuk, tedy: *n'esol*, *n'et* (m. *niesol*, *niet*). V činnom príč. min. vyslovuje sa *l* poľským spôsobom, medzi *l* a *u*, v jaz. ukázkach označoval som ho literou *ł*. Ináče sa tvrdé „*l*“ otrelo a počut zaň stredné *l*, ktoré je veľmi naklonené výslove mäkkého *l*. — Počut často mäkké *r*: *r'ecaz*, odtrhlo sa mi z *r'ecazi*. V slove *twar* (= *tvár*) som počul v Lučivnej od Fabika pazvuk „*ɸ*“. „*Boł*“ často znie takto: „*ɸɸł*“. — Za *ɸ*, *ɸ* = *dz c*. — Za *ch* počuješ aj *h*. — Panuška v Lučivnej volal *Štrbanov*: Štrbjanmi. Z tohoto vidieť aj to, že majú samohláskové *l*, samo sebou sa rozumie aj *r*. — Odznacujú sa slovami: *dužo* = *moc* (popri *veło*), *vravim* (m. *hvarim*), *pec*, *g. i*, *izba* (m. *chiža*), *oblok* (m. *oblak*), *čo* (m. *co*). — Jazykové ukážky najde čitateľ tu, na str. 427 (z Lučivnej), 437 (z Batizoviec), 438 (z Gerlachova v Sp.) — Dr *Radzikowski* napísal v Č. Lide (X., 306): „Velmi pozoruhodná jest řeč Gierlachovanů. Jest přechodní mezi jazykem slovenským a polským. Na východě stýká se Gierlachov s německými osadami. Historie Gierlachova stýkala se se třemi jinými osadami: Batizovce, Měngušovce a Štvoľa. Posud udržují se jisté zvláštnosti společné, jak jazykové, tak i jiné, mezi týmiž osadami. *Sousední Slováci nazývají řeč těch čtyř osad „pol-*

skou“, čímž vyjádřují, že se podobá polskému jazyku. K jiným stranám, kromě východní, kde jsou němečtí osadníci, jsou osady čistě slovenské, s jazykem již jiným, více sblíženým řeči slovácké.“ Na této istenia poznamenávam, že som na svojich výletoch nikde nepočul, žeby susední Slováci poľskou menovali reč uvedených. mnou piatich dedín, lebo ku tým štyrom, ktoré menuje Radzikowski, pridať treba i Lučivnú; ona ku nim patrí po jazyku. Ešte dodávam: Kto srovná hore označené ukážky jazykové s ukázkami z obcí susedných, presvedčí sa, že je pravý opak toho pravda, čo hovorí dr. Radzikowski, t. j. že v poludňovo-západnom kúte Spiša v ktorejkoľvek obci viac poľskosti najde v reči, než v spomenutých piatich. — Fr. *Pastrnek* z ukážok, ktoré mu doposlali sberatelia materiálu, zistil správne, že „v obciach tých vlastní „spišské nárečie“ ešte vyvinuto není“. (Slov. Pohľ. z 1893, 309.)

Asi rovnako sa hovorí v obciach: Vikartovce, Kraviany, Kubachy, Hranovnica a Ceplica. I tieto obce pokladám za miešaniny, a síce za také, v ktorých jest aj málo liptovčiny. Ale reč je už veľmi pospištená, tak že sa môže onedlho priradiť ku samosvojmu nárečiu. Reč týchto obcí je v spojitosti s rečou predmenovaných 5-ich obcí, táto spojitost prejavuje sa najlepšie v tvrdosti mäkkého ň. Ináče, jako to vyplýva z prirodzenosti rečových miešanín, obce sa rôžna od seba všelijakými drobnosťami a menovite mierou ich zvýchodnoslovenčenosti. Cepličania hovoria, že „tak jak se v Ceplici hvari, indze naokolo se nehvari“. V Kubachách zvrtné „se“ vyslovuje sa po uhorsko-rusky: „s'e“. Vo Vikartovciach „stare ľudze ešče hvarja: ja buž v roboce, ja piž v karčme, mlade: ja buľ, ja piľ“. Ukážky najdeš tu, na str. 439 (z Vikartoviec), 444 (z Ceplice), 447 (z Hranovnice).

V poludňovo-západnom kúte Spiša sú ešte dve dediny, o ktorých treba osobite prehovoríť: Nižná a Vyšná Šuňava. Na ukážku z ich reči:

Z Nižnej Šuňavy.*)

Ja som už više pouřoka v Popradze v s(ü)užbe, a už znam tak hvarec jak v Popradze. Keď pojdem domu, tak hvarim po šunavski, ale v Popradze tak jak v Popradze hvarja, bo se tu smeju, keď šunavsku r'eč rozpravjam. Šuňava je „džedžina“, nje „ves“. Nikeho njeto v Popradze zo Šuňavi. I na Nižnej i na Višnej Šuňave rovnak hvarja, ale v susednich džedžinov už inakši.

*) Z rozhovoru s Betou *Gondašovou*, 15-ročnou, rodom z N. Šuňavy. Zápis v Poprade v hoteli „Poprad“ 13. aug. r. 1904.

Čo je dzedzina, ta vsadzi inakši hvarja. Na Šunave hvarja, a v (Ü)učivnej vrvaja. Velka dzedzina je naša Šunava; ma i škoüu i kostou, dzvoni na turni, kedz se dzvoni, treba čahač za povraz; po uacinski s(ü)uzja omšu. Rechtor voüa se, chto uči v škole dzeči. U nas tak hvarja ludze: v'ečer, v'ečerač, obedovač; krčma, strnisko; kostou, stvou; dze idžeče četko; mam dobrjeho occa a dobru macer'; ja som boüa z macer'om v mesce i zo sestrom; ja vidžim teho dobrjeho čuoveka; tvar' su dva lica u č(ü)oveka. U nas se povje „šatka“, v Popradže „chustka“. U nas „volachto“, tam „chtoška“. U nas „vela“, tam „vefo“. U nas „volačo som vidžeüa“, tam „čoška som vidzela“. „Ujček“ se voüa brat mojho occa. Mam bratov. Na voüi se povje „hejs k sebe“, abo „ča od sebja“! I od nas jest v Amerike.

V N. a Vyš. Šunave hovoria tou rečou, ktorú by sme smeli pomenovať *poľsko-slovenskou*. Iba v tých dvoch dedinách počuješ: čepi, čma, budžeče atď., ktoré Šembera uvodí za známky východnej slovenčiny. V Šunavách musia byť aj takí osadníci, ktorí zo stredného Slovenska pochodia. O tom zdá sa svedčiť samohláskové *l, r*: krčma, strnisko. Tiež slová: šatka (m. chustka), volachto (m. chtoška), vela (m. vefo) atp. Ale vefa strednoslovenskosť môžu mať aj z reči svojich susedov, i liptovských i poludňovo-západných spišských. To je vec nie dôležitá pre túto prácu. Dôležité je to, že reč týchto dvoch obcí, až na vyslovované *č, dž* a lokál „zo sestrom“, málo si zachovala z poľštiny a nepochybujem, že s obcami bezprostredne predmenovanými skoro sa zbaví svojich poľskostí, ktoré ešte má. Okrem týchto dvoch obcí počuješ *č* od Poliakov spišských, ktorí sa po slovensky naučili a po slovensky hovoria, tedy od obyvateľov územia, ktoré sa počína od mesta Popradu a ktoré sa tiahne tokom rieky Popradu až po krajinskú hranicu. Ale toto územie nepatrí do východoslovenského územia užšieho a preto *č* nepatrí medzi známky východoslovenského nárečia.

Tu podotýkam, že tvrdá výslova mäkkého *ň* objavuje sa ešte v nasledujúcich obciach poludňovo-západného Spiša: Stracené, Ištvanovce a Imrichovce, (spoločným menom: Dedinky), a Veľký Hnilec. V Cepličke, ktorá svojím nešepľavým *s* vo zvratnom „se“ („sa“) v spojitosti je so spomínanými v predchádzajúcich vypočatiach osadami poludňovo-západného Spiša, mäkké *ň* vyslovujú už náležitým spôsobom. Aj v Hnilčiku sa už vyslovuje mäkké *ň*. Ukážku reči z Ištvanoviec a Imrichoviec podal Ján Kovalčík v ČMS z 1902, 4. Opravil ju Štefan Mišík (Š. M.) tiež tam na str. 40. Mišík tam osobite dokladá: „Medzi mlvou na Hnilci a na Dedinkách je malý rozdiel“. Ukážky rečov z Hnilca, z Hnilčika, z Cepličky vidz tu,

na str. 247 (z Hnilca), 244 (z Hnilčika) a 242 (z Cepličky). Porovnaj heslo *čo*; tu, na str. 496.

Na polnočnej strane spišského územia východno-slovenskej reči užšieho vyzdvihnúť treba Vyšné Repaše, ukážku reči v. tu na str. 252, tu pobadaš niektoré ruskosti, lebo sú od polnoci ruské dediny: Niž. Repaše, Torisky, Oľšavica a aj v samých V. Repašach je zpo-medzi 433 obyvateľov 63 „Rusnákov“. Ruskosti badať ešte, po-vedzme v min. príč. robiü, robiüa (m. robil, robila), v blízkych osa-dách: Pavlany, Brutovce, Ulož.

V ostatných osadách spišských je slovenská reč v *podstate jednotná*. Ukážky vidz tu, na str. 209 (z Ganoviec), 210 (z Hra-bušíc), 219 (Zo Štvartku), 221 (zo Smížian), 225 (z Markušoviec), 226 (z Harihoviec), 229 (z Harhova), 231 (z Jablunova), 236 (zo Spiš. Podhradia), 236 (z Kľuknavy), 237 (z Olcnavy), 239 (z Mar-gecian). Táto reč je samosvoja a od „vzorcovej“ reči východno-slovenskej rozoznáva sa snadne tým, že za pôvodné dlhé *ě* máva: *ie*, *'e*, na pr. viera, chľeb. Vo „vzorcovej reči“ šarišskej: *vira*, *chľib*; podobne tým, že za pôvodné dlhé *ô* nemá nikdy: *u*. Po Spiši tedy naveky: *moj koň*; vo vzorcovej šarišskej reči: *muj kuň*. Porov. 86. §, 3. a 5.

70. §. V Šarišskej:

V okolí Prešova hovoria tou rečou, ktorú za vzorec pokladajú na celom východnoslovenskom území. Zo samého Prešova rečových ukážok nepodávam, lebo sa reč takého mesta nehodí k tomu. Prešov je odbleskom rečových pomerov v Šariši, a této sú veľmi pestré. Podávam ukážky rečové z okolia Prešova, a menovite z Veľkého Šariša. Najdeš ich hojne tu, na str. 253—279. Sem patria aj ukážky: z Bertotoviec (279), zo Sobinova (286), z Kapušian (301). Hlavnou známkou vzorcovej reči je: *i* za pôvodné dlhé *ě*. Tedy: *chľib* mlíko, *vira*, *bili* (m. chlěb, mlěko, věra, běli). Širokou do-linou všade sa vraví vzorcovou rečou s tou odchýlkou, že v Širo-kom (ukážku jazyka vidz tu na str. 281) nevyslovuje sa všade *i* za dlhé *ě*, ale často po spišsky: *ie*, *'e*.*) Podobne vzorcovou rečou

*) Šarišania vôbec túto dolinu pokladajú za najtypičnejšiu, nielen čo do jazyka, ale aj čo do kroja. Uvádzam: „Lem širocka dolina ma svojo oprav-dzive šariske oblečeňe, druhe šariške pochodí su šicke zmišane zčastki s ruskim, zčastki s švabskim ľudom, zčastki nasleduju v oblečeňu zemplinski aňeb abauj-varski lud. (Novi Domovi Kalendar z 1886. Prešov., str. 26.)

sa hovorí hore Torisou a až po Plavnicu (ukážka reči tu na str. 297) a Lubotíňu (ukážka reči 290). Od Prešova ku poludniu poznenáhle tratí sa výslovnosť *s i* za pôvodné dlhé *e* a vyslovuje sa *'e*. Inakšie reč sa nemení prechodiac do Abaujskej. Vidz ukážky jazykové: z Kendzíc (322), z Lemešian (327), z Malovesky (330). — Od Prešova smerom k Bardijovu a na východ rastie odchýlnosť od tak rečenej vzorcovej reči. Idúc k Bardijovu vzornú reč počut až po Raslavice s nepatrnými odchýlkami, ale potom sa množia rôznosti.

Dolu Topľou je reč nie jednotná. V Gaboltove je mnoho poľskostí, vidz ukážku tu, na str. 313. Podobne sa hovorí v Sveržove, v Tarnove. Nevravia hutoric, ale hvaric. „Hutoric“ je už nový výdobytok.

Dolu Topľou až po Bardijov, sem počítajúc príslušné okolia, majú za spoločnú majetnosť v reči slovesné formy: *možema*, *robima* atp., ďalej: *oňi hraja*, *špivaja* atď. To jest: *možeme*, *robime*; *oňi hraju*, *špivaju*. Tého formy majú sa ťahať dolu Topľou až po Kurimu. V Bardijove počut ich už len z úst starých ľudí. Mladšie pokolenie odvyká im aj po dedinách. Že sa v Kurime hovorí v mn. č. *možema*, *robima*, to viem, a viem aj to, že v ležiaciach nižšie Hankovciach povedia už: *možeme*, *robime*. V gruppe obcí, o ktorých je tu reč, a v ktorých sa hovorí alebo dávnejšie hovorilo: *robima* (mn. č. 1.), *oňi hraja* (mn. č. 3.) obieha ešte tretia zvláštnosť. Pritakujú slovom „haj!“ miesto obvyklého „hej!“ (Udaje o Kurime a Hankovciach mám od Jana Baňasa, rodom z Hankoviec; hovoril som s ním v Gíraltovciach 7. júla r. 1904.) Slovom „haj!“ pritakovať počínajú už nad Raslavicami.

Bolo by mi treba určiť, kde sa končí na východ samosvoje nárečie a kde sa počína pomiešané. Idúc dolu Topľou k poslednej šarišskej dedine Topľ. Bystrému smie sa povedať, že dediny poptoplianske patria v celku ku samosvojmu nárečiu. Čitateľ najde tu, na str. 321 ukážku z Hanušoviec, z predposlednej obce v šarišskej doline Tople, a táto sa ešte môže pokladať za príslušnú ku samosvojmu nárečiu. Východnú hranicu Šariša, počnúc od Topľ. Bystrého, som nepochodil.

Presnú hranicu jednak nemožno stanoviť medzi nárečím samosvojím a pomiešaným. V obciach, v ktorých sa hovorí pomiešaným nárečím, neprestajne vre, reč sa neprestajne istým určitým smerom pohybuje. Obce, ktoré ležia blízko k obciam o samosvojej reči, usilujú sa pripodobiť svoju reč k reči týchto.

71. §. V Abaujskej:

V Rozhanovciach a v ich okolí miesto jaki-taki vravia: jekiteki. Túto zvláštnu výslovnosť počul som na poludní až po Siplak, na polnočno-západnú stranu po Žirovce.

V Žirovciach, ukážku reči v. tu, na str. 351, hovoria už ja *šmi* bul m. ja som bol. Tak hovoria aj v Čakanovciach, v Rankovciach a v Bačkoviku; inde v Abaujskej „sonkajú“, t. j. hovoria: ja *som* bul m. ja *šmi* bul. Por. *sonkac* tu na str. 591.

V okolí Šace hovoria č o m. bežného *co*. — Ukážky abaujskej slovenčiny: tu na str. 334—356.

V stoliciach Spišskej, Šarišskej a Abaujskej hovorí sa v slovenských osadách v podstate rovnako.

Ale ten, kto skúma reč v obciach týchto stolíc, nesmie zabúdať na etnografické slozenie obcí. Je tu ešte veľa obcí, v ktorých sa osadnícke obyvateľstvo ruské alebo poľské dostatočne neposlovenčilo a v ktorých poletuje tedy mnoho ruskostí alebo poľskostí. Obec Lačnov v Šarišskej pripočítal som už k obciam slovenským, lebo jej obyvatelia skutočne po slovensky rozprávajú, ale zle by pochodil ten, kto by sa reči východoslovenskej od nich učil. Tam ešte nezabudli po rusky. Následkom toho, že sa do reči samosvojej mnoho ruského a poľského živilu dostalo už novším prístahúvaním Rusov a Poliakov, najde čitateľ aj na území samosvojho nárečia dosť takých vecí, o ktorých myslí, že ony patria do pomiešaného nárečia. Andrej *Kvaka*, v. pod *) na str. 330, hovoril mi: „V Maloveski i v Sentištvaňe ešči hutora stare ľudze: ja pojdu, pridu, buľašmi itd., ale mi už hutorime: ja pojdzem, pridzem, buľa som itd. V Kavečanoch ešči dodňeska tak hutora“. Aj v Kapušanoch, v susedstve Prešova, počul som: robil *mi*, pisal *mi* m. robil *som*, pisal *som*. A zemplínsko-ungské genitívy: *mojoho dobroho* atp. počuť môžeš aj na území východoslovenskej reči samosvojej od ruských osadníkov, ktorí sa ešte dostatočne neposlovenčili.

72. §. V Zemplínskej:

S jazykového stanoviska hovoriť teraz o Sotákoch v Zemplínskej, to je bez cieľa. Vidz, čo som napísal o pôvode Sotákov tu na str. 13 pod *). Istá vec je, že po Zemplínskej (i po Ungskej) počuť ešte často *so* m. *co*, ale reč tých, ktorí vravia *so*, neliší sa

inakšie od reči tých, ktorí hovoria *co*. Hovoriac o rôznení reči slovenskej v Zemplínskej nemám čo povedať osobite o „sotáčtine“. Porov., čo je na str. 591 pod *so*.

Čo sa týče reči Zemplíncov, ona je, počnúc od Humenného a od Vranova k poludniu, jedna a tá istá, dosť ustálená, jednotná. Na rozdiel od tej, ktorú počuť na poľnoc od Dobrej a od Humenného, a ktorá nenie ešte jednotne ustálená, menujem ju *normálnou*.

Od samosvojej líši sa ruskou výslovnosťou niektorých hlások. Porovnaj a maj na pamäti, čo som povedal o tom v 52. §-e. Za *v* na konci slabiky z pravidla počuješ *ü*: Vranož, ale do Vranova. Aj na počiatku slova často sa vyslovuje zaň *ü*: *üon m. von*. Hláska „*y*“ vyslovuje sa ešte v mnoho slovách *svojím* spôsobom. Počuješ: *müš* alebo *möš m. myš*, *reba* alebo *röba m. ryba*, *žebö*, *žebü*, *žebo m. žeby* atď. — Reč táto rozoznáva sa hlavne tým od samosvojej, že popri slovenských, intelligentnejšími, sčítalými ľuďmi užívaných slovesných formách: (ja) *idzem*, *pijem*; (oňi) *idu*, *piju* atď., bežné sú ešte ruské formy: (ja) *idu*, *piju*; (oňi) *iduť*, *pijuť*. Obširnejšie bola o tom reč na príslušnom mieste v 52. §-e, 9, 10. A miesto „*ja som buľ*“ hovoria nevzdelaní: „*ja šmi* (+ *žmi*) *buľ*“ alebo „*buľzmi*“. *Buľzmi tam = Bol som tam*. Ukážky tejto reči najdeš tu na str. 357 (Trebišov), 357 (Sečovce), 365 (Vranov), 366 (Dobrá), 368 (Banovce), 371 (Stražské), 380 (Humenné). Okrem toho v spise Olafa *Brocha* „*Studien von der slovakisch-kleinrussischen Sprachgrenze im östl. Ungarn*“ (Kristiania 1897) z Falkušoviec (str. 41—44 a z Dubravky (str. 44—46). V knižke je spolu rozbor reči spomenutých dvoch dedín.

V dedinách, ktoré ležia vyše Dobrej ku Stropkovom, a od Humenného na poľnoc a na východ, niet dosiaľ vyhladenosti jazykovej. Osnova stropkovská (v. str. 368) je od vzdelaného človeka. Vidz osnovy: z Udavského (384) a z Koškoviec (385). Ľudia s nedohotovenou slovenčinou obyčajne dvojako rozprávajú, nakoľko sú kus otesanejší, — s cudzími vyberane, pripodobujú svoju reč bežnej reči slovenskej; medzi sebou miešajú bez riadu a skladu.

Z Koškoviec zaznamenávam: Za každé *š* = *s*. Vravia: *setko*, *sija* (m. *šetko*, *šija*), *sen* (m. *syn*), *člak* (m. *človek*); *oblizuja* (m. *oblizujú*, 3. os. mn.). Hovoril mi jedon domorodec: „Tak jak u nas u Kočkoúčoch, bešeduja ešče po nasim: U Krivej, u Jablňi, u Hraboúci, u Hankoúci, u Ľubisu, u Kochanoúcich, u Pécim, u Ruňnim, u Hrusove i u Papiňe“. (Ukážka reči z Papina na str. 386.)

V tomto okolí často sa povie *a m. e* bez všetkej príčiny, tak počuješ: žana (m. žena), ũša (m. vŕe) atď. (Této poznámky mám z rozhovoru s Ďurom Kolovačom, koŕkovským obyvateľom; vtedy mal 63 roky.)

Z Udavského mám zaznačené aj takéto formy: pan urodženi, čakac, krasná pŕeňicä, džic'a, svatovjä (mn. nom.). Poŕština mieša sa tam s ruŕtinou. Anna Šalúta v prípovedke mi rozprávala: „Ja ce žim“ (= ja ŕa zjem) a v pesničke spievala: „Čuču befej, kolüŕu ča, jak ti uŕneŕ, ochab'u ča. Ochab'u čja pod hruŕočku, uŕiju ci koŕufočku“. Povedia tam: radĩť s'a, ale aj: radzic ŕa atp.

V Dluhém na Ciroche, v kraji „Sotákov“ a v okolí hovoria *det* (m. dac), ale *predat*; „ja *ich* verim“ (m. *im*!); „ja jidmi chlib“ (m. ja jem!) Hlásku „y“ vyslovujú zväčŕa jako ö: bök, sön (= býk, syn). V neurčitku: hľadať, robiť (nie s *c* na konci!). Miesto „budzece kopac“ povedia „budzec' kopac“. Krstné mená takto skracujú: Haň (m. Haňa), Marja (m. Marija), Jusk (m. Jusko), Mil (m. Miľo) atď.

Ukážku reči z Dluhého na Ciroche v. na str. 388.*

73. §. V Ungskej:

V tých obciach, ktoré ležia ku poludniu od hradskej cesty michaľovsko-ungvárskej, alebo aspoň poblíž rečenej cesty, hovorí sa rečou ustálenou, podobnou, v podstate rovnakou jako v Zemplínskej nadol od Dobrej a od Humenného, tedy rečou *normálnou*. Rečové ukážky hľadať na str. 391—425. Od zemplínskej reči rozoznáva sa tým, že za „l“ v prídastí minulom muž. rodu vyslovujú v Ungskej z pravidla ešte *ũ*: robiũ. V Zemplínskej už zväčŕa: robiľ.

Ponad hradskú michaľovsko-ungvársku do vrchov nenie ešte poslovenčovací priebeh ukončený, „stare ľudze išče beŕeduju i po ruski, a mladŕe už obracaju po našim, po slovenski“, hovorili mi v Sobranciach. Je zaujímavé zistiť, že poslovenčovanie ide *od populňajŕej strany*. Povedal som, že ponad spomenutú hradskú do vrchov posiaľ nie sú Rusi dostatočne poslovenčení, zaznamenávam, že pred pokolením alebo pred dvoma, ani té osady neboly ešte

*) Šembera, v. 67. §, krajom Humenským nazýva obvod obcí nadhumenianských, menovite obcí: Sniny, Dluhej na Cir., Belej na Cir., Udavského a Pápina, a podáva z nich nasledujúce *zvláštnosti*: kovaľ, kalap, postav, jarek, ŕľub, nohavky, chtočka, dva oči, harček, dohovarac sa, beŕedovac sa, ŕľeboda, on nit, bul ŕmi atď. Výslovne podotýkam, že sú to nie zvláštnosti reči tých dedín, ale *zvláštnosti východnoslovenskej reči vôbec*.

všetky poslovenčené, ktoré ležia na hradskej. Michal Ščavnicki, v. poznámku pod *) na str. 391, rozprával mi 1. októbra r. 1904 v hostinci u Lajbiša Winklera:

„Keď ja buď chlapčisko das dvanásročni, teraz mam šezim-dzešacjeden, ta v *Sobranci hutorili po ruski*, a teraz už *lem po slovenski*. Vtedy hutorili *ceper*, mi teraz hutorime: *teraz*, predtím *što chočete a de pojdeš*, a dňeska *lem: co chceš a dze pujdzeš*, ũtedi: *besedovati*, dňeska: *hutoric*. Od moho chlapcoũstva šitko še premenilo. Mladi už zaochabjaju calkom rusku besedu aj popod huri. Stari išče po ruski hutoreli popod huri a teraz už mladi *lem po slovenski*. Preto zochabjaju rusku besedu, bo še vidrižnaju, višmi-vaju z Rusnakoch po varošoch i po bližnich valaloch“.

Najprednejší človek v obci Vyšné Nemecké, tamojší rodák, vyprával mi o národnostných pomeroch svojho rodiska: „Dakedi tu u našim valale *stari ľudze po ruski hutoreli*, a mlada čeladz še naučila čisto slovenski; školare znaju i po maďarski“.

Zpomedzi dedín, ktoré už hovoria „čisto slovensky“, táto dedina je p o s l e d n á k východu, leží bezprostredne u Ungvára. Že jako teraz hovoria po slovensky, kde ešte nedávno vedeli aj po rusky, kladiem tu krátku ukážku tamojšej reči, z ũst toho istého človeka, požívajúceho všeobecnú ũctu svojich spoluobčanov:

„Prišli žandare vizeterovac psi do valala, či noša klati. Deskefo psoch potracili kijanki. Tich ľudzi žandare zadaři do solgabirova i pan solgabiroũ jich poštrofali po na dva koruni. ‚To perši štrof,‘ povedzeři pan solgabiroũ, ‚druhi raz vekši štrof budze, ked űebudu na svojo psi merkovac,‘ to jest ostrejši budu poštrofani, bo každy pes povinen nošie kijanku, abo košar na pisku. To zakon.“

Zpomedzi obcí nad hradskou michaľovsko-ungváarskou, v ktorých sa slovenčina ešte nevyhranila, spomeniem Koromľu. Ukážku reči najdeš na str. 425 a v spise Olafa *Brocha* „*Weitere Studien von der slov.-kleinr. Sprachgr. im östl. Ungarn*“ (Kristiania 1899) na str. 14—19. V tom spise Broch rozobral reč obce Koromľe.

74. §. Na ostrovoch východnej reči slovenskej (v. 38. §) je reč rozmanitá. Jej akosť je podmienená hlavne etnografickými pomerami najbližšieho sũsedstva. Zpomedzi ostrovov nad polnočnou hranicou vynikajú Stropkovy, v. ukážku reči na str. 368. Je to stred administratívny, kde je mnoho vzdelanejších ľudí; v Stropkovochoch sa vytvára normálny typ zemplínskej slovenčiny. V Abauj-

skej, Zemplínskej a Ungskej popod poludňajšiu hranicu na ostrovoch slovenskej reči a v obciach, v ktorých majú Slováci menšiny, (v. pripom. 2. na str. 61), nakoľko je ich obyvateľstvo staré, nie dosťahovavšie sa, hovoria v podstate tak ako v susedných obciach ponad poludňajšiu hranicu. Je pravda, že čo do prízvuku, čo do vyslovovania niektorých hlások — maďarčia. Povedia na pr. *š, ž* m. *ś, ź*, lebo ich maďarskí spoluobyvatelia vysmievajú pre tieto šeplavé zvuky.

Dôležitý je ostrov, ktorý máme mimo východoslovenského územia širšieho, (v. 39. §), a síce v Báčke: Kerestúr a Kocura.*) Nie svojím jazykom, ale tým, že jeho obyvatelia odtrhli sa od svojich rodákov, náležavších k územiu pomiešaného nárečia východoslovenského, už viac než *pred poldruha sto rokmi*. Je tedy ich reč *vzácnym príspevkom pre históriu poslovenčenia sa Rusov*. Ukážok rečových vyšlo dosiaľ dost. Ja podám len jednu, a síce takú, ktorou Vladimír Hnatiuk výslovne demonštruje ruský cha-

*) Ku tomu, čo je v 39. §-e, dodávam nasledujúce historické udaje, a síce tak, ako ich podal Jozef Škultéty (Slov. Pohľ. z 1899, 555—557): „Roku 1896 vyšla v Zombore v dvoch veľkých sväzkoch monografia „Bács-Bodrog vármegye egyetemes monografiája“ (Zombor, 1896), obstaraná a vydaná úradne, samou stolicou. V 2. sväzku, v časti o národnostiach, čítame: *Ruténi*. Chodiac v strednej Báčke, ak vidíš strednej veľkosti, silne složené, gaštanovej farby postavy, ktoré v každej časti dňa pozdravujú ťa: „Dáj Bože“, môžeš byť istý, že sú to Rusi, v obecnom jazyku Rusniaci. Prvý ich kŕdeľ prišiel sem roku 1744 z trebišovského okolia (Trebišov, Terebea) zemplínskej stolice a osadil sa v Kerestúre, ktorý i dnes rusniackym Rímom zovú. Druhý kŕdeľ, pozostávajúci asi z 80 rodín, prisťahoval sa zo stolice *Abaujskej a Boršodskej* medzi r. 1765—67 a osadil sa v Kucure. K osadníkom i zemplínskym i boršodským z Makova a okolia pripojily sa i maďarské grécko-katolícke rodiny, nazvané Dorogházi, Böszörményi, Ujfaluši atď. a v svojich potomkoch i dnes žijúce. Rusi naši vôbec majú od koreňa pekné maďarské mená, ako Sós, Árvai, Gubás, Kecskés, Pásztor, Szilágyi, Munkácsi, Nyáradi, Szabados, Erdélyi atď. Sú ľudia, ktorí tvrdia, že maďarské mená dal im v čas osadenia jeden árárny išpán, čo je tým menej podobné pravde, lebo rodinné mená našich Rusov všetky nachodíme v Zemplíne a v Boršode. V boršodskom Múčoni i dnes spomínajú, že ich bratia a ďalší príbuzní odišli k Srbom na Dolnú zem. Teda i naši Ruténi z horno-uhorských Malorusov pochodia, ich jazyk je takzvaný ruskoslovenský dialekt. — Individuálnosť svoju toto plemä nielen zachovalo, pritom všetkom, že len na dvoch miestach sa osadili, lež pustilo ešte i roje do Nového sadu, Starého Vrbása a do Ďurdeva, kde všade majú svoje samostatné cirkevné sbory; áno, kde žije miešano s inými národnosťami, ako v Kucure, vedelo si vydobýť i jazykovú prevahu. V Kucure i Nemci, i Maďari vedia po rusky a spoločná konverzácia vedie sa len na tomto jazyku (sväzok II,

rakter spomínanej báčskej slovenčiny, v. „Zapisky Nauk. Tov. Im. Ševčenka“, tom LXIII. („Miscellanea“ str. 12):

Ked še Isus Christos na nebo viberal,
Svoju ľubu macer na zemi z'ochabjal“.
„Ñez'ochabjaj, moj sinočku, na zemi,
Lem ti me ber zo sobu na nebo“.
„Ñemožeš ti, matko moja, ze mnu na nebo pojse,
Bo ti mušiš, matko moja, na zemi umirac“.
„Ked ja budzem, moj sinočku, na zemi umirac,
Ñedopuščaj gu mñe zlomu pristupovac“.
Ñeboj ti še, matko moja, ũraha škaredneho,
Pošlem ci anheloch, dvanac apostoloch,
Sam pridzem trinasti, sam Christos ñebesni.
Ta ti pojzdeš, matko moja, pojzdeš medži nami,
Jak jasni mešačok medži hvizdočkami.
Ta ti šedñeš, matko moja, na pravu pravicu,
A ja šedñem, matko moja, na sudnu stoľicu“.

Hľáskoslovne a tvaroslovne *niet žiadnej odchýľky od normálnej slovenčiny zemplínskej*. V Slovníku sú odchýľky: Isus Christos (vy-svetľuje sa tým, že spomínaní báčski Slováci majú bohosľužby slo-

str. 406).“ Na druhom mieste v monografii ešte možno čítať: „Prvá karavána, asi 200 rodín, okolo roku 1744 pohla sa zo Zemplínskej a zastaviac sa v Báč-Bodrožskej na pustatine Veľký Kerestúr zvanej, bola tu i osadená. O dvadsať rokov, r. 1765, to isté urobilo 41 rodín z Boršodskej, a r. 1767 ešte 42 rodiny; ale tieto všetky dostaly nový domov v Kucure, ktorého vtedajšie erbské obyvatelstvo vyhynulo alebo rozutekalo sa po svete následkom tureckých vojen. Teda osadením týchto dvoch obcí začala sa v Báčke rolla uniatov.“ (Sv. II., str. 198) Pod týmto článkom podpísaný je Alexander Kuzmiak. Redaktor monografie, Julius Dudás, pridal k článku: „Podľa jedného z historikov našej stolice (Steltzer: Geschichte der Bácska, str. 81) Kerestúr bol kolonizovaný roku 1748, Kucura 1768. Komorský kommissár Cothmann roku 1763 hovorí o Kerestúre ako o „nedávno“ kolonizovanej dedine, ktorej obyvatelia sú zväčša Ruténi. (Iványi: Helynévtár I., 83) Podľa relácie árárneho direktora Redla roku 1763 bol poverený kerestúrsky obyvateľ Peter Kis, aby z horných stolíc priviedol Ruténov na Kucuru, kde už i vtedy boli Ruténi. Aby mohli ľahšie, vyžiť, boli na dva roky oslobodení od dane a dostali na užívanie pustatinu Stub. Roku 1765 prišlo na Kucuru 41 rodín, roku 1767 zase 42. (Iványi: Helynévtár I., 86.) Podľa týchto dát, ktoré v celku sú dosť súhlasné, Kerestúr a Kucura v Báčke majú svojich obyvateľov nie zo stolíc Zemplínskej a Šarišskej, ale zo Zemplínskej a Boršodskej; sám Kerestúr pravdepodobne len zo Zemplínskej.“ Toto sú dáta z archívov. Ktoré sa im ostro protivia, nemôžu sa uvzhladňovať. Vasil Lukič vo svojom sošite „Uhorska Rus“, (U Lvovi 1887), napísal na str. 2., že „ruskí kolonisti“ Kerestúra a Kocury v Báčke vystáhovali sa do svojich nových bydlísk zo zemplínskej stolice na konci 13. stoletia.

„Christomatie cerkevnoslavianskich i uhrorusskich literaturnych pamiatnikov“, (Ungvár 1893), na str. 229, a tiež s ruskou formou *zvezdočka*. Preto som uviedol toto slovo z mnohých, lebo je ono v hore uvedenej ukážke Hnatiukovej, a síce formou slovenskou: *hvi-zdočka*. Hnatiuk, ktorý svojou ukážkou dokazoval ruskosť báčskej pesničky, istotne bol by užil ruského charakteristikonu *zvezdočka* oproti slovenskému *hvezdočka*, keby sa to bolo srovnávalo so skutočným stavom.

Hnatiuk zaznačil veľmi charakterisujúcu vec čo do jazyka báčskych „Rusínov“. Na str. 55. svojej rozpravy „Rus'ki oseli v Bačci“ doznáva, že niektorí intelligentní „Rusíni“ predstupovali pred neho s vážnou myšlienkou, že by bolo treba písať pre nich „na ich dialekte“, také spisy čítali by nielen oni, ale aj „Rusíni“ horných, západných stolíc, ktorí podobne jak oni hovoria a ktorých je do 200.000 duší. Znalec vie, že sú uhorskí Rusi, čo do jazyka, v podstate jednotní s haličskými, majúcimi dost knh, tí „niektorí intelligentní Rusíni v Báčke“ nevedomky hlásili sa tedy do rečovej jednoty s východnými Slovákmi, žiadajúc pre seba a pre nich — osobitné knihy!

Dočítajúc tento odsek o rôznení sa východoslovenského nárečia, nejedno z rodákov-čitateľov spýta sa: A v ktorej stolici, v ktorom kraji alebo v ktorých obciach je východná slovenčina najkrajšia a najtypičnejšia? Čo sa jej krásy týče, ľahko je odpovedať. Niet osady na celom priestranstve východoslovenskej reči, kde by neboli presvedčení, že sa v ich osade najkrajšie po slovensky hovorí. Len Poliaci a Rusi sa hanbia za svoju reč. Čo sa týče typičnosti, nateraz nemôžem odpovedať, len zisťujem, že na celom území východoslovenskej reči za vzornú a osvojenia hodnú považujú reč okolia prešovského.*)

Vliv iných nárečí a jazykov na rôznenie východoslovenského nárečia.

75. §. 1) Tu nejde o vypočítanie inostranných živlov vo východoslovenskej reči, to sa stane na príslušných miestach práce.

*) Prispievateľ prof. *Pastrnka*, p. farár *J. Kello*, ktorého p. professor za „výborného znalca a nadšeného čitateľa šarištiny“ pokladá (v Slov. Pohľadoch Slovenská reč.

Tu ide výlučne o zistenie toho, či iné nárečia alebo jazyky vlivajú na *rôznenie* východnej slovenčiny alebo nie. Reč nemecká a maďarská mali a majú dosiaľ veľký vliv na zásobu slov východno-slovenskej reči. Veľmi veľa slov nemeckých vniklo hlavne v Spišskej a Šarišskej; maďarských hlavne v Abaujskej, Zemplínskej a Ungskej. To isté treba zistiť o frásach. Ale na hláskoslovie a tvaroslovie nemaly tieto jazyky väčšieho vlivu, iba maďarská reč má vliv na reč obcí, ktoré sú blízko ku slovensko-maďarskej rečovej hranici. Vliv sa obmedzuje na prízvukovanie a na výslovnosť š, ž m. šepľavých s, ž. *)

Pripomenutie 1. Niektorí myslia, že je východná slovenčina väčšmi pretkaná cudzotínami než ostatná slovenčina. To je len zdanlivé. Východný Slovák hovorí síce: lakatoš, astaloš, sivar, házmešter, hordár atď. Ale čože máme v ostatnej slovenčine? Slová: šlosiar, tišliar, cigara, hausmajster, paker alebo tréger atď. Aký tu rozdiel? Východní Slováci brali z maďarčiny; ostatní z nemčiny. Tu zistujem, že vnášanie do reči slov maďarských a nemeckých *neďže sa povedomo*. Tí, ktorí ich užívajú, nevedia o tom, že užívajú slová maďarské alebo nemecké. V najbližšom okolí Prešova som si zaznačil: Vo V. Šariši Andrej Križko v rozprave, ktorú som mal s ním, povedal mi: „Bri-funk“ še vola po slovenski „vižga“. (Nem. prüfung, maď. „vizsga.) Sak. v N. Šebeši: „Jarec na pivo, po maďarski jarčmen“. (Slen. jačmeň)

Pripomenutie 2. Niekedy cudzieho slova preto použijú, aby rozlíšili pochopy: „Buti su valalske čižmi“, povedal mi Kašák vo V. Šariši. T. j. sedliaci nosia buti, a mešťania čižmy. Tiež on povedal: „Kapeluch noša šedlaci,

z 1895, 439/440), naznačil, že „*kruh rýdzej šarištiny leží medzi brehami Tople a Torisy*“, ale stredom že je „*oná kotlina, obsahujúca v sebe obce: Lopuchov, Stulany, Pokrivnicu, odkiaľ metajú sa lúče severne ku Kurime, východne ku Giraltorciam, západne ku Raslaviciam a južne ku Prešovu*“. Ďalej podotýka, že na tomto území niet troch obcí, jedna pri druhej, kde by úplná shoda panovala vo výslovnosti, v prízvuku atď. (V. tiež tam.) Pán Kello protimluví si už v samom istení. „Kruh rýdzej šarištiny“, („šarištinou“ menuje slovenskú reč na Spiši, v Šariši, v Abaujskej a v Zemplíne) a „stred“ jej hľadá tam, kde na celom území niet troch obcí, kde by úplná shoda v reči panovala... Kde je takýto chaos, tam treba vidieť priechodnosť, rečovú pomiešanosť a nevykvašenosť, — ale nie rýdzosť a organičný stred, odkiaľ metajú sa lúče na všetky strany... Z rôznenia sa východnej slovenčiny sme poznali, že „stred“ p Kellov, totiž obce: Lopuchov, Stulany a Pokrivnica ležia na *kraji* samosvojho nárečia východnoslovenského.

*) Hovorím tu o ľudovej reči. Čo sa týče inteligencie, ona stojí vo všetkom pod vlivom maďarskej reči. Presvedčíme sa z ukážok, ktoré podávam v stati „Východnoslovenské nárečie spisovnou rečou“.

a kalap vo varošu“. *Podracki* v Kluk: „Strecha je zo slami, dach zo šengloch“. V Kapušanoch som počul: „Chudobne ľudze trimaju statki v kuščoch, a panove v maštaľnoch“. V Ščavňiku: „Stoľek je fajnejši a toffička ordinarnejša“ atď.

Pripomenutie 3. O židoch je rozšírená mienka, že kazia reč slovenskú. Ja to nemôžem povedať o židoch východoslovenského územia užšieho. Po dedinách židia svoje deti napospol po slovensky vychovávajú, len pozdejšie ich učia reči nemeckej a maďarskej. Tak že je vlastne ich prvou rečou reč slovenská. A preto po slovensky dobre vedia. Mne na veľa miestach pekné príslovičky rozprávaly židovky po slovensky. Osnovy z Lubotine sú od židovských slečien; v nich nenajdeš žiadnych neslovenskostí okrem tých, ktoré sú v obci vôbec bežné.

2) Čo sa týče ruského a poľského vlivu prísne treba rozoznávať *vliv starý a novší*. Vliv starý, poľský hlavne v Spišskej, Šarišskej a Abaujskej, ruský v Zemplínskej a Ungskej uplatnil sa v organizme východoslovenskej reči, a bude o ňom reč na svojom mieste. Vliv nový účinkuje na *rôznenie* jeho. Rusi, ktorí sa poslovenčujú, nie razom prijímú všetky známky slovenčiny. V Zemplínskej majú svoju normálnu reč, ale u vzdelanejších je zrejماً námaha, aby si osvojili reč prešovského okolia. Reč takýchto vzdelanejších najnápadnejšie rôzni sa tým, od reči nevzdelaných, že vravia v čin. príč. min.: *bul* (m. buň), v min. čase: *bul som* (m. buň žmi). Hovoria *teraz m. ceper* a za svet nevyslovujú dávnejšieho *so m. co*. Okrem toho v gen. zámen a prídavných m. *-oho* usilujú sa vyslovovať *-eho*, čo sa im dost ťažko darí, lebo miesto *e* v *-eho* počut neisté artikulovanie zvuku na všetkých možných stupňoch medzi *o* a *e*. Často počut zvuk, ktorý sa blíži výslovnosti *ä*: *mojähö*, *dobrahö*. Okrem toho, ktorí si chcú osvojiť reč prešovského okolia, usilujú sa hovoriť v lokáli: *s paňu*, ale to im tiež ide ťažko, a preto vedľa seba počut: *s paňu* + *s paňö*. Rusi, ktorí sa ešte neposlovenčili, svoje poslovenčovanie počínajú zámenom *co* miesto svojho *što*. (Takto na pr. v Niž. Repašach a v okolitých ruských dedinách.) V Sobranciach som počul: *Buň žmi* hovoria robotníci, sluhovia a pod., *bul žmi* remeselníci a vzdelanejší sedliaci, *bul som* páni a vzdelaní. Samo sebou sa rozumie, že človek, ktorý mení svoju reč, dlhé časy, snáď aj do smrti mieša všetky formy. Interessantný príklad takéhoto miešania najde čitateľ v osnove z Bardiova, na str. 313: I ja tam *bul* na tim vešefu. Za pecem *som* staľ. *Mallem* v ruce dzvonek, ta i tej pripovídky koniec.

Poľský vliv (novší) javí sa v tých obciach, v ktorých sa usadilo viac Poliakov. Počut tam: z pravidla *é, dé*; počut v istých prípadoch i nosovky atď.

3) Strednoslovenské nárečie, liptovčina, mala účinok na poludňovo-západný kút Spiša, jako sme videli. Ináče stredná slovenčina vliava len pesničkami a prostredníctvom spisovného jazyka, lebo je zemopisne úplne oddelená od východoslovenského územia. Zo spisovnej reči dostalo sa už dost slov do reči východných Slovákov. Spomeniem daktoré zo života „úradného“: *Obca* (m. obec; domáce poľ. gmina), *urad* (popri maď. hivatal), *obžalovac* (m. staršieho poľ. skaržic), *pravocic še* (Markuš., a Nšeb.). Ale této zo spisovnej reči pošlé slová užívujú len vzdelanejší, považujú ich za „fajnejšie“. Tak som počul: „Mi hutorime *skaržic*, ale panove fajne: *obžalovac*“. Ten istý mi vravel: „Šumni še povi, ale fajne: *pekni*“. — Z piesní vnikli slová: *šuhaj* (m. parobek), *mili, milovac* atď. Z literárneho vydania povestí: *kraľovič*.

Vliv cirkví na rôznenie východoslovenského nárečia.

Kalvíni.

76. §. Obce, v ktorých je kalvínov vyše 20%₀-ov.

V Ungskej: 1) O väčšine vyše 50%₀-ov všetkého obyvateľstva: *Kristy* (261 obyv. z 466), *Palin* (569 z 1086), *Sentuš* (182 z 277), *Tašola* (278 z 393), *Zahor* (545 z 991). 2) O menšine aspoň 20%₀-ov všetkých obyvateľov: *Bežovce* (856 z 1800), *Jeňáčovce* (259 z 884), *Jenkovce* (327 z 784), *Lučky v Ung.* (222 z 534), *Remety Nižné*, *Blatné* (181 z 389), *Revišče Nižné* (183 z 520), *Revišče Vyšné* (177 z 508), *Strelava* (229 z 538), *Vysoké v Ung.* (252 z 1203), *Zavadka v Ung.* (169 z 441).

V Zemplínskej: 1) O väčšine vyše päťdesiatprocentovej niet obce. 2) O menšine aspoň 20%₀-vej: *Banovce* (197 z 768), *Bracovce* (204 z 812), *Egreš* (88 z 331), *Garaňa* (320 z 1137), *Lastomir* (460 z 1305), *Ložin* (199 z 789), *Nová ves Tušická* (124 z 453), *Tarhovišče* (491 z 1209), *Tchorovce* (193 z 866), *Tušice* (307 z 679).

V Abaujskej: 1) O väčšine vyše 50%₀-ov všetkého obyvateľstva: *Valkovce* (238 z 428). 2) O menšine aspoň 20%₀-ov: *Beňakovce* (68 z 268), *Garbovce* a *Bogdanovce* (125 z 501), *Hrašovik* (93 z 325), *Hutky Nižné* (144 z 369).

Niekde žijú popri kalvínoch aj luteráni a s týmito majú v obciach protestantskú väčšinu, v Abaujskej na pr. v *Hrašoviku* (kalv. 93 + luter. 109 z 325), v *Beňakovciach* kalv. 68 + luter. 84 z 268). — Ale tu nejde o vierovyznanie, len o rečový vliv vierovyznaňský, a ten je iný so strany kalvínov a iný so strany luteránov.

Obcí, v ktorých sú kalvíni väčšinou, je spolu: 6. Takých, v ktorých sú menšinou aspoň 20%-ovou: 24. Všetkých obcí na východnoslovenskom území užšom je 666, je tedy obcí s kalvínskym obyvateľstvom veľmi málo. Ani tých obcí je nie veľa, v ktorých sa patrnejším počtom vôbec nachodia. Z obcí, v ktorých sa nachodí niže 20%-ov všetkého obyvateľstva, spomenúť treba ležiace v zemplínskej stolici této obce: Muroviany (130 kalv. z 885 duší), Maľčice (197 kalv. z 1096 duší), Meglisov (77 kalv. z 429 duší), konečne *Sečovce* (116 kalv. z 3173 duší). Všetky této obce sú dôležité tým, že sú v nich sriadené kalvínske cirkvi.

77. §. Roku 1905 zistil som sriadené slovenské cirkvi kalvínske len v Ungskej a v Zemplínskej; v Abaujskej slovensko-kalvínskej cirkvi niet. V Ungskej: Bežovce, Jenkovce, Lučky v Ung., Revišče Vyšné, Palin, Stretava. Ku týmto treba pridať Pinkovce, v ktorej pri popise z r. 1900 napočítali z 439 obyvateľov 228 Maďarov a len 220 Slovákov, a tak som ju nemohol pripočítať k východnoslovenskému územiu užšiemu. Je tedy v Ungskej spolu 7 kalvínskych cirkví. V Zemplínskej: Banovce, Lastomir, Maľčice, Meglisov, Muroviany, Sečovce, Tarhovišče, Tušice, spolu 8 cirkví. Všetkých cirkví, v ktorých sa dosiaľ po slovensky odbavujú služby Božie, v niektorých už popri maďarských, je tedy 15, vpočítujúc do toho počtu aj té, v ktorých nemajú svojich kňazov, ale len levitov; také sú: Tarhovišče a Muroviany. Této veci som len s veľkým namáhaním zistil, lebo som nebol po všetkých obciach. Informáciu je preto ťažko dostať, lebo ani ľud ani intelligencia ani sami dotyční kňazia nerobia rozdielu medzi jednorečovou a dvojrečovou cirkvou. Na dvojrečovú (s bohoslužobnou rečou slovenskou a maďarskou) povedia obyčajne: To je už maďarská... Ungské udaje o počte slovenských cirkví potvrdil mi p. pleban v Lučkách v Ung.; zemplínske p. pleban v Sečovciach.

Pripomenutie. Ondrej *Kucharski*, bývalý professor varšavský, napísal (vidz Kollarove *Zpiewanky*, II., 475/476), že slovenskí kalvíni bývajú medzi

Košicami a Ungvárom „w takej szerokości, iż nieco okręgu Sotakow zarywają“. Dla neho mali vtedy kostoly v týchto obciach: Tušice, Tarhovišče, Banovce, v Lučkách v Ung., v Revišči (Vyš.), v Bežovciach, v Jenkovciach, v Jeňáčovciach atď. (Viac ich nemenuje!) Plebánií slovenských bolo za jeho času v stolicach ungvárskej, zemplínskej a abaujskej: 21. — Čo Šafárik vo svojom Národopise (III. vyd. 98) podáva, srovnáva sa s údajami Kucharského, tak že ani pochybovať nemožno o tom, že Šafárik od Kucharského má svoje údaje. Kucharského sdelenie pochodí z r. 1828. Je tedy nie pravda, že „nám Šafárik objavil, vynašiel Slovákov-kalvínov“, ako to istia Slov. Pohľ. z 1895, v. stranu 382 a nasl. Na stranách Slov. Pohľadov, ktoré som práve uviedol, menuje sa ešte viac kalvínsko-slovenských cirkví, ktorých však niet... Že sa počet slovensko-kalvínskych cirkví umenšuje, o tom niet pochyby. Prílišne veľa ich nebudlo, lebo ich veľa nebolo. U pána plebana v Sečovciach som prezrel niekoľko listov z knihy Lampeho „Historia ecclesiae reformatae“ (1708), menovite té, kde mohli zaniknúť slovensko kalvínske cirkvi a presvedčil som sa, že slovensko-kalvínske cirkvi odjakživa boly počtom slabé.

78. §. Hovorí sa, že sú dni slovenských kalvínov spočítané, že padnú v obeť pomadarčeniu. Je pravda, že slovensko-kalvínske cirkvi nemajú výhľadu na trvácnosť, že ich terajší prúd, potrvá-li, pohltnie, ale to, že ztratia slovenskú bohoslužbu, nenie totožné s pomadarčením veriacich. Kalvínsky pleban Michal Péter v „Sáros-Pataki Lapok“ vyslovuje sa proti maďarčeniu slovenských kalvínov so stanoviska čiste cirkevného, hovorí (vidz referát o tom v Nár. Novinách z 1901, č. 41), že sa cirkvi kalvínske rozpadnú pri bohoslužobnom jazyku, ktorému nerozumejú a odvoláva sa na dokumenty hornozemplínskeho seniorátu kalvínskeho, ktoré hovoria, že tam, kde dnes zo Slovákov len jednotlivci priznávajú sa k tejto cirkvi, v minulosti jestvovaly celé sbory...

Čomu sa z toho naučíme? Hoc sbory zanikly, bývalí cirkevníci národnostne zostali čím boli. Na toto máme i teraz príklady. Všetci kalvíni v Abaujskej, čo do obcovacieho jazyka teraz, keď majú v cirkvi maďarskú bohoslužobnú reč, práve sú tam, kde boli za bohoslužobnej reči slovenskej. Ako sme hore videli, kalvínski Slováci majú iba v šiestich obciach väčšinu, inde sú rozptýlení. Moc bohoslužobného jazyka je príliš nepatrná naproti moci obcovacieho jazyka v obci. Ak je cirkev blízko slovensko-maďarskej hranice, alebo v okresnom meste, kde na pomadarčenie silne doliehajú iné vlivy, tam sa pravda pomadarčia kalvínski Slováci, ale pomadarčia sa aj tí obyvatelia, ktorí sú nie kalvíni. Treba si všimnúť i toho, že sú niektoré obce, majúce kalvínske obyvateľstvo,

už aj teraz miešanej národnosti; tieto tiež nevyhnú svojmu osudu, jestli je obcovacou rečou ich okolia nie slovenská reč. Vyzdvihujem, že pri popise z r. 1900 prihlásilo sa za Maďarov: v Egreši 141 z 331, v Garani 553 z 1137, v Garbovciach a Bogdanovciach 220 z 501, v Paline 491 z 1086, v Zavadke v Ung. 214 z 441.

79. §. O pôvode slovenských kalvínov neviem nič pozitívneho povedať. Podobá sa pravde, ale to treba dejopisnými údajami potvrdiť, že rečené kalvínske kostoly zakladaly maďarské zemianske rodiny pre seba a pre svojich poddaných. Odtiaľ sa dá vysvetliť ten podivný úkaz, že často nachádzame kostoly v takých obciach, kde ledvaže jest kalvínskych obyvateľov, hoc bolo času, aby sa boli rozmnožili. Aj v naše dni máme príklad takej zbožnosti maďarských rodín kalvínskych. Počul som v Ungskej s vážnej strany, že v Cibave, kde je zpomedi 813 oayvateľov len 10 kalvínskych duší, založiť chce miestna rodina zemianska — kalvínsky kostol. Že v akej reči sa odbavovali v takých kostoloch služby Božie do polovice XVIII. storočia, o tom nemám udajov, ani som sa nesháňal po nich, iba to je isté a pre túto prácu dôležité, že od polovice XVIII. storočia dostaly sa do nich slovenské knižky, a síce vo východoslovenskej reči písané. Súdny čitateľ vie už i z toho, čo som dosiaľ povedal, že jazyk týchto knižiek nemohol vykonávať veľký vliv na východnú slovenčinu, keď je slovenských kalvínov tak málo, ale mohol hádam vykonávať na bezprostredné okolie? Treba nám tedy tú vec uvážiť.

80. §. Roku 1752 vyšly v Debrecíne dve knižky pre potrebu slovenských kalvínov v súčasnom maďarskom pravopise. Sú už veľmi zriedkavé na území východoslovenskej reči. Hoc som na viac miestach sľúbil 20-korunník za 1 výtisk, a hoc mi boli aj intelligenti nápomocní vo vyhľadávaní, nedostal som výtisk pre svoju knihovňu. Jediný výtisk som videl na plebanii v Bežovciach 27. júla r. 1898. Ale že bol vlastníctvom cirkvi, nemohol som ho kúpiť a k výpožičke som ho neprijal. Keď som 29. sept. r. 1904 znova došiel do Bežoviec, pleban, staručky človek, bol už kleslý na rozum a cirkev administroval jedon zo súseďných plebanov. Bol som na plebanii s miestnym p. notárom, prebral som všetky knihy, ktoré teraz už uložené byly v komore, ale hľadaného výtisku tam už nebolo.

Z výtisku, ktorý je v kollegiálnej knihovni v Šar. Potoku, podávam na ukážku tituly oboch knižiek a zo žalmov aj úvodný verš :

„Svetobo Dávida králya a proroka szto i pedzesätz 'Soltari. Chtore Vedlya Nót Frantzúzkých z Uharskoho na Szlovenszki jazik szú prelosené, a vernim Bosim szlusebnyikom k duchovnomu usítku zhotovené. A teraz; Pervi ráz vidané. V Debretzinye. Vitlatsil Margitai János. V Roku 1752“. — Str. 356. Okrem tit. listu (1) „Táblí na 'soltari“ (= obsahu) a „Modlyidba“.

Na opaku titulnej strany :

Chvalyme zato Boha svoho
 'Se na kontzu sveta toho,
 I mi Slovátzi spéváme
 Boha v pésnyoch vichvályáme.
 Chto ráz v sertzu vernye spévá,
 Dvakrát se Bohu modlyivá;
 Spevaj tus na 'semi z lyudzmi
 A potom v nyebe z Andzelmi.

„Hlas pobosneho spéványa. To jeszt Pésnye Kresztzanszke na Rotsné Svjátki, i k jinsim Svetim Prilesitosztem szporádane. Chtore : Z Uharszkoho Jaziku na Szlovenszki prelosil S. A. V Debretzinye. Vitlatsil Margitai János. Roku 1752“. Str. 135, a tit. str. (list) i „Tábla na pésnye“ (5 str.).

Obidve knižky bývajú v spoločnej väzbe.

Roku 1824 vydal ich Samo *Liskay*, ungvársko-zemplínsky senior v opravenom vydaní a roku 1864 Pavol *Császúr*, sečovský pleban, pod titulom „Gu obecnej szluzsbe boszkej szprodane Pisnye Pobožne“. I jedno i druhé vydanie vyšlo v Šar. Potoku. I Császárovo vydanie je „opravené“. Pravopisy kníh sa menia s menením pravopisu maďarského.

26. sept. r. 1904, keď som bol v kollegiálnej knihovni v Šar. Potoku, sišlo sa tam v poradnej sieni niekoľko profesorov kollégia, medzi nimi boli aj pp. Ger. *Szinyei*, kráľ. radca, bývalý knihovník, a dr. Cyrill *Horváth*, terajší knihovník, a rozprávali sme o veciach slovenských kalvínov. Na moje poznámky, že oni už nemajú cirkevných spevníkov, lebo že sa výšvedené tri náklady minuly, odpovedali zrovna, že kollégium už nevydá viac slovensko-kalvínskych spevníkov, lebo cirkevná vrchnosť uzavrela, aby sa prešlo k upotrebeniu maďarských spevníkov. Poznamenal som, že je to vlastne

vecou kníhtlačiarkeho obchodu. Keď spevník nevydajú v Uhrách, vydajú ho v Amerike. Už o niekoľko týždňov som sa dozvedel po svojich cestách, že v slovensko-kalvínskych cirkvách popri domácich majú už aj — americké spevníky, tedy štvrté vydanie vyššie uvedeného spevníka.

Môže sa stať, že to štvrté, americké vydanie ešte vždy nebude posledné. Jazyk spomínaných spevníkov opiera sa o spisovný jazyk slovenský, hláskoslovne napodobuje východoslovenskú reč, bere aj z jej slovníka, nakoľko stačí, ale inak si vypomáha zo zásob spisovného jazyka. (Naveky podľa toho, jaký kedy bol.)

Okrem uvedených vydaní vyšly najnovšie v Ungváre „Modlyitbi a najpotrebnejši nabožni znamoszcze“. — Preklad od *Szakal Istvána*. Ja mám druhé vydanie (v Ungváre 1902). Prekladateľ je v slovenčine samouk, kníh slovenských nečítava... a predsa píše a vydáva slovenské knižky. Uvodím z „Krátkej historii kreszczanszkej czirkvi“, pridanej k „Modlyitbám“ *Szakala Istvána* (Druhé vidanye, u Ungváre 1902, str. 247):

„Kreszczanszkej czirkvi, alyebo eklezsii volame zasztup, abo tovariszto vsiczkim tim lyudzom, kteri szu pokriszczeni, a Jezsi-sovu nauku verja a viznavaju“.

Je pravda, že Slovák takej skladbe neporozumie. V maďarčine *volaf* (hívni) viaže sa s datívom. V pôvodine muselo byť takto: *Keresztény egyháznak vagy eklézsiának hívjuk...* A on to preložil do slovenčiny: *Kreszczanszkej czirkvi alyebo eklezsii volame!* On nevie, že sloveso *volaf* viaže sa v slovenčine s inštr. a že Slovákovi musí tu vetu takto napísať: *Kreszczanszku cirkvu alyebo eklezsiu volame!* On prekladá: *Tovarisztvo vsiczkim tim lyudzom m. Tovariszto vsiczkich tich lyudzi, do slova z maď. „mindazon embereknek társasága“.*

A celá kniha je tak preložená. Je to tedy veľký úpadok literárny oproti vydaniu z r. 1752. A kniha sa predsa míňa; už sa dožila 2. vydania. Z toho vidieť, že ten malý hlúčik slovenských kalvínov pachtí po cirkevných knihách. A ja znova opakujem, že pri ďalšom vydávaní slovensko-kalvínskych kníh ide vlastne o tlačiarke obchod, slovenskí kalvíni nie sú ešte tam, kde ich myslí vidieť ich cirkevná vrchnosť.

Luteráni.

81. §. Obce, v ktorých je luteránov vyše 20%-ov.

V Spišskej: 1) O väčšine vyše 50%-ov všetkého obyvateľstva: Batizovce, Gerlachov, Hozelec, Lučivná, Mengušovce, Štola, Švabovce. Spolu: 7. — 2) O menšine aspoň 20%-ov všetkých obyvateľov: Dvorce, Filice, Ganovce, Iľašovce. Spolu: 4. — V mestách sú značné nižedvadsaťpercentové menšiny: V Sp. Novej vsi 1548 duší z 9301, v Levoči 877 z 7866, v Podhradí Spišskom 383 z 3024, v Sp. Vlachách 336 z 2666, v Krompachách 678 z 4731.

V Šarišskej: 1) O väčšine vyše 50%-ov všetkého obyvateľstva: Babie, Bucloviany, Hankovce v Šar., Hermanovce v topl. okr., Chmeľov, Jakuboviany v šir. okr., Kesag, Kosceľany Kecerovské, Kručov v Šar., Lada, Lipovce, Lukavica, Lužany, Megeš, Mudrovce, Opinná, Petrovce v Šar., Ptačkovce, Richvald v Šar., Trebejov, Vagaš Kapušiansky, Voľa Vyšná, Zlaté, Žegňa, Železník. Spolu: 25. — 2) O menšine aspoň 20%-ov všetkých obyvateľov: Abrahamovce v Šar., Bdzinov, Bystré Topľ., Bohdanovce, Boľarov, Bunecice, Cižacice, Čelovce v Šar., Červenica v ntor. okr., Dalecice, Erdička, Giraltovcie, Hanušovce v Šar., Harhaj, Huvíz, Janov, Kahanovce v Šar., Kalnist, Komloš, Kračunovce, Kuková, Lascov, Lopuchov, Marhaň, Medzany, Mičakovce, Močarmany, Mokroluh, Nemcovce Kapuš., Nová ves Drinovská, Obišovce, Oľšavce, Orkucany, Radvanovce, Rokycany, Rokytov v Šar., Pavlovce Kupuš., Pavlovce Kecer., Porubka v topl. okr., Seňakovce, Tuhřinná, Vlača, Voľa Nižná. Spolu: 43. — V mestách sú značné nižedvadsaťpercentové menšiny: V Prešove 1315 duší z 14.447, v Bardijove 675 z 6102, v Sobinove 353 z 3257.

V Abaujskej: 1) O väčšine vyše 50%-ov všetkého obyvateľstva: Bačkovik, Čakanovce, Kamenica Nižná, Kamenica Vyš., Rankovce, Žirovce. Spolu: 6. — 2) O menšine aspoň 20%-ov všetkých obyvateľov: Beňakovce, Hrašovik, Chrastné, Triscané. Spolu: 4.

V Zemplínskej: 1) O väčšine vyše 50%-ov všetkého obyvateľstva: Čarné v Zempl., Kladzany, Mernik, Žipov vo vran. okr. (258 duší z 516, ale druhá polovica obyvateľstva náleží *trom* vierovyznaniam, tak že nábožensky prevažujú v obci luteráni). Spolu: 4. — 2) O menšine aspoň 20%-ov všetkých obyvateľov: Bracovce, Čekľov, Dľuhé Vranovské, Hlinné, Krasnovce, Michalok, Pozdišovce, Suľ, Šamudovce, Zlatnik. Spolu: 10.

Obcí s luteránskou väčšinou vyše 50%-ovou je: 42.

Obcí s menšinou aspoň 20%-ovou je: 61.

V ktorých kostoloch býval a je jazykom bohoslužobným jazyk slovanský, tam užívali a užívajú bohoslužobných kníh českých. S kazateľnice kázu miešaninou rečovou bez riadu a skladu, ktorá sa mení dľa chuti, dľa učenosti a dľa jazykových známostí kazateľa.

Gréko-katolíci.

82. §. Obce, v ktorých je gr.-katolíkov vyše 20%-ov.

V Ungskej: 1) O väčšine vyše 50%-ov všetkého obyvateľstva: Baškovce v Ung., Bunkovce, Cibava, Hažin v Ung., Chlivišče, Horňa, Choňkovce, Jesenov v Ung., Jovsa, Kaluša, Karčava, Klekočov, Kolibabovce, Koňuš, Koromla, Krašok, Kusin, Lekart, Nemecké Vyš., Orechová, Rebrin, Remety Vyš., Rybnica Niž., Rybnica Vyš., Ruskovce, Podhorodie, Porubka v sobr. okr., Porostov, Prikopa, Sejkov, Stretavka, Tarnava, Verbovec, Zalužice Malé, Zalužice Veľké. Spolu 35. — 2) O menšine aspoň 20%-ov všetkého obyvateľstva: Bežovce, Čečehov, Fekišovce, Gajdoš, Hamre pri Vyšných Remetách, Hnojné, Husak, Jastrebie v Ung., Jenkovce, Jeňačovce, Komarovce Sobranské, Lučky v Ung., Nemecké Niž., Ostrov, Petrovce v Ung., Remety (Nižné) Blatné, Revišče Nižné, Senné v Ung., Sobrance, Strajňany, Stretava, Tegeňa, Ubrež, Vinné a Banka, Vysoké v Ung., Vojnecina, Zahor, Zavadka v Ung. Spolu: 28.

V Zemplínskej: 1) O väčšine vyše 50%-ovej všetkého obyvateľstva: Bačkov, Bodzašujlak, Čelovce v Zempl., Čemerné Pusté, Čičava, Dargov, Davidov, Dvorianky, Falkušovce, Hažin v Zempl., Hrozník, Jastreb v Zempl., Kahanovce v Zempl., Klečenov v Zempl., Lesné, Meglisov, Ozorovce Malé, Rakovec, Rudfov, Ruskov Malý, Ruskov Veľký, Petejovce, Petkovce, Petrovce v mich. okr., Poruba Kamenná, Porubka v hum. okr., Poša, Sopkovce, Stanča, Stankovce v Zempl., Suché, Ternavka, Topoľany, Upor, Vofa Juskova, Vofa pri Laborci, Zbehňov, Zlatník, Zubné. Spolu: 39. — 2) O menšine aspoň 20%-ov všetkých obyvateľov: Adidovce, Baranč, Budkovce, Čemerné Vranovské, Dlhé Kolčové, Domaša M., Dubravka v Zempl., Egreš, Fišar, Garaňa, Gruzovce, Hatalov, Hlinné, Hrabovec v Zempl., Hradky, Hrušov Niž., Hrušov Vyš., Kačanov, Kašarovce, Kazmir M., Kazmir V., Kerestur, Komariany, Krasnovce, Kraviany v Zempl., Krivošćany, Kuzmice, Lackovce, Lastomir, Lastovce, Laškovce, Ložin, Majirovce, Markovce, Močariany, Muroviany, Naciňovsa, Oreské, Ozorovce V., Pakostov, Parchoviany, Petrikovce, Petrovce v stropk. okr., Plechocice, Polanka Sečovská, Pozdišovce, Sačurov, Sečovce, Sedliská, Silvaš, Sitnica Vyš., Skrabské, Slavkovce, Slipkovce, Stražské, Suľ, Šamudovce, Tarhovišče, Trebišov, Turiany, Vechec, Vojčice, Zamutov, Zbudza, Žbince Malé a Veľké, Žipov v seč. okr. Spolu: 66.

V Šarišskej: 1) O väčšine vyše 50%-ov všetkého obyvateľstva: Abranovce, Dzacov, Fuľanka, Gromoš, Kereštevaj, Klembarek, Kokiňa, Kvačany v Šar., Lačnov, Nová ves Ruská, pole Pusté, Sedlice, Varhanovce, Vlača. Spolu: 14. — O menšine aspoň 20%-ov obyvateľov: Bujakov, Buncice, Cižacice, Erdička, Hažgut Niž. a Vyš., Huta Roľova, Janov, Kahanovce v Šar., Lascov, Eubovec,

Megeš, Mičakovce, Oľšavce, Radvanovce, Pekľany Pillerovské, Podhradzik, Trujčany, Voľa Nižná. Spolu: 18.

V Abaujskej: 1) O väčšine vyše 50%-ov: Belža, Klečenov v Ab. Spolu: 2. — 2) O menšine aspoň 20%-ov: Fizer, Giňov, Hutky Vyšné, Kalša, Kraľovce, Sakaľ, Svinica, Ujsalaš, Ujvaroš, Zdoba, Žirovce. Spolu: 11.

V Spišskej: Vyše 50%-ov má Podproč; menšinu vyše 20%-ovú Prafundorek.

Je tedy všetkých obcí, v ktorých bývajú gr.-katolíci, spolu 215. V 91 obciach sú vo väčšine vyše 50%-ov všetkých obyvateľov, v 124 obciach v menšine vyšedvadsaťprocentovej. Dokladám, že v stoliciach ungskej a zemplínskej najdeš ich temer vo všetkých obciach menšinami 5—19-procentovými. Takými to menšinami zhusta bývajú aj v Šarišskej, zriedkavejšie v Abaujskej, kde-tu aj po Spiši.

Rimo-katolíci.

83. §. Obce, v ktorých je r.-katolíkov vyše 20%-ov.

V Spišskej: 1) O väčšine vyše 50%-ov: Abrahamovce, Baldovce, Beharovce, Betľanovce, Bijacovce, Brutovce, Bugľovce, Ceplica, Cepľička, Čenčice, Danišovce, Doľany, Domaňovce, Dubrava, Dvorce, Farkašovce a Levkovce, Filice, Folkmar M., Folkmar V., Ganovce, Graňč a Petrovce, Hadušovce, Harakovce, Harhov, Harihovce, Harnutovce, Hnilčík, Hrabušice, Hradzisko v Sp., Hranovnica, Hrišovce, Hrušov v Sp., Chrasc, Iľašovce, Imrichovce, Ištvaňovce, Jablunov, Jakľovce, Jamník, Janovce v Sp., Kalava, Kapitula Sp., Katune, Kľuknava, Kolbachy, Kolčov a Končany, Kolenovce, Korimiany, Korytník, Koterbachy, Kraviany v Sp., Krompachy, Kubachy, Landžašfala, Lengvarty, Leskoviany, Letanovce, Levoča, Lučka v Sp., Macijovce v novov. okr., Machalovce, Margecany, Markušovce a Ščepanovce, Namešany, Nová ves Spišská, Odorin, Olcava, Oľšavka v Sp., Ordzoviany, Opaka v Sp., Pavľany, Podhradie Spiš., Polanovce, Pongracovce, Prafundorek, Repaše Vyš., Richnava, Roškovce v Sp., Slacvina, Sľavkov Vyš., Smižany, Stracené, Ščavnik v Sp., Štilbach, Štvartek, Šuňava Niž., Šuňava Vyš., Terscany, Tomašovce v Sp., Ulož, Veľbachy, Viderník, Vikartovce, Vilkovce, Vitkovce, Vlachs Sp., Vojkovce, Zavada v Sp., Zdravce v Sp., Žakarovce, Žehra. Spolu: 101. Osobite pripomínam, že v týchto obciach katolíci nielen vyše päťdesiatprocentovými väčšinami bývajú, ale prevažnou väčšinou 95—99-procentovými, t. j. sú zväčša na čisto katolícke. — 2) Katolícke menšiny aspoň o 20%-och obyvateľstva sú v týchto obciach: Batizovce, Hozelec, Lučivná, Štola, Švabovce. Spolu: 5.

V Šarišskej: 1) Obce, ktoré majú vyše 50%-ov všetkého obyvateľstva: Abrahamovce v Šar., Andrašovce v Šar., Bajerov, Balpotok, Baňa v Šar., Bardijov, Bartošovce, Bdzinov, Bertotovce, Bodolak, Bohdanovce, Brecijovce, Brestov v ntor. okr., Brezov, Brezovica, Budzimir, Cepličany, Červenica vo vtor. okr., Dluholuka, Demiata, Dalecice, Drinov, Dubinné, Dubník, Dubovica, Dukovce, Ďur, Fincice, Fričovce, Fričkovce, Gaboltov, Gergelak, Gombošovce, Gulvas, Hamborek, Haniska v Šar., Harhaj, Haršag, Hažgut Niž. a Vyš., Hažlin, Hendrichovce, Herchnicht, Hermanovce v šir. okr., Hervartov, Hrabkov, Hrabovec v Šar., Huta Roľova, Husovce, Huviz, Chabzany, Chmiňany, Jekuboviany vo vtor. okr., Janovce v Šar., Janovik, Jarovnice, Kakašovce, Kalnist, Kamenica v Šar., Kapušany, Kavečany, Kelemeš, Kendzice, Kobile, Kojecice, Komarov, Komloš, Kosceľany Sentištvánske, Kľušov, Kračunovce, Kriviany, Križoviany, Kučín v Šar., Kuková, Kurima, Lazany, Lemešany, Ličartovce, Lipiany, Lipovec, Lodziná Vel., Lučka v topl. okr., Lučka vo vtor. okr., Lubotiňa, Lužany v šir. okr., Maloveska, Marhaň, Medzany, Mercice, Merkovce Niž., Merkovce Vyš., Michalany, Močarmany, Močidlany, Mokroluh, Mošurov, Nadfej, Nemcovce Kapuš., Nemcovce Topl., Nová ves Bardijovská, Nová ves Drinovská, Nová ves Pečovská, Nová ves Sviňská, Ňaršany, Obišovce, Olšov, Oružin, Osikov, Ostroviany, Ovčie, Pavlovce Kecerovské, Pekľany Kecerovské, Pekľany Usovské, Petroviany, Plaveč, Plavnica, Ploské, Podhradzik, Pokrivnica, Poľakovce, Poloma, Postrednevska, Prešov, Proč, Pušovce, Radačov, Raslavice Maď., Raslavice Slov., Ratvaj, Rokyťov v Šar., Roškoviiany, Sedzikart, Seňakovce, Slavkov Niž., Slivník M., Slivník Vel., Smiľno, Sobinov, Sokol, Stulany, Sveržov, Sviňa, Šalgov, Šalgovik, Šariš M., Šariš Vel., Šebeš Niž., Šebeš Vyš., Šenviz, Šiba, Šinglar, Široké, Šomvar, Štefanovce v Šar., Švaby, Tarnov, Terakovce, Terňa, Tolčemeš, Torisa, Trujčany, Tultčík, Vaniškovce, Vicez, Vysoké v Šar., Voľa Jakubova, Zborová, Zdravce v Šar., Želmanovce, Žipov v Šar., Žubčany. Spolu: 170 obcí. — 2. Obce, v ktorých je aspoň 20%-ov r.-kat. obyvateľstva: Abranovce, Bystré Topl., Boľarov, Bujakov, Bunecice, Cižacice, Čefovce v Šar., Červenica v ntor. okr., dolina Suchá, Dzačov, Erdička, Giraltovec, Gromoš, Hankovce v Šar., Hanušovce v Šar., Hermanovce v topl. okr., Chmelov, Jakuboviany v šir. okr., Janov, Kahanovce v Šar., Kesag, Kručov v Šar., Lada, Lascov, Lopuchov, Lubovec, Megeš, Mičakovce, Oľšavce, Orkucany, Opinná, Pavlovce Kapuš., Pekľany Pillerovské, Porubka v topl. okr., Ptačkovce, Radvanovce, Richvald v Šar., Rokycany, Sedlice, Tuhřinná, Vagaš Kapušiansky, Varhaňovce, Voľa Niž., Voľa Vyš., Zlaté, Žegňa, Železnik. Spolu: 48.

V Abaujskej: 1) Obce, v ktorých je vyše 50%-ov r.-katol. obyvateľstva: Aranidka, Bakša, Barca, Baška, Belá Košická, Bernatfalva, Bočar, Bologd, Bukovec v Ab., Buzafalva, Bužinka, Čahanovce, Čaj Niž., Čontošfalva, Ďorđošik, Fizer, Garbovce a Bogdanovce,

Geča, Giňov, Hamre Košické, Haniska v Ab., Hilov, Hodkovce, Holoház, Huta Saláncska, Hutky Niž., Hutky Vyš., Kišida, Kralovce, Lorinčík, Mindsent, Misla Niž., Misla Vyš., Mislava, Nadoždž, Nováčany, Nová ves Košická, Očvar Niž., Očvar Vyš., Olšoviany, Opaka v Ab., Opatská (strana Siplaku), Opatské, Polanka v Ab., Polov, Poproč, Reka v Ab., Rozhanovce, Rudno v Ab., Ruskov v Ab., Sakal, Siplak, Skaroš, Šaca, Tejkeš Niž., Tejkeš Vyš., Triscané, Ujsalaš, Zdoba, Žebeš. Spolu: 60 obcí. — 2) Obce, v ktorých je aspoň 20%-ov katolíkov: Belža, Beňakovce, Hrašovik, Chrastné, Kalša, Klečenov v Ab., Svinica, Ujvaroš. Spolu: 8.

V Zemplínskej: 1) Obce, v ktorých je vyše 50%-ov r.-katolíkov: Baranč, Baškovce v Zempl., Belá na Ciroche, Benkovce, Božčice, Brekov, Brestov v hum. okr., Budkovce, Cernina, Dluhé Kolčové, Dluhé na Ciroche, Dluhé Zbudské, Dobrá, Domaša M., Domaša Vel., Dzupalovce, Hankovce v Zempl., Hatalov, Hencovce, Hrabovec Zbudzský, Hrabovec v Zempl., Hrubov, Hrušov Niž., Hrušov Vyš., Hudcovce, Chomec, Jablonie, Jankovce, Jesenov v Zempl., Kajňa Slovenská, Kamenica v Zempl., Kaminka v Zempl., Karná, Kašarovce, Keľča, Kerestur, Kochanovce, Koškovce, Krivé v Zempl., Krivošćany, Kručov vo vran. okr., Kučín v Zempl., Kudlovce, Kvakovce, Lackovce, Ladičkovce Niž., Ladičkovce Vyš., Leskovec, Lukačovce, Lubiša, Markovce, Malčice, Matašovce v Zempl., Mislina, Modra v Zempl., Nová ves Tušická, Ohradzany, Oreské, Ozorovce Vel., Pakostov, Parchoviany, Papin, Pcičie, Petrikovce, Poľanka Sečovská, Poľanka Tovarňianska, Rovné v Zempl., Sedliská, Silvaš, Sitnica Niž., Sitnica Vyš., Skrabské, Slipkovce, Snina, Staré, Stražské, Tchorovce, Tovarné, Trepec, Turcovce, Turiany, Udavské, Vechec, Velopole, Višňov, Volové Slovenské, Zavacka v Zempl., Zbudza, Žalobin. Spolu: 89 obcí. — 2) Obce, v ktorých je aspoň 20%-ov r.-katolíkov: Adidovce, Bačkov, Banovce, Bracovce, Čekľov, Čelovce v Zempl., Čemerné Pusté, Čemerné Vranovské, Čičava, Dargov, Dluhé Vranovské, Dubravka v Zempl., Dvorianky, Egreš, Fišar, Garaňa, Gruzovce, Hažin v Zempl., Hlinné, Hradky, Jastreb v Zempl., Kačanov, Kahanovce v Zempl., Kazmir M., Kazmir Vel., Klečenov v Zempl., Komariany, Kraviany, Kuzmice, Lastomir, Lastovce, Laškovce, Lesné, Ložin, Majirovce, Meglisov, Mernik, Michalok, Močariany, Muroviany, Naciňovsa, Ozorovce M., Petejovce, Petrovce v mich. okr., Petrovce v stropk. okr., Plechocice, Poruba Kamenná, Poša, Pozdišovce, Rakovec, Rudľov, Ruskov M., Sačurov, Sečovce, Slavkovce, Sopkovce, Stankovce v Zempl., Suché, Sul, Tarhovišće, Topoľany, Trebišov, Tušice, Upor, Vojčice, Zamutov, Zubné, Žbince M. a Vel., Žipov v seč. okr., Žipov vo vran. okr. Spolu: 70 obcí.

V Ungskej: 1) Obce, v ktorých je vyše 50%-ov r.-katolíkov: Gajdoš, Hamre pri Vyš. Remetách, Husak, Huta v Ung., Nemecké Niž., Pavlovce v Ung., Petrovce v Ung., Senné v Ung., Vinné a Banka,

Vojnecina. Spolu: 9 obcí. — 2) Obce, v ktorých je vyše 20%^o-ov r.-katolíkov: Baškovce v Ung., Bežovce, Bunkovce, Cibava, Čečehov, Fekišovce, Hažin v Ung., Hnojné, Horňa, Chlivišče, Choňkovce, Jastrebie v Ung., Jenkovce, Jeňačovce, Jesenov v Ung., Jovsa, Karčava, Komarovce Sobranské, Kusin, Lekart, Lučky v Ung., Nemecké Vyš., Orechová, Ostrov, Palin, Porubka v sobr. okr., Rebrin, Remety Vyš., Revišče Niž., Revišče Vyš., Rybnica Vyš., Ruskovce, Sejkov, Sobrance, Strajňany, Stretava, Stretavka, Tarnava, Tegeňa, Ubrež, Verbovec, Vysoké v Ung., Zavadka v Ung., Zalužice M., Zalužice Veľ. Spolu: 45 obcí.

Spolu jest obcí r.-katolíckych 1) o väčšine vyše 50%^o-ovej: 429
2) o menšine aspoň 20%^o-ovej: 176.

Dľa tohoto výpočtu, vykonaného podľa úradného popisu z roku 1900, jest

a) obcí s väčšinou vyše 50%^o-ovou:

kalvínskych	6
luteránskych	42
gr.-katolíckych	91
rim.-katolíckych	429

b) obcí s menšinou aspoň 20%^o-ovou:

kalvínskych	24
luteránskych	61
gr.-katolíckych	124
rim.-katolíckych	176

84. §. Vo východnej slovenčine poskakuje značný počet českých slov a výrazov. Kto nepozná vierovyznašské pomery východuo-slovenského územia užšieho, ľahko sa môže myliť posudzujúc jazykové pomery tamojšie. Že luteráni vo svojich kostoloch českého jazyka užívajú, to vie každý, že sa jazyk rímsko-katolíckych kazateľníc, hoc by bol akokoľvek znešvárený, na českom jazyku zakladá, aj to môže vedieť každý, ale málokto vie, že i kalvíni, hoc majú vo svojich knižkách (v. 80. §) svoj vlastný jazyk, opiera sa o češtinu. V Császárovom spevníku (80. §) naháňajú sa takéto slová a výrazy: zvestovac, zvelebovac, mluvic, obsahovac, spusobic, učínic, vežeňe, naležiti, obťaženi, prenasledovan bul, zbor, poňevač, protož. Všetky s prvej a poslednej strany predmluvy, ktorú on tiež „predmluvou“ menuje. Žalm LXV. na str. 188 počína sa takto: „Večni Bože, ti v svej bitnosci roki ňerachuješ; prešle, buduće, v pritomosci jednak ohleduješ“ atď. Východný Slovák tomu ani nerozumie.

Ale slová, ktoré často počuje alebo spieva, a ktorých smysel pochopí, ujmú sa a šíria sa ďalej. Takýmto spôsobom si treba vysvetliť vo východoslovenskej reči takéto a podobné české slová: *rozkošne, nemluvína, Boh ridzi a spravuje svet, pokerm* alebo *poškverník* atď. Že na pr. Iremský zistil v Letanovciach slovo *nešlechetni* (SMS 1904, 49), z toho nenasleduje, že je ono východoslovenské. Pri posudzovaní východoslovenskej reči treba do úvahy brať aj to, že patriční obyvatelia alebo obce akého sú vierovyznania, lebo vierovyznanie môže mať vliv na rôznenie reči. Počuť: učiteľ, spasiteľ, kazateľ, rodič atď., ale kto sa nedá pomýliť rečou s kazateľnicou, povie: učitel, rodič atp. *)

Keď srovnáme otčenáše cirkvi luteránskej, katolíckej a kalvínskej, presvedčíme sa, menovite z poriadku slov, ale aj inak, že je základom všetkých otčenáš český.

Luteránsky (spolu: český):

„Otče náš, jenž jsi na nebesích: Posvět se jméno tvé. Přijď k nám království tvé. Buď vůle tvá jako v nebi tak i na zemi. Chléb náš vezdejší dej nám dnes. A odpusť nám naše viny jakož i my odpouštíme našim vinníkům. A neuvod' nás v pokušení, ale zbav nás od zlého“ atď. (Z pamäti.)

Katolícky:

„Otče náš, ktorý si na nebesách: Posveť sa Meno tvé. Prijď Kráľovstvo tvé. Buď Voľa tva, jako v Nebi, tak i na Zemi. Chlieb náš vezdejší daj nam dneš. A odpusť nám naše viny, jako i mi odpúšťame našim vinnikom. A neuvod' nás v Pokušenie; ale zbav nás od zlého“ atď. („Malý katolícky Katechismus pre školy Farské Biskupstva Košického. V Košicach 1886. Vydanie šieste.)

V tých katolíckych cirkvách, v ktorých východoslovenčia, modlia sa takto:

*) V prirodzenosti veci je, že si rôzni ľudia alebo rôzne dediny rôzne jazykové zvláštnosti osvoja, a to je to, čo má účinok na rôznenie reči. Najdú sa často po dedinách ľudia, ktorí, hoc nie sú školsky vzdelaní, veľké pokroky robia v reči. V Bežovciach je samouk sedliak, ktorý prekladá žalmy do svojho nárečia, v Batizovciach roľník Jano Štefko veršuje... Takto ľudia čítajú knihy a osvojujú si z nich slová a výrazy, skrze nich rozširujú sa ony ďalej. Štefko je luterán, a preto je i v jeho reči hojne českých slov a foriem prostredníctvom cirkevných kníh. Daroval mi svoju „báseň“, aj on sám ju tak menoval, pod názvom „Žalost a horekovaní nad Batizovcami vypúlenými“, v ktorej najdeš: všetch (m všetkých), provinění (m. previnenie), milování, požehnáni, (m. milovanie, požehnanie) atp.

„Otče náš, ktorí ši na ňebe: Pošvec še meno tvojo. Pridz ku nam kralovstvo tvojo. Budzže tvoja svata voľa jako v ňebe tak i na zemi. Hlib náš vezdejši daj nam dñeš. A odpušć nam našo hrichi jako i mi odpušćame našim viňňikom. A ňeuvodz nas na zle pokušeňe, ale zbav nas od zleho“ atď. (Tak sa modlieva p. matka Viktora *Dvortsúka*, stoličného archivára v Prešove.)

Kalvínsky :

„Otče náš, ktorí ši na nebe: Pošvec še meno tvojo. Pridz gu nam kralovstvo tvojo. Budz voľa tvoja jako na ňebe tak i na zemi. Hlib náš každodzenni*) daj nam dñeš. A odpušć nam vini našo jako i mi odpušćime našim viňňikom. I ňeuvodz nas do pokušeňa, ale zbav nas od zloho“ atď. (Szakala Istvána „Modlyitbi“, druhe vidanye. Ungvár 1902, str. 7.)

Této otčenáše sú výmluvným dôkazom, že na priestore východnoslovenského územia užšieho nielen u luteránov bola reč česká v úžitku, ale opierali sa o ňu aj v cirkvách katolíckych a kalvínskych. Z toho nasleduje, že v poslednom poltisicročí česká kultúra nevlívala len na západných a stredových Slovákov, ale aj na východných, pravda menšou mierou. Že odkedy sa javil český vliv na východnoslovenskom území, o tom už bola reč v 23. a 27. §-e. Máme aj zlomok kázne z r. 1471—1484, v ktorom sa nepodvratne zračia stopy východnej slovenčiny, ale z príčin, ktoré som udal v 28. §-e, nemôžeme ju brať do úvahy pri stanovení toho, že odkedy je čeština známa v cirkvi katolíckej východnoslovenského územia.

Ani katolíci ani kalvíni nemajú preloženého svätého písma do svojho nárečia. Vypomáhajú si českými vydaniami, keď im prijde citovať. Videl som na veľa plebaniách bibliu českú. V Bežovciach na kalvínskej plebanii, keď som tam bol prvý raz (1898), ležala na písacom stolíku medzi pomôckami pre dennú potrebu. Z českých biblií citujú kňazia východným nárečím, každý podľa toho, ako stačia jeho jazykové vedomosti. Na ukážku :

„I rekol jim anđel: ňe bojce še, lebo ja zvestujem vam radosc veliku, htorá budze všickemu ludu, lebo narodzil še vam dñeš spasilce, htorí je Kristus Pan, v mesce Davidovim“. (Lukas 2.—10—11. Joz. Kossalko, vo vianočnom čísle hazletonských „Slov. Nov.“ 1904, č. 459).

*) Ondrej *Kucharski* v spomenutej už stati v Kollárových Zpiew. (II., 475, 476) poznamenal, že kalvíni mali na tomto mieste „poľské“ slovo „povšedni“ („chleb náš povšedni“). To slovo je vlastne aj východnoslovenské, z neho netreba sa tedy domýšľať, že i poľština mala vliv na cirkevnú reč slovenských kalvínov. Szakal položil miesto neho *každodzenni*, lebo on prílišne

85. §. Kostolná reč gr.-katolíkov nemá žiadneho patrného vlivu na rôznenie východoslovenskej reči. Že majú na pr. *dziejaka* (v protive s katolíkami, ktorí majú *organistu*, a v protive s luteránmi, ktorí majú *rechtoru*), to je nie vec dôležitá. Na východoslovenskom území užšom z pravidla hanbia sa gr.-katolíci za rečové svojskosti svojej cirkvi; z dediny do dediny môžeš od nich počuť pozdravenia: „Pochvalen Ježiš Kristus!“ miesto svojských: „Slava Isusu Christu!“ Toto dostatočne charakterizuje ich chovanie naproti svojej cirkevnej reči. Tak je, gr.-katolícka kostolná reč nemá vlivu na rôznenie východoslovenskej reči, ale tým väčší vliv vykonáva naň *pôvodná národnosť*. Poukázal som na to pod 2) v 75. §-e. Gr.-katolíci východoslovenského územia užšieho, ktorí sú bez všetkej pochyby pôvodu ruského, prestali seba menovať Rusmi*) a menujú seba *Sloviakmi*, tak ako ostatní Slováci toho územia, ktorých reč si osvojili a v nej sa zdokonaľujú. Preto, že aj oni, tak ako ostatní Slováci, menujú seba Slováckmi a v podstate už aj tak hovoria, jako ostatní susední Slováci, treba badaťefovi nárečia neprestajne na očiach mať gr.-katolícke náboženstvo obyvateľov alebo obcí, lebo ním zahaľuje sa ich ruský pôvod a tento vlíval a dosiaľ vlíva na rôznenie sa východoslovenskej reči.

Z dejín ničoho nevieme, kedy sa počali títo gr.-katolíci poslovenčovať. Dľa niektorých spisovateľov sú oni odjakživa Slováci. Najnovšie písal o tom, ale bez potrebných dôkazov a tedy neprevedčive, M. *Gumplowicz* v rozprave „Poľ. na Węg.“ („Lud“, org. ludozn., r. VII., 194 195), kloniac sa ku *Šemberovmu* náhľadu, dľa ktorého sú gr.-katolíci východoslovenského územia (v Ungskej neznal Slovákov) pozostatkom cyrillo-metodejskej cirkvi slovanskej.**)

podlieha vlivu maďarskej reči. „Každodzenni“ je preklad maďarského „minden-napi“. (Tento preklad je už všeobecne bežný u Slovákov.)

*) Porov. to, čo je pod čiarou na str. 75—77. — Štefan *Mišik* v Slov. Pohl. z 1895, na str. 625 626, píše, že je názov *Rusnák* názvom národopisným. Hovorí tam: „Nielen Slováci, ale i Nemci a Maďari nazývajú ich Rusnákmi, počažne tamtí Ruthenen, Rusnaken, títo ruthének alebo oroszok a vzhľadom k náboženstvu görögök. Jestli slovo *Rusnák* označuje iba vieru, prečo Nemci a Maďari nezovú tak Rumunov a Srbov?“ To je odpoveď ľahká: Rusnák je neistých dosiaľ príbehov názov na rozlišovanie od skutočného, národopisne zachovalého *Rusa*. V tom názve je podstatou slovo *Rus*, a preto Rumunov alebo Srbov ani Maďari ani Nemci nemôžu menovať menom Rusnák, keď v nich pôvodu ruského nevidia.

**) „W roku 1202 występuje pierwszy znany Komes Spiski Tomasz (Wagner l. c. III. 145. Fejér II. 392 Porówn. Wertner l. c.), a wkrótce potem znouw

V tej istej rozprave M. Gumplovicz (tamže 204) odvodí tak zvané „wołoske“ osady nadkarpatské od *grécko-katolíckych Slovákov východných a od slovensko-valaských horalov*, ktorých obyvatelia údajne v XIII. a v XIV. stoločí z Uhár dovandrovali.*)

I v nárečí samosvojom je hojnosť ruskostí; v reči zemplńských a ungských Slovákov sú celé hromady ruských slov a výrazov, aj hláskoslovných i tvaroslovných zjavov. Té nemohly vniknúť shora prostredníctvom uhorsko-ruskej kultúry, lebo takej niet, ani nie prostredníctvom haličsko-ruskej kultúry, ktorá nikdy nemala vlivu na územie naše. Musely tedy vniknúť od veľkých máss obyvateľstva ruského, ktoré sa usadilo na východoslovenskom území užšom a číselnej presile i kultúrnej prevahe Slovákov podľahlo. Zpomedi 679 obcí bývajú Rusi nadpolovičnou väčšinou len v 91 obciach, a aj té sú roztratené, menšinou nad 20%-ov v 124-och obciach. Ostatní sú roztratení 5—19-percentovými menšinami. Porovnaj číselný pomer vierovyznaní v §§-och: 76—83, a z neho poznáš, že

zjavia się pierwszy dyplomata królewski i kolonizator Spiszu jako znany nam pierwszy prałata (Wagner l. c. I. 103. Fejér III. I, 76) Spiski (w r. 1209). O początku spiskiej prałatury św. Marcina nie posiadamy żadnych śladów w dokumentach. Przypomina ono jednak tak bardzo ową osieroconą kapitułę Nitrianską, którą król Stefan ku wielkiej radości swej niespodzianie w Nitrze zastał, że mimowolnie nasuwa się nam pytanie, *ażali osierocona kapituła Spiska, owa prałatura św. Marcina nie jest również szczątkiem jakiegoś zniszczonego biskupstwa morawsko-słowiańskiego z czasów Swatopluga*. Zgadzałoby się to z faktem stwierdzonym przez poszukiwania Maryana Sokołowskiego, że chrześcijaństwo do Polski przyszło ze Słowaczyny drogą Nowo-Sądecką, która wychodzi ze Spisza. Wskazuje na to również krzyż prawosławno-grecki w herbie prałata spiskiego. To też Szembera przypuszcza, że ta część ludności słowackiej, która jest obrządku grecko-unickiego (razem 147.770 dusz) w stolicach Spiskiej, Szaryskiej, Abaujskiej i Zemplínskiej jest szczątkiem staro-słowiańskiego kościoła z czasów św. Metodego i Cyryla, *kiedy państwo wielko-morawskie sięgało aż po Bug i Styr w Polsce* (Dzieduszycki l. c. str. 606, porówn. także Wagnera). — Podľa mójho presvedčenia východoslovenské územie nepatrilo do kniežatstva Nitrianskeho a tým do Svatoplukovej „Veľkej Moravy“, v. 10. §.

*) „Zważywszy, że okolice, które teraz Łemkowie zamieszkują, nigdy nie należały do żadnego księstwa ruskiego; że w XIII w. były polskie i że właśnie w nich znajduje się teraz jakie 80 „wołoskich“ osad, których osadnicy według świadectw dokumentarnych w XIII i XIV przywędrowali tutaj z Węgier (Miklosich i Kaluzniacki: Die Wanderungen der Rumänen. W okolicy Grybowa i Gorlic znajdujemy liczne wsi wołoskie; w okolicy Liska aż 46, koło Sanoka 27); przypuścić można, że wszyscy Łemkowie pochodzą od grecko-katolickich Slovákov uschodnich i od słowacko-wołoskich górali wypartych z Węgier“.

osud roztratených po veľkom priestranstve ruských obcí a ruských obyvateľov nemohol byť iný, než aký ich potkal. Poznávam, že dosiaľ jest takých obcí gr.-katolíckych, v ktorých starí ľudia ešte vedia po rusky, a ešte viac takých, v ktorých starí ľudia vedia o tom vyprávať, že ich otcovia ešte po rusky „besedovali“. Dediny, ktoré ležia nad hradsťou medzi Michaľovcami a Ungvárom, poučný príklad dávajú o tom, ako sa mení reč gr.-katolíckych Rusov v prospech slovenskej reči. Podobne dediny v Zemplínskej, ktoré ležia na polnoc od Dobrej a od Humenného. V Lačnove, v širokom okrese, vedia ešte temer všetci ľudia po rusky, ale vedia všetci aj po slovensky, a seba už Sloviakmi menujú... Keď sa opreme o to, čo je povedané v §§-och 18. a 19., musíme predpokladať, že ruské obce a ruské väčšiny v obciach uprostred východoslovenského územia užšieho a na jeho poludňajších stranách nemôžu byť staršie než z druhej polovice XIII. storočia. Z toho nasleduje, že gr.-katolícki Slováci, poslovenčení Rusi, nie sú pozostatkami cyrillo-metodejskej cirkvi. Porovnaj §§-y 47—51.

Pripomenutie 1. Je hodné spomenutia, že na východoslovenskom území užsom niet miestopisných názvov od krstného mena Ivan, a od Jano, Janko jest ich dakoľko: Janov, Janovik, Janovce (v Šar. i v Spiš.) a Jankovce. Ani tento úkaz nesvedčí v prospech mienky tých, ktorí myslia, že by na východoslovenskom území rimo-katolíci boli neskoršie vznikli než pravoslávni, terajší gréko-katolíci.

Pripomenutie 2. O pomere rimo-katolíkov ku gréko-katolíkom Vlad. Hnatiuk napísal toto v svojej práci „Rusini priašev. eparch.“ (str. 14/15): „...odna grupa ľubíť z druhoi poironizuvati sobi časom, pr. Rusnaki prozivajut Sloviakiv „Liachami“ abo „Gburami“: vismivajut sia z nich tak: Sloviak-katolik, siv na kolik, a skočiv na ram, stav sa z ňoho baran, roztripav misku, dostav po pisku“; i na vpaki, Sloviaki vismivajut sia z Rusnakiv tak: „Rusnaci bortaci, predali organi za korec smetani“, abo „Rusnak z buka spadnul, a eščik sebe odpočnul“. Ale vāi ti i podobni žarti ne možna uvažati virazom obopiľnoi nenavisti. Voni podibujut sia vsiudi; mi znajemo, ščo navit seliani dvoch susidnich sil — v jakij buď okolici — pridajut sobi pridirlivi nazvi, ba ščo bišše, navit odni drubim v tim samim seli... Pro obopiľnu pričilniš evidčať najlípše ti kumivstva, svativstva, šurinstva i inši rodinni zviazki, jaki istnujut vsiudi miž Rusnakami i Sloviakami, a v jaki Rusnak abo Sloviak vďajeť sia ridko z Poliakami, Nimciami abo Madiarami. Rusnaki i Sloviaki vchodiať v rodinni zviazi navit todi, koli vidrižniujut sia vid sebe religijeju, ale odni i druhi storoňati v podobnim vipadku vid iňšich narodiv. Krim toho Sloviaki latinniki i liuterani duže pričilni do viri i cerkovnich obriadiv Rusnakiv, uvažujut ruskij obriud za viššij vid svoho, ščo navit sami viskazujut v slovach: „Ruska vira je opravdživa i tverda, katolícka mechka, liuteransku

lehka“, abo „Katolícke posti, a luteranske naboženstvo, to je všicko blazenstvo“. Pro rusku viru ne vislovit' sia odnače tak Sloviak nikoli. Sloviaki — jakož voni ne buli bi konfesii — prinosiat posviačuvati v ruski cerkvi vodu (na Bohojavlenie), svički (na Stritenie), poživu (na Velikdeň), bo — jak sami hovoriat — „*Ruska modlitba mocnější, jak naša*“, abo „*Ruski pup lepší poševci, jak naš*“. — Čo tu Hnatiuk píše, smie sa poťahovat len na také obce, ktoré majú silné väčšiny gr.-katolícke a cele nepatrné menšiny rim.-katolícke alebo luteránske. Inak sa nedá predpokladať ani o rimo-katolíckoch ani o luteránoch, že by sa tak lichotive vyslovovali o ruskej modlitbe a o posvätení ruským kňazom, ako to Hnatiuk udáva. Ja cele inak znám rimo-katolíkov východoslovenského územia. Uznávajú síce gréko-katolíkov za *krestanov*, ale za pravých *jedine seba*. A luteránov považujú — za *pohanov*. V osnove z V. Šariša, v. na str. 262, rozpravač viac rás spomenul „pohanov“, spýtal som sa ho: „A co to je pohan?“ Odpovedal: „Ta každi, chto ňe katolíckej viri!“

Nárečoslovné svojskosti východoslovenského nárečia. *)

86. §. Zopakúvam trest' toho, čo je v §§-och 68—73: Rozoznávaf treba na užšom území východoslovenskej reči:

- a) nárečie samosvoje,
- b) nárečie pomiešané.

Pri pomiešanom nárečí zas rozoznávaj: Zemplínsko-ungské podrečie a lučivnianske podrečie. Nebudem na tomto mieste rozberaf: Lučivnianske podrečie (v. 69. §.); v zemplínskej reč, ktorú počuf

*) Okrem Šemberovej „Dialektologie“ niet inej nárečoslovnkej práce o slovenskej reči. A táto je veľmi nedostatočná, lebo nedostatočný bol materiál, z ktorého povstala. Na str. 115/116 najde čitateľ podstatu toho, čo svojho času vedel povedať Šembera o východoslovenskom nárečí. Od jeho čias je pokrok viditeľný. Prof. dr Fr. Pastrnek má zásluhy oň. Čo podal vo svojich „Beiträge zur Lautlehre der slovakischen Sprache in Ungarn“ (Wien 1888) o východnej slovenčine, toho je málo, a i to málo je len natoľko správne, nakoľko bol správny materiál, o ktorý sa opieral. Veľmi cenná, východoslovenskému nárečiu výlučne venovaná je jeho stať o spišskej slovenčine, ktorá vyšla v Slov. Pohľ. z 1893. Slovenská reč dostala sa v posledné časy vôbec do popredia, menovite východoslovenské nárečie. Olaf Broch podal rozbor miestnej reči zemplínskych dedín Falkušoviec a Dubravky pod záhlavím „Studien v. der slovakisch-kleinrussischen Sprachgr. im östl. Ungarn. Mit einer Karte“ (Kristiania 1897). Podobne rozbor miestnej reči zemplínskej dediny Koromle pod záhlavím „Weiteren Studien atd“ (Kristiania 1899). Vladimír Hnatiuk srovnal reč „Rusnákov“ a rečou „Sloviakov“ vo svojej rozprave „Rusini priáš. eparch“. O východnej slovenčine písali užtedy iní, ale to, čo počuli, nepočuli udom Slováka, čo brali z druhej ruky, nevedeli posúdiť z vlastnej zkušnosti.

na polnoc od Dobrej a od Humenného; v Ungskej reč, ktorú počuť ponad hradsú medzi Michaľovcami a Ungvárom. Tého miestné reči sú totiž úplne nehotové a neustálené. Ony sú na to, aby sa nimi prispelo k objasneniu reči východných Slovákov. O nich stačí vedieť, že majú za základ miešajúce jazykové v rozličných pomeroch, a že sa usilujú osvojiť si, podľa svojho zemopisného položenia, alebo nárečie samosvoje alebo podrečie zemplínsko-ungské normálne, to, ktoré leží na poludnie od Dobrej a od Humenného, jako aj nižšie hradskej medzi Michaľovcami a Ungvárom.

87. §. Vo východoslovenskom nárečí samosvojom počuješ nasledujúce:

Samohlásky: a, e, i, o, u. (Zodpovedavých dlhých z pravidla nepočuť.)

Spoluhlásky: b, b', c, č, d, dz, dž, f, g, h, ch, j, k, k', l, l, l, m, m', n, ň, p, p', r, r', s, s', š, t, v, v', z, ž, ž.

Okrem toho v slovách pripožičaných z poľštiny, a v reči Poliakov, ktorí po slovensky rozprávajú, spoluhlásky *é, dž*. Porovnaj v 69. §-e rečovú ukážku z Niž. Šuňavy a nasledujúce po nej vypočítanie. V slovách pripožičaných z maďarského alebo zo spisovnej reči: *č, f*.

V podrečí zemplínsko-ungskom počuješ *ž*, ktoré tam vyslovujú miesto *l* i miesto *v*. Toto *ž* počuješ aj na území východoslovenského nárečia samosvojo od ľudí pôvodne ruskej národnosti, ktorí sa ešte dostatočne neposlovenčili. Porov. tretie vypočítanie 72. §-u. Podobne pripomenutie v 16. bode 88. §-u. Okrem toho vidz 4. a 6. bod 52. §-u.

88. §. Čo treba vedieť z hláskoslovía:

1) Hláska *a* vyslovuje sa čisto, a je striednicou za cslovanské *a*. Vidz tu pod 12., 1). Por. *Pastrnkovu* stať v Slov. Pohľ. z 1893, str. 430—431.

2) Hláska *e* vyslovuje sa čisto, a je striednicou za cslovanské *e* krátke i dlhé, obmäčujúce predchádzajúcu spoluhlásku práve tak, ako v strednej slovenčine. Vyslovuje sa: *lem, ňebo, žem* atp. Fr. *Pastrnek* v Sl. Pohľ. z 1893, 428/429 rozpisujúce sa o hláske *e* spisovskej reči, podotýka, že popri striednici *e* za pôvodné slovanské *e* vyskytuje sa niekedy striednica *o* a uvodí za príklad: *čolo* (popri

čelo), *čomu* (popri *čemu*). Tého slová treba pokladať za pripožičané, a preto sa formou svojou protivia hláskoslovným pravidlám východoslovenského nárečia. Formu *mojo* (neutr.; *mojo dzecko* m. *moje*) mojím náhľadom netreba vysvetľovať hláskoslovím, ale len tvaroslovím (analogiou). Ďalej uvodí Pastrnek striednicu *a* za *e* v slovách: *več'ar* a *njad*, v. tam. Konečne striednicu *i*: *pirko*, *ešči* (pridaj aj *išče*), *macir* (popri *macer*), *tiž* (popri *tež* a *tjež*), a vyslovuje domnenku, že sa takých úkazov aj viac najde. Ja tomu prisviďčam. Vysvetľovanie nepatrí sem.

3) Za cslov. *ę* počuť na Spiši, čiastočne aj v Abaujskej a v Šarišskej asi od Lemešian dolu striednicu: *'e*, *ie*, na pr. *chleb*, *dzedo*, *dzjevka* atp. *'e* + *ie* obmäkčuje tedy (*chléb*, *chlév*, *dévka*, *déd*). Pastrnek pokladá striednicu *ie* za vliv „spisovného nárečia“ (Sl. Pohľ. 1893). V Šarišskej, v tak rečenej vzorcovej reči prešovského okolia a potom na východ až po Ungvár objavuje sa striednica *i* a redšie *e*: *chlib*, *chliv*, *dzivka*; *dzedo*, *dzecko* atď. Dľa Pastrnka striednica *e* je krátkym a *i* dlhým reflexom cslovanskej hlásky *ę*. Porov. aj jeho Beitr. str. 41—54. Pri vzorcovej reči a odtiaľ k východu bezpochyby značnú rollu hrá uhorsko-ruská striednica *i* za cslov. *ę*, ale rozberanie tejto veci nepatrí sem. Pastrnek zisťuje ešte za *ę* aj striednicu *a* v slovách: *cali*, *calovac*, *džad*. Slová „*cali*“ a „*džad*“ sú z poľského (slovenská forma: *dzedo*, v. str. 504); „*calovac*“ je podobne poľské; uvodí aj „*mal*“ (m. *imět*), to je všeobecne slovenské. Por. srb.-horv. *imati*, *imao* je. — V mojich osnovách najde sa ešte aj viac poľkostí mimo menované tri, na pr. *vjano* (m. *věno*) v osn. z Plav. (str. 297).

Interessantný je lok. od pomnožných miestopisných názvov na *-ovce*. Z prípony *-ech* počuť obyčajne len *-i*, t. j. hovorí sa: na Spiši: v *Jakľovci*, v *Harihovci*, v *Poľanovci*; v Abaujskej: v *Beňakoúci* atď. Aj v Zemplínskej: u *Adidoúci*, u *Dzapanoúci*, u *Matašoúci* atď. Zmena sa takto stala: V prípone *-ech* zmenilo sa *ę* dľa toho, čo je hore povedané, v *i*, ostalo *-ich*; *ch* sa vyslovuje často ako slabé *h* a toto niekedy úplne zaniká. (Podobný úkaz v maďarskej reči.) Tak ostane z *-ich*: *ih*, *i*. Že je výklad správny, o tom nás poučuje to, že v niektorých miestach svoje miestopisné mená dosiaľ takto skloňujú v lok.: u *Bežoúcih*, u *Pavloúcih* atď.“ (Porov.: „Přišol raz jeden grof na štiroch koňi“, *Smiž*, tu 221). Tého lokále veľa galamuty robia. Mnohí mudrujú, že sa v nom. musí povedať: *Dzapanovec* a nie *Dzapanovce*, keď je v lok. v *Dzapanoúci*. — Ale nie

všetky miestopisné názvy na *-ovce*, prijímajú príponu *-éč*. V pôľudňovo-západnom kúte Spiša skloňujú v lokáli spôsobom strednoslovenským: v *Batizovcach*, vo *Vikartovcach* atp. — Inde: V *Husovcoch* (Šar.), u *Choňkoúcoch* (Ung.) atp. — Por. *Ceplica* na str. 491.

4. Cslovanskému *i* zodpovedá čisté *i*, ktoré obmäkčuje predchodiacu spoluhlásku. Vidz obmäkčovanie pod č. 23. Čisté *i* objavuje sa aj miesto cslovanského „y“ (и), ale toto z pravidla neobmäkčuje predchodiacu spoluhlásku. Tedy: *sin* (m. syn), *dim* (m. dym), *ti* (m. ty). Všeobecne platnou výnimkou sú: *mĕin* (m. mlyn) a mn. číslo čin. príč. minulého, ktoré pre všetky rody vyznieva na *ĕi*, tedy nielen *chlapci še hraĕi*, ale aj *dzivki še hraĕi* + *dzecka še hraĕi*.

Pripomenutie 1. Od *Poliakov* a od *Rusov*, ktorí ešte dostatočne neodvykli od svojej výslovnosti, aspoň nie vo všetkých slovách, často počujú „y“ vyslovené po poľsky (v. 42. §, 5.) alebo po rusky (v. 52. §, 2.). V zemplungskom podrečí je tento posledný prípad *cele všedný úkaz*.

Pripomenutie 2. Prípona 1. osoby mn. č. *-ma*, na pr. *rozidema še*, *dze še puscima*, už mu nič *ňezrobima*, zakladá sa pravdepodobne na poľ. prípone *-my*, t. j. koncové *a* je zo zvláštnej výslovnosti „y“-u vyvinuté. Uváž, že *spišskí Poliaci* vedľa prípony *-ma* znajú aj príponu *-my*: „*Teraz dze še puscima?*“ (Slov. ves, 452) a „*Veznúmü pošcel do sundu*“ (Niž. Ružbachy, 458). Príponu *-ma* vysvetľujú inak, vidz *Pastrnkove „Beiträge“* 16. Je vraj príponou *duálu*.

5. Za *cirkevnoslov. o* krátké máme z pravidla čisté *o*. Za dlhé *ó* máme na *Spiši*: *o*: *vol*, *moj*, *koň* (dľa *Fr. Pastrnka* na *Spiši u* za dlhé *ó*, vidz v stati v *Slov. Pohľ. z 1893*, 430), podobne aj v *Šarišskej* asi od *Lemešian* dolu do *Abaujskej*, aj v *Abaujskej*. V okolí *Prešova* býva za dlhé *ó* striednicou *u*: *vul*, *muj*, *kuň*. V podrečí zemplínsko-ungskom niet ustálenosti. — Pozoruhodné je, že v okolí *Prešova* aj pri takých slovách pozorujeme reflex dlhého *ó*, pri jakých ho niet v strednej slovenčine. Také sú: *dum* (dom), *dzvun* (zvon), *znuj* (znoj), *nus* (nos), *pozur* (pozor), *pokuj* (pokoj), *un*, *vun* (on, (v)on) a ešte niektoré iné. V miestopisných názvoch: *Gruzoúce* (proti *Grozóc*), *Kužmice* (proti *Kozma*) atď. — Dľa *Pastrnkových Beitr.* 57 je *u* za dlhé *ó* „im ganzen Ostgebiet“. *Pastrnek* sa dovoľával *Šemberových jazykových ukážok*, ktoré sú naskrze nespoľahlivé. V tejto veci uvodí slová: *puvodca*, *tvurca*, z ktorých ani jedno nenie vzaté z ľudovej reči. Sú ony literárne.

6. Cirk.-slovanské *u* je aj vo vých. slovenčine: *u*.

7. Za cslovanské „*e*“: I. V krátkych slabikách *e*: *me* (= mä), *uredník*, *presc*, *še*, *cefe*, *pežezi* atď. II. V dlhých slabikách *a*: *poradie*, *zaprahnul*, *mešac*, *vicahnul* atď. Po retných *ja*: *pjati*, *dzevjati* atď. V 3. os. mn. č.: *oňi zvoňa*, *vidza*; po retných: *robja*, *odstupja* atď. Obidve striednice za pôvodné *e* obmäkčujú predchodiacu spoluhlásku. (Pozorovanie Fr. *Pastrnka* v Slov. Pohľ. z 1893, 429 o spištine, ktoré sa hodí na reč celého priestranstva samosvojho nárečia.)

Pripomenutie. V podrečí z.-ungskom a na území východoslovenského nárečia samosvojho u osôb pôvodu ruského počuješ často ruskú striednicu za „*e*“, t. j. *a* alebo *ja*: *rxad* (m. red), *tela-cela* (m. cefe), *penjaži* (m. pežezi) atď. Podobne *ä*: *väcej* (Sobr., tu 404).

8. Za cirk.-slovanské *ą* býva z pravidla *u*. U Poliakov, ktorí sa ešte neposlovenčili dostatočne, tak na pr. na obidvoch Šuňavách, v. str. 118/119 počuješ v inštr.: *macerom* (m. z *maceru*), *zo sestrom* (m. zo *šestru*) atp. V osnove z Lubotine najdeš *končík* (inde *kucik*). V rôznorečí, ktorým rozprávajú dolu Topľou od Gaboltova až po Kurimu, v. str. 121, počuješ v 3. os. mn. č.: „*Zbujnici veda* (m. *vedú*) *ze sebu jedneho vola*“, „*Pujdzem, dze me dva oči povedza*“ (m. *poveda*). Obidve vety z Gaboltova, str. 313. Vidím v tejto striednici za *ą* pamiatku nosovky *an*. Takú pamiatku vidím aj v strednoslovenskom *sa* m. *sú* (3. os. mn. č.) a vo *vera* (m. *veru*). Porovnaj 42. §, 4.

9. Cirkevnoslovanské „*b*“ niekedy zaniká, nechávajúc po sebe znak v obmäkčení predchádzajúcej spoluhlásky (cma m. *tma*, *huš* m. *gąš*, *hosc* m. *gost* atď.) Inokedy sa objavuje zaň *e*: *dzeň* z *днь*, *len* z *льнь* atp. Zistil *Pastrnek* o spištine, ale to platí o celom území východoslovenského nárečia samosvojho, v. v Slov. Pohľ. z 1893, 429. — Por. aj v jeho Beitr. 58. §.

Pripomenutie. V obciach, ktoré sú pôvodom ruské, alebo aspoň u osôb pôvodu ruského, počut niekedy „*b*“ výslovnosťou polovičatého „*i*“, tak menovite v Ceplici v slootovornej prípone *-arb*: *pekarb*. Počut na veľa miestach aj: *tvarb* (= *tvár*) V gen. *pekara*, ale — *tvarji*. Hláska *b* je vôbec častá u uhorských Rusov. Píše o tom *Hnatiuk*: „Ščo do zvuka *b*, to vin takož daleko častjšie uživaje sia na Uhorskoj Rusi, niž u nas, bo navit po takich zvukach, jak *š*, *č*, *ž*, *dž*, *r*, pr. *čas*, *šuhaj*, *doždžb*, *carb*; po peršich čotiroch zvukach čuti joho osoblivo todi virazno, koli po nim slidujut samozvuki a

abo *u*; koli po ním sliduje *e*, *o* abo *u*, to raz čuti joho, druhij raz ni. Z toj pričini ja pisav joho konsekventno pered *a*, *u* a pered drugim lišeň sporadično. Po *r* čuti vsiudi *ь* a naše tvrde *r* neznane nide na Uhorskoj Rusi. Ščo bišše: sporadično pojavljuje sia ono jak zvuk *i* i todi namiš dvoskladovoho slova: „carьstvo“ distajemo slovo triskladove: caristvo“. (Etnogr. Zbir. III.; str. XII.) Podobne som počul vyslovovať slovo notarь v Čeplici, t. j. trojslabične: nota-ri. V gen. je notara a nie notareho, nemóže sa tedy nominatív prirovnávať ku pochodiacim z lat. poľským nominatívom: Antoni, -ego. V Lučivnej som počul *tvarь*, v. 69. §. Po *r* počuješ „*ь*“ aj v Niž. Šuňave, v. ukážku reči v 69. §-e.

10. Cirkevnoslovanské „*ь*“ niekedy zaniká: kňaz (кнѣзь), kňiha (кнѣга), kmoter (кѣmotръ) atď. Inokedy býva zaň striednica, z pravidla *e*: ode-hnac, prede-hnac atp. Po tom príklade: zehnac, zemrec, vehnac. V instr. jedn.: človek-em, chlap-em atp. Kol-ek, podarun-ek atď. Z týchto prípadov vidieť, že *e*, súc striednicou za *ь*, neobmäkčuje predchodiacu spoluhlásku.

Počut aj iné striednice *výnimkou*: lažka, ližka (lъžica), ku alebo gu (кѣ) a iné. V Lučivnej som počul aj sám pazvuk „*ь*“, vidz v 69. §-e.

Pripomenutie. Popri striednici *e* často počuješ teraz striednicu *o*: odo-hnac, zomrec, instr. človekom, chlapom, kolok, podarunok atp. *Pastrnek* túto hrubšiu striednicu pripisuje vlivu spisovnej reči (Sl. Pohľ. z 1893, 431). Je pravda, že v poslednú dobu vliva aj spisovný jazyk, v tomto prípade vliva tak, že sa užšia striednica tratí, ale nesmieme zabúdať, že je hrubšia striednica pôvodným majetkom z. unského podrečia a na území samosvojho nárečia všetkých Rusov, ktorí sa dosiaľ neposlovenčili. Porov., čo je na str. 616 o predložke *z*.

11. Hlásky *l*, *r* nemajú funkcie pri tvorení slabík, vyjmúc poludňovo-západný kút Spiša v tak rečenom lučivnianskom podrečí a v jeho bezprostrednom susedstve, por. 69. §. Z pravidla sa im inde predráža samohláska. T. j. m. krčma, trh povie sa karčma, tarh. Predrážajú sa aj druhé samohlásky: verch (= vrch), pírskac (= prskať), polni popri pulni (= plný). — Stáva sa, že samohláska nasleduje po *l*, *r*, na pr.: kresni ocec (ale kerst!), hľiboki (popri hľiboki a halboki). — Slová, ktoré vniknú do vých. slovenčiny zo spisovnej reči, menia si tým spôsobom. *Pastrnikom* uvedené slová (Slov. Pohľ. 1893, 431/432): herdzina, harmec, terkac, tverdi, terhac nie sú vlastne východnoslovenské slová. Za „tverdi“, „terhac“, bežné v poludňovo-západnom kúte Spiša, hovorí sa: tvardi, tarhac.

Ľiet hláskoslovného pravidla, podľa ktorého by sa dialo upravenie slabík s „l“, „r“. Pastrnek na mieste vyššie spomenutom uviedol väčší počet slov, ktoré sa shodujú formou svojou s formou odpovedavých poľských slov. V tejto veci treba hľadať nielen na poľštinu, ale aj na ruštinu. Porov. 56. §, 3. Podobne predposledné vypočítanie 20. §-u.

Pripomenutie. V menoslove nadžupanov a úradských Malej stolice spišskej (Hradszky. A szep. tizlándzs. széke) aj takéto mená sa udávajú: Sztrnovszky v dobe 1602—1616; Sztrkuly v dobe 1602—1606; Wrczal = Brcal v r. 1448—1462. Toto posledné aj podobou: Berchal. - To byly rody cudzieho pôvodu, ich mená nemajú tedy žiadnej ceny pre dejiny samohláskového *l*, *r* na slovenakom východe. Por. 27. §. Je dôležitejšie, čo Hradszky píše (na str. 112. „Szepesvm. a moh. vész elött“), že totiž osada *Vilkóc* (= Vilkovce) javí sa už v listine z 1278 formou „Vilgustorph“. Ak je to miestne meno slovenské a dobre prečítané, poučilo by nás, že tamojší obyvatelia slovo *vilk* r. 1278 vyslovovali jako *vilk*.

12. Z grupy hlások *ol*, *or*, *er* býva vo východnej slovenčine z pravidla: *la*, *ra*, *rě*: hlava, kral, breh. Odchytkou počut: 1) *chlop* (popri *chlap* a *chlapec*), *smrod* + *smrud* (m. *smrad*), *lokec* (m. *lakec*, csl. *lakъtъ*); 2) *čerevička* (m. *črevička*), *čerevo* (m. *črevo*), *čereňovi* (m. *čreňovi*), *čeres* (m. *čres*), *čerjeslo* (m. *črěslo*; Kľuknava. V „slovn. svojskostach“ niet toho slova, lebo je bežné aj u ostatných Slovákov), *čirida* (m. *čereda* a popri *čreda*), *žiridlo*, *džiridlo* (m. *žeredlo* a *džeredlo* a popri *žredlo* a *džredlo*). Slová pod 1) a podobné považovať treba za poľskosti (por. 42. §, 10.), slová pod 2) a podobné za ruskosti. Porov. 52. §, 3.

Pripomenutie. Aj v strednej slovenčine obiehajú podobné ruskosti: *čerieslo* a *črieda*. Iní spomínajú len „čerieslo“ a „čerešňa“. Pastrnek v Beitr. (str. 17) myslí, že sa slová „čerieslo“ a „čerešňa“ pod vlivom maď. foriem „cseresznye“ a „csoroszlya“ prepodobily z pravidelných slovenských foriem „črešňa“ a „čreslo“. A jako by sa bolo prepodobilo slovo „črieda“, bežné na pr. v Zvol. Lupči popri „črieda“, keď ono obieha v maďarčine formou „csorda“, a nie formou „csoroda“? Aj vo východnej slovenčine jest forma, a síce „čerep“ (m. *črep*), ktorá sa maďarskému slovu na vlas podobá. Pripustíme, že je pripožičané z maďarského, a jako vysvetlíme ostatné, ktoré som uviedol hore vyššie? Podotýkam, že za cslov „čрэръ“ aj Rusi bezvýnimočne „čerep“ vyslovujú. Podobne vyslovujú oni za csl. „чрэсьнја“ — *čerešnja*. Pozoruhodné je, že slovenské formy „čerieslo“ a „črieda“ zachovaly dlhé *é* z cirk. reči slovenskej (*črěsla*; *črěda*). Slová, uvedené pod 2), sú tedy neodškriepiteľne — ruskosti v slovenčine.

13. Za mäkké *d*, *t* z pravidla vyslovujú: *dz*, *c*. V slovách z poľského ujatých počuješ *dź*, *ć* alebo *dż*, *ć*, v slovách zo spisovnej reči alebo z maďarského počut aj *d*, *t*.

Poľské slová sú *džura* (popri *dzira*), *džad* (proti domácomu *dzedo*), *džubak*, *dživir*, *džmil*, *džavulic* atď., popri ktorých počuješ aj *džura*, *džad* atp. Poľské sú: *čežki*, *prečík*, *ćec*, vyslovované aj *čežki*, *prečík*, *ćec* (pol.: *ciężki*, *przecie*, *ciec*). Takýchto slov poľských jest viac ešte, ale to nikoho neopravňuje učiť, že sa vo východoslovenskej reči mäkké *d*, *t* mení v *dź*, *ć*. *Šembera* a tí, ktorí sa o jeho nespoľahlivý materiál opierali, neoddeľovali spišských Poliakov od Slovákov. *Šemberových* príkladov *ćepi*, *ćma*, *budzeće*, *ćichi* atp. nikdy nikto nepočuje v terajšej východnej slovenčine vyjmúc od Poliakov, ktorí si reč Slovákov dostatočne neosvojili. Slováci povedia výlučne: *cepli*, *cma*, *budzece*, *cichi* atp. Že sú slová s *dź*, *ć* z poľského, o tom svedčí aj to, že popri nich trvajú aj formy pravidelné s *dz*, *c*, na pr. *džura* a *dzira*, *džad* a *dzedo* *čežki* a *čežki*, *ćec* a *cec*, *choć* a *choc* atď.

Mäkké *d*, *t* zachovávajú sa len veľmi zriedka. Počut: *anđel*, *anđelik*, *dabol*, *Maťaš*, *mená obcí*: *Đur*, *Đurkoň*, *Đorđošik* (po maď. *György*, *Györke*, *Györgyi*; od krstného mena *György* = *Đuro*, *Đord*). Východný Slovák usiluje sa zbaviť mäkkých *d*, *t* vyslovujúc ich tvrdo (rodíč m. rodič a popri tomto); učiteľ, *spasiteľ* (m. učiteľ, *spasiteľ*) alebo nahradiať ich inou spoluhláskou (za *Megyes*, *čft*. *Međeš* vyslovujú: *Megeš*). Porov. 56. §, 1. Počul som *t* v privolaní kurám: *Ťu*, *tu*, *tu* (v. str. 607). „*Sadzic mađeranek*“ (= *majeránek*), bude chybné podané v *Sbor. Mat. Slov.*, lebo sa hovorí *mageran*, v. na str. 549.

Prípomenutie. Výnimočne počut: *D.đčov* (popri *Džačov*), *r'ec'az'*. Prvé je z maď. *Décsöd*; v obci je 241 gréko-katolíkov z 373 duší. Druhé zo strednosl. reťaz; počul som ho v *Ščavniku*.

Čo sa týče zmeny spoluhlások *d*, *t* v *dz*, *c*, treba uvážiť nasledujúce veci:

Zmena *dz*, *c* za mäkké *d*, *t* je jedným z najhlavnejších charakteristikonov východnej slovenčiny; *dz*, za *d* je aj v ostatnej slovenčine, ale *c* za *t* počut v nej len miestami. Dľa *Hnatiuka*, ktorý východných Slovákov za Rusov pokladá a ich hláskoslovné zjavy so stanoviska ruského hláskoslovnia posudzuje, dostalo sa „*dzekanie*“ a „*cekanie*“ do reči terajších východných „*Sloviakov*“ následkom dlhoročného vlivu poľskej a „*slováckej*“ (dľa

Hnatiukovej terminologie „nevýchodoslovenskej“ reči na ruskú, v akých podobné hláskoslovné zjavy (*dz* a *c* za *đ* a *t*) tiež trvajú. V „Rusini prišaš. eparch.“ na str. 18. napísal: „Dejaki inteligentni Rusini Priašivskoí eparchii dumajuť, ščo dzekanie i cekanie z'javilo sa ne na náhľadkom vplyvu čužich mov na ukraínsko-rusku, ale ščo vono bulo pitomoju ruskoju prikmetoju. Dlia soho poklikujuť sia časti emigracii Rusiniv za časiv davnich koroliv uhorskich i dokazujuť, ščo miž emigrantami bili takož Bilorusi, jaki j musili prinesti siu prikmetu z soboju, a pot mu peredati ii i na iňšich Rusiniv, ščo susiđivali z nimi. Sia teorija mohla bi vpravdi mať pidstavu, ale liše todi, koli možna bi bulo dokumentami vikazati, ščo spravdi na teritorii ninišnoi Priašivskoí eparchii buli kolis Bilorusi. Na žal soho zrobiti ne možna, a čerez te *treba j uvažati tak dzekanie, jak cekanie nasti lkom dovholitňoho vlivu poľskoí i slovačkoí movi na rusku*, v jakich podobni pojavi takož istnujuť“. — *Sembera* v predmluve k svojej Dialektologii (str. III.) pripomenul této veci: „K rozdílům dialektickým zvláště ukazuje hláska *dz* místo *đ* v listě moravském z r. 1286: Sardzicze (Šardice u Kyjova), a hláska *c* místo *t* v Alexandru z konce XIII. století: radoſczy (radoſti), dozdaczy (doždati). Obě tyto hlásky shledávají se sto let později opět v glosách Václava z Bzence z r. 1385 na př.: Marczyn (Martin), poszcziei sye (postiti se), a v Průpovědech, psaných Martinem ze Strážnice r. 1390, na př.: uczecha (útěcha), uzywaczy (užívatí), dzyed (děd), porodzyła (porodila) a j., kteréžto zvláſtnosti běžné tehda ve Strážnici a ve Bzenci, průchod mají posud v sousední krajině Holíčské a u Slováků rakouských“. Ja sa nazdávam, že je dzekanie a cekanie moravských Slovákov práve tak staré a toho istého pôvodu jako u východných Slovákov. Je pravda, že maďarské formy niektorých miestopisných mien základne treba objasniť, aby sme jasne videli. V Spiši máme veľmi interessantný zjav jazykový v maď. a slovenskom pomenovaní isteĵ obce. Po maď. sa volá tá obec *Ragyóc, Ragyólcz* popri *Regyóc, Regyole*, — a po slensky sa volá *Ordzoviany*. Že je základom tých mien „*rdja*“, cslen. *ržda*, o tom sa vari nedá pochybovať. Dľa Hradzského sostavenia (Szepesv. helységn. str. 61) *Ragyóc* zjavuje sa dokumentárne r. 1348, *Ragyole* už r. 1278. *Regyóc* r. 1322, a *Regyole* r. 1322. Naproti tomu slenské meno *Ordzoviany* uvodí len počnúc od r. 1584. Povšimnutia hodné je i to, že *Hradzsky* uvodí miestné meno spišské *Teplica* z roku 1354 z „Compendium familiae Máriássy“ atď. (M. Kayser 1804). Leží pri Poprade. Je to tedy terajšia obec *Ceplica*. Uvodí aj viac mien, ako: *Teplitze, Teplitzke, Teplitzchen, Teplitska*, ale z novšieho veku. Ako sa dostalo do listín meno *Teplica* s počiatočným *t*, ak už vtedy menovali obec *Ceplicou*?

Této a podobné zjavy bude treba vysvetliť. Čo sa týče dzekania a cekania *Pastrnek* vo svojich Beitr. na str. 134/135 takto hovorí: „Dass die Veränderung des *t, đ* in *c, dz*, respective *č, dž* und *č, dž* mit der polnischen nachbarschaft zusammenhängt, kann nach der geographischen vertheilung nicht zweifelhaft sein; die ansicht findet auch darin eine stütze, dass die dem polnischen nahe- stehenden laute mit umso strengerer consequenz auftreten, je mehr

wir uns dem norden nähern, dagegen desto mehr von unveränderten dentalen (weichen u. harten) durchsetzt sind, je weiter wir nach dem süden hinabsteigen.“ Vidz aj posledné vypočítanie 21. §-u tu.

14. Hlásku *g* počuf len v málo slovách, také sú *g*lupi, *g*emba, *g*arniga, *g*aliga + *g*eliga (str. 602), *g*ribi, *g*uzel, *g*ače (popri *g*aci) a iné. Bezpochybne prostredníctvom poľštiny. Na str. 508—511 vypočítané sú všetky slová, ktoré sa počínajú s *g*; medzi nimi je najväčšia čiastka cudzieho, neslovanského pôvodu. Niektoré napodobujú prírodné zvuky: *gruchlic* (o sviniach), *gagac* (o husiach), *gravčec* (o havranoch). — Popri *ku* mne počuf *gu* mne (str. 510).

15. Hlásku *ch* často vyslovujú aj jako *h*: *ch*iba + *h*iba (= *iba*), *ch*ibec + *h*ibec, *ch*irac + *h*irac, *ch*itri + *h*itri, *ch*iza + *h*iza, *ch*lapčik + *h*lapčik, *ch*leb + *h*leb, *ch*lev + *h*lev atď. atď. Na str. 520—524 sú vypočítané také slová, ktoré sa počínajú s *ch* a ktoré zväčša majú podobu s *h*. Niekedy *h* úplne zmizne vo výslovnosti, tak na pr. v Šarv. počuješ *lapec* m. *h*lapec, v Šaci: *svacic* m. *sh*vacic (pod *sch*vacic na str. 589) atď. Pravidla niet; zdá sa, že bojuje so sebou výslovnosť slovenská, poľská a ruská, po prípade shora aj maďarská. (V maďarčine každé *ch* vyslovujú zvukom *h*; niekedy *h* úplne zmizne.)* Poznamenávam, že m. *kto* povedia *ch*to + *h*to. To, či je predchádzajúce slovo zakončené samohláskou alebo nejakou spoluhláskou, nemá vlivu na výslovnosť spoluhlásky *ch*, v. 523. str. pod „*ch*to“. Dokladám, že priliehajúce nárečie poľské tiež vyslovuje *ch*to, *ch*tori (m. *kto*, ktorý).

Bron. *Gustawicz* v rozpr. „O ludzie podduklańskim...“ (Lud, org. Iudozn. VI., 41): „Głoska *k* ma niekiedy brzmienie *ch*, jak np. *ch*to = *k*to, *ch*tóry = *k*tóry“.

16. V samosvojom nárečí zachováva sa rozdiel medzi tvrdým

*) *Pastrnek* sa pokúsil o určenie, kde povedia na Spiši *ch* a kde *h*, ale ono nevystihuje skutočného stavu v tejto veci. Hovorí: „Každé *ch* mění se v *h*: *hodzie* (choditi), *halupa* (chalupa). Jen v místních názvech: *Velbachy*, *Vlachs*, *Krompachy* a pod., pak v cizích slovech: *fichta*, *šacht*, *šichtar*, *richtar* atd. Dále zůstává *ch* na konci slov: *ach*, *duch* (avšak genit. *duha*), *kapeľuch* (avšak genit. *kapeľuha*), dále v lok. a gen. plur. *hlopoch*, *ženoch*, *koscoch*“ (Slov. Pohř. z 1893, str. 432.) -- Ja som počul po Spiši vyslovovať: *Velbahi*, *Vlahi*, ale *Krompachi*. — Na charakterisovanie bezpravidelnosti a zmutku uvodím príklad z Plavnice: „b'ěži do lesa na *chubi*“ (str. 300). Tedy *ch* m. *h*!

ł a mäkkým ł; kłac (ku kolem) a kłac (ku kłajem). Miestami sa ujíma stredné „l“. V čin. príč. min. zachováva sa ł najdôslednejšie. Aj v mestách počuješ: zohabił, odvadził. V tak rečenej vzorcovej reči v okolí Prešova ustupuje výslovnosť tvrdého „ł“ výslovnosti stredného „l“. V osnovách z V. Šariša neoznačoval som tvrdé ł ani v čin. príč. minulom. Ale nedôsledne počuť ho aj tam, aj inde, menovite v zásobách slov reči výlučne sedliackej. V samosvojom nárečí vyslovuje sa ł spôsobom poľským. Zaň môžeš počuť stredné ł, ako som povedal, ale mäkké ł len výnimočne. V. pod 4.

Prípom. V z.-ungskom podrečí a na území samosvojho nárečia tam, kde dosiaľ účinkuje ruský vliv, miesto tvrdého ł často počuješ ruské ŭ alebo v, t. j. robiŭ, pisaŭ m. robił, pisał. Alebo: škoŭa, ko-ceŭ m. škoła, kosceł; pošiŭac m. pośiłac, tu str. 253.

17. Rozdiel medzi tvrdým n a mäkkým ñ sa zachováva v reči samosvojej. V podrečí zempl.-ungskom a u ľudí pôvodu ruského, ešte nezahladeného, počuť miesto mäkkého ñ aj tvrdé n, a síce pred ruským zvukom, ktorý označujú (v maloruštine) takto n, porov. 52. §, 5. Deje sa to inými slovami tam, kde my máme i za csl. i, vidz v 4. bode t. §-u. T. j. Rus povie nigdi, oni, hoñil; Slovák: ñigdi, oñi, hoñil atp.

18. Hláska v sa vyslovuje v samosvojom nárečí, na konci slabiky znie často jako f: dzi/fce (m. dzivce). V z.-ungskom podrečí na konci slabiky vyslovujú za ñu ŭ: Vranoŭ (m. Vranov). Aj na počiatku slova býva za ñu ŭ: ŭon (m. von). Porov. tretie vypočatie 72. §-u. Podobne 6. bod 52. §-u.

19. Sykavky c, s, z a ć, ś, ź počujeme z pravidla tam, kde v cirkevnej slovančine. Hlásku „c“ okrem toho aj miesto mäkkého „t“ v. 13. bod tohoto §-u a miesto c.-slovanskej grupy št, vidz 21. bod t. §-u.

Prípom. 1. Prispievatelia do Šemberovej „Dialektologie“ nerozoznávajú ś, ź od ś, ź a preto tí, ktorí sa opierali o jej materiál, písomenami ś, ź označujú aj hlasy ś, ź. Aj Pastrnek sa opieral o Šemberov materiál, a preto nezodpovedá stavu vecí to, čo je o týchto sykavkách v 81. §-e jeho „Beiträge“.

Prípom. 2. Hlásky ć, ś, ź miestami vyslovujú nápadne mäkko, tak že sa ich výslovnosť ponáša na zmäkčené po poľsky ć, ś, ź. Zmäkčené ć, ś, ź označoval som takto: već'ar, ś'ć'erć'i (śćerćec na str. 598) atp. Som náchylný myslieť, že Poliaci trčia za týmto hláskoslovným zjavom. Poliaci východno-

slovenského územia užšieho i kiršieho mazurujú, t. j. za *č, š, ž* vyslovujú *c, s, z*, vidz 42. §, 9. Priebehom poslovenčovania nedojdú razom od *c, s, z* k vyslovovaniu *č, š, ž*, ale len ku zvláštnemu obmäkčeniu *c, s, z*.

Pripom. 3. Vo východvej slovenčine niet hlasu pre *č* v tých hláskoslovných posiciách, v ktorých sa v poľštine zjavuje: je zaň len *c*, v. 13. bod t. §-u. — Hoc *č, š, ž* ponáša sa svojou výslovnosťou na vyslovenie hlások *č, š, ž*, preda som ich spliešť nemohol, ak som nechcel porušiť jasnosť tejto práce. Už aj preto, lebo sú pôvodu celkom iného než hlasy *č, š, ž* a aj preto, lebo sa ony len miestami vyskytujú, nie sú tedy organickou čiastkou hláskoslovnou.

20. Sykavky *ś, ź* počť v tých hláskoslovných posiciách, v ktorých v poľštine. Porov. 23. bod t. §-u.

21. Za cirkevno-slovanskú gruppu *št, źd* máme *c, dz* ako v reči iných Slovákov. Porov. 52. §, 7. — Onučki (m. onucki) sú z ruského. Gače je m. gaće; tedy poľský vliv, nie ruský.

22. Gruppa *šč* proti spisovnej *šf*: ešče, šcesce (proti spis. ešte, šťastie). Aj v lučivn. podrečí *šč*: ščasni. Zo spisovnej grupy *śf* býva tiež pušćic, ale táto forma sa zakladá na poľ. výslovnosti „pušćić“. V duchu východnoslovenského hláskoslovnia sa povie: puscic, v. toto slovo na str. 582, a podobne, t. j.: mascic, hoscic.

Pripom. V spištine — dľa Pastrnkovho materiálu — mení sa *šč* v *śc*: ešće, vrešćec, pušćila atp. — To sa mojím vedomím diať môže v poľských dedinách a u osôb poľského pôvodu, dosiaľ po slovensky neuhladeného, ale v reči východných Slovákov nie. Ostatne slovo *pušćila* ani nepatrí medzi také príklady, v. hore.

23. Obmäkčuje sa v nasledujúcich prípadoch:

Pred hláskou *e*, keď je striednicou cslovanských hlások *e, é, ě* a *o* (vidz v tomto §-e body: 2, 3, 7, 9).

Pred hláskou *i*, keď je striednicou za cslov. hlásky *i* a *é* (vidz 4. a 3. bod t. §-u).

Pred zaniklým *o* (vidz 9. bod t. §-u).

Pred *a*, keď je striednicou za csl. *ę* (v dlhých slabikách), vidz 7. bod t. §-u.

V uvedených prípadoch vyslovujú za predchádzajúce *l, n* mäkké *l, ň* (lem, ňebo. chleb, ňemi atď.), za *d, t* hlásky *dz, c*, vidz 13. bod t. §-u, za sykavky *s, z* mäkké sykavky *ś, ź*: šestra, žem, šeno, pežezi, žima, zaš atď. Čo sa tých hlások *s, z*, ony sa obmäkčujú

okrem toho ešte aj pred mäkkým *l, ň*, na pr.: šľeboda (= sloboda), žľe (adv. od „zľi“, bežnejšie „plani“), šľub, šľ nim (jedn. inštr.), tarišňa, šňeh atď. Často sa objavuje mäkké *ś, ź* pred retnými *b, p, m, v* na dôkaz, že ony boli dakedy z pravidla mäkké (*b', p', m', v'*): šľeto, šľviňa, šľverbec, šľmejac šľe, Šľmižany, Šľpiš atď. Viac príkladov na str. 595—597. Aj v gruppe *stre* počuť niekedy obmäkčené *ś*: šľtrecha, šľtrela, šľtrešč šľe atď, popri *strecha, strela, strešč šľe*. V menách obcí: Ješľtrebie, Ješľtreb' atď.

Pripomenutie. Uhorskí Rusi neobmäkčujú *s, z* hovoriac: zima, vezľi, šľino, šľila, šľih, šľja (šľe) atď. Z tej príčiny často počuješ v z.-ungskom podrečí a od osôb ruského pôvodu aj na území samosvojho nárečia, vyslovovať formy slovenské *s* neobmäkčeným *s, z*. Počuješ na pr. šľebodni, boji se atp. m. šľebodni, boji šľe. Miestami počuješ od osôb alebo v obciach ruského pôvodu priechodnú hlásku: po *s* alebo *z* pazvuk *ś*: s'šino (šľeno), boji s'š'e (boji šľe) atp. Aj *Hnatiuk* zistil tento pazvuk, menujúc ho „duže slabeňkim pivholosom j“ (Rusini priašev. epar., 18).

Retné *b', p', m', v'* boli pôvodne naskrze mäkké, teraz už ich mäkkosť hynie. Aj *r'* bolo mäkké v príslušných posíciách hláskoslovných. Dosiaľ hovoria: Bab'š (= Babie), Hr'adki (= Hriadky; obec Hriadky), R'ika (Rieka; ob. Reka). V slovách: v'erni, r'ššica, r'šš'az, r'ššeka. Porovnaj o miestop. názvoch na str. 93. — *Hnatiuk* robí rozdiel medzi menom Slovák a Sloviak. Tu podotýkam, že je východoslovenské meno Sloviak a inoslovenské jedno a to isté. V mene Sloviak je rozvité mäkké *v'* v dvojhláske tak ako na pr. v miestopisných menách na -ov'any: Petrovjani, Krivjani atď., vidz na 93. str. pod 5.

Pripomenutie. V podrečí z.-ungskom a od osôb ruského pôvodu často počuješ kmeňotvornú príponu -arš mäkko vyslovovať a to nielen v nom., ale aj v ostatných pádoch skloňovania: pisarš, pisarša, pisaršu atď. Tentó rozdiel od výslovnosti východoslovenskej vyzdvihol aj *Hnatiuk* (Rusini v priaš. eparch. 22). V Cepľici tiež počuť *arš*, ale len v nominatíve, t. j. pekarš, sklenarš, v gen. už *pekarša, sklenarša*.

Hláská *c* sa z pravidla neobmäkčuje. Porov. 2. pripom. v 13. bode t. §-u.

Hlásky *č, ś, ź* tiež sa vraj obmäkčujú. To by sa malo diať v tých prípadoch, ktoré sú udané na počiatku tohoto 23. bodu. Ale čo vidíme? „Mäkké“ *č'* vyslovujú na pr. v slove *č'š* (str. 496), *č'arni* (493), *č'šmu* (496), *poč'ul* (497) a podob. — Svoj náhľad vyslovil som v 2. a 3. pripom. 19. bodu v tomto §-e.

Pripomenutie. Dľa *Pastruka* v spišskej slovenčine mení sa každé *č* v *ĉ* (on ho označuje znakom *č*), t. j. že vraj vyslovujú *ĉ*ervení, *ĉ*erci, o*č*i, *ĉ*as, ko*č*i*č*ku. Len niektoré *č* sa vraj zachovali, alebo lepšie vraj rečené, vlivom spisovného jazyka vnikly, jako: Levoča, čas, čascejši, čo (v Hnilci), človek, varkoč. (Slov. Pohľ. z 1893, 433.) — Nepresvedčil som sa o tom z reči spišských Slovákov.

Rozoznávalo sa tvrdé *k* od mäkkého *k'*, toho stopy sú mnohočetné, hlavne po Spiši. Hovorí sa v mn. n.: (dzeci) vojkovsk'e, vitkovsk'e, slavkovsk'e, slacvinsk'e, jamnick'e, kafavsk'e, brušovsk'e atď. V gen.: (od človeka) vojkovsk'eho atď. Je to zjav poľský. V poludňovo-západnom kúte Spiša počuješ dvojhlásku: (dzeci) štvolsk'je, vikartovsk'je, filick'je, ščavnick'je atď. Pozoruhodné je: lučivjanske proti kravjansk'je.

24. Pred sykavku a mäkkú spoluhlásku často prisúvajú *j*: pejč (päť), pujsč me (= pusť mä; m. pujsc me); hojscina, radojsc, Strajňani (m. Straňani) atď. V mene Tručani (m. Trojčani) chýbí organické *j*. Tručani je poslovenčenou formou maďarského pomenovania Trocsán; *u* za *o*, vidz 5. bod t. §-u. Inokedy zas prisúvajú *r*: škurľavi (škurľavý), švirži (svieži), starčic (stačif) atď. — V slove mešarč je vari skomolené poľ. slovo mięsiarz, vyslov: m'ేశarž. — Uváž poľskosti: možľivi, ščešľivi.

V Slove *hutoric* zdá sa byť predsuté *h* ruskému slovu utoriti. Po v.-rusky *utorit* = opakovať. Podľa uhorsko-ruskej výslovnosti ůtoriti, utoriti. Predsuvka *h* je odôvodnená na východoslovenskom území miestopisnými názvy: Husovce (maď. Úsz-falu; údajne od priezviska *Ús*, srov. Usovské Pekľany = Úszpeklén, Usovský Šalgov = Úszsalgó), Hažgut (proti m. Ásgút), Harnutovce (proti m. Arnót-falu) atď.

89. §. O prízvuku vo všeobecnosti poznamenávam, že je na predposlednej slabike. Jednoslabičné predložky s jednoslabičnými slovami berú sa za jedno slovo a tak prízvuk leží na predložke: na ňeho, ale *na* mňa. Ako sa slovo dlži alebo kráti, tak sa mení prízvuk na základe hore uvedenej zásady: Povie sa v nom. oblok (Hnilč.), v gen. z obloka. Uhorskí Rusi používajú prízvuku aj k rôzneniu významu. Tak na pr. zaznačil som si v Strojne (v Beregskej): žona (= žena), žona (= istý vták); muka (= múka), muka (= muka); holod (= hlad), holad (= tóna). Vo východnej slovenčine nemá prízvuk takejto roly. Imper. ňešpi prízvukuje sa práve

tak, ako 3. os. prít. času ňespi. Preto, že je prízvuk z pravidla na predposlednej slabike, nepokladal som za potrebné označovať ho v osnovách osobite. Rusi, ktorí žijú na území východoslovenskej reči širšom, prízvukujú tiež predposlednú slabiku. V tejto veci je tedy súzvuk medzi Slovákami, Poliakmi a Rusmi rečeného územia.*)

90. §. Z tvaroslovia predovšetkým vyzdvihnúť treba príponu 1. osoby jedn. č. v prítomnom čase *-m*, ktorá je zpomedi hlavných znakov reči všetkých Slovákov najhlavnejším a najcharakterističnejším, lebo ňou sa najurčitejšie a najbezpečnejšie rozoznáva reč Slovákov od ostatných slovanských, ktoré ju teraz obtáčajú. Touto príponou treba určovať na východ hranicu samosvojej reči slovenskej. Kde ona prestáva, (v podrečí zemplínsko-ungskom), tam prestáva byť reč Slovákov samosvojou rečou slovenskou, stávajúc sa čírym materiálom pre jej rozmnoženie v budúcnosti.**)

Ale prejdime na podrobnosti.

*) *Hnatiuk* píše v rozpr. „Rusini priaš. epar. i ich hovori“ (hlava II. str. 48): „Pri takim porivnanii vdarit zaraz každoho v oči primiom taka rižnicia, jaka zachodiť miž hovorami uživaniami v seli Zbuzu i Čerteži (oba zempl. stol.): obidva hovori bezperečno ukraínsko-ruski, ale koli v peršim akcent *ruchomij*, vlastivij biľšosti ukraínsko-ruskich hovoriv, u druhim vin uže *neruchomij*, *lemkivskij*, *podibnij do polskoho*. Sej akcent rozširenij na čilu Prišivsku eparchiju i vid Čerteža na zahid iňšoho ne možna vže počuti.“

**) Príponou 1. osoby jedn. č. v prítomnom čase *-m* (*nesiem*, *pijem*) rozoznáva sa reč Slovákov od reči Rusov (*nesu*, *piju*), od reči Poliakov (*niosę*, *piję*), od reči Čechov (*nesu*, *piju* alebo *piji*) tedy od všetkých slovanských rečí, ktoré ju obtáčajú. A tá istá prípona slučuje zas reč Slovákov s rečou poludňajších Slovanov (Srbohorvatov a Slovincov), lebo aj títo hovoria tak ako Slováci: *nesem*, *pijem* atp. Nikto netají, že Slováci a spomenutí poludňajší Slovania dakedy súviseli zemopisne. Keď som sa vyslovil vo svojej literárno-historickej práci „Slováci a ich reč“ za pravdepodobnosť, že sa predkovia Slovákov od poludnia dostali do svojich terajších bydlísk, uvážil som aj tú okolnosť, že Slováci skrze tú príponu dosiaľ súvisia s menovanými poludňajšími Slovanmi. Takto som rozmýšľal: V reči Slovákov je mnoho poľskostí (v. §§. y 21, 88–90), to znamená, že Poliáci mali účasť pri tvorení reči slovenskej; na reč Slovákov mali Česi neodškriepiteľne veľký vliv za celých 500 rokov... Kde je tedy príčina, že v reči Slovákov, na ktorej vypoodobenie vlivali Poliáci a Česi, zjavuje sa prípona *-m* miesto očakávanej *-u*? Pod vlivom poľským a českým zjavuje sa charakteristikou — poludňovo-slovanský? Ak boli predkovia Slovákov čiastkou národa českého, museli mať v podstate reč takú jakú Česi. Jako by sa tedy bolo stalo, že pod silným 500-ročným vlivom českej reči odhodili českú príponu, pre ktorú boli všetky zemopisné i osadnícke okolnosti priaznivé? V tej veci sa teda nedá inakšie myslieť, len že Slováci svoju príponu *-m* buď doniesli už hotovú s poludnia alebo doniesli aspoň rozhodnú náklonnosť pre ňu. Prof. *Jagić* v článku „Verwandschafts-

Kmeňoslovie.

1) Slovesné mená končia sa na mäkké 'e' oproti spisovným na *-ie*: *pisaňe, kupaňe, šice* (m. *šite*), *žice* (m. *žite*) atp. Ale v podrečí z.-ungskom počuť aj formy: *pisaňa, šica* atp. Počuť ich aj inde od obyvateľov pôvodu ruského, dosiaľ dostatočne neposlovenčených. — Podobne znejú vo východoslovenčine slová: *šcesce, sumeňe, poludňe, kameňe, lisce* atď. oproti ruským formám na *-a*. (V. Hnatiuk „Rusi priaš eparch., str. 22.)

2) Mená stredného rodu na *-e* i po mäkkej spoluhláske majú *-o*: *poľo, šerco, moro* atp. oproti spis.: *pole, srdce, more*. Ale v podrečí z.-ungskom a u osôb ruského pôvodu môžeš počuť aj této (*pole, serce, more*; vidz: *Hnatiuk, Rusini priaš. eparch., 22*).

3) Mená, ktoré v spis. reči končia sa na *-dlo*, majú vo východoslovenskom nárečí tiež toto západnoslovanské *-dlo*. Je to poľskosť. Ale od osôb nie dostatočne poslovenčených a v dedinách susediacich s Rusmi počuješ aj príponu ruskú *-lo*. Tak v osnove z Orlova: *motoviľo* (tu 464), ale aj v susednej Plavnici: *režiľo* (tu 298). Porov. Hnatiuk: *Rusini priaš. eparch., 21*.

4) Predložka (slovesná predpona) *pre* z pravidiel tak ako v spis. reči: *pre brata, predac* atp., ale ju počuješ výnimočne aj podobou *pro*: *propadnuc* (popri *prepadnuc*), *provdzic*. To sú ruskosti.

verhältnisse innerhalb der slavischen Sprachen“ pod názvom „Einige Streitfragen“ (Archiv für slav. Philologie XX., 38—40; vidz referát *Škulitýho* v Slov. Pohľ. z 1898, 120—121) zistil, že slovenčina niekoľkými formami „vystupuje z obvyklého rámu a upomína na susedstvo s poludňajšími Slovanmi v inštr. formou: *chlapom, dubom* (proti č. a p. *chlapem, chlopem*)“, a so srbsko-horvatštinou v 1. os. sing. formou: *nesiem, berem, žnem, pijem, kupujem* atď. Pán prof. dr *Pastrnek* v recensii mojej práce „Slováci a ich reč“ osvedčil, že uh.-slovenské tvary pre 1. os. jedn. č. *nesiem, pijem* a pod. neposkytujú nijakého dôkazu pre dáku poludňovo-slovanskú teóriu o pôvode Slovákov („Slováci jsou-li Slované 16). Na stranách 35—42 tu, pod čiarou, poukázal som na to, že p. *Pastrnek* nezachoval sa v recensii vecne; nie po vedecky, ale po advokátsky. Písal advokátsku obranu pre obľúbené v Čechách „stanovisko vedy“, podľa ktorého je reč Slovákov nárečím českej reči. Na tých stranách som dal odpoveď na otázky všeobecného rázu. Pri tejto príležitosti chcem poukázať na to, že p. *Pastrnek* nezachoval sa vecne ani v podrobnostach recenzie. K tomu tedy, čo je povedané na str. 35 - 42, dokladám nasledujúce veci:

Pán prof. Pastrnek dôveru čitateľov, akú dávajú ku spisovateľovi z nevечnosti dotiaľ neobvinenému, zneužíval odvracáním pozornosti od stavu veci, takto:

1) Keď rozložil mienku Šafárika, Miklosicha a jeho privržencov, a zistil, že sú ich mienky prekonaným stanoviskom, — toto napísal: „Nic méně stalo se, že tyto překonané teorie objevily se v novém rouše jako základ učení o jihoslovanském původu Slováků. Jak již naznačeno, jest původcem toho učení dr Samo Czambel, jenž je vyložil v knize: *Slováci a ich reč*“. (V. str. 2 - 5.) To naskrze nezodpovedá stavu veci. Knižka „Slováci a ich reč“ je

Skloňovanie.

5) *V nom. jedn. č.*: Za cslov. *ę* je vo východnej slovenčine samo-svojej *e* (v. 7. b., 88. §), slová vzoru „jahňa“ končia sa tedy v nom. na *e*: huše (= húsa), hače (= žriebä). To *e* zachovávajú v celom jednotnom čísle, t. j. v g.: hušeca, v dat.: hačecu atp. — Slová, spomenuté v tomto §-e pod 1. č., skloňujú sa tak, ako je udané na str. 66. „Rukováti“ s tým poznamenaním, že v inštr. jedn. č. môže byť aj prípona *-em* (s *žicem*) nielen *-om* (s *žicom*). — U prídavných počut v podrečí z.-ungskom a u osôb nezahladeného ruského pôvodu v nom. *ij*: *dobrij* m. *dobri*, po prípade s ruskou výslovou hlásky *i* (za „y“). — *Pec* je muž. rodu.

6) *Vo vok. jedn. č.*: Vokatív sa zachováva. U podstatných muž. rodu, zakončených spoluhláskou, býva príponou *-e* alebo *-u*, toto z pravidla po slovách mäkko zakončených: *kraľu*, a po hrdelniciach: *šedlaku*; v prípone slovotvornej *-arv* sa dosiaľ zachováva reflex mäkkosti: *pekar-u!* U podstatných ženského rodu na *-a*, podobne u podstatných mužského rodu na *-a*, býva vo vok.: *-o*: *ženo*, *gazdo* atp.

7) *V akk. jedn. č.*: U prídavných výnimočne počut tak ako v nom., 5. bod, *dobrij*. — Por. posledné vypočítanie 8. bodu.

1) snesením literárnych dát o tom, že o minulosti Slovákov málo vedia učení ľudia, že sa tedy nesmú zavreť dvere pred badateľmi, a je 2) literárno-historickým výkladom toho, že Slováci od počiatku zápasili s ťažkosťami, jaké im pripravovala česká reč a že sa z českej reči postupne prirodzeným spôsobom vyvinula reč slovenská. V knižke „Slováci a ich reč“ je len mimochodom spomenutá poludňovo-slovanská hypotéza... a výslovne je v knižke povedané, že k dokázaniu hypotézy je treba ešte veľa roboty. Je tedy otázkou, prečo povedal p. Pastrnek, že som v rečenej knižke vyložil učenie o prekonanej teórii poludňovo-slovanskej? Preto, aby svojou recenziou odvrátil pozornosť Slovákov od skutočného obsahu knižky! Kto číta iba recenziu, ten sa odvráti od knižky, v ktorej spisovateľ ohrieva staré hriechy, naivne vykladá „prekonané stanoviská“! Pán Pastrnek nechcel, aby si Slováci prečítali moju knižku, a aby sa upozornili na dve dôležité veci svojho národného bytia, na to 1) že minulosť Slovákov potrebuje objasnenia, aby sme poznali základne svoju prítomnosť, a na to 2) že sa samostatný spisovný jazyk slovenský vyvinul historične a prirodzeným spôsobom, že je tedy prvotriednym záujmom slovenským, aby sa osamostatnenie spisovnej reči slovenskej vo všetkých smeroch, i v cirkvi, ustálilo a na rečovej pôde slovenskej zdokonalilo. Pán Pastrnek si myslí: Minulosť Slovákov je jasná; oni prišli s Čechmi od polnoci. To je stanovisko vedy; načo v tej veci ďalej mudrovať? A samostatný jazyk slovenský je dielom nerozmysleného — odtrhnutia sa Slovákov od Čechov, vykonaného ľahkomyselnými ľuďmi. Toto je v Čechách „stanovisko vedy“, ktoré nestrpí ďalšieho bádania vo veci. Jedným slovom: Pán prof. Pastrnek odvrátil pozornosť čitateľa od skutočného obsahu knižky a koncentroval ju na odbočenie, veľkými črtami mimochodom nakreslené na niekoľkých stranách, koncentroval ju na také výpovedi, ktoré konečno-platne odôvodnené neboly, a ktoré pôvodca sám — len pozdejšie sľúbil vyložiť.

2) V gen. jedn. č.: Pri vzore „sluha“ naveky g. -i: od gazdi. Pri vzore „ulica“ a „dlaň“ z pravidla g. -i: od ulici, z duši: dlaní, zemi atp. Pri vzore „jahňa“ g. -ea, v. 5. bod. — U prídavných pri vzore „pekny“: „boží“, „otec“ g. naveky -eho v samosvojom nárečí: šumného, dobrého, božského, otcového, a v z-ungskom podrečí jako aj u osôb nezahladeného ruského pôvodu -oho: šumného, dobrého, božského, otcového atp. Podobne u zámen a číslovky *jedon*: V samosvojom nárečí: *jeho*, *mojeho*, *teho*, *jedného*. V podrečí z-ungskom a u osôb nezahladeného ruského pôvodu: *joho*, *mojoho*, *toho*, *jedného*. Tu počujes aj stiahnuté formy: *moho*, *troho*, *stoho* (tm. *mojoho*, *tvojoho*, *svojoho*). — Rozdiel medzi príponou -eho samosvojho nárečia a -oho z-ungského podrečia, samo sebou rozumie sa, — javí sa aj v dat. jedn. č. To jest, kde je dobrého, mojého atp., tam je aj dobremu, mojemu atp., a kde je dobroho, mojoho atp., tam je aj dobromu, mojomu.

Od zámena „ja, ty, sa“ je v g.: *müe (me)*, *tebe (ce)*, *sebe (še)* oproti spisovným: *müa*, *teba*, *seba (mä, fa, sa)*. Vo forme *tebe* je nápadná tvrdosť hlásky *e* v prvej slabike, očakávalo by sa mäkké 'e a forma: *cebe*. Tieto formy sú aj v akk. jedn. č.

2) Ja som bol do potyku dovedol meno *Kremnica* so slin. slovom *krnica* = kotlina, Kewselthal. Načo p. Pastrnek vo svojej recenzii (str. 22) odpovedal, že „nehodí sa zrejme k výkladu jména slavného horného mesta Kremnice, jež leží nice v kotlině, avšak název má od zlatorudného křemene, jenž tu od úsici let se vykopává a z něhož dosud zlato se dobývá. Slovo *křemy*, *křemens* (silix) je všeobecně slovanské“. Vari p. professor lichotil chcel slovenskej literatúre, v ktorej je taká etymológia ľudová známa? Dľa mojej mienky meno Kremnice nemôže byť z kremeňa z dvoch príčin: a) Zo slova *křemeň* bola by *Kremnica*, tak ako sú na pr. na východnoslovenskom území (v. str. 529) *Kamenice* zo slova *kameně*. V listine z 1670 (Sas. Let. IV.), ktorou sa ustanovujú chotárne medze Lúžnej v Liptove, spomína sa potok *Kremeniny*, vpadajúci do potoka Lúžna, vidz tam na str. 248. Jedným slovom z kremeňa: *Kremenic* a nie Kremnica. Ale b) meno Kremnica nemôže byť z kremeňa aj preto, lebo *křemeň* je *kameně bezcenný při dorůbání zlata*. Dľa Ottovho „Slovuška Naučného“, vidz pod heslom „křemen“, užíva sa kremeňa „co výtečného dlažebního kamene... jakož i k stěrkování silnic...“ „Křemenný písek jest důležité stavivo, slouží k přípravě malty“, „jest důležitou surovinou v průmyslu sklářském“. Křístall sa brúsi na ozdobné kamene atď. Tam sa dočítaš o všetkom, čo z kremeňa vystane, ale ani slova tam niet o tom, žeby z kremeňa zlato dorábali. Pýtam sa tedy svojich rodákov, či je pravdepodobné, žeby Kremnici, preslávenému mestu svojimi baňami na zlato, dali boli meno po takom kameni, v ktorom zlato niet? Pánu profesorovi Pastrnkovi sa nehodil môj výklad z poludňovo-slovanského slova, znamenajúceho „kotlinu“, hoc uznal, že Kremnica leží v kotlině, ale sa mu zaľúbil výklad z kremeňa, hoc v křemeni niet rúdy pre kremnické zlato. A prečo sa mu zaľúbil? Lebo je *křemeň* majetkov všetkých jazykov slovanských, nepoukazujúcim na shodu slovenčiny s rečami poludňovo-slovanskými. Pán professor nemá iného na mysli, než odvrátiť pozornosť čitateľov od skutočného stavu vecí...

9) *V dat. jedn. č.*: U podstatných mien mužského rodu spoluhláskou zakončených bývajú príponami *-u* a *-ovi*. V podrečí z-ungskom a u osôb nezahladeného ruského pôvodu m. *-ovi* prípona *-oj*. Táto posledná z *-oi* (*-ovi* = *-oüi* = *o(ü)i* = *oi* = *oj*): *kraľu*, *kraľovi*, *kraľoj*, *koňu*, *koňovi*, *koňoj*. Prípona *ovi*, *oj* pridáva sa aj neživotným: ku *dvorovi*, *dvoraj*. Pri vzore „*sluha*“ len *-ovi*, *-oj*: *gazdovi*, *gazdoj*. Príponu *-oj* počul ešte aj formou *-oi*: „že von daň čortoi svoju sestru“, Bež., tu 414. Príponu *-oj* prikladá Olaf Broch aj podstatným stredného rodu neživotným: *celu* + *celoj*; *telo*, Studien, 50; *vimňu* + *vimňoj*; *vemeno*, tamže 55; a naopak nie všetkým podstatným mužského rodu: *tovu*, *jazero*, maď. *tó*, tamže 49. Počul príponu *-oj* i pri podstatných stredného rodu, na pr. *dzivčetoj*. Ale Broch má aj všelijaké nemožnosti vo svojich pozorovaniach, a preto nevieš, kde mu máš veriť, a kde nie. Má na pr. datívy: *gazdu* (popri skutočnom a jedinom datíve: *gazdoj*, tam 51), *celu* (popri skutočnom datíve: *ceľecu*, tam 55). Celé skloňovanie *telata* je nemožné: Nikto nehovorí v gen. *celu*, ale *ceľeca*; v dat. nie *celu*, ale *ceľecu*; v inštr. nie *celom*, ale *ceľecom*. U neho je aj také skloňovanie možné. -

3) Ja som napísal (Slov. a ich reč, 76): „V západných slovenských krajoch máme dost miest a riečok pomenovaných od slova *teplý*. V starých listinách, pravda latinských, menujú sa všetky také miesta a riečky menami, odvedenými z juhoslovanskej výslovnosti: potôček *Tapulca* na zvolenskom panstve (1254); teplé prúdy *Toplucha* (1281), *Thapolca*, *Topolch* (1340, teraz Malá Vieska), vidz Pavla Križku „Názvy vlastnostné“, v Slov. Pohl. z r. 1892, 339. Terajšie Sklené *Teplice* za stara písané sú dľa neho *Doplicze*; len pozdejšie: *Teplýce* atď. — *Teplička* menovala sa za stara *Topluha*, vidz Alex Lombardinyho rozpravu v Slov. Pohl. z r. 1885., na str. 4—5.“ Na to p. profesor Pastrnek (na str. 20): „Dejme tomu, že tato místní jména zaznamenaná jsou věrně podle staré výslovnosti a že tedy adj. *teplý* znělo v staré době slovensky *toplý*; co by z toho následovalo? Nic, než že jest o jednu slovní shodu s jazyky jihoslovanskými více. Neboť skutečně dokládá Miklosich, Et. Wört., tvar *toplъ* jen z jazyků jihoslovanských. Ale věc není zásadní, neboť vedle adjektiva *teplъ* -- *toplъ* a odvozenin máme ve všech slovanských jazycích sloveso *topiti*, v němž stupeň *top-* zřejmě se jeví, a rozmanitá slova odvozená, jako na př. ruská adj. *topkij* (blátivý), *toplyj* (mokrý) a j.“

Pán professor uznáva, že je forma *toplý* (m teplý) poludňovo-slovanská, a hneď je hotový *zľuhčiť* stav veci rieknuc, že z toho nič nenasleduje, len práve to, že je o jednu slovnú shodu viac s poludňovo-slovanskými jazyky! Ale, aby čitateľa neuniesly myšlienky pri zistení tejto shody, hneď odvráti jeho pozornosť a upúta ju k slovesu *topiti*, jaké „máme ve všech slovanských jazycích“. Pozornosť je tedy šťastlivo odvrátená od shody slovenskej reči s rečami poludňovo-slovanskými, lebo „*topiti*“ máme ve všech slovanských jazycích. Pána profesora to vôbec nemýli, že *topiti* (= *topit*, p *topit*) nenie príhodným k tomu, aby sme od neho odvodili miestopisné názvy *Teplíc*, a nemýli ho ani to, že staré miestopisné názvy *Toplá*, pod vlivom, aký ovládal, čo do reči, Slovákov, zmenily sa *organickým spôsobom* v názvy *Teplá*.

Pri vzore „ryba“ té, ktoré sa končia na (-ga), -ha, -cha a ka, mávajú v dat. -i, pred ktorým sa hrdelnica z pravidla nemení: duhi, strechi, hadki atp. m. spisovných datívov: duhe, streche, hadke. — Čo sa týče datívu u prídavných (dobremu, dobromu atd.) porov. 8. bod.

10) *V lok. jedn. č.*: U podstatných mien mužského rodu sú príponami: -e pre mená tvrdo zakončené, vyjmajúc té, ktoré sú zakončené hrdelnicou, tedy: o dube, v leše, na voze; -u pre kmene mäkkou spoluhláskou alebo hrdelnicou zakončené: o nožu, o košu, o rohu, v kapeluchu, na nocľiku atp. Spoluhláska r', hoc by sa už tvrdo vyslovovala, bere sa za mäkkú: o tchoru (csl. tьchorъ); -ovi hlavne pre životné: kraľovi, koňovi. Prípona -ovi znie v podreči z.-ungskom a' u osôb nezahladeného ruského pôvodu -oj, srov. 9. bod. — Pri vzore „plece“, „obilie“ a „jahňa“ býva príponou -u: na plecu, o ščescu, na hačecu a pod. — U prídavných z pravidla -im: o šumnim chlapcu, o otcovim kapeluchu atp. Podobne u zámen: v ňim, u mojim sumeňu, u tim valafe. U číslovky: u jednim varošu. Výnimočne počut m. prípony -im príponu -em: potim + potem. *Potom* je vlivom spis. reči.

4) Zo Zv. Lupče som uviedol miestny názov *Hrmovo*, odvodiac ho z poludňovo-slovanského *grm* (= krúh). *Hrmovo* sú lúky pri Hrone, ktoré ležia nízko, na takom priestranstve, ktoré pred kultúrou mohlo byť len *kružinou*. V slin. reči *grmovi* = krúhový a *grmovie* = křoví, tedy *kružina* (podľa Legovej ml. slin., II., vyd. 94. st.). Prof. Pastrnek v tejto veci napísal: „...vy-svetľuje pak spisovatel „Hrmovo“ = nyní louky při Hroně, ze slovin.-srb.-chr. *grm* (Gebüsch, auch Art Eiche). V s.-chr. je slovo *skutečně rozšířeno též jako název místní, jmenovitě vyskytuje se též „Grmovo“*. (Rječ. akad.) Slovo *grmъ* fruticetum uvádí též Miklosich v Lex. palaeosl., s doklady, které nyní blíže vloženy jsou v J. Sreznevského Slovníku staroruském (Materialy dlja slov. drev.-russk. jaz. S.—P. 1893); z těchto dokladů vychází na jevo, že slovo mohlo býti jihoslovanské.“ Pán prof. uznal tedy nielen to, že je *grm* slovo poludňovo-slovanské, ale sám uviedol príklad, že sa javí aj u poludňajších Slovaov miestnym názvom „*Grmovo*“. Potiaľ sa zachoval vecným referentom, ale hneď sa v ňom ozval obranca „stanoviska vedy“ a nasledujúcim spôsobom sa snažil odvrátiť pozornosť čitateľa od shody slovenčiny s rečami poludňovo-slovanskými: „Vzhľadom na miestni názvy české, jako Hromovská (osada v hejtm. Turnovském), Hromník (der Donnerwinkel), Hromobitek (kopec u Dalečína), Hromolen (hora Milešovka, der Donnersberg), třeba míti na paměti, že slovensky se říká *hrm* = hrom a že tudíž ono „Hrmovo“ může souviseti též s „hromem“. Že české miestné názvy súvisia s *hromom*, o tom zdajú sa svedčiť aj ich nemecké mená: Hromník = der Donnerwinkel, Hromolen = der Donnersberg, ale čo je poludňovo-slovanskému názvu *Grmovo* a zv.-lupčianskemu *Hrmovo* do všeslovanského: *grom-hrom*? Podotýkam, že formu *hrm* m. *hrom* pán Pastrnek — nedoložil; v slovenčine jej niet s mojím vedomím. Je i tu zrejmä snaha, že pán Pastrnek odvrátiť chcel pozornosť čitateľa od poludňovo-slovanského *grm* ku všeobecnoslovanskému *grom* a oslabiť účinok zo shody predpokladaný. Ja som pobok zv.-lupčianskeho „Hrmova“ postavil

11) *V instr. jedn. č.*: U podst. mien mužského a stredného rodu z pravidla je príponou *-om*, ale v samosvojom nárečí popri prípone *-em*. V Šarv. sa hovorí „isc pešnikom“ alebo pešnikom“. U podst. ženského rodu je príponou *-u* oproti spisovnej *-ou*: s ribu, s dlaňu, s koscu. — U prídavných mien muž. a str. rodu: *-im*: s dobrim otcom, s božim slovom; u podst. mien žen. rodu: *-u*: s dobrou ženu, s otcovu chižu. U zámen: ze mnu (spis. so mnou); s ňim (s otcom alebo s dzeckom) s ňu (ze ženu); s mojim otcom, s moju ženu; s totim jednim človekom, s totu jednu ženu.

12) *V nom. množ. č.*: U podstat. mien muž. rodu osobných: *-i* alebo *-ove*, tedy: chlopi, chlapci, juhaši; kraľove, panove; pri „sluha“ výlučne *-ove*: gazdove. Končiace sa na *-r'*, hoc tvrdo vyslovované, dostávajú z pravidla *-e*: pekare, blaňare atď. — Pomnožné slová, ktoré sa končia na *-e* (vzor „ulica“): huše, hrabie, nožnice dostávajú v podrečí z.-ungskom a u osôb nezahladeného ruského pôvodu *-i*: hušli, hrabli, nožnici. (Vyzdvihol už Hnatiuk, Rusini priaš. eparch., 22.) Sem patria aj pomn. miestopisné názvy jako Sobranci, všetky na *-ovce*: Falkušovci, Ozorovci atď. Výslova:

aj bežné tam „grmáň“ (+ „grman“). Takto sa dá rozčleniť slovo: *grm-an*, ako by povedal *kruž-an*, slivoň zakrpatelý, v prenesenom smysle i jeho ovocie. Pán Pastrnek odvedúť pozornosť od *grmu* ku *hromu* takto sa vyslovil: Je jasné, že toto slovo sem nepatí. . . Istá vec, že *grman* k rodine *hromu* nepatí.

5) *Breznice*, ktoré sú na pobreží Hrona a tak nízko ležia, že bývajú zaplavované, srovnal som so sloviuským výrazom *breznica* = Sumpfwiese. Na to p. Pastrnek: „Spisovateľ necituje vôbec žiadného pramene a proto nelze mi „breznica = Sumpfwiese“ kontrolovati. Avšak mám o tom pochybnosti. V starších slovníkách sloviuských nacházim totiž jiné slovo. O. Gustmann (Deutsch-wind. Wörterb. 1789) má: Sumpf berezhina = berečina, sumpfig berezhinast = berečinast; A. J. Murko (Deutsch-slov. u. slov.-d. Handwörterb. 1833) má též v slov.-něm. části: *berezhina* f. coll. ein sumpfiger Ort. Slovo „berečina“ (locus palustris) je doloženo i v srbo chorv. a pochází od maď. *bereg*. (Srv. Akad. rječ.) Co se týče místního názvu „Breznica“, jest znám i v Čechách: Březnice f. ves u Bechyně a j. Vůbec je místních jmen, od slova „bříze“ odvozených, ve všech slovanských jazycích veliké množství.“ (Str. 21.) Aké pekné postupovanie je to! Pán profesor chce síce môj výraz kontrolovať, ale nenazre do novších, úplnejších slovníkov, ani nie do takých, ktoré vysvetľujú slová slovanské; len do takých, ktoré vysvetľujú slová nemecké. . . Konečne najde slovo *berežinu* a odvráti pozornosť čitateľovu k nej a ku všeobecnoslovanskej *breze*. Aj na Slovensku sú miestné názvy od *brezy*, to ja viem, ale v mojom prípade išlo výlučne o významovú shodu slova *brežina* = Sumpfwiese. Ja pri každej etymológii veľikú váhu kladiem na význam. Srov. Kremnicu a kremeň!

6) Na str. 79. práce „Slov. a ich reč“ som napísal: „Istotne je poludňovoslovanským pozostatkom aj vkladané *á* slovenské v mn. genitíve ženských a stredného rodu mien: *maták*, *sestár* atď. po srbsky: *majaka* (tam chybne: *mataka*), *sestara* atď.“ Pánu prof. Pastrnkovi je toto vsuté *á* v gen. pl. zjavom veľmi zaujímavým, ale zisťuje, že je to zjav nie všeobecný v slovenčine, ale — dialektický. Ďalej zisťuje, že sa vyskytuje aj v chodskom nárečí v Čechách v takýchto a podobných pl. gen.: *sukán*, *stebál*, *védár* (dľa Gebauerovej

Sobrance, Falkušovce atp. je výslova — panská. (Miestopisné názvy na *-išče* považujú v podrečí z.-ungskom za pomn.: Chľivišče, Tarhovišče a skloňujú ich: do Chľivišč, do Tarhovišč; bul u Chľiviščoch, u Tarhoviščoch, ale podotýkam, že som v najbližšom okolí „Tarhovišč“ počul lokál: u Tarhovišči, čo môže byť však odratou formou lokálu „u Tarhovišči(h), v. 3. b., 88. §.) — Pri vzore „jahňa“ vychodí mn. nom. na *-ata*: hačata, ceľata (v jedn. č.: ceľeca, ceľecu atp.). Nikdy nepočuješ strednoslovenskej formy na *-ence*: jahnenca; len jahňata. — U prídavných mien býva príponou v samo-svojej reči *-e* pre všetky rody: dobre sinove, dzivki, dzecka; v podrečí z.-ungskom a u osôb ruského pôvodu *-i* pre všetky rody: dobrí sinove, dzivki, dzecka. — Neobyčajným je mn. nom. u zámen *mój* a *náš* = mojo, našo pre všetky rody: mojo, našo sinove, dzivki, dzecka atp. V podrečí z.-ungskom výnimočne počuješ aj ruské formy: tvoji braca m. tvojo braca. U zámena *tot, toto, tota* je nom. pre

mluv. hist., I. 186), a „z dejín rečenej vsuvky“ konečne zisťuje aj to, že v srbsko-horvatštine a „terpe v XIII. a XIV. storočí proniklo“ a takto končí: „Máme za týchto okolností fci, že ono vkladné *a* v slovenštine jest pozostatkom z doby juhoslovanskej? Zaujímavo nikoli“. To je veľké farisejstvo, p. professor! A síce: 1) *Čo do slovenskosti* často je pochybné práve to, čo sa objavuje všeobecne, ale vzniklo zo spisovnej reči, vyvinutej na základe sesterskej reči českej. *Čo do slovenskosti* vzácne môže byť práve to, čo sa zachovalo slovenského v dialekte. 2) Pán prof. Pastrnek vie dobre, ako profesor českej univerzity, že sú *Chodovia* nie organickým doplnkom českej národnosti, ale jej umelým prírastom. Chodov vlády osadily v Čechách, ako hraničiarov. Porov., čo je v článku „Chodové“, v odseku „Dějiny“ v Ottovom Slovníku Naučnom. Že oni majú pl. g.: sukán atp., z toho tedy nenasleduje, že sú také pl. genitivy: v reči českej, ale nasleduje to, že *Chodovia* dostali sa ta zo strediu Srbsko-horvatov, Slovincov — alebo Slovákov, u ktorých sa vsuvka *a* vyskytuje. Toto je logika človeka, ktorý chodí po pravej ceste a nechce pozornosť čitateľovu odvádzať na cesty krivé. Konečne po 3) To na veci nemeň, či v srbsko-horvatštine len v XIII. alebo XIV. storočí prenikla vsuvka *a* alebo už skorej. Tu ide o zistenie skutočného stavu, že vsuvka *a* v pl. g. majú menovaní poľudňajší Slovania a — Slováci. Iní Slovania nie.

Ale p. professor sa neuspokojil odvracáním pozornosti čitateľovej od skutočného stavu, on sa neštilil zamieňovať v mojich výpovediach podstatné reči, aby sklátil dôveru čitateľa v moje slovenskorečové vedomosti.

V svojej práci „Slováci a ich reč“, na str. 76—77 napísal som toto: „Nechcem tu vysloviť posledné slovo, iba chcem vo všeobecnosti poukázať na to, že sa pomocou juhoslovanských jazykov často dajú objasniť všelijaké také názvy slovenské, ktoré sú už temné terajšiemu počestnému pokoleniu *Hričov*: v srb. gríc = fels, felsiger hügel, steile; *Litava*: v srb. lit = steiler felsen; *Strečno*: v srbštine srečan = šťastný; *Piščany*: v srb. peščan = piesočnatý; *Lučatin, Lučioná, Lučenec*: v srb luč = jedľa, jakoby: Jedlatín, Jedľovná, Jedlenc; *Krpeľany*: v slin. krepěl: holzstück, z počiatku muselo tu byť skladište na plavené drevo; vrch *Kleč*: v slin. kleč = felsenschnelle i stromschnelle; *Kľačany* sú istotne v spojení s „kleč“, to dovedčuje aj ich maďarský názov Kelecsény, kde sa pôvodnejšia hláska zachovala atď. Ale sa môže niekomu

všetky rody: *tote* v samosvojom nárečí, — a *toti* v podrečí z.-ungskom a u osôb ruského pôvodu dostatočne neposlovenčených. Číslovka *dva* je pre všetky rody. V. na str. 503.

13. V *gen. mn.* č. býva príponou *-och* a to bez ohľadu na rod podstatných mien: od *chlopoch*, *kraľoch*, *ženoch*, *kravoch*, *hačetoch*, *koscoch* atď. Táto prípona je novšieho pôvodu. Pastrnek hovorí o nej: „*-och* erscheint im Osten, wohl unter dem Einflusse der pron. und zusammengesetzten Decl., auch als Genitiv resp. Accusativ“. (Beitr., 98.) Dosiaľ počut ešte aj genitívy: „Na tisíc *miľ* zemi“ (Bert., tu 281), „keľo *hodzin*?“ V miestopisných názvoch dosiaľ temer výlučne vládnu starobylé genitívy: (z) Beharovec, Batizovec, Vojkovec, Vitkovec, Baldovec, Krivjan, Lipjan atď. Zo Zemplínskej a z Ungskej: (do) Hradok, Komarjan, Ohradzan, Dvorjanok; (do) Jenkovec, Jeňačovec atď. — V Zemplínskej a Ungskej a na území samosvojho nárečia u osôb ruského pôvodu kladú namiesto prípony *-och* príponu *-oŭ*: *chlopoŭ*, *kraľoŭ*, *ženoŭ*, *koscoŭ* (spis. kostí!),

pozdať, že som tých niekoľko príkladov len tak horko-ťažko sosberal z tisícov a tisícov názvov severno-západného Uhorska. Obmedzím sa tedy na úzky priestor jednej obce. Ponevác najlepšie poznám svoje rodisko, obmedzím sa na jeho chotár a na tamjšie nárečie. Vo Zvol. Lupčí popri názvoch všeobecne známych, ako Bukovinka, Jablonka, Dúbrava, Laz atp. jest aj niekoľko takých názvov, ktoré si už teraz nikto nevie vysvetliť. Takéto sú: Hore Púťmi, v Rázputí, v Hrmovo. Slovo *grm* v juhosl. rečiach: *krúh*, *ker*; v slin. *grmovi* = *krúhový*, *krový* a *grmovje* = *któvi* dľa Legovej mluv. slovinkej, II. vyd., 94 str.; Hrmovo je tedy krúhami zarastené miesto: Kružina, Krovina, čo sa potvrdzuje polohou Hrmova. Sú to teraz lúky popri Hrone, pred kultúrou všetky také miesta mohli byť len kružinou. Slovo *grm* = *krúh* žije ešte v Zvol. Lupčí a v jej okolí v podobe *grmáň*. Takto sa nazýva nevyrastená, zakrpatená v rasteň slivka; tedy taký *slivoň*, ktorý štepím nevypestoval sa v strom, ale zakrpatel a ostal *krúhom*, *krom*. Aj ovocie takého nepestovaného *slivoňa* sa menuje *grmáňom*, ktoré meno prešlo na označenie zakrpatelého, nevydareného ovocia slivkového vôbec. Keď sme takto povinní uznať, že je Hrmovo pôvodu juhoslovanského, oprávnení sme takýto pôvod priradiť aj názvom Rázputie, Hore Púťmi napriek tomu, že slovo *pút* poznáme aj z češtiny. Slovo *razputie* dosiaľ značí u Juhoslovancov: *rozcestie*, a Hore Púťmi = Hore Cestami“.

Každý človek, ktorý nestrane súdi, vidí, že som sa ja o názvoch Rázputie a Hore Púťmi podmienčne vyslovil: „Keď sme takto povinní uznať, že je Hrmovo pôvodu juhoslovanského, oprávnení sme takýto pôvod priradiť aj názvom Rázputie, Hore Púťmi“. To znamená, keď je zpomedených troch názvov v jednej obci (Hrmovo, Rázputie, Hore Púťmi) jeden názov pôvodu juhovo-slovanského, oprávnení sme aj druhým dvom priradiť taký pôvod, hoc by sa ony daly (druhé dva názvy) aj z iného slovanského jazyka objasniť. A jako sa v tej veci zachoval p. Pastrnek? Zreferoval obsah uvedenej mnou osnovy vypustiť najdôležitejšie miesto, podmieňujúce máje istenie, a napísal: „Pri názvoch „Hore Púťmi a v Rázputí“ nemôže byť reči o pôvodu juhoslovanském, jelikož *púť* (via) jest slovo všeobecně slovanské“.

V osnove, ktorú som hore uviedol so strany 76.—77. práce „Slov. a ich reč“, spomínam miestopisné názvy: Hričov, Litava, Strečno, Piesčany, Lučatín,

hačetoŭ atp. Ale v miestopisných názvoch, v. hore, aj na území z.-ungského podrečia zachovali sa bezpríponové genitívy.

14) *V dat. mn. č.*: Nielen mužského rodu podstatným menám, ale všetkým bez rozdielu rodového pridáva sa prípona *-om*, t. j. nielen *chlopom*, ale aj *ženom*, *ulicom*, *dlaňom*, *koscom*, *hňizdom*, *plecom*, *vešelom*, *hačatom* atď. Olaf Broch uvodí príklady aj na príponu *-am*: *cerkvam*, môže byť z cirk. reči; *krevam*, toto slovo nemá vôbec mn. čísla; uvodí *koscam* popri *koscom* = spis. *kosťam*; ba uvodí *-am* aj pri mene muž. rodu: *nochcam* + *nochtam* = spis. *nechtom*. (Vidz „Stud.“, na str. 52—54.)

15) *V lok. mn. č.*: Ako je v dat. prípona *-om* pre všetky rody, tak je v lok. prípona *-och* tiež pre všetky rody: (o) *chlopoch*, *ženoch*, *dušoch*, *koscoch*, *vešloch*, *hačetoch*. V podrečí z.-ungskom a u ľudí nezahladeného ruského pôvodu počuješ aj príponu *-oŭ*: (o) *chlopoŭ*, *ženoŭ*, *hačetoŭ* atď. Olaf Broch má temer výlučne túto príponu z obcí Falkušoviec a Dubravky, v. „Studien“, str. 47 a nasl. Ja som počul v Ceplici: „Chodzime na nohov“.

Lučivná, Lučence, Krpelany, Kľeč, ako také zpomedzi miestopisných názvov, ktoré sú už temné svojim významom terajšiemu počestnému pokoleniu, a ktoré sa dajú objasniť pomocou poludňovo-slovanských jazykov... Ale som určite spomenul, že pri tých etymológiách nevyslovujem posledné slovo, že chcem iba vo všeobecnosti poukázať na vec... A čo p. Pastrnek? On zamlčal toto dôležité moje osvedčenie, a moje všeobecné poukázanie na možnosť: prijal za „posledné moje slovo“ v tej veci. Pravdaže tým oblahčil svoju obranu. Ale čo je lacné, nie je vzácne! S podobného stanoviska, jako hore uvedené, posudzovať treba aj etymologie miestopisných názvov z okolia zv. lupčianskeho, menovite názvov: *Moštenica, Brdo, Breznica, Čremošno, Kalište, Hrochoť, Křemnica*. O niektorých, ktoré sa dajú odvodiť aj z iných jazykov slovanských, bude treba rozhodnúť úhrnkovite, totiž až potom, keď z jednotlivých etymológií dostatočne vysvitne poludňovo-slovanský charakter pôvodnej národnosti Slovákov.

Keby bol milovníkom frás, vyslovil by sa takto: Pre teóriu poludňovo-slovanskú je to dobrým znamením, že jej odporca p. prof. Pastrnek za potrebné uznal sostúpiť s pravej cesty, a miesto dôvodovania snažil sa 1) *odvracať pozornosť čitateľov od skutočného stavu*, a 2) *zamlčovať v svojich výpovediach podstatné veci*. Ale mne nejde o frásy, len o vec. Prizrime sa zblízka tomu, čo je v recenzii vecného:

P. prof. Pastrnek do 9 bodov sradil svoje kritické poznámky (v recenzii str. 14—23) na moje istenia. Vidzme ich poriadkom:

1) Na str. 76. svojej práce „Slováci a ich reč“ napísal som: „Slováci majú ešte dosiaľ vo svojej reči dôkazy toho, že neboli pôvodne haluzou západno-slovanskou. Dosiaľ zachovali formy: *nesiem, vediem, pijem, šijem* atď., ktoré nachodíme iba u Juhoslovanov“. Inde (na str. 84) zas: „Reč Slovákov obtáčajú trojaké slovanské reči. Od západu česká, od severu poľská, od východu rusínska. Vo všetkých týchto slovanských rečiach vyznieva v istých slovesách 1. os prítomného času od *nepamäti* na nosovku alebo na jej striednicu *-u*. V poľštine: *piję, żyję*; v češtine: *piju, žiju*; v rusínštine: *piju, žiju* atď. — Len v našej reči od počiatku: *pijem, žijem* atď. Túto starobyľú slo-

16) V instr. mn. č. býva z pravidla u všetkých podstatných mien *-ami*: *chlopami*, *ženami*, *hňizdami*. Tak po celom území. Ale počuf často aj *-mi*: s *chlopmi*, *očmi* atď. V podstate rovná sa východné nárečie spisovnej reči, v. v „Rukováti“ 113. §. — Naproti tomu v skloňovaní prídavných mien a podobno skloňovaných zámen stále sa zjavuje prípona *-ima* v protive so spisovnou *-imi* (*-ymi*): s *dobrima* *chlopami*, s *božima* *sinami* atď. Podobne: s *tima* *mojima* *chižama*. Povie sa s *ňima*, nie s *ňimi*. (Olaf Broch uvodí popri prípone *-ima* aj príponu *-imi*; počuf ju výnimočne.)

Časovanie.

17) V neurčitku je príponou *-e* (m. *-ě* v spis. reči, Rukováť 151. §). Tedy *pic*, *robic*, *rozumec* atp. Ale v podrečí z.-ungskom a u osôb nezahladeného ruského pôvodu často počuješ ruskú príponu *-ti*: *piti*, *robiti*, por. 52. §-u 8. bod.

18) Príponou čin. príč. minulého je v jedn. č.: *-ť*, *-to*, *-ta*; v mn. č.: *-ťi* pre všetky tri rody. — V podrečí z.-ungskom vy-

vanskú formu majú ešte Slovinci a Srbi-Horvati. My sme nemohli dostať tú starobyľú formu od slovanských národov, ktoré nás obtáčajú, — lebo jej tieto národy nemajú. A nemaly jej té slovanské národy ani pred tisíc rokmi, lebo pred tisíc rokmi byly už slovanské reči v podstate také, jaké sú dnes“...

Pripomni si tu výrazy „v istých slovesách“, „od nepamäti“, a vetu „lebo pred tisíc rokmi byly už slovanské reči v podstate také, jaké sú dnes“. Vidieť z týchto uvedenín, že hovoriac o prípone *-m* nesahám hlbšie od jedného tisícročia a že predpokladám, čo predpokladajú aj iní novovekí jazykozpytci, že slovanské reči pred tisíc rokmi byly už v podstate také, jaké sú dnes. Hovoriac o starobylosti foriem na *-m*, opakujem, nezasahoval som v dejiny hlbšie od jedného tisícročia. Nie tak p. Pastrnek. On sa zachytil do prívlastku „starobyľé“ a, na str. 15—16, odvolávajúc sa na svoje poznámky v „Beiträge“ a v „List. Fil.“ z 1898, 227—228, rozložil vec, dľa čoho sú starobyľé formy té, v ktorých sa vyskytuje nosovka alebo jej striednica, ale nie formy na *-m*. V Beiträge na str. 71-72 povedal: „In der Conjugation lauten die I. sing in allen Verbalclassen auf *m* aus: *nesiem* etc. Das slovakische stimmt darin mit dem gegenwärtigen Neuslovenischen und Serbischen überein, während die übrigen slavischen Sprachen die Reflexe des Altslovenischen... bewahrt haben... Man pflegt diese Erscheinung auf sprachvergleichendem Gebiet als einen eleganten Beweis anzusehen, dass einige wenige Muster (*věm*, *dam*, *jam*, *jesm* und *imam*) genügen, um die Gesamtheit von Formen gleicher Kategorie umzugestalten“. Dľa p. professora všetky prípony na *m* sú pozdejším úkazom m. nosovky alebo jej striednice a povstaly *analogiou* tak, že národy tisíce a tisíce sloviess všetkých vrstvi, jako na kontraktuálne dohovorenie, počaly skloňovať podľa piatich sloviess: *viam*, *dám*, *jem*, (*je*) *som* a *mám*... Dľa p. Pastrnka menovaní poludňajší Slovania, aj Slováci takýmto spôsobom dostali svoju príponu *-m*. Poludňajší Slovania na svojich terajších bydliskách, Slováci na terajších svojich bydliskách *bez vsetkej organickej príčiny*. Veríme na svete aj v podivnejšie zázraky... Mne ide pri tejto príležitosti výlučne o shodu reči Slovákov s rečmi menovaných poludňajších Slovanov, a túto shodu — neodtajil ani p. Pastrnek. Už v Beitr., vidz hore, napísal, že má slovenčina

slovuje sa tvrdé *l* po rusky, menovite v Zemplínskej z pravidla tak, ako je to rečené v 52. §-e, 4. bod, a); v Ungskej, ako je rečené tam pod b) a c), t. j. v Zemplínskej *l*, v Ungskej *v, ů*.

19) Ohýbacie prípony slovesné sú: v jedn. č.: 1. os. *-m*, 2. os. *-š*, 3. os. — (za stara *-l*); v mn. č.: 1. os. *-me*, 2. os. *-ce* (m. spis. *-te*) a 3. os. — (za stara *-nt*). Porov. 149. § Rukováti. O nich treba této veci vedieť:

a) Prípona 1. os. jedn. č. *-m* pridáva sa bez výnimky všetkým slovesám v prítomnom čase oznamovacieho spôsobu, ale len v nárečí samosvojom (a v podr. lučivnianskom), naproti tomu v podrečí z.-ungskom a na priestore samosvojho nárečia u osôb nezahladeného ruského pôvodu počuješ ruské formy sloví, ktoré s nepatrnou výnimkou, vidz v 52. §-e 9. bod, vychodia na *-u*: (ja) *pletu, peku, znaju* atp. m. foriem v samosvojom nárečí: (ja) *plecem, pečem, znam* atp.

b) Prípona 3. os. jedn. č., až na nepatrné výnimky (v. 149. § Rukováti), zmizla, hovorí sa: (on) *pije, robi* (za stara: (on) *pijet, robit*). To sa srovnáva s ostatkom slovenčiny. Ale v podrečí zeml.-ungskom, a u osôb nezahladeného ruského pôvodu aj inde, počuješ dosiaľ staršie formy: (on) *pijet, robit*; i s mäkkým *-l*. To sú nie

v 1. os. prít. času vo všetkých vzoroch časovacích *-m* a že v tom srovnáva sa so slovinčinou a srbsčinou. A uznal aj v spomínanej recenzii (str. 15), že čo do prípony *m* „uherská slovenština pripojuje se tu k oběma jihoslovanakým jazykům, totiž slovinštině a srbo-chrvatštině“. Shodu tedy netají.

Prípona *-m* je zo všetkých znakov slovenskej reči najhlavnejším a najcharakterističnejším. Mohli sme súvisieť v prvých stoliatiach posledného tisícročia, aspoň miestami s poludňajšími Slovanmi, ale oni po oddialení sa našich predkov zpod vlivu ich reči nemohli nám už sprostredkovať takú rečovú vlastnosť, ktorá by prenikla celé teleso Slovákov a ktorá stala by sa najcharakterističnejším znakom našej reči. To, čo jazyk náš charakterisuje, museli sme si tedy zachovať z predtisícročného spoločného majetku rečového s poludňajšími Slovanmi. Keby naši predkovia, čo do reči, nie s poludňajšími Slovanmi boli bývali jedným telesom, ale s Poliakmi alebo s Čechmi, nebola by sa v našej reči vyvinula prípona *-m* v slovesách *nesiem, pijem* a podobných, ale by sme boli zostali pri formách poľských a českých (*pije, pijú*), čo je tým pravdepodobnejšie, že Poliaci spoločensky v prvých stoliatiach a Česi kultúrne v posledných piatich stoliatiach silne zasahovali do útvaru reči slovenskej.

2) Formy *dobro dieťa, staro vino* atp. srovnal som s poludňovo-slovan-skými *dobro vino, staro vino*. P. Pastrnek odvolal sa na to, že srbské tvary majú dôsledne to *o*: *žutó* (= *žltó*), gen. *žutóga* (= *žltého*), dat. *žutómu* (= *žltému*) atď. Že je v srbsčine dôsledne *ó* z *o-je*. A proti tomu postavil nedôslednosť v slovenčine: *dobró, -ého, -ému* atď., v nom. a akk. *ó* z *o-je* a v iných pádoch české *é* z *o-je*. P. Pastrnek vychodiať so stanoviska, že je slovenčina nárečím českým, vo všetkých zjavoch, ktoré sa češtine protivia, hľadá vysvetlenie v analogii. (Tak bolo aj pri formách: *nesiem, pijem*.) V tomto prípade je vraj *dobró* „pzdějšl změna nářeční podle skloňovací koncovky jmenné dělo, polo, srden, a s původní délkou skloňování složeného“. Keď sa zmení „stanovisko

pozostatky zo staršej slovenčiny; to sú ruskosti. Porov. *pripomenutie* na str. 86.

c) V 1. os. mn. č. počuješ popri prípone *-me* aj príponu *-ma*: *robima* m. *robime*, v. na str. 121. a 152.

d) Prípona 3. os. mn. č. zmizla, hovorí sa: (oňi) *chvaľa*, *pletu*, *znaju* atp., ale často počuješ v podrečí *zempl.-ungskom* a u osôb nezahladeného ruského pôvodu aj inde ruské formy: (oňi) *chvať*, *pletuť*, *znajuť* atp. Koncové *-ť* býva i tvrdé, por. v 52. §-e 10. bod.

20) Ku vzoru „*držať*“. Neurčitkový kmeň sloviess tohoto vzoru vychodí na *-e* (m. *-a*): *miľtec*, *bežec*, *kričec* atp.

21) Ku vzoru „*treť*“. V niektorých slovesách objavuje sa poľská forma čin. príč. minulého, tak na pr : „*Kasperečka utarla* sebe oči“ (Straš. 31). Také formy sú: *umarla*, *požarla*, *odarla* a iné. (Slovenské formy by byly: *utrela*, *umrela*, *požrela*, *odrela* atd.) Vo forme muž. rodu prípona *-l* odpadá pre obľahčenie výslovy: (on) *umar*, *požar* atp.

22) Ku vzoru „*robiť*“. Čin. príč. minulé znie: *robel*, *roboľo*, *robeta*; *robeli* miesto očakávaných: *robil*, *robilo* atd. Podľa Šemberu, v. tu na str. 116, je v Zemplínskej už v kmeni neurčitkovom *-e*: *robeč* (m. *robic*). Ja o tom neviem. — V 3. os. mn. čísla popri

vedy“, môžu ľudia vidieť vo formách „dobró“ pozostatok z *poludňajšej slovančiny* a vo formách „dobrého“ „dobrému“ — vliv poľský alebo český.

3) Za možné som uznal, že sa pôvodom *poludňovo-slovanským* objasní všeličo aj v hláskosloví slovenskom, tak menovite i ten chaos, ktorý vidíme pri dlhých a krátkych slabikách v slovenčine. V slovenskej mluvnici z pravidiel sa zachovávajú české pravidlá o dĺžení, menovite v skloňovacích príponách. V živom jazyku je hotový chaos. Chybne som sa mohol vysloviť, že slovenčina pôvodne, tak ako *poludňovo-slovanské* reči, nerozoznávala dlhé a krátke, ale prízvukované a neprízvukované slabiky; ja som cele iné mal na mysli. Mal som vlastne na mysli, že slovenčina mala pôvodne taký voľný prízvukovací systém ako *poludňovo-slovanské* jazyky, a spolu s tým aj dĺžiaci systém odchylný od českého, lebo prízvuk má vliv na dlhšie alebo kratšie vyslovovanie slabík. P. prof. Pastrnek v tejto veci riekol: „Pechlivý popis a rozbor kvantity v češtine a slovenštine, jakož i ve všech nářečích československých rozptýlí též onen „chaos“, o němž p. dr. Czambel mluví. Ale důkazy pro jeho jihoslovanskou hypotézu mu výklad kvantity slovenské neposkytne“. Uvidíme.

4) O vsuvke *á* v pl. g. (*sestár*) bola reč vyššie.

5) O tom, že v slovenčine niet *západno-slovanského ř* (poľ. *rz*), vyslovovaného asi jako *rž*, *rš* (*dobrze* m. slen. *dobre*) napísal som: „U mňa aj nedostatok *západno-slovanského ř* (*rz*) dostatočne dôvodí, že je naša slovenčina pôvodne nie *západno-slovanskou* rečou. To na veci nemení, že sa toto *západno-slovanské ř* neskoršie vyvinulo z mäkkého *rj*. Inklináciu k *ř* museli mať *západní Slovania* už od dávna. Naproti tomu Slováci tejto inklinácie nemobli mať vo svojom *rj* (rieka), keďže sa z neho nevyvinulo *ř*, ač tomu byly všetky okolnosti a pomery priaznivé, zvláste za posledných 500 rokov“ („Slov. a ich reč“ 79). Na to p. Pastrnek odpovedal: „Naprostý nedostatek mäkkého ř

„(oňi) robja, ňepusea“ zjavujú sa aj formy: „(oňi) robju, ňepuseu“. Jedon prispievateľ p. Pastrnka poznamenal, že „v tom vází jediný rozdiel medzi spištinou a šarištinou“, lebo že v Šariši vyslovujú: robju, hutoru (Slov. Pohľ. z 1893, 434). Zistil som aj ja tento rozdiel; vo V. Šariši hovoria v takých slovách s príponou -u, v ktorých Poliaci východoslovenského územia mávajú -um. Po pol.: oňi ňepuseum, tedy: oňi ňepuseu; u z nosovky um.

23) Ku vzoru „minúť“. Z dvoch neurčitkových kmeňov spisovného jazyka, ktoré má pre dvojaké formy čin. príč. minulého, vidz v Ruk. 166. §, 4., v úžitku je len zosilnený kmeň, t. j. tvorí sa čin. príč. min. takto: tarhnuť, šahnuť, pohanať atp. Nikdy nie: tarhol, šahol, pohaol atp.

24) Ku vzoru „niesť“. Časté sú takéto formy čin. príč. min.: (on) ňes, priňes, moh + muh, spomoh + spomuh, pek + upek atp. Ku formám ňes, pek priradujú sa aj: ňis, pik, hoc je v nich nie ž. Ku ňes, ňis aj priňos, priňus. Po pol.: nioś, prípona -ł sa ne-vyslovuje pre obľahčenie výslovnosti. Považujem za poľskosti této a podobné formy.

v nátečích uhersko-slovenských budil vždy pozornosť a byl posledně též uveden od prof. Florinského jako důkaz samostatného postavení slovenštiny vůči češtině. Vložil jsem v Listech filol. 1898, 220, že ř ani v češtině není původní, nýbrž že se tu stalo obecným teprve od sklonku XIII. anebo od poč. XIV. stol. Spisovatel vyjadřuje se opatrně. Uznáváje, že západno-slovanské ř vyvinulo se později, vidí základní rozdíl uherské slovenštiny v tom, že neměla od počátku žádné náklonnosti k měkkému ř. A o tom nelze pochybovati. Aršak tento nedostatok náklonnosti není žádnou bezpečnou známkou pôvodu juhoslovanského, pretože stejným právem může poražován býti za rys — ruský“. (Str. 19.)

6) V „Slováci a ich reč“ na str. 80 hovorím: „Poukázal som na to, že sa na pr. v Zvol. Lupči dobre zrači juhoslovanský pôvod Slovákov. Vráťme sa tedy do Zvol. Lupče. Tu sa pravda už vraví, v mestečku, šidlo, sadlo, sedlo atd., tedy spôsobom západnoslovanským, ale ešte dosiaľ menujú isté pole: na Selci, na dôkaz toho, že pred počestným svojho bláskoslovía vyslovovali: šilo, salo, selo atd., ako sa to dosiaľ deje v zachovalejších susedných obciach na pr. v Priechode alebo v Podkoniciach. Hneď pri Lupči sú Selce, dedina. Všetky tieto úkazy sa dobre shodujú s hypotézou juhoslovanskou. Ako je vo Zvol. Lupči, tak je v ostatnom striedku slovenskom. Formy: šilo, salo, selo, sú staré, v menách obcí a honov zachované; naproti tomu formy šidlo, sadlo, sedlo sú nové, iba v spisovnej reči a u meštianstva v úžitku“. Pan prof. Pastrnek pomohol si práve tak, ako v predchádzajúcom bode, hovoriac: „Nysouvání d před l není obmezeno na jazyky juhoslovanské, nýbrž platí stejně ve všech nátečích ruských. Proto nemohou ony dosud jen ojedinele doložené případy v nátečích uhersko-slovenských býti oporou teorie juhoslovanské, nýbrž mohou náležeti též mezi rysy ruské“. (Str. 19-20.)

7) O stanovisku, jaké som zaujímal naproti uvedeným miestopisným názvom, vidz hore. Nevyslovil som sa v tej veci konečným koncom v Slov. a ich reč.

25) Dôležité je sloveso „byť“, ktoré sa dvojako vyslovuje: *bic + buc*, v. na str. 485 pod *bic II*. Neurčitkový kmeň je *bi-* (z *by-*), ale čin. príč. min.: *buľ* (okolie Prešova a na východ ztade), *boľ* (Spiš, Abaujská). *Výnimočne*, po okraji užšieho územia, počut aj *biž* (od poľ. rozhrania), *bouľ* (Ceplica), *buoľ* (Papin). Počul som *buľ*. Od kmeňa *jes-* počuješ té najrozmanitejšie podoby, menovite v 1. os. jedn. čísla. Spisovné *som* (m. *jes-m*) je zjav novší, zvlášte v samosvojom nárečí sa ujfma. V podrečí z.-ungskom m. spis. *som* počut: *mi*, *šmi* (*žmi*): „už *mi* skočil“, Seč.; „sedzem roki jak *mi* dostáň križ (medailu)“, Dluh./Cir.; „daň *žmi*“, Sobr.; „list *žmi* nošil“, Hum. Počut této formy aj na priestranstve samosvojho nárečia: „ja mam vichodki a tak *mi* ňehoden z vlasneho zarna mlec“, Giralt., por. posledné vypočatie 71. §-u. Porovnávam této formy s nasledujúcimi: „Ňebuj se . . . (*ja*) *ješ* dobri člevek“, Straž.; „(*ja*) tam *ješ*“ volani“, Komar. Nazdávam sa, že sú podoby *mi*, *šmi* (*žmi*) a *ješ* (*jes*) otreľými pozostatkami formy *jesm*. V osnove z M. Slavkova, v. tu 452, čítaš: „(Jo) teraz *jest* morsko šviňa“. To môže byť otrelé z podoby poľskej *jestem*. — Podoby *mi*, *šmi* (*žmi*) prilučujú sa často ku čin. príč. minulému: *buľmi*, *robiľmi*; *buľžmi*, *robiľžmi* atp. V po-

8) Zo Zvol. Lupče som uviedol niekoľko frás, srovnávajúc ich s podobnými poludňovo-slovenskými. Také sú „*zaobalil sa*“ s čím, „*mrle* mu sedia na kožke“ a „*srdce* mu *pišti*“. Pán prof. nebol spokojný s mojim výkladom slova „*zaobalil sa*“, a preto výklad neuznal správnym. Presvedčím ho o svojej pravde *priamym svedectvom*. *Barle* v „Let. Mat. Slovinskej“ z 1893 na str. 22 udáva: „Obáliť, -im (Krupa): to tebi že obáli — tega ti je že dosti“, t. j. to tebe už dostačí — toho ti je už dost, tedy úplná významová shoda s výrazom slovenským! — *Že je mrléti* — schwach brennen, to ani p. Pastrnek netají. — Či je vo fráse „*srdce* mu *pišti*“ prenesený význam slovesa *srb.* *pištati* alebo nie, to nemení na skutočnom stave veci, že sa slovenská fráza dá vysvetliť významom srbského slovesa.

9) To, že Slováci svoju reč menujú *slovenskou*, jako na pr. Slovinci, nepokladal som *samo o sebe* ani ja za dôvod. Netreba tedy o tom reči šíriť.

Kto vecne pozerá na spor, napriek zahaľovacej a zamlčovacej metode p. profesora Pastrnka, zistí,

- 1) že sa reč Slovákov od rečí západnoslovenských delí:
 - nedostatkom *ř*,
 - staršou grupou *lo* m. novšej *dlo* (*salo* m. *sadlo*).
- 2) že sa reč Slovákov shoduje s rečami poludňovoslovenskými, menovite so srbsko-horvatskou a slovinskou:
 - formou: *nesiem*, *pijem*;
 - formou: *dobro* dieťa, *staro* víno;
 - vsuvkou *á* v pl. g.: *sestár*, *maták*;
 - slovom *topli*, zachovanom v starších miestopisných názvoch;
 - slovom *grm*, zachovanom v názve *Hrmovo* a v odvodenom *grmáň-grman*;
 - slovom *grič*, zachovanom v názve *Hričov*;
 - slovom *zaobalil sa*.

dobách „bulmi, robilmi“ vídavajú jazykozpytci len osobnú príponu *-m*, aplikovanú tak ako na pr. v týchto pol. výrazoch: *bylam*, *robilam*. Olaf *Broch*, ktorý sa na samom mieste učil východoslovenskej reči, napísal v *Studien*, na str. 63, že vo vete „dva dni *mi* ňejid“ vidí napodobenie „uhroruského“ výrazu „dva dni-*m* ne jiü“. Na str. 67 tamže uvodí výrazy: „tu *me* šicki“, „tu *me* tromi“ a poznamenáva o *me*, že „nur in enklitischer Verbindung mit anderen Vörtern“, a o výraze „tusce šicki“ dokladá, že „in-derselben Weise gebraucht wie *me*“. Jasne vysvitá z príkladov, že je *me* užité m. *sme* (*zme*). — Na celom území je zvykom, že minulý čas tvoria aj bez pomocného slovesa, t. j. hovoria: ja bul, ti bul, mi robili, vi robili atp. (V spis. reči je to bežné len v 3. os.) Sponové sloveso „byť“ sa tiež zamlčúva: ja človek, on pohan, ti hladni atp. — Konečne treba podotknúť, že uhorskí Rusi takto časujú *byť* v prítomnom čase: Jem, jes', je (+ jest); sme, ste, sut (+ sut). (Porov. Hnatiuk, Rusini priaš. eparch., 23.) I tieto formy počuješ v podreči z.-ungskom a u osôb ruských, ktoré sa po slovensky dobre nepriučili.

III. Výbojná sila východoslovenského nárečia.

91. §. Ktokoľvek hlbšie nazrel do rečových pomerov východoslovenského územia, vie, že je reč východných Slovákov na výboji. Vladimír *Hnatiuk* je presvedčený o tom, že sú všetci východní Slováci ruského pôvodu, že sú poslovenčení Rusi. „Denacionalisácia

Pán *Pastrnek* vidí vo formách: *pijem*, starô víno, sestár pozdejší vývoj na pôde terajších bydlísk Slovákov, zapríčinený — analogiou. O forme *pijem* som povedal svoju mienku, prečo ju treba pokladať za spoločný majetok Slovákov s poludňajšími Slovanmi. Ak je táto mienka opodstatnená, ja som o tom presvedčený, že je, — aj v ostatných shodách formálnych treba hľadať podobný pôvod. Pri slovách *topi*, *grm*, *grič* ani p. *Pastrnek* netají shody a pri slove *zaobalil sa s trochou* = byť dost čoho, je shoda významová nad všetku pochybnosť doložená. Keď ide o riešenie otázky, či *Pulhari* bývali pred príchodom *Madarov* na *Potisi* a až po *Pešť*, odvolávajú sa spisovatelia a dejopisci na ojedinelé meno „*Pešť*“, vidiac v ňom bulharskú formu našej „*peci*“. Tu jest viac dôkazov pre samostatnosť reči slovenskej v rodine slovanských jazykov, a pre hypotézu poludňovo-slovanekú tiež, ale bez obalu vyznávam, že by sa nebol vyslovil za poludňovo-slovanekú hypotézu, keby nebol mal dôkazov o veľa viac. Tu som sa obmedzil na zopakovanie tých niekoľko prípadov, na ktoré som mimochodom poukázal vo svojej práci „Slováci a ich reč“. Išlo mi výlučne o to v týchto poznámkach, aby vec objasnil s tej strany, že p. *Pastrnek* ničím nepodrátil vo svojej recenzii podstatu toho, čo som povedal o pôvode Slovákov a o samostatnosti ich reči v rodine slovanských jazykov, lebo zľahčovanie skutkov a ich významu nie je podvrátením skutkov.

(Rusov v prospech Slovákov) postupuje veľmi skoro i za jakýsi čas nebude už podkladu pripočítovať „Sloviakov“ k „Rusinom“, len ku Slovákom“, takto horekuje v „Rusini priaš. eparch.“ (na str. 12. v pozn.). Je to pravda náhľad svojou podstatou neoprávnený, nakoľko sa poľahuje na veškerenstvo obyvateľov východoslovenského územia užšieho, ale čo sa týče gr.-katolíckej čiastky obyvateľstva toho územia — ospravedlnený.

Olaf *Broch* opisujúc „nárečie Sotákov“ na základe reči, jakou sa hovorí v Koromli, v záverečných úvahách nielen to zistil, že je opisované ním „nárečie“ skrz na skrz poslovenčené, ale aj to, že sa vlny poslovenčovacieho prúdu nepristaviteľne pohybujú na východ („Weitere Studien“, 100—104). Opisujúc vravu obcí Falkušoviec a Dubravky, kde sa hovorí z.-ungským podrečím, takrečenou normálnou rečou, zistil, že v týchto obciach panuje prúd napodobovať „paňski jazik“, t. j. odvykať formám ruským a prikykať formám slovenským. (Vieme z tejto práce, že je vzorom týchto foriem okolie Prešova.) Porov. „Studien“, stranu 66—67.

Jonáš *Záborský* v *Let. Mat. Slen.* (X., sv. 1, str. 18) vyslovil sa podobne jako *Hnatiuk*, vari p. Hnatiuka toto pohlo hlásať učenie o ruskom pôvode východných Slovákov. *Záborský* na uvedenom mieste povedal: „Vidí sa, že terajšie „šarišské“ nárečie je len slovenčinou mocno napustená ruština, teda útvar nie tak dávny. Vec je v tom, že s obracaním v latinstvo boli pravoslávni Rusi poslovenčení“ . . .

V jednej veci srovnávajú sa uvedení spisovatelia; zisťujú, že slovenčina má výbojnú silu na území východoslovenskom.

Čo sa týče výbojnej sily reči slovenskej na pôde poľskej, tú tiež dosiaľ nikto netajil. Všetci Poliaci územia východoslovenského učia sa po slovensky a hoc by ešte ani nevedeli po slovensky, seba predsa i popri svojej poľskej reči Slovákmí menujú.

Vliv slovenský p. R. *Zawiliński* zisťoval v obširnejšej práci, ktorú pod titulom „O wplywie języka słowackiego na polskie gwary góralskie“ obznamoval v zasadnutí filologického oddielu krakovskej akademie, v. „Sprawozdania“ (1899, nr. 4, str. 3—4), ale ktorá dosiaľ, žiaľbohu, uverejnená nebola. V úvode spomína autor rozličných spisovateľov, ktorí už pred ním zaznamenávali mimochodom vliv slovenskej reči na poľských horaľov. Takí boli: Zejszner, Malinowski, Kriński, Kosiński, Stopka. (Vidz referát v *Slov. Pohľ.* z 1899, 428, tam najdeš aj obsah spomenutej práce p. *Zawilińskiego*.)

Pripom. V protive s istotou, že je slovenská reč na výboji na priestranstve východoslovenského územia, najdeš v našej literatúre poznámky o porušených Slovákoch. Tak Štefan *Mišák* (v Slov. Pohl. z 1895, 572) napísal: „V makovickom okrese (v Šariši) sú dľa šematizmu (z r. 1892) i dľa uisťovania najbližšieho suseda môjho, gr.-kat. farára a č. kanonika zo Zavadky, porušení Slováci. Možno, že niektorí z nich boli predtým Slováci ev. a. v., no teraz splynuli s Rusmi natoľko, že ich už ťažko rozoznať a každý považuje ich za Rusov; či i sami považujú sa za takých, a či ešte i dnes za Slovákov, neviem“. Nakoľko je tu reč o osadníkoch slovenských, t. j. o menšom počte Slovákov uprostred máss ruského obyvateľstva (lebo je makovický okres ruský), je osud tých Slovákov pravdepodobný, lebo je prirodzený. *Mišák* (tiež tam) poznamenáva, že o porušených Slovákoch môže byť reč aj v spišskej obci Kolšove.

92. §. Kedy sa počala výbojnosť? Dľa Jon. *Záborského* je nie dávna, lebo sa počala „s obracaním v latinstvo pravoslávnych Rusov“. Dľa neho je ona dielom katolíckej cirkvi. Ale máme na území východoslovenskom užšom rim.-katolíckych obcí 429 (s 50%-ovou väčšinou), a gr.-katolíckych len 91 (s 50%-ovou väčšinou). Nie je možné, žeby takéto nesmierne veľiké „obracanie v latinstvo“ bez stopy bolo zmizelo v historičnej dobe... Olaf *Broch* sa vyslovil veľmi nejasne: „Kehren wir zum Schluss noch einmal mit ein Paar Worten zu dem slovakisirenden Einfluss in Nordostungarn zurück, so ist es erlaubt zu schliessen, dass er nicht erst von heute oder gestern stammt. Es ist schon von anderen darauf aufmersam gemacht, dass er wahrsheinlich schon längere Zeit hindurch gewirkt hat“.

Je pravdepodobné, že pred 500 rokmi boli už rečové pomery východoslovenského územia *svojou podstatou* také, jaké sú dnes. Len miera poslovenčeností bola skromnejšia. Zpred 500 rokov pochodí tak rečený výhražný list bardijovského mestského archívu. Mám pred sebou vydanie mesta Bardijova „Régi érdekes okmányok sz. kir. Bártfa városa levéltárabol“, I. füz., II. kiadás. List je na str. 10—11. Srovnal som ho aj s pôvodinou. V Sasinkovom Letopise bol tiež správne uverejnený, nakoľko som to mohol z pamäti zistiť. Tento predpäťstoročný list je najstaršou známou osnovou slovensko-ruskej miešaniny a spolu dôkazom, že sa už pred 500 rokmi miešala na území východoslovenskom reč Rusov s rečou Slovákov. Ruskosťami sú v ňom: *žadnomu*, *zolotich* (= zlatých), *ve zolote*, *hordlo* (= hrdlo), *duluho* (= dlho); aj viac ich je tam, ale nárokom pomlčím o takých, z ktorých by mohla byť polemia.

Pisateľ sa asiloval zachovávať formy a slová československé, ale nechýbá ani znak východnej slovenčiny „*dzen*“.

Zpred poldruha sto rokov máme vydania kalvínskych kníh cirkevných (v. 80. §), ktoré sú v podstate už takou miešaninou rečovou písané, jaká panuje v takrečenej normálnej reči zemplínsko-ungskej. Táto miešanina už hotová bola pred poldruha sto rokmi, lebo je dôsledná, z čoho sa smie zavierať, že už dávno predtým minula doba, keď sa výbojná sila východnej slovenčiny uplatňovať počala.

Od slovensko-kalvínskych kníh trochu starším dôkazom slovensko-ruskej miešanosti rečovej je reč osadníkov v Kerestúre a v Kocure, vidz 74. §.

Že obce nezmieňajú svoju reč tak poľahky, jako si to niektorí ľudia myslia, o tom nás presvedčivo poučuje príklad obce ruskej *Osturne*. Hradzky zná najstaršie meno *Osturne* z r. 1628 (Szepesvm. helysn.), z toho aj takto nasleduje, že táto osada trvá už aspoň — 400 rokov. Obec je so všetkých strán odtrhnutá od ruskej národnosti, so všetkých strán obtočená poľskými obcami. A táto obec v týchto neobyčajne ťažkých etnografických pomeroch *dosiaľ zachovala svoju ruskú národnosť*. Tedy ani 400 rokov poľského susedstva nevládalo túto osadu pozbaviť pôvodnej národnosti ruskej. Takéto prípady sa opakujú aj po užšom území východno-slovenskej reči. Sto a sto rokov trvajú niektoré obce ruské uprostred slovenskej národnosti... Ale sa vráťme do *Osturne*. Dľa Mišíka „Rusnáci v *Osturni* sú už dávno spoľštení“ (Slov. Pohľ. 1903, 374; tiež tu, 1895, 625, písal ešte len to, že je „ich reč popoľštená“). Ale *vec* sa má inakšie. Obyvatelia *Osturne* vedia ešte po rusky, ale vedia všetci aj po poľsky. O národnosti obce *Osturne* vytrhávam obraz z besedníc Romana *Zawiliúského*, ktoré uverejnil v krakovskom „*Czase*“ (1902). Výletnícku spoločnosť, ktorej členom bol spisovateľ, viedol miestny pleban ku kostolu v *Osturni*. Výletníci očakávali rímsko-katolícky kostol a — našli sa pred grécko-katolíckym kostolom. Nasledoval rozhovor. Výletníci: A więc to chyba cerkiew? Pleban: A, tak; mieszkańcy tutejsi są grecko-katolici. Výletníci: Jakże, przecież wczoraj i dzisiaj, ileśmy tylko rozmawiali z ludem, slyszeliśmy zawsze język polski? Pleban: Ano, tak. Ci, co mieszkają bliżej cerkwi i częściej w niej bywają *mówia po rusku*, ale z obu końców wsi bardzo rozległej, spotykający się z ludnością sąsiednią tylko poľską, mówią po poľsku.

Spisovateľ dodáva: Sam ksiądz mówił z nami po polsku, gwarą miejscową, tu i owdzie wtrącając formę lub wyraz *słowacki czy ruski*.

O tom sa nedá pochybovať, že sa výbojná sila reči slovenskej počala veľmi dávno, a že v podstate svojej uplatňovala sa už pred 500 rokmi.

93. §. Z čoho sa počal výboj? Ja sa nazdávam, že sa počal zo zemopisného položenia. Slováci východoslovenského územia užšieho bývali tak, že sa od prírody stali prostredkovateľmi medzi Poliakmi a Rusmi (medzi západom a východom územia), medzi Poliakmi a Maďarmi, jako aj medzi Rusmi a Maďarmi (medzi polnocou a poludným územia). Okrem toho slovenčina sa vyznamenávala tým, že v celých horných Uhrách mala silné úzadie. Poliak alebo Rus východoslovenského územia, naučiac sa po slovensky, získal si tedy spôsobnosť potýkať sa po celom území východoslovenskom, ba aj po celom hornom Uhorsku. Pred 500 rokmi a dávnejšie, keď nebolo železníc, bola to ohromná výhoda. Ale vedenie slovenčiny po istú mieru poskytovalo výpomoc aj pomedzi Maďarov, lebo slovenských osadníkov našli ste všade... a hlavne pomedzi Maďarov.

94. §. Oporami východoslovenského výboja rečového sú:

1) Láska panskej vrstvy ku slovenčine, jakej nemá ani ku poľštine ani k ruštine. Že sa táto láska vyvinula, to je pravdepodobne zásluhou tej zemopisnej okolnosti, o ktorej je reč v predchádzajúcom §-e, a ktorá poistuje slovenčine prednosť pred poľskou a ruskou rečou v Uhorsku. Teraz nám nech postačí vedieť, že sme dosiaľ oprávnení hovoriť o láske panskej vrstvy ku východnej slovenčine. Páni, i statkárske rodiny, radi rozprávajú po slovensky, „po našim“, „a mi tótnyelvünkön“. Anekdoty sa rozprávajú temer výlučne po slovensky, aj politické. Známé príslovie „Politika paňske huncutstvo“ gróf Julio Andrassy starší uviedol do obehu v politických kruhoch v Budapešti; znajú to príslovie od tej doby aj Maďari. O Julovi Andrassymu staršom, keď bol ministrom zahraničia, spievali: „Minister Andrassy hra še naši-vaši; šľebodi i prava šicki nam prehrava!“ Kto by pochyboval, že je to nie z hlavy — pánov? Ku známej modlitbe jakýsi posmeškár pribásnil: „Od stropkoškoho prava, od hanušoškoho chľeba, a od sečoškoho vina — vyšľebodz

nas, paňe!“ (Počul som od p. Pundayho v Humennom.) Z prísloví, ktoré si utvorili sami páni: „Ked ší ñe Semsey a Peči (= Péchy), ñit s tebu co do reči“ (ČMS z 1903, 85) alebo: „Moja Vofa a tvojo Roškovjani“ = Moja vofa a tvoja rozkoš (Vofa a Roškoviány sú dediny, ČMS 1903, 85). Starí páni sa pamätajú na anekdotu, ktorá vznikla r. 1848: Prvý pán: „Barz veľka šľeboda! Teraz už šľebodno tlačic?“. Druhý (nahluchlý): „Co šľebodno tlačic?“. Prvý: „Kňižki!“ Druhý (nahluchlý): „Mňiški? Ta to už barz veľka šľeboda!“ Podal som aj túto frivolnú anekdotu, lebo ona je neodškriepiteľným dôkazom toho, že vyšla z hlavy — panskej. Pán si preložil maďarský frivolný výraz „nyomni“ do slova; v pospolitnej reči tej slovohre ani nerozumejú. Páni východoslovenského územia nielen anekdoty rozprávajú, ku ktorým predmety berú z domáceho života, ale radi aj etymologisujú. Počul som na pr. takúto etymologiu rodinných mien *Bertóthy* a *Berzeviczy* (vyslov: Bertóti, Berzevici): Kraľ Mafaš scel podaric veľo žemi dvom žemjanom. Povedzeľ jednemu: Ber to ti, ta mu bulo z teho meno Bertóthy. Ale žemjan vzał sebe maľo žemi, ta kraľ povedzeľ druhemu: Berže v'ic'ij (= Ber-že v'ecej!) a z teho mu bulo meno: Berzeviczy. — Obec *Kurima* vraj takto dostala svoje meno: Kraľ išoľ prez Kurimu a to bulo v ñedzeľu. Pitaľ še ľudzi: Co robice? Ta mu odpovedzeľi: Nič ñerobima, Iem kurima! (v miestnej vrave: Nič ñerobíme, len fajčíme!). A kraľ: Co, Kurima? A ľudze potim volaľi valal „Kurima“.

Páni východoslovenského územia dosiaľ neprestali vynášať reč slovenskú nad reč poľskú a ruskú. S Poliakmi a s Rusmi rozprávajú výlučne po slovensky, lebo v rodinách, v ktorých chcú, aby deti vedely aj po slovansky, berú ku deťom len Slovenky, nikdy nie Poľku alebo Rusku. Z tejto vyvýšenosti slovenskej reči panskými rodmi zpomedzi slovanských rečí opisovaného územia, vznikol u pospolitého ľudu názor, že je reč slovenská — reč panská, v srovnaní s poľskou alebo s ruskou vznešenejšia, „fajnejšia“, aby sa vyslovil ich vlastným výrazom.

Prípom. Páni východoslovenského územia nielen že radi vyprávajú po slovensky, ale aj veršujú. Podobne jako veršovali na pr. b. Anton *Radvánszky*, B. *Szentiványi* a iní na nevýchodnom Slovensku. Vyskytujú sa aj tu takí, ktorí rýmovačkami zabávajú svojich priateľov i svoje spoločnosti. Pre svoju knihovňu podarilo sa mi opatriť viac takých východoslovenských rýmovačiek. Zpomedzi nich rozmermi i obsahom vyniká rukopis „Tajemni List jisteho Fran-

ciskana, hteri dva hodini predtím jak zemrel, predpovedzel, že na prešovskej turňi sedem razi zastava sa premeňi. Od fratra Benedika“. Rukopis bol vraj písaný v Olomúci 18. apr. r. 1851 Jozefom *Skarlos*-om, a je vraj prekladom z nemeckého. V rukopise sú „básne“ politického obsahu. Prvá „Hurban a jeho narodne vojsko“ silne česťi, čo do reči. Druhá „Tajemni list na šariskich sedlakoch“ je napísaná východnou slovenčinou. Tretia „Pišeň o tej velikej cesti, keru Slovaci konali, ked do Debrecina po korunu uhersku chodili“. Pripísané k nej: V Prešove 18. apr. 1849. I táto tretia „báseň“ je písaná po východnoslovensky. Iné rukopisy veršov mám: „Hlasz szpod Vihorlyada“, mám od prešovského advokáta *Hvezdu*, ktorého verše všade spomínajú, a iné z množstva, jaké ich jest po celom území. Tého rýmovačky pravda nemajú ceny literárnej, ale jasne svedčia o tom, že páni východnoslovenského územia radi sa bavia slovenským veršom a mimovoľne pestujú slovenskú reč.

2) Vyššia hodnota osvetová slovenskej reči. Nesmieme prirovnávať osvetovú hodnotu svojej reči s osvetovou hodnotou reči poľskej alebo hoc len haličsko-ruskej. To je pravda. Ale Poliaci a Rusi horného Uhorska nepoživajú žiadnych výhod, plynúcich z osvety ich národov, od ktorých sú zemopisne úplne odtrhnutí. Uhorskí Poliaci po poľsky zväčša ani čítať nevedia. Za kňazov často sa ku nim dostanú Slováci, a kážu im s kazateľnice po slovensky, zväčša miešaninou bez riadu a skladu. Rusi sú vo svojich cirkvách jakotak slovanskou bohoslužbou chránení oproti náplyvu nesvojských kňazov, ale čo sa týče svojskej osvety, aj oni sú tam, kde aj Poliaci. Obraz osvetových snáh uhorských Rusov obšírne nakreslil Jevmenij *Sabov* vo svojej „Christomatiji cerkevno-slavjanskich i ugrorusskich literaturnych pamiatnikov“, pod nazvaním „Očerok literaturnoj dejateľnosti i obrazovanija Uhrorusskich“ (str. 183—210). Z toho obrazu vidieť, že je ľudová spisba pre potreby uhorských Rusov veľmi biedna... Biedna aj pri porovnaní s ľudovou spisbou slovenskou. Keď uvážime, že je reč Slovákov kazateľskou rečou v 429 r.-kat., v 42 luter. a 6 kalvínskych cirkvách; reč Rusov len v 91 cirkvách (počítam len väčšinové obce); poľská temer v žiadnej; keď pridáme, že Slováci majú od sto a sto rokov nielen cirkevnú, ale aj svetskú spisbu svojsku, a keď náležite oceníme uvedenú v predchádzajúcom bode lásku, s akou odnášajú sa k prv menovanej panskej vrstvy, — nuž uznať musíme, že na území východnoslovenského nárečia bez odporu od dávna prevažuje slovenská osveta osvetu tamojších Poliakov a Rusov.

3) Spoločenské predsudky. Na celom užšom území východnoslovenskej reči vysmieľajú sa z ľudí, ktorí, hovoriac po slovansky,

nehovoria tak ako miestni alebo okolití Slováci. V Sobranciach „preto zochabjaju rusku besedu, bo še vidrižňaju, višmivaju z Rusnakoch po varošoch i po bližňich valaloch“, vidz na str. 125. — Michal Timkovič, rodák z Vyš. Nemeckého pri Ungváre, s ktorým som hovoril u Filipa Moškoviča 1. okt. r. 1904., človek „ruskej viri“, rozprával mi: „Naši ľudze preto še vilamaľi na slovenski jazik, bo tu žiju i katofici u valaľe, a mlada čeladz ũše chodzi uvedno u űedzeľu a chcu jednim jazikom rečovac medzi sobu, bi še jeden iz druhoho űešmejali. Slovenski jazik za krašši trimaju jak toten davni ruski, co stare ľudze hutoreli; preto še i ruski ľudza uća po slovenski. Našim ľudzom bridzi še tot jazik, co hutora u Domaninci, bo u varošu višmivaju jich i šickich Rusnakoch“. Tento zjav je všeobecný a šíri sa shora. V prvom rade sú to páni a počítajúci sa k nim, ktorí vysmieľajú Poliakov a Rusov východno-slovenského územia, vidiac v nich „Slovákov“ a nevediac im odpustiť, že nerozprávajú po slovensky jako druhí ľudia. Výsmevami neušetria ani kňazov a učiteľov ruských. O ruských učiteľoch vravia, že takto vyučujú počtom: „Jedno jajo, co ma hore chvist, to su šist; co ma dolu chvist, to su devjat; jedna paľička a dva jaja, to su sto!“ „Rusnáka“ naveky vysmejú v meste, hoc by sa jakokoľvek zachoval. I Poliaka. Tým si vysvetľuj, že sa Poliaci a Rusi hanbia za svoju reč, a že sa všemožne usilujú svoj pôvod zakrývať. Poliaci a Rusi, ktorí chodia „do sveta“, alebo aspoň do mesta, vedia aj po slovensky. Nielen na území užšom, ale aj poza jeho hranice. Ba aj v celých dedinách, ktoré sú blízke hranici, obyčajne vedia ľudia aj po slovensky. Tak na pr. v M. Slavkove, v Slov. vsi, v Krížovej vsi. Rusnáci v dedinách ponad Vyšné Repaše, v Orlove, v Stebníku, v Domaninciach, v Onokovciach atď. (Spomínam len také dediny, v ktorých som bol.) — M. Monics, z reči ktorého bral svoje informácie rečové Olaf Broch, uistoval tohoto, že sa v Koromli ruská reč ešte bráni, ale doložil „aber die Co-Sprache (= vých. slovenčina) wird kommen, den sie (die Cotaken; t. j. východní Slováci) sind zahlreicher und des halb lachen sie die je-nigen, die anders sprechen, aus“. (Weitere Stud., 102.) Na čo poznamenáva Broch: „Es ist somit ein Gefühl der Schwäche, wodurch das Aufgeben der eigenen Sprache bedingt wird. Die kulturelle Überlegenheit der westlichen Nachbarn ist bei den Leuten anerkannt, und die theilweise oder völlige Aufgabe der angeborenen Sprache ist wie eine naturgemässe Entwicklung, der niemand Widerstand leistet“. (Tam 102/103.)

IV. Východoslovenské nárečie spisovnou rečou.

95. §. Východoslovenskej spisby pôvodnej temer ani niet. Vyskytujú sa zväčša len preklady.

Najstaršie pamiatky písanej reči. Najstaršie pamiatky reči slovenskej, totiž „Zlomok kázne“ a „Výhražný list“, obidve z XV. stoletia, vidz v mojich „Príspevkoch k dej. jaz. slov.“, sú vlastne pamiatkami východoslovenskej reči. Najde sa aj viac písaných pamiatok, menovite v Sasinkovom „Letopise“, ale ony nie sú predzvestovateľmi literatúry, lebo temer celých 300 rokov minulo, pokiaľ sa počaly objavovať knižky východoslovenským nárečím.

Cirkevné spisy. Za najstaršie tlačené spisy cirkevné považujú sa kalvínsko-slovenské knihy, o ktorých je reč v 80. §-e. Sú preložené z maďarského a boli viac ráz vydané, jako to vidieť z uvedeného §-u. Luteráni vytrvali pri knihách českých a katolíci iba v najnovších časoch počínajú vydávať knižky pre svojich veriacich, v ktorých sa robia ústupky východoslovenskému nárečiu. O knihách biskupstva košického vyšiel dlhší článok v Nár. Nov. z 1873, v č. 16. O reči týchto kníh sa poučíš z otčenáša, ktorý je odtlačený tu na str. 144.

Školské spisy. S obnovením ústavného života v krajine objavila sa potreba postarať sa o školské knihy pre „národnostné školy“, lebo tak nakladá zákon. Rozhodujúce kruhy uzavrely na predstrenie školskej stolice v Šarišskej, že sa pre slovenské ľudové školy vo východoslovenských stolicách vydajú knižky nárečím „spišsko-šarišským“, t. j. východoslovenským. Spomenutá školská stolica odvolávala sa na to, že sú školské knihy, vydané v spisovnom jazyku slovenskom, nie srozumiteľné pre východných Slovákov, a preto žiadala, aby ony boli vydané „podľa šarišskej výslovnosti“. (Porov. predmluvu v Urbánovej mluvnicike „Sárosi tót nyelvtan vázlata“, Eperjes 1875.) Vykonaním uzavretia poverená bola uh. kr. univerzitná knižtlačiareň v Budíne a potrebné knižky vyšly jako „vlastnosť kráľ.-uhorského štátu“. Zpomedi nich vynikajú „Čítanky“ a „Historia Uherska“, ktorých úplné tituly najdeš tu na str. 478 a 479. Po vydaní kalvínsko-cirkevných kníh toto sú prvé knihy, ktorých prekladatelia *starali sa* skutočne vystihovať ústrojnosť východoslovenského nárečia, ale sa im to nevelmi darilo a nevystihli ani zďaleka rečovej správnosti, jaká sa javieva

v kaivínsko-slovenských knihách starého vydania. Prekladatelia sú dvojaki. Ktorí čítavali slovenské spisy literárne: ich preklad je čo do zásoby slov a čo do skladby obstojný. Ktorí kníh slovenských nečítavali, a ktorí sa chytili prekladať do východoslovenskej reči výlučne na tom základe, že „vedia po východoslovensky, lebo sa na území východoslovenskom narodili“. Preklady týchto sú často nesrozumiteľné. Slová na pochopy, jakých ľud nemá, sami si robia. V Hist. Uherska najdeš takéto slová: odevzdaňi (= tradícia), ostre skuski (= rigorosa), vivjaz šífoch (maď. kikötő = prístav), drahumi-faci budinek (labyrinth) atď. Frázy: pokoj zavjazal (= békét kötött); čvičení naboženstva (= vallás gyakorlata; lebo je v slovníkoch gyakorolni = cvičiť); rozvjazaňe otazki (= kérdés megoldása) atď. Často pochytiť slovo literárne a užijú ho na nepríhodnom mieste, tak v tej istej Hist.: Greci... jeden narod učinuju (= tvoria; str. 15), „vecej familie spusobili jedno pokoleňe (= viac familí tvorilo jedon rod; 23) atp. Niekedy neprestáva vec na tom, že je preklad nesrozumiteľný; často sú z neho dvojsmysly. Zaujímavý je na str. 46 tento: „(kraľ) Béla už vteďi 10 roki žil u Manuela, ale Uher zostal v každej svojej žilki a *pritemu* — calkom statečni človek“. V „Hist.“ sú *pravidlom* takéto a pod. výrazy: Medoh kraľ, perzoh predstaveni, statuoh robiteľ, čo je po príklade maď. reči dobre: Médek királya, perzsák elüljárója atď. Prekladateľ, ktorý nečíta slovenských kníh, zachováva také formy mien miestopisných, národných, aké si osvojil v školách. Tak v „Hist.“ hemžia sa takéto mená a výrazy: Bolgarski kníža, jász narod, čehski kraľ, pri Vagu, Olahi (Rumuni), olahska krajina, pri Vág vodze, Morva (= Morava), až ku Olt vodze, až ku Moskvi mestu, Veľká Sobota (Trnava, maď. Nagyszombat) atď. Zpomedzi tých prekladateľov školských kníh, ktorí čítavali spisy slovenskej literatúry, vynášam meno Adolfa *Urbána*, radcu školskej stolice v Šarišskej, ktorý preložil Čítanku pre V. a VI. triedu ľudových škôl; je to objemná kniha. Urbán je zaujímavou osobou už aj tým, že napísal prvú východoslovenskú mluvníčku, ale hlavne tým, že bol radcom tej školskej stolice, na žiadosť ktorej uh. vláda vydala knižky pre ľudové školy aj východoslovenským nárečím. Urbánov preklad mal by teda byť v prvom rade srozumiteľným. Ale či je tomu tak? Sotva. On má hned na prvej strane osnôv (5. str.): dzivadlo (= teater), prechadzal še (= špaciroval), prekvapeni, u ňehož (= u ňeho), robotu *konac* (= provadzic), noc ku práci *vinaložic* (= nocu robic)

atď. atď., celá knižka sa hemží zjavmi, jakých vo východoslovenskom nárečí niet. Najdeš tam na pr. takéto slová: Iešník (494), puda (č. pŕda; 215), poňevač (311), hart (chrt, 100), právnik (+ fiškališ, 104), plavčik (118), učbar (163) atp. Takým slovám východný Slovák práve tak neporozumie v osnove podľa východoslovenskej výslovnosti, jako by im neporozumel v osnove podľa spisovného jazyka. Z toho nasleduje, že preklady, ktoré sa nechráňa podobných slov, nestávajú sa srozumiteľnejšími tým, že sa prikryjú východoslovenskou výslovnosťou knižky. Ale prekladateľovi nestačia naveky vedomosti zo spisovného slovníka, a tým, čo sa týče srozumiteľnosti, stáva sa preklad ešte menej cenným. Urbánovi je rezkosť = charakter (124), patráč = altán (200), vipust = altán (207), rieku upravňovac (m. upravovac; 180), svetove vistanoveňe = výstava (211), zakazoslup = tilalomfa, cestuukazač = útmutató (obidve slová na str. 194) atď. Podotýkam, že, dľa sluchu, nevydá viac universitná kníhtlačiaren hore spomenuté školské knižky východoslovenské.

Svetské spisy. V dejinách slovenskej literatúry obieha názov sošitu dra Jána *Andráscsika*, plebana bardijovského. Sošit vyšiel po druhé v Bpešti u Kol. Rózsú (1886), a síce vydaním vnuka spisovateľovho Viktora Iklódyho. Na rok 1886 a 1887 vyšly dva *kalendáre* v Prešove (v. na str. 479 pod „Kal.“), ale že istá spoločnosť nechcela na ne ďalej doplacať, prestaly vychodiť ďalšie ročníky. Jasne charakterisuje spisbové pomery na východoslovenskom území, keď sa ani kalendár neoplatí vydávať východoslovenským nárečím. Keď nemajú kalendára, samo sebou sa rozumie, nemôžu mať ani svojho časopisu východní Slováci, lebo vydávanie časopisu spojené je ešte s väčším nákladkom než kalendár. Inakšie je v Amerike. Už niekoľko rokov vychodia v Hazletone „*Slov. Noviny*“ a v New-Yorku „*Šľebodni Orel*“, vidz na str. 479 pod Hazl. a Orel, — nárečím východoslovenským. Vydavateľstvo novojuorského časopisu vydáva v osobitných sošitoch niektoré svoje belletrističné práce, obyčajne preklady z maďarského. Ja mám dosiaľ len sošit „*Strašek v Lubovni*“, po maď. napísal Kol. *Mikszáth*, úplný titul v. na str. 480 pod *Straš*.

Prípom. 1. Ministerstvo krajinskej obrany vydáva niektoré svoje vyhlášky nielen spisovnou rečou slovenskou, ale aj východoslovenským nárečím.

Pripom. 2. O pravopise treba podotknúť: Knihy kalvínske z r. 1752 byly vydané pravopisom maďarským. Nasledujúce ich vydanie podobne, vidz predposledné vypoč. na str. 136. A tento pravopis zachovával sa v cirkvách slovenských kalvínov až po naše dni. Vidz o knižke *Szakala* Ištvána na str. 137. Zdá sa, že v cirkvách slovenských kalvínov až po uvedenie r. 1752 slovenských kníh užívali knihy maďarské a že pravopisnou kontinuitou treha odôvodniť zavedenie maďarského pravopisu do kníh slovenských. Na príslušnom mieste som poukázal na to, že prekladatelia kníh čítavali i knihy české, v. 84. §, a čerpali z nich. Keby nebolo išlo o zachovanie pravopisnej kontinuity, boli by istotne i pravopis prejali z cirkevných kníh českých. V školských knihách, ktoré vydala univerzitná kníhtlačiareň v Budapešti, písali prekladatelia pravopisom fonetičným. V *Urbánovej* mluvníčke je tiež pravopis fonetičný.

96. §. Spisba východoslovenská je tedy veľmi malá. Katolíckych kníh cirkevných som neuviedol; o ich počet je stenčený počet východoslovenských vydaní. Pochodil som všetky kníhkupectvá a kníhväzáčstvá opisovaného územia a poprezeral som všetky knižky a knižtičky katolícko-cirkevné, ale som nenašiel medzi nimi takej, ktorej jazyk by sa opieral o východoslovenské nárečie; opierajú sa z pravidla o reč školy Bernoláka a Hollého, priberajúc formy a slová východoslovenské. To jest: katolícko-cirkevné spisy nie sú svojou podstatou východoslovenské, jakými sú všetky ostatné, ktoré som hore uviedol.

97. §. Či má a jakú má hodnotu spisba východoslovenská? Má tú hodnotu, že v skutočných okolnostach, ktoré Slováci zdolaf nevládku, vyhovuje najsúrnejším potrebám východných Slovákov formou takou, jaká je práve možná. Jej hodnota je neodškriepiteľná pre *dejiny* slovenského jazyka. Opakujem pre *dejiny*, pre nárečoslovie nemajú spisy východoslovenské toľko hodnoty, jakoby sme smeli od nich očakávať. Prof. *Pastrnek* síce „dôležitým a platným“ príspevkom nazval *Urbánovu* mluvníčku pre svoje dialektologické potreby, v. v *Slov. Pohľ.* z 1894, 747, ale to bolo pred dvanástimi rokmi! *Urbánova* mluvníčka stala sa už prekonaným stanoviskom so svojim nevýchodoslovenským hláskoslovím, tvaroslovím atď. Na str. 25. má na pr. takéto nepoznané vo východoslovenskom nárečí slová: ovšem, obzvlašne, predvčerom, poňevač, ačprave. U neho je *docale* dobre m. v *cale*; u neho je od *sñac* 1. os. prít. času: *setñem*. Takýchto nárečoslovných chýb je na str. 22. ešte aj viac, pravda nie tak veľkých, aké sú uvedené. V kal-

vínsko-slovenských knihách a školských knihách zračí sa vliv spisovnej reči, čiastočne aj vliv českej reči veľikou mierou. *Andrascsikov* „Šenk Paľenčení“ považujú u nás za vzor východoslovenskej reči. („Len jednu znám knižočku čistým šarišským nárečím písanú: Šenk Páľenčení“, *Nár. Nov.* z 1873, č. 16.) To je chybný názor. V tom sošite rozprávajú osoby po šarišsky, po rusky, po maďarsky a sám pôvodca pomiešal so svojou „šarištinou“ všetky slovenské nárečia („včul“; „dedina“, str. 15. atp.) a — češtinu. Vo svojej „šarištine“ bere ohľad na dlhé slabiky spisovnej reči atď. Americké časopisy „Slovenské Noviny“ a „Šľebodni Orel“ tiež nestačia pre dialektologa. V *Slov. Nov. hazletonských* (z 1904, č. 450) čítaš na pr. toto: „... padom na kamene ulice prerezal *lebku*. *Zamestnanci kari* doveľli ho ku *lekarovi*, ktorí *vislovel obaru*, že *Buzač*, jestli *nezomre*, tak budze *pometani* na *rozume*“. V tom istom čísle: „*Z. pracovavši v tunajšich lokomotivovích dilňoch*, obešil še... vo *verhnim poshode* svojeho domu“ atď. Pre dialektologa najviac sú hodné prešovské kalendáre (na str. 479 pod *Kal.*) a belletristické preklady novojordského „Šľebodného Orla“, ktoré aj osobitnými sošitami počaly vychodiť (v. na str. 480 pod *Strasš.*).

98. §. Hoc sú najstaršie pamiatky reči slovenskej pamiatkami východoslovenského nárečia a hoc východní Slováci svoje nárečie už r. 1752 systematisovali jako spisovnú reč, výhľadov predsa niet na rozkvet východoslovenskej spisby. Vec dobre objašňuje prípad „Amerikánsko-slovenských Novín“, ktoré počaly vychodiť nárečím východoslovenským a pravopisom maďarským. „*Amerikanszko-szlovenszke Noviny*“, ktoré počaly vychodiť v Pittsburgu Pa r. 1886, vo svojom „peršom“ čísle týmto článkom odôvodily šarišský dialekt vo svojich stĺpcoch: „*Priscini, preczo csisztu szlovenszku recs v tich novinoch uszivacz nyemozseme a nas szlovenszki dialekt? Csisztu szlovenszku recz uszivaju uherszke-szlovjaczi, chtore v lyiptovszkej, turcsanszkej, zvoljenszkej, trencsinszkej, v nyitranszkej a meszczami po druhich sztolycioch bivaju. Nyemozseme zatajicz, zse je ta recs czvicsena a zse se v kazsdim padze a na kazsdu otaszku mozsno peknye a dokonalnye vyszlovicz — mi ju alye pre nasich csitateľloch potrebovacz nyemozseme. Chto znasima krajanami v Amerike daczo do roboti mal, ten budze i to znac, zse uherszke szlovjaczi, chtore szu v Amerike, szu Spisaczi, Sarisczanyi, Zemplincsanyi, Ungvarcsanyi, Abaujcsanyi, a tak dalyej; a sztej pricsini musime*

tu isztu recs, tojeszt ten iszti dialekt szlovenszkej recsi potrebovacz, chtori naso krajanyi od dzezinsztva potrebovalyi a chtori i teraz potrebujy. Mi zme v ostatnyich paru rokoch tisícze lyszti od našich krajanoch dostalyi, a sztej pricsini szebe smajchlujeme telyo szkusenoszczzi macz, zse naso krajanyi nasz prez pohibi zrozumja. Jedno uznacz musime, zse nas szlovenszki dialekt je barz hudobni a sztej pricsini barz csesko padnye se v kazsdim padze zretedelnye vyszlovicz. Okreme teho je priszlovko, zse: „kazsdi pocsatek je cseski“ a musime uznacz, zse zme escsi pravdu teho prikkladu nyigda tak dokonalnye nyeszkusilyi jak teraz. Krasznye pitame nasich csitateloych, abi nasz razem nyeodsudzilyi, ked siczko nyenajdu, jak bi malo bicz, obezame alye, zse czo raz ta lyepsi pozor dame, kazsdej zsadoszczzi nasich csitateloych vyhovicz“. Redakcia prvého amerického časopisu skoro rozpoznala skutočný stav veci. Skoro rozpoznala, že je východoslovenský dialekt veľmi chudobný. Pravda je vlastne to, že je dialekt každý chudobný pokiaľ si ho intelligencia neosvojí pre všetky svoje potreby. Am.-slov. Noviny skoro počaly upúšťať od maďarského pravopisu, ktorým sa obmedzovaly iba na čitateľov zo Zemplínskej, z Ungskej a z Abaujskej a 27. číslo vyšlo už s názvom „Amerikansko-slovenske Noviny“. Počnúc s 27. číslom písaly už z pravidla obvyklými slovenskými literami, pravda ešte po východoslovensky, ale „približovaňe ku čistej slovenskej reči“, (čistou nazývaly spisovnú reč), bolo už v 24. čísle výslovne vyrieknuté. Až sa staly časopisom s rečou spisovnou. Spisba východoslovenská nemá budúcnosti. Nie preto, že je nárečie chudobné, ale preto, že nemá za sebou intelligentnej vrstvy. Kto z ľudu spoločensky vynikne, prestane sa pripočítovať ku národnosti slovenskej. Bez svojského vzdelanstva niet svojskej spisby. Vrstva pánov a tých, ktorí sa k nim pripočítujú, rada má síce reč ľudu, dávajúc jej prednosť pred poľskou a ruskou, ale v slovenskej reči, ktorá by sa domáhala vlastnej spisby, a tým vlastnej osvety, videla by politiku. A síce politiku takého rázu, jakaj je nie naklonená. Tedy ešte raz: Bez svojského vzdelanstva niet svojskej spisby. Tým je dostatočne vyslovená nemožnosť vývoja osobitej východoslovenskej spisby popri spisbe všeobecnej.

V. Doterajšie žriedla východoslovenského nárečia.

99. §. Nie každá osnova je vhodná pre nárečoslovca; ani nie každý rečový materiál. S prospechom použiť môže nárečoslovec len také osnovy alebo také rečové materiále, ktoré nepresahujú kruh vedenia ľudového a obzor ľudového myšlienkového života. Spisy, uvedené v predchádzajúcej stati, menovite knižky kalvínsko-cirkevné a školské knihy nehodia sa preto pre nárečoslovca, lebo je v ich obsahu veľa vecí, ktoré presahujú kruh ľudového vedenia a obzor ľudového myslenia, a preto spisovatelia nemohli ich podávať slovami a výrazmi z ľudovej reči, keď ich niet v nej, oni nútení boli priberať slová a výrazy z reči spisovnej, v našom prípade z reči, ktorá sa nárečoslovne líši od východoslovenského nárečia. Takým činom knižky tratia na svojej hodnote nárečoslovnej. Noviny písavajú o príhodách a zjavoch celého sveta, berú látku zo všetkých vedomostí ľudského rozumu, a preto, hoc by boli vydávané nárečím, hodnoty pre nárečoslovie majú málo. Zpomedzi spisov, uvedených v predchádzajúcej stati, nárečoslovecky najdôležitejšie sú obidva kalendáre prešovské, lebo sú písané rovno pre ľud o veciach, ktorým ľud rozumie alebo rozumieť môže. Podobne poviedka „Strašek v Lubovni“, lebo pre umelú poviedku má spisovateľ hotovú reč v prípovedkách ľudu. Mojmím náhľadom pre nárečoslovca hodí sa najlepšie — osnova v próse. Osnova veršom je na území východoslovenského nárečia — hodnoty pochybnéj.

100. §. Šemberovu Dialektologiu a Urbánovu mluvníčku považovať treba za odborné pokusy v obore východoslovenského nárečoslavia, a s tejto strany ich treba oceňovať. Zpomedzi sberateľov povestí, pesničiek a iného materiálu rečového vynikli u nás v najnovšej dobe: *Mišík, Kovalčík, Iremský, Houdek*. Starší majú svoje príspevky v Pov. Proston. a v Kollárových Zpiewankách. Zpomedzi inostranných sberateľov rečového materiálu vyniká: *Olaf Broch* a *Vladimír Hnatiuk*. Pohovorím o nich rad za radom.

101. §. A. V. Šembera vo svojej práci „Základové dialektologie československé“ (Ve Vídni 1864) neurčil územie východoslovenského nárečia tak, aby sa rozoznávať mohli slovenské, poľské a ruské obce. Následkom toho splietol si rečové znaky východno-

slovenského nárečia s rečovými znakami poľskými i ruskými. On medzi východoslovenskými znakmi uvádzal poľské *ć*, *dź* (v. tu str. 160). Miešal *ś*, *ź* s *š*, *ż* písuc: želeni, ošika atp. (v. tu str. 115) m. želeni, ošika. Dľa neho objavuje sa *g* zhusta; v skutočnosti len veľmi zriedka, a síce v pripožičaných a v onomatopoeičných slovách. Šemberovi objavovalo sa *g* preto zhusta, lebo Poliakov neoddeľoval od Slovákov. Z tejto istej príčiny povedal, že na Spiši tak len Poliaci vravia v 1. os. mn. č.: *trhama*, *chodzima*; na Spiši tak len Poliaci vravia, a u nich okrem toho nepočuješ formy so samohláskovým *r* (*trhama*). V Zemplínskej spomína neurčitok na *eć* m. na *ic*: *robeć* m. *robic*, čo sa môže počuť len v takej obci, kde sa Poliaci a Rusi dosiaľ dostatočne neposlovenčili, ale vlastnosti svojej reči smiešali. (V *-eć* môže byť *e* z *r. и* a *ć* je poľské.) O miestnej reči v „krajine Humenské“ v. tu pod *) na str. 124. — Toľkoto poznamenávam na Šemberove rečové znaky, ktoré som uviedol tu na str. 115/116. — Nedostatkom jeho práce je aj to, že nezistil popri retných *b*, *p*, *m*, *v* aj mäkké *b'*, *p'*, *m'*, *v'*; popri *k*, *r* aj mäkké *k'*, *r'*, ďalej že nezistil trvanie pazvukov *ь*, *э* (pekari, bŕl).

Šemberove udaje o východoslovenskom nárečí nemohly byť správne, lebo on sám nepoznal nárečie, a tí, ktorí ho informovali, nie naveky znali dosah takých informácií. V Prešove a v Gaboltove prečítaval som jeho osnovy spoľahlivým domorodcom a našiel som v nich dosť podstatné odchýlky od reči domorodcov. Osnovu prešovskú sdelujem tu do slova:

Dľa Šemberu.

(„Dialekt.“, 142.143.)

Ščežovaly sebe raz stromy v Iese na slunko, najvjacej duby, lípy, borovice, rokyty, olhy, javory, osiky a plane čerešne, a hutorely, hňevajuc se na něho: Ty, kralovno něbeška, ošvicuješ hučne mesta, ciche valaly a urodne poľa, na kterych se blišči zlatoklasa pšenica, klaskovite žito, bujny jarec a zrnaty oves sedlakuv; z tvojich ceplych paprskov cešu a raduju se aj vinice pre hrozna bohate a hole brižky, vyznašujuce se do něba; len Iesy stromami porosnŭte ochäbjaš v smutnej temnosci, ve vlhku a chladnym sciňu. I reklo na totu žalobu slunko ze svéj vysokosci stromom: tocižto dubom, lipom, borovicam, rokytam, olham, osikam a pla-

Slovenská reč.

Dľa skutočnosti.

(V Prešove 20. júna 1904.)

Ščežovali (+ žalovali) sebe raz stromi v Iese na slunko, najvecej dubi, lipi, borovnice, rokiti, olhi, javori, ošiki a Iesne čerešne, a hutoreli zoz hňevom na slunko: Ti, kralovno něbecka, ošvicuješ hučne mesta, ciche valali a urodne poľa, na chtorich se blišča zlate klasi pšeniči, klasovite žito, bujni jarec, a zarnati oves šedlakoch; tvojim ceplim paperškom ceša a raduju se aj bohate na hrozno viňice, i hole brižki, chtore se vивиšuju do něba; zohabjaš Iem Iesi, chtore su porosnute zoz stromami, v smutnej cemnosci, vov vilhosci a v hladnim ciňu. I reklo na totu ščežobu (+ žalobu) slunko zo svojej visokosci stromom, to jest: dubom, lipom, borovni-

nym čerešnom: Popatrite len vy němudre pozornejši okolo sebe, a najdzece i uvidzice, že vy samy sce hlavna a najvekša pričina všeho toho, z čeho mně teraz vinice, a nje ja; lebo by som zaisce s veľku radoscu času letneho a žimneho na vas švicelo; vy ale svojima tlustyma pňakami, širokyma halužami a hustyma liscami paprskom mojím branice, že svetlo jich ňemože do lesa vašeho preražic. A taktež robja veľo ludze, a su podobne dzecom ňerozumnym; i oni buli a su ščescu svojemu na prekažce; ňechcu ale to povedzic a priznac se ku temu, a viňa z teho a z inych vlasnych hrichov radše povodca všickeho dobroho, a reptaju procivko otca a stvoriteľa svojeho a procivko mudre ridzeni bože.

com, rokitom, oľhom, ošíkom a lesnim čerešnom: Popatrite lem vi němudre pozornejši okolo sebe a najdzece i uvidzice, že vi sami sce hlavna a najvekša pričina všickemu temu, s čím mñe skaržice, a ñe ja, bo bi ja zaisce s veľku radoscu v lece i v žime na vas švicelo, ale vi zoz svojima hrubima pňakami, širokima halužami a hustima liscami paperškom mojím branice, že jich svetlo ňemože se do lesa vašeho prebic. A taktiž robja veľo ludze a oñi take iste jak dzeci ňerozumne; i oñi buli a su ščescu svojemu na prekažki; ale ňechcu povedzec to a priznac se ku temu; a vinnim robja za to a za inše vlasne hrichi radši teho, chto žicko dobre zrobig a reptaju procivko otca i stvoriteľa svojeho a procivko mudreho ridzeňa božeho.

102. §. Adolf *Urbán* vo svojej mluvniceke „šariškej reči“ rozoznáva aj dlhé *á, é, í, ó, ú*, jakých vo východoslovenskej reči z pravidla niet. (Len pod prízvukom sa *niekedy* hláska predlži, na pr. v slove *cahnuć* počuť a trochu predĺženě.) Té dlhé hlásky uvodí tam, kde ich má spisovná reč. Vidz na pr. na str. 10. a 11. v skloňovaní prídavných mien. Nerozoznáva *s, ś, š, z, ź, ż*, ani *ł, ł, ł*, tým menej zistuje trvanie mäkkých: *b', p', m', v', k', r'*. Toto stačí na charakterisovanie mluvniceky, a na zistenie toho, že sa nehodí pre nárečoslovné potreby. — V tvarosloví napodobuje pôvodca mluvnicu spisovnej reči, nakoľko tomu rozumie. Uvodí minulý čas podmienovacieho spôsobu: „Bul bi som bul“, ale ho niet v úžitku. Uvodí u sloviess vzoru „*robiť*“ príč. min. na *-il*: *vožil* (str. 19), ale ono vychodí na *eľ*: *vozeľ* (por. 90. §. 22. bod). Jedným slovom usiloval sa natiahnuť svoje nárečie na kopyto spisovnej reči slovenskej i v hláskosloví i v tvarosloví. Oproti tej snahe sa nedá povedať nič, ale ju treba zistiť, aby mluvniceka neobiehala medzi žriedlami pre východnú slovenčinu. Že čerpal aj zo slovníkových zásob spis. reči, o tom už bola reč inde (v 97. §.)

103. §. Štefan *Mišík* podal prípovedky a pesničky zo Spiša, vidz na str. 479, ku týmto posledným sa radí novšia sbierka (z Hnilca, z Hnilčika, z Koterbách, zo Smižian, zo Žakaroviec), uverejnená v SMS (1905, sv. II., str. 103—109) a obsahujúca 26 pesničiek. V ČMS z 1905 uverejnil „Dačo z ľudového herbára na Hnilci“. (Str. 90—92.)

Prípom. Sberka pesničiek vyšla pod záhlavím „Piesne ľudu slovenského“, ale so záhlavím nesnáša sa obsah knižky, lebo sú v nej aj spišsko-poľské pesničky. Tého poľské nepriaznive prijal dr St. *Eljasz-Radzikowski* („Lud“, org. Ľudozn., r. V., 311/312) vytýkajúc sberateľovi hlavne pravopis. Št. *Mišík* sa bránil v SMS (1899, v. str. 165). Čo sa týče veci, že poľské pesničky slovenským a nie poľským pravopisom podával, menovite, že písal lonki (= lúky, a nie po poľ. : łąki), v tom mal pravdu. On knižku podal pre slovenské obecenstvo, musel ju tedy podať záživne. Formu łąki skutočne by Slovák čítal laki. Ale nie vo všetkom mal pravdu, menovite nie v tom, že nerozoznával ł, l, l; s, ś, ś; z, ź, ź; c, ć, ć. V tejto veci sú výčitky dra *Eljasza-Radzikowského* oprávnené už aj preto, lebo rozoznávať tieto zvuky žiada aj organismus východoslovenského nárečia.

104. §. Ján *Kovalčík* vydal viac povestí, vidz ich podrobný výpočet tu na str. 479. Jeho osnovy sú veľmi nespoľahlivé preto, že nechce oddeľovať to, čo je spisovného, od toho, čo je nárečové. Prípravku, ktorá vyšla pod titulom „Tri prádky“ v Slov. Pohl., vydal som opravenú, vidz tu na str. 247—252. Zo srovnania obidvoch osnôv poznáš nespoľahlivosť Kovalčíkových prác so stanoviska rečového. Mimo uvedené na str. 479 povesti vydal ešte aj iné, ale tých som si nevsímal. Spomeniem len povest z *Ištvanoviec* a *Imrichoviec* (v ČMS z 1902, 4), ktorú za horúca opravil Štefan *Mišík* tiež tam, vidz aj tu na str. 119.

105. §. Pod menom *Iremsky* vyšlo trochu rečového materiálu, z ktorého som pre „Slovníkové svojskosti“ excerpoval ten, ktorý je v SMS z 1904 na str. 48—52. *Iremského* sdelenia sú práve také nespoľahlivé jako Kovalčíkove. V ČMS z 1905 podal: „Nárečové slová zo Spiša“ (z *Markušoviec* a okolia) na str. 45—48; „Popevok zo Spiša“ na str. 60; „Príslovia zo Spiša“ na str. 76—77. — I jeho podania majú cenu len pre národopis; pre nárečoslovie majú ceny veľmi málo. Na ukážku jedno príslovie: „Divý človek, chcel som sa s ním rečovať a tu ani hvary ani pary“. Na Spiši to len takto počuješ: Dzivi človek, ja scel (+ hcel) s ním (+ ś ním) rečovac, a tu aňi hvari aňi pari! (ČMS 1905, 76).

106. §. Fedor *Houdek* podal niekoľko prípraviek a veršov pod záhlavím „Nárečia slovenského východu“, a síce v Slov. Pohl. z 1901. Prípravku z *Tašole* som srovnal na mieste s rečou domorodých občanov, čitateľ ju najde tu na str. 410—412. Srovnávajú ju s mojou opravenou osnovou, môžeš oceniť Houdekovu zapiso-

vaciu činnosť. Z Ungskej podal ešte osnovu z Ubreža (Slov. Pohľ. 1901, v. 596—599). Zo Zemplínskej z Markoviec (Slov. Pohľ. 1901, v. 729—731). Obidve sú interessantné národopisnými a nárečoslovnými poznámkami. Pri osnove z Ungskej podal rečové znaky tamjšej reči, svedčiace o tom, že sberateľ vie dobre pozorovať. Ale vysvetľovania sú veľmi slabé. „Bohoj“ je datív, nie genitív slova Boh.

Prípom. Iné príspevky novších sberateľov pre nárečoslovie východnoslovenské nespomínam. Čo podal dr. Ludovít *Bazorský* pod záhlavím „Nárečie viaceré zo Zemplína a zo Šariša“ (Slov. Pohľ. z 1900), menovite rečové ukážky z Brežníčky (podľa neho z Malej Brežnice; m. Kisbrezsnycie) a z Brusnice, to je nie látka pre nárečoslovie slovenské, ale pre ruské. — V kruhu maďarských etnografov som sa bol dozvedel, že Fr. *Veres*, profesor uč. prípranarie v Šar. Potoku sobral veľa ľudových povestí slovenských. 26. septembra r. 1904 navštívil som ho v Šar. Potoku a dozvedel som sa, že sa veci inakšie majú. Pán profesor ani nevie po slovensky. Na vyzvanie niektorých etnografov poveril svojich žiakov, aby vo svojom rodisku ľudové povesti slovenské sbierali, čo aj vykonali. Ale ony majú cenu len pre etnografa, lebo sú podané po maďarsky. Pán profesor mi aj to sdělil, že rukopisy rečených ľudových povestí slovenských poslal do Budapešti pp. Alexiusovi Benedekovi a etnografovi Hermannovi.

107. §. Starší sberatelia majú svoje príspevky roztratené. Tu spomeniem povest „vo vidiekohovoru šarišskom“: „Či še hñevace?“ Vyšla v Slov. Pov. na str. 279—282. Podal ju Ondrej *Srnka*, dosť správne. Ostatných menej významných príspevkov tu nespomeniem, ale podotýkam, že som aj z nich čerpal pre „Slovníkové svojskosti“, jestli sa niečo hodilo. V takomto prípade čitateľ najde pomenované aj žriedlo. Kollárove „Zpiewanky“ obsahujú väčšie množstvo príspevkov od rozličných sberateľov, o príspevkoch „Zpievanôk“ treba tedy neomylné prehovoríť. Vydavateľ, vydávajúc vo svojej sbierke aj východnoslovenské pesničky, musel mať na mysli výlučné ciele národopisné...

Ján *Kollár* vo svojich „Zpiewankách“ vyaal dosť „šarišských“, „zemplínskych“, „sotáckych“ pesničiek, ale nemajú hodnoty pre nárečoslovca. Sám vydavateľ nemal naskrze nijakého pochopu o východnej slovenčine; určité svedoctvo vydáva o tom nepevná forma ich uverejnenia. Raz sú podané českoslovenčinou svojho veku, druhý raz nárečoslovne neoznačiteľnou miešaninou. Len málo pesničiek, označených východnoslovenskými, objavuje sa v Zpiewankách sku-

točne v rúchu východoslovenskom. Kollár poslané pesničky uverejňoval pravdepodobne tak, ako ich dostal. Nemal človeka, ktorý by ich bol vedel posúdiť s rečového stanoviska. Zo spišskej stolice podával mu pesničky hlavne Ján *Blahoslav* (Benedicti), gymn. profesor v Kežmarku, rodom z *Novohradskej*, čiastočne prispením kežmarských žiakov, ktorí boli turčianski rodáci! (Vidz Zpiew. II., 503.) Z tohoto si môžeš domysleť, čo spišského ostalo v tých spišských pesničkách, ktorých sbieranie prostredkoval Novohradčan a ktoré zapisovali Turčania.

Na ukážku podávam z Kollárových Zpiewanók nasledujúce pesničky, udané za východoslovenské:

Udané za šarišské:

1. Dívčino, dívčino, bude z tebe mníška,
Však už ti hotova v kláštore je chyžka,
2. Chyžka ti hotova i zámka na dvere,
Nebudeš ty vece pri svojej matere,
3. Nebudem já mníška, len budem dívčina,
Však já pri materi len sama jediná.
4. Nebudem v kláštore za Fejedelemku,
Rádnej pri materi ostanem vo vienku.

(Zpiew. I., 67.)

1. Jakás ty má milá veliká ciganka,
Kázala si mi prisc a dvere si zamkla.
2. Vera Bože zamkla, aj ešte jich zamknem,
Se slamkú podeprem, s cverničkú zavážem.
3. Se slamkú podeprem, s cverničkú zavážem,
A tebe mój milý ten figel dokážem.

(Zpiew. I., 170.)

Táto je udaná za „poľsko-slovenskú“:

1. Čije to dzevčina v koruně?
Ach už jej sloboda zahyně!
2. Zelený veněček uplyně
A všecka veselosc pomíně
3. Nebudzeš zahradku hlídala,
Kdze se ci fialka rodzila,
4. Ale si nasadzíš gruličky,
To už budó tvoje kvietěčky:
5. A na druhú hriadku petružky,
Nahotuj si dzevče pelušky;
6. A na trecú hriadku rojovník,
Ku peluškom treba povojník.

(Zpiew. I., 152-153.)

Formy: *dívčino, bude, ti, dvere, má, si, se slamkú, zavážem, mój nikto v reči šarišských Slovákov nepočul. Po šarišsky by bolo: dzivko, budze, ci, dzvere, moja, ši, ze slamku, uvadzim, muj.*

A takej polskej slovenčiny tiež nikde niet na východoslovenskom území, kde by hovorili: *zelený*, se rodzila, *hriadka* alebo práve „nebudzeš zahradku *hlídala*“... Ani Poliaci ani Slováci východoslovenského územia nevedia, čo je české *hlídati*?

108. §. Olaf *Broch* podal osnovy zo Zemplínskej: z Falkušoviec a z Dubravky, kde sa hovorí miešaninou slovensko-ruskou, dosť ustálenou, ktorú som nazval normálnou rečou z.-ungského podrečia; z Ungskej: z Koromle, z obce pôvodu ruského, ktorá sa slovenčí. Vidz tu na str. 123 a 125.

109. §. Vladimír *Hnatiuk* sobral množstvo rečového materiálu z obcí báčskych Slovákov, hlavne z Kerestúra a z Kocury. Prvú bohatú sbierku umiestil v rámci rozpravy „Rus'ki oseli v Bačci“, str. 1—58, vyšlej v „Zap. Nauk. Tov. Im. Ševčenka“ (1898, kn. II.). Druhú, ešte bohatšiu a cennejšiu, v IX. sv. „Etnogr. Zbírnik“ (U Lvovi 1900), na str. 119—227. — Osnovu, ktorú som podal tu na str. 127, vzal som zinakade (v. tam), ale pripomínam, že po prvé vyšla v Etn. Zbir. IX., na str. 123 a Hnatiuk ju zapísal v Keresture od Julie Molnarovej. V prvej čiastke uvedeného Etn. Zbírnik (IX., str. 1—116) podáva ruské osnovy s územia východoslovenského, ktoré sú veľmi poučné rôznymi mierami poslovenčenessi. Osnovy z šarišskej obce Maľcova (str. 105—116) sú už teraz temer slovenské.

110. §. O *pravopise* spomenutých osnôv a rečových materiálov pripomenúť treba tieto veci:

Sberatelia, ktorí nielen pre národopis pracujú, ale aj pre nárečoslovie, zachovávajú *pravopis fonetický*, t. j. píšu každý zvuk takou literou, jakú má preň bežný pravopis slovenských spisov, keď sa má zvuk označiť *sám o sebe*, bez ohľadu na svoj pomer ku iným zvukom, tak že na pr. *ň*, *l* označuje sa tak aj pred mäkkým *e* (*ňemože*, *lem* atp.). Ale všetci sberatelia slovenskí iba dotiaľ zachovávali zásady fonetického pravopisu, dokiaľ im vystačovali zásoby litier spisovného jazyka. Kde tieto prestaly, tam osnovy a rečové materiály prestaly byť spoľahlivými pre nárečoslovie východoslovenské. Sberatelia rozoznávali len: *l* a *ḷ*; *s* a *š*; *z* a *ž*; *c* a *č*; *ds* a *dž*; *v* a *u*; ale pre osnovy s východoslovenského

územia potrebné sú okrem toho ešte aj iné litery, lebo počuf okrem hore poznamenaných spisovných zvukov ešte aj iné zvuky. Treba v osnovách s územia východoslovenského rozoznávať: *l, l, l*; *s, ś, ś*; *z, ź, ź*; *c, ć, ć*; *dz, dź, dź*; *v, ů, u*. Okrem týchto počuf ešte mäkké: *b', p', m', v'; k'; r'*. Sberatelia i v týchto prípadoch písavali tvrdé: *b, p, m, v; k; r*. — O tom ani nehovorím, že zriedkavé zjavy jako: *c', s', z'* (aj *ć', ś', ź'*) alebo *ь* a *ъ* neboly nikdy zaznačené. Tého poznámky sa poľahujú aj na spisy svetské, spomenuté v predchádzajúcej stati, menovite aj na najlepšie z nich čo do reči, t. j. na kalendáre a na belletrističné preklady „Štebodného Orla“. O pravopise spisov kalvínsko-slovenských v. 80. §.

Olaf Broch podal svoje osnovy s veľkou pedanteriou. On nielen že počítal so všetkými zvukovými zjavmi počutej reči a zachycoval ich, ale často i tam hľadal rôznenie, kde ho niet. Slovo *zem* vyslovujú na východoslovenskom území takto: V samosvojej reči: *žem + žim*; v reči poslovenčených Rusov tiež tak, ale aj pričodnými formami: *z'em + z'im*. Trebã vedef, že v tomto slove *e*, hoc je nie za cslan. *é*, pochyľuje sa do *i* práve tak, ako to zkusuješ pri *é*: *věra — vira, běli — bili* atp. To je pravda, že to *i* bývalo zdávna mäkkým, ale sa mäkkosť tratila a v najviac slovách aj ztratila. Zkúsenosť nás ešte aj tomu učí, že pochyľenie od *e* ku *i* počuf môžeš vo všetkých možných zvukových odtienkoch medzi čistými zvukami *e* a *i*. — O slove *zem*, ktoré v osnove písal „z'im“, poznamenal Broch pod 23. na 16. strane: „Das Wort war schwierig; vielleicht wäre die Schreibweise z'em ebenso zutreffend, dann wäre aber das z' auffallend. Trotz wiederholter Untersuchungen liess sich der Vocal mit voller Bestimmtheit nicht feststellen“. Spoluhlásku *z* vyslovujú Rusi s pazvukom (= *z'*), pokiaľ privyknú východoslovenskej obmäkčenosti spoluhlásky *ž*. Príklady na to najdeš aj v mojich osnovách. Na tej istej strane napísal: *céjduľku* (akk.) a poznamenal: Es blieb mir sehr zweifelhaft, ob nicht eher *céjduľku* zu schreiben sei. Je to slovo bezpochyby z maďarského *cédula*, *cédulka*, a nejasné *e* je reflex maď. dlhého *é*, jaké rozpravač vysloviť nevie. Miesto *cejduľka* hovorí sa z pravidla *kartka*. Broch vôbec často bol v pochybnosti, či má niektoré slovo napísať tak alebo inak. Na str. 17. napísal *radně* (kompar.) a v poznámke sa pýtal sám seba: „Oder radněj (radněj)?“

Vladimír Hnatiuk písal bácske osnovy ruskou abecedou Spoločnosti Ševčenkovej. Miesto *ś, ź* kládol len *ś, ź* „z príčin praktič-

nosti“, ale upozornil čitateľa, že sa majú vyslovovať mäkko, tedy *šs, žs*. Nerobil rozdielu medzi *š, š* (za mäkké *s, z*) a medzi *š', ž'* (za čisté *š, ž*).

U slovenských sberateľov zásada fonetického pravopisu nie je správne prevádzaná. Poukážem na niekoľko prípadov z Mišíkových Piesní. Spoluhláska *d* je jasná, ona tedy na konci slova a pred temnými znie jako *t*. Je pravda, že sa slová: *ked, nad, pod, od, keď* stoja *samy o sebe*, vyslovujú: *ket, nat, pot, ot*. Ale keď za nimi počuješ tiež jasnú spoluhlásku, alebo v tejto veci indiferentnú, zachováva sa pôvodná výslovnosť. A Mišík predsa takto píše: „*Keť* ju vezmeš“ (str. 57; m. *keď*), „*ket* me zabije“ (81; m. *keď*); „*nat* jeho hrop“ (67; m. *naď*), „*nat* vodzičku“ (49; m. *naď*), „*nat* ňu“ (42; *naď*); „*pot* obločkom“ (30, m. *pod*), „*pot* jednim“ (81; m. *pod*); „*othvaric*“ (31; m. *od-*), „*ot* žalu“ (52; m. *od*) atď. Podobnú nesprávnosť môžeš najst aj pri iných spoluhláskach: „*ic* ich pozbiraj“ (62; m. *idz*), „*hrop* novi“ (65; m. *hrob*), „*veš* mili hustečku“ (69; m. *vež*) atď. — Najdeš aj správne udaje: „*ic* se pitaj“ (87), „*ket* ší mne ponehal“ (12), „*pot* kopku“ (78), „*potšic*“ (49) atď. Ale práve dvojaká aplikácia pomeru spoluhlások jasných ku temným a naopak vzbudíť môže nedorozumenie u čitateľa. Porovnaj, čo je v Rukováti v 5. bode 4. §-u.

Pripom. Slová, ktoré som čerpal z uvedených v tejto a v predchádzajúcej stati osnôv a spisov pre „Slovníkové svojskosti“ tejto knihy, písal som výlučne pravopisom svojich osnôv. Písal som *š, ž* m. *š, ž*, kde to žiadal organizmus nárečia. Písal som *s*, kde podavateľ z omylu napísal *š*. I také veci sa stávajú. V ČMS z 1899, 8 podal Posp. slovo *kosa* formou *koša*, bezpochyby preto, lebo počul *košisko, košic*. V osnove z Ganoviec Kovalčík podal formu *priňešla* (v. SMS z 1901, 84), bezpochyby preto, lebo počul formu *priňešli*. Vôbec podrobne som veci kritike nedajúc sa mýliť nedostatkami osnôv. Kovalčík na pr. napísal v osnove z Ganoviec „*muki* zo spajstruni... ubivalo“. Dobré počul, ale zle zapísal. Mal napísať *zoz* (= *zos*) *pajstruni*. Jeho udaj som správne uviedol pod *pajstruna* na str. 566. — S ktorým slovom som si nevedel rady, lebo som ho neznal z vlastného počutia, a nevedel som svoje pochybnosti rozptýliť vlastnými skúsenosťami, radšej som ho vypustil. V novej sbierke spíšských piesní, ktoré Mišík podal v SMS z 1905, našiel som len jedno slovo, jakého niet v Slovníkových svojskostiach, ale som ho predsa neprijal medzi ne. Na str. 104 (Sv. II.) je „*holup* korkodľivi“, t. j. *hrkútavý*. Nepočul som nikde podobného slova. V Čit. III. jest „*holubi* horkotali“, čo sa srovnáva so spisovným: *hrkútali*. Poľština nedáva jasnosti, tam je o *gołębiu*: *gruchać*. Podobne vypúšťal som nejasné výrazy jako na pr. „*Dziewćatka* *stisíce*, což' me *nelubice?*“ (Miš. Pies. 40). Nepoznám totiž miestneho mena *Tišice*, aby mohol myslieť na pravopisnú chybu. A na *tišic* sa nedá myslieť.

111. §. Uvážiac akosť doterajších všetkých žriedal východno-slovenského nárečia, treba nám uznať pravdu, že, až na príspevky inostrancov Brocha a Hnatiuka, všetky sú nárečoslovne nedokonalé a okrem toho — jednostranné. Spisy, uvedené v predchádzajúcej stati, zachovávajú po istú mieru výslovnosť samosvojej reči východno-slovenskej, ale sa neviažu na to, aby charakterisovaly reč jedného a toho istého kraja. Zračia sa v nej všetky rôznosti nesystematické, spolu smiešané tak, že nárečoslovec zistí nedôslednosti, ale si ich vysvetliť nevládze. To isté je aj s prácami slovenských sberateľov. Ony sa potahujú na niekoľko obcí, často v kraji takom, kde bývajú dosiaľ miešané národnosti; čomu sa naučíš z reči takých obcí? Sberatelia často podávajú svoje práce pod všeobecným názvom: Zo Spiša, zo Šariša, zo Zemplína atp. Kto z toho zmudrie? Na Spiši bývajú Poliaci, Rusi, poslovenčení Poliaci a Rusi, Slováci, ktorí hovoria nárečím samosvojím, a Slováci, ktorí hovoria podrečím lučivnianskym . . . Čo tu znamená všeobecné označenie: Zo Spiša, spišská slovenčina? A také národnostné pomery máme aj v Šarišskej, Zemplínskej aj v ostatných stoliciach opisovaného územia. O tom nikde ani znaku, kde je hranica poľsko-slovenská, ktoré osnovy s východnoslovenského územia užšieho sú osnovami poľskými, ruskými, priechodne slovenskými atď. *Niederleho* mappa rovno potiera zdravé názory, na pr. Mišíkov o tom, že na Spiši, aspoň v teórii, rozoznával aj Poliakov. Niederle ich nepozná. On ich popísal za Slovákov a tým odvrátil pozornosť sberateľov od skutočného stavu vecí. A popísal aj ohromný počet ruských obcí za obce slovenské. Lebo tak popísala štatistika . . . Z materiálu, ktorý poskytovaly doterajšie žriedla pre poznanie východnoslovenského nárečia, nedal sa nakresliť priehľadný obraz nárečoslovný. Tá práca tedy, ktorú som ja vykonal a ktorú v tejto knihe podávam, nebola prácou nadbytočnou. Bez osnôv, ktoré som pracne sossbieral a ktoré na str. 209—476 podávam, nebol by mohol nakresliť skutočný obraz východnoslovenskej reči, bez vlastných sbierok nebol by mohol zostaviť ani sbierku slovníkových svojskostí východnoslovenských, aspoň nie jasnú, priehľadnú a vhodnú pre nárečoslovné ciele.

112. §. Na počiatku tejto stati som hovoril o tom, že je nie každá osnova vhodná pre nárečoslovca, že sa mojím náhľadom pre nárečoslovca najlepšie hodí osnova prósou, menovite na území vý-

chodnoslovenskom. To sú nie slová prázdne, vytekajúce z predpojatosti naproti piesňam; té slová vytekajú z odôvodneného presvedčenia. Východní Slováci majú pomerne málo svojich piesní, ale sa dosť spieva aj na ich území. Nemajúc dosť svojich, *pripožičiavajú si piesne od nevýchodných Slovákov a vojaci donášajú aj české*. Hoc také pripožičané piesne preobliekajú do svojho rúcha, *ony sú predsa len neprihodným materiálom pre nárečoslovca*.

Jozef Škultéty, píšuc o Mišíkových „Piesňach“, vyslovil sa takto (Slov. Pohľ. z 1898, 696):

„Spiš, ako ukazuje i táto knižka, nárečím svojim je hodne ďaleký od strednej slovenčiny, a *predsa jakú jednotnosť slovenskú predstavujú tieto spišské piesne!* Jazyk je odchylný, ale v piesňach sú té isté názory na svet, té isté motívy, čo v piesňach Slovákov niekde nad Ducajom, v dolnom Hontě, Tekove a dolnej Nitrianskej, alebo v Turci a vo Zvolene; epitety, tautologia, symbolické predstavy, všetky formálne i vnútorné vlastnosti slovenskej piesne spišskej sú *spoločné s piesňou slovenskou v ktoromkoľvek inom kraji*. Rozdiely sú len také, ako na pr. individuálny rozdiel medzi Slovákom spišským alebo dolno-hontianskym“.

Táto jednotnosť a spoločnosť piesne „strednoslovenskej“ s piesňou spišskou zakladá sa výlučne na tom, že si Spišiaci prisvojili piesne „strednoslovenské“. Niet nijakých pohnútok, aby sme smeli z tejto pesničkovej jednotnosti a spoločnosti zavierať na jednotné názory a na jednotnosť duchovného života. „Piesní“ Mišíkových je nie mnoho (v celej knihe sú 143 strany; na nich sú aj poľské piesne), ale dosť ich je na to aj tam, aby sa potvrdilo, čo istím.

Prosím uvážiť této veci v Mišíkových Piesňach:

1) „Ked som išol pres tu *Nitru*, pres to poľo želene“ (str. 86). „Pujdzeme si ponahvarac dzjevčatečko do *Nitri*“ (86). „A ked ti to ňesceš brac, posbiraj še z nami, budžeš ti nam šati prac na cihim *Dunaji*“ (90). „Pri *Prešporku* k *Dunaju*, tam še chlapci schadzaju“ (8). „Tam poňižej *Temeštura* (= Temešváru!) neto mesta, lem je les“ (13).

Kto bude pochybovať o tom, že této piesne nie tí skladali Slováci, ktorých miesta sa v nich spomínajú? O Nitre, o Prešporku v okolí tých miest; o Dunaji, o Temešvári Dolnozemci atp.? Ale dopusťme, že je to sám o sebe nie dostatočný dôvod pre nevýchodnoslovenský pôvod uvedených pesničiek. A preto vidzme ďalšie dôvody:

2) „Ta naša jedlička *vždicki* urošena“ (14). „Ej ciganečko, ma mila, *počarujže* mi frejera. Jak ci ja možem *čarovac*, mušíš mi

daco darovac“ (52). „A vi, mamó, i vi, tato, ja vas pitam *velice*“ (21). „Ej, kukuku, kukuku, *sakraholski tluku*“ (34). V piesni na str. 59., podanej z Novej vsi, sú takéto miesta: „Ocec, matka, sestri, braca jemu nevera, ešči pred ňim *hospodina dzverka zapira*“. „Bohdajže ce čerci vzaři, dze *ma slařina?*“ „Pomišři si na *šlepice*“, „Ešči to bul dobri vojak, že mu něvzal *vic*“.

Vo východnej slovenčine niet slov *vždicki* (len *vše*), *čarovac* (len *vražic*), *sakraholski tluku* (len po č. *sakraholski kluku*), *hospodina* (č. hospodyně), *ma* (len *moja*), *šlepica* (len *kura*), *vic* (len *vecej*, *veci*, vidz na str. 610; *vic* je č. *vic*). S niektorých pesničiek je vôbec nie strený pôvodný ráz. Tak nevýchodoslovenský pôvod zračí sa dobre v celej piesni na str 61 vo výrazoch: modlitbi Bohu skladam (= modlím se), tebe žadam (= tebe pitam), bi se mi to vypelňilo (= bi se mi to stalo), v sercu hovam (= v šercu mam), něsmem povedati (= povedac), o tebe mišer mam (= mišřim), vždicki, vždicki tak se ja obavam (= vše, vše tak se ja bojim). Kto bude pochybovat o tom, že východní Slováci nemohli skladat pesničky, v ktorých sú slová a výrazy nevýchodoslovenské? Ale sú dôkazy ešte presvedčivejšie, ktoré potvrdzujú moje istenie:

3) V Mišíkových Piesňach sú takéto rýmy: koňička — maľučka v známej piesni „Široký jarček, bystrá vodička“. Pôvodne, jako to vie každý, je rým koňička — maľička; východný Slovák vyslovuje *malučki*, a svojou výslovou pokazil pôvodný rým. Častejšie sú príklady, kde k vôli rýmu ostal v Mišíkových piesňach *dôkaz o cudzom pôvode*. Také sú na pr. „Klopka, durka na dzvere, či mřinarka doma; doma, doma v mřinřici, ocudzuje pšeniřci“ (4). K vôli rýmu cudzí akk. m. domáceho *pšeniřcu*. „Ešči se raz obzrec mam k viderňickim zahradam, mam tam jedno poceneše, kemuže ho zaneham?“ (71). Tu je síce miestopisné meno povýchodoslovenčené, ale rýmu k vôli ostal nevýchodoslovenský datív: *zahradam* m. *zahradom*. „Jak ho budžeš nazivati? Draha duša, pišček zlati“ (18). K vôli rýmu ostal nevýchodoslovenský neurčitok: *nazivati* m. *nazivac*. „A jak ja jej vičital štiristo na stofe: Pober sebe, namila, di to šicko tvoje“ (90). Pre rým: šicko tvoje m. šicko *tvojo!* „A ked ti to něseš brac, posbiraj se z nami, budžeš ti nam šati prac na cihim Dunaji“ (90). K vôli rýmu: na Dunaji m. vslen. na Dunaju! atď.

Že východní Slováci majú málo piesní svojich, a že svoje potreby nahradzujú pôžičkami, o tom som sa presvedčil všade. Vy-počul som ja mnoho piesní, lebo som ich chcel z počiatku sbierat jako rečovú materiál, ale som sa skoro presvedčil, že sú piesne východoslovenského územia nie spořahlivým materiálom pre po-

znanie reči. Slová: mili, mamila, laska, šuhaj, švarní atp. počuješ v pesničkách po celom území, ale v próse nikdy. Od vzdelanejších, menovite od vojakov a od členov ich rodín počuješ ľudové piesne nevýchodoslovenské často veľmi málo zmenené, často skomolené. Mal som v rukách aj viac rukopisných sbierok, zpomedi ktorých som si jednu väčšiu, obsahujúcu aj nápevy, zaopatril. Je písaná r. 1833 Mojžišom *Dortsúkom*, ktorá je zaujímavá nielen nápevmi, ale aj niektorými rečovými vzácnosťmi („sokačka“ = kuchárka; cslan. sokačъ = koch, Mikl. Et. pod *sokü* 2.). Od p. *Pundayho*, organistu v Humennom, mám viac piesní v rukopise. Aj rukopisné sbierky má presvedčily o tom, že na východoslovenskom území obieha veľmi mnoho nevýchodoslovenských piesní.

Piesne nevýchodoslovenské (i české) nachádzajú si prístup aj poza hranice východoslovenského územia užšieho, často skomolené. V Zakopanom, na haličskej strane Tatier, spievajú: „Šp'evaľa byk *já se*, v'edžala byk jako, ale muj Jańicek ode mne daleko“ (Rozpraw. krak. akad. X., 261). To nesrozumiteľné *já se* (čítaj: jo se) je skomolené pravdepodobne z pôvodného *hľasem*, a rým *jako-daleko* prezradzuje pôvodný rým: *jako-delako*. Niektoré nevýchodoslovenské piesne počuf, kde len nohou kročíš. *Vrabel* vo svojom „Soloveji“ podáva piesne „Zahučaly hory, zahučaly lesy“ (107. str.) a „Žalo dievča, žalo trávu“ (106) jako báčsku („bačvansku“). Pieseň o Janošíkovi najdeš i u Poliakov i u Rusov. *Vrabel* ju podáva na str. 103. v Soloveji: Hroznavski panove, pitam vas perši raz, dajce vi mne moj opaščok do ruki choť lem raz atď. „Hroznavski“ je miesto „Rožňavskí“. Skomoleniny sú vôbec časté. V Soloveji na str. 112. čítaš v pesničke zo Sedlísk: „... a ja bi zabludzel ku *tvarnoj* ňevesce“, a „... a ja bi zabludzel k dzivčafu *tvarnomu*“. Slovo *tvarni* je miesto „švarni“. *Vrabel* vo svojom Ruskom Soloveji podal z horn. Zemplínskej aj „Hoja Ďunda, hoja“ (str. 23), pravda za ruskú, a Ivan *Verchratský* vzal si to za predmet úvahy pod záhlavím „Hojadunda i Sobotka na uhorskoj Rusi“ („Dělo“, Lvov 1899, č. 191). *Verchratský* zapísal si tú pieseň v stolici šarišskej na viac miestach. O pôvode nevýchodoslovenských piesní nikto nevie na území východoslovenskom a berú ich za svojské. „Šlebodni Orel“ (New York 1903, č. 51) uverejnil „Pišnički *starodavne* uhroslovenske *zox vihodnih stolicoh*“, a medzi nimi strednoslovenské: „A ja bača už barz stari, ňedožijem do jari“ atď. a „Pomali ovečki hore rubaňami“ atď.

Pripom. VI. *Hnatiuk* je tej mienky, že východní Slováci (u neho: Sloviaci, a tedy „Rusiáni“) mnoho piesní majú. Opisujúc poésiu báčskych „Rusínov“ je vo vytržení. Za krátky čas zapísal si okolo polštvrta sta pesničiek. Ja používam jeho slov, povedaných v rozprave „Rus'ki oseli v Bačci“, 44, za opačný dôkaz. *Hnatiuk* napísal: Pod náplavou piesní susedných národov ruské piesne tratia sa viac a viac z úžitku. Všetci mladí spievajú teraz najviac srbské piesne; „ruských“, hlavne dávnejších, vedia už veľmi málo. Ja som ich zapísal okolo polštvrta sta; z nich najlepšie vysvitne, že sa ony čo ďalej tým viac zabúdajú. Jedné sú bez počiatku, druhé bez konca, iné sú vytrhnuté z prostriedku z dákej piesne. Veľmi málo je celých. Reč ich je zas dôkazom, či sú pôvodu tamojšieho, či prijaté zďakadiaľ. V mnohých piesňach sú nerovnosti, ba čo viac značné medzery („prohalini“). Z toho, že jedné piesne báčskych „Rusinov“ sú bez počiatku, druhé bez konca, iné sú vytrhnuté z prostriedku dajakej piesne, že je v nich vôbec mnoho nerovností a medzier, ... z toho ja nezavieram, že sa tratia v terajšom pokolení, ale to, že sa dostaly do ľudu z cudziny a v cudzom rúchu ... Takéto piesne sa zjavujú, čo do formy, čo do reči i čo do obsahu necelými, neuhladenými. VI. *Hnatiuk* vidí v tom národnú tvorčosť, že na pr. v Kerestúre každého človeka a každú miestnu udalosť ospievajú. To je len prstonárodné rýmovníctvo. Nielen v Báčskom Kerestúre, aj v iných osadách sa najdú ľudia, ktorí radi veršujú, ale dosiaľ sa nikto neosmeloval pokladať ich „veršované“ výtvyry za národnú tvorčosť. *Hnatiuk* uvodí niekoľko príkladov tejto „národnej tvorčnosti“ na str. 45. a na sl. v svojej rozprave „Rus'ki oseli v Bačci“. Pieseň, ktorú „složili“ v Kerestúre o ňom ako o sberateľovi piesní, takto sa počína:

„Tot pan z Gaľiciji, von noti spisuje,
Dog noti, ta noti, a vec pripovídkí.
Ked mu ňeska pripovída,
A von še jej píta: Či ví veľo znače?
Lem sebe dumajce, co največe znače!“ atď.

Jaká je v tom poésia, jaká národná tvorčosť? Niekdé ľudí „ospievajú“ v takých „veršoch“, a inde ich „ohovoria“ v próse.

VI. 6 pravopise osnův a iného materiálu rečového.

113. §. Základom pravopisu osnův a iného materiálu rečového je písmo slovenskej reči spisovnej. To jest zvuky, ktoré má spisovná reč, označoval som znakami spisovnej reči nemajúc ohľadu na to, či sú znaky spisovnej reči prosté alebo složené (*dz*, *ch* atď.). Jestli znaky spisovnej reči nestačily, bral som z takej reči slovenskej, ktorá má znaky pre vyskytujúce sa vo východnej slovenčine zvuky. Tak som použil poľských znakov *ć*, *ś*, *ź*, *ż*. Ak bol predsa potrebný nový znak, neodchýlil som sa od zásady, jakú zachováva

slovenské písmo pri kladení rozoznávacích znáčkov. Uvedúc nový znak *ǔ*, položil som rozoznávaci znáček nad písmeno, jako to žiada zásada slovenského písma, a nedal som sa sviesť internacionálnym rovnoznačným písmenom „u“. Pri obmäkčovaní spoluhlások *b, p, m, v; k; r* užil som spôsobu a znáčku bežného písma. Keď *t', d', l'* atp., tak aj *b', p', m'* atp.

Pripom. 1. Ak bolo treba označiť pazvuk po spoluhláske, označil som ho podľa akosti zvuku znakom „b“ (ak sa blížil svojím znením strmo odseknutému „i“) alebo znakom „b“ (ak sa blížil svojím znením strmo odseknutému „u“, „o“ alebo zvuku medzi nimi). Ak bolo treba označiť zvuk nečistý, do počtu východoslovenských zvukov organične nenáležitý, zakladajúci sa na dočasnom priechode od jedného čistého zvuku ku druhému čistému zvuku, zachytával som z pravidla ten čistý zvuk, ktorý bol hovoriacej osobe prirodzenejší. Príslušníci podrečia z.-ungského na pr., keď sa usilujú hovoriť po pansky, snažia sa vyslovovať v gen. *-eho* m. *-oho*, ale sa im to nedarieva a počut miesto prvej samohlásky všetky možné stupne zvukov medzi *e* a *o*. Ja som písal *-oho*. V takýchto prípadoch som počul aj miešaný hlas *ä* (*-äho*), a, že spisovná reč má preň hlas, označil som ho. Za poľské a ruské „y“, „u“, vidz na str. 68. a 81, ktoré sa vyslovujú veľmi rozmanite, písal som, dľa počutia, *príbližnú čistú hlásku*: do vojne, *měš*, do škola alebo *pazvuk*: do škola atp. Za poľské nosovky *príbližnú čistú složku*: *en, un, um* atď., vidz 4. bod 42. §-u. Jedným slovom za počutý nečistý zvuk, ktorý je nie v hláskoslovnom ústrojí reči, ktorý závisí iba od svojej hláskoslovnej posície alebo od priechodného neprirodzeného artikulovania prirodzenej hlásky, — písal som z pravidla *príbližnú čistú hlásku*. Jazykovedcovi je dosť, keď vie, že na istom území jakým smerom sa pohybuje vývoj. Všetky odtienky zvukov nečistých jednak sa nedajú znázorniť...

Pripom. 2. Počut dve dvojhlásky spisovnej reči, menovite v samosvoje reči Spišiakov, Abanjcov, čiastočne aj Šarišanov, dvojhlásku *ie* (za calan. *é*): viera; inde dvojhlásku *ia* (hlavne tam, kde je v ruštine *я*): Hriadki, Petroviani. Za obidve počut aj *'e, 'a*: *v'era, H'r'adki, Petrov'ani*. Nezaujmal som oproti týmto zjavom pevného stanoviska už teraz a písal som v takých prípadoch: *vjera, Petrovjani* atp.

Pripom. 3. Složené znaky *dz, dž, dž, ch* nebolo treba obetovať móde, ktorá sa menuje *internacionálnou transkripciou*. Z tých znakov nevzniká v slovenčine nedorozumenie. Keby vznikalo, už by si bol pravopis našiel cestu, aby mu vyhol. Slovo *podzvočie* *še* je pravda bežné na opisovanom území (str. 250), ale každý vycíti z neho, že ho treba čítať *pod-zvočie* práve tak ako *podražni* = *po-dražni*, *podritka* (na praslici) = *pod-ritka* atp. Takého človeka niet, vediaceho po slovensky alebo po česky, ktorý by čítal slová *chrobák, prach* takto: *ch-hrobák, prac h*. A cudzinci, jestli chcú riešiť otázky slovenskej reči, nech sa naučia aspoň čítať po slovensky.

114. §. Zachovávam zásadu fonetického pravopisu, ale len *pokiaľ je to potrebné*. Píšem každý zvuk takým znakom, aký je preň ustálený, nehľadiac na jeho pomer ku iným zvukom, t. j. píšem *ňese, lem* atp. bez ohľadu na to, že v spisovnom pravopise *e* samo sebou obmäkčuje predchádzajúcu spoluhlásku. Práve preto, že každý znak označuje zvuk sám o sebe, v pravopise osnôv a iného rečového materiálu ani *e* ani *i* nemá obmäkčovacej moci. Každý znak je sám pre seba dokonalým, čo do výslovnosti od svojej hláskoslovnej posície neodvislým.

Je pravidlom, že na konci slov a pred temnými jasné spoluhlásky *c, d (ď), dz (dž) dž, g, h, v, z, ž, ť* tak znejú jako zodpovedavé temné *p, t (ť), c (č), č, k, ch, f, s, š, ť* a této pred jasnými jako zodpovedavé jasné. Zisťujem, že sa nájdu veľmi zriedkavé prípady, keď jasné *i* na konci zachovávajú svoje pôvodné znenie, tak som počul na pr. *slad*, ale prestávam na zistení tohoto skutku. Jazykovede postačí, keď ho prijme na známosť, ale to je vecou svedomia, aby niekto k vôli jednej alebo dvom výnimkám obišiel pravidlo a z tisícov a tisícov slov postrhával riadne rúcho, v ktorom ich každý čitateľ deň po dni vídava. Rozumnému človeku stačí vedieť pomer jasných a temných hlások ku sebe, a bez rozpakov uhádne skutočnú výslovnosť, jak je na ňu zvedavý. Prísny fonetický pravopis odôvodnený je len v takej reči, v ktorej podobného pravidla ešte nevystihli

Predložky a slovesné predpony *s* a *z* *vyslovujú sa z pravidla jednako, naveky len z*. Jazykovedcoví to stačí vedieť. Že som zachovával písomný rozdiel medzi nimi, to sa dialo z príčin dobre pochopených. Po zistení skutku, že obidve znejú rovnako („z“), nemôže byť nedorozumenia. Vydávajúc svoje osnovy a iný materiál rečový, nikdy som nezabúdal na prospech spisovnej reči slovenskej.

Písaval som: „Zaraz še pital“. Dľa uvedeného hore pravidla znie tá veta: „Zaras še pital“. Pripodobením: „Zaras še pital“ a v rýchlej výslovnosti: „Zara'se pital“. Broch zachytával všetky hláskoslovné možnosti a pre také smliažené zvuky jako powyše *š*, vymýšľal nové znaky. Písal na pr. *terasu*, čo je stiahnuté z „*terasu*“. Skutkom je toto: Človek, ktorý hovorí zreteľne, vyslovuje „*zaras še*“, „*terasu*“, ktorý náhli: „*zarašše*“, „*terassu*“, a ktorý mele, nedbajúc zreteľnosti a jasnosti vôbec: „*zaraše*“, „*terasu*“. Ja som z pravidla označoval reč človeka hovoriaceho zreteľne, lebo mne naveky išlo o *záujem reči* a nie o *duchovnú náladu hovoria-*

ceho. Jedna a tá istá osoba totiž, podľa toho ako je naladená, hovorí všelijako: *zaras še*, „*zaraš še*“, „*zarašše*“, „*zaraše*“, „*teras su*“, „*terassu*“, „*terasu*“. Dľa svojej zásady nepísal som: *pedzlati*, ale *pec zlati* (častejšie: *pejc zlati*); nie *naješše*, ale *najesc še*. Samo sebou sa rozumie, že som *ustálené* skomoleniny verne podával: „*Povedzeŕi: Ponajbuch*“ (= *Pomahaj Panbuh*; tu, 299). V poludňajších dedinách Ungskej nie vždy vyslovujú neurčitkovú príponu pri slovesách zavreného kmeňa hovoriac na pr. *jejs' m. jejsc, is' m. isc atp.* Zaznáčoval som dľa výslovnosti.

V takých prípadoch, jaké som uviedol („*zaraz še*“, „*teraz su*“), nezapísoval som tedy fonetické, t. j. celkom dľa výslovnosti, lebo tu výslovnosť nemá žiadnej váhy, keďže je podmienená stále náladou hovoriacej osoby. Ale tam, kde ide o hláskoslovnú podstatu, o nemenlivé veci, menovite uprostred slov, zachovával som výslovnosť skutočnú. Písal som: *oče, otče očče*, jako som od koho počul; *navčivic* (m. *naččivic*), *naščivic* alebo *naččivic*. Napísal som *zbužňik* alebo *zbu'ňik*. V tomto prípade počul som len stopu „j“, ale samo „j“ nie. Písal som *chlapec, hlapec, lapec* podľa počutia. Písal som *zme*, ale aj *sme* (Sobinov) atď. — V osnove z Mark. je „druhie raz“, 225, m. *druhi raz*; rozpravačka aj na opakovanú otázku hovorila „druhie raz“. Nevediac si vec vysvetliť, ponechal som jej výslovnosť; môže byť, že sa zakladá na forme ruskej: *druhij*.

Neuznal som za potrebné prízvuk osobite značiť pri slovách, lebo je nie menlivý. Vidz 89. §.

Z cudzích osnôv a príspevkov rečových uvádzal som pravopisom svojich osnôv, vidz *pripomenutie* na str. 200.

B. Rečové ukážky.

I. Ukážky východoslovenského nárečia.

a) Osnovy východoslovenského nárečia samosvojho.

Spišská stolica.

Z Ganovlec.*)

115. §. Buľi dzevki v kudzeľnej hiži. Višla jedna vonka, ta vidzela, že še v kosceľe švjeci. Ona tam pošľa ku temu koscelu, ta tam staľ koň šivi a buľ uvadzeni pri jednomu šľupe. Na tim koňovi buľa truhľa s peňežmi uvadzena. Tota dzevka vžala teho koňa a zašikovala ho domu do maštaľni a povedala rodičom, co ona našľa jak'e bohactvo. V kosceľe buľi zbujňici. Jak višli z koscela, ňemali už koňa. Prišli do karčmi, opitali še kačmara, že co je noveho? Kačmar povedaľ, že v dzedziňe jedna dzevka jest barz šmela, že ona vžala jedneho koňa od koscela i s veľo peňežmi. A to buľ koň zbujňikoch. Tote zbujňici sceli nazad dostac svojo peňeži, povedali kačmarovi, žebi ju, totu dzevku Marčušu, došikovaľ. Kačmar pošoľ po ňu. Ona povedala: „Chto me sce vidzec, ňech pridze sam ku mňe.“ Tak še zabraľi dvome zbujňici. Išľi ju pitac za ženu, že za chtereho sce isc, ten ju vežňe. Ona pristala, že pujdze za jedneho. I išľa jich viprovadzic po dzvere. Druhi raz jich viprovadzila daľej. Treci raz išľa calkom za ňima, ale zbujňici o tim ňeznali. Oňi doma pošľi večerac, ona vešla dnu do pivňici zbujňikoch. A vešla pod harnadzovu poscelku. Oňi, zbujňici, doňesľi ňeskorši jednu kisasonku a rubali ju od maľeho paľca. A povedali,

*) Rozprávala Zuzana *Ovčarik*, 14¹/₂-ročná, rodom z Ganoviec. Zápis v Ganovciach v dome Michala Hosu 31. aug. r. 1904.

že i Marčušu budu terhac s horucima vidličkami, jak ku nim pridze. Tej kisonke spadnu· persceň s paľca. Jeden zbujnik to vidzel i sceľ zdvihnuć. Harnadz povedzel, že ma vo dne čas. Tak zbujnik nehľedaľ, a zbujnici sebe lehľi spac. Buľi dvanac suđi do pivnici a na každej suđze jeden zbujnik ležel. Pred pivnicu maľi dvoch psoch, co keď vidzeľi dakeho, doraz ho poterhali. Marčuša nabrala do šurca kolačoch a tak išľa vonka. Jak išľa, ta jeden zbujnik nespal. Povedzel: „Tu dachto je!“ Harnadz: „Špi, nežnaš, že se tu doc ľudzi pomarňilo, ta tu muš ľ strahć?“ Marčuša potom daľa te kolače tim psom, žebi nćbrechali a tak pošľa domu. Na druhi dzeň už maľa bic svadzba. Tote zbujnici rozpravjali, že oni maju macer, že su dvanac bratove, že maju veľki kaštel. Ta jak maľa bic ta svadzba, prišli šicke dvanac, pošedaľi sebe poza stol a ta dzevka sćdľa ku temu, co maľa zaňho isc; teho maľa rada. A vojsko už tam staľo nahotovene . . . Marčuša tak povedaľa zbujnikom: „Mne se snćvalo, že som buľa pri vas tej noci, že vi nćmace nćjaki kaštel, aňi nćjaku macer, že sce vi zbujnici, . . . že som vidzeľa, jak sce jednu kisonku doňesľi, a jak sce ju od maľeho paľca rubali a tak sce povedali: „Jak Marčuša pridze, ta ju budzeme s horucima vidličkami terhac.“ Tej kisonke spadnuľ persceň s ruki a snćvalo mi se, že ja ho sebe vźala . . .“ A zbujnici povedali: „To nćpravda, to ľem sen!“ Ona vźala persceň z pazuhi, uderila po stole i povedaľa: „Ked je nćpravda, tu je persceň!“ Oni se barz zapalili. Doraz prišlo vojsko a šickim hlavi dala posćinac, ľem temu nć, co maľa isc zaňho, bo teho ľubila. Potom vźali se šicke ľudze a išľi tam do tej pivnici zbujnikoch a vźali vozi a nabrali ztamadz osem vozi peňeži. Ta dzevka z mladim (= zaťom) i z occom daľi sebe šumni kaštel vibudovac i tak potom sebe spokojne žili.

Z Hrabušć.*)

116. ř. Dze bulo tam bulo, v řesdzešatej sćdzmej krajiňe, za Ćervenim morom, dze se voda sipala a pjesek se ľal. Tam buľ v jednej dzedziňe richtar. Maľ hlapca tak'eho planeho, co kaľdemu zlosc robiľ. Kaľđi hodzil řalovac jeho ocovi, že ma planeho hlapca,

*) Rozprával Andr. Zaher, ř4-ročnć, nar. v Levoĳi a odchovanć v Betľanovciach, 15 minút od Hrabušć, kde teraz žije už na jedonasty rok. Zapis v jeho bćvaní v Hrabušćiach 18. aug. r. 1904.

že preco ho nenauči mores. Ale richtar povedal každemu, že on i bije i z inšim štrofe a nemože dac sebe s nim radi. Až potom še žaloval fararovi a pital še, co ma s tim hlapcom robic? Farar mu dal tak'i nauk: „Šicko jedno, lebo hlapec zomre od strachu lebo še pokaja. Zavolajce ho ku sebe a povedzce mu: „Ked si tak'i smeli, moj sinu, ta pujdzeš na cintir a tam pujdzeš do kripti. Tam jest tri farare v truhloch. Ten stredni ma zlati persceň na ruke pravej, ta mu ho vezneš a doneseš panu fararovi; dostaneš za to peňezi dužo . . . jak budzeš taki smeli, že to zrobiš?“ Ocec zrobit tak, jak farar kazal, a hlapec povedzel: „Preco ñe, tato, zrobim tak, jak scece, lem mi dajce tri grajcare.“ Ocec mu dal tri grajcare, kupil sebe za dva grajcare švečku, za grajcar švabfiki a pošol na faru o pol dzevjatej v'eč'ar a pital od farara kľuč od tej kripti. Išoľ na cintir, pošol ku kripce, zapaľil švečku a vešoľ dnu. Dzvihnuľ veko s tej strednej truhli. Vibiraľ fararovi pravu ruku, afe ñemohoľ vibrac, ta ho calcho vibraľ a mu vzal ten persceň s pravej ruki. A farar i z ocom še mu prizirali. Potim ho nazad kladoľ, afe še mu ñescel zmescic. Ta buľ tam tľuk, co žem ubijaju, ta ho tim uderil tri razi, ta še mu zmescil do truhli. I s tim višoľ von a zanknuľ. Ocec s fararom ucekali, co še sami už bali. Fararovi še uvadzila referenda na križik, ta spadoľ, i ležeľ tam. Hlapec mišleľ, že to ten z truhli. Vzal ten tľuk, dal mu dve po hlave, — ta ho zabiľ. Potim išoľ na faru, dal ten persceň gazdiňi a še pital, dze farar? Ona mu povedzela: „Chto zna, či si ho ñezabiľ, ti plaňino?“ „Ta, teraz, chto mi da peňezi za ten persceň, bo je tu?“ „Ta daj ho nazad.“ „Ta dam ho nazad, ked ñet farara, darmo ho ñedam.“ Potim išoľ domu ku ocovi, ocec ho aňi ñescel vidzec, povedzel mu: „Vež sebe teho koňika, mac ñech ci da hľeba i peňezi, keľo ma, a idz s Bohom, že ce ñigda mojo oči ñeuvidza.“ On povedzel: „S Bohom, tato moj, ked me tak odprovadzujete!“ Mac mu dala jeden hľeb, slaňini i dzešec zlati. On sebe sednuľ na koňa a povedzel: „Budzce zdravi, matko moja.“ Tak išoľ šternac dňi, šternac noci, až na petnasti dzeň v'eč'ar prišoľ do jedneho kaštifa, co buľ v leše. On koňa uvadzil ku stromu a tak vešoľ do kaštifa. On išoľ do jednej hižki, tam bulo nahotoveno pre jedneho hlapa v'eč'era, poľevka, m'eso i čušpajz, on sednuľ a povedzel: „No preci mam co jesc!“ Zjedoľ, pošoľ do druhej chižki a tam tjež bulo tak nahotoveno jak i v peršej, tjež zjedoľ. Tak až zo šescoch pojedoľ, a v šescoch ñehaľ. Jak už poopatroval šicko, pošoľ do tej

peršej chižki a tam bula poscel, tam sebe lehnul spac. I spał do dvanastej. Jak prišla dvanasta hodzina, stal še durk, krik . . . tak še zobudil a sebe hvareł: „No, co to tu budze ze mnu? Ja som šesc porcie zjedol a oni teraz nemaju, co budu robic teraz, ked nemaju co jesc, ani kuhnu nevidno, ani nič?“ Tak prišli ku nemu a še ho pitali: „Co ti tu robiš, plani človeče? Pakuj doraz von ztadzi, ta ci nebudze nič!“ Ale on hvareł: „Ja som už šternac noce nespał na posceli, ta teraz petnastu noc scem spac na posceli.“ Ta jemu hvareli: „Prataj še ztadzi!“ A on hvareł: „Neidzem.“ Tak ho vžali do velkej zali a tam s nim každy tancovał, šicke dvanac. Jak už vitancovałi s nim, ta mu povedali: „. . . a rano že še ztadzi viprataš!“ On povedal: „Neznam, či dojista pujdzem het lebo ne.“ Tak prišlo rano, o šestej hodzihe prišla ku nemu jedna princezna a mu povedzela: „Dzekujem ci za peršu noc.“ Vecej ju ani nevidzel. Še mu mu stracila z oči. Jak stanul, kolo sedzmej, ta on višol vonka ku koňovi. A koňovi hvareł: „Či s tebu, koňičku, netancovałi jak i ze mnu? Ked budzeme tu do večera, ta i tebe doňesem z tej večeri, co budze nahotoveno. Ale jest tu jedna princezna, ta idzem ja totu hledac!“ Hledal on ju po šickich hižoch, ale ju nemohol najsc nigdzi. Ta sebe sam povedzel: „Ja už mušim tu bic do rana, že ja totu osobu uvidzim a še jej opitam, co tu robi?“ I tak on ostal na druhu noc. V'čar zaš išol po tich hižoch. Ta v dvanac hižoch bulo nahotoveno večera. Šesc on zjedol a šesc koňikovi odňesol: „Na, koňičku, nehladuj, bo chto zna, či nebudzeme ucekac v noci.“ Jak še najedli, tak pošol a lehnul sebe do peršej hižki, ale nemohol zaspac, až kolo jedenastej zaspal. Lem co zaspal, stal še durk, pšohlavci doraz ku nemu prilceci a kričali naňho: „Či si tu? Ti plani človeče? Pakuj von, bo źle obstojiš!“ On povedzel: „Dze som peršu noc nocovał, ta i druhu scem tam prenocovac. A jutre, ked še mi budze pačic, ta pujdzem het.“ Tak ho vžali do velkej zali, šicke dvanac s nim tancovałi a každy ho rucił o scenu. Tak on ostal ležec vo velkej zale do rana. Jak prišla šesta hodzina, prišla ku nemu princezna a mu povedzela: „Dzekujem ci za druhu noc!“ A on še jej pital: „Dze ti si? Dze bivaš? Že ja ce nemohol v'čera najsc?“ Ona mu hvarela: „Ja som jedneho krała princezna. Moj ocec mne zaklał, ta ja som tu vo vodze, a tak bivam v nej, co me ničto nevidzi. Peršu noc si me višlebodzil po perši od vodi, druhu noc až po kolena a pitam ce, ked si už dve noce vicerpel, ta

vicerp' i trecu, že budzem calkom višfebodzena.“ On povedzel: „Ked som už dva noce precerpeľ, precerpim i trecu.“ Tak ona še stracila od něho. On višoľ von ku koňovi. Ta še zaš pitaľ koňa: „Či s tebu, koňičku, ňetancovali jak i ze mnu, bo ze mnu barz tancovali a do sceni me rucali, tak me trapili. Ale darmo, ešči jednu noc mušime tu nocovac.“ Tak on sebe špaciroval až do v'čera. Prišoľ v'eč'ar, tak še najedoľ i koňovi odněsoľ a povedzel: „Už zme tu, koňičku, už do rana ňigdzi ňepujdzeme.“ Lehnuľ sebe spac, ale zaspac ňemohoľ, lem sebe rozmišľaľ, co to budze s ňim. Prišla dvanasta hodzina. Prišli ku němu dvaceštiri pšohlavci a mu povedali: „Či si tu ešči, plani človeče? Už s tebu koňec muši bic a ked sceš žic, ta idz het, ta ci nič ňebudze. Ked ňeidzeš, ta ci urobime koňec, ti galgaňe.“ Tak ho prezivali, jak jim lem prišlo na rozum. Potom mu povedali: „Ta lem idz, dame ci peňezi, keľo sceš, ale idz het!“ Ale on povedzel: „Ňescem aňi peňezi, aňi nič od vas, lem ja scem tu spac!“ Oňi mu povedzeli: „Už si dose tu spaľ, dve noce, a trecu ci ňedame.“ Ale on im povedzel: „Ked som dva noce tu spaľ, ta scem i trecu.“ Tak ho vžali do veľkej zaľi, a mu jeden družek špicati vphali do zadku, že mu von ustami višoľ koňec. A potim co maľi kňižki, pisma dzejak'e, ta šicke pokladli na kopu a zapaliľi a jeho tak pekľi nad tim. Ale prišla ta hodzina, co ho mušeli ňehac. Tak on ostaľ ležec na tej zaľe. Princzerna višla a vibrala z něho ten družek a jeho položila na ľavku ležec. A on aňi ňeznaľ co še s ňim stalo. Princzerna mušela bic eščik do šestej hodzini rano ve vodze. O šestej hodziňe rano prišla ku němu zaš a ho poboškala a mu povedzela: „Už som višfebodzena od tej hodzini na vše!“ Tak ho poboškala ešči raz a mu povedzela: „Ja budzem tvoja v'erna manželka až do šmerci a ho vžala na ruki a viňesla z kaštila na ľuft. Tam še ho pitala: „Či še lepši čuješ na ľufce?“ Ale on jej ňeodpovedaľ, lem kivaľ s hlavu, že še ňečuje dobre, taki buľ straponi. Ona ho zaš vžala na ruki a šla s ňim do ľesa ku jednej studzeňke. Tam ho ona okupala, dala še mu napic tej vodi, doraz on prehvareľ: „Aleže som straponi!“ Tak ona mu povedzela: „Ta še ešči napi tej vodi, že pridzeš ku sebe, bo mi mušime odejsc het z teho kaštila, bo lem to zname, co še s tebu vodzilo za tri noce, ale ňezname na štvartu co bi bulo s nami?“ Tak on še napiľ z tej vodi a prišoľ calkom ku zdravju. Tak jej pov'edzel: „Už teraz pujdzeme, ale ňemam grati. Tote su spaľene, na nič obracene.“ Žena mu hvarela, že kupja

v mesce. Tak on pov'edał, že kebi hoľem daco na pamjatku ztadzi v'zac mohli. Ona hvarela: „Vec tu maju v'selińeco, kebi zme našli kľuče.“ Tak ońi išli do kaštila a hľedali kľuče. Jak našli kľuče, ta hodzili v'sadzi po hižoch až prišli do pecidvacatej hiži, ta tam našli grati i šabľu zlatu. On sebe v'zał šabľu, jedne grati obľekoľ, i jedno zlate jabľuko v'zał, co ešči od jej occa bulo. Potim še v'zali, išli von; šedli na końa obidvojo. A tak išli tri dńi i tri noce až na štvarti dzeń višli z lesa. Vidzeli jednu dzedzinu. Tak ona povedzela jemu: „Pońahľajme še, že dostańeme nocľik.“ Ońi še dose pońahľali, aľe už pocme prišli do dzedzini. Jak prišli do dzedzini, ta doraz z kraju pitali nocľik. Jedne im povedali: „Kebi sce ņemali końa, ta bi zme vas prenocovali, aľe ked s końom plano, bo i mi mame końe, ta bi še pokopali.“ Druhe im hvareli: „Poradne ľudze už špja, a vi, dze sce buli doteraz, ta idzce i otteraz, pocme ņeprenocujeme ņikeho.“ Tak ońi šli do karčmi. Kačmarka ich prenocovala. Końika dali do alaša a im dońesli slami na karčmu a tam spali. Kačmarka bula vdova, mala jednu dzjevku. Tej dzjevke še bars pačil ten mladi šuhaj. Ta ona, ta dzjevka, povedala maceri: „Mamo moja, jak mńe še pači ten mladi šuhaj, kebi mńe ten za ženu v'zał, ta bi som ce ņedala za cali svet.“ Mac jej bula striga i doraz povedzela: „Lem to, dzjevko moja? Možeš ešči bic jeho ženu, bo tota princeza je ešči ņe jeho ženu!“ Kačmarka doraz v'zala jednu strigońsku gombošku a mu ju na spańu zaphala do vlasoch. Rano, jak stanula princezna, darmo svojho Janka rušala, preco ņestava? Darmo ho rušala, on ņestanul, bo on ņeznaľ o švece. Tak princezna začala plakac a še pitala kačmarki, či jest v dzedzińe doktor? Kačmarka jej povedzela, že jest na druhej dzedzińe. Princezna doraz ucekala po doktora. Prišla na druhu dzedzinu, pitala še ľudzi dze doktor biva. Ľudze jej povedali: „Tu ņet doktora, hibaj v mesce!“ Pitala še: „Mesto jak daľeko ztadzi?“ Povedali jej, že štiri hodzini, ked še budze pońahľac, a pomali pejc hodzin. Ta ona še v'zala a ucekala do mesta. Prišla do mesta, pitala še, dze doktor biva? Tam jej doraz ukazali, dze biva. Išla ku doktorovi a povedzela, jaka vec. Doktor doraz daľ zaprahnuć do koča aji ju v'zał a uekali ku Jankovi. Jak tam prišli, Janka tam ņenašli. Pitala še princezna kačmarki, dze je ten mladi človek? Kačmarka jej dala odpovedz: „Jak ti ši pošla, ta on še opametaľ, dala som mu sladk'eho mľeka a pošoľ za tebu.“ Aľe kačmarka ho mala skriteho. Princezna zaplacila za nocľik i doktorovi, a tak

pošla za Jankom. I še poňahfala, afe ho ñemohla ñigdzi dolapic. Tak ona išla prez Ies, potim prišla ku veľkej vodze, co tamadz na druhu stranu Iem na šife mohla prejsc. Tak ju vzał šifkapitan ku sebe a še jej vipitovał zkadzi ona idze? Ona mu porozpravjala o šickim. Naostatku še ho pitala, či on ñevidzeł jedneho mladeho šuhaja zo zlatu šablu. Kapitan jej povedał, že on takeho ñevidzeł. Išli, išli, kapitanovi še bars pačila princezna. Tak ju sprisahal, že bi ona povedzela pred svojim occom kraľom, že on (kapitan) ju višfebodzil, bo že ked ñepovje tak, že ju ruci do vodi. Co počnuc? Ona mu prišfubila, že povje tak, jak kapitan sce. Jak prišli na druhu stranu, ta pošoł š űu šifkapitan ku kraľovi a tam povedzeł, že on jeho dzjevku višfebodzil a že on ju sce teraz za ženu. Tak kraľ povedał, že inakši aňi to bic ñemože, že ked on ju višfebodzil, ta že budze jeho manželku. Tak zrobili slovo, kedi budze sobaš, afe princezna na Janka zapomnuc ñemohla, Iem vse na ten čas ohorela, jak už mala isc na prišahu. Kapitan bi buł rad, kebi skorši še zosobašic, afe ona vse mala dajaku vihvarku.

Teraz už vracme še ku Jankovi do karčmi. Jak princezna pošla z doktorom het, tak kačmarka vibrala Janka z jednej kasti (+ „feršlog“), vibrala mu totu gombošku z hlavi, a tak doraz Janko ožil. I še pital kačmarki: „Dze je princezna?“ Kačmarka odpovedala: „Jak ti ši rano ñescel stanuc, tak ona povedala, že ona ce ñebudze čekac, ked tak dluho spiš.“ On povedał kačmarke: „Ta Iem mi dajce koňa i mojo, co tu mam, pujdzem ja sam. Šednuł na koňa a išoł. Jak prišoł na koñec dzedzini, ta dalej ñemohoł aňi hnuc napredek, Iem nazadek. Pošoł nazad do karčmi a še puščil sam, prez koňa. Tak chodzil až dva tižne a vse še nazad vracil. Na treci tizdeň višla von z teho ostatieho domu žena; to bula pastirka. Pitala še ho: „Ti, mladi človeče, co ti teľo tu hodziš? Vidzim ce včas rano, v obed v v'eč'ar, vse tu hodziš a vse idzeš nazad?“ Tak Janko jej povedał: „Cetko, ja hodzim, bo ja scem vinsc z tej dzedzini, afe ñemožem vinsc, aňi na koňu aňi prez koňa!“ „Mladi človeče, ked ti sceš vinsc z tej dzedzini, to podz tu dnu do tej hiži a vibuj s ľavej nohi čižmu.“ Jak vizuł s ľavej nohi čižmu, tak ju pastirka vžala do ruk a šturila do ñej ruku a vibrala z ñej jednu žefinu a mu pokazala: „Vidziš, mladi človeče, preto ši ñemohoł vins' von z dzedziny. Na teraz čižmu, obuj, a vizuj s pravej nohi čižmu.“ Tak on vizuł čižmu a dał ju do ruki pascirke. Ona vžala čižmu do ruki a mu šturila druhu žefinu do

čizmi do špica, a mu povedzela: „Tu maš, obuj čizmu a jak pridzeš do karčmi, ta daj piñni pozor na sebe, bo tam ce budze čekac jedna čarna mačka. Takim frišnim se zrob', že skoro kopneš do tej mački, bo ked ona skoči skorši do tebe, ta nigdaj vecej ne-vidiš svoju princeznu!“ Tak on se vzał a išoľ do karčmi. Už vidzeľ zdaleka totu čarnu mačku, lem se jej tak oči liščeli. Ta mačka scela doñho skočic, ale on frišni buľ, skorši on do ñej kopnuľ. Jak on kopnuľ do ñej, tak ta mačka se rozľala na kofimaž, a to bula ta stara kačmarka, striga. Jak vešoľ dnu, ta už maľ šicko svojo nahotoveno. Vśednuľ sebe na koña a išoľ na koñec dzedzini. Vešoľ do krajnej hiži a pitaľ se: „Cetko, dze je najbližša cesta ku princežne?“ Pastirka mu povedzela: „Tu je, mladi človeče, najbližša cesta prez Ies, ale na koñu ñemožeš isc. ñemišči sebe, že ja potrebujem tvojeho koña. ñehaj ho kemu sceš, bo mñe ho ñetreb. Lemže ja ci na dobre povedam, že prez koña skorši pridzeš ku svojej princežne. Tak on koña ñehaľ a pošoľ sam prez Ies. Išoľ on dva dñi i dva noce i prišoľ ku veľkej vodze, co tamadz lem na šife mohol prejs'. Tak on se staraľ i povedaľ sam ku sebe: „Už som teraz tu, ale jak ja prejdzem. Šifi ñevidno“... Hodzi po Iese, vidzi jedneho veľkeho orľa. Ten oreľ jedneho zajaca žreľ. Tak Janko hvareľ: „Kebis ti mñe, orľu, preñesoľ prez tu veľku vodu!“ Oreľ, jak zožreľ teho zajaca, kivnuľ s hlavu na Janka, žebi prišoľ sednuc sebe na orľa. Jak Janko sednuľ na orľa, oreľ stanul a puščil se prez vodu. Tak ho na druhu stranu poñesoľ. A Janko zaš hvareľ: „Kebis ti, orľu, poñesoľ mñe až ku temu mestu, dze princezna, ta bi to dobre bulo!“ Tak oreľ ho vľekoľ až ñedaleko mesta. Tam oreľ sebe sednuľ a Janko s ñeho zešoľ dolu a povedzeľ: „No, orľu, co ja ci budzem za to dľužen, co ši me preñesoľ a co ši mi tak dobre zrobiľ?“ Oreľ se odrazu ozvaľ: „Co mi budzeš dľužen, maš šumnu šabľu, otñi mi s ñu hlavu.“ A Janko nañho kukaľ: „Jak ja ci to možem zrobit, tiš mñe dobre zrobiľ a ja ci teraz zato otñem hlavu?“ Oreľ nato povedzeľ: „Ked ja ci dobre zrobiľ, ta i ti mñe mušiš ocac hlavu, bo ked ti mñe ñeotñeš hlavu, ta ja ce zmarnim.“ Tak Janko vicañnuľ šabľu a išoľ mu scinac hlavu. Oreľ naťo: „Čekaj, jak mñe zotñeš hlavu, ta viber ze mñe šerco, rozrež na poľi a vez ho sebe. Co sebe budzeš žadac, ta se ci stañe, ked to šerco otvoriš a povješ: To scem, to žadam! A teraz mi zotñi hlavu!“ Tak Janko mu zocaľ hlavu. Vikopaľ jamu zo šabľu a tam orľa vložiľ, šerco vibraľ, rozrezaľ ho na poľi a všturiľ ho

do bjelej hustečki a odložil do kešeňa. Orľa zahrebaľ a odešoľ ďalej. Šoľ sto kroki a sebe mišleľ: „Či to može bic pravda, co ten oreľ povedaľ?“ Vibraľ šerco z kešeňa, otvoril ho a povedzeľ: „Nech staňu sto dukati prede mnu!“ Ta už buli pred ňim s pejč kroki. Tak on ich dzvihnuľ a odložil. Dzvihnuľ čapku s hlavi a povedzeľ: „Hoc še už mňe princezna ňedostaňe za ženu, ta budzem mac z čeho žic, ked to šerco mi budze tak služic.“ Prišoľ dnu do mesta, vidzeľ všadzi zastavi po domoch. Išoľ do karčmi, do jedneho žida, a pitaľ še, co nove? Žid mu povedaľ: „Ta veľo nove. Jedna princezna, z teho mesta kraľova cera, skapala už šesnac roki a teraz še prinavracila. Jeden šifkapitan ju višebodzil, ta še teraz vidava za ňeho; zato taka veľka radosc.“ Janko še pita: „A preco ňet tu ľudzi v karčme, aňi po ulicoch ňevidno?“ „Preto, bo v kraľovskim dome všadzi stoli porobene po zahradoch, dze lem jaki pľac jest, ta všadzi jedza, piju, chudobne i bohate; darmo davaju. Janko poveda: „Čuju, paňe, oňi maju veľki pľac, nech tjež porobja stoli, ľavki a mi tjež budzeme davac jesc a pic a ešči dzešec grajcari každyj osobe, chtera tu pridze. Daju vibubnovac po mesce, že chto tu pridze, do ňich, dostaňe jesc i pic i dzešec grajcari zadarmo.“ Kačmar poveda: „To še staňe šicko, lem peňezi!“ Janko vibraľ 100 dukati z kešeňa a daľ ich kačmarovi. Kačmar poveda, že to budze ešči maľo, bo že narodu veľo v mesce. Tak Janko povedaľ: „To ňič. Peňezi dosc. Lem treba porichtovac stoli a šicko co treba.“ Ta kačmar pririchtovaľ šicko medzi troma hodinami, i vibubnovac daľ. Tak ľudze s kraľovsk'eho dvora pošli šicke, bo tam ňedavali peňezi. Kraľ še pitaľ svojich dvornikoch, že dze ten narod pošoľ? Tote mu povedali: „Bulo bubnovano, že chto pridze do karčmi, dostaňe jesc i pic a dzešec grajcari zadarmo, ta preto ten narod ztadzi pošoľ.“ Kraľ še pohňevaľ a šoľ do hiži a povedaľ tak co i jeho princezna čula: „Ta, či to hirali tako panove, jako to še stalo? Teraz mame isc ku prišahe, ta ľudze pošli het! Jeden človek daľ vibubnovac, že chto pridze do karčmi, dostaňe jesc i pic i dzešec grajcari zadarmo. Ta zato ľudze ztadzi, z mojho burku, poodhadzali. Rad bi ja teho vidzec, co to za človek može bic, že on kraľovi zlosc robi?“ Druhe panove še ozvali: „Treba ho dac, najjašnejši kraľu, tu došikovac pred ňich, ta ho uvidzja.“ I princezna Iecela ku kraľovi, jak čula ten hir a povedala: „Tatušku, nech lem ho daju došikovac, co to za jeden može bic, že on še panovi calej krajini procivi?“ Hibaj šifkapitan povedaľ, že

naco ho maju dac došikovac? Ale kraľ poslať svojich sluhoch, žebi še doraz postavil na kraľov rozkaz ku kraľovi. Pošli dvome sluhove do tej karčmi a povedali kačmarovi: „Dze ten pan, co to dava jesc, pic i dzešec grajcari?“ Kačmar povedať: „Tam je pri ľudzi v zahradze, ten co ma zlatu šabľu.“ Oňi dvome šli ku němu a mu povedali, že pan kraľ mu dať odkazac, žebi doraz prišoľ pred kraľa. Ale Janko povedať, že kraľovi tak akurat daľeko ku Jankovi, jak i Jankovi ku kraľovi. Te pošli nazad, sluhove. Kraľovi tak povedali, jak Janko dať odkazac. Doraz jak princezna to čula, ta jej solzi z očoch viľeceli a ľem kraľovi povedala: „Podzme mi, tatušku, ku němu, že ho uvidzime.“ Ona už mišfela, že ten smeli muši bic — Janko. Ale kraľ něchceť isc. Princezna: „Ja pujdzem sama ku němu!“ Kraľ: „On še muši tu postavic o dve hodzini!“ Rozkazať, žebi šli dve kompanie vojska po něho. Prišli tam, do karčmi, a še pitali, chteri to ten pan? Kačmar im ukazať. Doraz ho vžali zo sebu do kraľovskeho burku pred kraľa. Jak tam prišoľ, ta še ho kraľ pitať, že co je on za jeden? On kraľovi odpovedať: „Ja som hudobni človek, co aňi hudobňejši němože bic, zo šes-dzešatejšedzmej krajini.“ Kraľ mu poveda: „Ked ti ši taki hudobni, zkadzi ti maš teľe peňezi, že ti ešči kraľovskej osobe možeš zľosc robic?“ „To mňe, pan najjašňejši kraľu, Panboh tak dať?“ I s tim, jak on tak rečovať, kraľ še nahňevať a skriknuť naňho: „Prataj še mi, ti naňichodňik!“ Princezna bula v druhej hiži, ta čula Jankovu reč. Jak Janko povedať kraľovi „Něch budu zdravi, najjašňejši kraľu,“ ta buhla do dzveroch, že ich rozčepila a priľecela. Kraľ: „Co to robiš?“ Ona: „Tatušku, to je moj chľop, ten me višľebodzil, ňe šifkapitan!“ Tak kraľ povedať: „Idz nazad, moja dzjevko, do hiži, ja ho nazad vracim.“ Zavoľať sluhu kraľ a povedzeť mu, že bi vraciľ teho mladeho človeka. Kraľ za ten čas, kim Janka vraciľi sluhove, opasať šabľu a dzjevki še pitať, či isce on ju višľebodzil? Ona povedala, že hej, že on ma i ocovo zlate jabľuko a že on še voľa Janko. Janko už buť v hiži, kraľ prišoľ a še ho pita: „Jak ti še voľaš?“ Janko povedať: „Ja ňeznam, paňe, jak še ja voľam, bo ja mladi hľapec višoľ z domu.“ Kraľ povedzeť: „A maš ti dajake zlate jabľuko?“ On poveda, že ňe. Kraľ še nato barz nahňevať. Vicahnuť šabľu a povedať: „Ked maš, ta rečuj pravdu, a ked ňe, ta ce preňhem.“ Tak Janko pokazať to zlate jabľuko. Tak kraľ mu povedať: „Vidziš, ti človeče, ti mňe tak nahňevať tri razi, žebi som ňeprijať za to cale mesto!“ S tim

kraľ zavoľal princezu do hiži. Jak ona vešla do hiži, doraz ho obejmula a poboškala a solzi jej viľceľi z oči; od radosci ňemohla aňi prehvarac. Kraľ ľem se nato prižiraľ, tjež jak prez sebe, a Jankovi povedal: „Preco ti ši doraz tu ňeprišoľ?“ Janko povedal: „Najjašňejši oče. Kebi som o šickim rozpovedal, jak mňe se vzdilo, ta bi zme mušeli šedzec za puľ roka!“ Tak kraľ vzal ich obidvojich do veľkej hiži, dze buľi hosce. Jak to vidzeľ šifkapitan, ta sceľ doraz uceknuc, aľe kraľ rozkazal sluhom, žebi ho ňepuščili. Potim kraľ začal rečovac, že Janko je vlasni a perši zac, ňe ten šifkapitan. Šifkapitana odsudzili do šmerci do hereštu a Janko v druhi dzeň se zosobašil s princeznu a žije pri zdravju, pri boskim božehnaňu až dodňeš dňa. A tam bula veľka hoscina, z kanonoch strelaľi, i ja tam buľ, ňemali už co nabic, co šicko vistrelaľi, ta mňe vzali a nabili a vistrelili až do Hrabušic.

Zo Štvartku.*)

117. §. Ja som čitala raz taku rozpovjestku: Buľi dve šestri. Jedna buľa hudobna, druha buľa bohata. Ta hudobna sebe sč'ežovala, že ona je hudobna. Hľop ju barz trapiľ, povedzeľ, že ona plana gazdiňa, že ňezna tak gazdovac jak jej šestra. Že jej šestra ma šickeho dosc, a on že tak č'ežko robi, a ňema nič'. Ta pošla se žalovac tota hudobna ku totej bohatej šestre, že jej hľop ju barz trapi, že šestra ma šickeho a ona nič'. Šestra jej povedzeľa: „Ked to sceš mac, co ja, ta pujdzeš se mnu. Pujdzeš se mnu o dzešatej hodziňe na jednu ľuku, aľe ľem ked se ňebudzeš bac.“ Ona povedzeľa, že ňe. V druhi več'ar preci pošli obidve. Tak jak prišli na tu ľuku, tota bohata zavoľala: „Pan Vekutovski, ňech ľem pridu von!“ Višoľ jeden veľiki pan. Maľ ž'eľeznu paľicu a se jej pital: „Co bi ši rada?“ Ta ona povedzeľa: „Ja nič', aľe moja šestra. Ona sce tak mac šickeho jak i ja.“ On povedzeľ: „Daj hev mali paľec!“ Vzal pjerko a vipusil jej kervi z maľeho paľca a napisal jej meno s tu kervu na svoj papir. Ta hudobna se pitala, že co ma teraz robic, žebi buľa bohata? On jej povedzeľ, žebi v ňedzeľu ňeobľekla košuľu, aňi žebi se ňeučesaľa, aňi žebi ňešla do koscela, ta že budze mac tak šickeho jak i jej šestra. Ta hudobna v peršu ňedzeľu

*) Rozprávala Mária Staš, r. Sagula, 46-ročná, rodom zo Štvartku. Zápis vo Štvartku v krčme Fischmanna 2. sept. r. 1904.

pošla ku tej bohatej sestri a počala plākac, že jak ona budze, ked ňedzela a aňi se ňemože oblesc, aňi do koscela isc, aňi se učesac, že ona radši ňebudze bohata . . . Ta bohata jej povedzela, že privikne ku temu, že bi Iem tak robiła, jak jej kazał Vekutovski. Ta hudobna to ňemohła sterpec, tak se priznała svojemu hłopovi, co zrobiła. Hłop ju počal potim bic, že on ňesce take vrazki v dome mac, že on budze spravedlivo žic, hoc budze i daľej č'ežko robic. Pošla ona ku tej sestri bohatej nazad a povedzela jej, že ona ňehodna to zrobit, co žada Vekutovski. Bohata sestra jej povedzela, že ked se sce od vrazkoch ošfebodzic, ta žebi dała sebe ž'eľezni harenc zrobit, žebi jej dostał až po pľeca, potim že pujdu zaš na tu istu łuku a jak Vekutovski vindze von a jak se jej budze pitac, preco ňesce bic bohatu, žebi ten harenc hitro položila sebe na hłavu, bo že ked ňebudze mac ten harenc na hłave, ta ju zabije, ked ju uderi. Oňi prišli na tu łuku. Ta bohata zavolała: „Pan Vekutovski, ňeh pridu von!“ On s hrubim hłasom odpovedzel: „Co bi si rada?“ „Ta ja nič“. Ale moja sestra ňesce bic povražena.“ Vekutovski jej virucil von ten papir, na fterim bulo jej meno do vrazkoch napisano. Potim ju uderil s tu ž'eľeznu palicu . . . Ona tak spadła, co ju ňemohła sestra okrišic, až že ju zahłušil. Dłuhi čas ju krišila sestra kim ňeprišla ku sebe. Potim pošli do domu. Hłop se jej pital, tej hudobnej, dze buła? Ta ona mu povedzela, že buła vracic totu vrazedelňicku vec od sebe. Potim zostala tak hudobna jak perši buła. Raz pošla do svojej bohatej sestri. Ta ležela barz hora na posceli a veľiki smrod pri tej posceli čuła, a pri stoľe veľiki pach. Tak se pitala ta hudobna: Preco taki smrod pri ňej, co ňemože potrimac, a pri stoľe jak kebi najpachnucejše ruže buli. Tak ta bohata hora povedzela: „To ti tak, sestričko, budzeš pahla, jak te ruže, co jich ňavidziš, pahnu pri stoľe, a ja tak budzem šmerdzec, jak tu čuješ pri mňe. Bo ja už od teho vrazedelňictva odstupic ňemožem. I ti bi si ňebuła mohla odstupic, kebis' buła hoc Iem rok v ňim.“

Ta tota hudobna pošla nazad do domu. Ale jej ňedało sumeňe pokoja a se zaš navracila ku sestri. A tam vidzela pod prahom v hiži jednu veľiku č'arnu sviňu, a dvanac prašeta ju cicali. A sestri ňebuło na tej posceli. Ta ona vibehla na dvor kukac, dze se jej hora sestra z posceli podzela? Ale ona ju ňavidzela ňigdzi. Ta pošla nazad do domu. Po kratkim čaše pošla zaš tam; ta sestra už zaš ležela na posceli. I se jej pitala: „Ta dzeže si buła, sestričko,

Si taka slaba? Ja som tu buľa a som ce v posceľi ňenašla, Iem vidzela pod prahom jednu veľiku šviňu i s dvanac prašetami, ju cicali, a ti aňi ňemaš taku v tvojim dvore?“ Ta hora tak povedzela: „Co si, sestričko, tu šviňu vidzela, ta to som ja; prašeta, co ju cicali, to mňe tak budu cicali za ľudsku hudobu, som ju odbirala ľudzom z vražedelňictvom.“ Tak ta hudobna stra jej povedzela: „Či už na švece ňet pre tebe ňijakej pomoci?“ a hora jej povedzela, že ňe, že ona je už na veki zatraccna. Fto o odda vražcom do moci, ten je ňeščešľivi jak na duši tak na cele.

Zo Smižian.*)

118. §. V jednej dzedziňe buľi trojme braca a mali tri sestri. Dva braca buľi mudre; jeden buľ glupi, voľal se Janko. Janko šestri varoval, ked te dva išli do roboti. Prišol raz jeden grof na štiroch koňi, s baku pohaňal, ku temu glupemu Jankovi, a pital najstaršu sestru za ženu. „Paňe,“ poveda, „to ňemožem urobic, ňemožem ju dac, bo bi me braca zabili.“ Grof mu obecaľ šicko, že bi ju Iem daľ, že on mu budze na pomoci. Janko mu ju daľ. Prišli te dva z Iesa: „Dze maš sestru?“ „Braciškove, prišol jeden grof na dvoch koňi, daľ som mu ju za ženu!“ „Ked ešče dachtoru sestru vidaš bez našej vedomosci, ta ce dobijeme.“ Na druhi dzeň odešli do roboti, prišol druhi grof: „Pracelku, daj mi stredňu sestru za ženu.“ „To ňeurobim, paňe, bo som včera daľ najstaršu, a braca mi povedzeli, že ked vidam druhu bez jich vedomosci, to me dobiju.“ Ale grof ho upital natefo, že mu ju daľ. Prišli braca domu: „Ti glupi pše, dze maš stredňu sestru?“ „Braciškove, prišol grof na štiroch koňi, ta som mu ju daľ za ženu, bo me barz pital.“ „Ked nam ešče i tu trecu sestru vidaš, ta ce zabijeme.“ Na treci dzeň prišol treci grof, ale na šesc koňi: „Pracelku, daj mi svoju najmlačču sestru za ženu.“ „To, ošviceni paňe, ňeurobim, bo mňe včera dosc nabili bratove, že som dve vidaľ, teraz bi me už zabili.“ Ale grof mu obecaľ všeliňeco, žebi se ňestaraľ, že mu budze na veľkej pomoci. Daľ se upitac, a daľ mu ju za ženu. Prišli braca domu: „Ti glupi pše, dze je sestra?“ „Braciškove, prišol grof na šesc koňi, tak som se daľ upitac, a daľ som mu ju.“ Ta bratove

*) Rozprával Ďuro Čech, rodom zo Smižian, 63-ročňý, býval len v okolí svojho rodisku. Zápis v Smižanoch v krčme Koracha 30. aug. r. 1904.

ho barz zbilí a vihnaŕi ho od sebe. Išoŕ horami, Iesami, i dostaŕ se pred jednu veľku dŕuru. Vpuscíl se dnuka do tej dŕuri. Pridze ku dzverom, prinuceni buŕ kŕpkac, bo uŕ hŕadom maŕ zahinuc. Kŕpka na dzvere i chto mu otvori? Šestra jeho, šestra jeho ta najstarša. „Ach, bracišku, dze ší se ti tu vŕaŕ? Moj chŕop ŕe taki v parsoŕi, jak buŕ po mŕe; on šarkaŕ o dvanac hŕavi. Jak pridze domu a ce tu najdze, ta ce zmarŕi.“ „No šestričko, ked som ce mu daŕ za ŕenu, ta ozdaj budze maŕ ohŕed na mŕe?“ Pridze jej hŕop do hiŕi: „Phi, ŕeno, tu človeča duša šmerdzi!“ „Ach, dušičko, dze bi se tu vŕaŕa, vec tu aŕi ptačka aŕi hrobačka ŕehirovac!“ „Phi, ŕeno, tu človeča duša šmerdzi, tu mušíš mac dakeho!“ „Muŕičku, darmo, to muj brat tu.“ Vtedi šarkaŕ zodzeŕ zo sebe šarkaŕovu skuru: „Ked ší ti najstarši brat, podz von, porubem ce na drobne treski, ked ší ti stredŕi, podz von, zošekam ce jak čatinu, ked ší ti najmŕačči, podz von, švagričku, na obed!“ Višoŕ Janko von na obed, tak se ho šarkaŕ pitaŕ: „Jak ší se tu dostaŕ, švagričku?“ „Tak som se dostaŕ, ŕe me bratove nabíŕi a vihnaŕi od sebe, bo som tri šestri podarovaŕ vam, tebe i tvojim bratom.“ „Naobeduj se, švagričku, bo ja ŕemam Iem tri hodzini šŕebodneho času. Potim pozbiraš se ode mŕe, bo jak navŕečem na sebe šarkaŕovu skuru, ta bich som ce mušeŕ zabic. Dam ci jeden kudel (= šersc!) zo sebe, ale sebe ho dobre schovaj. Ak budze na tebe ŕŕe, Iem ho zhibŕi, ja ci budzem na pomoci. A dam ci teraz jednu miš za kalafuza, odvedze ce ku mojemu bratovi stredŕnemu. A uŕ se ber ode mŕe, švagričku.“ Odvedŕa ho tota miška aŕ ku stredŕnemu bratovi. Prišoŕ Janko tam, kŕpka na dzvere. Voŕa šestra jeho stredŕa: „Vitaj, bracišku, dze ší se tu vŕaŕ? Aŕi muška, aŕi braveŕček tu ŕedodjde. Moj chŕop ŕe taki v parsoŕi, jak ked buŕ po mŕe; on je oreŕ, nad šickima ptakami kraŕ. Jak pridze, on ce zmarŕi.“ „No, šestričko, ked som ce mu daŕ za ŕenu, ta ozdaj mi to ŕeurobi!“ Skriŕa ho šestra. Pridze dnu jej hŕop: „Phi, ŕeno, tu človeča duša šmerdzi!“ „Ach, muŕičku dze bi se tu vŕaŕa? Tu aŕi braveŕček aŕi mušička aŕi hrobaček ŕedodjde!“ „Phi, ŕeno, tu človeča duša šmerdzi!“ „No, muŕičku, to je moj brat tu!“ „Ked je ŕajstarši, ŕeh pridze von, porubem ho na haluški, ked je ten stredŕi, ŕeh vindze von, pošekam ho na papcun (= jedlo z múky, menšie jak halušky) a ked je ten najmŕačči, ŕeh pridze na obed!“ Višoŕ švager von. „Dze ší se tu vŕaŕ?“ „Ja som buŕ prinuceni isc švetom, bo bratove me nabíŕi a vihnaŕi me von z domu.“ „Tak

teraz poobedujeme! Ja mam lem pejc hodzini šľebodneho času. Jak budzeš odchadzał ode mñe, dam ci jedno pjro, aľe sebe ho dobre schovaj. Jak budze źľe na tebe, ja ci budzem na pomoci.“ Prišoľ čas. Odebraľi űe od sebe. „Teraz ci dam, űvagričku, muchu za kalafuza, odvedze ce ku najmlaččemu bratovi, ku tvojmu űvagrovi a najmlačej űestre.“ Odvedľa ho mucha ku moru. Pridze Janko, kľopka na dzvere. Otvori mu jeho najmlača űestra: „Ach, vitaj, bracišku, dze űi űe tu vzał, tu aňi ptačka aňi hrobačka ñechirovac?“ „Ja, űestričko, som buľ prinuceni sem prisć, bo mñe bratove nabili a odehnali, že som vas vidaľ grofom za ženi.“ „Bracišku, aľe moj chľop ñe taki v parsoňi jak ked buľ po mñe. On je riba, kraľ nad űickima ribami. Jak on pridze domu, ta ce zmarňi.“ „No, űestričko, ked som ce mu daľ za ženu, ta ozdaj lem budze maľ miloűernosc nade mnu!“ Skriľa ho do olmariji. Pridze riba dnukaj do hiži: „Phi, ženo, tu čľoveča duűa űmerdzi!“ „Ach, mužičku, dze bi űe tu vžala; tu aňi ptačka aňi hrobačka ñechirac.“ „Phi, ženo, tu čľoveča duűa űmerdzi!“ „No, mužičku, darmo, tu je moj brat!“ „Tak ked űi ti najstarűi brat, podz von, porubem ce na rezanki,*) ked űi ti postredňi, podz von, zrežem i tebe na rezanki, ked űi ti najmlači, podz von, űvagričku, ku mñe na obed!“ Janko višoľ. „Vitaj, űvagričku, dze űi űe tu vzał?“ „Braca mñe nabili a z domu odehnali, bo som vam űestri za ženi daľ. Ta bi scel űestri i vas, űvagrove, viűľebodzic. Ja už znam, űvagrove, že vi sce zakľate grofove.“ Tak mu daľ űvager, co buľ ribu, jedneho tatoűa a povedzeľ mu: „V tamtim ľeűe je Luciper, co nas zakľal. Ten ma mladu Terzipilonu za ženu. Pre űu nas zakľal. Ked ju oűľebodziű, ta i nas i űestri viűľebodziű a Terzipilona budze tvoju ženu. A teraz űe už ber ode mñe, űvagričku. Tu maű eűče űupinu ze mñe, sebe ju dobre zachovaj. Ked budze źľe na tebe, ja ci budzem na dobrej pomoci.“ S božu pomocu űe ztamadz odebraľ, prišoľ do teho ľesa. Narano po ľeűe hodzi, a tam bere Terzipilona vodu. Pridze on ku űej: „űedaj, Terzipilona, na koňu!“ „Darmo űedam, bo ñebudzem tvoja!“ Precik űedľa ű ñim! Terzipilona buľa pod Luciperom. Ked űedľa, durkaľ Luciperov kuň v maűtaľňi. Priľeci ku űemu Luciper: „Co ci je koňu moj. Drahe vino piješ, hadbavne űeno žereű, co ci je?“ „Maľ űi peknu paňu, mac ju už vecej ñebudzeű!“ „Koňu moj, dva korce oreűkoch zhrižeme, dva ordovi vina vipijeme, dva fajki du-

*) rezanki (= rezance do polievky).

hanu vikurime, dva hodzini pošpime, dohoňime jich!“ Doľecel Luciper ku Jankovi na svojom koňovi: „Co ci mam zrobiec džadu? Perša vina odpušćena...“ Vzał mu paňu, Terzipilonu. Na druhi dzeň Janko zaš išoľ tam: „Terzipilona šedaj!“ „Darmo šedam, bo nas zaš uľapi!“ Šedľa ku němu, dupka Luciperov kuň v maštaľni... Priľeci Luciper do maštaľni: „Koňu moj, co ci je, drahe vino piješ, hadbavne šeno žereš, co ci je?“ „Maľ ší peknu paňu, aľe ju mac už vecej ňebudžeš!“ „Tri korce oreškoch zhrižeme, tri fajki duhanu vikurime, tri hodzini pošpime, dohoňime jich, dohoňime jich!“ Šednuľ na koňa, uľapiľ Janka naraz: „Co ci mam zrobiec džadu? Ešći ci teraz darujem život, aľe ked mi to ešći raz zrobiš, co ší dva razi urobiľ, tak ci je po živoce!“ Na treci dzeň už zaš šoľ Janko: „Tersipilona, šedaj na koňa!“ „Darmo šedam, bo nas zaš uľapi!“ Precik šedľa s ňim i teraz. Luciperov koň zaš durka v maštaľni. Priľeci ku němu Luciper: „Koňu moj, co ci je? Drahe vino piješ, hadbavne šeno žereš, co ci je?“ „Maľ ší peknu paňu, aľe ju mac vecej ňebudžeš!“ „Štiri korce oreškoch zhrižeme, štiri ordovi vina vipijeme, štiri fajki duhanu vikurime, štiri hodzini pošpime, dohoňime jich, dohoňime jich!“ Šednuľ na koňa, uľapiľ Janka: „No, džadu, teraz už ci život ňedarujem. Ta co ci mam zrobiec?“ „Porubaj me, a do meha me polož, preveš me prez koňa“... Tak mu zrobiľ. Porubaľ ho, zavjazala do meha, prevešil ho prez koňa a puscil koňa. Luciper pošekaľ i kudel, pjirko i šupinu, chtere Janko u sebe nošil. Keľo razi do ňich šeknuľ, telo razi švagroch zaboľeľo. Už vedzeľi, že je žľe na Janka. Zabraľi še hľedac ho. Doreľ ho jeho švager oreľ. Chvizdnuľ na tamtich dvoch svojich bratoch, priľeceli: „No tu je naš švager už mertvi!“ Pozhaňali živu i umartu masc, vipľokali ho v korice a poskľadali ho na živeho. Potim mu daľi takeho isteho tatoša, jakeho maľ Luciper, aľe silňešeho: „Teraz už, švagre, idz po Terzipilonu.“ Šednuľ na tatoša. Pridzeľ ku moru: „Terzipilona šedaj!“ „Darmo šedam, bo nas zaš uľapi!“ „Ňeboj še, dušo moja, už mu je amen, bo moj tatoš silňešii od jeho tatoša.“ Šedľa s ňim na tatoša. Luciperov kuň dupka zaš v maštaľni. Priľeci ku němu Luciper: „Koňu moj, co ci je? Drahe vino piješ, hadbavne šeno žereš, co ci je?“ „Maľ ší peknu paňu, aľe ju vecej mac ňebudžeš.“ „Pejc korce oreškoch zhrižeme, pejc ordovi vina vipijeme, pejc hodzini pošpime, pejc fajki duhanu vikurime, dohoňime jich, dohoňime jich!“ „Ej, vera jich ňedohoňime, bo Janko ma tatoša silňešeho ode mňe. Koňec i tebe

i mne.“ Teraz Luciper videl, že svoju ženu utracil, bo jeho kuň buľ slabši od koňa Jankoveho. Povedel: „Koňu moj, vindzi na najviši verch a skoč se mnu, že me zabiješ i sam se zabiješ, žebi si nebuľ zahaňbeni.“

Janko tak višlebodzil Terzipilonu, chteru sebe vzal za ženu, aji troch švagroch aji tri sestri višlebodzil, a vzal ku sebe aji svojich dvoch bratoch a tak žili dľuho vespolek.

Z Markušoviec.*)

119. §. Buľa jedna macoha, ta maľa dve ceri, pastorkiňu i svoju vlasnu. Raz v žime poslala tu pastorkiňu na oheň. Prišla pastorkiňa za dzedzinu ďaleko do poľa, išľa, dze vidzela svetlo. Našľa tam jeden budinek, tam se švećilo. A tam čorci tancovali. Tak ju volali na taňec jeden pred druhim: „Dzevećko, podz so mnu na taňec.“ Ona odpovedala: „Jakže možem isc, ked nemam šumne grati. Nemam šumnu hustku.“ Druhie raz ju zaš volali, ta odpovedzela: „Nemam šumni fartuch!“ Treci raz odpovedzela, že nema šumni lajblicek, štvarti raz, že nema šumnu kidľu, pjati raz, že nema šumnu košenku (= hustećku na šiju). Potim, zaš hvareľa, že nema šumne čizmi, zaš, že nema šumnu pantľiku, šumnu košuľu, šumnu šnurku do vlasoch . . . Ta potom jej to šicko čorci nanošili, caľe oblećeňe, co jej buľo treba, v tim uderila dvanasta hodzina a djabli se prepadli. Pastorkiňu Panboh zahraňil od djabľ och, ona sebe nabraľa ohňa a prišla do domu. Macoha se jej pitala, dze buľa na ten oheň a zkadz i vzjala take šumne grati a jej jich barz zavidzela. Ta povedzela: „Ztamadz mam šumne grati, dze som na oheň buľa.“ Macoha se zlakomila, že tota taka priokrata, že ma šumne grati, a na druhu noc poslala svoju ceru na oheň. Prišla jej cera do teho isteho domu, dze se švećilo. Tam djabľi zaš tancovali, ta ju volali na taňec. Ale ona rozpovedzela, že nema šumne grati a šitko virachovala naraz, jedno za druhim pospolu. Tak se jej naraz šitko stavilo. Vzjali ju potom medzi sebe na taňec a tak š ňu tancovali, kim ju na folti nerozterhali. Mac ju čekala do rana, potom ju išli hľedac, ta našli z ňej lem kosci a folti z cela.

*) Rozprávala Zuzka Šimšai, rodom z Markušoviec. Zápis v hostinci Holendera 28. aug. r. 1904.

Z Harihoviec.*)

120. §. Buť jeden človek, htoreho voľali hladujuci Macej. Mať šedzem dzeci, ošme se mu narodzilo. Ta ňeznal co ma urobic od trapeňa, bo ňemal jim dac co jesc. Tak vzał porvaz a išoľ se do Iesa obešic. A ked kukaľ, dze bi našoľ mesco na strome se obešic, prišoľ ku ňemu đabol a se ho pital: „Co hľedaš, Maceju?“ „Hľedam, bo tu ma bic na tim strome veľo Božej miri, ta ju chcem vžac a vas pujdzem z pekľa vikuric von.“ A đabol se na to zľeknuľ a mu povedaľ, že bi to ňeurobiľ, že mu za to on dobre zaplaci. Ta se ho pital, že keľo žada? Macej hvareľ, že cent zľata ked da, ta jich ňevikuri z pekľa. Ta đabol se začaľ jednac, že dakus meňej, že to je priveľo. Ale Macej hvareľ, že ňič ňeda tuňši, lem za cent zľata. Hľadujuci Macej zľato vzał a prišoľ domu. A povedzeľ žeňe svojej: „No, pater, ženo moja, už ňebudzeme vecej hľadovac!“ Ta posľaľ doraz kupic maľe prašeta a daľ jich upjesc a se barz radovali, že už ňebudu vecej hľadovac. Ked đabol prišoľ do pekľa, ta se đablove radzili, že to mu veľo zľata daľi, cent. Ta jeden z ňich vikriknuľ: „Ja pujdzem ku ňemu. Bo ja som najmocňejši medzi vami đablami.“ Ta se posbiraľ a prišoľ na ten svet do hľadujuceho Maceja: „Ti, Maceju, mi zme ci daľi veľo zľata, ta teraz budzeme se pasovac. Fteri budze mocňejši, ta budze jeho zľato!“ Macej hvari tak: „Ja se s tebu ňebudzem pasovac, bo ja som barz mocni, ale ja mam jedneho stareho dzedu, fteri ma už dzevedzešacdzevec roki, už aňi ňehvari, lem tak murči, ta podz, ukažem ci dze je, v Iese spi!“ Prišli do Iesa: „Dzede, stavajce, pujdzece na pasi s totim đablom!“ A stari medzvedz, jak vidzeľ, že do dziri mu idze dafto dnu, ulaľiľ đabla za pasi, ta dobre v ňim kosci ňepolamaľ, ľedvo se mu đabol z rukoch vidrapaľ. . . Čert ucekaľ do pekľa jojčajuci, a hvariľ, že aj dzede Macejov, taki stari co aňi hvarec ňezna, je taki mocni, že aňi đabol ňezmože ho. Ta đabľi zaš kunštovali, že jak maju od Maceja toto zľato odebrac. Ta jeden vikriknuľ, že on zna najlepši ucekac, že ked jich Panboh z ňeba vihnaľ von, ta aňi Mihal archandel ho ňemohoľ ulaľic, tak znaľ on ucekac. . . Ta on pošoľ ku Macejovi a mu hvareľ: „Ti, Maceju, ti ši veľo zľata od nas vžal, ta teraz, fteri budze z nas dvoch ľepši znac ucekac, teho budze zľato!“ „No, hvari, ta lem to, ja ňebudzem

*) Rozprával Ján Kuvčák, rodom z Harihoviec. Zápis v Harihovciach v školskej budove 21. sept. r. 1898.

s tebu ucekac, bo ja ked bi som še rozbehnuł, ta budzem ucekac tak hodně, že až vam pekło rozbijem a vas von vižeňem. Ale ja mam takeho sina co ma dzevec roki, šoł teraz do Iesa, pod krak sebe Iehnuć, ta budžeš ś nim ucekac!“ „No ta podzme ku němu,“ hvareł dabol. Ta prišli do Iesa. Ta hvareł hladujuci Macej: „Sinu moj, Janću, staň hore a behaj s tim čertom, fteri budze z vas dvoch lepši znac ucekac?“ A tam spał zajac, bo znał Macej, že ten zajac tam špi každe poledńe. Ta zajac še zleknul, jak prišli tam a jak Macej skričel: „Janću, sinu, stavaj a behaj s čertom, fteri budze z vas dvoch znac ucekac!“ Ta ucekali; dabol bi buł dohoňil zajaca, ale mu noha vlecela do šišlinej dziri. Ta kim vicahnuł nohu z dziri, ta še zabavił a zajac uceknul. Ta dabol prehrał stavjanku. Pošoł nazad płačuci do pekła a hvareł jim, dablom v pekłe, co še mu stało, že Iem s jeho sinom ucekał, co dzevec roki mał, a němohoł ho ułapic. Ta dabli še nad tim barz zarmucili, že to preci veło złata mu dałi. Ta ešči jeden vikriknul tak: „Ja znam barz strašic, ta ja pujdzem ku temu Macejovi a ja budzem ho strašic. Ja vihram toto złato!“ Ta prišoł na ten švet ku Macejovi: „Maceju, čuješ ti, mi zme ci dałi dužo złata. Ta teraz budzem ce strašic, a ked še něbudžeš bac, ta budze tvojo złato. No ta čuješ, Maceju, ti pridžeš do pekła, bo ti cali život Iem s dablamy maš robotu, ... na žaravich uhloch budzeme ce palic...“ A Macej hvari tak: „Ta dobre, vtedi mi budze cepło, hołem to ja budzem v pekłe...“ „A něbojiš še?“ „Něbojim, to mi budze dobre!“ „Vo smołe ce budzeme varic!“ „To ešči budze lepši, budze mi skura dluhši trimac,“ a nato Macej skriknul na svoju ženu: „Ženo moja, poc Iem hev, odber temu dablovi gusto od tich pe- něži!“ Žena priceła rozhńevana a vžala do ruki pjest a on, hłop, ułapil dabla za rohi. Žena ho tak biła s pjestom, že še barz pitał, že bi ho už Iem puščili, že on nigdaj vecej něpridze už po toto złato. Ta ho potim puščili. Ta priceł do pekła, barz jojčajuci, že Macejova žena horša jak sto dabli: „Mi zname mučic v pekłe, ale ona lepši. Hroźně mně ona biła i s jej chłopom. A jej hłop še něboji nijakeho strašeňa, ta som mu prišlubil, že už něpridzem po złato!“ Ale Macejovi raz prišla hodzina, že mušel zomrec. Jeho duša prišla pred tron Boži a kłopała na dzvere něbecke. Svati Peter otvoril a pitał še, chto je to? „Duša Maceja hladujuceho!“ „Ti ši tu nesuca, bo ti za cali život svoj ši Iem s dablamy za- obchadzała!“ Płačuci išła ku pekłu. Ale dabli to zbačili, že duša

Maceja idze do pekla, ta pozavirali šicke vrata a brani pekelné, že bi neprišla do pekla a nepuščili ju; ta nežnala, dze se ma podzec. Ta še vracila nazad do brani nebeckej. Ta sebe tam šedla. Ta šedzi tam až po dñešejši dzeñ. Jak zomreme, ta ju tam uvidzime v brañe nebeckej šedzec, bo ju nepuščili añi do ñeba añi do pekla. Do ñeba ñebuła suca a v pekla še jej bali.

121. §. Buł jeden stari pan za starich časoch. On buł barz bohati. Ta sebe sceł vžac za svoju pañu jednu mladu kisasoñu, htoru barz šumna buła. Ona ñesceła za ñeho isc. Ale jej rodziče ju barz šilili, že budze veľka pañi pri ñemu. Aj oni že budu mali veľiki honor pri jej panovi. Ta ona pošla za ñeho. Raz pan sebe lehnul večar a ked še prebudzil, ñenašol pañu doma a ked prišla domu, ta še jej rovno pital: „Dze si buła tak dľuho?“ Ta povedala: „U mojej maceri!“ Ale jeden raz prišla už barz ñeskoro domu. V mesce buł taki običaj, že fto po dzevjatej hodziñe buł na ulici, ta ho vžala varta nocna. A mañi pred koscelom stol, ta na ten stol mušel stanuc. Ta tam stanuc, to buła veľika hañba. Ta vtedi zamknul dzvere a kukał na oblok, co jeho pañi budze hvarec? Ta jak prišla domu ku dzverom a vidzeła, že su zamknute, ta začala volac na svojeho pana, že bi jej otvoril. On jej hvaril, že jej ñetvori, že ju vežñe varta a budze mac jutre rano hañbu, ked hodzi za druhima. Ona še ho pitala, afe darmo. Jak začali dzvoñic, ta už znała, že pridze varta nocna, a že ju vežñe, ta volala na svojeho pana: „Podz von, drahi moj hlope, zrobim destament, a potim skočim do studñi, co pod oblokom. Šati svojo davam na hudobu, a svojo peñezi šicko tebe, moj drahi hlope, a potim vžala veľiki kameñ a rucila do studñi a on segin stari, mišleł, že ona skočila do studñi, ta še zleknuł a ucekał doľu sujdami a kričeł: „Moja žena še mi v studñi zatopila! . . .“ A ona še mu za dzvere skriřa. Jak on višol von, hitro zavreła dzvere za ñim, a na oblok do hiži fecela a jeho vonka ñehala v gačoch, v košeli. Ked prišla nocna varta, ta še ho pitala: „Co robiš v noci na ulici, mušime ce brac.“ A on še jich pital, bi ho ñebrañi, že še mu tak a tak stalo, že ho žena vimkla. Afe žena jeho na oblok kričeła: „Iem ho berce, Iem ho berce, bo on mñe moj mladi život zahubił a on teraz za druhima hodzi!“ Varta hceła mu prebačic, afe ona kričeła na oblok, že ked mu prebača, ta ona jich jutre obžaluje, že on mladu ženu ñeha, stari hlop, a za druhima hodzi. Ta ho vžala varta a ho postavila

tam pred koscel na stoľ, dze veľka haňba buľa. — Ja to jim tu povedaľ, že bi každi znaľ, jaka je žena verna hľopovi. Hľop jej prebači a ona jemu nie.

Z Harhova.*)

122. §. Buľa jedna stara barz bohata žena. Nemaľa žadne dzeci. Vše plakaľa, že kemu ona svojo peňeži zohabi? Prišoľ jeden džad. Še jej pitaľ, že co plače? „Jak bi som neplakaľa, ked som barz bohata a nemam žadne dzeci, nemam kemu bohactvo zohabic.“ Džad povedaľ: „Idzce do mesta, a kupce jake najkrajše jabľuko jest v caľim mesce. Keľo budu pitac za ňeho, teľo dajce. Jak pridzece domu, ta šupu s ňeho okrajce, stredek zjedzce a šupi odľoźce do hustkoch za pec a na rano najdzcece šumne dzjevče. Tak ho okupajce a do hodbavnich hustkoch ho povice.“ Ta ona išľa do mesta a kupiľa jake najkrajše jabľuko buľa a daľa za ňeho pejz zlati. A tota žena, co od ňej jabľuko kupiľa, voľaľa ju nazad, že jej vida z tich peňeži, ale ona še nevraciľa, ľem ucekaľa domu a tak zrobiľa, jak jej kazaľ ten džad. Tak na rano našľa pekne dzjevče, Marinku. Jak maľa dvanac roki Marinka, hodziľa ku jednej studňi po vodu a tam hodziľi ku tej studňi dvanac zbujňici. Oňi toto dzjevče chceľi ukrasc. A najmlačči povedaľ, že ňe ukrasc, ale isc ku jej matke a kupic ho. Jak prišľi ku matke, ta obecaľi jej štvrtku dukatoch. Ona jim ho dac nechceľa, ale jej povedaľi, že mu barz dobre pri ňich budze. Tak ona jim ho obecaľa a jim povedaľa, že jak oňi ho budu mohľi vžac? Že bi ju vžali — jak pujdze zaš ku studňi po vodu. Marinka vonka buľa a počuľa, že ju matka predaľa. Tak povedaľa matke, že ona vera ku tej studňi po vodu nepujdze. Ale mušela isc. Jak prišľa po vodu, tak ju zbujňici vžali zo sebu. Na perši dzeň, ked išľi na poľovku, ju zohabili doma samu a jej daľi robotu: Šicko popratac v hiźoch. A jej zohabili štvrtku perscenkoch na baveňe. Jak maľa hiźe popratao, tak sedľa sebe a baviľa še. Prišľa ku ňej jedna striga a tak povedaľa ku sebe: „Jest tu v tim zbujňickim zamku jedna pekna panna, ja ju zamordovac mušim!“ Šňaľa svoj perscenek a daľa dzjevčecu na ruku; dzjevče

*) Rozprával Martin *Briňarski*, 22-ročny, rodom z Harhova, od 6. roku veku svojho do 10. roku žil v Harihovciach, potom zas v Harhove až do 21. r. veku svojho; teraz slúži v Levoči. Zápis v „Mestskom hoteli“ v Levoči 4. sept. r. 1904.

doraz zomrelo. Prišli zbujníci domu, išoť mladi do hiži, našoť ju už ležec zomretu. Višoť vonka, ta povedať: „Braci, kamaraci, už naša panna leži na hiži!“ Hitro vešli dnuka a sejmať jej perscenek doľu, — a ožiľa. Na druhi dzeň zaš išli na polovku, a zohabili jej tu istu robotu, hiže pratac, a na baveňe zohabili jej štvrtku granatkoch. Jak ona šitko poprataľa, tak sebe zaš sedľa a bavila še s granatkami. Zaš prišla ta striga ku nej a povedaľa tak ku sebe: „Jest tu v tim zbujńickim zamku jedna pekna panna, už som ju raz zamordovaľa a zaš žije!“ Ona vžala svojo granatki zo šiji a položila dzjevčecu, a dzjevče zomrelo. Prišli domu zbujníci, zaš išoť do hiži mladi a našoť pannu ležec. Višoť vonka: „Braci, kamaraci, už naša krasna panna leži na hiži.“ Vešli dnuka, sejmať jej granatki doľu a zaš ožiľa. Na treci dzeň zaš jej tu istu robotu zohabili a na baveňe štvrtku gomboškoch jej dať. Jak ona svoju robotu zrobiľa, tak sebe sedľa na zém a bavila še. Prišla striga: „Jest tu v tim zamku jedna pekna panna, už som ju dva raz zamordovaľa a zaš žije!“ Vžala svoju gombošku z vlasoch a štihľa jej ju do hlavi, a ta gomboška tjež buľa vražecka jak perši perscenek a granatki. Marinka doraz zomreľa. Prišli zbujníci domu. Išoť mladi zaš do hiži a višoť vonka a tak povedať: „Braci, kamaraci, už naša pekna panna leži mertva na hiži!“ Tak oňi už nemohli najc, co jej buľa. Dať jej trunnu zrobie a do svojej veľkej zahradi na jeden stoľ ju postavili, a šicke še za ňu postrelať. Koľo tej zahradi hodzil jeden mladi grof na špacirku, v koču. Tak on vidzeľ, že tam še daco v tej zahradze blišči. Posľať kočiša patrec, co je tam? Kočiš prišoť nazad, ta povedať, že tam dvanac hľapi leža postrelane a medzi nima na stole trunna leži. Grof pošoť opatrec, co je v tej truňne. Trunnu otvoril, tak vidzeľ, že jest v nej jedna pekna panna. Tak on ju vžal zo sebu do koča. Jak prišoť domu, tak ju dať do svojej hiži pod posceľ a ňikeho ňechceľ dnuka pušcic do hiži. Zbačili rodiče, že on daco ma v hiži, tak on mušeľ jim ukazac, co to je? Jak rodiče opatreť, tak povedať, že muši še jej pohreb zrobie, že mertvu nemože v hiži trimac. Tak oňi ju zpod posceľi vicahľi a chceľi ju učesac pred pohrebom. Jak ju začali česac, ta jej tu vražecku gombošku vicahľi s hrebeňom. A ona ožiľa a povedaľa grofovi: „Na co ti ši me tu doňesoľ. Mňe tam na druhim švece barz dobre buľa!“ Tak on povedať jej: „Ja ce chcem vžac za ženu! Za to som ce doňesoľ a višľebodzil.“ Tak še posdavať a do šmerci vedno dobre žili.

Z Jablunova.*)

123. §. Buť jeden kraľ, chtori maľ troch sinoch. Te trome sinove še tak poradzili, že oňi chcu isc šveta skušic. Tak še pitali svojeho occa, či jim dovoli isc švet opatrec. On jim dovoliľ. Pitali od ňeho, že bi jim dať na cestu to, co oňi chcec budu. On sľubiľ, že jim da, a pital še jich, co chcu mac od ňeho? Najsameperše najstarši sin povedzeľ: „Daj mi, očče, jeden mješek peňezi i jedneho koňa.“ Druhi sin tak isto povedzeľ, že on lem to tjež chce. Najmlačči ale povedzeľ, že on ňepita inše lem koňa aji jeden kľučik, ale že bi buť taki, chtori otvori každi zamek. A to še mu staľo. I oňi še odebraľi z domu svojeho occa i pošli vedno za cestu. I jak oňi išli, prišli do cudzej krajini. Vešli na kavehauz i tam sebe rozkazali daco jesc. Ale zapľacic, — peňezi treba. Te dvome najstarše maľi peňezi zapľacic, ale najmlačči ňemaľ i pital svojich bratoch, žebi za ňeho zapľacili. I oňi mu povedaľi: „Dobre, zapľacime teraz. I odešli i zaš išli vedno za cestu. Prišli do jedneho mesta. Tam vešli zaš jak običajne na kavehauz i povedzeli te dvome braca svojemu bratovi: „Ti, čuješ, ti ňebudzeš s nami jesc, bo peňezi ňemaš, ale budzeš našo dva koňe opatrovac, kim mi še tu zabavime.“ Rozkazali sebe jedľo. Oňi jedľi v hiži, kuharka jim nošila na stoľ, ale tamtemu poslaľi jedľo do maštaľni. Tamtemu odňesla sama dzjevka teho pana, co buť jeho kavehauz, i pitala še ho, preco on s tamtima ňejje, že takisto vipatra jak i oňi? On povedaľ, že on muš i jim sľužic. I povedala ona jemu: „Ked ti tim dvom sľužiš, ja ce budzem pitac, ked chceš, možeš aj mňe daco posľužic. Mam jednu ľadzičku, barz maľu a kľuč som od ňej straciľa. A ňet tak'eho, chtori bi ju otvoril. V tej ľadzičke jest jeden poklad, chtori ja od mojeho occa dostaľa. Ked ti to budzeš mosc vimišlec, jak bi ti ju otvoril a isce ju otvoríš, to ja ci sľubim: Co v ňej budze, to ci dam.“ I on povedzeľ jej: „Idz po ňu!“ Ona zabehľa a priňesľa ju. On uľapil, opatreľ, viňal svoj kľuč i otvoril. V tej ľadzičke še našoľ jeden zľati pohar. I ona mu povedzela: „Vež sebe ton pohar, som povedzela, že ci to dam.“ I on vzaľ, podzekaľ jej, a zapraviľ ho svojemu koňovi do hvosta. A ona mu povedzela, že je to taki pohar, co hockeľo budu ž ňeho pic,

*) Rozprával Andr. Kromko, 40-ročny, rodák zo Ščavnika v Sp., býva v Jablunove od 6. roku veku svojho. Zápis v Jablunove v kréme Šimonoviča 6. sept. r. 1904.

ta vse budze v nim nalato. Jak se pobirali jeho bratove na cestu i on s nima. Išli vedno. Tote se sami dvome zo sebu rečovali a klučikar sam za nima išol a hvizdal sebe vešelo. I oni počuli a hvareli mu: „Čuješ, ti klučikar, čiš ti daco neukradnuš, že si taki vešeli?“ On jim povedzel: „Ja nemam v sebe prirodzenej naturi, žebi som kradnuš.“ Išli dalej. Prišli zaš do jedneho mesta. Takisto vešli na kavehauz a te iste slova mu povedzeli, co i predtim, ked do peršeho kavehauzu prišli, to jest, že budze jich sluhom. On vdzečne privoliš. Tim takisto jesc nošila na stol kuharka a jemu do maštafni vlasna dzjevka teho pana. I takisto jak prišla ku nemu, tak'e iste slova mu povedala, co na peršim kavehauze tamta. I hvarela mu, že ona ma jednu ladzičku, od chtorej kluč stracila. „Totu ladzičku,“ hvarela, „mi ocec daš a tak mi povedzel, že v tej ladzičke jest jeden tašer zlati i jedna ložka zlata a jeden obrus. Ked ti tu ladzičku otvoriš, ja ci darujem, co je v nej.“ I on jej povedzel: „Idz po ňu!“ Ona pošla i prišesla ju. On ju opatreš, vzał svoj kluč i otvoril ju. Ona mu povedzela: „Co som ci šlubila, to ci i dam, to sebe vez.“ A tak mu povedzela: „To je taki tašer, co hockelo ž ňeho jesc budu, ta vse budu mac co, ale lem žebi perše ten obrus prestreš.“ I on se jej šumše zato podzekoval. I skriš ten tašer zo šickim košovi pod chrivu i odobraš se na cestu. Jak išli z teho mesta, zaš oni dvome vedno napredek, a on za nima. I sebe pohvizdoval. Oni se dvome dohvarali: „Čuješ, ti bratu! On muš s tim klučikom daco robie, bo on je vešeli!“ I povedzeli mu: „Čuješ, ti klučikar, či ti ši daco neukradoš, že si taki vešeli?“ On jim povedzel, že on se na to nenarodzil, žebi kradnuš. I s tim išli dalej. Išli za cestu. Do drugeho mesta prišli. Vešli takisto do kavehauzu, a svojemu bratovi takisto povedzeli, jak i v tamtich, že budze jich sluhom. On vse privoliš jim. Oni jedli a nošila jim zaš kuharka na stol a najmlaččemu bratovi do maštafni nošila vlasna dzjevka teho pana. I jak mu prišesla, ta mu povedzela, že preco on s panami nejje tamok v hiži, že on je takisti jak i oni? On jej povedzel, že on je jich sluha. Ta ona mu povedzela: „Ked ti služiš, mohoš bi ši i mše daco poslužie.“ On jej povedzel: „Vdzečne ci to urobim!“ Ona: „Mam jednu ladzičku, chtoru mi moj ocec daš a kluč som od nej stracila a ňet tak'eho majstra, co bi ju otvoril. Ked ti bi to otvoril, dam ci to, co v nej jest.“ I on jej povedzel: „Idz po ňu!“ Ona ju prišesla, vzał ju, opatreš, viňal kluč svoj i otvoril ju. Ona: „Co som ci šlubila, to ci i dam!“

Tam buľi jedne noŹniĉki. Ona mu hvarela, Źe to tak'e noŹniĉki, ked veŹne pľatek hoc jaki a zastrihne do neho a pomiŹli sebe, jak'e grati bi chcel mac, tak'e Źe mu staňu. On jej za to podzekoval a skriľ te noŹniĉki pod Źedľo. I odeŹli het ztamadz. Jak iŹli za cestu, starŹe dvome napredek a on za Źima pohvizdovaľ veŹelo... I oňi to ĉuli, ta Źe dohvarali, Źe jich brat muŹi daco s tim kľuĉikom robic, Źe on je taki veŹeli. I pitali Źe ho: „ĉujeŹ, ti kľuĉikar, povjedz nam pravdu. Ći ti daco s tim kľuĉikom ŹerobiŹ, ŹekradneŹ?“ On jim povedzel: „Ja som Źe nato Źenarodzil, Źebi som kradnuľ.“ I povedzeli jemu: „Pocc s nami daľej!“ I priŹli do jedneho mesta. VeŹli na kavehauz. I povedzeli jemu takisto jak i predtim, ked veŹli do tamtich kavehauzoch a on pristaľ a povedzel, Źe budze jim daľej sluŹic. Oňi pitali sebe tam jesc a pitali Źe, Źe co tu jest nove? I povedzeli jim, Źe tu jest nove: Kralovska dzjevka pujdze na Źmerc. I pitali Źe, Źe preco? Povedzeli jim, Źe za jedneho kralovskeho sina Źechcela isc. Zato jej ocec povedzel, Źe ked Źe Źechce vidac, ta Źe Źmercu zomre. I tote bratove dvome povedzeli, Źe ĉi oňi moŹu ju vidzec? Tam jim povedzeli, Źe moŹu. Po obedze dopitali Źe do teho burku. PriŹli tam, pitali Źe jich, Źe co bi radzi? Oňi povedzeli, Źe chceli bi totu dzjevku vidzec, chtora ma Źmerc podstupic. I priŹla jim, Źebi ju vidzeli I pitali Źe jej: „LubiŹ ti nas? Mi zme kralovske sinove?“ Ona jim povedzela, Źe jich Źelubi, aľe Źe Ź Źima podohvara. I pitala Źe jich, Źe keľo maľ jich ocec sinoch? Oňi povedzeli, Źe dvoch. Ona: „Kebi buľ maľ vaŹ ocec treceho sina, teho bi som buľa ľubila.“ Oňi Źe nad tim slovom zarmucili. Znali dobre, co povedzeli, Źe pravdu Źe, Źe brata treceho maju. I povedzeli jej: „Ked nas ŹelubiŹ, ta mame mi jedneho sluhu, teho ci dovedzeme.“ Ona: „Idzce po neho!“ I oňi priŹli ku Źemu a povedzeli mu: „ĉujeŹ, ti kľuĉikar, pocc s nami ku jednej kralovskej dzjevke. Chce ce vidzec, aľe Źepovjedz, Źe Źi naŹ brat, bo ked povjeŹ, ta Źmercu zomreŹ.“ On jim priŹľubiľ, Źe Źepovje. Jak tam priŹli, pitala Źe jich, ĉi to ten sluha? Oňi povedzeli jej, Źe je to ten. Ona: „Teho ľubim, pocco za mnu. I priŹli do ĉiŹi kralovskej. Tam Źedzel jej ocec, povedzela ona svojemu ocovi: „Pater, oĉĉe, privedľa som ci troch parobkoch, ĉi Źe ci budze paĉic Ź Źich jeden?“ A on jej povedzel: „Viber sebe Ź Źich jedneho, chtoreho ti rada maŹ. Temu dam potom mojo kralovstvo.“ I ona povedzela svojemu ocovi: „Tote dvome su kralovske sinove, a ten treci je jich sluha, teho ja chcem a ľubim. Ći Źi ti, oĉĉe,

kontetni s tim?“ On jej povedel: „Vdžečne som rad!“ I začalo se vešele. Jak se vešele začalo, tamte dvome premišľali, co maju zrobie svojemu bratovi, žebi on kraľovu dzjevku nedostal. Bo mu ščesce zavidzeli. I zrobiľi to, že pokradľi tam daco. Doznaľ se o tim kraľ a povedel svojej dzjevke: „Vidziš, tote dvome kraľovske sinove daco pokradľi, ten treci ňe, ale on je jich sľuha, či on tjež ňebudze chorši jak oňi?“ Ona povedzela svojemu ocovi: „Rob' jak znaš!“ On: „Život jim ňeodberem, ale dam jich odšikovac prez vodu na jednu pustacinu!“ I tak se staľo. Ked tam jich privezľi, puščili jich na tu pustacinu. Vracil se nazad toten šif; oňi tam zostali. Prešol jeden dzeň, druhi dzeň i treci dzeň. Jesc se chcelo, pežezi buľi, ale za ňich nič kupic sebe ňemohľi. Ale jich brat kľučikar odešol od ňich časom a proboval toten taňer. I prestrel obrus, položil taňer na ňeho a rozkazal mu, žebi buľ poľen jedľa. I staľo se tak, najedol se, z pohara napil se, a vešelo po pustaciňe pohvizdoval. Jeho bratove od chľadu už zomdľevali a povedzeli jemu: „Povjedz nam, ti kľučikar, co ti si taki vešeli, mi dobre ňeumreme od chľadu a ti vešelo pohvizduješ!“ On jim povedel: „Ta šak mace pežezi, ta sebe kupce jesc i mňe daco dace, šak vi znace, že ja pežezi ňemam!“ Oňi: „Mi ňemožeme za našo pežezi tu nič kupic, vidziš sam, že tu ňet ňik'eho, žadneho duha, lem mi trome!“ I kľučikar jim povedel: „Vidzice, vi see pežezi pitali od occa, a ja lem kľuč. Podzce ze mnu, otvorim vam karčmu!“ Oňi mišľeli, že naozdaj dahdzi karčmu našol. Ale on jich privedol na jednu šumnu ľuku. Na tej ľuke buľ jeden strom. Šednuľ pod ňeho a povedel jim: „Šedňice i vi tu ku mňe, budzeme daco jesc.“ I vzał ten obrus, rozprestrel, na ňeho položil ten taňer i pohar i ložku a povedel temu taňeru, žebi buľ vse poľen jedľa kim se oňi trome ňenajedza. I tak se staľo. Jak se najedľi, rozkazal poharu, žebi buľ poľen vina kim se oňi trome ňenapiju. Tak se staľo. Jak se najedľi i napili, pitali se ho: „Čuješ, ti kľučikar, zkadzi ti maš taki taňer, aj pohar?“ On: „Vi znace dobre, dze som zostal vašim sľuhom. Tam som dostal ten pohar a tak kim zme ňeprešli tamte mesta, tak som na každim mescu daco dostal, ale nič som ňeukradoľ. Ja s mojim kľučikom som sebe zasľužil ten taňer z obrusom i s poharom.“ Oňi teraz dobre sebe v hlave rozmišľeli, že jich brat kľučikar je ščešľivi, ale že oňi jemu ščesce zahamali... Tak ked šicke trome do hľadu prišľi, kľu-

čikar jich od hladu osľebodzil. Tak jim potom dobre buľo uť. Mali co jesc, i pic. Ale jak grati ťe poterhali, tak uť potom ťe starali, ťe co teraz ť nima budze? Kľučikar ale ťe něstaral, on znal co on ma. Jak uť caľkom buľi grati podrete, poťol on do krakoch, viľnal noťnički a zastrihnuľ do svojeho kabata a pomisľel sebe, ťebi maľ hadbavne grati. I tak ťe staľo. Oblekoľ ťe, pridze ku svojim bratom, tote na ťeho patra, a němoťu ťe opametac, dze on tak'e grati vzaľ. I pitali ho, ťebi i jim tak'e grati daľ, ťe oňi su jeho bratove... On jim povedzel: „No dobre, podzce ze mnu!“ Priťli na jedno mesco, povedzel jim: Zobleťce ťe!“ I vzaľ, zastrihnuľ do jich kabatoch a pomisľel, ťebi tak'e grati buľi jak i on ma! I tak ťe staľo. Oblekli ťe a veťelo pohvizdovali. Uť jim teraz dobre buľo. Mali co jesc, co pic, i co obľesc. Jak ťe grati podreli, zať kľučikar pristrihnuľ, teraz uť zľate. Jak jich oblekli, ťicke trome, tu lem ťe tota pustacina migotaľa! I ľetali po pustaciľe, priťli ať ku kraj moru. A patreľi na vodu. Tota kraľova dzjevka iťla tjeť s tamtej strani vodi i patreľa na totu pustacinu a vidzela, ťe tam trome parobci v zľatich gratoch ľetaju. Iťla do domu a povedzela svojemu ocovi, ťe co vidzela. Ocec jej povedzel, ťe to němoťe bic, ťebi tam dachto buľ, ťe tote trome uť davno zahinuli. Ale na jej pitaľe ťednuľ na ťif, i ona, a iťli patrec. Tam priťli i vidzeli, ťe tote trome vera ťiju. I voľali jich ku sebe a doraz ť nimi do ťifa ťedľi. Privezoľ jich kraľ do svojeho domu a povedzel jim: „Vi naisce muťice bic kraľovsk'e sinove!“ Oňi mu odpovedzeli: „Mi zme ťicke trome jedneho occa sinove!“ Vtedy ťe priznali. On jim povedzel tak: „Čomu sce mi pervej pravdu něpovedzeli?“ Tote dvome najstarťe povedzeli, ťe oňi toteho svojeho brata za ťľuhu trimali, ta oňi ťe haľbili povjesc, ťe to jich brat. Kraľ jim povjedzel: „Ta vidzice, spravodľivosc naverch vinsc muťi. A teraz začňeme veťele!“ Veťele ťe skončilo. Po veťelu mľadi kraľ, kľučikar, odobraľ kraľovstvo, chtore mu jeho ťveker priťľubil, a tak svojich bratoch nazad ku jich ocovi poťal, ťebi povedzeli, co ťe s jeho najmľaččim sinom staľo. Oňi priťli domu, povedzeli to ocovi. Ocec ťe zradoval, ťe najmľadťi sin daco vo ťvece naťol a raz ťe posbiral sina svojeho opatrec. Jak tam priťol, sin ho privital a veľku radosc mali v dome stareho kraľa. Po radosci navracil ťe kľučikarov ocec do svojeho domu a kľučikar zostaľ zo svoju ťenu u ťvekra a ťiju ať dňeska ked něumreľi.

Zo Spiš. Podhradia.*)

124. §. Štíri braca strelaju do jedneho buka a nemožu ho prestrefic. Co to je: Žochtar, co do něho žena mleko doji.

Štíri tiki, dva motiki a šedmi pohaňáč. Co to je: Krava, co ma štíri nohi, dva rohi i chvost.

Medzi dvoma brehami leži veper obrani. Co to je: Keď žena pečé hľeba, ta na korice cesto.

Spadla s pojda bočka a ňet takeho bednara, co bi ju pobíł: Vajco, bo keď spadňe, ta ňet takeho bednara, co bi ho pobíł.

Jedno dľuhe, dva okruhle, šuri-muri, fuk do džuri: Keď žena pečé hľeba, ta ma lopatu okruhľu a hľeb na ňej okruhľi a to šturi do peca.

Jedno leži, druhe b'ěži a trece še mu pripatra: Jak voda ceče jarkom, ta pjesek leži, voda b'ěži a verba še mu pripatra.

Z Kluknavy.**)

125. §. Pri jednim valafe das pejc minut cesti bol jeden domek. V tim domku bival džad i zo svoju ženu; žadne dzeci nĕmali. Maľi peňezi veľo, dukati a streberne peňezi. Doznaľi še o tim pejcmi študenci. Prišli oni ku temu džadovi a mu rozpravjali, že von pridze za živa do ňeba, aľe že i svojo peňezi mušĩ vzac zo sebu, co jich nahromadziľ. Že po něho pridu pejcmi anđele, co ho vezňu. Štirmi ho poňesu a pjati poňese peňezi. A to budze o sedzem dňi; poteľ naj sebe šicke peňezi do hromadki poshaňa, že pridu po něho o dvanactej v noci. Tote pejcmi študenci poobľikali še do kňežovskich šmatoch a vzaľi zo sebu i lampi. Jak ten šidzmi v'ęčar prišoľ, tak še pobrali tote študenci a šľi špivajuci ku temu domu a špivali: „O, svati Jozefe, už idzeme po tebe! A tvoje peňezi šicke ku sebe vezňeme!“ Jak von ten hlas čjul, ta hutori žeňe: „Ženo, hev dukati a tafare!“ A študenci furt špivali, poked v chiži peňezi do mecha kladli. Špivali furt: „Oh, svati Jozefe, mi pridzeme i po tvoju ženu!“ A svati Jozef, ten džad, hutoriľ žeňe: „Lem, ženo, daj perši peňezi. Oni pridu i po tebe!“ Nabrali

*) Z hádok, ktoré mi zadával a rozluštoval Martin Nĕmeth, rodák spišsko-podhrad-ký. Zápis v „Mestskom hoteli“ 22 sept. r. 1898.

**) Rozprával Alojs Podracki, 63-ročný, rodom z Kluknavy. Zápis v Kluknave v krčme Tidora 9. sept. r. 1904.

peňeži do mecha a do jedneho mecha džada Jozefa vložili a štirmi ho vžali s mechom na pleca. Pjati ňesoľ peňeži a vse mu špivali: „Svati Jozefe, dobre si se spravovaľ, bo si dukati a taľare hromadziľ!“ Šli s ňim od teho domu špivajuci. Na poľ fertaľa od teho domu buľa jedna veľka mľaka. Jak šli za drahu, ľem mu vse špivali: „O, svati Jozefe, dobre si se spravovaľ, ked si tak šumňe peňeži nahromadziľ!“ Prišli ku mľake, ľapili mu zaš špjec: „O, svati Jozefe, maj se na pozore, bo už teraz idzeme, do ňeba hore!“ Tak ho porozhaňali a na stredok do tej mľaki ho baňchli: „Budz s Bohom, Jozefe, a spomňi i na nas hore v ňebe!“ Sami lampi pohasiľi a ucekľi. Vižgrapaľ se z tej mľaki a prišoľ domu. Ľapil na ženu kričic, že zbutňeti mech daľa, virvaľ se andeľom z rukoch. A povedzel: „Bohu to dzekujem, že som do mľaki trefil, že som se ňezabiľ. Teraz čekajme, ľem se dobre trimajme, teraz ozdaj po tebe pridu, ta pujdzeme vedno. A jich čekali... a možu jich čekac do sudneho dňa.

126. §. Jeden žid maľ vo valaľe svojo roľe. Ňetrimaľ sľuhu, aľe ľem sľužku. A tej sľužke buľo meno Bora. Ona karmiľa statek, i oraľa s voľmi i šaľa i šicko robiľa. Trebaľo isc do kovaľa s rijakom, ňemaľa času. Ta hvarila svojemu panovi: „Idu oni do kovaľa, bo ja ňemam kedik.“ Pošoľ gazda do kovaľa, vžal rijak na pleco. Kovaľ mu rijak poostriľ, poveda židovi: „Ked bi plitko oraľ, vtedik treba ten kľinek nabic zo spodku, a ked budze hiľboko orac, nabic ho s verchu.“ Žid odpoveda kovaľovi: „Moja Bora o tim zna, bo ona je mudra v gazdovskej veci.“ Kovaľ poveda: „Aľe naj tak zrobi, jak povedam.“ Žid poveda kovaľovi: „Ja se o moju Boru ňestaram, bo ona mudra v každej veci. Ja som se jej raz pitaľ: „Borišo, povjedz mi, preto uľali ceľe zo zlata?“ Ta znace, co ona odpovedzela? „Preto uľali zo zlata ceľe, bo ňemali zlata na kravu; inakši bi buľi kravu uľali.“ Ta či ňe je mudra?“

Z Olcnavy.*)

127. §. Buľa jedna mac a maľa jedneho hľapčika i dzjevku. Ta išli toti dvoji prez ľes vedno. Prišli, dze zbuňici buľi; tam buľa chiža, ta vešli dnu. Jak tam vešli, na sceňe višeli nohavice

*) Rozprávala Mária *Fířik*, rodz. *Bajerovski*, rodom z Olcnavy. Zápis v Olcnave v jej bývaní 21. júna r. 1905.

i šabľa tam bola; ten chlapecik jich oblekol i šabľu pripasal. Ta bul taki mocni, jak i toti zbu'ňici. A tam bivali dvanac zbu'ňici a trinasti harňad... Zbu'ňici vtedi ňebuľi doma. Ta oňi še radzili dvoje, Janko i šestra, žebi dobre buľo, kebi oňi tam mohľi zostac bivac. Jak zbu'ňici prišli, doraz še čudovali, že kameň buľ odvaľeni od jich bivaňa, chtori kriľ dzvere, taka veľika briľa. Barz še čudovali, že chto to buľ taki mocni, že ho odvaľil? Ta išli oňi po jednim dnuka opatric, chto tam jest. A chlapec, chtori už buľ mocni, každemu odcaľ hlavu. Harňad šoľ naostatku. Teho ľem poraňil kus, potim še pitaľ, žebi mu nič ňezrobiľ, že i on budze s nima bivac. Harňad tam bivaľ a še zaľubil do šestri. Ta še potim radzili šestra s harňadom, žebi ľepši buľo, kebi oňi ľem dvojmi tam zostali bivac. Ta še naradzili, že chlapecu vidľubaju oči a že ho prez oči pušča do sveta, žebi zahinuľ, a že zostanu sami, a budu žic ľem sebe...

Aľe ja zapomnuľa ešči daco povedzec. Ked prišoľ chlapec zo šestru do zbu'ňickej chiži, oňi sebe tam šicko prepatraľi a našli jednu pivňicu. Vešli do pivňici, ta tam našli jednu princeznu, co sebe ju zbu'ňici ukradľi a ju sebe tam trimali, ona ňigda ňevidzela, kedi dzeň kedi noc, bo buľa v cme. Ta princezna povedzeľa temu hľapcu, jak tam prišoľ: „Ked me ztadzi puščiš, o trinac roki, ked budzeš mladzeňec, budzem tvoju ženu,“ a mu dala svoj persceň, že po tom persceňu ho pozna, že to akurat on...

Ked temu chlapecu oči vidľubali, pošoľ prez ľes, on še blukal po ľeše, bo buľ šľepi. On barz dluhe roki tam chodzil po ľeše a ľem še chovaľ na koreňoch a na listoch. Potim prišoľ ku jednej veľikej vodze, tak voľaľ, bo še baľ, že še zatopi. Tam jeden juhas ovce pasoľ, ta voľaľ juhasa, žebi ho preňesoľ prez vodu a še pitaľ, že co v mesce nove? Ten juhas mu hvareľ, že tam svadzba budze. A to ta ista princezna še vidavaľa, co on od ňej persceň maľ. Bo už trinac roki prešlo. On buľ šľepi, ta ňemohoľ še na termin stavic. A princezna ňeznaľa, co še s ňim staľo; mišľeľa, že už ňepriдзе, ta še vidavaľa. Ten šľepi Janko tam prave prišoľ na tu svadzbu. Na svadzbe každi žobrak dostaľ podarunek. Ta i on išoľ ku bralce. Ta ona mu spatreľa na paľcu ten persceň, co ona mu dala. Ta še ho pitaľa: „Zkadzi to ti vzaľ?“ Ta on jej povedzeľ, že to mu dala jedna princezna a že mu šľubila, že budze jeho, že to še staľo pred trinac rokami... že on oči utracil, že ňevidzi sveta. Ona doraz ten persceň vzaľa, opatreľa dobre a prešvedčila še, že to jej. Ta Janka dala zavrec do extrachiži a še mu vipitovala, co še mu

stało? Janko buł barz šumni, něchcela ho zochabic. Ked jej šicko povedzeł, co še s nim stało . . . oňi še zebrałi a ucekli. Princezna svojego braldiana zochabiła a pošla het s Jankom. Išli prez jeden les. Pod jeden križ šedli sebe. Ta prišli tri havraňi a šedli na križ. Ta jeden z tich havranoch hvareł: „Kamaraci, tej noci taka rosa budze padac, že chto budze šlepi a s tu rosu pomasci oči, ta uvidzi.“ A še vžali a pošli het te havraňi. Janko spał, princezna šicko sliš'ela. Ta rano princezna vžala rosi a Jankovi pomasciła oči, ta už vidzil. Potim še vžali ztamadz a še vraciłi do svojego kraju, do svojego occa, bo še teraz už něhaňbiła za svojeho muža, bo už vidzel a šumni buł. Jak oňi prišli do svojego occa, ta še posdavałi. Janko jej hvareł, že on idze ešči svoju šestru opatric i svojego švagra, teho harňada, co Jankovi oči vidlubał. Jak prišoł tam do tej pivňici, ta šestra Iem sama buła doma. Šestra pristala teraz ku bratovi, a doraz še radzilı proci harňadovi, žebi mu mohli šmerc zrobit. Jak harňad prišoł, ta Janko mu vidlubał oči: Oči za oči. Ale potim i šestre tak zrobił za karu, že bratovi na zradze stała.

V tej pivňici buło vefo peňeži. Ta Janko vžal všicko ztamadz. Buł vełki bohač už potim. Jak prišoł ku svojemu švekrovi, šveker už nězil, ta potim žec buł kraľom.

Z Margecian.*)

128. §. Bol mlin a minar mal jednu dzjevku. Ta še vidala za zbo'ňika. Jak ona še vidala, zaraz poznala, že kamaraci hlopa zbo'ňici. Ona še vžala a ucekala ztamadz. Prišla na ňu noc. Našla jednoho buka a v tom buku bula džura. Ta ona v tej džure obnocovala. Idu zbo'ňici ju hľedac. Němohli ju najsc. Jak išli, zacal jeden do toho buka, ta jej p'etu odoc'al. Afe von nězbač'el, až jak prišli do domu zbo'ňickoho, že mal šabľu skervavenu. Ta še vracełi nazad hľedac. Ešče nepřišli ku tomu buku, ked išoł tam jeden koritar, ta v'ezol korita. Ona še pitala tomu koritarovi, žebü ju skr'ül pod tote korita. Ta ju na sami spodek skr'ül. Stretli toti zbo'ňici koritara: „Koritaru, koritaru, zrucaj tote korita, bo ti tam daco maš.“ „Ja němam nič.“ Afe zbo'ňici išli sami, ta zrucafi, Iem na spodku jedno zochabefi. A ona pod nim zostala. Afe němohla

*) Rozprávała Mária Šima, rodom z Margecian. Zápis v Margecianoch v krčme Adolfa Satlera 20. júna r. 1905.

ešče domu zajsc. Ešče ju ulapela jedna noc, ta vešla do ufa pčoloch a tam spala. Ta jak ona v totim ufu bula, ta prišli tote zbo'ňici zaš. Ta, hvara, kedz ju nemožeme najsc, ta vezme jeden pňak pčoloh, chtori najčežši; napotrefeli na ten uf, co ona v ňom bula. Ona mala šidla pri sebe. Tak jak ju ňešfi, ta štuchala do ňich šidlama, ta jich barz klalo. Ta hvarefi: „Naj Boh skare tote pčoli, oňi nas zožru.“ Ta uf zrucefi na z'em, ona zostala. Prišla do svojoho domu. Zbo'ňici prišli za ňu do mlina. Ta še pitafi na noc. Ona hvar'ila: „Ja vas prenocujem. Afe lem na oblak,“ hvari, „pridzece po jednom, bo ocec bi vas ňevpuščil!“ Jak išol perši na oblak, ta mu zo šabfu hlavu odoc'ala a do chüži rucela. A tak šickim dvanac zbo'ňikom hlavi odoc'ala. Harnaď, trinacti, uceknul, jak zbačil, že joho kamaratom hlavi pocinala.

129. §. Mala jedna žena hlopa v herešce, toho hcela vümeňic (+ vüšfebodzie). A ňemala peňezi. Ta išla do mesta, že budze pitac milosc od panoch. Na cesce našla jednu koňsku hlavu, v ňej š'edzem vajca. Sama ňeznala, naco to jej dobre budze, a vžala ju. Tak prišla ku panom a pitala panoch, žebi jej hlopa puščefi. Ta jej panove povedzeli: „Ked nam taku hadku odhadneš, co mü ju ňebudzeme znac, ta ci ho puščime.“ Ta ona jim zahadala: „Išla som, našla som, š'edzem živich umartoho vžala som, a ja som osma som, dzevjatoho vüšfebodzie hcela som.“ Ta panove hadafi, co to take, a ňemohli odhadnuc. Ta jej povedzeli: „Odhadňi nam sama, ta hlopa ci prepuščime.“ Ta ona jim ukazala totu hlavu koňsku, v chtovej bufi š'edzem vajca, a povedzela: „Išla som, našla som, š'edzem živich umartoho vžala som, a ja som osma som, dzevjatoho vüšfebodzie hcela som!“ Panove še rozkajafi a jej hlopa vüdaf, bo ho s hadku vüšfebodzila.

130. §. Raz jedna mac mala jednoho sina. Ta mac mu umarla. Ta žal sebe ten sin frajerku. I tota frajerka mu umarla. I mac i frajerka mali s čertami robotu a čerci jich vžafi. Potom už i on za ňima chcel umr'ec. Ta pošol ku kňezom do koscela. Te kňezove mu povedafi, že muši za tri dñi na koscele ležic, až potom umre. Bo že joho mac i frajerka s čertami mali robotu. A že ešcik ztamadz s druhoho šveta pridze raz nazad. Ta on pošol za tri dñi na koscele ležec a umar. Potom ho spuščefi na limboch do pekla. Chodzil po pekle a vidz'il svoju mac'er. Ta ho vitala: „Vitaj, Jurik, v našej

žemi, dze ší se tu vžal? Pristaň ku mñe!“ Von sebe povedzel: „Bože, budz miloscivi mñe hrišnomu!“ Mac se stracela; ona bula čert. Potom vidzel frajerku: „Vitaj, Jurik, v našej žemi, dze ší se tu vžal? Pristaň ku mñe!“ On sebe zaš mišlel: „Bože budz miloscivi mñe hrišnomu!“ I tota se mu prepadla. Potom išli kravi, šol bujak... ta ž'em rohami rucali. Lem povedzel: „Bože, budz miloscivi...“, zaš se mu šitko prepadlo. Prišol ku jednomu veľkomu mostu. Tam ňebuŕi lem britve a nože. Ta jak šol prez most, ta se mu britve i nože podzvihali. Ta pod mostom vidzel svoju vlasnu mac'er, v žemi po kolena stala. Prez ten most zrovna šol do ňeba. Ta tam v ňebe za rok bol. Bohocec mu tak povedal: „Jurik, vstaň, bo ší rok tu, a idz na henten švet nazad. Co ší tu vidz'il, žebi ší tam nič nehvar'il.“ Ta z ňeba zaš išol nazad prez peklo ku tim limbom. Vicahŕi ho nazad. Prišol do koscela. Už ho tote kñezove tam čakali, ta se ho pitali, jak tam na druhom švece? Ta jim povedzel, ta jak i tu: Ňespravodlivosc i spravodlivosc. Zakriŕi ho v koscefe plachtu a za tri dñi tam ležel, na koscefe. Ta se rozsipal na prach a pošol potom do ňeba.

131. §. Bol raz jeden minar, ta mal tri dzjevki. Prišli tam do toho mñina zbo'ñici za muž pitac jednu joho ceru. Ta von dal najstaršu. Šedŕi zbo'ñici do koča a išli. Ta dluhi čas se jej vidzel. Ta se pitala: „Kedi už pridzeme domu?“ A zbo'ñik jej povedzel, že už ňe dľuho pojdu. Ta jak prišli domu, ta jej dali jesc: z ľudzi ruki. Ona toti ruki rucala pod stol a miš od ňij odbirala. Tota jich vlačela do džuri. Jak zbo'ñici išli na zboj, ta jej zochabeli dvanac kľuče a trinasti jej ňezochabeli. Ale ona, jak už odešli, otvorela totu trinastu chižu. Ta tam vidzela z ľudzi trupi. Jak prišli domu, doraz jej hlavu odec'ali. Ta pošli po totu stredñu. Hvareŕi minarovi: „Daj nam totu stredñu ceru za ženu pre našoho kamarata, tej staršej nič ňechibi, lem ptač'e mľeko.“ Ta ta stredña išla. Prišla tam, ta se jich pitala: „Dze moja šestra?“ „Ta se ci skrila. Ti budz tu a možeš chodzic po dvanac chižoch, ale do trinastej ňechodz.“ Ale i ona pošla, i tam spatrela svoju šestru zabitu. I ju zabilo zbo'ñici. Pošli zbo'ñici i po totu najmladšu. Minar barz plakaŕ, že zостаŕe prez dzjevkoč, ale zbo'ñici hvareŕi, že ho pridu dzjevki každi tidzeň opatric. Jak už tota najmladša prišla do zbo'ñickoho domu, ta se harnađa pitala: „Dze moja šestri?“ „Ta šak jich ňeskorši uvidziš!“ I jej dali take jedzeŕe: Palce z rukoch

z ľudzi. Ona nič nejedla. Povedzela, že je ňe hladna, bo še doma najedla. Vzáli se zbo'ňici a išli na zboj. Ona zametala tote chiže dvanac, i pošla i do tej trinastej, ta spatrela tam trupi z ľudzi i zo svojich šestroč. Ona sebe nabrala zlata i striebla i šati vžala mešacovo i hvjezdovo i slunkovo a do laskovich orješkoch jich sebe zapakovala, i jednu štrudľu sebe prihotovila a do ňij šedla, i išla v totej štrudľi popod zem. Zbo'ňici se vracili a vidž'ili, co jim tota najmladša pokradla a feceli za ňu. Ale ňemohli ju lapic. Ona prišla do jedneho pana, ta se pitala do službi, že jim budze huši pajsc. Tamten pan mal jedneho sina, ta se bral na bal jak mladzeñec. Kedz mladzeñec odešol, ona oblekla mešacovo šati a pošla tjež na bal. Ta se mu tam spačela. Ta chcel s ňu isc a pital se, že zkadzi je, ale ona mu ňepovedzela. Na druhi več'ar zaš išol na bal, oblekla hvjezdovo šati i zub sebe ozlacela. Ta zaš se mu popačela, zaš ju bral na tañec. Že zkadzi je? pital se zaš. Ona zaš mu ňepovedzela, že zkadzi je. Na treci več'ar zaš išol na ten bal. Napridz povedzel svojej mamuši i tatuš'ovi, že von se budze žeñic. Že on ešče ñigda taku šumnu ňevidzel, jak jedna chodzi na tañec. Ta že totu sebe vezñe za ženu. Ta pošol na treci raz na ten tañec. Ta prišla i ona a slunkovo šati obfikla i zlati zub mala. Jak ju oblap'íl, už ju vecej ňepuščil až doma u tatuša. Pitaju se rano: „Dze hušarka?“ Ta povedzela kucharka, že šla na bal, a že kucharka vidzela, že pokrijome slunkovo šati obfikala... i že se ňevracela. Teraz vidzeli, že to ona bula, co se sinovi zapačela. Ta se sin s ňu žeñil. Už das rok žili, prišol zbo'ňik a pital se na noc. Ona ho ňeohcela prenocovac, bo ona ho poznala doraz. Ale jej pan ho chcel prenocovac. Pan se bral včas rano na pofovañe, ale ho žena ňepuščela. Bo kebi von bol z domu odešol, zbo'ňik bi jej bol šmenc zrohjol, bo jej spatril zlati zub a vedzel, že zobrala zbo'ňicke zlato i strjeblo, i šati. Zbo'ňik jej povedzel: „Dobre maš, že si svojeho pana zotrimala doma, že si ho ňepuščela, bo bi som ci život bol odobral.“ Zbo'ňika chceli tam zlapac, ale jim uc'ek a ona žije i s hlopom i doteraz, kedz ňeumarla.

Z Cepľičky.

132. §. Jeden otec mal troch sinoch.*) Jak už veľke virosli, ta hvareli: „Tato, mi se budzeme žeñic!“ Najsamperši staršemu

*) Rozprával Ján *Kračko*, 17-ročny, rodom z Cepľičky. Zápis v Marku-
šovciach v hostinci Holendera 28. aug. r. 1904.

hvarrel otec: „Muj sinu, keď se ožeňiš, z čeho si hižu vibuduješ?“ „Z pařicoh!“ No dobre, jak se ten ožeňil, teraz se chcel žeňic stredňi. Ta zaš se teho pital otec: „Ta ti sebe z čeho hižu vibuduješ?“ „Zo šena!“ No dobre, jak ten druhi se ožeňil, chcel se aj najmladši žeňic. Jak se ožeňil, ta si vibudoval hižu zo slami. A každi sebe budoval hižu jeden od drugeho dařeko. Otec išol ich opatric o tri roki. Na to iste mesco, dze ich odšikoval. Afe ňenašol ich. Prišol vjeter, hiži zabrał; přišli viřci a sinoch požrefi.

133. §. Jeden krař mal dvoch sinoch.*) Už mali po sedzennac roki, ta se puscili do sveta. Otec im kupil řinti, zbroj im ku sebe dal. Išli oni jednu huru, stretři dzivu sviňu. Oni se preřekři, zastřefic ju sceli, afe ona kriči: „Ňestřefajce, dam vam po jednim mladim.“ Dala im po jednim mladim. Vzali zo sebu. Višli višej, našli medzvezdicu. Oni se barz uřekři, že ich tam rozterha. Sceli ju zastřefic: Ňestřefajce, dam vam po jednim mladim.“ Višli dařej, našli levicu. Sceli ju zastřefic. Ona povedala: „Ňezastřefce me, dam vam po jednim mladim.“ Išli s tima mladima po jednej cesce. Přišli na križnu cestu. Ňeznali zkadzi maju isc, či na levo, či na pravo. Puscili se na pravo. Přišli do jednej dzedzini. Barz tam smutňe bulo. Pitali se, č'o tak v calej dzedziňe smutno. „Mame jednu studňu, jest v ňej šarkaň, každi dzeň musime mu jedneho človeka vřucic. Teraz přišol poradek na princeznu.“ Cestovňici hvareli, že princeznu vimožu, keď ju jednemu zpomedzi ňich daju za ženu. Krař povedzel: „Dam ju!“ Dobre. Vzali po jednim dreve, uderili po zřube, viskočil šarkaň zo studňi . . . Vzali meč, scali mu hlavi. Tak se jeden starši z ňich pobral s tu princeznu. Puscil on se raz na pořovku a hvaril jej, že pridze o tri dňi domu nazad. Tu treci dzeň prihadza, muža doma ňet. Přišla tam jedna baba, rozterhala ho. Přišol jeho brat ku krařovi, vzala princezna teho mesto muža. Ten se puscil tež na pořovku. Přišla tota ista baba, scela ho tjež zmarňic. On ju vzal, vipukal; sama se mu priznala, že mu brata zmarňila. Musela ho potim tak poskladac, jak ho rozterhala. Perši ho složila: Tam dze hlava: nohi. Lاپil ju tam bic; musela ho porozbirac a nazad poskladac. Přišli potim obidva braca domu a princezna ňeznala, cħtori jej muž . . .

*) Rozprávál Ján Fedor, 17-ročňý, rodom z Cepľičky. Zápis v Markušovciach v hostřinci Holendera 28. aug. r. 1904.

Z Hnilčika.

134. §. Bul jeden šedlak. *) Perša žena mu zomrela. Mal od nej jednu dzjevku. On se potim oženil a si vžal druhu ženu. Tjež mal jednu dzjevku od tej. Tota od peršej ženi bula barz šumna, tota druga bula barz bridka. A nežnala ta druga nič' robic, bula leñiva, leñuch. Č'o tota perša dzjevka porobila, jakukolvek robotu, či šila, ta macoha svojmu (+ svojemu) mužovi ukazovala: „Kukaj, č'o moja dzjevka porobi, a tvoja nič', tvoja lem taki lengeč (+ leñuch). Mušiš mi ju z domu pratac.“ Už i pitačoch dostala tota perša, a macoha lem svoju davala, ale ju žaden nechcel; bula tak bridka. Tak ona potim ostro hvarila: „Mušiš mi ju z domu odpratac!“ Ta muž jej hvarel: „Už ja ju odšikujem, lem jej dač'o poshañaj, že budze mac č'o jesc.“ Ta ona hitro ošala popel mesto muki a z teho jej napekla kolače a jej do takej starej plachti navjazala. Ocec ju vžal, tu dzjevku, a pošol z ňu veľkima, hustima lesami. Prišol na jednu luku. Tam narubal dreva a zrobil jej domek. Potim se posbiral a kazal jej, žebi dač'o mu navarila. On šol do lesa dreva narubac. Na jednu fichtu pribil deščku. Jak vjeter duval, tak deščka vse klopkala. Ona mišfela, že to ocec drevo rube. Zložila ohña, č'o scela jesc navaric. Rozvjazala tu plachtu, č'o jej macoha navjazala, ta lem sami popel mala. Ta barz plakala a už išol v'eč'ar, ta šla von vipatrač oca, tam dze klopkało. Tu vidzi, že tam deščka na fihce pripravena. Še vracela nazad do hižki a barz plakala, že ju ocec samu ňehal a v tim, jak tak plakala, zaklopkal na dzvere jeden džadek a to bul na pjac hlap a na lokec brada. „No, jakže se maš tu, dzjevečko?“ „Ta plano, bo me ocec ňehal (+ „zohabil“) samu. A ja teraz tu ňemam aňi č'o jesc, bo macoha navjazala popel mesto muki.“ „A či bi si mñe ñeprenocovala?“ „Ked vam ňemam č'o popravie, aj z čeho uvaric jesc, bo mam lem popel mesto muki.“ „No ñeplač, dzjevko. nič', lem idz do komori, tam maš mi č'o i popravie i muki maš dose, č'o mi uvariš.“ Ona šla do komori a tu vidzi polno pernati (= perie), i posceľ, i muki mala polne mehi. Ona doraz temu džadkovi navarila i popravila mu. Tak se on lehnul spac i ona. Rano jak stanul ten džadek, ta se jej pekñe podzekoval a polno peñeží jej nasipal na komoru a odejšol. Potim dobre si žila. Raz jej ocec doma hvarel

*) Rozprávala Marta Leško, rodom z Hnilčika. Zápis vo farskej budove 20. sept. 1893.

svoje žene: „Mušim isc svoju dzjevku opatric, jak še ona ma!“ Ešče lem bul daleko, už mu išla v streti. „Ah, poce, poce, jak mne je tu dobre!“ a mu rozpravjala, jak bul pri nej jeden džadek. Ona ocovi doraz navarila a mu dala jesc. I kolače mu napekla, č'o vžal zo sebu. A do tej placht, č'o jej macoha navjazala popelu, ta mu polno pežezi nasipala. Prišol ocec do domu, ta volal: „Ženo, daj koš, bo nššem polno pežežoch i kolače, č'o mi moja dzjevka nadala.“ „Ba kosci z tvoje dzjevki!“ A ked vidzela pežezi, ta še zradovala. „Ah, mužičku, ked jej je tak dobre, ta i moju dzjevku odšikuj.“ „No ta ja ju odšikujem, lem nas rano viprav.“ Ona calu noc pekla kolače a muki do mješkoch nasipala a to jej navjazala, nakladla jej slašini, me'sa, žebi mala č'o jesc. Ocec šol s ňu, išli zaš hurami, Iesani, až prišli na jednu luku. A tam jej tjež vibudoval domek a kazal jej, žebi doraz navarila. Ona navarila, še najedol ocec i ona, a on potim šol domu. „Lem tu, moja dzjevečko, zostaš, maš č'o jesc a ňehladuj, navar si. Ja ce pridzem o tidzeš opatric.“ On še posbiral, šol domu. Ona špivala si, tancovala až kim še ňezotmilo. Jak še zotmilo, prišol zaš jeden džadek še pitac na noc. Jak še pital na noc, či bi ho ňeprenocovala a jemu jesc ňenavarila, ona ho okrikala: „Či bi som mohla? Teraz som prišla. Džada nocovac a ešče varic mu? Mac s džadom robotu!“ Trepla s dzvermi a zamkla. Ona še potim Iehla spac. O polnoci, o dvanastej, ten džadek prišol dnu dzvermi a šol prosto ku poscefi a milu dzjevku ulapil do harsci a v rukoch postrasal, tak že šicke kosci na kopku z nej višeceli a skuru i hlavu nad dzvere pribil. Ocec ju išol opatric, ta žena mu hvarela: „Vež plachtu, že budžeš mal v čim došese pežezi.“ On vžal tu plachtu a šol. Ešči lem bul daleko, už vidzel, že zo dzveroch dzjevka zubi viškira: „Ej, totej moje dzjevke dobre. Ešči som daleko, už še šmeje!“ Prišol ku dzverom, tu vidzi hlavu i skuru pribitu. Vejšol do hiži, tam najšol na kopke kosci. On te kosci posbiral do placht, i tu skuru s tu hlavu zavjazal a vžal na herbet. A šol domu. Ešči bul daleko, už mu žena Iecela v streti: „Ah, mužičku, jakže še moja dzjevka ma?“ „Dobre še ma.“ „Či ňeseš pežezi?“ „Oj, nššem!“ Ona Iecela napredek do hiži nahotovic koš. Mili hlop jej vsipal polen koš koscoch i skuru i s hlavu. „Tu maš, moja žena, z tvoje dzjevki.“

135. §. Mal jeden otec jedneho sina a on si ho tak vi-choval, že se hrožně cešil v něm, bo lem teho jedneho mal. *) Sin raz povedzel, že se budze žeňic, bo že už ma šesc i dvacec roki. „A ked si taku ženu najdzem,“ povedzel, „bjelu jak sňeh a čer-venu jak krev, ta se ožeňim!“ Tak pošol hurami Iesami a veľkima pustacinami. Prišol na jeden verh. Ta tam si mišlel, dze se ma obracic? Tak vidzel švetlo v jednej hiži, tak šol až tam. Ta se pital na noc. Stara žena mu otvorila a volala ho dnu. Tak on tak sebe pomišlel, jak vidzel v tim dome tri dzjevki: „Jedna z nich moja muši bic.“ Ona bula bjela jak sňeh a červená jak krev. Tak on se pital k tej starej do službi na druhi dzeň. Ta ona povedzela, že vdzečnie ho prijme do službi, že ma veľku robotu: „Budzeš varovac žito i pšeniću, žebi ptački zarno ňevisbirafi!“ Ta v jedno rano mu povedala, žebi išol varovac to zarno. Afe tak žebi on varoval toto zarno, žebi ptački ho ňevizrefi. Ked prišol domu perši dzeň, ta se ho pitala, či dobre varoval? On jej odpovedzel: „Dobre!“ „No,“ hvari, „ked dobre budzeš varoval, ta ci jednu dzjevku dam.“ A on odpovedal doraz: „Totu, č'o naj-krajša!“ Tak i v druhi dzeň pošol varovac, i v treci a dobre ova-roval. To starej ňe dobre se pačilo. Ona povedala več'ar, žebi dzjevki stavjali vodu, že budu rano grati prac. A to mala bic voda na teho pastira, scela ho uvaric, Iebo mu najkrajšu dzjevku ňe-hccla dac za ženu. Afe ta najkrajša ho ľubila, ta mu vizradzila, že voda na ňeho pripravena... žebi se posbirafi het. V noci ona ho zobudzila. Vzála pohar i hantuch i hrebeň zo sebu a pošli hurami, Iesami, veľkima pustacinami. Jak to stara zbačila, s ru-kami zalamala: „No už mi ucekfi!“ Tak zavolala na dzjevki: „Stavajce, davajce mi žefezne boti i žefezne vidli i žefeznu lopatu, bo mi už ta bestija ucekla!“ Tak ona se posbirala za ňima. Ked oňi ucekali tak tota najkrajša volala na ňeho: „Ohladni se, či už nas stara ňelape, bo me prave lico paŕi.“ Ta jak už ňedafeko ňich bula, ta tota virucila hrebeň. Tak se spravil veľiki Ies. Ta kim ona, ta stara, obejšla ten Ies, oňi zaš daŕi ucekfi. Jak jich dohoňila zaš ta stara, ta zavolala ukradzena na ňeho: „Ohladni se, bo me prave lico paŕi!“ Tak ona vzála pohar, prerucila, spravil se škle-ňeni verh. Ta zaš kim ta stara ten škleňeni verh obejšla, oňi daŕi

*) Rozprávala Anna Leško, rodom z Hnilčika. Zápis vo farskej budove 20 sept. r. 1898.

ucekli. Neskorši zaš zavolala ukradzena na ňeho: „Ohľadŕi ňe, bo me lave lico pali. Uŕ nas teraz isce ulapi. Ale znaš č'o: Ja prerucim hantuch a z teho hantuha ňe zrobi voda a ja ňe zrobim kačku a ti budzeš kačurom. Ta stara budze mac okulare, č'o ona nas budze hľadac v tej vodze. Ale znaš č'o: Ti ňe skriješ pod molu a ja budzem varovac, ŕebi som jej mohla ukradnuc te okulare. Ked jich ukradŕnem, tak budzeme ňeŕaŕlive. A ked ňeukradŕnem, ta zme zatracene, bo ona nas zmariŕi.“ Jak stara priľecela, tak doraz do vodi skokla a jich hľadala. Ta tota ukradzena ňe jej pristrehla a okulare ukradla. Tak potim na ňeho volala: „Plivaj ku kraju!“ Ta jak vinŕŕi von z vodi, vinŕŕi na verh, tak volala stara na ŕnich: „Tak, to vaŕo ňeŕese, ŕe sce mŕne tak zradzili!“ Tak on ju, totu ukradzenu, doraz oblapil za ruku, ona jeho: „Ti budzeš moja a ja tvoj!“ Tak zaš poŕŕi hurami, iesami, veľkima pustacinami ku ocovi. Jak priŕŕi domu, ocec ho ŕnepoznal. Ale on oca hej. Tak ňe oca pital: „Či me poznace?“ Ta on hvarel: „ŕe!“ „ŕak ja som vaŕ sin!“ Tak on, ocec, od radosci rukama zalamal nad ŕnim, ŕe eŕŕik ho vidzi. „A či maŕ tu ŕenu?“ „O, hej! Jaku som hvarel, ta taku: Bjelu jak ŕňeh, červenu jak krev!“ Tak ňe uŕ potim oŕeňil. Robili veľiku svadzbu. Pifi i jedfi, hoscoch bulo veľo. I hrafi jim, tancovali. — Moje lube blazŕi, uŕ po ŕitkej kazŕi . . .

Z Hnilca.*)

136. ŕ. Bula raz jedna chudobna vdova, a ta mala lem jednu dzjevku, ftera ňe Zuzka volala. Nemali ani rolički, ani kravički, tak ňe muŕeli lem z predzena hovac. Zuzka bulo pekne a poradne dzjevče, ale mala jednu veľiku hibu, ŕe bula barz leniva, č'o ju raz matka ku haŕplu posadzila motac, vŕe ňe rozplakala, a ked ju matka presc priŕilila, puscila ňe nahlas do revu. To matku barz merzelo, a jeden dzen tak ňe na nu rozhnevala, ŕe ju dobre vibuchtala. Potim ňe tak ŕalosne rozplakala, ŕe ju bulo na daleko čuc.

Znedobački prave vtedi iŕla ztamadz kralovna. A ked ten ŕalosni plač ŕliŕela, zostala stac, zejŕla s koča a vejŕla do hiŕi, bo

*) Túto prípviedku uverejňil Ján Kovalčik v Slov. Pohľ. z r. 1900, na str. 393--397, a síce pod titulom „Tri prádky“. Uŕ sám titul prezradzuje, ŕe je tam nie podaná verne dľa miestneho hovoru. Miesto „prádka“ povedia v Hnilci „kudzelŕica“. Čo do jazyka opravila ju Zuzana Kačir, rødom z Hnilca. Oprava sa diala v Hnilci na fare za spoluúčinkovania p. farára ŕtefana Miŕika 1. sept. r. 1904.

sebe mišlela, že še v hiži dajake neščesce stac mušelo. Ked Zuzku tak žalosne plakac vidzela, pitala še jej šumne: „Č'o ci, že plačeš, mojo zlate dzecko?“

„Ach, matka me ubila.“

V tim še obracila kralovna ku matke: „Preč'ože biješ to nebožatko dzjevče?“

Matka še zlekla a neznala pram, č'o ma na to odpovedzec; bo še hanbila pred kralovnu povedzec, že ma taku lenivu dzjevku, č'o ju preto i bic muši. Naostatku povedzela: „Ach, najmiloscivejša kralovna, ja mam s tim dzjevčecom velike trapene, bo nesce nič' inšo robic, lem presc, pri kudzeli bi dzen i noc sedzelo. Dneš me už barz nahnevala, a dala som jej daskefa pejscu po herbece.“

Kralovnej še dzjevče barz zapačilo, bo i ona barz rada mala predzivo a preto povedzela matke: „Ja vam scem dač'o povedzec, matko, ked vaša dzjevka naozaj tak rada predze, to ju dajce mne, ja še o nu budzem starac. V mojim zamku mam dose najkrasnejšeho a najfajnejšeho lenu, a ked budze u mne taka frišna jak doma, ta jej obecam, že to neobanuje.“

Temu še matka barz pocišila a kralovna vžala dzjevče pram zo sebu na svoj zamek. Ked tam prišli, vžala kralovna Zuzku za ruku a odvedla ju do troch velikich hižoch, vo fterich bulo nakladzeno polno lenu až po povalinu. Ale jaki to bul len? On še bliščel jak zlato, a streberne nitki buli take meke jak napredzeni hadbav. Potim povedzela kralovna: „Budz frišna, moja dzjevko, a ked ten len, fteri ši tu vidzela, šicek spredzeš, vtedi dostaneš mojeho sina za hlopa a budzeš kralovnu.“

Dala jej donesc i barz peknu kudzel (= praslicu) zo zlata a polen koš zlatih vrecenoch a nehala ju samu v peršej hiži.

Ked kralovna od nej odejšla, sedla si Zuzka ku obloku a počala plakac, žebi še bula skala nad nu pohla; bo vidzela, že telo lenu sprese nemože, hoc bi predla za sto roki od rana do večera každi dzen! — A jakže bi ona bula mohla dač'o zrobie, ked tak nerada predla! — Tak v mišlenkoch prešedzela calu noc, barz plakala, a až do sameho poledna ani s palcom nerušila.

Ked prišlo poledne, prišla kralovna popatrec, kelo Zuzka napredla, a barz še začuovala, ked vidzela, že še ani palcom predzi nedotla. Zuzka še vihvarala, že jej je barz žal za matku a že od plaču nič' robic nemohla. Kralovna jej uverila a ju pocišila:

„Nermuc še, moja dzjevečko a budz jutre frišnejša, žebi ši mojeho sina za hlopa dostala.“

Keď kralovna od nej odejšla, zaš se ku obloku šedla, von vizirala, zdihala si a nič' inše až do večera nerobila, a tak i druhi dzen až do poledna.

Na poledne prišla zaš kralovna a začudovala se ešči horši jak včera, keď vidzela, že se Zuzka lenu nedotla (= nedotkla) i hnevava še. Zuzka še tak vihvarala, že ju hlava barz bolela, a preto že nič' robic nemohla. Kralovna še s tim uspokojila, ale keď od nej odhadzala, ostro jej prihvarela: „Teraz je už ostatni čas, abi ši še do roboti lapila, keď sceš mojeho sina za hlopa dostac a kralovnu še stac.“

Ale aj treci dzen Zuzka nič' nerobila, jak i za perše dva dni: na kudzel še ani neobzrela; ale lem vše pri obloku šedzela a vše von oblokom kukala. Keď prišlo poledne, vejšla dnu dzvermi kralovna; a keď vidzela, že Zuzka zas nič' nerobila, barz še pohnevava a skrikla: „Čuješ, Zuzko! dneš je ostatni termin! Keď ešči ani jutre predzi nenajdzem, ta ne lem mojeho sina za hlopa nedostaneš, ale ce dam zavrec do hereštu, dze jest polno hadoch, žaboch a jaščurkoch, a tam od hladu zahineš, potim už nebudzeš vecej daromničic a mne klamac.“ S tim še kralovna od nej odvracila, višla z hiži von, a durkla dzvermi.

Lem teraz ešči bula Zuzka v strahu, žimni znoj jej kapkal s čola, keď sebe na jutrejši dzen pomišlela. Č'o mala počac? Naostatku lem nadzala (= nakrútila) lenu na kudzel, šedla sebe ku nej a počala presc. Ale jakže mohla pri tej kudzeli dlukši vitrimac, keď bula taka leniva! A tak zaš lem prestala presc, postavila še ku obloku a nahlas plakala až do sameho večera.

Naraz zaklopka dachto na oblok. Zuzka popatri a vidzi tri-bridke stare ženi. Jedna mala taku dluhu spodnu vargu, že jej až na bradu višela, druha mala na pravej ruk'e tak veliki palec, že sebe s nim calu dlan zakric mohla, a ta treca mala taku široku pravu nohu, jak bi ju lem s cepami bula rozmlacenu mala. Jak jich Zuzka zazrela, barz še prelekla a nastrašila, tak že od obloka až na sred hiži odskočila. Ale te stare ženi še ku nej usmjevali a kivali, žebi jim lem oblok otvorila a žebi še jich nič' nebala.

„Pamboh daj šcesce, šumne dzjevče!“ povedzeli, „č'ože tak žalosne plačeš?“

Zuzka še ošmelila a s plačom odpovedzela: „Ach, jakže bi som ja zarmucena neplakala, ked mi rozkazali, žebi som spredla šicek len, č'o tu i ešči vo dvoch hižoch druhich naukladani.“

Tak rozpravjala Zuzka tim starim ženom šicko, č'o še s nu stalo, a i to še jim priznala, že jej kralovna obecala, že ked ten šicek len spredze, že jej sina da za hlopa a s nim i kralovstvo že dostane. „Ale č'o mi to šicko spomože,“ povedzela dalej, „ja — zakla budzem živa, telo lenu nespredzem.“

Na to še zašmjali stare ženi a povedzeli: „Ked nam obecaš, že nas na svoju svadzbu zavolaš, ku stolu nas posadziš medzi druhich hoscoch, že še za nas hanbic nebudzeš, ta še ci podzvolime, že šicek ten len spredzeme za tebe, lem še tak začuduješ, jak nam to hitro pujdze.“

„Ach, z najveksu radoscu vam šicko na volu spravim,“ odpovedzela Zuzka, „lem počnice čim skorej.“

Tri ženi vejšli prez oblok do hiži, kazali Zuzke, žebi sebe lehla spac a lapili pram do roboti. Stara s velikim palcom cahala nitki z lenu, ta s veliku vargu jih šfinila a ta zo široku nohu cahala kolesko a robota jim išla od ruki jak bi palil. Mušim vam povedzec, že to bula kudzel s koleskom, hašpel. Ked rano počalo švitac a Zuzka z posceli stanula, začudovala še, ked vidzela peknu, rovnu a cenučku predzu tak, že jej od radosci až serco skakalo; v lene ale už bula taka dzira, do fterej bi še i sama bula vmescila. Ženi odejšli a obekali, že na več'ar zaš pridu a odejšli prez otvoreni oblok.

Kolo poledna prišla kralovna popatrec, či Zuzka zaš nedaremničila. Ale jak tak dužo peknej predzi spatrela, začudovala še nad tim, jej čolo še vijašnilo a pohvalila Zuzkinu ušilovnose.

Jak še zmerklo, stali zaš tri stare ženi pri obloku, a Zuzka jim s radoscu otvorila. Tak išlo každy noc, na merkanu prišli a na švitanu odejšli; a ked Zuzka spala, lenu v hiži vse odbudalo, a naostatku cala prazna zostala. Za každy razom, ked kralovna na poledne do hiži prišla opatrec kudzelnicu, nemohla še ani nad peknu predzu prečudovac a ani neznala, jak ma jej ušilovnose a jej šikovnose pohvalic. Vecej razi povedzela: „Mojo zlate dzecko! jak mi žal, že som ci z počatku tak ubližila.“ V drugej hiži tjež tak hitro lenu odbudalo, a ked še i ta vipraznila, počala kralovna pripravjac še ku svadzbe; na ostatku, jak už v trecej hiži lenu

lem kuččik bulo, dzekovala Zuzka dobrim starim ženom z caleho serca, že jej tak z bjedi pomohli, te ale jej odpovedzeli: „Lem nezapomni, č'o ší nam obecala a uvidiš, že neobanuješ!“

A ked už zo šickich troch hižoch len spredzeni bul, už bulo šicko ku svadzbe hotovo. Mladi kral še barz cešil vo svojej mladej, krasnej a pišnej nevesce a jeden dzen jej povedzel: „Žadaj, č'o sceš ode mne a to šicko še ci stane.“

Tu prišli Zuzke na mišel te tri stare ženi a odpovedzela: „Ja mam doma tri stare cetki, oni su hudobne, ale dobre a statečne ženi a velo dobrego mi zrobili; ta dozvol mi, žebi som jich na moju svadzbu sebe zavolac mohla.“ Vdzečne na to pristali mladi kral i jeho matka.

V dzen svadzobný, prave ked už hosce ku stolu šedac počali, otvorili še dzvere a dnu do hiži vejšli tri stare ženi, pekne po starošvetski oblečene. Lem č'o jich zazrela mlada nevesta, išla jim v streti a privitala jich šumne: „Vitajce mi, moja lube cetki, z caleho serca vas vitam! Poce a šednice sebe ku mne ku stolu.“

Hosce lem jeden na drugeho kukali a buli bi še šicke rozrehotali, kebi še krala nebuli bali; kral sam jak i kralovna še zapalili v tvari jako najkrajše ruže, ale nešmjeli nič' mladej nevesce povedac, ked jej už pred svadzbu ku temu privolili.

Pri stole kladla jim Zuzka sama najlepše falatki na tanere, nalevala jim z najlepšeho vina a nukala jich prijazno, žebi lem jedli a pili.

Ked po stole šicke postavali, prišol kral ku starej žene zo široku nohu a pital še jej: „Luba matko, povecceže mi, pitam vas, č'omu to, že je vaša noha taka široka?“

„Od predzena, najmiloscivejši kralovski sinu, od predzena.“

A on še obracil ku drugej zo širokim palcom a pital še jej: „Luba matko. Č'omu to, že taki široki palec mace?“

„Od predzena mam, moj pane od predzena.“

Potom išol ešči ku tej s velku spodnu vargu a pital še jej tjež: „Luba matko! Od čeho mace taku veliku spodnu vargu, ftera vam až nižej bradi viši?“

„Od predzena, miloscivi pane, od predzena.“

Ked to mladi kral počul, barz še preleknul a zakazal navše svojej peknej žene presc, najvecej ale hašpla še dotnuc, žebi i ona nedostala od predzena taki široki palec a bridku vargu, ftera bi jej až nižej bradi višela.

V tím se stracili tři stare ženi z palaca a nichto neznal, dze se podzeli. Lem Zuzka jich v sercu požehnavala, kelo razi sebe na nich pomišlela, a nigdi tak s radoscu žena rozkaz svojeho hlopa neusluhla, jak Zuzka, už teraz mlada kralovna, kralov zakaz, žebi nigdi vecej nepredla.

Z Vyšných Repáš.*)

137. §. Maŭ mlinar sŭuhu. Raz išoŭ do m'jesta, ta temu sŭuhovi rozkazaŭ, žebi išoŭ do Iesa s voŭmi na drevo. Sŭuha pošoŭ. Dreva sebe nahotoviŭ a poprahaŭ te voŭi. Afe prišoŭ medvedz, ta mu te voŭi pobiŭ. Sŭuha se radovaŭ, že sam zo zdrav'jom uceknuŭ. Prišoŭ domu, ta mlinar se ho pitaŭ, dze voŭi? Ta un mu tak povedaŭ: „Prišoŭ medvedz, ta mi voŭi pobiŭ.“ Ta mlinar sŭuhu vihnaŭ do Iesa, žebi cholem vuz domu došikovaŭ. Sŭuha pošoŭ do Iesa, prišoŭ ku jednej dzire, ta našou tam mŭadich medvedzov. Vzaŭ te medvedze, s voza drevo zrucaŭ, ta jich zaprahnuŭ. Privjizoŭ vuz domu. Mlinar lem oči vivaŭiŭ. Barz se mu zapačiŭ, že je taki šikovni a mu obecaŭ, že ked budze za dzešec roki pri ņim, že mu da svoju dzivku za ženu. I daŭ mu ju. Tak žiŭ a teho mlinara chovaŭ do šmerci. Afe po mlinarovej šmerci zrobiŭ se pŭani. Žiŭi duch ho podštuchovaŭ, cahaŭ ho krajse, bo buŭ zo zbu'ničkej rodzini. Maŭ jedenac bratov a oŭi buŭi šitke zbujŭici. Pošoŭ, ta se š ņima zešoŭ. Ta chodzilŭ krajse. Tak raz prišŭi až tam do jeho mlina. Jeho žena zbačiŭa zbujŭikov, pošŭa rovno do sipaŭca, ta na tri spusti se zamkŭa. Na sipaŭcu buŭ jeden vihfadčik, taki, co mohoŭ chŭop prez ņeho prejse. Pošŭi k ņemu. Sami peršŭi ten jej chŭop prešoŭ prez vihfadčik, afe ona ho ņezbačiŭa. Skriŭ se do sušika. Za ņim išoŭ druhŭi, zacaŭa mu do hŭavi, afe se preci ešči vcahnuŭ do sipaŭca. Išoŭ treci za ņim, zacaŭa mu do ruki. Višoŭ von, ņevešoŭ do sipaŭca, bo se baŭ. Tote ostatŭe mu kazaŭi: „Idz lem ešči raz, ti šmeŭi!“ Un ņechceŭ isc. Pošoŭ druhŭi, zacaŭa mu do ruki. Zaš i ten odskočiŭ. Už se teraz šitke bali... A prišŭi žandare, ta jich šitkich uŭapilŭi a do hèreštu vzaŭi, dze šedzelŭi až do šmerci. Ten, co peršŭi vešoŭ do sipaŭca, jej chŭop skritŭi, ten ostaŭ v sipaŭcu. Ked višoŭ zo sušika zo sipaŭca a ukazaŭ se svojej žeŭe, ona se barz čudovaŭa, dzeše tu vzaŭ i co tu robiŭ od tefich roki? Šitko mu na oči vihvaraŭa. Un se pokajaŭ a potim žilŭi dobre až do šmerci.

*) Rozprával Jano Griger, 16-ročnŭý, rodom z Vyšných Repáš. Zápis vo V. Repášách v krčme Wossza 4. sept. r. 1904.

138. §. Trome panove mali truch sinov. A mali veľa gazdovstva. Tich truch sinov vipravili po švece na skusenosc šveta. Velke peneži zo sebu nabrali, ale šitko pokeľtovali. Ta z domu vse jim lem pošiuali, ked peneži pitali. Ale už vichadzaüo tim occom. Tak sinove ostaüi prez peneži, že už nemali aüi co jesc. Stretüi oüi, tote trome cestovüici, jedneho cigana hoüeho. Ta ho vzüali zo sobu. Prišli do jedneho m'esta, nakupili šumneho papira, co mu zrobuili š neho grati take jak biskupovi. Bula noc. Prišli do jednej karčmi, ta tak pitali kačmara: „Pan kačmar, či bi nemali pre našeho pana ošv'eceneho biskupa nocfik?“ A un jim tak povedaü: „Oh, hej, tu maju dze nocovac!“ Kačmar jim predüožiu veľku večeru. Jak še navečerali, ta tote trome cestovüici pitali od kačmara peüezi, že še budu na kartoch hrac. Tak un jim daü šidzom stovek. Cestovüici povedzeli, že jak staüe pan ošv'eceni, že un to zapüaci. Ked na kartoch už še dosc nahrali, pitali od kačmara kľuce od biskupovej chiži, bc osobüe nocovaü. I kačmar jim daü kľuce, bo hvareüi, že i v noci muša isc ku panu ošv'ecenemu. Oüi vzüali te kľuce, zotvirali sebe šitke chiže a co našüi, šitko š üich zabrali. Rano kačmar stanü, idze patrec truch cestovüikov, — už jich tam üet! Na kľučovu dziru patri do tej chiži, dze pan ošv'eceni nocovaü, popatri na poscel, — tam cigan hoüi leži, bo papirovo grati še mu už poterhali...

Šarišská stolica.

Z Veľkého Šariša.*)

139. §. Bul jeden kraľ a mal jedneho sina, chtori sin šicke remesla znal, jake na švece buli.***) Mudri bul, reč všelijaku znal,

*) V mestečku *Veľký Šariš* pobudnul som bol v prvej polovici septembra r. 1892 dlhšü čas, aby si osvojil hlavné pravidlá východoslovenského nárečia. Dával som si rozprávať prípovedky po celé dni. Aj pozdejšie som bol vo V. Šariši, aby doplňoval svoje vedomosti. Minulého roku (1904) zjednal som si svojho najlepšieho rozprávkára Jána *Kaščaka* na šestü dní. Prichodil ku mne každy deü do Prešova, tu som sa ubytoval, a tu sme osnovy veľkošarišské znova revidovali čo do reči. Zápisy z r. 1892 boly totiž iba natoľko správne, nakoľko vtedy moje východno-nárečové vedomosti stačily. Za vzor východnej slovenčiny považujú východní Sloväci reč Prešova a jeho okolia. Osnovy z Veľkého Šariša sú najprühodnejšmi predstaviteľmi vzorcovej reči východnoslovenskej a preto podávam z nej hojne ukážok.

**) Rozprával Ján *Kaščak*, rodom z V. Šariša. Zápis vo V. Šariši 6. sept. r. 1892. Znova prezrel s ním v Prešove 16. júna r. 1901.

chiba ňeznal kradnuc. Raz povedal svojim rodičom, že už šicko zna, remesla šelijake, reč všelijaku, hibaj kradnuc ňezna. Tak povedal, že se muši isc naučie ešče i kradnuc. Ale ho rodiče odhvarali, že ma pri čim žie, že co mu po takim remešfe. Ale on na to ňedal nič, lem se vžal a išol se učie kradnuc. I prišol do jedneho lesa, dze buli dvaceštiri zbuňnici a dvacatipjati harnaď, chtori bul vražec. Tento šicko znal, naco ten princ prišol. „Panbuh daj ščesce, kamaraci,“ povedzel princ, chtoremu bulo meno Mudroch. „Daj, Paňebože, i tebe princu Mudrochu,“ Iebo harnaď znal jak se vola. „Ta co tu hečš?“ „Ta ja se prišol učie ku vam remeslo, bo už šicke remesla znam, jake na švece jest, lem kradnuc ňeznam.“ Vražec-harnaď mu na to odpovedzel: „I to se možeš naučie. Sluhaj, co ja ci budzem hutoric. Teraz pujdze za totu i za totu drahu jeden mešarč a povedze jedno ceľe, ta ked mu toto ceľe ukradňeš, co on ce aŇi ňeuvidzi aŇi o tebe znae ňebudze a ked to ceľe tu priŇeseš, ta budzeš na mojo mesco, bo ja mam isc do jedneho kraľa za vražca.“ I tak princ Mudroch se vžal toto ceľe ukradnuc. I pridze do lesa na totu istu drahu, zkadzi ten mešarč i s tim ceľecem mal isc i šednul sebe za kračka. Jak vidzel, že už ňedaľeko ten mešarč s ceľecem, zobul zoz ľevej nohi čizmu i položil ju na sred drahi a sam se skrיל za kračka. Ked prišol ten mešarč ku tej čizmi i s ceľecem, vžal čizmu do ruki a opatral ju a mišfel v sebe: „Kebi bula i druha, ta bi som ju vžal, aľe tak co mi po jednej?“ Zohabil čizmu tam a odešol daľej. Princ jak to vidzel, že mešarč čizmu zohabel, vžal čizmu zo žemi a obul ju a išol tiž daľej až zaš teho mešarča prebehnul i zaš se skrיל za kračka a zobul s pravej nohi čizmu a rucel ju na drahu. Mešarč prišol i ku tej čizmi, co bula s pravej nohy, ta stanul a kajal se a mocno banoval, že kebi bul hen tu vžal, ta bi bul už mal paru. Co ma robie? Vraci se nazad ku tej, co bula z ľevej nohi. Ceľe uvadzal, čizmu druhu zohabel, a vracel se po peršu čizmu. Aľe co se stalo do teho času Ňiž mešarč pošol hľedac peršu čizmu! Princ Mudroch višol zpoza kračka, obul i druhu čizmu a ceľe ukrad. Ceľe zabil a hlavu mu odrezal. Tam bula jedna jaruha, vžal hlavu z ceľeca a šturil ju do totej jaruhi (+ močari) tak hluboko, že lem rožki bulo z Ňej vidno. Mešarč darmo hľedal totu peršu čizmu, Iebo jak znae, Mudroch už mal obidva obute. Tak vracel se nazad ku temu kračku, dze ceľe mal uvadzene. Prišol a Ňemal aŇi ceľeca aŇi druhej čizmi. Hodzil a hľedal ceľe. Jak ho už nateľo hľedal a volal

„na biču, na,“ tak Mudroch, chteri za kračkem sedzel, ohlašil se: „beé“. Mešarč išol za hlasom i prišol ku močari i vidzel svojo cefe uvjaznute, že lem hlava mu stircela z mlaki. Kajal se co ma robic, či ma isc vicahnuc ho obleženo abo zoblečeno. Šmatoch vecej pri sebe nemal; tote, chtore mal obležene, sanoval zamočic. Tak muj lubi mešarč co nezrobil, pošol za jedneho kračka, zoblik se i išol po cefe. Prišol do tej mlaki, ulapi cefe za rožki, i jako ho hcel vicahnuc, sam se vivracel do mulu, lebo vicahnul samu hlavu. Za ten čas vžal Mudroch i jeho šmati i cefe prez hlavi a pošol ku kamaratom. Vražec-harnač barz ho pochvalel a povedzel, že aňi sam nemištel, žebi princ tak mudro znal kradnuc i zohabel ho na svojo mesco za hlavu totim dvacecštirom hlopom; sam vražec odišol do jedneho krafa za vražca.

Princ Mudroch vidzel, že už nakradzeno bulo dosc, povedzel svojim hlopom, že ked už maju dosc nakradzeno, žebi se lem s tim rozdzelili co maju, a každi žebi pošol tam, zkadži je. Bo že bi jich mohli zlapac a pozavirac, kebi ešče dafej chodžili kradnuc. Ta šicke chlopi ho usluhli, rozdzelili se, vžali svojo peňezi a pošli každi svoju stranu. Princ Mudroch do teho isteho varoša prišol, dze bul vražec-harnač, žebi se tam dafej učil kradnuc. Prišol na koňec varoša, dze bival jeden hudobni šuster, i vešol do dvora až ku jeho hiži i zaklapkal šustrovi na oblak, bo už šuster spal. Šuster stal i pošol mu otvoric i vpuščel ho. „Co heeš?“ pital se. „Či bi sce mi nedali, pan majster, dajaku robotu?“ „Ta jakeho si remesla? Ja šuster, afe hudobni, roboti nemam, ta ce nemožem vžac.“ On odpovedzel: „Zato nič, robota budze aj do sameho krafa, ja dobre učeni, ta pri mňe možece dobre žic.“

Šuster se nato obvešedel i prijal ho za tovariša.

Dobre. Dzeň-dva robefi, na treci večar hutori tovariš Mudroch ku majstrovi, žebi mu dal mech. Majster mu dal a Mudroch vžal mech a pošol z ním do kraľovej komori na zlate peňezi. Šcesce mu kvadrovalo, ukrad i priňis. A to nelem jeden večar bulo, afe i na druhi tak zrobil. Majstrovi se to mocno popačelo a povedzel na treci večar: „Pujdzem i ja s tebu; vecej doňese me.“

Afe kraľ zaraz na druhi dzeň zbačel, že peňezi mu hibja. Ta se pital svojeho vražca, chtori bul harnačom, že chto na peňezi hodzi? Harnač dobre znal, chto hodzi na peňezi, afe mu nebulo šľebodno povedzec, bo princ Mudroch sídzem raz ho sprišahal, ked stupel do zbuňnickeho kamaratstva, že nigda na princa nevivola,

co ukradne. Vražec preto lem radu mohol dac krafovi. A poradzel mu tak: „Vikop pred dzverami komornima pod prahom hliboku dolinu a daj do tej nafac pulno smoli. Toten, chto pujdze na tvojo peņezi, spadne do smoli a tam ho najdzeš.“

Na treci večar Mudroch posbiral se kradnuc i zo svojim majstrem, chtori bul barz lakomi na peņezi. Prišli ku krafovskej komore, Mudroch otvoril dzvere a kazal isc majstrovi napredek.

Majster šol, ale pred prahom spad do dolini, dze bula smola. Tovariš Mudroch ho nijak ztadzi vicahnuc nemohol. A preto se barz zastaral, že po tim znaku ulapja teho, chto hodzil na peņezi. Vzal šablu, chtoru mal pri sebe, a odecal majstrovi hlavu a rucel ju hliboko do smoli, že nebulo poznac, chto to bul. Mudroch potim prešol prik teho trupa i nabral sebe peņezi a prišol do domu. A pitala se ho majstrova: „A majster dze?“ „Majster nešešfivi zostal,“ odpovedzel on, „un šmenc tam podstupel, ale vi se nestarajce zato nič, vam ešče lepši budze jak pri vašemu mužovi. Ja vam budzem nošic peņezi a tak budzem z vami žic jak vaš vlasni muž.“ Dos' na tim, žena na tim nebula spokojna, bulo jej za mužem žal.

Rano, ked kral prišol ku tej komore, vidzel, že vo smole človek prez chlavi, zaraz išol ku vražcovi a pital se ho: „Vražcu, chto na mojo peņezi hodzi?“ Vražec znal, ale mu povedzec nebulo šlehdno, bo bul prišahani. Vražec kazal krafovi trupa vicahnuc a položic na vuz a dac vožic po mesce a že ten povi, chto na peņezi hodzi, — chto budze plakac.

Šustrova žena se doznala, že jej muža budu po mesce vožic, a hoc jej bulo dobre pri tim tovarišovi, preči se bala, že budze mušec plakac, ked uvidzi trupa svojego muža. A preto se pitala Mudrocha, co ma robic, žebi neplakala a se neprezradzila. A Mudroch taku radu dal: „Ja ci dam peņezi, pujdzeš do sklepu a sebe nakupiš grati, drahe taniire a miski porcinalovo, vezneš to na hirbet a pujdzeš po mesce. Ked tvojego muža kolo tebe povezu, znam, že mušiš plakac, bo ci žal za mužem, tak spadneš na žim, grati se potrepuj a ti možeš barz plakac. Ked pridze ku tebe kral a budze se ci pitac, zaco plačeš, povidz: „Jakže bi ja neplakala, ked me moja pañi poslala na grati porcinalovo a ja spadla a tote grati se potreпали. Co mi teraz moja pañi zrobi?“ Tak se stalo. Ked plakala, kral viñal pudifar a dal jej pejedzešac zlati: „Idz do domu,“ povedzel, „a neplač mi tu po mesce.“ Ale ona lem vse plakala,

ked vidzela, jako voža po mesce hore-dolu jej muža, a preto prišol ku nej kraľ ešči raz a pital se jej zaš, co plače? A ona odpovedzela: „Jakže bi ja neplakala, ked nežnam, či som teraz take grati vibrala, jake bufi tote, chtore vibrala moja paňi, bo paňi sama grati vibirala a ja ľem po ňich mala isc.“

Minul dzeň, minuli dva, tri, a Mudroch vše ľem hodzil na peňezi. Tak zaš se pital kraľ vražca: „Chto chodzi na mojo peňezi?“ A vražec odpovedzel: „Daj vistavic šibeň za hižu teho a teho šustra a daj tam zavešic teho trupa a daj ku ňemu vartu. Chto teho trupa ukradňe, toten zna, chto na peňezi chodzi.“ Kraľ tak zrobel, jak radzil vražec. Dal vistavic šibeň, dal teho trupa zavešic a dal ku ňemu dvaceštiroch vojakoch i jedneho kapitana, žebi mocno vartovali teho trupa, žebi ho ničto ňeukrad, bo že ked ho ňeovartuju, ta budu šicke o hlavu meňše.

I tak varta stala. Šusterki bulo mocno žal, že jej muž po šmerci muš i na šibeňi višec i povedzela svojemu tovarišovi Mudrochovi: „Ja to ňemožem scerpic, žebi višel pri mojej hiži, ja ho mušim dac spratac.“ Mudroch se zľik, že se tak dozna kraľ, chto na jeho peňezi hodzi. Tak un sebe rozmišľel a potim povedzel: „Ňestaraj se nič, ja sam ho spratam.“ Pošol potim do jedneho varoša i kupel sebe jedneho planeho koňa, chtori ňefem že cahac ňemohol, afe aňi sam hodzic nevladal. I jednu taľigu. I naklad na totu taľigu olovo a dzejake čežke veci, co ten kuň za dobru drahu cahac ňemohol, ňe žebi ked do mlaki dakdzej uvjažňe. Za šustrem, dze trup višel, bula jedna mlaka. I Mudroch vzał totu taľigu i s koňem a už večar bulo, ked išol kolo teho trupa a zahnal teho koňa s tu taľigu do tej mlaki. A tu mocno plakal a kričel, že chto Boha veri, žebi ho prišol ratovac!... Afe tam ňikeho ňebulo, bo to bulo nakoněc varoša, ľem tota varta, co stala pri totim trupovi. Ta už nežnal, dze se ma podzec, išol ku temu kapitanovi a pital ho, žebi taki dobri bul, žebi mu poslal tich vojakoch totu taľigu vicahnuc, že ma barz daľeko ešče isc na jurmak a že veľo utraci. Kapitan nežnal co v ňim šedzi, tak se na ňim zľutoval (+ zmlival) a mocno ho sanoval i poslal tich šickich vojakoch, žebi mu totu taľigu vicahfi. Vojaci vžali a viňešfi taľigu na čiste mesco a na dobru drahu. Pital se potim Mudroch kapitana, či bi ňemuh dac pokus paľenki tim vojakom. Kapitan dozvolel a Mudroch ponaľival vojakom po dva pohariki z takej paľenki, od chtorej človek mušel zaspac, i sam kapitan se napil

— zoz flaški. Medži jednu pulhodzinu tak zaspali šicke, co ňeznali o švece. Vtedi Mudroch vzał toho trupa i odiis ho na cintir; tam mu vikopal dofinu i tam ho sam pohoval. Potim pošol do jedneho sklepu a kupel na dvacecštiri vojakoch kňazske oblečeňe, tak jak še noši ku pohrebu, a dvacatepjate oblečeňe kupel biskupske. Kupel dvacecštiri kňižki a dvacatupjatu vekšu, pre biskupa. Vzał tote šmati a pooblkikal šickich vojakoch, kapitana za biskupa, a dal jim i po jednej kňižki, najveksu biskupsku kapitanovi, a sam prišol do domu ku majstrovej. A povedzel jej, že jej muž už spratani i pohovani. A ona še uspokojila.

Rano, ked še vojaci prebudzeľi, ta jeden na druheho patri a še pita: „Ta co ti kňaz?“ Patra šicke na kapitana, ta ten v biskupskich šmatoch oblečeni! Zobudzeľi ho a še mu klaňali jak biskupovi. A potim še zastarali šicke. Kapitan najbaržej. Rozmišľoval a povedzel: „No mi budzeme o hlavu meňše, Iebo nam trupa ukradli.“ A rozmišľoval, jak bi sam sebe i vojakoch od šmerci ošľebodzie mohol, Iebo kapitan bul barz mudri. Ta jim povedzel tak: „Teraz pujdzeme šicke, jak zme oblečene vov popovskich šmatoch, pred kraľa a ja jak biskup. Ja vam budzem predpovedac a vi budzece za mnu špivac.“ Vžali še a išli ku kraľovi špivajuci. Biskup jim predpovedal a vojaci špivali. Prišli do burku, furt špivali, až kraľ višol a pital še: „Co scece?“ „Pitame odpovidz, najjasňejši kraľu, žebi ši nam prebačil, co zme zaviňili.“ Kraľ ňeznal, co bi buľi zaviňili a preto jim povedzel: „Prebačim vam, idzce.“ Ale oni Iem daľej špivali. Prišol i druhi raz kraľ a pital še jich: „Ta co scece?“ A biskup zaš pital kraľa, žebi jim prebačel, co zaviňili. A kraľ zaš povedzel: „Prebačim. Idzce a ňešpivajce!“ Ale oni Iem furt špivali. Kraľ už mocno bul zli, višol vonka treci raz a povedzel jim: „Ale už vam šicko prebačim, či sce dobre, či sce žľe zrobiľi. Idzce a ňešpivajce.“ Tak tedi ten kapitan, co bul za biskupa oblečeni, povedzel, co še stalo s trupom, že ho ukradli a jich že do popovskich šatoch pooblkali... Kraľ bul na to mocno zli, aľe na vec zapomnul.

Zaš minul dzeň, dva, a Mudroch Iem vše na peňezi hodzil. I prišol kraľ zaš ku vražcovi: „Chto na mojo peňezi hodzi?“ A vražec, chtori dobre znal, chto hodzi, odpovedzel tak: „Toten, chto na peňezi hodzi, muši bic barz šmeli. Tak, kraľu, daj vihlasič, že daš temu svoju dzivku za ženu, chto še opovaži s ňu jednu noc spac. Tak isce ňichto neopovaži še, chiba ten šmeli, co

na peňeži hodzi. Pri tim daj princeznej taku krejdu, z chtorej farba vejdze až pod skuru, žebi se nedalo zmiec, co se s ňu napiše. A tvoja dzivka zrobi na čole znak temu, chto s ňu budze spac, a teho ulapime.“ Vražec znal, chto na peňeži hodzi a že toten isti budze s ňu i spac.

I tak se stalo. Prišla noc, a chto prišol ku princeznej spac jak princ Mudroch? Jak se už vispali a un se od princeznej odbiral het, ona mu zrobela na čole znak s totu krejdu. Un spozoroval, že mu daco po čole s paľcem štrejchla, tak ked višol z hiži von, vžal džveredlo a opatrel se v ňim i vidzel, že ma na čole červeni šplach. Vžal zaraz hustečku, pošliňel a uciral se s ňu, ale to puščic nehcelo. Vžal vodu, umil se, aňi tak mu puščic nehcelo. Un už spozoroval, že to ňi dobre, i vracel se nazad ku princeznej, chtora tvardo spala, a hľedal kolo nej, či daco nema? A našol červenu krejdu. I vžal krejdu a i jej napisal znak na čolo a potim šickim tim, chtore v burku bufi, popisal tote iste znaki na čolo. Ked rano prišol inaš ku kraľovi a vidzel, že je inaš poznačeni, zaraz na ňeho ostro kričel: „Už som ulapil zbu'ňnika, co na mojo peňeži hodzi. Ti bul v noci pri mojej dzivki?“ Inaš na ňeho patrel a mocno se zastaral a pital se, že preco na ňeho mišli, že kradnul peňeži i spal pri princezni? A kraľ odpovedzel: „Preto, že maš znak na čole.“ Inaš odpovedzel: „I vi mace, najjasnejši kraľu, tiž.“ Kraľ se nato mocno rozhňeval a dobre že ho takoj ňebil. Inaš vžal džveredlo a pokazal ho kraľovi. I vidzel kraľ, že ten isti znak tiž ma. A doznal se, že ho maju šicke, chtore su v burku, aj princeza.

A Mudroch zaš Iem na peňeži hodzel. A kraľ pital se zaš vražca: „Chto na mojo peňeži hodzi?“ A vražec odpovedzel: „Toten ešče budze dafej ku tvojej dzivki hodzic, tak povidz dzivki, žebi mu privjazala v noci mišček s prosem, na chtorim dzirka budze; zkadzi on pujdze domu, ta se za ňim všadzi sipac budze a tak se dozname, chto na peňeži hodzi.“

Mudroch na druhi dzeň večar zaš išol ku princezi, a ked se daľi do spaňa, ona mu privjazala mišček zos prosem nazadek. Ked se domu vracel Mudroch i scel sebe vicahnuc hustečku z kešeni, namacal mišček s prosem, v chtorim už Iem dachtore zarenka bufi. I zaraz pobačel, že to už ňedobre. Pošol do skľepu, kupel prosa a sipal od burku do každeho domu. Tak že ho zaš ňemohli najsc.

Ale na peňeži vse lem hodzil Mudroch. A kral se pital vrazca: „Chto na mojo peňeži hodzi?“ A on odpovedzel: „Ja ci teraz už povim, mušiš temu dac svoju princeznu za ženu, lebo ten je barz šikovni, naučel se od vrazca kradnuc a šicke kunšti, ta lem tak dostaneš svojo peňeži nazad i jeho sameho do moci, ked mu daš princeznu za ženu.“

Kral dal vihlašic, žebi ten šmeli prišol do jeho burku, co kradnul jeho peňeži, že se mu nič nštaňe, afe že mu da jako šikovnemu človekovi svoju dzivku za ženu. Princ Mudroch se oznamil u krala, preukazal se, že je on tiž princ, že kradol lem, žebi vidzeli ludze jeho šikovnosc a že už vecej kradnuc nebudze. Kral mu dal svoju princeznu za ženu i kralovstvo po šmerci a kraluju do dňeska dňa, ked nepomarfi.

140. §. Bul jeden parobek a toten mal jednu frajirku.*) I ona ho rada vidzela, i on ju rad vidzel. Raz prišol ku nej neskoro v noci i ona se opitala: „Čomu ši tak neskoro prišol? Ja už dobre neumrem, tak ce čekam, bo ce barz rada vidzim.“ A on odpovedzel: „Ja ci verim, že me rada vidziš, afe lem tak, ked pujdzeš pod šibeň a priňeseš mi ztamadz znak.“ Ona se vžala a išla pod totu šibeň. Pod totu šibeňu našla jedneho koňa stac, chtori mal prez hirbet prevešeno v mehu tak jak bi dva korce zarna. Ona vžala koňa za ohlavec i privedla ho až ku svojemu frajirovi. I povedzela: „Tu maš znak zpod šibeňi: Privedla som ci koňa zpod šibeňi!“ Vžal koňa a uvadzel pod šopu. Meh sňal s koňa i opatrel, co v mehu jest, a vidzel, že su v mehu peňeži. Zaraz povedzel svojej frajirki, že kefo oňi maju peňeži. Tota dzivka služela u orgaňisti a nemohla scerpic i hñed zobudzela orgaňistu a šicko porozpravjala. Orgaňista se obfik, višol von i opatrel i vidzel vefo peňeži. Tiž se zradoval i nežnal tiž ciho bic. Povedzel o tim i kačmarki židuvki. Šicko to stalo se v sobotu večar. V nedežu rano prišli zbu'ňici pod totu šibeň i vidzeli, že koňa nít s peňežmi. Zaraz rozbehli se šicke dvaceštiri po valaloch a z ních jeden prišol prave do teho valala, dze bufi ukradnute tote peňeži. A stavil se v karčme i pital se, co nove? I kačmarka odpovedzela: „Vera tu vefo nove. Orgaňistova dzivka pošla včera v noci pod šibeň a

*) Rozprávval tiež Ján Kaščuk vo V. Šariši 9. sept. r. 1892. Prezrel s ním znova v Prešove 16. júna r. 1904.

privedla ztamadz jedneho koňa a na ňim v mehu veľa peňeží.“ I tota dzivka prave vtedi prišla do tej karčmi na vino ku omši. I zaraz ju ukazala kačmarka temu cudzemu, chtori bul oblečeni za minarčika, že to ta šmela dzivka, chtora bula v noci pod šibeň.

I minarčik zaraz začal ju poščipovac, že taka bi mu dobra žena bula, co je taka šmela, bo že ma mlin v poľu. I dzivka pošla s vinem do domu. Keď minarčik sam zostal s kačmarku, pital se jej, že či bi tota dzivka za něho něpošla? Kačmarka odpovedzela: „Dame ju po obedze zavolac tu, ta se jej možeme pitac.“

Kadzi bulo po obedze, zaraz dali dzivku zavolac i pitala se jej kačmarka: „Čuješ, Hančo, něpošla bi si za teho pana minarčika?“ I dzivka obecala, že pujdze, bo minarčik bul krajší jak jej frajir. I tak povedzel minarčik: „Ta mi sebe tu na nědzeľu zrobime vešeľe s tancem. Nas jest vecej kamaratoch, šicke pridu, a ti pridz vepridz nas po obedze.“ I s tim se vžal a pošol het. Dzivka už rada bula, že se vida, ľedvo čekala do nědzeľi, bo ona něznala, jake něšesce ju čeka. Prišla nědzeľa, dzivka už aňi grati neumi- vala, ľem se poobľikala jak najkrajší mohla a išla vepridz svojego frajira, co ju mal vžac za ženu. Išla, išla tak daľeko, až prišla ku jednej kapľički a vtedi začal padac mocni dišč. Ona se skrila pod totu kapľičku, žebi ju nězapadalo. Naraz otvorili se dzvere na kapľički a dzivka spadla dnuka a dzvere se za ňu zamknuli. Doraz nato išol za totu drahu minarčik i zo svojima kamaratami, chtorich bulo dvacečtiri. A oňi medži sebu o totej dzivki hutoreľi: „Hej, kebi zme ju teraz zlapaľi, ta bi zme ju od paľca rubaľi“ ... a každi jej inšaku šmerc obecoval. A dzivka to šicko čula, a se barz zlekla, že to nědobre s ňu. Dišč furt padal a živaňi (+ zbuňnici) se tiž pokrili kolo tej kapľički. Dzivka se barz bala, že živaňi vejdu dnuka. Aľe skoro se začalo jašnic, dišč prestal padac a živaňi pošli daľej. Živaňi se zbiraľi na toten taňec a medži sebu hutoreľi, že kadzik začnu hrac, ta ju vezňu medži sebe a budu s ňu tancovac, pokiľ ju něušmerca. Dzivka o šickim znala, co pro- civko něj zrobie hcu.

Šicke dvacečtiri prišli do karčmi a barz se čudovaľi, že dzivku aňi něstretľi aňi jej v karčme nit.

A teraz se vracme ku dzivki.

Jak živaňi odešli, jej se dzvere otvoreli i ona višla a išla stran drahi až do domu. Porozpravjala orgaňistovi šicko, že to ně minarčik a jeho kamaraci ně statečne ľudze, aľe že su šicke

zbujiaci. A tak orgaŋista dal znač na valal (h)lopom a tote prišči zos šekerami, kosami, obstupeči karčmu dookola a ulapili šicke dvacecštiri.

Živaŋi kričeli: „Ta dzekuj temu, chto ci tej radi dal, bo bi zme tebe buči naisce tu usmerceli.“

Haŋička obanovala, že zapomněla na svojeho peršeho frajira, afe toten jej prebačel, i tak se pobrali. Z peŋezoch dali aj orgaŋistovi a ostatek sebe zohabeli. A žiju šicke ešči, jak nepomarli.

141. §. Bul jeden ocec i zo ženu i maŋi dvojo dzeci.*) Hlapcu bulo meno Janoš a dzivčecu Marička. Raz se jim matka pohorela i ležela na šmertnej posceli. Dala ku sebe zavolac kŋaza, kŋaz ju sporadzel jako každého krescana-katofika. Potim dala ku sebe povolac svojo dvojo dzeci, Janoš a Maričku, i svojeho lubeho muža. I dala jim macerinske požehnaŋe a povedzela svojemu lube mužovi i dzecom Janošovi i Marički: „Teraz ja už umrem; ocec s Janošem pujdzece za šidzem roki na pušč a budzece putovac a za tich šidzem roki ŋešleobodno vam do domu prisce.“ A dzivki povedzela: „Ti budžeš za tich šidzem roki v calim gazdovstve gazdovac.“ I v tim ona umarla. Oŋi ju pohovali i ocec s Janošem vžali se i išli na pušč a Maričku zohabeli v dome za gazdiŋu. Marička se usilovala mocno, bula bohobojna, Boha uccela, ludzi uccela i tak daľeko gazdovala, že sebe vo svojim dome až jeden koscilek dala zrobie. V tim istim valafe bulo vecej pohanoch jak katofikoch a te se na ŋu mocno hŋevali, že ona tak mocno bohobojna. Ona tak mocno bula bohobojna, že sebe od rimskeho occa jedneho kŋaza vipitala, co jej každe rano išol omšu služic do jej koscilka. Tak, jak ja povedzel, tote pohani se barz na ŋu hŋevali a pisali za jej occem listi, že Marčuša plano gazduje, že Marčuša se už raz prespala, ... afe na to ocec ŋedal ŋič, lobo mu ŋebulo šleobodno za šidzem roki do domu prisce. A Marčuša ešči lepši gazdovala a baržej pobožnejša bula, za to se pohani na ŋu ešče baržej hŋevali a zaš pisali listek ku occovi. Ocec ešče vse na to ŋedal ŋič. Pohani už ŋeznali, co maju protivko ŋej robie a preto pisali treci raz, že jeho dzivka Marčuša už dva dzeci zahubela perše, a teraz trece už do vodi rucela. Ocec se na to rozhŋeval a povedzel

*) Rozprával tiež Ján Kaščak vo V. Šariši 5. sept. r. 1832. Znova som prezrel rukopis s ŋim v Prešove 17. júna r. 1904.

svojemu sinovi a jej bratovi Janošovi, žebi išol domu a žebi ju zabil a žebi z nej priňis jazik i oči, bo jemu samemu ňešľebodno bulo isc domu, inakši bi bul prišahu zlamal. Janoš prišol do domu, afe aňi dom jich poznac ňemohol, na dvore bul už koscel vista-veni. Prišol ku koscelu a vidzel, že pri oltaru kňaz omšu služi a Marička pri oltaru kleči a modfi še. Aj on sam kľeknul a mocno plakal a modfel še. Po omši vžala Marička kňaza na frištik, aj jeho privitala a krašňe ho pobožkala a pitala še ho: „Co tu hceš, muj ľubi bratu?“ Un jej na to ňeodpovedzel nič, lem barz plakal. Jak ho telo pitala, žebi jej povedzel, co sce, tak jej un povedzel: „Ja tebe prišol zabic, bo za nami take listi išli, že ši še už tri razi prespala a dzeci ši šicke tri zahubela.“ Ona mu na to odpovedzela: „Co sceš, muj ľubi bratu, ta ze mnu zrob. Šak vidziš, jak ja gazdujem. Co še ci pači, to ze mnu zrob.“ On odpovedzel: „Moja ľuba šestro, ja bi ci život daroval, afe ked me ocec muj sprisahal, žebi som z tebe priňis jazik i oči.“ Ona ňedbala nič, lem teľo povedzela: „Co še ci pači, ta ze mnu zrob!“ Jemu še natelo žal udal, že povedzel: „Ja tebe život darujem, moja ľuba šestro, mam tu jedneho psika, ta ho zabijem, odrežem mu jazik i vidľubem mu oči a odňešem occovi.“ Ona za to bula rada a tak mu povedzela: „Dobre, muj ľubi bratu, ja še vežňem a pujdzem ztadik, co mňe ňigda ňichto tu v tim valafe ňeuvidzi.“ I ona mu prišahla. Tak zamknuli chižu i koscil a odešli. Janoš ku occovi a Marička išla po švece. Jak Janoš prišol ku occovi, tak ukazal toten jazik i tote oči; ocec na ňich aňi patric ňechcel, afe kazal jich rucic psu. Tak ňech lem oňi tam daľej putuju po tim švece.

Marička v tim bidnim švece ňeznala, co sebe ma počac. Učena bula dobre, v postaci hlopskej stala, preoblekla še za hlopa, bo še jej spačel — vojenski stav. Ona dala sebe vlasi ostrihac i zverbovala še. I spravovala še tak dobre, že co rok tak više išla, až na generaľa višla. Jak generaľe po veľkich kavehaňzoch, diatroch hodza, tak i ona chodzela všadze jak generaľ. Komando mala dobre, afe jeden raz bufi v jednim kavehaňze, ta še jednemu generaľovi barz zňepačela, že hoci v postaci je hlopskej, afe v reči ženskej. Raz prišol ku jej fuľerčikovi (privadinerovi) a mu obecal dobre zaplacic, jak mu dovoli pod poscil še skric, dze jeho pan (generaľ Marička) špi. Običajňe peňeži lakome, tak i vtedi bufi. Fuľerčik dovoli. I generaľ še skrľil pod poscil. Generaľ Marička jak prišla domu, ľehnula sebe, a še nespodzivala, že dachto

v tej hiži jest. Ona večar jak lihala, sama bula, jak stavala, tiž sama bula, a preto hola spala. Ked Marička zaspala, general zpod posceli višol a vidzel, že na posceli leži žena. S tim se vžal a pošol von. General Marička rano stanula, pooblikala se, prišla ku dzverom a vidzela, že dzvere nezamknute. Ale sebe veło do hlavi ňebrala, bo mišfela, že večar vecej vipila, jak trebalo a zapomnela zamknuc. Ten isti general, co pod poscelu ležel, prišol ku kralovi a povedzel: „V jich regementoch maju generala žeňsku!“ I povedzel, v ktorim regemence. Kral se na to čudoval a ňeverel. A ten kral bul ešče samotni. Tak sebe mišfel: „Ked budze žeňska, tak budze moja žena.“ A tak dal zavolac Maričku ku sebe do jednej hiži, dze ňebuli lem oni dvojo a postavel na stul revolver i šabľu a povedzel tak generalu Marički: „No, ja se stavil s jednim mojim adjutantem. Un povedzel, že ti maš bišše celo jak ja, ta teraz se presvedčime. Bo ked ňe, ta budzeš abo zastrešeni abo zecati.“ General Marička na to rozmišľovala, co ma robic, bo un se jej kazal zoblesc do hola. Ona sebe mišfela: „Abo ščešľiva budzem abo neščešľiva.“ Tak se zoblekla i vidzel kral, že ona žeňska. Kral ju poklapkal po pľecu a povedzel jej: „Ti budzeš moja žena.“ I tak oni dvojo prišahli a on jej šicko dal do vufi, šicke prava. General Marička o svojim starim kraju ňezapomnela, ale sebe mišfela vse, že ma tam occa, i brata Janoša. Raz se pitala od krala, žebi jej dozvolil svoj kraj opatric, zkadzi je narodzena. Ona se oblekla do hlopskich kraľovskich šmatoch, bo jej šicko švečelo, i žeňske i hlopske, i vžala se i išla s paru vojakami. Tak došla až do teho valala, dze bula narodzena. Dze stanula same perše? Do pľebana na faru, bo tam inšakich panoch ňebulo. Tam ju tak privitali jak krala, bo Marička bula v kraľovskich šmatoch obľečena. Pitala se teho pľebana: „Co tu nove?“ Tiž se pitala o ten koscel, co na jich dvore stal a co ona vistavic dala. Pľeban odpovedzel, že dakedi tu bul mocni šedlak i zo ženu a žena teho isteho šedlaka barz mocno pohorela. Maŕi i dvojo dzeci: Maričku i Janoša. Ta jim pri ostatnej hodziňe povedala šedlačka, žebi po jej šmerci ocec s Janošem išli za šidzem roki na pušč a Marička žebi gazdovala v tim istim gazdovstve. Ale v tim valafe bulo veło pohanoch, a tote zavidzeli Marički, že barz dobre gazduje a že je taka pobožna a že ona ten koscilek vistavic dala, ta pisali za jej occem listi, že už se tri razi prespala a šicke tri dzeci zahubela. A preto ocec poslal sina Janoša, žebi jej za to šmerc zrobit. Že

oňi za šidzem roki po pušči hodza a ona taki bezperak doma robi. A pľeban ďalej hvarel: Janoš jej зробel šmerc a tak o ten koscil ňema chto stac. General Marička še na to mocno rozhňevala, ale inše nič ňemohla zrobic, lem veľku porciu na ňich naložela, že mušeli šicko popredac. A potom dala svojeho occa zavolac i s jej bratem Janošem ku sebe a tak še occa pitala:

„Preco ší dal totu dzivku zabic?“ a ocec jej porozpravjal, že čul, že bula marnotratna, že še tri razi prespala, že tri dzeci zahubela a že še on barz na tim pohňeval, že un zo sinom muší šidzem roki po švece hodzic a ona taka marnotratna bula.

A Marička odpovedzela: „Preči sce mohli do domu prisic a opatric, či to pravda, co pohaňi hutoreli a potim ju štrofac!“

Tak Marička dala veľiku pokutu i occovi i Janošovi, mocno jich hladem morela, ňe tak eščik Janoša, jak occa a tak še vžala i odešla do svojeho varoša nazad. I tam jich dala ku sebe prišikovac, i occa i Janoša, a mocno ďalej jich trapela. Každı dzeň i šidzem razi ku ňim išla a raz bula kraľ, druhi raz kraľovna, bo še preblikala do žeňskich i do hlopskich šmatoch. A jak še jej žal udal nad svojim occem i nad svojim bratem Janošem, ňe tak ešče nad occem, jak nad bratem Janošem, že jej život daroval, tak še jim zverela: „Vidzice, muj ľubi ocec i ti muj ľubi bratu Janoš, ja vaša dzivka a tvoja šestra Marička, šicko mi Panbuh pomuh; co som sebe od Boha pitala, ta som i dostala.“ A potim occa dala do jednej hiži sameho zavric a dala mu jesc i pic co še mu pačelo, ale nešľebodno mu bulo vonka vınc lem za dva hodzini prez dzeň. Bratovi Janošovi už taku pokutu ňedala, bo ho sanovala, že jej život daroval. Dala ho viučic a i z ňeho general bul. I žiju i do dneška dňa, ked nepomarľi.

142. §. Co šicko je z paľenki?*) U nás po karčmoch su same židzi. Z tej paľenki, co mi hudobne ľudze vipijeme, su po stolicoch: fiškaľe, dochtore a najvekše panove, lebo židzi z našej paľenki telo zarobja, že svojo dzeci za fiškaľoch, za dochtoroch a za veľkich panoch možu dac viučic. A preco to, že z paľenki židzi bohatňeju, a šedlaci hudobňeju? Ta preco to? Lebo šedlaci svojo peňeži za paľenku cali rok davaju a židovske kačmare peňeži cali rok do buksi skladaju.

*) Z rozhovoru s Jánom Kaščakom.

143. §. Bul jeden minar i s minarku a maŕi jedno dzivĉe.*) Minarka ŝe pohorela i v tej horosci umarla. Minar gazdovstvo dobre mal, muŝel ŝe ožeŕic a vĝac sebe druhu ŝenu a dzivĉecu macohu. Dobre znaŕe, ŝe eŝĉe aŕi jedna macoha ŕebula dobra; ŕem jedna dobra bula, aj totu dabli vĝali. Na toto dzivĉe ŕigda ŕedala ŝci-viri, ŕem ho vŝe lala a preklinala. Pri tim ŝe i ocec planim zrobel, radŝi vidzel macohu, jak svoju dzivku. Raz bulo vo valaŝe veŝele. Vo valaŝe same perŝe volaju kovaŝa, koleŝara, minara, richtara i burgaroch, — prez tich ŝe ŕemoŝe ŕiĉ ŝtac vo valaŝe, ŝadne veŝele, ŝadne kerŝcini, — tak i minara priŝli volac na veŝele. I on ŝe obecal, ŝe pujde i zo ŝenu. Zavolal svojo dzivĉe do hiŝi a mu prikazovali, ŝebi ŕedalo ŕikemu ŕiĉ, pokel ocec i matka ŕepridu domu. „Bo ked daŝ,“ povedzel ocec, „ta ci, jak pridzeme domu, pooccinam ruki aŝ po pleca.“ Jak oni odeŝli na veŝele, hŕedka priŝol do mŕina jeden stari dŝadek, eŝĉe tote aŕi na veŝele ŕedoŝli, a pital od teho dzivĉeca almuŝnu. Dzivĉe odpiralo, ŝe ŕeda, ŝe occa aŕi matki doma ŕiĉ, a jej mocno prikazovali, ŝebi ŕedala ŕikemu ŕiĉ, bo ked da, ta jak pridu domu, ŝe jej ruki pooccinaju. Dŝadek ju unoval a pital, ŝe aŕi ocec aŕi matka ŕebudu znaĉ, ked mu da. Dzivĉe natefo ŝe dalo nahvaric, ŝe poŝlo do ŝafarŕi, otvorelo a dalo dŝadkovi do priharŝĉi muki. Nasipala mu do tej isteŝ torbi, v ĉtoreŝ uŝ mal muki. Dŝadek podzecoval temu dzivĉecu a viŝol vonka a rozŝipoval totu muku od mŕina za tim istim peŝŕnikom aŝ tam, dze oni buŕi na veŝefu. Minar s Minarku dluho ŝe ŕebaviŕi na veŝefu, pokus ŝe najedŕi i napiŕi i vraceli ŝe nazad domu, bo maŕi doma ŝatki, ta jim trebalo jich karmic. I viŝli vonka, iŝli za tim istim peŝŕnikom, kadzi ten dŝadek muku rozŝipoval. I minarka ku minarovi hutori: „Vidziŝ, jake mi mame plane dzecko, kadzi z domu vindzeme, ta ŝicko nam z domu dava.“ I priŝli aŝ ku mŕinu a furt totu muku ŝŕidzeli a pri mŕiŕe teŝo bulo rozŝipano, jak kebi dachto dva korce (korec = ŝtvrtka kbolu) bul rozŝipal. I minar ŝe mocno rozhŕeval a na dzivĉe mocno kriĉel i vĝal ŝekeru i dzivĉe ku klatu a occal mu obidva ruki aŝ popri plecu. I s tim ho vidriŕel vonka a povedzel: „Āc, dze ŝe ci paĉi, bo ja take dzecko ŕehĉem vidzec na oĉi.“ Minarka ŝe temu mocno radovala, ŝe radŝi vidzi ju, jak svojo vlasne dzecko. I oni

*) Rozprával Ján Kaŝĉak vo V. Ŝariŝi 7. sept. r. 1892. Znova som prezeŝl s ním rukopis v Preŝove 20. júna r. 1904.

ďalej žili minar i s minarku, ale teraz jich zohabme a podzme ďalej za dzivčecem.

Dzivče bidne inakši se pohovac nemohlo, Iem co se paslo; ďakdže našlo jahodi na zemi abo ďajake nizke stromi z ovocu, tak se napaslo s gembami jak statek. Ono sebe rozmišfelo tak: Hoc pujdzem po žobraňu, ďaju mi, ale karmic me ničto nebudze. Bo docďe že žobrakovi ďaju, ne žebi ho ešče aj karmili. Naša Haňička, bo ju tak volali, trafila po vello hodzeňu do jednej veľkej kraľovskej zahradi, dze bulo vello ovocnich stromoch, hruški a jabluka. A veľka trava v tej zahradze bula. Tak ona se tam pasla. Ale Iem tak ojídala tote stromi, že aňi jedno jablučko abo hrušku calkom nezedla, Iem z chtoreho polovičku, chtore okusala dookola a ohrizku vše zohabela. Ruki nemala, ta odervac nič nemohla, Iem co s gembami dostala.

Ona z veľkej travi vihodzela Iem rano včas abo večar, keď ničto v zahradze nebul. Raz mladi princ pridze do zahradi i vidzi tote stromi šicke kolo spodku poojidane. On se na tim začudoval a išol ku occovi a povedzel mu o tim, co v zahradze vidzel a povedzel: „Ocec, co to za dźvir budze v tej našej zahradze, htori ovoc Iem zo spodku ohriže, ale calkom aňi jednu nežji.“ Kraľ nato odpovedzel: „Vež sebe, sinu, jagra a idz do zahradi a ovartujce, ta uvidzice, co to za dźvir.“ Mladi princ nevzal aňi jagra, ale vzal pušku na pleco a išol sam vartovac. Ale neskorostanul, ta neovartoval nič. Stanul i na druhe rano a išol zaš vartovac, ale keď zaš neskorostanul, zaš nič neovartoval. Na trece rano stanul barz včas i vzal pušku na pleco i išol a pripatral se zo strany i vidzel tam pod jednim stromem stac jedno dzivče bez rukoch s kandratima vlasami. On nato nacahnul pušku i dzivče se mu stracelo v trave. On sebe šak zapametal ten isti strom, pri chtorim dzivče stalo i išol ku temu stromu i pošol ku nemu, hľedal po trave. Našol ho. Dživče se zľeklo i kľeklo na kořena a pitalo, žebi mu prebačel a daroval život a takto hutorelo o tim, co se z ňu stalo: „Najjasnejši princu, ja mala occa i macohu i oňi išli na vešeľe a mňe zohabeli doma a prikazovali mi, žebi som nikemu nič neďadala, pokiľ oňi do domu nepridu, Iebo že mi inakši obidva ruki oďetňu až popri pľecoch. Ale prišol ku mňe jeden dźadak a ten ode mňe barz pital, žebi som mu ďala kus muki... Ja se nad ňim zmilovala i ďala som mu jeden romplik (2 deci) muki a visipala som mu do torbi, v chtorej už muki mal. Ocec i macoha,

ked prišli do domu, doznali se o tim a bufi barz zle i ocec occal mi ruki až popri plecu a vihnal me z domu, žebi som išla, dze me dva oči povedu. I ja pošla svetom i došla som až tu. I tu se hovam a ohrizam ovoce.“

Princ nad ňu zaplakal a barz ju sanoval: „Ňestaraj se nič,“ hvari, „podz ze mnu do burku, dam ce tam oblesc i dam ci fraj-cimirku, co ce budze karmic.“ I tak ju vžal i privid ju pred stareho krafa. Stari kraf se tiž nad ňu zniloval i vdzečne ju prijal. Dal ju krašne oblesc, začesac i z nej barz krasna dzivka bula, že jej vo švece trebalo hľadac pari. Mlademu princovi bulo prave na žeňeňu, prišol ku svojim rodičom a povedzel, že se hce žeňic. Rodiče se mocno zradovali a pitali se ho: „Keho sebe vežňeš?“ I on jim odpovedzel: „Ja sebe vežňem Haňičku, totu bez rukoch.“ Nato rodiče odpovedzeli: „Naco bi ši bral žobraka?“ Princ nato: „Ja sam pan, mam šickeho dosc, ta možem sebe vžac i hudobnu.“ Rodiče, ked ňescel inakši zrobie, privofeli, žebi sebe vžal Haňičku. I un sebe ju vžal i prišahnul z ňu. Žili mešac, dva a medžitim prišlo jedno pismo, že stari kraf muši isc do vojni. Stari kraf skaržel se princovi, ta tento odpovedzel, že un rad pujdze za occa do vojni. Kraf: „Ti ešče mladi, dakdze šmerc podstupiš.“ Ale princ nato ňedal nič, lem se pripravel a odebral se.

Mlada princezna Haňička už bula v čeži. I prišol čas porodu i porodzela barz krasneho hlapca. I šednul nato stari kraf a napisal pismo zo zlatima literami i poslal ho s jednim vojakem za princem, bo dakedi pošti ňebuŕi. Vojak se vžal i pošol. Tak daleko išol, až prišol do teho mřinka, z chtoreho Haňička bula. I pital se na noc. Minar i minarka odpirali mocno, bo mišleŕi, že to dajaki zbuňnik, baŕi se, bo ten mřin bul v pošu. Ale vojak natefo se pital, bo že je zunovani, že minar s minarku se nad ňim znilovali i prijali ho na noc. „Zdaleka idu, pan vojak?“ hvareŕi minar i minarka. „Idzem z teho a teho varoša od krafa s jednim pismem ku mlademu princovi,“ odpovedzel vojak. „Naša princezna, mladeho princa žena, chtora je prez rukoch, porodzela barz krasneho hlapca a to idzem princovi oznamic.“ Macoha zaraz mišlela, že to budze ta ista Haňička, jej pastorkiňa, chtoru prez rukoch do šveta vihnaŕi. I zaraz spatrela zrobie hamistvo. Kupela paŕenki a dala vojakovi pic, až se vojak opil a sebe lehnul spac. Macoha, jak už vojak spal, viňala pismo, prečitala i vidzela, co tam stoji. Ona hňed to pismo rucela do šparhetu a napisala druhe a šturela vo-

jakovi do kešeňi. V tim písme stalo, že mlada princeza porodzela psa a že co maju z nim zrobie? Vojak rano stanul i podzekoval za nocfik i išol dafej až ku mlademu princovi. Princ odebral pismo, s hlavu skrucel a sam ku sebe hutorel, co vojak něčul: „Darmo, co mi Pambuh požehnal, to vdzečne od Boha primem.“ I tak šednul ku stolu a pisal druhe pismo (a dal ho vibic zoz diamantovima literami), žebi teho psika jak najlepši opatrovali i jeho mladu ženu, že un šicko od Boha prime, co mu Pambuh dal, a tak poslal vojaka domu. Vojak išol do domu, ta, dze mu bulo perši raz dobre, tam cahal i druhi raz na noc, bo něznal nič o hamistve minarki. I prišol zaš na noc do teho isteho mlina, i minarka ho už teraz vdzečne prijala a privitala. Zaraz bežela na palenku a tak vojaka opojela, že spal jak bez sebe. Ona mu zaš odebrala pismo, co od princa něsol i počitala ho a vidzela, že v tim písme barz dobre stoji pre Haňičku; i rucela ho do šparhetu i napisala druhe, v chtorim bulo, že kadzi kraľ toto pismo od vojaka dostaňe, zaraz žebi Haňičku i s dzeckem vihnali do šveta.

Vojak pismo doňis. Ked stari kraľ pismo prečital, mocno zaplakal i zo staru kraľovnu, bo jim bulo žal i za hlapcem i za ňu, bo že co ona sebe počňe bez rukoch s totim dzeckem. Afe sina barz radzi vidzeli, bo lem teho jedneho maľi, ta mu zrobeli g vuľi. Privjazali Haňički hlapca ku perši i puščefi ju do šveta. Haňička s veľikim plačem hodzila, afe nězufala aňi nelala muža, lem išla. I prišla ku jednej vodze, něbarz veľkej, z chtorej vodi prudzik išol do bandžurika. Ona svuj život sanovala, němohla še odrazu zatopic, afe lehla sebe na prudzik, že počka, až ju toten prud zharňe až do bandžurika a že še tam zatopi.

Ona lehla i jak lehla na ľevi bok, zaraz jej virosla ľeva ruka. I barz Bohu dzekovala, že už jej jedna ruka virosla, afe ona ešče vše něbula spokojna, že to dzecko ešče něhodna vihovac s jednu ruku. I rucela še na pravi bok do prudu, že azda ju zňeše a že še zatopi. Afe jak lehla, virosla jej zaraz i druha ruka. Tak potim zdrava višla na brižek a barz Bohu dzekovala, že jej Panbuh dal spusob vihovac svojo dzecko. S tim še vžala i išla. Sama něznala dze. Tak daľeko, až do jedneho veľkeho ľesa, dze bul jeden opuščeni kaštil a ten kaštil postavel tam toten džad, chtoremu muki dala, a chtori vše o ňej mišlel, že za svoju dobrotu telo cerpela, a teraz jej hcel bic na pomoci. Bo ten džad bul Kristus Pan. Ona vešla do teho kaštila a našla tam v jednej hiži poscil, koľisku i na

stole pre jednu personu obid, a pre dzecko mljiko. Ona tam zostala žic, každi dzeň bulo pre ňu postaveno jelzene i pice i šicko, co se jej pačelo. A ona tam žila pobožne.

Ta teraz se vracme nazad ku princovi. Un se vracel s vojni domu a zaraz se pital o svoju ženu Haňičku i o psika. Stari kral i kralovna na ňeho lem oči višćireli a se pitali: „O jakim ti psíkovi hutoriš?“ A un odpovedzel: „O tim, co see mi o nim pisali a co Haňička porodzela.“ A oni se čudovali a hvareli: „Šak Haňička porodzela šumneho hlapca a ne psika.“ Princ viňal pismo a ukazal jim. Kral čital a barz se čudoval. „To ne ja pisal,“ hvarel kral. „A dze je moja žena?“ pita se necerpežljivo princ. „Ta totu zme vihnali do šveta i zo sinem, bo ši tak pisal, ta zme ci, hoc lem s bolescú a zo žalem, zrobeli g vuli.“ A teraz čudoval se zaš princ: „Ja o tim nepisal.“ hvarel. „Ukažce mi toto pismo.“ Kral pismo ukazal a princ povedzel: „To ne moje pismo.“

Ta princ se zastaral mocno a nemal doma pokoja. Lem ho vse z domu vihaňalo. I vžal sebe jagra i hodžili do lesoch na poluvku. Raz barz daleko zašli, tak že už veľo tižne doma nebuli i nakoňec natrafeli do teho isteho lesa, dze Haňička i s hlapcem bivala. I hodzeli po lese i nemohli najse valal ani nijaki varoš. Tak povedzel princ jagrovi: „Idz na jedneho visokeho stroma a pater, či neuvizdiš, či se dadze nešvici?“ Jager višol na stroma i vidzel, že se dadze švici, ale barz daleko. Princ mu nato povedzel, žebi sebe dobre pametal, dze se švici. Jager zešel dolu i išli i prišli ku temu kaštilu, v čtorim Haňička i s hlapcem bivala. I patreli na oblak i vidzeli tam ženu. Popatreli jej na tvar, ta se jim tak vidzelo, jak kebi to bula princezna, žena mladeho princa. I s tim poslal princ jagra pitac se, či bi jich neprenocovali. Jager prišol do hiži i pozdravkal. Haňička odzdravkala a povedzela, že možu u nej obidvojmi prenocovac. Tak vešol i princ.

Pokel Haňička večeru zrichtovala, tote dvojmi, princ i s jagrem, o tim se dohvarali, že tota domašna gazdiňa calkom tak vypatra, jak princeza, žena princova, lem že ma ruki. Ked se navečerali, vecej o tim nehutoreli.

Princ sobe lehnul na poscil a jager na lavku. Medžitim Haňička šila a hlapec se bavel kolo nej. I višela princova ruka s posceli dolu, i povedzela Haňička sinovi: „Idz a dzvihňi ruku svojemu tatušovi.“ Jager nespal a to čul. Rano rozpovedzel panovi. A pan nescel veric a hvarel: „Ta ja se heem prešvečic, ta bu-

dzeme do večera po Ieše hodzic a zaš tam pujdzeme na noc.“ I prišli tam i druhi raz, zaš še tak stalo, jak perši raz bulo. Princovi spadla ruka a Haňička poslala sina, žebi mu dzvihnul ruku, bo že mu scerpše a budze ho bolec a pritim povedzela: „Dzvihňi ruku temu panovi, to tvuj otec.“ Afe princ zaš spal a jagrovi, chtori to čul, veric ňescel. Prišli na trecu noc a princ barz sebe zaumeňil, že teraz spac už ňebudze. A ňespal. Haňička pri stolc, a hlapec še bavel kolo ňej. Ohladla še i zbačela, že princovi noha s poscefi viši (chtoru un narokom spuščel). I tak kazala hlapcovi: „Idz a dzvihňi tamtu nohu, bo to tvuj otec.“ Afe princ še s nohu zapiral a slabi hlapec ňemuh nohu dzvihnuc. Prišla matka a mu pomahala. Tu princ skočel s poscefi a skričel: „Jak ti še opovažiš povedzec, že ja tvojemu hlapcu otec?“ A ona tak počala hutoric: „Ja jedneho minara dzivka, otec mi obidva ruki odecal, hodzela som po švece a prišla som do kraľovej zahradi a me vžal za ženu princ teho kraľa. A mi žili spokojše, pkeľ muž ňeodešol do vojni. Medžitim ja porodzela teho hlapca a mše z burku i z ňim vihňali, bo tak muž muj rozkazal...“ Princ še na ňu pripatral, vypatrala akuratše tak, jak jeho žena, Iem že ruki mala. A preto še pital: „A dze ši vžala ruki, ked ci jich otec odecal?“ I ona hvarela: „Ked me z burku vihňali, ta som še zaš puščela svetom i prišla som ku jednej vodze i scela som še zatopic. Lehla som sebe na prud z levim bokem a zaraz mi virosla jedna ruka, Iehla som s pravim bokem a virosla mi i druha ruka, bo ten prud mal taku moc.“ Tak kraľ kľeknul pred ňu na koľena a krašne ju prepital, žebi mu prebačela, že on temu nič ňe vinovati. I rozpovedzel, co še stalo s tima pismami. Ked še vraceli do burku, doraz dali zavolac teho vojaka a vipitali še ho, dze nocoval, ked s tima pismami hodzil. A tak še prešvedčelo, že pisma prečerala minarka, Haňičkina ma-coha. Kraľ dal ju roztarhac a princ s princeznu žiju i do dňeška dňa, ked nepomarfi.

144. §. Bul jeden otec zoz matku a mali troch sinoch, afe taki čežki rok uderel, že ňemal aňi otec s matku co jesc, ňe takto to trojmi sinove.*) Nato oňi še dohvarali šicke medži sebu, že co budu robic. Tak še naradzeli, že pujdu šicke trojmi sinove služic.

*) Rozprával Ján *Kaščak* vo V. Šariši 5. sept. r. 1892. Znova som prezrel s ním rukopis v Prešove 18. júna r. 1904.

Vzáli se i išli, ale nevzáli zo sebu nič, ani jesc, ani pic, ani žadného ohňa. Tak ďaleko išli, že už dva dňi išli a nemohli do valala dojsc. Na poľu našli jedneho zajaca, chtori bul abo zastrefeni abo zabiti. Ale nemali ani švablika, žebi sebe teho zajaca bufi upekli. Koňečne prišli až ku jednemu Iesu. Jak prišli ku temu Iesu, vidzeli zďafeka, že tam dachto sebe kladze ohňa. Tak povedzeli najstaršemu bratovi: „Idz ku temu človekovi a pitaj od něho kus ohňa. Do teho času mi nasbirame dreva, niž ti priňešeš ohňa.“ Un se vzał i išol na ten oheň. I pridze ku temu istemu človekovi, chtori šedzel pri ohňu a pik sebe jedneho vola, a mu povi: „Panbuh daj ščesce, praceľu!“ A on na to odpovedzel: „Daj Paňebože i tebe, muj sinu. Tak co tu hceš, muj sinu?“ On odpovedzel: „Kebi sce mi daľi kus ohňa, bo zme tam trojmi braca našli zajaca, ta bi zme sebe ho upekli, bo zme už tri dňi nič nejedli.“ Un na to odpovedzel: „Dam ci, muj sinu, kus ohňa, ale ked mi tak budzeš cigaňic, že ci ja nič za viru ňedam!“ Hlapec tak cigaňel, jak lem mohol, ale starec mu šicko za pravdu dal. Jak už ho tak dluho ňebulo, dvojmi braca se radzeli a mocno zle bufi, bo oni sebe mišľeli, že najstarši brat zostal jesc a pic pri tim starcovi. Vzał se vtedi ten stredňi a išol. Mocno zli bul. Tak mocno zli bul, že až basoval. I prišol tiž ku starcovi: „Panboh daj ščesce, praceľu,“ a na teho najstaršeho brata barz zli bul, už ze zubami žgřital. Starec odpovedzel: „Daj, Paňebože i tebe, muj sinu, ale co hceš a co ši taki zli?“ „Jak bi som nebul zli, ked mi brata poslaľi pitac od vas kus ohňa a ňedajbože brata dočkac.“ „Ta co hceš, sinu?“ „Dajce mi kus ohňa, bo už zme tri dňi nič nejedli a mame zajaca, chtoreho bi zme radzi upesc.“ Starec na to zaš odpovedzel: „Dam ci, muj sinu, ale ked mi tak budzeš cigaňic, že ja ci nič za pravdu ňedam.“ Tak stredňi chlapec tak cigaňel, jak najľepši mohol, ale starec mu všicko dal za viru. Najmladši za ten čas jich vše čekal obidvoch a mocno bul zli. Už mal drevo hotove i zajac vipitvani bul, lem ho trebalo upesc. Že se nemohol tich dvoch dočkac, tak se vzał a išol i on za ňima a mocno pritim hrešil. Ešče zďafeka už jim klad, že oni jedza, piju a o něho ňestoja. Prišol až ku ňim. „Panbuh daj ščesce, starcu!“ „Daj Paňebože i tebe, hlapče! Ta co hceš?“ „Kebi sce nam daľi kus ohňa, zme trojmi a už zme tri dňi nič nejedli, už dobre od hladu ňepoumirame.“ Starec mu na to odpovedzel: „Vidzim vas, že sce šicke trojmi tu, ta lem co sceš?“ „Kus ohňa,“ odpovedzel najmladši.

A starec mu na to: „Dam ci, afe ked mi tak budzeš cigañic, co ci za pravdu nič ñedam. Ked ñebudzeš tak cigañic, co ja ci ñeverim, tak ten vul, co pečem, budze mi lem večera, a tvuj najstarši brat mi budze frištik a sredñi obid, a ti mi budzeš zaš večera.“ Tak najmladši še mocno zarmucel i dobri už bul na tich dvoch bratoch, a začal sam cigañic. I začal takto: „Ked ja še narodzel, ñemal som añi otca añi matku...“ Starec odpovedzel: „I to može pravda bic.“ Un zaš: „...Tak som išol sebe hñedac do ñeba otca i matku...“ Starec odpovedzel: „I to može pravda bic...“ Un zaš: „A staral som še, jak do teho ñeba vindzem. Ked dakedy pred sto rokami som vožil zarno s poľa, tak še mi stracelo jedno zarno za kalap. Ja som toto zarno našol, ta som ho posadzel i taka mi veľká slama hñed virosla až do ñeba. I ja hore tu slamu višol až do ñeba. Tak som hñedal po ñebe otca i matku...“ Starec na to odpovedzel: „I to može pravda bic...“ „Tak potim som še vžal a dolu totu slamu som išol z ñeba nazad. Prišol som na stredek slami, hcelo še mi spac. Afe mi žima bulo. Ta co som mal zrobic, som sebe zrobil ze švablíka poscel a zoz ihli ohña. I lehnul som sebe. Prišla jedna miš. Slamu podžarla i ja spadnul až po šiju do žemi.“ Starec na to odpovedzel: „I to može pravda bic...“ Un zaš cigañil dalej: „Vtedi išli kolo mñe trojmi biroši na štiroch voloch. Pre Boha som jich pital, budzce take dobre, vicahñice me z tej žemi. Tak oñi jake lancuhi, jake porvazi, šicke mi na šiju pouvadžali a tak zaprahli tote štiri voli, žebi me vicahli. Ale šicke lancuhi, šicke porvazi še potarhali a mñe vicahnuc ñemohli.“ Starec na to odpovedzel: „I to može pravda bic...“ A začal zaš cigañic: „A mali tote biroši motiku i šekeru, ta som jich pital, žebi mi jich zohabefi, že še odkopem. Tak oñi mi jich zohabefi i ja še odkopal...“ A starec na to odpovedzel: „I to može pravda bic...“ Un zaš dalej: „Tak jak som už višol z tej žemi, prišol som na jeden jarek, chtori jarek zamarznuti bul a hcelo še mi mocno vodi pic. Ja s motiku kopal, zo šekeru rubal, co som hcel sebe ščerubľu prerubac, afe som ñemohol añi zo šekeru añi s motiku. Tak som sebe odecal hlavu a tak som s totu hlavu do teho času bil, ñiž som sebe ñeprebil ščerubľu a tak som še napil vodi...“ Starec mu povedzel: „To už ñemože pravda bic, dzeže ti sebe hoden hlavu odecac a vodi še napic...“ A un cigañil dalej: „A ñiž som še vodi napil, hlava ode mñe ucekla. A ja potim za totu hlavu... Som ju začal dohañac, afe som ju dohoñic

ñemohol, bo mi ucekla do Iesa. Tak som še vracel nazad a co vidzim: motika i šekera hori, Iem poriska zostali. Ta ja vžal jedno porisko a tak alo za moju glavu. A som ju natefo dohañal, ñiž som ju ñedohoñil a s poriskom ñezražel. Potim som ši ju položil na kark i tu som, kebi sce mi dafi kus ohña . . .“ A stari mu povedzel: „Dostañeš, muj sinu, afe perše se mušice šicke trojmi najesc i napic u mñe a Iem tak ode mñe pujdzece.“ A dal še jim najesc, napic šickim trom, i ohña jim dal, a oñi mu podzekovali a od ñeho odešfi a peču svojego zajaca ešče i teraz, ked ho už ñezedfi.

145. §. Prišol ku mñe doktor a zakazal mi pic pañenku.*) I ja ho usluhnul i ñepil som. Afe som začal mocno s kervu kašfic. Ta som povedzel svojeji žeñe: Už jednak umrie mušim, ta ñej še hodz Iem naostatku napijem. I tak moja žena pošla, priñesla mi pañenki. Napil som še i — prestal som zaš kašfic. I dodñeska pomali žijem i pañenku pijem.

146. §. Bul jeden krañ a mal dvojo dzeci, princa i princezu.***) Oñi barz še radzi vidzeñi i tak še stalo, že ten mladi princ princezu prespal. Potim ñeznañi co zrobie, tak še brañi do kupefi. I prišli do kupeli a ona tam zfehla. Co robie s dzeckem? Pošol princ do stolara dac jednu truiñičku zrobie. A ona dzecku uštrikovala mišček i napisala jednu kartku a položila do miščka a mišček dala dzecku na šiju. Potim dzecko položefi do truiñički a dañi mu peñeži ku hlave i ku nohom a bulo tam napisano, chto ho ulapi na more, žebi bral tote peñeži od hlavi a ked ho budze hovac do šidzem rokoch, žebi vžal i od nohoch peñeži. Ulapil dzecko jeden ribar a priñis ho do domu. Jeho žena v polohu bula a mala tiž hlapca. Najdzenemu bulo meno Daniel. Ten ribar vžal peñeži Iem od hlavi a polovičku odñis do rimskeho otca i s tim miščekom i s tim pišemkom. Hlapec žil, hodzel do školi i s tim ribarovim. I dobre še učil, mudri bul. Ked mu bulo šesc roki, raz še s bratem povadzeñi. Ten brat mu hutorel: „Ti ñe muj brat, bo ti Iem na vodze ulapeni.“ Hlapec še zastaral; barz smutni bul. Prišol ribar do domu, pita še ho: „Co ši, muj sinu, taki smutni?“ „Ja ñe vaš

*) Z rozhovoru s Janom *Kašćakom*.

***) Rozprávaj Andrej *Križko* vo V. Šariši 4. sept. r. 1892. Rukopis znova prezrel v Prešove s Janom *Kašćakom* 18. júna r. 1904.

sin, bo ja Iem na vodze ulapeni. Muj brat mi to povedzel.“ Potim hlapec hcel isc het: „Ked som na vodze ulapeni, tak som prišol dolu vodu; a teraz pujdem hore vodu a mušim znac, z jakého rodu pohadzam.“ Ribar mušel z ňim pujse ku rímskemu otcovi i vidaŕi mu jeho píšemko a rímski ocec dal mu na kaŕžu faru „pismo“, ŕebi po ŕobraŕu ňehodzel, ŕebi s fari na faru dostal na keŕčik. Išol za šesc roki hore vodu a prišol do jedneho mesta, chtore s čarnu plachtu bulo obite. Vešol do karčmi a pita še kačmara: „Co take toto mesto smutne?“ Kačmar mu hutorel, ŕe mladi princ umar i stari kraŕ umar, Iem mlada princeza zostala. Ona zaumeňela sebe, ŕe še ňevida, bo plano s bratom zrobela.“ Tak Daniel pital še, či bi tam vo dvore službu ňedostal? Doraz kačmar tam došol i Daniel tam službu dostal za inaša. Bul tam za dva mešace. Kraŕovna vše barz smutna bula, bo ju pital tureckeho baši sin za ŕenu, aŕe ona odpovedzela, ŕe ňepujdze za ňeho... a preto un še jej kazal richtovac z ňim do vojni. Ona barz smutna bula, tak ten isti Daniel pital še jej raz: „Paŕi moja, co su take smutne?“ „Sinu muj, ti mi v tim ňespomoŕeš!“ On jej odpovedzel: „Preco ňe?“ „Ja sebe zaumeňela, ŕe še ňevidam a pita me tureckeho baši sin. Hutorim mu, ŕe ňepujdzem za ňeho, tak še mi kaŕe do vojni rihtovac.“ „Paŕi, tak Iem za to? Ňej mi daju za jeden mešac vojenskej exercirki še naučic, tak ja za ňich do vojni pujdzem.“ Tak on še viučel, za jeden mešac brifung zložel i potim vzał zo sebu jeden regement vojska i pošol. Za šesc dŕi jej zrobel pokuj na tricec roki, ŕe ju ňebudze turecki baša ňigda za ten čas bantovac. Priŕis jej to píšemŕe. Potim ministrove to hceli, ŕe Daniel zasluŕeni, ŕebi princezu za ŕenu vzał. Ona odpovedzela, ŕe ňebudze od teho odporna, ked on ňe. I tak še stalo, ŕe on ju vzał. I tak un z ňu žil da s paru mešace. Rad na pošuvku hodzil. Raz dal jagrom znac, ŕebi o trecej rano už v burku buŕi. Jagrove prišŕi, trubeli. Un še pošufikal, aŕe ten mišček, co mu matka uštrikovala, spad pod stul, a tam ho zapomňel. Frajcimirka rano pošilala, tak ten mišček dzvihla a položila na stul. Obačela to kraŕovna: „Ňerušaj ňič, bo pan še barz hňeva, ked ňenajdze tam, dze co poloŕi.“ Frajcimirka poveda: „To Iem jeden mišček tu spadnuti, ta ho kladzem na stul.“ Kraŕovna hutori: „Ukaŕ ho. Daj ho sem.“ Ona mišček poznala, ŕe ho sama zrobela. Viňe z ňeho píšemko, prečita a poznala: ŕe to mišček jej sina. I doraz zomďela i Iehla do pošceli. Hňedka za mladim kraŕem pošel išol, ŕebi še vracel domu,

že še kralovna barz pohorela. Prišol do domu a prišol ku nej ku poseceli. Oblapela ho a povedzela: „Ti muj sin, ti muj muž!“ A ona mu povedzela šicko od počatku co a jak še stalo, jak ona sama ho na vodu rucic dala, žebi svoju haňbu priknila. Tak on jej hutori: „Matko moja, vtedi ci budze hrich odpušćeni, jak pujdzeš na spovidz ku rimskemu otcovi na holic h kolenoch. Un še potim vžal a pošol het. Prišol un do teho isteho ribara, co ho ulapil a pital še ho, či nit tu dajakej prazdnej jaskiňi? Tak ribar mu hutorel, že jest jedna, co v nej nedavno svate celo zostalo. „Tak kebi zme ku nej trafefi?“ I šedli na jeden plit a šli ku nej. I trafefi ku nej. Ten ribar mu otvoril jaskiňu, jeho tam pušćel i tam ho zavar na kladku i oddal mu kľučik. Daniel ten kľučik na oblaček rucil do mora a povedzel, že lem vtedi ztamadz vindze, jak ten kľučik dachto z mora vicahňe. Treba nam znac, co je tota jaskiňa. Jaskiňa je v brehu dzira a tam žiju pustevňici. A ked rimski ocec umre, naveki ztamadz hľedaju pobožneho pustevňika za rimskeho occa. Tak Daniel bul tam 6 roki zavarti. A stalo še, že rimski ocec umar. Tak prišli dvojmi kaplaňi do teho ribara a pitaju še ho, či nit v dachtovej jaskiňi taki pustevňik, co bi mohol za rimskeho occa bic? „Jest tu v jednej, kebi zme ku nej trafefi, ale ked aňi kľučik od nej nemame. Bo jak som teho, chto je v nej, zavar a dal som mu kľučik, tak un ho rucel do mora. Jednak teraz nepujdzeme, až rano,“ a dalej povedzel ribar ku kaplanom: „Prišli tu a aňi nemam co jim na večeru dac!“ „Ej, šak nam netreba.“ Ale ten isti ribar vžal sak a ulapel jednu ribu. I jak ju vipitval, našol v nej kľučik od jaskiňi, ten isti kľuč, s chtorim bul zavarti Daniel. Rano potiu pošol s tima dvoma kaplanami a trafefi ku tej jaskiňi. Daniel živi bul. Bradu mal až po pas, pachnosce až po zem, šmati z něho spadali a holi bul. I takeho ztamadz hćeli vžac i pošćevic za rimskeho occa. Ale un nehćel isc. „Co ze mnu heće, ja hrišni ćlovek!“ Ale jak začali dookola sami dzvoni dzvoňic a prišli ľudze zos procesiami, zo zastavami, ta pošol i bul paru ćasi za rimskeho occa. I stalo še, že prišla raz jeho vlastna matka ku němu na spovidz. Un jej rozhrěšěne dal, po rozhrěšěňu umarla a z nej šivi holub vifecel.

Daniel potim ešće paru ćasi žil, afe jemu še ćlivelu a hćel znac, jak jeho matka kralovstvo zohabela? Raz še vžal hore vodu, že opatri kralovstvo svojich rodićoch. A išol za tri roki, až prišol do svojeho burku, dze najstarši minister gazdoval. A tak un tam šicko podzefel i vracel še nazad a ešće paru ćasi žil až umar.

147. §. Bul jeden princ a bulo mu dvacec roki.*) Vzal sebe jednu princeznu za ženu. Jeden rok bufi vjedno a mali jedneho hlapca; bulo mu meno Belo. V jednu nedzeľu pošli na špacirku na jednu šumnu luku. Jak na totu luku prišli, ta teho hlapca zohabeli na tej luki a oni išli do blizkeho Iesa. Jak nazad prišli z teho Iesa, tak našli na luki pri svojim hlapcu ešte jedneho, chtori bul prave taki, jak ten jich, tak že še poznac ňedali jeden od druheho. Tak oni ňeznali potim, chtori je jich a mušeli jich vžac zo sebu obidvoch. Totich dvoch hlapcnoch vihovali i šacefi s jednakima šmatami. Po dvanac roki pital Belo tatuša, žebi jich pušcel šveta probovac. Na drahu žebi jim dal jednakich psch, jednake nože, jednake puški i jednake šmati. Tak oni še odebrafi od kraľa.

Jak višli z varoša, prišli do jedneho Iesa, v chtorim buli dva drahi. Tak Belo povedzel svojemu bratovi Lackovi (bo kral i teho najdzeneho prijal za sina): „Daj ten nuž, co ši dostal a zapchaj do teho duba.“ A un tiž tak zrobel zo svojim. A tak povedzel: „Ked še vracime nazad, tak tote nože vicahñeme, a keho nuž budze zardzaveti, ten umar.“ Potim jeden pošol jednu drahu, druhi pošol druhu drahu. Belovi še trafela služba v jednim mesce a tam zostal. Ten druhi, Lacko, prišol na jednu veliku luku, dze nič ňenašol, lem same liški. I prišol tam do jednej kolibi ku najstaršej liški i mušel z ňu nocovac. Jak stanul rano, vžal svoju pušku i svojeho psa Lapaja, i pošol na pošuvku, dze zastrelol jedneho zajaca. Lačni bul, tak sebe teho zajaca pekol pod jednim dubem. Zrazu kriči jedna baba s duba ku ňemu: „Ja bi še hcela pujsc zohrac ku temu ohñu!“ Na to on odpovedzel: „Tak ked ci žimno, zejdzi dolu a še zohrej.“ „Ja ňejdzem,“ hvari ona, „bo še bojim tvojeho psa. Lem tak zejdzem, ked s totim prutem, chtori ci dam dolu, uderiš teho psa!“ Jak ten prut vžal a uderel teho psa, pes ostal kameñem i zos svojim panem.

Vracme še ku bratovi Belovi, chtori bul prišol do jedneho mesta. On tam še zrukoval s jednu princezku a tak še vracel svojeho brata volac na vešefe. I po dlhim hodzeñu trafel ku temu dubu, dze mali obidvojo braca svojo nože šturene. I viñal svojeho

*) Rozprával Ladislav Oros, rodom z V. Šariša, vo V. Šariši 8. sept. r. 1892. Rukopis znova som prezrel s Jánom Kašćakom v Prešove 15. júna r. 1904.

brata nuž — bul zardzaveni. Zaraz znal, že je brat umarti. Añi še ñešol ukazac domu vlastnemu occovi, afe še vracel, žebi vihľedal umarteho Lacka. Koñečne trafel na totu luku, dze jeho brat dakedi nocoval a prišol ku tej isteji liški, s chtoru jeho brat spal. Liška i jeho prišifela, žebi išol z ñu spac. Un ñehcel, afe ked mušel, ta položil pod jej zahlavek nuž, žebi še prebila na ñim, ked sebe lehñe spac. Ona začudovana še pita: „Čomu mi kladzeš nuž? Peršu noc ši ze mnu spal a ši mi ñekladol?“ A un še obezve: „Ja s tebu ñigda ñespal, añi tebe ñepoznal.“ Afe že mušel, do rana vispal. Rano vzał še, i jak brat, pošol na pošuvku, a zabil jedneho zajaca. I trafel ho pisc (= piec) na totim mescu, dze jeho brat skameñeti bul i zos svojim psem. I tota baba zaš bula na dube a obezvala še: „Joj, jak mi žimno!“ Un hutori: „Zejdzi dolu a zohrej še.“ „Ja ñeidzem,“ hvari ona, „bo še bojim tvojeho psa, afe ked totim prutem,“ a podala mu prut, „uderíš svojeho psa, tak zejdzem dolu.“ On uderel, afe ñe po psovi, afe lem popri ñim a ona skočela. On zaraz, jak skočela dolu baba, skričel na psa: „Trimaj, ulap ju!“ Iebo vidzel, že tu ma s bosorku do roboti. A potim povedzel: „Ked mi mojeho brata i jeho psa tak živeho ñezrobiš, jak bufi, tak ci koñec!“ Ona še barz zľekla, bo pes bul veľki a strašni a preto jich oživila. Afe pri bratovi, bo bul na žem plano padnul, tvar obracena bula nazadek, a preto pošovñik zaš skričel na babu, žebi brata doraz tak spravela, jak bul, žebi mal tvar napredek obracenu. Ked už obidvojo braca calkom zdravi bufi, ta oblapeli a pobožkali še a porozpravjali sebe, co še do teho času z ñima stalo. Potim spomñeli i na babu a bosorku ñemiloserdñe obidvom psom ruceli, chtore ju zaraz roztarhali.

Ztadzi še potim vracefi na totu luku, dze bulo tefo liškoch, a oznamiñi še u totej najstaršej. Teraz poznala, chto to bul, chtori peršu noc spal z lišku? Belo pital brata, žebi išol ku ñemu na vešele. Lacko še zaraz i obecal, afe stara liška ñehcela ho pošćic bez sebe a preto išfi i z ñu a za ñima išfi i šicke ostatñe liški. Barz še čudovali v totim mesce, ked vidzeli takich ñeobičajnich hoscoch. Lacko še vedol z lišku popod ruku, bo ho añi na minutu zohabic ñehcela. Zrukovani brat jich šickich vedol do burku svojeho švekra. Princeza še barz začudovala a kraľ barz še nahñeval a ñehcel añi do burku pripušćic brata svojeho žeca, chtori še s takima potvorami kamaraci. Na veľo pitaña kraľ vpuščel Lacka a ked un virozpravjal, co to z ñim za jake prišfi, dozvoľel šickim

liškom vejsc. Žec a brat Lacko i zos lišku, chtora ho popod ruku vedla, vešli do hiži a ostatně liški dali do vozariňoch.

Bulo vešeľe a bula veľka hoscina. Po večeri kraľuv žec pošol zo svoju princezu a Lacko mušel spac zo svoju lišku. Pri hoscine bulo veľo barz šumnich princezkoch, mohol bi sebe po dzeki vibrac, a tu naš Lacko zostal barz somorni, že un nemože taku princezku dostac a že še muši zo staru lišku uspokojic, chtora ho aňi na minutu nežohabela. I tak Lacko lehnul sebe i z lišku. Uderelo dvanac hodzin z polnoci, prebudzel še a položel na ňu ruku, či ju ešte ďabol ztamadz ňevzal . . . Aľe jak še barz začudoval, že na posceľi pri sebe našol šumnu princezu. Na rano, ked še hir rozňis, bula v burku veľika radosc a bulo na novo vešeľe. Lackova žena bula zakľata a čas jej zakľaca višol. Zo všickich liškoch zostalo šumne vojsko a z totej veľkej luki kraľovstvo. Ked še do dzeki navešeľeli, obidvojo braca išli svojeho occa opatric a tam zaš bulo vešeľe, chtore ňemalo konca a ozda vešeľa še ešte i teraz, ked ňepomarľi.

Z Bertotovlec.*)

148. §. V toten čas, jak ešte šedlaci paňske robeli, bul v jednim mesce bohaci pan, chtori bul hudobnim barz verni, dobri, i daval vše almužni pre džadoch. A vikľadal totu almužnu pod oblaki, aľe z ňej hudobne ňigda nič ňedostali, bo ju vše calu zjid jeden čert, chtoreho z pekla vihňali a chtori še mušel za isti čas na žemi živic. I prišol raz tam jeden človek, chtori še o tim dozňal a rozpovedzel šicko temu dobremu panovi, jak calu korist toten čert požere. Pan dal potim vartovac, žebi čert ňemohol prisce pod oblaki a tak žebi almužna pre džadoch zostavala. Čert, ked ňemal co žrec, mišľel sebe, že pujdze do službi. A prišol do jedneho valalu, dze pan mal veľo šedlakoch. Aľe pod tim panom šicke šedlaci na nič višľi. Lem jeden zostal z ňich, chtori mal male barz hudobne koňiki. A prišol toten čert ku temu gazdovi a pital še pre Boha, žebi ho vzał do službi. Gazda odpovedzel: „Ja hudobni človek, ňemam sam co jesc s dzecmi, ňe žebi zme maľi pre sluhu.“ Čert še ňedal odbic, aľe našilu zostal, že šak un mu teľo zarobi, keľo spotrebuje. „No, tak zostaň u mňe,“ hvarel gazda, „ked hceš,“ a

Rozprával Ján *Marinica*, rodom z Bertotoviec. Zápis v tamojšej krčme 15. sept. r. 1892.

poslal ho do roboti. „Mi vera takeho pana mame, co zme nehodni pod nim vižic.“ Afe sluha ho biztatoval, žebi se nič něstaral. Ked gazda išol na druhi dzeň ku koňom, už vidzel koňe krajše. Na treci dzeň zaš krajše bufi. A vse krajše. Raz povedzel sluhovi: „Ej, sinu, idz ti už raz do koscela.“ Afe sluha neišol a hutorel, že un še už dosc do koscela nahodzil a že hudobni človek musí robic. Gazda šak odpovedzel: „Ja še ohladal už v koscele po tebe, afe som ce tam ešče nigda nevidzel.“ Afe poznejši nehvarel nič vecej svojemu sluhovi, bo vidzel, že še mu pri nim dobre vedlo.

Pan skoro še doznal o gazdovi a o jeho dobrich koňoch i něbulo mu to po voli, že še šedlak dobre ma. I poslal svojego hajduka po gazdu: „Čuješ, gazdo, znam, že maš dobre koňe, ta pujdzeš mi tamtu skalu z jarku privesc do dvora,“ a tota skala mohla mac das tisíc centi, abo i vecej, „a ked mi ju nědošikuješ, ta ce prez šickeho prava dam obešic.“ Prišol gazda plačuci domu. „Co plačece, gazdo?“ pital še sluha. „Ej, něpitaj še mi, muj sinu,“ poveda, „bo mi něspomožeš.“ „A či vi znace, gazdo, že vam něspomožem, lem še mi priznajce, co vam pan povedzel.“ „Ta kazal mi privesc totu skalu z jarku, a ja ju privesc nehoden.“ A sluha povedzel: „Ej, něstarajce še, gazdo, to še priveže panovi.“ Tak na druhi dzeň zaprahnul koňe a panovi skalu na dvur priviz. Jak ju zrucel s voza, šicke pivnice še poburafi panovi, až še muri trešfi. Pan vistavil hlavu na oblak a lem sebe bajuzi pouciral a mišfel, co ma rozkazac temu šedlakovi, ked i toto zrobel? Na druhi dzeň zaš poslal hajduka po gazdu: „Totu huru mi zrubeš do rana tak, žebi bufi haluže osobno, i každa šaha osobno.“ Gazda vracel še zaš plačuci do domu. I pital še ho sluha: „Gazdo, zaco plačece?“ „Ej,“ poveda, „šak mi ti nič něspomožeš, co še pitaš?“ „A či vi znace, či vam něspomožem? Lem še mi priznajce,“ hvari. Ta mu rozpovedzel, že pan da gazdu bez šickeho prava obešic, ked mu totu huru nězrube a drevo z nej něposklada do rana. A sluha odpovedzel: „Něbujce še, gazdo, to budze šicko hotovo.“ Sluha zavolal šickich čertoch a do rana bulo šicko hotovo. Prišol rano sluha ku gazdovi: „Gazdo, hura scata.“ Afe gazda uderil ho po pisku: „Něcigaň!“ „Ta pater von, gazdo,“ hvari. A gazda popatril i uveril. Tak gazda išol ku panovi a oznamil, že je hura scata. Pan popatril na oblak, vidzel, že to pravda a bajuzami skrucel. A rozmišfoval, jaku ma ešče robotu dac šedlakovi. Poslal tedi na treci dzeň hajduka a dal zavolac gazdu: „Zaprahñeš koňe a od-

vežeš me do pekla!“ Gazda zaš plačuci prišol do domu a pita še ho zaš sluha: „Gazdo, zaco plačece?“ „Ej, muj sinu, jak bi ja něplakal, ked ja bohobojni človek a pan žada, žebi zme ho do pekla odvežfi.“ „Něbujce še, gazdo,“ hvári sluha, „šak mi tam pana odvežeme!“ A to bulo prave, ked čertovi kara višla a mal še do pekla vracic.

A tak rano sluha sebe narichtoval koňe, zaprahnul do kočá, puknul s bičom, až še muri strešfi. Pan višol z kaštila a pomalučki sebe sednul do kočá . . . Sluha še pita: „Ta, dze pujdzeme, pan veľkomožni?“ „Ta do pekla, šak som už povedzel.“ Sluha gazdovi povedzel, žebi še lem dobre kočá trimal a uderil medzi koňe. „Ta pujdzeme do pekla,“ hvári čert.

Sluha puknul s bičom a koňe išfi jak v ľufce. Gazda še dobre trimal, ale spadnul mu kapeľuch: „Hoó, počkac, kapeľuch mi spadnul!“ „Oj, gazdo,“ hvári sluha, „tvuj kapeľuch už na tisíc miľ zemi.“

Vuz stanul až pri pekle. I višfi von šicke čerci: „Ej, tu ši, naš ľubi ptačku, davno zme ce čakafi,“ a ulapefi pana a vžafi ho dnuka do pekla. Sluha ešče povedzel gazdovi: „Tak teraz už maš doma hudobi dosc, maš statek, dobre koňe, i peňezi, ta gazduj sebe; ja už s tebu něpujdzem na toten druhi svet.“ Dal gazdovi ešče jedneho psika, chtori ho odprovadzel až do domu, a un zmiznul.

A hudobni človek prišol domu a potim ľepši še mali aj ostatne šedlaci, ked planeho pana čerci vžafi.

Zo Širokého.*)

149. §. Bul jeden kraľ, mal jedneho princa. Ale un do školi mu něchcel hodzic. Kraľ še barz smucel na tim. Raz pital še ho princ, že co še tak smuci? „Na tim še smucim, že lem tebe jedneho mam.“ „Ta preto še němušiš smucic. Jest tam vonka jeden široتماڻيک. Veźmi ho ku mñe. Un bi chcel zo mnu do školi hodzic.“ „Privjedz ho dnuka!“ Jak široتماڻيک dnuka vošol, kraľ ho opatrel a še mu chlapec barz spačel. Dal ho okupac a druhe šati mu dal, a chodzil zos princem do školi vedno. Barz še radzi vidzefi a še dobre učifi. Potim jim kupil kraľ flinti obidvom a chodzil na vadasku. Dobre še naučifi striľac. Jednima razmi, jak išfi do školi,

*) Rozprával Jozef *Krescanko*, 26-ročny, rodom zo Širokého. Zápis v ta-mojšom hostinci 23. júna r. 1904.

išla jedna stara žena: ne-la v ruke mlíko, v harčíčku. Princ šírotmaňíkovi povedal: „Ja jej totot harčíček vistreřím.“ „Nezrub to, bo bi ce zalala (= zaklala), a to bi se ci mohlo stac.“ Princ povedzel: „Co bi se mi mohlo stac, ja jej za to zaplacim.“ Ňe velo miřaci vistreřil jej z ruki ten harčíček s mlíkom. Žena se obracela a tak zalala: „Žebi si se lem vtedi oženel, jak vezněš Cidrin-princeznu zpoza Červeneho mora!“ S tim pošli do školi. Potim chodžili na bal. K princu něchceli isc kiřasoňe na tañec, lem ku šírotmaňíkovi. Princ se barz smucil a haňbil. Z tej haňbi uceknul ztamadz, z balu, domu. Šírotmaňík ho hředal na bafe, pošol za ňim domu. Pital se ho: „Co si, bratu, ztamadz uceknul?“ „Lem ti idz nazad.“ povedzel princ. „Ja už tam vecej nějdzem, bo ku mñe něchce řadna kiřasoňa isc na tañec.“ „Pravdu ja ci, bratu, hvarel: něvibijaj ti harčíček z ruki tej babi. Ona ce zalala.“ I žili tak dařej. Princ se chcel žeñic. Něhcela řadna za ňeho isc. Šírotmaňík mu povedal: „Mi muřime isc za Červene moro po tu Cidrin-princezu.“ Tak oni se vibraři. Dva koňe obsedlali a tak pošli. Priřli do jedneho řesa na noc, do jednej karčmi otarhanej. Šírotmaňík povedal princovi: „Špi ti do pulnoci, ja budzem vartovac, koňe karmic, a ti zař po pulnoci.“ I princ vořol do karčmi, ta řehnul. Šírotmaňík nabral sebe z karčmi cigaroch a kurel. O jedenastej v noci iřli tri chmari hučaci. Jak se dovedna sbili, tak perša povedzila: „Ten princ idze po Cidrin-princeznu, aře on ju inakři ředoňeře, chibaj že tam da zrobic dreveneho koňu u teho stolara, co je pri Červenim more. Un na dvacec tovariřoch, ta oni mu ho zrobja, aře takeho, co dvojmi do ňeho řednu.“ Perša chmara potim to povedzila: „Chto to učuje a vivola, řivim kameňom po kolena zostaňe. Druha pevedzila: „Jest tam pri Červenim more jeden kantarik pod jednim stromom, pod jednu skalu, ked toten na teho dreveneho koňu zaruci, ta prejdze prez Červene moro jak po suchej žemi.“ Druha chmara potim to povedzila: „Chto toto učuje a to vivola, po pas skameňeje.“ Treca povedzila: „Jak un tam pridze, naj se pita do starej krařovnej na noc. Ona ho prime, da mu se navečerać, i koňu mu da uvadzic. Aře žebi bul mudri, že un bi ředal koňu uvadzic v mařtařni medži druge koňe. Lem tam, dze Cidrin-princezna řpi, chtora je zamknuta pod jedenidvacec zamkami. Krařovna ma nad sebu nad hlavu kluče od tich dzveri, dze princeza řpi. Krařovna v noci řeřpi, lem od jedenastej do jednej, kařde dzeřec minuti na princezu vola, ři ju dachto nevřal? Za ten řas, ňiř ona budze spac,

princ može s princeznu uceknuc: ju do koňa vložic a ztamadz vivjesc, na koňa šednuc a tak prez moro prejsc.“ Treca chmara potim to povedzila: „Chto to učuje a vivola, šivim kameňom calkom zостаňe!“ O dvanastej zobudzil šivotmaňik princa a un sam lehnul. Mu nič nepovedzel. Lem jak prišli ku moru, ta mu tak povedzel: „Znaš ti co, mi inakši neprejdzeme, chiba že sebe dame zrobie dreveneho koňa u teho stolara. Un nam ho zrobie.“ A niž ho robel, šivotmaňik ten vražcovski kantarik pohledal. Jak už bul kuň z dreva hotovi, pošli, ale svojo koňe zohabeli u stolara a mu dobre zaplacili, žebi na njih dal pozor, niž še navraca. Šivotmaňik vzał kantarik a založel na dreveneho koňa a sam povedzel princovi: „Šedni ti do teho koňa. Jak pridžeš do totej kraľovnej, co ona ma tu princeznu, ta ja koňa uvadzim tam, dze tota princezna spi. A za ten čas, niž ti u nej budžeš, vindzi vonka z teho koňa a ju vez ku sebe do koňa.“ S tim še vžafi, pošli prez Červene moro. Jak tam prišol šivotmaňik, pital še na noc, či bi ho neprenocovala ta kraľovna. Že preco ne? „Uvadz koňa do maštaľni, tam, dze i mojo stoja.“ „Muj kuň tam nehodzen stac,“ odpovedzel, „bo un pod jedenidvacec zamkami u mojeho otca stava.“ „No, i to ci dozvolim. Mam ja jednu princeznu, ona tjež zamknuta pod dvacecijeden zamkami, ta uvadz ho ku nej, budze jej šmešši.“ Jak un koňa dnuka vovjed, sam išol ku kraľovnej. Dala mu večeru a še z nim dohvarala. Tak mu dala vistlac posccl, žebi sebe lehnul spac. Un jej odpovedzel, že un teraz zunuti, tak nebudze še vibljekac, lem na divaňe pošpi dakus. Jak ona usla, vzał un te kľuče, co buli nad ňu, pootviral z ňima dvacecijeden zamki i ukrad dreveneho koňa s princom i s princeznu, a ucek z ňim ku Červenemu moru, dokaľ kraľovna spi. Jak už vonka višol, ta už šmeli bul. Kraľovna še zobudzila, na princezu volala: „Cidrin-princezna! Či spiš? Či čuješ?“ Ona še jej ňeozivala. Kraľovna sebe mišlila, že teraz tvardo zaspala, ta jej dala pokoj. Druhi raz zaš na ňu volala, ale še jej ňeozivala. „Co to take, že še ňeozivaš?“ Popatrla na divan, — šivotmaňika už tam nebulo. Aňi kľuče ňemala nad hlavu. Doraz skočila. Patrila princeznu, — už jej tam nebulo, dze bula zavarta. Ta to ti, ptačku, mi ju ukrad! Dala zatrubic aľarum na vojsko svojo. Vojaci za ňim leciľi. Už na Červenim more bul. Ona komandirovala, žebi za ňim išli. Ked un prejdze prez more, žebi i vojaci prešli. Ale vekša polovica vojska še v more potopila, bo ňemalo moci vražcovskej, a ostatních nazad zavolala. Poslala ona jeden kuč tam do tej karčmi,

dze mušili peršu noc nocovac. A to bul taki kuč... ked do něho šednu, doraz jich spali. Jak oňi trojo prišli do karčmi, šírotmaňik povedzel: „Idzce vi dvojo spac, ja budzem vartovac. Pridze po nas kuč, do teho koča vtedi lem budzece šedac, jak ja vam povjem, jak ja ho opatrim, či je ně hamišni, či je opravdzivi našeho tatuša!“ Jak še vispali, rano postavali, už kuč jich čekal preci dzveri (+ preci dzveroch). Šírotmaňik aňi ho nězbačil. Jak maľi do něho šedac, zakričel na nich: „Ňěšedajce do něho, jak som vam povedal, niž ho něopatrim!“ A tak prišol ku němu, rucel do něho jednu šajtku šahovini, duškom zhorila. Jim kazal isc nazad do karčmi. Povedzel jim: „To bi še vam bulo stalo, co še tej šajtko stalo; ona zhorila. Jak pridze opravdzivi naš kuč, ta ja vas zavolam. Ja budzem koňe karmic.“ Dokeľ koňe karmil i očesal, prišol kuč od jeho tatuša. Un ho opatrel, tak na nich zavolal: „Podzce už šedac, už je tu kuč od tatuša, do teho možece šednuc.“ Un sam šednul na svojeho koňa, princoveho vzał na handferda a tak pošli do stareho krafa. Barz šumňe vešefe zrobfli. Bo taku šumnu princeznu tam ešče aňi něvidzeli. Mlade šumňe žili, maľi trojo dzeci... Raz povedal princ šírotmaňikovi: „Ožeň še i ti tjež, možeš vzac hocijakeho grofa dzivku, za tebe pujdze, ti budzeš pri mňe za staršeho ministra.“ Aľe un mu tak povedzel: „Ja tebe ženu došikoval, i ja sebe pujdzem hľedac.“ Vzał še i pošol. Do tej isteľ karčmi trafel, dze nocoval i s princem. Lehnul sebe tam spac i stanula ku němu jedna dzivka škareda, čarna, co še jej až zľek. Še pitala, co tam hľeda? Povedal, že idze dagdze hľedac sebe ženu. Ta mu ona tak povedzela: „Lem za tri noci, kebi ši tu bul, tak bi ši zo mňe taku ženu mal, jaku ši ešče nigda něvidzel, ked bi ši tu za tri noci na varce stal. Ňič něbudzeš robic, lem še budzeš tu karti hrac.“ Un jej prizvoľel. Šednul sebe za stul, dala mu vina i karti, že bi še sam hral, že bi nězaspal. „Hoc chto ku tebe pridze, ku někemu še něozvi.“ O jedenasteľ hodziňe pred pulnocu prišli ku němu jeden patalion vojakoch, davali mu ruki: „Tu ši, brace, jak zme ce davno čekali.“ Un še aňi ku jednemu něozval, lem sam še hral: „Tota totu bje a tota totu bje!“ I tak prešla dvanasta hodzina i pošli vojaci het. Ona rano ku němu stanula, ukazala mu nohi po koľena: „Pater, bo bi ši něverel, jaka už som bjela po koľena.“ Na druhu noc budzem po pas bjela, ked vitrimeš, že še ku někemu něozveš. Ked še ozveš, ta mňe naveki tu zatraciš, i sam nigda něstaneš.“ Prišlo na druhu noc jeden regement vojakoch. Znovu

tak prišli jak i perše. Ruki mu davali. Ale un še ňeozval zaš aňi ku jednemu. I po pisku mu dali. Prišla dvanasta hodzina i tote pošli het. Stanula na druhi dzeň ta dzivka, už po pas bjela bula. Ta mu tak povedzela: „Už ci ňetreba lem jednu noc, ta už me calkom vykupiš, ale to ci budze najčežši. Pridu teraz husare z ostrohami čerkajuci, hoc bi ci co robili, še ňeozvi... tak jak perši i druhi raz.“ O jedenastej hodziňe prišol jeden škadron husaroch. Jak išli na dzvere, mu ruki podavali a tak ho šumňe privitali. Ale un še aňi ku jednemu ňeozval, lem sam še hral. Povicahovali šable, ta ho vcafe porubali na marne falatki a sami še žali, ta pošli het. Stanula dzivka, už calkom bjela bula... Žala jednu badvanu (v čim še kupaju), tote falati z ňeho poumivala, a tak ho poskladala, jak i bul, jeden falat ku druhemu. Vžala masc, taku živu, a pomascila tote falatki, ...lem še strjas a jej povedzel: „Jak som tvrdo spal a ši me zobudzila“... „Bul bi ši spal naveki, kebi som ce ňebula skrišila. I ja bi bula zatracena naveki.“ S tim še vžali, pošli do teho kraľa, chtori ho vichoval. Tam še barz radovali, bo ešče taku šumnu osobu ňigda ňevidzeli, jak jeho žena bula. Eščik tisíc raz krajša, jak princova žena. Zrobili jim vešeľe, take, jake bulo princovo. Po vešelu prišol ku ňemu princ i s princeznu a še ho pitali, že dze un taku mudrosc mohol dostac, že princovu ženu zpoza mora Červeneho došikoval? A un jim tak povedzel: „Vam z teho nič, ked vam povjem; jak vam povjem, ta me naveki zatracice.“ A oňi mu povedali, žebi lem povedzel, hoc co mu budze, že ho oňi hovac budu do šmerci. I un dal nahrjac jednu kadzu ceplej vodi a v ňej še okupal. Potim jim povedzel: „Ked chcece znac, ta podzce zo mnu teraz.“ Še obľek do bjelich šmatoch. Sam pošol ku koscelu, stanul sebe ku uhlu, a jim vipovedzel, co jemu perša chmara hvarela, jak v peršej karčme nocovali, ked išli ženu princovu hľedac. Jak ostatňe slovo vipovedzel, po koľena skameňel. Oňi še mu pitali obidvojo, žebi už daľej ňehvarel. Ale un jim tak povedzel: „Ked sce me započali, ta me i zjedzce.“ Jak vipovedzel, co druha hvarela chmara, po pas skameňel. Jak vipovedzel, co treca hvarela, lem še strjas, šivim slupom zostal. Princ i princezna pošli plačuci domu, bo ho barz radzi vidzeli. Barz za ňim banovali. Jednima razmi šňivalo še princovi, že kedbi oňi svojo trojo dzeci porezali a s tu kervu toten slup pomascili, žebi šrotmaňik ožil. Princ to princežňe ňepovedzel. Das na trecu noc šňivalo še jej takistno jak i jemu. Rano še zadala

chora a un išol do koscela. I ona, niž un prišol, dzeci porezala, s jich kervu slup pomascila, šírotmaňik še strjas a — ožil. A jej tak povedzel: „Tak som tvrdo spal a ti si me zobudzila!“ „Bul bi ti spal naveki, kebi ja ce nebula vikupila. Afe ja tebe vikupila, a svojo tri dzeci zahrebla naveki; ja som jich porezala, žebi jich kervu tebe skrišila.“ „Něstaraj še nič,“ povedzel, „i dzeci ci odžiju.“ I prišol domu z ňu vedno. A dzeci už še hrafi po chiži. Prišol mladi princ z koscela, ona mu to povedzila, co jej še šnívalo a co zrobila... a un jej odpovedzel: „Šak mñe už šnívalo še to das tri dñi skorej.“ A ona mu povedzila: „Ti si chlop a bal si še to zrobit, a ja žeňska, ta som to zrobila. Podz, pater do bočnej chižki, tam je živi šírotmaňik.“ A un z radoscju povedzel: „Hoc dzeci pomarfi, Iem naj un žije!“ Princezna povedzila: „I dzeci žiju, Iem na šiji male švički maju.“ A s tím šicke vov veľkej radosci bufi. I žiju i doteraz, ked ňepomarfi.

Zo Sobinova.*)

150. §. Bul jeden kraľ, mal troch sinoch. Z tich troch sinoch najstarši še vibrat do šveta, krajini probovac. Ocec ho puščil vlzečúe, dal mu peňezi i koňa, žebi išol po krajinoch opatric, jak še vodzi ľudzom. Un išol svetom, prišol na jednu karčmu. Tam še karti hrafi, tak i un gu ňim šednul. Dotfik hral, pokfi šicco ňeprehral, Iem v košufi a v gačoch zostal. A dluzstva eščik narobil, tak mušel zostac služic v totej karčme. Ocec še čuďoval, že mu sin ňepíše, aňi hiru po sebe ňeda. Taktež sredñi sin še pital: „Otče muj, a paňe muj, budz taki dobri, pujšče me za bratom, žebim ho pohľedal. Ked ho najdzem, ta budzem ci pisac, jak sme obidvojmi a jak stojime.“ Dluhi čas ocec čekal, občekaval, ňemohol še ničeho dočekac. Taktež najmladši sin: „Otče muj dobrotivi, budz taki dobri, pujšče me za mojima bratami.“ „Ach, sinu muj, či ti biš mñe zohabil, mñe stareho, slabeho? Vidziš, že som slabi, ňema mi chto pomoc nič, a ked ti mñe zohabiš, chto mi budze na pomoci?“ Něstaraj še, otče, šak ja dobre verim, že u Boha zaslužim, že še navracim gu tebe i tam tiž ozda najdzem bratoch.“ Ocec plače, že ho opuščili sinove jeho. Tak teraz puščil i teho naj-

*) Rozprával Andr. Kušma, 94-ročňý, rodom zo Sobinova. Zápis v hostinci Teitlbauma 28. júna r. 1904.

mladšieho sina dobreho. Sin povedzel: „Ocec, ňeplačce, už som vam povedzel, že ňe navracim gu vam.“ Dal mu ocec peňazstvo, jak i tamtim. Všicko toto, co tamte vžali. Odebral ňe s Bohom i s Duchom svatim zo svatu Trojicu. Dal mu ocec požeňnaňe, žebi ňe navracil nazad a ňezapomnul o ňim. Taktež sin odhodzil totu istu drahu, co i jeho braca. Taktež un prišol gu tej karčme, aľe ho bratove ňepoznali. Volal ho kačmar, abi ňe prišol zabavic gu ňim. Un odpovedzel, že un ňema času, že ma drahu pred sebu. Un ňe vžal a odešol na jeden falat, a tam sebe odpočnul, a tak ňe vžal a rejsoval až pod druheho kraľa. Jak prišol do kraľa, pital ňe ho ten kraľ, zkadzi je a čij je? „Ja som z tej a z tej krajini. Hodzim svet probovac a svojich dvoch bratoch hľedam, co odešli z domu.“ Nato kraľ mu povedzel: „Ňepujdzeš, mili sinu, ode mňe, bo ja stari, mam jednu dzivku, ta ci ju dam za ženu a budzeš kraľovac po mojej šmerci.“ Na to princ povedzel: „Otče muj, ňeodrikam ňe teho, ľem za mojim ocom me šerco bolí, bo nas bulo trojmi, každi sme ho opuščili, sam zostal doma.“ „Ňič, sinu, zato. Do mojej šmerci tu pri mňe zostaňeš a všicko na tebe poručim, cale kraľovstvo.“ Keď Buh zebal stareho s teho šveta, tak ňe mladí kraľ zo ženu shvareľi, co maju zrobie, či ňemaju tu zohabic kraľovstvo a isc gu otcovi muža? Tak kraľovna pristala: „Ta podzme gu otcovi tvojemu. Teraz toto našo kraľovstvo na ministroch zohabime, dokľi ňe ňenavracime, žebi oňi s tim ridziľi, jak kebi ti sam bul.“ Tak ňe vžali a odešli. I prišli až gu tej karčme, dze jeho braca služiľi tak jak bi buli zajate. Un jich poznal, a oňi jeho ňepoznali. Tak ňe jich pital: „Či me poznace, či ňe? Ja vaš brat! Tak teraz, jak scece, možece ze mnu prisce do domu?“ Tak oňi mu povedzeli, že su hole a dluzňi su veľo kačmarovi. Nato kačmar odpovedzel: „Paňe, zaplac mi, co mi dluzňi, ta ci jich vipuščim.“ Kraľ co mal zrobie, viplacil dluzstvo, šati jim porobil a tak jich zo sebu vžal. Išli, išli hurami, ľesami, až prišli gu jednej studziňki, dze odpočnuc chceli. A tote starše dvojmi ňe nahvareľi, že mladšieho brata zabiju a pred ocom povedza, že ho aňi ňevidzeli. I tak ňe stalo, zabili ho a ženu jeho sprisahali, že ňepovi, a keď povi, ta jej šmerc zrobia. Ona jim prišahla, že ňič ňevivola. A pošli dalej.

Tam, dze mladieho kraľa zabiteho zohabili, bula jedna žaba, a tota žaba ňesla travu v pisku, taku, co šicko oživuje. A s totu travu prešla zabitemu kraľu prez oči a un prepatrel na oči i ožil, i bul tak

jak perše. Tak se posbiral pomali za nima, za bratami svojima i za ženu svoju. Jak prišol do teho mesta, dze jeho otec bul kralom, tak se pital: „Co za novina v tim mesce?“ Tak povedali, že stari kral sina žeňi. Tak teraz ten oživeni poslal do burku jedneho gu kucharovi, žebi ho vžal hoľem za kuchtu. Bulo potrebno kucharovi, bo veľo roboti mal pri vešeľu, tak ho prijäl. A kuchar povedzel: „Ti budzeš tu patric, ale nigdze nešmiš odejse.“ Jak počali davac jedla, tak pri trecim jedle pital kuchara, žebi jeden taňir pre mladu kralovnu un mohol dac do ruki temu, co noši. A do teho taňira vložil jej vlasni persceň, chtorim prišahala. Tak jak kralovna dostala ten taňir, na peršej ližki ten persceň se jej vžal. Opatrela a utrela, doraz od žaľu zemďela a skrikla: „Mužu muj, dze ši ti, coš mi persceň poslal? Čom nepřidzeš do hiži?“ Tak ju okrišic nemohli. Prečik ju skrišili. Tak zostalo šicko zbureno, a tak postalo, že kuchar mušel povedzec, od koho ten taňir poslani bul? Tak stanula se inkvizicia. Kuchar povedzel, jak to bulo. Tak teraz doraz kuchtu zavolali do hiži. Z inkviziciu vibräli, že mladšeho brata starše bratove na šmenc zabiľi. Nato kralovna, chtora mala se vidac za najstaršeho brata, svojo sumeňe podzvihla a prišahla, že jej muža dva starše bratove zabiľi a ju sprišahali, žebi nepřovedzela, že ho zabiľi. Tak tich dvoch staršich sinoch dal otec do vežeňa, že z něho nigda něvišli. A najmladši i zo svoju ženu v kralovstve panoval. Mal dva kralovstva, jedno po svojim otcovi a druhe po žeňinim. Žili pokli jim Buh života dal.

151. §. Buľi dva stare ľudze. Mali dvojo dzeci: Janička i Haňičku. Janička karmili, bo ho zarezac mali. Haňička učula to, že Janička maju zarezac, tak se shvareli tote dzeci, žebi ucekli od rodičoch. Tak se vžali a ucekli do jednich veľkich huroch. Buľi barz hladne a smadne, němali co jesc ani pic. Prišli gu jednej studziňki. Hcel se Janičko napic. Haňička mu povedzela: „Ňepi, Janičku, bo to je zakľata voda, ked se z nej napiješ, zостаňeš jeleňom.“ Un se prečik napil, i tak zostal jeleňom. Išli daľej, našli jednu kopy šena. V tej kope vibräli sebe dziru a do něj se skrili. A tu bivali. Raz se stalo, že mladi kral na pořuvku se vibräli. A svojemu otcovi povedzel, že se něbudze žeňic, dokli ženu sebe nevipoľuje. Tak se stalo, že mladi kral prišol pořovac na totu luku, dze buľi Janičko a Haňička. Kral psoc pri sebe mal. Co psom rucil žrec, to psi vse priňešli do kopi šena. Haňička ľem ruku

vistavila a odebrala jedzeňe od psoch. Mladi kraľ še čudoval, dze te psi jedzeňe noša. Poslal jagroch, žebi patrefi, dze to noša. Tak vipatrefi, že do jednej kopi šena. Tak mladi kraľ vzał še a išol za psami, dze noša to jedzeňe. Obačil, že v tej kope jest človek. Volal: „Ozvi še, co ši v kope?“ „Ja som, dzivka, čista panna, afe že som hola, nemožem še ukazac na svet.“ „Na, tu maš ze mne kepeň a obfeč še a ukaž še mi, chto ši?“ Tak mušela viñse z tej kopi i zos svojim bratom, s jefeňom. A tak mu povedzela: „Ked brata ñezahubiš, ta pujdzem s tebu.“ Un, kraľ, jej prišřubil i prišřahnul, že jefeňa, jej brata, ñezahubi, pokfi budze žic. Tak teraz zaprahnuři koňe do kočã a kraľ vzał ju zo sebu do kraľovskeho burku. Ked prišřol, otrovi svojemu povedzel: „Otfce muj, už som sebe ženu vipořoval.“ „Tak teraz, muj sinu, ožeň še z řu.“ Stalo še vešefe a ocec še barz radoval. Po vešefu zostala Haňička v čeži a pred porodom prišřlo isc mlademu kraľovi do vojni. I pošol. Ked mlada kraľovna zřehla, bula jendžibaba pri ñej za babu, chtora mala dzivku. A totu dzivku hcela vidac za kraľa. Ta jendžibaba vrucila kraľovnu na oblak do vodi a gu dzecku do poscefi svoju dzivku uložila. Z kraľovnej ostala ve vodze zlata kačka. Afe dzecko ñemalo co cicac, bo jendžibabina dzivka ñemala ho čim dojčic. Tak dzecko vře plakalo. Naostatku daři ho jefeňovi na rohi, žebi ho odñis a zahubil. A jefeň išol gu vodze a kričel: „Vindzi, vindzi, zlate kače, bo ci dzecko horko plače!“ Višla Haňička z vodi, stresla še, zostala paňu, jaku bula, nadojčila dzecko, a tak zaš zostala kačku, jak i bula. A povedzela Jaňičkovi: „Bracišku, ñenoš vecej toto dzecko gu mne, bo ked še pri ñim zabavim, čežko mi je dohaňac svojo sestri.“ Na druhi dzeň zaš plakalo dzecko. Jaňičko pital ho, žebi mu daři ho na rožki, že pujdze ho pobavic. Na to še už i mladi kraľ pripatral, bo už prišřol s vojni, a čudoval še, dze ten jefeň ñeše toto dzecko. Šednul ši kraľ za kraka pri vodze. Ked Haňička višla z vodi, skočil gu ñej a zlapil ju a povedzel: „Ked ñebudžeš taku paňu, jak ši bula, ta ce ñepuščim zo svojej ruki.“ Ona še mu robila vřefijakimi džvirami, afe un ju ñepuščil, řem ju bil, pokfi ñebula taku paňu, jak predtim. Tak ona še potim zřobila taku. Privid ju do domu, do osobnej čižki ju posadzil a dopitoval še od jendžibabi: „Dze moja paňi?“ Jendžibaba povedzela: „Leži na poscefi.“ Kraľ povedzel: „To ñe je tota! Chceš, že ci ukažem svoju ženu?“ Jendžibaba povedzela: „Rada bi vidzec druhu!“ Nato mladi kraľ pošol do bočnej čižki i zavolal

totu bosorku (abo jendžibabu) a pital se: „Či ňe to jest moja žena? Co ší ti z ňu zrobila, dökfi ja bul na vojúe?“ „Ja som jej nič ňezrobila, ona sama z oblaka do vodi skočila.“ „To ňepravda, ti ší ju drifila do vodi, dze še z ňej zlata kačka zrobila.“ Ta še pital bosorki: „Teraz jaku šmercu heeš ti isc s tehoto šveta i s tvoju dzivku?“ „Jaku mi šmerc daju, taku muším isc.“ Klitku z dreva nakladfi, obidve do ňej šturili a tak klitku zapalili a jim šmerc zrobili. A mladi kraľ i s kraľovnu žili, pokfi jich Buh trimal, aj s tim jeřeňom.

Z Lubotine.

152. §. Raz bul jeden šedlak, mal troch sinoch a bul barz bohati, dva sinove . . . trimali še za mudrich, a o najmladším hutorefi, že je bortak.*) Šedlak šal v Iese hadbab, afe ten hadbab vše jeden medzvedz zvaľal, tak že ho ňemohfi ňigda odehnac. Raz un povedzel gu svojemu najstaršemu sinovi, žebi un išol toten hadbab vartovac. Tak jemu upekfi merindu (vo V. Šarišu: vakarku!) i dafi mu jednu flintu (vo V. Šarišu: pušku) i pošol do Iesa hadbab vartovac. Prišol do Iesa, šednul sebe pod jeden strom i počal jesc večeru. Prišla gu ňemu jedna miš i pripatra še, jak un ji. Tak ona mu povedzela: „Muj Iubi bracišku, daj mi z teho pokošovac, ja ci budzem na dobrej pomoci.“ Afe un jej povedzel: „Idz do frasa, ti briďo, ja s tebu vedno jesc ňebudzem.“ I ona še vžala i pošla. I tak mu povedzela: „Čekaj, pobanuješ ti.“ Un še najid i lehnul sebe pod strom. I un spal až do bileho rana. Jak rano stanul, patri na hadbab, hadbab calkom zvaľani. Pozbira un še i išol do domu. Pridze un do domu. Ta mu naprociľko jeho rodziče Ieca i še ho pitafi, či ten hadbab uvaroval? Afe un tak odpovedzel: „ňeuvaroval ja, tatičku. bo ten hadbab ňeuvaruje ničto, bo ten medzvedz vše ho zvaľa.“ Jak un tak rozpravjal, ozval še gu temu jeho stredušni brat: „Afe idz ti do čerta, pošlice vi mňe, tatičku, ja ho uvartujem, bo ten nič ňezna.“ Tak stredušnému upekfi barz šumnu merindu i dafi mu jednu flintu i poslafi ho. Pridze un do Iesa, šednul sebe pod jeden strom.

*) Rozprávala slečna Etelka *Stamberger*, žid. viery, rodom z Lubotine. Zápis v Lubotini v dome jej rodičov 11. sept. r. 1898. Rukopis som prečítal Jánovi Kaščakovi v Prešove 20. júna r. 1904. Pripomenutia v zävorkách sú od neho.

Pridze gu nemu zaš miš i hvari ona mu: „Bracišku, daj mi z teho, co ti jiš, ja tebe budzem na dobrej pomoci.“ Afe un tak odpovedzel: „Idz, zazraku boski, ja s tebu vera nebudzem jesc.“ Tak ona mu povedzela: „Popametaš ti mñe, co ši mi teraz povedzel!“ Ta un sebe lehnul i spal do bileho rana. Rano stañe, patri, hadbab na veľke čudo zvalani: un še vžal, išol do domu. Pridze un do domu, pita še ho jeho ocec: „No, muj sinu drahi, uvaroval ti toten hadbab?“ „Oj, neuvaroval, tatičku, neuvaroval. Bo jak ja uspul, prišol toten nežoživi (= bezžoñni) medzvedz i hadbab zvalal. Afe už ničto lepši nemože pozor dac, jak dal ja, muj mili tatičku.“ A jak oni še tak dohvarali, prišol gu ñim treci sin a najmladši brat i hvarel: „Hmm, tato, pošlice vi mñe, tote braca nič ñeznaju. Ja vam ho uvarujem, tato.“ Na toto še ozvali hente dvojmi braca: „Afe idz ti, bortaku, ti uvaruješ, ked mi dvojmi ñemohli? Tato, ñepošlice ho, bo un tam nič ñezrobi!“ Afe prečik jeho matka upekla mu merindu, afe lem z popelu i dala mu jednu staru flintu. Ta flinta taka bula zardzavena, co nič ñebula varta (vo V. Šarišu: nič stala). I un išol. Pridze un do teho lesa, sedñe sebe pod jednu jedlicu i počal totu merindu jesc. Pridze gu nemu miš: „Bracišku, bracišku, dale mi z teho pokoštovac, bo ja taka hladna, co ja už hodzic ñehodna.“ A un hvari: „Hibaj, jak ti to budzeš jesc, ked to take čarne, co ja ho jesc nemožem.“ „Afe lem mi daj, ked ti zjiš i ja zjim, bo ja barz hladna.“ Vera un vžal i dal tej miši jesc i hvaril: „Jidz, sestričko, jidz, ked lem možeš, a sedñi gu mñe.“ Tak ona gu nemu sedla i jedza oni obidvojo toten čarni pagač. Jak oni toten pagač zjedli, vibrat tri červene jabluka. I še rozdzelil z ñu, i oni to zjedli. Potim vžal jednu fľašečku palenki i vedno ju vipili. Hvari: „Pi, sestričko, pi, tadi ja ci davam zos ščireho šerca.“ I un jej rozpravjal, co un tu robi, že prišol hadbab vartovac. Ta ona mu hvari: „Lehñi ti, bracišku, na totu jedličku, ja tebe budzem na dobrej pomoci. Ja v noci pridzem tebe zobudzic, vtedi, ked ten medzvedz hodzi hadbab valac. Jak ti budzeš tvrdo spal a ja tebe nebudzem mohla zobudzic, ta ti še ñebuj prečik. Ja tebe do gembu vejdzem a tak ce budzem budzic, co ti mušiš stanuc. A jak už stañeš, ta sedñeš na mñe i mi ten hadbab dvanac raz obfecime, ta hadbabu nič nebudze.“ I un špi. Prišla ona gu nemu, kriči: „Stavaj, bracišku, hadbab vartovac!“ Afe ona ho ñemohla zobudzic. Vešla ona mu do gembu, i hodzila mu po gembe i zobudzila ho: „Sedñi na mñe, bracišku, teraz pujdzeme gu temu

hadbabu.“ I un na ňu šednul i oblecefi oñi dvanac raz toten hadbab. A hadbab bul pred medzvezdom zahrañeni. Tak potim un še vžal, i šumñe še z ňu rožešol i pošol do domu. Pridze do domu. Teca mu naprocivko: „No, bortaku, uvaroval ti toten hadbab?“ „Vera ja ho uvaroval!“ „Ale idz, idz, ñeplac do šveta,“ tak mu jeho braca hvarifi. „Ñeverce, tatičku, temu bortakovi. Ked mi ñeubarovali, tak un bi uvaroval, taki bortak!“ Ale un, ten bortak, potim hvarel tak: „Ked ñechcece veric, idzce opatric, ta vi uvidzice, jaki ten hadbab šumni.“ Oñi pošidali na koñe i idu gu temu hadbabu. Ešče lem zdaľeka patra, tak vidza, jak ten hadbab še šumñe meñi v očoch. „Ach, tato,“ tak tote sinove gu ñemu hvarefi, „tadi (vo V. Šarišu: šak) ten bortak hadbab ovaroval! No ta teraz, bortaku, ked ti taki mudri, — podzme mi na službu, chto najvecej peñčozoch domu priñeše?“ I oñi idu, idu, pridu gu jednej veľkej dzire, patra do ñej: Tam peklo. Tam bulo šelijake zlato a sriblo. Perši hvarel gu druhemu: „Vejdzi ti, bracišku!“ Druhi hvarel: „Vejdzi ti, bracišku!“ Treci hvarel: „Vejdzi ti, bracišku!“ Naostatku oñi teho bortaka poslafi. Mali linvi zo špargi зробene, ta oñi na linvi ho spuščifi do teho pekla. I un jim nadaval šickeho dose, všeljakich vecoch zo zlata, zo sribla na totej linvi. Jak oñi už mali šickeho dose vicahnuto, tak oñi mu zakričafi: „Šedñi ti teraz bracišku!“ I un šednul, ale oñi ho nazad puščefi. I hvara mu: „Oj, bracišku, bracišku, ti ši barz čežki, prebač, mi to ñehcefi tebe nazad spuščic, to še nam z rukoch vicahlo. Šedñi, mi ce vicahneme.“ Ale un druhi raz ñešednul, ale položil jeden kameñ, ... ta oñi cahaju, cahaju toten kameñ, mišlefi, že to brat šedzi a naraz puščifi ho nazad do dofini, bo oñi hcefi brata zabic. Ale še ñezabil. Un znal, že braca ho zabic heu, tak jim naostatku z dofini zakričel: „Lem idzce, moji lube braciškove, už ja vidzim, že vi me checece zabic, že už ja raz tu mušim zostac. Poručenu Panu Bohu, s vami raz ñepujdzem.“ I un išol potim prez peklo i prišol do jedneho domu, vidzi tam jednu babu. Tak un še jej pital: „Šestričko, daj mi daco jese.“ Ta ona mu dala jese i un išol zaš daľej. Vidzel, jak jeden gazda jahñata paše. Tak un mu hvarel: „Či bim ñemohol u vas za juhasa bic?“ I potim tam zostal. Jak pasol ovce, ta raz vidzel, jak jeden had jednej vrañe mlade ptačata hce zožrec. Un jich šicke ohrañil a hada odehnal het. Prišla potim vrana a bula k ñemu barz vdzečna. Tak un ju pital, žebi ho viñesla na druhi švet. A vdzečna vrana vžala ho do džubaka a viñesla ho.

Jak un prišol na druhi švet, to še barz zradoval, afe še barz i zarmucel, bo jedna baba mu hvarela, že u jeho otca vešele stoji. Pošol un domu, afe jeho tam nepoznali, lem bralta stredušneho brata ho doraz poznala, bo ho už predtim rada vidzela. A lem preto ju rodziče síleli za stredušneho brata, bo mišleli, že najmladši už zahinul. Bo tak o nim braca hvareli. Tota bralta šla von i še zaš do něho zaľubela, bo svojeho braldiana (vo V. Šarišu: brajtina) něhcela, — i vidala še za bortaka. I jim potim vešele obstalo i žili, pokeľ něumarli.

153. §. Bul jeden mlinar a bul barz hudobni, němal co jesc.*) Raz išol ribi lapac s hlopcom. Jak veľo už mali, ta še hlopec pita mlinara, pri čim uvara ribi? A mlinar hvaril, že tam klacik dolu vodu idze, žebi sebe ho vicahli. Oñi ten klacik ulapili, afe to trunka bula. Jak totu trunku otvorili, tam bul Jaňičko i Haňička. Mali hvizdečki na čole i na persoch. A jablučka mali zlate v ručkoch. Mlinar prišol domu, afe še bal tote dzeci do hiži priñesc, bo mal barz nědobru ženu, bal še, že budze na něho kričec. Ta jich položil do prikfeta za dvere. Ked prišol do hiži, ta hvarel žeňe, že un priñis čoška, že či něbudze na něho kričec, jak un to priñese do chiži? Ta višol do prikfeta a priñis dzeci s trunku. „Ta naco ti tote dzeci ulapil, ked ja mam sama barz veľo dzeci doma?“ Ta povedzel: „Panbuh nam pomože, ked mi tote cudze dzeci vihovame.“ Ta oñi tote dzeci trimali, do školi pošilali. Tote dzeci raz prišli zo školi i stanuli sebe do kucika gu posceli a horečne plakali, že oñi aňi otca aňi matki němaju. Oñi hvareli, že pujdu dagdze rodičoch hľedac. A pošli, dze jich dva oči vedli. Prišli do jedneho ľesa. Tam vidzeli jednu kopu peňezoch a kolo tej kopi peňezoch bulo porvislo okruceno. Vzáli sebe toto porvislo i rucali za calu drahu po jednej slamki, žebi nazad trafic mohli, ked še vracu po peňezi. I prišli do jednej karčmi. Temu kačmarovi hvareli, či bi jich něprenocoval a či bi jim po tote peňezi rano něposlal. Kačmar hvarel, že un jich prenocuje a že jim rano po tote peňezi pošfe. I oñi včas rano stanuli a išli s vozem po tote peňezi do ľesa. Jak prišli s tim vozem, nakladli peňezi do mehoch i išli nazad

*) Rozprávala sl. Gizella Stamberger, 8-ročňá, žid. viery, rodom z Lubotine. Zápis v dome jej rodičov v Lubotini 11. sept. r. 1898.

do karčmi. Potim se oni dzeľili s tima mehami s peňežmi. Jaňičkovi i Haňički buľi dzešec mehi a kačmarovi tri. Tam buľ jeden kaštil ňedaľeko, tak Jaňičko i Haňička ten kaštil kupeli a tam bivaľi. V tim kaštilu buľi dvanac chiže. Jaňičko jednu chižu mal pre sebe a z tej chiži lem un kľučik mal. Do Haňički jedna jendzibaba hodzila, chtora chcela Jaňička ušmercic, žebi jeho peňeži dostala. Tota jendzibaba povražela Haňički, žebi se na brata hňevala. Raz hvarela Aňički, žebi se horu zrobila. Jak raz Jaňičko prišol domu, Haňička už hora bula. Pital se, co jej je? Ona hvarela, že je hora, že se jej šňilo, že kebi jej samarske mľiko priňesol, žebi ozdravela. Tak un pošol po toto mľiko a nadojil a priňis jej domu. A un sebe ztamadz dva samarički vzał. Jej mľiko dal, ale ona mľiko ňevipila, bo zdrava bula, ale ho do končika do posceli viľala. Potim un išol na pošuvku a ona doma zostala. Tota jendzibaba zaš do ňej prišla a jej povedzela, žebi od Jaňička teraz pitala mľika od hada. I ona pitala. Un išol, aj nadojil teho mľika a jej ho dal. A sebe dva hadziki priňis a jich do svojej hižki zavar a kľučik gu sebe vzał a zaš na pošuvku išol. Jendzibaba zaš do ňej prišla i jej povedzela, že jak pridze Jaňičko domu, žebi mu povedzela, že se jej šňilo, že jak bi jej priňis mľika od medzvedza, žebi se jej polepšelo. Ta Jaňičko pošol po toto mľiko a priňis mľika a sebe vzał dva medzvedziki. A tote medzvedziki sebe zavar tiž do svojej hižki i kľučik gu sebe vzał. A Haňička aňi teraz mľiko ňevipila, lem ho do končika do posceli viľala. Raz prišli se tam hoscic harnadzi. Ta jendzibaba navarila kave a dala jim do poharoch čiste kave, lem Jaňičkovi dala do pohara otrovi (+ otravi). Ale Jaňičko ňescel otrovene kave vipic. Po hoscine vzał najstarši harnad, muž jendzibabin, šabľu do ruki a šickim harnadom hlavi poodeinal, bo sam chcel mac šicke peňeži z kaštila. Jaňičkovi ňeodecal hlavu, bo telo moci ňemal. Jaňička chceli do kotla rucic. Ale jak ho chceli vrucic do kotla, ta šicke jeho dzvirata z jeho hižki viskočeli a Jaňička oratovali a mesto ňeho do kotla jendzibabu i harnada vruceľi. Ked dzvirata jendzibabu i jej muža už do kotla vruceľi, Jaňičko od dzviroch se doznal, že mu Haňička život see odebrac, ta un se pital Haňički: „Či se ňepokaješ? ňe? Tak dobre, ja ce dam s koňami rozervac!“ I dal ju s koňami rozervac.

I potim se ožeňil a bival tam už v pokoju daľej.

154. §. Bul jeden princ.*) Un še zaľubil z fortografii do jednej princezi. Maľi jeho rodiče dvanac hiži. Od jedenac hižoch mal kľuče un, aľe od tej dvanastej ňimal. Raz jeho rodiče išli opatrec jedneho kraľa. Ta princ v ten čas potrepal dzvere dvanastej hiži a totu fortografiu zaš uvidzel tam, ta ju zos sceni zejmal a vzał a išol princezu hľedac... živu. Jak še vzał, tak išol prez jeden les. Uvidzel jedneho pastira, co jahňata pas. A ten pastir barz šumňe piskal. Princ prišol ku ňemu a še ho pital, či un preda totu piščalku? Pastir hvarel, že hej. Ta un totu piščalku kupel. Išol zaš daľej. Prišol ku jednemu volarovi, co statki pas. Volar barz šumňe hral. Princ prišol ku ňemu i mu hvari: „Predaš ti totu muziku?“ Un hvarel: „Hej!“ I princ ju kupel. Išol daľej. Trafil jedneho, co koňe pas. Un mal barz šumnu harmoňiu. Princ še ho pita: „Predaš ti totu harmoňiu?“ „O, hej!“ I princ ju kupel. Idze daľej. Prišol do jedneho veľkeho domu a pital še na službu. I zostal tam — služic. I un tam totu princezu uvidzel živu, co un še do ňej z fortografii zaľubil, aľe un ňikemu nič ňepovedzel. V ňedzeľu rano kazali kočišovi, žebi na koču do koscela odviz mladu princezu. Princ, co tam služel, še sponahľil, zaprahnul koňe do koč a odviz paňu princezu do koscela. Jak do koscela zadzvaňali, paňi princeza vešľi do koscela i še modľili. Ten princ, co služel, višol na horuš v koscele i začal na tej piščalki piskac, co mu toten pastir dal. Jak un piskal, tota paňi princeza barz še ohľadala po koscele, chto to tam tak šumňe piska, aľe ona ňevidzela ňikeho. Tak potim z koscela višľi; ona na koč šedla i išli domu. Na druhu ňedzeľu zaš kazali kočišovi, temu princovi, co tam služel, prahac. Un še sponahľil i chitro zaprahnul, najšumňejše žtverce na koňe dal, i stanul pred kašľil i mlada paňi princeza šedla na koč a išla na ňim do koscela. Zadzvaňali do koscela. Ona tam vešľa i še modľila. I un, ten kočiš, zaš višol na horuš i barz šumňe hral na muzice. Tak princeza še zaš po koscele ohľadala, aľe ňigdze ňevidzela, chto to tak šumňe hra. A to bul jich kočiš, ten princ, co tam služel. Jak oni už z koscela višľi, princeza šedla na koč a išli domu. Na trecu ňedzeľu zaš kočišovi, princovi, co tam služel, kazali koňe prahac. Un zaprahnul i chitro prišol na koču pred kašľil. I paňi princeza na koč šedla i išli zaš do koscela. Prišľi tamok, ešči včas bulo isc do koscela.

*) Rozprávala tá istá sl. Gizella *Stamberger*, rodom z Lubotine. Zápis v Lubotini v dome jej rodičov 29. júna r. 1904.

Ta ten kočiš nimal co robic, ta sebe vžal svoju harmoniju i barz šumie na nej začal hrac. Ona doraz poznala, že to jich kočiš mušel i hente dva nedzefe tak šumie hrac na piščalce i na tej muzice. Zadzvaňali do koscela, i ona išla, i ten kočiš zaš na horuš višol a začal teraz na tich šickich muzikoch hrac, na piščalce, na muzice i na harmoniji. Tak ju to barz cešilo, že un take šumne muziki ma. Jak z koscela išli von, ona na koč sedla, afe nič nehvarela. Ani še ho nič nepitala. Lem jak domu prišla, ta poslala frajcomirku ku nemu, i dala odkazac, žebi un jej poslal jednu z totich šumnich muzikoch. Že mu ona peňezi pošle, kefo chce. Ale un jej dal odkazac, že jak budze jeho žena, ta un jej tote muziki šicke zadarmo da — po šlube. Ona o tim nič nežnala, že un z fortografii od davneho času zalubeni do nej. Potim ona sama ku nemu prišla a ho barz šumie pitala, žebi jej dal jednu muziku. Un jej u sebe totu fortografiju ukazal, co mal, a ona calkom ostopela (überrascht) a nežnala, co ma hvarec. Bo jedna jendžibaba predpovedzela, že teho žena budze, chto jej totu fortografiju ukaže... Calkom cicho ostala a še zabrala, a ztamadz pošla. Ked to vidzel princ, zaš začal na tich muzikoch hrac. A princezu barz to merželo, že un jej nehce predac tote muziki. Zaš ku nemu pošla a mu hvari: „Kočišu, pitam ce pekne, daj mi z tich muzikoch jednu.“ „Ne, ja ci nedam.“ Tak un už jej „ti“ povedzel. Ta ona z teho vidzela, že un sprostí kočiš nit, že un muši z kraľovskeho rodu bic, ked to sebe dozvolil. Tak ona še ho pitala: „Zkadzi ti?“ Ta un jej hvarel: „Toten valal mena nima, zkadzi ja.“ A pital še jej: „Tak chceš ti mñe za muža?“ Ona nepovedzela na to nič, lem stala tak jak drevo, co nežna hvarec. Tak un še jej pita: „Či pujdzeš ze mnu?“ Ona nič. Tak un jej potim rozpovedzel, že preco un prišol do nich za kočiša služic: „Zato ja prišol do vas za kočiša služic, že ja do tebe zalubeni bul i som. Ja princ, ne kočiš.“ Ta ona v ten čas hvarela, že pujdze za něho. Ta un jej hvarel: „Dobre, ta mi še pobereme.“ Un jej potim povedzel, žebi ona vecej do domu ku rodzičom neišla, že vešefe tam budze, co ani jeho rodziče, ani jej rodziče o tim znac nebudu. Tak oni išli. Išli, prišli do jedneho dvora i še pitali, žebi mohli služic za pastiroch. Un vžal každi dzeň tristo ovce na pofo, i ona hodzila z nim pajse. Že un še tak trapic mušel, niž ju za ženu dostal, ta zato un za juhasa pošol a ona ovce mušela navracac, co un jich rozhaňal. Ale ona taku robotu nemohla dlhu končic, ta un jej hvarel: „Oj, co ja

zrobil, že ja tebe za ženu vžal!“ Zaš išli, išli, prišli ku jednemu harčarovi i kupili barz veľo harkoch. I un jej tote harki poskladal v jednim valafe i hvarel: „Teraz predavaj toto harki, ja idzem do mesta.“ A un išol, i poslal jeden vuz, žebi jej na grati višol a šicko potrepal. I tak še stalo. Jak muž pridze večar ku nej, ta še jej pita: „Ta dze ci pežezi za tote grati, co ši popredala?“ Ta ona hvarela: „Ňimam, prišol vuz a grati potrepal.“ Tak jej muž hvari: „Bodaj ce Buh skaral, ta co ja s tebu počnem? Podzme daľej!“ Išli do jedneho pana šviňe pajsc. Oňi tote šviňe pašli, afe ona sebe ņemohla z ņima radi dac, bo un ľem ľežel a ona mušela za šviňami ľitac. Tak ona hvari: „Oj, skaral me tu Panbuh, ņehodna ja to vitrimac.“ Ta un jej hvari: „Podz ešče daľej.“ Ona išla z ņim barz dľuho a ņemohľi ņigdze službu najsc. Išli, išli barz dľuho i išli prez jeden ľes. Tam kralove, jeho tatuš i jej tatuš, na poľovance buľi. Doraz poznali svojo dzeci a buľi barz naradovane, že še jim našli. Prebačeli jim, že prez dozvoľeňa od rodičoch odešli, a zrobili vešele . . .

Z Plavnice.*)

155. §. Buli dvojo hudobne ľudzi a mali jednu ceru. Un z ľesa majitek sebe zrobiľ. To urobilo korec dukatoch. Te dvojo ľudzi oferovali tote dukati na svoju ceru, jej na vjano. V tej dze-dziňe buli trojmi parobci. Tak chodzili ku nej na fraj. Časi už dochodzili do vidaňa. Tote trojmi ku nej chodzili a jeden o druhem ņeznal. V jeden v' večar ona povedzela jednemu, druhemu i trecemu toto. Peršemu povedzela, žebi prišol o šestej hodziňe, druhemu povedzela, žebi prišol o osmej hodziňe, trecemu, žebi prišol o dze-satej hodziňe. Tak ten perši prišol z rodičami o tej hodziňe, jak mu povedzela. Zabavili še i odhodzil z domu. I ona mu povedzela, že pujdze za ņeho, afe keď zrobi jeden kunšt. Un še jej pita: „Jaki?“ Ona mu odpovedzela: „Idz do kosceľa, tam jest trunna v habincu, vež totu trunnu, viňeš prosto dzver, otvor veko a ľchňi do ņij a ľež tam dva hodzini.“ Un še posbiral na jej slova. Urobil to. O osmej prišol druhi na spitovini, zabavili še i odhodza domu. Ona mu povedzela, že pujdze za ņeho, afe keď zrobi jeden kunšt. Un še jej pita: „Jaki?“ Ona mu odpovedzela: „Muj ocec ma tu

*) Rozprával Šandor *Solecki*, 60-ročný, rodom z Plavnice. Zápis v Plavnici v hostinci Leop. Führera 26. aug. r. 1904.

stari r'ezak, dam ci oselku a idz ku koscehu, tam jest trunna prosto dzvir, vindz na tu trunnu a toten r'ezak ostri za dve hodzini.“ Un sebe tak pomišlel: „Budzem mac v ruki rezilo, ta še ňebudzem nik'eho bac.“ Un to urobił i pošol, na tu trunnu stanul, i ten r'ezak (= kosák) ostri. A ten perši, co v truňne ležel, hrozni strach mał. O dzešatej prišol treci na spitovini. Jak še zabavifi i odhadzaju domu, tak ona mu povedzela, že pujdze za ňeho, ale ked zrobi jeden kunšt. Un še jej pita: „Jaki?“ Ona mu odpovedzela: „Muj otec kediška mał koňi, ta su tu stare puta od ňich, ja ce do ňich sputam a ti idz sputani a prejdzeš tri razi koło koscela, ked to zrobiš, tak vtedi pujdzem za tebe.“ Blizko koscela buł jeho dum, tak un se mišlel: „Ta co mi budze? Som blizko domu.“ Jak ho sputala, tak un pošol. I idze koło koscela. Tote puta, to buli železne. Jak nadhodzil ku tej truňne, ta puta hrozňe čerčeli. Ten, co na truňne stał, hrozňe še zleknul, ucekał do ucečki. A ten druhi, co v truňne ležel, hrozňe še tiž zleknul... Jak ten s trunni skočil, trunna še prevracila, lapil i toten z trunni i ucekał! Tak tote dvojmi ucekli. A ten, co buł sputani, lapil tiž do ucečki. Ňe-daleko mał dum, tak do domu prišol s velikim strachom. Tak i tote dvojmi tiž s velikim strachom prišli do domu. Hñed vtedi tote trojmi pochoreli od strachu po tri mešace.

V tej chorosci parobci doznali še, že to dz'evče ňepujdze za takeho človeka, co po žemi chodzi, že ona pujdze lem za svateho...

Po troch mešacoch oni še vizdravili. Najperše prišol do karčmi toten, co v truňne ležel. I šednuł sebe na lavku. O pul hodzini prišol ten, co na truňne stał. Ten, co perše prišol, smutňe na svojeho kamarata pokukał. Hñed ten druhi prišol ku ňemu, podal mu ruku: „Muj lubi kamarat, ja som buł chori za tri mešace a ti ňeprišol mňe opatrec?“ „Muj lubi kamarat, ja som tiž ležel tri mešace.“ Na tote slova, co še te dvojmi dochvarali, prichodzi toten, co buł sputani. I smutňe na tich dvoch popatrał. Afe hñed prišol ku nim: „Dzekujem vam, kamaraca, že sce tak'e buli... Ja som bul tri mešace chori a sce me ňeprišli opatrec!“ Hñedka te trojmi popatraju sebe do uč. Štuchnuł jeden do drugeho: „Podzme do malej chižki!“ I zavolali kačmara: „Hñed nam priñesu kvartu paňenki!“ Hñed kačmar jim doñesoł. Tak sebe popijaju. Najperše ten, co v truňne ležel, počal diškurovac, že buł na spitovini pri totej osobe a ona mu povedzela, že pujdze za ňeho, ked zrobi jeden kunšt... „Ja še ji pitam, jaki? Ona mi povedzela, že jest v koscele v babincu trunna, žebi som ju viňis prosto

dzver a lehnul do něj za dva hodzini. Ja som to urobil. Lehnul som do něj.“ Hnědka ten, co ostril r'ezak, hutori tak: „Bratu, to ti ležel v truňne? Ta ja nad tebu stal i r'ezak som ostril!“ Ten treci hutori: „Kamaraca, to vi sce dvojmi ucekali? Ta ja som tiž buł o dzešatej hodziňe pri temu dzivčecu, ta ona mňe povedzela, že pujdze za mňe, keđ i ja zrobim jeden kunšt. Ja še ji pitam, jaki? Ona mňe povedzela: ‚Muj ocec ma tu stare puta z koňoch, tak ja ce sputam a idz v tich putoch koło koscela tri razi.‘ Ja som to zrobil. Idzem koło koscela perši raz, obačil som trunnu, na truňne jeden stal, jak idzem v totich putoch, tak hrožňe te puta čirčeli, že ten s trunni skočil, trunna še prevracila, viskočil z trunni i druhi, i lapili do ucečki. A ja som buł sputani, němohoł som v strachu ucekac, Iedvo s veľiku bidu som domu prišoł zostrašeni. Tak mi trojmi za tri mešace — z teho chore buli.“

Potim še tote trojmi parobci radzili, co robic maju, žebi še totej dzivki vimscic. Jak še už uradzili, jeden povedzel: „Ta mi še uradzili. Tak keđ ona nam taki špas zrobla, zrobme aj mi jej. Ona sce še vidac za svateho. Tak mi še poubirame za svatic. Mi pridzeme tam do njih, oni nas budu hoscic s čarnim chľebom, s palenku i zes slaňinu, aľe mi, jak svate ľudze, povime, že to němožeme uživac. Kupime sebe v mesce tri charingi. Jednu fľašu vina i pšeničneho chľeba. Keđ pridzeme tam, fľašu vina uvadzime na špargu, spuscime ju do studňi; tote tri charingi puscime do jarečku a hľeb zložime do stodoli ku vratom a vejdzeme potim do chiž.“ Stalo še tak, jak še uradzili. Obľekli še za svatic a prišli do chiž, dze bivate dzjevče. Povedzeli: „Ponajbuch!“ (= Pomáhaj Pánboh!). Ocec i matka še barz cešili. Hnědka šumňe jich privitali. Dzevče zradovalo še tiž i odpovedzelo: „Vidzice, matko, i vi ocec, chceli sce mňe vidac za teho, i za teho, a ja vam povedzela, že po mňe pridu svate z ňeba. Tu su.“ Hněd sebe tote trojmi pošedali. I počali diškurovac. Hněd ocec bere fľašu a chce isc do karčmi po napoj, aľe še tote trojmi ozvju: „Muj ľubečički staruški, vi dobre znace, že mi v ňebe palenku ňepijeme!“ Matka zložila chľeba čarneho na stuł i falat slaňini. Tote trojmi odpovedaju, že oni to ňejedza. „Keđ nas chcece uhoscic,“ povedzeli, „idzce vi, starušku, ku vašej studňi, tam poklopkejce a najdzece tam fľašu vina.“ Stari tak urobil. Pridze ku studňi, poklopka, najdze tam špargu, caha do huri, viacňe fľašu vina. Priloži ku ustom, poľknuł, hutori matki: „Čuješ, matko, pater, košťuj, v našej studňi vino.“ Matka pookoštovala

i rekne tak ku mužovi: „Muj ľubi muž, precí našo dzivče sebe zaslužiło.“ Pridu rodičie nazad do chiž, tak jich hosca nukaju s tim priňešenim vinom. Povedzel z totich troch jeden: „Mace r'ečicu?“ „Mam.“ „Idzce do vašeho jarku, tam ulapice tri ribi.“ Hńedka matka pošla. Zaľožila r'ečicu i ulapila tote tri charingi, chtore ońi tam zľoželi. Priňese jich domu: „Kukaj, ocec, v našim jarku űigda ribi űebuli a teraz su tu.“ Hńedka z tich troch jeden sporadziľ tote tri charingi. Jeden z tich troch hutori: „Idzce ku stodofe, tam najdzece jeden pšenični chľib. Pošol stari i našol tam jeden chľib, co buľ od tich troch parobkoch, jak i vino, tak i ribi, pri-richtovani. Tak se hoscili šicke na tim chľebe, na tich riboch i na tim viňe. Dohadza dvanasta hodzina. Jeden se ozve z parobkoch: „Vi, ocec i matko, co sce oferovali Marčuš, to dajce, bo to budze do űeba potrebno!“ V tim se zabraľ ocec i s matku, pošli do komori, aji to dzivče. Meraju tote dukati do korca. Hvari stari tak do matki: „Matko, mi sebe zohab'me hoľem dva halbi na stare dńi.“ V tim se ozve dzivče: „Ocec i matko! Znace vi o tim, že ońi su svate? Ta ońi znaju o všickim!“ V tim z troch višol jeden do prikľeta i počul o tim slove, že se stari dva halbi zohabiľ. Hńedka pridze ku tim dvom i hutori jim o tim. Jeden povi: „űeboj se, da on jich tu.“ Pridze stari i s matku do chiž s tima dukatami i zľoži jich na žim prosto űich. V tim bere jeden do ruki ten mišek: skruciľ s hlavu, v tim bere druhi, skruciľ s hlavu, bere treci toten mišek, hutori: „Dva halbi dukatoch chibja.“ Dzjevče se ozve: „űehvarila vam som, matko, že ońi o tim znaju.“ V tim pošol ocec i s matku do komori, dze mali ostatńi grajcar tak jim dali šicko. Potim prichodzi čas: „Marčuš, odber se od otea, od matki, bo už pujdzeme.“ V tim se odebrala. Tak idu do Iesa do jedneho verchu. Jak pridu do Iesa ku jednemu stromu, hutorja tote trojmi tak: „Marčuš, vivľeč se z tich šatoch, bo tote šati to su hrišne.“ Tak ona to urobila. Hńedka pri tem strome buľa kupa murańča, vzali a rozhrebli tu kupu a Marčušu do űej zľoželi i ku stromu privadzili. Ońi zabrali tote dukati, prišli domu. Mali za co mulatovac. Daľ Buh dzeň. Muj stari vzal koš a b'eži do Iesa na chubi. Prihodzi ku Iesu, a dzjevče, chtore buľo privadzene v totij murańčej kup'e, hrožńe plakalo, bo ju murańki hrožńe ku-
sali. A cakom buľa hoľa a do stroma privadzena. Hrožńe plakala. Jej ocec űigda take ešči űebačil. Zľeknuľ se, uceka domu. Pridze domu, hutori žeňe: „Čuješ, ešči som se űigda tak űezľeknuľ. Coška

stoji v leše pri jednim strome a hrožne narika.“ Hňedka matki prišlo do mišli. Schvacila se, b'ězi ona do Iesu. Pridze ku temu stromu, dzivěe kriči: „Matko, matko, podzce me odvadzic.“ Matka prišla ku ňej, odvadzila ju, vžala čatinu, oharnuje muraňki z ňej. Jak oharla, ňemala ju do čeho oblesc. Matka ňemala lem jednu kigľu na sebe i košulu. V tim zdjala kigľu ze sebe, vložila na svoju ceru, i idu obidva domu. Ocec kuka na oblak, poznavá svoju ceru, b'ězi do kuta a bere palicu do ruk. Jak idu te dva do chiž, ocec stari perše dzivku vipasaľ a potim matku za toten korec dukatoch. Zrobila ona parobkom kunšt, a oňi jej zrobili lepši kunšt.

Z Kapušian.*)

156. §. Buľ jeden chudobni človek i zo ženu. Volaľ se Pavel. Zleħla mu žena, ňemaľ mu chto visľužic do kerstu. Povedzel žeňe: „Vežňem dzecko, a pujdzem sam do kerstu. Aľe na draže ho trafila jedna stara baba, a to buľa ježibaba: „Ja vam pujdzem šicko visľužic, i dobre vam zaplacim, keď mi svojo dzivěe o dvanac roki dace za svoju, a na toto mesco ho privedzece, zkadzi ja ho berem od vas teraz. Tu je kraček, ta pri tim kračku, budzece pametac.“ I ňesla dzecko do kerstu. Jak prešli dvanac roki, privid Pavel dzivěe na toto mesco zaš. Ježibaba vžala dzivěe Maričku a dala jeho otcovi dźveredľo: „Ked se vam budze za Maričku cnuc, ta lem popaterce do teho dźveredľa, ta uvidzice ju vse.“ A dala mu teľo peňeži, co jich ňemuh prechasnovac. Nakupiľ sebe šicko, co mu chibilo. Ludze se čuduju, zkadzi Pavel taki bohač ostaľ, že teľo peňeži ma a kupuje fajne veci. Tote peňeži trimaľ pod jednu hrušku a vse z ňich braľ, keľo mu trebaľo. Tak otcovi-maceri buľo tu dobre, aľe Maričce buľo žľe. Tet krak ježibaba vichvacila a doraz z Maričku pošli do zakľetej žemi. Jak tam prišli, ta povedzela Maričce ježibaba: „Vidziš, Maričko, jake tu krasne veci: zahradi, domi, šicko maš, co ci treba a ňič ňebudzeš robic, lem to, co ci teraz povem: Dvanac chiže budzeš zametac, a do trinactej ci ňešľebodno zakuknuc.“ Jak Marička zametala das pejc-šesc dňi, prišlo jej do mišli: „Ej, co bi to buľo, žebi ja ňezakukľa i do trinactej?“ Vžala kľuč, otvorila do trinactej chiži. Obačila tam ježibabu na pocke, co se

*) Rozprával Štefan *Beňa*, rodom z Kapušian. Zápis v Kapušianoch v kréme Calerovej 9. júla r. 1904.

furt kivala. Marička se zlekla, doraz zamknula dzvere a ucekla do svojej chiži. Pridze babička rano: „Maričko! Co ší taka smutna, co ší taka bleda jak bila chustka? Co ší robiła v trinactej chiži?“ „Ja, babičko, tam nebula.“ „Maričko, priznaj se, bo ce doraz dam viľkom zesc.“ „Babičko, ja tam nebula.“ Vžala ju do zahradi a jej povedzela: „Ked se nepriznaš, duškem ce rucim medzi tote hadi a dzvire a ce roztarhaju.“ „Ja calkem, babičko nebula, už po treci raz hutorim.“ „Maričko, virucim ce na tamten svet, ale budžeš naveki nema.“ „Ja nedbam.“ Vžala, virucila ju. Tuřala se po leše. Išli z kraľovskeho domu polovac, ta bi ju sam princ buľ zabiľ mesto dzvira, že neznala hutoric, ale ona nema napisala na karťecku temu princovi, žebi jej život daroval. Ona barz šumna buľa, ta ju vžal mladi kraľ do kraľovskeho domu zo sebu. I vera natelo višlo, že ju mladi kraľ za ženu vžal. Jak žili jeden rok, trafila kraľa vojna. Pošol do vojni. Ona zostala v čeži. Jak maľa zlehnuc, dali jej taku visľuhu, jak kraľovskej nevesce. Jak zlehla, tote babi, co pri nej buľi, posnuľi, prišla ježibaba ku nej a se jej zaš pitala: „Maričko, co ší vidzela v totej trinactej chiži?“ „Babičko, nič.“ „Ked nepoviš, ta ci teho chlapca zožrem.“ Nechcela povedzec, vžala chlapca ježibaba. (Marička vtedi znala hutoric, ked z ňu ježibaba hutorila.) Na rano stanuli v kraľovskim dome, chlapca nič. Ona piše na kartku, že ho ježibaba ukradla. Tu pišu mlademu kraľovi do vojni, že vžal za ženu bosorku nemu, ta že mu zožarla chlapca. Barz na ňu žle išlo. Kraľ prišol nazad, lem se čudoval na to. Ocec, mac kazali ju spalic, ale un sebe pomišľel, že ešče ju poprobuje pri druhim zlehnucu. Požil z ňu zaš rok, ostala zaš v čeži. Kraľ pošol zaš do vojni. Jak buľo pri peršim chlapcu, tak aj pri druhim. Jak zlehla, vartoški posnuľi, prišla ježibaba, zaš povedzela: „Maričko, co ší vidzela v trinactej chiži, povedz, bo ci teho drugeho chlapca ukradnem a zožrem!“ „Babičko, ja nič nevidzela.“ Vžala ježibaba i drugeho chlapca i ucekla. Vartoški spali. Rano staňu, povedzeli starej kraľovúe i kraľovi, že zaš mlada kraľovna maľa chlapca, ale ho zaš zožarla. Pišu mlademu kraľovi do vojni, že mu žena zaš chlapca zožarla a pitali ho, žebi ju daľ spalic, žebi nežil z ňu, s taku bosorku. Mladi kraľ prišol zaš domu a povedzel otcovi-matki: „Ešče do treceho razu dam jej pokuj. Pri trecim, ked tak zrobi, ta ju už dam spalic. Požil z ňu rok zaš, zostala v čeži. Daľ Panbuh jej zaš chlapca. Mladi kraľ už buľ doma, už nebuľ na vojne. Chcel se prešvedčic sam, co to budze,

Vartoški bufi pri nej i mladi kral. Prišla ježibaba, puščila na ních take spañe, co ñeznali o svece. Ježibaba Maričce poveda: „Co si vidzela v trinactej chiži, povedz, bo ci i teho treceho chlapca ukradñem a zožrem!“ „Babičko, ja ñevidzela ñiç.“ Ježibaba vžala chlapca, ucekla. Rano stanufi, mladi kral i vartoški vidzeli, že chlapca zaš ñit. Kričeli na ñu: „Zaš si ho zožarla, treceho?“ Mladi kral poveda: „Ñechcem už dafej s taku bosorku žic.“ Visloviť sud na ñu: „Berce ju a spalce ju za mestom.“ Jak ju vžali za mesto palic, prišli i mladi kral i stari kral na totu smerc patrec. Jak už ju mali do ohña rucic, Ieci na koču jedna pañi a kriči: „Pokuj! Ñetreba ju spafic!“ Tota ježibaba v tim koču buľa, i tote tromi chlapci, co od Marički ukradla, bo ona jich nezožarla: Maričku Iem strašila. Vistavila jich z kočã von a daľa jich otcovi, mlademu kralovi: „Tu maš, kralu, svojo dzeci a dzekujem tvojej žeñe Marički, že me višlebodzila zo zakletej žemi!“ Tak ju pobožkala, Maričku, a Marička už vecej ñebuľa ñema. Už hutoriľa. Veľjku radosc mali stari kral i stara kralovna, mladi kral ešce vekšu. I chlapci tu, i žena hutori, i ježibaba višlebodzena. Buľa barz veľka radosc. Pošidali nazad do kočoch a vežli se doburku šicke, caľa famefia i s višlebodzenu ježibabu. A tak tam žili až do smerci.

Zo Slov. Raslavíc.*)

157. §. Bul jeden bohati kral, a mal Iem jednu princeznu. Nechcel ju dac za chudobñejšeho od sebe. Ta se mu prespala s jednim vojakem. Ta ju chcel dac zabic, afe ho upitali, a dal ju inakši pokutovac. Dal ju na šif na moro a dal jej viživnose na šidzem roki. Tak jak sedmi rok došol, ta se šif zastavil pri jednim brehu. A vtedi ona spala, Iem jej chlapec višol na verch šifu. Na brehu bul jeden elefant a chlapec se z ñim dohvaral. Chlapec zešol potim dolu ku matce a povedzel: „Na brehu su ľudze.“ Tak višla matka na verch šifu i z ñim. Ta un ukazal teho efefanta: „Ta, mamõ, patri, to tam ñlovek!“ Ona hutori: „To džvir.“ „Ja už pri ñemu bul; on mñe ñezrobi ñiç. I teraz ku ñemu idzem.“ I se vžal, pošol. Ten efefant mu hutori: „Jest tu dobra vec pre tebe, afe ked si ešce mladi.“ A un se pital: „Jaka to vec, ukaž to mi!“

*) Rozprával Gustáv *Huñadi*, 44-ročný, rodom zo Slov. Raslavíc. Zápis v Slov. Raslaviciach v hostñinci Izãka Atlasa 3. júla r. 1904.

Eľefant ťe pital: „A znať ťitaċ?“ Un povedzel, ťe hej. Potim ho eľefant odvid ku jednemu kameňu. Tam bulo napisano: „Tam jest jedna ċapka. Ćhto totu ċapku budze mac, budze mac ťidzem razi teľo moci, jak ma.“ Tak chlapec proboval virucovac kameň ze ťemi ku totej ċapki, aľe ņemuh ju dostac. Tak mu eľefant kameň odrucel. Totu ċapku chlapec sebe vľal. I tak priťol ku maceri. I jej hutoril: „Vidziť, jaku mi ten ċlovek ċapku dal: ťidzem raz teľo je v ņej moci, jak ja mam. Ked chceť, ta tvoja voľa, moľeme s ņim daľej pujsc.“ Ona hutori: „A dzeľe mi pujdzeme s tim dźvirem.“ A chlapec hutori: „To ņe dźvir, aľe ċlovek, ked ťe ze mnu dohvara. Ked ņeveriť, ťe to ċlovek, podz i ti ku ņemu.“ Jak priťli ku ņemu, eľefant i ku ņej hutori: „Idz ztadzi daľej, bo tu ņemace co jisc.“ Tak ťe vľali, a eľefant jich vid napridz. Tak ze ťifu odeťli a iťli do veľikich ľesoch za eľefantem. Priťli do jedneho husteho ľesa, a tam jich cmota zaťla. Patreľi, ċi ņeuvidza dagdze ťvicie ťe. ťvicilo ťe, aľe daľeko. Iťli ku temu ťvetlu. Veťli dnuka, tam uľ mali na stoľe veċeru pre tri personi. I mali tam na spaňe posceľe. Poľihali tam. Rano staňu, ta viťol chlapec Janko navon pred dzvere. Ćital, keľo jest tam oblaki. Naċital dvanac. Potim iťol hľedac chiľki. Tak naťol ľem jedenac a dvanactu ņemuh najsc. Aľe ju potim naťol. Otvoril. I tam na jednim hvozdu viťela jedna ťabľa. I na stoľe bula kňiľka, i ċital tam, ťe tota ťabľa ma ťidzem raz teľo moci, jak ċhto ju veľňe. Tak un ju vľal i sebe pripasal. Jak z chiľki iťol, tak tam jeden ptak v komiňe za nohi viťel. Jak ho obaċil, ta mu ptak kazal, ťebi ho ztamadz odecal. I un ho odecal. Jak ho odecal, tak ptak povedal: „Ćekaj, dam ja tebe doraz, ľem veľňem svoju ťabľu!“ Aľe ťabľu ptak uľ ņenaťol, bo ju Janko mal. Tak poťol ptak — na eľefanta. Janko viťol navonka, ptaka zos ťabľu odbil. „Vidziť, tu mi uľ ņehodňi bic, bo uľ ten ptak nam ņeda pokuj. A dobre nam tu bulo. Mali me tu co jisc, teraz muťime isc daľej. Tak ťe vľali, iťli zať. I zať priťli do druhich ľesoch. Tak zať tam na ņich noc priťla. Zať vidzeľi na jednim mescu ťe ťvicie. Tak iťli tam prosto. Tam naťli veċeru uľ hotovu. I najedľi ťe, i poľihali. I rano postavali. Janko iťol zať po chiľkoch opatrac. V jednej chiľki naťol, co dva ťvicľi horeľi. I medľi ņima jeden zlati remeň, i pri temu kňiľka. Tak v ņej stalo, ťe „ċhto ten remiň na sebe opaťe, ťidzem raz vecej moci budze mac.“ I un ten remeň na ťabľu sebe pripasal. I ztamadz iťol. I vidzel tam jedneho chlopa viťec. I ten chlop mu

hutori: „Vež, odetňi me ztadzi.“ Un mu tak hutori: „Už mi jedneho ocal, ta tebe ñeodetňem.“ Ten obešeni mu hutori: „Lem me odetňi!“ Tak un ho odecal. Tak un hutori: „Dam ja ci, lem sebe remeň pripašem.“ Ale remeň ñenašol, bo už ho Janko mal. Obešeni pošol eľefanta mordovac. Janko višol navonka i chlopa z eľefanta odbil. Eľefant hutori: „Ta ja už ñehodzen tu bic, bo bi me ten chlop domordoval.“ Tak mu Janko hvári: „Podzme daľej!“ Tak še vžali ztamadz, pošli. I prišli zaš do jednich veľikich ľesoch. I tam jich noc zascihla. I vidzeľi na jednim mesce zaš svetlo. Tak ku ñemu cahali. I prišli tam ku braňe, ta stali tam dva zbuľňici na varce. Zbuľňici hutoriľi: „Dze vi tu idzece, chrobački?“ Janko odkrucil hlavi jednemu i druhemu i rucil jich do krak. Same še vžali i pošli do chižki. Tam zbuľňici vtedi ñebuľi. Rozšvicil Janko v chiži šicko svetlo. Tak jak zbuľňici zobačili, že v jich chiži mocne svetlo, ľeceli popatrec, co to? Šicke po jednemu išli tam. Janko ľem jich bral a po jednemu jim hlavi odkrucoval. Harnaď naostatku išol, ta bal še i ucik! Do rana tam prenocovali. Prepatral tam Janko šicko i hutoril eľefantovi: „Podzme ztadzi indzej, do mesta.“ Eľefant hutori: „Podzme, ked še ci tu ñepači.“ Tak še vžali; pošli ztamadz. I zaš prišli do druhich ľesoch. Zaš tam buľi zbuľňici. Zaš zobačili svetlo. Janko už znal, že tam zaš budu zbuľňici, i takoj tam buľi štirmi na varce. Preto štirmi, bo jich tu bulo vekša banda. Janko jim šickim štírom hlavi poodkrucoval a do krak jich pošmaral. A tak išol tam, dze še švicilo. Popaľil tam šicko svetlo. Zbuľňici to obačili, že tam chtoška jest, bo mocno svetlo hori... Tak beželi skorej do domu, i vidzeľi tam jedneho chlapca. Prosto do dzvir uderili. Janko i tim šickim hlavi zo šabľu poodcinal. Lem ten jeden, co ucik od tamtich zbuľňikoch, zaš še skril. Oňi tam do rana prenocovali. Na rano zaš ztamadz išli daľej. I zaš prišli do druhich ľesoch, co tam buľi tiž zbuľňici. Ten perši zbuľňik, co ucik, prišol ku tim. Ale jim ñiĉ ñepovedal, co še s jeho kamaratmi stalo. Janko prišol tam, tak zaš tam pri braňe varta stala, ze šesc chloPOCH. Janko ku tej varce prišol a ñiĉ še ñepital, ľem jim hlavi poodciňal a daľeko jich do krak poodrucoval, žebi tamte zbuľňici trupi z umartich ñevidzeľi. A tak išol tam do chižki, pozapaľoval šicko svetlo. Tak bula veľka jasnosc. Zbuľňici to obačili, tak še ponahľali, ... že v chiži coška ñedobre! ľeceli mocno i prišli šicke do dvora, i ñevidzeľi ľem Janka v chiži. Tak ku ñemu každy išol. I un každy hlavu ocal. Lem ten jeden

z peršej bandi zaš ucik. Tak tam prenocovali, i mali tam frištik. Popatral tam Janko šicko, i našol tam v jednej chižce jedneho zbujuńnika, co kolisal jednu žeńsku. I pital se ho, co un tam robi? Zbujuńnik odpovedzel: „Ja ňeznam, co se stalo, ja tu kolišem harnadovu ženu a už me ańi ňevečerali, ańi ňefrištikovali, ańi ku nam ňichto ňejdze tu.“ Ta Janko tak hutoril: „Už harnad vecej tu ňepriдзе, bo už ňežije, a vi podzce ze mnu obidvojo do kuchńi.“ Tam se Janko pital zbujuńnika, dze ońi tam co maju? Tak mu zbujuńnik poukazoval šicke veci, lem totu pivńicu, dze ludzi rucali, mu ňechcel ukazac. Ale mu mušel. Jak mu ukazal, tak zbujuńnikovi hlavu odkrucil a, dze tote ludze pobite bufi, tiž ho tam rucel. A vracil se nazad. A pital se harnadovej ženi, zkadzi je? Tak ona hvarela, že je jedneho krafa dzivka. Tak un jej povedzel, že ked chce, tak ju viprovadzi na drahu. Tak ona hvarela, žebi i un išol z ňu. Un jej povedzel, že ešči ňema kedi. Tak ju provadzil až na drahu vozovu. Ona jemu dala svoj persceń i svoju šnuptigľu (+ chustecku do nosa) i zrobila mu šľub, že se ňigda ňevida, — ked za ňeho ňe. I s tim se vzał Janko a vracil se nazad do Iesa. A ona pošla do domu. V Iese našol i matku i efanta. I tam kuščičko pobufi. Un chodzil na poluvku, a matka zostavala doma. V tim co se stalo? Jeho matka, Jankova, se zalubila do teho ňezabiteho zbujuńnika a toten chcel od Janka odebrac — moc. Jak Janko raz odešol, tak ňezabiti zbujuńnik ku matki prišol, a povedzel: „Pitaj se sina, dze un svoju moc ma?“ „Ta ja se ho opitam.“ I jak večar prišol do domu, ta se ho pitala: „Dze maš, sinu, taku veľku moc?“ Un jej tak povedzel: „Tebe, matko, po tim ňič, to ňemušiš znac.“ I tak poľiħali. Rano zaš stanul i pošol zaš po Iesoch, bo mal veľku passiu z efantom chodzie. Ten ňezabiti zbujuńnik zaš se ku Jankovej maceri priblukal. Zaš se jej pital: „Či si se ho pitala, dze ma taku moc?“ Tak ona mu povedzela, že ňechce jej povedzec. Tak zbujuńnik: „Lem se ho zaš pitaj, co bi me znali, dze ma svoju moc?“ Tak ona se Janka na večar zaš pitala, žebi jej povedzel, dze ma totu moc? Un jej zaš: „Tebe, matko, po tim ňič.“ Ona mu tak odpovedzela: „Ta jaki ti sin, ked mi se ňeprižnas?“ Tak un jej povedzel: „Mam moc v čapce, v šabli i v remeńu,“ i s tim poľiħali. Rano stanufi, zaš Janko i z efantom pošli do Iesa a zbujuńnik ku maceri prišol i zaš se jej pital, či se od sina doznala, dze ma totu moc? Ona mu hutori: „V čapce, v šabli i v remeńu.“ „Tak dobre, ta ho pitaj nautre večar zmie se, a ja čapku, šabľu

i remeň vezňem, pokiaľ ti ho zmiješ; ta potim budze jeho moc u mňa a še ho ňebudzem bac.“ Jak Janko prišol, mac ho volala, žebi še jej dal poumivac, bo že po Ieše je prach. Ale un ňechcel. Mac ho prišifila, i tak ho mila... A zbujňik v te časi založil čapku na hlavu, remeň i šabľu pripasal a tak z ňu o diľe čerknul: „Už si, Janku, muj, už še ce ňebojim.“ Janko odpovedzel matki: „Už si me, matko, žedla... Tak teraz, co chcece, ta mi zrobce!“ Zbujňik mu ňechcel smere zrobic, ale matka zbujňikovi rozkazala mu oči vidľubac. I zbujňik tak zrobil. Mu oči vidľubal a ho do Iesa zavid. I tam ho zochabil. I sam še nazad vracil ku Jankovej maceri. Tak še ho pitala: „Či si ho daľeko odvid?“ „Ňebuj še, už ňepriďze ňigda, tam ho dajaka džvir ži.“ Tak oňi zostali dvojo tam vjedno žic. Ku Jankovi prišol jeho efefant, i mu hutori: „Vidziš, vidziš, povedal ja ci, že si eščik slabi, keď mi ci totu čapku daval, teraz co budzeme robic? A mohlo nam dobre bic! Teraz šidaj na mňa, tak ce odňešem ku čisarskej draže, tam, zkadzi chodza ľudze, ta nam dachto daco da...“ I tak ho priňis až ku draže. Išol jeden pan na koču, tak stavil koč i pital Janka, žebi mu predal teho efefanta. Janko tak povedal: „Ja ho predac ňemožem, bo ja ňemam očoch, tak un mňa muš i vodzic.“ Pan mu tak povedal: „Ja ce odvežem do kraľa, tam kraľovska dzivka dala vimurovac špitaľ a do teho špitaľa každeho žebraka (+ džada) bere. Tak ce tam odvežem, ta ci budze dobre.“ Ale un ňechcel efefanta predac. Tak pan odešol na koču a efefant mu hutori: „Čom si me ňepredal? I tebe bi bulo dobre i mňa.“ Tak Janko povedal: „Keď pujďze pan nazad, ta ce mu dam, ale zadarmo, bo mňa do špitaľa peňeži ňetreba.“ I tet pan še vracil nazad i zaš pital efefanta. I už mu ho dal. Janka pan vzał na koč a zaviz do špitaľa a povedzel ve dvore, že jedneho cemneho priviz do špitaľa. Sam še vzał i pošol do domu i z efefantom. Janka zochabil v špitaľu. Tam ho prišla opatrec — tota ista princeza, co ju višľebodzil od zbujňikoch. Ona ho spoznala. Doraz pošla na masc a mu z ňu doľini v očoch zamasciľi, žebi prepateľ, ale ňeprepateľ. Raz ona še tam skrila, co un budze robic? Un viňal totu chustečku, co mu dala na draže i s persceňem. Persciň še mu vitracel, spad na diľe... ona ho dzvihla i spoznala. Pošla ku otcovi a povedzela: „Toten v špitaľu prez očoch je, co me višľebodzil!“ I tak pošli kraľ i s kraľovnu i s princezu opatric ho. I lapili še ho pitac, co še jemu stalo, že taki mocni bul a oči mu vidľubali? Ta rozpovedzel šicko, že mu matka pričina,

a že jej frajir, chtori se z ňu splichcil, jemu moc odebral. Tak oňi jemu doraz dali okulare zrobit, žebi ňebulo poznać, že je cemni, i ho vžali na šľub do koscela, i princeza prišahala z ňim. I tak vjedno žili za rok, za dva, može i do peje, i jich Panbuch požehnal s dzecmi. Jeden raz v letušni čas žena ho volala na špacir do kerti, a un jej tak hutori: „Už si ze mnu zunovala, tak me dagdze odvedzeš zabic, bo ja bi už sam bul zunul, kebi mi trebalo s cemnu žic. Ja ci verim, že se ci donulo.“ Ona se mu spravja, že to ňeurobi aňi za švet, hoc bi se ešči barzej trapila, bo že ho rada ma. I tak se vžali, i tak išli do zahradi, i prišli ku jednej studni. Tam bula barz dobra voda... I ona tam vidzela jedneho zajaca jak kolo tej studni behal a s hlavu do stromoch vše bil, i do jedneho tak uderil, až se do tej studziňki skotuľal... I jak z tej vodi višol, lem se stris a už hore kertu ucekal... Tak ona sebe mišfela: „Ten zajac mušel ňevizdec, a jak z vodi višol, už vidzel dze ucekac.“ I ona svojeho muža tam volala, žebi ku tej studni išol. Un jej tak hutori: „Ta už me dagdze do debri driliš?“ Ona: „Ňebuj se, lem podz ku tej studzinco, bo se mňe tak vidzi, že tu bul zajac, co ňevizdel, bo od stroma do stroma bil s hlavu, a jak z tej vodi višol, lem se stris, a už prsto ucekal... Ja tebe tvojo dofini pomačam, može Panbuch da, že ci budze lepši, že dostaňeš oči.“ Ta tak ho tam privedla, chustečku zamočila, počapkala mu dofini i kuščičko prepatriľ. Už na stromoch vidzel lisce. Tak jej hutori: „Ešči raz zamoč, a mi počapkaj tote dofini, može budzem vidzec lepši.“ Ona tak zroabila, mu druhi raz počapkala, — už dostal oči! I už vidzel ňebecku oblohu. Tak jej hutori: „Ešči raz zamoč, už vidzim, afe može budzem vidzec lepši.“ Ona tak zroabila. Ešči raz zamačala i mu počapkala. I dostal krasne oči. Lepše jak perše mal. Tak vtedit ju oblapil a pobožkal. „Teraz ce tak poznam, jak ked mi ce z lesa odprovadzil. Tak teraz už poznam každeho!“ I vracili se do burku nazad ku kraľovi. I tak se tam šumňe privitali. I z teho se barz cešili kraľ aj s kraľovnu, že žec dostal oči. I Janko se barz cešil, bo lem teraz vidzel, jake ma šumne dzeci. I tak vjedno žili, ... afe Jankovi prišla na mišef čapka, šabľa i remeň. Tak kraľovi hutori: „Otče a kraľu, barz mi žal za moju mocu, že me ten zbujňik tak obkradnul i s moju maceru; ja bi svojo veci chcel nazad dostac.“ Rodziče i žena ho barz pitaľi, žebi nigdze ňechodzil, bo zbujňika može už ňenajdze... Un jim tak povedzel, že hoc za rok ho budze hľedac, muši čapku i ze

šablu i s remeňom mu odebrac. Kral mu tak hutori: „Netreba ci zadnej moci, bo maš vojsko, to ce ochraňi!“ Janko tak hutori: „Ja prez svojej moci nechcem umrec.“ I tak se vibrat na drahu a tak jim povedal: „Ked nepridzem o rok, o dzevec mešace, ta nepridzem už nigda, tak se moja žena može za druhého vidac.“ Tak vzal sebe jeden škadron husari, i vzal sebe kraľovsku pečac, žebi muh peňezi sebe požičic v draže. I tak se vzal, i s tim išol. Išol das dva-tri dňi za drahu, i stretnul se na draže zo svojim eľefantom, i tak eľefant ku Jankovi hutori: „Dze ti, Janku, idzeš?“ „Idzem po svoju moc.“ „A jakže ti ju dostaňeš?“ „Ta ja nežnam.“ „Ta ked nežnaš, vrac se nazad ku žeňe i ku svojim dzecom, bo ce zbujňik tam zabije, bo nad ňeho ňit teraz ve švece mocnejšeho.“ Tak Janko hutori: „Ja tam pujdzem a radši šmirc podstupim, jak mu mam totu moc darovac.“ I tak zochabil husaroch v jednej karčme na jednim valale. Kazal jim jisc a pic, a richtarovi oddal svojo koňe pod ruku, žebi jich obchodzil; jak se nazad vraci, ta že mu šicko zaplaci. S tim se vzal i išol i z eľefantom; zaš ku Iesu cahal. Prišli až tam ňedaľeko, dze zbujňik mal bivac i s Jankovu maceru. Tak mu eľefant hutori: „Dam ci dobru radu, aľe me mušiš sluchac. Teraz sebe pošpi kus tu, ja tebe zobudzim, jak budzeš mac tam pujsc.“ Janko sebe pospal. Ked ho eľefant zobudzil, povedzol Jankovi: „Staň, a idz teraz ku zbujňikovi. Pocichi idz popod oblaki a vejdz do kuchňi a dotľa tam stuj, ňiž dzvere nežamkňu. A jak polihaju, ta das hodzinu počekaj a zobľeč se do hola a z kachľovca sebe viň dva kachľe, cobiš muh do chiži ku ňim prisc. Tam šabľa viši i remeň, dze i ti jich višal, tak sebe jich vez pocichi, pripaš na sebe, i čapka tam, čapku daj na hlavu. Vtedik jeho zobudz, ja už budzem pri tebe.“ Tak Janko zrobil, kachľe vilupal a pocichi do chiži ku ňim prišol; šabľu sebe pripasal i remeň, i čapku na hlavu dal, a šmelo zbujňikovi povedal: „No stavaj, bo už moja moc tu!“ Vtedik eľefant prišol i zbujňika na marne falati potarhal. Janko tak povedzel eľefantovi: „Co ši zrobil zbujňikovi, to zrob i mojej matki.“ Tak ju eľefant tiž zabil. S tim Janko se vracil nazad. I prišli tam, dze buľi jeho koňe i vojaci. Viplacil tam kačmara i richtara i šickich, co tam obchodzili, i poslal jedneho husara vepridz sebe, — žebi tak ucekal, pokľa kuň budze starčic, a povedzel jeho žeňe, žebi se ňavidavala, bo Janko idze nazad pri dobrim zdravju. Preto poslal teho husara,

zebi se ponahfal, bo už termin dochodzil. co jeho žeňe bulo šfebodno še vidac. Ta mu prišli v ustreti a bula radosc veľika a žiju dodneška, jak neumarli.

Z Bardijova.*)

158. §. Hodzila čefedz do kudzeľnej hiži na predki. Raz po predzeňu počali še bavic na pari. Každá dzivka mala svoju paru, hibaj lem jedna ñe. To še jej vidzelo za haňbu, že každá ma frajira a ona ñe. Na druhi dzeň už ñescela pujsc. Ale pošla precik, bo ju vivolaľi kamaratki. Po predzeňu zaš še bavili na pari. Zaš každá ze svojim bula a ona zaš pari ñemala. Ked ju prišli volac druhi raz, už vecej isc ñescela... A bula v tim valaľe jedna stara vražkiňa, tota jej povedzela: „Ti glupa, čomu ñeidzeš, teraz už pridze i tebe frajir.“ V ten več'ar každi sebe šednul ku svojej pari. I ku ñej šednul chtoška, ale ho ñichto ñevidzel, bo to bul čert. Keľo razi jej vrecinko spadlo, ta un jej ho vše dzvihnul. Ludze to obačeli, že chtoška pri ñej, a na ñu patreľi. A tak sebe šeptali: „Ku kemu ona še dohvara?“ „Marčo! Ku kemu ti še dohvaraš?“ „Ta či ñevidzice, že i ja mam paru?“ Naostatku pošli do domu každi zo svoju, ale ona lem sama — naoko. Babi medži sebu hutoreľi: „Tota Marča jakehošičerta za frajira ma. Chtoška vše jej vrecinko dzvihal ze žemi a mi ho aňi jedna ñevidzeľi?“ Marča še doznala o tim, co o ñej hutoreľi po valaľe, i počala plakac. Na štvarti dzeň išla ku tej starej vražkiňi i tak jej povedzela: „Jakeho vi mi frajira porajeli?“ Tak povedzela tota stara vražkiňa: „Ñebuj še ñič. Zrob, jak ci kažem. Co šiči, Marčo, napredla za tote dva več'are predzi, ta zvi na jedno klubko a jak pridze ešiči ñeška več'ar tvuj frajir a jak ci budze chcec vrecinko podac, ta še hñevaj na ñeho a povidz: ‚Ñepodavaj mi, bo še ludze pripatraju, ja ho sebe sama dzvihñem.‘ A totu predzu s klubkem dolu spusč na žim a vrecinko tiž spusč, a potim tak zrob, jak bi šiči hcela vrecinko dzvihnuc, a v tim z klubka koñec ñitki kolo nohi mu ovi.“ A Marča na druhi dzeň zaš pošla do kudzeľnej hiži a tam šičko tak zrobela, jak jej vražkiňa kazala. I vzaľi še i rozešľi še zaš z kudzeľnej hiži. Každı pošol zo svoju paru, ona pošla teraz sama,

*) Rozprával Jozef *Gajdar*, rodom z Bardijova. Zápis v Bardijove v Mestskom hoteli 14. sept. r. 1898.

bo čert se pohňeval, že mu nedala dzvihac vrecinko, a pošol. Ale o pul hodzini vracil se čert a durkal jej na oblak: „Marčo, spiš?“ Ona nič. „Povidz mi, chto ci tej radi dal o tim klubku? Ked mi nepoviš, ta ci umre ocec.“ Potim druhi raz kričel: „Ked mi nepoviš, ta ci umre matka.“ Ona se obezvala: „Ked umre, ta budze ležec.“ Na druhí dzeň i ocec i matka umarfi. Pohovali jich jak običajne človeka. Ona lem sama zostala. Pošla zaš ku tej starej vrazkiňi na poradu: „Babičko stara, dajce mi radi, bo mi ocec i matka umarfi a čert pevne pridze i po mne.“ Un i prišol na druhi več'ar: „Jak mi nepoviš, Marčo, chto ci tej radi dal, budzeš banovac!“ Na treci dzeň zaš pošla na poradu ku tej starej babi. „Umreš,“ poveda baba, „i ti, ale se nič nebuj! Lem se nedaj nesc ponad prah, ale povidz svojim, ked pridzeš do domu ode mne, že bi ce mertvu — popod prah precahli.“ Prišol na treci več'ar čert: „Spiš, Marčo?“ „Nešpim!“ „Ta mi nepoviš, chto ci takej radi dal?“ „Nepovim.“ „No, ta umreš i ti.“ „Ked umrem, ta budzem ležec.“ Ona tak sebe zrobila pred šmceru, žebi ju nigdze do cintira nepohovali, lem na križne drahi. Pohovali ju, jak ona sama scela, — na križne drahi. Prišol toten čert po pohrebe, hodzil ju hledac po šickich cintiroch, perši po katoflickim, i tak dafej po luteranškim, po ruskim i po židovskim, nigdze ju nenašol. Vracil se do pekla. Tota predza na nože se za nim i potim ešči cahala, ale un ju nevidzel. V pekľe dabli na něho kričeli: „Zkadzi ti hodziš, co maš na nože, ti dzeška po predkoch hodziš?“ Ve zlosci vracil se zaš do teho domu, dze frajirka jeho bivala, a tam šicko potrepal, ale ju najsc nemuh.

Na jej hrobe na križnich drahoch virosnul šumni pahňaci kvitek (+ kvitka). Išol jeden princ za drahu na koču. Počul toten pah, hutori kočišovi: „Postuj lem,“ hutori, „jak tu dzeška kvitek preucešeňe pachne.“ Stanuli na draže s kočem, rozkazal princ kočišovi: „Idz ti mne toten kvitek utarhnuc.“ Kočiš tarha, — nemuh ho utarhnuc. „Najjasnejši princu, ja ho nehoden utarhnuc.“ „Ta co ši taki slabi, že ši ho nehoden utarhnuc, ta ho zlam!“ „Nemožem ho aňi utarhnuc aňi zlamac.“ Zešol s kočá princ, lem se ho dotchnul, ta ho zlamal i vžal ho sebe a založil za kalap. I išli na koču dafej. Prišli do jedneho mesta do kavehauzu, stanuli tam s koňmi. Povedzel pan: „Idz le, opatri, či bi mi tu nemohli daco dostac jesc, bo ja barz hladni.“ Kočiš pošol se opitac. Kačmar povedzel: „U mne všelijake jedla jest, bo ja trimam veľku trakterňu.“ Pan vešol do trakterňi:

„Ta ňej mi, priňesu jeden obid,“ pan sebi rozkazal. Kačmar pözakrival stul v panovej hiži, a pan še lapil do jedzeňa, ked kalap zložel a zavešil na kolek i s kvitkem. Pojid šicko, bo hladni bul. Pan pošol vonka. V tim z teho kvitka zrobila še krasna princeza a skrikla do treceho razu: „Muj pan jid, pil a mňe nič ňezohabił!“ A to šicko vidzel i čul panov kočiš, htori stal v otvorenich dzveroch. Ked prišol pan do hiži, už paňej ňebulo, kvitek už zaš na mescu stal. Kočiš hutori: „Najjasňejši princu, ked oňi bufi vonka, z teho kvitka še zrobila krasna paňi a do treceho razu skrikla: „Muj pan jid, pil a mňe nič ňezohabił!“ Pan to ňescel veric. Povedzel kočišovi: „Ta ešči jednu noc budzeme tu čekac i jeden dzeň.“ Na druhi več'ar zaš sebe rozkazal pan jedzeňa a z každeho jedzeňa i z pica pokus zohabił a sam še pod stolik uhiłil. Tu z teho kvitka še zrobila zaš krasna princeza. Mala dluhe vlasi až po žim. A ten pan mal pri sebe v kešeni korbač pririhtovani, co budze z ňim baboňstvo vihaňac z kvitkovej paňej. Ona jak še pokazala, popatrela na stul a skričela: „Muj pan jid, pil i mňe zohabił.“ Pan ju zaraz ulapil za vlasi, korbač z kešeni vibrat a počal ju bic. Tak ju bil mocno, co še mu až po žemi vařala. „Ta ti me budzeš klamac?“ Jak še jej už dose nabil, ta všelijaka hadzina še z ňej sipala. „Dotři ce budzem bic, ňiž mi ňeprišahňeš, že me ňebudzeš klamac.“ „Muj drahi, ňigda ce vecej už klamac ňebudzem.“ Vtedi še princ zaradoval, že taku krasnu paňu može mac. Šedli na koč obidvojo a ona mu povedzela: „Muj ľubi, drahi kvitku, ja s tebu daľej ňehodna isc, ľem na faru, bo ja ešče od čerta ňe ista.“ „Ta pujdzeme na faru. Ta preco ľem na faru še pitaš?“ „Ta ja še bojim, žebi me čert ňevzał, bo ja bula jeho frajirka.“ Potim mu všicko virozpravjala, jak še z ňu stalo. „No dobre, pujdzeme na faru.“ Prišli na faru, zešli obidvojo. Ona povedzela: „Pan veľkomožni, či bi nam ňeračifi dac šľub?“ „Šak ja na to, dušo moja, žebi do stavoch manželskich svjazoval.“ Ona rozpovedzela panu pľebanovi o všickim svojim povedzeňu, jak še z ňu stalo. Vispovedali še tam obidvojo, jej dal pan pľeban križ do ruki, žebi čert ňemuh k ňej dostupic . . . Pošidali do koča a na štiroch koňoch obidvojo pošli do koscela. Jak išli za drahu ku koscelu, ľeci čert prosto ku koču a ju sce zedrec s koča, — aľe ňemuh ku ňej dostupic, bo mala Krista Pana v ruce. Pošli do koscela, prišahli obidvojo. Jak višli z koscela, čert jich čekal pri koscefe. Aľe čert už sebe ňemuh poradzic, ľem odvadzil dva koňe

zpredku a pošol jak viter... A tote dvojo prišli na dwoch kočoch do jedneho domu, dze zrobili vešefe; veľka radosc bula. I ja tam bul na tim vešefu. Za pecem som stał. Małlem v ruce dzvonek, ta i tej pripovidki końec.

Z Gaboltova.*)

159. §. Bul jeden ocec chudobni. Mal dvuch sinuv. Haj, dvuch sinuv. Tote sinove pašli ovce valalske. Pošli z nima v ješeňi do zrubana. Bulo zímno, nakladli sebe ohňa. Afe trava veľka bila, tak še trava lapila od ohňa; oheň išol pomedzi ovce tak, co ovce němohli poucekac z tej travi. I veło ovce pohoreli. Sin, co mal dzevec roki, nežnal, že to škoda še stala, afe ten, co mal dvavec roki, vidzul, že to plano zrobili, že ohňa nakladli v trave. Ta un še bal domu pujsc, že ho budze ocec bic, že muši valalske ovce placic. I tak bratovi povedzel: „Idz ti, bratu, do domu a ja pujdzem, dze me dva oči povedza.“ I ten mladši brat še rozplakol a pitol še ho: „Ta dze ti, bratu, pujdzeš?“ A un mu odpovedzel: „Ta ja som nežnam, kadi pujdzem, lem že ja ku otcovi už nepřujdzem, bo še jich bojim.“ I tak še rozlučili s plačem. Jeden pošol do domu, mladši, a starši pošol do Iesa. Chodzi po tim Ieše calu noc. Až raz trafi nade dnem ku jednej veľikej jedli. A tam našol zbudnikuv spac. Un še zlek a pošol nazad dafej. Schoval še do jedneho hušča i daval pozur, co rano zbudnici budu robic. Jak rano zbudnici postavali, ta sebe vidali rozkaz, že kadi maju isc na vandruvku. I pošli od svojego obisca, co nežostal aňi jeden tam. Jak un vidzel, že už nit aňi jedneho, pošol ku ti jedli i višol na jedlu na sami verch, i tam sebe ležel na koňarach až do večera. Prihodzi večar i dvanac zbudnici veda ze sebu jedneho vola. Jak prišli na vatrisko, vola zabili; pivnicu mafi pod bokem, vitočili jednu bečku vina, vola na rožne brafi, pekli a vino pifi. Tak sebe trimali poradnu hoscinu. Jak še dobre napifi i najedli, tak najstarši ze zbudnikuv poveda tak: „No, kamaraca, už ma dvanac roki vedno i dvanacmi nas jest, teraz je už čas, žebi sce ukazali, chtori jake kumšta znace.“ No ta dobre... Palko na šicko daval pozur s huri s jedle. Ked už jedne počali še zmahac, že chtori mocnejši, tak zbudnikom prišlo

*) Rozprávál Ján Majcher, rodom z Gaboltova. Zápis v Gaboltove, v tamojšej krême, 2. júla r. 1904.

ze zmahaňa že až bi še buli tam pobili... Šicke še zmaħali, ľem trojmi zotali na pokoju. Tak še jich najstarši pita, kapitan zbujňicki: „Ta vi trojmi co ředzice, řeznace řiř?“ „Ta jak bi ma řeznali?“ Jeden staňe, ta poveda: „No, kamaraca, mňe bi řemuřelo s vami tu bic a zbujňicki řivot provadzic, bo řa mam taki miřek, praňni, co keřo raz do řeho pořahňem, tak vře dvanac dukati z řeho vicahňem.“ A Palko jak na jedľi uřul, že taki miřek ma, dobre patrľl, že zkadi ho vibira a dze ho budze chovac. Jak ten miřek vibral ze svoji torbi, tak davol kaźdemu jednemu do miřka řahac, i kaźdi z jedenac zbujňikuv z řeho sebe po dvanac dukati vicah. I vtedi kapitan zbujňicki mu poveda: „No, brace, to jest pravda, že ti bi z nami tu řemuřel bic, bo ti mořeř pri svojim miřku velĳikim panem bic.“ Vtedi ten miřek zař do svoji torbi řturľl a torbu na jedľu na suka zaveřil. Druhi z tich truch poveda: „No ta řa bi tiř řemuřel pri vas bic, ľem že še mi tiř paři ten zbujňicki stav. řa mam taku piřřolku o tri dzurki, co keď hoc na řhturi dzurki zapiskam, ta na kaźdu dzurku jeden regement vojska še mi postavi a s tim vojskem vibijem cali řvet.“ Kapitan mu řescel veric, že to řemože pravda bic. Zapiskol na jedni dzurce, idze jeden regement husari i pita še ho: „Co sceř a co řadař, nař najjařnejři kraľ?“ „řa řiř řescem, aňi řezadom, ľem zkadi sce priřľi, idzce nazad.“ Zapiskol na druhi dzurce i na treci, tak še mu postavľli vojaci i še ho pitali tak jak i perře, a un jim odpovedzel, žebi iřľi tam, zkadi priřľi. I piřřolku vřal do torbi, řchovol i zaveřil torbu na jedľu. Palko dobre pozur daval, dze zbujňik piřřolku krije. Treci zbujňik, jak staňe, ta poveda: „Ta kamaraca, to pravda, že řa bi tiř řemuřel pri vas bic, bo řa mom taki pasek, co keď še do řeho opařem, ta dze sebe pomiřľim, jak najdaľi, ta v jednim ořimňeňu v ľuchee prejdzem.“ Tak sebe namiřľeli zbujňici o najdaľi mesce a povedzeli: „Z teho mesta priňeř huř pečenu i ľitru vina, a od kačmara kartku, žebi ma uverľli, žeř tam bul.“ Ten še do paska opasol, poskočil do huri i pořol. V jednim ořimňeňu, řiř oňi tam paru slova medzi sebu hutoreľli, ten s vinem i s huřu tu, i kartku od kačmara priňis na znak, že akurat z tej karčmi. I uverľli mu. Tak kapitan poveda: „No kamaraca, dvanacmi nas jest, i dvanac roki jest, jak ma vedno, tak uř ma še napiľli i najedľi i zname, řhtori řaki mocni, řhtori řake kunřta ma, ta mořema iře spac.“ Ten treci svuj pasek polořil do torbi a zaveřil torbu na jedľu a Palko s jedľe daval dobre pozur, dze

ten pasek kladze. Tak zbujnici posnuli po dobri večeri tak jak bi jich porezal. A Palko, jak už znol, že zbujnici v najlepším spanku, s konarika na konarik pomali dolu jedfu se spuščal ku tim trom torbom, dze tote tri drahe veci biŕi. I zešol same perše ku ti torbe, co v ni bul pasek. Torbu otvorel, pasek vžal a opasol se do něho. Vtedi išol ku mišku: „Kebi ja ten mišek dostal,“ sebe Palko tak povedal, „tak hoc bim piščolku němál, ta bim i tak panem bul.“ Aŕe jak mišek dostal, vidzi, že zbujnici šicke spja, tak sebe Palko mišŕi: „Idzem ja i po piščolku.“ I piščolku dostal. Tak už mal šicke tri veci. Un čul dobre, že zbujnici o chtorim mesce kazali, i un toto mesto sebe zapametol. Naostatku něznal, co zbujnikom zrobit, tak vžol i po nich — ščol. A zbujnici jeden ku druhemu povedza: „Kamaraca, na bidznom mana z něba Ieci.“ A jeden poveda: „Haj, mana ci tam Ieci. Špi, ked ci dobre.“ Palko podskočil a sebe povedzul: „Scem v tim i v tim mesce nocovac.“ I pošol v luchce. Prišol na sred mesta, aŕe už něnašol švicic se nigdze, Iem z jedni mali chižki, tam bednar obruče struhal. Palko pridze pod oblak, ta pita se na noc. Bednarski majster barz chudobni bul, aŕe velikim panem se trimal. Jak ten na oblak durka, kriči z chiže: „Chto to tam? Cože mi balamuciš noc?“ Aŕe Palko barz poñižeñe a pokorñe pita, Iem žebi mu otvoril dzvere. I bednarski majster mu poveda: „Hoc bñm ce puščil, ja tu ñimam obisco svojo, Iem bednarñu, dze obruče struham, ta tu ñimaš añi dze nocovac.“ Aŕe Palko Iem se pita, žebi ho puščil dnuka. I bednar se rozmekčel i puščil chlapca do bednarñi. Pita se ho, zkadi je? Palko mu poveda, že un som nězna, zkadi je, že un od maľučka od otca pošol, i nězna zkadi je. Potim ho Palko pita: „Pan majster, budu take dobre, . . . kebi oñi ešči pošŕi na mesto a dajaku nam večeru doñešŕi, . . . bo ja lačni, i oñi pevno ešče ñevečeraŕi, ta bi se i jim sdalo daco prekušic.“ Palko pošah do miška, vicañ sebe dvanac dukati i dal bednarovi jeden dukat, žebi išol doñesc večeru. Bednar pošol na trakterñu, ešči telo upital, že mu otvorili i priñis jednu huš pečenu i dve halvi vina. Jak prišol bednar do bednarñi, dobre se najid i napil, potim añi do domu ñepošol, añi ku dzecom, añi ku žeñe. Spaŕi vedno s Palkem na triskach z dreva, co obruče struhol. Rano prihodzi bednarova žena s velikim krikem: „Co ti, befaru, tu s jakimšŕi džadem Iežiš a do domu ku žeñe añi ku dzecom ñejdzeš?“ Aŕe vidzela, že na stole huš pečena ešči zostala od večera i vino

ešče bilo vo flašce... Un ji povedal: „Cicho lem budz, ženičko, cicho, šak to zato nič, zem doma nenocoval. Tu prišol ten chapec na noc še pitac i ja ho prenocoval. Tak un mi dal jeden dukat, žebim priñis večeru. A to mñe do domu ñeskoro bilo isc. Ta tu preležalem i z ñim.“ Potim Palko pita: „Pañi majstrova! Budu take dobre, lem ñej ñekriču na svojeho muža, že me prenocovali. Lepši bi bilo, kebi oñi pošfi dajaki frištik doñesc“... I vžol, dal dukat, žebi išla po frištik. I pošla, doñesla frištik, jaki najlepší. Co ji z dukata zvišilo, to dala Palkovi. Afe Palko poveda: „Pañi majstrova, lem ñej to sebe schovaju za drahu.“ Majstrovej še barz pačilo, že tak hñedka veci zarobila, jak jej muž prez dziñ pri obručach. Zradovala še peñezom; vinka še tak opila, že naostatku sebe špivala i na obručach pijana zostala ležec. Palko dali pita še majstra, že či bi un ho ñevžal za sluhu? Afe majster poveda: „Muj sinu, co ti budzeš u mñe robic, ked ja ñemam co robic sam.“ Afe Palko prečik ñescel od ñeho pujsc. Lem že un budze u ñeho služic. Jak stanul do službi, majstrovi zakazal obruče struhac, hñed mu peñezi nadol, co sebe budinek okrašil krašne a pital ho, žebi Palka do školi daval. Tak Palko do školi chodzil, reč še ho dobre lapala, učitefom un dobre placil, Iemu žebi ho dobre učifi. Po kefa rokach dobre še viučil, že muh za hodzajakeho pana stanuc. I naostatku podzekoval krašne gazdovi, peñezi mu zochabil, i tak pošol preč. Trafil do jedneho krafa, pital še do službi. Službu našol za kočiša. Dobre mu kočišstvo išlo. Raz prišlo krafovi, že muši na vojnu isc. Kraľ z domu pošol. Jak Palko znal, že už dobre vojna stoji, tak pomaľučki vžal sebe jedneho koña i pošol za valal z ñim, že idze na vojnu. Jak za valal prišol, teho koña uvadzel do jedni ložini („kraki, abo vikfina“!) a zapiskol sebe na jedni dzurce na piščolce. Prišol škadron husari i pitaju še ho: „Co sceš a co žadaš? naš najjašñejši kraľu Palko?“ „To scem a to žadam, žebi sce mojemu panovi do vojni išfi na pomoc,“ a husare i pre Palka takeho akuratneho koña dovedfi, jak i oñi mafi. Palko šid na ošedlaneho koña i išol z ñima. I tak vojovafi, že ñestala lem čarna žim, kadi prešfi. Ten jeho pan scel še mu zadzekovac, že mu tak dobre pomuh, afe Palko še añi ñeohfad, añi ñichto ñeznal, zkaľ prišol, añi že dze pošol? Tak išol kraľ druhi raz na vojnu. I treci raz. I Palko vse mu bul na pomoci. Afe na treci raz jeden ñepracefski vojak ze šabľu kuščik jakoši do nohi Palkovi zacal. Ten kraľ, jak to vidzol, doraz ze svojeho

koňa skočil, vzal svoju chustečku ze šije, i zakrucil mu nohu. I pita se ho: „Zkadi ši?“ Ale Palko mu neodpovedzel nič, viskočil na svojego koňa, i ze svojim vojskem pošol. I ničto nežnal, co je za jeden. Ten kraľ, ked prišol do domu, barz žaloval, že mol takeho dobrego človeka, že za každe tri razi na veľiki pomoci mu bul, a že se mu nimuh za to aňi odplacic. A ten kraľ mol tri kišasoňe. Ta se ho pitaju: „Tatuš, jaki to bul ten človek?“ „Šumni mladzeňec, Iem že ja nežnam, zkadi je, abo co je za jeden, bo ze mnu hutorec nimol kedi, aňi nescel.“ Tote kišasoňki na druhi dziň chodzili po dvore... a najmladši kišasoňi se barz kočiš pačil. Vešla do maštaľni ku kočišovi, vidzi, že kočiš špi a mo nohu zavitu s tatušovu chustečku. Doraz lecela do chiži i hutori ku ojcovi: „Tatuš, co to za robota, že naš kočiš s jich chustečku mo nohu zavjazanu?“ Kraľovi hňedka na rozum prišlo, že un na vojňe temu dobrodincovi ze svoju chustečku ukaličenu nohu zavil. Doraz leci prez duše do maštaľni i najdze kočiša spac a vidzi, že jeho vlasnu chustku, s chtoru un na vojňe svojemu dobrodincovi nohu zavil, kočiš na nože mo. I doraz kočiša zehnal i pita se ho: „Sinku, zkadi ti totu chustku i jak vzał?“ Kočiš poveda: „Najjašnejši kraľu, o tim oňi dobre znaju, bo mi z ňu sami nohu zavili.“ Vtedi svojego kočiša kraľ oblupil i pobožkal a poveda mu: „Ti veci nẽbudzeš u mňe kočišic, afe dom ci za ženu, chtora se ci kišasoňa moja pači! I kraľovstvo svojo poručam tebe.“ Zrobili vešeľe; krašne žil z najmladšu dzivku, — afe ženi chlapa vse prevedu. Vše ho trapila žena, žebi pošla z ňim do jeho tatuša, že zkadi un. Un ji to odpiral, bo dobre znal, že un z džadovskeho rodu, ta že se tam budze haňbic ku jeho rodičom prisc. Afe žena vse ho trapila. I raz ji povedzel: „No ta už pujdzeme!“ Jeho žena do teho času nežnala o Palkovih truch drahich vecach. Tak richtovala kočiša s vozem i s jedzeňom na drahu, bo un ji hvarel, že to barz daľeko... Palko ji poveda: „Mňe nẽtreba nijakeho kočiša, pujdzeme pešo.“ Kraľovski kišasoňi se to čudno vidzelo, že tak je z daľeka a že pešo sce isc. Palkovi to čudno nẽbilo. Ked už se zmirklo, zavolal svoju ženu do zahradi, opasal ju i sebe paskem dovedna i poveda: „Scem u svojego otca večerac.“ Palko se kus do huri podal i pošli — až pod oblak otcovi se postavili. Tam ešči ocec švicil. Chůža otarhana lecela na kupu. Un ji poveda: „No hibaj, moja žeňičko, dnuka, to je muj ocec.“ Ona nescela do chiže isc, že dze bi ona, kraľovska dzivka, do chliva na noc išla? Afe un ju primušel, že mušela z ňim vejsc.

Jak vešči do chiže, tote ľudze v ňi še barz pošakali, že co to za panove do chiže ida? No dobre, — Palko še na noc pita i s'paňu. Tak gazda: „A panove, dze bi oňi tu nocovali u mňe? Šak tu jest na fare u plebana skori dze prenocovac, jak v takim chudobnim dome.“ Palko poveda, že un tam sce zostac na noc. Tote dvojo stare ľudze, rodiče Palkove, ho vidriľic ňemohli, i zostal na noc. Tak dol svojemu otcovi jeden dukat, žebi išol večeru doňesc. Afe v tim valafe inše ňebilo co kupic, lem za štiri krajcare kolač i kus mľika zkadička matka doňesla. Daľi tim dvojo panom jesc. Palko večeral a paňi jeho lem s chustečku oči ucirala a barz plakala. Ocec jim priňis kus slami, pošihali na žim. Palkova žena dobre patrela, dze Palko ten pasek skrije, co jich tu doňis. Palko položil do jedni torbi šicke tri svojo veci. I pošihali spac. Ked už dobre Palko usnul, ona pomali totu torbu Palkovi zpod hlavi vicaľla i višľa navenka a sebe povedzela, že sce u svojeho tatuša večerac! I v tim očímněňu še do domu navracila a Palka segina zochabila samotneho. Palko, ked še v noci prebudzil, vidzel, že ženi pri ňim ňit, doraz skoči a zhaňa gazdu. Afe ho už gazdu ňevolal, afe veľikim hlasem skričel: „Ocec, stavajce, bo ze mnu žľe!“ Ocec, jak čuje, že ten veľki pan ho ojcem vola, pita še: „A co oňi mňe ojcem volaju?“ Vtedi Palko obľapil otca, pobožkal i zapľakol a skričel: „Sklamani som!“ I rozpovedzel otcovi šicko, i matki, že jak, co a kadi pochodzil. Vtedi un ňeznal, jeho ocec, co od žaľu robic, malo še mu šerco ňepuklo. A Palko lem zatim banoval, že kebü mu večar bul peňeži nadol, žebi much bul jeho ocec tiž panem bic. Rano še od ojca i od matki odebral, svojo kraľovske šmati ze sebe zebľik a potarhane džadovske lachi i dve torbi na sebe vžal. I pošol, dze ho dva oči poveda. Bo un ňeznal totu draľu, zkadi prišol a dze ma isc. Ta lem išol bludem. Traľil do jedneho veľikeho ľesa. Tam mu zapachľi barz jabka a un už hladni bul. Ta sebe poveda: „Ej, Bože, kebü ja ku tim jabkom traľil, žebüm hoľem dajedno zjid.“ Idze za tim pachem, idze i traľil ku tej jabľoňi. Co tam popod jabľoň bulo nacupkano, un lem co skori jid. Afe co Palkovi še stalo? Od jabka virosľi mu na hlave dva veľke rohi. Un ňeznal, že co ma na hlave. Jak scul isc už prez hušć, ta pred rohami ňemuh, afe na to šćesce mol v torbe maľučke preziratko, pošri do preziratka, vidzi, že ma veľke dva rohi. Vtedi kľik na koľena a poveda: „Bože muj, Bože muj, co ja previňil, že ona mňe tak okľamala, teraz ešći Panbuh na mňe rohi

dopuščil, afe budz jeho laska svata za naščiveňe!“ I idze dafi po teše, hñedka trafi ku jednim hruškom, ta sebe poveda Palko: „Bože, Bože, židlem jabko, virosli mi rohi, teraz hrušku ked žim, co še mi zaš staňe? Afe poprobujem jednu.“ Žid jednu hrušku, spad mu jeden ruh, ta jak vidzel, že mu spad, žid i druhu. Spad mu druhi ruh. Vtedi zaš na koľena kľik a Bohu dzekeoval, že z ňeho Panbuh rohi vzał. Un še navracil ku jabloňi, nasbiral sebe do jedni torbi jabľek a do druhi hrušek i šol dafi. Trafil potim do teho mesta, dze jeho žena bula. Mesto bulo s červenim baršunem ovinute, na každi ulici s bečkami vino vistavene, radosc velika, — jeho žena še vidavala za druheho... V mesce hutorefi, že perši jej muž še tak dzeška podzel, co ničto ňezna, že dze je? I teraz radosc velika, za druheho še vidava! Pridze Palko do karčmi, pita še: „Co to za novina, že taka radosc v tim mesce?“ Tak mu kačmar poveda: „Radosc velika! Naši kraľovni mladi še dzeška muž podzel, ničto ňezna, dze, a teraz še za druheho vidava!“ Jak Palko to učul, pita še kačmara, že kedí budze šľub? „Ňeska o dzevjatej hodziňe maju isc na šľub.“ Palko pošol na ulicu, kadí maľi isc na šľub. Rozvjazal torbu s jabkami, veľiki pach po caľim mesce bul. Ked kraľovna išla na šľub: „Ach, jak tu dzeška jabka pachnu!“ Ida daľej, vidza, že tam džad trima v torbe jabka na predaj. I ona pita še ho, že keľo jedno jabko stoji? Ten džad poveda, že dukat stoji jedno. Bo Palko znal, že ona ma dukatoch dose! Palko odčital jabka: Keľo jabľek, teľo dukatuv dostal. I hñedka vracil še do jedneho skľepu, kupil sebe dochtorske šmati i jednu ližku malu, kus papira i male tarko (+ tarlo)). Višol za mesto, tote džadovske lachi ze sebe zrucil, obľik dochtorske a frišno medecinu richtoval. Tote hruški čuchrol na tarku a šumňe po jedni ližce do papirikuv zakrucol. Ked už bul hotovi ze svojim planem, vtedi už prišľi ze šľubu a maľi še hoscic. Tota mlada ňeznala še s čim pirše predložic, jak... keľo bulo panuv, nateľo falatki pokrajala jabka i pred každeho pana, keľo jich na vešelu bilo, falatek na taňir dala. Jabka biľi barz pachňace, tak že každi vlašňe naraz ukušil. Tak keľo bulo panuv, i chto ľem z jabka ukušil, každemu po dva rohi na hlave viroslo. Tak še stol veľki krik: „Za tim džadem, co s tima jabkami bul!“ Afe džada už ňebilo. Vtedi po dochtoruv! Ta jak? Jedne počali rezac, krev išla, boľelo. Ňesceli dac rezac. Velike čudo tam še stalo! Naostatku jeden dochtor še natrafi a to bul Palko. Ten še podňima, že un krašňe rohi pozňima. Afe pitali še ho panove,

že co za to zesce? Ta un povedzel: „Ja nescem nič, lem žebi mi moja žena tri veci mojo dala.“ Jak mlada to učula, skrikla... Že ona do šmerci budze rohi nošic, a že mu tote tri veci neda! Panove jako učuli, ju našilili, že mu jich mušela dac. A Palko krašnje jim rohi pozůimal. Naostatku ji nescel zeñac, afe ho pañstvo primumilo, že ked ona mu dala tote tri veci, že un ji muši rohi zñac. I tak potim se pitali panove, že či to jeho žena? Un povedzel o šickim, i tak se zeznal, jak bilo i rozešli se. Palko pošol s Bohem svoju stranu, kadı znal.

Z Giraltovec.*)

160. §. Prišol jeden rector do jedneho valala, buł človek mladi. Ožeñil se, chudobnu sebe vzał a zostal chudobni. Dał mu Panboh dzecko. Ta sebe pital za kmotra jedneho minara, chtori buł bohati. Tak sebe mišlel, že ho obdaruje... I tak buł, že minar dał tomu dzecku do križma jak bohati človek. Po tomu rectora docislo, že nemał co jisc, tak išol ku kmotrovi minarovi a pital ho, žebi mu zomleł dva korce žita i dva korce pšeniči. Minar to vdzečne urobił. Pan rector toto žid, tak něbuł zaš za co druhe kupic, pošol naznovu do minara a pital ho: „Pan kmoter, nej mi zmefu ešče dva korce žita i dva korce pšeniči.“ Minar to vdzečne urobił. Na treci raz pošol rector znovu do minara a pital ho, žebi mu ešče zomleł dva korce žita i dva korce pšeniči. Minarovi to se už něfubilo. Povedał: „Znaju, pan kmoter, že ja mam vi-chodki a tak mi něhoden z vlasneho zarna zadarmo mřec.“ Afe povedał mu minar: „Pan kmoter, ně dva korce žita, ně dva korce pšeniči, afe dva vozi muki jim dam namřec, ked me po mojej šmerci budu tri noce vartovac.“ Rector se i na to vdzečne obecał. Prešli se časi a minar umar. Tedi pan rector se brał na vartu. Vzał sebe palicu i kñižku pod pazuchu a išol na vartu do mlina. Tam mu nahotovili vo mliñe i jisc i pic. Rector sebe šednuł ku stolu a čitał kñižku. O dvanastej v noci minar sebe šednuł na desku. Pita se ho: „Pan kmoter, tu su?“ Rector se obezvał: „Tu mi.“ Minar se prevracil a zaš ležel. Už jedna noc prešla. Na druhu noc pošol rector znovu na vartu. O dvanastej hodziñe minar sebe šednuł na desku a pita se rectora: „Pan kmoter, či tu su?“

*) Rozprával Andr. *Mataš*, 76-ročny, rodom z Giraltovec. Zápis v Giraltovcich v hostinci u „Kuvika“ 7. júla r. 1904.

Rechtor še obezval: „Tu mi!“ Na trecu noc už treba buło pujsc na cintir vartovac minara. Tak še radzil s panom fararom, že co ma zrobie, či ma na cintir pujsc vartovac? Farar mu poveda, že to nubarz bezpečno, ale žebi še obcirkfoval švecenu vodu a že tak obstoji v pokoju. Rechtor stoji vartu na cintiru. O dvanastej hodziñe prišli dva psi, hřebli, hřebli ten hrob, dze minar buł pochovani. Jak vihřebli minara, strešli jeho kosci a skuru položili ku sebe. Rechtor to vidzeł, a totu skuru vcahnuł ku sebe do cirkfu. Psi jak zahřebli hrob, hľadaju skuru... už ju v cirkfu mał rechtor. Psi brechałi, afe do cirkfu ku rechtorovi ñemohli vejsc. Rechtor jim poveda: „Darmo brešece, bo ja vam skuru ñedam, chibaj, že bi sce mi priñesli vefo peñezi. Psi še pobrałi jeden za druhim, priñesli peñezi vefo a počałi brechac na rechtora. Rechtor jim poveda: „Darmo brešece, bo ja vam skuru ñedam, chiba že bi sce mi priñesli vefku hrudu zlata.“ Psi še posbirałi a priñesli vefku hrudu zlata. Počałi brechac, afe kohuci zašpivałi, tak mušeli pujsc het. A tak rechtor został pri peñezoch i pri zlace. Jak še počało rozšvicovac, prišoł i pan farar opatrec rechtora. Tak poveda pan farar: „Za dobru poradu, daj i mñe z tich peñezi.“ Rechtor to vdzečne urobił, s peñezmi še rozdzelili a zlato zostało rechtorovi. Tak še pitał rechtor farara, co s totu skuru mlinarovu ma urobic? Farar mu poveda, žebi išoł od chotara na hrañicu a žebi totu skuru spałil a ten prach zobrał a žebi ten prach posipał tam, dze najvecej ludzi chodzi od jedenastej do dvanastej hodzini v ñedzeľu. Rechtor tak urobił, posipał ho pred koscil po briłoch, a na to davał pozur, co z toho budze. Tak tima časi z toho prachu še zrobił šivi hoľub a ten hoľub viľeceł ku rechtorovi a obleceł mu tri raz hľavu dookoła, jak bi mu dzekoval a tak prosto pošoł do ñeba.

Z Hanušoviec v Šar.*)

161. §. Ked ja buł ešče mladi, ta v Hunušoñcoch buła vefka povodz. Zobrało vefo chiže. Ta še stało, že jednu chižu obstala voda. A v tej chiži buło dzevec ludzi. Z tich dzevecoch ludzi šicke še potopiłi, lem jedna baba z ñich višla. Zñesla ju voda tukoj na štvorc miľi žeme. Tak vona tam mušela nocovac do rana na jednej

*) Rozprával Ján *Pohlod*, rodom z Hanušoviec v Šar. — Zápis v Hanušovciach v not. kancellarii 7. júla r. 1904.

virbe. Jak se rozvidňalo, poohládala se, vidžela, že se daco čarňeje a to se mlin čarňel. Ta pošla do toho mlina, pod humno; tam stała, bo naha buła, z nej voda starhala lachi (+ šmati). Tak se haňbila. Išo minar opatric hac, či mu ju něvžalo. Vona minara zobačila, tak kričela naňho: „Minaru, minaru, pošfice ku mňe svoju ženu.“ Minar se vracil, vešoť do chiži: „Ženo, idz, chtoška ce tam pod humno voľa.“ Vona na minara: „Ja něpudzem, bo v noci povodz buła, chto zna, jaka bida tam prišla. Poda: „Podz, nas trojo chłopi, mi idzeme s tebu!“ Tak minarka pošla a tote tromi chłopi za ňu ze šekerami. Tota baba pod humnom kričela: „Lem ta baba něj idze, chłopi ně!“ Bo se haňbila. Zaš tota baba pod humnom voľa: „Minarko, budzce take dobre, priňesce mi lachi z chiži. Minarka pošla, priňesła jej aj ju pooblíkala. I vžala ju do chiži, buła same blato. Položila ju spac, žebi se uhrala. Nič se jej něpitali. Až jak se uhrala, vispala, ta minarka ju do bački šturila a vičiscila ju od blata. Jak baba už buła čista, tak jim vec rozpovedala, jak se z ňu vodziło, i s jej mužom i s jej dzecmi.

To se stało, ked ja buľ mladi, a teraz mňe ošemdzesat, može i tri abo štiri roki.

Z Kendzic.*)

162. §. Buľ jeden remešeňnik chudobni, lažkar. I on prišoť do mesta a lažki predavaľ pod jednim domom. V tim dome bivaľ jeden maľar. Ten lažkar maľ pri sebe jedneho chłapca pejcročneho. Maľar ho uvidzeľ, tak se mu spačeľ. Prišoť ku lažkarovi a pitaľ teho chłapca za svojeho. I ten lažkar mu ho daľ. Maľar na ňeho daľ svoju chudobu prepisac a daľ ho do školoch. Jak se viučeľ, pitaľ se ho, jakim chce bic panom? On mu odpovedzeľ, že chce bic lem remešeňnik, maľar. I on se toto remeslo viučeľ. Jak mu buło dvacec roki, tak se odb'eral na vandrovku. S jednim kamaratom r'ezbarom se odebraľ do Ameriki. Šli na mor'e. Na mor'e se stretli s jednim šifom živanskim a dali se do bitki z ňim. Tak dlugo se bili, že z jich šifa nězostaľi zo sto personoch lem oňi dvomi; maľar a r'ezbar. A z teho živanskeho šifa nězostało aňi duši. Oňi, maľar i r'ezbar, prišľusovali ku šifu živanskemu a vešli do něho. Něnašli tam už nič žive na šifu, okrem veľa zlata a

*) Rozprával Jozef Šebešćak, 70-ročny, rodom z Kendzic. Zápis v Kendziciach v krěme Jakuba Weissa 21. júla r. 1905.

strebla. Zešli až na sami spodek; našli tam dva šumne dzjevčata. I oni jich ztamadz vžali. A s tim odešli do Ameriki. Jak prišli do Ameriki, pitafi se jich tam: „Maľi prisc sto personi a vi sce prišli lem dvomi, dze hente ostatne?“ — I povedzeli tote dvomi, že hente su zabite na mor'e od živanoch. Tak oni se tam usadomeľi, i pobudovali se tam a robeľi svojo remesľa. Tak se i ožeňeli. Maľar vžal najdzenu princeznu a r'ezbar hofdamu. A tak žili tri roki v Americe. Prišlo raz pismo z druheho kraju, že dze jest taki maľar, co bi kralovi a kralovnej mišel vimaľovaľ, žebi se ohľašel... I naš maľar se odebraľ z Ameriki do teho kraju, dze ten kral buľ, a ženu svoju na kamarata ochab'eľ. Prišoť do kraľa a maľovaľ mišel jeho. Jak odmaľovaľ, oddaľ kľuč od chiži kralovi. Ked kral s kralovnu pošli opatric, doraz veľiku radosc maľi, bo vidzeli svoju dzjevku vimaľovanu, — co jim buľa v mišli. Maľar jich mišel dobre odmaľovaľ, bo jich vlasnu ceru za ženu maľ. I hňed veľika radosc buľa. Daľ kral vojska na drahu žecovi svojemu, žebi priprovadziľ ženu svoju. A daľ mu jedneho v'erneho generala, žebi zaopatrovaľ dzjevku jeho na draže. Jak prišli do Ameriki ku temu mestu, dze maľar bivaľ, jeho žena ho uvidzela už z oblaka. Maľa pri sebe dvoch chľapcoch svojich; ona se tak mocno zradovala, že jej tote dvomi chľapci z ruk spadli a na šmerc se zabiľi. Mocno se rozplakali, afe pomoci nebuľo. Tak se rozľučel maľar s r'ezbarom. Ochabiľ mu šitku chudobu svoju a sam se posbjiraľ zos ženu svoju a odešoť do švekra svojeho. Šedli na šif. General ho vivoľaľ na verch šifa a ukazovaľ mu všelijake inzuli a v tim ho zrucil do mora, bo buľ zavieľivi, že sprosti remeselnik budze teraz veľikim panom!... Potim pošoť ku nej general a sprišahaľ ju, žebi ona povedzela, že on, general, ju po druhi raz višfebodzil. — Ked už prišli do mesta occa svojeho, pitaf se kral, dze je žec? Razom odpovedzela dzjevka i general, že se sšaleľ a spad do mora... a že bi se i ona buľa zatopeľa, ked general ju nevementuje...

Jak general driľel maľara do mora, on plivaľ a prišoť ku jednej inzule a tam na ňu se vichrapaľ a tam buľ do roka. Sebe ohňa tak zrob'eľ, že sprachňelku o sprachňelku dotľik čučaľ, pokaľ se mu oheň nezrobjeľ. Vše na jednim dube nocovaľ, tam sebe posceľ zrob'eľ a chovaľ se s bandurkami; peršu našoľ v ohňi upečenu. On ešli v svojim kraju bandurki njejedoľ, njeznaľ, co to? Až na tej inzule v ohňu upečenu našoľ. Potjem hrebaľ po žemi, vibjiraľ jich a p'ek sebe. Ta jemu tam barz č'ežko buľo do roka žic. O rok

mał sen taki, że jeho dva sinove prišli v noci, že ho prez moro prenešli až do jeho švekra a v kralovskej zahradze že ho položeli... Ked on še prebudzel, vidzel, že jeho sen še vijavel, že je ně na dube, afe pod stromom v zahradze kralovskej... On stanul a pošol do mesta do jednej traktirni, bo še mu sceło jesc. Pital sebe od kačmara za paru grajcare daco zjesc. Povedal kačmarovi, že on je maľar vandrovni; jak zarobi, ta že mu zaplaci. Povedal kačmar, že teraz princezna potrebuje maľaroch, bo jej mišel smutnu každi dzeň maľuju, ta že može sebe tam zarobic... Oznamil kačmar princežne, že tu jest jeden maľar, co može prisc ku nej mišel maľovac. I odprovadzeli ho tam. Dala mu princezna jednu chižku. On pital od nej doraz pežezi na farbi, ona mu dala dva stovki do maľovaňa. On pošol do karčmi a s kamaratami j'ed a piľ. A jak mu pežezi višli, pošol nazad ku priņcežne, že to mu šicko mało na farbi. I dala mu poznovu, už tri stovki. Z tich sebe pokupiľ, co mu potrebno buło a za ostatne zaš j'ed a piľ. Potim pošol maľovac. Vimaľoval jej čistu mišel, chtoru ona žadała od maľara. Vimaľoval, jak ju na šife višebodzil, jak ju vzał za ženu, jak ho general do mora zdrileľ a jak ho priņešli jeho dva dzeci s tej inzuli prez moro do kralovskej zahradi a šicko vimaľoval, jak še z nim a z ňu vodzelo... Ked už buło šicko hotovo, ta jej dal kľuč od chižki a sam še navracel do traktirni a zaš j'ed a piľ. Ona chižku otvorela a hñed še zradovala, ... spoznala, že jej vlasni muž jej mišel vimaľoval, bo lem on sam mohol znac tak dobre, co ona ma vo svojej mišli... S tim z radosec veliku dala zaprahnuć štiri koňe do koč a prišli s bandu veliku ku tej traktirni. Jej vojaci vžali maľara do koč a tak ho priprovadzeli do burku. Kral i kralovna i jich dzjevka dali zrobie veliku hoscinu a tam hadki hadali, že co zasluži človek, chtori druhemu na živoce zastoji? Tak ten general odpovedzel: „Šmerc za šmerc; jaku on dakemu, tak i jemu taku“... Tak ho povjazali a do vodi ruceli. Ostatne žiju i doňeska, ked ňumarli.

163. §. Buľ jeden husar, chudobnej matki sin. Už dvanac roki maľ višuzeno. On zo svojeho ľeňunku vše grajcare odkladaľ, co svojej chudobnej maceri a ocovi pošelaľ. Už maľ i pre sebe paru grajcare naskladane. Doznaľ še jeden lajtnant o jeho pežežoch. I prišol ku ňemu a pital od něho požičic. I on mu požičil, keľo maľ. Lajtnant kazal ňikemu o tim ňepovedzic, že na druhi mešac to mu vraci. Lajtnant ně o mešac, afe i o dva mešace mu ňevracil.

A keď husar pital od něho peņeži, ta ho dal lajtnant do raportu, a povedzel tam lajtnant, že od husara ešćik nigda něpožićil. Kapitan husarovi pov'edzil: „Ći něznaš prepisi vojenske, že něšleobodno, žebi vojak vojakovi požićil?“ Kapitan dal husarovi pejcidvavec paľice. To sebe husar za ěežko trimaľ, ... odkedi je pri vojsku, ešći nigda šćrofani něbuľ, a teraz za svojo vľasne peņeži tak pokutovani buľ! Daľ še zapisac do raportu pred pana majora. Major jemu tak odpovedzjel, jak i pan kapitan, a daľ mu poznovu vicac, teraz uť tricepejc paľice. Husarovi ešćek něbuľ doc, daľ še do raportu zapisac pred pana oberšćtra. Jak prišol pred pana oberšćtra, pan oberšćter mu odpovedzjel, že co pan kapitan a pan major mu povedzeli, to dobre: „Ta tak i teraz budzeš pokutovani,“ i dostaľ teraz šćtiricepejc paľice. Husar z velkeho Ńalu, že nigdze pravdu něnašol, vľal svojeho koņa, ošedľal ho a vľal svoj caľ ristunk a šednuľ na koņa a uceknul do jedneho ľesa. Zabil sebe v ľese koľićeľ a koņa uvadzil. Svoj mundjer zľoźjel na źem a vľahnuľ šabľu svoju a staľ vartu pri Ńim. — Kraľ daľ poľovaćku velku v tim ľese zrobieć. Kraľ pobľudzil, odešol daleko od svojich oficjeroch i prišol ať ku temu husarovi a povedzjel mu: „Šćesce ci Bože daj, husaru, co ti tu robiš?“ Husar še pital kraľa: „A ti tu co, jager, robiš?“ Povedzjel, že zľudzjel. „A ti, husaru, co v ľese robiš, že pri svojim mundjeru vartu stojíš?“ Odpovedzjel husar jagrovi: „Ći ti něznaš, že toten mundjer kraľovskí, ta ja mušim na něho pozor dac?“ Potim husar rozpravjal: „Ja sluźel dvanac roki ... Nigda som němaľ Ńadneho šćrofu, ať teraz na starosc mušel som uceknuc z vojska ... Němaľ som tam Ńijakej pravdi. Zo svojeho vľasneho ľeňunku som grajcare skladaľ. Jeden lajtnant odo mľe tote naskladane peņeži vľipožićil a keď ja jich od něho pital, on mi jich odtajel, ešćek me do raportu daľ pred pana kapitana. Kapitan mi daľ pejcidvavec paľice, že ja znam prepisi vojenske, že něšleobodno jeden-druhemu požićic. Ja s tim še daľ zapisac do raportu pred pana majora, že ozda tam najdzem pravdu ... Pan major tak mi sudzjel jak i pan kapitan. Zaš som še daľ vľisac do raportu pred pana oberšćtra, aľe i pan oberšćt tak mi sudzjel jak pan kapitan a pan major. Pan oberšćt mi daľ tjeť šćtiracepejc paľice. A tak som nigdze něnašol pravdu“ ... Jak oňi še dohvarali, ta še uť zmerkaľo. Pita še jager husara: „Bratu husaru, dzeže še teraz podzejeme, keď zme v takim velkim ľese?“ Husar jagrovi poveda: „Podz, bratu, a šedňi na koņa, bo ja znam, že ce nohi boľa. Ja še uť doc za dvanac roki na koňu našedzjel!“ Jager na koňu,

husar popri koňu išli ďalej za drahu ňe z lesa, ale do vekšeho lesa. I cakom ňemohli vinsc. Husar višoť na jedneho stroma a patriť, či dagdze švetľo ňespatri i uvidzjeť jedno maľe švetľo. Šli prosto ku temu švetľu a to buľa tam jedna živaňska chiža medzi veľkima hurami v jednej doľiňe. I prišli tam. Ňebuľo tam ešček ňikeho, lem jedna dzjevečka, co živanom jesc vareľa. Ona jim povedzela, že su ňeščešlive, ked tam prišli, bo tam su živaňi, štiriidvacec. „Ztadzik odejdzice, ked chcece žive bic!“ Ale husar nato ňič ňedbaľ, lem dzjevce povedzjeť: „Ked maš daco hotove, daj nam, ňej ž'eme, bo zme lačne.“ Lem co daco zjedľi, už živaňi prišli i pitali še dzjevki, či daco ňet noveho? I povedzela jim, že dvomi vojaci tutak. I živaňi prišli do chiži a privitali hoscoch. I rozkazali sebe živaňi večeru. Po večeri pitali še tich dvoch vojakoch, že jaku oňi večeru chcú? Oňi povedzeli, že oňi su už po večeri. Ale rabkapitan jim povedzjeť, že on še ňepita o jedzeňu, ale o šmerci i o živoce? Husar odpovedzjeť: „Co še na nas strojice, mi zme od vojska ucekli a o vas zme še doznaľi, ta mi ku vam prišli za kamaratoch!“ Odpovedzjeť rabkapitan: „Ked ukažece dobri figeľ, ta budzece našo kamaraci.“ Odpovedzjeť husar: „Či mace štiriidvacec flaški? Nalejce do ňich vina a toto vino do jedneho harčka zlejce, ňej še vari a ja ho horuce vipijem.“ A ked toto vino varľo, dať do ňeho popelu a soli. Ked už buľo hotove, živaňi šedzeli pri stole. Husar ho vzał do dvoch ruk a povedzjeť jim: „Paterce na mňe, jak ja ho vipijem!“ A povedzjeť ešče: „Bože vam daj zdravje!“ Jak oňi na ňeho patreľi, on še rozehnaľ a šitkim jim oči vipariľ. Vtedik harček ruc'el a vzał svoju šabľu a tak jim hlavi poscinaľ. A jager v kutku šedzeľ, bo še barz baľ. Rano prišlo. Pošoľ jager do mesta po voz, bo v chiži živaňskej buľo veľo bohatstva, zľata, strebľa. Pital še jager: „Dze ho podzejeme toto bohatstvo, či še podzefime, či ho kraľovi dame?“ Husar odpovedzjeť, že to patri kraľovi. Poslaľ jagra pre vozi vojenske, žebi prišli po totu chudobu. Tak prišoľ jager s vojakmi ku chiži zbojňickej a tak zobrali šicko, co tam buľo. S tim šli do mesta, dze kraľ bivaľ. Jager husarovi povedzjeť: „Ja idzem napredek to oznamie kraľovi, a ti pomali ku braňe za mnu!“ Jager, koľo chťorej varti šol, každej rozkazal, jak husar s vozami ztadzi pojdze, žebi mu do gveroch volali. Husar došoľ. Jak uč'ul, že mu varti do gveroch volaju, dať každej varce paru dukati na paľenku. Ked prišoľ husar pred burk kraľovski, višoľ mu kraľ v streti i pital še ho: „Co tam v totich

vozoch, husaru, noveho?“ Odpovedzjel mu husar, že zvicezel tej noci nad štiridvacec živanami, že jich pomordoval, ta jich chudoba veže kralovi. Kral še ho pital, či maš pri sebe švedka dajak'eho? „Najjašnejši kralu, maš som jagra jedneho, afe dzeška odešol odo mne. Tu ja jeho čakam, ja nežnam, dze je.“ S tim kral daš rozkaz oficjerom svojim, žebi pežezi do kasi oddali a husara vzał zo sebu do burku. I posadzil ho ku sebe ku stołu svojemu. Tak vtedi pred šickima generalami vihlašil ho za najstaršeho generala. Afe husarovi prečik něbuło na vołu, že jager pri nim nět. Kral preto pošol do druhej chiži a oblež še do jagerskich šmatoch a prišol ku husarovi a povedzjel mu: „Či me poznaš?“ „Ti ši jager!“ Afe kral ukazal mu križ na peršoch, ta husar povedzjel: „Ti ši jager, ti ši kral!“ Kral mu daš svoju princeznu za ženu. A ten regement, v chtorim husar služel, daš mu pod moc, žebi z nim robjel, co sce. Husar vidaš rozkaz regementu svojemu, žebi vojaci virukovali pred něho. Ked už regement virukoval, husar, jak najstarši general, ho vizitiroval, i vojakom podzekoval, že je šicko dobre, afe oficjeroch šickich na stranu zobral a tak same perše lajtnantovi, temu, chtori od něho pežezi požičil, šmerc obsudzel. Kapitanovi rozkazal šablu dołu zložic a temu kapralovi, chtori mu pejcidvacec na ric b'el, kapitańsku službu daš. A temu kapralovi, chtori mu tricecpejc daš, majorsku službu daroval. A majora vihnaš z vojska. To samo i panovi oberštrovci še stało jak i majorovi. Prečital jim list, že co on je za general, že on toten husar stari, chtori služ'el za dvanac roki a něvińne biti buš. S tim še rozluč'el s dobrima oficjirami a navracil še do burku kralovskeho a ž'el až do šmerci pri kralovi v dome jeho.

Z Lemešlan.

164. §. Buło jedno dzivče na kudzelnej chiži a němało frajera, ta sebe barz ščežovalo.*) Ta sebe tak mišleło: „Choč bi ku mne đabol prišol, ta bi mu buła za frajerku!“ Ta doraz še đabol stavaš! Šednuš ku nej v čarnej gube a ked jej vrecenko padło, ta jej ho vše podaš. Tak buło i tri raz, co ku nej prišol. Radziła še čefedzi, že tak i tak še z ņu vodzi, že co ma robic, že ma čerta frajera?...

*) Rozprávala Borka *Gajdoš*, rim.-katolíčka, rodom z Lemešlan, asi 50-ročná. Zápis v Lemešlanoch v krčme Nagya, árendátora Markuša, 14. novembra r. 1904.

Tak jej čefedz dała radi, žebi ukrucela klubieško z predzi a nazala do ihli a jak pojdu domu, žebi vžala klubieško do šorca a ihlu mu do gubi zapchala. A povedzeľi: „Ti idz za nim, za dablom, a mi čefedz pojdzeme za tebu!“ Tak dze pošol dabol? Ku koscelu. Tri raz obešol koło něho a potim prešol do koscela prez kľučovu dzjeru. Pošol za oltar, vžal hlavu mertvu z kripti, ta ju jed. Tota dzivka še barz zľekla, bo to šicko vidzela na kľučovu dzjeru. Přišla domu, ta tak matki poveda: „Ja umrem, mamu, aľe žebi sce me nepohrebali tak, jak druhe mertve celo. Lem mi popod prah vikopce jamu, i popod jeden i popod druhi, a do cintjera me něchovajce.“ Ta dzivka umarła a v pošu ležela. Išol jeden pan na koču. Na jej hrobe šumna ruža vikvitla barz pachnuca tak, že ten pan ju počul. Tak poveda: „Kočišu, tu dzeška kvet barz pachne, idz hľedac, zervi ho.“ Kočiš ho našol, aľe še mu kvet zervac nědaľ. „Paňe, němožem.“ „Ta ho odrež,“ pan poveda. „Něda še mi aňi odrezac aňi zervac.“ „Co to bi buľ za kvet, co bi še nědaľ zervac?“ Pošol pan sam, zerval ho. Přišol domu, položil ho do pohara. Jak še navečeraľ, ta daco ostalo na taňeroch, aľe rano něnašli nič. To buľo das tri raz. Tak daľi vec pozor. Vidzeli raz krasnu paňu z teho kveta. Doraz vedzeli, že to čertova robota. Pan ju raz dolapeľ, ked višla z kveta. Pan jej okrucil vlasi kolo ruki a ona še zrobiľa žabu... aľe pan ju dotel biľ, zakel še mu taka pana nězrobiľa, jaka bula. Tak še mu zrobiľa. Tak povedzel ten pan: „Ti teraz budzeš moja paňi.“ Tak z nim žila dľuho, das za šedzem roki. Aľe z nim nigdze němohla isc. Raz jej pan povedzel: „Šicke paňe idu s panami a ti zo mnu něidzeš?“ Tak še mu zverela, preco němože isc na ulicu, že pre teho dabra. Bo dabol ju vše hľedaľ. Šedzem pari čižmoch podar, co ju hľedaľ. Tak jej pan povedaľ: „Něboj še nič, perše pojdzeme do koscela. Dam ci z baršoňu drahu vibic a vojsko ku tebe postavie, i ja s tebu pojdzem.“ Tak přišli do koscela, stanuli pod lampu, medži vojsko na stredek. Jak stali, přišol k něj dabol prosto oč, ten isti, co ju hľedaľ, a tote čižmi podarte na plecu maľ. Tak še jej pital: „Uľijanko, co ši vidzela, ked ši ku koscelu zo mnu přišla?“ „Ta ti ši pošol ku oltaru a vžal ši hlavu mertvu, ta ši ju žar!“ „Ta daj i ti svoju hlavu, Uľijanko!“ i zerval jej hlavu. Ta z Uľijanki zostal trup, to jest celo prez hlavi. Utracil pan paňu...

„Dzivčata! Jak frajira němace, něščežujce sebe, a dabra sebe něžadajce. Pridze i frajir, lem vam treba čekac!“ Take je z teho naučenie.

165. §. Buľi dvojo ľudze a mali chlapca i dzivĉe.*) Von zastrelil sebe jedneho holubka a ho priňes do domu a daľ ho žeňe upraziĉ. Prišla maĉiĉka, ta ho vzaľa a žedľa. Žena se barz baľa, že maĉiĉka ukradľa teho holubka, ta odrezala pravu perš a upekľa mesto holubka. Von prišoľ domu, ta se pitaľ: „Co to za m'esko, že to take dobre?“ Vona jemu hutori: „Moj ľubi mužu, to zato m'esko dobre, bo to z mojej pravej perši. Zato ja totu perš odrezala, bo mi maĉka ukradľa holubka a žedľa.“ „Ta znaš, moja ľuba ženo, mame dvojo dzeci, ta jich zarežeme, bo m'eso z ĉloveka dobre.“ „Ta kedi jich zarežeme?“ povedzela žena a tak sebe rozmišľela: „Ked jich budzem volac umivac, v sobotu.“ A chlapec to ĉuľ, jak se oni dohvarali. Tak povedzeľ šesticice: „Šesticiko moja ľuba, naša mamka se dohvareľi i z apkom, že nas porežu, tak se jim vistupme.“ Tak voňi se vzaľi a pošľi. Šesticice se barz chcelo vodu pic, aľe bracik jej ňedaľ pic, ľem ju vse daľej volaľ. Potim von se chcel napic, aľe vona mu ňedaľa: „Braciku moj ľubi, ňepi z tej vodi!“ Išli prez jedno poľo, tam buľa stopaj z jefeňa a buľa v ňej voda. Tak bracik ľehnuľ, co šestra ňevizdela, a von se napiľ... Vona se za ňim ohľadňe — dze jej bracik ľubi? A von ostaľ jefeň, bo z tej stopi jefeňa se vodi napiľ...

Išoľ jeden pan na poľovaňe. A šestra i s jefeňom buľa na jednej pustaciňe. Jeľiňek se chodzil pasc na jednu luku žefenu. Poľovník maľ inaša, ten povedzeľ panovi: „Tam jeden šumni jefeňek jest, treba bi ho zastrefic!“ Poľovník ňeveril, ta tam pošoľ patric. Ta pan našoľ šesticiku teho jefeňka. On se jej pitaľ, co tam robi? Ta ona mu rozpravjala, že ocec i mac jich chceli porezac... Poľovník ju vecka vzaľ ku sebe i prišahľi vjedno. Vona mužovi feľovala, že ten jefeňek je jej bracik, že ho muž ňešmi zabic. Mali voňi jedno dzecko. Prišla raz jedna ježibaba, chtora maľa dzjevku, ta chcela ju dac za teho pana. Ta ta ježibaba, ked se ňichto ňepripatraľ, driľila jefeňkovu šesticiku prez oblak do vodi. Ona zrobla se ve vodze kaĉku. Jefeňek to šicko vidzeľ... Poľovník se barz zastaraľ, že maľ dobru paňu aj dzecko, a že utraci dobru ženu a že dzecko stracľo matku... Jefeňek chodzil ku temu dzecku a ho šĉipaľ, žebi dzecko plakaľo. Poľovník ho daľ raz jefeňkovi na rozki. Jefeňek pošoľ k vodze, ta tak kriĉeľ: „Vindzi, vindzi, zlate

*) Rozprávala Mária Chovanec, asi 27-roĉná, rodom z Lemešian. Zápis v Lemešianoch v krĉme Nagya, árendátora Markuša, 14. nov. r. 1904.

kače, tvojo dzecko horko plače.“ Šestra višla, podojčila dzecko. Pofovnik to vidzil, ulapil ju, ta ju privjed ku chiži, žebi vona pošla do domu. Zrobeli hoscinu a vona rozpravjala, co še z nu stalo, že ju ježibaba do vodi drilila. Prišli vello panove, zrobili sesiu, ta pofovnik hadku zahadał: „Co takej žene treba zrobit, co chcela dušu zmarnić?“ Ježibaba povedzela sama: „Treba ju za koňskima chvostami rozodrec.“ Ta ježibabu privadzeli na koňske chvosti, ta ju koňe na falatki roztarhali.

Z Malovesky.*)

166. §. Išoł jeden stari husar na urlab. Predtim něbuři želežnice. Mušel isc pešo. Jak buł zunovani, prišoł do jedneho lesa, šednuł sebe pod jedneho stroma a tam odpočivał. Dakuščik chleba zajed, co mał zo sebu, teho komišnaka. Naraz prišoł ku němu jeden stari džad. Pozdravkał mu a pitał ho: „Daj mi dakus chleba, bo som lačni.“ Stari husar vdzečne mu dał z teho komišnaka. Jak še stari poživeł, pitał še husara, co za to žada? Stari husar pitał vražecke tri veci: Pušku, hušfe aji mech. I doraz še pri nim staveło. A stari džad zmizoł. Stari husar vzał pušku, hušfe i mech a pošoł dafej. Prišoł do blizkeho mesta, tam buło v tim mesce všadzi čarne zastavi viložene na domoch. Pitał še husar v mesce, co to za novina, že tu tefo čarne zastavi viložene? Nato mu odpovedali: „Naš krał zos druhim krałom vojnu trime a najutre rano šicko vojsko idze do vojni.“ On še oznameł, že i on chce isc do vojni. Prijali ho vdzečne. Chceli mu dac šati, pušku, ale on hutoreł, že jemu nič nětreba. A tak pošoł popri vojsku poskakujuci a usm'evajuci... Mał pušku, i mech i hušfe, — že jemu inše nič nětreba! Jak še praceł z něpracełom na drugi dzeň schodzefi, začał stari husar na hušloch hrac. Perše pomali, tak začali něpracełovo vojaci tancovac. Puščeł potem do skoku, že vojaci viskakovali višej stromoch... Pitali še něpracefe, že už dose tancu; tedi stari vojak chcel otvoric mech, že jich šickich do mecha vloži a tak potem poštreła zo svoju pušku. Vidzeł něpraceł, že něporadzi nič, tak še pitał, žebi boł pokoj. Husarov krał še mu pitał, že co chce za totu pomoc, ta že mu šicko da. On něchceł nič, lem jednu horu, a žebi tam buł za ke-

*) Rozprávał Andr. *Krača*, rodom z Postrednevsji, býva od nepamäti v Maloveske. Zápis v Maloveske v krème Teutelbauma 22. júla r. 1905.

ruľa. Kral' vdzečne mu to daľ. Vojak še potem ožeňel a totu horu obhaňal. Raz pošol do Iesa. Prišla ku nemu šmertka a povedzela mu: „Ber še!“ „Dze?“ „Zo mnu!“ „Ej, daj mi pokoj!“ „Mušiš!“ „Muším? Daj mi eščík raz na hušloch zahrac.“ „Toto ci dovoľim.“ Vzal hušle a začal hrac, tak že šmertka až višej stromoch viskakovala. Šmertka še mu pitala: „Prebač mi, nehraj na tich hušloch!“ „Neprebačim,“ ešči ľepši hraľ. Šmertka tak tancovala, až jej kosci pukali. On otvorel mech — dnu ž ňu! Ona skočela do mecha a on frišno zavjazal mech a vložel do pivňici i zo šmertku. Paru roki tervalo, že ľudze nemarľi, bo šmertka buľa v mechu. Raz še vibral husar do mesta zamulatovac. Jeho žena ostala doma, chcela znac, že co v tim mechu? Pošla, otvorela mech a z mecha viskočela šmertka a ucekala proci staremu husarovi. Na druhi dzeň ho našli vov šňehu umarteho.

Kebi nebula žena rozvjazala mech, ta bi i dodňeska buľa šmertka v mechu. Nebuľi bi um'erali ľudze. Ale zato, že husarova žena vipuščela z mecha šmertku, ta mušime um'erac každi či bohati či chudobni či kral' či džad.

167. §. Zešli še dvomi kmotrove: „Kmotre,“ jeden ku druhemu, „ej, u nas je zľe, podzme do Ameriki.“ Druhi hutoreľ: „Radši pujdzem do Peštu. Tam teľ dobre placa!“ Jeden pošol do Ameriki a druhi do Peštu. Prišol do Peštu, obžeral še po veľkich domoch; uvidzel tam ľudzi naverchu. Ta sebe mišľel a sam ku sebe hutoreľ: „Jak tote tam višli, aňi drabini ňevidno?“ Tote sverchu na ňeho volali: „Co bi ši chcel?“ On odpovedzel, že robotu. Tak ho volali ku sebe. On povedal: „Jak tam vindzem, ked aňi drabini ňet?“ Oňi mu ukazali, žebi vešol dnuka do kapuri a hore schojdami žebi višol. Prišol až ku ňim na druhi štok. Tote panove mišľeli, že s sprostim Slovjakom maju do roboti. Pitali še mu, že co bi chcel? On povedzel, že robotu. Oňi mu povedzeli, že mu robotu ňedaju, ale že peňeži mu daju. Tote panove položeli dvasto zlati, že ked jim odhadňe jednu hadku, ta budu jeho dvasto zlati... Ale on povedzel, že on ľem na robotu prišol, ňe na hadki. „Ale preči, ked odhadňeš, ta tvojo budu dvasto zlati!“ „No ta zahadajce!“ „Povedz nam: Jak visoko do ňeba?“ „No ľem toto? Tak jak od ňeba ku žemi!“ „Pravdu maš. Tvojo dvasto zlati. Ale odhadaj nam ešči jednu hadku, dame ci štiristo zlati. Povedz nam, dze je švetu stredek?“ „No ta ľem

to? Ta dze sme. Ked neverja, naj idu pomerac!“ Vihrať. Tak už maľ šesto zlati. Nato povedzeľ: „Panove, ja tu neprišoľ na šm'ech do Peštu, aľe na robotu. Ja jich peňezi nehcem, aľe naj poľoža oňi ešči šesto zlati, aji ja tote šesto zlati, co ja vihraľ, teraz treci raz oňi mňe naj odhadňu, co ja zahadam“ ... Poľoželi tote panove šesto zlati aji on tote, chtore maľ vihrate, a tak jim zahadaľ: „Panove, naj mi odhadňu, jak moj kmoter še pisaľ, co me do Peštu na zarobek posalaľ?“ Jeden na druheho patreľ, aľe odhadnuc ňeznaľ. Tak vzaľ peňezi dvanacsto zlati, co ľeko zarobil i povedzeľ: „Naj zostaňu zdravi!“

Prišoľ domu, ta še chvalaľ, že on vecej zarobeľ v Pešce pri panoch rozumom, jak jeho kmoter v Ameriki zarobi ... v zlatich baňoch kopačom.

168. §. Chodzeľ som po švece i vidzeľ som, že jeden poľski žid vozeľ hnoj na somarovi. Stretnoľ ho jeden figľarski človek. Tak mu povedzeľ, že jak ten somar tri raz perdně, že žid umre! Pošoľ žid daľej hore brehom. Somar perdnul raz, potem druhi raz, a potem treci raz ... Žid še vibraceľ, že už umar. Pošoľ koľo ňeho solgabirov. Pitaľ še: „Chto tam ľeži?“ Žid še obezvaľ: „Ja, umarti!“ Vtedi rozkazaľ solgabirov hajdukovi, žebi daľ židovi na zadek ... Jak mu jednu daľ, ta — obžeľ a povedzeľ: „Dzekujem pekňe, že me obživěfi. Ta ja už tu, chvala Panubohu, už som živi, aľe dze je somar?“ Pošoľ z valala na valaľ hľedac somara. Pošoľ, dze najvecej ľudze ... Buľo to pri koscele. Tam še pitaľ: „Ňevidzeľi sec tu somara?“ Na to dostaľ odpovedz: „Doraz pridze do koscela!“ Ukazaľi mu, jak richtar prišoľ ku koscelu: „Tu je Somar!“ Žid prišoľ ku ňemu, podaľ mu ruku: „Vitaj, somaru! Jak ti še dobre maš. Ti šumňe pribľečeni. Už i do koscela chodziš. Už i ši richtar! A či ňepametaš, jak ši u mňe hnoj voziľ?“ Richtar, chtori še pisaľ Somar, ľem na ňeho patreľ ... Žid mu povedzeľ daľej: „Ta ľem še dobre spravuj jak doteraz, ta ňebudzeš vozič hnoj!“ S tim še rozľučěfi. Somar pošoľ do koscela a žid do domu. Prišoľ domu, tak žeňe povedaľ: „Ženo, naš somar še dobre ma, už i do koscela chodzi, šumňe je pribľečeni i richtarom je. Mame kravu. Dame ju učic, tota budze solgabirovom“ ... Pošoľ do bližkeho mesta, nakupeľ knižki, žebi še krava učěľa, že budze solgabirovom. Postaveľ jej knižki na stoľ a kravu uvjazaľ ku stoľu, a ňedaľ jej žrac. Ked počala krava ričic, povedaľ žid žeňe: „Ženo moja, už še krava učěi,

bo riči.“ Ale na treci dzeň zdechla... Žid zahrešel: „Naj ce Boh skare, ked si še něhcěla učic. Mohla si bic solgabirovom, jak je somar richtarom“...

169. §. Pošoť jeden cigan na spovedz i zo sinom. Ale barz veľo ľudzi buľo vtedi na spovedz. Zavoľal ho koscelňik: „Jaňu, idz domu a pridzeš najutre, jak ja perši raz zadzvoňim. Ta ja ce vispovedam. Šak ja tak možem, jak i pan pľeban.“ Prišoť cigan i zo sinom na druhi dzeň včas rano, žebi ľem skoro še vispovedal, žebi mu nětrebaľo do obedu hladovac. Koscelňik jich obidvoch vispovedal a potem dal prijimac. Odkraľ zos hr'enu okofuška a posipaľ s papriku. Perše dal staremu. Jak stari prijaľ, ta zvirčel: „Jojj! Temu mlademu šicko nědavaj, bo ho doraz od oltara dabľi vežňu“...

170. §. V obci Maľoveski pojednal še jeden cigan za nocneho vartaša. Richtar mu dal višvedčeňe ku panu solgabirovi, žebi ho sprišahal za nocneho vartaša. Jak prišoť do solgabirovej kancelarii, podal višvedčeňe a povedzel: „Pan veľkomožni, prišoť som na prišahu!“ „Dobre. Zkadzi si?“ „Tu maju pišemko, pan veľkomožni!“ Solgabirov odebraľ višvedčeňe od cigana: „No, cigan, staň rovno! Polož ruku na šerco!“ Cigan položel ruku na šerco. Solgabirov mu povedzel: „Hutor za mnu!“ Cigan povedzel: „Hutor za mnu!“ Solgabirov s nohu dupnoľ: „Basomciteremtete!“ Cigan: „Basomciteremtete!“...

Jak prišoť cigan domu, dal mu richtar buben, žebi išoľ bubnovac, že budze porcija v tim dňu a v tim dňu, ... a že tam a tam vojaci budu štr'eľac do šajbi z ostrima kuľami, žebi ničto tam něšoľ... Cigan tak bubnoval: „Dava še na znamosc jednemu-každemu, žebi každi porciju nošel, bo še budze do šajbi štr'eľac“...

Šm'jali še ľudze s něho, ta povedzel, že něbudze vecej bubnovac, ale radši budze chodziec ku gazdom oznamovac po obľakoch...

To še staľo u nas, to je spravodľiva pravda.

171. §. Pošoť jeden cigan na spovedz ku pľebanovi. Pitaľ še mu pľeban, co hrešel? Cigan povedal, že něhreši, ľem źle mišli. Pľeban mu zadal taku pokutu, žebi mu koľo ľuki jednu prekopu vibraľ, žebi vodu němaľ na ľuki. Cigan priobecal, ale prešoť mešac, i dva i tri a prekopu něbraľ. Stretnoľ še raz s pľebanom, pitaľ še

ho pleban, že čomu prekopu ňebere? Cigan povedzel: „Vše o ňej *mištim!*“ Pŕeban: „Možeš ti o ňej mištic, ked ňebudžeš brac prekopu, ta sama še nevibere“... Cigan odpovedzel: „Jich milosc, šak i ja *nehrešeł*, lem som *šle mišeł* a oŕi mŕe pokutovali, žebi som *bral prekopu*. Ja o ňej *mištim*“...

Abaujská stolica.

Z Barce.*)

172. §. Bul jeden legiŕ. Von še scel žeŕic. Trafila še mu taka žena, co mala svoju chižu aj dakušček žemi, aj matku pri sebe. Legiŕ še z ňu ožeŕil. Oŕi žili jedno šteri abo pejc roki vedno, ale mu barz plano išlo, bo pre matku še ŕemohol obstac. S tim še vzał nocnu hodzinu, pošol do jedneho mesta službu sebe hľadac. Trafela še mu služba do jedneho veľkeho sklepu. I tak von v tej službe bul šedzem roki. Von še potemka staral za svojima dzecami. Pan obačil, že sluha še stara a še mu pital, že čom še stara? I von panovi povedzel, že ma dvojo dzeci aj ženu doma, že jich šedzem roki ŕevidzel, ta žebi jich rad uvidzić. Pan ho barz bohato viplacil za službu, ešćik i jedneho koŕa mu dal do darunku. Jak ho pan viprovadzil, ta mu povedzel tri pravdi. Po perše: „Dze ce noc zajdze, tam nocuj!“ Po druhe: „Ked sam ŕejdzeš abo tvoj sluha zo statkom, ta svojo statki ŕigda druhemu do ruki ŕedaj!“ Po treće: „Ked ce budu dakedi volac na kercini abo na vešeŕe, dze še veło pije, žebi ši svoju ženu samu ŕepušćil, lem ked i sam idžeš!“ Doraz perši dzeŕ še mu perša pravda vijavila. Zacmelo še na ŕeho, a von ŕezostal tam nocovac. Von sebe prećik tak dumal: „ŕedałeko je, ešćik domu dojdzem.“ Ale še barz zacmelo, koŕ mu na draže stanul, ŕechcel mu isc. Potem von s koŕa zešol a koŕa za narućki cahal, tam bul most rozbrati: spadol do vodi; kebi še koŕovi za cugeł nebul trimal, ta bi še bul utopel... Doraz povedzel: „Už je tu perša pravda, co moj pan povedzel.“ Potemka pošol do domu, za cmi ešćik, rano. Trećeho sušeda mal za kmotra, ta pošol do ŕeho, do jeho domu, i s koŕom. Tam ho ŕepoznal ŕiće, bo von bul barz šumŕe po panski obľećeni. Hibaj jeho kmoter ho poznal. Von

*) Rozprával Juro *Šedlak*, 48-roćný, rodom z Barce. Zápis v Barci v krčme Šalamúna Klausnera 17. nov. r. 1904.

svojeho koňa dal kmotrovi do maštalňi a pošol zos kmotrom do komori, dze jich ničto ñevizel. Tam še zobľik a kmoter dal mu šati, jake najplanše mal a bočkori na nohi... Tak pošol rano do teho domiku, dze jeho žena bivala. Von stanul ku dverom, zdraŭkal; jeho švekra ho doraz poznala a doraz kričela mu na ženu, žebi vžala metlu a bila ho von z chiži, že še tak ñešumňe zaslužil za šedzem roki! Afe žena ho prijala vdzečne a tak potem začal pomali gazdovac. Barz mu dobre išlo, bo peňeži mal dosc, co sebe zaslužel. Potemka o kratke časi už taki gazda bul, co ho za rich-tara postavili. Mal teraz už veľo kmotroch, doraz každi rodzina bul, i kmoter. Mal šumne štiri koňe, voz dobri. Prišol ho raz volac jeden kmoter do Iesa po dubi. Afe on povedzel: „Mam pilnu robotu, ta ñemožem pojsc.“ Kmoter: „Ta mi daj Iem koňe aj voz, ta ja sam pojdzem.“ Nateľo ho kmoter pital, že mu dal koňe do Iesa. Chcel viprobovac druhu praňdu, co mu pan na drahu povedzel. Kmoter potem zo sebu zavolal das štiroch chlopoch do Iesa. Tak oňi vera nakladľi barz veľo dreva na voz. Naš gazda še pošol pripatrac, co budu robic; aj zo sluhom. Ta co vidzeľi? Koňe ñebirovali, stanuli do breha. Jeden z chlopoch povedzel, žebi drevo zrucali, druhi povedal, že ñetreba, že take štiri koňe za hvostami možu voz vicahnuc ñefem za štrangami. Skočil jeden z ñich nabok, virubal dobri čatľou a koňe po boku... Dva buľi akurat žrebne kobuli, doraz tam obidva porucali hačeta. Hačeta vžali chlopi a vruceľi do krakoch. Gazda koňoch še pripatral zo sluhom zpoza krakoch, co ho ñevizzeľi. Von vžal tote hačeta do travňici a priňes jich domu a rucel tak na šopu. Tam buľi das paru časi. Už von bul doma, jak kmoter mu koňe prihnal do dvora. Pital še kmotrovi, či ñemali dajaki baj? Kmoter odpovedzel, že Iem kus dreva bulo, že dobre prišli. Afe von všicko znal. O paru časi prišli ho volac na vešeľe na druhi valal. Tam mohol trecu pravdu svojeho pana viprobovac. On ñescel pojsc tam, afe barz mocno ho volali, žebi hocľem ženu puščil, ked sam ñemože isc. Von tak povedzel: „Moja žena ma dzecko, jak može isc?“ Tote povedzeľi: „Naj pridze na vešeľe i matka žcňina, ta budze male dzecko jedna kus bavic, kus druha.“ I von tak urobel, že puščel ženu i zo švekru i s dzeckom. Jak von to urobel, pošol do svojeho kmotra, tam, dze mal svojo panske šati odložene, a obľek še po panski. Barz še šumňe virichtoval, a tak pošol na ten valal, dze mu žena bula na vešeľe. Nabraľ sebe peňeži a pošol do karčmi, placil za redom a počal mula-

tovac. Odvedli ho ľudze do teho domu na vešeľe, dze i jeho žena bula. Von potom začal ciganom rozkazovac, placel a do tancu akurat zo svoju ženu... Vona ho nepoznala. Večar okolo dzešatej povedzel tej svojej žeňe, jak z ňu tancoval a jak už bula dakus pijana: „Ňevesto, ňeprišli bi sce zo mnu spac, dam vam stoũku?“ Tota prišla ku maceri a povedzela tak: „Mamo, ten pan me vola, že či bi z ňim spac ňejšla, dava mi stoũku.“ Mac jej povedzela: Idz, ti blazen, šak ci zato nič a stoũka veľke peňeží.“ I tak oňi to urobefi; von jej stoũku dal. To bulo dajak v letušňi čas, voňi pošli do šopi i s matku i s dzeckom spac, aj ten pan pošol, ... a to jej vlasni muž bul. Po svojej roboce pozaspavali, aľe ten pan ňe. Jak voňi zaspali, pan stanul, a vzał dzecko a priňesol domu do teho peršeho svojeho kmotra, co mal vo valale, a prebfek se nazad za prostaka. Žena se prebudzela, zobudzela rano macer: „Mamo, šak ten pan nam dzecko ukrad.“ Matka povedzela: „Co teraz zrobime? Šak ce muž zabije!“ Tak voňi sebe co vidumali? Zapalifi totu šopu a z ňu i vecej budinki pohorefi. Voňi plakafi, že jim dzecko zhorelo, že ňezascihli ho vžac. Prišli rano domu plačuci obidva gu mužovi, že dzecko zhorelo. Von povedzel: „Už darmo, ked zhorelo, moja ľuba žena.“ A už mal porvaz namočeni, co na ňu bulo. Vtedik povedzel: „Zavolajme našich kmotroch, sušedoch na tor, ked zme už tak obstali.“ Jak už se ľudze zešli, ta von se pital: „Ta, žena, zhorelo dzecko?“ Ona: „Hej!“ A už služňica s dzeckom v prikľece stala. Vtedik zavola gazda služňicu s dzeckom do hiži a se opital kmotrom, sušedom: „Či to ňe toto dzecko?“ Každı povedzel, že toto, bo to aj toto vlasne bulo... Tedik ulapel ženu a začal ju bic... Ľudze tam bufi a ničto ju ňeratoval, bo každı znal, že plano zrobila. Ten kmoter ju začal ratovac, co mu pod ruku kobuli pometafi. Vtedik už žena mala dosc, ulapil kmotra i zo sluhom a povedzel kmotrovi: „Hej, kmotre, ta mojo kobuli dze pometafi?“ Ta kmoter už znal, co to? Doraz se zľekol, už ňeznal veľo co hutoric. Tedi skričel gazda na sluhu: „Janku, priňeš tote hačeta tu!“ A tedik obracil čatloũ na kmotra: „Kmotre, ňe pod vašu ruku tote kobuli pometafi?“

Tak se vipolňefi šicke tri praũdi, co mu pan povedal dakedi. Perša: „Dze ce noc zajdze, tam nocuj!“ Druha: „Dze sam ňejdzeš zo svojima statkami, abo hoc ľem tvoj sluha, ta statki na cudzi ruki ňedaj!“ Treca: „Ked ce na vešeľe volaju abo na kerscini: ked sam ňejdzeš, svoju ženu ňepušč!“

Z Mindsentu.*)

173. §. Buŕi dvomi braca. Jeden buŕ barz bohati a druhi chudobnejši. Tamten bohati ňemaŕ dzeci, a ten chudobnejši maŕ. Poveda tamten: „Bratu, čom ti ňehodzen tak žic jak ja?“ Chudobnejši: „Ta, bratu, ti ňemaš ňijaki rozchodek, ňemaš dzeci“... Bohati: „Daj mi, bratu, jedneho sina, vežŕnem ho za svojeho.“ Ocec maŕ dzeku sina dac, aŕe mac ňe. Poveda mac: „Ked zme jich vihovali doteraz, ta uŕ jich teraz ňedame.“ Ňeskorši povedzela mac: „Jak brat da zapisac na sina svoju majetnosc, ta mu ho dame.“ I daŕi mu ho. Jak uŕ sin chudobnejšeho pobuŕ u svojeho noveho occa, ta raz novi ocec mu povedzeŕ: „Okantaruj koŕe, pujdzeme do Iesa, poukazujem ci svoju majetnosc.“ Oŕi poŕedali na koŕe. Jak iŕli za drahu, ta tam v Ieŕe buŕa jedna studŕa pri draže. Pri ŕej buŕi dva dzevečki a ŕe umivali. Tote dvomi pozdravkali: „Panboh daj ŕčesce!“ „Pan Boh daj i jim!“ Idu daŕej, idu, daŕeko poŕli aŕ naverch na jeden velki breh. Uŕ ŕe priveč'erovalo. Naŕli oŕi tam ohŕik. Stari poveda: „Moj sinu, odpočŕnme sebe pri tim ohŕiku.“ Koŕe pouvadzovali a več'erali. Ŗedza oŕi pri temu ohŕu, idze ku ŕim dzivi kornaz, aŕ mu peni z piska iŕli... Poveda stari: „Sinu, uŕ nas ten roztarha“... Aŕe sin povedzeŕ: „Mame puŕki, ŕnebojime ŕe“... Kornaz uŕ lapeŕ stareho a začal ho ŕudrac... Mŕadi obraceŕ puŕku a strefeŕ... Zabil kornaza, aŕe i svojeho occa. On ŕe barz uŕek: „Co ja teraz pov'em?“ Vŕal koŕa, kantar zakapčal mu na ŕiju, a puŕčel ho: „Dze sam pojdzeeŕ, ta idz!“ Potem idze starajuci na tim koŕu, za drahu. Trafel zaŕ ku tej studŕi, kadzi iŕli. Jedna dzevečka eŕči tam buŕa. Iŕol za drahu smutŕe, aŕi ŕeohladoŕ ŕe na ŕu. Ona skričela: „Paŕem jak idze paradŕik, aŕi ŕe neohladiŕe na mŕe!“ On ŕe ohladnuŕ, poveda mu dzevka: „Ňestaraj ŕe, Mirdardu, co ŕi zrobel, to ja napravim. Podz hev a pobeŕedujeme!“ On ŕe uŕek: „Ta ti ŕicko uŕ znaŕ, eŕči ja aŕi domu ŕepriŕol?“ Dzevka: „Ňebuj ŕe, ja ŕicko dobre zrodim, aŕe či ti mŕe vežŕneŕ?“ On ŕe na ŕu patri, ŕumna dzevka... Povedal: „Ja ce vežŕnem!“ I priŕahnuŕ, že on ju vežŕne. Jak jej priŕahnuŕ, ta mu taku daŕa radu: „Budu chcec tebe zahubic, žebi ci mohli odebrac majetnosc, co ci ocec zohabil. Aŕe ti ŕe ŕebuj ŕič, Iem ti mŕe ŕluchaj... Povedz, že occa zajed kornaz dzivi... že ti ŕevinni“... Mirdard priŕol

*) Rozprával Jozef Leŕko, 64-ročŕný, rodom z Mindsentu. Zápis v Mindsentu v krčme Grünbauma 24. júla r. 1905.

domu, ta se mu doraz pitali, dze stari? On povedzel: „Tak se s nami stalo, na jednim brehu... prišol kornaz a zajed stareho“... Ale bireše pošli hledac i našli ho zastreleneho, i kornaza...

Bulo žle na Mirdarda! On, žebi maľ pokoj, povedzel, že nič nežada z majetnosci po ocovi, lem telo, co mu jeden statek zalehne. V rodziine se barz cešili. Ale jeho dzevečka taku jemu radu dala, žebi zabil statek, skoru z něho daľ postrihac na ceňučko, na remeňečki cenke, a daľ dookoľa obcahnuv veľo poľa... Maľ calu tabľu. Tak ostal prečik bohaci... Oženil se s totu dzevečku, a žili sebe potim už v pokuju.

Z Geče.*)

174. §. Dze bulo tam bulo, v šedmorackim kraju, tam bul plani rok. Buli tam dva havraňi, samica zo samcom. Maľi dvojo mlade, ta nemohli jich vihovac. Samec povedal: „Idzem ja do drugeho kraju, jak je tam urodaj, tam lepši vižijeme jak tu.“ I on pošol. Samica zostala s tima dvoma mladima tam. I jedno zdehlo, bo nemohla tota jedna samica vihovac dvojo mlade. Havran samec o paru mešace se vraceľ nazad. Samec pov'edal, že — jeho toten mladi havran, co zostal; samica, že to jej. Oňi se sami nemohli z nim rozdzelic. I tak oňi sceli, žebi jim kral pravo odsudzel. Ale oňi nežnali hutoric, tak oňi lem chodzeli za nim kraňkajuci, to jest graňčeli. Či bul kral na šife abo na mašiče, abo doma pri obedze, ta mu vsadze na oblaku kraňkali. Kral nežnal, co oňi scu. Daľ po krajiine rozhlašic, že chto mu to pov'e, co oňi scu tote dvomi havraňi, že temu da poľ kraľovstva i svoju princezu za ženu. O paru dñi se poshodzelo velike panstvo, kralove, tistove, a jak oňi tam o tim reč maľi, ta tote havraňi na oblak prišli a zaš kraňkali. I tedi jeden pan, co jim rozumel, to pov'edal kralovi: „Najjasnejši kraľu! Tote dvomi havraňi scu, žebi jim odsudzeli pravo. Oňi, havraňi, maľi dva mlade a v tim kraju, dze oňi buli, bul plani rok. Samec se odebral do drugeho kraju hledac lekčejše viživeňe. Jak pošol, jeden havran mladi zdeh. Jak se navracil samec nazad, oňi se na tim vadzeli, že chtoremu ten mladi zostal? Oňi tedi scu, žebi jim kral odsudzel, čij mladi, či havrančin či havranov? Ona povedzela, že mlade jej, bo že ona ho pokocela,

*) Rozprávaj Andrej *Majoroš*, 54-ročny, rodom z Geče. Zápis v Geči v sklepe L. Grünbauma 24. júla r. 1905.

a on povedzel, že on mu buľ otec. Ona povedzela, že ona ho ňelem pokocela, ale i vihovala!“ Tedi kraľ odpovedzel, že už dokončeno: „Chto ho vihovaľ, ta je teho mlade!“ I tedi tote tri havraňi zaš šicke skraňkli; mladi še vzał zo samicu i obidvojo odleceľi svoju stranu, a havran sam.

175. §. Dze buľo tam buľo . . . buľ jeden chudobni človek i maľ on jedneho sina. Jak buľi pri obedze, sin še rozšmejaľ. Pitaľ še mu otec: „Co še šmeješ, sinu?“ Sin ňesceľ mu to povedzic. Otec ho vše donuvaľ, že co še šmejaľ pri obedze? Jak už ho teľo donuvaľ, sin pov'edzel, že jemu jeden slavik zašpivaľ, že on taki pan budze, že otec mu budze davac vodi na umivaňe i ručník do rukoch. Otec še barz nahňevaľ. Daľ spravic košík, sina položel do ňeho a — pušč'eľ košík do mora. Boh zna, dze voda ňesľa teho chľapca . . . Uľapiľi ho dajake sluhove kraľovske i odňešli ho do svojeho kraľa. Chľapec buľ barz šumni; kraľ ho trimaľ jak za svojeho. Rosnuľ, rosnuľ, jak virosnuľ velki, kraľova princeza scela ho za muža. Ale kraľ aňi sluhac ňesceľ o tim. I maľa už princeza svojo roki. Buľi vohľedi, ale ňikeho ňescela, ľem Lajoša. Prišoť vohľedňik druhi, treci . . . ale princeza koncom ňikeho ňescela, ľem Lajoša. A kraľ mu ju ňesceľ dac. Buľ v tim mesce jeden sluha, Šandor, v parsuňi taki vlastni jak Lajoš. Povedzel mu Lajoš: „Mňe kraľ princezu ňeda za ženu, ale ja ňescem, žebi buľa ženu kraľovskich sinoch. Ti na parsuň jak ja, ta scem, žebi buľa tvoja!“ I tak oňi še dohvareľi, že princeza mušić bic Šandorova, ked ňemože bic Lajošova. — Lajoš povedzel kraľovi, že mušić het gu maceri, že mu je na smertnej posceľi, žebi ho pušč'eľ z kraľovskeho domu. Kraľ buľ rad, pušč'eľ ho. O rok vraciľ še Šandor v oblečeňu Lajoša do kraľovskeho domu, a každy mišleľ, že to Lajoš. I princeza tak mišleľa a barz buľa rada, že še jej vraciľ . . . I vtedi buľ jeden vohľedňik u princezi, ta princeza mu povedzela: „Budzem tvoju ženu, ked še virubeš s tim, keho ľubim, a ked ho přemožeš.“ Princeza znaľa, že Lajoš dobre zna rubac zo šabľu, a ňebaľa še. Ale Šandor še barz baľ, bo ňigda ňemaľ šabľu v rukoch. Pisaľ Lajošovi, co ma zrobit? Lajoš, chtori zo svoju šabľu znaľ sebe i chľeba vihľedac, i našoľ on sebe aj princezu u druheho kraľa, krajšu jak tamta buľa, napisaľ Šandorovi: „Ja še budzem rubac s vohľedňikom mesto tebe, bo scem, žebi princeza buľa tvoju ženu. Ale o tim moja žena ňesm'ići znać! Podz do mňe, budzeš mesto mňe s moju ženu, . . . ale źle

s tebu budze, ked me z ňu oklameš!“ Šandor prišol do Lajošovej ženi a Lajoš se s vohľadníkom šťastlive virubaľ... Ked se vracil Šandor do svojeho kraľa, ta se pobral s princezu; ona ho ňeznala rozlučic od Lajoša. Mišlela, že je ženu Lajoša... I Lajoš prišol domu. Ked išli spac, žena se ho pitala: „Jak mam poscelic?“ „Jak najvišši a jak najužši!“ Ona mu odpovedzela: „Č'om si kazaľ tamte dva nocce poscelic jak najširši a jak najñižši, a č'om si položel šablu medzi nas, a č'om si povedzel, že chto se ruši jedno gu druhemu, ta ho šabľa zrube?“ Lajoš nič ňepovedzel, ale už znaľ, že ho Šandor ňeoklamaľ... Ale ona ho donuvala, že č'om jej ňesce pov'edzie o tej šabli? Ta on jej odpovedzel: „Hoc svoj život utracim, prečik ňepov'em nič.“ Ona se nabñevala i tak mu porobeľa, že tak oparšivel, co už na calim švece tak'eho džada ňebuľo, jak on... I tak on se vzal i pošol po žobraňu po švece jak džad. I hodzel paru a paru roki. I dze trafel jak — do Šandora. U ňeho buľa veľka hoscina. Tam stala varta i ňepušč'ela nik'eho, ale on znaľ, že tam Šandor biva. On se pital tej varce v meňe Šandora, žebi ho pušč'eli do dvora. Varta pošla gu Šandorovi i Šandor povedzel: „Puščic ho treba, chto se v mojim meňe pita!“ Ale Šandor tedi z ňim ňebešedoval, bo maľ hoscoch. Jak už se rozešli, ta se tedi sbešedovali i poznali jeden druheho. Pital se Šandor, že co on taki sparšiveni? Odpovedzel mu, že mu žena to porobeľa. Šandor dochtora za dochtorom vozel gu ňemu, ale žaden dochtor mu ňemoch na lek trafic. Lajošovi se jednu noc matoželo (+ šñilo), že Šandor ma štiroch chlapcoch, že ked jich ocec zarezē a s totu ker'vu ho pomasci, ta budze ešči raz krajši jak buľ. Ale Lajoš to ňescel pov'edzie svojemu kamaratovi, bo ňescel, žebi on chlapcoch utraceľ pre ňeho. Na druhu noc se Šandorovi matoželo, že ked svojich štiroch chlapcoch zarezē a s totu ker'vu Lajoša pomasci, ta budze ešči raz krajši jak buľ. Pošol Šandor gu Lajošovi, ta mu povedzel, co se mu matoželo... že ked svojich štiroch chlapcoch zarezē a jich ker'vu Lajoša pomasci, ta budze ešči raz krajši jak buľ... Lajoš to odpovedzel: „Mñe se to už peršej noci matoželo, ale ja to ňescem, žebi ti svojich chlapcoch pre mñe zarezal.“ Pošol Šandor gu žeňe, ta i jej povedzel, co se mu matoželo, že ked svojich chlapcoch zarezē a jich ker'vu Lajoša pomasca, ta budze Lajoš ešči raz krajši jak buľ... Ona odpovedzela, že hoc ešči štiroch budu mac, i tak treba jich zarezac... I tak ona ulapela lavor a ocec jich rezal, i Lajoša s jich ker'vu pomascili... Šickich

štiroch zarezali i poobľekali jich jak umartich ludzi, ale co se stalo? Narano už šicke štirmi tancovali, ľem na šijoch maľi zlate ľancuški. Lajoš buľ ešči raz krajši jak predtim. Ta až tedi se zverel Šandorovej žeňe, že to on, co ona ho scela, i že on se buľ za Šandora rubac. I žiju i doteraz šicke, ked ňeumarľi.

Zo Šace.

176. §. Dze buľ tam buľ, buľ jeden Gal; mal jednu fraj'erku.*) Pošol gu tej fraj'erce. Pitala se mu: „Č'o sceš Gal?“ „Žebi šĩ mi dala dač'o.“ „Ta č'o ci dam, chiba totu ihlu, č'o mam!“ Dala mu totu ihlu. Išli uhľare. Rucel totu ihlu do uhľoch a pošol do domu. Pitala se mu mac: „Č'o ci dala fraj'erka?“ „Dala mi jednu ihlu, ta som ju rucel do uhľoch!“ „Ta ňe tak ci trebalo, moj sinu, zrobiec, ale šturic ihlu za kalap a priňesc do domu.“ „Tak ja zrobiec, mamu, druhi raz.“ Ta pošol zaš gu ňej. Ta zaš se mu pitala: „Č'o sceš Gal?“ „Žebi šĩ mi dala dač'o.“ „Ta č'o ci dam, chibaj teho psĩka, č'o mam.“ Dala mu teho psĩka. On ho porubal a kosci za kalap položel a pošol do domu. Ta se mu pitala mac: „Ta č'o ci dala tota fraj'erka?“ „Dala mi jedneho psĩka, ta som ho porubal a kosci za kalap položel.“ „Ňe tak ci trebalo, moj sinu, zrobiec, ale uvadzic na porvazek a volac do domu.“ „Tak ja zrobiec, mamu.“ Pošol zaš gu ňej, pitala se mu: „Č'o sceš Gal?“ „Žebi šĩ mi dala dač'o.“ „Č'o ci dam, chibaj ten bok slaňini, č'o mam?“ Dala mu ten bok slaňini. Uvadzil ho na porvazek a cahal po žemi a volal psoh, ta mu požarľi slaňinu šicku. Pošol do domu, ta hutorela mu mac: „Č'o ci dala tota fraj'erka?“ „Dala mi bok slaňini. Ta som cahal po žemi, ta se zharľi psi a požarľi šicku slaňinu.“ „Ňe tak ci trebalo zrobiec, moj sinu, ale uvadzic na porvazek slaňinu a vžac na hribet!“ „To ja tak zrobiec, mamu, druhi raz.“ Pošol zaš gu ňej. Pitala se mu: „Co sceš Gal?“ „Žebi šĩ mi dala dač'o.“ „Ta č'o ci dam. Chibaj totu kravu, č'o mam?“ Dala mu totu kravu. Ta on uvadzil ju na porvaz a vžal na hribet. Jak išol za drahu, zavaľela se mu jedna dzera, ta spadla krava mu do doľini. Ňeznal, dze se mu podzela... Pošol do domu, pitala se mu mac: „Č'o ci dala fraj'erka?“ „Dala mi jednu kravu. Zavaľela se jedna dzera,

*) Rozprávala Mária Bene, 10-ročná, rodom zo Šace. Zápis v Šaci v bývaní p. uč. Jána Kozsurku 26. júla r. 1905.

ta mi spadá do te, dzeť ta doznan, dze se mi postzela. - „Ne tak si zeznal, mac, ako zvezel, ale vrazil ju na porvaz a volac, na vza, na ... To ja zvezam mamu, drubi raz!“ Pošol zas gu nej. Povala se mac: „Ci si uz vrazil?“ „Zezal si mi dala daco.“ „Co ci dala dala, sama se?“ Dala se mu sama se a odved ju do domu. A, ... odvedol do vrazil a vrazil ju sebe za ženu. Bula hoscina, ta mac mu hutorela: „Idz, mac, idz do koscela a ja napetem husi.“ On hutorel: „Ne, mamu, jen idze do koscela, tak ja napetem.“ On pojapal zive husi, porval do pesa. Prišli mu mac z koscela, pitali se mu: „Ci si uz napokol husi?“ Ta on hutorel, ze uz napokol! A vec se hosceli... Jeden dzeť hutorela mac: „Idz ti do koscela, ja popredam platno.“ On hutorel, zebi mac išli do koscela, a on popreda... Mac mu pošli do koscela. On vzial platno na hribet a išol za drahu. Tam bulo jedno dzevče. On rucal toto platno na toto dzevče a hutorel temu dzevčecu: „Narano pridzem po peňezi.“ Narano pošol po peňezi, pital se dzevčecu: „Daj mi peňezi!“ Ono mu neselo dac. On pošol pod poscel, vicahnul jeden mech peňezi a pošol do domu. Peňezi visipal na dvorik a ze jich bulo vefo, volal ludzi, zebi prišli sberac peňezi. Zharli se ludze, posberali peňezi... Nebulo platna, nebulo peňezi...

177. §. Dze bul tam bul, bul jeden hlop.*) Mal troch sinoh. Pitali od neho peňezi, ze pojdu svet probovac. Dal jim kazdemu po stovce. Pošli gu jednemu Iesu. Tam bul jeden dub. Kazdi sebe jeden karb virubal. Ze chtori umre, ta mu budze krev dolu nim šuric. Najstarši išol za drahu, ta pošol do jedneho pana, ta pital se, ze ci nemože tam služic? Ta mu hutorel pan, ze može. Pan pošol do koscela. Ta mu dal od jedenac chižoch kľuče a od dvamastej ne. Otveral s kazdim kľučom, ta otvoril totu dvanastu. Tam bula jedna liška a to bosorka bula. Ta ucekla do Iesa. Von se bal od teho pana, ta ucek i von za ňu. Pošol pod teho duba, dze vona bula. Vona bula na dube. Von vzial panovi i jedneho koňa, ta uvadzel ho o teho duba a naklad ohňa. Ulapel zajaca a ho pekol. Totu bosorka s duba kričela: „Juj, mne žimno!“ „Podz dolu, ked ci žimno.“ Zešla dolu a mu dala jeden prucik, zebi uderel koňa. Von vzial prucik, uderel koňa. Ostal ten koň kameň. Vec vona

*) Rozprávnku Alžbeta Lučkai, 11-ročnú, rodom zo Šace. Čas a miesto zápisu jako predošle.

zešla dolu. Ulapela jednu žabku a zdzala na paľičku a tak hutorela: „Peč'e pan peč'enečku, budze jesc pan žabečku a ja peč'enečku!“ Von ju ulapel za šiju a ju scel zadušíc. Vona še mu ňedala. Vona ho vec shvacela za šiju a zadušela a do duba šturela. Vracel še druhi brat s vandrovaňa gu temu dubu, ta vidzel, že dolu karbom najstaršeho brata č'eč'e krev. Vracil še za drahu bratovu a pošol do teho pana a pital še, či ňemože tam služic? Ta vzał ho do službi. Pan pošol do koscela a dal mu od jedenac chižoch kľuče a od dvanastej ňe. Otveral totu dvanastu chižu, ta ju otvoril. Tam bula zaš tota ľiška bosorka, ta ucekla do ľesa. Von vzał temu panovi koňa, ta pošol za ňu do ľesa, prišol pod jedneho duba. Ulapel zajaca a pekol. Tota bosorka kričela z duba: „Juj, jak mi žimno!“ Von kričel: „Podz dolu, ked ci žimno!“ Zešla dolu a dala mu jeden prucik: „Uder teho koňa.“ Von uderel ho. Ostal koň kameň. Ked zešla dolu, ulapela jednu žabku, zdzala ju na paľičku, aji vona pekla... Tak hutorela: „Peč'e pan peč'enečku, budze jesc pan žabečku a ja peč'enečku.“ Von ju lapel za šiju a scel ju zadušíc, afe ňemohol, bo vona še mu ňedala. Vona ho vec svacela za hlavu a zadušela i jeho a šturela ho do duba gu bratovi. Vracel še najmlačči, vidzel, že už z obidvoch karboh krev č'uri. Ta pošol za najstaršeho drahu. A pošol do teho pana. Pital, še, že či ňemože u ňeho služic? Pan hutorel, že može. Pan mu dal kľuče od jedenac chižoch a od dvanastej ňe. Otveral totu dvanastu chižu s každím kľučem, ta ju otvoril. Ztamadz zaš ucekla jedna ľiška a to bula tota bosorka, co u pana služela, žebi ľudzi marňila... Ucekla do ľesa. Von vzał panovi jedneho koňa a pošol za ňu do ľesa. Ulapel zajaca, naklad ohňa a pekol. Bosorka kričela zaš zo stroma: „Juj, jak mi žimno!“ „Podz dolu, ked ci žimno.“ Vona zešla dolu a dala mu jeden prucik, žebi uderel svojeho koňa: koň ostal kameň. Vec mu vona dala zaš jeden prucik, žebi še sam uderel. Afe von ňeuderel še sam, afe tich koňoch. Zrobili še na koňe. Von vidzel, že še dostal do rukoch bosorki, i jeho braca, ta ju scel zadušíc. Afe jej povedzel, že jej odpušči, ked pov'e, že dze podzela jeho bratoh. Ta hutorela, že jich do teho duba šturela. Še jej pital, že č'o ma z ňima zrobiec, žebi odžifi? Hutorela, žebi višol naverch stroma, že tam jest žele, ta naj jim pocaha popod nos, ta že stauu. Vona sama jich mušela skrišíc. Voňi stanuli. Vec braca koňom kazaľi, žebi bosorku rozkopali a po calim švece rozručali...

Zo Siplaku.*)

178. §. Bol jeden pan, mal troch sinoch, a dal jich učic za pfebanoch. To se jim ňepačilo vecka. Ta povedzeli svojemu ocovi: „Pfebanstvo se nam ňepači, apo! Mi pojdzeme inakše remeslo se učic.“ „Ta, mojo sinove, i ja pojdzem s vama; odňesem vas na kočü.“ Tak išli das dva dňi, ocec zo sinama. Ta vec sinove ocovi hutorja: „Apo, vracce vi se domu, bo mi se ňebudzeme učic, pokľa vi z nama budzece.“ Tak vecka tote tromi braca vžali se a pošli do Iesa. Bol tam v Ieše jeden veľki buk a od teho huka buľi tri drahi. Tak vec oňi tromi sebe hutoreľi: „Mi se ňemožeme šicke tromi vjedno učic!“ „Tak vec,“ povedzel najstarši, „mušime se rozisc, bo se ňenaučime nič vjedno.“ Ta vec mlači povedzel: „Braca mojo lube, zrobme probu! Zarežeme do teho stroma, a ked voda budze z ňeho isc: ta se naučime daco!“ Ta vec zarezali z nožíkom do teho stroma. Ta išla voda z ňeho. Ta vec voňi se vžali. Ta jeden išol za jednu drahu, druhi za druhu, treci za trecu. A uradzeli sebe, že o sedzem roki se maju navracic na tote iste mesco gu temu stromu. Ta jak už sedzem roki prišli, ta se navraceľi šicke tromi, jak sebe uradzeli, na ten dzeň. Ta Iem jeden na druheho popatreľi, jak se zešli dovjedna a od radosci plakaľi šicke tromi. Vecka sebe dakus hoscinu zrobeľi a najstarši se pital mladšemu: „Jake ši se, bratu, remeslo naučel?“ Ta mu odpovedzel: „Bratu, to nič ňestoji, co som se naučel.“ „A preči povedz, jake ši se naučel?“ A von povedzel: „Hoc bi chto bul hoc i šarkaň dajaki, ked mu povim ‚zašpi!‘, ta muši zaspac!“ „To, bratu, dobre!“ Ta vec se pita stredňemu bratovi: „Ta ti se jake naučel?“ „Ta,“ poveda, „mojo remeslo tež nič ňestoji.“ „Ta vec Iem povedz, jake ši se naučil?“ „Ked popaham, ta hoc pod horama, pod skalama budze daco zamurovane, ta ho mušim vinajsc.“ Ta povedzel starši brat: „Ta vec to dobre, nič se ňestarajce!“ Tak vec tote dvomi braca se pitali temu staršemu: „Co ti se, bratu, naučel?“ Tak vec jim povedzel najstarši brat: „Mojo remeslo ňedobre; Iem pre furmana. Ked na mňe centi kladu, ta mi vše Iehčejši.“ Tak vec voňi se vžali, pošli do jedneho mesta, do jednej trakterňi a pitali se trakterňika: „Co tu za novina v mesce?“ „Nič teke,“ poveda, „Iem našeho najjašnejšeho čisara tri princezni šarkaňe ukradľi.“ Ta vec

*) Rozprával Andr. Behun, rodom zo Siplaku. Zápis v Košiciach na ev. fare 18. sept. r. 1898.

ten starši brat pital še strednemu, (+ střednemu) poda: „Bratu, či jich dostaňeme?“ A ten popahal, ta vec povedzel: „Dostaňeme jich!“ Tak ten trakternik pošol gu čisarovi a povedzel mu: „Jest u mňe teke trojmi panove, co bi jich princezi višlebodzili.“ Tak ten čisar kazal: „Icc a pošli jich heůka gu mňe!“ On pošol domu a kazal jim... Oni odpovedzeli: „Ked sce pan čisar, naj pridze sam po nas.“ A vec čisar prišol na jednim koču a odňes jich do svojego domu. Ta vec še jim pital: „Či dostaňece tote mojo princezi?“ „Dostaňeme jich, najjašnejši čisaru. Ale co nam daju za to?“ „No, ja vam,“ poveda, „inše nemožem dac, ked jich dostaňece, jak jednu jednemu za ženu, druhu druhemu a trecu trecemu!“ A vec jak jim to prišlubel, ta vec jim povedzel tak: „Ta co vam teraz mam dac na drahu?“ Ta ten najstarši povedzel: „Nam treba dzevec voli pečene i dzevec bečki vina i dzevec pečiva chleba.“ Tak tu vec še kral zastaral, že dze von budze mac teki voz, co šicko skladze na něm. Tak vec najstarši povedzel: „Ešči nam teki mech gu temu treba, co še do něho šicko spakuje i jeden porvaz, co kolo šveta obstaňe. Tak vec spakoval ten mocni do teho mecha šicko a vzał na hribet a kral še lem ulapil za hlavu: „Ked ti teki mocni, ta ti i moj burk prevraciš!“ Ta vec še vžali a išli tote tromi mladzenci. Tak vec išli dzeň, aj tri dňi. Odjedli i odpili z teho, co mali. Ta ten najmladši poda: „Už me nohi boľa!“ „Ta,“ poda, „vindzi na ten meh“... „No vidziš, už mi lehčejši!“ Ta oni zaš idu das za tri dňi dafej. Zaš i druhi brat povedzel: „Už i mňe nohi boľa.“ „Tak vec,“ podal mu starši brat, „vindzi i ti na meh, ked ce nohi boľa!“ Zaš starši povedzel: „Už mi lehčejši.“ Ta vec zaš išli tri dňi. Povedzel najstarši: „Ej, už i mňe nohi boľa!“ Najmlači: „Ta zruc totu zajdu!“ Stredňi gu najmlačemu: „Zejdzeme perše a tak naj zruc!“ Ta vec zešli a najstarši povedzel jim: „Braca, či to ešče daľeko tote princezi?“ A vec popahol ten stredňi a podal, že ňe daľeko už. Jak povedal, že už ňe daľeko, ta hutoril ten najstarši: „Nanosce mi skali do meha!“ Jak mu nanošeli tote skali, vzał jich na hribet a išli ešče za jeden dzeň. Tak vec pital še zaš strednemu bratovi: „Či ešče daľeko?“ A on popahal: „Hop,“ poda, „už zme tu!“ „Ta zruc totu zajdu.“ „Ej,“ poda, „ja ju zrucim, afe zejdzice dolu!“ Jak zrucel totu zajdu, — až tote hori zahučeli!... Tak vec pojdze ten stredňi brat pod jedneho kraka a opatri — tam veľke dzvere. Tam buli železne dzvere a na tich dzveroch jedna veľka kladka jak korec. Tak vec mu podal brat stredňi: „Ale jak

jeho vlastnu a orubal mu šicke petnac hlavi. Ta vec princeže povedzel tak: „Sberaj še, bo už ci sestri hotove obidva... I ti še sberaj; ja vas višlebodzil šicke tri!“ Tak vec voñi išli z radoscju až gu tej velkej dzere. Tak vec uvjazal najstaršu princezu na porvaz a vicahli ju tam hore. Ta zaš i sredñu. A tam hore še nadmahnul jeden čarnoknežnik. Tak vec von jim povedzel: „Mušice i mñe dac z ñich jednu!“ „Najstaršu ci ñedam,“ povedzel ten mocni, „bo to moja!“ Ta čarnoknežnik povedzel: „Ta sredña moja muši bic!“ I sredñi povedzel: „Totu ja ci ñedam, afe,“ poda, „vicahñeme tu trecu, ta tamtu ci dame.“ Ta vec jak ju vicahli totu trecu, ta ju dali čarnoknežnikovi. „A s bratom co zrobime teraz?“ pitafi še čarnoknežnika. „Zohabce ho v dzere a zaprišahñice še a ñepovecce jeden na drugeho u stareho krafa, ked še budze pitac.“ Ta vec zaprišahli. Spuščili po teho najmladšeho porvaz. A ten bol v tim času pri tatošikovi ho zohnac. Ta ten tatošik mu povedzel: „Ñešedaj na ten spuščeni porvaz, afe uvjaz na ñeho skalu na teku vahu jak ti važiš, ta uvidziš, co še s tim stañe.“ Von uvjazal skalu. Tak cahali, cahali, da na poñi, odrazu puščefi toten kameñ dolu. Tu mu ten tatošik tak povedzel: „To bi še i s tebu bulo stalo i tebe bi buñi puščifli, bo ce scu zabic.“ Tak vec von začal plakac, že co von teraz tam budze robic? A tatošik mu povedzel: „Ñeplač, i mi pojdzeme z ñima vjedno.“ Afe mu povedzel ešči ten tatošik: „Šarkañe maju tu ešči jednu staru macer a ma vona teke tri veci: Nožñički, co sami strihaju, hernadfe, co sami štrikuju, i teku masc, co ked porubaneho, pošekaneho z ñu pomasci, ta stañe. Ta idz a pitaj tote veci. A vec i ju porubeš, žebi nam daco ñezrobila. Tak vec von pošol a pital šicke tote tri veci. Von pital: „Babo, daj totu masc, co ked porubaneho z ñu pomasci, ta stañe!“ „Ja ñemam, dze bi ja vžala.“ „No mušiš dac, daj!“ Jak mu dala, uderil ju o žem: „A teraz daj tote nožñički, co sami strihaju, i tote hernadfe, co sami štrikuju.“ Tak vona dala šicko; odrubal jej hlavu. Ta pošol gu temu tatošikovi: „No už som tu zo šickim, a teraz jak ja pojdzem?“ „Ñič še ñestaraj, Iem idz a priñeš ten kantar, co tam viší, dze najstarši šarkañ leži.“ Pošol i po ten kantar a vžal ho ztamadz. Ta mu ten tatošik povedzel: „Vilož na mñe ho!“ Viložel ho a povedzel mu tatošik: „Šedñi na mñe!“ Von šednul, tatošik raz skočel i doraz z dzeri vonka bol. Najmladši vidzel, jak še vedu tote tri pari popod ruki, už ñedaleko krafa buñi, a gu ocovi princezoh dohodzefi. Janko na tatošiku jich

dohoňil, afe se jim do znamosci ň-dal. Voňi pošli z radoseu gu ocovi, čisarovi. I bulo o paru dňi vešeľe. Najmladši, Janko, pošol do jedneho sabola za tovariša se ponuknuc. A to ten tatoš teku radu mu dal... O paru dňi malo bic vešeľe. Tota najstarša princeza dala sebe u teho sabola šati robic, dze bul Janko. Ta vec teke jej zrobel, co ešči teke ňebulo hirovac. Ta to se jej barz pačilo. Pitala se: „Dze to voňi se tak naučili strihac, stari pan?“ „Ta dostal som jedneho tovariša teraz, von zna tak strihac. „Scela ja bi ho uvidzic, jak to, že von prez meraňia teke šati zrobi?“ „No šak je tu v varštaku!“ Tak ten stari pan pošol po teho tovariša. „Podz lem, Janku, paňi princeza sce ce vidzic!“ Tak von pošol, a obdarovala ho. O paru dňi i sredňej vešeľe bulo, ta i tota dala sebe šati robic a tej ešči raz krajši zrobel. Tak vec i tota pošla po tote šati a oprobowała jich na sebe a barz se jej pačilo. I tota vec teho tovariša obdarovala a povedzela mu: „Naj pridu aj oňi na tote vešeľe, Janku!“ Ta von povedzel: „Ja ňepojdzem, stari pan majster naj idu: ja mam veľku robotu, ja se zareknul, že ňepojdzem na vešeľe.“ A vec ten stari pošol i zo svoju paňu. Tak tam vešeľe stalo a von, Janko, pošol do zahradi a plakal... Ale potresol s tim kantarikom, co zo svojeho koňia zejmol, tak prišol koňik gu ňemu a pital se ho: „Co sceš, Janku?“ „A či ja bi ňemoh na tote vešeľe isc mojemu bratovi?“ „Ba jak ňe, pojdzeme, afe mušiš mac kraľovske šati.“ Mal doraz i šumne hadvabne šati a na čapce zlati lanc. A ten koňik se na tekeho koňia spravil, co aňi tekeho vecej na švece ňebulo!... Tu von pošol na dvor, dze toto vešeľe bulo. Ta vec ho tam šelijake kraľove volali dolu s koňia. „Ja ňemožem isc, bo ja veľki litir, ja mam veľku drahu preci sebe. Ale ked laska od mladeho, jeden pohar vina vipijem!“ Tak vec mladi mu dal pohar vina. Bulo i trecej princeže o paru dňi vešeľe, afe vona aňi ňescela isc do teho majstra, žebi jej šati zrobel, bo se ňescela vidac za čarnokňežňika. Lem vše plakala. A vec jej ocec preči rozkazal do teho sabola isc a dac sebe jedne šumne šati zrobie, teke jak i sestri maju. Ta jej zrobel ešči raz krajši jak sestri jej mali. Jak už mala isc na prišahu a obľekla na sebe tote šati, lem vše plakala a ňescela koňcom isc s čarnokňežňikom na prišahu. Janko zaš zatresol s kantarom a prišol gu ňemu tatošik a pital se ho: „Co sceš, Janku?“ „Ta teraz tota priceza se vidava, co moja mala bic. Jak to budze?“ „Tvoja budze, ňeboj se!“ Jak už vešeľe stalo, — bul tam i sabolski majster s majstrovu,

Janko tež pošol na jednim šumnim č'arnim koňu. Mal na sebe šumne hadvabne (+ hadbavne) šati. Hodzi tam po dvore a pitaju ho princove, žebi zešol dolu s koňa. „Ja ňehodzen, bo ja velki litir, a mam veľku drahu pred sebu. AŤe ked laska od mladeho, jeden pohar vina vdzečŇne vipijem!“ Ta tu tamte braca jeho kazali č'arnokŇežŇiku, žebi zaŇesol Jankovi vina. Ta von Ňesol s veľkim strachom toto vino a daval mu. A braca ešči daŇej ho pophali gu temu koňu, aŇ se calkom gu koňu dostal... koň kopnul, doraz se č'arnokŇežŇik na kolimaŇ rozlal. Janka zlapali doraz a sceŇi ho štrofac. „No,“ poda, „ked moj ho koň zabil, veŇŇem ja totu princezu!“ Tak doraz pristalo cale pokoleŇe... Je vešeŇe, i tote tri princezi šedza za stolom i s tamtima jeho bratami dvoma. Pita se jich vec Janko: „Dze princezom tote šati strihali?“ „Ta tu jeden stari sabol nam šel.“ „Dze je? Ja bi ho rad vidzec.“ Von prišol. „Ta či oŇi šiŇi tote šati?“ „Ňe, mam tekeho tovariša, co to зробel.“ „Ta dze je?“ „Doma je!“ „Naj idu po Ňeho, ja bi ho rad vidzil.“ I pošol i prišol prez Ňeho. Janko: „A poznaŇi bi ho?“ „Poznal bi ho.“ Ňepoznal ho. „S kim hutora, to on; ja bul jich tovariš, chtori tote šati зробel. Ja tote tri princezi višŇebodzel od šarkaŇoh. Mojo braca mŇe sceŇi zo šveta zmarŇic, aŇe ja tu, a veŇŇem najmladšu princezu za ženu“... Svojim bratom odpuščil a kraŇoval. Stari bočkor novi remeŇ, aŇ naveki vekom amen.

Z Rozhanoviec.*)

179. §. Bol jeden chudobni človek a mal veŇo dzeci. TeŇo mal dzeci jak na r'ečici dzerki, ešči jedno vecej. Ňemal von co jesc. Jak mu ešči raz žena zŇehla, Ňemohol sebe jak poradzie. Ňemohol v calim valaŇe dostac kresneho occa, aŇi kresnu matku. Ta von se zobral, išol sebe na druhi valal hŇedac. Išol prez jedneho Iesa, stretnul ho jeden stari dŇadek. Poveda: „Dze ti idzeš človeče?“ „Ta idzem sebe, pan ocec, hŇedac kresneho occa.“ DŇadek povedzel, že von mu pojdze za kresneho occa. Ten človek odpovedzel: „Ta uŇ kresneho occa mam, aŇe ešči kresnu matku Ňemam.“ DŇadek mu odpovedzel: „Pojdze ci moja žena. Najutre rano priŇeš dzecko ku koscelu, ta mi ce budzeme tam čekac.“ Ta uŇ von jich rano

*) Rozprávala Anna *Dabolko*, rodz. *VardzaŇ*, asi 40-ročná, rodom z Rozhanoviec. Zápis v bývaní p. uč. Jozefa N. Fedáka 27. júla r. 1905.

tam čecal s dzeckom. Vecka von jim povedzel: „Už ja vas tu davno čekam, mojo lube kmotrove!“ Jak dzecko pokerscifi, von jich vžal do sebe a hutori kresni ocec i kresna matka, žebi daco žedfi i vipifi... Von jim povedzel: „Mojo lube kmotrove, nemam vam co dac, aňi odrobinu!“ Voňi mu odpovedzeli: „Lubi kmotre, mace, afe ńescece dac!“ Von: „Nemam aňi odrobinu.“ Vžal še chudobni prečik a pošol do komori... Tam mal už jeden chleb i jednu kantu vina. Jedfi a pifi a všicko vse v calosci bulo. Jak še rozchodzeli, tak kmotrove dafi do križma temu dzecku: „Ked budze plakac, ta mu budu zlate perli z oč Iecic, a ked še budze šm'ejac, ta mu budze zlata ruža z ustoh kvitnuc. O šedzem roki pridze kresna matka, a dzecko vežňe.“ Zatim mal še dakus dobre ten chudobni človek, ta ńechcel už dac svojo dzecko kresnej matki. Vikopal pod stolom dz'eru a tam ho skrel. Prišla kresna matka, kriči na oblak: „Kmotre, kmotre, doma sce?“ Von odpovedzel: „Doma, doma!“ Vona: „Ta či mojo dzecko žije, moja Marijanka?“ Von odpovedzel: „Vera vona už ńežije, vona už umarla!“ Vono skričelo zpopod stola: „Doma som, kresna, doma, ja ńeumarla!“ Kresna prišla, ho vžala zo sebu. A to bula Panna Marija, zakleta. Vona še vse kofisala doma v trinastej chiži v ohňovej kofisce. Dala Marijance doma od dvanas chižkoh kľuče, do trinastej žebi aňi ńepopatrela! Dzevče še bavelo zo zlatim jabľukom. I našlo vono kľuč od trinastej chižki. Vono ju otvorelo: Tam še Panna Marija kofisala! Tam mu zlate jabľuko do kervi spadlo, bo tam krev bula. Dzivče še zľeklo, ta chižku zamklo nazad... „Marijanko, co ši vidzela, ked ši do trinastej chižki patrela? Povedz, bo ce z oblaka zrucim, ked ńepoviš, co ši vidzela?“ Vona: „Zrucice me, ńezrucice, ja ńič ńevizdela“... Tak vona ju vžala a zrucela dolu na jednu luku. Hodzel jeden kraľ na pošovačku. Tak von ju našol, i ju vžal za ženu. Ked vona už bula v čeži od ńeho, kraľ mušel isc do vojni. Jak zľehla, prišla tota kresna matka do ńej: „Marijanko, co ši vidzela, ked ši do trinastej chižki patrela?“ „Ja ńič ńevizdela!“ „Rada vidziš toto dzecko?“ „Rada.“ „Ta ci ho vežňem.“ „Vežňece, ńevežňece, ta ja ńič ńevizdela!“ Ta jej vžala toto dzecko a jej umazala usta s kervu, jak bi ho Marijanka žedla... Pisaľi kraľovi, že teku ženu ma, co dzeci je. Kraľ: „Poručeno Bohu, ked ho žedla; tak Panboh dal, tak muši bic.“ Na druhi zavod zaš vona bula v čeži, zaš druhe dzecko jej tak vžala kresna matka. Zaš še jej pitala: „Marijanko, co ši vidzela, ked ši do trinastej chižki patrela?“ Vona že ńič

nevidzela... „Ta rada vidziš toto dzecko?“ „Rada.“ „Ta ci ho vežňem, i toto druhe.“ Vona: „Vežňece, ňevežňece, ja nič nevidzela.“ Vžala jej zaš i toto dzecko druhe a jej usta s kervu zaš pomazala a ju zaňemela. I na trecim zavodze zaš zostala v č'eži a kral zaš pošol do vojni. Zaš ku ňej prišla kresna matka: „Marijanko, co ši vidzela, ked ši do trinastej chižki patrela?“ Vona povedzela, že nič nevidzela. „Rada toto dzecko vidziš?“ „Rada.“ „Ta ci vežňem i toto trece dzecko, ked ňepov'eš.“ Poveda: „Vežňece, ňevežňece, ja nič nevidzela!“ Kral še už na to pohňeval, že už i trece dzecko žedla, tak dal navožic kopu dreva a dal zapalic toto drevo. Už ju vežňi, Marijanku, spalic... Afe tota jej kresna matka furt kričela: „Pardon! ňetreba ju rucic do ohňa, povel ja ňedejdzem!“ A kresna matka s tima trojoma dzeema lecela... Tak jej priňesla šicke trojo dzeci, poveda: „Tu maš, Marijanko, svojo dzeci. Ti mňe višľebo-dzila s tim, že ši ňevivolala, co ši vidzela v tej trinastej chizce!“ Ta z kresnej matki spravil še holubek a odľecela. Marijanka vecka zostala zo svojima dzeema i zo svojim mužom (+ chlopom).

Zo Žiroviec.

180. §. Bol jeden kral v šedzemdzešatejšedzmej krajine.*) Dal zbudovac jednu kasaren, afe v tej kasarňi ňehodňi bufi vojaci bivac, bo v ňej bivali dabľi... Dal še jeden husar na report zapisac pred kapitana. Pan kapitan kraľovi meldoval, že jest teki husar, že von za tri noce vižeňe dabľoch z kasarňi, že budu tak vojaci bivac tam jak indzej... Husar pital sebe od kraľa jeden korec orechoch a jeden korec olovenich kul Koch. Aji pital sebe, keľo treba, vitrioleju. Aji pital sebe vina, keľo mu potrebno, i cigarovi. Kral mu šicko dal. Prišol v'eč'ar dabol, pital še husara: „Co ti tu chceš?“ Husar: „Ňič, nič, bratu, ľem podz do chiži, podz, budzeme še kartac i pic vino!“ Dal dabľoj vitrioleju mesto vina. Ďabol mu povedal, jak vipil: „Co to za škrentni napoj?“ Husar ňepovedzel aňi slova, afe vipil pohar vina. Potim dabľoj dal kulku zakušic a sam kusal orechi. Ďabol mu poveda: „Ta jeke ti zubi maš, že ti rozkušiš kulki a ja ňehodzen?“ Husar nič, ľem na ňeho poveda: „Podz še kartac!“ Jak še pokartovali, dal zaš dabľovi vitrioleju a sam vipil

*) Túto i nasledujúcu prípviedku rozprával Juro Vavra, 61-ročňý, ľut'erán, rodom zo Žiroviec. Zápis v Žirovciach v bývaní Jána Mitriša 30. júla r. 1905.

vina. Zaš kusal đabol kučki a husar orechi. — Išče raz še hrafi na karti; i na treci zavod. Zaš đabol vipil pohar vitrioleju a husar pohar vina. Jak vipil đabol tot treci pohar, ta še rozfal na kolimaž. Ta už jednu noc husar prebol. Rano prišla ho patric patroľ, že či žije? Pitali še ho, ked ho našfi živoho, že či ma šitkoho dosc? Von povedzel: „Mam dosc šitkoho, ňetreba mi nič.“ Prišol v'eč'ar druhi đabol, pital še husara: „Co ti tu chceš?“ „Nič, nič,“ poveda, „Iem pridz do chiži, budzeme še bavic na karti.“ Jek še bavefi na karti, dal đablovi husar pohar vitrioleju a sam vipil pohar vina. Dal đablovi kučku a sam zakušel orech. „Co to za škrentni napoj?“ Husar ho volal zaš na karti hrac. Hrafi, dokeľ maľi dzeku. Zaš husar dal đablovi vitrioleju a sam vipil pohar vina. Dal đablovi zakušic kučku, a von sam kusal orechi. Ta đabol povedzel: „Jeke ti maš zubi?“ Đabol vipil treci pohar vitrioleju, ta še rozfal na kolimaž. Prišla rano patroľ gu husaroj, že či žije? Pitala še ho zaš, či ma dosc šitkoho? „Mam dosc, ale od ošv'ecenoho kraľa pitam štangu železnu.“ Dali mu štangu. Prišol už treci v'eč'er. Prišol gu ňomu treci đabol. Pital še ho đabol: „Co ti tu robiš?“ Tot đabol ňechcel už aňi karti hrac s husarom, aňi pic nič. Đabol povedal Iem to: „Toho budze kasaren, chto prebije prez mura dzeru zo štangu“... Husar na đabla: „Ti prebijaj dzeru perši!“ Ta đabol prebijal. Husar vidzel, že už ňevefo treba prebijac, ta na đabla: „Idz ti vonka a budzeš sluchac, či išče daľeko treba rubac zo štangu.“ Ta đabol višol a sluchal pri mure. Husar prebil dzeru a povedzel: „Daj, bratu, ruku, budzeme merac, jeki mur hrubi?“ Dal mu đabol ruku prez mura, ta husar đabloj zo železnim kľinom ruku zaklinoval. Prišla rano patroľ. Đabol viši za ruku dolo' murom. Patroľ pošla heť gu panoj čisaroj, že husar đabla ulapil. Pan čisar to aňi ňeveril, dokeľ sam ňeuvidzel. Obecal mu svoju princezu za ženu. Đabol tak povedzel husaroj: „Puš' me ztadzik, ňigda tu vecej đabol zaden ňepridze“... A ňigda do tej kasarňi už đabfi žadne ňeprišfi.

181. §. Bol jeden pan s paňu a maľi jednoho sina a tot sin umer. Išol jeden človek hore mestom poskakujuci a to bol teki klamar. Zavolala ho paňi do chiži, ta še ho pitala, že co von tak poskakuje?“ „Ta ja z ňeba spad, ta bižmi zaš tam chcel viskočic!“ Paňi še ho opitala, že či jej sina ňevidzel na tamtim švece i že jak mu tam? „Barz mu tam dobre, v kancelarňi piše, ale še stara, bo bal budze a ňema šati šumne, aňi peňezi.“ Ta še ho paňi opi-

tala, že kefo bi mu bilo treba pežeži na bal? Von: „Das tristo zlati še mu prida.“ Pañi mu jich dala. Prišol pan domoŭ, panoj še chvařela, že jednomu ěloveku dala tristo zlati pre sina na bal do řeba . . . Pan poveda na lovasa: „Chtori koň najřepši zna b'ehac, toho mi ošedlaj!“ Pan šednul na koňa, dohoñil klamara u jednoho řeřika, aře klamarov chlapec pošol uř napredok s vozom. Tot klamar mal kalap polořeni na drahu a trimal ho s ruku pricisnuti . . . Pital še ho pan: „Co ti tu robiř?“ „Ja tu zlatoho vtaka trimam!“ Pan poveda na klamara: „Āujeř, řevizdel ři tu jednoho isc na vořiku?“ Klamar: „Ba jak ře?“ „Ta dam ci toho koňa, řebi ři ho ulapil, a ja budzem trimac tvoj kalap.“ Klamar na koňu pošol, — ta še řevracel. Jak še pan řemoh klamara doěkac, dzvihnul kalap, řemal pod ñim řiě . . . Zahreřil a povedzel: „Ta ti bul vlastni klamar!“ Pridze domoŭ gu paņej a še skarži: „Oklamal tebe, . . . aji mře oklamal!“

182. ř. Buři dvojo řudze, maři dvojo dzeci: Janiěku i Hařiěku.*) Ta tak še mac dohvarjala z oěcom: „Mužu moj, mohři bi řme toho chlapca zarezac.“ A muž: „Řeno, ked řme ho doteraz chovaři, ta uř mu dajme pokoj!“ Muž pošol rano na pořo kořic a řena zostala s dzecmi doma. Ta vona gu ñim hutorela: „Dzeci mojo, idzce na drevo a chtore skorej pridzece, dostaņece s maslom ěřeba.“ Tak chlapěik skoro dreva nabral, aře dzevěe ěhcelo veěej nabrac, ta še dluřej zabavelo. Jak priřol Janiěko, ta povedzela mac: „Idz do suřeka, veř sebe masla, pomař sebe ěřeba.“ Jak chlapěek še řiřel do suřeka ta matka vřala topor, odrubala chlapcu hlavu. Jak mu ju odrubala, ta uř na obed navarela z chlapca pořeuku. Jak uř bol obed, ta hutori mac: „Hařiěko, veř oěcoj, a odņeř mu ob'ed.“ Jak vona mu odņesla tot ob'ed, ta oěec še pital: „Dze Janiěko?“ bo von uř merkoval, že ho mac zarubala, ta že z Janiěki navarela pořeuku. Oěec uř řemoh aři jesc, barz bol zastarani. Jak von pořeuku ř'ed, veěka m'esko jed a kostki odrucoval. Dz'evěatko, jak vidzelo, dze on kostki odrucoval, ta do fartuřku kostki posberalo. Jak iřlo domo', tak pod jednoho kraěka sebe kostki posadzelo. I vera z tich kostkoch jeden barz pekni vtak viros'. Tak tot vtaěok viřol napoledņe na ěižu gu kominu i zaěal sebe rozkořne řpivac.

*) Tuto i nasledujřcu řpoviedku rozpřavala Anna *Přichta*, dievěa ruskej viery, rodom z řiroviec. Zřpřis v řirovciaěh u Jřana Mjřriřa 30. jřřla r. 1905.
Slovenskř reě

Tak sebe špival: „Mac me zarezala a otec me ž'ed, Haňička, šestrička kostki ze mňe pod kračka zasadzela, a ja virozumni vtak, špivam sebe tak!“ Tam išol jeden teki chudobni človek, co vozil po valaloch galunki i na sukňe. Tak von zašol do tekej hřibokej jami, co ňemoh aňi rušic. Tot vtačok mu tak hutorel: „Človeče! Ja ci spomožem v tvojim sužeňu, ja ci vimentujem tot voz z jami (+ dolini), ked mi daš toto, co ja budzem žadac!“ Tot človek mu tak hutorel: „Dam ci vtačku co žadaš, lem me vimentuj!“ Ta vtačok žadal na jednu sukeň i tam dajeku pantľičku, i tri refi na jopku. Vtačok začal zaš špivac na komiňe: „Mac me zarezala, otec me ž'ed, Haňička šestrička zo mňa kostki pod kračka zasadzela a ja virozumni vtak špivam sebe tak!“ Haňička to čula, pošla pod štrechu a patrcla na toho vtaka. Vtak jej spuščel toto, co jej vidual, od toho človeka. Jak vona to vžala, pošla z radoscu gu ocovi do chiži. Išol druhi voz, co vez čapki i gubaňe. Tot voz do isteť tej jami zašol, co i tamtot. Tot vtačok sebe špival na chiži a tak povedzel tomu človeku: „Človeče, ja i tebe vimentujem z teť jami, ked mi daš, co budzem žadac.“ Tot človek tak povedzel: „Dam ci vtačku, co žadaš, lem me vimentuj z teť jami!“ Tak von pital jednu čapku i jednu gubaňu. Ta sebe zaš začal rozkošňe na teť chiži špivac a Haňička oteť tak povedala: „Apo, idzce von, ked mňe ten vtačok dačim obdaroval, ta i vas može obdaruje.“ Otec pošol pod štrechu a tot vtačok s teť štrechi spuščel čapku i gubaňu. Otec pošol gu žeňe z radoscu, že i jeho vtačok už obdaroval. Jak otec darunok dostal od vtačka, zaš tam išol voz, už terci. Ta pitňe do teť jami zašol, co i tamtot. Mal na vože č'eške kameňe. ňemoh z teť jami še vimentovac. Tot vtačok zaš i jemu povedal: „Človeče, ja ce vimentujem z teť jami, ked mi daš, co ja budzem žadac.“ „Ja ci dam vtačku co požadaš, lem me vimentuj.“ Vtačok žadal najč'ežši kameň, co bol na vože. Vtačok vžal kameň a zaš z ňim lccel na totu štrechu a zaš sebe začal špivac: „Mac me zarezala, otec me ž'ed, Haňička šestrička zo mňe kostki pod kračka zasadzela a ja virozumni vtak, špivam sebe tak!“ Muž na ženu hutorel: „Ženo, ked nas už dvojo ten vtačok obdaroval, ta može, že i tebe obdaruje“ . . . Žena pošla, stanula pod štrechu, tak tot vtačok zrucel jej tot kameň na hlavu, co ztamadz s mesca ňigda ňestanula. Tot vtačok še vec stras na tekeho pitneho chlapca jak i predtem bol. I doteraz žiju, ked neumarli. Išol džad od Rosa-novec — moťej pripovedce koňec.

183. §. Buŕi dvome braca. Jeden bol chudobni a druhi bol barz veľki bohač. Tot chudobni ňemal vecej pri svojej duši jak jednu kravičku. Tak už vidzel, že nema co ž'esc zo svojima dzecmi i zo svoju ženu, tak hutorel na ženu: „Ženo, už muším s totu kravičku isc na jormak, bo už ňemame co ž'esc i mi ňehodni bic dafej o hladze.“ Tak žena mu vimetla ostatnu mučku z bački a upekla mu na drahu jeden vakarovik. Von vzał i sebe i kravce tam co mal a išol na jormak i s bratom bohatim. Poken do jormaku dešol, ta i svojo co mal ž'ed i kravka mu šitko žedla. I stalo še, že on kravku na jormaku ňepredal. Barz še staral, jak von domo' dejdze o hladze i co budze s dzecmi jesc, kedz už nema ničoho nič? Barz bol lačni, co už ňemoh od hladu vitrimac. Kravce, co tam dzejeke kočiše karmeli, posberal pō draže, ta jej dal, a sam už nemať co ž'es'. Ta hutorel na brata: „Bratu, pre Boha ce pitam, daj mi hoľem na raz do ust.“ A brat mu tak povedal: „Dam ci, ked daš sebe jedno oko vidľubac. Dam ci falat opreska i porciju paľenki.“ Chudobni človek tak povedal: „Bratu, už teraz mi ňehodzen vižic na švece, co vidzim, a jak ši dam vidľubac oko, ta už zahiňem i zo svojima dzecmi“... Jak ho raz hlad dop'el, dal sebe oko vidľubac. Tak mu brat dal toho opreska i porciju paľenki. Prekušel a išol s Bohom dafej. Pridu do druhej karčmi, zaš tak barz še vilačnel, ta zaš sebe pital od brata... „Dam ci bratu, i teraz, ked daš sebe i druhe oko vidľubac.“ „Jak už dam i druhe, ta ja ňehodzen aňi gu svojim dzecom dejsc; daj mi jesc teraz a oči až doma vidľubeš, bo išče aňi totu ostatnu kračku mi ňebudze mac chto povesc.“ „Vera bratu ja ci tu jesc ňedam, ked ňedaš sebe i druhe oko vidľubac. Ja i tebe odvedzem domoũ i kračku ci.“ Jak už ňemoh dafej hladu vitrimac, tak dal sebe i druhe oko vidľubac. Už ňemal aňi jedno. Co mu brat tam dal, ta žed i krauce mu daco rucel... Išli dafej. Jak išli, ta prišli do jednoho barz veľikoho Iesa. Jak prišli nastred Iesa, tam pitne utrafeli pod šibeň. Bohati brat hutori na chudobnoho: „Bratu, ostaň ti tu, ja idzem dafej na stranu, ta do tebe pridzem doraz.“ Jak von ho tam ochabel, po ňeho ňigda vecej ňeprišol. Vzał še i s kravku, ta pošol domu. Dzeci jak še doznaľi, že brat ocoũ už tu, pošli še pitac, že či ňe- idu i jich ocec. Tot bohati brat jim tak hutorel: „Ja vašoho occa na jormaku ňevizel, ani ja še z ňim ňezešol.“ Tak plakaľi dzeci i s maceru; už ňemohľi od hladu aňi vitrimac.

Jak tot chudobni zostal pod šibeňu, ta Panboh zoslal z ňeba tekich troch vtačkoch, co mu hutorefi: „Idz, človeče, na koľenoch dajak, smikajuci, ta na jednej lúce najdzeš jednu studzeňku, pri tej studzeňce jest teka trava, co ked s totu vodu oči vimiješ, a s travu še pouceraš, ta doraz prepatriš“ . . . Von pošol jak mu tote vtački hutorefi, lem išol . . . ta dešol gu tej studzeňce. Jak s vodu oči sebe počapkal a s travu še pouciral, doraz prepatrel! Ta barz še zradoval, lem še zarmucoval, že jak pojdze gu svojim dzecom, ked nema aňi krački aňi ničoho pri svojej duši? Ta co budze s dzecmi jesc? Prileceli tote tromi vtaki zaš gu ňomu, ta tak mu hutorefi: „Chudobni človeče, už me ci jednu poradu daľi, ti ši prepatrel na oči! Teraz ci dame druhu poradu, že budzeš mac i co jesc s dzecmi!“ Dalej hutorefi: „V jednim valale voda skapala, vodi ňet nič, idz prez toho Iesa, trefiš na jednu ľuku, tam najdzeš jednu studňu a na ňej veľki kameň privaleni . . . Ti ho ňeodkuľaj, aľe idz perši do valala do karčmi. Tam povedz ľudzom, že tak i tak . . . ti jim vodu puščiš, ked ci dobre zaplaca.“ Tak še stalo. Ľudze mu veľo peňezi obecaľi, lem naj jim vodu pušči . . . Von pošol natotu ľuku, odkuľal ten kameň, už maľi ľudze dase vodi. Pošol nazad do valala, ta teľo mu dukatoch zľatich daľi, co ľedvo jich poňes domo? Jak prišol gu svojim dzecom, barz še zradovali. I plakali, že dze bol teľo. Von jim šicko porozpovedal, že jak še z ňim vzdzelo, že mu brat oči vidľubal . . . Rano jim kazal, žebi pošľi do brata mu po korec, co pomeraju peňezi. Aľe jim tak povedzel, žebi ňepovedzeli, že naco jim tot korec. Dzeci pošľi. Pital še jich bačik, že co budu s tim korcom merac, že aňi pšeniči ňemaju ani nič, ta naco jim tot korec? Dzeci s korcom prišľi domo, ta pomerali tote peňezi, aľe dzeška na obručku še uľepel jeden dukat. Jak poňesľi korec, ta bačik patrel, že co z ňim merali, či še dagdze daco ňezapchalo? . . . Ta jak obracel korec naspak, ta našol tam jeden dukat zľati, doraz popchnul do brata chudobneho, že zkadzi vzał tote peňezi? Tot brat chudobni mu tak povedzel: „Bratu, daj sebe tak oči vidľubac jak i ja, ta i ti teľo peňezi priňeseš!“ Bohati brat tak hutoreľ: „Ta vidľub mŕe oči, bratu, a povedz me tam na toto mesco, dze ja ce tedi ochab'ľ!“ „Ja ci to vdzečňe teľ zroblem.“ Tak vidľubal mu oči a poved ho tam pod totu šibeň. Jak ho tam ochab'ľel, tam zostal. I tam je i doteraz, ked ňeumar.

b) **Osnovy východoslovenského nárečia
pomiešaného.**

a) **Podrečie zemplínsko-ungské.**

Zemplínska stolica.

Z Trebišova.*)

184. §. Dakedi vojaci služili po dvanac roki, ta šicko i dobre i podle znali. Buť jeden vojak, — Jančo mu bulo meno, — co figli robiť. Ta raz zrobiť taki figel... Kačmar mu hutori: „Janču, ja mam tri vepri a mam dobrich psoů, keď voňi mi toti vepri viňu z moho dvora od tich psoů, ta ja jim toti vepri podarujem!“ Vun vec tak zrobiť: Vzáť sebe pajtašoů a oňi našali piva pre tich veproů do valova, a rucili dnu koľač, žebi še ulapili jesc a pic. Jak buľi už veprove spiti, ta jich toti pajtaši poobľikali do vojenskich šat i tak jich vojaci povivodzali ztamadz jak pijanich vojakoů. A jeden vojak zabavjaľ psoů. Vec jich povedli do truparňi pri kasarňi, ta tam jich do por'adku priňešli, zobľekli jich a daľi pod plachtu, že to mertve ceľa. Rano prišoľ kačmar, ta hľeda veproů, veproů ňit. Pošoľ do kasarňi, bo vedzeľ, že tam muša buc... Ta mu kapitan dozvoľiľ hľedac. Šadzi hľedaľ, aľe ňenašoľ. Buľ i v totej chiži, u truparňi, dze buľi veprove pod plachtu prikriti, tak vipatraľi jak mertve ceľa, aj štiri švički pri ňich horeľi. Mišfeť, že to vojaci mertvi, i kľeknuľ na koľena i pomodľiľ še, jak običaj pri umartich...

Tak še vun pomodľiľ pri svojich veproch ukradenich. Ta vojak vihral zastaůku.

Zo Sečoviec.)**

185. §. Ddze buľ tam buľ, buľ jeden sklepar i skleparka, maľi voňi jedno dziůče, co mu buľo meno Lenorka. A barz bohate ľudze buľi. Tak voňi toto dziůče do škoľi davaľi. Vono take ľlupe buľo jak huska, aľe dze še vzáľ tam še vzáľ jeden pastir u tim mesce. A vun maľ jednoho chlapca, co mu buľo meno Jančo. Daľ ho do

*) Rozprával Michal *Ďurišin*, 64-ročný, gréko-katolík, rodom z Trebišova. Zápis v Trebišove v not. kancelárii 17. okt. r. 1904.

**) Rozprával Ján *Benedek*, kalvín, rodom zo Sečoviec. Zápis v Sečovciach v hostinci Jámbora 16. okt. r. 1904.

školi a tot chlapec tak se fajne učil, co o dva roki už barz fajne druhi dzeci vun učil, ta i totu Lenorku. Tak jeden čas prišla vona domu na obid. Apo i mama se jej pita: „Lenorko, či ti už znaš daco?“ „Apo, ja už znam daco!“ „Ta, chto ce naučil?“ „Ta pastiroŭ Jančo.“ „Vun ce učí?“ „Hej!“ „No, ta znaš co, vez cukru do papira a daj mu... A tak mu povidz, že bi ci ukazoval šicko, co vun zna.“ Tak dziuče nabralo zos sklepu do papira cukru, pošlo do školi a ponuklo cukru pastirovomu Jančoj. Vun cuker vzał a tak išče lepši ju učil. Dziuče prišlo iz radoseu domu: „Apa, mama, jak ja mu cuker dala, tak vun mŕe išče lepši učil.“ „No tak mu povidz, že bi taki dobri buł a prišoł na večar do nas i s tobu jak vijdzece zo školi.“ Lenorka pastirovomu Jančoj to povedzela; vun se zradoval. Tak dumał, že joho tam na cuker volaju. Tot pan sklepar i paŕi skleparka dobre ho opatrefi. A vun — barz plani šatki mał na sebe. Ta pan sklepar pomerjal ho, jaki je veľki a jaki hrubi aji jaki čižemki mu trebało a tak mu povedzel: „Idz, Janču, domu, ja tebe najutre taki šati dam ušic, co vecej chlapeci taki mac ňebudu jak tvojo.“ Chlapec z radoseu prišoł domu, ta hutori occoj svojomu: „Apo, kebi sce znali, dze ja buł?“ „Ta dze sinu?“ „No, apo, ta u toho bohatoho sklepara, co ma toti šejse sklepi.“ „Ta co ši tam robil?“ „Ta ma vun jedno dziuče, Lenorku, ta to taka glupa bula jak huš a tak ja se ulapil gu ňej, ta mi jej daskefo raz učil: „Paŕe, Lenorko, vidziš, to *a*, to *u*, to *k*, vidziš, dobre se pripat na tote literi“... a tak dziuče se daco naučilo. Jej ocec mi dał za to ušic šatki“... Jančo učil Lenorku vse. Vona raz prišla do domu zo školi, ta poveda: „Afuš, naj lem pridu, co ja jim ukazem!“ Vžala krejdu, napisala *a* a pitala se: „Afuš, či voŕi to poznaju, co ja napisala?“ Tot pan sklepar patri, ta se zradoval: „Chvalabohu! Ta i vecej daco znaš?“ „Ó, hej!“ Žala, zaš napisala *a u e o* a tot pan sklepar z radoseu pošol na oblačok, zaklopkał na svoju paŕu: „Podz lem podz, paŕe pa, chvalabohu veľku radose mam, paŕe naša Lenorka už zna daskefo literi napisac!“ Tota skleparka tak se zradovala co z radosei už ňeznała aŕi co robic. „Ta,“ poveda, „či už toti šati tomu pastirovomu Jančoj hotovi? Ked su hotovi, ta jich zaplac a daj mu jich, naj ju išček lepši učí.“ Sklepar poveda: „Ja išče ňeznam, či su hotovi či ňe, aŕe pošlem ta do toho sabola, že bi jich virichtoval.“ A tak paŕi poveda: „A narano jak budze isc Lenorka do školi; ta mu pošli das paru grajari, že bi se zradoval, ta sebe kupi šumnu téku i šumni kalamar aji pirko

farbene, ta budze mac lepšu dzeku gu našej Lenorkoj.“ Sklepar vzał daskefo grajcari, ta dziučecu do ruki dał: „To daš pastirovomu Jančoj, že bi ce lepši učil, aji daj mu kołačka, tu maš jeden falatok pre sebe a druhi pre ňoho. Ta tedik budze mac dobre serco gu tebe.“ Dziučce toti grajcari Jančoj dała, aji falatok kołačka. Tak von s veľku radojscu už i rachunki jej počal ukazovac. Toto dziučce tak sebe do hlavi brało, jak bi mu sam Panboch nakazał, a tak prišlo raz do domu iz veľiku radoscu: „Apo, co koštuje tota ladička kaveju?“ „Ta co chceš?“ „Ta, apo, ja bi hcela jim porachovac, keło budze funt kaveju košovac?“ „Ta ti to už znaš? Ta tota ladička mŕne koštuje dvasto zlati“ . . . „Ta keło funti važi?“ Ta to šidzem dzešac funti važi. A tak dziučce dorazučka virachovało: „Apo, ta — po teło jich funt koštuje!“ Tot pan sklepar lem še začudovał: „Bože, ta co še s tobu stało, že ti taka głupa buła a teraz už znaš daco. Tak vun pošoł do škołi gu panoj rectoroj. Ta poveda: „Pan rector! Co še stało iz mojim dziučecom. Štiri roki do škołi chodzilo, a vono nič ňeznało, — až teraz?“ „No, ja jim povim. Jest u škofe pastiroŭ chlapec Jančo. Ja už veło roki dzeci učim, ňigdam takoho chlapca ňemał jak tot. Co mu ukažem a napišem, to pitŕne tak — jak bi ja — zrobi; to čudna vec. Ja jim povim: Ja už dzeci mało i učim, lem tot pastiroŭ Jančo jich šicki uči, ja barz še radujem u tim chlapcu, Boh zna, co z toho chlapca budze jak pridze do svojich rokoch“ . . . A tak sklepar lem słuhał. No prišoł domu, ta poveda svojej paŕej: „Paŕe, nam treba chlapca učŕna, znaš ti co, veźmemi toho pastirovoho Janča, paŕe, šak už mi mu i šatki kupił. Ta najbi buł tu u sklepe. Ta i dziučce budze učic, bo rector tak povedał, že vun dzeci ňeuči, lem pastiroŭ Jančo, — ta naj ju uči doma. A tak sklepar dał pastira zavolac do sebe a tak mu hutoreł: „Muj lubi pastiru, mace vi vecej dzeci jak toho jednoho Janča?“ „Ó, hej, pan urodzeni, šak išče doma šidzem, štiri chlapci a tri dziučata, co mi pomahaju statki pajsc, ta čom še pitaju?“ „Ta ja vam povim: „Muj lubi, ja toho vašeho chlapca hcem vžac do sklepu, bo čujem, že je mudri chlapec, ta ja iz ňoho fajnoho človeka zrodim.“ Pastir še zradoval, ta skleparoj tak povedał: „Chvalabohu, ta naj sebe ho veźmu, šak ja znam, že jomu tu lepši budze jak doma, . . . aji dakus inšaki človek ž ňoho budze.“ Pošoł pastir domu a tak poveda svojej žeŕe: „Luba žeŕo, co ja ci povim, novinu, naco me tot sklepar volał gu sebe?“ „Ta naco?“ „Znaš ti co? Vun našoho Janča bere do sklepu, budze še učic za sklepara aji

joho dziüče budze učic.“ Pastirka poveda: „Ta naj idze, šak lemi dakus inšaki človek budze jak mi teraz.“ A tak vzał pastir chlapca i povid ho do pana sklepara: „No, ta ked nefigluj, ta tu je! Ta naj še bači, naj sebe ho odo mne odberu!“ Sklepar išček pastira daščim tam i obdaroval a tak mu povedal: „Budzce vi pastiru na pokoju, vašo dzecko budze ščeslive, ja ho postavim za človeka!“ Tak pastir pošol, a chlapec Jančo ostal. Mama poveda: „Lenorko, pafe už pastiroŭ Jančo u nas u sklepe!“ „Ta co tu budze robic?“ „Ta še budze za sklepara učic.“ Dziüče še zradovalo: „Jajaj, mama, šak ja ho tak lubim jak tebe.“ Skleparka pobehla gu svojomu panoj ta poveda: „Kebi ši buť vidzeť, jak še našo dziüče zradovalo tomu Jančoj, že voňi še budu vjedno učic!“ „Chlapec barz mudri, znaš co, ja mu už ukazať svojo rachunki, ta punkt tak virachovať jak ja.“

Co ale še stalo? Chlapec a dziüče vjedno rošli. Jak rošli tak rošli, a strašne še lubili. Raz še bočkali, a mama prik skliňanich dzveri šicko vidzela, a tak vona pošla gu svojomu panoj: „Ti, znaš ti co? Velke neščesce še s tobu i zo mnu staňe. Mi budzeme u veľkej haňbe!“ „Ta čom?“ „Pafe, tot žobrak, pastiroŭ Jančo, našo dziüče bočkať, i vona joho, dobre še nedojedza... Ja to neengedujem. Takoho žobraka dzecko žebi moja dziüče za ženu vzało, — to ja nescem vidzec aňi čuc!“ A sklepar tak poveda: „Šak ja šicko vidzim jak voňi še radzi maju toti dvojo dzeci, ja še za to barz radujem, šak tot chlapec už mudrejši jak ja, budz na pokoju, dať bi Panboch, že bi še pobrafi! Vtedi ja bi še radoval.“ Ale skleparka zjojčela, tak jak ked bi do nej perun uderil: „Jajaj, doraz umrem, ... choč me nič ňebofi.“ Tedi sklepar tak poveda: „Ta co z nim mam zrobit?“ „Ta znaš co, idz na polo na vadasku a veź ho zo sobu a zaštreľ ho tak jak psa a ochab ho u kenderici!“ A tak raz sklepar na ňoho poveda: „Janču, pojdzeš ti zo mnu na vadasku?“ „Pojdzem, ked me rača vzac zo sobu,“ a s veľku radoscu hlapec še oblikať. Išče i panoj skleparoj pušku kam-skorej očiscil. „No, pan urodzeni, ja už hotovi!“ Sklepar tak poveda: „Čekaj kus!“ Nabral prevefo-veľo peňeži gu sebe a tak še zobrafi obidvomi. Ta išli na polo. Jak prišli na jeden šaňec, ta sebe pošidali, ta tak poveda sklepar: „Janču, povidz mi teraz po vlasnej praüdze, či ti moju Lenorku lubiš, či ňe?“ Chlapec tak poveda: „Jaj, pan urodzeni, tak ju lubim jak samoho Boha!“ Tedi sklepar zaplakať, slizi mu kapkať od veľkoho žaľu... Chlapec patri: „Co jim, paňe, že voňi

tak horko plaču, šak ja nemušim u nich buc, ked se me haňba a jich dziučatko ja nemušim ľubic, ked se me boja, že ja chudobni; najdzem sebe taku, jaku mi Boh obecaľ!“ Skľepar chlapcu to povedzeľ: „Ti tu maš život položiť, bo moja paňi ňehodna na tebe patrec, že ti našo dziuče Lenorku ľubiš.“ „Isce ju ľubim, to jim povim.“ „No tu maš tišice, a tišice a merkuj na sebe! Tu maš totu kartku, atress; to za Červenim morjom toto mesto, dze ti maš tot atress. S Bohom idz, a mi piš... Znaš, chto ja, jak ja, co ja, ta mi nazad piš o šickim; pozdravujem toho pana skľepara, dze ti pridzeš s tim atresom.“ No dobre, chlapec ruku panoj pobočkaľ, kľeknuľ a mu šumňe podzekovaľ; zobraľ se i pošaľ. Skľepar prišaľ domu, pribehňe dziuče Lenorka: „Apo, ta dze Jančo, a či zaštreľiľ daco?“ Panoj se slizi skrucili a dziuče, ked to vidzelo, počaľo plakac tiž. Pobehňa gu mamoj: „Mama, ja se pitaľa api, dze Jančo, ta apa ňehutori nič, ľem tak mu slizi kapkaju co i ja se rozplakaľa.“ Paňi už dumaľa sebe: „Aha, ta už ho ňit!“ Ta poveda: „Lenorko, budz na pokoju, chlapec Jančo pošaľ na vakaciu do domu, zato ho apa tak šumňe obľik i pušku mu daľ, žebi chodziľ po poľu za kraumi štrilajuci, — bo joho ocec taki žobrak, co ľem valalski kravi paše.“ Prišla paňi gu panoj: „Ta jak tam?“ „Ta co si chcela, ta už mi skončili.“ „Chvalabohu. Ta už budzem zdrava!“ Pošla, špivaľa, hvizdaľa, z veľkej radosci i sivar sebe zakurila.

Dobre, co se staľo? Jančo za Červenim morjom fajňe se spravovaľ, ale už joho roki prišli a tak jomu prišlo na rozum, že jomu se ožeňic treba. A tak vun pisaľ tomu panoj skľeparoj pismo na recepisse. Pan dostaľ, veľku radosc maľ, ale Jančo i Lenorkoj pisaľ... Mama od briftragera Leňorkovo pismo odobraľa a počitaľa a tak vona pismo spaľila... Leňorka za šidzem roki ňigda jedno pismo od Janča ňedostaľa. Dumaľa, že Boh zna, dze se podzeľ. Dojsc vona každi dzeň za ňim plakaľa, ale ked ňeznaľa, že dze je?

Co se staľo? Prišaľ jeden generaľ, mladi pekni chlap, a Lenorku spitaľ za ženu. No už Leňorka spitana! Co aľe se staľo? Jančoľ za Červenim morjom se prišňilo, že joho ľubi ocec na šmerťeľnej posceli ľeži, ta vun dotľa ňeskona pokaľ svoho Janča ňevidzi. Jančo rano vstaňe a ruki svomu panoj bočka: „Paňe muj ľubi, kebi oňi znaľi, co mňe se tej noci šňilo... že muj ocec dotľa ňeskona, pokaľ mňe ňevidzi!“ „No, ta znaš co, porichtuj sebe tarišňu na drahu a ja ci dam das paru tišice na drahu... i tak s Bohom pojdzeš.“ Dobre. Jančo peňeži nabraľ, prišaľ do toho mesta dze

ten pan bival, co Lenorku maľ. Pošol do traktirni a tak se pital traktirnika: „Paňe, co tu jest za novina?“ Poveda: „Barz velka novina tu, paňe; najutre prevelke a velke vešeľe budze, bo jeden general tu jednoho sklepara kisasonku bere za ženu, co jej meno Lenorka. Jančo sebe podumaľ: „Hohohó, šak to tota, co ja ju dakedik u škole učil, ach, Bože muj, engeduj mi ju, šak vona mňe tak šľubovala, že vona radňej šmerc podstupi a krem mňe se ňeodda, Bože muj, Bože muj, co ja mam robic? Pan traktirnik, naj taki dobri budu, naj mi pošľu tu jednu staru ženu.“ „Dobre, to jich budze peňeži koštovac!“ „Dobre, ja jej zaplacim.“ Tak Jančo pital falatok papiru, napisal svojo meno a tak dal tej starej žeňe do ruki: „Ninko moja ľuba, pre Boha ja vas pitam,... totu kartočku, ... ochpajce se gu tej mladej, ... a dajce jej do ruki, a tu mace sto zľati, aľe to zrobce na vašo sumeňe“ ... Baba bohobojna buľa a tak se ochpala na šľu, choč ju jak ňechcefi tam pušćic, a kartočku do ruki mladej ochpala, keď ju obľikafi ... Mladu dvanac frajcimirki obľikafi. Mlada totu kartočku do pazuchi pušćila. Dobre. Pošli do koscela i s panom generalom. Prišahfi. „Chvalabohu!“ mamka se raduje, jak ju pan general pobočkaľ a pozval paňi matku. Jančo u traktirni horko plakaľ: „Bože muj, ta vona o mňe zabuľa aľebo tota stara žena kartočku jej ňedala!“ Dobre. Jak prišli iz koscela, — jak ju dvanac obľikafi, tak ju dvanac zobľikafi, — teďi jej iz pazuchi kartka vipadľa. Počitala, ľem se stresľa, umarľa. Co robic? Velke paňstvo povolane, hojscina vi-richtovana, — aľe už smutok a velki žaľ. Co zrobiťi? Umarte celo do koscela poňešli. Velka hutka (+ chir) pošľa po tim mesce, že tota, co teraz s panom generalom prišahala, — už umarľa. Jančo u traktirni gu Bohu zdichnuľ: „Bože muj, až teraz uznam, že chto prišahu polame, ta ho Panboh najdze. Vona mi šľubovala, teraz muj chir' uvidzela i počitala, tak ju Panboch na druhi švet odobraľ! Poručenu Bohu, idzem ja se pomodľic za jej dušičku do koscela.“ Buľ tam, v traktirni, jeden cudzi vandrovník, povedzeľ mu Jančo: „Pajtaš, ti ňemáš peňeži“ ... „Vera ňe, a ti maš?“ „Ja mam dojsc. Znaš co? Podz tľ zo mnu do koscela, choľem uvidziš totu umartu Lenorku, co ja ju dakedik u škole učil, aji ľuboval. Vona mi šľubila, že vona se ňigda za druhoho ňeodda, a teraz prišahľa s generalom. Ta preto umarľa! — Jak Boch da, tak budze. Podz, pajtaš, zo mnu; budzeme se Bohu modľic, ozda Boh mi pomože, že išćek obžije a budze moja žena“... a tak pošľi do koscela. Tak se Jančo Bohu modľil šćiro,

že dobre toti muri nepopukali... Dze še vzał, tam še vzał jeden veľki had. Zpod kameňa u koscele višoľ a tak gu Jančoj bežeľ še metajuci... Jančo še baľ, ale od hada uceknuc nemuch, bo koscel zamknuti buľ. Iz piska ochpaľ Jančoj do ruki jednu litorosc, tak Jančo poveda: „Co mi Boch pošal jaku kvitku, taku ja tebe Lenorko dam popachac!“ Had še zobraľ, pošoľ nazad pod kameň. Jančo s litoroscu pomajdaľ jej popod nos, Lenorka še stresľa a iz truni hore stanula. „Ach, ach, muj miľi verni Jaňičku, ta dze ši še tu vzał?“ „Lenorko moja ľuba, čom ši taka zažzata buľa, ja tebe sto a sto listi pisal zza Červenoho morja a ti mi niĝda ani jeden nepisala,... a teraz ši dostala muj list?“ „Hej, Jaňičku i za to mi pre tebe umarľa jak mi tvojo meno a slovo počitala. Ale znaš co, ked ci Boch engedovaľ, že ši me skrišil tak ja budzem Boža a tvoja Janču, dušo moja!“ Tak vona iz truni višla a gu ņomu na stolok sedľa. A tak iz joho knižočki še obidvojo modľili. Tak, ale co še staľo? Pridze rano koscelňik, otvori dzveri do koscela a patri: „Bože muj, či mi šaľeni, či mi pijani? Šak tam dvojo sedza, a še modľa, šak ja večar každoho vihnaľ, fem umarta sama buľa? Idzem ja gu panoj pľebanoj: „Jich milojsc, kebi znaľi, co ja jim povim?“ „Co take Jožku?“ Jich milojsc, umarta stanula i s frajirom sedzi!“ „Ti šaľeni abo ši od večera pijani, idz gu panoj kaplanoj, ta opatce dvomi, bo ja to ņeverim.“ „Pochvaľen Ježiš, naj stavaju, pan kaplan!“ „Jožku, co scece? Šak pan pľeban idu na omšu, ņe ja!“ „Hej, hej, šak ja znam, ale znaju co? Umarta stanula a iz frajirom sedzi.“ „Idzce, Jožku, ľehňice spac, bo sce šaľeni, pan pľeban vas doraz daju zamknuc do šamuna (do dziri).“ Tak — Jožko pošoľ do orgoňisti: „Pan orgoňista, naj stavaju!“ „Co za novina? Už sce zazvaňali?“ „Ňe, ale umarta v koscele stanula!“ „No, no? Jožku, to praľda?“ „Óh, hej, no podzme.“ Pan orgoňista scahnul kamašli na nohi a tak iz Jožkom, koscelňikom, prišoľ do koscela. „Jožku, ochpajce kľuč do dzveri, vi stujce tu, a ja opatrim.“ Jožko otvoril, pan orgoňista vojdzce, patri, — to praľda! „Joj, Jožku, Jožku, niĝdam to ņevidzeľ, že bi umarti z hrobu stanul, a tota kisasonka stanula! Ta co to budze?“ I rodiče še doznali i general a s veľku radoscu do koscela pošli. General ulapil Lenorku za jej biľu ručku a chceľ ju pobočkac, vona ale skočila zo stolka a zjojčela: „Paňe muj, naj me ņerušaju, bo ja ņe jich, bo ja... tu je pri mňe, ja toho mam buc, ja še tomu obecala, ja z ņima večera prišahľa, ale žmi svomu frajiru slovo ņetrimala, zato

ja umarła. Teraz vun mñe skrišil, ta ja joho chcem buc.“ Tedi naznovno iz Jančom prišahli. General horko zaplakal, añi na tim vešefu už ñebuť. Dobre. Už vešefe še odbulo, Jančo pošol do skle-poch, tak sklepar dal mu šejse sklepi: „Tu maš, gazduj jak znaš, a šejse ochabil sebe. Jančo veľke ščesce maľ, ta zo skle-poch šicko popredal, ta poveda: „Lenorko, ja idzem na tovar tam, dze ja to-variš buť!“ Tak nabral peñezi, scisnuť ju za jej biťu ručku a tak ju pobočkaľ: „Budz zdrava, ženo moja Iuba, do vidzeña!“ Jančo še zobral a pošol na tovar za Červene morjo do svojoho pana. Pan mu tovaru tišice a tišice dal napakovac... No, co še stalo? Raz prišlo avizo do toho mesta, dze Lenorka bivaľa, že tam pridze jedna kompañija vojska. Lenorka doma bula. Kišbirove kvartele rozdavaľi, každyho oficira na fajne, šumne mesco beštelovali. Prišli gu Lenorki: „Pañi urodzena, dame jim na kvartil jednoho pana majora, barz šumni človek“... „Dobre, barz vzdečne primem.“ Prišlo vojsko, prišol pan major, daju mu cidulku, že „na toto nu-mero tam ma svoj kvartil“... Dobre. Pan major tak še pañej pobačil, co odrazu šidzem raz ju žima zbila za ñim. Jak voñi, toti vojaci, odchadzaľi na druhe mesto, Lenorka še vipakovala a za panom majorom ucekľa. Rodiče ñič ñeznali, Iem tot tovariš, co da-kedik iz Jančom u traktirñi piľ, ta vun tak povedal: „Pañi uro-dzena, voñi budu plakac a žalovac za svojim panom a za mojim kamaratom.“ A Iem ucekľa. Jančo prišol domu. „Bratu, dze moja žena?“ „Ñepovim ci teraz ñič. Spakujme tovar do skle-poch. I tak ponošili, skladli šicko jak še patrelo. „Ta, pajtašu, tvoja žena ucekľa za vojakami, za jednim majorom. Voñi už teraz Panboh zna dze!“ Tak Jančo kľeknuť a zaplakal: „Bože muj, Bože muj, šak ja ju učil kedi maľučka bula... a pre mñe i umarľa! Co to budze z toho? Podz, pajtaš, mam ja peñezi, pojdzeme gu tomu vojsku a še zverbujeme, šak pan major hodzen za vojakoch odo-brac, napiše cidulku panoj doktoroj, -- tak budze dobre.“

Už Jančo iz pajtašom zverbovani; služa. Jančo už frajter, Jančo už stražamešter, Jančo už lajtnant, Jančo už kapitan, Jančo už oberš-lajtnant a tak von pisal eštanciju do pana čisara, žebi mu najjas-ñejši pan čisar engedoval, žebi vun u tej krajiñe panoch majoroch much povizitirovac iz jich pañami. Dobre, pan čisar to engedoval a tak Jančo oberšlajtnant, u befeľu vidal, žebi od každyho infan-teriskoho regementu majore na vizitu še postavili i zo svojima pa-ñami u tim i u tim dñu... I tak še stalo, cħtori major ženu maľ, každy

zo svoju prišol; ten major, co Lenorku ukrad, postavil še sam, afe joho pañi ñe. A tak še ho Jančo pital: „Pan major, oñi su ženati ñlovek?“ „Hej!“ „Oñi maju svoju pañu, jak jej meno?“ „Lenorka.“ „Dobre, choč je jaka chora, tu ju chcem vidzec!“ A tak šidzem dochtori na hintovi pošidali a pañi majorovu opatreñi a tak prišikovali. „No, pan major, co sebe odsudza za jich sumeñe, že moju ženu odo mñe odobrali? Znaju, žena dlube vlasi, kratki rozum a taka jak suka, afe voñi horši od psa; teraz jak Boch da, tak budze zo mnu. Dam jim štandrek! Ti Lenorko, ti buľa moja, uznaš me, poznaš me? Chceš prise gu mñe?“ Vona še rozplakala a tak jomu prišfubila, že už dobra budze, a joho ñigda ñeopušeñi do joho šmerci a tak i doteraz žiju, ked ñeumarñi.

Z Vranova.*)

186. ř. Jeden ocec pošol do karčmi. Sin za ñim prišol i tam še povadzili, bo ten sin barz podlo robil. Tak ocec ho napominal: „Sinu, ñedobre robiš!“ Sin natefo še pohñeval, že occa uderil tri razi po tvari. Ocec vtedik zo řalu velkoho pošol domu i tak še zastarař, že o paru dñi z toho řalu umar. I sin do takej chorosci prišol, že ñezadluha i vun umar. Jak umarñi, u tej karčme, kadzi prišla dzeřata hodzina večar, už ñichto ñemuch še obstac, bo barz strařilo. I vefo ľudzi tam umarñi zo strachu, co tam nocovali. O paru roki prišol jeden vandrovní, kovařski tovariř, i pital še kačmarovi na noc. Kačmar mu to hutori: „Ja jich ñehodzen prenocovac, bo i ja tu ñenocujem už tri roki, bo tu barz straři.“ „Pan kačmar, ja še strařka ñebojim, ja zostañem tu na noc!“ „Dobre, afe ja za ñih ñestojim.“ Richtar buř u karčmi a hutori na to: „Naj mu daju pokoj, kačmaru!“ Kačmar mu dal jednu haľvu paľenki i karti i řvički. Kačmar odeřol do druhoho bivaña. Tot sebe ředzi, priřla dzeřata hodzina. Lem raz čuje velki krik a vřelijake ľarmi, z lancami čerkotañe, jak ked bi furmañi iřli. Naraz lem še dzvere do karčmi otvorja, i pridu dvomi vojaci i patra na kovařa. Vun lem ředzi a patri tiř na ñich. Tote še vikrucili i pošli vonka. I priñesu zo sebu dva kořfni. Zař še vikruca a von pošli. Tedi priñeřu jednu trunu a polořili ju na tote kořfni. Jeden z tich vojakoch stanul gu nohom, druhi gu hľave. Tedi truna še začñe

*) Rozprával Michal *Balogh*, 72-ročný, rodom z Vranova. Zapis vo Vranove v hostiñci pod Uhorskou korunou 13. okt. r. 1904.

otvirac i vindze z nej toho staroho umartoho occa umarti sin. Po šmerci stanul, i šednul sebe na lašku gu tomu kovaľskomu tovarišovi. A vse idze gu ňomu a vse ho ciska gu muru dalej. Kovaľski tovariš mu hutori: „Šedz sebe, ked ci dobre, bo jak ňe, ta ci dam jednu na pisk!“ Ale tot umarti zaš ho dalej ciska, tedi kovaľski tovariš dal mu jednu na pisk... Kratki čas pošedzel umarti a znova začal ho ciskac. Kovaľski tovariš zaš mu dal jednu po pisku... Zaš čas pošedzel sebe spokojnje tot umarti a zaš se obraciľ a zaš začal ciskac kovaľa. Ale kovaľ mu toto povedzel: „Kedz ňebudzeš spokojni, že me ešče ciskac budzeš, ta ci taku dam, co ce fras ulapi“... I dal mu. Ťtedi tot umarti stanul a podzekoval mu za za tote tri po pisku, a povedzel mu: „Ti me vimentoval, bo ja bi buľ tu na veki chodzil strašic, doklik bi ja ňedostal buľ tote tri po pisku, co ja svomu occoj dal. I vtedit šicko se straciľ, i vojaci, i truna, i kožľini, i umarti sin. Rano prišol kačmar, že co se stalo s kovaľom, či vun išče žije? Našol ho zdravoho a pital se ho, co vidzel? Vidzel mi to i to, i porozpravjal mu, co se z ňim vodzilo. Kačmar se barz čudoval i barz se zradoval, i viňal dvacec zlati a kovaľoj podaroval. I odtedit tam ňigda ňestrašilo.

Z Dobrej.*)

187. §. Jeden Iešnik buľ u Ieše. Prišol gu ňomu jeden Ieũ a naũho poveda: „Hop, stuj!“ Tot se odstrašel a se ho pita: „Co chceš?“ Ta tot Ieũ: „Ti chlop?“ Vun, tot Iešnik: „Ta čom pitaš se?“ „Ja čuľ, že chlop barz mocni, tak bi mi se z ňim pasoval!“ Iešnik poveda: „Ja ňe chlop, bo ja Iešnik, ale doraz budze isc tu jeden chlop.“ Počekali kuščok, ta išol jeden husar na koňu. Tot Iešnik poveda: „Tu chlop idze, ta s ňim se pasuj.“ Jak husar išol na koňu, Ieũ gu ňomu idze: „Hop, stuj!“ Ale husar ňestaľ, vun začal štrifac na Ieva z revolvera, haj, z revolvera, ale Ieũ ňedzba nič, Iem idze gu ňomu dalej. Jak vidzel to husar, ta začal rubac Ieva po hlave, po čofe zo šabľu. Jakoš se vimentoval od Ieva, i husar pošol svoju drahu, dze išol... Ieũ se vraciľ gu Iešnikoj, bo Iešnik se priziral zza buka, ta poveda Iešnikoj: „Čuľ mi, že chlop mocni, a vun naisce mocni, bo jak raz začal pluvac mňe do oč,

*) Pozprával Ján Bak, 43-ročný, rodom z Dobrej. Zápis v Dobrej v hostinci Majera Leboviča 11. okt. r. 1904.

ta až me zasľepilo ... (A to co husar štríľal z revolvera.) ... a to nič išče, aľe jak vicaľ z rici jazik, ta me začal z ňim mocne majdac po hľave a po čofe, až me calkom zasľepilo.

188. §. Jeden muž zo ženu se čoška povadzel. I muž ju ochabeľ i pošol od nej. I našol sebe službu i služil da za jedno petnac roki, ochabil dwoch malich chlapcoů pri žeňe. Chlapci chodzili do škoľi i barz se fajňe učili. Jak višli z valalskej škoľi, potim išli do vekšej škoľi. Učili se v školoch barz fajňe, tak buli kľerici, prišli domu gu matkoj svojej, opatrec ju. Večer sedzeli pri stole a jich ocec prave zo službi odešol, dze služel, popatrel na oblak a vidzi, že tam dvomi gavalire sedza za stolom. Vun patri a duma sebe, jak to, že gu jeho žeňe chodza gavalire? ... I dumaľ, že na oblak štreľi do nich. Aľe dostal od Panaboha inakšu dumu: „Odložim ja to do rana!“ A ňepošol do ženi, aľe do jednoho sušeda nocovac. I se pita toho sušeda, — a tot sušed ho už ňepoznal, — jak tota vaša sušeda se ma? Ta sušed poveda: „Barz se dobre ma, daľa dwoch sinoů viučic, už su kľerici.“ A vun sebe podumaľ vec: „Dobre, že ja ňestrelil, bo to mojo sinove!“ Rano vec pošol domu a tak se privital zo ženu i zo sinami a mali veľku radosc, že se zešli tak vjedno. Tak Panbuch spravuje život ľudski.

189. §. Na lukoch košime šeno, koša ho košače. Kedz je poškošene, ta ho obracaju na druhi bok, žebtů vischľo. Jak vischľo, tak ho skladaju do kupkoů. Jak je u kupkoch dzeň-dva abo i tri dňi, ta opatrimo ho, či je suche? Kedz je ňe suche, ta ho rozcahňeme na bľich, že bi se sušilo ľepši. Tak, haj! Kedz je u kupkoch suche, takoj ho voźime domu. Šeno se s poľa vozi na šop, abo do oborova (nom. oborov. Zapisov.). Perša trava, co rošňe na lukoch, vola se šeno, a druha je otava. — Mi tu tak zvikľi na huroch, že ochabime na oźiminu uhoři, potim pred žňivami jich oreme perši raz. Ů augustu odvracame. Dachtori gazda i hnuj navozi a potim odvraca. Pluh je ľem jednaki. Kedz se po treci poore, tak pošejeme žito abo pšenicu. Chto ňehnojeľ zem na žito abo na pšenicu, napred rozseje žito a vec potim da mučku mesto hnoju. Potim zabraňime. Ked mučku seje, trafi se, že se ľepši urodzi, jak bů me hnojili ...

Zo Stropkov.*)

190. §. Dakedi v Stropkovochoch buľ na turňi bachter a vikrikoval hodzini sverchu s turňi. Kričel každy hodzinu: „Vidzim ce, vidzim za murem, prebijem ce s kosturem!“ Jeden zlodziej ukradnuľ raz kozu i išoľ z ňu prez ulicu v noci a učuľ hlas s turňi: „Vidzim ce vidzim za murem, prebijem ce s kosturem!“ Jak zlodziej učuľ toto vikrikovaňe, ta kozu puščiľ a sam uceкнуľ, bo mišleľ, že bachter joho vidzi a že na ňoho kriči.

Dakedi tu v Stropkovochoch ešči bubna ňemaľi. Ta rozkazi tak publikovaľi: Stanuľ prišažňik najmlači na bečku a ztamadz sverchu s bečki kričel: „Schodzce še shuri i sdoľi, budzem vam daco hutoric! Vtedi i vtedi budze u Stropkovochoch (abo indze . . .) jurmak“ atd. Potim dvomi ľudze vžali bečku a preňesľi daľej a prišažňi zaš višoľ na bečku dohuri a zaš vikričel rozkazi richtar'ske.

Za starich časoů tak porcije u nas vibiraľi: Išoľ richtar' zos prišažňikami a jeden za ňima ňis na plec u rovaše na špargi nacahnute. Na totej špargi višeli toti rovaše za redom. Chto placil porciju, ta keľo zaplaciľ, — teľo mu na rovaš narezali. Na jednej strane rezali zlati ňemecki, a na druhej strane dutki, a na boku dzirki naznačili, to buľi grajcare. Na totu porciju jeden nošil taňistru a do tej peňeži skladaľi; toho volali hromadski gazda. Dudek buľi tri grajcare, a do grajcara išli dva peňazki.

Z Banoviec.**)

191. §. Buľ jeden kraľ, mal vun troch sinoch. Ale vun už stari buľ, ta tak povedal tim sinom: „Sinove mojo, teraz ňeznam, komu mam dac kraľoůstvo svojo, či najmlaččomu, či najstaršomu, či stredňomu. Ja vam poradzim: Chtori daľi vištreľi, ten budze kraľom!“ Sami perši najstarši štrifal. Pokadzi mu padla štrifka, tam zrobiľi znak. Potim stredňi. Zaš tam postavil še znak, pokadzi štelil. Naostatku najmlačči štelil. Toho štrifka išla barz daľeko až zem parala. Za tim šfidom išli hľedac i veľo kopaľi, bo štrifka pošla popod huru. Tam kopaľi, a všadzi bulo znac, kadzi

*) Rozprával p. Jozef Žanoni, 65-ročňý, rodom zo Stropkov. Zápis v Stropkovochoch v not. kancelárii 12. okt. r. 1904.

***) Rozprával Ján Papcun (Koreň), 55-ročňý, rodom z Banoviec. Zápis v Banovciach v hostinci Adolfa Mandulu 4. okt. r. 1904.

ona išla. I prekopalí voňi še i naši štrifku. Afe to už bulo na tantim kraju huri v druhim kraľouštve, dze bul jeden barz krasni zaklati kraľouški burk. Ta prišol gu ňomu najmlačči kraľovič, co najdaŕi mu pošla štrifka, iz jedenac husarami. — vun bul dvanasti. U tim burku bulo prekrasne šicko, i maštafne. Pošli do maštafnoch, uvadzili koňe, každi mal osobitne svuj valoŭ i drabinku. Pred každim koňom porcija oŭsa, porcija šena, afe ňikoho ňebulo u tim burku zachiric... Jak už jim koňe jedli obrok, tedi pošli dnuka do burku toti jedenac husare a dvanasti kraľovič. Tam u jednej chiži bul obid pre dvanac personi. Najedli še, bulo i vina jak običajne gu obedoj. Potim, jak poobedovali, še zabrali von. Zabavili še do olovrantu, potim pošli zaš do sali, zaš tam bul olovrant. Po olovrance še zabavjali až do več'ara. Na več'er zaš koňe mali svoj obrok a toti zaš pošli na več'eru a mali šicko jak še patri. Po več'eri pošli a obziraŕi burk, a naši tam jednu chižu, co še u ňej spalo. Bulo u ňej jedenac poscilki jak običajne, a dvanasta striberna. I tak povedzel jim kraľovič: „Cimborove, každi do svojeje Iehnice, a ja do stribernej!“ I poŕihali voňi, jak bul rozkaz. Šicki zaspali, i kraľovič, Iem jeden bul, co ňespal. ňespal, afe vun še zadal, že špi. Kolo jedenastej hodzini prišli jedenac frajcimirki a dvanasta princeza, co buŕi zaklati. Šicki dvanac buŕi čarne. A každa Iehla do poscilki gu svomu, a princeza gu kraľovičovi. I ňichto o tim ňeznal, Iem tot jeden, co ňespal. I dziŭki spali tam, a ňichto ňeznal, kedi voňi od ňich odišli. Rano povstavaŕi toti dvanac, pošli do maštafni, koňe šicko mali jak predtim. Išŕi do svojeje chiži a zaš mali frištik jak i predtim. I zabavili še do obedu. Obid zaš tak bul jak i predtim, i olovrant, i več'era. Ten perši, co peršu noc ňespal, tak hutori kraľovičovi: „Co bi ja jim povedzel, kebi me posluchaŕi? Jak šmi peršu noc spaŕi u tich poscilkoch, prišli dvanac dziŭki, a každa Iehla gu svomu, a čarne buŕi. Kebi oňi daŕi pozor, kraľoviču, ta bi to i oňi zbačili.“ Tak jak už po več'eri pošli spac, každi spal zaš, Iem kraľovič dal pozor, aj tot perši. Spaŕi toti dvomi, ale prečik ňespali... I prišli kolo jedenastej hodzini zaš toti dziŭki a zaš Iehla každa gu svomu. Afe po pas buŕi už bili jak šnich, každa. Kraľovič to už vidzel. Jomu ňedalo sumeňe spočinuc, tak še rušil... a toti šicki doraz zlekŕi še a pošli het a ňichto ňeznal že kadzi abo dze? Prespaŕi voňi tam, toti dvanac, do rana; rano stanuŕi, pošli do maštafni... koňe rehocu, bo ňimaju oŭsa, aňi šena. Toti dvanac pošli potim na frištik,... prazni šicko bulo. „No kamaraci,

povidzce, co sce teraz narobili! Koňe ñemaju co jejs', aňi mi... Dobre. Teraz, kamaraci, dzešec še vracce nazad do moho occa, zkadzi sce prišli, a ja zoz mojim vernim kamaratom pujdu za totima dziükami." Toti dzešec še vracifi, a dvomi pošfi hľedac dziüki. I išfi voňi, aj išfi, prišli do jednoho kraja. I voňi sebe tam pitali službu i žali jich do službi. Obomi inaše buli. Afe u toho krafa lepšu mal počlivose sluha jak krafovič. Voňi tam služifi... Jeden raz tot cimbor a krafovičoň tak hutoril svomu kamaratoj: „Je to prekrasna princeza, co u jej occa služime"... Krafovič tak povedal cimborovi: „Kamarat, šumna tota naša princeza, ale tota moja frajirka, co se mnu spala, ma spodok nohi šumňejši jak princezni tvar!“ I cimbor a krafovičoň to povedzel princezoz... Jak princeza toto čula, duškom dala krafoviča zavric a povedzela: „Ked do ošem dňi ñe-ukaže mňe tvoja frajirka spodok nohi, ta budzeš zavešeni!“ I tak vun zavarti bul do ošem dňoch. Už osmi dzeň prišol. Už ho vedfi pod šibeň nakoñec mesta. Už stal pod šibeňu... Pleban še z ñim modfil naostatku... Od poludňa slunka zrazu vidza, že idze bile vojsko aj štiri bili koňe aji bili koč... Jak to vidzel narod, co ho odpro- vadzil pod šibeň, rozkazal stac katovi, zakeľ to vojsko ñepridze. O pejc-šejs' minut už tam bulo to vojsko. Tota, co na tich štiroch bilich koňoch išla, stanula pred šibeňu, i to vojsko bili, i zložila zo svojej nohi zlatu čerevičku i obracila nohu tak, žebi spodok bulo vidno: I pekňejši jej bul spodok nohi jak princezi tvar! I duškom ľudze povedzeli, že krafovič nezaslužil šmorc, bo praňdu hutoril! Ta johu frajirka, co prišla na štiroch bilich koňoch, tak mu povedzela: „Ñechval še vecej zo mnu. Tedi me dostañeš jak jednu paru žefeznich bočkoroch podreš!“ I s tim prepadla i ñichto ju vecej ñevidzel. I tak vun še zabral sam jeden a išol hurami-ľesami, starima drahami i našol vun žefezni bočkori; už svoji podral, co mal. I tak u tich bočkoroch išol. Ked raz kročil, na mifu žeme naraz kročil! I išol, išol i už toti bočkori popredziral. Doraz to zbačil, bo mu už cirňe do nohoch bilo. Išol vun u veľkej cme u noci i ñeznal dze je, afe zdaleka vidzel švetlo i pošol vun za tim švetlom. Dze vun prišol? Tam, dze še švicilo, to veľki bul cinter... Pridze vun gu tomu švetloj... To švetlo stalo na jednim kameňu okruhlím a veľki bulo. Kolo švetla dvanac truni buli skľiñeni; na jedenac trunoch šedzela čarna vrana a na dvanastej havran. Vun duškom zložil verch dolu s tej truni, dze havran šedzel... tam bula johu frajirka, i sam do tej truni ľehnul gu ñej... Jak ľehnul, čuje

že dzvoni dzvoňa, vojsko bubnuje, vojaci še execiruju, oficire še prechodza... Našol ju, bo už železne bočkori podral. Vona mu povedzela u tej truňe: „Ti si me teraz višlebodzil, ti muj muž a ja tvoja žena!“ Z cintera pošli do jej burku, chtori bul zaklati a chtorocho kraľovič višlebodzil. Tak mal tot kraľovič dva burki, po žeňe jeden a po occej druhi, bo vun bul ten sin, co najdalei štreľil... I doňeska žiju keď ňepomarľi.

Zo Stražského.*)

192. §. Dze bul dze ňebul, bul jeden chudobni čľevек. Tot chudobni čľevек mal ženu, s chtoru žil štiracec roki, ale ňemali dzecka. I voňi to za potupu mali, že Panbuch jich dzecmi ňepožehnal. Tot chudobni čľevек znal ribi lapac i z toho zo svoju ženu žil. Prišol jeden čas taki, že dal Panbuch diždžu i prišla voda veľka. Tak tot čľevек poveda svojej žeňe: „Ženo ľuba, prišla voda veľka, šiňilo še mi, že ja teraz budzem mac ščesce veľke do riboch. Lem škoda, že ňemame pomoci ňijakej; ľudze maju dzeci do pomoci a mi ňemame žadne, mi še mušime sami dvojo mučic.“ Tot čľevек še zabral lapac ribi. I mal vun jednu kobulu i jednu teligu, tak vun poveda svojej žeňe: „Ja znam, že budzem mac veľke ščesce do riboch, ta ja vežnu i svoju kobulu i teligu“... I vun še zabral i pošol gu vodze... I vera jomu Panbuch dal ščesce, i nalapal poňnu teligu riboň. Lemže vun še tam zabavil až do večera. Šicke ľudze pošli domu, co ribi lapaľi, bo mali pomoci. Vun ňemal ňikoho, bul lem zo svoju kobolku i zo svoju teligu, a vera joho zamerklo. Jak vun už tote ribi nalapal, pohnul teligu i puščil vun še do domu. Idze do domu, ale joho kobulka ňebirovala cahac, bo barz mechka draha bula. Vona jomu naštred žemi stanula jak išol do domu. Barz vun še Bohu žaloval, že co tak joho kriűdzi? Stoji, i lem še Bohu žaluje, až plače. Pri tim tota joho kobulka odpočinula, i daľej pocahla. I prišla na druhe mesco. Dokonala še zaš — a stanula. Tot čľevек zaš ľementuje a gu Bohu še vola, že čomu ho tak opuščil? Že ňema do pomoci ňikoho, že joho s dzecmi ňepožehnal! Kobulka odpočinula, vun zahnal, a prišli až gu draže. Jak prišli gu draže, — kobulka zaš stanula. Vun

*) Rozprával Jozef Vilegi, 66-ročňý, ruskej viery, rodom zo Stražského. Zápis v Stražskom v hostňnci Sam. Glűcka. Prvá polovica je zapľsaná 10. okt., druhá 14. okt. r. 1904.

zaš pita Boha na pomoc a plače jak predtim, že co joho Panbuch tak nepožehnal s dзецmi a s pomocu jak druhoho človeka? Kobulka zaš odpočinula, ta i cahá dalej... Ale co še staše? Z tich riboch jedna še gu ňomu ozve i tak jomu hutori: „Ti, človeku, preco ti tak plačeš, preco ti tak hidkaš Bohu?“ Vun poveda: „Nevidzim kolo sebe ňikoho, ňeznam chto gu mŕne hutori?“ Tota riba mu tak poveda: „Jest tu medzi tima ribami, co ti lapil a co vežeš, jedna zlata riba. Jak ti pridzeš do domu a jak budzeš toti ribi dolu sbirac s vozíka, ta ti ju najdzeš, bo ma zlatu lupu; -- ti me potim poznaš. Potim me vežnieš a položiš do takej sudzini, dze bi mala vodu, že bi ja žila. Potim da Panbuch dzeň, ňaj mŕne tvoja žena vežne a ňaj mŕne odŕneše do varoša, ta me preda za drahe peňeži, ta ci budze lepši žic na švece. Ale jak ti pridzeš do domu, tak odorveš zo mŕne dva lupi a daš zejs' svojej kobuře, odorveš druge dva lupi a daš zejs' svojej žeňe, a odorveš trece dva lupi, daš zejs' svojej sukoj, odorveš štvarte dva lupi a zasadžiš do zahradki a zapraviš, co bi tam nič nepošlo!... Potim mŕne tvoja žena ňaj odŕneše do mesta. Tam me preda za drahe peňeži.“ S tim skričel tot chudobni človek na svoju kobulku „Vjo!“ i pocahla. I idze vun za hradsku prošto do domu, ale to už bulo cma. Joho žena nakoňec valala už ho vipatra i hutori tak: „Mužu muj ľubeni, dze ti bul do takej noci?“ Vun jej tak hutori: „Ňebuj še, moja žena, nič. Ja, chvalabohu, mal ščesce. Odkadi ja žijem iz tobu, ta ja take ščesce išče ňemal ňigda jak teraz.“ Jak prišli do domu, toti ribi sbirali s vozíka... i vera potraľili i na totu zlatu ribu, chtora gu ňemu hutorila. I doraz totu ribu okreme položili do jednoho korita do vodi. I vona tam bula živa. Žena z totich riboch zhotovila večeru. Večerjali, ale vun ňezabul, co jomu zlata riba povedala. I doraz pošol i odlupil dva lupi z totej zlatej ribi i odŕis do svojej maštalni. Zalepil do chľeba a dal zejs' svojej kobuře. Odlupil druge dva lupi a dal vun zejs' svojej žeňe, a odlupil trece dva lupi a dal vun zejs' svojej sučkej. Odorval štvarte dva lupi i poňis do zahradki a zasadzil do žemi. I s tim polihali spac. Dal Panbuch narano dzeň i joho žena vežne totu zlatu ribu i ňeše ju do mesta. Riba bula živa. Jak ju vona priňeše do mesta, viloži ju na plac. Tam prevelo ľudzi še zešlo jak na ukaziju, že taku ribu ňigda nevidzeli... Židove a panove, baroňi a grofove pitali še tej chudobnej ženi, co vona za totu ribu pita? Vona, jak chudobna žena, ňeznala co pitac... Prišol jeden boháti grof. Jak vun totu ribu uvidzel, doraz tej žeňe povedzel:

„Podz, ženo, pošes totu ribu za mnu.“ I vona pošesla totu ribu až do grofa. Grof totu ribu od nej kupil i dal jej za ňu tisíc zlati. Žena chudobna z radoscú domu uceka, že vona tak ščesřiva bula! Ten grof dal skfeřeni lavor viduc a do ňoho vodi puščic a totu ribu do toho lavora... A dal na svojim dvore jeden šumni slup zakopac a dal ho pozlacic a na toho slupa dal totu ribu na zlati lanc uvadzic. Priřli panove i grofove z caloho řveta patric na totu ribu jak na ukaziju, bo ňigda taku ňevizeli...

A teraz řujme, co ře s tima chudobnima ľudzmi dařej stalo. Žena priřla do domu gu svomu mužoj s veřiku radoscú, že priřesla tisíc zlati za zlatu ribu. Voňi dvojo potim řili sebe dobre. Raz ten chudobni řleveek patri na svoju ženu, — jakbi bula v řeži... Patri na svoju kobulku a vona, — jakbi bula řrebna. A patril na svoju sučku, ... vona jakbi bula kotna. I dal Panbuch řas, keď preřlo dzevec meřaci, že joho žena zřehla, i mala dvoch chlapcoch. A taki toti chlapci buři krasni, co jim v calim řvece pari ňebulo. Mali zlati vlasi. Pridze řas, okocila ře sučka, mala dva přiki, a mali na sebe řtribernu řersc a jednaki buři, že ňichto ňemuh spoznac, cħtori jeden a cħtori druhi. Aj toti dva chlapci taki buři. Pridze řas, ožrebi ře kobulka; mala dva koňiki, taki, co u calim řvece taki ňebuři. Mali na sebe zlatu řersc. Ta ten chudobni řleveek barz ře radoval, že gu joho starosci dal mu Panbuch řčesce. Pořol vun do zahradki, dze vun toti dva ľupi zasadzil. Co vun tam uvidzel? Že tam rořňu dva zlate řabři. I tak hoduje vun toti dva chlapci i toti dva koňi i toti dva přiki i vihodoval jich do dvanac roki. Dal vun chlapcoũ do řkoli i chlapcove ře viuřili řelijaki jazik aj řelijake pismo. Toti chlapci o svojej kraře ňeznaři. Jak mali ořemnac roki, tak uř buři viuřeni řelijacňinu. Tak voňi povedaju svomu occu aji svojej maceri, že voňi gavalire, ta jim řkoda u tim chudobnim valale... „Mi keď pujdzeme po řvece — Ĥtori jeden — ta me Ĥori iřče kraľořstvo viřrac.“ Druhi poveda: „Hej, bratu muj, Panbuch dal nas na radosc nařomu occoj aj nařej matki a mi teraz na stare dňi ři jich zochabime? Co voňi budu teraz robic?“ Poveda mu brat: „No, bratu, mi obidvomi razom ňepujdzeme, jeden pri svojim occoj a pri svojej matki zostaňeme, a ľem jeden pujdzeme probovac řvet.“ Heřtot mu Ĥtori: „Cħtori, bratu, napridz pujdzeme?“ „Ta cħtori zme starři.“ „Hej, bratu muj ľubeni, ta cħtori mi starři, keď mi ře dvojnaki narodzilř?“ Aľe tot mu poveda: „Hej, bratu, aľe obidvomi řme naraz ře ňenarodzili. ľem jeden bul napridz a

a druhí buľ za ňim. Mi ťe popítame svojej maceri, cħtori mi ťe napridz narodzil, tot žme starši. A cħtori buľ za ňim, tot je mlačči.“ I priťi voňi domu i pítali ťe svojej matki: „Matko naťa, vi nam povidzce, cħtori žme starši a cħtori mlačči?“ A jich matka povedzela: „Sinu muj ľubeni, ti ťe narodzil napridz, ta ti starši, a ti ťe narodzil za ňim, ta ti mlačči.“ „No teraz, mamčo moja ľuba, aj vi apko nať ľubi, jeden od vas odejdzeme, mi pujdzeme ťvet probovac, bo mi možeme iťe ťebe dagdze kraľoťstvo vihrac.“ Ocec a matka začali plakac, že dal jim Panbuch dva dzeci na radose a voňi jich cħreju zochabic na starose...“ Voňi, dva sinove, tak povedaju: „Ňebujce ťe, mamko, aňi vi, apko, bo mi obidvomi naraz ňepujdzeme. Jeden pujdze do ťveta ťvet probovac a druhí zotaňe pri vas: vas hodovac.“ Ta starši ťe sbira, že idze... i vidzi ocec jich aji matka, že to uť ňe figľe, že starši sin naisce jich zochabi... .

Sinove, jak pri svojim otcov žiľi a jak u ťkoloch ťe učili, ňigda ňevidzeli toti dva krasni koňe, aňi toti dva pťiki, co jim ocec hodoval. Jak ocec vidzel, že voňi ťe uť isce roztičuju, že jeden odchodzi a druhí ostava, tak povedzel: „No podzce, dzeci, tu, iťe vam daco ukažu.“ Vun jich privid do totej maťaľňi, dze toti dva koňe buľi i tak jim poveda: „Paťce, dzeci mojo, to vam prislucha, ňe mňe.“ I toti dva cħlapci, jak toti dva koňe uvidzeli, odrazu skočili na dzvere do maťaľňi i doraz skočil jeden gu jednomu, druhí gu druhomu koňu i svomu otcov povedaju: „No, ocec nať, ta mi ľem ať teraz budzeme princove!“ Ocec jich potim zavolal do druhej maťaľeňiki, dze buľi toti dva pťiki: „No, dzeci mojo, paťce, i to vam prislucha, ňe mňe. Voňi z radosci gu tim pťikom skočili a chopil jeden jednoho a druhí druhoho. I prevetiku radose dostaľi. Iťe jim ocec poveda: „Podzce, dzeci mojo, iťe vam ukažu jednu vec, i to pre vas, ňe pre mňe.“ Privid jich do zahradi i ukaže jim dva zlate ťabľi: „No, dzeci mojo, i to vaťo, ňe mojo.“ Cħto vekťu radose dostal jak toti cħlapci, že jich Panbuch s jich cħudobnim occom tak poťehnal? Co ťe staňe? Naťi dvomi gavaľire idu do mesta a na svojo dva koňe taki mundur daju zrobiec jak ťe na ňich prislucha: ťumne kantare, zubadla a ťtremena ťtriberne a ťedla pozľacene... Jak jim to virobili majstrove v mesce, zaraz svojo koňe ťumňe poťedľali a na svojo dva pťiki daľi zrobiec ťumne kariki na ťije aj ťumne ľancki pozľacene, co jich za ňe gu ťebe prikapčali... Tak zrobiľi. Jak voňi to skončili,

prišla hodzina i še odbiraju. Starši brat idze do šveta i tak mlaččomu poveda: „Muj lubení bratu, ja idzem do šveta, ti zostavaš pri našomu ocoj aj pri našej matki. Dopaf jich, bratu muj, u jich starosci, ked voňi nas vihodovali u našej maľuckosci. Ja budzem hľedac svojo ščesce i pre sebe i pre tebe. Ja tebe zochabim znak... Vidziš tot nuž? Ked ti pridzeš do svojej maštaľni svoho koňa futrovac, ta na tot nuž, co tu zapcham do hredi, ti budzeš pozorovac každi čas... Dokedi z toho noža kreü nebudze isc, ta ja dotedi budzem žic, aľe ked z toho noža kreü budze isc, ta ti mňe pridz hľedac, hoc umartoho.“ I še rozlučili. Starši bul Ludvik a mlačči Šandor. Ludvik idze na svojim koňu za drahu z varoša do varoša, z mesta do mesta a všelijake novinki presluchuje aji od každoho še dopituje... na šicko. Raz beži napridz ňoho jedna dziüka. Vun kriči na ňu: „Stuj, ňebuj še, moja dziüko!“ Tota še ohľadla, ta dostala veľki strach. Ludvik zaraz iz koňa dolu zešol a hutori gu ňej: „Ňebuj še, moja dziüko, ja ješ dobri čfevek,“ i viňal dva taľari: „Tu maš, moja dziüko, budzeš mác na čižmi. Čom si še tak žľekla?“ Vona mu hutori: „Bo ja takoho, jak ti, ňigda ňevidzela.“ „Ňebuj še, ja čfevek taki jak ti. A čom ti še tak ponahľáš?“ „Bo ja ňešem od paňej kurent frišni, ja služnička, ta še bojim, žebi na mňe ňekričeli.“ „Ukaž, dziüko moja, ten kurent.“ Vona mu ho pokazala, vun popatrel, co u ňim stoji. U tim kurentu tak jest pisano: Stala še taka vec u mesce Ragufič, že tam buľi tri šarkaňe nad mestom u jednej hure. Maľi voňi tam svuj kľaštor (+ zamok). Voňi še tak zmocovali nad mestom Ragufič, že jim trebalo každi dzeň dac pojis' jednoho čfeveka. Už tak še vodzilo štiracec roki. Dva raz obešľi kraľa, aľe prišlo na trecim na kraľa. Kraľ mal tri princezi. Každu sanoval. Dva princezi, najstarša aji štreďňa, buľi šumne, aľe najmláčča najšumňejša. Mala zlate vlasi. U calim švece takej krasnej ňebulo jak vona. Tak prišlo na kraľa, žebi vun dal jednu princezu šarkaňom... Aľe kraľ barz ľubil svojo princezi. Dal pisac na šidzem strani kurenti po krajiňe, že chto bi še našol taki vitez, žebi prišol mesto joho princezi stanuc pred šarkaňoch a princezu od šmerci odejme, že dostaňe ju za ženu aji pol kraľoušstva z ňu...

Ked Ludvik tot kurent prečital, scisnul svoho koňa i ucekal do mesta Ragufič. Prišol tam na samu dvanastu hodzinu do jednej trakterňi. Mesto bulo calkom obcahnute s čarnu tafotu. Ta še Ludvik pital: „Co tu je za novina?“ „Tu veľika žaloba, bo tu našoho kraľa

jak leci od kľaštora, ta kriči: „Hej, vitaj, Ludviku, dumaš, že ked ší moho brata zo šveta zñis, ta i mñe zñeseš? Zñešem ja — tebe!“ Ludvik mu tak hutori: „Zñeseš, abo ñe!“ Tot šarkaň na ñoho išče vekši oheň puščil. Ludvik doraz svoju chustočku vzał i zaraz oheň zahašil. I šarkaň kriči na ñoho: „Jak še budzeme vojovac, či na kije, či na meče?“ Ludvik mu hutori: „Ja ñe živan, ja s kijami še ñeznam bic, ja ľem s mečom naučeni vojovac!“ I doraz še ulapili rubac. I rubali še, dokľa Ludvik šarkaňovi každy hlavu ñe-occal po tri raz. Tedi šarkaň padnul na žem i Ludvik ho rozcal na križ, tak jak aj joho mlaččoho brata. Ludvik, ked ho rozcal, barz še dokonal. Barz bul zoznojeni, pouciral še, aľe zakľa vun še pouciral, najstarši šarkaň, cħtori mal štiridvavec hlavi, ñemuh še dočekac i vun rad-ñerad mušel sam visc zo svoho kľaštora. Kadi vun zo svoho kľaštora vifecel, doraz vidzel, že už joho dvomi braca porubane i vun dostal veľku zlosec na Ludvika. I kriči: „Dumaš, že i mñe zo šveta zñeseš, ked ší mojich dvoch bratoů zo šveta zñis? Teraz zñešem ja — tebe!“ Ludvik še barz ustrašil, že ñevidzi ñikoho okolo sebe. Tota baba u trakterñi zadrimala, a ñebul, cħto bi joho koňa i psa puščil jomu na pomoc. Šarkaň, jak še puščil gu ñomu, taki veľki oheň na ñoho puščil, co až pod ñim žem horela. Ludvik na tri razi machal na ñoho s totu chustočku a ñijak oheň ñemuch zahašic. Tak vun sebe dumal, že už naisce muší tam šmrec podstupic. Počali voñi še dvomi bic. I šarkaň už Ludvika premaha... Ludvik še ohľada, ñevidzi okolo sebe añi svoho koňa, añi svoho psa... I teraz mu trebalo každy hlavu šarkaňovu tri raz rubac... Vun sebe ñeznal už co počac, ta vizul s pravej nohi čižmu i s totu čižmu rucil na oblak tej trakterñi, dze ta baba zadrimala. Baba še schopila, pobeħla do maštafñi, puščila joho koňa i psa... Tote dva beža gu Ludvikoj i vun še obradoval i ošmefil. Jak pribehľi gu ñomu, doraz mu buľi na pomoci. Cħtoru vun hlavu occal, pes ulapil a trimal a kuň z nohami bil... i tak mu Panbuch dopomuch, že i toho trecoho zvojoval. I vtedi zo šickich hlavoů jaziki povirezoval, žebi jich mal na znak, ked bi še ho dachto dakedi pital, či to vun tich šarkaňoů zvojoval? Vun še s tim posbiral i šednul na svoho koňa aji svoho psa uvadzil gu sebe. I tak pošol prez mesto, jak bi ľem raz blisklo. ñigda ñeznal ñicħto, cħto bul a co za jeden bul? Ludvik s tim bul pochibil, že vun še u kraľa ñeohlašil, ta kraľ o ñim ñeznal ñicħ... Ta teraz ho zochabme, ñaj idze za svoju drahu.

Teraz budzeme hutorie, co se stalo s totu princezu. Jak princeza prišla do lesa, ta vun se jej kazal skrin za tri dni do dajazknu tichronoho dlevek. Ale vona se hatidla isc do chudobneho lesa, ta nja do lesa i prišla do jednej pivnici, do puste, ce uz ani ozveri nebulo. Iem taka bula zavažena, bula už iem dzira. Vona se do tej puste pivnici schovala. Ta naj vona tam neboha bez, iz voim velikim strachom. — teraz budzeme hutorie, co se stalo s tim kočiom, co ju pred šarkaňou priviz. Kočis, ked princezu noviz, schoval se do jedinoho kraka a priziral se co budze... I az vun nieko vidzel, jak vidzel, ze Ludvik tich šarkaňou porubal i vidzel, jak potom hetka pošol. — ta vun sebe tak dumal: „Chto zna, co to za jeden bul, či vun vezie totu princezu za ženu abo ne?“ Kočis proboval šesce. Vun barz mocni bul, tak sebe podamal: „Ja sebe probujem šesce. Ja povim, ze to ja tich šarkaňou porubal, ta ozda mie daju princezu za ženu.“ Tak co vun zrobit? Pošol do mesta do jednoho lakatoša a dal sebe spravic jednu baltu zo samej ocefi, ostru jak briteu a pošol do jednoho kofesara, dal sebe spravic do tej balti dluhe porisko, tak co malo šahu, i prišol vun nazad tam na toto mesto i totu baltu okervavil, i na sebe latil, cakom se skervavil, jak bi vun tich šarkaňou bul porubal. Prišlo jomu do rozuma, ze ked bi se ho opitali panove a krafe, dze z tich šarkaňou hlavi, tak vun toto musí povedzec. Vun vzal tote hlavi a nošil jich do tej dziri, dze princeza bula schovana. Prišis raz, pošol druhi raz i prišis druhi raz. I na trecim pošol i prišis treci raz. U tej dzire, dze bula princeza, bulo ema, i stalo se, ze princeza kuščok skašela, bo u sebe zo strachu paru fojtovala. I kočis učul, ze tam ktoška skaštel i doraz na ňu skriči: „Chto si tu, ozivaj se! Bo už som porubal troch šarkaňou i tebe porubam, choč bi si sam djabol bul!“ Vona se vera bala ozvic. Vun poveda: „Ozivaj se, bo ce hledam, ked se nezveš i ked ce najdu, doraz ce porubam!“ I počal ju hledac po tej pivnici... Vona strach dostala, išee horsi, jak od tich šarkaňou mala, i rada-nerada, ta se mu ozvala: „Jaj, Jožku naš, Jožku, ja to, ja!“ Vun doraz na ňu kriči: „To ti, Verono? Ta teraz prišahni predo mmu dvanac raz, ze tak budzeš hutorie, jak ja ce naučim, bo ked ne, tak ked ce nezedeš šarkaňe, i stanul jej s baltu nad hlavu, --- ta ja ce porubam!“ Vona se barz bala, poratuňku nijakoho nemala, --- i tak vera pred ňim prišahla, ze tak povi pred svojim occom, pred kraľom, ze ju vera kraľouški kočis od šarkaňou odňal, ze vun tich šarkaňou

porubal. I v totej dzire od nej persceň pital. Ale vona povedala, že se jej u tej dzire s palca stracil, voňi ho hľedafi, afe ho najsc němohfi. S tim se oňi dvojmi ztamadz rozešfi. Kočiš pošol do domu, do burku, i pošol do svojej maštaľni i zobfik toti šati kervavi, i totu baltu okirvavenu odložil... Prišla i princeza na treci dzeň do domu. Jak ju uvidzeli, že vona se nazad vracila, s veliku radoscu a s bandu gu ñej beželi a se jej pitali, jak se jej stalo? I vona tak povedala, jak ju kočiš sprišahnul, že ju kočiš kraľoňski od šarkaňoň odňal a že vun šarkaňoň porubal. Doraz kočiša zavolafi: „Povidz, jakim sposobom ti much tich šarkaňoň zvojevac?“ Kočiš doraz se oblik do tich kervavich šat a vzał baltu, i prišol pred kraľa... Ta, že vun bul mocni chlop, ta mu uverili, že vun muh tich šarkaňoch zvojevac. Pital se ho kraľ: „Čom ti, sinu, skorej ñespomahal, ked ši vidzel, že keľo ľudzi šarkaňe mušeli potratovac?“ A vun tak kraľovi fefeloval: „Kraľu naš, dokedi nas ñerušafi, ta ja na pokoju bul. Afe jak na nas šor prišol, tak ja pošol stac za našu princezu.“ Doraz kočiša obľekfi do princoňskich šat i dafi mu zlatu šabľu, aji princezu pod ruku, a doraz kraľ dal pisac po krajiňe, že stala se taka vec u mesce Ragulič, že kraľoňski kočiš stanul za princezu i šarkaňoň troch porubal a ju odňal od šmerci a teraz ju budze brac za ženu, tak žebi se schadzali panove, grofove, kraľove, arcibiskupove, veľki premasove na toto vešele... Pošli kurenti po krajiňe...

A co se stalo s Ludvikom? Jak chodzi, dostaňe i vun taki kurent do ruki, i čita co se vodzi u mesce Ragulič... I beži vun nazad do mesta Ragulič na toto vešele. Jak vun pridze tam, pridze do kraľoňskoho burku. Jak ho spatrefi panove, barz se na ñim čudovali, že takoho ñigda ñevidzeli i brafi ho zo sobu na totu hoscinu dnuka. I vun se pital, chto se taki vitez (+ ritir) našol, co tich šarkaňoň porubal? I doraz toľo obľečenoľo kočiša mu ukazafi, že tot bul vitez. Tak vun tich panou prepital, žebi ten vitez ukazal, jake šarkaň hlavi ma? Kočiš doraz dal priñesc tote hlavi a ukazal. Ludvik poveda; „Chto zabil tich šarkaňoň, či tot, co ukaže hlavi, či tot, co ukaže jaziki z ñich?“ Zavolafi kočiša, i tak se ho pitaju: „Preco u tich hlavoch ñit jazikoň?“ Kočiš tak poveda: „Dze bi šarkaň jazik mal?“ Afe Ludvik ukazal z kaľdeľ hlavi jazik... Tak povedzeli, že tot zabil šarkaňoň, chto ma jaziki; to je perši vitez. Afe kočiš tak poveda gu princezi: „Vidziš, može bic, že vun vtedi v tej dzire bul, kedi ja tote hlavi nošil, a može bic, že tam tote

jaziki povirezoval... Ludvik potom ukazal aji perseeň od princezi. Ukazal i totu chustočku, chtoru princeza na dvojo rozodralla a z chtorej polovicu sebe zochabila a polovicu Ludvikovi dala. Už bula lem jedna hodzina do prišahi. zaraz princeza prepitala šickich panoň, že vona bi se rada pujse vispovedac. Doraz jej vibrafi jednoho arcibiskupa i doraz ju vispovedal i vona pri spovedzi povedzela. že ne kočiš zabil tich šarkanů, ale Ludvik. Doraz vžali kočiša napredok i doraz z ňoho princůske šati zoblekli doloň, aj šabľu odpasali, a doraz ho štirme husare pod vartu vžali a tak mu na tri stranki pravo sudzili. Krafove jedno pravo, panove a grofove druhe pravo a kňazove trece pravo. Panove a grofove i kňazove mu usudzili šmereg, ale krafove mu šmereg ňesudzili, bo že vun ňikoho ňeusmercil. Potim dali opatric princezu doktorom, či vun ju ňepoškverňil, ale bula čista od ňoho, tak mu šibeňicu ňeodsudzili. Lem vžali jedno želežo, na chtorim šibeňica virajsovana, i tak mu horuce na chribet priložili, tak mu šibeňicu na chribce vipekli jak bi obešeni bul. Potim Ludvik i s princezu pošol i prišahli se i žili sebe za paru časi v pokoju*)...

Z Humenného.**)

193. §. Mal turecki čisar jednu jedinu dziňku, chtorej pari ňebulo na calim švece. Co se ale stalo? Princeza jednu noc pre-

*) Rozpravač vie prípovedku súvisle a plynne rozprávať. Ale po istom čase opustia ho duchovné sily a -- zastane. V ten deň s ním už ničoho nepočneš. Prvú polovicu tu podanej osnovy zapísal som si 20. okt. Bol som v Stražskom z Humenného. 14. oktobra vyletel som ta z Vranova po ostatok prípovedky. Rozpovedal mi druhú polovicu tu vytlačenej osnovy. Potom zastal, a nevedel sa ďalej hnúť. Posilňovacie prostriedky mali opačný účinok. Podaná tu osnova obsahuje dve tretiny celej prípovedky. Prípovedka končí sa takto: Mladý kráľ Ludvik išiel raz na poľovačku a zablúdlil v lesoch. Dostal sa do jedného zámku, kde bývala matka tých šarkanov, ktorých zmárnil. Matka chce pomstít svojich synov, Ludvika svojou mocou usmrť. Brat Ludvikov našiel nato vo svojej „maštalni“ krvavený nôž, znak smrti Ludvikovej, a vybral sa vyhladať ho. Všetelijakými prostriedkami matku šarkanov prinútil, aby vzkriesila Ludvika a ju potom zabil. Zámok a les tým odklial a ostal v ňom sám kraľovať.

**) Napísal pre pôvodec tejto práce pán organista z Humenného Ján Panday 1. júla r. 1898. -- Rukopis sme prezerali po dva razy so strany ludovej reči. Pán Panday, mestský p. notár Jozef Göcs a ja. Po druhý raz 10. okt. r. 1904.

padla. Dal turecki čisar muderoch posvolovac, žebi mu povedzeli, chto princezu ukrad? Ňebulo muderca u calej krajiŇne, co bi znal povedzec, dze še podzela princeza, až jedna jedžibaba to povedzela, až ju moskoŇski kraľovič ukrad... Čisar vidal rozkaz: „Chto princezu najdze, budze joho ženu, aj dostaŇe pul kraľoŇstva!“ I našol še jeden bubnar, cħtori še volal Garas. Ten še podŇal, že princezu vihfeda choč' za Čarnim morjom. I vifasoval korec dukatoch i šidzem čomovi dohanu. Garas prišol gu jednomu viternomu mľinoj, a kuka zdaleka: mľin še obraca a viter Ňeduje... A co vidzi? Minarčik nohaŇki spuščil a taki vichor robil, až dobre mľin Ňeprevracil. „Daj Bože ščesce, bratu, co ti tu robiš?“ „Ta nič, kedz vitor Ňeduje, spuščim nohaŇki, ta dujem na kridla sam, co bi zme mľec mohli“... „Podz ti, bratu, zo mnu, mam na ce potrebu!“ Idu, idu daľej, stretnu še s jednim chlopom, co Ňeše duba s koreŇom na pľecoch. „Daj Bože ščesce, bratu, dze ti Ňešeš toho duba?“ „Do varoša Ňešem na predaj!“ „Truc toho duba a podz z nami, mame na ce potrebu!“ Idu, idu i pridu na jednu huru a tam šedzi jeden chlop. Taki oči ma, jak na furiku koľeska, a patri ku Čarnomu morjoj. „Ňeviškiraj oči, ale podz z nami, mame na ce potrebu!“ Pošli. Šidzem mešace, šidzem tizŇe i šidzem dŇi prešlo, o princezi aŇi chiru Ňit. Naraz vidza, že jeden chlop s huri na huru skače. „Hofe, bratu, dze idzeš, zkadzi ši?“ „Ta list žmi nošil od moskoŇskoho čisara ku muriŇskomu kraľoj, žebi na vešeľe prišol, bo princeza, co ukrad sebe moskoŇski čisar od tureckoho čisara, budze še vidavac“... „Daj heŇ tot list a podz z nami, mame na ce potrebu!“ Garas pita še od Ňoho: „Či daľeko je ztadzi toto mesto, dze princeza biva?“ Odpoveda: „Na pešo šidzem dŇi, ale mŇe — na šidzem skočeŇe i tam žmi.“ „Vež nas na gingi, a skakaj!“ „Hip, hop — už žme na moskoŇskoho čisara dvore!“ Už buľi na moskoŇskoho čisara dvore. Jeden ŇeŇiral gu Ňim idze a pita še: „S čijim dovoľeŇom vi tu prišli a komu sce še meldovali?“ „Mi prišli od tureckoho čisara po princezu, bo kedz nam ju Ňedaju, rozbijeme calu rezedenciju!“ ŇeŇiral melduje čisaroj, že tu su štirmi, cħtore po princezu prišli, žebi ju guoccoj nazad odšikovali...“ Čisar: „Dobre, kedz mi na obid z Čarnoho morja vodu priŇešece, ta princeza vaša!“ „Ole, bratu Skočikraku, priŇeš koršoŇ vodi“... Hip, hop, Skočikrak už vodu čerpa pri Čarnim morjoj... Ale už i na dvanastu a Skočikraka nazad Ňit... „Ale ti, Okaľu, popať lem, co toť še tam teľo bavi?“ Okaľ viškiri oči... „Hej, Ňedobra robotu,

Škotiĥrak ťi na kobulej hlave a jendťiťaka ho z ohreblom čese“...

Nejsem, brati Mocnaru, ťmar doťho s kameťom a prebudz ho, bo az ozvanata blizko! Mocnar chopi kameť a buchnťe do ťoho, az mu kobula hlava zped hlavi viskočila... Prave co Škotiĥrak dobich, az na obid cilingali. Ćisar aťi obedovac ťechcel, lem na tim ťtudiroval, co ma s tima kumťarmajstrami robie?... Dobre, dal Ćisar ťidzem bavole akuri zoťie, a princezi ťieki veci i ju dal do tich skuroch zapakovac a povedzel: „Kedz vi tote veci odťeťe, ta princeza vaĥa!“ „Oj, le ti, Mocnaru, vez tote veci na gingi, a podzme domu!“ Jak Ćisar vidzel, ze to ťie ťizle, ťidzem regementi puťil za ťima a vidal rozkaz, ze bi jich do ťpentu poťrifali. Kuka nazadok Garas, — kukki hvizdaju... „Chlapci, to ťie ťpas, co budzeme robie?“ „Ejh“... naraz Minarĥik spuťci nohaťki. — durk. ťidzem regementoť odrazu spadlo. Co ťe potim zoz princezu stalo? To bi aťi veťec (+ veťtuch) ťeznal vihadnuc...

194. ť. Roku 1856 vranoťski ťemecki solgabiroť dal pred sebe zavolac jednoho gazdu, chtori ťkodu zrobig na lukoch, a tak gu ťomu hvaril: „Lubi bratu, vi ťce ťkodu zrobigi na lukoch, a budzece karani na ťejťe palie.“ Gazda ze vihvarjal, ze vun totej ťkodi ťe priĥina, naj ho tak ťekara... „Tota vec inakťi ťemoze buc, bo zakon tak uridzuje, a kedz ťeverice, ta kukajce tu“... Gazda ťe odmahal, a pital solgabirova, ze bi mu totu pokutu odengendoval: „Ja kukac ťebudzem, bo u nas lem dzeci kukaju!“ „To je ťe vihvarka, tu je zakon, kukajce tu!“ A tak gazda ťchilil ťe na zakon a zaĥal kukac: kukuk... kukuk... kukuk...

195. ť. Iťov pisal z Peťtu do Koťic gu Klimkoviĥoj, ze pridze totu skalu opatric, co na Furĥi stoji. Jak ťe Koťiĥaťe doznali, ze Iťov pridze do Koťic, veťiku poťovaĥku dali na slavnosc Iťovovi. Panove poťli poťovac, a Iťov s Klimkoviĥom, aji dva cahanoťťke chlopi, poťli skalu opatrac. Iťov mal na sebe z gutapergi kepeťak, lebo diťťe zaĥal kropic. Iťov viťne notez a skalu maťuje, ... a cahanoťťki chlop hvari gu druhomu: „Onder, mťe ťe ten pan ťepaĥi, bo tak vipatra, jak chmarťnik, preco vun skalu maťuje?“ Kedz odmaťoval skalu, navracili ťe nazad, dze obid richtovali... Jak gu ohťu priťli, naraz panove poskakali, a zoz ťpasu puťki chwatali: „Stuj! co ťi za jeden?“ Nato cahanoťťki chlop gu druhomu hvari: „Ja ci hutoril, ze tot pan jakiť ťudni ĥlovek, zato na ťoho s puťkami ciťovali“... Potom

Ižov viňe zlatočku a dava Cahanoúčanoj. Cahanoúčan zadkom fartuje a hvári: „Dzekujem, mi od takoho pana pežeži nechceme, co skali maluje.“ Klimkovič še pita: „Ta preco nevežneš, šak to pan dobri zoz Peštu!“ „Ňe pan to, afe chmarňik, co chmari na remeňu caha“... Druhi dzeň cahanoůski chotar kameňec zbil. Cahanoůčaňe poslali deputaciju do Košic gu polgarmeštroj, žebi toho človeka kurentoval, chtori na cahanoůski chotar kameňec puščil...

196. §. Hermana Kelnera poľske židzi prekľali preto, bo pred ňima hutoril, že už štiri roki ňebul u bužňi, a prekľace še na ňim stanulo... jak už ženati bul. Herman kupil jedno kilo mesa a dal žeňe, žebi ho pririchtovala na sabaš. Jak meso do peca zabardzili, meso počalo jojkac... Sušedki še posbehovali, že še veľke čudo stalo, bo že u Hermana meso plače u harku! Pošli gu rabinoj, a pitali še ho, co za pričina, že meso u harku jojka? „Preto jojka, bo trafne meso kupil na sabaš!“

Na rozkaz rabina meso i s harkom zakopali do hnoju. Tak še poľskim židom prekľace stanulo.

197. §. Lesni keruľ prišol do birova a mu povedzel, že u jednim buku u dudle take ptački su jak duch svati: „To naisce budu svate ptačata, tak jich treba vibrac a do koscela priňesc!“ Birov dal valal svolac. V okamžeňu jednu dľuhu drabinu zrobiti a za keruľom išli do lesa, tam, dze buľi tote svate ptačata. Afe drabinu ňe na zdľuž, afe na šir' ňesli popred sebe. Dze buk na zavadzze bul, potamadz z drabini vše odrubali tak, že kedi gu svatim ptačatom prišli, z drabini už ľem da na šahu zostalo. — Komu še robota ňedari, ta na toho u nas toto prislovko chasnuju: „Idze jak Hrubovci s drabinu!“

198. §. U tich časoch, kedi žeľezňice aňi orsacke drahi ňebuľi, furmaňoch, chtore vino z Hedaľi vozili do Poľšci, zaliva napadla. Tam mušeli roštakovac. To, co tu povim, stanulo še u Koškočoch. Furmaňi zos bečkoch natočili jeden šaffik vina a ochabili ho pod vozom. Dereš, kuň, barz smedni bul, odvjazal še a zos šafflika vino do špentu (+ do maku) vipil a še opil. Rano furmaňi prahaju, kuň Dereš še ňeruša... Co zrobiti? Dereša odarľi, skuru židovi predaľi. Afe jak furmaňi na koncu

valala bufi, Dereš se vitrižbil a za furmanami rehotajuci išol — prez skuri. Z toho je u nas prisloūko o Koškoūčanoch. Ked še dachto opita: „Zkadzi ťi, bratu?“ a povi: „Z Koškovec“ — tak mu povedza: „Aha, ta to ztamadz, dze Dereša odarli!“

Z Udavského.*)

199. §. Išfi furmaŇi, vezli rebe a tam jedna liška bula pod bukom, co se ņerušala, tak voŇi, toti rebare, povedali: „VežŇime ju, ta ju udrime, tak budzeme ž ņej mac skurku.“ A vecej voŇi ju položili na voz, tam ku tem rebom. Liška bula živa, tak vona te rebe pouošela sebe po jednej pod buka. Prišoū ku ņej veľk a von od ņej petaū, co bū mu dala z teh reboū. Vona mu dala jednu zesc, . . . a vec von ju volaū, sobū pošla ukazac, dze tote rebe jest. A tak ona ho povedla do jednej priľube; tak povedzela: „Zachpaj, veľcku, tu chvost do tej vode, ja budu hnac, ta ci se nalapa“ . . . Vun uchpaū chvust, ta mu primarz, a kedz ho chceū vicahnuc, ta se mu odorvaū. A vec počaū plakac, hvari: „Vidziš, lišočka, jak ťi me podlo navedla.“ A vec vona: „Ňeplač, veľcku, ņeplač, jest tam u valafe jedno vešeli, ta pujdzeme tam na hoscinu.“ Tak voŇi tam ušli do komore, tam belo m'eso, beliša (+ langoša) a voŇi to pojedli, i popili, co našli, a tak toten veľcok, pijani, na lišočku: „Ja budu špivac!“ A ona na ņoho: „Ej, veľcku, ņešpivaj, bo bū nas tu učuŇi, ta bū nas zabiŇi!“ Ale vun ju ņeslučaū, lem špivaū. Tak to svadbene ocec učuū, tak on prišoū do komore i biū ho; lišočka se uschovala pod šopu, ta vona ņebula bita. Vona se ž ņoho dobre sm'ala. Gazda behaū za veľkom povon a lišočka ušla — do chiži. Ta našla u korice cesto, co na chľib būlo spravjane. Tak vona se povaľala po ņim, po tem cesce, a vūšla pod šopu. Tam se povaľala po pazdzer'u. Tak vona prišla vejc ku veľkej a tak vona na ņoho poveda: „Vidziš, jak i mŇa mocno biŇi a zo mŇa celo opadalo!“ A tak voŇi vec už pošli ku svojej dzire do ľesa. Veľcok se barz na ņu hŇevaū, ta povedaū, až ju žje . . . I chceū ju lopic, ale vona uskočila do svojej dzire. Veľcok lem chodzi kolo dzire: „Ja ce žim!“ A liška podala mu koreŇ zo stromu, abū uchopiū a povedzela: „Šaľene veľk, uchop mŇa, ale ņe za nohu, lem za koreŇ!“

*) Rozprávala Anna Šalata, staršia osoba. Zapis v Udavskom, v bývaní p. not. Štef. Kulu, 18. júla r. 1898.

Z Koškoviec.*)

200. §. Buť jeden princ, a maľ jednoho inaša a tot ináš veľo roki uňho služeľ, ta ša ho chceť už stracic, že buť stari. Buť jarmarok, ta von, tot princ, maľ oüca. Tak von tak povedzeľ tomu inašovi: „Hoň tö tote oüca na jarmarok, aľe tak, so bü si peňezi priňes i oüca nazad prihnaľ. Kedz tü to ñezrobiš, ta tü zavešani budzeš!“ Von na tot jarmarok išoľ barz pľacuci, bo ñeznaľ, jak von to ma porobic? Jedna dziüka chudobna išľa tiž na jarmarok, ta še zišli; ta še ho pitala: „So ti, ñeboža, pľaceš?“ „Jak bü ja ñeplakaľ, ked ja prihnaľ predac oüca, ta mi kazali i peňezi priňese i oüca nazad“... Vona mu tak povedzela: „Ñepláč, ñebuj še ñič. Zavolaj sebe štiroch chlopoü a poštrihaj tote oüca, ta voünu predaš: i peňezi poňesaš i oüca nazad požeňes!“ I tak zrobiľ. Hoňi tot ináš tote oüca domuü a princ stoji na ganku, ta pov'eda: „Jäk si porobel?“ „Ta tu maju peňezi i oüca ja nazad prihnaľ poštrihane. Tak ja to porobel!“ „Tak chto ci takij radü daľ?“ A von tak povedzeľ mu: „Jedna dziüka, so bula na jarmarku!“ „Ta idz zaš na jarmarok, ja idzem s tebu, a ked tü totu dziüku ñespoznaš tam, ta preč'ik zavešani budzeš!“ Jäk došli na jarmarok, von dziüku spoznaľ. Tak tot ináš na svoho princa pov'eda: „Tota je!“ Ta princ ša pital: „Odkeľ tü?“ „Ja z toho i z toho vaľala.“ „A jak tü še pišeš?“ „Ja še pišu S konca na jaziku.“ Tak princ i z inašom pošli do jej chüžü. Barz chudobna buľa. Prišli voňi tam, povedzeľi jej „Dobre polodňa!“ ta ša jej pitali: „So robiš, ñemaš ñikoho, lem sama ši?“ „Mam ja i brata.“ „Ta dze tot brat?“ „Pošoľ na poľovačku.“ „A na jaku to poľovačku?“ „Ta na taku: So ñenajdze, ta priňese, a so najdze, ta zabije, aňi škurki domuü ñepriňese.“ „No ta jake to dzvirata? Povedz, tü barz mudra ši“... „Ta von na taku poľovačku pošoľ, že šoľ do kerti üši bic... Bo von barz chudobni. Ta kotru zabije, ta ju ochabi tam, aňi škurki z ñich ñepriňese domuü a kotru ñenajdze, ta ju priňese domuü. Taka to poľovačka.“ Pošoľ princ i z inašom do domu. Pobuľi doma dzeň, dva dňi, povedať princ inašovi: „Idz nazad gu tej dziükoj, tak jej povedz: „Jäk vona chce büc moja žena, žebü s tebu prišla. Aľe ñaj pridze ñe hoľa, ñe oblečana, ñe ľačna, ñe seta i ñaj ñese darunok i ñe darunok, ta vona budze moja žena!“

*) Rozprávala Mária Sabov, asi 55-ročnã, rodom z Koškoviec. Zápis v Koškovciach v hostinci Berkoviča 9. okt. r. 1904.

Tak vona sebe zhotovila, prepetuju, jednu kozu, ... i jednu mōš sebe našla. A oblikla ťe do ťaka. Idze vona, jāk ťe oblikla, do toho princa, koťo kozi ťla. Princ ťal na ganku, ta na toho inaťa: „Vona uť idze ... vona barz mudra, bo jāk ja tebe nakazať, ta vona idze zo ťitkim tak. Aťe ja ju preč'ik ťechcu za ťenu: Vipuť pejci-dvacec psoū, ťaj ju roztarhaju!“ Jak tot inať psoū vipuťil, tak vona nasamipridz kozu puťčila ... tote pťi ťa gu tej koťe sbehli a vona sama ať na ganok pribehla gu princej. Jāk priťla gu princej: „Ja priťla gu ťim hoťa, bo v ťaku, ťeoblečana, aji ťesu darunok i ťe darunok!“ Jak voťla do princouho domu, ta tak mu hutorila: „Ta keťo maju u svojim dome dziroū, ta ťaj ťetke pozapūchaju, bo ja priťesla darunok i ťe darunok!“ Aťe jednu dziru ochabili, so zabuťi o ťej pod posceťu ... „Ta ukať tot darunok!“ Vona puťčila z ruki mūť i mūť ucekla do dziri pod posceť ... uť jej ťet! Ta princ: „Ta kedz ti taka mudra, dziťko, ta tū budzeť preč'ik moja ťena. Aj ti, inať, budzeť aj dalej ťluťic u mťe!“

Z Papina.*)

201. ť. Buol jeden hudobni ťlovek, ta mal viťe dzeci, ta ťeznal jich jāk hodovac, bo chťeba ťemal. Tak von sobā pital od Boha jedne husťe, tak'e, jāk zahra, ťebū dzecko zapomnulo, ťe je lačne, a ťebū kaťdi tancoval, jāk jich oťuje ... Ta jemu Panboh dal tak'e. Aťe dzeci vťe pitali jesc, tak von sja pojednal do dvora gu kravom a tam uť buťi ťtiri majerťici. Hoťil jeden, ta kravi dobre daval i mťeka; hoťili ťetke, ta dobre daval ... Aťe hoťil von pjāti, ta uť podleji daťi mťeka. Tak joho ťe ťid pital, čom tak podlo kravi mljeka daťi? ... ťid poťol za ťim na druhi dzeť na poťo, ta patrel, so on s kravami robi? ťid sobā poťol do cirťa sadnuc a tak on patrel i vidzel, jāk sja kravom pase ťedal: Jāk jim zahral, ta muťeli tancovac ... I ťid u cirťu tancoval, so na sja ťotke ťate i skuru podral ... ťid priťol domoū, ta povedzel: „ťeno moja, zato naťo kravū tak podlo mljeka davaju, bo majerťik jich nepasā, ťem jim hra, ta muťa tancovac.“ Majerťik prihnal kravū, ta mu tak ťidoťka povedzela: „A so to za frasa robiť s kravami?“ A vona sobā mezi kravū stanula. Majerťik zahral, ... ta musela i s kravami tancovac! I ťid tancoval, chteri sja pripatral ... ťid tak povedzel: „Privāzce

*) Rozprāvala Juliana Dupkāť, dievčica, rodom z Papina. Zāpis v Ťdavskom 18. jūla r. 1898.

mňa ku slupoj!“ A tak mu ruki i nohi privjázali ku slupoj, afe von zato musel tancovac kolo slupa, jak majerňik zahral, až sobä skuru na chrbce zodral... Žid sja mocno pohňeval, ta von dal žandari privesc, so bö dasco iz tim chlopom robili. Žid zhotovil šubiň (= šibeň). Prišfi žandarä. Jak prišfi žandarä, židočka poliüku na miskoj ňesla... Majerňik pujtal tujch žandari, co bo mu defi išä raz zahrac. Defi mu, tak von sobä zahral. Ta tak počeli i žandarä tancovac, a židočka, jak poliüku ňesla, ta musela s totu poliüku tancovac, iz vrjacu. Ta ona sobä barz na ruki zlala, so jej z ñich už skora opadala... Prišol žid gu ñej, ta sja jej pital: „So to tobä, ženo moja?“ A ona tak povedzela: „Tot majerňik tak mi narobil, ja poliüku ňesla a on tadö zahral, tak ja musela s totu poliüku tancovac pred prikľäta, jak žmi z ñu išla.“ Majerňik i po druhi raz zahrac... Ulapili še obidvojo, žid zo židočku a tak tancovali po prikľece... Majerňik prestal vec hrac. Židočka chľeb mjesila. Jak ho umjesila, tak korötko vzjala do ruk a on zas' zahrac... Ta tak vona s töm korötkom mocno tancovala, so z ñej až šatö spadafi... Vec vona sadzala chľjib, ta tak tancovala, jak von zas' zahrac, až' sobä pec rozvafala. Žid ñeznal so z ñim robic, iz tim majerňikom, tak von ho dal žandarom do oreštu. Jomu Panboh dobre dal iz toma husľami; paňstvo ša chcelo mulatovac, tancovac, ta majerňik ñepošol do oreštu, afe mezi paňstvo. Paňstvu jak tam zahrac, ta musefi šitki tancovac. Jedna paňi, so stul zakrüvala, tak mušäla tancovac kolo stola, so šitkü grati na žem zmetala... Panove mu prebašili, i zoz oreštu ho pušćili. Panove ho sobä pojädnafi, ta mu kazafi hrac na varošu. Ta chto šol, ta každi musel tancovac. A jak panove na bale tancovali, tu von s tömi husľami tak hral, so tote panove až' sobä topanki potracifi. A vec von sja pojädnal i do druhoho mesta, hral i tam, až' sja mu husle polamafi... Vec von sobä vüpütal od Boha druhe, afe tak'e, so kedz stare ľudze budu šuc, ta muša tancovac, jak un budze hrac. Ta jomu dal Panboh tak'e, so jak zahrac, ta stare ľudzi tak tancovali, so sobä až' nohi pozbijäfi. Tak von sja, tot majerňik, dobre zagazdoval. Tak von vec ñišoho žadni ñebol a vec von sobä kupil tak'e statki, so z ñima chodzil do robotö. Raz pošol von na poľo orac. Ta jak oral, to vopred ñoho bol medzvedz u mächu,... von mu zahrac, ta tak medzvedz u mächu tancoval, so sja gu ñomu šotk'e medzvedzä posbehafi. A vec von šotkim tak hral, so šotke musefi tak tancovac, so sebä radö dec ñemohfi. Von vec prišol domoü,

ta pošol gu židoŭkoj. Tu tak jej povedzel: „Paňi moja, poj na jeden tañec!“ Vona často odvaräla, ta vona mu tak povedzela: „Idz odo mňä, bo ci ufeju vrjacej vodü mezi oši!“ Von jej zahral... Židoŭka i s totu vrjacu vodu tak tancovala, so sobä barz mocno tvar' oparila. Prišol gu ņomu žid, ta tak von mu sja už šumie popaňkal: „Už dos', dej nam pokoj. Dos' toho, so si nam kravom hral, a nam ņemusiš.“ Tak sja majerňik z toho smjal, ta povedzel: „Ti mňie dal do oreštu! Šäkaj, jäk ja sja tobä odslužu, tü ņebudzeš mac pokoja odo mňä,... jäk tü sja budzeš najlepši modfic, i tedü ja ci šumnu zahram.“ Tak jomu žid povedzel: „Ta už lem hraj, choč' ja svojich noch utracju. Budu ja hodan tefo tancovac. Ale šäkaj, ta tü za tøm budzeš banovac!“ Majerňik mu zahral a žid tak poskošil, so sobä až' nohu zlomil. Židoŭka barz joŭkala: „Zbol si me mojich ruk, so ja sobä sparila a ceperka si joho tak fajňä pripral, so von ceper' musi lažec!“ Majerňik tak povedzil: „Ňebuj sja, ņebudze žid lažec, hoc von ma nohu polamanu, bo ja mu zahram! Zahral, tak žid segin o jadnej nohoj musil tancovac. Ta tak vun, majerňik, jej povedzel: „Vidziš, židoŭko, až' žid ņelaži!“ A ona tak povedzela: „Dobre bü mi bulo, kebü sí lem ņehral!“ Ale von jej každö rano prichodzil hrac; židoŭka, kefo raz sja modfila, ta tak tancovala,... už sja aňi modfic ņemohla. A žid o jadnej nohoj musil tancovac. Tak už ho barz pitala, so bü už ņehral. Von jej povedzel: „Bala si sja, až' ci žid musi ležec. Ňeboj sja, von ci tancuje!“ „Lem hraj, zakla sja mu ņezahoji!“ Tak von chodzil mu hrac, a segin žid vsä tancoval. Majerňik mu tak povedzel: „Ňeboj sja, židku, kedz ja ci toho narobil, da Panboh, až' ci ņšä horše narobim, žebö tö pomnul toho, kedz sí me dal do oreštu“...

Z Dluhého na Ciroche.*)

202. §. Büil**) jeden cigan, ta un furt chodzel na faru gu panuj kľebanu pütac***) almužnu, ale panu kľebanu še zmeržilo juž tefo davac, ta mu hvarel: „Presco ti, cigan, ņerobiš, so bü sí

*) Rozprával Ján *Kohut*, opravoval Andr. *Kováč*, rodom z Dluhého na Ciroche. Zápis v Dluhom na Ciroche, na rim.-kat. fare, 16 júla r. 1898.

**) V čin. pričastí minulom miesto prípony -l, často počut: -ä i e. Miešajú sa bez riadu a skladu.

***) V neurčitku popri prípone -e, počut aj t, l, é, t. j. popri pütac aj: pütat, pütaé, pütaé.

maľ na viživnosc, ta bü ší nemušeľ chodzic almužnu pütac.“ A cigan poveda: „Moja familia ňerobila, aňi ja ňebudu!“ „Tak kedz, cigan, ňechcáš robic, ta idz gu križu modľic še, ta pütaj Panaboha, obü ci pomuh na švece žic.“ I cigan posluchaľ pana kľebana i pošoľ še modľic gu križu. A on še modľiľ rano i več'ar, a pütaľ Panaboha o jedno sto bankoũok, so bü mu daľ. Ale že kedz budze chibec ľem jeden grajcār, ta ňevežme; ľem sto zlati cālkovite. Jeden žid še prisluchovaľ a čuľ johu modľitbu, jak vun Panaboha püta o sto bankoũki, a jak prišaha, že ňevežme, ľem sto zlati cālkoviti; choč' budze dzevedzešecdzevec zlati, dzevedzešecdzevec grajcāri, ta že ňevežme; ľem sto zlati... Jak johu žid visluchoľ, ta ho chceľ viprobovac, či vun naišne tak praũdu poveda... Tak mu žid več'er podruciľ dzevedzešec zlati pod križ. Rano cigan stanuľ i išoľ še pod križ modľic i jak prichodzil gu križu, chceľ kľeknuc na kameň i vidzi tam peňezi i užaľ do ruk, počitaľ, buľo dzevedzešac zlati. I cigan užaľ peňezi i položil do kešeňi a začaľ Panubohu dzekovac, že mu hoľem teľo daľ... I pomodľil še ščiro Panubohu i zabraľ še i išoľ domoũ s peňezmi. Židek vidzeľ, že cigan užaľ peňezi: „Ho, cigan, daj peňezi, bo to ja tam položil!“ „Ale dze ti? Mňe Panboh daľ!“ A žid povedzeľ: „Ja to podruceľ, bo ja ce chceľ viprobovac, či to ti še ščiro modľiš gu Panubohu. Ti ší povādaľ, že choč' grajcār budze chibec, ta ňevežmeš, ľem sto zlati cālkoviti.“ Ale cigan: „To mňe Panboh daľ, ti ňe praũdu povedāš; ja ci ňedam peňāzi.“ Vera židek vidzeľ, že peňezi ňedostaňe, tak še daľ do bitki s ciganom pre peňezi. I tak darmo buľo, bo cigan mocňejši bũľ, ta ňedaľ peňezi židovi. Žid ho zadaľ na pravo. I prišla po cigana komišia, so bü išoľ zo židom na pravo. Cigan ňechceľ isc, bo že ňima šati. Tak od žida pütaľ, žebũ mu daľ gerok i kalap i čižmi, ta že pujdze na pravo, a kedz mu ňeda, ta ňepujdze. Žid daľ mu šati. I pošli do kanceľarňi, ta žid povedāľ, so še stalo a cigan povedāľ, že to ňe praũda... I daľej doľožil: „Žid bü muh povedzec, že to i gerok, i kalap, i čižmi židovo — na mňe.“ A žid poveda: „To praũdā; šati mojo!“ A cigan poveda, že to ňe praũdā. Panove sami vidzeľi, že to ňemuže praũda buc, žebũ židoũski šati na ciganu bũľi. Tak ňemohľi z toho panove virozumec praũdu, ta vihnali žida i cigana von.

Tak cigan maľ i peňezi, i šati, a žid ňemaľ ňič. Cigan prišoľ gu pana kľebanu a povedāľ, že mu praũdu pan kľeban povedali, so bũť še modľiľ, že mu Panboh da...

203. §. Bůl jeden šuster, ta būvał un vūše vałala. Hudobni būli zo ženu a ňemałi dzeci nič. Oñi lem tak žili chudobně, z toho, so zarobil muž. Raz jeden vojak dał mu šesedzešac grajcari, so mu popravil bokanče. Ta vun ten šuster, dał šteracec grajcari na kilo m'esa, so bū žena išla priñesc, a dvacec grajcari na pol-litra pałenki. Žena priñasla m'eso, tak hceli hotovic ho, ... ta ňemałi u čim hotovic, taki hudobni būli. I žena poveda muži, žebů išoł do sušedu požičic harčeka, so bū małi u čim m'eso uvaric ... Muž poveda: „Ja pujdu požičic, ale harčok ti mušiš nazad odñesc.“ Ta m'eso uvarili i pojedli i pałenku vipili a harčok žena ñescela zañesc nazad. I zaš poveda mužovi, obů ho odñes, kedz ho priñes. Ale muž hcel, obů ho lem žena odñasla. Ňemohli še zhodnuc, ta žena poveda tak: „Kotre skorej prehvari ku kotromu, ta tot odñese harčok!“ Tak voñi būli za tri dñi, co jeden k druhomu ñehvareli, bo kedz bi kotri prehvarel, tot bū mušel harčok odñisc. Išoł jeden žid, tak več'ar, a mał barz podle bokanče. Išoł von z vałala, vidzi na kraju chižu, že u ñej dvojo ľudzi stari žiju. I išoł dnu do chiži i povadał: „Dobri več'ar!“ Ňichto mu ñedzekovał. I pūta še šustra, či mu bokanče ñepopravi? Šuster kiva hlavu, že hej, ale ñesce prehvarc. Žid še pūta, za keło mu popravi? Šuster nič ñehvari, lem hlavu kiva, že mu popravi ... Žid še ñemuh zo šustrom pojednac, so bū mu bokanče popravil. U drugej chiži šustrova žena pradla, ta žid še pūta ženc, či mu jej muž popravi bokanče? Žena kiva hlavu, že „hej“, ale ñehvari nič. I žid še pūta vacej, že čom ñechce hvarec añi šuster, añi mu žena? Žena lem z hlavu pokivuje na židovo slova. Tak žid še ñemuh dočakac, so bū dajedno hvarelo ... Žena sedzela na poscefi, ta žid vivracil ženu a robił, jak bi ju za ženu potreboval. Šuster vidzel, ta še barz s ruku hrožil na žida, ale ñeprehvarel. Žena nič ñehvarela, ale jak žid išoł het iz chiži, ona skočila s poscefi, ta chopila drevo, ta uderila muža, ta povedala: „Kristuš bū takoho muža pokarał, so vun dał bi svoju ženu druhomu chlopoj vipotrebovac a nič ñepoveda!“ ... A chlop povedał: „Chvalabohu, že ši prehvarela perši jak ja, ta ceper' ti odñeseš harčok!“ — A žena mušela odñesc harčok.

Ungská stolica.

Zo Sobraniec.

204. §. Buň jeden kraľ, maň Iem jedného sina a tot, kedz maň už dvanac—trinac roki, a maň rozum, že jak žic na švece, višoň na dvur... a popatriü hore do ňeba: tam še mu ukazala šibeň jak na znak, že v žicu dostaňe šibeň.*) Vun (+üun, un + von, ün, on) z toho še zastareü, ta sebe podumaü, že poľa occa haňba mu budze taku šmirc dostac. A tedi un še pitaü od occa, že un pujdze het do šveta, švet probovac. Ocec mu kaže: „Sinu muj, ňechodz ňigdze, budz doma, bo to podlo po švece chodzie.“ Afe vun, sin, tak veľo occa paňkaü, že ocec povedzeü: „Ta idz, kedz maš dzeku, a probuj švet.“ Potim sin pošoň do kerti na špacirku a še barz zastareü. A jak vun tam chodzi a še stara, ta vidze zo žemi žemi duch... Ta še mu kazaü... Duch še pita: „Preco še, princu, tak staraš, dobre ci doma a ti idzeš het?“... „Afe kedz maš dzeku, Iem idz,“ žemni duch mu kaže, „a Iem sebe na mňe podumaj, kedz na tebe čezko budze; ta ja už pri tebe budu na pomoci!“ Žemni duch mu potim zaš hutori: „Jes' tuto, ta pale, smutna verba, vež ti jeden prucik z tej smutnej verbi, to še ci prida, dze budze na ce čezko. Z toho prucika zroď sebe perseü na palec, tak ci še ňestraci.“ Vun sebe zrobiü teň prucik a vzaü sebe na palec, tak jak mu kazaü žemni duch. Potim pošoň gu occoj a še šumňe od-pitaü od occa, že už idze het do šveta. Jeden poplakaü, druhi poplakaü a še rozišli; rozlučili še. Tak vun potim še zabraü a prešoň prik krajini svojej. Raz še obzerňe, ta vidzi, že idze gu ňomu jeden šusterski tovariš. Tak še ho pita: „Zkadze ti, bratu?“ „Ta ja z tej i z tej krajini idu.“ Tot princ še pita šusterskoho tovariša: „Ta a dze idzeš?“ „Ta idu sebe robotu hľadac, bo u nas podlo žic, idu do lepšoho kraju!“ A princ tak kaže: „No, bratu, pujdzeme vedno, bo i ja idu sebe hľadac robotu!“ Princ še pribraü za kalapoškoho tovariša a kazaü: „Ja, bratu, kalapoški tovariš! Ta pujdzeme vedno robotu hľadac do trecej krajini!“ Pošli üoňi sebe m'esto najse a naši každi svoju robotu, tot šustersku i tot kalapošsku. Tak jeden dzeň abo dva dňi porobili, tot tu a tot tu a

*) Rozprával Michal Ščacnický, 65 ročný, grékokatolík, nar. v Hažine pri Lučkách v Ung., v Sobraneciach býva od 12. roku veku svojho. Zápis v Sobraneciach vo „Veľkom hostinci“ 30. júla r. 1898. S rozpravačom osnovu znova som prezrel v Sobraneciach v hostinci Leop. Winklera 2. okt. r. 1904.

na treći dzeñ še zišli vedno a še pitali jeden druhoho: „Tak jak tu, bratu, žic?“ „Vera, bratu, tu ešči podlejši žic, jak u našim kraju bulo.“ Princ hutori: „Tu verbuju, ta še zverbujme, ta nam lepši budze!“ Šusterski tovariš na to pristanuñ. Jak še verbovali, ta jim kazali: „Mace muziku, jese a pic, ta lem tancujce a špivajce do več'era!“ Ta jim barz dobre bulo do več'era, tancovali, špivali, afe na več'er pridze jeden kapraľ a kaže: „No, chlapci, z vas dvoch jeden na vartu pojce!“ „No, tak chtori pojdzeme?“ „Pujdu ja,“ kaže šusterski tovariš. Ta kapraľ privid ho do jednoho kostela na vartu. Jak ho zavar, tak tam buñ do rana. Rano jak popatriu kapraľ do kostela, tam už z vojaka lem kosci zostalí . . .

Princ čaka svoho kamarata, afe ñechodzi; ñit ho. „Tak to už podlo,“ kaže, „už je več'er a kamarata ñit.“ Prišoñ i po ñoho kapraľ: „Podz ti na vartu!“ A ñum še zabrau a išoñ ulicu s tim kapraľom a tak sebe duma: „Kedz kamarata ñit, to so mnu budze daco podlo.“ Ŭun tak sebe podumañ: „Bože, kebi mañ u sebe toho ducha, co še mi u kerce moho occa ukazañ.“ A doraz, jak sebe podumañ, žemni duch už űzadu princa buñ. „Tu ja, princu,“ kaže, „kedz ši si podumañ o mñe“ . . . Duch kaže: „Princu, sluchaj mñe a pochodziš dobre; kedz ñebudzeš mñe sluchac, budze s tebu podlo.“ Kapraľ pošoñ s princem až gu kraľoj, ta poveda mu kraľ: „Kedz odvartuješ u tim kosecele noc, ja ci dam poñ kraľoűstva i princezu za ženu. A po mojej šmerci šicko tvojo budze!“ Ta kapraľ ho pušciu do kosecela. Žemni duch mu nakazañ, žebi gver položiu do kucika a kepeñ a čakoñ žebi položiu na gver: „A potom idz a sedñi sebe do kazateľnici a añi še ñerus, añi še ñeozivaj, lem sedz tam!“ A vun tak zrobuñ, jak žemni duch nakazañ, čakoñ i kepeñ položiu na gver a vun sebe sednuñ do kazateľnici. Sedzeñ tam do dvanastej hodzini . . . a višla jedna baba z kripti a kazala: „Dze moja varta?“ Popatri . . . varti ñit! Chopi tot kepeñ i tot gver, polamala i pobila šicko tam. Ŭun sebe tam sedzeñ a mañ strach, afe baba, jak dvanasta hodzina odbila, pošla nazad lehnuc sebe do kripti. A tak pridze rano kapraľ, otvori koscel a vidzi, že varta žije! Pošoñ s vojakom gu kraľoj a kraľ kazañ: „No, siuu, ta kedz si odvartovañ šesfivo jednu noc, odvartuj aj druge noce, com ci obecañ, to ci dam: poñ kraľoűstva a princezu za ženu a po šmerci šicko tvoje budze. A teraz idz gu muzikoñ a tancuj a spivaj do več'era!“ Do več'era mulatovañ. Potim ras prišoñ tot kapraľ volac ho na vartu. Kaže: „Bratu, ta ñit vecej vojaki, lem ja musu isc?“

„Ta nit,“ kaže, „ta kedz ši se do toho podňau, ta svojo koňč!“ Ta idu ulicu, princ zaš se zastareu. Afe co se zastareu, doraz se ukaže zemni duch ųad űoho: „Ja tu,“ kaže, „ňestaraj se nič, Iem mňe sluchaj: Teraz pujdzeš tam do koscela a zaš tam zruciš gver, čakoű a šicko, afe ųž űesedňi do kazatelňici, bo tam bi ce baba našla a bi ce žedla. Afe idz za križ, tam stuj o dvanastej hodziňe a rozšir ruki, ta tam ce űenajdze“... Baba višla o dvanastej hodziňe z kripti a kaže: „Dze moja varta? Aha, tu ši!“ kaže, a chopila gver a polamala, potarhala a barz se hňevala, že vojaka űenašla, bo barz hladna bula... Dva noci űejedla.

Jak dvanasta odbila a jej moc prestala, ona kaže: „Ha, ta ti tam za križom stojiš, čakaj, najdu ja ce tam na trecu noc!“ kazala gu princuj. Zabrala se a pošla do kripti, tam trucila sebu a lehla. Rano pridze kapraľ, popatri, — varta žije. Doraz gu kraľoj pošou a kraľ se barz cešiu, že vojak ųž druhu noc odvartovaű. Kraľ mu zaš kaže: „Idz a mulatuj zaš do več'era.“ Pošou ųun do več'era zaš mulatovac, tam jed a piű a tancovaű. Naveč'er pridze zaš ten kapraľ po űoho: „No podz, sinu, na vartu,“ kaže. „Ta, pan kapraľ,“ kaže, „či nit vecej vojakoű, Iem ja mušu?“ „Kedz ši se do toho dobraű, ta ųž koňč svojo. Kedz ši dva noce ųž prebuű, ta aj trecu ųž ozda prebudzeš!“ „Hej, ja dva ųž prebuű, afe s totu trecu Panbuh zna jak budze“... Kapraľ mu kaže: „Bratu, kedz ci Panbuh pomuh dva noce, ta i trecu ozda ci pomože!“ S tim se zobraű a idze ulicu s kapraľom. A tak žle o sebe dumaű, až plakaű, že ųž podlo budze trecu noc... I podumaű sebe: „Ej, kebi tu buű tot zemni duch, co mi se ukazaű u kerce!“ „Tu ja,“ kaže, „princu,“ i tu buű zemni duch! A kaže duch: „Vidziš, princu, Iepši bulo doma pri occoj, jak po švece chodzic... A teraz tak rob', jak ja ci hutoru: Pujdzeš tam do kostela a gver, čakoű, kepeň, šicko zaš tak položiš. A budzeš tam do dvanastej či spac či daco inše robic, űebuj se nič... , potim staňeš gu kripce pokoňec jej hlavi, o dvanastej hodziňe tam stuj, a jak baba vidze z ladi vonka, ta Iehňi na jej m'esto do ladi... Vona (+ űona, ona) budze po kostefe šicko rozbijac, tarhac a hňevac se, že je lačna, afe tebe űenajdze.“ Tak se stalo... Princ pošou do koscela i stanuű tam pokoňec jej hlavi... Baba višla z kripti a vojaka űenašla i začala kričac na svoho muža, na kraľa: „Čakaj, stari pše, űemaš mi ųž co dac žejš', ta tebe žjim, stari pše!“ Jak vona tam ųž po koscefe šicko pobila, šicko potrepala, a dvanasta hodzina prichodzila, prišla gu kripce a vidzela u ladze princa Iežec, ta

kazala: „Varuj het z moho m'esta, bo ce zjim!“ A oheň pušča na ňoho: „Varuj het, bo ce spafim a odstup' se mi, bo to ne tvojo m'esto, ale moje!“ Ale vun se neozivaŭ nič, ani se nerušaŭ, bo ōun strach maŭ veľiki. Napudziŭ se a lem ležeŭ sebe. Uon uŷ taki buŭ jak na poli umarti od strachu... A vona uŷ calkom pobifela, bo predtīm strašne čarna bula. A tak vona kaže: „Muj sinu, varuj het s moho m'esta, bo to űi tvojo, to moje m'esto na vekī tu budze!“ A tak oblapila a pobočkala ho: „Idz, sinu, bo to moje m'esto!“ Vona ho sama podzvihla: „Za to ci dzekuju, že űi me višle-bodziŭ, že nemuűim vecej po űvece pokutovac, bo ja uŷ budu teraz -počivac v pokoju, za to ci dzekuju. A svoju dziŭku, princezu, jak i ocec kazaŭ, tak i ja tebe oferuju za ženu a po űmerci krafa űaj űicko budze tvojo a mojej dziŭki. Možeű s moju dziŭku űeűűlive krafovac, jak bi űi buŭ princ a ne kalapoűski tovariű!“ Kapraf rano popatri: Varta žije! Uceka gu krafoj: „Varta žije!“ A krafa poveda: „Treba zaprahnuć do batara űtiri koűe a űzac vartu do batara a tak ho priveze jak princa a ne jak kalapoűskoho tovariűa, kedz totu straűnu vartu dokončiu“... „Ta teraz ci, sinu, dam poŭ krafoűstva aj princezu za ženu a po mojej űmerci űicko tvojo budze!“ A potīm se ho pita, či űi je sin? „Ja,“ kaže, „krafoűski sin, ja ne kalapoűski tovariű, lem űveta probuju.“ „No, ta ja, muj sinu, kebi buŭ znaŭ, že ti krafoűski princ, ta bi űmi ce űeposlaŭ buŭ na vartu“... Potīm urobili veűele i pobrafi se s princezu. A tak poűili das poŭ-rok... Raz poveda mladi krafa svojej žeűe: „Ja idu svoho occa popatric, či žije a jak űe ma, bo cheu, žebi znaŭ, že jak ja pochodziu a jak űmi űe ožeűiu, jake straűne varti dokončiu... A kedz mi Panbuh dopomuh straűne varti dokončie, a kedz űmi űe uŷ ožeűiu, cheu, žebi ocec znaŭ, že ja uŷ u dobrim porjadku!“ „Hej, muŷu, kedz ti idzeű, ta i műe ber zo sobu, űezochab' me doma. Bo i ja cheu vidzec tvoho occa!“ No, voűi űe zobrafi, vűali kočīűa i inaűa zo sebu. A tak voűi (; - űoni, oűi) daűi zaprahnuć do koča űtiri koűe a iűli occa popatric. A tak jak iűli za orsacku drahu, na boku bofi mlaki, dze kačkī plavaűi. Uon skočiu za kačkoma s puűku gu tīm mlakom a kaže kočīűoj: „Idzce, a pri karčme me počakajce!“ Poűli oűi sebe gu karčme, tam stanuli a pana čakali. Oűi dvomi, kočīű a űi inaű, poűli sebe palenki vipie a űi zakuric v karčme. V tej krajīne nebulo krafa, lem perűi minister tam buŭ, čtori žeűi űemaŭ. Idze tamadz tot minister kolo tej krafoűnej, jak u koču űedzela sama, von jej űe ukloűiu a pita űe zkadzi je a űi co za jedna?

A tak kaže: „Ale co to za kral, kedz jich tu na draže pola karčmi zochabiü? Von pošoü za kačkami a jich zochabiü pri karčme jak židoüku? Znajü co,“ kaže, „ja nemam ženi a budu za krala u tej krajiüe, ta ñaj idu zo mnu... Kebi jich muž (+ chlop) statečni buü, ta bi jich ñeochabiü samu na draže pri karčme“... A vona posluchala a skočila gu tomu ministroj do koča, chtori buü šumni, a pošla z ñim het... Pridze kral, popatri do koča... kočiš i inaš u karčme išče. Üon povi: „A paüi se dze podzela, paüi u koču ñit?“ „Ta mi vipifi kus paŕenki a zakurili zme sebe tu v karčme, ta mi ñezname, dze se zakŕa podzela?“ Ale žid kaže: „Hej, paüe, či oüi su kral?“ Poveda: „Hej, ja kral!“ „A jich žena co?“ kaže. „Moja žena krafoüna!“ „Hej, paüe, kebi jich žena bula krafoüna, ta bi to ñezrobila, co zrobila, bi ñeucekla od ñich a jich bi ñezochabila... Ale je ñestatečna i pošla s druhim. Ja se priziraü na oblak,... po draže išoü jeden pan na štiroch koünoch, pri ñej stanuü, ta sebe pohutoreŕi a zabrala še a pošla z ñim.“ Tak kral kazaü: „Tak, chlapci, dam vam pismo gu staromu krafoj, vracce še nazad a povedze, že paüi me tak i tak zochabila, pošla s jedním panom na štiroch koünoch.“ Kočiš i inaš še vracifi nazad a kral išoü totu drahu, kadzi tot pan s joho ženu pošoü. Üšadzi še pitaü, kadzi išoü pan na štiroch koünoch a üšadzi išoü za ñim. A tak prišoü hen do toho m'esta, zkadze ten minister buü. A tak co mladi kral ñezrobiü, — üon še tam zverbovaü za vojaka! Jak prišfi raz vojaci na paradu pred ministra, joho žena ho spoznala... a na svoho muža poveda: „Paŕe, tu muj muž za mnu prišoü! Co budzeme z ñim robie?“ pita še ona. A von poveda: „Ja budu znac z ñim co robie.“ A tak üon ho naveč'er doraz vzaü gu braüe krafoüskej, — minister tam bivaü, bo krala ñebulo, — postaviü ho tam na vartu a vojak mušeü tam vartovac do rana. Narano pridze gu ñomu tot minister a vzaü od üoho gver. Potim mu vzaü krafoühin perseü a truciü ho do gvera a tak zatkaü, zaŕancovaü gver... Ta počerkaü s gverom a pita še tot minister: „Co ti to maš u gveroj?“ Ta kaže: „Ñič, ja ñič tam ñepoložiü.“ Tak minister gver rozŕancovaü, obraciü a z gveru perseü vipad: „No,“ kaže, „peršu noc vartuješ, a ši ukrad krafoünej perseü? Ti tedi veŕki živan, kedz tak znaš kradnucl!“... A tak daü ho lapič a bez žadnoho prava chreü ho dac zavešic.

Ta už še mu šibeü našla, co še mu na ñebe ukazala...

Jak ho mali zavesie, pitaü ministra, že bi s jednim starim vojakom pohutorie muh. Mladi kral tomu staromu vojakovi kaže: „Pan oce, ja,“ kaže, „tu mam peñezi, ta to jim ochab'u, ale nej oni zrojha, co ja budu jih pitac!“ Znaü tedi svoj persceñ, co u svoho occa u kerce z verbi spraviü, co mu tot zemni duch nakazaü spravie, a kazaü gu staromu vojakoj: „Tot persceñ naj rozkruca, za to smi jim toti peñezi ochabiü, žebi më buü na pomoci po mojej smerci. Kedz me sdejmu zo šibeü a me zahrebu do hrobu, naj oni s tima prucikoma z toho persceña tri raz uderja po mojim hrobu, naj se ñeboja nič, ja jim ñezrobim nič, kedz me budu z mervich dvihac. Jak uderja s tima prucikoma, ta ja stanu. Naj se ñeboja, jim ešce dobre budze pri më!“ I tak se stalo. Mladoho kraľa zavesili na šibeü a zahrebli ho. Ale stari vojak prišoü doraz gu hrobu, jak ho zahrebli. Bojiü se uderie na hrob višelca, ale se odvaziü a uderiü prucikoma tri raz po hrobe. Zem se otvorila a ñeviiien stanuü z hrobu. Ale segiü vojak se napudziü, ta ucekaü od ñoho. Prišoü gu varošu a tu stanuü sebe a ho počükaü; dumaü sebe, že mu už pri varošu nič ñezrobi. Kedz ho kral zdohoniü: „Naj se me ñeboja,“ kaže, „ja jim ñezrobim nič, ale jak maju z tich peñezi, co smi daü jim, ta naj mi kupa dajaki šatki, gubañočku a dajaki kalap, bočkori, Iem že bim oblečeni buü.“ No dobre, tak stari vojak ho oblik. Potim povedzeü mladi kral: „Ci maju ešce z tich peñezi? Ta naj mi požičaju na paru düi.“ I tak vojak požičiü mu a von už se tam po varošu vafaü jak prosti čfevek... Stalo se, že minister chceü, žebi ho vivolili za kraľa, a vecka zišü se ľudze, žebi ho postavie za kraľa. Krajina tak sudzila, že pušca korunu do huri a na koho sedüe, — to budze kral! A tot princ prišoü i s totim starim vojakom pripatrac se gu kapure. A tak pušcili raz korunu, — sedla na prince. Tak vivat, boü kral! A stari vojak se obradovaü. „No vidziš,“ povi princ, „ja ci kazaü, že ci budze dobre pri më.“ Ale mu znaü korunu, bo joho ñechceü za kraľa. Pušcili korunu druhi raz do huri a vona zaš sedla na ñoho. Znaü ju druhi raz a pušcili treci raz, — zaš na ñoho sedla. Tedi už obsudzila krajina, že tot budze kral, na koho sedla treci raz koruna. Ta vivat kral!... a vzaü ho do burku. Žena ho už tam ñepoznala, že je tot jej muž, bo se druhi raz už zrodziü. Tak von obstaü kralom a perši minister, co joho ženu ukrad, odvid, zostaü jak buü minister. Kral narano kazaü ministroj: „Naj vidze vojsko pod paradu!“ Tak višo vojsko pod paradu vonka z varoša. A tomu staromu vojakoj,

co mu peňezi požičiü, kazaü: „Ñeidz tam s vojskom, afe idz do karčmi, napi še a zamurcaj še, žebi ši bridki buü!“ Tak višlo vojsko pod paradu. Prišoü kraľ patric. Každi vojak tu, lem toho staroho ñit. Ta pita še kraľ joho kapraľa: „Ta dze ci vojak?“ „Ta ja ñeznam. To stari, ñechce sluchac už!“ „A tam chto špiva u karčme? Idz lem popatric, ozda von tam budze.“ A von tam buü a kapraľ ho provadzi do glejtu. Afe von pijani... idze sebe špivajuci a kurjaci. Kapraľ mu kaže: „Cicho budz, ñešpivaj!“ A von: „Ja še ñebojim añi kraľa, bo ja stari vojak, ja veľo služiü!“ Stanuü do glejtu a vojak ešče sebe špivaü... Tak kraľ na ministra: „Ej, ta to take regularne vojsko, ta ti tak dožiraš? Ta vi dvojo budzece zavešeni,“ kazaü kraľ. A kapraľ i stari vojak dumaľi, že to voñi dvojo budu zavešeni. Kraľ rozkazaü, žebi dva sulaki (= stľpy!) zakopac a dvoch pripravdzic: kapraľa i staroho vojaka. Ministrova žena poveda mužoj: „Kedz budu vešac i ja pujdu patric!“ Tak i vona pošla patric. Segiñ kapraľ pod šibeñu plakaü, že mušü višec ñevinñen mladi človek, afe stari vojak špivaü sebe a kazaü: „Ñebuj še, bratu, ñič nam ñebudze!“ Ta kaže: „Ti stari, ti ñedzbaš už o sebe, afe ja mladi za tebe mušu višec ñevinñen.“ A tak stanuli pod šibeñ. Afe kraľ kaže: „Hej, chlapci, pridzce het zpod šibeñi, bo vi ñič ñevinni,“ a ukaže na svoho ministra, „ti vinni, ti moju ženu na draže ukrad a mñe ši daü ñevinnoho zavešic, ti ješ živan, teraz ja tebe dam zavešic. Ja kraľ buü i budu, afe tebe Panbuh ñedopomoch kraľovac, bo ti ñebuü statečni čľevek!“ A tak daü ministra zavešic. A potom na ženu: „Ženo, ja za tebe strašne varti robiü a ti me ochabila, ti pošla s druhim, s živanom, i mñe ši dala zavešic. Ja tebe šmerc ñezrobim ñijaku. Afe dam pismo tvomu ocoj, a napišu, co ti zo mnu zrobila a ñaj tvuj ocec zrobi s tobu co chce; ja ce za ženu vecej ñechcu!“

A tak napisaü pismo, daü žandarom a toti ju odvedľi g ocoj. A ocec še nahñevaü, že s mužom tak žľe robila a jomu, kraľovi, na hañbu bula, a preto sam ju daü zahubic.

205. §. Buü dze ñebuü buü jeden kraľ a maü barz šumneho sina. *) Von še veľo staraü jak gu ñomu paru dostac. Tak co robic? Radziü še svojich mudercoch, ta oñi to kazaľi: „Tak zrobme, že

*) Rozprával ten istý. Spolu s ñim prezrel som i túto osnovu po druhý raz. Miesto a čas zápisu i nového prezerania vidz pod *) na str. 391.

viložime obraz princa gu draže, ozda še najdze člevek, chtori puidze po draže, co budze znae o takej, co bi mu za ženu parovala.“ Potimka viložili taki obraz gu draže na sulak pri burku. Ta raz išoü ztamadz kolo burku jeden furman s troma vozami a poveda: „Stañce tu kuščok, ñaj še poprižiram na tot obraz i na princa, či taki je, jak je vimalovani na totim obraže?“ Varta mu poveda: „Štebodno princa popatric, či taki je jak na obraže!“ Tak pošla varta i furman popatric princa, a kedz ho furman vidzeü, ta hvariü: „Jes' mu para za mor'om!“ „Ta znaš ti o tej pare?“ „Znam, bo ja tam predavaü tovar tej šumnej princezoi!“ Ta tedi princ kaže: „Tote tvojo tri vozi ñaj tu ostanu u dvore a ja po tvojo dzeci i ženu pošlu a ñaj bivaju u mñe, ja budu mac starosc na ñe. Ja cheu, žebi ši ti totu princezu dostaü, — či ti ju hodzen dostac?“ „Ja ju dostanu, kedz mi daju pomoc na to. Daju mi, najjašñejši kral, zrobie jeden danšif a do toho dajaki tovar mi treba položic; vežñem zo sobu princa a puidzeme dvojo ludzi.“ Potim položili dajaki tovar do šifa, jaki mañi, afe tot furman povedaü: „Ja bi chceü jedni šumne kamašne dac zrobie do šifa.“ „Ta, to še stañe. A z čoho bi to še zrobilo?“ A furman odpoveda: „Ñi z čoho še tak ñezrobi, jak taktó: Jednu voš treba lopic a na mašle karmic a zoz skuri jej še zrobi.“ Ta voš naši a potim ju karmili na mašle i dluho ju karmili a vona tak virosla jak prašatko. Virosla tak velika, že ju mušeli uvjazac na lanc, bo bi bula i ludzi pokusala. Potim treba bulo hlädac takoho majstra, chto bi zrobiü z ñej kamašle. Nakazali varce, žebi še pitala každoho vandrovñika, či bi ñeznaü zrobie take kamašle zoz skuri vši. Raz nadišoü šusterski tovariš a pitali še, či bi vun to zrobiü? Hutoreü, že vun to zrobi. A tak oni voš užali, zaštelili, a zñäü z ñej tot tovariš skuru. A tot tovariš zrobiü kamašne, co take ñebulo... Kedz do ñich popatriü, ta tri stofice uvidzeü jak u dzveredle, take vidñjace buñi. No tak už mañi šicko hotove a pošli po princezu. Položili i kamašne do tovaru. Tak še zabrali a pošli s princom až za morje gu tomu burku, dze ta princeza bula. Ta princeza znala, že tot furman ñše jej doñis tovar i spoznala ho doraz. Ta princeza poveda na inaša: „Idz, Janču, a popať tam, jaki tam jes' tovar na šife.“ On prišoü popatric, afe furman ho do šifa ñepuščiü, bo že je pre kraloñnu tovar a ñebizuje ho na inaša. „Povedz, Janču, žebi sama princeza prišla do sklepu na šifu opatric.“ Tak princeza še zabrala a prišla tam. Inaša furman preto pušćic dnuka ñechceü, žebi inaš princa tam

ňevidzeŭ. Jak princeza prišla, furman ju doraz puščiŭ do sklepu gu princoj. Vona sebe tam vibira tovar, prebira, afe pritim aj na princa patri, bo se jej pobačiŭ. Jak furman vidzeŭ, jak se voňi tam u sklepe bavili a bešedovali jak mladji ludze, ta furman puščiŭ šifu na morje. Šifa se rušala, afe princeza dumala, že to se ruša lem od mor'a a ňevedzela, že ju, princezu, ukradli. Princeza premetovala tovar a našla i kamašne zo vši. Jak popatrela do ňich: „Voňi me už ukradli, bo ja už daleko od svoho burku, už u trecej stolici!“ Ňemohla uceknuc aňi heŭ, aňi tam a do vodi skočic ňechcela. I tak voňi sebe šedzeli s princom, až prišla jedna burka, ta počalo zo šifom rozhaňac na morju. Tedi furman puščiŭ mačku do zemji a privaziŭ sebe damšif. Von sebe pritim šednuŭ a kuriŭ a princeza s princom aňi ňeznali jak jim čas prešoŭ. Pridze jeden stari čfevek gu tomu furmanoj, ta mu hutori: „Daj Bože ščesce, stari furman!“ Tot mu odpovi: „Daj Bože i jim, pan ocec!“ Tu poveda ten stari čfevek: „Co sce chcefi, ta sce dostali. Afe chto zna, či princeza išče budze vaša abo ňe. Bo kedz išče jej mac u čeži bula a se trucila u jej živoce, ta mac ju obecala šarkanoj o tri hlavi. Ta chto zna, ... bo jak ju obecala, ta možno, že šarkan pridze a ju od vas vezňe! Kedz budze is' princ do koscela prišahac s princezaj, ta jak budze obfikac košuľu, ta princ zhoru u ňej. Afe kebi se taki čfevek našoŭ, co bi od princa košuľu vichopiŭ a truciŭ na zem, ta košuľa zhoru a princuj ňebudze nič. Afe tot čfevek, co to čuň a vipovi, po koľena kameň staňe!“ Tak se stari zabrau a pošoŭ het. I furman zaš s princom išoŭ dafej morjom do več'era. Potim zaš prišla taka burka, že se šif chceŭ prevracic, afe on zaš uvaziŭ sebe šifu a stanuli. A zaš prišoŭ tot stari čfevek. Ta kaže: „Daj Bože ščesce, stari furman, co sce chcefi, to sce dostali, afe chto zna, či princeza budze vaša, kedz ju mac obecala šarkanoj v macerinom živoce. Bo princ, jak budze is' do prišahi do koscela aj s princezu a šedňe na koňu, tak kuň pod ňim staňe na dva nohi a se truci horeznač a princa može zabic. Afe kebi se taki čfevek našoŭ, žebi zaklaŭ toho koňu pod princom, ta princovi bi ňebulo nič“ ... A tak hutori tot stari čfevek furmanoj: „... a chto totu moju bešedu vipovi, ta po pas šivi kameň zостаňe!“ A potim podzekovali sebe i tak každi pošoŭ svoju drahu. Princ a princeza ňeznali nič o tim. Oňi sebe spali. I tak idze šif dafej zaš cali dzeň do več'era. Na trecu noc zaš prišla burka (+ tuča, i vitor) a hcela ho prevracic. Tak furman zaš stanuŭ sebe

zo šifu. A stari človek zaš pridze gu furmanoj: „Daj Bože ščesce, furman! Vi sce dostaŕi, co sce chceŕi, aŕe chto zna, či princeza budze vaša. Bo mac ju obecala šarkanoj o tri hlavi, ešče v svojim živoce. Jak budze peršu noc spac princ vo svojim dome zo svoju princezu, ta pridze šarkan, rozbije oblak, mur vivali a princa žji. A jak joho žji, tak princezu sebe vezŕne. Hej, kebi še našoŭ taki človek, chto bi stanuŭ gu oblakoj s mečom a šarkanoj hlavu od-rubaŭ, ta bi še princjoj nič ňestalo... Aŕe chto toto čuje a vi-povi, ta calkom kameŕnom zostaŕne!“ A to ňichto ňečuŭ, lem stari furman. Ta uŭ sebe furman думаŭ: „Bože moj, uŭ na mŕne podlo, bo lem ja čuju a kedz ja to vipovim, ta kameŕnom stanu!“ Aŕe darmo, uŭ lem išoŭ zo šifom pomali domoŭ. I jak prišŕi domoŭ, vefika radosc še stala. Princezu ŕaŕi dolu i princa. Aj toho furmana doraz paŕstvo chopilo, bo še cešŕi, že von tu princezu vi-dostaŭ. Robŕi doraz vešeŕe. Naschodzilo še vefo paŕstvo na vešeŕe. Princjoj trebalo družbu, ta chto budze družba? Ta povedzeŕi, ŕaj budze družba tot furman. Von princezu perši našoŭ; ŕaj šicko z ŕu aj skoŕči. Paŕstvo povedzelo, že to stari človek, že še ŕe-prida za družbu gu princjoj... Aŕe jeden muderc povida, že moŕe buc furman družbom, choč' je stari človek. No dobre; ta ŕaŕi ho doraz do balbira, šumŕne ho ostrihalŕi, šumŕne ho umilŕi a tak choč' stari človek buŭ: šumni človek buŭ! No dobre, daŕi mu šabŕu jak družboj: „Ta ti ochraŕuj svoho princa iz princezu jak šŕi jich dotŕa ochraŕovaŭ!“ No, dobre, jak še sbiraŕi do prišahi a princjoj davalŕi košuŕu, tak furman chopiŭ košuŕu a — zhorela..., a princ zostaŭ. Ta še ho pitaju, furmana, co to robi? Ta poveda: „Co znam, to ja rob'u“... Potim, kedz mali isc do koscela, princ sednuŭ sebe na jednoho šumnoho koŕa. Družba ŕechceŭ na koŕa sednuc, lem pešo kolo princa isc, šabŕa v ruce. Raz kuŕ počaŭ skacac a že princa zabije... Ta tot družba uchopiŭ šabŕu a uderiŭ do koŕa. Princ, jak vidzeŭ, že družba koŕa uderiŭ, skočiŭ s koŕa dolu. Ta princu ŕebulo nič, aŕe koŕa zaklaŭ družba. Jak uŭ še prišahŕi princ iz princezu, ta peršu noc jak lehŕi spac princ iz princezu, ... chceŭ z ŕimi u jednej chiŕi spac i furman. Aŕe to mu dozvolŕe ŕechceŕi. Aŕe jeden muderc povedaŭ: „ŕaj vun tam lem do-žira!“ Princ iz princezu lehŕi sebe pri oblaku na posecŕ a furman, kedz pospaŕi, tu posecŕ od oblaka het daŕej odcahnŭ. Stari furman potim sebe kuriŭ... Pridze o dvanastej hodziŕne šarkan a durk do oblaka, vŭbiŭ oblak. Potim hŕada jazikoma, dze je princ iz prin-

cezu, afe jich poľa oblaka nit... Šarkan se pohňevaü, že princa a princezu nemohou najsc, a — durk do oblaka po druhi raz. Na treci išce raz durk do oblaka a už hlavi upchaü dnuka... išce se sam nemuh upchac. A jak hlavi upchaü na oblak, furman se pričopiü a hlavi mu odcaü. Hlavi vimetaü vonka a trup sam spad pod mur. Princ i princeza nežnali nič, co se povodzilo z nima. Furman už dokoňčiü, zavarovaü jich od šmerci; buü spokojni a pospaü sebe do rana. Rano postavaju doraz. Co se porobilo, že jes' oblak vibiti? Tak pitaju se furmana: „Ta co se tu take stalo?“ „Nepitajce se mñe nič, už. chvala Bohu, dobre je, ja šicko dokoňčiü!“ Afe tam bufi taki panove, co chcefi viznac, co to von take čudo robiü? „Ta kedz mi nechcece dac pokoj, ta uvidzice, co se zo mnu stañe“... A tak furman, barz se zastareü o svojo dzeci, ženu, stanuü sebe do kucika gu dverom, žebi nikomu ñebuü na zavazde, i rozpravja: „Kedi ja peršu noc išou, ta me tuča sparla a prišou gu mñe jeden stari člevek a povedaü: Co sce chcefi, furman, to sce dostafi, afe či princeza budze vaša, to nežnam, bo je šarkanoj obecana. Kedz princ budze sebe košulu obfikac do koscela, ta vun zhoru u ñej, afe kedz se taki člevek najdze, chtori vüchopi tu košulu a truci na zem, ta košula zhoru a princ zostañe. A čto toto čuje a vipovi, ostañe po koľena kameü. A ja toto čuü a povedaü, ta patrice na mñe, ja se staü po koľena kameü!“ A tak voñi mu hutora: „Nehutor vecej už, afe von kazaü: „Teraz mi už šicko jedno, kedz mi po koľena kameü, ñaj budzem už i po pas. Jak už mi druhu noc išou, zaš prišla burka a ja sebe stanuü zo šifom a zaš prišou gu mñe ten stari člevek: „Daj Bože ščesce!“ „Daj Bože!“ „Co sce chcefi, to sce dostafi, afe čto zna, či princeza budze vaša, bo šarkanoj obecana.“ Aj to mi tot stari člevek hutoreü, že kedz pujdze princ do koscela a sedñe na koña, ta ten kuü budze skakac, truci hore nohami, žebi princa zabiü, že čto bi toho koña zaklaü, ta ten bi princa od šmerci ošľebodziü. A že čto toto čuü a druhim vipovi, tot po pas kameü šivi ostañe!“ A furman doraz po pas kameü šivi stanuü. „Jak trecu noc prišla burka, zaš ja stanuü zo šifom a zaš prišou ten stari a povedzeü: „Daj Bože ščesce, furman, co sce chcefi, to sce dostafi, a či to budze vaše abo ñe, to nežnam, bo princeza šarkanoj obecana. Kedi budze princ iz princezu nocovac u posceli pri oblaku, ta pridze šarkan, durkñe do oblaka, zabiye princa a princezu sebe vežñe. A čto toto čuü a vipovi: tak calkom kameü šivi stañe!“ A furman

staü calkom šivim kameňom. Č'ežko bulo patric na ten kameň kraľoj i mladej pare kraľoškej, . . . tot, chto telo chodziü za nich, naostatku kameň ostaü! Stalo še, že princeza mlada mala chlapca šumnoho a še barz u nim češili . . . Raz taki son še prisnuü princeže, že kebi toho chlapca dali zarezac, a tot kameň furmana kebi s jeho krevu pomascifi, žebi furman odžiü. Ta chlapca zabifi, s jeho krevu kameň furmana pomascifi a tot odžiü, aj chlapec odžiü. A bula radosc v calim burku.

206. §. Buü jeden chudobni č'evkek a maü vun jednu ženu a tota joho žena bula u č'eži.*) I tak vona porodzila jednoho chlapca. I jak prišla gu nej baba ta toto dzecko uvidzela, ta hutori: „To mocni chlapec budze!“ Daü mu meno Lomidrevo. I toho chlapca dojčila mac za šidzem roki. U šidzem roki pošoü vun do İesa i vicahnuü vun jednoho fįatala iz koreňom zo žemi. Vun tak gu sebe hutori: „Šče šmi slabi.“ Pujdze domoü a hutori maceri: „No, dajce mi išče za šidzem roki cickac!“ Mac ho dojčila išče za šidzem roki. O šidzem roki pošoü zaš do İesa, vicahnuü už stredňoho fįatala. Šče tak gu sebe hutori: „İšče šmi üše slabi.“ I tak pujdze domoü nazad i kaže maceri: „Dajce mi išče za šidzem roki cickac!“ O šidzem roki pošoü zaš do İesa, vicahnuü jaki najhrubši drevo. I tak prišoü domoü, kaže svojmuoccoj, maceri: „No, apo, mamu, ja še od vas odberu, pujdu po švece!“ I tak vun še zabraü, šumňe še odpitaü od occa i od maceri . . . I idze, kefo idze, za drahoü, i najdze vun tam jednoho takoho, co žezezo sciskaü u rukoch jak blato. Pridze gu űomu: „Daj Bože ščesce! Co ti robiš, bratu?“ Vun na űoho: „Ta,“ hvari, „žezezo davim.“ „No podz ti,“ hvari, „izo mnoü, budzeme dvomi dobri chlopi.“ I tak išfi dvomi dalje. Našfi trecoho, co huri prevracaü, tak prišli gu űomu: „Daj Bože ščesce, co ti robiš?“ „Ta ja huri prevracam!“ „No podz z nami, budzeme tromi dobri chlopi.“ Idu za drahoü. Najšfi tam furmanoü, co vezfi žezezo. Ta toti furmaňi tam zavjazfi — űehodni bufi vicahnuc odtam. Tak vun, tot Lomidrevo: „Ked mi,“ hvari, „dace z toho žezeza, kefo pošeseme mi tromi, ta ja vas votti viratuju!“ „No,“ hvari, „dame!“ Tak vun kazaü koňe viprahac, ulapiü za druk (= oje! Zapis.) rukoü šicki vozi a jich precahnuü. Tak jak jich

*) Rozprával Ján *Oklamčak*, rimo-katolík, rodom zo Sobraniec. Zápis v Sobraniach vo „Veľkom hostinci“ 30. júla r. 1898. S ním znova som prezrel v Sobraniach v hostinci Leop. Winklera 2. okt. r. 1904.

precahnú, za placu zobraŭ s vozoŭ šicko železo. I tak vun hutori na toho, co železo daviŭ: „Či znaš co,“ hvari, „spraŭ ti nam z toho železa troji copi a pujdzeme dadze na mladzbu.“ Prišli voňi do jednoho pana i pojednali še mlacic. Tak še pojednali, žebi jim teŭo daŭ caloho vimlatku, zarna, keŭo voňi tromi poňešu... Dumaŭ, že jeden vecej ňeodňeše jak za mech, ta jim kazaŭ, žebi lem mlaciŭ, že jim da, keŭo odňešu. I tak voňi zarno vimlaciŭ i vivjaŭi čisto od plevi. Pan na ňich kaže: „No, dze mace mech na zarno?“ „Eh,“ hvari, „nam mech ňetreba, lem zložme ho do sipancu šicko. I ked už bulo šicko zarno v sipancu, tot Lomidrevo na toho, co huri prevracaŭ, tak kazal: „No, ti Valihuro, ber na pŭeci tot sipaŭec zo zarnom, a ňeš!“ I išli z dvora šicki tromi. Aŭe panoj barz češko bulo... Tak jak voňi už išli za drahoŭ, ta puščiŭ jednoho bujaka za ňima, i tot bujak bežiŭ za ňima... Lomidrevo ulapiŭ toho bujaka za rohi i uderiŭ ž ňim do žemi, zabiŭ ho i truciŭ ho do sipanca. I tak pan vecka puščiŭ dzivoho kornaza. Lomidrevo i toho ulapiŭ i zabiŭ. No už jim pan ňehodzen buŭ narobic ňič, ta poslaŭ svojich sluhou opred ňich zarubac jim drahu. Aŭe voňi drevo s drahi odmetaŭi i pošli daŭej. I tak prišli šicki tromi do domu Lomidreva otca i tam še podzeŭili na tot šicok zarobok. I s tim podzekovaŭi jeden druhomu i še rozišli.

207. §. Buŭ jeden vojak, co tri roki služiŭ u kraŭa, ta mu daŭ kraŭ na drahu tri grajcare.*) S tim vun idze za drahu i obehnuŭ ho jeden žobrak napred ňoho i pita almužnu. I tak vun mu daŭ jeden grajcar. Tot žobrak ho obehnuŭ zaš. Ta zaš od ňoho pitaŭ almužnu. „Daŭ žmi jednomu, dam i vam jeden grajcar.“ I tot žobrak zaš ho obehnuŭ na trecim a pita almužnu. „Eh,“ hvari, kedz žmi daŭ už dva grajcare, dam i treci.“ Obehnuŭ ho zaš na štvartim: „No, dzedu,“ hvari, už vam ňemam co dac. Maŭ žmi tri grajcare, co mi kraŭ daŭ na drahu, ta daŭ žmi jih trom žobrakom.“ I tot žobrak na ňoho: „Co ti pitaš za te tri grajcare?“ „Ta co pitac? Co mace dzeku, to mi dajce, jak dac chcece!“ Tak vun mu daŭ jednu tašku, taku, kedz jej povedzeŭ, „Lap ho taška!“, ta ho doraz ulapila, a jeden žačkoŭ, u chtorim maŭ ŭše dohanu. I tak vun prišoŭ do jednej karčmi, ta še pita na noc... A kačmar na ňoho: „Dobri

*) Rozprával ten istý. Spolu s ňim prezrel som i túto osnovu po druhý raz. Miesto a čas zápisu i nového prezerania vidz pod *) na str. 402.

človeče, mi sami idzeme votti het, bo tu žaden človek nehodzen prenocovac!“ „Ja,“ hvari, „prenocuju!“ I zostaū na noc. Švička mu horela, ta še na karti sam baviū. I prišoū pod oblak jeden čort: „Jak še hraješ, ta prijmi i mñe gu sebe“... „No ta,“ hutori, „priñeš mech peñezi!“ I čort priñis. Hutori čort: „Otvor mi dvere!“ „Otvor sebe sam, šak ti,“ hvari, „hodzen i sam!“ I tak oñi še hrafi na karti. Prehraū čort mech peñezi. Rozširiū ruki, že ulapi toho vojaka, afe tot skriči: „Lap ho, taška!“ Taška ho lapila. Prišoū pod oblak druhi čort: „Prijmi me“, hvari, „g sebe hrac za cimboru.“ „Priñeš taki mech peñezi jak ja mam.“ I tot doraz priñis a hutori: „Otvor mi dvere!“ I vojak hvari: „Šak ja ñe tvoj sluha, otvor sebe sam!“ I čort sebe otvoriū, prišoū gu vojakoj i hrafi še na karti. I prehraū čort mech peñezi. Čort rozširiū ruki, že ho ulapi, afe vojak skriči na tašku: „Lap ho, taška!“ Taška ho lapila. Prišoū treci čort a hutori: „Ñeprijaū bi ši mñe gu sebe na karti hrac?“ „Priñeš,“ hvari vojak, „taki dva mech peñezi jak ja mam!“ I tot doraz priñis. Tak vuni še hrafi. Prehraū čort svojo peñezi. Čort rozširiū ruki, že vojaka lapi a zabije a peñezi odbere od ñoho, afe vojak skriči na tašku: „Lap ho, taška!“ I taška ho lapila. Razom počafi še sipac čorci, tak že vun furt hutoriū: „Lap ho, taška!“ „Lap ho, taška!“... Nakoñec šickich polapaū do taški i lehnuū sebe spae. Rano prišoū kačmar, otvori dzvere — i vojak žije. Ta na ñoho hutori: „No. kefo tu ludzi nocovalo, añi jeden do rana ñeobstaū. až voñi zstanufi, pan vojak!“ „No ñič, pan kačmar, ñaj mi daju dvanac mlackoū!“ I tak vun mu jich doraz pohľadaū. Prišfi toti dvanac mlacki, truciū totu tašku nastred dvora i rozkazaū, žebi šejs'mi bili na ñu. Jak še toti šejs'mi dokonafi, tak druhi šejs'mi ulapifi copi... Doti bili, dokla še čorci ñeodpitovali a tak ñehvarefi: „Lem pušč nas, ñigda tu vacej ñepri dzeme!“ I tak vun jich puščiū. Ta hutori fi toti čorci, jak už jich puščiū: „No, moze tu ta karčma buc, ñigda mi do ñej ñepuj dzeme!“ Tak kačmar potim daū vojakoj do šmerci u tej karčme bivañe. A vojak, kedz maū poñni žačkoū dohanu aj šteri mech peñezi, ožeñiū še a zostaū tam žic až do šmerci.

Zo Sobranských Komaroviec.*)

208. §. Raz buľ jeden stari kraľ a vun ogdoveľ. Ta sebe vzał jednu šumnu mladu ženu. A tota žena ho ňebarz rada mala. Raz ũ noci se jej prišňil jeden šumni mladzeňec zoz druhej krajini, jednoho kraľa sin. Tiž barz šumni buľ a se polubili oboje u šňe. Tot mladzeňec ňemal pokoju, doki ju ňenašol. Zobral se i prišol až do toho varoša, dze tota kraľoŭna bivala. Vona ho uvidzela na oblak. Vona bula zamknuta u jednej chiži, bo se kraľ baľ o űu. Od tej chiži kľuč kraľ nošil u žebňi (+ u žebu). Jak ona ho zbačila, doraz mu pismo napisala a mu ho puščila z oblaka na šnurki. I vun to vzał i počital. U tim pišm'e bulo napisano, že vona joho hľeda... A vun jej napisal nazad, že aji vun ju hľeda, že vona se jomu prišňila; teraz zaľubili se znova. Vun se pojednal do toho kraľa za inaša. Doraz ho kraľ oblubiľ, bo barz šikovni buľ. Vun potajomňe bešedoval s kraľoŭnu paru razi. I kraľoŭna jomu dala radi, žebi sebe daľ zrobieť jednu chižku okremšu... a žebi z űej daľ vimurovac gu űej jeden ganok popod zem. I vun to zrobiľ. Našol mudroho murňika, co mu to vimuroval a toho murňika daľ prišahnuc,... žebi se űigda o tim űiĈto űedoznal. Potim chodzil gu kraľoŭnej vŝe... Raz gu űej prišol, ta jak se ľubili, ta vona mu dala svoj persceň na paľec a vun jej ho zaboľ nazad dac. S tim persceňom pošol s kraľom na pošovaĈku. Kraľ persceň uvidzeľ, jak obedovali, i poznal ho, aľe űehutoreľ mu űiĈ, ľem sebe podumaľ, že to zaisce persceň joho paňi... Ked kraľ prišol domu, kľuč maľ u sebe, doraz šol odomknuc paňu. Inaš znaľ, že kraľ pujdze opatrec, ta skorej pošatovaľ tim gankom i daľ persceň paňi s tim slovom: „űemame Ĉasu vecej hutorec, ľem vež persceň na paľec!“ Prišol akurat kraľ gu űej a jej hutori: „Paňi, žľe mi dumaň o tebe. Mi vidzeľ na našom inašoj pitni tvuj persceň, aľe teraz vidzim, že to už űepraũda, že to buľ persceň druhi, bo tvuj persceň je na tvojej ruce!“ Vona doraz počala plakac i hutorela: „Ti mňe taku űevernu trimaš!“ I vun ju pošalovaľ i pital od űej prebaĈeňe. Vun űeznaľ, že vona ho preĈik klame. Joho inaš raz pital sebe od űoho na jeden mešac urlab na žeňeňe, že pujdze do svoho kraju se ožeňic a ztamadz sebe privedze ženu. Aľe vun űepošol do svoho kraju, ľem u tim mesce se zabavil u jednim kavehauze. I sebe virichtovaľ

*) Rozprával Ďuro *Kozak*, 28-roĈný, grĕko-katolík, rodom zo Sobranských Komaroviec. Zápis v Sobranciach v hostňeci Leop. Wiuklera 2. okt. r. 1904.

šicko gu vešeľu... I prišoľ nazad do toho domiku, dze bivaľ. I muzikantoch privid. I vidaľ chir o sebe, že vun še žeňi a sebe privid ženu z tej krajini, zkadzi vun je rodzeni... Lemže vun sebe ženu ňeprivid. Lem pofalešne začaľ vešeľe robic. Aj sam kraľ še doznaľ o tim vešeľu. Aj vun sam bi buľ rad vidzec toto vešeľe, aj totu joho mladu ženu. I kazaľ kraľ inašovi, žebi i joho zvaľ na svojo vešeľe. Jak kraľ maľ prisc na toto vešeľe, inaš pošoľ po kraľoŕnu i privid ju tim tajnim gankom i šednuť sebe ś ňu za stuľ i hutoreľ, že tota joho mladica. A to kraľoŕna bula. Kraľ jak prišoũ, a ju vidzeľ, ta doraz hutoreľ: „To mojej kraľoŕnej še podobna tota žena — na každy vlas!“ Ta inašoj hutoreľ: „To pitna taka paňi jak moja, na každy vlas še jej podobna!“ A to takoj vona bula, lemže kraľ ňeznaľ, ta sam sebe ňeveriľ... Uchpaũ ruku do žeňi a našoľ kľuč, ta sebe duma: „To ňemože buc moja paňi, bo ona je tvrdo zamknuta a kľuč u mŕe!“ Ale še ňeuspokojiľ i ňemulatoval daľej, lem vse na totu mladicu patreľ a tak sebe dumaľ u svojim rozume; „Tota mladica, to pitna jak moja paňi!“ Pošoľ opatrec svoju paňu... Inaš vidzeľ, kedi vun idze het, ta doraz ũzaľ paňu za ruku a tim tajnim gankom ju odšikoval nazad do jej chiži. Kraľ prišoũ, odomknuť dzvere, a vidzeľ ju tu, zaš jej hutori: „Paňi moja, zajs mi o tebe źle dumaľ. Naš inaš ma taku paňu mladicu pitnu jak jes' ti. Privid iz svoho kraju, ta ja dumaľ, že to ti jes'. Prebač mi, žem ci ubľižiľ, bo ti tu. Ta lem budz s Bohom a ja idzem nazad na toto vešeľe. Bo ja tam jes' volani"... I prišoũ kraľ nazad na toto vešeľe. Čim vun tam buľ, inaš privid nazad kraľoŕnu, svoju mladicu. Kraľ to ňeznaľ i zajs sebe dumaľ: „Co to ma buc?“ Sam gu sebe hutori: „Teraz mi ju na kanapiju zochabiľ šedzec, a vona tu... ũž ňeverim ňič, choč' je kľuč u mojej kešeni"... Prišoľ inaš gu ňomu a mu hutori: „Najjašnejši kraľu, Jich veľkojs', kebi tak dobri buľi, žebi mŕe zosobašic daľi zoz moju mladicu!“ I kraľ daľ gu tomu dovoľeňe. Doraz šedľi na kraľoŕski koč i išli do koscela a jich pleban prišahnuť. Jak višli z koscela, ta sam kraľ jich išče požeňnaľ, daľ jim zo svojej dzeki boski požeňnaňe a šicko jim dobre vinšoval a na dobro jich upominaľ a jim hutoriľ: „Žice ščešfivo odteraz aź do šmerci, sluchajce jedno druhoho a prišahu bosku ňezapomňice, vernu lasku, co sce prišahali, trimajce!“ s tim jich sprovadziľ na šifu do druhej krajini. A šče i tam na drahu jim šicko dobre vinčoval. Potim voňi pošľi še šmejuci, že kraľa tak oklamali... Kraľ prišoũ domu. Doraz išoũ do svojej kra-

ľoňni, jej hutorec, jaku paru vun zosobašil! Jak odomкнуl dzvere — ta až dobre ňezamďfeľ, kedz ňevidzeľ tam ňikoho... Až ũtedi mu prišlo do rozuma, že vun svoju vlasnu kraľoňnu zoz druhim, zoz inašom, požeňnaľ... Tak zoz tej starosci kraľ ochoreľ i u pol roka umar.

Z Ostrova a z Karčavi.*)

209. §. Buľ dze ňebuľ buľ jeden mesaroš. A vun maľ jednoho sina das osemnacročnoho. Ocec už stari buľ, ta sin ho pitaľ, žebi už na ňoho sdaľ svojo gazdoũstvo, že vun budze hodovac i occa i matku. Ta ocec mu oddaľ gazdoũstvo na próbu. Dvatišic zlati mu daľ. Tak hutoriľ: „No, sinu, gazduj; ale toti peňezi ňešm'iš čitac, lem u rok. Jak pejsto zlati budzeš mac višši jak maš teraz, ta potim možeš sam gazdovac“... Ta ten sin chodzil po švece, toti peňezi ňečitaľ, až u rok. Tak mal pejsto zlati višši. Ta vun prišoũ guoccoj a tak mu hutori: „Apo muj ľubi, pejsto zlati mam višši!“ Tak mu ocec hutori: „Sinu muj, dobre ci idze, lem ňaj ci nadaľej serenča tak pruži, ta gazduj sam!“ Jeden pan tomu mesarošskomu sinovi pisaľ, že ma na predaňe veľo ceľata. A to ztamadz, od mesaroša, barz nadaľeko bulo. Jeden veľki ľes tam buľ, ta bulo trebalo za jeden tidzeň isc dookola toho ľesa, ale stredkom ľesa bula draha, ta tamadz bližeľ.bulo. U tim ľese buľ jeden živan, taki, že vun še obľik všelijak, všelijake šati maľ, ta ňichto ho ňehodzen buľ spoznac, bo každy dzeň buľ u inšakich šatoch obľečeni. Ten mesarošski sin chceľ isc čez ten ľes stredkom. Ta vun sebe vzaľ gver, aj jednoho psa. Tak hutoreľ sebe: „Ňebojim še, bo ja birujem za šejs' chloPOCH: muj gver za dva aji ja za dva aji muj pes za dva!“ Tak vun pošoľ čez ten ľes. Prišoľ vun nastred ľesa, ta tam našoľ toho zbuľňnika kolo jednej studzinki. Ale mesaroš ňeznal, že to tot zbuľňnik je kolo studzinki. Zbuľňnik joho volaľ: „Podz ti tu, mesarošu, odpočiňeš sebe, bo barz ceplo, potim i ja s tebu pujdzem!“ A vun posluchaľ i sebe šednuľ kolo ňoho. Vun še ho potim pita, ten zbuľňnik: „Či ti še ňebojiš is' čez ľes?“ Mesaroš hutori: „Dze bi ja še baľ, ked ja veľki zbruľ mam kolo sebe!“ „Jaki?“ „Muj gver še ňeboľ dvoch chloPOCH, aji ja sam dvoch ňe, aji muj pes še dvoch chloPOCH ňeboji“... Živan pita od ňoho ten gver, že ho

*) Rozprával Anton Pľat, 26-ročňý rimo-katolíľ. Ako 4-ročňý chľapec prišiel zo Šarišskej do Karčavi, od 8 rokov býva v Ostrove. Zápis v Sobrančiach v hostľinci Leop. Winklera 2. okt. r. 1904.

opatri, „bo,“ hutori, „i ja mam doma taki, afe mne se vidzi, ze to pri tvojim kunšt kuščok inšaki“... Mesaroš mu ho nehcet dac, ta živan hutori: „Napi se vodi, pujdzeme het!“ Mesaroš položil gver kolo sebe a sam se schiliü do studzenki vodu pic. Jak vun se schiliü, užal ten živan gver a zastrelil mu psa a mu hutori: „Či se išče nebojš?“ Mesaroš nič na to nehutorił, bo se barz zafik. Živan mu zavjazal ruki pod pejscoma a tak ho poprovadzil do svojej chiži, dze vun ludzi rubal... Sam potim pošol na večeru. Jak se navečeral, ta vracil se gu mesarošoj, ta se ho pita: „Zkadzi ce mam rubac, či od nohoch, či od rukoch, či od hlavi?“ Mesaroš mu hutori: „Či maš ostri bart, perši ho naostri, ta tedi ci povim!“ Pošol živan, bart naostrił, vraci se gu nomu, ta hutori: „Už bart naostreni“... Ta mesaroš mu hutori: „Znaš ti co? Lem od rukoch me rubaj a tak, žebi mojo ruki odrazu odpadfi, bo kedz neodpadnu, ta tedi je tebe šmerc!“ Potim položil ruki na klat a živan vimachnuł s bartom i zacał... Mesaroš ruki odchopil i ulapil živana za tvar i z nim uderil do žemi a potim svojo ruki skrucił, lanc mu puknuł na rukoch, a živanoj hutori: „No, zkadzi ja tebe mam teraz rubac?“ Živan mu hutori: „Daruj mi život, co chceš, to ci dam, veło pežezi“... Mesaroš mu hutori: „Nedarujem ci život, bo ši barz veło ludzi porubał, aji mne buł ši zrubał... ta buł muj ocec i matka široutu ostala, bo buł jich nemał chto hodovac, ti to dobre znaš, že ja svoju matku i occa za rozuma hodujem aj za chodu... I tedi užal mesaroš ten bart i živana pošik na kapustu. Potim sebe lehnul spac i prespal totu noc u tej chiži živanskej. Jak Panbuch dzeñ dał, tedi se zabrał i prišol domu nazad. Doraz melduje do hivatalu, že tak a tak se z nim stalo, že vun živana porubał, toho, co se tak preoblíkał. Doraz państwo pošlo i z nim do Iesa, prepatreli tam... Tote ludze, co bułi tam porubane, šicko dali pochovac, a toti pežezi, co tam bułi, to šicko zobrali i mesarošoj z tich pežežoch telo dali, že zakla vun žil, ta mał dose na viživnose. A tamti pežezi vžali na krajínu. Mesaroš išček i neška žije, kedz neumar.

Z Lučók.*)

210. §. Bułi tri bratove, dva bułi bohati, treci buł**) chudobni. Toho sebe vse pojednali za pohańčara, tak jak kupce maju svo-

*) Rozprával Ján Hura, asi 35-ročný, kalvín. Zápis v Lučkách v bývaní kalv. p. farára Štefana Šzakala 3. okt. r. 1904.

**) V činnom príč. min. popri prípone -ä počul aj l, tely popri buu aj buł atp.

jich pohaňčaroch. Raz išli do jarmarku. Daŕi bratovi ŕejš' zlatouki. Išli za drahu, prišli do ŕida na nocnik. Toti dvomi bratove dostali dobri kvartel, bo buŕi bohati a terci, chudobni, ostaũ na karčme nocovac. Tak stari ŕid hutoril jomu, ŕe zna mu povedzec tri nauki. Perša taka: Obi ŕe starij drahi ŕepuŕciũ a novu sebe ŕerobiũ. Druha nauka: Obi cudzeho človeka za svoho ŕetrimaũ. Treca: Obi ŕe ŕeŕe ŕigda ŕesveriũ. Za kaŕžu nauku dostaũ ŕid dva zlatouki. Ta vun, tot pohaňčar, zostaũ prez peŕeŕoch... Rano bratove stanuli a išli do jarmarku a vun z ŕima. Prišli na drahu, tam bula voda. Ta voŕi dvomi obchodzili vodu a pohaňčar sebe dumaũ, ŕe novu drahu ŕezrobi, tedi iŕoũ do vodi za staru drahu. Tedi trafiũ tam najsc jeden čeres. V ŕim buŕi veŕo peŕeŕi. Peŕeŕi buŕi zlati. Vun sebe opatriũ, co u ŕim jest, ta uloŕiũ sebe do kobilki. Prišli do tarhu. Kedz joho bratove tarhovali voli, vun vzadu ŕlučhaũ. Kedz bratove odstupili, ŕe draho pitaju, tedi vun pristupiũ a zaplaciũ ŕadanu sumu. Cali jarmarok joho bratove ŕekupili ŕič, bo co voŕi vitarhovali, vun to zaplaciũ. ŕterecec pari voli kupiũ. Tedi sebe hnaũ domoũ tote voli; bratoch ochabiũ. Jak priŕoũ domu, ŕhnaũ voli do svoho dvora v noci. ŕena mu viŕla von, pita ŕe ho: „Čijo to voli?“ Hutori jej: „Mojo!“ „Ta dze ti maũ peŕeŕi?“ Vun poveda: „ŕeno, budz cicho, bo ja bratoch zabiũ a peŕeŕi jim uzaũ, ta mi kupiũ voli. Teraz budu bohati.“ Vona hutori: „Dobre.“ Potim priŕoũ od ŕij pitac jejs'. Vona: „Maũ ŕi i mŕe kupic do komori, ked ŕi veŕo peŕeŕi uzaũ, bo ja doma ŕič ŕemam.“ Tak vun ŕe z toho pohŕevaũ, ŕe jejs' ŕedostaũ, a ŕenu uderiũ. Vona s tim išla von a kričela: „Ti ŕivan, co ŕi bratoch zabiũ, ta i mŕe chceŕ zabic!“ To ŕuŕedi čuli. Doraz išli do dvora, či to praũda? Doraz joho obsudzili zaveŕic za dvoch bratoch. I zakopali mu slupa a ho vedli gu ŕomu. Jak prišli gu mescu, dze buũ slup, to ŕebulo, chto bi ho zaveŕiũ. Kaŕdi ho sanovaũ. Vun, tot pohaňčar, cudzeho hodovaũ u sebe za svoho, ta ten ŕe podŕnaũ zaveŕic ho! Na ŕcesce joho bratove išli s jarmarku domoũ. Vidzeŕi veŕiki narod pri draŕe. Čudovali ŕe, co tam moŕe buc? Tak beŕeŕi jak skorej. Prišli tam gu ŕibeŕi, pitali ŕe: „Co jest tu?“ Hutorja ŕudze tak: „Vaŕoho brata viŕame, ŕe vas dvoch zabiũ a vaŕo peŕeŕi uzaũ!“ Tedi skričeli: „ŕeŕlebodno ho zaveŕic, bo nam ŕič ŕezrobiũ!“ Tedi hutoreŕi joho bratove, ŕe vun peŕeŕi sebe naŕoũ, bo jomu ŕid tri nauki daũ za ŕejš' zlatouki, a tote nauki ŕe preŕvečili. Jedna bula: Obi ŕe starij drahi ŕepuŕciũ a novu sebe ŕerobiũ. Vun ŕe starej

drahi nepušceň, kedz išoň do tarhu čez vodu; — a v totej vodze našoň sebe peňeží! Druha nauka bula: Obi se žeňe nesveriu. Žeňe se sveriu i vona vivolala na ňoho, že zabiü bratoch, choč' ňebula praüda. Treca nauka: Obi cudzeho ňetrimaü za svoho. I to praüda, bo joho hodovañec ho chceü sam zavešic...

Z Tašole.*)

211. §. U jednom ňalale buvaü jeden chudobni člevek. Tot člevek ňemaü so jis' iz svojima dzecmi. I jeden raz ňon se dohüaraü iz svojoň ženoň, že ňon musí pojs' dagdze dasco hľedac, žebi ňon priňes dzecom jejs' I tak ňon užaü baltu a pošoň iz domu na poľo a hľedaü dajakoho zajaca, co jagrove zastrelili a ho ňenašli. Že kedz ňon ho najdze, ta priňese ho domoü, co choľem raz dzeci se najedza. ňon idze, idze, i prišoň na jednu luku, našoň ňon tam jednoho elefana na ľežaci. A elefan, kedz ľehňe raz, ta ňon ňemože stanuc sam vecej ňigda. I elefan kaže tomu člevekoj: „Znaš ti co, čleveče, nadzvihňi ti mňe dajak, ja tebe zaplacu!“ I tot člevek mu hutori: „Hej, ta jak ja tebe nadzvihnü, kedz ti taki č'ežki a veľiki?“ Ale elefan mu kaže: „Tak pať dajaki spôsob, žebiš me nadzvihnüň, ja ci zaplacu dobre!“ I tedi člevek pošoň do ľesa a virubaň jeden kolik. Prišoň gu elefanoj i počaň ho dzvihac... Teľo dzviha a teľo dzviha, že ňon ho jakoš nadzvihnüň. Jak ho podzvihnüň na nohi, tak elefan jomu kaže: „Ta znaš ti, čleveče, jak ja tebe ceper zaplacu?“ Člevek pita se jomu: „Jak mi zaplaciš?“ Elefan mu hutori: „Ta ja ce žjim!“ I člevek počaň plakac a kaže jomu: „Ja tebe nadzvihnüň, co boň ši tam i zdoch, kedz ňe ja, a ti mňe chceš ceper žijs'?“ „Ta darmo ňebože, bo ja tebe žjem!“ Ale člevek hutori: „Ta znaš ti co, elefane, ta pojdzeme perši na pravo... jak bi to mohlo buc... ja tebe nadzvihnüň a ti mňe chceš žijs'?“ Elefan hutoriü: „Ja ňezbam, ta pojme!“ I ňoňi se zabrafi, ta idut, teľo idut, až prišli ňoňi gu jednej starej kobule, co se pasla. Člevek hutori: „No, vidziš, tu naš pravosudňik!“ Prišli ňoňi gu kobule, člevek se pita: „No, čuješ, ti

*) Dľa vypravovania Jána Kotoru z Tašole zaznačil Fedor Houdek, vidz v SMSS z 1901., na str. 74 atď. — 29. sept. r. 1904 hľadal som rozpravača v Tašoli, aby s ním srovnal uvěřejnemü osnovu. Ale v ten čas ho nebolo v obci. Opravil som tedy osnovu s pribraňim niekoľko domorodých občanov — v ta-mojšej krüničke.

kobulo stara, povedz ti nam dvom, jak može buc, pať Iem: Ja toho eľefana podzvihnuũ, so ũon boũ i zdoch, keb' boũ ũe ja, — a ũon mŕe chce ceper źejs'. Ta jak to ma buc toto pravo?" Kobula odpoveda na to: „Praũdu ma eľefan, ũaj ce źje, bo ũit veĉšoho huncuta jak ĉľevek, bo vidziš ti, doki ja bula ťumna, so ťmi hodna bula behac, ta moj gazda ťe u mŕe paradzeũ, a jak ťmi ostarela, ta mi ũehce dac aũi slami, a doti mi davaũ sena i oũsa! A ceper me vihnaũ tu, tu mam Iem toti stari koreŕe iz travi. Ta praũdu ma eľefan, bo kaźdi ĉľevek huncut, — ũaj ce źje.“ ĉľevek uź vidzi, že pravo ũedobri, tedi hutori: „Ja ũepristavam na toto pravo, podzme daľej na višši pravo!“ Eľefan odpoveda: „Ja ũezbam, ta podzme“... I idut ũoŕi daľej, najdut ũoŕi kolo drahi jednu chromu lišku. „No, ti, liško, znaš ti so? Mi prišli gu tebe na pravo, ja s tim eľefanom!“ I liška ťe pita: „Jake pravo mace?“ ĉľevek rozprava jej: „Ja ťmi toho eľefana nadzvihnuũ iz źemi, so tam leziũ, ... kib' boũ ũe ja, ta boũ ũon tam zdoch, a ũon mŕe chce ceper chce źejs'... Ta jak to može buc?“ Liška patri a ĉuduje ťe, že jak bi ũon hodzen nadzvihnuc takoho ĉ'ezkoho dźvera?... I liška hutori: „Ja to ũeveru ũijak, žebi ti toho eľefana birovaũ iz źemi hore podzvihnuc!“ Eľefan hutori: „Oj, hej, ũon mŕe podzvihnuũ“... Liška zaš kaže: „Ja to ũeveru, kebim uvidzela, ta bi ťmi verila. No, ta znaš ti so, eľefaŕe, oľe ti ťĉe raz Iehŕi na źem, ĉi ũon tebe podzvihŕe, žebi ja sama vidzela, ... ta tedi vam budu pravo sudzic.“ I eľefan tedi Iehnuũ. Liška tomu ĉľevekoj kaže: „Ucekaj od ŕoho, ũaj ũon tu lezi!“ ĉľevek poĉaũ iz liškoũ is' het. I eľefan obźerŕe ťe nazad, vola na ĉľeveka: „Pitam ce pre Boha, poj me podzvihnuc, veruj, že ce uź ũeźjem!“ Ale ĉľevek viska na ŕoho nazad: „Leź ti tam do sudu, ũepojdu ja tebe vecej dzvihac!“ Prišoũ gu Iesoľ iz liškoũ tot ĉľevek. Liška jomu kaže: „Znaš ti so, ĉľeveĉe, ja tebe od ťmerci mentovala, bo eľefan boũ ce źjed, kedz ũe ja, a vidziš, ja chroma, ja ũemožu pojs' sebe jejs' priŕejs', ũiĉ ũedostanu, so bim źjedla, ta priŕeš ti mŕe daco za odmeŕeŕe“... I ĉľevek jej hutori: „Dobre, liško, poĉekaj me tu, ja idu do ũalala, ta ja ci priŕešu!“ ĉľevek pošoũ do ũalala, a u tim ũalale buvaũ jeden pan, taki, so ľubeũ po vadaskoch chodzic a maũ veľo psoũ, kopovoũ... Prišoũ ũon do toho pana, i kaže panoľ: „Paŕe! znajut ũoŕi so, ũaj ũoŕi mŕe dajut svojich kopovoũ dvoch, ja jim privedu jich nazad doraz!“ I pan mu daũ. ũon uzaũ tich kopovoũ do mecha na pľeci, i ũeše jich gu ľiťe. Liška mu kaže: „Tu ťi?“ „Tu!“ „Ta priŕeš ťi?“ „No,

tak jakbim ci nepriñeš, liško, kedz ti mñe od šmerci odñala!“ „Ta visip mi iz toho mecha, so ší priñes!“ I ũon tedi veźne mech iz pleca, i visiþe tich dvoch kopovŕ... Psi, jak uvidzeli lišku, ta gu ñej, a liška poþala ucekac... Segiñ chroma liška! Ale ũona tam mala blizko svoju dzjiru u źemi, ta ucekla do dzjiri; ñeulapili ju psi. Psi kolo tej dzjiri dlhuo chodzili, virþaci, afe liška ñevišla ũon. Až ģula, že psoŕ ñit, ta višla ũon ostraešena, i kaže: „Ta, praŕdu mala kobula, že ñit veċšoho huncuta na švece, jak ģevek. ...Kib' bula ja znala, že ti mñe taku hoscinu priñeseš, ta ja bula ñekazala eģefanoj Iehnuć, ñaj buñ ce žjed!“

Z Bežoviec.*)

212. §. Boŕ dze ñeboŕ boŕ jeden chudobni ģevek, so (+ co) poģe ñikoho buvaŕ u űikdzevarošu. A ten chudobni ģevek maŕ sedzem dzeci, šejs' chlopecŕ a sedzme dzeŕģe. Tomu dzeŕģetovi bulo meno Hanuša, a najstaršomu chlopcu bulo meno Janko. Ten ģevek ukrutñe chudobni boŕ. Tak von (+ ũon + vun + ũun + un + on) raz svojej žeñe rozkazaŕ, obi tote dzeci od najmenšoho do najveċšoho rezala na viživeñe... I tak vona (+ ũona + ona) pejroch zarezala. Už prišla na šestoho, na Janka. Janko ģuŕ, jak ocec matki kazaŕ, žebi i Janka zarezac. I tak Janko na seštru Hanušu: „Stavaj, seštro, bo nas mac zarezže, ked ztadzi ñeucek-ñeme. Bo heŕti pejc žme žedli, tak i nas bi mac a ocec žedli“... I tak Janko a Hanuša od matki ucekli i išli s valala na valal. I prišli voñi (+ ũoñi + oñi) do Šedmohradskej krajini, do Dakdzevaroša. I bula tam jedna krasna kerta a u tej kerce krasni stromi, a oñi dvojo bufi dužo hladne. I tak Hanuša na Janka: „Vež kameñ a truc do toho stroma a zbi dajake jabluko, bo ja dužo hladna, dobre z hladu ñezahinu!“ A tak Janko vzaŕ kameñ, ta zbiŕ jabluko. Ten pan, co joho kerta bula, vidzeŕ to. Vun boŕ jich occa brat. Kedi cesni

*) Rozprával Ďuro *Halajģik (Murray)*, grģko-katolík. Zápis v Bežoviech v hostñinci Ackermanna 27. júla r. 1898. Rozpravaģ bol vojakom, predpokladal som, že sa na neho veľa reģovŕch cudzotín nalepilo, ģiastoģne z tej príģiny a ģiastoģne z tej príģiny, aby reģ grģko-katolíkŕ srovnal s reģou kalvínŕ, 29. sept. r. 1904 došiel som zas do Bežoviec a v hostñinci Ackermanna v prítomnosti rozpravaģa a dvoch kalvínŕ Michala Gajdoša a Michala Železa prezrel som znova celŕ príþovieģku. Zistil som, že v obci kalvíni a grģko-katolíci rovnako rozprávajŕ, a že sú reģové nedŕslednosti (na pr. voñi pijŕ + voñi pijut, so a co) v celej obci bežñe.

čas boŭ i von z toho Ńikdzevaroša višoŭ het. Zaisce vun boŭ jich occa brat... Vun do toho Dakdzevaroša prišoŭ a mu daŭ Panboh Ńeisce, co sebe nagazdovaŭ s tovarom. Zostaŭ dobri majetnik. I tak toti dvojo dzeci tiž tam trafili gu joho kerce, dze zbili jabluka sebe, so vun vidzeŭ. Vun gu nim prišoŭ: „Naco vi to rušace, kedz to ņe vašo, znace to dobre, že to paŃski, ņeštebodobno rušie!“ Vun, ten pan, še pitaŭ: „Zkadzi vi sce, dzeci mojo?“ I Janko poveda: „Z Ńikdzevaroša!“ „Jak še vaš ocec vola?“ „Ńipofekohobiva!“ I tak pan povida: „Hej, šak vi mojho brata dzeci, bo i ja še tak volam. Ta podzce dnu, dzeci mojo, do moho domu, ta vas vežnu za svojo, budzece tak jak bi sce mojo buŭi.“ I tak prišli dnuka i pan doraz na ženu hutori: „Ženo, paŭ lem, mojoho brata dvojo dzeci tu. Mi ņemame dzeci ņijake, ta jich vežneme za svojo, ta budzeme jich mac tak jak kedzbi našo vlasni buŭi“... I tak jich doraz šumne oblec daŭ. Z Janka boŭ hodni 16-ročni urfi a z Anni bula krasna dzeŭka, kišasoŭna. I tak ten pan, jich occa brat, dužo še u tem cešeŭ iz svoju paŃu, že jim daŭ Panboh taki šumni dvojo dzeci. Ten pan maŭ veŭo skleepoch na tovar, tak Janka, jak še viučiŭ, daŭ do jednoho sklepu, a dobre mu Ńeisce išlo, a Hanušu do druhoho. I jim dvojim Ńeisce barz dobre za ruku išlo. Aŭe už tomu panu tovar vichodzeŭ i tak na svoju paŃu hutori: „Ženo moja, už ņeveŭo mame tovaru u skleepoch, ta treba bi nam bulo pujse sebe priveze“... I tak voŭi, pan s paŃu, pošli do Maršalvaroša, obi nakupili veŭo tovaru, a jich dvojo, Janka i Hanušu, doma zochabili predavac, so ešče buŭo... I tak Hanuša u jednom sklepe a Janko u druhem predavali, aŭe od toho času, jak pan pošoŭ s paŃu na tovar, Hanuša lepši Ńeisce mala jak Janko. Raz Janko še zobraŭ iz svoho sklepu, ta pošoŭ do jej sklepu, gu Hanušoj, i nabraŭ sebe pežezi zo svoho sklepu dos' a tak prišoŭ gu sestre. Ta na šestru povida: „Šestro moja, maš i ti pežezi dos' i ja mam. Hrajme še na ņich na karti, kotri žme Ńeššlivejši?“ I tak začali še hrac. Janko maŭ tam šteracepejetišic zlati a začaŭ še s Hanušu hrac i šicki od ņoho vihrala i tak mu kazala: „No vidziš, bratu Janku, kedi boŭ od ce druhi vihraŭ, to boŭ ci jich ņevraceŭ, aŭe ja ci jich vracu, bo ši mŭe brat a ja tebe šestra.“ Janko še mocno nahŭevaŭ. Kaže, jak mu vracila pežezi joho: „Šestro, hrajme zaš!“ I tak še hraŭi druhi raz. Zaš od ņoho vihrala šicki joho pežezi. I zaš Janko še mocno pohŭevaŭ a svoju čapku do žemi truceŭ i to poveda na šestru: „Bodaj ce čort vzaŭ, to ši

ščešliva... už si druhi raz odo mne vihrala!" I ū tot čas takoj čort prišoŭ i ūžaŭ šestru... I tak Janko mocno še zastareŭ, že on šestru čortoi daŭ. I Janko sebe sam hutori: „So ja,“ poveda, „teraz budu robic, kedz ja už sestri űemam? Pridze mojoho occa brat, so von mne na to povi, že dze je moja šestra, komu ja ju daŭ, ja mu na to űebudu znac so kazac“... I tak Janko iz žalom šoŭ do svoho sklepu i začaŭ plakac, že von daŭ čortoi svoju šestru, preto, že od űoho joho peűeži vihrala. I tak Janko: „So ja tu budu už robic teraz?“ Nabraŭ sebe peűeži eše i pejc raz teŭo jak maŭ, i tak idze dafej do šveta vandrovac... Bo joho ocoŭ brat, kedz bi ho doma u sklepe najšoŭ, mocno bi ho laŭ pre šestru, že dze vun ju oddaŭ? Von bi mu na to űeznaŭ co odpovedzec... Ta tak šicko zochabiŭ, lem peűeži sebe nabraŭ, kupiŭ sebe u varošu jednoho koűa i tak ztamadz pošoŭ het. Aűi joho occa brat űeznaŭ kedi, bo ho doma űebulo,... Lem kluče mu zochabiŭ pod sklepom pod dzvermi, pod prahom. I tak vun išoŭ daŭfeko do jednoho varoša i stretnuŭ tam jednoho juhasa. I pita še tomu juhasoj, že co je u tem varošu za novina? „U tem varošu je velika novina,“ tak mu juhas povida. „Biva tu jeden kraŭ a ten kraŭ ma jednu huru, ta űehodzen sebe do űej takoho foštra dobrac, obi mu totu huru obohnaŭ, žebi pošoŭ do űej, a žebi mu odtamadz daco priűes na ukaz.“ Janko zadumani prišoŭ do varoša, i prišoŭ nakoűec do jednej karčmi: „Daj Bože dobri dzeű, pan kačmar! Co je tu novoho? űemali bi pre jednoho koűa jedzeűe, oűsa a šena, aji pre mne jedzeűe?“ I kačmar doraz povedaŭ: „Preco űe?“ I tak kačmar doraz daŭ oves i šeno pre koűa, tak i pre Janka jedzeűe. Janko, jak pofrištikovaŭ, išoŭ doraz do mesta, i kupeŭ sebe foštroŭski šati i jednu pušku. I tak išoŭ gu tomu kraŭoj obűečeni jak fošter. Pridze na branu i doraz vojak na űoho: „Dze idzeš, foštru? űeznaš, že tu je varta, že tu nešlebodno isc?“ „Ta ja idu gu kraŭoj za sluŭzbu, bo žmi čuŭ, že mu treba foštra“... Vojak doraz mel-dovaŭ vachkomandantoj i tot višoŭ gu űomu a pita še: „Co chceš?“ „Idu.“ kaže, „gu kraŭoj, űaj mi dajku sluŭzbu da“... I tak vachkomandant doraz išoŭ sam gu kraŭoj: „Kraŭu, je tu jeden fošter, co hűeda u űich sluŭzbu, či ho šlebodno pušćic dnu abo űe?“ I kraŭ povida: „űej pridze dnu.“ I tak Janko prišoŭ gu kraŭoj. I kraŭ mu poveda: „Sože ti hűedaš?“ „Ta hűedam, najjašűejši kraŭu, dajku sluŭzbu!“ I kraŭ mu to poveda: „Mam ja jednu huru, už tristo roki kaŭdi dzeű jeden fošter tam zahiűe, — jak rano pojdzde, večer še űigda

ňevraci domu, — tak kedz chceš do tej huri, ta staň za foštra!“ I tak Janko stanoŭ za foštra do tej huri. Kraľ mu povida: „Jak pojdzeš do tej huri, ta mi priňeseš na znak, so u ňej najdzeš, bo jest tam drahi veci u tej hure, aľe ja už tristo roki odtamadz ňemam ňijakoho znaku, bo źmi tam ňehodzen sam pujsc.“ I tak daŭ Panboh rano. Janko prespaŭ u kraľa i to poveda kraľoj: „Pojdu do tej huri jutro. Daju mi jeden veľiki chľeb upec, aj dva šouđre šviňskoho m'esa gu tomu. I jeden bokoloŭ vina aji jeden pohar i jeden nuž a jutro rano ňej me viprovadza s hudakoma do tej huri, bo Panboh zna, či ja še dakedi vracu či ňe, kedz tam tak foštrove hinu“... Na druhi dzeň kraľ rozkazaŭ regement vojska do paradi obľec a foštra Janka tak do tej huri viprovadzic. A rozkazaŭ mu jeden koč štiromo koňmi zaprahnuć. Janko šednoŭ jak fošter a kraľ kazaŭ: „Idz, Janku, do tej huri i ja ce odprevadzu, a priňeseš mi ztamadz znak!“ Janko ňeznaŭ ňič, so je u tej hure, aľe kraľ maŭ u svojich kňihoch napisano, ešče joho dzeda dzedo napisau, že u tej huri jes' jeden zlati ribňik i jedna zlata kerta, a u tej kerce zlati stromi, ovoc, a jeden zlati dub, a poľa toho zlatoho duba jeden viľiki toŭ, a u tej kerce i šelijake zlati ruži (+ rouži) buľi. I tak Janka, novoho foštra, s hudakoma iz paradu veľiku do tej huri kraľ viprovadziŭ. Prišli ňedaľeko huri, ... ešče bulo jedna hodzina chodzeňa od huri, ... kraľ doraz zakomandirovaŭ, žebi vojsko stanulo, i koč stanoŭ pod kraľom i pod Jankom. „No, Janku, ľubi fošter, ta sber še a idz do tej huri!“ I tak Janko ŭžal na sebe ten chľib u kobeli i tot bokoloŭ vina i toti veci, so sebe pitaŭ od kraľa, kazaŭ: „V'eč'ar ňaj me na tem mesce tu čekaju!“ I tak Janko zobraŭ še a išoŭ do tej huri i trafeŭ vun u tej hure na jednu dražku, i tota dražka ho vedla prosto gu tomu veľikomu tovoj; poľa toho tova boŭ tot veľiki zlati dub. Janko sebe šednoŭ pod toho zlatoho duba. Zložeŭ kobelu, tak i pušku i upar pod duba. To bulo rano das kolo dzešec hodzin, i ŭžjaŭ bokoloŭ, nalaŭ sebe do pohara vina i viňaŭ chľeb i šouđar i zakušeŭ i vipeŭ. Tak sebe tam pošedzeŭ kolo tich vecoch, so u sebe maŭ. Bulo už jedenac hodzin, Janko še obzerňe na ten veľiki toŭ, i vidzi na tem veľikem tove ľecec dvanac kački. Toti kački prosto gu ňomu prišli. Jak gu ňomu prišli, doraz še strešľi i stanuli dvanac dzeŭki, a toti dvanac dzeŭki taki buľi panni jak aj druhi. A toti dvanac dzeŭki buľi z kraľoŭskoho domu. Jedenac buľi frajcimerki a dvanacta bula princeza. Bulo jej meno Makom višivana. Jak gu ňomu prišli, kaže: „Vitajce, panni, u mňe! So mam,“ kaže, „s tim

vas poživu"... Vzáu bokoloü i tak nalevaü jim vino do toho pohara a davaü jim pic. A vzaü chleb i toti dva šoudri a rezaü a davaü jim: „Jedze a pice, so mam, s tim vas budu živic, bo Panboh zna, či ja odti pojdu, kedz tu tak foštrove mocno u hure hinu, kedz každi dzeň jeden zahiüe"... Doraz tota Makom višivana princeza, kazala: „Ňeboj še, Janku, pojdzeš ti odti a krafoj poňeseš znak, bo ja tu tebe vefo roki čekala... Kedz budzeš mñe sluchac, ta budu ja tvoja žena a ti budzeš moj muž. Ja jes' krafoüska dziüka, princeza, afe teraz šmi čarna tak jak hlaveü, bo mñe i s mojima jedenac frajcimerkoma dabli ukradli od mojoho occa. Tak jak ti pojdzeš gu krafoj nazad v'eč'ar, mulatuj še, űaj ci da dobru, šumnu mužiku, obi ci hrala od ošmej v'eč'ar do jedenastej. Jak budze fertal na dvanastu, ta tedi še rozidze tota mužika. Tam űaj je šfebodno každomu i chudobnomu i bohatomu, panoj, ciganoj, každomu jednomu. Ňaj každi mulatuje še, kefo biruje, a pic a jejs' űaj davaju, afe obi ši ti űeplaciü aňi grajcar, űaj kral zaplaci. Budzeš sebe pitac od krala tri r'ečice dukatoü, obi sami čisti zlati bufi, a taki bohati pojdzeš na totu mužiku. A teraz ci povedam, že ja zaklata, zato ja taka čarna jak hlaveü. Zato me volaju Makom višivana. Ti na tej mužice mñe višfebodziü bi ši od toho čarnoho zaklaca a ja bi bula taka panna, že ű švece vecej pari mi űet, aj mojo frajcimerki bi bufi čisti, afe ja bi bula najkrašša. Ceper ja — jak kedz bi jednu chleboüku s makom povišivaü na mñe,... a odceper, ja ci to povedam, že ja jes' tvoja frajirka. A tak s tim pojdzeš domoü a űestaňe še ci űiě. Lem na tej mužice űepochval še, že maš frajerku, obi ce chto jak dopiraü"... I tak najedli še, napili še vjedno šicki trinac ludzi, i ona še s tim zabrala... Lem še strešli šicki dvanac i spravili še na dvanac kački, aj pošli svoju drahu. Von zlamaü sebe s toho duba jeden šumni verch trilistkovi i zachpaü sebe za svoj kalap. I tak za dražku išoü domoü. Jak von prišoü vonka z huri, mohli buc popoludňu štiri abo pejc hodzin. Išce jomu še v'eč'ar calkom űevidzeü, bo v lece prečik dluhi je dzeü...

Von krafoj kazaü, obi čekaü až o šestej hodziüe popoludňu tam na tem mesce, dze ho zloziü s koča. I tak von še tam kuščok zabaveü i čekaü...

Bulo šesc hodzin, i kral išoü na koču i s mužiku, s bandu opred űoho i kazaü: „Panboh zna, či fošter žije abo űe?“ Afe Janko doraz daü znak, bo strefiü z svojej puški i tak išoü gu krafoj... Kral jak

vidzeū, že Janko daū znak a že žije, doraz kočišoj rozkazaū, obi išoū opred ňoho a vzaū ho na koč. I mužiki rozkazaū, obi mu hrala a išli do kraľoškohu domu s veľiku radoscu... Kraľ še barz češiū, bo za tristo roki še aňi jeden fošter ztamadz aňi jeden dzeň ňevraceū, až še von taki najšoū, kotri še ztamadz vraceū a priňes mu znak. I doraz kraľ išoū do svohu burku aji z ňim porovnak, i doraz patreū do svojich kňihoū, že či jes' tam napisano u tich kňihoch, žebi tam boū prave taki zlati dub u tej hure? I tak najšoū von to, i še barz pocešiū u tej roboce johu, že von totu huru ovartovaū... Janko kraľoj hutori: „Najjašnejši kraľu, chcū, žebi mňe mužika hrala do jedenatej hodzini u jednej karčme, a tam žebi šľebodno bulo is' každomu, chudobnomu-bohatomu, a žebi šľebodno bulo každomu zadarmo jejsc aj pic aj tancovac, chto ma dzeku, chto ľem koľvek chce. A mňe ňaj daju tri r'ečice dukatoū poňni, bo ja tam mušu pojsc... ja budu placic"... A kraľ mu poveda: „Doraz še staňe, so chceš!“ I tak doraz mu še dalo, i von tam išoū do tej karčmi, i tam še naschodžili šľelijaki ľudze, chudobni i bohati i grofski sinove i baronski, a tak jedli a piľi dovjedna aj tancovaľi, chto maū dzeku, do dzešatej hodzini. Jak dzešec hodzin minulo, tak tot narod prepad vodtam, ňichto ňezostaū, ľem sam Janko a kelnere a u tem čaše po dzešatej tak gu ňomu foštrove išli, so še na dzvere jeden pred druhim ňemohľi aňi prechpac a sedaľi za stoľ, jedli a piľi, a Janko z ňima. Jeden stari, šľivi, doraz prišoū gu ňomu a kaže: „Pajtaš fošter, so ti,“ kaže, „taki smutni šľedziš a še tak staraš?... Ja,“ kaže, „taki stari, šľivi, jak holub, ta še ňestaram ňič,... a ti take mlade chlop a še staraš... ňemaš ňijakej fraj'erki abo ženi, že še tak mocno staraš?“... Ten stari šľivi fošter taku sebe mladu kišasoňu prived sobu, so išče ňemala petnajsc roki a povedaū, — že to johu fraj'erka... Ale prišlo už jedenac hodzin, i tak doraz šľicko to propadlo, ľem Janko zостаū a mužika. Von tote tri r'ečice dukatoū muzikantom do hušľoū a trubou podavaū. I išoū gu kraľoj spac. Druhi dzeň rano poveda kraľoj: „Najjašnejši kraľu, jeden dzeň žni maū jeden chľeb a dňeš chcū dva, aj šľtiri šľoūdri šľviňskohu mesa, a trinac nože, trinac pohari a tri bokolovi vina a tak me viprovadzic zaš jak aj vč'era"... Tak Janko šľednuľ do kočs s kraľom i išoū nazad do tej huri. Ale jak prišoū do huri, ta ňetrafiū na totu dražku, so išou za ňu vč'era, ale na druhu trafiū dražku, i tota druga ho privedla gu zlatomu ribňikoj. Ribňik daľeko boū od toho duba, a poľa toho ribňika bula jedna zlata chiža.

Toù boù poła duba. A kolo toho ribníka bula zlata lelija. Janko poopatral i zorvaù sebe jednu a zachpaù za svoj kalap, a obzerúe še na pravi bok i vidzi na tem ribníku dvanac kački lecec, hlavi jim čarne, driki tiž čarne, a chvosti taki bufi jak mľeko, až še od njih napudzeù. Prosto prišli gu ňomu. Doraz še strešfi i stanufi še dvanac dzeňkoma. Po koľena take buli jak mľeko a od koľen po verch take jak hlaveň čarni. Tota Makom višivana prišla gu ňomu i doraz ho oblapila: „Vitaj, Janku moj, dzekuju ci, že si na mňe ňevipovedzeù, že maš frajerku. Vidziš, jaki mi šicke dvanac po koľena beli jak mľeko. Ofem popať na mojo nohi, znam, že si šče take ňigda ňevidzeù.“ Jak von tam popatreù, — ta ho až žima zbila, tak mu še princezna dužo polubila. I doraz kaže na toti dvanac dzeňki: „Jes' tam tri bokolovi vina a jes' tam trinac pohare, vidlički i nože trinac, i tri šouđri, i tri chľebi, lejce a pice a jedzce, bo ja to pre vas priňes!“ I vona ho doraz oblapila i pobozkala, lepši jak predtem. I tak oňi jedli a pili a še hoscifi. I prichodzila už dvanasta hodzina na obed a voňi še šče mulatuju... A začali plakac toti dvanac dziuki tak, so slizi kolo ňich žem zafali, jak kedz boù tam gargalu vodi vilaù. I jomu vona kaže: „Pojdzeš domoù do svoho kraľa a vlašne taku mužiku zrob, jak si heřtu robiù, Iem na mňe ňevipovedz, že maš fraj'erku. Uvidziš me treci dzeň do pasa jaka budu!“ I s tem še mu podzekovala vona i heřti jej frajcimerki a odišfi od ňoho plačuci. Von še s tem zobraù i išoù gu krajoj Iesa i kraľ ho už zaš tam čekaù jak perši dzeň s mužiku i s vojskom. I doraz mu še pita: „Vitaj, Janku, fošter, co si tam vidzeù?“ „Tu maš, kraľu, znak za mojim kalapom, zlatu leliju! Boù žmi kolo zlatoho ribníka, vodtam žmi ju zorvaù a tak tebem ju na znak priňes, žebi si vereù, žem tam boù!“ I kraľ išoù doraz do kňihi i patriù, či je to praùda, i svojej kraľoňnej poveda kraľ: „To dobri fošter, ženo, bo tot znak priňes už druhi!“ I vona mu to odpoveda: „Veraže je dobri chlop, vitez nad vitezoma, bo kefo tam foštroù chodzilo, aňi jeden to ňemoh priňes, so von priňes!“ Kraľ maù jednu dzeňku, meno jej bulo Tereza. Vona barz bridka bula, zubata, trombata a kraľoňna bula bi rada za Janka ju dac, bo šumni chlop boù... Daù Panboh tot čas, že trebalo is' nazad na karčmu, dze predtem boù, i kraľ mu zaš daù peňezi jak i predtem. Tam na karčme šicko stanulo jak i predtem bulo. Do dzešatej hodzini še mulatovalo, chudobni, bohati, jak i predtem bulo. A po dzešatej hodziňe jakbi šicko pro-

padlo, Iem Janko zostaŭ s kelneroma a s mužikoŭ, afe doraz išče vecej foštri prišli jak predtem buli a šedajut a jedza a pijut aj tancujut a von medži ňema šedzi. I tak na ňoho hutora: „Čom ti ňetancuješ, ňeješ, ňepiješ, ta načže trimaš mužiku?“ Afe von jem na to nič ňekazaŭ. Daŭ Panboh už dvanac hodzin, oni še rozišfi, von sam zostanoŭ s mužikoŭ. I na hudakoŭ hutori: „Idzce teraz domoŭ spac!“ Tote tri r'ečice dukatoŭ, so dostaŭ, hudakom rozdaŭ, jak i predtem, i išoŭ gu kraľoj i sam spac. Daŭ Panboh treci dzeň rano: „Kraľu, štiri bokolovi vina a štiri šouđre, a štiri chľebi, trinac noži i pohãre, jak i predtem bulo!“ I teraz mužika ho tak provadzi jak i heŭti dñi, aj sam kraľ. Afe už i sam fošter plakaŭ, či še vraci či ňe?... I tak išoŭ gu tej hure, mužika ho provadzi... Prišoŭ gu tej hure i trafeŭ na trecu dražku, i za totu dražku išoŭ. Aj svojo veci, co mu trebalo šicko, sobu ňis. Tak u tej hure prišoŭ gu zlatej kerce i doraz išoŭ do ňej. Take krasne roŭže vidzeŭ, co ňigda take ňevidzeŭ odkedi je na švece. I zorvaŭ sebe jednu roŭžu a zachpaŭ sebe za kalap. Višoŭ vonka z tej kerti i šednoŭ sebe pod mur, bo ta kerta bula murom obcahnuta. Afe rano išče ű tot dzeň ňebulo, išče Iem dzevec hodzin bulo, kedi von tam už boŭ... Žerkŕe (+ popatri) na kertu i vidzi tote dvanac kački lerce i prosto gu ňomu prišli i zaraz še strešfi a staŭi še dzeŭkoma jak i predtem buli. Makom višivana, kraľoŭna jich, zaraz ho oblapila a ho pobožkala: „Pať, dušo moja, jaka ja krasna do pasa, čis' vidzeŭ dakedi taku pannu abo ňe?“ Von kazaŭ: „Ŕikdam taku ňevidzeŭ! Šedajce, berce pohar a pice!“ Voňi doraz šedfi, lafi, pifi a jedfi. I tak vona jomu hutori: „Pojdzeš domoŭ na v'eč'ar; mužika po treci raz ňej ci hra a ti pojdzeš tam, afe merkuj, obi ši me horši ňepredaŭ jak žmi bula, bo ja bi mušela na Hamadejovej posceli spavac, co u ňej štiridvacec britvi, dvanac hore a dvanac doloŭ uchodza, a tak moj drjik zrežu, co z ňoho kreŭ tak budze cec, jak kedz bi vola zarezaŭ... Ti pujdzeš domoŭ, mužika ňej hra jak hrala, Iem še ňepochvaľ, že maš frajirku!“ I von s tema slovama še dužo zastaraŭ, bo vona mu tak kazala, že tej noci na ňoho najhorši budze, že toti foštrove tak ho tarhac budut jak — prebača — psi slaŕinu. „Iem merkuj na sebe a kedz na sebe boš merkovac, jutro ši zo mnu u mojoho otca u kraľoŭškem burku. Iem tak rob', jak ci kažu, ta dobre budze!“ I tak voňi štrešfi še šicke dvanac na kački a šfi za svoju drahu. I von z tej huri na kraj Iesa višoŭ na drahu. Kraľ ho už čekaŭ tam i išoŭ

„Dže je tvoja frajterka, ti taki sumni chlop a ti frajterki nemá!... možeš sebe z nas štiroch vibrac... kotru chceš?“
 Von jim na to nič hekazaŭ. Ale priskočili gu ňomu isće štiri ňe
 take jak heŭ bufi, šće peje abo šejš' raz krašši, to ho volali medži
 sebe tancovac. Ale von ňe chceŭ ňijak is', bo von sebe na svoju
 Makom viŭivaju dumaŭ. Doraz priskočila šće gu ňomu jedna a
 chopila ho za ruku: „Nestaraj še, ňedumaj še nič a podz medži
 nas, bo muŭi!“ Ta ho chopili medži sebe, tak jak čorci hrišnu
 duŭ, I doraz na ňoho: „Dže je tvoja frajterka?“ I von to povedaŭ,
 jak už ho mocno doparfi: „So vi mŭe še pitace za moju frajterku,
 kedz moju frajterka taka, že vi to ňehodŭi sce aŭi podumac, aŭi

do jej kročaju stupic, bo moja fraj'erka kraššu petu ma, jak lico dzeŭki vašoho kraľa!“ I tak doraz še toti dzeŭki schopili a pošli medži tich foštroŭ i povedali tomu chromomu, i tomu s tim complom, i doraz tot chromi povedaŭ: „Už je naš!“

Makom višivana princeza uznala na Hamadejovej posceli, — že šće šedzem raz horši zakfata zostala jak predtem bula . . .

No dobre. Doraz toti foštrove šli gu kraľoj i povedali: „Ta ti takoho bitangu trimaš foštra, co z tvojej dzeŭki šm'ech robi? Von to povedaŭ, že joho fraj'erka kraššu petu ma jak tvoja dzeŭka tvar!“ Kraľ še dužo nahŭevaŭ. Bo mu to toti foštrove povedali, ked i joho ministre tam buli, ta še pohaŭbečŭ dužo, že jeden fošter joho dzeŭče dohaŭa. I doraz kraľ daŭ katom šibeŭŭ zakopac, že da Janka zavešic bez žadnoho prava. I tak joho kati ulapili i joho gu šibeŭni vedut. Afe prišla jomu na rozum joho fraj'erka Makom višivana, i podumaŭ, že še za ņu išče tri očenaše pomodli . . . I tak, kedz joho na šibeŭŭ cahaŭi, von sebe pitaŭ išče od kraľa, žebi jomu bulo šľebodno pomodlic še tri očenaše. Afe perši pitaŭ od kraľa, obi ho pleban vispovedaŭ, i to mu kraľ dovofeŭ. Pleban ho vispovedaŭ i tak kat na ņoho poveda: „Friško modli še toti tri očenaše!“ I von še začaŭ modlic jeden očenaš, obzërŭne še na pravi bok: ņevidzi nič . . . A toti foštrove ŭ spodu kričeŭi: „Lem het ho zavešic!“ Kat mu poveda: „Modli še druhi očenaš jak skorej!“ Afe von sebe lem pomali rozvodzeŭ. Jak še vimodliŭ druhi, obzërŭne še druhi raz na pravi bok, ņevidzi nič . . . Kat mu povida: „Modli še treci raz jak skorej, bo už ši hotovi!“ I von še obzërŭne na pravi bok treci raz, išče sto mil daľeko vidzi jednu červenu chmaru lecec s diždžom a vetrom . . . I začie še modlic treci očenaš už kedi še ta chmara gu ņomu približuje. A to ņebula chmara, afe regement vojska . . . Tota joho fraj'erka iz pekla regement čortoŭ ŭžala jomu na pomoc i tak prišla tam gu ņomu i doraz chopila kata a zrucila ho doloŭ s šibeŭni. Išla gu kraľoj: „Co ti robiš, kraľu, ti chceš zavešic Janka, moho fraj'era? Či chceš ti žic a tvojo vojsko abo ņe, bo doraz ci šicko žŭivoču, zatracu!“ I kraľ jak to vidzeŭ, jej še poddaŭ! I vona mu poveda: „Chceš ti vidzec, že moja krašša peta jak tvojej dzeŭki tvar?“ Skričela na svoju frajcimerku jedenastu: „Verušo, podz (+ poj) lem heŭ, ofem scahŭi moju kamašŭu, ņaj ten kraľ vidzi, jaka peta na mojej nože, či ņe krašša jak joho dziŭki lico?“ Jedenasta frajcimerka priskočila i scahla kamašŭu a vidzi kraľ jej nohu, až ho

zara zabila od veľikej krasoti, bo taka bula až prekvitala... Makom višivana priskočila gu Jankoj: „So ja tebe, Janku, bitango, kazala? So ti mŕe tak zaklaŕ, ſŕe horſi jak žmi predtem bula? Teraz so chceſ, ſmenc abo život? Bo kedz ce dvanac chopime, ta ce aſi dvanacsto kuľ tak ſnehopa; teraz život ci darujem, moŕeſ iſ' kadzi chceſ a kraľoj ce ſeſľebodno ſiĝdze ruſic!“ A priſla gu kraľoj iz Jankom: „Ti, kraľu,“ vona poveda, „obiſ' aſi ſepodumaſ o joho ſmenci!“ I tak kraľ z ſebe doraz daſ pismo, Œe moŕe iſc kadzi chce po joho krajiſe a ſeſľebodno mu ſiĝdze ſiĝc zrobie, choĉ' bi von so zrobie!“ „Kedz ma dzeku,“ poveda Makom viſivana, „ta moŕe i u tebe zſtac a kraľovac, aľe mŕe ſedſtaſe, choĉ' bi ſedzem pari Œeľznich boĉkori podraſ. Tvoju dzeŕku Terezu, kedz ma dzeku, za Œenu moŕe ſŕac, bo mŕe vecej ſiĝdi ſedſtaſe!“ I tak mu daſ kraľ iz ſebe pismo pred jej oĉmi. Vona ſe zabraľa, ta ſla het Makom viſivana iz ſvojim vojskom, jak ohŕena kraľoſna. Janko tam boſ jeden rok u toho kŕiŒnoho kraľa. Kraľ mu to povedaſ: „Sinu Janku, veŒ moju Terezu za Œenu!“ Aľe von ſehceſ ju ſiĝak. Kraľ mu preĉi ſiĉko ſvojo gazdoſtvo ſdaſ, tak Œe Janko rozkazovaſ jak kraľ. Aľe priſlo jomu u dume, Œe von totu Makom viſivanu za Œenu iſŒe doſtac moŕe... Tak von oſedlaſ ſebe jednoho koſa i nabraſ ſebe korec dukatoſ i dva funti ſena a liter oſa a gargalu vodi, jeden bokoloſ vina i jeden chľib i ſtverſiſtu kolbaſu, ſednoſ na toho koſa a iſoſ daľej... Kraľoſtvo zochabiſ.

Idze jednu drahu i zajſoſ medŒi huri a ľeſi. Von tima horama i ľeſama iſoſ za ſedzem roki i za ſedzem meſaci i za ſedzem dſi. I tak priſoſ von gu jednomu kovaľovi gu ſmikſi u tem ľeſe. U tej ſmikſi bulo ſtiridvacec tovariſoſ kolo jednej babki, co jeden voz naraz kovaľi, a peĵeidvacati majſter boſ... Œedzeſ na boce (= na boku! Zapis.) kolo ſtoľika, bokoloſ vina pred ſim, a naľevaſ do pohara, a za kaŒdim, keľo raz kotri tovariſ udereſ s klepaĉom, vipiſ pohar vina.

Maſ tot kovaľ pſa. Janko priſoſ v'ĉĉ'ar, ſ noci kolo dzeſatej hodzini, tak peſ zbreĉaſ, i kovaľ kaŒe na tovariſa: „Idz ľem, tovariſ, von a opaľ, chto tam jeſt, bo to veľiki ĉudo, Œe naſ Bodrik zbreĉaſ; bo ſŕ tricepepe roki ja tu majſter, ja od ſoho ſiĝda hlas neĉuſ. Viſoſ tovariſ von i vidzeſ jednoho jak princa na koſu. I tak kaŒe majſtroj: „Tu jeden princ na koſu.“ „Ļj, ſegiſ ĉľevak, dze von ſe tu vŕaſ u tich ľeſoch, kedz ja tu

veľo roki a ja tu nigda človeka nevidzeň abo hlas od dajkoho dzvira nečuň a von še tu ňžãũ! Hric, volaj ho dnu!“ I tak šou, prived ho dnuka do šmikňi. „Dze sí še tu ňžãũ, čleveče, co ti tu hľedaš?“ „Ja nič nehľedam, Iem jedno. Keďi ja mali chlopec boũ, ta mňe moj dzedo pripovedãũ, že jest jedna krasna panna, so še vola Makom višivana... Ta bi ju rad uvidzec!“ „Šedňi sebe na stolok a na pohar vina a vipi!“ Kedz vino vipiũ, tak mu majster hutori: „Kedz bi ja znaũ, že to ti boũ, co našu krafoũsku princeznu zakľãũ šče horši jak predtem bula, ta — vidziš, jak z toho žeľeza iskri pirskejut, — tak bi z tebe celo pirskaľo... Na vina a pi!“ I prenocovaũ tam do rana. Tot majster maũ jednoho chlopca. Janko mu z tich peňeži, so maũ kolo sebe, nasipaũ jednu štvartoũku. Majster mu daũ za to jeden chľib i pošoũ, ďalej. Majster mu hutoreũ, že von tej princezi Makom višivanej kovaľ, že von jej vozi kuje. I tak išoũ ďalej po ľeše druhi šedzem roki a hľedaũ ju, kebi ju hodzen dostanuc.

O šedzem roki prišoũ do jednoho koľesara, tam bulo štiridvacec tovarišoũ... Taki, so keď naraz utnut, ta naraz jeden vuz sprav'at! Prave jeden tovariš višoũ von, Janka tam uvidzeũ. Jak prišoũ dnu, povedzeũ majstrovi, že tam jeden človek jest na koňu. „Volaj ho dnu!“ I prišoũ Janko dnuka i pita mu še majster, so von tu hľeda? Von mu poveda, že bi rad Makom višivanu princezu vidzec. Majster hutori: „To vodtam tak ďaleko jak ňebo od žemi.“ Majster kazaũ: „Šedňi a prenocuješ tu!“ I daũ mu večeru, jejsc a pic. Jak daũ Panboh rano, vodtam idze ďalej... I tak prišoũ u tich ľesoch, so uť ňebulo vidno aňi slunko aňi mešac, ňšadzi tma bula. I prišoũ von gu jednej mľiňici a u tej mľiňici buľi štiridvacec tovariši aj štiridvacec kameňe, so muku mľeľi, a na kaźdi kameň Iem jedno zarno moť bulo nasipac na hrot... Majster še ho pita, so von tu hľeda? Von hutori majstroj, že von čoũ, že jest tam krasna panna Makom višivana, tak bi ju rad uvidzec. „Ňigda ti tam ňedojdzeš, bo tam treba is' za šedzem roki čez moro, so u ňem taka voda, u tem moroj, horuca, že kedz biš' tam spad, ta Iem kosce bi z tebe ščerčeli"... I tak von poveda: „Ňigda ja tam ňebudu, kedz to tak ďaleko!“ Ta hutori majstroj Janko, že von u ňoho zostaňe za tovariša... Boũ von tam jeden mešac u minara, tak vun tam vidzeũ nochtenptaka, so jeden feršlog zarna priňes a u ňem tritišic kabľi pšeničĩ... Tot nochtenptak boũ tak veľiki jak jeden dobrĩ vul, žid dva kabľi zarna naraz. Jak Janko ho vidzeũ, pita še majstrovej, že so to za

ptak? Ona mu kaže, že to ptak totej princezi, so von še za ňu pita, bo majster, minar, jej muku mefe. Von majstroj poveda, žebi ho do toho feršloga zapravic, že von bi rad gu princeže šoū. Afe majster jomu kazaū, že tot nochtenptak taki dźvir, že strach veliki bi maū, kedz bi dajakoho ňepoznatoho ċleveka uvidzeū, von bi tot feršlog pušċiū, ta bi še muka rozbila abo do vodi bi propadla. Afe preċi daū še majster napaŋkac, že ho do toho feršloga zapraviū do muki. Nochtenptak s pazuroma ulapiū feršlog za dva kariki i Ieceū do svojeje paŋi. Nochtenptak Ieceū za dva dŋi hore do Iuftu, Janko dumaū u tem feršlogu, že uź ťidzem roki je... že dakdze je u magaciŋe zlo-
 ženi... i zavr'eskaū... Jak to ċoū nochtenptak, doraz feršlog pušċiū z pazuroū, aź še feršlog rozbiū, a Janko še tak stluk na skali, jak kedz boū ho dachto najhorši zbiū, ... i nochtenptak pošoū do svojeje paŋi. Doraz še mu paŋi pita, že dze je feršlog? „Tak,“ kaže, „pušċiū žmi ho, bo chtoś u ňem vriskoū.“ Napisala paŋi kartku a z nochtenptakom poslala minaraj. Minar popatreū kartku, u ňej bulo napisano: „So ti zo mnu robiš a ptaka mi strašiš? Viženu ce z tej mŋiŋici von, — a ňemaš u mŋe roboti!“ Janko prišoū nazad gu mŋiŋici zbiti, sama chrasta. Majster, jak ho uvidzeū, na ňoho barz kriċeū. Zaš za dluhi ċas boū Janko u minara, za jeden rok. I majstra zaš paŋkaū, obi ho do toho feršloga zaš zapraviū. Tak majster ho zapraviū a kazaū mu, že teraz daū mu hodzinku, žebi znaū, jaki ċas budze is'. I daū mu na viživeŋe u tem feršlogu, žebi maū so jejs'. Nochtenptak zaš prišoū i ūzaū tot feršlog i s Jankom i Ieceū het do svojeje paŋi. Janko sebe u feršlogu hodzini pisaū za ťedzem dŋi. Jak ťedzem dŋi minuŋi, Janko zaš zavr'eskoū i nochtenptak feršlog zaš pušċiū, ta še rozbiū, i tak Janko spad na huri a na skali... Chodziū Janko zaš tamadz po tich huroch a skałoch za jeden tizdeŋ i vidzi tam u jednej doŋiŋe jednu cigansku koŋibu. Prišoū Janko gu tej koŋibe, koho tam vidzi, jak svoju ťestru ťedzec a u harċiċku mešac. „Daj Bože dobri dzeŋ, ťestro!“ „Dze ti še tu ūzaū, moj bratu, kedz znaš dobre, že ti mŋe ċortoj daū!“ „Ta tebe hŋedam, ťestro, a dze je tvoj gazda?“ „Doraz pridze domoū“... Lem teŋo so vipovedzela, uź ċort tu. Ćort hutori: „Vitaj, ťogor, jak še maš?“ „Dobre, jak ti še maš?“ „Koho ti tu, ťogor, hŋedaš?“ „Ta prišoū mi ce popatrec jak ťogora, i ťestru svoju.“ „Ej, ťogor, znam ja dze ti idzeš, ... ta ťedaj na mŋe, ta ja ce tam odŋešu. prave budu še za tebu modŋic toti frajċimerki i tota princeza, so ti za ňu idzeš!“ I ċort ūzaū, ta ho poŋes tam do tej

princezi. Prave vona, tota princeza, zaš na totu Hamadejovu posceľ lehnuc mala, i lehla na toti britve... Jak von ho tam priňes, ta ho položiũ pod totu posceľ, na kotru ona lehla... Strašňe ho ľala, toho bitangu Janka, že ju šče horši zakľaũ jak predtem bula. Čort Jankovi kaže: „Idz a lehňi na ňu, obi toti britve až do kosci jej postrehli!“ Janko šoũ a lehnũ na ňu. Jak Janka uvidzela, doraz ho iz sebe driľila a stanula, šedla sebe na stolok. I čort Jankoj kaže: „Idz, daj jej jednu po pisku!“ Tak von šoũ, ta jej jednu uderiũ i... doraz še staũ varoš vefiki, začaľi dzvoni sami dzvoňic a vojsko maširovac...

Tim, co ju udereũ, calkom ju i varoš vikupeũ. Bo tam boũ zakľati varoš. A vona taka krasna zostala, jak boũ ju perlami višeũ. I joho šestra prišla gu ňomu. A čort vodtam ucik, ňigda vecej še tam ňenavraceũ. Bo varoš už čisti, vikupeni. Janko zostaũ za kraľa a Makom višivana za kraľoũnu i žiju do dňešdňa, kedz ňepomarľi.

Z Koromle.*)

213. §. Buũ jeden chudobni šušter. Ta maũ macer' aj šestru. Robiũ sebe u chiži, poplatovaũ čižmi. Prišoũ do ňoho jeden vandrovni šlovek, a to buũ jednoho kraľa sin. Vun chodziũ po švece prepatr'at pomeži narod, že jak chudobni narod žije. Vun buũ u chudobnim obľečeũ obrati. Jak prišoũ do toho šuštra, ta sa na ňoho priziraũ, že jak vun poplatuje čižmi? Prosiũ se od ňoho, že keľo vun na dzeň hodzen zarobiť na tej roboce? Tot šušter mu povedziũ, že vun na dzeň zarobi vusem dutki. I tak mu tot vandrovni šlovek kazaũ, že jak vun iz toho hodzen vužiť? Šušter tak mu odpovedziũ: „Kibo ja toti vusem dutki na dzeň pre sebe skeľtovaũ, to so bũ mňe se vecej chcelo?“ Tot vandrovni šlovek mu kazaũ: „A dzeže ti iz tich dudok maš keľtovať?“ Šušter nato: „Dva dutki do blata mecu, dva dutki intereš placu, dva dutki u dluzstvo davam a dva dutki ja sam skeľtujem.“ Tot vandrovni šlovek ňehodzen buũ iz toho porozumec, že jak to pada toti slova, že dva dutki do blata mece, dva dutki intereš dava?... Ta vun ho se putaũ, že bu mu potolkovaũ totũ tri puntũ. Kaže mu vandrovňik: „Ja ci dobre zaplacu,“ i vũňaũ a daũ mu tristo zlatoũki. Na ňich buľi kraľoũski obrazki. A mu kazaũ tot vandrovňik, žebu ľem jomu

*) Rozprával Ján Chomič, rodom z Koromle. Zápis v Koromli v bývaní Tobiáša Weinbergera 30. sept. r. 1904.

potolkovaŭ, aŭe že bu vecej ňigda ňikomu ňetolkovaŭ toti tri puntŭ okrom ňoho, bo že budze hlavoŭ menši. Lem takim sposobom, že ked mu dachto taki obrazki ukaže jak vun, a da mu jich veŭo, ta može mu potolkovaŭ. Šušter mu potolkovaŭ: Že vun maŭ staru macer' aj jednu sestru. Ta dva dutki odklada sestre na častku každi dzeŭ. Maŭ umarla, ta dva dutki každi dzeŭ odklada, žebu za ňoŭ na službu (= omšu) daŭ. Ocec buŭ išče žiŭ, ta dva dutki odkladaŭ pre otca, žebi ho hodzen dafej pohodovaŭ... I tak tot vandrovni šlovek ztamad pošoŭ až gu svomu otcuj, najjasnejšomu krafej. A tak to otcuj rozpovedzeŭ a pitaŭ svoho otca, žebu mu ocec toti puntŭ potolkovaŭ. Aŭe vun ňehodzen buŭ ňijak. I zaraz daŭ volaŭ svojich miŭnistoch gu sebe. Ta od ňich to prosiŭ, žebu to voŭi potolkovaŭi. Aj voŭi ňehodŭi buŭi i tak zabrali kŭihi a stali čitaŭ u kŭihoch, či se voŭi dočitaju do toho. Ta ňehodŭi buŭi. I tak barz se na ňich pohŭevaŭ kraŭ. Jeden meži ňima najmudrejši buŭ i zaraz išoŭ na vartu, dze vojaki stoja na braŭe, ta se pitaŭ: „Či tu ňebuŭ dajaki šlovek kolo kraŭa?“ I zaraz mu tam povedzili, že buŭ jeden vandrovni šlovek. I povedzeli mu, kadi pošoŭ... a vun za ňim za jazikom iz valala na valal. Išoŭ i išoŭ a pitaŭ se ŭsadi, že dze ho vidzeli? I tak išoŭ dotel, dokŭa i vun ŭetrafiŭ do toho šuštra. I tot prišoŭ, ta tiž pitaŭ ho se, že či bu mu ŭepotolkovaŭ tote slova? Ta vun mu kazaŭ, že jomu ŭešfebodno povedzič, chibaŭ ked mu taki obrazok dachto da, jak tamtot vandrovni šlovek mu daŭ, so u ŭoho buŭ. I tot barz se zradovaŭ. Maŭ veŭo peŭeži kolo sebe a teŭo mu daŭ, žebu vun ŭeplataŭ v'eccej čižni, žebu maŭ iz čoho žiŭ. Šušter mu to ceper' potolkovaŭ i vun se vodtam vžau i pošoŭ prosto gu svomu krafej. I potolkovaŭ krafej tote puntŭ. I dostaŭ veŭiku slavu. Kraŭ potim daŭ toho šuštra gu sebe volaŭ. Prišoŭ gu ŭomu na rozkaz. I potim sam šušter tolkovaŭ krafoj. I tak potim vun, šušter, dostaŭ službu kolo kraŭa. I žije aj dodŭes' ked ŭeumar.

214. §. Buŭ jeden chudobni šlovek a maŭ veŭo dzeci. Vun barz se u ŭich staraŭ. Bo ŭemoh jich pohodovaŭ. Tak chceŭ buŭ, žebu jednu več'eru na frištik zašpurovaŭ. Aŭe ŭehoden buŭ znat, že jak bi to? Ta tak se radziŭ iz svojoŭ ženoŭ, že ked tim dzecom svojim da po dva grajcare, ta ŭebudut od ŭoho pitat več'eru. Zrobiŭ tak. Daŭ jim po dva grajcare. I tak več'era ostala na frištik. Rano poŭstavaŭi ocec i mac, aji dzeci, aŭe dzeci bojeŭi se

i teraz prosit jejsc, bo každo malo po dva gracare. Mac zhotovila frištik a ocec vidziü, že dzeci barz hladni, ta kazaü svojim dzecom: „Dajce mi po dva gracare nazad, dostañece frištik!“ I tak dzeci stafi volat každo: „I ja dam, apo, i ja dam!“ i kefo jich bulo, ta dafi nazad otcój po dva gracare. Kazafi: „Bo mi barz hladni, apo!“ Ta tak vun več'eru zašporovaü na frištik.

β) Podrečie lučivnianske.

Z Lučivnej.*)

215. §. Boł jeden bohatic aptekar a ten mał jedneho sina a jednu ceru. Ten sin od malička neboł dobre vychovani. Ocec mu davał šitko po voli. I on sa tak naučil, že už potim brał ocovi gracjare a kupovał si po sklePOCH cukriki. A z teho potim, jak boł starši, tak sa naučil, že si aj popijał. Ne malo, ale hodne. Ale už potim ocec nemohol s nim poradzić, tak sa dohvarał so svojov ženov: „Čo mame s tim galganom urobic? Znaš ti, čo urobime? Ja ho zašikujem za vojaka!“ I zašikovał ho. Jak ho prišikovał, radi ho prijali, bo boł chlap šumne virasceni. Ked ho oblekli, tak mu ocec povedał: „Moj sin, len sa dobre spravuj. Jak budzeš avandžirovac, že uvidzim, že si dačim, doraz ci pošlem p'edzesjat zlati.“ On sebe dobre zachovał, že mu ocec obecał p'edzesjat zlati. „A jak budzeš druhi raz avandžirovac, ja ci pošlem sto zlati. A čo raz višej pojdzeš, to ci vše vjacej pošlem.“ Tak sa rozlučil zo svojim ocom. O nedlhi, kratki čas pisał svojmu ocovi, žebi mu poslał, čo mu obecał, bo že on je už pri vojsku frajtrom. Ocec z radosci poslał mu p'edzesjat zlati. Ale on neboł frajtrom, len sa učil za tambora. Jak te peñaze minul, zas pisał svojmu ocovi, že už avandžirovał na kaprala, žebi mu poslał, čo mu obecał. I tak dalej od oca za každim razom pitał peñazi... a tak avandžiroval od frajtra až do majora. Jak pisał, že on je už majorom, ocec mu peñazi neposlał, ale sa vibrał na svojom vlastnom koči a šjeł**) až do teho mesta, dze sin ležeł, bo sebe jeho ocec misleł: „Ej, ked si ti už majorom, preci bi si ti mohol prisce aspon na jeden mesjac na urlab!“ Vibrał sa i šjeł.

*) Rozprával Ján Panuška, rodóm z Lučivnej. Zápis v kúpeľnom hostinci 13. júna r. 1900.

**) Forma šjeł zamieňa sa s formou šjoł.

Prišol do teho mesta, i sin zdaleka videl oca jak išjel popred kasaren. Hnedka sa zlaknuł. Prave mał službu i boł pri varce. Ocec, jak vošjel do mesta, postavil si do jedneho kavehauzu kone a išjel na mesto. Stretnuł dvoch vojakoch i pita sa ich, že dze tu tak'eho a tak'eho prezviska major biva? Tje mu odpovedzeli, že tu ani takjeho prezviska majora njet. Ale on sebe mislel: „Može, že sa to dajakje regruti, to oni neznaju“... Išjel dalej, videl kaprala s firerom špacirovac po mesce, i pita sa tich, že či neznaju, dze tu tak'eho a tak'eho prezviska major biva? Oni mu na to taku istu odpovedz dali. On sa čudovał... Idze dalej, sretnuł sa s kapitanom, čo prave pri sinovej kompanii služil. I pita sa ho: „Prosim ich, či oni neznaju, dze tu tak'eho prezviska major biva?“ Ale on mu odpovedel: „Oh, pane, ani pri našom regimence tak'eho prezviska majora njet. Ale ked chcu vedzec, tak'eho prezviska pri mojej kompanii jesto jeden tambor. On ma dneska akuratne službu. To ho najdzeme i uvidzja ho!“ Sin davał pozor na svojho oca, i uceknul z kasarni von. Prišel jeho ocec do kasarni, tambora hledaju, -- jeho njet.

Tambor sa zabrał i uceknul do jedneho lesa a stavil sa tam, kadzi jeho ocec pojdze domu. I čekał ho. Jak prišol jeho ocec, on viskočil z lesa a zastał mu: „Oče, stoj! Daj peňazi, šitke kelo maš!“ Ocec či rad či nerad, peňazi mu dał šitke. Ale sin sebe pomislel: „Ej, Bože, zle som urobil, že ja som mojmu ocovi šitke peňazi odobral!“ Tak kričel ešči za ocom: „Hó, stoj, stoj!“ Ocec postał, to mu sin vracil z tich peňazi jednu stovku, žebi mał o čom domu zajsc. A tak mu potim ocec povedal: „Vidziš, ti si nigda moj sin vjacej nje. Ked pridzem domu, to si nahotujem duplovku a, že bi si prišol, zastrelim ca!“ Sin na to nedbał nič. On sa vracil nazad do mesta a nakupil sebe šelijakich veci: palenki, aj čo zesc, a cigaroh, a pošol do lesa nazad. A chodzil po tim lese, dze bi sa mohol zakvartilovac. Prišol na jednu polan, tam na tej polani, na samom posrjedku, stal jeden pekni strom husti, čo ani dišč neprepadał. A blizko teho stromu bola jedna studzjenka. On sebe mislel: „Ej, tu mi budze dobre, mam blizko i vodu!“ Jak sedzel tam pod tim stromom, prišla jedna chroma liška na troch nohoch i išla ku tej studzjenke a napila sa vodi a on rozmišla si: „Ej, kebi ja mohol tu lišku ulapic. Zanjesol bi som ju mojmu kapitanovi, ozdaj bi mi štróf opuscil.“ On sa zabrał, hibaj za tov liškov... Ucekał za nov, a liška vopred neho vse natelo len, že ju za chvost nemoh uchicic.

Tak ucekał za nov daleko, že už potim až zunuł a vracił sa nazad... Prišjeł zas pod teho stroma, tam nenašjeł nič. On si misli: „Ej, Bože, čo tu bolo? Kebi to bol zver, choc bi mi m'eso a chljeb boł požreł, aspon bi mi boł cigare a palenku nahał?“ Najedovał sa, hibaj za tim istim chodnikom, zkadzi prišoł, — že dostane aspon tu lišku, že on ju musi ulapic... I priš'eł ku liške, — dze ju nahał, tam ju aj našjeł. A tak za nov, ale ona vedzela, že je už pojedovani. Ona si už nedala tak blizko ku sebe pristupic. Tak ho všikovala medzi tak'e vrchi, strosi, čo už potim neznał, dze je. I dobre, višikovala ho na jeden visoki a veliki vrch a tam boł jeden stari zamok. Ona vbehla do teho zamku a on za nov... Jak už tam vbehoł, doraz železna brana sa za nim zaprela. On sebe misli: „Už mi nevindzeš ztadzi von. Už ca teraz tu ulapim!“ Ale jemu liška skapala, že ju vjacej ani nevidzeł. Chodzi on tam pomedzi tje muri, to šitko spustošeno, až potrafil do jednej izbički. Tam boł stoł prikriti a jedna poscelka a na tom stole, čo sa mu zažjadalo šitkich veci mał dosc... Lačni boł, sednuł ku stolu i jeł. Jak jedno pojeł, tak mu druho prišlo i potim, jak poobedovał, šumne zo stola šitko skapalo a nikoho nevidzeł. On potim viš'eł vonka na staro zamčisko. Tam trava bola velika i lehnul si do tej travi. Prišlo večer, znovu večera hotova, a nikoho nevidzeł, poscelka pripravena i lehnul si do nej. Ale zunuti boł, tak sa jemu dobre zaspalo, že nič nevidzeł, aj nič nevedzeł. Až rano, jak sa prebudzil, vidzeł, že volachto ležeł pri nom. „No, počkaj, ved ja zbačim, chto to spał pri mne!“ Rano voda hotova, topanki vičiscenje i šumne zrkadło, hreben, kefka na zubi, pomada na bajuzi, šitko mał hotovo. Potim prišla kava, aj ku temu inakši trunok, a kifiki, a tak sa porjadne nafrištikovał. Ked sa najeł, si pomisli: „No, kebi som teraz mał fajku a dohanu abo tje cigare, čo mi v lese skapali, bi som sebe zafajčil!“ Hnedki sa mu postavi fajka na dlhom pipasari, aj dohan i cigare. Višjeł na dvor, pošpacirovał sebe, poobzjerał totje starje muri a potim si lehnul pod jedneho stroma a tak sa vispał do obedu. Na obed išjeł: Stoł zastreti, a na nom polevka, za polevkov čušpajz, m'eso, fljaška piva a tak sa porjadne naobedovał. Potim poznovu zał si pipku a dohanu a viš'eł na dvor a tak chodzil po tich muroch a rozmišlał si: „Ej, ved mi tu ešči lepši budze jak pri vojsku!“ Potim si znovu pospał, a tak išjeł opačic, či ma dajaki ovrant? Ovrant ho čekał. Na stoliku, čo sebe zamisleł, to šitko mał. Prišo

večer. Jak sa navečerał, lehnul si do poscjelki, ale nespal, davał pozor, chto to pridze gunmu. Odrazu otvorila dvere tota chroma liška. Strjasla sa na izbe i zrucila skvoru zo seba i bola barz pekna pani i šumne lehla pocichu gunmu do tej poscjelki. On nespal. On šitko vidzel, bo vidno bolo, mesjačik svjecil, sebe misli: „Ej, kebi ja cebe totu skvoru mohol prekric!“ I on zidze s poscjelki, pocichu, tak, čo sa jej ani nedotknuł, idze na izbu, i bere tu skvoru do ruki, ona skoči: „Hop! ti si chitri, a ja ešči chitrejša!“ Ona mu povedzela: „Obspal si jednu noc so mnu, kebi si bol ešči dve noci, bol bi si ma ztadzi vimenił a teraz už ma vjacej nevimeniš, kim ti nepojdzeš domu... Ti znaš že od ceba sa už tvoj ocec odrjekol, i tvoja mac, i tvoja sestra; tvoj ocec nabil duplovku, flintu, že jak pridzeš domu, to že tje dva šusi budu v cebe... Ked ci tvoj ocec odpusci, to ma ztadzi vimeniš! Ja znam, že ci ocec neodpusci, ale ked ci aspon mac a sestra odpuscja, to i vtedi ma vimožeš“... On sa zabral, peňazi mał, hibaj domu... I dobre, ale jak tu teraz do domu vojse? Po vidne sa bał, tak v noci sa popod vrata šturil do dvora. A potim višjeł na šop a tam sa zarił do sena. Prišla dzjevka kravi dojic, višla na šop po seno, — i našla ho tam v sene! Ona sa ho zlakla, ale on ju upital, žebi išla po jeho sestru. Dzjevka pridze: „Kišasonka, nachže pridu na šop!“ „A čo tam maš?“ „No len nach pridu, už im volačo ukažem!“ Pridze ona tam, sestra: „Ach, neščjasni človeče, čo si to urobil! Tatuš nabil duplovku, jak ca uvidzi, tak nigda po svece nechodžiš!“ Ale on klaknuł na kolena a prosil svoju sestru, žebi mu odpuscila. „Čože ja. Mne si nič neurobil, ale mamuška aj tatuško, to ci neodpuscja.“ Ale on ju barz pekne prosil, žebi len išla po mamušu. Ta išla, prišla mamuša: „No, neščjasno dzecko, čo si to urobilo? Jak ca ocec uvidzi, to si doraz zastreleni, len sa pakuj z domu von!“ Klaknuł na kolena a pital macjer, žebi mu odpuscila šitko. Mac, jako mac hrješna, zluovala sa nad nim, odpuscila mu... On mał prikazano od tej liški, žebi z domu nič nebrał, ani za pol grajekar. Ale ked sa brał het z domu, to mu ta jeho sestra po ukrijome šturila švabelničku i zo švablikami, taku, čo jej meno bolo vipisane na nej, že bi to mał aspon na pamjatku. On sa potim zabral, i šjeł nazad, ta do teho zamku. Prišjeł tam, brana bola otvorena i on vošjeł. I vošjeł do tej izbi, dze bol aj predtim, tam už ho obed čekał. Potim večer zas si lehnul do posceli, i prišla liška, strjasla skvoru zo seba i lehla do posceli gu nemu. On sebe

mislel: „Ej, kebi ja ceba moho! vidzec na tvar, či si stara, či si mlada?“ I on iš'e! do svojho kešena, našo! tam te švabliki i zapali! Ona sa prebrala: „Oh, ti neščjasni človeku, či ja som cebe nepravela, že bi si ti z domu nič nebra! Poce, dzjabli, a berce ho a zanesce ho na ten najviši vrch a zaščepce ho do tej najvjačšej skali až do polovici!“ Prišli dzjabli, uchicili ho, i zanesli ho na ten najvjačši vrch a zaščepili ho do tej najvjačšej skali... On tam bo! prez calu noc, až v druhi dzen pred obedom prišje! taki veliki ptak, čo aj kona unese... Jak ho chvacil do pazduroch, tak ho vitrhnu! z tej skali a potim ho chce! svojim mladim znjesc, ale on ma! šablu pri boku, volaksi sa temu ptakovi obrani! On potim osta! v lese, i chodzil, a chce! nazad isc do teho zamku. Prišje! na jednu polanu a tam bolo plno zverini, zajace, liški, medzvedze, muchi, mravce a všelinečo a mali jedneho dzivjeho kona zamordovanjeho a tako bo! i jeden lev medzi nimi. Ten lev zazre!, že je tam vojak... Oni sa radzili, ta zverina, že jako sa maju s tim konom podzelic... Ke! lev vidze! teho vojaka, tak on posla! frišno zajaca, že zna najtukši behac, žebi vojaka prišikova!, že vojak naučeni m'eso talovac, žebi ich prišje! podzelic... Vojak na zajaca neda! nič, od strachu pred zverinov viškraba! sa na jeden slabi strom. Potim posla! lev medzvedza: „Ke! zajaca neusluhnu!, idz ti po neho!“ Išje! medzvedz, prišje! gunmu i sta! si na zadnje labi a kiva! nanho s prednimi, žebi išje! dolu s teho stroma. Ale on sa ho ba! a nechce! isc dolu. Jak medzvedz vidze!, že vojak nejdze dolu, pochicil stroma a strjasnu! ho, tak že vojak odpadnu! jako jablčko. A tak ho vza! medzvedz popod pazuchi a zašikova! ho až tam, gu temu levovi. Tak mu lev povedze!: „Ke' ci ti vojak, podze! nas s timto m'esom tak, žebi ani jednemu ani druhjemu, od najmenšjeho do najvjačšjeho krivda nebola. Bo jak dachterjemu budze krivda, to potim mi ceba potalujeme!“ A on sebe rozmišla!: „Ah, Bože, jak to mam urobic?“ Prišlo mu na um povedzec zverine: „Menšjemu menej a vjačšjemu vjacej, a muškom dam čreva, bo tje sa radi v lajnoch babraju. A mravce, tje običajne sa radi pomedzi dzjeri pchaju, totim dam hlavu. Tam maju mozgi, jazik a šitko“... i tak ich podzeli!. Potim iš'e! het od nich. Ale jak už bo! na falatku, posla! lev za nim vlka, žebi sa vracil nazad... On od strachu už ani nezna!, čo ma robic. Jedno už bo! slabi, bo bo! lačni, už tri dni ani nič nej! ani len vodi sa nema! dze napic... Tak vlk prišje! gu nemu i vracil sa s nim: „Už darmo je,

som musel dachtorjemu krivdu urobic.“ Prišiel tam, povje mu lev: „No, ti, čuješ, ked si nam ti tak dobre urobiť, tak teraz aj mi ci chceme dobre urobic. Teraz sebe vezmi volačo z každjeho, chtero zme, zo srsoch po jednej srsci, z muški kredlo a z mravca nožku. A ked ci budze treba na pomoc, to na chtero si pomisliš, to sa takim staneš, a ked bi si chcel, žebi ci na pomoc prišlo, to ci tjež pridze.“ I on sa tak zabrať od nich i šjel na falatok. Ale on nechcel veric, že bi to bolo pravda. I tak zať z muški kredzelko: „Ej, kebi som sa teraz muškov stať!“ I stať sa muškov a vilecel tak visoko, že až vidzel toten zamok, dze ta liška prebivala. I prišjel tam, v ljetku vošjel dnuka i zas sebe pomisiel, že kebi boť človekom! I zas boť človekom a vošjel do tej chižki, dze boť aj predtim, ale už tam ani jesc ani pic nedostal. Zunuti boť, rozvaliľ posceľ a lehnul si do nej. Prišla liška, strjasne skvoru zo seba, idze gu posceľi: „Ach, neščjasni človeče, ked už ani dzjabli s cebov poradzie nemožu, čo si ti za jeden? Dzjabli, poce a mrvce ho na makove zrnka!“ Ale on si pomisiel: „Ej, kebi som boť frišno muškov!“ I hnedki boť muškov i skriľ sa do klučovej dzjeri. Prišli dzjabli, hledali ho všadze, ale ho nenašli. Jak dzjabli odišli, tak on sa z klučovej dzjeri vivljekoť i zas sa spraviľ človekom. Ona mu už potim povedala: „No už ani dzjabli s cebov nemožu poradzie! Ti ma ztadzi nevimožeš inakši, hiba jak vindzeš hore na ten zamok, tam jest jedna kula a v tej kule sedzi jedna holubica na jednom vajci. Ked mi to vajco prineseš, tak vtedi ma ztadzi vimožeš“... On sebe pomisiel: „To je lahka vec!“ Višjel vonka, spraviľ sa mravcom a višjel hore až gu tej kule, ale jak vhadzať do kuli, zazrela ho holubica. tak pochicila vajco do pazduroh a lecela s nim. On sa na to vajco oblepil, jak prešla prez to zamčisko, puscila to vajco a to vajco upadlo do zemi na dzevec sjah hlboko. Tak on potim sa spraviľ znovu človekom, vzal z liški srse, a pomisiel sebe: „Ej, kebi prišlo aspon dvanase liškoch!“ I hnedki prilecelo dvanase liškoch. Tu liški sa ho pitaju: „Čo rozkažeš, najjasnejši krali?“ „Nerozkažem nič. Lem kebi see mi to vajco z tej zemi dostali“... I liški začali hrebse, jedna prestala, druha počala a tak hnedki oni to vajco dostali. On vzal vajco i zanjesol tam do tej chižki. Prišla ona, už nemala liščju skvoru, ale bola nevidane pekna pani. Dať jej vajco do ruki i doraz z teho stareho zamčiska stať sa nevidani pekni burk kralovski a tota zverina, čo bola v tom lese, to bolo šitko vojsko. A tje

skali, vrchi to boli samje mesta a dzedzini, on dostal od nej kralovsku korunu i ostal kralom. I tak žili mali-kratki čas. Ona mu raz povje: „Sluchajže, čo ti nepíšeš tvojmu ocovi, že si ti už kralom?“ A on jej na to dał odpovedz: „Sluchajže, žena moja, ja som pisal mojmu ocovi, že ja som majorom a on mi neuveril, ale prišjeť ma schvalne opačic; kebi som ja teraz pisal, že som kralom, to mi ani telo neuveri. Ale znaš ti čo, ja si vezmem aspon zo dve kompanie vojska a tak pojdzem mojho oca opačic!“ I tak urobil, vibrať sa, vzať si dve kompanie vojska i oficjeroch, takich starších, i pošjeť. Tak oni šli za tri dni, za tri noci prez jeden les, ale nemohli z teho lesa nijakim svetom vinsc. Tak postavili vojsko do logru a on vzať dvoch oficjeroch, posedali na kone a išli... či ešči daleko kraj temu lesu? I prišli tam do jednej krčmi. A v tej krčme len samje zbojnici bivali. Jak ich zbojnici zazreli, doraz ich vzali dnuka. Kone dali do maštalni a ich doraz z peňazi pooberali. Zbojnici mali jednu mašinu na vodze. Nad vodov bola chižka a v tej chižke bola taka priprava, že jak človek vošjeť, stupil na dila, dila sa prevracila a človek vpadnuť do mašini a doraz ho tam na marnje kuski porezalo a do vodi pometalo a voda ho odnjesla... Tak sa tje zbojnici dohvarali: „Tim dvom oficjerom poodciname hlavi a teho mladjeho krala vsadzime do mašini!“ I tak urobili, zoblekli krala do naha a vsadzili ho do tej chižki. Ale on mal dobri rozum. Jak ho tam vsadzili, ostal stac pri dveroch a potim klaknuť na kolena a tak chodzil makajuci až kim netrafil na totu dila. Jak trafil, dila sa prevalila, mašina zhurkotala a on ostal navrchu. Tak potim sedzeť, kim len nečuť v noci, že je už calkom cicho. Potim vzať a začal runtovac a prať šitko do tej mašini, až kim tu mašinu tak nezastaviť, čo sa ani nerušila. Potim sa spuscil popri mašine do vodi a tak plivať dolu tov vodov, až kim neprišoť von z lesa. Rano už slnko svjecilo, on sa ohrjevať pod jednim krjakom nahi jak ho Panboh na svet dať. I prišjeť tam jeden sedljak na volkoch orac. On sa zabere i hibaj gunmu. Tu sedljak, jak vidzeť nahjeho človeka gu sebe isc, sa zlaknuť, a voli i s pluhom nahať a uceknúť, ale on kričeť nanho, žebi sa nebať. I vracil sa sedljak nazad. Potim ho prosiť, žebi sa zmilovať, žebi mu dať dajakje starje habi, že on sa mu dakedi odsluži. Sedljak išjeť domu a prinjesoť mu takje starje grati, čo už boľ poodrucovať. On vzať, poobljekať a podzakovať sa mu, i s tim sa zabrať a išjeť het. Nazad gu vojakom sa bať prez ten les vracic,

ale sa zabrał gu svojmu ocovi domu. „Jak sa teraz mojej maceri a sestre ukažem? Predtim som mał dobre grati. Ale tu teraz horšje jak žobrak!“ I tak on prišoł domu i znovu sa len na ten šop viškrabał, dze aj predtim boł. Pridze rano dzjevka kravi dojic, idze na šop po seno... a on tam v sene ležel. Tu dzjevka sa zlakne, že čo to tam za žobrak, ta spravi krik, ale on ju upitał, žebi len šla po jeho sestru... Dzjevka šla jeho sestru zavolac. Ta prišla: „Ah, pre Panaboha, človeče, čo si to urobił? Ved ti už ani grati nemaš na sebe, ved ti si už musel dadzi po žobrani chodzic!“ Ale on ju prosil, žebi mu len prinjesla dajakje grati a žebi upitala macer', žebi sa nehnevata. Prišla mac, on sa vižaloval... i potim sa tje dvojo tak dohvarali (mac s dzjevkov): „Budzeme pitac tatuša, kebi mu chceł odpuscic, nach bi bol u nas aspon za sluhu“... Pri frištiku spomla mac pred ocom: „Sluchaj, tatuš, kebi tak ten naš sin prišjeł domu, či bi si ho to naisce zastrelil?“ „Hej, ja som si zaumenil, že z teho gvera nevistrelim, kim on domu nepridze, a tje dva šusi musja bic v nom!“ Ale, sluchaj tatuš, kebi tak prišjeł, ved je už len našo dzecko, mohoł bi si ho vzac aspon za sluhu“... „No, ked už tak, to bi som ho prijał, ale i to len za teho najplanšjeho, musel bi mi svine pasc!“ „No, tatuš, ked už si mu obecał život, tak vikruc tje fujtaše pre istotu, jak bi prišjeł, žebi si mu preci už len ten život daroval... Jak vibrał z gvera fujtaše, tak sina prišikovali gunmu... Jak ocec sedzel za stolom, tak chvacil jeden velki nož a rucil do sina, ale ho netrafil... Sin klaknul na kolena a prosil oca, žebi mu šitke vini odpuscil a žebi ho prijał aspon za sluhu... Ocec potim povedzel: „Budzeš za teho najplanšjeho sluhu, galgan, budzeš svine pasc!“ I tak doraz musel grati pascjersk'e poobljekac a tak ho vipravili do jednej dubini a tam pasol tje svine. I raz potim prišla na koči jeho sestra ho opačic, bo jej bolo luto, že jej brat musi svine pasc i ona sa ho spituje: „Jak sa maš, braček?“ „Dobre, sestričko, lenže sa mi cneje, kebi si mi ti kupila buben aj trubu, bo ja som boł pri vojsku tamborom, to ja bi som si bubnoval a trubil, to bi mi skorej čas prešjeł!“ Ona sa vzala, hibaj nazad do mesta i hnedka mu kupila buben i trubu. I tak potim v tej dubine mał taku rozgraciu s timi svinami, že ich tak naučil egzecirku jak vojakoch. I tak ich potim tam pasol. Jeho pani doma sa onačila, že dze on sa podzel? I ona vzala vojsko a išla ho hledac. I ona prišla do teho lesa, pitala sa vojakoch, čo v logri zostali, že jak davno ostali stac a že kadzi

tje tromi išli? Ona potim vzala pohotove vojsko zo sebu a šla na koči. A rozkazala, že ked ona da alarm zatrubic, žebi sa doraz prihrnuli... I tak ona šla i prišla na tu krčmu i doraz ju tam s kočja zosadzili, kone poviprjahali a ju len cjahali frišno do izbi, ale ona povedzela, že musi vedzec, dze jej kone budu stac. I išla do maštalni i doraz poznala svojho chlopa kona i doraz znala, že už on museł tam zahinuc. Doraz dala zatrubic, vojsko obskočilo krčmu a tak ich šitkich dvanajsc zbojnikoch polapali a z neho grati jej museli dac a tim zbojnikom smrce porobili. Ona sa potim zabrala i šla až tam do teho mesta, zkadzi boł jej chlop. Išla, išla, i treba bolo jej isc akuratne prez tu dubinu, dze jej chlop svine pasoł. Jak on vidzeł svojo vojsko, doraz znał, že to ona idze. I jak išla, tak on zatrubil na svine a svine šitke postavali do gle'du jak vojaci a zakomandiroval im: „Rechts schaut!“ tak každa svina pisk vikrucila naproci kralovnej a tak ju pekne glavami odprovadzili. Jak ona to vidzela, tak ho poznavala, či je to on alebo nje? Len zato ho poznavala, že ked nemohli ani dzjabli s nim poradzie, že on to jak isce tim zbojnikom uceknul a že to budze on?... Prišla tam do teho mesta i doraz ju už tam čekali, už mali jeden dom pririchtovani jako pre cudzu kralovnu, ale ona nechcela tam isc, len ona chcela tam do teho aptekara, zkadzi mala chlopa. Pošla tam. I prišlo gu večeri i pitala sa, že či je tje svine, čo v tej dubine sa pasu? A ten aptekar odpovedzeł: „To moje!“ „Ej,“ poveda, „kebi tak dobre urobili, čo bi ten pascjer prišjeł domu i s timi svinami!“ Hnedki on to dovolił, poslał jedneho sluhu, žebi pascjer prišjeł domu i zo svinami. Jak on išjeł, tak išjeł mestom trubjajuci a bubnujuci a svine v gle'dze jak vojaci, — čo sa šitke ludzja čudovali. Ked prišoł domu, dali ho za inaša, čo nosil na stoł šitko. Ked naostatku njesoł pohare, tak sa mu odpjala na krpoch navlaka i zaseknul si ju do dveri i spadnul: šitke pohare potrepal. Tu jeho ocec skočil a chceł ho bic, ale kralovna pitala zanho, žebi mu len dali pokoj, že ona to šitko poplaci... Prišlo po večeri, tu sa pitaju, že či maju vartu postavie? Ale ona povedzela: „Netreba, hibaj ten huncut, čo tje pohare potrepał, nach vartuje calu noc za štróf!“ To jemu dali gver vojevski a on chodzil popod obloki s gverom a čo raz sa obracil, — na tej izbe, dze kralovna spala, vse jednu šibu vibil. Potim kralovna, ked ju mrzelo, že jej neda spac, ho zavolala a dala sa mu obljesc jak svojmu chlopovi do čistich kralovskich grat. Rano, jak stali hore,

pri frištiku už sedzel i kral i kralovna za stolom, aj jeho ocec, i mac i sestra, šitke vespolek. Aptekara kralovna sa pitala: „Či oni mali dakedi sina?“ A stari povedzel: „Hej, mali zme, ale umrel pri vojsku!“ „A kebi tak,“ poveda, „tu bol medzi nami, či bi ho poznali?“ „Ale dze bi sa on tu vzal?“ Kral stal: „No, ocec, či ma teraz poznace?“ Tak sa jeho ocec kralovnej zahanbil a prosil ju za odpuščenja, žebi mu odpuscila... a tak potim porozpravjali jednodruhjemu, jak čo pochodzilo... a tak potim robili svadzbu a po svadzbe šli potim mladje ludzja do svojho kralovstva.

216. §. Bol jeden kral a ten kral sa vibrał na polovku i ten kral sa stracił od svojich kamaratoch. Tak daleko do lesa iš'el, že až zabludzil. I nemohol sa zo svojimi kamaratmi zisc. Zašla ho noc. I chodzil telo po lese, až vidzel svetlo. A to tam bol košjar. I on išjet tam, psi nanho skočili. Prišol bača a psov odurił. Kral sa pita: „Prosim vas, či bi see ma neprenocovali? Ja som sa stracił od svojich kamaratoch. Teraz bludzim po lese i nemožem nijakim koncom trafic!“ Dobre. Bača narichtoval večeru pre svojich juhasoch. Aj krala zavolali na tu večeru. Dali mu varechu do ruki, abi jet s nimi a že lačni bol, aj sa barz neodmahał... Išjet s nimi na tu večeru. Jak oni jedli, tak on začal svrchu sirene sberac. A moj bača rjaf ho po ruke i povje: „A čo nežreš s kraju, jak i druhe?“ Kral nato nič nepovedzel. Bol cicho. Ale to sebe dobre zamerkoval. I potim rano stali. Jak običajne, juhasi išli podojie ovce a prišli nazad do kolibi. Každi vzal svoj črpak žinčici i vipil. A potim dali aj kralovi. I on tak urobił. Kral pital teho baču, žebi ho von z teho lesa višikoval. Jak ho višikoval, kral mu povedzel: „No, dzakujem ci za tvoju večeru aj za frištik a jutro sa narichtuj a pridzeš ku mne na obed. Bo jak nepridzeš, to ca dam obesie!“ I moj bača na druhi dzen oblekol sa, vzal svoj opasnik na seba, valašku do ruki, a zabral sa do kralovskeho dvoru. Jak tam prišol, tam ho hnedki privitali, bo už ho čakali. Tu bača pridze pred krala a kral privita ho. Obed nahotoveni, kažu mu sednuc za stol, ale on sa hanbil... že jak on može medzi takimi panami obedovac? Ale kral mu povedal, žebi sa nehanbil. Že ked on sa nehanbil s jeho umascenimi juhasami jesc, a v kolibe ležec, žebi i on sa nehanbil za jeho stolom sedzec. Bača sa osmelił i sednuł za stol. Jak jedli druhe, tak jet aj on. Prinesli pečenku na stol, tak jeden z ministroch si viberal z posrjedku pečjenku. A bača

nevela meškajuc, vzał lošku, kecuł ho po ruke: „A čo nežreš s kraju?“ Ale ten sa barz pohneval, že či jeho ešči jeden bača ma po ruke bic... Potim kral: „Temu pokoj! On ma pravdu. Nach každi len to je, čo pred sebov vidzi, nach nevibera, čo lepšo, i ja som to isto od neho dostał.“ A tak ostał bača pred kralom vichvaleni, a už potim ho takim darom obdarovał, že už nepotrebovał do svojej smrci vjacej bačovac.

Z Batizoviec.

217. §. Bol jeden chlop zo ženu, mladje ludzja.*) Žili dobre, ona bola tučna žena a on chudi. Ked obedovali vedno pri stole, ona nejedla, — len z ihlov kašu. On sa najedol všelinejakich jedloch, a bol suchi. Chlop sa čuđoval, že prečo jeho žena je tučna, hoc neje — len z ihlov. On zbačil, že ona indzej jedava. Dal pozor na nu v noci, dze ona chodzi. Chodzila o polnoci na cmiter vihrjebac umrtich ludzi. Posberala prscene s palcoch umrtim, chustki hodbabnje, grati, a potom meso z umrtich ludzi pobrala i pojedla. Jej chlop to šecko vidzel. Prišjol domu, opitoval sa jej, že dze bola? Ona podala (= povedala), že bola len vonka, a on podal: „Povedz mi pravdu, dze si bola?“ Ona vše podala, že bola len von. Chlop jej ukazal znak, z umrtich ludzi kosci: „Vidžiš, žena, podala si mi, že si nebola len von, a ti si bola na cmitri, vihrjebla si umrtich ludzi, pobrala si im zlatje veci, prscene s palcoch, pacjerki zo šiji, grati, hodbabnje chustki a potom si z nich, z tich umrtich ludzi, meso pojedla a ja som na svoje oči šetko vidzel. Tak si prišla ku mne do posceli a nechcela si mi podzec, dze si bola. Si mi ciganila, že si bola von, a ti si bola na cmitri. Ja som ca vivartoval“... Potom ju od seba odohnal, bo znal, že je nje samosvoja, že ona je už s čertami opentana...

218. §. Boli dva susedi.***) Jeden bol chudobni, druhi bol bohati a boli kmotrovja. Ten chudobni mal jednu ũuku. Musel ju predac, bo sa nemal už čoho chicic. Ked bohati zvedzel, že ju ma

*) Rozprávala Hana Urban, 39 ročná, rodom z Batizoviec. Zápis v Batizovciach v jej dome (č. 16) 16. augusta r. 1904.

**) Rozprávali spolu: Zuzka Varga, 65-ročná, a Hana Miljan, 54-ročná; obidve rodom z Batizoviec. Zápis v Batizovciach v dome Hany Urbanovej (v bývaní „národného básnika“ Jána Štefku) 16. aug. r. 1904.

predac, to ju kupil od neho. Na tej űuke bola jedna v'erba. Bohati ju vikopal i našiel tam penjazi. On chcel temu chudobnemu nadzelić, ale nechcel, abi on to znal, že to z tej predanej jeho űuki. Tak žena bohateho upekla jeden chleb a do chleba položili z tich penjazi. K chudobnemu prišol vandrovník, odkrojil mu z teho chleba krajik i dal mu v tim chlebe tje penjazi. Ked bohati zvedzel, že chudobni nema nič z tich penjazi, to mu zas do chustečki uvjazal a vložil mu tam do obločka, dze chodzjeval, že ozdaj ich tam najdze. Zas prišjol volachto cudzi, zas mu ich vzal. Ešči treci raz potom uvjazal do červenej chustečki penjazi a kadzi chudobni išjol, na ten chodník rucil, že ozdaj ich teraz zodvihne. Ale chudobnjeho predešol druhi človek i nenašol ich on. Ten bohati kmoter slišel hlas: „Choc mu jak žičíš tje penjazi, to su jemu nesudzenje, bo to su nešćaslivje.“ Chudobni potom umrel a bohati mu šol na pohreb, tak vidzel na čeľe temu chudobnjemu zlatima literami napisano: „To su penjazi nešćaslivje, i ti umreš, ked tje penjaze na svatje veci neoddaš!“

Z Gerlachova v Sp.*)

219. §. Boľ jeden cigan, maľ kobilku. Šoľ do lesa a rubaľ totu haluz, čo staľ na nej. Išoľ jeden vandrovník kunmu a podaľ mu: „Cigan, nerubaj tu haluz, bo spadneš!“ Cigan podaľ: „A čo si ti Panboch?“ Cigan pod sebov tu haluz occaľ i spadnuľ. Bežel potom za tim vandrovníkom: „Čo si ti, či si Panboch? Povedz mi, keľo roki budzem žic?“ Tak mu povedaľ: „Kim sa tvoja kobilka tri razi oprdne.“ Cigan nakladaľ dužo dreva na voz. Potom išoľ s vozom do mosta do vršku. Oprdľa sa ta kobilka. Išoľ zas do druhého vršku, zas sa oprdľa. Poveda: „To už nebudzem len jeden prd žic.“ Potom zas išoľ do jedného mosta a pod tim mostom boli žabi. Jak poduriľ do mosta, to sa mu už oprdľa treci raz. Tje žabi pod mostom škrećeli, on sa nazdaľ, že to ho už anjele volaju na nebo. Kobilku pusciľ a on sebe lehnul medzi tje žabi a čekaľ smrc. Ale neumjeraľ. Chcelo sa mu jese, tak stanul a išoľ za cestov. Tam

*) Rozprával Martin *Kičin*, 79 ročný, rodom z Gerlachova. Zápis v Gerlachove v hostinci Goldhammera 16. aug. r. 1904. — Z mena „Kičin“ som zatváral, že rozpravač s iných strán privandroval. Moje obavy rozptýľil týmito slovami: „Ja som sa narodzil v Gerlachove, a v Rožnave som boľ za štiri roki. Tam mojho oca brat boľ, krajč'er. I ten boľ z Gerlachova.“

išol jeden pan na voziku a zešol s vozika, — že idze sebe čupnuc. Cigan rovno kunmu išol. Pan sa nahneval, zavolał kočiša a dał ciganovi štiridvacec vicac a vravel: „Ked vidziš, že pan čupne, ti maš od neho ucekac a ne k nemu prisc!“ Cigan potom prišol do jednej dzedzini. Ta dzedzina horeła. Cigan jak vidzeł, že horeło, tak ucekał od ohna... Ucekał preto, bo od pana dostał bitku, že neucekał. Cigana ulapili, že to on podpalił a ho zas virezali a podali mu tak, že ked vidzi ohen, žebi zaljeval a ne ucekał. Prišol potom zas do jednej dzedzini. Tam sa dvomi bili. On vzal kop a obleval ich,... bo mu v predešlej dzedzine povedali, žebi obleval, ale neucekał. Tak ho zas vibili a podali, že nema ucekac, ale branic. Potom prišol do jedneho pola. Tam dva vlci ukradli hus a sa trhali. Cigan vešol ku nim, on ich chcel rozbranic. Ale vlci ho chicili a roztrhali. Z teho je vidzec, že netreba sluchac ludskje reči, ale sa vse trimac svojho rozumu.

Z Vikartoviec.*)

220. §. Jeden kral mal dvanac sinoch, velmi pekne. Zrazu prišlo, že se narodzi trinasta sestra. Išla matka do zahradi aj s kralom. Tak povedzel kral: „Jak se narodzi chlapec, tak budze dobre, a jak dzevče, tak šicke dzeci dam vistrelac!“ Tak chodzila kralovna velmi zarmucena, že si dvanac sinoch utraci. Raz se najmlači pita matke: „Čo si taka zarmucena?“ A ona povedzela: „Moj drahi sin, jak se mñe narodzi dzevče, tak vas tatko šickich da vistrelac.“ Tak im dala matka zbroj aj penezi a vivedla ich naverch do zamku a povedzela im, že tote dvanac bracija musja každu noc po jednom vartovac. Ked naverchu v zamku budze dvanac svečok horec, tak možu dobre znac, že se narodzil chlapec. Jak budze trinac svečki horec, tak se narodzi dzevče. Tak za dvanac noci každu noc išol jeden vartovac do chiži, zkadzi bolo vidzec svečki. Ostatni najmlači išol. Prišol do izbi a vidzel,... že trinac svečki horja. Tak išol k bratom a poveda im: „Bracija, poberajme se, lebo je už sestra na svece!“ Tak oni vzali zbroj, penezi a ucekali. Išli z krajini do krajini, horami, tak prišli do jednej velkej hori a tam našli jeden zamek. V tom zamku nik nebival, ale oni to neznali a preto vonka nocovali. Až na druhu noc oni se shovarali, že či bi oni

*) Rozprávala Anna *Beđnar*, 17-ročnã, rodom z Vikartoviec. Zãpis v Poprade v hoteli „Poprad“ 14. aug. r. 1904.

nemohli nocovac dnuka v tom zamku? Tak najstarši povedzel: „Podzme opatrec, čo tam jest v tom zamku?“ Tam oni nič nenašli, lem na stole jednu porciu polevki, aj jeden falatek čarneho chleba pre každého. Tak oni se začali s chižami dzelic, od staršeho do mlačeho. Každí mal svoje šati na klincu, tam im visela aj šabla. Ked už boli podzelené, aj oblečene, tak se zobrali a šli na polovačku, že si dajakeho zvera zastrelja a že im dachto navari i mesa, ked im polevki každi dzen navari aj čarneho chleba položi. Tam oni boli za dvanac roki, ale inšo nič nejedli, chiba tu polevku aj čarni chleb. Hoc si oni prinesli každi jeden každi dzen jedneho zvera a kladli šicko na jednu hromadu, že im to už raz preca dachto uvari, — preci im to nicho nigda neuvaril. Raz se tak zabrali na polovačku a prišli pred večerom domu. I teraz každi mal lem polevku aj ten čarni chleb. A zverin už ani nebolo v zamku. Tak se shovarali, dze se tota zverina podzela? Tak začali hledac teho človeka, chto bi to mohol odvlačic teto zverini? Ale nenašli nikeho v zamku. Tak se zobrali a zas išli na polovačku, a to už bulo na trinacti rok. Doma se ich sestra matki vše pitala, či ona nemala nikeho ani sestri ani brata, či ona je lem sama? Tak jej matka i ocec povedal, že je lem sama. Ale ona na to nič nedala, neverila. Išla ona do dzedzini a tam se pitala starich ludzi, či znaju, že ona nemala ani bratoch ani sestri? Tam bola jedna stara žena, už mala sto roki, ta jej povedzela: „Mlada kralovna, oni mali dvanac bratoch. Jak oni se narodzili, tak ich ocec šickich dal vistrelac. (Bo ludze neznali, že bracija ucekli a že žiju.) Prišla sestra domu, volala se Anička. Tak se jej snivalo, že jej dvanac bratoch žije a žebi ich išla vihledac... Ona nič nepovedala, lem si vzala penezi, aj jedlo na drahu a pošla do sveta a pitala se z mesta do mesta, z krajini do krajini, či nevidzeli dagdze dvanac peknych mladzencoch, jej bratoch? Nicho neznal odpovedzec. Išla dalej a puscila se do hori. Tak išla za tu istu drahu, kadzi jej bracija išli. Takisto prišla ku temu vlasnemu zamku. Vošla dnuka, bracija doma nebuli. Ona našla tam polevku i čarni chleb na stole pre dvanac ludzi... Najmláčemu z tanera vijedla aj z čarneho chleba si odščibla. A bula jedna trinacta chižka v tom zamku, tak sa ta chižka jej otvorila; jej bratom se nigda nekcela dac otvoric. Našla ona tam zlatu poscelku, aj pre nu zlate šati, aj pekni perscen. To už bulo pre nu zhotoveno. Ked prišli domu jej bracija, každi do svojej chižki vošol, každi svoju porciu

mal na stole, chibaj najmlači mal prazni taner. Začal kričec: „Take vi bracija, ... tak sce mi aj moju porciu vi pojedli, čo som vas od smerci visfebodzil?“ Bracija se začali zaklinac, že či bi oni jeho porciu pojedli? Ostalo šitko tak. Na druhi dzen najmlači povedal: „Teraz budzem v tom zamku vartovac, chto bi to mne bol mohol pojesc?“ Tak si lehnul ku tej trinactej chižke. Raz počuje v nej velki šust, Anička šuščela šatami. Tak on doraz začne dveri pichac zo šablu. Ona už sa bala, bo každi brat zaklinal se, že... kebi zme lem toho dostali, co tu poljevku zjedol, tak bi zme ho zabili... ked mi tu musime pre sestru hladovac... Bojazlive ona totu svoju chižku otvorila a doraz padla na kolena pred svojim najmlačim bratom, žebi jej lem nič nezrobili, že ich ona prišla hledac, že od svojich rodičoch ucekla, bo že ona ich chce nazad do rodičovskeho domu prišikovac. Tak ten najmlači brat jej povedal: „Lem ostan tu, sestra, kim ja povjem dačo bratom.“ Tak jak prišli bracija domu, on im povedal: „Kebi prišla naša sestra a volala nas nazad ku rodičom, či bi sce nešli domu?“ Povedali šicke jedenac bracija, že bi sestre nič nezrobili, kebi ich prišla volac nazad ku rodičom. Tak ten najmlači povedal: „Prisahajce mi, že jej nič nezrobice!“ Tak šicke prisahali. Najmlači ich potom zašikoval do tej trinactej chižki, dze ich sestra bula... Oni ju šicke bozkali a z tej chižki si zlata nabrali a kladli šicko do voza. Doraz aj kone prišli, ani neznali bracija, chto im ich prišikoval. Tak oni šicke aj zo sestru posedali do voza a odišli daleko od teho zamku. Zrazu kriči jeden stari za nima: „Tak sce se mi, moje dzeci, odslužili, čo som vas choval už trinaecti rok?“ Oni s vozom postali a ku staremu leceli, že jak bi sa mu mohli odslužic za šicku dobrotu? Oni se začali dzekovac... a stari im v každim mestu, kadzi mali isc, jeden zamek podaroval, aj tej trinactej sestre barz pekni kaštel dal a tak im povedzel: „Moje dzeci, ja som už tu barz vela roki v tom zamku zaklati. Ja som vašho occa brat. Teraz mi hlavu otnice, bo som ja už vela žil a chcem umrec!“ Bracija ani jeden nechceli mu to zrobit, žebi mu oni taku odsluhu dali za trinac roki, čo im i jedzene i šati daval. Tak on povjel, že inač se mu noodslužja, chib'ej ked mu hlavu otnu... Tam v zamku bul jeden klat zlati, aj topor pri nom. Ten najmlači brat ho vynesol von zo zamku a ten stari, brat ich occov, položil nan svoju hlavu a... najmlači mu ju occal. V tom povjel: „S Bohom, moje dzeci!“ A bracija aj zo sestru prišli na tom voze ku svojim ro-

dzičom. Už otec sinoch nepoznal, lebo už bul barz stari. Zawali ocovi hvarec: „Tak, ocec, mi zme tu, vaše sinove, aj sestra. Mi zme vas prišli ešće raz vidzec. Vi sce nas cheeli dac vistrelac, a mi precí ešće žijeme!“ Ocec bul barz velmi rad, že sinove sa navracili domu. Tak šickich poženil a každi bival vo svojom zamku. Čo im ocov brat podaroval, čo ich za trinac roki choval. A žiju až dodneska, jak nepomreli.

221. §. Dze bulo tam bulo v sedzemdesatejsedzmej krajine, dze se voda sipala a piesok se lal, mal kral dvoje dzeci velmi pekne, tak že se cali svet na nich dzival, jake to su pekne dzeci. Tak oni, te dzeci, si vzali raz koč a šli do zahradi se vozic. Odrazu zafukal vjetor a mlada princezna zmizla z koča. Tak ostal sam mladi princ. Prišol ku staremu kralovi: „Moj drahi tatko, už ja nemam sestri, lebo mi z koča zmizla.“ Pospolu dal stari kral princovi penezí, abi išol hledac sestru po krajine aj s velkim vojskom. Tak on išol, išol daleko, až ho vojsko nahalo. Už ani jesc nemal čo, už jedol aj travu. Pridze ku jednomu velkemu moru. A vposred moru bula jedna velka kačka. On vzal flintu s pleci a začne do tej kački strelac. A ta kačka kriči: „Hop, nestrelaj, šak ja som dobre, ne zle, ja ci budzem na dobrej pomoci, vjem dze idzeš, dobre idzeš, tvoja sestra na vjeternom zamku!“ Položil princ flintu na pleci nazad a išol dalej. Prišol ku jednomu kopenci mravjencoch a začal paličku pichac. Najstarši mravjenec višol z teho kopenca a povedal: „Neburaj moj dom, šak ci je ne v cesce, obindzi ho na pravo, ja ci budzem na dobrej pomoci, vjem dze idzeš, dobre idzeš, tvoja sestra na vjeternom zamku!“ Tak vzal paličku a šol dalej... Už ani dalej nemohol, ani cesti nebulo, lem čiste hori. Tak on začal pred sebu chodnik rubac zo šablu. Rubal dluho, až prišol ku jednomu hrubemu klatu, v tom klace buli včeli. Jedna višla von a povje: „Nesekaj moj dom, šak ci je ne v cesce, obindzi ho na pravo, budzem ci na dobrej pomoci!“ Vzal šablu, vložil nazad do pošvi. Šol dalej, už bula cesta. Vidzi jeden šumni bjeli verch, ani treski ani skalki nebulo na nom, lem čisti holi. Na verchu bul jeden šumni zamok. Tak on rozdumuje, jak bi on mohol ku temu zamku vise? Proboval, už bul v pulverchu, zafukal vjetor, tak ho zošulal až na dolinu. Povje sam sebe: „Tak ešće idzem raz probovac. Po boku pojdzem a zo šablu budzem zapichovac, žebi ja hore višol a svoju sestru dostal.“ Tak po bjedze višol hore. Vidzi

vjeterneho krala v obloku jak hvizda... Vjeterni kral doraz ho poznal a povedzel: „Vitaj, švager, ti si prišol po tvoju ukradzeno sestru, jaki si ti mudri!“ Vzal ho ku jednemu moru. Vjeterni kral so svojho palca snal perscen a rucil ho doposred mora: „Tak, švager, ked mi ho do rana doneseš nazad na palec, tak si možeš odvesc svoju sestru!“ Princ chodzi, plače kolo teho mora, jak bi on ten perscen mohol dostac? Na svitani prileci ta ista kačka, čo ju mal zastrelil: „Dobri cloveče, idz ti spac, ja ci perscen do rana najdzem“... Rano princ stanul, pozrel na ruku, už mal perscen na palci. Išol ku vjeternemu kralovi a povedal: „Moj drahi švagre, tu maš tvoj perscen!“ „Jaki si ti, moj švagre, mudri,“ povedal vjeterni kral, „jak ti to mohol dostac? Jak vidzim, ti si ešče mocnejši jak ja? Tak pojdzeme ešče na jedne skusi!“ Vzal vjeterni kral pul gbola maku a na šumne koleso ho rozsipal na holu zem: „To mi do rana, švagre, posberaj, šicko, že na vahu ani jeden mak chibec nebudze!“ Princ chodzi, plače a počne smetac. Jemu ta robota nijak nejšla. Odrazu prilecja te mravjenci, co im pokoj dal v kopenci. Oni povedzeli princovi: „Idz ti spac, mi to do rana šicko posberame!“ Na svitani stane princ, už šicko na vahu vino-seno. Pospolu idze zavolac vjeterneho krala: „Tu maš, čo si mi rozkazal, to som zrobil!“ „Jaki si ti mudri,“ povedal zas vjeterni kral, „ešči mi zrobiš jednu vec: Jak svoju sestru poznaš medzi dvanasc paničkami, čo budu šicke na jeden parsun, v jednakich šatoch, ta ci ju dam!“ Ta princovi predstavil sestru medzi dvanasc paničkami. Princovi se meni v oč'ach, bo barz velke svetlo bulo. Odrazu prileci ku uchu princovi jedna ščela, ta ista, čo jej dal pokoj. Ta mu do ucha zašepa: „Lem ti daj pozor, kadzi ja budzem brunčec a chtorej na hlavu sadnem, to je tvoja sestra“... Princ dal pozor. Jak vidzel, na chtorej paničke včela sedzi, išol ku nej a oblapil ju a povjel: „Tato je, švagre, moja sestra!“ „Tak ked je tvoja, posberajce se a idzce domu, bo s tebu už nič neporadzim, lebo si mocnejši jak ja!“ Ešče aj penazi jemu daval, ale princ nechcel vzac te penazi. Princ chcel lem sestru. Tak princ a princezna prišli domu ku svojim rodzičom. Už ju ani barz nepoznali, bo bula barz premeneta, tak jak dziva. Princ se oženil a princezna se vidala a žiju, jak nepomreli.

Z Ceplice.*)

222. §. Bol jeden kral. Ked už bol stari, jak už mal zomjerac, svojmu princovi poručil, žebi pošol do sveta vidzec, jak se v svece žije a že po nim zostane kralom. Princ se zobral na cestu. Nato povedala jeho manželka: „Moj mili manželu! nenehaj ti mne tu, lebo ja smercu zahinem!“ Ale princ poveda: „Moja manželko, ja idzem a teraz ja tebe nehavam jeden perscen, ked z teho perscena kerv počeče, tak se možeš vidac, bo som zahinul; a jak kerv nepočeče z neho, to nevidaj se, bo se ja vracim.“

Potim on dal osedlac petidvacec ritirov a tak se zabrali na cestu. Prišli oni ku jednému moru. Pri tom more sedli na šif a ked buli na šesdesac mil od zemi, ta ich pricahnul k sebe magne-sovi les. A ten les bol zaklati a nebulo tam čo jesc. A tak oni pojedli šitke kone a jak kone pojedli, tak potim jeden druheho, až zostal lem princ. Tak jak už šitko pojedol, vidzi, že v lese chodzi jedna potvora a on se jej pital: „Či si zlje, či si dobrje?“ Ona mu odpovedzela tak: „Ja som časom zlje, časom dobrje. K tebe som dobra a ci pomožem; ked ti z tej hori chceš vinsc, tak se daj do konskej koži zašic. Pridze ptak nocht a ten tak leci, že čo bi si mal za tri roki isc, vindzeš za tri dni, ten ce vinese pre svoje mladje ptački, bo budze mislec, že si kon. A jak ce vinese, to se dobre zatrimaj, že mladje ptački do jedneho virubeš!“ On se dobre zatrimal, mladje ptački virubal a šol dalej prez jednu veliku horu. V tej hore slišel v jednej doline velki harmot, tam se bila sana s levom. Sana mala dzevec hlav a lev bol sam. Tak princ sebe mislel, pri kom ma zatrimac, či pri levovi, či pri sane? On se rucil pri levovi zatrimac. Sane zrubal hlavi šitkje. A potim se princ i z levom zobrali a pošli het. Nato prišli medzi visoke hori. A princ se tu bal leva. Višol preto na jedno visokje drevo a tam zostal za tri dni. Levovi žal bulo, že hladuje. I reval od hladu. A jak raz mocno zareval: princ spadol a se stlukol. Ale lev bol k nemu dobri, nasberal koreni a obložil princa, že ho vihojel. Potim išli dalej až ku horucemu moru. Prišli ku horucemu moru a chceli prejesc prezen. Lev lamal drevo a princ šif robjel. Ked šif už bol hotovi, princ chcel visednuc a leva tam nahac, bo se ho ešči vše bal. Chcel se hnuc od breha bez leva, ale lev skočil

*) Rozprával Michal *Michlik*, rodom z Ceplice. Zápis v Poprade v hoteli „Tatra“ 11. júna r. 1900.

s breha za nim a oparjel si zadok. Potim prišli do jedneho zamku. Tam bol jeden kral. „Vitaj, princ, dze si se tu vzal?“ pital se. „Ja idzem do zaklatjeho mesta, žebi sebe kralovstvo vivojoval.“ „Ked ti idzeš do zaklatjeho mesta, tam je moja cera, ked ti ju vimožeš, budze tvojo pol kralovstva a ona ci za manželku budze.“ Princ privoljel. Prišli tam, on i lev, do zaklatjeho mesta, ku brane, a tam buli zveri takje, čo každi roh mal na hlave, čo se z nim bjel, a jeden mu na cherbece bol. Oni ich pobili. Išol ku druhej brane, tam boli takje zveri, čo každi mal zubi jak braniki i tote zveri zabili. Prišol ku trecej brane. Tam čistje hadi a vrecenice; i tote pobili. A tak potim slebodne vešol na mesto, a v tom mesce nič inšjeho nevidzel, lem čiste zlato a streblo a totu kralovsku pannu. Prišol ku nej: „Vitaj, princ, dze si se tu vzal? Tu ptačka, človečka net a ti si se tu našol?“ „Ja idzem po tebe!“ „Ale moj muž, ked pridze, ce zje, bo on je šarkan a teraz je na dvanajc mil zemi; ked ruci skalu na dach, to už znam, že idze!“ Princ se pita: „Jakže ci je tu?“ „Dobre! Telo jedino, jak na mne lehne o jednej hodzine po obedze, tak leži na mne do dvanastej v noci. Ale, princ, neboj se, ja ci dam silu! Mam ja na palcu perscen a toten perscen na na tristo chlopov sili. Aj inakši ešči ci spomožem. Ma moj muž dva sudki vina. Ked se z nich napiješ, budzeš mac zas na tristo chlopov sili“... Šarkan rucel skalu a prišol na obed a vola princa zo sebu na obed. „Ja som s tebu nerobel, ja s tebu obedovac nemožem!“ Nato šarkan: „Tak se budzeme bic!“ „Či pojdzeme na pasi, či pojdzeme na meče?“ Princ mal už velku silu a chicili se za pasi. Jak šarkan princa ulapjel, princovi vpadli nohi po kolena. A ked princ šarkana ulapjel: tak šarkan padol do pasa. A potim lev drapal šarkana a princ rubal hlavi. Nato si zabrali drahje veci a pošli ku jej ocovi... Princ tam bol tri tižne. Raz kral s ceru pošli na špacir a princ zostal sam. Do s'etkich izbov mu slebodno bulo isc lem do jednej nje. Ale on do tej izbi prez ključovu dzjeru vpatral a vidzel, že se tam jeden stari meč za pecom kival a ten meč mal velku silu: šetko zrubal. On se prez ključovu dzjeru prizjeral na ten meč. Potim ključ našol, otvorjel on totu chižu a jak ju otvorjel, meč se horši kival. Princ svoj meč vicahnul a do svojej pošvi vložil ten, čo se kival. Nato prišlo, že oni dvojo, princ s nu, sami buli. Princ se jej spital: „Moja najmilejša, ve' ci ti moja, povedzže ti mne, prečo se ten meč v tej jednej izbe tak kive za tim pecom?“ „Oj, princ moj, dzevec roki

žadna chlopska pohlava ten meč nevidzela... Jak si ti to ten meč mohol zazrec?“ Ona odskočila a zamkla ho na dzevec zamki. Prišla ku obedu a svojmu ocovi povedala, že princ se jej to i to spital, čo ten meč se kive? A povedzela: „Ale ja som ho zamkla na dzevec zamki!“ Nato stari kral zavolal princa a povedzel mu: „Ked si chcel šitko znac, o hlavu budzeš menši!“ Ale princ vicahnul toten meč a zavolal: „Moj lubi meč, šitkje hlavi dolu preč!“ Usmrcil i krala i jeho ceru, bo to buli zlje ludze. Ztamac pošol a prišol ku bratovi peršeho šarkana. Tam bulo v burku hotovo pre dva parsoni jedlo, vidlički a nože. Prišol šarkan: „No vitaj, princ, dze si se tu vzal?“ „Prišol som ce naččivic!“ A povedzel: „Moj lubi meč! Šitkje jeho hlavi preč!“ Prišol ku druhjemu bratovi peršeho šarkana. Poveda mu ten: „Vitaj, princ!“ A tu zas šitko hotovo bulo pre dva parsoni jedlo... I temu meč šitkje hlavi zrubal. I prišol teraz ku trecemu bratovi peršeho šarkana. Jak prišol tam, i tam bulo šicko hotovo na stole pre dva parsoni. Ten šarkan už vedzel, čo se stalo s jeho bratni a se prosjel: „Ti si mojich bratov zmarnjel, ale ja chcem zostac, daruj mi život!“ „Ked chceš zostac, tak zrob, že medzi štiriadvacec hodzinami budzem doma!“ A jak chcel, tak se stalo. Ked prišol domu, pošol k jednej chudobnej vdove na komoru. Pital se tej chudobnej vdovi: „Čo je tu no-vjeho?“ „Najjasnejša kralovna ma se dneska vidavac. Mame svjato!“ Jeho manželka se mala vidavac! Nato princ poslal ku kralovnej, abi vložila perscen manželov do pohara vodi, že uvidzi, že jej manžel živi. Ale ona už hcela drugeho... Nato se vzali dvanac ritirov, abi princa zmarnili. A šli za nimi; hceli ho rubac. On se lem obracjel a povedzel: „Moj lubi meč, šitkim hlavi dolu preč!“ Nato kone šli nazad s drekami a princ se už vračjil a šol ku kralovnej: „Moja luba manželko! Ja som tebe zaklad spravel taki, ked z teho perscena kerv nepoteče, tak se vidac nesmješ! Ja som se vracil a ti si moju ženu!“ Tak potim žili vo svornosci. Ked mal zomjerac, zavolal k sebe troch ministrov. Chcel ten meč do mora rucic, „lebo,“ povedzel, „kebi ten meč po mojej smerci zostal, pol sveta virubel!“ Tak poslal peršeho ministra: „No, čo se stalo na vodze, ked si meč vrucel?“ „Nič inšjeho, lem se rozbrizgla voda!“ „Daj meč sem, lebo ti si ho nerucjel!“ Poslal druhjeho, pital se zas: „Čo se stalo vo vodze, ked si meč rucjel?“ „Nič ineho, lem se voda rozbrizgla!“ „Daj meč sem!“ Poslal trecjeho. Spital se: „Čo se stalo na more, ked si meč vrucel?“ „Pane, nič inšjeho, lem voda v more čista kerv zostala!“...

Z Hranovnice.*)

223. §. Bul jeden chlop a vzal si ženu hlupu. Poslal ju raz na jormark. Vzala pod pazuchu kuru a za povraz kravu. Na jormarku pitala za tu kuru tricec zlati a za kravu dve zlati. Totu kravu jej hned kupili, a kuru nosila až do večera, bo ju každo vismjevalo, že pita tricec zlati za kuru. Ked kuru nemohla predac,**) ta išla ku tim židom, čo kravu kupili, že ked kravu za dve zlate vzali, žebi i kuru vzali za tricec. Nesceli s nu štrajtac, ta jej dali za tu kuru tich tricec zlati. Potim ju opojili a položili ju spat do bočki od kolimaži. I posipali ju s pjerami. Jak se prebudzila, ta sama sebe neverila, či je ona, či je ptak? Rozmislala sebe, že pojdze ku svojim kravom, že ked ju budu oblizovac jak perši, ta že je ona, a jak ne, ta že je dozajista dajaki ptak. Prišla domu ku tim kravom, ta lem fukali na nu. Tak ona višla na dach, bo mislela, že je naisce už ptak, ta že budze letac... Jak ju chlop vidzel, ta vzal flintu, že budze strelac... Jak to vidzela, ta skrikla: „Ach, mužo moj, ved to ja!“ On ju hned zavolal dolu s dachu a povedzel jej: „Ti si hlupa,... barz hlupa, ja pojdzem teraz do sveta a lem potim se vracim, ked najdzem vjacej takich hlupich jak si ti; inakši se nevracim ku tebe!“ Lem se pobral a pošol. Prišol do druhej abo do trecej dzedzini, tam vidzel, jak chlop zo ženu ustavične letaju zo sitami zo dvora do chiži. On se ich pita: „Čo to robice?“ Oni mu povedzeli: „Slunko do chiži nosime!“ A ešči povedzeli, že kebi im dachto dal slunka do chiži, že bi mu dali sto zlati. A on se na tim zasmjal a povedzel im, žebi mu dali sek'eru, že on im to zrobi, žebi slunko vše mali v chiži. Vzal sek'eru i virubal im oblok. Tak oni neznali ani jak se mu podzekovac maju za to. Dali mu tich sto zlati i pošol. Mal se volu už vracic, ale si pomisiel, že ešči idze dalej. Išol zas do druhej dzedzini. Išol popod oblok i slišel, jak tam jeden chlop prehorečne plače. I vešol do tej chiži a pital se: „Čo robice?“ A chlop bolesne povedzel, žebi volel košelu nemac na sebe, bo že musi velku bolesc trimac,... že mu žena košelu ušila a mu na nej dzeru nezrobila, ta že ho bije po hlave, kim dzeru na nej nespravi.

*) Rozprávala Mária Brumerčík r. Kolba, rodom z Hranovnice. Zápis v Hranovnici v hostinci Žig. Junga 20. augusta r. 1904.

***) Popri infinitívoch na -c (predac), počut aj infinitívny na -t (predat).

On se žaloval dalej, že už bi rači pedzesat zlati dal, žebi lem tu bolesc nemal... Tak toten, čo chodzil na skusi, povedzel: „Dajce mi nožnice!“ Vzal i rozstrijnul... i doraz bula košela hotova. Dali mu tich pedzesat zlati i pošol. I zas sebe dumal, či už ma isc domu, bo že vidzi, že vjacej jesto takich ludzi jako jeho žena... Ale ešči lem išol dalej. Prišol do jedneho lesa. Vešol do jedneho kaštela. Povedzel: „Pochvalen Pan Ježiš Kristus!“ Privitala ho žena: „Vitajceže u nas, zkadziže sce?“ A on jej povedzel, že z Loboga. A ona se opita, či od Boha? A on jak vidzel, že je hlupa, ta jej povedzel! „Hej, od Boha!“ Ona se ho opitala, že či tam nevidzel jej persich chlopoch Macejuša a Petruša,... že to šitko po nich, čo ma. A on je povedzel: „Hej, vidzel som ich. Macej nema za čo ani palenki vipic a Petro musi pešo chodzic!“ A ona se obracila, chitro sto zlati posberala a Macejovi na palenku poslala do neba, a Petrušovi kona, žebi chudzaček pešo nechodzil. Potim išol on s tim konom i s tima penazmi už domu, ale vidzel ho jej treci chlop, čo ešči žil, že to jeho kon,... išol za nim, že mu ho odbere. Naš skusovatel, jak se obzrel, chitro v lese kona skrill, odrezal mu z hrivi sersci a vinesol tu sersc na najviše drevo. A on sebe lehnul hore tvaru a prizeral se na sersc s kona, že jak ten kon do neba idze... Jak toten chlop prišol ku nemu, pita se ho? „Čo robiš?“ On mu povedzel: „Kona do Boha poselam, ešči vidno s neho sersc, pozri!“ Ten tjež lehnul a kukal. Kim kukal dohora, ten kumštar stanul, vzal i teho druheho kona a uceknul... Tak gazda z kaštela prišol nazad domu — už bez kona. Žena mu hvari: „Kebi si bul skorej prišol, bul bi si videl človeka od Boha. Som poslala sto zlati Macejovi na palenku a Petrovi kona, bo že pešo chodzi“... A on jej povedzel: „Či si se nehanbila jedneho kona poslac do Boha? Ja som mu ešči druheho pridal!“ Ona ani nezuala, čo ma robic od radosci, že Petro v nebi budze mac dva kone. — Tak prišol naš skusovatel domu s poltrecasto zlati penazmi i s dvoma konami. Kuka po roloch, všadzi zelene, poschadzane, chibaj na jeho roloch ne... Pita se ženi: „Čo si sala na te role, že neposchadzalo?“ „No, moj lubi muž, nehal u nas jeden pan štiri mechi soli, ta som ju rozsala, ale neposchadzala!“ I on se nahneval, ale po svojich skusenoscach tak povedzel: „Ja musim už lem s tebu busc, bo ešči i hlupše ludze se na svece najdu jak si ti!“ A potim vedno žili až do smerci.

224. §. Buli dvojo ljudi, žadnich dzeci nemali. Roli mali dužo, dva kone i dva voli, aj jedneho sluhu. Gazda prez dzen oral i na konoch i na voloch. Sluha zas chodzil v noci past. Jak prišol raz sluha z pasena, gazda se pobral, že pojdze orac,... ale zapomnel bič na scene. Ked se vracil domu, sluha už pri gazdzine v posceli na ohrevke. Jak gazda vešol po ten bič, oni dvojo se zlakli; perinu zacahli na oči... Gazda vidzel štiri nohi na posceli... Tak lem pohrozil svojej žene nemiloserdne s bičom a odešol. Jak potim postavali, prišla jedna žobračka i pita se gazdzini: „Čo sce tak smutne dneska rano, ved vi vse vesela bivace?“ „Ej, čo mi? Čo som smutna, choc bi som vam i povedzela, vi mne nespomožece“... „A ked bi som vam i mohla spomost? Ja som už dužo tak spomohla“... I rozpovedzela jej gazdina, čo se stalo... že puscila sluhu ku sebe do posceli, a že vidzel to gazda jak se vracil po bič, a jej nemiloserdne s tim bičom pohrozil... Pita se žobračka, že čo jedol jej chlop na frištik? Gazdzina chvari, že tekvicu. „No, nebojce se, i mne dajce tej tekvici.“ Jak se najedla, pita se gazdzini, že dze ore gazda? Ona ju zašikovala a ukazala jej, že tam... a se vracila domu. Žobračka si ruku na oči založi a pohromuje, idze dalej ku gazdovi a chvari mu: „Panboh daj šcesce! Či už mace štiri voli i dva rohadla, i dva chlopi pri rohadlu stoja?“ A on ju skriči — že on nema lem dva voli, jedno rohadlo a on že je sam! Potim žobračka chvari, že bula u jednej gazdzini, že jej dala tekvici se najest, ta že se jej v hlave kruci, že jak idze za cestu, že se jej z jedneho ukaže dva... Tak pošla ta žobračka od neho a on prišol na obed domu i chvari svojej žene: „Ti, ženo, žebi si mne vjacej tekvicu nedala jest, bo ja bi som tebe bul i dneska nevinne pokaral!“ A ona mu chvari: „Načože bi som ci to dala jest, čo ci škodzi!“ A bula oslebodzena od trestu.

II. Ukážky súseodiacich s východoslovenskou rečou inoslovanských nárečí.

a) Osnovy poľské.

Z obcí slovenskej reči najbližších.

Z Malého Slavkova.*)

225. §. V jednim mješće jeden kruľ nimjoł dzeći. Tak Boga pitoł, zebŭ im Punbuk doł dzeći. Tak zkond se vzoł... stari džadek

*) Rozprával Matej *Hiban*, rodom z Malého Slavkova. Zápis v jeho dome 23. aug. r. 1904.

do jeho burku. Ta se pítol, ze co tu nove? Tak povedžala kuharka, ze sitkego doš, lem džeči ňjit. Tak džadek povjedžol, zebü kuharka priňesla mjesa a to mjeso zebü uvarela. Fto z tego mjesa bedže ješ, bedže mječ džecko. Jak se mjeso varelo, ta kuharka pirso kostovala, ostatňe davala paňi... Tak uz biľi dvoje v č'onži. A džeš se nasmaňila ciganka, kuharka daľa jįj tiz z tego mjesa, co zostalo. Tak i ona zostala v č'onži. Dobre. Prišlo trištverčí roka. Tak prišli te dvje do pologu. I ciganka gvarela vtedi: „I jo zostala v č'onži, ked to jadľam z tego mjesa.“ Tak se kruľ vefice honoril, ze mu Panbug pozehnaľ truch senuv. Sitkich truv senuv prijal za svoje džeči a tego cigansk'ego najradsej vidžol, bo bñľ najsikovňejsi. Svojemu doľ zaroz vpisac kraľovstvo a mjano mu doľ Pavel, Želeni vitiz. Cigancenemu Ľacík a zaroz mu poručil mješone a temu kuharcinemu Jaňikovi seš gvjodzi. A v tim mješće jedna stara mač mjala troch senuv, šarkaňov. Jeden na seš gľovi, drugi na dževiné, trečí na dvanos. Doznali se o tim šarkaňe, že Ľacík mo mješone a Jaňik seš gvjodzi... Prišli ku džečom v noci a na spaňu odebrali im tote veci. Prišlo rano, smutne som. Petol se ich kruľ: „Co sce, moje džeči, tak'e smutne?“ „Ked num šarkaňe odebrali vase ojcovsk'e, co šće num ohverovali“... „Tak, moje džeči, uz to nedostaňece od ňň!“ A Ľacík gvari: „Tato, hej, mi to dostaňeme!“ Prišlo na drugi džeň. Zabraľ se Ľacík s kuharcinim a idum lasami. Šarkaňe idum na koňach. Uz se im bojum koňe... Gvari pjirsi šarkaň: „Vijo, koňu, vijo, cobi num tu fto zrobitľ: hebaj Ľacík a teho ňjit tu!“ Prišli uňi uz sičí ňi ďaleko od sebe. Ľacík i jeho brat uz mješone i gvjodzi vidželi. I gvari Ľacík: „Bratu, nase ojcovsk'e podarunki uz vidzime!“ Šarkaň uz blízko... Šarkaňovi kuň uz zaš ňechce isć. Ľacík gvari šarkaňovi: „Doľu s kuňa!“ Šarkaň gvari: „Doľu abo ňi!“ Vžun Ľacík sabľe, ocon kuňovi jednimu gľove. „Tak se teroz bedeme bić!“ „Ta jak?“ Ta šarkaň gvari: „Bedeme se bić do žemje!“ Tak se chićili. Tak buhnoľ šarkaň Ľacika po pas do žemje. Ľacík viskocel z tij žimje, chićil šarkaňa a buhnoľ go az po pjerši. Tak se pítol šarkaň, zebü mu daruvoľ zivot v tij žimi. „Ňe! Doľu gľove!“... pošćinoľ mu zo sabľu sitke gľovü. Teraz petol se Ľacík šarkaňa z dževiné gľovami: „No, jak se bijeme?“ „O ogeň!“ „Ti pujdzes na tum gure a jo pujdem na tum gure,... jo bedem mjoľ koľo zelazne“... Šarkaň sobje vñvofel koľo oľovjane... Tak ľećeli do gurü, tak se zaceni polić oğňem... Kricol šarkaň na jastremla: „Zaduš, jastremlje

ogeň nade mnom, bedes mjoť na tri roki mjisa zrić!“ A Ľačik kriči: „Jastrembje, zaduš nade mnum ogeň, bedzes mjoť na caľi zivot mjiso zrić!“ Tak jasromb zaduhnuť ogeň nad Ľačikom a šarkaň še spoľeľ. Tak zabiľ i šarkaňa z dvanosť gľovami... Doznaľa še mać šarkaňoch, ze Ľačik jįj poprontoľ uz senuv. Ta kobůľa staro, — kľapaňica (= slepaňa!), co ked una chćala na svoje oci patrić, to mušala dreva sobje pod povjicki podľozic, — mjaľa i tri řivjasti. Tak im povjedźala: „Teroz pujdze domu Ľačik a jeho brat, co zabiľ vasich chľopuv. Treba vam ich pomarňic! Ubjerće še jedna za študunke... bedže še im fćalo pić vodů, tak jak še napijum, ta vtedi ich zmarnis... Drugo še ubjeres za poščel, ... bedže še im fćalo spać, jak řegnomo, ta ich pomarňis... A trećo še ubjeres za sumni strum, ... bedum gruski na řnim, bedom ješ ř řnich, ta vtedi ich pomarňis“...

Ale še tak řni staľo! Priseľ Ľačik ku študonce, zaćon na kriz bez tum študonke, — bila cisto krev. Priseľ daľej, vidźeli poščil, zaš skociľ, zaćon na kriz, bela cisto krev... Na treći roz, pohľe im gruski... Skociľ Ľačik zaćon do tego struma, biľ cisto krev... Tak gvari ta staro kľapaňica: „Uz mi Ľačik zmarniľ sitkich truch senuv i řivjasti sitki tri. Tak jo uz sama, ale teroz jo jeho zmarnim! Jo teroz jest morsko šviňa, puscim še dolu řemjom, ze mňe bedže strasno gma (= hmla!). Tak jak go dosćignem, ta gma go zaduši!“ Ľačik to vjedźoľ, co staro kobůľa zrobi... Un povjedźoľ: „Teroz, bratu, mi dva dajmi poźur na sobje! Řišľebodno še mi obeźrić, bo ta staro pudže dolu řemjom, pudže jak strasno gma... Jak nos dofeći, a jo še obeźrem, tak zaroz mňe preľkňe!“... Tak jak řeći za řnimi, ta gvari Jaňik: „Bratu, uz je gma řidaľeko“... Cem barej mogľi, tak uňi na tich dvuch kuňav ućekali. Ale ich uz dognala i tak voľo: „Uz jes' Ľačik muj!“ „Vtedi bedem tvuj, jak muj kabot po caľim řvjeće rozňešes!“ Kabot rozňešla po caľim řvjeće... i doľećala go zaš: „Ľačik uz jes' muj!“ „Jak tego mojego kuňa zabijes a po caľim řvjeće rozňešes, to bedem tvuj!“ Kim jeho kuňa zabiľa a po caľim řvjeće rozňešla, un hodźel za tin cos sobje svoje ojcovsk'e podarunki sukać, dže sum jest, a zaroz še rozpoznoľ u kovoľov šarkaňov. I ze svojim bratem tam ućekoľ do tich kovoľoch. Staro kľapaňica řeći za řnimi, voľo: „Uz jes' muj!“ Ľačik: „No esci jev řni tvuj! Jak tin mur preľizes, dže tvoji majstrovje robjum, tak bedem tvuj!“ Za tin cos, kim una řizala tin mur, kovoľe rozpoľili nojvinkše kľisce, a jak una uz preľizovala, tak jej dohićili jenzik

s kľescami a vičungľi jum do tij šmitňe a skuli ju na morskum šviňe, co sobje vevofela... Ta vtedi Łačik višľebodzil i kovofuv od šarkaňov. Kovoľe tote vľosi, co na ňij, na kľapaňici bũi, sitke obstrigli a daľi Łačikovi do goršći a povjedžali mu: „Ti jes nos višľebodzil, aľe morska šviňa esci mo moc. Teroz idz na ňij, na totej šviňi, caľi švjat. Ked še ći to, tote vľosũ, za jednim razem spoľi v goršći, to ňipudzes drugi roz, ľem roz bez caľi švjat. Aľe jak ňi, to pujdzes drugi roz esci bez caľi švjat; ľem potim straći morska šviňa moc.“ — Dve dźurki v noše, skoňćilo še...

Zo Slovenskej vsi.*)

226. §. Jedna matka mjela dvojo dźeći, hľopca i dźevce. Hľapcu bũlo Jaňicko a dźevcencu bũlo Maruš. Drogi cos bũľ, ňimjeľi co ješć. Tak še matka z ocom ugodali, ze to dźevce bũ mogli zmarnić, i zješć. Postavili vodũ a matka dźevce zacenaľa cesać, a hľopca, Jaňicka, posľala vonka. Matka sobje nagotovaľa britve, ze dźivcentu bedže vľosũ rovnać, bo še dźivce pũtaľo, ze na co jej tota britva?... Matka jum fćala zarezac. Hľopjec, Jaňicko, znoľ, co matka bedže robić. Vľećoľ do izbũ i vľoľ snurecke z vľosov Maruši i ućeknuľ. Maruša ľećala za ňim: „Daj mi, Jaňicku, moje snurecke!“ Tak ľećeli bez dźedzinu. Prišli ňizij dźedzinũ, tak jej Jaňicek povjadoľ: „Ja tobje od šmerći odkupiľ, bo će fćala matka zarezac, uz še voda vareľa na tobje. Teraz dže še puscima?“ Tak še Maruša rozplakala: „Tak pudzem, dže nas Punbuk doprovodzi, do švjatũ!“ Tak vľeźli do veľk'ego lasu. Išli, išľi, ňevidźeli ľem ňebo, aj źem. Stretnũľ še im jeden dźadek stari, šivi. I tak še ich pũtoľ: „Dže idźeće, dźeći? Sak tu aňi pťoska ňehirovac, a vũ idźeće tu?“ Tak mu hľopjec odpovjadoľ: „Matka šostre fćala zmarnić, to jom ošľebodzil od šmerci.“ Tak še ich pũtaľ ten dźadek: „Z cego, dźeći, zijeće?“ Jaňicek odpovjadoľ dźadovi: „Korićki zbirama a z tego zijima.“ Tak dźadek doľ mu piscolke, aj maľum fľintke. taku, ze šićko zastreľi, co sobje pomišľi. A ked še zapiska na tej piscolce, to šićko ku ňemu pridze. Tak išľi daľej timi ľasami. Co Jaňicek sobje pomišľel, to sobje zastreľil... Ked ľezoľ pod smrekem a zapiskoľ na piscolce, to šićke dźvjirenta prišli ku ňimu a jak'e fćoľ, tak'e zastreľil. To bũľi za dva tiźňe tam. Potim mu šostra povjedžala: „Jaňicku, podźme

*) Rozprĩvala Mária Halašćik r. Damer, rodom zo Slovenskej vsi. Zapis v Slovenskej vsi v hostinci Fischgrunda 27. augusta r. 1904.

ztelea dalje!“ Ale Jańicek tak povjedzoł jej: „Šostricko, di nom tu jest dobre!“ Ale ona lem go wołała. Ta on jum usluhnuł, tak še pobrali i išli za dva dñi. I prišli ku jednij skałe velkij. Prišli tamok, tam būli zbuńnici. Maruša kukała na okno do zbuńnikoch i tak godała: „Jańicku, kebū ješ mog ich postrilac, to bū mü mjeli izbu tu!“... Tak on kuknuł na okno, i tak sobje pomištel: „Kebū mog šické zastrefić!“ Strefił, tak jednošce zastrefił, ale dvanostego lem pokałicil. Jak vlož tam potim do tich izbov, tak vjelk’e vidzel zazraki v ñich. Povjedzoł: „Šostricko, co tu teraz robić bedema?“ A ona tak povedzela: „Najpjerse poprontoma zbuńnikov do pivńicü“... Totich jedenac porucali a dvanastemu povjedzeli, ze dokla tich jednošce ñepoji, to ztamtelea nevindže. I tak zabilo za ñim džvere v tij pivńici. Potim išli po tŭv izbav a šické vidzeli, co mjeli zbuńnici po ñiv... Mjeli tam flinti, sablje v pirsej izbje a v drug’ej mjeli duzo pjiñenzi, v trećij mjeli vino beckami, i šické tak’e, co mogli zic z tego. Jak šické poopatruvali, tak šostra Jańickovi povjedzela: „No vidžis, braćisku, hoć me matka fćala ušmerćić, preći nom Panbuh dobre doł, teroz mome šické uz dobre. Ti mos izbū, jo ći bedem višuhovać. Ti teroz mozes išć kazdi džeñ na poľuvke.“ I on isel vse. Būli tamok uz za dva miesonce v tich pustaćinoch... Jak roz būla vonka Maruša, ta ten dvanosti zbuńnik vołoł na ñu: „Marušo, pridž ku mñe, daco ći povjim. Ñesluhaj tvego brata, ale co jo ći povjim... Ked me ti vizdrovis, to jo ći bedem na dobrej pomoci i — jo će veznŭm za babe.“ Ona povjedzela: „S cim jo tebe mozem ozdrović?“ On jej povjadoł, ze tam a tam jest taka źefina, co go ozdrovi... I ona mu posla prinešć i dała mu popod džvere. Roz jej potim povjedzoł, ze on je uz zdrovi. I povjedzoł: „Jak bū si ti mogla tvego brata z tego švjatu zñišć?“ Ona: „Jo vera ñeznom.“ On: „Jak pridze tvuj brat, to mu povjec, zeš ti barz chora. On še će bedže pŭtoł, co ći šostricko? Ti mu povjedz: Barz mi na ñic. Pisto mi ve šñe, ze v tej a v tej pustaćiñe jest jedna ľevica a ta mo młode, kebŭs mi jedno priñoš, to bū še uzdrovjała!“ Šostra tak zrobiła, jak jej zbuńnik povjedzoł. Tak Jańicek poseł i — strifoł. Ľevica mu odpovjedzela: „Ñestrifoj, ale podž hav, jo ći dom sama jedno młode a daj tvojej šostre, ñech še udovi š ñim... bo ona ći na zradže stoji.“ I prišel do domu ten braćisek: „Marušo, šostricko, uz jo ći priñoš to źvire, coš pŭtała. Ale mi tak ta ľevica odpovjedzela, ze mi ti na zradže stojis!“ Ona mu povjedzela: „Braćisku ñi, preto, zeš me od šmerći

odkupiť? Tak on se barz rozplakoł i vesei vonka. I tak poseł dalej od tich izbov. Ten zbujňik zaš na ňom zavolał: „Ci brat prišel zdrovi od tej levici? Ona: „Vera mu levica ňic nezrobila!“ Tak zbujňik povjedžol, zebŭ se esei roz zrobila hora a zebŭ braćickovi povjedžala, ze tam a tam jest jedna vilcica, co ma mlode, zebu jej priňos jedno: zbujňik mišleł, ze ho ta vilcica potargo, ale mlode ze mu nedo. Brat prišel do izbŭ. Šostra lezi na počefi: „Co ěi, šostro? Zašes hora?“ „Hej! Idž ku tej a tej vilcici a priňes mi od nej jedno mlode, to ja zdrova bedem!“ Tak isel braćisek na tum poluvke i trafil na tum vilcice i strifo... Ona mu: „Šestrifoj, ňemiroj! Podž, jo ěi dom jedno mlode a daj svojej šestre, ňech go zezre. Di ti bedžes pamjentać, zeš jej go do!“... Jak prišel do domu, povjedžol: „Šostricko! priňos jev ěi, coš pŭtala, ale barz me vilcica napominala, ze mi ti na zradže bedes“... A ona se rozplakala, ... zebŭ ňic ňevjeroł... Na drugi džeň rano ona povjedžela: „Braćisku, idžes zaš na poluvke?“ On: „Hej, pudem“... „Kebŭš mi esei priňos mlode od ňedžvedžicŭ, to bŭ jo uz calkem zdrova bŭla“... Tak isel Jaňicek. A uz plakoł, jak mo svoje šostre uzdrović... I isel na tom pustac i prišel ku ňedžvedžici. Ta mjala dvanac mlode kolo sobje. Jak isel tam, to barz rućala. On jŭj na tij piscolce zapiskoł, afe neišli te žvirenta ku ňemu, fem stara vžela do pisku mlode a mu ho rućila pod nogi: „Daj jej, šostre, ňech mo roz koŭec s tobom!“ On prišel do domu barz zunuti i priňos jej to žvire i skaržol se, jak se mu tam plono vodžilo. Ona: „Braćisku, ňefćem aňi ješć, ked ěi tak plono bŭlo na tij poluvce“... Tak bŭł Jaňicek za dva dňi doma. V treći džeň tak povjudol: „Idem, Maruš, zaš na poluvke!“ Ona: „Di jak feces, braćisku, tak idž!“ I poseł on. Zbujňik potem na ňum vołoł: „Uz mu nezrobima ňic, ked on od takich truf zľuch žvirent zdrovŭ prišel, ze go ňepotargali“... Zbujňik se jej pŭtoł: „Jakom brat siľe mo, ze on se ňic ňeboji? Tam uz velke jagre bŭli a ňemogli ku tim žvirentom pristumpić, zaroz bŭ ich bŭli potargali“... Ona: „Brat dostol od jednego džadka fľinte i piscolke, i hoć jake bŭ bŭlo žvire, to on go zastrefi z tum fľintum, a ked zapiska na tej piscolce, to žvirenta pridum sami ku ňimu!“ Tak zbujňik: „Vjes, co zrobima mu? Tam a tam jest tak'e zeľe, ... zrub' mu konpjeli... stur to zeľe do tej konpjeli, ... jak pujdže do tej konpjeli, to se zevlece a piscolke i fľinte od sobje odlozi, ... daj požur, dže ich polozi, ... jak on vľeze do tej konpjeli, to barz oslabŭe, ti vtedŭ

vündz vonka, povjedz mu, ze mu idzes svizi vodü prinešć, ... vtedü me ti vipušćis vonka z pivnici, ... jo vlezem do izbü, ... ti zostañes vonka, ... jo mu veznem flinte i piscolke“... Šostra zrobla konpjel, uz Jañicek v konpjeli šedzi, uz zbujnik vipušćeni, uz zbujnik pri Jañickovi: „Jakum šmerćum fćes zejšć z tego švjatu?“ pütoł še zbujnik Jañicka, bo uz mjel flinte i piscolke. Stanuł ku ñemu i pütoł še go tak: „Jak fćes, ci će porubać, ci će zastrelić?“ Brat vołoł: „Maruš, šostro moja, di jo će od šmerći odkupił? Boze muj, bedz mi i ti na pomoci! Daj mi tum flintke i piscolke, esci co sobje zapiskam“... Maruša tego zbujnika upütala, ze hoć mu flinte ñedo, zebü mu hořem piscolke doł, zebü sobje ostatni roz zapiskoł na ñej... On roz zapiskoł, tak drugi roz, i treći roz... Zbujnik stoł nad ñim, zebü uz skoro dopiskoł! Jañicek barz słabü büł v tej konpjeli, tak ze ñemog ñic zrobić zbujnikovi. Jak treći roz zapiskoł, prišli te tri žvirenta, Ievica, vilćica i ñedzvedzica, a tego zbujnika potargali... lećeli i do Maruši, afe küvoł renkom Jañicek, zebü jej pokuj dali, dokła on ñevindze z tej konpjeli... On godoł: „Vidzis, Maruš, jo će od šmerći odkupił a teš mi teroz stoła na živoće mojim. Coš me pütala, jo či šićko urobił... Tak teroz, šestricko, še rozidema. Ti tam pujdzes, dze zbujnik šedzoł“... Tak jum do pivnicü sturil a tak jej povjedzoł: „Teroz dokľaj šićkiv ñezjes tich zbujnikov, tu zostañes, aj sama še mušis zješć. A teroz jo pujdzem het od tobje!“ Ona barz plakała, afe on jum ñic ñesluhoł. Te tri žvirenta vsendi š ñim išti. Prišli do jednego mjasta. Tam buł jeden burk s carnem postavem obiti. Prisel do karcmi i pütoł, zebü dali daco zric tim žvirencem. I dali im tamok. On še pütoł kacmora: „Co nove tu jest?“ Kacmor mu povjadoł tak: „Jedna princezna zakľenta büła v macerinskim živoće i teroz ten cos prihodzi, co dragoš o dvanac gľovov mo prišć po ñum“... Tak Jañicek povjedzoł kacmorovi, zebü on mog büć na pomoci tej princezñe. Tak kacmor isel do burku a povjedzoł, ze jest u ñeho jeden jager, co bü mog büć princezñe na pomoci. Tam še barz radovali i s kacmorem po ñego jehali. Afe Jañicek ñećoł na kocu išć, bo žvirenta fćoł ze sobum vzonšć. Tak on isel s kacmorem pjeso. Prišli do tego burku s tim kacmorem. Prihodzila dvanosta godzina. Princezna uz na dvore stoła, švicki še koło ñij barz velke švićilü. Uz na šmjerć büła odsundzona... Jak ten dragoš z dvanac gľovami lećoł, tak še stromü vołali a dahe het, nadoł rucoł... a šod na ten dvur. Jañicek zacnuł piskać na tej piscolce, tote gľovü

zaroz skokaŕi, a dvanosta ŝe obezvaŕa, zebü i jej doŕ Jaňicek zapiskač na tej piscolce... Tak on: „Jo čí dom zapiskač, jak te jedenac głove dos zervac“... Ona, ze hej! Tak pošŕi te žvirenta, tote głovi stargali. Potim povjedžol tej dvanostej, zebü jej doŕ zapiskač, aŕe ze mo dragoš krive paŕce. Ta doŕ sobje odervac te paŕce, bo fčala głova piskač na piscolce. Uz jej davol te piscolke Jaňicek, aŕe esci povjedžol, ze ŕem jak totej princežne daruje zivot! Ona ŝe prišľubila, ze jej daruje zivot... Tak doŕ potim totej dvanostej głovje zapiskač roz. Jak zapiskaŕa roz, to uz mjoŕ ŕev dragoša za głove. Potim Jaňicek povjedžol: „Šicke tri jum ŕapce a roztargaŕce dragoša!“ Tak Jaňicek princezne vüšľebodžil od šmerči. Vjelka veselošć büŕa. Jaňicek vžol sobje princeznu za babe...

Z Krížovej vsi.*)

227. §. Jeden očec mjoŕ dvuch sünuv. Jeden büŕ mondri, drugi głupi. Tak rošŕi za dľugsi cos pri ojcovi, kim on ich natelo vühovol, ze ich muh do švjatu pušćíc. Büŕ hudobnü, to ŕemjoŕ ich s cim zivič, bo mjoŕ vjencej džeci. Tak oňi pošŕi do tego švjatu. Trafili do jednego pana, petali go, zebü im doŕ služben abo roboten. Ta un ich prijoŕ ovce pašć. Pašli tam uňgo te ovce za dľugi cos. Un ich sumňe priodžol, zebü büŕi poradne šľugove jeho. Aŕe co ŝe ŕestalo v jedin džíň? Ten głupi timu mondremu tak povjadoŕ: „Ti, znos, brače, co zrobbjime? Mume tu jednego najlepsego barana, vezmi go a ručme go tu z tego vüsokego virhu doŕu. To povjime panovi, ze un sum skocel a ŝe zabil“... I tak urobili. Vželi barana i bouch š nim doŕu... Co ŝe ŕestalo? Jak vidžali te tristo ovjec, ze tego ručili doŕu, tak uni sitke za ŕim... i se sitke pobilü. I ten głupi povjada bratovi: „Znos, co teroz zrobbjime? Pudeme dagdži do lasa a ŝe skrijeme!“ Aŕe ten mondri ŝe boŕ, ta ŕem vse plakoŕ, ze jimu büŕo dobre pri timu panovi a un go tak teroz spoňivjeroŕ, ze un ŕi-moze teroz aňi ku panovi pristumpić, bo jak pun ŝe o tim dozna, ze oňi to zrobili, ta un ich postrilo... Ta potim ten głupi mu tak povjedžol: „Znos co zrobbjime? Ked uz tak places, ti bojunku, pudeme do domu, i tak povjeme, jak ŝe nos bedže pun petol, ci sitke ovce zavarte, ze sitke, tak ŝe num do esce naješć“... I tak prislo. Prišľi vjecor do domu i pun ŝe ich petal: „Či sitke ovce

*) Rozprával Jindrek Fedor, rodom z Krížovej vsi. Zápis v Krížovej vsi v krčme Nimmergerki 24. augusta r. 1904.

zavarte?“ Uñi pov'edželi, ze sitke... Doľ se im navjecerać i pošli
 braće. Rano, jak mjeli ščigać (= vypúšťat!) ovce, pun vüsel vunka.
 i išli ku dvoru i plakali obidva. Pun to slüsel i petal še ich,
 o placum? I ten mondri povjada: „Jak büf ñeplakoľ, ked ten
 jak mi sitke ovce pobjil!“ Jak pun to slüsel, zaroz ich doľ
 ać a do pivñicu šturić. Šedželi tam do vjecora. Jak prisol
 or, ten glupi tak povjadoľ: „Slüsis, braće, znas co zrojbime?
 o veznim, te džvjire vülojmim a zteľa ućekñume!“ I tak zrojbili...
 Vzili, te džvjire vülo mali i ućekli do jednego hodnego lasu. Na-
 trafili tam na jednin hodnin jedlin a pod tum jedlum še pretri-
 muvali zbuñnici. I ten glupi tak povjadoľ: „Znos, braće, jo veznim-
 te džvjire a vünesem tu hore na vjirch tij jedli a tam sobje na
 ñich sedñeme!“ I tak zrojbili, vüñešli hore te džvjire i tam sobje
 pošedali. Prisel vjecor, prišli zbuñnici dvanoc i harnadž s ñimi.
 I te zbuñnici vžjili, tego harnadža na zloti łancusek uvadžili o tin
 jedlin. I tam sobje varili, grafi, pili, tancuvali i figle robjili. A ten
 glupi navjirch jedli tak povjadoľ: „Braće, mñe še fce teroz šikać!“
 Tin drugi brat mu tak povjadoľ: „Joj, braće, ñešikoj, bo jak bedžes
 šikoľ, tak nos te zbuñnici pobijom“... Ale glupi povjadoľ: Jo šikom!“
 I tak zrojbil. Vžuľ i šikoľ. A te zbuñnici pod jedlum vžjili hore
 renki a šulkaľi a lizaľi a tak godaľi: „Joj, jak nom Panbuk dobre
 daje, mana ñebesko leći nom do gembu!“... I ten glupi zaš tak
 povjadoľ: Braće! Jo srum!“ A brat mu povjadoľ: „Joj, braće,
 ñerob' to, bo nos pobijum!“ Ale glupi ñešluhoľ, lem vžol a sroľ.
 I te zbuñnici zaš vzeľi ľapaľi a povjadaľi: „Jak nam Punbuk dobre
 daje. Pećene ľaľuški z ñeba nam pošila!“ Ten glupi vidžol, jak
 zbuñnicu pijum, tancujum, ta jemu bülo za tim zoľ. I tak povjadoľ:
 „Braće, jo veznin te džvjire, ta rucjim doľu... Zbuñnicu slüseli,
 ze daco mušü bñć na stromje. Jeden tak povjadoľ: „Jo veznim a
 strefim hore!“ I tak zrojbil. Žuľ revolver i strefil. I trafil timu
 glupjemu do paľca. I pušćila še mu krev. I te drug'e zbuñnicu tak
 povjadaľi: „Vidžis, mi ći godaľi, ñestriľoj, bo Punbuk num došć
 dobre davoľ a ti teroz ješ do Panaboga strefil.“ I ten glupi tak
 povjadoľ: „Braće vidžis, uñi ñeznajum, ze mi tu, ale müšlum, ze
 Punbuk“... I vžuľ te džvjire i boũch doľu na zbuñnikov... Zbuñnicu
 müšfeľi, ze uz ñebo leći na ñich a sitke še rozpjiršli po leše.
 A tin glupi skoro doľu s tij jedli,... ale jedin zostol zo zbuñnikov,
 harnadž, bo tin büľ privadzonũ o jedlin, tak un ñimug ućekać.
 Ten glupi prisel ku ñemu, mjoľ nozek i mu tak povjadoľ, timu

harnadžovi: „Ti, jo će pušćim, lim mi daj na tvojim jenziku muj nozek poostrić, bo un še na insim něvüostri.“ Harnadž buł glupsi, doł mu jenzik vun z gembü, głupi vžoł, odrezał jenzik, ... i potem harnadža odvadžił. A muj harnadž za timi zbujnikami lečoł a kricoł, zebü še vrucili, ale uñi go něrozumjeři, lebo němjoł jenzika, ta lem vse kricel: „Błbła, błbła!“... I tak oñi sebe mišleři, zebü učekać, i tak sitke pošli... A głupi z mondrim pobrali setko, co mjel z bujnici nagazduvane pod svojum jedłum. I tak še skonciło. Isři ku svojemu ojcovi i tak ziju, ked nězomreli, podněška.

Z Nižných Ružbách.*)

228. §. Bül jedin gazda. Mjel mało majontku a fčoł бүć razem bogati. Nasadžel sobje barz vjeło cosneku. Ked mu vüros, barz go opatržuvał. A barz še boł, zebü mu go fto něukrad. Vünos sobje pošcel na rofe a vartuvoł go za dvje noci, — ale mu zadin něseł krasć... Na treće noc něposeł vartovac, — v te noc mu ukradři vsitko. Poseł skaržić do sunca (+ do orsack'ego). Pütał še go sunca: „Ci ši zlodžeja něuapil?“ Gazda povjedžoł: „Jo go añi něvidžoł!“ Sunca še go pütoł: „Ci maš švjadka?“ Povjedžoł: „Ňimom!“ Potim še go pütoł sunca: „Fto tam bül?“ Gazda: „Pošcel, co ja na ñij społ pjirše i druge noc.“ Sunca povjedžoł: „Veznümü pošcel do sundu!“ Na drugi dzeñ še rozněsła povješć po całüm mjesće, ze bedum pošcel sundžic z kradžeze. I tak še stało. Na drugi dzeñ poštoł sunca burgaroch, haj, burgaroch a tote priěšři pošcel do sundu. Postavili jum na tom mjisce, dze obžalovani stojom; ludži še vjeło zisło na to pravo, ... ze jak'e to bedže pravo z pošcelom? A vsitke še pokrųjimu šmjali... Nato sunca doł brunc zamknunć a rozkazoł burgarom pošcel bić az jum nacisto potržepali. Jak uz büla potržepana, spravil sunca važne tvarž, jak ked bü še gñivoł, ze z jeho sundu še šmejom a potim rozkazoł jim, zebü kozdi funt cosneku doños... a jak ñi, to do herestu zaprže kozdego. Ludže še zřenkli, kozdi seł kupić a kozdi kupil, dze mog kupić. Sunca kozdego do protokolu zapisoł... I hñed nasnošili vjeło po funće. A kozdi mušel dać zapisać, dze od kogo kupil... Jak uz setke posnošili, zavoloł sunca tego gazde, co jeho cosnek ukradžonü bül, i pütoł še go: „Ci poznas svuj cosnek?“ Un povjedžoł, ze pozna

*) Rozprával Rajmund *Matura*, rodom z Niž. Ružbách. Zápis v Nižných Ružbachách v kréme 25. aug. r. 1904.

a poseť přebjerać a najvjinci' z jeho cosneku bŭlo nasnošone. Potim sunca še pŭtoľ z pŕotokoľu, dže ftoŕü od ftoŕego kupca kupiľ? Tego kupca dosikovaľi, co od ňego najvjencej kupovaľi... Sunca sundžiľ. haj, sundžiľ: „To zeš ti ukrad totin cosnek z tij roľe!“ Kupjec še vŭmavjoľ, ze un od jedneho roľnika kupiľ... Sunca vŭpravil po roľnika a roľnik še vŭmaviľ, ze to un svuj cosnek pŕe-doľ... Ale vŭslo nav'irch, ze un svuj cosnek ňimjoľ, ale timu ukrad... Tak vŭslo zlodžejstvo navjerch. Pošćel vŭjaviľa, co tam vartuvala...

Z obďalećia.

Zpod Dukly.*)

229. §. Jeden chľop pŕe-doľ voľü. Zlodžij vidzoľ, jak schovoľ pjiňondze, ale mu ňemug ukrašć. Jidž on za ňim jaž do jeho domu. Chľop pŕišoľ do komoriü, zašvjicoľ se i rachuje. Okno bŭlo otvarte, bo to bŭlo v ľeće, a džećiska volajum: „Tatušo, mje pjiňendzŭ, tatušo, mje!“ Chľop porachovoľ, zvjonzoľ vorek jak vsuľ do ňego pjiňondze i chćoľ džećom povjedžec, že ňima juž pjiňendzŭ, že komuš doľ, i povjado jak džećom: „Lala né!“ — i vŭstavjoľ vorek s pjiňondzmi na dvur bez okno. A zlodžij, co tom ćatovoľ, ľap za vorek. Ľap, tij v nogi, chľop še patŕži, ľeći z kržik'em, ale dziež tam, všetko darmo, — kto vji, dže juž zlodžij...

b) Osnovy ruské.

Z obći so slovenskými obcami bezprostredne sŭsedných.

Z Nižných Repáš.)**

230. §. Bŭli dva bratove, jeden bŭľ bohatŭj a druhŭj bŭľ chudobnŭj. Tot chudobnŭj ňemohoľ už sobi ňijakej radŭ dati. Žena ho vŭpraviŭa ku vorožcovi, že bŭ ho pŕosiŭ, ćom je takŭj chudobnŭj a ćom joho brat bohatŭj? Tak sobi vorožca pŕosiľ, što (+ co) bŭ mu daľ dajakej poradŭ, žebŭ ho bjida ochabiľa. Vorožec mu kazaŭ, žebŭ išoŭ do koŕćmŭ, de budut hrati hudaci. Kotra diŭka

*) Podal Bron. *Gustavicz* v „Lude“, org. Iudozn., roć. VI., na str. 251—252. — Zvukopisom, ktorŭm sŭ podané osnovy tejto pŕáce.

***) Rozpŕával Ján *Pavlov*, 50-roćný, rodom z Niž. Repáš. Zápia v Nižných Repášách v kŕćme Marti *Šaški* 4. sept. r. 1904.

püde samo perša na tanec, ta žebü jej tot chudobnünj prosił, žebü išla s nim tancovati. Z toho chudobnoho začali ša vo korčmi śmijati, že kebü lem mał što dati dítom jisti, ne s bohatema diükami tancovati... Ked tota diüka s nim na tanec pošla, vün ša je prosił, žebü ona mu poradila, jak bü ho bjida ochabiła? I ona mu, tota diüka, takej radü dała, žebü ša v noči zabrał zo svojima dítkami i zo ženu a žebü zo svoho domu pošli hetka, bo že bjida v tüm dome büva. Tak vera, ked domu prišoł, zobrał svoje dítkü i ženu a išoł hetka z domu. Už odišli od domu na falat, ale małi jedno diüča dvaročne, tak toto diüča prosiüo ñaňu (+ otca): „Dajte mi vodü!“ Otec mu vodü davał, ale ono nechfiüo z ničoho piti, lem z toho zbančka, što vse ša baviüo s nim doma. Tak otec ša mušiu nazad domu vernuti po ten zbančok. I vidiü tam v joho domu švitüo. Tak ša barz vstrašiu, že što je tam za bjida? Prišoł do chüzü a vera — bjida šidiüa za pecom a ša obuvaüa. Vün ša jej prosiü, že nač ša obuvat? Tak mu ona odpoviüa, že püde za nim... Jomu prišlo potüm na dum, što to joho bjida, ta ša jej prosił, že jak ona s nim može iti? Ona mu hvariüa, že ša mu łapi karku. Vün jej prosił, žebü vošla do toho zbančka, što ho brał svomu diüčatu na vodu. Ona tam vošüa, bjida, do zbančka, a vün jej tam mocno zatkał, až potim ša zabrał ku žeňi i ku tomu diüčatu, što ša vernuł mu po vodu. Prišli na jednu marast... totu bjidu tam rutił do jazera a zrobił tam znak. Prišli na cestu i stritfi jednoho grofa na kočü na štiroch koňoch. Tot grof ša ho prosił, že de ide zo ženom i z dítkami? Vün grofovi skaržit ša, že je barz chudobnünj, že nemože z dítma vüžiti. Tak grof ho prosił, žebü mu ženu i s dítkami odprodał a jomu teło peňazi dast, že može živüj büti až do smerti. Tak mu dał jednu taňistru dukatoü. Bjidnünj človek odcestovaü a grof vzał ženu s dítma do kočä a priviz jich do svojoho kaštefa. Bjidak ubohi prišoü na korčmu i rozkazaü večeru. Žid vidiu, že vün maje taňistru dukatoü, zrobiü mu fajnu v'čeru aji mu priňus fajnünj napoj, što ša chudak opiü. A žid totü časü taňistru dukatiü od neho odobraü. Narano chudak už je prez peňazi... čistüj... Tak chodiü, chodiü, što už lem zo dvoch ruk potim žiü. Po čaši, po kefa roki, ša pritirał ku tomu dvoru, de joho žena buła u grofa. V totü časü lude na roli robili a z ubohoho žobraka śmichü robili, jak išoü koło nich. Ked grofka vüšla z kaštefa von, robotnikom zakazaü śmichü robiti, — žebü chudobnoho nebantovali. Chudaka daü zavolati do dvora. Predstaviüa

mu objid i ho dała extra do chůžkũ, bo ho spoznała, že to buł dak'edũ jej muž... A grof už buł pomer... Tak ona ša potim toho žobraka prosila, že zkadi pochodit? Vũn ša jej priznał o šitkim, jak ša s nim povodiũo, že jak ženu zaprodaũ i dítkũ pro chudobstvo... Ona ša mu potim priznaũa, že ona je vlasna žena joho. A diti joho, chłopcũ už bułi školũ dokončili. Bułi mlade panove. Tak matka i svojim senom rozpovjila, že to je jich otec vlasnũj. Tak oni ho prijali do tej grofskej majetnosti, bo to ša po starim grofovi šitko přešlo na nich. Vũn po čaši chfiũ naštiviti svojoho brata. Do kočã zaprjahnũ štiri koňi i šaũ, i kočišã vzjaũ, i nabraũ zo sobom moc piãazi. A tak prišoł ku svojomu bohatomu bratovi. A vtedi joho brat richtariũ. Prišoũ a prosiũ ša do richtara. Richtar ho prijaũ vdačni, bo vidiũ, že vũn grof. Prišoũ v'eũur do rjiči, prosit grof richtara, že z jak'ej familii richtar, ci maũ dak'edũ bratoũ dakũch? Richtar povjiũ, že maũ brata, ale že buł barz plani, že ša mu nechfiũo robiti, že bũũ lump, že ša zabraũ do švita, ta že nič o nim nečuti nigde. Grof ša mu potim priznał, že je vũn joho brat... Bohatomu bratovi bũũa barz zavist, že je joho brat takim velkũm panom. Prosiũ ho, že zkadi vũn toto bohatstvo dostaũ? Bo aj vũn chfiũ taki bohata bũti jak joho chudobnũj brat, što je teraz grof. Grof povjiũ, že bũ mu to nežičiũ, ale brat ho zato unovaũ, žebũ mu raz to povjiũ, zkadi to bohatstvo dostaũ? Tak mu grof povjiũ: „Pod so mnom tom cestom, kade ja chodiũ, tak toto bohatstvo dostaneš, što ja mau!“ Prišfi ku tej marasti, de vũn tot zbančok s bjidom do sredku zarutiũ a zrobiũ ku nomu znak. Jak prišfi, ta bratovi povjiũ, žebũ ša pozoblikaũ a do tej marasti vošoũ a tam pri tũm a pri tũm znaku taki zbančok hľadaũ... I vera vũn ho našoũ. Vũũus ho vonka z marasti, ta mu brat, grof, povjiũ, žebũ ho odotkaũ. A vũn, tot brat, jak ho odotkaũ,... zo zbanočka bjida vũskočiũa a bohatoho brata za kark uũapiũa a ho krašũe pobožkaũa a mu prišfubiũa, že ho nezochabit nigda... Vernũ ša nazad s cesti domu, a niž prišoũ domu, tak ša mu dva voũũ rozpučiũũ na kľeju. Maũ peršu škodu. Po čaši ša mu zabiłi dva koňi. Do roka zhorii mu dom i šetkũ pribũtkũ, už nezostaũo mu lem jedna krava a jeden somar... Prešũo po čaši, somar skočiũ s mosta za kobũlom, — zũomiũ kark. Prešũo po čaši, prišũa krava ku bujakovi, bujak jej zaũamaũ... Tak bohatũj gazdovaũ až do smerti. Panbõh ho skarał za joho lakomstvo!

231. §. Išoň jeden šuster, maľ pri sobi čižmü. I prišoň na jednoho mnicha. Mnich ležaň opitüj. Šuster vzał s mnicha reve-rendu a ša obľuk za popa. Prišoň na jednu dedinu, de nebuľ sem rokü püp. Sobi prosil popovsku službu na tütj dediňi. Rechar daľ zohnati prezendašoň a daľ ša s tøm popom do jednankö. Ta ho barz radö prijali. Tak sobi pojednaľ sem gboľi fazuľi, sem gboľi vüvsa, sem gboľi kukuricü, sem gboľi grufi, sem gboľi jarcu (= jač-meňa) i všitko, cu mu potrebno büľo. Tak pošoľ do cerkvi, ale v cerkv'i nezačal službu končiti. Jed i piľ, až nepojiľ i neprepiľ všitko, što sob'i vijednaľ: Sim gboľi pšenicü, sim gboľi kukuricü, sim gboľi vüüsa, sim gboľi grufi, sim gboľi jarcu. Nedoüho farnici jeden do druhoho štichaľi, že je to plani püp, že idut ho zaskaržiti ku (ü)ladikovi. Tak išli ho skaržiti ku (ü)ladikovi... Na druhu nedilu prišoľ (ü)ladika do cerkvi sam, što bi videl što to je za püp? Šuster buľ na kazateľnici... On ša ohľadnuľ a vidil, že je (ü)la-dika v cerkv'i i doraz začal službu končiti tak: ... „išoľ jem hori huroju, našoľ jem mnicha s knihoju i s palicoju i s reverendoju i prišoľ jem na jednu dedinu, de nebüľo sem roki püpa... Ta jem sobi pojednaľ sim gboľi pšenicü, sim gboľi vüüsa, sim gboľi grufi, sim gboľi jarcu i všetko, co mi potrebno büľo, ale z toho polovicu (ü)ladikovi dam!“... A (ü)ladikovi še to pošubilo a začal za nim spivati... Tak farnici sobi začali prihvarjati: „Vidiš, Janku, hvari vjes, že to plani jest püp... a tu sam (ü)ladika za nim spivajut!“ Potüm ho daľ (ü)ladika poučiti a šuster zostaľ tam popom. Za to, že (ü)ladikovi pošuvičku obecaň zo svojoho...

Z Orlova.*)

232. §. Břľ jeden chudobnütj človek a maľ veľo diti. Ostatňe nechtil mu už nihto iti do kerstu trimati. Čžal svoje diťa, pišoľ za drahoň. Jak išoľ za drahoň (+ za drahom + za drahu), stritnuľ đadka i đadiňku: „Bože daj ščešťa!“ „Bože daj, ta de ti ideš, člo-veče?“ „Daľ mi Boh veľo diti a nechce mi nihto iti za kuma, ta hľadam kuma!“ „Verni ša nazad, mi toto diťa pokerstíme!“ Ked prišli s kerstu, kazaľ đadiňka: „Daj nam dašto jisti!“ „Ja chudobnütj človek, nič nemam!“ „Lem ite do pajstruni, tam mate dost i jisti i vřpiti što!“... Pišoľ i priňus potim pečinki, koľaci

*) Rozprával Vasko Popadič, asi 60-ročňý, od detstva v Orlove. Zápis v Orlove v hostinci na nádraží 10. sept. r. 1898.

i vina... Tot ďadek bŕl Christus Pan a ďadiŕka Panna Maria. Ked ŕ'ili i vŕpili i mali iti domoŕ, kumove povili: „Jak'e kriŕmo dati novorodenej Mariĕki?“ Panna Maria daŕa jŕj tak'e kriŕmo: „Ked ŕa budet kupati, keŕo vodŕ budet — teŕo sribla budet mati!“ Christus Pan jŕj daŕ tak'e kriŕmo: „Jak ŕa budet ŕmijati — to zŕata ruŕa budet jej z gambŕ prekvitati!“

Ale otec Iem bŕl chudobnŕj, ta staŕ gu jednomu panovi za pastira v pustatiňoch. Raz piŕoŕ kraŕ na poŕovaňa i piŕoŕ aŕ tam do toho pastira. Proŕil ŕa napiti vode i oni mu daŕi vode. I piŕoŕ vin potom aŕ do cheŕe. Tota ďiŕka Mariĕka ŕidit i ŕila. Kraŕovi ŕa barz zapaĕila. Ta vin ŕa tam zabaviŕ do veĕera i prenoĕoval. A na druhi deň zas tam bŕl. I zas ŕa zabaviŕ do veĕera, i prenoĕoval, i vŕal gu sobi na niĕ to ďiŕĕa. I provodiŕ ju do ŕmichu i zŕata ruŕa poĕala z jŕj gambŕ prekvitati! Kraŕ kazaŕ, ŕe musit bŕti ŕena joho! Rodiĕe hvarjat, ŕe ju kraŕovi nemoŕu dati, bo ŕe ona chudobne ďiŕĕa pastira. Vin im odpoveŕ, ŕe kraŕovi choc i chudobna ŕa spaĕi: ŕetko jedno, bo on bohatŕj... I piŕoŕ kraŕ po ŕu s koĕami. I tot kraŕ maŕ u sebe jednu staru babu a tota bŕla jendŕibaba. Jak s misca ŕa pohŕi koĕe, ta moŕoda kraŕoŕna iŕla naperedi s tom jendŕibabom, i letili s kiňmi barz. Princ kriĕal: „Povoli, ŕebŕ ŕa mi paňi nepotrŕsla!“ Jendŕibaba kriĕit: „Vidiŕ, tvŕj muŕ kriĕit, ŕebŕm ti oĕi vŕdobaŕa!“ „No darmo, ked jem ŕa od Boha tak zasluŕila!“ I jendŕibaba jŕj oĕi vŕdobaŕa. Potim druhi raz zas kriĕit kraŕ: „Pomali, koĕiŕu, ŕebŕ ŕa mi paňi nepotrŕasla!“ „Vidiŕ, tvŕj muŕ kriĕit, ŕebŕ jem ti rukŕ zotinaŕa!“ Ona zas povist: „Darmo, kem ŕa tak od Boha zasluŕila!“ I jendŕibaba jej rukŕ zotinaŕa. Trefi raz kriĕit kraŕ: „Pomali, koĕiŕu, ŕebŕ ŕa mi paňi nepotrŕasla!“ Jendŕibaba: „Tvŕj muŕ kriĕit, ŕebŕm ti nohŕ zotinaŕa!“ „Tak darmo, ked jem ŕa od Boha tak zasluŕila!“ Jendŕibaba nohŕ zotinaŕa i trup pid most ŕmarila. Priŕli domu, svoju ďiŕku obŕekŕa do lach kraŕoŕninich... Jak kraŕ zbaĕil totu viĕeranu ŕenu, to ŕa mu nepaĕilo, bo jŕj z gambŕ ruŕa neprekvitaŕa! Ale vin sobi miŕil, ŕe to ŕa jej na koĕu staŕo. Iŕoŕ za draham jeden chudobnŕj z jarmaku i vjuŕ dva teŕatka. Ked priŕoŕ na most, slŕŕaŕ pid mostom: „Chto Boha virit, neh hriŕnu duŕu ratuje!“ I vin sobi tak mŕŕil: Boŕe, ŕto to take? Uŕ jem tu neraz prez tot most preŕoŕ, iŕĕim jem ŕigda tu neĕuŕ niĕ a teraz ŕtosi tu kriĕit"... Iŕoŕ obzriti pid tot most... i tam trup! Nema ani oĕi, ani rukŕ, ani nohŕ, i trup kriĕit: „Vezte ŕa, budete mati dobru

zaplatu!“ I vin trup vzał i priňus domu. I žena řa z ňim vadila : „Džadu! Sam nemař řto řerti, iřči jakoh si trupa jes mi tu na kark privluk!“ Trup gadat: „Nebijte řa ňa, budete mati za to zaplatu dobru!“ Dař Boh dňa, nahriři vode, okupaři toho trupa... Keřo bolo vode, teřo bolo stribla! Tot chudobni řa jej zvidast, řto s tim striblom zrobiti? „Ite do zlatnika, dajte vřtočiti dva řumne veriřunka a zaneste do krařoňnej prodati a neproste sobi niĉ inře, lem z ěloveka oĉi“... Vin piřoř i jendźibaba kriĉala na ňoho: „De ja vřala bř oĉi, ci ja dupko abo řto, ře bř ja mařa z ěloveka oĉi?“ Mořoda kriĉala. „Mati, mati, lem dajte!“ Jendźibaba dařa oĉi Mariĉkene. Jak tot pořoř priňus oĉi domu, kazala Mariĉka: „Lem mi ich dobre řturte, řebř neboři na krivo“... Jak jej ich řturili, tak zaraz viřila řvita. Na druhi deň zas ju okupaři... Keřo bolo vode, teřo bolo stribla! Potim řa jej zas zvidovaři, řto s tim striblom zrobjat? „Dajte vřtočiti řumnu kuřil a zaneste do krařoňnej a řebř ste ju nedaři za inře, jak za ěloveĉi rukř!“ Vin piřoř. Jendźibaba zas jomu gadařa: „De bř ja vřala z ěloveka rukř, ja dupko ňit!“ A mořoda povi: „Dajte, dajte, vi mate!“ Jendźibaba dařa rukř Mariĉkene... Chudobni ělovek rukř priňus a Mariĉka gadařa jomu, řebř jį ich pripravil. Na treři deň ju zas okupaři... Keřo bolo vodř, teřo bolo stribla! Zas řa zvidujut, řto s tim striblom zrobjat? „Ite do zlatnika, dajte spraviti motoviřo a prodajte ho krařoňnej, aře řebř ste ho za niĉ nedaři, lem za ěloveĉi nohř!“ Vin piřoř a jendźibaba zas kriĉit: „De bř ja vřala z ěloveka nohř, ci ja dajaki dupko?“ Aře mořoda gadat: „Mati, mati, lem dajte, bo mate!“ Jendźibaba dařa nohř Mariĉkene... Jak chudobnį ělovek priňus Mariĉki nohř, tak ich sobi uř sama priřořila. I priřořili jį nohř. „Ta uř teraz jem, chvala Bohu, na miscu!“ kazala. Raz řidiř za stořom i řije, keď priřoř tot krař... Boř na pořovaňu. I spaĉila řa mu Mariĉka i po druhi raz, ... ře to taka, jak břla joho řena perři raz... I potim jį gadat, do řmichu jį privodit, ona plakala, aře potim lem ju jakosi na řmich privjį i z gambř ruřa jį prekvitat! Tak krař kazal: „Ti jes' moja řena!“ „A ci ti neznař, řes mi kazal perři raz oĉi vřdobati, druhrř raz jes mi kazal rukř zotinati, treři raz jes' mi kazal nohř zotinati“... A vřitko poviřa, řto řa stalo... Tak krař potim piřal pokřjomu koĉ řto b' ju priveřli tam gu ňomu do burku. Potim dař spraviti jednu hostinu i zavořal velkich panoch i dař zahadati hadku: „řto bř takomu zrobiti, řto jeden druhomu na zraři stojit?“

Tak jendzibaba ša vizvala, že takomu inše pravo nit. Iem štiri koňi uvesti a za kiňmi roztorhati... Tak kraľ potim povil: „Ta to ša tobi stane i s tvojom diňkom!“ Potim totu peršu ženu joho, što byla skrbta, vřveli...

Čžjali koňi: Jendzibabu i jii diňku roztorhafi.

Zo Stebnika.*)

233. ř. V jednim valavi (+ v jednim seli) prišoľ vandrivni do židiňki, ta ona še žviduje: „Odkal vř?“ Vin skričal: „Z celoho švita!“ „Ta vř z tamtoho švita? A nevidili vř mojich dvoch sinüü?“ „Jak büm nevidiň, ked jem z ňima bř!“ „A jak oni ša tam majut?“ „Moloči gavalir a starši lump, pijak, dužo (nie „veľo“!) pijet, nema nič!“ „Oni i tu tak büli... moloči jak umiraľ, anheli z neba po ňoho prišli, ... take mali paznohti jak stručkovi čestkü, ... jak mu dušu chvatili, na povali diru vřbili, tak ho pid dach pidnesli, ... jak vřšoľ pid chmaru, ta ešče skričal: Rifka, Chai! Bute zdravi! Břľ dobrüj sen!“ Židiňka potim povidaľa: „A nevřali bü ste dašto tomu staršomu senovi?“ „Peňazi büm vřal!“ A ona: „Ked ja peňazi nemam, Iem na nohavicü i na gerok poľotna i tri zlatiňkü bü mu poslaľa“... „I to ša mu pridast!“ Vřal tri zlatiňkü, ta hvareľ, že vozme i poľotno na gerok i na nohaňkř. Ta i vřal vřitko. Žvidovala ša ho židiňka, že koli do neba pide? „Dneška zaraz idu!“ „A odkal pidete do neba?“ „Ta s Nojhuri pidu do neba!“ Ta pišoľ. Muž pridet domüü, ta ona mu povist: „Chaim, znaš ti što, tu jeden človik břľ z tamtoho švita a povidaľ o naše dva senü“... Žid zaraz hvari: „Što-što? Jaka to bešida? Ta z tamtoho švita Iude choďat? Jaka to hoľova! A de je?“ „Ta s Nejhorü püjde do neba!“ „Ta jaki břľ tot človek?“ „Maľ šumnu tvarj“... Žid šal na koňa a Iefitľ za nim. Vandrivni jak vidil, že žid Iefit na koňovi, paktašku schoval a šiľ pid perša pidkřoca. Žid na koňovi priľefit i povist: „Čujete, nevidili vř tu takoho i takoho človeka?“ „Prošto (= prečo) büm ho nevidil, ked tadi perešoľ“... „Ite mi po ňoho a prineste ho tu nazad. Ja vam Iipše zaplaču jak cisarj!“ „No ta de ja po ňoho pijdu, ked ho nedohoňu už... Vin už daňno išoľ“... „Ta nate, šate na moho koňa a ite i prineste mi ho tu!“ „No ta na koňovi ho prinesu!“ Ta šiľ na koňa, pišoľ.

*) Rozprával Vasil *Maďar*, rodom zo Stebnika. Zápis v Stebniku 15. sept. r. 1898.

A židovi kazal, žebü šidil pid klocem. Šidil, šidil niž nezašlo sonce. Jak sonce zašlo, tak pišo! domüü... Vandrivni tež pišo! ta i koňa prodal... Žid pride domüü, ta židüüka ša ho žviduje: „Dohonil jes ho?“ „Je, dohonil, afe nemih piti na nohach do neba, ta mu ja dal svoho koňa, ta pišo!... i nit ho išči z neba!“

Z Domaniniec.*)

234 š. Bu!o de nebu!o, u jednim varošu bu! jeden sk!epar' bohate. Jeden chudobne !ovik do ňoho mit!e noseü, kole sam hoden boü. A koli nehoden boü sam: maü jednu !ivo!ku dvanaccetro!nu, — tota ponesta do ňoho mit!e. Tot sk!epar' vidiü, že !ivo!ka cundrava, i podarovaü jüj na šafa desjatku. !ivo!ka prišla do svoho vutca (= otca) s vefikoü radosfoü, že pan jüj podarovaü desjatku. Afe tot chudobni !ovik sja napudeü napasti i miš!e, že !iüka ukrala od pana desjatku. I ulapeü !iü!inu za vo!osjä i !iü!inu pobiü, ... že ona ukrala des'atku od sk!eparja. I privüü jü do sk!eparja nazad. Kaže chudobni !ovik: „Pane, ci neukrala moja !iü!ina desjatku od nüch?“ I pan kaže: „Nit, neukrala. Bo ja jüj toto podarovaü na šafa!“ Pan sanovaü !iü!inu, že otü! jü pobeü... U tum !asi sk!eparjka umer!a a sk!eparj tutu !iü!inu üzjaü za služnicu i trimaü jü za !oteri roki. Jomu sja barz vefo u sk!epi is toü !iü!inoü. U !oteri roki kaže un !iü!ini: „!iü!ino, ja tebe cho!ü üzjati za žonu.“ Afe !iü!ina kaže panouü: „Pane muj, ja u vas !em služnica a ve pan. Ja vaša žena nehodna beti!“ Afe pan na toto kaže: „Ke! ja tebe lub!u, tak te musíš beti moja žena!“... I tak !iü!ina kaže: „Oni z mene smich robja?“ I pan na toto kaže: „Ja smich z tebe, !iü!ino, nerob!u!“ I un doraz daü jü ubrati u krasnoj šafa i daü uprjahnuti koňi i pušo! do popa i poviü popovi: „Ja cho!ü tutu !iü!inu sobe üzjati za žonu. Ja jeji spoznaju, že ona je chudobneho vutcja !iüka, afe ona u mene pjate ruk služi!ü. I una miňi barz dobre u sk!ipi porjadok robila. Ja sobi ko!o ňoj vefo prigazdovaü. Ta zato ja jeji cho!ü üzjati teperka za žonu“... I prisjahli sja u popa. I potomu žili u jedno da za jedno sim abo vusem roki. Vun užek tak zbohatiü, što u ci!um varošu nebu!o takoho zamožneho sk!eparja. Bo!i v varošu johu cimborove. Zobra!i sja raz sk!eparj i cimborove jak bö iz Ung-

*) Rozprával Ondr. Červeňák. rodom z Domaniniec. Zápis v Domaninciach koncom júla r. 1898.

varu do Peštu. I onü hovorili za svoje žone. Každü svoju chvaliü, že „moja česna“, druhü zas kaže, „moja česna“, i trefi, i četvertü, i každü svoju chvaleü... Skleparj poviü, že takej žonü statočnej, jak joho, ne je,... un chudobnu užal, afe vun tak za nü felefuje, jak sam za sebe... Joho čotirjomi cimborove jomu na velikuj zrađi bofi. Jeden z tech čotirjoch kaže: „Oj-jej, tak tü za svoju žonu dobre stojiš?“ Skleparj kaže: „Ja dobre za nü stoju!“ A tot kaže: „No, ta stav'me sja u cilij svuj majätok, že mene, keď pujdu ed tvojuj žoňi, lipše bude tvoja žena lubiti, jak tebe!“ I tot bohatü skleparj sja staviü, že joho žena česna, že nebude cimboru lubiti. Zrobefi ü pufovi kontrak. Tam buli medži soboü samü sobü svidkove...

Žona skleparja neznała, že sja stavili u pufovi. Mafi unü taki kontrak medži soboü, že tot, što sja staviü, za trö dnü i tri noči maje tam u tuj sklepar'ki buti a treti deň maje mati ü znak: viliki darunki od sklepar'ki. A na tum misti, de totu staüku robi, jiji gazdovi maje znaki nevirnosti proukazati... I tot, što sja staviü, pušoü ed sklepar'ki. I pereböü tam i zahnaü jednu stuüku na veliku hostinu, žebü kucharjka nakupila, što lem jeji paňi najlepše lubif jisti... Kucharjka pušla, nakupela kurčat, kačok, napuj všelijaki a tot, što sja staviü, tam u toj skleparjki sidiü do noči. Hovoreli, hovoreli u česnüj bisidi, afe keď dajakoj slovo... keď do dakich figlu iz skleparjkoü zachodiü, ona užala mitlu i panovi povila: „Ja tü daju jisti, püti jak svomu človikovi, a tü zo mnoü do dajakich figlu zachodiš?... Marš mi iz chüžü, bo moho gazdü doma ne je... Tü znaješ, že joho doma ne je, nač tü do mene ideš? Ja maju pro tvoji kurčata, pro tvoji kačata što jisti i šo püti“... I ušapila joho i uverhla ho vonka: „Tü zo mnoü nemaješ nüč!“ Vun zasmutiü sja. Prišoü un na druhü den do toj skleparjki i začau sja prehvarjati, afe tota skleparjka anü nechofila joho viditi. Un zaklikaü kucharjku do sebe i kazaü jüj, že obü ona prosila svoju paňu, — jak vun tam zažene do nej jeden feršlog, — že bü tot feršlog tam perenočovaü do druhoho rana. Kucharjka povila, že to može stati sja, že to i pani nemusif u tum znati. I tot plani cimboru daü spraviti jeden feršlog, daļ sja do ņoho zapakovati a kazaļ zaklikati sobü dvoch vaľuchoü. Tote feršlog ponesli do skleparjki a prosefi kucharjku aj paňu, žebü feršlog do rana perenočovali... Skleparjka neznała, što u tum feršlogovi može böti. Ona sobi dumala, že to lem porožni alebo dakoj šafa

u ñom je a u tum sobi nedumala, žebü tam jiji zradnik buü. Tot, što sja staviü, i zamok daü spraviti na tum feršlogovi, što sja zodnuka vun hoden buü otvoriti, i daü sobi na tum feršlogu dva ñiri, — taki na oči, — urizati, žebü vun na v'ečur viðiü šetkoj, što skleparjka robiü u svojej chüži. Tak prinesli dvomi valuche tot feršlog do skleparjki a skleparjka povila: „Chižu mi neperestojit. Naj pere-nočuje!“ Ona neznała, že u tum feršlogu zradnik je. „Ta naj pereno-čuje!“ Jak pañi skleparjka zapalila sobü v'ečur lampu, ta zradnik u feršlogu na toti dva ñirki šitkoj viðił po chiži, ta sobü šitko zapisal, što viðił... Jak ona išła spati, vun viðił, de što položila, i jak za-spała, un sobü odomknul feršlog i ujšoü vonka i üzjaü od nej zolotüj persteñ i šče i chustata... I šče... jak ona spała iziñal sja paplan i tu jüj perši holi buü, i un sobü stał daľeko od ñej i jiji šitki znaki sobi spesaü, što na peršoch mała... Aľe vun nesmiü sja jeji dotuľeti... Bo ona, ke' boła joho čula, ta un buü živü vottam nepušoü! Jak sobi spisaü šitki znaki. sjiü sobi nazad do feršlogu i čekaü u feršlogu do rana. Rano prišli tote valuche, što joho prinesli tam, i üzjali ho u feršlogovi i ponesli do joho domu. Skleparjka neznała ni u čim nič. Plani cimbor a iz tüma pismamü, što vun sobi pesaü ü feršlogu, aji s persteñom, aji s tüma „darunkoma“, što un od ñej ukrał, ide s veľikoü radoštu pered jeji gazdu, i kaže jomu: „No,“ kaže. „možeš sja vernuti nazad, tam de's boü, bo uže majätok ne tvuj!“ Skleparj jomu kaže: „Čomu bü ne muj, ukaž svojü praüdu!“ Cimbor a mu ukaže nasamüpered zolotüj persteñ: „To je perši znak, što ona miñi dała!“ Aľe tot skleparj poviü: „Tü hoden boü sobü dati za tot čas taki persteñ ulati. I toto jeji imüa daü tü vübiti, bo znaješ jak sja peše. Ja zato tobü nehoden virovati!“ Cimbor a mu ukaže veľeku hromadu chuslat... i skleparj uže viðiü i sam spoznavaü, že to od joho žonö... Uže jomu barz nedobre na sirdeu bolo, aľe vun ešče tak mu kazaü: „Može, ľehkos ukrał!“ Aľe tot ukaže mu pismo: „Keđ,“ kaže, „neviruješ, ta na, pročetaj svojej žonü šitki znaki, što ma na peršoch!“ Vun tode viðiü... i začau uže sja hñivati, šaľentüj bul, i vun domu-ka ed svojej žonü i nepušoü. Veľiki žal mu boü, že cimbor a od ñoho majätok pro ñu ñerovaü a un utradiü. S tím vernoł sja do toho varoša, de boü, i s kofišom. I tam, doki maü hroši, keľtovaü, jüü, piü i kofiša trimaü ešče koľo sebe... Tot cimbor a vernuü sja, zradnik, do sklepar'ki: „Totu žonu,“ poviü, „vühnati iz sklepu, bo sklepar uže muj!“ Aľe ona tak povila pravosudcam, že jak to može buti,

žebü ona svoho gazdü majetok uchablala, ked ona neuznaje na svojomu gazdovi nijaki douch, . . . ke' doužen, naj prosit tot, komu doužen, ona platit za svoho gazdu!

Jeji gazda raz jak buü v druhum varošë, tak sobi podumaü: Zahnaü kofiša s kuümi za svojoü žoniü iz pismom, a kofišovi nakazaü, obü svoju paüu, ked ju bude vezti, odviz do lisa, de nichto nezachodit, obü ju tam zabiü a obü pered ñoho priüis znak iz ñoj. Ked vun utradiü svuj vutcujski majätok pro üu, pro chudobnu serochmaü († -ñku!), tak un chofiü jeji smert. Kofiš prišoü domu do svojej paüi. Paüi joho užek z daleku pozerala, ci pan ide domu, afe ona vidit, že pana jiji, gazdü, na vozi ne je. . . I vüjšla vonka, začala duže jojkati, že ona užek četvertüj deü svojoho gazdu nevidit. . . Prosit kofiša: „De muj je pan? Ci ti dahde joho nezabiü?“ Kofiš kaže: „Ñit, fem naj sja berut oni id panovi, bo pan duže chori“. . . Ona jak šcira žona joho, virna, spravodliva, što mohla na sami pered hroši uzjala pro sebe i pro svoho pana na kečik i sjila sobü na kočiju. . . Mala i jednoho malenkoho krasnoho pseka i položela ho do kočiji, kolo sebe. Ide iz kofišom, sama neznaje de ide, kofiš jiji veze u veľiku döbrju (nom. deprja). I jak ju povjuz daleko u veľeku pustünu, že tam ešce i ptak nezaletit, kaže kofiš svojij paüi: „No, paüi, znajete, nač ja vas tu privjuz?“ „Na što, kofišu muj lubü?“ bo vže sja i sama paüi napudila. . . Kaže kofiš: „Ja vas tu priviz, žebü ja vas tu zabiü, bo pan tak nakazaü“. . . Paüi sobi rozdumala i u svojum spravodlivum živoüi neuznavala nijaku chebu, neznaü, žebe ona nad dakem kreüdu zrobita, i kaže kofišu: „Ja tobi nigda chebu nezrobela, te neraz üzjal od mene placu, ja znaü, že tü sluha, ked ti potrebno boü na dašto, na šatinu, — ja tobi nigda nerjachovala. . . Ked pan kazaü, že tö teü od mene vübraü placi, ja i toto tobi nahorodila tak što pan neznaü, bo ja mala votki“. . . Kofiš počau jojkati, že jomu paüi u šitkoj praüdu hovorit. „Afe,“ kaže kofiš, „ja dostaü rozkaz od pana, žebö ja vas zabeü!“ Paüi kaže: „Tü zabej toho pseka i ujmi jazök i uči i ponüs pered pana, obo vun vidiü jazök i uči, vun nespoznaü, že iz čoho tote voči a iz čoho tot jazök a ja sja zaberu, kadi ña dva oči moji povedut. Ja nepujdu, nebud sja, panovi svomu na uči!“ . . . Kofiš priüis znak id svojomu panovi, pan uvidiü oči i jazök i tak kazaü: „Nüs tam do hnoju i tam zahrabaj, cho' fem, naj ho nevižu, bo mi veľeki žal za mojim majätkom, što ona ho od mene odprovadila“. . . Sklepar'ka zabrala

sja, ta jde, kudö ji dva oči veduť. Išla daľeki čas, daľeki puť žonou, aľe ona vidila, že na ňu sja duže panove ľakomľat, bo ona duže boľa krasna žena. Raz vidila ona tam na poľu jednoho bačuňskoho legiňa, maũ na sobi krasni šeroki gafi. Pušla id legiňu: „Jaku te maješ krasnu odeždu, kebö tü miňi totu odeždu choťiũ prodati, ja tobi pľaču, keľo prosiš, možeš sobi kupiti i tre pari za tofi hroši, što ja tobi dam.“ I legiň zñaũ svoje šafa, i una sja ubraľa i kazaľa mu: „Maš nožički?“ „Maju!“ „Moje voľosjä obstriž, tak jak jest tvoje, žebö ja taki parobok boũ jak tö!“ i s töm zabraľa sja (+ s тѣм). Ide varošom, kudö chto — za ňou pozeraf: Takoho parobka nihto išči nevidiũ, krasnoho, moľodoho, dričnoho... Choť boľa keľo prošila od kočmarja, ta boũ jũj zapľatũũ, Iem boũ tot legiň zustaũ tam služiťi. U jednoho zustaľa služiťi. Tam chodiľi oficiri na poludenok (+ obid), i sami oficiri meži sobou takoho dričnoho nevidiľi jak tot inaš... I kazaũ mu raz jeden kapitan: „Inaš,“ kaže, „jak tü maješ tu služiťi za inaša, voľiješ tü sja zverbovati, ta vojakom služiťi. Z tebe može buti stražamešter u jeden misec“... Inaš kaže: „Ja bũm sja zverbovaũ, aľe krem žadnej vizitirki, bo ja chľop zdorovi, ja sam neznaju u sobi chibu nijaku i mene nemusit dochtor pozerati!“ „Dobre,“ kapitan kazaľ, „poj zo mnoũ do magazina, uber sobi šafa“... i daũ ed ňomu jednoho kapraľa, žebũ ho učeũ execirku... Legiň tak sja učeũ, že u jeden misec akuratno užek stražameštrom boũ! I tak daľi ho do škoľũ kadetskij... I tam tak mu išľo na pamjat, že do roka un vũjšou na oberľajtnanta, aľe nihto neznau, že to je žena. Služila do šist rokuũ i avanžirovaľa na majora...

Jeji gazda užek zmarneũ hroši, šo maũ, i koni i koč, užek nemaũ iz čoho žiti, i tak chodiũ po chižach žebrati, ked robotu neznau nijaku... I prišou i do toho varoša, de joho žena majorom boľa. Raz staũ sobi prosto ekzecirpiacu i sja prizeraľ na vojakuũ, jak to sja krasno exercirujuf... Jak išľi domuũ u jedenacef hodin, joho žena, tot major, spoznaľa svoho gazdu... Kaže: „Što te tu sja prizeraš a ci bü i tö choťiũ vojakom beti?“ „Choťiũ bom, kebim vaľoušen... pan major!“ Pan major nekazaũ jomu na toto nič, aľe vun spoznaũ svoho gazdu... Kaže mu: „Choť büs' nigda ne vaľoušen boũ, ta ti budeš vojakom“... i zaklikaũ major jednoho kompaňi-komendanta, i kaže: „Toho čolovika vozmi do svojej kompanii i daj na ňoho mundur, choť bö nigda neboũ vaľoušen“... I služeũ vun das tri roki u tuj kompanii a major dotũ vanžirovaũ na obeštra. Raz un, tot skľeparj,

pušoŋ na vartu a obešter išoŋ iz obidu. Jiji gazda hojkaŋ: „Gver heraus!“ Obešter spoznaŋ, že to joho gazda hojkaf... Obešter pošoŋ id svomu gazdovi i poobziraŋ, jakij z ňoho porjadočnŋ vojak... Nakazaŋ vachkomendantovi, žebŋ ho ablezovati, bo vun chočef joho vzjati za privadinera... I un ho uzjaŋ. Słužeŋ jeden ruk, obešter duže svoho privadinera karaŋ, biŋ, choť vun znaŋ, že to joho gazda. Afe privadiner neznaŋ, že obešter joho žena... Słužeŋ za tri roki. Jak uže tri roki usłužiŋ, kaže obešter privadinerovi: „Što tŋ buŋ doma dakoli? Si ti buŋ pan, si ti buŋ chudobni čolovik, si ti buŋ kondaš, si tŋ buŋ jakim valahovom (+ valuchom)?“ „Ja boŋ dakoli svuj pan, afe ja sja svirovaŋ svojej žoni... Ja vzjaŋ chudobnoho čolovika diŋku i ja dumaŋ, že taki žoni spravodlivŋ... ja dumaŋ, že vec sja na tum sviči nenajde takej spravodlivej, vernej žonŋ, jak moja! Ja sja staviŋ iz svojima cimboroma... Jeden kazaŋ, že vun moju žonu od mene odlubiť“... Obešter udariŋ ho poza ucha dvaraz i kaže: „Peredo mnoŋ praŋdu hovor, bo jak praŋdu nekažeš, tak tobi hoŋovu izdojmu krem žadnoho prava“... „Ja, pan obešter, praŋdu kažu“... „Ci bŋ tŋ choťiŋ svoju žonu viditi?“ „Ja bom choťiŋ, afe ona užek nežije, bo ja ji daŋ zabeti kotišovi; kofiš miŋi priŋis iz ňij znaki... Ja teper nehoden perebanovati“... Obešter kaže: „Ci choceš ešče svuj pan boti, tak jak jes buŋ?“ „To nemože buti, bo ja svuj majätok stratiŋ pro nevirnoš žoni,“ a rozpoviŋ šetko jak sja staŋo... Obešter sja duže pohŋevaŋ i pesaŋ pismo do ministerii, žebo joho regiment trasportovane boŋ do toho varoša, de jiji skŋep buŋ. I toto zejšŋo ne u doŋhi čas. Raz pušaŋ ona iz svojim privadinerom do svoho skŋepu i kaže tomu novomu skŋeparjovi: „Dobrŋ gazduješ, pane skŋeparju? Jak ti tot skŋep diŋstaŋ? Toto bohatstvo?“ Skŋeparj neznaŋ, iz kim hovorif, ta rozpoviŋ šetko, jak sja staŋo... Obešter kaže: „Ta poznaš ti mene? Ja jem tota žena, što tŋ id ňŋj chodiŋ, ukaž tot kontrak, što's zrobiŋ! I skŋeparj daŋ jŋj ho. Obešter pročetaŋ, duže mu merzko boŋo za totu nepraŋdu, ... I jak pročetaŋ zaklikaŋ, ... bofi tam tistove... i ukazaŋ tot kontrak, ... i todŋ skŋeparj choťiŋ uže ufikati... Afe obešter utah šablu i skŋeparjovi hoŋovu odfaŋ pered šitkima panama. Tohdŋ pereprosiŋ šetko panstvo i poviŋ, že un je žena a tot prevadiner, že to jeji gazda... „Ja teper choču ustupiti na pensiu, bo ja uže dvanaccef roki usłužiŋam a teper choču iz svojim gazdom žiti do smerti!“

Z Onokoviec.*)

235. §. Boü jeden gazda, bohatö šlevek, a maü vun jednu diüku. Tota diüka s'a z jednim chudobnim parobkom zaľubila. Jej rodiči nechofili to, obi oni s'a pobrali. Koli tot chudobnú parobok prišoü svatati, z počlivosti ho vüňali... Vun neznaľ iz chüži jak von vüjti; iz plačom vüšoü von. Vun išoü uduž jednúj kerti i zustritiü s'a tam z jednoü staroü baboü, ona jomu hvarif: „Čom to ideš, parobče, plačuci?“ „Ja idu plačuci, bo ja jednoho bohača diüku ľubim a z ňa jej rodiči smich zrobiti... Ďiüka mene zveľa, što hü iti svatati a otüc i mati nechofat dati“... Stara baba jomu hvarif: „Poj heü! Šo tü meni daš za to, ked ja zrobim tak, šo totu diüku za žonu možeš uzeti?“ „Ta šo žadajete, to vam dam, babo!“ „Ja nežadam nič, ľem šo perši prihodovok budete mati u gazdoüstvi, ta to mňi daste“... Parobok povil: „Ajno, dame!“ Baba: „Tü, parobče, na vjičur idi zas' svatati, — ta otüc za tja diüku das'!“ Parobok prišoü v'ečar i otüc mu pribizatovaü, že mu diüku dasf. Tak oni s'a dvoji pubrali, za devjať misecuü vedno žuľi i daü Panbuh ditiünu medži dvojjima. I prišla tota stara baba, ta hvarif: „Parobče, zrobitam ti dobri, šos' chofitü ju zjati za žonu, to si ju űzjaü. Šos' mi obicaü, ta to mi daj!“ Moľodüj gazda počau plakati kolo svojej žono... Žona na űoho: „Gazdo, šo ti plačeš?“ „De bem ja neplakaü, ked ja tipirka tuj a tuj babi mus'u oddati ditiünu, šos' tiperj porodila“... A ona mu hvari: „Tü šafeni gazdo, nebuj s'a babü, — chiba ľem jednoho Boha. Zazeň totu babu gu mňi, ja s űoü pobes'eduju!“ Prišla baba gu nevisti, i hvarif jüj: „Šo tü so mnoü chofila, nevisto?“ „Ta ja chofila prosüti, šo vü iz mojjim gazdom chočete?“ A baba jüj hvarif: „Koli vü sja dvoji pobirali, ta vam staršina nechofila dati pobrati s'a. Ja tak zrobita, že staršina na to pristala. Ta tvoj gazda miňi obical, ... šo s'a vam perši u gazdoüstvi prigazduje, to mňi date. Ta vü prigazdovali jednu ditiünu, dajte mňi ju!“ Nevista: „Ja vam, babo, totu ditiünu dam, ked vü z moho voľoska hvozdik zrobite!“ Baba sja prijala, že ona tot hvozdik zrobitf. Tak nevista jüj dala jeden voľosok — svuj. Tak pušla baba, ona tot voľosok za devjať rokuü kovala, ta ho ukovala na hvozdik i tak prinisla tuj nevisti tot hvozdik i hvarif jüj: „Tu maješ tot hvozdik!“ Aľe hvozdik prosti

*) Rozprával Mich. Fedor, rodom z Onokoviec. Zápis v Onokovciach v krčme M. Bergida 28. sept. r. 1904.

neboŭ, ľem pokrivenŭ, ta jŭj tota nevista na toto hvarif: „Jaj ŧe nevidila, ŧehŏ hvozďik nuvŏj pokrivenŭ boŭ! Idi tŭ, babo, i tot hvozďik naprosti, potim ja tebi ďitinu dam!“ Poŧla baba, ta za devĵat rokuŭ tot hvozďik prostila a nemohla ho sprostiti, bo hvozďik sja vŧe poľamaŭ... A tak baba sja zabraľa ta i vecej ku nevisti nepriŧla, bo hvozďik naprostiti nemohla... Hvozďik naprostiti preto nemohla, bo jŭj voľos — ne z hoľovi buŭ... Tak moľodŭj gazda iz svojoŭ ŧonoŭ zustaľi u pokoju ŧŭti i s svojim ďitvakom.

Z obďalečia.

Zo Strojny.*)

236. ŧ. Iŧoŭ ĉernec (+ ĉernic) iz monastorja. Perechodiŭ u druhŏj monasterj bŏvati. No vŭn s sobu nijake gazďuŭstvo nebraŭ, ta jennu kneŧeĉku ŭzjaŭ pud pleŧe. I tam u űoho to buľo ŧetko gazďuŭstvo. Iŧoŭ pela vodŧ, uvidiŭ, ŧto voda umŕlela hroŧi, kotel s hriŧmi. I kaŧe: „Adde smirĵ i hrich!“ No oto rŭzbŭjnikŧ ŧľuchali i vŭn neznaŭ za rŭzbŭjnikŧ, ŧto tam suť. Rŭzbŭjnikŧ buľi u ĉaŧŧi pela vodŧ u ľuźniku. I priŧli d űomu rŭzbŭjnikŭ, id ĉerĉjovi. Zvidali sja joho: „ŧto tŏ, pane, hovorilŭ teper’?“ Vŭn kazaŭ: „Adde hroŧi suť!“ „A de oti hroŧi suť?“ kaŧuť mu rŭzbŭjnikŧ. Kaŧe: „Ked choŧete. berif, bo ja jich neberu sobi!“ I ĉernec piŧoŭ svojim puťom. Rŭzbŭjnikŧ ŭzjali oti hroŧi. Dvanajĉif rŭzbŭjnikŭ buľo. I daľeko pŭŧli toti rŭzbŭjnikŭ u ĉaŧŧu s hriŧmi tŏmi.

I ŧto sja radiľi rŭzbŭjnikŧ? Uradiľi sja rŭzbŭjnikŧ: ŧis’ nas naj ide u varoŧ, ta pokupujeme tam: jisti, piti... I ŧto hovorili toti ŧis, ŧto obŧali kolo hroŧej? Oto hovorili, eŧ jak pridu tote iz varoŧa, ta zabijuf jich iz puŧok i hroŧi obŧanuť sja jim ŧistom...

A tŏ druhŭ, ŧto pŭŧli u varoŧ kupovati, radiľi sja, eŧ kupľuf otrovu i namiŧajuf u keŧŧik i prinesuť totŏm jisti, piti... ŭne umruť i hroŧi obŧanuť sja jim! I iŧli puťom nazad i jich cimborŭ, ŧto buľi kolo hroŧi iz puŧkami, jak sja uradiľi, uŧe jich ĉekali... Toti nesli keŧĉik, ta toti, ŧto buľi kolo hroŧi, nedopuŧili jich id sobi bliz. Strileľi i ŧiŧtoch svojŭch cimborŭ ubili iz puŧok... Jak jich ubili, ta kaŧuť: No teper’ nam samŭm hroŧi obŧanuť!“

*) Rozprával Mich. Fotul, rodom zo Strojny. Zápis v Strojne u gr.-katol. farára p. Juraja Zsatkovicaa 12, aug. r. 1898.

Počali jisti, piti, totu otrovľenu stravu, bo öni neznaľi, ož je otrovľena, i toti takoz poumerali...

Adde je praüda, što kazaü černic za hroši: „Adde: smirt i hrich!“

237. ř. Boü jeden řlovik tisnoj, izza rük žiü.*) Prekopovaü z motekoü, s kopačkoü. I raz üzjaü sobi maľo chľiba na poluňňe na poľe i poklaü na pňa tot chľib. Dumaü sobi: „Na poluňňe zjim ho!“ Prišoü vün na poluňňe jisti, a chľiba ni je! řort prišoü, ta zjiü. řort druhi vidiü ož tot řort izjiü chľib hudobnoho řlovika i zvidaü sja: „řto ti kazaü tot hudobni řlovik, řto tü mu chľib izjiü?“ „Kazaü, öbü mi Böh zapľatiü, řto ja nebojaü sja Boha tot chľib izisti od segin legiňa“... Tot druhi řort izkazaü: „Idi i služi rük toho gazdu u karu za tot chľib!“ I řort prišoü maľom chľopcom. Kazaü gazdi: „Ci vü sami robite?“ Kaže gazda: „Oj, nebože, sam robü!“ „Ta řomu vü sami robite?“ kaže řort gazdi. (Gazda neznaü, ož to řort, a rachovaü, — ož oto chľopec. Chľopec: „Gazdo, ja bü sja najaü u vas!“ Kaže gazda: Netreba meü sluhü, nebože. Ja svoje diťa nemau řem hodovati“... „Ta řto vü budete jisti, i ja budu. Keď vü budete holoňňi i ja budu holoden!“ Kaže upjat tot řort: „Ci majete vü, gazdo, plü?“ Kaže gazda: „Nařto meü plü? Ni řem orati, bo ni je volü!“ „Gazdo, ja bü privüü dvü kozь“... Kaže gazda: „Ko čuü iz kozami orati“... „Ci majete vü plü?“ „Idiř vü domü, gazdo,“ kazaü chľopec, jak boü uže večür. Kaže gazda: „Poj i tü domüü!“ Kaže řort: „Ej, gazdo, ja tütü budu nořevati. Rano mi unesete plü, ta budeme orati“... Gazda ušoü rano na poľe, uňis plü. Kaže gazda: „No ja plü priňits.“ Gazda zařudovaü sja na töm poľe, na takoje poľe vün leřiü u veřeri. koli domüü išoü. Rano vidiü poľe řistoje... Kaže řortu: „řto toto je, řto poľe řistoje?“ řort ü noři nespau a zaklikaü svojüch cimborjüü, pomohli mu ü noři uřitko koreňa uňati iz zemfi. řort potöm püšoü za kozami. Uprjahfi kozь u plü; iz kozami orjut. Toho gazdь brat, na druhüm poľe ore iz vüľmi. Kaže toho gazdü brat služi svomu: „Lem poziraj tь, řto brata dvü kozь orjut!“ I duže sja to bohař na tüm řuduje... Prišoü d bratu sobi tot bohař i kaže: „Jak tü, brate, iz kozami oreř. nitko iz kozami neoreř,... tko ti oti kozü daü?“ Tot kaže: „Atže prišoü

*) Rozprával ten istý na tom istom mieste 18. augusta r. 1898.

chlopec do ňa, ta kazaŭ mi, ťto ůn choĉef ťlůžiti u mene. A ja mu kazaŭ: Netreba mi sluhŭ a vŭn kazaŭ, eť choĉef ťlůžiti, a ja skazaŭ: Ta buď!“ Kaťe tot bohať': „Miňaj zo mnoŭ kozŭ za voľŭ. Kaťe tot chľopsiťťe: „Naj bude!“ i zamiňaŭ. Bohať' sja duťe ťudovaŭ, oť kozŭ bŭľťe zoraľi hi joho voľŭ. Kozam treba maľťe jisti ťem voľŭm a bŭľťe zoraľi... Kaťe tot bohať' ťlůzi svomu: „Oto bŭ nam fajn kŭzŭ, bo to maľo zjiť a mnoho izrobiť!“ Uprjaŭ bohať' kozŭ u plŭ a voľŭ daŭ bratu sobi za kozŭ... Oraľi iz kozami do noťi i tot chľopec iz vŭľmi oraŭ do noťi. Tam na tŭm poľe tot bohať' noťovaŭ i kaťe ťlůzi, jak bŭľa nŭť: „Puťcaj d vozovi kozŭ, naj jidať sjino“... Vŭn hadaŭ, oť kozŭ buďuf jisti tak jak voľŭ. „Kozŭ nechotať sjino jisti, kozŭ chotať jisti chaťŭ!“ Kaťe bohať' ťlůzi: „Ta ťeni jich u chaťŭ. Ta, to dobre, bo netreba kozam sjina.“ Kozŭ zajaŭ u chaťŭ i sam priťoŭ ťľuha id vozovi. Uťuje gazda, koza zaveriťťiť. Kaťe ťlůzi: „Anujdi, uvidŭ, de kozŭ suť? Bihať skoro, bo aťi voľk imiŭ.“ ťľuha pobi'... jennu voľk imiŭ i druha za toŭ ufikľa. Priťoŭ ťľuha i skazaŭ gazďi: „Kŭz ni je, gazdo, ťto budeme robiť?“ I gazda ťtaŭ plakati. Kaťe gazda: „Oj nej bude, oť vŭn mene izĉalovaŭ, ťto ja daŭ voľŭ za kozŭ... Kupľu sobi druhi voľŭ! U ņoho ne je bŭľťe jak toti jednŭ. U mene bŭľŭ, ta i das buďuf druhe voľŭ!“ Tot ťort skazaŭ gazďi svomu: „Ci chodiľi dakoli vŭ na oťon?“ „Oj, neboťe, choťu use!“... „No, tak pojme, gazdo, na oťon!“ Kaťe gazda: „Ta mŭ dva jak pŭjdeme? Berim iťťe iz soboŭ ľude, bo nas pan neprijme dvoch. Bo treba panŭm mnoho ľude!“ „Ajbo,“ kaťe ťort gazďi, „pojme mŭ ľem dva!“ Kaťe gazda: „Ta mŭ idŭm!“ Priťľi do pana, kaťe jim pan: „Ťto vŭ ľude priťľi?“ „Priťľi sme do pana ťati pťenicu“... Kaťe pan: „Idiť vŭ het, ľude, ťto vŭ mou tabľu za deset rokŭŭ nehoňňi izťati. Miňi treba tristo ľudi, ne dvoch“... „Ajbo,“ kaťe tot gazda, „dokŭ druhi pridŭť, ta mŭ budeme ťati“... Kaťe pan inoťovi: „Ta vedi jich na tabľu. Jak druhi pridŭť ľude, ta bŭľťe naťeneme id nim ľudi. Ta naj idŭť i robľať“... Pŭťľi otŭ dva na tabľu, inoť jim kazaŭ paňskŭj: „No addika je pťenica: ta ťňiť!“ I ůni ťtaľi ťati. Ťaľi den jeden do veťera, kaťe tot ťľuha gazďi svomu: „Vŭ ľihajte, gazdo, spati“... Kaťe gazda: „A tŭ ťto budeť robiťi ů noťi?“ „Ja pomaľu budu ťati, bo miťjac sviťiť, a vŭ prepoťiňte!“ Gazda ľi' sobi spati. Uťaŭ rano gazda, pozirať, na tabľi ni je niť, uťitko izťato, i krasno iskladeno u kristŭ... Gazda sja zaťudovaŭ duťe. „No,“ kaťe ťľuha gazďi, „idiť, gazdo, do pana, naj pan pride

uviditi svoje sijeña, ci krasno sme izžafi?“ Gazda prišoũ do pana : „Pane, naj iduť uviditi sijeña, bo zžali sme ušetku tablu“... Pan sja rozserdiũ, ož tot šlovik na smich s panom hovorif, bo na tablu treba buło dvasto šeladi, obu za tüzdeñ žali... Todũ pan pũsou na tablu iz paũou pozerati... Prišoũ pan : „Tak je, izžato!“ Pan duže sja zašudovaũ : „Što toto za devo, što dvaj lude za dobu (= za deñ) izžafi tablu?“ Kažuf totũ dvaja lude panu : „Pane, udajte nam rös, što sme sobi zažafi“... Ta pan sja zvidaũ : „Što chošete rösö?“ „Ta, pane, hüše nechočeme ud vas, lem što ponese me u jennim motuzi.“ I pan sja z toho zasmjaũ i kazaũ : „Naj bude!“ I šort naraz ušitko sijeña i paũskoje i svoje šitko u motuz zaũjazaũ... i svoho gazdu, što z ñim žaũ... I naraz vichor zaduũ veľikũj i ušitko to sijeña paũskoje i svoje priũis u vichru do svoho gazdũ. Jak oto priũis do gazdũ, i rũk šortovi ujšou u gazdũ.

...I tot šort musiũ u rũk, jak doslužiu u gazdũ, dušu prinesti šortũm. Ta šort ũzjaũ dušu bohaša. I žona iz žalu za gazdom bohašom iz puškũ ubila sja. Šort u dolone izpleskaũ z radosti ož ũzjaũ duši dvi...

I ũšitko, što zažafi, joho gazdovi obstalo sja.

C. Slovníkové svojskosti.

238. §. Podávam aj pre slovník materiál. Čiastočne preto, aby doplnil sbierku slov a výrazov, ktoré sú obsažené v osnovách, a čiastočne preto, aby objasnil a vyložil podané osnovy slovami a výrazami s iných strán. Slovníkový materiál sbieral som aj po tých istých obciach, kde osnovy, ale aj po druhých obciach. Okrem toho uznal som za potrebné poprezerat aj také východoslovenské osnovy, — prípovedky, pesničky alebo príslovia, — ktoré iní podali, tak tiež spisy po východoslovensky písané, aj časopisy po východoslovensky vydávané. Z cudzích osnôv, spisov alebo časopisov potvrdzujem a doplňujem svoje výskumy hlavne tam, kde sú moje udaje ojedinelé alebo nie všestranne dosvedčené. Z cudzích osnôv, spisov alebo časopisov vyťahoval som aj také slová alebo výrazy, ktoré som sám nikde nepočul, ale o ktorých som predpokladal, že sú *možné* v reči východných Slovákov. V takýchto prípadoch väzí zodpovednosť celkom na uvedených spisoch a časopisoch. Takýchto slov a výrazov je tu len málo.

Uvodiac svoj vlastný materiál, uvodím aj obec alebo kraj, zkaďe ho mám. Obec alebo kraj uviedol som aj pri výťahoch z cudzích osnôv, nakoľko sú tam obec alebo kraj spomenuté.

Obvyklej slovníkovej látke pripojil som aj miestopisné názvy východoslovenského územia, a síce *podľa miestnej výslovnosti*. Takto ony budú spofahlivým sprievodčím nárečoslovcovi po priestranstve východoslovenského územia, a často najde v nich oporu aj dejopisec, ktorý skúmajúc minulosť východoslovenského územia napotkýna sa o množstvách podôb jedného a toho istého miestopisného názvu.

239. §. Tu podávam svojskosti východoslovenského slovníka. V prvom rade také slová, jakých niet v reči nevýchodných Slovákov, alebo sú v nej zriedkavé. V druhom rade také slová a výrazy, ktoré svojím významom alebo spôsobom užívania — rôznia sa od

slov a výrazov reči ostatných Slovákov. Slová, ktoré sa len formou a nepatrne odchyľujú od slov ostatnej reči slovenskej, nie sú tu uvedené. Túto zbierku netreba tedy považovať za takú, ktorá znázorňuje všetky svojskosti východoslovenského slovníka. To, čo je tu vyslovené, potahuje sa aj na zásobu cudzích slov. Z cudzích slov, ktoré sa tu podávajú, nesmie tedy čitateľ zatvárať na mieru cudzích vlivov. Cudzie vlivy budú vykázané v III. oddelení práce, kde do podrobna rozoberem všetku slovníkovú látku živej reči slovenskej.

Tunajšie skratky znamenajú:

- Ban.* = Banovce 191. §.
Barc. = Barca 172. §.
Bard. = Bardijov 158. §.
Bat. = Batizovce 217. a 218. §. Okrem toho z rozhovoru s Jánom Štefkom, 77-ročným „národným básnikom“, rodom z Batizoviec, 16. aug. r. 1904.
Bert. = Bertotovce 148. §.
Bež. = Bežovce 212. §. Okrem toho z voľného rozhovoru s pomenovaným v tom §-e rozprávačom.
Cepl. = Ceplica 222. §. Okrem toho z voľného rozhovoru so Štefanom a Jozefom *Príbúlinom*, rodom z Ceplice, v hoteli „Tarta“ 10. júna r. 1904.
Ceplič. = Ceplička 132. a 133. §.
Čít. III. = Slovenská Čítanka pre trecú klasu národných škôl... Z maď. (Jána Gášpára) prel. a prepracoval Franc *Egry*, učbár na štátnej reálce v Levoči. V Budapešti 1875. Vlastnosc kráľ.-uh. štátu.
Čít. IV. = Čítanka pre štvrtú klasu, vedle maď. Čítanky Jana Gaspara prel. na šariško-slovenski jazik *S. L.*, diplomatični učitel, a šarišskej stolici školsky radca. V Budapešti 1875. Vlastnosc kráľ.-uh. štátu.
Čít. V. = Čítanka pre V. a VI. trídu ludoškol... (Dľa Jána Gášpára z maď.) do šarišského nárečia preložil Adolf *Urbán*. Budapešť, 1876. Vlastnosc uher.-kraľ. deržavi.
Dluh. /C. = Dluhé na Ciroche 202. a 203. §. Aj z voľného rozhovoru s rozprávačom.
Dobr. = Dobrá 187.—189. §§-y.
Gab. = Gaboltov 159. §.
Gan. = Ganovce 115. §.
Geč. = Geča 174. a 175. §.
Gerl. = Gerlachov v Sp. 219. §. Aj z látky, ktorú podal dr *Rudzikowski* v *Č. Lide*, X., 306.
Giralt. = Giraltovec 160. §. Okrem toho z voľného rozhovoru s pomenovaným v tomto §-e rozprávačom.
Hanšar. = Hanušovce v Šar. 161. §. Okrem toho z voľného rozhovoru s pomenovaným v tomto §-e 90-ročným rozprávačom.
Harh. = Harhov 122. §.
Harh. = Harihovce 120. a 121. §.

- = Hazletonské „Slov. Noviny“ v Amerike.
 = Historia Uherska ... (maď. napísal dr Aron Kiss). Na sariskij jazik
 slobodne preložil Stefan Lesskó, diplomaticčni professor pripravandii. Buda-
 pest 1883. Vlastnosc kr.-uher. štatu.
 = Hnilec 136. §.
 = Hnilčík 134. a 135. §.
 = Hrabušice 116. §.
 = Hranovnica 223. a 224. §.
 = Humenné 193. - 198. §§-y. Okrem toho z voľného rozhovoru s po-
 menovaným v týchto §§-och rozpravačom a s miestnym p. notárom Jo-
 zefom Gócsom.
 = Jablunov 123. §.
 = Novi domovi kalendar na običajni rok 1886. a 1887. V Prešove
 u Arpáda Kóscha.
 = Kapušany 156. §. Okrem toho z voľného rozhovoru s And. Maňkošom,
 9. júla r. 1904.
 = Kendzice 162. a 163. §. Okrem toho z voľného rozhovoru s pomeno-
 vaným v tých §§-och.
 = Kluknava 125. a 126. §. Okrem toho z voľného rozhovoru s pome-
 novaným v tých §§-och.
 Komar. = Komarovec Sobranské 208. §.
 Kor. = Koromla 213. a 214. §.
 Košk. = Koškovce 200. §.
 Kov. Pov. = Jánom Koračikom podané spišské povesti, a to: 1) „Nemožno
 každému vyhovieť“, SMS z 1898, 58—59. 2) „Traja bratia“, povest' z okolia
 Hrabušíc, Ščavníka a Viderníka, SMS z 1899, 85—91. 3) „Dva kmetrove“,
 SMS z 1901, 82—87. 4) „Zlatý kľúč“, Slov. Pohľ. z 1898, 684—689.
 Lem. = Lemešany 164. a 167. §.
 Let. = Letanovce. Iremsky (SMS z 1904, 48—52).
 Lub. = Lubotíňa 152.—154. §§-y
 Luč. = Lučky 210. §.
 Lučiv. = Lučivná 215. a 216. §.
 Malor. = Maloveska 166.—171. §§-y.
 Marg. = Margecany 128. —131. §§-y.
 Mark. = Markušovce 119. §.
 Minds. = Mindsent 173. §.
 Miš. Pies. = Štefan Mišik, Piesne Iudu slovenského. Soš. I. T. Sv. Martin 1898.
 Miš. Pov. = Štefan Mišik, Povesti slovenského Iudu vo Spiši, menovite v Da-
 nišovciach a v Odoríne. SMS 1896, 84—88, 159—175.
 Olc. = Olenava 127. §.
 Orel. = „Šľebodni Orel“, New York.
 Ostr. = Ostrov a Karčava 209. §.
 Pap. = Papin 201. §.
 Plar. = Plavnica 155. §.
 Podhr. = Podhradie Spišské 124. §. Okrem toho aj z voľného rozhovoru s po-
 menovaným v tom §-e.
 Rasl. = Raslavice Slovenské 157. §.

- Itep.* = Repaše Vysné 137. a 138. §.
Rozh. = Rozhanovce 179. §.
Seč. = Sečovce 185. §.
Sipl. = Siplak 178. §.
Smiž. = Smižany 118. §.
Sob. = Sobinov 150. a 151. §. Okrem toho z voľného rozhovoru s pomenovaným v tých §§-och rozprávačom.
Sobr. = Sobrance 204.—207. §§-y.
Srn. = Ondrej Srnka v prípovedke „Či se hnevace“ (Slov. Pov. 279—282.).
Straš. = „Strašek v Lubovní“. Spravedliva historija zo starich časoh špišskih. Napisal K. Mixath. Podava vo vihodno-slov. reči Rev. Francis C. Denes, pleban newyorski. Tlač „Šlebodneho Orla“, New York.
Straž. = Stražské 192. §.
Strop. = Stropkovo 199. §.
Šac. = Šaca 176. a 177. §.
Šarv. = Šariš Veľký 139.—147. §§-y. Okrem toho z voľného rozhovoru s rozprávačom Jánom Kaščákom.
Ščav. = Ščavnik v Šp. Z rozhovoru s Jánom Iohmanom a Pavlom Doľakom 20. aug. r. 1904.
Šebn. = Šebes Nižný. Z rozhovoru so Štefanom Sakalským.
Šir. = Široké 149. §. Tiež z voľného rozhovoru s rozprávačom.
Štv. = Štvartek 117. §.
Šuň. = Šuňava Nižná. Z voľného rozhovoru s Bětou Gondašovou.
Taš. = Tašola 211. §.
Treb. = Trebišov 184. §.
Ud. = Udavské 199. §. Tiež z voľného rozhovoru s rozprávačkou. Podobne z rozličných neuvěřených mnou pesničiek, ktoré mi prednášala. Okrem toho z rozhovoru s Haňou Šnurikovou, v Udavskom 18. júla r. 1898.
Vik. = Vikartovce 220. a 221. §§-y.
Vran. = Vranov 186. §.
Žir. = Žirovce 180.—183. §§-y.

Jestli uvodím zo spisov alebo z časopisov hore nespomenutých, uvodím patričný spis po každom raz. Po prvý raz plným titulom.

Pri ktorom slove alebo výraze niet udaného zriedla, slovo alebo výraz zapísal som na ulici od neznámej osoby, ale som sa dodatočne prezvedal, či je zápis opodstatnený. Takých zápisov som mal hojne, ale sa umenšily, lebo som ich uničoval v tom pomere, v akom sa množily osnovy a slovníkové zápisy od osôb, ktoré som pre svoje jazykovedecké ciele nárokom vyhľadával.

240. §. Svojskosti východoslovenského nárečia sú nasledujúce:

.1, spojka, nem. und, maď. és; bežná popri spojke *i*, v. túto.

Abi, spojka; bežnejšia *žebi*, v. túto.

Abramovce, do *-mavec*, Obec Abramovce, Ábrahámfalva, v levoč. okr., spojená s Pikovcami.

Abranoúce, do *-novec*, ů *-noúci*. Obec Abranovce, Ábrány v ntor. okr.

Abranovce, do *-novec*. Obec Abramovce, Ábrahámfalva, v sekč. okr.

Adidoúce, do *-dovec*, u *-doúci* (+ *-doú-coch*); u Hn. Agidovce, u Nied. Adzidovce. Obec Adidovce, Agyidóc, v hum. okr.

Aha, medzisl. „Mi povjeme *aha* a in-dze *lala*“, Ščav. „Dze moja varta? Aha, tu ší“, Sobr.

Ahejže. „Tvoj velblud ahejže je jedno-oki“, Čit. V, 27.

Aj + *aji*, spojka nem. auch, maď. is; bežná popri spojke *i*, v. túto. Táto spojka je slúčená zo spojok *a* + *i* (v. této), to sa dosiaľ zreteľne dá vybadať, hlavne z veršov, ale aj v obecnej vrave: „Pokaľ ja še neoženiu, bülo mi po voľi, nepú-tali dzeci chleba, ani ženu soli; ceper mi še už oženiü už po mojej voľi, už pú-taju dzeci chleba *aji* žena soli“ Dluh : C. „Oklamal tebe, ... *aji* mñe oklamal“, Žir. „Ñebojim še, bo ja birujem za šejs' chlo-poch: muj gver za dva, *aji* ja za dva, *aji* muj pes za dva“, Ostr. V týchto príkla-doch jasne sa vyráza význam obidvoch spojok (*a* + *i*), ale vo väčšine príkladov odzýva sa už len význam spojky *i*: „Po-šli do komori, *aji* (= *i*) to dzivče“, Plav. „Vun jej napísať nazad, že *aji* (= *i*) vun ju hľeda“, Komar. Popri forme *aji* častá je aj obdrotá forma *aj*. — Zdá sa, že sem patrí „*ajaj*“ = áno, ktoré z Letanoviec uvodí Iremsky.

Akuratni, príd., práve taký. „Husare i pre Palka takeho akuradneho koňa dovedli, jak i oñi mali“, Gab. Miesto neho je bežné: taki isti, takisti. Odvedené je z príslovky *akurat* („na znak, že akurat z tej karčmi“ Gab.), ktorá je bežná popri príslovkách *prave*, *pitñe*, v. této.

Slovenská reč.

Ala, krstné meno v Hum., Elisabetha. *Alarum* popri *alarm*, voj.-nem. „Dala zatrubic *alarum* na vojsko“, Šir.

Alč, -a, maď. ács; hlavne od hranice maďarskej. Na Spiši: *Cimerman*, Kluk.

Ambrela, ž., dáždnik. Šarv. aj inde.

Ambrelka, ž., slnečník. Šarv. aj inde.

Amen s tvrdým *n* na konci. „Už mu je amen“, Smiž. „Oddavala ja še na marme kratki čas, veram tak dumala, že budu dzeñku zaš, ... a ja še oddala až na veki amen, jak bi do Dunaju trucil č'žaki kameň“, Ud.

-an. Touto príponou tvoria sa mená obyvateľov od mien obcí. 1) Od podstatných mien: Strážan, Popradžan, Kubášan, Hranovníčan atp. Ščav. 2) Od prídavných: Šariščan, Gemerčan, Liptovčan atp. Ken. Ale takéto tvorenie je nie v obyčaji; miesto Hrabkovčan, Fričovčan atď. povie sa len takto: člo-vek z Hrabkova, človek z Fričovec atp. Zväčšu ani prídavných netvorí od mien obcí, t. j. nepovedia: kravy alebo deti hrabkovské, fričovské, ale len: kravy alebo deti z Hrabkova z Fričovec atp.

Angel, *Archandel*, z cirk. reči; *angel* je výnimočné. „Že po ñeho pridü pejmi andele“, Kluk. „Dum ñe kojsel, človek ñe añdel. Medeš (ČMS 1933, 85). Medeš = Megeš. „Ani Michal archandel ho ñemohoľ uťapic“, Harih. „Angel pri ñej stoji“, Smiž. (Miš. Pies. 83.). — *Andel* u katol. — U luteránov: *anjel*: „On sa nazdať, že to ho už *anjele* volaju na nebo“, Gerl.

Andrašoúce, do *-šovec*, ů *-šoúcoch*; Rusi vyslovujú *Andrašoüü*. Ruská obec Andrašovce v Ung., Andrasóc v ungv. okr.

Andrašovce, do *-šovec*, v *-šovcoch*. (U Nied. aj *Andrášovec*.) Obec Andrašovce v Šar., Andrásvágás, v okr. šir.

Andrejova, do *-ovej*. — Ruská obec Andrejová, m. Andrejova, v sekč. okr.

Antalek, -lka, malý súdoček. „Antalek, to mala bečička“, Šarv. „Antalek, súdok, bočulka, antalek piva“, Let. „Do-mu še kmotri sbiraju, bo už paľenki ñe-

maju; ešči im kmoter šlubuje, že im antalek daruje“, Smiž. (Miš. Pies. 87.).

Antaloŕce, -lovec, r. Antaluŕcŕi, -lovec. Ruská obec Antalovce, Antalóc, v ungv. okr.

Apa, -i, bežné popri všeobecnom ocec. „Ja še pitata api, dze Jančo, apa ňehutori nič“, Seč. „Apko naš lubi“, Straž.

Araŕidka, do -i, na Araŕidce: „Zlata Idka“, Hnatiukov názov je vymyslený. Obec Aranidka, Aranyidka, v koš. okr.

Ardzavi, príď, hrdzavý. „Jednu ardzavu šablu“, v Daniš. a v Odor. (ČMS 1896, 88). „Je ardzovej barvi“, Čit. V, 261. Má byť istotne ardzavej’.

Ava, hľa. Ud.

Až, spojka, že. „Vidziš, židoňko, až’ žid ňelaži“, Pap. „Povedaň, až ju žje“, Ud.

Baba, -i. Má dva významy: 1) žena. „Baba i žena šitko jedno“, Šarv. „Višla jedna baba z kripti“, Sobr. „Ked idu babi z Prešova a mi pri draže okopujeme bandurki a vidzime jich, ta povime: Keľo tam idze baboch. A ked hoc ľem jeden bľop medzi ňima idze, ta povime: Keľo tam idze ľudzi!“ Šarv. — Toto sú príklady pre význam ženskej vöbec. Dokladám, že *baba*, ako v inej slovenskej reči *žena*, znamená aj manželku. Aj v uhorskej poľštine: „Jaňicek vzoľ sobje princeznu za babe“, Slov. ves (tu, 456). 2) porodnica. „Baba je, chtora hodzi ku ženom, co su v čeži, a lapu dzeci“, Šarv.

Babička, -i. „Ja calkem, habičko, ňebula“, Kap. Znamená, zdá sa, starú matku.

Babje, do Babjeho. Obec Babie, Bábfalu, v topľ. okr.

Babiňec, -nea, vchod do kostola. „Idz do kosceľa, tam jest trunna v babinu“, Plav.

Balka, -i, nákovia i nákovka. „U tej šmikňi bulo štiridvacec tovarišou kolo jednej balki“, Bež. „Kosa še klepe zoz mlatkem na bakki“, Šarv.

Baboňstvo, -a, čarodejníctvo. „Mal pri sebe v kešeňi korbáč pririchtovani, co budze z ňim baboňstvo vihaňac“, Bard.

Babščo, -a. „Tota babščo teraz zaš na Dargove biva“, Straš. 26. Významom patrí pod *baba* 1).

Bača, -i. „Na košaru maju juhaši koľibu, perši medzi ňima voľa še bača“, Kluk.

Bačic, badať, pozorovať. Hlavne s predponami. Najčastejšie je *sbačic*, v. ho.

Bučic še, páčil sa. „Naj še bači, naj sebe ho odo mňe odberu“, Seč.

Bačik, -ika, z maď. bácsi = strýc. „Pital še jich bačik“, Žir. Je rozšírené.

Bačava, -i. Ruská obec Bačava, m. Bacava, v ungv. okr.

Bačka, -i, nádoba sudovej podoby. „Vimetľa ostatňu mučku z bački“, Žir. „Minarka ju do bački šturita a vičiscita ju od blata“, Hansar. Sr. *bečka, bočka.*

Bačkouň, do -kova, u -kova. Obec Bačkov, Bacsó, v seč. okr.

Bačkovik, do -ika, v -iku. Obec Bačkovik, Bátyok, vo fiz. okr.

Bádogovi, blachový. „S paru skrutkami drutu, dajednu bádogovu prikrivku... pušča ho do šveta“, Čit. V, 216. Vedľa maď. výrazu aj nem. výraz: „Z kutého železa zhotovuju pomocu valkoch tak bilu jak čarnu blachu“, tamže 437.

Badvana, -i, vaňa na kúpanie, Badwanne. „Žala jednu badvanu, tote falati z ňeho poumivala“, Šir. „Rodvanka, v tim še rajbju šmati, je dluha a ma dva uha“, Šarv.

Baj, -u, z maď. baj. Často ho počuť po hranici slovensko-maďarskej: „Či ňemali dajaki baj“, Barc. Inde sa vyslovujú takto: „Barz na ňu žľe išto“, Kap. „Jak budze na tebe žľe“, Smiž. „Vedzeli, že je žľe na Janka“, Smiž.

Bajerovce, -orec. Ruská obec Bajerovce, Bajorvágás, vtor. okr.

Bajeruv, -rova, dla Hn. Bajirovce, dla Nied. Bajerov + Bajorov. Obec Bajerov, m. Bajor, šir. okr.

Bajuzi, nie *bajusi*. Takto vyslovujú len tí, ktorí vedia po maďarsky. „Bajuzami skrucel“, Bert. „Lem sebe bajuzi pouciral“, Bert. „Pomada na bajuzi“, Lučiv.

Bakša, -i, takto aj u Hnatiuka, u Nied. chybne „Kokšov“. Obec Bakša, m. Koksó-baksa, koš. okr. Na bližšie označenie som počul: *Bakša pri Kokšove*, ale je tento výraz nie bežný.

Balbir + *balvir*, -a, holič. „Zaľi ho doraz do balbira, šumne ho ostrihali“, Sobr. „O pul noci prihešli *balvira*... žebi mu žilu rubal“, Straš. 13. V. *barvil*.

Balamucic. „Cože mi balamucíš noc“, Gab.

Baldovce, -orec, *Baldovčan*, *baldovsk'e* dzeci. Obec Baldovce, Baldóc, sp.-podhr. okr. Slovenské meno kúpeľa (Baldóc-fürdő): *Bužňa*.

Balovac zoz čim, zaobchodiť. „Najpevnejši je spuseb se naucic zoz trokarom balovac“, Kal. 1887, 75.

Balpotok, -toka. Obec Balpotok, Balpataka, sekč. okr.

Balta, -i, bežné popri *šekera*. „Užau baltu a pošou iz domu“, Taš.

Baňa, -i. „Baňa jest, dze se kameňe lamu; jest i baňa na sul i na rudu. V baňi su lem kameňe, skali u nas nepoznate, aňi v hurach. V baňi nabiju do kameňa dziru a tak ho rozstreľa“, Šarv. „Robotník v baňi to *baňas*“, Šarv. Porovnaj: „Mamo moja, sce me *havjar*: *havjarova bana* je ne požehnana“, Hnilec (Miš. Pies. 16.). Prijali tedy výrazy i od Maďarov i od Nemcov. Domáceho slova „baník“ neužívajú.

Baňa, -i. Obec Baňa v Šar., Sóbánya, šir. okr.

Baňas, v. *Baňa*.

Bancik, z dreva, pri krosnách. Šarv. Pravdepodobne z nem. Band, z neho bezprostredne *bant* a z tohoto *bancik*. Sr. „Zašpivali kohuci na visokim bance“, Smiž. (Miš. Pies. 90.). Tiež: „Huší a kački ňeviskoča na banti, jak kuri a pulki“, Čit. III, 14.

Bandurki, -durok, Treb., pomn., zemiaky. „Bandurki škrobac. Bandurki se jedza i zo šupu, ked se upeču; varene se olupja. Bandurki lupic. Lem surove bandurki se škrobaju“. Šarv. O *bandurňiku*, *bandurčeňiku* napísal *Pospech* v ČMS z 1898 na str. 87.: „Nalešniky“ = bandurky surové „počuchajú na tarle“, do toho nasypú múky, to sa spolu smieša, na „špahret“ položí a „se upeče“. Keď uvarené bandurky sa na ten istý spôsob pripravia, vtedy taký osúch menuje sa „bandurňik“, „bandurčeňik“. — V Spiši miesto „bandurók“ povedia: „grule“, v. této.

Bandžur, -a, hĺbočina v potoku. „Prud je, dze je voda mala, rozšírená po kameňoch, a bistro idze; bandžur (abo žomp) je hĺboka voda, chtora se z prudu zľiva“, Šarv. „Prišla ku jednej vodze, ňe barz veľkej, z chtorej vodi prudzik išol do bandžurika“, Šarv. „Voda vimila bandžur“, Šarv.

Baník, -ika. „Na tri palce hrube pečivo a v ňim kapusta, šľiuki itd.“ Hum.

Baňka, -i. Nádoba na pálenku i na vodu, baňatá s úzkym hrdlom, vo Zv. Lupči a v okolí menujú ju „halbicou“. Rozšírený názov. „Baňka, dutá nádoba = gulač, krpka“, Daniš. a Odor. (Miš. SMS z 1896, 165.).

Banoňce, -novec, u -noňci, *banoňski* šľevok. Obec Banovce, Bánóc, mich. okr.

Baňske, do -skoho, u -skim. Obec Baňské, Bánszka, vran. okr.

Bant, v. *Bancik*.

Baraňince, do -ňinec, v -ňincech, po rusky: Baranincü. Ruská obec Baranince, Baranya, ungv. okr.

Barca, -i. Obec Barca, m. Bárca, koš. okr.

Barco, -a, bilnica. „Na vahe su dva barca, koň caha za barco“, Ščav. „Barcuško viší na vahe. Štrangi se zakapčuju na barcuško“, Kluk.

Bardior, -a. Mesto Bardijov.

Bardo, brdo.

Baršoň, -u. „Dam ci z baršoňu drahu vibic“, Lem.

Bart. „Už bart naostreni“, Ostr.

Bartošovce, -šovce. Obec Bartošovce, Bartošalu v sekč. okr.

Barz = veľmi, *barzej* = väčšmi. Všeobecne užívané.

Barviľ, -a, holič. „Doraz daľ zavolac barvila“, Daniš. a Odor. (Miš. SMS 1896, 163.). V. *balbir*.

Basamun, -a. „Ten znak, chtori zostaťe na cele po pruce abo po palici, ked z nima uderi“, Šarv. „Pale ruki same mechure a živina, herbet holi basamun od prutoch“, Orel.

Basi, -och, pomn. „Basi su veľike hušle“, Šarv. „*Basista* (nezname „brugoš“) preto še tak vola, že na basoch hra“, Šarv.

Basovac, hrešit. „Tak mocno zli bul, že až basoval“, Šarv. „Basom ci o . . . , m . . . , zmoka“, Let. Z počiatočného slovesa, ktorým sa počína známé hrešenie maďarské.

Baša, -i. „Bo ju pital tureckeho baši sin za ženu“, Šarv. Nikdy nie *puša*.

Baška, do -ški, v -šce, u Nied. Baškov. Obec Baška, m. Baska, koš. okr.

Baškojce, -ovec, u -kojci. Obec Baškovec v Ung., Baskóc, sobr. okr.

Baškojce, -kovec, u -ojci. Obec Baškovec v Zempl., Baskóc, hum. okr.

Batizovce, do -zovec, v -zovcach, *Batizorjan*, *batizovski*. Obec Batizovce, Batizofalu, spiš.-sob. okr.

Bat-oh + *bat-uh*, -oha, bič. „*Batuh* jest na koňe, *puha* na kravi“, Šarv. „Batuch, s batohom luskac“, Hum. „Na koncu pukne batoch“, Čit. V., 31.

Baň hnuc. „Na stredok do tej mlaki ho baňchli“, Kluk. — Porov.: „Vzúť te džvjire i *boňch* doľu na zbujňikov“, Kríž. ves, tu, 457.

Bavic še, 1) Hrať sa. „Hanička šila a blapec še bavel kolo nej“, Šarv. „Jak maľa hiže popratano, tak šedla sebe a baviťa še“, Harh. „Jej zohabili štvrtku peracenkoch na baveňe“, Harh. „Jak še

baveľi na karti, dal dabľovi husar pohar vitrioleju“, Žir. „Ta še na karti sam baviťu“, Sobr. — 2) *Meškať*. „Minar s minarku dlhuo še nebaviťi na vešelu“, Šarv.

Bavisko, -a, hračka. „Kasperek, htori meňše dzeci o žim uderi a baviska jim odbere“, Straš. 3.

Bavoli + *bavolski*, prid., z byvola. „Dal čisar šidzem bavoľe skuri zošic“, Hum. „Bavolske mliko“, Čit. V., 382.

Bdzinuv, do -nova, v -nove, *Bdzinovčan*, *bdzinovski*. (U Hnat. Bzenov, u Nied. Bzinov a Bzenov.) Obec Bdzinov, Berzenke, šir. okr.

Bečka, -i, sud. „Bečka na vino“, Šarv. „Prišažni zaš višol na bečku dohuri“, Strop. Sr. *bačka*, *bočka*.

Bečulka, -i, súdoček. „Mam je jednu čarovnu bečulku v mojej pivňici“, Straš. 5. „Vžal živan bečulku medzi praznima bečkami“, Straš. 7.

Bednar, -a. „Bednar robi i zochtare, kravi dojic“, Šarv. „Bednar obruče struhal“, Gab. „Jak prišol bednar do bednarňi“, Gab.

Beharovce, do -rovec, v -rovci, *Beharovčan*, *beharovski*. Obec Beharovce, Beharóc, sp. -podhr. okr.

Becherov, do -rova. Ruská obec Becherov, Beheró, mak. okr.

Bela na Cirochi, do *Belej*. (U Hn. Ciroku Bela, u Nied. Cirocká Belá.) Obec Belá na Ciroche, Cirokábelá, snin. okr.

Bela Košická, do *Belej*, na *Belej*. Obec Košická Belá, Kassabéla, koš. okr.

Belavi, prid., modrý. „Toti belavi bandurki ja sebe upik“, Treb. „Dva vali postavu na suken belav u“, z „rusn.-slov.“ pesničky, Zpiew. Kollárove II., 38.

Belec (?). „Čuču beľej kolúšu ča, jak ti ušneš, ochab' u ča“, Ud.

Belejovce, -jovec, -jovcch. Ruská obec Belejovce, Beľejóc, mak. okr.

Beľiš, beľuš, -a; plnený koláč. „Tam belo m'esa, beľiša (+ langoša)“, Ud. „Beľuše, to kolače cenke, do nich še dava kapusta, kaša abo grule“, Kluk.

Belo, krstné meno. „Bulo mu meno

Belo“, Šarv. V tomto prípade poslovenčené z maď. *Béla*.

Belža, -i. (U Nied. Belša). Obec Belža, Hárombölzse, koš. okr.

Beňukouče, do -*kovec*, v -*koúci*. Obec Beňakovce, Benyék, koš. okr.

Beňecina, do -*ini*, na -*ine*. Ruská obec Benecina, Benetine, sobr. okr.

Benkouče, do -*kovec*, u -*koúci*. Obec Benkovce, Benkóc, vran. okr.

Bereciúec, -*ncá*. „Pre pletki zavarti sedzel v berecincu, a kľuč starosta dzeška zaroňel“, Straš. 13.

Bernatfala, -i. Obec Bernatfalva, Bernátfalva, koš. okr.

Bertotovec, do -*tovec*, v -*tovcach*, *bertotovski*. Obec Bertotovce, Bertót, šir. okr.

Besčad, a, Beskid. Hum.

Beseda, -i, reč; *besedorac*, *besedzic*, hovoriť; *besedľivi*, shovorčivý. Tého slová sú pôvodne majetkom poslovenčených Rusov; v podrečí zemplínsko-ungskom besedovanie má prevahu nad hutorením, toto sa v posledné časy veľmi šíri. „Čto totu moju besedu vipovi, ta po pas sívi kameň zостаňe“, Sobr. „Z nim nebesedoval“, Geč. V Papine a v Snine sa vraví len „besedzic“. „Budz shvarľivi, besedľivi“, Čit. V., 489. — Sr. *hutoric*, *hvaric*, *rečovac*.

Bester, do -*tera*, v -*teru*. (U Nied. Byster, Bystiar). Obec Bester, Beszter, koš. okr.

Betlanovce, do -*novec*, v -*novci*. Obec Betlanovce, Betlenfalu, novov. okr.

Bez predložka, cez. „Bez lea“, Gan. — V tomto smysle z pravidla sa uživa *prez*, v. toto.

Bezperak robic = huncútstvo robiť. Šarv.

Bežouče, do -*žovec*, u -*žoi ich*, príd. *bežouški*. Obec Bežovce, Bezó, ungv. okr.

Bic I, bit. „Žima me bila“, Sob. „Začal še tresc, jak kedbi ho strašna žimnica bila“, Kal. 1887, 59. — Krev začala mu z ustoch bic“, Kal. 1887, 59. — „Robotníci cehli biju, chtore še potim pala“, Šarv. — „Ňihda v živoce som nevidzel ešči, žebi dvojo ľudze tak mocno

jedno na druhého bili“, Straš. 38. —

„Ach, očička, šive očka, což tak na sen bijece?“ Smiž. (Miš. Pies. 80). — *Bic še*. „Ešči som maľučka, už še za mňe biju“, Mark. (Miš. Pies. 54.). „Kobula še bije a krava še beha“, Šarv., Kľuk.

Bic II, byť. Tento neurčitok je bežný v samosvojej reči východoslovenskej; v podrečí zemplínsko-ungskom je bežnejšia forma *buc*, v. toto. „Može to bic“, Šarv. „Mi nehodni bic ďalej o hladze“, Žir. „Ja bi tiž nemusel pri vas bic“, Gab. „Či him nemohol u vas za juhasa bic“, Lub. „Bul za vojaka abo bul vojak (ňe bul vojakom)“, Šarv. „Dzivka, chtora bula v noci pod šibeň, (ňe pod šibeňu)“, Šarv. „Princovi bulo na žeňeňu“, Šarv.

Bičak, nôž na zahýbanie, zahybák. V Rozhanovciach *bičak* = žabykláč. „Bičak maju lem Maďari“, Šarv. Kaščák. Dľa Kaščaka v Šarv. menujú žabykláč: *dreveniček*.

Bida, -i. 1) Bieda, núdza: „Ledvo s veľiku bidu som domu prišol“, Plav. „Jej tak z bjedi pomohli“, Hnil. 2) Zosobnená bieda: „Ja nepujdzem, bo v noci povodz buľa, chto zna, jaka bida tam prišla“, Hanšar. Obrazne: „Bida me našla“, Hum. Porov.: „Prišol do chůži a vera *bjida* šidiťa za pecom a ša obuvaňa“, Rep. Niž., tu, 460. — 3) Vulva: „Za bidu ju ulapil“.

Bidkac = bedákaf. „Preco ti tak plaček, preco ti tak bidkaš Bohu?“ Straž.

Bidlo, -a. „Dobre bidlo rohi ma“, Čit. V., 494.

Bidni, príd. núdzny, chudobný. V tomto poslednom smysle hlavne v podr. z.-ungskom. Por. *chudobni*. Bidni človek, aj: chudák! (S pošutovaním.)

Bidoňce, do -*ovec*, v -*oušoch*. Obec Bidovce, Bód, fiz. okr.

Bidni (?). „Kamaraca, na bidznom mana z ňeba Ieci“, Gab. — Akiste z maď. bizony.

Bijacovce, do -*ovec*, v -*ovci*, *Bijacovčan*, *bijacovski*. Obec Bijacovce, Mindszent, sp.-podhr. okr.

Bijak, v. cepi.

Bik, -a. „Bik je ročňak vimiškovaní“, Jabl. Pripomni: „Volal „na biču, na... tak Mudroch ohlásil še beé“, Šarv.

Bili, príf. biely. „Spal do bieleho rana“, Lub. Na Spiši sú bežné širšie tvary: „Bjelu jak sneh“, Hnilč. „Kandžeraste vlasi víka jej prez bjelučke pleca“, Kov. Pov.

Bilič, bieliť. „Prave bieleli školu s vapnom“, Šebn.

Bilizna, -i. „Bilizna še perše virajbe a tak še vipere, potom še zakrochmali a tak še vimangluje a vibigluje“, Šarv. *Rajbac* = kničkať.

Biroš, -a. Ženatý, prírodninami platený sluha pri rožnom statku. „Išli kolo mňa trojmi biroši na štiroch voloch“, Šarv. Objavuje sa aj pôvodná forma maďarská: „Bireše počli hledac“, Mínds.

Biroň, -rova. Predstavený obce. Všeobecne užívaný výraz v podrečí zemplungskom. „Lesni kerul prišol do birova“, Hum. „Biroň dal valal svolac“, Hum. Počut aj *richtar*, hlavne pred Topľou.

Birovac, vládac. Veľmi rozšírené. „Koňe ňebirovali“, Barc. „Joho kobulka ňebirovala cahac“, Straž. „Birujem za šeja chloпоч“, Ostr.

Bisahi, nakladené vrece, ktoré sa prehadzuje cez chrbet koňovi. Hlavne u Rusnákov. Hum.

Bistra, -ej. Ruská obec Krajňanská Bystrá, Krajnóbisztra, mak. okr.

Bistre, do -oho, u -im. U Hn. Bistra, u Nied. Bystrá; počut už i této tvary. Ruská obec Stropk. Bystré, Sztropkóbisztra, stropk. okr.

Bistre, -eho, -im. U Hn. Bistre, u Nied. Bystré i Bystrá; v nom. počut už aj formu Bistra, ale v skloňovaní sa zachováva pôvodná forma. Obec Topl. Bystré, Tapolybisztra, topl. okr.

Bistrica, -i. V. šivka.

Bitanga, muž. „So ja tebe, bitango, kazala“, Bež. — Počut aj *bitang*, -a. Vok.: *bitangu!*

Bicni, z maď. bő. 1) veľký (o obuve

alebo o šatách): „Obuv je cesni abo bivni“, Šarv. „Ked je obuv bivni, zrobja še na ňim rance abo holem jeden raňec“, Šarv. 2) hojný. „Bivno višnurovane šati“, Čit. V., 163.

Bizovac. „Ja bizujem“, Šebn. „Že je pre kraľounu tovar a ňebizuje ho na inaša“, Sobr. Z maď. biz-ik, dôverovať, sveriť.

Bizatorac. „Sluha ho bizatoval, žebi še nič ňestalar“, Bert.

Biztovni, príf., „Biztovni abo pevni, to je jedno“, Šarv. Z maď. biztos, istý.

Bjela, -ej. Pol. Bjała, Bjelon, bjelski dla výslovnosti maloslavkovskej. Poľské mesto Spiš. Belá, Szepesbéla.

Bjela Nova, -ej. Pol. Novo Bjała, Bjilon, za Bjałum sum Tatri, dla výslovnosti v Krížovej vsi. „Novobjalcon“ v Niž. Ružbachách. — Poľská obec Nová Belá, Újbéla, starov. okr. vo Spiši.

Bjela, do *Bjelej*, u *Bjelej*. Ruská obec Zlb. Belá, Izbugyabéla, prilitčená k Valentovciam, v hum. okr.

Blaňar, -a. „Blaňar je, chto noši eklo a oblaki robi s valala na valal“, Šebn.

Blancar. „Kulaga čerkaca, a totu straši a plaši pastirj statki, žebi ucekali. Na kulage jest štiri železne blancare na konce, ta te čerkaju“, Kluk. „Z jeho dvora... dva šumne koňe s bliščacima blancarami vihadzali“, Orel V., 47.

Blandzie (?). „Co blandzeš telo do šveta“, Hum. — Pol. błędzić = blúdiť.

Blavac dla Iremského v Let. = vracať, v. SMS 1904, 50.

Blažov, -a. Ruská obec Blažov, Balázsvágás, vtor. okr.

Blich. „(Šeno) kedz je ňe suche, ta ho rozcahneme na blich, žebi še sušilo lepši“, Dobr.

Bluc, pluť. „Bluc še u nas hutori, ňe bluvac“, Šarv.

Bludem isc. „Un ňeznal totu drahu, zkadi prišol a dze ma isc. Ta lem išol bludem“, Gab.

Blukac še, túlat sa. „Piance še po Iesoch abo bluka“, Šarv. „Blukal še a

priblúkal še až do šarišského zamku“, Šarv. „On še blúkal po Ieše, bo buľ šepi“, Olc. Dľa Iremského v Let.: bľukac, v. SMS 1904, 51. — Pol. bľakać się i bľekać się.

Bobaľki. „Na hodi še peču bobalĳi a jedza še s tľučenim makem“, Šarv. — Opekance.

Boca. „Na, boca, na!“ tak su privoláva krave v Šaci.

Bocan, -a. „Bocan abo goľa, to je jedno“, Šarv. „Bocan ma ešči i tote mena: bohďal, čáp, góľa“. Čit. III., 11. — Čitateľ nesmie rozumieť, že sa to poľahuje na východnú slovenčinu.

Bočar, -a. Obec Bočar, Bočársď, koš. okr.

Bočka, -i, sud. „Špadla s pojda bočka a űet takeho bednara, co bi ju pobil“, Podhr. „Položili ju spat do bočki od kolimaži“, Hran. Sr. bačka, bečka.

Bočĳac, hlavne v podreči zemplungskom: „Pastiroň Jančo našo dziuče bočĳal“, Seč. „Oblapila a pobočĳala ho“, Šobr. V samosvojej reči prevažuje: bošĳac, božĳac. „Ho pobošĳala“, Hrah. „Krašňe ho pobožĳala“, Šarv. „Ju oblapil a pobožĳal“, Rasl. — Aj v uh. rus.: „Ho krašňe pobožĳana“, Rep. Niž. (tu, 461).

Bočĳor, -a, pomn. *bočĳori*, krpce. „Bočĳori v našej reči; krpce űezname“, Šarv. Už toti bočĳori popredziral“, Ban. „Choč' bi šedzem pari železnich bočĳoroch podraň“, Bež. „Bočĳori na nohi“, Barc. „Stari bočĳor, novi remeň, až naveki vekom amen“, Sipl. — V Daniš. a v Odor, dľa Mišĳka (SMS 1895, 166.): bočĳkore, keľo podre“.

Bočĳnik, -a. „Bočĳniki su remenne, ku nim še zakapčĳaju štrangi, a štrangi še zakapčĳaju na barcuško“, Kľuk. — Sr. *barco*.

Bodac, klaľ. „Bujak boda rohama“, Let. Iremsky.

Bodaj. 1) „Bodaj ce Buch skaral“, Lub. — 2) Býva prvou čiastkou zámen na mieste hoc, hoci: Bodajehto = hoci-

kto; bodajehtori = hociĳtorĳ; bodajĳi = hociĳĳi. — 3) „To bodaj maju zapisane!“ Dľa Šteľka v Batizovciach: To sotra majú zapisané? Inde som ho nepočul v tomto význame.

Bodolak, -a. Obec Bodolak, Bodonlaka, vtr. okr.

Bodrudžal, -u. Ruská obec Bodrudžal, Bodruzsľal. mak okr.

Bodranka, -i, v. *badvana*.

Bohatűec. „Preco to, že z paľenĳi židzi bohatűeju a šedľaci hudobűeju“, Šarv.

Bohdanoűce, do -ovec, ű -oűci. (U Nied. aj Bogdanovce.) Obec Bohdanovce, Bogďány, ntor. okr.

Bochňik, -a. „Ĳed rectorĳka treci bochňik na stol priňesľa, poznamenala ho najsamperĳi križom, potim ho načala u *skrojek* (= odkrojený bochňĳk) dolu skurĳu na stol položila“, Ĳan. Kov. SMS 1901, 84.

Bojĳar, -a, z maľ. „Bojĳar pri majirňikovi (v. toto!) kravi paše“, Šarv.

Bok, -u. 1) „Virubal dobri čatľou a koňe po boku“, Barc. — 2) „Pivňicu maľi pod bokem“, Ĳab. — 3) „Na boku (= po strane!) boľi mlaki, dze kačĳi plavali“, Šobr. — 4) „Dala mu ten bok slaňini“, Šac.

Bokanĳe, *boganĳe*. „Či mu bokanĳe űepopravi“, Dľuh. C. „Boganĳe obuval, remenĳi zapľetal“, Smiž. (Miš. Pies. 91.).

Bokolou, -ova, pľosĳý súdoček. „Bokolou vina“, Bež.

Bokša, -i. Ruská obec Bokša, m. Boksa, stropĳ. okr.

Bolarou, -ova. (Obec Boľarov, Bolyár, ntor. okr.)

Bologď, do -gďa, v -gďze. (U Nied. Bolog). Obec Bologď, m Bologď, fiz. okr.

Bombuľeĳka. „Išlo dzjevčatĳo hore lučĳkami, malo fartušček s bombuľeĳkami“, Smiž. (Miš. Pies., 88.).

Bonĳoűce, do -ovec, u -oűcoch. (U Nied. Bunkovce.) Obec Bunkovce, Bunkóc, sobr. okr.

Bora, -i, Barbara. „Tej služĳe buľo

meno Bora“, Kluk. *Boriša*. „Borišo, povjedz mi“, Kluk.

Boroň, do *-ova*, u *-ove*. Ruská obec Borov, Borró, hum. okr.

Borsukj, *-ka*. „Borsukj ma take nožki jak medzvedz, vikarmi še až na 40 i 50 funtoch a žije v zemi v dízroch“, Kluk.

Bortak, *-a*, sprosták. Lub., Let., Daniš. a Odor. (Miš. SMS 1896, 173.).

Bošćice, do *-šćic*, u *-šćici*. (U Nied. Bošnica.) Obec Božčice, Bosnyica, seč. okr.

Bosorka, *-i*. „Zavolal totu bosorku (abo jendzibabu“, Sob. „Žebi nežil z ňu, s taku bosorku“, Kap. „Bosorku ňemiloserdne obidvom psom ruceľi“, Šarv. „Žebi bosorku rozkopali a po calim švece rozrucali“, Šac.

Bosorstvo, *-a*. „Že to ňe je žadne bosorstvo“, Čit. IV., 94.

Brabeňak, mravec. „Su aj take chrobaci, jak pčoli a brabeňaki, chtore svojo nove pokoleňe s veľku starosťu až do upelneho zrostu chovaju“, Čit. IV., 120. Vidz aj *brahuňec*, *bramce*.

Bracik, *-a*, *bracišek*, *-ška*. Zdrobnelé formy z „brat“. „Bracik jej ňedať pic“, Lem. „Bracišku, ňenoš vecej toto dzecko gu mňe“, Sob. „Bracišku, dze si še ti tu vžat“, Smiž.

Bracuce, do *-ovec*, u *-ouci*. Hn.: Brecejovce, Nied.: Bracovce a Braciovce. Obec Bracovce, Berettó, mich. okr.

Bradavka, *-i*. „Bradavka je 1) kura dupa na ruki, 2) na žeňských peršoch, co dzecko bere do gembí“, Šarv.

Bradlo, *-a*. „Ked ňit pivňici, bandurki še kladu do bradla. Ale hudobni človik, co ma dzešec-petnac miški, visipe jich do doľini“, Šarv. -- Do „bradla“ kladú sa „bandurki“ vrstva na vrstvu a prikrjú sa hlinou.

Brahuňec, *-nea*. „Robotni ľud lem tak še hamžil po pošu jak brahunec“, Čit. IV., 90. -- V. *bramce*.

Brajtin, *-a*, v. *braldian*.

Braldian, *-a*, mladý zať. „Svojeho braldiana zochabiťa a pošla het s Jan-

kom“, Ole. „Še zaš do ňeho zaľubela, bo svojeho braldiana ňechcela“, Lub. „Jak braňta s braűdianom zaspali“, Daniš. a Odor. (Miš. SMS 1896, 146.). *Braldiana* menujú vo V. Šariši: *brajtin*.

Bralta, *-i*, nevesta. „Bralta stredušňeho brata ho doraz poznala“, Lub. „Išoť ku bralce“, Ole. „Keho vidzi, braňtu pri žľabe uvadzenu“, Daniš. a Odor. (Miš. SMS 1896, 173.).

Bramce, mravec. „Ten človek ňema pokoja, lem še tak hamží jak bramce“, Šarv. V. *brabeňak*, *bravenček*, *brahuňec*, *bramuška*.

Bramuška, *-i*, mravec. Šarv. V. *bramce*.

Brani, pomn. Brány pozostávajú z 5 váľkov drevených, priem, 36 alebo i meňej železných *zubov*, behúna a desiek, z Brezovice podal Posp., ČMS 1899, 8. — „*Braňik* je kľiňec z brani“, Kluk. „*Braňik* je kľiňec v braňe“, v Lučivnej i v Gerlachove, aj na iných miestach; „zub“ som zriedka počul. — Porov. „Každí mal zubi jak braniki“, Cepl.

Braňisko, *-a*, meno vrchu medzi Ši-rokým a Spiš. Podhradím, na hranici šariško-spišskej. „Skalisko Braňisko, porubana skala, cože tebe, draha, tak ode mňe braňa“, Smiž. (Miš. Pies. 75.).

Brat, *-a*, brat. „*Strični brat*“ = bratanec, Šarv. „*Bratňak* to sin od stričnich bratoch, vec v štvartim pokoleňu“, Šebn.

Bravenček, *-čeka*, mravenček. „Aňi muška, aňi bravenček tu ňedojdze“, Smiž. — Vidz: *bramce*.

Brecejouce, do *-jovec*, u *-jouci*. U Hn. Brecejovce, u Nied. Bretejovce a Braciovce. — Obec Brecejovce, Berettó, ntor. okr.

Brechac. „Dala take koľače tim psom, žebi ňebrechali“, Gan. „Pes zbrechať“, Bež. „Dva poradne bundaše jak vilci z dvora viskočili, s každej strani nas obrehovali“, Kal. 1887, 48. „Obidvoje sce še *pobrechali*“, Treb. Toto posledné: pohanili!

Brekoi, do -ova, u -ove. Obec Brekov, Barkó, hum. okr. — Posmievajú sa im, že „ulapili žabu rakušu a misľeli, že to bosorka, baľi še ju zabic, karmic ju nechceli, ta ju uvadzili na lanc a odpravdzili ju do Ungvara do svoho paňstva...“

Brendza i *brenza*, bryndza. Šarv.

Brestoi, do -ova, u -ove. Obec Brestov, Boroszló v ntor. okr.

Brestoi, do -ova, u -ove. Obec Brestov v hum. okr., Homonnabresztó.

Brestovik, -ika. Dla Hn. Berestov. Ruská obec Brestovik v hum. okr., Izbugyabresztó.

Brezoc, -a. Obec Brezov, Nyirjes, topl. okr.

Brezovica, -i. Obec Brezovica, Berzevice, vtor. okr.

Brezuvka, -i. Obec Brezuvka, m. Brezuvka, topl. okr.

Brežnica, -i. Obec Brežnica, Nagybresnyice, stropk. okr.

Brežnička, -i. (U Hn. Mula Bereznic.) Ruská obec Brežnička, Kisbresnyice, stropk. okr.

Brida, *bridota* = ošklivá ženská. „Idz do frasa, ti bridó“, Lub. „To bridota“, Šarv.

Bridki, príď., ošklivý. „Barz bridka bula, zubata, trombata“, Bež. „Tota od peršej ženi bula barz šumna, tota druha bula barz bridka“, Hnilč.

Bridoš, -a. „Bridoš z peršej klasi“, Daniš a Odor. (Miš. SMS 1896, 162.).

Bridzic, nečistiť vôbec. „Pobridzil šmuti“, Šarv. *Bridzic še*: „Suka i mačka še bridzi; ovca še hoži“, Kluk.

Brihale. „Ked še šturcuje se'erňisko, to še lem tak brihale poprevracaju“, Mark.

Brila, -i, tlapkastý kameň. „Po britoch chodzic. Pred koscil po britoch“, Giralt. „Še čudovaľi, že kameň buľ odvaleni od jich bivaňa, chtori kriľ dzvere, taka velika brila“, Olc. Z prvotného upotrebovania brily na zakrývanie otvorov prešiel názov aj na tlapkasté neka-

Slovenská reč.

mene: „Briľa pred pecom, zo skali, *abo zo železa*; briľu še založi pec“, Mark. — Nevieľm, či je bežné prirovnanie (v Straš. 8): „Mocni, velki hlop jak brila“.

Brinkar, cengať. „Čingalka brinka“, Šarv. „Organišta na skonaše dal brinkac“, Straš. 11. „Brinkaju hosci na kolnera“, Šebn.

Briteu, -tvi, britva. „Dal sebe spravic jednu baltu zo samej oceli, ostru jak briteu“, Straš. — Porov. „Na co jej tota britva“, (Slov. ves, tu 452).

Britvi, holiť, Hum. Bezpochyby preklad maď. borotvál.

Brizgnuc. „Lem se rozbrizgla voda“, Cepl.

Brod Krasni, do -odu *Kr-oho*. Ruská obec Krásny Brod, Krasznibród, hum. okr.

Brajic. S chlapcami brojiť, s chlapcami nie celkom slušné figľe robiť, z Let. Iremsky. „Na Jareho gazdi dvore dzeci broja“, Čit. V., 379.

Brud, -u, špina. „Ked maš na šace dajaki brud“. Čit. IV., 121. „Ti ho schovaš do teho *brudneho* mecha“, Čit. V., 37. „Brud“ a „brudni“ som počul aj sám, menovite mám ho zapísané z Šarv.

Brumblovac, drumblovať. „Lebo mi zahrajce, lebo mi brumbľujce“, Hnil. (Miš. Pies., 21.).

Brumčec, mrmľať. „Co mlinar pod nosom sebe brumčel“, Kov. (SMS 1898, 59.)

Brunda, i, čmela. „Brunda je obrosnuta a okruhľa a teľo tri raz jak pčola; v leše i po roľoch, po lukoch žije po dziroch“, Kluk.

Bruňic, bzučať. „Staňe še aľe, že medži blažňivima pčolkami jedna a druha vindze von a začne medzvedzovi okolo nosa bruňic“, Čit. V., 243.

Brušľik, -a. „Kušňir šije kožuchi, brušľiki“, Šebn.

Brušnica, do -i. Ruská obec Brusnica, Brusnyica, stropk. okr.

Brutovec, -ovce; u -ovci; -ovski, príď., -ovčan. — Obec Brutovec, Szepesszentlőrinc, ap.-podhr. okr.

Bubnar, -a, bubeník. „Bubnar mu za to podzekoval a na stranu staul“, Straš. 24. „Našol še jeden bubnar, chtori še volal Garas“, Hum.

Buc, byť. „Tam muša buc“, Treb. „Šak ja nemušim u njih buc“, Seč. „Co to ma buc“, Komar. „Čudovali še, co tam može buc“, Luč. — Porov. *bie* II. — V Hranovnici: „Ja musim už lem s tebu *buse*“, tu 44^a.

Buclovjani, -ovjan. Obec Bucloviany, Buclo, sekč. okr.

Bučori poma., nábytok chudobnej chyže. „Bučori, take strare bečki, šafarše na muku, feršlogi itd.“ Šarv. „Richtar s predstavenima začali hudobne bučori z hiži von vinašac“, Kal. 187, 53.

Budar, -a, záchod. Hanšar. Tu aj „reperat“.

Budinek, -nku, niečo vystaveného, tedy budova. „Cimerman kreše drevo na budinki“, Kluk. „Zapařli totu šopu a z řu i veej budinki pohoreři“, Barc. „Budinki še buduju“, Šarv.

Budkořice, -orec, u -řici. Obec Budkovec, Butka, mich. okr.

Budzigan. „Ma teki budzigan, eřči je na peje miře, a ked ho ruci, až ten da h ř'erěři na hiži“, Sipl. — Nikdy nie podsekáři.

Budzim'er, do -mira, u -meru. Obec Budzimir, Budamér, ntor. okr.

Bugřlovec, do -orec, v -orci; -ovřki, příd., -orčan, m. — Obec Bugřlovec, Güböřfalva, sp.-podhr. okr.

Buchnec, buchnúř. „Buhla do dzveroch“, Hrab. Porov. *buchta*.

Buchta, -i. „Taku mi buchtu dal, až u mře geglo“, Hum. „Tak še na nu rozhnevála, že ju dobre *vibuc'itala*“, Hnil.

Bujak, -a. „Bujak je ře vimiřkovani“, Jabl. „Ked cele řehecem chovac za bujaka, aře za vola, ta ho pri cicki davam virezac“, Kal. 1887, 73. Porov.: „Přiřua krava ku bujakovi, bujak jej z.řamati“, Rep. Niř. (tu, 461).

Bujakor, -a. Obec Bujakov, Buják, řir. okr.

Bujni, příd. „Bujni je — dobre rozrosceni“, Šarv.

Bukev, -kvi. „Na buku rořne bukev, je triuhlasta“, Kluk.

Bukovec, -ořca. — 1) Ruská obec Šar. Bukovec, Sárosbukóc, stropk. okr. — 2) Ruská obec Zemř. Bukovec, Zemřplénbukóc, stropk. okr. — 3) Slen. obec Bukovec v Ab., Bukóc, v koř. okr.

Buksa, -i. „Peřeži cali rok do buksi skladaju“, Šarv. — Nem. bűchse.

Bulčec, blbotaf. „Ked calu řtařku chceme viřac (razom!) a prevracime ju, řeje še jednim duřkom jak z řuri, aře bulři a pretarřnuto idze“, Čit. IV., 162.

Bundař, -a, valaský pes. „Dva poradne bundaře jak viři z dvora viskořiři“, Kal. 1887, 48. — Z mař.

Buřovice, do -řicie, v -řecici. (U Hn. Buřovice; u Nied. aj: Bujetice, Bujanovec). Obec Bunecice, Bunyřita, ntor. okr.

Burař, -u, muž. „Plane rořřini řeřijake“, Šarv. „Perři raz řetřeba ju okopac, lem od burařu očiscic“, Kal. 1887, 78. — *Burař*, -i, řen.: „Tatarku aře spraiřil perun tak na řarno jak ubeř, i bula teraz tam na pořu burař bez řivota“, Čit. IV., 42.

Buri, příd. „Bura ovea je taka, co ma buru řerac: aři bjeřu aři řarnu, lem taku popelistu“, Kluk. — „Buriři, tak volaju psoch buricři“, Kluk.

Burka, -i. „Na trecu noc zař přiřla burka (+ tuča, i vitor) a chcela ho prevracic“, Sobr.

Busovec, -orec. Po pol. Busovce, do Busovjec, busovřki, Busovjon. Nemecká obec Buřovcě, Busóc v keřm. okr.

Buti. „Buti su valasko čiřmi“, Šarv.

Butřice, práchniveř. „Zarno v řemi zbutřeje, ked je dľuho sucho“, Let.

Buzafalva, -i + *Buzafala*, -i; dľa Nied. Buzice. Obec Buzafalva, m. Bűzafalva v koř. okr.

Buřinka, -i; v *Buřince*. Obec Buřinka,

m. Buzinka v koš. okr. — Maď. názov má pohýnal, aby všestranne pátral po slenskej výslovnosti toho mena, a skutočne som ho počul aj takto vyslovovať: *Bužinka*. Podobá sa pravde, že je pôvodne v spojitosti s menom Buza-falva, a v tom prípade by sa malo písať v reči spisovnej: *Buzinka*. Hnatiuk ho píše takto. Niederle == *Bužinka* Rodinné meno *Buzinkay* je odvodené od maď. názvu; v tejto veci nepodáva tedy svetla, ale môže mať vliv na zistenie starobylosti foriem zo z.

Bužňa, božnica židovská. „Že už štyri roki ňebul u bužňi“, Hum. Neviem, či sem patrí aj názov kúpeľov v obci Baldovce: *Bužňa*, v. *Baldovce*.

Bzúina, -i, smrad z prdu. Hum.

Bžane, -oho. Podľa Hn. a Nied Bžani. — Obec Bzané, Bodzáš v stropk. okr.

Caboň, -ova Ruská obec Cabov, Cábóc v seč. okr.

Cadzic, poľ. *cadzić*. „Komara *cadzi* a muchu *prelkne*“, Čit. V., 491.

C.hac, fahať. „Ja už toto vidzel, ta me za tim ňecahŕne“, Šarv. — Má to nezaujíma!

Cahanovce, do -ovce, v -oücvch. Obec Cahanovce, Tihany v koš. okr.

Cali, príd, celý. „Cali rok“, Šarv. „Cali svet“, Gab. „Cali“, Harh. „Caľkom ňemobľi vinsc“, Ken. „Ta už me calkom vikupiš“, Šir. „Jak už calkom buľ grati podrete“, Jabl.

Cap, -a, cap. Jabl. — V Brezovici (v Šar) chodia na konci fašiangu s *capom*. Posp. ČMS 1900, 29.

Capak, v. *Capi*.

Capi, *cepi*, *copi*, -och, pomn. „Capami še mlaci“, Kap. Posp. z Brezovice uvodí: „Capy (cepy) Ich čiastky sú *bidleň*, ktorú v ruke drží, *capak*, čo sa s ním bije, kapice na *bidleň* i *capaku* sviažu sa spolu s *cvorku*“, ČMS 1899, 8. — „Cepi maju dve čiastki, vekša še vola *deržak* a menša *cepak*, a dze še spojuju do-

vedna: to su *kapice*“, Ščav. „S cepami še mlaci. Mala čiastka cepora je *bijak*, na *bijaku* mame *kapicu*, i na *deržaku* *kapicu*, tote še dovjedna spoja zoz *cvorku*“, Šarv. „Sprau ti nam z tobo *železa troji copi*“, Sobr. „Jak še toti *šejs'mi* dokonali, tak druhi *šejs'mi* ulapiľi *copi*“, Sobr.

Cebula, -i, cibula. Kluk.

Cec popri *čec*, *čec*, v. této. „Bo ľudske jaziki horše jako (nesprávne!) meče; porube, prošeče a krev ňepoceče“, Sbor. Mat. Sl. I., 27. „Kreň tak budze *cec*, jak *kedzbi* vola *zarezaü*“, Bež.

Cehla, -i, tehla. „Robota še zastavila na čas a *žadne* *cehli* še ňebili“, Orel.

Cele, -eca, tela. „Še vzal toto *cele* *ukradnuc*“, Šarv. „*Cele* *uvadzic*“, Šarv.

Cemni, príd., slepý. „Oňi jemu doraz dali *okuľare* *zrobic*, žebi ňebulo poznac, že je *cemni*“, Rasl.

Cepak, v. *Capi*.

Ceper, prisl., teraz. Bežné hlavne v podrečí z.-ungskom. „Ceper ja jak *kedzbi* jednu *chlebočku* s makom *povišival* na mŕne“, Bež. „Znaš ti, *čľeveče*, jak ja tebe *ceper* *zaplacu*“, Taš. „Ceper, *ceperka* *pojdu*“, Ud. V Udavskom som ho počul aj *priechodnou* formou z ruského: *tseper*. V Dluh. /C. a v Pap. tiež *ceper*, *ceperka*.

Cepľi, príd., teplý. „Cepľi še *povi*, ňe *topli*“, Šarv. „Dal mu *nahrjac* jednu *kadzu* *ceplej vodi*“, Šir.

Ceplica, -i, (*Cepľiljan*, -a). Obec *Ceplica*, *Szepesteplic* v sp.-sob. okr. — Počul som od *tamojších* *rodákov* aj takto hovoriť: do *Ceplic*, z čoho by sa *smelo* *zatváral*, že obec mala pôvodne meno *pomnožnej* formy: *Ceplice*. V *lokáli* počut *navcky* v *Cepľici*, ale vo *vých. slenskej* reči je to možný *lokál* aj od *pomn. formy*: *Ceplice*. O *takých* *lokáloch* v II. oddelení práce.

Cepľičani, do-čan, ň-čanoch (U Nied. aj *Tapľičany*!). Obec *Cepľičany*, *Tapľičany* v ntor. okr.

Ceplička, -i. (*Cepličan, -a*). Obec Ceplička, Teplička v novov. okr.

Cera, -i, zo spis. reči. „Mała dve ceri, pastorkiņu i svoju vlasnu“, Mark. „Mali jednu ceru“, Plav. — Ináče: *dzivka, dzjevka*.

Cerlica, -i, trhlíca. „Ušušene (konope) na cerlici trepu“, Čit. IV., 8.

Cernina, do *-ňini*, u *ňini*, u Nied. Černina. Obec Cernina, m. Cernina v hum. okr.

Cernini, -nin; dla Nied. Cernina a Černica. Obec Cerniny, m. Cernina v mak. okr.

Cerpežlivi, príd., trpezlivý. „Pita še ňecerpežlivo“, Šarv.

Cesni, príd., tesný -- núdzny. „Kedi cesni čas boū i von z toho Ňikdzevaroša višou het“, Bez.

Cesta, -i, len po Spiši; inde *draha*, v. toto. „Pošli vedno za cestu“, Jabl. Z Mark. a zo Ščav. mám zápisy: „U nas cesta, ňe draha“. Z Kluk.: „Hradska draba, orsucka draba, i po valale je draha; cesta je lem v polu, pomedzi rože, po tesoch“. Ale z Kluknavi mám aj takýto zápis: „*Das peje minut cesti*“, z čoho sa dá zatvárať, že je *draha* i v Kluknave novšieho pôvodu. „Prišli na križnu cestu“, Ceplič. „Cestovníci hvareli“, Ceplič. „Tote trome cestovníci“, Rep. — Aj v Niž Repasách: „Bjídnuj človek odcestovať“. — Je povšimnutia hodné v osnove zo Straž.: „Idze vun za *hradsku*“.

Cetrov, -a, tetrov, Kluk. „Hľuchaň, to druhí fajt teho vtaka“, Kluk.

Cežki, príd., ťažký. „Ňelajce, ňebice moju frajoročku, ňerobce cežki žal mojomu sardečku“, Šar. Zpiew. II., 90. „Hore ribki, hore, hore bistru vodu; cežke rozlučeňe mila moja s tebu“, Šar. Šb. Mat. Sl. I., 27. — „*Cežki*“ je prirodzená forma vo východnej slovenčine, ale užívajú v nej z pravidla počkú formu *čezki* („cičezki“), ktorú vyslovujú: *čezki* popri *čezki*, v. této.

Cibava, -i, (*Cibavan, -a*). Obec Cibava, Tiba v sobr. okr.

Cicac, ssať. „Dzecko ňemalo co *cicac*, bo jendžibabina dzivka ňemala ho čím dojčie“, Sob. „Te prašeta, co ju *cicali*“, Štv.

Cicek, v. pipka.

Cicka, -i, cecok. „Jedna perš ženskej še vola *cicka*“, Šarv. „Ked cele ňechcem chovac za ‚bujaka‘ (vidz toto), ale za vola, ta ho pri *cicki* davam *virezac*“, Kal. 1887, 73.

Cidrin-princezna, pôvodné meno vy-počutej prípoievky. Šir.

Cigan, -i. „Prišol *cigan*“, Malov.

Cigaňic. „Ked mi tak budzeš *cigaňic*, že ci ja ňič za viru ňedam“, Šarv.

Ciganoŭce, do *orec*, u *-oŭcoch*; r. Ciganoŭcŭ. Ruská obec Ciganovce, Cigá-nyoc v ung. okr.

Cigara, -i. „Nabral sebe z karčmi *cigaroch*“, Šir.

Cigaror, -a, Šarv. „Pital sebe vina, keŭo mu potrebnó, i *cigarovi*“, Žir.

Cigelka, -i, v *-i*. Ruská obec Cigelka, m. Cigelka v sekč. okr.

Cigla, do -i, v *-i*. Ruská obec Cigla, m. Cigla, mak. okr.

Cilingac, cengat. „Prave, co škoči-krak dobich, už na obid *cilingaŭi*“, Hum.

Cilovac, cielit. „Na ňeho s puškami *cilovali*“, Hum.

Cimbora, -i, maď. cimborá. Veľmi rozšírené v podreči z-ungskom.

Cintir, -a. „Žebi ju ňigdze do *cintira* ňepohovaŭi“, Bard. „Vžal teho trupa i odňis ho na *cintir*“, Šarv. „Pujdzeš na *cintir* a tam pujdzeš do *kripti*“, Hrab. „Idzem do *cintjira*, bol v *cintjiru*“, Kluk. „Do *cintjera* me ňechovajce“, Lem. „Z *cintera* pošli do jej burku“, Ban. — „Ti si bola na *cmitri*“, „Chodzila na *cmiter*“, Bat.

Cirker, -kvi Gen. nikdy nie na *-s!*

Cirňak, -a, trňovec. „Či mam teraz zrubac *cirňaki*“, Čit. IV., 183.

Cirnie, -a, trnie. „Už toti bočkori po-predziral. Doraz to zbačil, bo mu už *cirňe* do nohoch bilo“, Ban.

Čirocha, -i, meno obce i rieky v Zempl., maď. *Ciróka*.

Čisa, -i, meno rieky Tisay. „Je voda Čisi čista jak krištál; na rovňinoch po-bilasta, namulista“, Čit. V., 178.

Člivec *še*. „Ešče paru časi žil, ale jemu še člvelo“, Šar. — Sr. *cnuc* *še*.

Cma, -i; *cmota*, -i; tma. „U tej dzire, dze bula princeza, bulo cma“, Straž. „Tak cma ostalo jak v baraňim rohu“, Straš. 32. „Tam jih cmota zašla“, Rasl. „Oči hrožňe še jej šviceli vov cmoce“, Straš. 12. — Príd.: *cmavi*.

Cmiter, v. *ctír*.

Cnuc *še*. „Kedz še vam budze za Ma-ričku cnuc“, Kap. „Lenže sa mi cneje“, Lučiv. — Sr. *člivec* *še*.

Co, zámeno, je vlastné samosvojej reči východnoslovenskej, ale zavládlo už aj v podrečí z.-ungskom mieste predošlého *so*, v. toto. — Z. Bežoviec: „Co je tu novoho“, (Sl. reč I., 414). „Dujem na krídla sam, co bi žme mlec mobli“, Hum. *Co* je bežné s prírastkom takto: *čoška* = čosi. V Dluhom na Čiroche počul *seo*: „Presco ti, cigan, ňerobiš?“ (Sl. reč I., 384). — Sr. *čo*, *so*.

Cofnuc, opraviť. „Ked dachto rozpravja daco plano, ta ho treba abo napomnuc abo cofnuc“, Šarv. — Sr. maď. *cáfol*.

Compeľ, -*mpľa*, strechulec. „Z domo-vich strech še ladovi compel spari“, Čit. V., 122. „Dolu kapkaca voda v tim čaše tak nahľe zamaržňe, že dze dňes ľem jednotlivie comple bulo spozorovac, jutro už taka hromada ľadu še stvori jak jeden falat skali kamennej“, Čit. V., 214. Obrazne: „Jeden, so mu compel z nosa virgaň až po kolena“, Bež.

Cupkac. „Co tam popod jabloň bulo nacupkano“, Gab.

Čvoren = svoren, Ščav.

Cvorka = svorka, na pr. „cvorka psoch poľovníckich“, Hum. V. aj pod *copi*.

Ča, týmto slovom poháňajú voly na pravo. Zápisý zo Šarv., Ščav., Kľuk. atď.

Čubaloŕce, do -*orec*, u -*oŕci*. Dedina Čabalovce, Csabalóc, spojená v jednu obec so Sterkovcami v hum. okr.

Čabiny, do -*in*, u -*inoch*. — 1) Ruská obec Niž. Čabiny, Alsócssebinye v hum. okr. — 2) Ruská obec Vyš. Čabiny, Felsőcssebinye v hum. okr. — 3) Čabiny u Horbka, Horbokcssebinye v hum. okr.

Čabrac *še*. „Dzeci še čabraju na jarku“ — sa babrajú v kalnej vode, dľa Iremského v Letanovciach, SMS 1904, 49.

Čaholic, maď. *csahol*. Čit. V., 38. — Brechaľ, o kopovovi je reč.

Čaj, -*u*. — 1) Obec Nižný Čaj, Alsócsáj vo fiz. okr. — 2) Vyšný Čaj, Felsőcsáj vo fiz. okr.

Čakac, v. *čekac*.

Čakan, -*a*. „Čakan je na jednu stranu a špicati, končisti; potrebuje še pri kopaňu kameňoch“, Šarv. „Vecej sto hlo-poch prišlo na Kasperekuv dvur zoz ča-kanami jeho dum dolu rucac“, Straš. 38.

Čakanoŕce, do -*orec*, v -*oŕcoch*. Obec Čakanovce, Csákány vo fiz. okr.

Čaňa, -*i*. Obec Čaňa, Csány vo fiz. okr.

Čapkak. „Ešči raz zamoč a mi počapkej tote dolini, može budzem vidzec ľepši“, Rasl.

Čaptac. „Rozčaptac nohama obuv“, dľa Iremského v Letan. vo význame: roztláčť, SMS 1904, 51.

Čarne, -*oho*. Obec Čarné v Zempl., Feketepatak vo vran. okr.

Čarni, príd., čierny. „Dva psi jak uhľ čarne“, Gan. (Kovalík, SMS 1901, 85). „Vidzela pod prahom v hiži jednu veľiku čarnu šviňu“, Štv. „Čarna mačka“, Hrab. „Matka zložila chľeba čarneho na stul“, Plav. „Vidzela, že še daco čarvieje a to še mľin čarňet“, Hanšar.

Čurno, -*oho*; rus. Čorne, -*oho*. — 1) Ruská obec Čarné Krajňanské, Krajnócsarnó v mak. okr. — 2) Čarné na Makovici, Csarnó v mak. okr.

Čurnokněžňik, -*u*. „Tam hore še nad-mahnul jeden čarnokněžňik“, Sipl. Aj inde.

Čas, -*u*. „Tima časi z toho prachu

še zrobit šívi holub“, Giralt. „Jutro o ten čas prijdzem“, Čit. V., 97.

Časloúce, do *-ovec*, u *-oúcih*. Maď. obec Časlovec, Császlóc v ungv. okr.

Čatina, *-i*, čečina. Lub. „Vzála čatinu, oharnuje muraňki z nej“, Plav. „Zošekam ce jak čatinu“, Smiž.

Čutloú, *-ova*; maď. csatló. „Vyrubal dobri čatlon a koše po boku“, Barc.

Čaznuc, v. sčuznuc.

Čec + čec m. *cec* (v. toto), tieť. „Dolu karbom najstaršeho brata čec'e krev“, Šac. „Voda Cisi je... cicho čeca“, Čit. V., 178.

Čeč'oú, *-ova*, dla Nied. aj Čečahov. Obec Čečehov, Caecsehó v sobr. okr.

Čekac, všeobecné v samos ojej reči slovenskej. V pomiešaných podrečiach aj čakac. „Čakaj, najdu ja ce tam na trecu noc“, Sobr. Priechod: „Šakaj, jak ja sja tobá odslužu“, Pap.

Čekloú, *-ova*; dla Nied. aj Čaklov, dla Hn. len Čaklov. Obec Čeklov, Csákló v vran. okr.

Čelenko, *-a*, háňka na prste, Šarv. Vidz palec.

Čelouce, do *-ov.c*, v *-oúci*. Obec Čelovce v Zempl., Cselej v seč. okr.

Čelovec, *-ovec*. Obec Čelovce v Šar., Csselfalu v topl. okr.

Čemerne, *-oho*. Obec Vranovské Čemerné, Varannócszemernye vo vran. okr.

Čemerni Pusti, *-noho Pustoho*. Obec Pusté Čemerné, Márkcszemernye v mi chal. okr.

Čenčice, *čic*. Obec Čenčice, Csontfalu v levoč. okr.

Čepic. 1) Čepič, čepec položiť. „Hodzila som s vami z karčmi do koscela, teraz už nepujdzem, — bo som začepena“, Hnilčík (Mišk. Pies. 36). Tamže na str. 120. uvodí Mišk. to sloveso zo Ždzaru bez predpony: „Kjed će bedom cepic, požrej do povaľi, zebe tvoje džeči corne ocka mjaľi“. — 2) *čepil* s predponou roz.: „Buhla do dzveroch, že ich rozčepila“, Hrab.

Čerac, menit, „čarat“. „Čerac koňa za kravu“, Šarv. V príal. „Čeranku“ (abo čeraňe!) lem jednemu placi“, Šarv. „Princeza prečerela svůj persceň z Ludvikom“, Straž.

Čerčec, 1) „Putá brožňe čerčeli“, Plav. — Porov.: „Daj Boh sčesce, židu, bo už hlapci idu, už su za dzverami, čerča s taľarami“. — 2) „Lem jarečki bulo čuc raz tu, raz tam, čerčic, jak zo skali na skalu Ieceli“, Straš. 32. „Čerčic“ m. „čerčec“.

Čerebuk, *-a*, chrúst. „Čerebuk, co ľita v maju; ožira stromi na jar, ľisce zo stromu“, Šarv. „Pčóli a čerebuki okolo ľeho hučeli“, Čit. V., 80. — Porov. maď. cserebogár.

Čereňovi, prid., čerenový. „Čereňovo zubi“, Čit. V., 392.

Čerep, *-a*, črep. „Ked še rozbije harček hľiňeni abo porcinalovi, z teho su čerepi“, Šarv. — Okrem toho: „Čerepom abo zoz škarupu čerepuju dahi“, Šarv. — Po smysle v poslednom prípade z maď. — V. Čiripori.

Čeres, *-a*, opasok. „Čeresom še hlop opaše“, Šarv. „Trafiť tam najsc jeden čeres“, Lučiv.

Čerevička, *-i*, črievička. „Zložila zo svojej nohi zlatu čerevičku“, Ban.

Čerevo, *-a*, črevo. Šarv., Hanšar. „Dostal straňni buľ, a do čerevoch tarhaňe“, Čit. IV., 192. — V podreči lučiv.: „Muškom dam čerava, bo tje sa radi v lajnoch babraju“, Lučiv.

Čerkac. „Čerkala bich s podkovkami“, Smižany (Miš. Pies. 85). „Ti si čerkaš s pobarami“, Smižany (Miš. Pies. 89). „Čerkac“ s peniazmi v Letan. dla Iremského (SMS 1904, 51). „Pridu teraz husare z ostrohami čerkajuci“, Šir. „Šabľu pripasal a tak z ňu o dife čerknul“, Rasl. „Počerkať s gverom a pita še tot minister, co ti to maš u gveroj?“ Sobr. (V „gveri“ bol prsteň, tedy ten „čerkal“.)

Čerkotac. „Čuje veľki krik a všelijake ľarmi, z ľuncami čerkotaňe, jak ked bi furmaňi išľi“, Vran.

Čermaček. Dľa Čit. V., 276 je „ardzo-červeno-chvoscati slavik“.

Čerpac. „S varechu še čerpe z misi do taňjeroch“, Kluk.

Čert a čort; -a. V samosvojej východnej reči slovenskej z pravidla *čert*, v z.-ungskom podrečí z pravidla *čort*. „Bi ce čert vzał“, Let. „Ona bula čert“, Marg. „Žebi čert ňemohol prisc pod oblaki“, Bert. Ale aj: „Tam čerci tancovali“, Mark. — „Prehraŭ čort mech pežezi“, Sobr. „Bodaj ce čort vzaŭ“, Bež.

Čertiz, do -a, u -u. Ruská obec Čertiz, Csertész v ungv. okr.

Čertizne, -oho. Ruská obec Čertizné, Csertész v hum. okr.

Červ, -a. 1) „Tim bohatše je horuce pasmo v oddzile ptakoch, obidvoživelníkoch, rib, ptic a červoch“, Čit. V., 238. — 2) „Červami volame mlade pčoli“, Kluk.

Červeni, prid. „Červenu jak krv“, Hnilč. „Vov červenich šatoch jak plameň“, Straš. 24.

Červeňica, -i. 1) Obec Červenica v ntor. okr., Vörösvágás. — 2) Červenica v vtor. okr., Vörösalma — Z Kollárových Zpiew. (II, 120/121) pripomínam výsmešný verš: „Červeňice za hurami, jest tam koscel murovani; z masla dzvoni, pop z tvarohu: modľime še Panubohu!“

Červinka, -i. „On sam jak hori prišol nazad a oňedluho na červinku zomrel“, Hist. 62.

Često, prislovka, často. Šarv.

Čestovac še. „Dahtere še i s vinom čestuju“, Daniš. a Odor. (Miš. SMS 1896, 160).

Čez, predložka, hlavne v podrečí z.-ungskom: „Čez moro“, Bež. „Pošol čez ten les“, Ostr. — V samosvojej reči východoslovenskej sa uživa z pravidla *prez*, v. toto.

Čeža, -i. „Ostala v čeži“, Šarv. „Zostala Haňička v čeži“, Sob. — Miesto očakávaného *čeža*, v. *cežki*.

Čežki, prid. (m. očakávaného *čežki*), ťažký. „Jemu tam barz čežko buło do roka žic“, Ken. „Čežko robi“, Štv. „Kedz na tebe čežko budze“, Sobr. „Čežko mi je dobaňac svojo sestri“, Sob. — V. *cežki*.

Čezoba, -i. „Čezobu ma na persoch“, Šarv. — Miesto očakávaného *cežoba*, v. *cežki*.

Čičava, -i. Obec Čičava, Csicsóka vo vran. okr.

Čiga, -i, maď. csiga. „Čiga male kolesko, dagdze hore uvadzene, ma jareček po kraju, na totim je porvaz, abo linev, a na ňim še čežke veci cahaju dohuri“, Šarv.

Čij, *čiji*, zám. „Pital še ho ten kral, zkadzi je a čij je?“ Sob. „Čij mladi, či havrančin či havranov?“ Geč. „Potim še ho pita, čiji je sin?“ Sobr. „S čijim dovoľeňom vi tu prišli?“ Hum.

Čik, -a, maď. csik. „Čik žije v blace, a vola še i *pisakor*“, Ščavnicki v Sobr. „Čik tak vipatra jak šliž, lemže je čarni“, Šarv.

Čikoltou, -ova, maď. csikoltó. „Kratki lancuch, na ktori še predňe voli uvadzu“, Hum.

Čilota, -i, čistota. Šarv.

Čim, pokiaľ. „Čim vun tam buť, inaš privid nazad kraľotnu“. Komar.

Činčiri, pomu, putá „Živana provadzili panduri na činčiroch“, Hum. „Dušu ňemož do put dac, do činčirkoch okovac“, Čit. V., 464.

Čingalka, -i, cengačka. „Koscelňik pocahnul čingalku, teľo co šerco raz uderelo, dzvonek rozčipel še“, Straš 11.

Čirč, do -rča, v -rču; čir'ski, prid. Ruská obec Čirč, m. Čircs, vtor. okr.

Čirida, -i. „Čirida krav abo ovcoch; povi še aj *kirdel*, ovca z našeho kirdela“, Šarv. „Čirida še bliži“, Čit. IV., 101. — Porov. *čreda*.

Čiripori, prid. „Biblioteku na 10 tisíc čiripovo tabuli dal spisac“, Hist. 12. — V. *čerep*.

Čisar, -a. Šarv. „Gu čisarovi“, Sipl.

„Dal turecki čisar mudercoch posvolovac“, Hum.

Čisti i čisti, prid. „Take čiste jak oko“, Šarv. „Vimaľovať jej čistu misel“, Ken.

Čizmi, pomn. „Čizmi platat“, Daniš. a Odor. (Miš. SMS 1896, 168.). „Do čizmičkoch ju obuješ“, Hnilčík (Miš. Pies. 32.) — Počut aj *čizmi*, i v Hnilč. som počul túto formu.

Čizacie, do *-acie*, v *-aciei*. (U Hn. Čizacie, u Nied. Tižatice a Čizatice.) Obec Čizacie, Tizsite v ntor. okr.

Človek, *-a*. Táto podoba je bežná v Spiši a v Šariši, kde tu s tvrdým *č*: *človek*. V podrečí z.-ungskom a v Abauji objavujú sa podoby: *človek* a *člevek*, toto niekedy skrátené do *čtek*. „Chudobni človek“, Sipl. „Jednomu človeku dala tristo zlati“, Žir. „Iz ňoho fajneho človeka zrobim“, Seč. „Ten chudobni člevek barz se radoval“, Straž. „Člevek rozprava jej“, Taš. „Boň jeden chudobni člevek“, Bež. V Bežovciach som počul od rozpravača aj *čtek*. — V Koromli: „Vandrovni *šlovek*“.

Čo, zám. miesto bežného *eo*, v. toto. „*Čo*“ vravia v podrečí lučivnianskom. „Ptak, čo aj kona unese“, Lučiv. Priechnou formou *čvo* v niektorých susedných dedinách po pravom brehu Hornadu až po Hnilčík a Cepličku. „Rozvjazala tu plachtu, čo jej macocha navjazala“, Hnilč. „Pitali se, čo tak v calej dzedziňe smutno“, Ceplič. Podobne *čvo* sa vraví v poludňovo-západnom kúte abaujského užšieho územia: „Čo ci dam, chibaj teho písika, čo mam“, Šac.

Čochruc *sz.* „Jeden strední kuň može pod bruchom slonovim prejsac, bez toho, žebi se oňho čochruc mušel“, Čit. V., 249. — Hádám má byť *čuchruc*, vidz *čuchac*.

Čolnok. „Čolnok pri krosnoch“, Šarv. „Vodni mlin vidno na Čise a Dunaju, dze na dvoch čolnokoch stoji cali mlin“, Čit. IV., 39.

Čolo, *-a*. „Šickim... popisal tote iste znaki na čolo“, Šarv. „Maľi hvizdečku

na čole“, Lub. „Začať rubac Ieva po hlave, po čole zo šablu“, Dobr. „Jej čolo se vijášnilo“, Hnil.

Čom i *čomu*, prečo. „Čom si me nepredal?“ Rasl. „Čom nepřidzeš do hiži?“ Sob. „Čom ti nehodzen tak žic jak ja?“ Minds. „Čom se pitaju?“ Seč. „Čom ti se tak ponablaš?“ Straž. „Čom ti netancuješ?“ Bež. — „Čomu se mi pervej pravdu nepřovedzeli?“ Jabl. „Čomu to, že je vaša noha taka široka?“ Hnil. — Kollár v Zpiew (I., 135.) uvodí „sotáčku“ pesničku: „Čohože si do nas prišol, kedz si mi nič nepřinesol?“

Čomov, *-a*, maď. csomó. „Vifasoval korec dukatoch i šidzem čomovi dohanu“, Hum.

Čontošfala, *-i*, dla Hn. Čontošfalu, dla Nied. Košťany, Koscany. — Obec Čontošfalva, m. Csontosfalva v koš. okr. * *Čop*, *-u*. „Na firštuku je čop, čop se šturi do zavesoch a na tim se dzvere trimaju“, Šarv. — Firštuk je nem. türstuck.

Čop, do *-a*, u *-e*. Maďarská obec Csap v kapuš. okr.

Čort, *-a*, čert, v. čert.

Čreda, *-i*. „Vjacej statkoch se vola čreda, ňe kirdel“, Ščav. Porov. *čirida*.

Črenko (?). „Vidzel som Iem črenka, ale to bulo poznac, že to pištole i nože“, Daniš. a Odor. (Miš. SMS 1896, 170.).

Čuba, *-i*, štica, Ščav.

Čubric, za vlasy kvákať, šticovať“, z Letanoviec Iremský (SMS 1904, 51.). Sr. *čuba*.

Čuc. 1) Počut, Šarv. „Se tak žalosne rozplakala, že ju bulo na daleko čuc“, Hnil. „Jak von ten hlas čjul“, Kluk. „Čuju, puňe, oňi maju veľki plac, ňech tjež porobja stoli, ľavki“, Hrab. „Jak princeza toto čula, duškom dala kraľoviča zavric“, Ban. „Ja čut, že chlop barz mocni“, Dobr. „To sušedi čuli“, Luč. „Čhto toto čuu a vipovi; tak calkom kameň šivi staňe“, Sobr. — Z tohoto videt, že je *čut* rozšírené vo smysle počut po celom rečovom území východno-

slovenskom. V podreči lučivnianskom a v jeho susedstve aj: *počuť*. „Raz počuje v nej veľki šust, Anička šuscela šatami“. Porov. *slíšec* — 2) *Čitíť*. „Či še lepši čuješ na ľufce?“ Hrab. „Ja tak budzem šmerdzec, jak čuješ pri mne“, Štv. „Ruža vikvitla barz pachnuca tak, že ten pan ju počuť“, Lem.

Čuču. „Čuču, befej, kolíš'u ča... jak ti usneš, ochab'u ča“, Ud.

Čudak, -a. 1) Podivín, 2) Divák. Šarv.

Čudo, -a. 1) Div: „Veľike čudo tam še stalo“, Gab. „Tam buľi taki panove, co chceti viznac, co to von take čudo robiu“, Sobr. „Šicke ľudze prišli na čudo“, Daniš. a Odor. (Miš. SMS 1896, 172.). — 2) Podiv: „Rano staše, patri, hadbab na veľke čudo zvalani“, Lub. „Kišasoňi še to čudno vidzelo“, Gab — *Čudni* tvorením svojím patri pod 2) význam, ale významom svojím prezradzuje svoj maďarský pôvod v — nasledujúcej vete: „Tri krajini jedľi z dzivotvorneho obrusa a piľi z čudneho pohara“, z Filíc podal Kovalčík v Sl. Pohľ. 1898, 689 Vŕraz „dzivotvorni“ je zo spis. jazyka a „čudni pohar“ je prekladom z maď. *csodapohár*, *čarovný pohár*.

Čudovac še. „Mladi kral še čudoval, dze te psi jedžeňe noša“, Sob. „Buduže še ľudze čudovac, na kim to budu bubnovac“, z Brutoviec Mišfk (Piesne 49).

Čuhac v. čuhac.

Čuhaja! Prípevok z maď. *csuhaja*. „A co tam heeš, zazraku, do zahradki — do maku! Čuhaja!“ Z Odorína Mišfk (Pies. 44).

Čuchac, *šuchať*, *treť*. Šarv., Let. „Čuhac koňa abo drevene grati s čutakom abo s vechcem“, Šarv. „Čutak“ z maď. *csutak*? V. ho. „Sprachňelku o sprachňelku dotlik čuchať, poken še mu oheň ňezrobjeť“, Ken. „Počuchal sebe hlavu“, Hum.

Čuchrac, *treť*. „Hruški čuchrol na tarku“, Gab — Porov. *čuhac*.

Čujnosť, -i. „Džvire ňe je taki stroj, Slovenská reč.

jak hodzinka alebo mľin, chtori ňema čujnosci“, Čit. V., 468. — Vidz *čuc* 2).

Čupnuc. 1) Uhnúť sa. „Vov zľosci svacel som coška do ruki a do hlavi Viucneru som šmarel. Na mojo ňeščece un čupnul a kaľamar do veľkej mappi na mure uderel“, Orel V. — 2) V prenesenom smysle: v slobodnom hrubšiu potrebu vykonať. „Išoť jeden pan na voziku a zešoľ s vozika, — že idze sebe čupnuc“, Gerl. „Ked vidziš, že pan čupne, ti maš od neho ucekac“, Gerl.

Čuric. „Z obidvoch karboch krev čuri“, Šac. „Čurila krev z konca každého paľca“, Čit. V., 122.

Čuridlo, -a. „(hojňe vibuchuje kvašna voda), ked s vinom do poli napulňeni pohar trimeš pod čuridlo, jak mľiko še bilo vipeňi“, Čit. V., 212.

Čušec. „Obvjazal sebe obrus okolo dreku pod košelu a čušel“, z Filíc Kovalčík (Slov. Pohľ. 1898, 686).

Čutak, v. *čuhac* a dodaj: „Vojaci hutora, že koňe s čutakom čuhaju, a šedlaci to robja s vechcem“, Šarv. — Slovesa *čuchtac* som nenašiel, nevím tedy živého podkladu pre *čuchtak*.

Čvičie, *čvičie*, učiť.

Da, das, asi. „Služil da za jedno petnac roki“, Dobr. „Kedi gu svatim ptačatom prišli, z drabini už ľem da na šahu zostalo“, Hum. — „To bulo rano das kolo dzešec hodzin“, Bež. Sem patri: „Daj mi dakus chľeba“, Malov.

Da- predpona zámen a prísloviak neurčitých, na mieste spisovnej *nie-*. „*Dasco* hľedac“, Taš. „So bö dasco iz tim chlopom robili“, Pap. „Sklepar išček pastira daščim tam i obdarovať“, Seč. „Kľocek z daščeho“, Šarv. Miesto *dasco* hovori sa z pravidla *daco*, *dačeho*, *dačim*. Šarv. „Ta bi še i jim sdalo daco prekušic“, Gab. „Hcem daco“, Šir. „Čiš ti daco ňeukradnul?“ Jabl. „Ja zapomnuľa ešči daco povedzec“, Olc. — „*Dachto*“, Šarv. „Janko še tak stluk na skali, jak kedz

boň ho dachto najhorši zbiu“, Bež. „Ked še dachto opita“, Hum. „Zaklopka dachto na oblok“, Hnil. „Jak vidzel, že do dziri mu idze *dafto* dnu“, Harih. — „Ked ešče *dachtoru* šestru vidaš“, Smiž. „Jak dachterjemu budze krivda“, Lučiv. „Dachteri“ sa objavuje popri „dachtori“. „Či neuvidza *dagdze* švicie še“, Rasl. „Idze *dagdze* hľadac sebe ženu“, Šir. „Mišleli, že naozdaj *dahdzi* karčmu našo“, Jabl. *Dahdzel* som bul“, Ščav. „Či še *dadze* nešvicu“ Šarv. „Pujdzeme *dadze* na mladzbu“, Sobr. „Dajake zlate jabluko“, Hrab. „Nadzvihni ti mne *dajak*“, Taš. — V Bežovciach najdeš priechod od *dajaki* ku strednoslovenskému *dáki*: „Ňaj mi *dajku* službu da“, „Ja tu nigda človeka nevidzen abo hlas od *dajkoho* dzvira nečuť. „*Dakedi* pred sto rokami“, Šarv. „Či ja še *dakedi* vracu?“ Bež. „*Všať daskelo* grajzari“, Seč.

Dac. „Ked še dať do spaňa“, Šarv. „Bracišku, *dale* mi z teho pokoštovac“, Lub. — *Dale* mi = *daj len mi!* Táto skráténina je častá. V Papine: „Co bi mu deľi išu raz zahrac“. „Dej nam pokoj!“

Duco, v. pod *da*-.

Dački, pomn., dávky, daň. Ken., Malov. „Veľka porcija a všelijake *dački*“, Orel V.

Dafto, v. pod *da*-.

Dagdzi, v. pod *da*-.

Dahdzi, *dahdzel*, v. pod *da*-.

Dach, -u. „Dach je zo šengľoch, strecha zo slami“, Kluk.

Dachto, *dachtori*. v. pod *da*-.

Dakdzevaroš. „Do toho *Dakdzevaroša* prišoť“, Bež. — Meno rozprávkárom utvorené. V. *Ňikdzevaroš*.

Dakedi, v. pod *da*-.

Dalecice, -cic, v. -*cicoch*; *dalecicki*, príd. U Nied. aj *Dalečice*. Obec *Dalecice*, Deléte v šir. okr.

Daleko, príslovka. „To vodtam tak *daleko* jak nebo od zemi“, Bež. — V Kluknave častým užívaním sa odrála: „*Dalek* ši boť?“ „*Dalek* idzeš?“ Porov. *dzekac*.

Danišovec, -ovec, v. -*orci*; *Danišorjan*. m. — Obec *Danišovec*, *Dénesfalu* v novov. okr.

Dargou, -ova. -- *Dargov*, *Dargó* v seč. okr.

Darunok, -nku. „*Koňa* mu dal do *darunku*“, Barc. „Jak ocedarunok dostal“, Žir. „*Aji* nešu *darunok* i ne *darunok*“, Košk.

Dasco, v. pod *da*-. V susednej ruštine: „*Daj nam dašto* jisti“, Orl.

Daskelo, v. pod *da*-.

Davic. „*Železo* *davim*“, Sobr.

Davidou, -ova. — Obec *Davidov*, *Dávidvágás* vo vran. okr.

Ibac. „*Ona* neďbala nič“, Šarv. „*Ja* neďbam“, Kap. „*Povedzel*: *Ja* neďbam“, Sipl. — „*Sin* na to neďbať nič“, Lučiv. — V podreči z.-ungskom: *dzbac*, *zbac*. „*Ti* stari, *ti* neďzbaš už o sebe“, Sobr. „*Ne*-*dzba* nič, *lem* idze gu *homu* *dalej*“, Dobr. „*Ja* nezbam, *ta* pojme“, Taš.

Debra, -i. „*Debra* je vimol od *diždzu* abo od vodi“, Giralt. „*Už* me *dagdze* do debri *driliš*“, Rasl.

Dedačovce, -vec; u -*oŕci* (v Hum.). *De.čov*, -ova Košk.). — *Dľa* Hn. *Dzedašovce*; *dľa* Nied. *Dzedačov*. — *Ruská* obec *Dedačovce*, *Dedasóv* v hum. okr.

Dedva, -i, maď. *dudva*. „*Vicudz* *zoz* všickej *dedvi*“, Šarv.

Dekiňa, nem. *decke*. „*S* *dekiňu* še vozi *zakrivaju*, *ked* *diždž* *pada*, *je* *ro*-*bena* *zo* *sašu*, *može* *bic* *i* *z* *platna*“, Šarv.

Demjata, -i U Nied. aj *Demiatty*. — Obec *Demiata*, *Deméte* v seč. okr.

Deptac. Tlačit dačo nohami, na pr. kapustu do súdka „*deptac*“. Tiež: „*Deptac*“ sa pomedzi ľudí = *tisnúť sa*. *Iremský* SMS 1904, 48. — „*Ne*-*scem* *ja* *ce*, *ne*-*scem*, *veru* *ja* *ce* *ne*-*scem*, *tvojo* *po*-*darunki* *do* *blata* *zadepcem*“, *Hnilčik* (Miš. Pies. 32).

Derma, -i. Obec *Derma*, slúčená s *Jourom*, maď. spolu *Órdarma* v kapuš. okr.

Derňar, -a, kolajkár, ktorý cesty *popráva*. *Hanšar*.

Deržak, -aka, v. capi. V Šarv. deržakom menujú aj rukováť, v. *hrabe*.

Deska (nie: doska, daska), -i. Vik. „Na jednu fichtu pribil deščku“, Hnilč.

Di, spojka, však, ved. Bežná u uh. Poliakov. „Sostricko, *di* nom tu jest dobre“, Slov. ves. „Starajum se ľudže o mojum rolicke; *di* jo mom rolicke: prži bocku sablicke“, Niž. Šváby (Miš. Pies. 102). Spojka *di* je dost častá aj na západe východných Slovákov. — Inak sa u nich užíva: *šak*, v. toto.

Dibnički, uzaj slivák, v. *slivki*.

Diga se, coire. Obišov. Porov. *digotac se* u Iremského, SMS 1904, 49, ktoré má znamenať: triasť sa.

Dila, -i, to isté čo *deska*, v prenese-
nom smysle dlážka z dasák. „Jak človek vošjet, stupit na dila, dila sa prevracila a človek vpadnuť do mašini“, Lučiv. „Dile v stodole, to deski. I v hiži su diše; či v stodole diša či v hiži, všicko jedno“, Sob. „Dile jest i v hiži i v maštalni“, Kľuk.

Dile, -a, hromadné. „Tak z ňu tanco-
vaň, so až dile pod ňim u saľi pukalo“, Bež.

Dilina. „Mi mame *diline*, v mestu maju *dile*“, Vik.

Dišeť, -štu, oje; vidz *vuz*.

Diždž, -u, dáždž; pripodobením hlások *diždž* a *dišč*. — V Šarv.: *Diždž* (i *diž*) idze, pada, počína kropic. *Dišč* pada až še leje. Krajinski *diždž* je, keď je dookola zachmurené a po calej krajiňe pada. Zaňeslo še na *diždž*. „Vichvililo še“, keď prestaňe *dišč* padac. — „Keď pada (*diždž*) v malich kopečkoch, povedame, že truši“, Čit. IV., 118. — „Strom husti, čo ani *dišč* neprepadať“. V reči východoslovenskej *dáždž neprši*, len *pada a idze*. Kto by povedal: *Dešč persi*, odpovedali by mu žartovne: *A prečo ňe druhí?*

Diždžuvka, -i, voda z dažďa. Hanšar.

Dlubac. „Chľapcu vidľubaju oči“, Olc.

Dluhe na Cirochi, do *Dluhoho*. U Hn. Ciroka *Dluhe*, u Nied. Cirocké *Dlhé*

(+ *Dluhý*). — Obec *Dluhé* na *Ciroche*, Cirokahosszúmezó v snin. okr.

Dluhe Kolčove, do *Dluhoho*. — Obec *Kolčové Dluhé*, Kolcszosszúmezó vo vran. okr.

Dluhe Vranošske, do *Dluhoho*. — Obec *Vranovské Dluhé*, Varannóhosszúmezó, vo vran. okr.

Dluhe Zbudské, do *Dluhoho*. — Obec *Zbudské Dluhé*, Izbugyahosszúmezó v hum. okr.

Dluhi, príd. V Šarv. *dlužši* i *dlužši*. Porov.: „Budze mi skura *dlužši* trimac“, Harih. „Ta še *dlužej* zabavelo“, Žir.

Dluholuka, -i; *dluholucki*, príd. U Hn. *Dluhe Luki*, u Nied. *Dihá Lúka* a *Dluhá Lúka*. Obec *Dluholuka*, Hosszúrét v sekč. okr.

Dluzstvo, -a, dlžoba. „*Dluzstva* eščik narobil“, Sob.

Dlužen. „Co mi budzeš *džužen*“, Hrab. *Dněš, dňeska* (i podobou *ňeska*, Gab.). *Dněsejši*, príd. „Šedzi tam až po *dněsejši* džeň“, Harih.

Dnu, dnuka, dnukaj. „Prišol dnu do mesta“, Hrab. „Ňej pridze dnu“, Bež. „Ňikeho ňechceť dnuka pušcic“, Harb. „Prišli dnuka i pan doraz na ženu hutori“, Bež. „Pridze riba dnukaj do hiži“, Smiž. — I podobou *vnuka*: „Niž *vnuka* vešol, koňa Piťka jednemu Poľakovi dal trimac“, Straš. 13. „*Vnuka* vov domoch calu noc šviceľi“, Straš. 20. „No ľem daľej, mojo dzicatka, daľej dovnuka“. — Z toho, že som *vnuka* a *dnuka* spolu sniesol, netreba mysleť, že neviem o českej etymológii slova „*dnu* od *dno*“.

Do. Táto predložka sa užíva „poľským“ spôsobom miesto predložky *k*: „Poňesla totu ribu až do grofa“, Straž. Ňepošol do ženi, ale do jedného sušeda nocovac“, Dobr. Všeobecne je týnto spôsobom bežná. — Ako slovesná predpona vyslovuje sa aj podobou *de-*: „Jak von domo' *dejdze* o hladze?“ Žir. „Pokeľ do jormaku *dešol*“, Žir. „Ja ňehodzen aňi gu svojim dzecom *dejse*“, Žir. „Ňetrebá ju rucie do ohňa, pokeľ ja *ňedej-*

dzem“, Rozh. — Táto výslovnosť sa obmedzuje na dakolko dedín v okolí Rozhanoviec a ztade ku Žirovciam.

Dobra, -ej. U Nied aj Dobriany. — Obec Dobrá, Nagydobra vo vran. okr.

Dobrac še, do čeho. „Kedz ší še do toho dobrau, ta už koňč svojo“, Sobr.

Dobroslava, -i. — Ruská obec Dobroslava, Dobroszlava v mak. okr.

Dohan, -u. Šarv. „Mañ nše dohanu“, Sobr. Poznovu zať si pipku a dohanu“, Lučiv. Ale aj: „Dva fajki *duhanu* vikurime“, Smiž.

Dohvarac še, dohovárať sa s kým o čom: 1) „Chlapec še dohvaral z ñim“, Rasl. „Tak še mac dohvarjala z occom“, Žir. 2) „Oñi še dohvarali šicke medzi sebu“, Šarv. 3) „Ku kemu ona še dohvara“, Bard. 4) „Co še te dvojmi dohvarali“, Plav. — Vidz *hvaric*.

Dohvaric še, dohovoriť sa. „Mamka še dohvarali i z apkom“, Lem. „Oñi še dohvarali, že princeza muší bic Šandrova“, Geč. — V. *hvaric*.

Dojčic. „Podojčita dzecko“, Lem.

Doki-doti, dokiaľ-dotiaľ. „Doki ja bula šumna“, Taš. „Ñemal pokoju, doki ju ñenašol“, Komar. „Doti mi davau sena i ousa“, Taš. „Doti bili, dokľa še čorci ñeodpitovali“, Sobr.

Dokla-dotla a *dokel-dotel* rovnako sú bežné zamieňajúce sa na jazyku jednej a tej istej osoby, aj s *doki-doti*, aj s inými ešte formami jako: *zakla, zakel*. Tého spojky sú zväčša bežné aj v uh. poľštine: „Ze dokľa tich jedenočce ñepoji, to ztamtela ñevindze“, Slov. ves. „Dokľaj šickiv ñezjes... tu zостаñes“, Slov. ves. — Zo slovenskej reči nech tu stoja: „Ochrañuj svoho princa iz princezu, jak ší jich dotľa ochrañovañ“, Sobr. „Joho ľubi ocec na smertelnej posceli leži, ta vun dotľa ñeskona, povel svoho Janča ñeuvidzi“, Seč. — V Šarv. počuješ aj *dotluk*. — „Ucek z ñim ku Červenemu moru, dokel kraľovna špi“, Šir. „Hraľi, dokel maľi dzeku“, Žir. „Pan ju dotel biľ, zakel še mu taka pana

ñezrobiť“, Lem. *Zakľa vun še pouciral*“, Straž. „Ñezname, dze še *zakľa* podzela“, Sobr. „*Zakľa* budzem živa, telo lenu nespredzem“, Hnil.

Dol, -u, *dolek*, -ľku, podľa Iremského (SMS 1904, 48) aj *dotka*, -i = jama vôbec, vidz *dolina*.

Dolani, do *Dolan*; *dolanovski*, príď., *Dolančan*. — Obec Dolany, Dolyán, v levoč. okr.

Dolhoña, -i. Dľa Nied. aj Dolhuña. — Ruská obec Dolhoña, Dolhonya v mak. okr.

Dolína, -i. 1) Dolina, údolie: „Už bul v polverchu, zafukal vjetor, tak ho zošulal až na dolinu“, Vik. — 2) Jama vôbec: „Spadla krava mu do dolini“, Šac. „Cabaju toten kameñ, mišlefi, že to brat šedzi a naraz puščili ho nazad do dolini“, Ľub. — 3) Jama na zemiaky: „Hudobni človik, co mal dzešec-petnac miški, visipe svojo bandurki do dolini, ñe do *bradla*“, (v. toto), Šarv. — 4) Jama na mrtvé telo: „Vzál tego trupa i odñis ho na cimtír, tam mu vikopal dolinu i tam ho sam pohoval“, Šarv. — 5) Jamka v očiach: „Pošla na masc a mu z ñu dolini v očoch zamascili“, Rasl. — Dolini, doli brac (+ kopac) = jamy kopat. Hrobar bere doli, dolini pre umartich.

Dolína, *Suha*. Obec Suchá dolina, Szárazvölgy v šir. okr.

Dolu, prísl. — V podreči z.-ungskom: *doloü, dolo'*. Podobne u osôb, pôvodne ruských a dosiaľ nie úplne poslovenčených. „Zrucila ho doloü s šibeñi“, Bež. „Šati zoblekli doloü“. „Ďabol viši za ruku dolo' murom“, Žir.

Domañince, -ñiñec. Ruská obec Domainice, Alsódomonya v ungv. okr.

Domañovce, -ñovec; v -ñovci, *domañovski*, príď., *Domañovjan*. — Obec Domañovce, Domán v levoč. okr.

Domaša, -i. 1) Malá Domaša, Kisdomása vo vran. okr. — 2) Veľ. Domaša, Nagydomása v stropk. okr.

Domašni, príď., domáci. „Domašna gazdina“, Šarv.

Domu, prisl., domov. V z-ungskom podrečí a u osôb pôvodne ruských, nie dostatočne poslovenčených: *domoŭ*, *domo'*: „Už lem išou zo šifom pomali domoŭ“, Sobr. „Išli s jarmarku domoŭ“, Lnč. „Išli domoŭka, do burku“, Bež. „Ledvo jich pošes domo'“, Žirov. — Aňi škurki *domuŭ* ňepriňese“, Košk.

Donuc, *donuac*. „Ja ci verim, že še ci donulo“, Rasl. „Oec ho vse donuval“, Geč.

Doobkola, dookola. „Larma, hlasi a atrašne vikriki doobkola“, Straš. 25.

Doparič, prichytiť. „Doparel chlapcôch v zahradce na hruškôch“, Šarv. „Svojeho muža zoz jednu dijatralistku vjedno doparela“, Orel.

Dopatrac, opatrovať. „Naj ce dopatra Pan Buh, — Paňinka Marija ňej ci pomaha“, Orel V.

Doprec, dopirac. „Von to povedaŭ, jak už ho mocno doparŭi“, Bež. „Ňepochvaľ še, že maš frajerku, obi ce chto jak dopirau“, Bež

Doraz, prisl. Bežné po celom území; zriedkavejšie: *zaraz*. V tom istom smysle je časté *duškom*, *hŭed*, *hŭedka*, v. této. — „Doraz ho poterhali“, Gan. „Poslať doraz kupic maťe prašeta“, Harih. „Doraz i hŭedka je jedno“, Kľuk. „Dziŭče *dorazučka* virachovalo“, Seč. „Doraz kraľ dal pisac po krajŭne“, Straž. „*Zarazučka* sebe z každej hlavi jazik virezal“, Straž.

Dorušic še, dotknúť sa. „Doruš še zo stričku mojih lancôch a oňi spadňu ze mŭe“, Orel V. V tom smysle aj *dotchnuc*, v. toto.

Dostac, *dostanuc*, dosiahnuť: „Žebi daľa sebe ž'elezni harenc zrobit, žebi jej dostať až po pľeca“, Štv. „Hľedaŭ ju, kebi ju hodzen dostanuc“, Bež.

Došlebodzic, dovoliť. „On jej zaš pozdravkaľ a pital še jej, či došlebodzi, žebi ju mohol odprovadzic“, Daniš. a Odor. (Mišik, SMS 1896, 160). „Ked mi ňedošlebodzice, ta še aňi ňežeňim“, tamže str. 174. Bežnejšie sloveso je: *dozvolič*, v. toto.

Dotchnuc, dotknúť. „Lem še ho dotchnul“, Bard. „Že še ani palcom predzi nedotla“, Hnil. („Nedotla“ z nedothla, čo z nedotchlaľ)

Dovjedna, všeobecne užívané miesto spisovného „spolu“, popri podobe *dovedna*.

Doznac še, dovedeť sa. „Či še od sina doznala, dre ma totu moc?“, Rasl. „Marča še doznala o tim“, Bard. „Rodiče še doznali“, Seč.

Dozvolič, dovoliť. „Kapitan dozvoľeľ“, Šarv. „Ked to sebe dozvoľil“, Lub. „Či bi ňedozvoľila, abi ju mohol odprovadzic“, Daniš. a Odor. (Miš. SMS 1896, 160). „To mu dozvoľic ňechceľi“, Sobr.

Drabina, -i. 1) Rebrina na voze, „lojtra“. Šarv., Kap. — 2) Rebrina v staji, za ktorú sa predkladá statku seno atp. „Pošli do maštaľňoch, uvadzili koňe, každi mal osobitňe svuj valou i drabinku“, Ban. — 3) Reber, ktorým sa vystupuje do výšky: „Jak tote tam višli, aňi drabini ňevidno“, Malov. „V okamžeňu jednu dlhu drabinu zrobiti“, Hum.

Draha, -i, cesta. „Cesta“ je bežné po Spiši, vidz to slovo. Rozoznávajú sa: „Orsucke drahi“, Hum., „Čisarske drahi“, Rasl. V osnove z Raslavíc Slovenských (tu, str. 306 rozoznáva sa aj „vozova draha“, ale to je pleonasmus, lebo je „draha“ naveky *vozorá*. Pre pešŭch je *dražku* alebo *pešŭik*, v. této. — Pošol do drahi, pučŭil še do drahi. Porov. *cesta*.

Dražŭi, *dražŭi*, *dražŭi*, komparativy z *drahi*.

Dranka, -i, užívané obyčajne pomnožne: *Dranki*. Sú to kolmo vpletávané páranice v ohradách pre ovce po salašoch. V ohradách záhradňých či v plotoch menúvajú ich v Šarv. *šahiti*, v. toto. Čo sa týče *dranki*, v. *košar*.

Dravce, -avec; v -avci, *Dravčan*. Okolití Rusi menujú túto obec *Zdraveŭ*, aj v slovenčine znajú ešte pôvodňý tvar *Zdravce* nielen v samej obci, ale aj po

okolí. Hn. aj Nied. píšu Dravce. — Obec Zdravce v Sp., Szepesdaróc, v levoč. okr.

Dražka, -i. 1) Chodník: „Na druhu traťu dražku“, Bež. — 2) Pútec vo vlasoch, Šarv., sr. ČMS 1898, 86.

Drec, trhať. „Treba ju za koňskima chvostami rozodrec“, Lem „Ju sce zedrec s koča“, Bard. „V bruchu začalo ho drec“, Čit. IV., 192. „Ach, dzjevečko moja, ňevidaj še ešče, povedaju ľudze, že ší mlade dzjevče, že take radzi mru, čo še barz za muž dru“, Hnilč. (Miš. Pies. 36).

Drehnoň, -ova. Obec Drehňov, Deregnýň v mich. okr.

Drek, v. *drik*.

Drevo, -a 1) strom. „Maju mlinare take topore, co oňi scňaju dreva dubove“, Brutovce (Miš. Pies. 48). „Pošoň zaš do lesa, vicahnuť jaki najhrubši drevo“, Sobr. „Štala tak jak drevo, co ňezna hvarec“, Lub. — 2) drevo. „Mehke drevo na opaľ“, Čit. V., 378. „Nuž, chtori ma drevenu ručku a co še zavira, vola še *dreveňacek*“, Šarv.

Drična, -ej. 1) Ruská obec Šar. Drična, Sárosdrična. 2) Ruská obec Zempl. Drična, Zempléndrična. Obe v stropk. okr.

Drik, -u, prostredná čiastka dačoho, pri ľudoch živých to, čo pri umretých *trup*, v. toto. „Ja bi mušela na Hama-dejovej posceli spavac, co u ňej štirdvacec britvi... a tak moj drjik zrežu, co...“, Bež. „Išol pan z Roškovan a paňi z Lipňika, stracil pan doloman, paňi sukeň s drika“, Kol. Zpiew., 121. „On se lem obracjel a povedzel: moj lubi meč, šitkim hlavi dolu preč. Nato kone šli nazad s *drekami*“, Cep. „Vidzi na tem ribňiku dvanac kački ľecec, hlavi jim čarne, drika tiž čarne, a chvosti taki buli jak mľeko“, Bež. „Drik stromu je na šahovinu, ked še z ňeho poodrubuju konare“, Šarv.

Drilic, strčiť. „Už me dagdze do debri drilíš“, Rasl. „Ti ší ju drilila do vodi“, Sob.

Drinoň, -ova. Obec Drinov, Šomos, v ntor. okr.

Droždze. „Ku pečeniu koláčov upotrebuju okrem múky — Šebeš. (Posp. ČMS 1898, 87).

Druček, drúčik. „Vibrala ž ňeho ten druček“, Hrab.

Druk, oje. „Ulapiuť za druk rukotšicki vozi“, Sobr. Porov. *dišel*.

Drut, -u, *drutovac*; drót, *drotovať*. „Dajce harki drutovac!“ Čit. V., 216.

Družba sa objavuje aj v svatobníctve východoslovenského územia. „Koňa zaklaň družba“, Sobr. „Druzbovje, družbovje, komu družbujece?“ Ždzar. (Miš. Pies. 119).

Dubine, -eho. Obec Dubinné, m. Dubine, v topl. okr.

Dubník, -a: idze s Dubňika, na Dubňik, bul na Dubňiku. (U Hn. Zlata Baňa, u Nied. vedľa Zlata Baňa aj Zlaté.) Obec Dubník, Aranybánya, v ntor. okr.

Dubova, -ej. (Po r. gen. Dubov-i m. -ej.) Ruská obec Dubová, maď. Dubova, v mak. okr.

Dubovica, -i: *dubovicki*, príd. — Obec Dubovica, Dobó, vo vtor. okr.

Dubrava, -i. Obec Dubrava, m. Dubrava, v sp.-podhr. okr.

Dubraňka, -aňki, u -aňce. 1) Slovenská obec Dubravka v Zempl., Dubróka v v mich. okr. — 2) Ruská obec Dubravka v Ung., Dubróka, v ungv. okr.

Dud, -u. „Prave stred maja to bulo, tak o kapusnich hlavkoch v ľubovňi ani dudu ňebulo“, Straš. 29.

Dudek, -dka, malý peniaz. „Teraz 2 grajcare“, Šarv., Sob. Kor. Predtým 8 kr.: „Dudek buli tri grajcara“, Stropk. — *Dudki*, pomn., = peniaze vôbec. „Dzeže ti iz tich dudok maš keltovat?“ Kor. — Vyslovuje sa z pravidla *duťki*: „Na dzeň zarobi vusem duťki“, Kor.

Dudla, -i. „Dzira v strome“, Šarv. „U jednim buku u dudle take ptački su jak duch svati“, Hum. „Verba bula *dudlava*, ta ked do ňej zacal, ta še počali z ňej pežeňi súpac“, Košk.

Dudňic, tupe zneť. „Jak už hrudi po truňe začali dudňic“, Straš. 12. „Hermelo až dudňelo“, Straš. 33. „Dudňi perun“, Šarv. „Prišli pod zamek a vtedi zdudňi kanon na bašce“, Orel 1904, č. 9.

Dukovce, -ovec. Obec Dukovce, Dukafalu, v topl. okr.

Duldac, Let. Dľa Iremského glgat, oduldac še = oglgat sa. — Vari totožné s glgat; glgac, gulgac, duldac, lebo sa g s d rado zameňuje.

Dum, dom-u. Novoveký dom. *Domik*, -u. „Pošol rano do toho domiku“, Barc. „Pošol nazad do toho domiku“, Komar. „Zrobil jej domek“, Hnilč. Sedliacky „dom“, domik = *chiža*, *chižka*, ktoré znamenajú aj „izbu“, „izbičku“, vidz ich. V Ceplici: Dom = haus a izba = zimmer.

Duma, -i, myšlienka. „Dostať od Pana-boha inakšu dumu“, Dobr. „Prišlo jomu u dume“, Bež. Hlavne v podreči z-ungskom. Na ostatku územia panuje: *mišec*. Mišiek má pesničku až z Hnilca, v ktorej sa objavuje *dumac*: „Pan kapitan, jak oni to dumaju, že oni me na urlab nepuščaju?“ (Piea. 23). — Vyzdvihujem z N. Repáš: „Jomu prišlo potŕm na dum“. (Tu, str. 460).

Dumac, myseľ. Jeho domov je v podreči z-ungskom, ale popri *mišec* počuť ho aj na ostatku územia. „Vidumac abo vimišec, to jedno“, Šarv. — „Paňi už dumala sebe“, Seč. „Kapaľ i stari vojak dumali, že t voňi dvojo budu zavešeni“, Sobr. „Pohaňčar sebe dumaň, že novu drahu ňezrobi“, Luč. „Tak sebe dumal u svojim rozume“, Komar. „Von sebe prečik tak dumal“, Barc. — Ňestaraj še, *nedumaj še* nič a podz medzi nas“, Bež.

Dupa, -i, zadná čiastka tela. „Kura dupa na ruki abo na nohi“, Šarv. V Čit. V., 393, objaňuje sa spisovné „otlak“ takto: „Kura dupa“. A. Hulaša podáva výraz „na kure dupi“ vyšívaj, ČMS 1903, 71.

Dupko. Vo V. Šariši takto nazývajú

kata, aj inde: „Ci ja dupko abo što?“ Orlov (tu, str. 464). V Prešove ho nazývajú „hincfik“; poľ. hycel, schinder, z nem.; aj Kottov slov ho uvodí.

Duplin, -a; *dupliški*. — Obec Duplin, Bányavölgy, v mak. okr.

Durjangi, pomn., pomenovanie istého rodzaju slivák, Kľuk. Vidz *šľicki*.

Durk, muž. „Stať še durk“, Hrab. *Durk*, medzisl. „Durk do oblaka a už hlavi upchať dnuka“. Sobr.

Durkac 1) Klopať: „Durkal jej na oblak“, Bard. „V tim okamžeňu začal dachto durkac na kapuru“, Straž. 37. — 2) Trieskať: „Višla z hiži von, a durkla dzvermi“, Hnil. — Podstatné meno a medzisl. *durk*, v. hore, sú, čo sa týče smyslu, totožné s *durkac* 2).

Durštin, -a. Poliaci: Durstin. Poľ. obec Durštin, mad. Durstin, v sp.-starov. okr.

Duša. „Tot chudobni ňemal vecej pri svojej duši jak jednu kravičku“, Žir.

Duškom, alebo *duškem*, t. i., čo doraz, zaraz, hňed, v. této. „Duškom idzem“, Šarv. „Duškem ce rucim medzi tote hadi“, Kap. „Jak princeza toto čula, duškom dala kraľoviča zavric“, Ban.

Dužo, mnoho. Rovnako rozšírené po celom území s príslovkou *veľo*, ale v Šariši prevladzuje táto posledná. „Mi zme ci daľi dužo zlata“, Harih. „Dostaňeš za to peňezi dužo“, Hrab. „Cigan nakladoť dužo dreva na voz“, Gerl. „Kraľ še dužo nahňevaň“, Bež.

Dva bez rodového rozdielu: „Dva hlopi, dva ženi a dva dzeci tu buľi“, Šarv. — Výnimkou v Hranovnici: „Za kravu dve zlati“. *Dvacac* = dvadsať. *Dvanajsc*: „On je šarkan a teraz je na dvanajsc mil zemi“, Cep. „Tak ich kŕtkich dvanajsc zbojnikoch polapali“, Lučiv. „Kamaraca, už ma *dvanac* roki vedno, i *dvanacmi* nas jest“, Gab. — „Mame dvojo dzeci“, Lem. „Maľi dvojo dzeci“ Šarv. „Daľi tim dvojo panom jesc“, Gab. Ale v Olenave: „Oňi še radzili dvoje, Janko i šestra“. „*Dvojmi* ludze“, Šarv. „Buľi *dromi* braca“, Minds. „Buľi dvo-

me braca“, Žir. „Tote dvome najstarše povedzeľi“, Jabl. Ale v Olcnave: „Išfi toti dvoji prez les“.

Dvirka. Na „dvirka“ vyšivajú v Nemcovciach v Šar., Halaša (ČMS 1903, 71).

Dvojňak. „Mi še dvojňaki narodzili“, Straž.

Dvojňe, -*eca*. „Mala dvojňata“, Šebn.

Dvojňisti, príd. „Želena jedlička dvojňisti veršček ma“, Hnilč. (Mišik. Pies. 37).

Dvorec, do -*rec*, vo -*roch*; rusky: Dvirčü. U Hn. Dvorci, u Nied. Dvorec. — Obec Dvorec, m. Dvorec, v levoč. okr.

Dvorjanki, do -*nok*, u -*nkoch*. U Hn. Dvoranki, u Nied. Dvorianka a Dvorianky. — Obec Dvorianky, Techna, v seč. okr.

Dvorňik, -*a*. „Kral še pital svojich dvorňikoch, že dze ten narod pošol“, Hrab.

Dvor, g. *dvora*. Podoba s *dz*: „dzvor“, ktorú uvodí Kovalčík v SMS z 1899, na str. 86, je chybná.

Dz'áčov, i *Džačov*, -*ora*; *dz(j)áčovski*, príd. — Dľa Hn. Ďáčov, dľa Nied. Ďáčov, Džačov i Džačov. — Obec Džačov, Décső, vo vtor. okr.

Dzapaľoňce, -*ovec*; u *oüci*. U Hn. a Nied. Ďapalovec. Obec Dzapaľovec, Gyapalóc, v stropk. okr.

Dzbac, v. *dbac*.

Dze, *prisl.*, kde. Bežná touto formou po celom priestranstve. Veľmi často: *dzeška*, kdesi: „Dzeška na obručku še uľepil jeden dukat“, Žir. „Ti dzeška po predkoch hodziš“, Bard. — Zneurčuje sa predponou *da-*: *dadze*; v týchto prípadoch zachováva pred *da-* aj pôvodnejšiu formu: *dagdze*, *dahdze*. — Príslovka *dze* i sama zneurčuje, menovite zámená: „Dzejak'e pismo“, Hrab.

Dzecko, -*a*, diéta. V mn. čísle sa uživa *dzeeci*. Tamto nemá mn. čísla, toto nemá jednotného. Po celom priestranstve je to pravidlom. „Dzecatko“, „dzitki“ počut len výnimočne vlivom cirkevného jazyka.

Dzedo, -*a* (+ *-u*), ded. „Jeho dzeda dzedo napisau“, Bež. „Ja mam jedneho stareho dzedu“, Harih. — Porov. *džad*.

Dzedzina, -*i*. Je rozšírené hlavne na Spiši, ale popri ňom aj tam počut *valal*. Je rozšírené aj u uh. Poliakov: „Slovenska dzedzina okrongla jak taľor, slovjansk'e dzejvonta vemaľoval maľor“, Miš. Pies., 104. — Aj zo Ždzaru podáva príklad Mišik, tamže na str. 120.

Dzedzinki. Takto menujú spoločným menom osady *Imrichovce* a *Ištraňorce*, v. ich.

Dzeka, -*i*, völa. „Ked še do dzeki navešeleľi“, Šarv. „Mohol bi sebe po dzeki vibrac“, Šarv. — Z pravidla po celom priestranstve, v. *voľa*.

Dzekac. Hnatiukom uživaného „dzekania“ ľud nezná. Hnatiuk totiž „dzekanim“ menuje vyslovovanie príslovky *kde* formou *dze*. — „Dzekac“ je bežné v Kluknave. O tých Slovákoch, ktorí sa pýtajú „dze idzeš“, hovoria, že „dzekaju“, lebo v Kluknave sa pýtajú: „Daleko idzeš?“

Dzekovac, *dakoval*.

Dzeň, *dňa*. „Dal Boh dzeň“, Plav. „Žiju do dneš dňa“, Bež. „Kraľuju do dneška dňa“, Šarv.

Dzetrich, -*a*; u Hn. a Nied. Detrik. Ruská obec Detrich, m. Detrik, v tropk. okr.

Dzevec, devät. „Z tich dzevecoch ľudzi“, Hanšar.

Dzijak, -*aka*, žiak. Šarv.

Dzira, -*i*. „Do dziri mu idze“, Harih. „V tej dzire bul“, Straž. „Psi kolo tej dzjiri dluho chodzili“, Taš. „Prešol do koscela prez kľučovu dzjeru“, Lem. „Hoc na chturi dzurki zapiskam“, Gab. „V tom buku bula dzura“, Marg. „Dostal še pred jednu veľku dzuru“, Smiž. Pol.: „Dve dzurki v noše, skončilo še“, M. Slavkov (tu, 452). Rozličné podoby tohoto slova sa miešajú v jedných a tých istých obciach.

Dzivče, -*eca* (+ *-aca*). „Co še staľo iz mojím dziučecom“, Seč. *Dzjevče*, dzjev-

čaca, gen. Cepl. „Toto dzjevče chceli ukrasc“, Harh.

Dzivka, -i, dcéra. „Dzecko nemalo co cicac, bo jendzibabina dzivka nemala ho čim dojčic“, Sob. „Kraľovska dzjevka pujde na šmerc“, Jabl. Na niektorých miestach, na pr. v Šp. Podhradí, dzjevka popri dcéra znamená už aj slúžku; túto z pravidla volávajú: *služnica*. V Batizovciach dľa Štefku: „Dzjevka“, čo je na vidaj; „dzjevča“, čo ma do 15 roki.

Dzjabol, v. *ďabol*.

Dzura, -i, v. *dzira*.

Dzurdoš, -a; u Hn. takto, u Nied. aj Ďurdoš. — Ruská obec Dzurdoš, Györgyös, v topl. okr.

Dzvihnuc, zdvihnúť. „Idz a dzvihni tamtu nohu, bo to tvuj ocec“, Šarv. — Po celom priestranstve bežné

Dzvonek, -nka. 1) „Dzvonek dzvoňi“, Šarv. — 2) Meno kvetiny. Šarv.

Dzvoňic, v. *dzvun*.

Dzvoňik, -a, zvonár. Let. — Popri podobe *dzvonar*.

Dzvun, *dzvona*, zvon. „Iem vov turhi... ozval še dzvun“, Straš. 20. „Začali dookola sami dzvoni *dzvoňic*“, Šarv. „Začali dzvoni sami dzvoňic“, Bež.

Džad, -a. „Chto žobre, to džad“, Šarv. „Prišol jeden džad“, Harh. „Musíme um'erac. . či kral či džad“, Malov. „Co ci mam zrobie, džadu?“ Smiž. — Popri *džad* aj *žobrak*, v. toto „Hnedka prišol do mlina *džadek*“, Šarv. „Potarhane *džadovske* lachi“, Gab.

Džadki, halušky z varenej švábky a múky“, Let.

Džama. „S prestrašenom vidzel, že vsicke breakiše na džamu še premeňili“, t. j. pohnily. Čit. V., 76. — Porov. poľ. *džuma*, ansteckende luft.

Džuvlic, brechať. „Pes džavuľi“, Let.

Džban, -a, nádoba z hlíny na tekutinu. Cepl. „Džban s pivom“, Ganovce, Kov. SMS 1901, 84.

Džbor, -a, nádoba z dreva na vodu. „Džbor je višše jak šafel“, Ščav. „Džbor s dvoma uchami, co v nim vodu nošu na plecach“, Kluk. V pesničke z Markušoviec, Miš. Pies., 57, je tej nádoby v posmešnom smysle použité: „Kebi bula znala, dze moj mili ore, bula bi mu dala halušek vo džbore; halušek vo džbore, poľevki v rečici, žebi ľudze znaľi, že je žrak veľiki“.

Džmiľ, -a; mn. č. *džmiľe*. „Jak muha, ale vekše, ma po sebe pasi bjete i čarne i červene“, Jabl. „Džmiľ mu nanašil tich velo pežezoch dolu kominom“, Čit. IV., 165. „Džmija som vidzel, *džmij* vipatra jak hviezda, tak'e ohňive, co še až sipaju iskri; hvara, že džmij pežeži noši“, Kluk.

Dž pa, -i. Potupný výraz na ženskú, obyčajne na slúžku, dľa Iremského, SMS 1904, 18.

Džridlo, *džiridlo*, -i. „Čežko stuka žurav na studňi, zarucalo še v jame džridlo“, Čit. V., 86. „Chirešne džiridlo Suliguli“, Čit. V., 212.

Džubak, -a. „Vrana vžala ho do džubaka a viňesla ho“, Lub. „Pred ňeho zlecela goľa... spuščila z džubačika konarik“, Čit. IV., 124. „Taki ptak, co mu z džubačka krev kapka, ked špiva“, Kov. SMS 1899, 85.

Džubnuc. „Ostrohu husar koňa džubňe“, Šarv.

Džuk, -a, zemský orech. Kluk. „Džuk v žemi rosce. Su dvojake džuki, jedne su pšeňičnej skuri a druhe čarne“, Jabl.

Džura, v. *dzira*.

Džveredlo, -a, zrkadlo. „Vžal džveredlo a opatrel še v ňim“, Šarv. „Kedz do ňich popatriu, tri stořice uvidzeu jak u džveredle“, Sobr. „Ked še vam budze za Maričku cnuc, ta Iem popaterce do teho *džveralla*, ta uvidzice ju vše“, Kap. — V podrečí lučiv. z pravidla *zrkadlo*.

Džvir, -a, zver, m. „Liška je džvir“, Šarv. „Ja tu ňigda čľeveka ňevidzeu abo hlas od dajkoho džvira ňečuň“, Bež. — *Džvir*, -i, zver, ž. „Tam ho da-

jaka dživir ži“, Rasl. — *Dživire*, -*eca*, zvieria. „Žadlo maju jedovite dživirata: osa, pčola, had itd.“, Šarv. — Na Spiši aj podobou *džvjer*. Kluk.

Ďabol, -*bla*. „Macejova žena horša jak sto ďabli“, Harih. „Ďabol viši za ruku dolo' murom“, Žir. „Tak še s ďablom zoštrid“, Ud. „Choč' bi ši sam *ďjabol* bul“, Straž. „Ďjabli še prepadž“, Mark. „Prišli *ďjabl*“, Luč. — Najrozširenejšia forma je *ďabol*, z cirk. kníh.

Ďi, týmto slovom sa pobúdzajú kone — panské. „Viskočeľi do šedloch, . . . kočiš šmignul medzi koňe a — *ďi*“, Straš. 31. — Sediaci privolávajú: *hýjo*, *výjo*.

Ďordošik, -*a*, u Hn. a u Nied. Ďurdošik. Obec Ďordošik, Györgyi, vo fiz. okr.

Ďuk. „Ďuk bi ce zjid“, Hum. Porov. v Zátur. Prisl, na str. 79.: „Nebude mu už ani duk“.

Ďur, do -*u*; *ďurovski*, príd. — V Lub. som počul „Svati Dzur“, u Hn. i Nied.: Sv. Jur a Sv. Dzur. — Obec Ďur, Szentgyörgy, vo vtor. okr.

Ďurkoŭ, -*ova*. Obec Ďurkov, Györke, vo fiz. okr.

Egreš, -*a*. Obec Egreš, m. Egreš v seč. okr.

Elefan, -*a*: „Našoŭ ōon tam jednoho efefana na ležaci“, Taš. Vedľa neho: „Na brehu bul jeden efefant“, Rasl.

Engedorav, maď. enged. „Ja to ňe-engedujem“, Seč. — Popri domácom *dozvolic* často ho počuť hlavne v podrečí z.-ungskom.

Erdička, -*i*; v -*če*. Dľa Hn. Ordički, dľa Nied. Lesníček. — Obec Erdička, Erdőske, v ntor. okr.

Erlička, -*i*, hrdlička. „Bula jedna erlička“, z Viderníka Mišik (Pies. 66). „V čarnim leše . . . dze erlička vajca ňeše“, zo Smizian Miš. (Pies. 76).

Ešče, spojka ešte. Zjavuje sa rozmanitými podobami. Bežné sú: *ešči*, *eščík* prevažne v samosvojej reči; *išče*, *šče* hlavne v podrečí z.-ungskom.

Ešpektor, Šebn., z *inspector*.

Eštancia, Seč., z *instantia*.

Evandelik, -*a*, Šebn. — Z cirk. reči.

Fajčov .c. „Sfajčovac abo zafajčovac nohu, t. j. zavie do renti“, Šarv.

Fajka, -*i*. Okolo Lučivnej, Ináče sa vraví: *pipka*.

Fajt, -*u* „Krava dobrego fajtu“, Šarv.

Falat, maď. falat. „Zbujňika na marne falati potarhal“, Rasl. „Dam ci falat opreska“, Žir. Ale sa povie aj „kus chleba“, na pr. v Šarv. — *Falatek* = kúsok.

Falečni, príd., nem. falsch.

Falkušoŭce, -*ovec*; vo -*oŭci*. Obec Falkušovce, Falkus, v mich. okr.

Fameľa, -*i*, Kap., Cepl. — Ale v N. Repašách: „Z jak'ej famiľi richtar?“

Farkac, *farčec*; fřkat, fřčat. „Ohňasta para išla koňovi zoz nozgroch, kuň strašne furkal“, Straš. 13. „Koňe . . . strašno farčeľi“, Orel V.

Farkašov .e, -*ovec*; *Farkašovjan*. Osa-da slúčená v jednu obec s Levkovecami, Farkasfalulök, v levoč. okr.

Farto! „Na kravu še vola: „Farto na mesco“, Šarv. „Čabanotčan zadkom fartuje“, Hum.

Fartuch. „Ňemam šumni fartuch“, Mark.

Fartušek, -*šku*. „Do fartušku kostki posberalo“, Žir. *Fartušček*: „Išlo dzjevčatko hore lučkami, malo fartušček svetlo-belavi“, zo Smiž. Miš. Pies. 82.

Fatol. „Ridka materia, co beru ženi pod šmati“, Šarv.

Fekišoŭce, -*ovec*; v -*oŭcoch*. Obec Fekišovce, Fekésbaza, v sobr. okr.

Felctovac, maď. — Časté popri domácom *odporedzec*, *odporedz* dac, vidz této. „Vun tak kraľovi feľeľoval“, Straž.

Felimak, -*u*, maď. fenyőmag. „Feľimak abo i jadlovčina“, Giralt.

Filovac, nem. befehlen. „Vona mužovi feľovala, že ten jeľeňek je jej brack, že ho muž ňesmi zabic“, Lem. — Súvis osnovy nedovoľuje mysleť na predchádzajúce maď. slovo felel, vidz tu na str. 329.

Ferlab, v. urlab.

Fertal, -a, štvrt. „Fertal na štvartu, ňe na štiri“, Šarv. „Fertal na dvanastu“, Bež. „Na pol fertala od teho domu“, Kluk.

Fickoň, -ova, meracia nádoba na zrno, do ktorej sa vmestia 4 holby. Hum.

Figlarski, prid. od *figlar*. „Stretnoť ho jeden figlarski človek“, Malov.

Figle. „Čisar vidzel, že to ňe figle“, Hum.

Ficht, -a; *fichta*, -i; nem. fichte. „Jedla a ficht, to jedno drevo, ale ficht ma biľše drevo v sebe“, Šarv. „Na jednu fichtu pribil deľšku“, Hnilč. — V. *jedla*.

Fiišpan, maď. főispán. Šarv. Počuť aj vicišpan, z viceispán.

Fijaš, -a. Ruská obec Fijaš, m. Fias, v topl. okr.

Fijatál, -a, maď. fiatal. „Vicahnúť vun jednoho fijatála iz koreňom zo zemi“, Sobr.

Filce, pomn.; „to buti zoz postavu“, Šarv.

Filice, do -ic, vo -icach, *filicki*, *Filičjan*. — Obec Filice, Filefalu, v sp. sob. okr. O ňej hovorí pesnička: „Te Filice plane, to plana dzedzina, ňemaju koscela ani svojho mlina“, Kol. Zpiew. II., 120.

Fincice, do -ic, vo -och; *fincicki*. U Nied. aj Findice. — Obec Fincice, Finta, v šir. okr.

Fiók, -u, maď. fiók. „Biva i v stole i v šafarňi“, Šarv. — V prvom prípade: stoloivinka, v druhom priečinka.

Fírtek, -tka, maď. fűrt. „Jeden fírtek hrozna“, Šarv. „S konarikoch viša prekrasne fírťki“, Čit. IV., 26.

Fišar, -a. Obec Fišar, Fúzesér, v mich. okr.

Fizer, -a. Obec Fizer, Fúzer.

Fiancovac. „Minister gver rozfiancovaň, obraciť a z gveru persceň vipad“, Sobr. „... persceň truciť do gvera a tak zatkaň, zafiancovaň“, Sobr.

Finta popri *puška*.

Fojtovac, maď. fojt. „U sebe zo strachu paru fojtovala“, Straž.

Folkmar, -a. 1) Obec M. Folkmar, Kisfolkmar. 2) V. Folkmar, Nagyfolkmar. Obidve v geln. okr.

Folt, -u, maď. folt, záplata, a v prenesenom smysle handra: „Šicke jeho folťi i braňťovske grati zabrali“, Daniš. Odor. (Miš. SMS 1896, 164). V Markušovciach vedľa toho smyslu — dľa Zuz. Šimsaički — má aj smysel maď. *falat*, *kus*: „Tak á ňu tancovaň, kim ju na folťi ňeroztrhali. Mac ju čekala do rana, potim ju i-ľi hľedac, ta našli z ňej lem kosci a folťi z cela“ (tu, na str. 225). V uvedenej vete slovo *folť* mohlo by sa vykladať obrazne *handrou* = na handry ju roztrhali, našli handri z tela, — Zuz. Šimsai má uistila, že sa povie v Markušovciach aj „folť slaňini“ = kus slaniny.

Folvark, -u. 1) Nemecká obec Folvark v kežm. okr., Forberg. — 2) Ruská obec Folvark v starov. okr, Polyvárk.

Forbasi, -as. Poľ. obec Forbasy, m. Forbasz, v ľubov. okr.

Fortografia, -i. „Fortografiu zaš vidzel tam, ta ju zoz sceni zejmal“, Lub.

Fošter, -tra, nem. förster. „Obľečeni jak fošter“, Bež. „Fošťroűski šati“, Bež.

Fotlak, -a. „Fotlak še povi dzecku, ked ono robi na zloc: Idz ti fotľaku!“ Šarv. Dľa Iremského: Väčšie, nedobré chlapčisko. SMS 1904, 50.

Frajcimerka, -i. „Jedenac buľi frajcimerki“, Bež. „Mladu dvanac frajcimirki obľikaňi“, Seč. „Poslala frajcomirku ku ňemu“, Lub.

Francle, pomn. „Jedna gača mu bula kratša jak druha, ale na teťj mal dlukše francle“, Šarv. — „Strapce“ neznaťj.

Frankova, -ej. 1) Poľ. obec M. Franková, Kisfrankvágás, v starov. okr. 2)

Pol. obec V. Franková, Nagyfrankvágás, v starov. okr.

Fras, -a. „Bi ce fras trimal!“ Let. „So to za frasa robiš s kravami?“ Pap.

Frejerka, -i, na Spiši. „Ja za tebu vera hodzic ňebudzem, ale vera prez frejerki ňebudzem“ (Miš. Pies. 80). Obyčajne sa vraví: frajerka, frajirka.

Frička, -i; *fričanski*, príf. Ruská obec Frička, Fricska, v sekč. okr.

Fričovce, do -ovec, vo -ovcoch; *fričovski*, príf. — Obec Fričovce, Frics, v šir. okr.

Fričovce, -ovec. U Nied. aj Fričkovce. — Obec Fričkovce, Fricske, v sekč. okr.

Fridman, -a. Pol. obec Fridman, maď. Fridman, v starov. okr.

Frištik, -a. „Večeru zašporovau na frištik“, Kor. „A ja mesto frištiku muším šedzec v kuciku“, Hnilč. (Miš. Pies. 36). Na celom priestranstve medzi Kor. a Hnilč. tá istá forma.

Fto, *ftori*-*fteri* ozývajú sa popri *chto*, *chtori*-*chteri* po Spiši, hlavne v západnej časti.

Fugi, pomn., dla Iremského „jarčeky na kachloch povstalé pri spájaní kachlových teháľ“, Let. Uvodí aj formu *fuy*.

Fulanka, -i. (Nied. má aj Polanka.) Obec Fulanka, Fulyán, v topl. okr.

Fulerčik, -a, to: „privadiner vojen-ski“, Šarv.

Furmaňec, -nea. 1) Stavaná cesta, šebn. „Furmaňec, to čisarska abo sto-lična draha“, Šarv. — 2) Menší voz. „Na furmaňec se kladu rebrinki, a tote opiraju se na loče“, Šarv.

Furmaňic. „Chto furmaňi, ňej sebe drahu ňebaňi“, Šarv.

Gabnuc. „Lem som ho tak pogabnul za vlasí“, Let.

Gaboltov, -a. Obec Gaboltov, Gáboltó, v sekč. okr.

Gacek, netopier. „Gacki špuja prez ži mu“, Čit. IV., 69.

Gače, pomn. „Šedlaci v lece noša

gače, do gačoch je nadzata šnurka“, Šarv. — „Gače“ s č je všeobecne rozšírená forma, až na juhovýchodný kút Spiša: „Dva pari gaci“, Cepl. — Už v Harih: „Jeho vonka ňebaľa v gačoch“.

Gagac, *gagotac*. „Huší gagaľi“, Čit. III., 13. „Gagotaju huší a kački“, Čit. IV., 100.

Gajdoš, -a; na Gajdoš, na Gajdošu. Obec Gajdoš, m. Gajdos, v sobr. okr.

Gal, -a, krstné meno. „Čo sceš, Gal?“ Šac. „Na dzeň Gala, na chtori vino-brane. . začínaju“, Čit. IV., 26.

Galamuta, balamuta, Let.

G Terik, -ika, golierik na košeli. (Halaša ČMS 1903, 71.)

Galgan, -a. „Čo mame s tim galganom urobiť?“ Lučiv. Bežné hlavne v juhovýchodnej časti Spiša. Ešte aj v Hrabušiciach: „Ked ňeidzeš, ta ci urobime koňec, ti galgaňe!“ Hrab.

Galunek, -nka, stuha. „Vožil po valaloch galunki i na sukňe“, Žir.

Ganovce, -ovec; v -cuch, *Ganovčjan*. Obec Ganovce, Gánóc, v sp.-sob. okr.

Garaňa, dla Nied. — Obec maď. Garany menovaná v ujhelskom okr.

Garas, -a, prípovedkové meno, vyslovované aj *Garas*, z maď. Garas. Hum. Výslovne podotýkam, že je *Garas* umele poslovenčené maď. prípovedkové meno: *Garas* (čítaj: Garaš); nesmie sa ho tedy užiť k etymologizovaniu.

Garbar, -a, koželuh. Hanšár.

Gargula, -i, kupa na vodu, Kap., Bež.

Gavraňec, -nea; *gavraňski*. Ruská obec Gavranec, Gavranec, v mak. okr.

Gazda, -i; *gazdovac*, hospodár, hospodár. „Na totu porciju jeden nošíť taňistru a do tej peňeži skladali; toho volali *bromadski gazda*“, Strop. „V calim gazdovstve gazdovac“, Šarv. — „Gazda“ sa uživa m. „muž“, v prenesenom smysle: „Ta tebe hľadim, šestro, a dze je tvoj gazda?“ Bež.

Gazdina, -i. „Maričku zohabeli v do-

me za gazdiňu“, Šarv. „Dal ten persceň gazdiňi“, Hrab. — Počuf aj *gazdzina*, -i: „U jednej gazdzini“, „Pri gazdzine“, Hran.

Gbol, -a, m. köböl, n. kübel. Po celom priestransve rozšírené.

Gdova, -i, vdova.

Geča, -i. Obec Geča, Gecse, v koš. okr.

Gegnuc. „Taku mi buchtu dal, až u mňe geglo“, Hum.

Gejorce, -ovec. Maď. obce v ungv. okr.: Kisgöc, Nagygöc.

Gelňica, -i; gelňicki, Gelňičan. Mesto Gelnica, Gölniczbánya. Spiš.

Gemba, -i, + *gembi*, pomn., ústa. „Na žeňskich peršoch to, co dzecko bere do gembi“, Šarv. „Ja tebe do gembi ňejdzem“, Lub. „Ruki ňemala, ta odervac ňiĉ ňemohla, lem co s gembami dostala“, Šarv. — Zo strednej slovenčiny vniklo: „Budu že še ľudze ĉudovac, na kim to budu bubnovac: ej na tej našej Haňčuĉi, co ona ma sladke *gambuši*“, z Brutov. Mišik (Pies. 49). — Miesto strednoslen. *gamba* povedia: *varha*, v. toto.

Gerľivi, príď., slabý v tele. Šarv.

Geňur, -a, *gunar*, -a. Uživa sa obyĉajne len jedno slovo, alebo prvé alebo druhé, tak na pr. v Harih. *geňur*, už v Jabl. len *gunar*.

Geralt, -u. Dľa Hn. Heralcik, dľa Nied. Geraltovce a Geralt. — Ruská obec Geralt, m. Gerált, v sekĉ. okr.

Gergelak, -a. Podľa Hn. a Nied. s mäkkým ĺ. — Obec Gergelak, Gergelylaka, v šir. okr.

Gerlach, meno najvyššieho konĉisra v Tatrách. „Gierlachowski szczyt... zwany teź *Gierlachem* i *Garluchem*“, Eljasz-Radzikowski v rozpr. „Pogľad na Tatry“ (Przevod. Eljaszów, 272). — V podreĉí luĉivnianskom: *Grlach*, porov. *Grlachov*.

Gerlachov, -a. Dľa Hn. a Nied. s mäkkým „ĺ“. — Ruská obec Gerlachov v Šar., Gerlachó v sekĉ. okr.

Gerok, n. gehrock, kabát akejkoľvek formy. Všeobecné.

Gibel, -a. — Poľská obec Gibeľ, Gibely v starov. okr.

Gigadze, -och, ribizlie. Vik.

Gigloűce, do -ovec, ũ -oűci. Poľ. obec Giglovce, Giglóc, v stropk. okr.

„*Ginaľ* je do dišľa zapraveni, na ňeho še vaha zaveši, to je jak kľučka“, Kap.

Gingi, pomn; väzy, hlavne v detskej vrave, ale aj inakšie. „Veľ nas na gingi, a skakaj!“ Hum.

Giňoű, -ova. — Obec Giňov, Gönyű, v koš. okr.

Giraltovce, -ovec. — Obec Giraltovce, Girált, v topľ. okr.

Giroűce, do -ovec, ũ -oűci. — Ruská obec Girovce, Giróc, v stropk. okr.

Glejt, -u. „Krapaľ ho provadzi do glejtu“, Sobr.

Gľickac še, synonym. šľizkac = kľzať sa, dľa Iremského, SMS 1904, 51.

Glupi, príď., všeobecné miesto oĉakávaného *hľupi*. Tvrďé ĺ sa zhusta zachováva: „Ti ģlupi pše!“ Smiž.

Gmina, -i, obec. Slovo „gmina“ je bežné po celom priestransve, hlavne na Spiši, tak Cepl, Let. — „*Gminski* hajduch ohaňa les, žebi ňichto ňekradnul“, Kľuk. — Spisovné *obec*, premenéne v *obca*, -i, ĉasto počuf od osóĉ úradských.

Gňazdi, do *Gňazd*. U Hn. tieź Gňazdi, u Nied. aj Gňazda; dľa Miška (Slov. Pohľ. 1903, 419) len Gniazdy. — Domáci ľud poľský vyslovuje: V Krížovej vsi a v Slovenskej vsi: Gňazdi, z Gňozd, v Gňozdach, Gňozďzon. V Niž. Ružbachách: Gňazdi, z Gňazd, v Gňazdach, Gňezďzon. — Obec Gňazdy, Gńezda, v Ľubov. okr.

Gnut. „Lojovo šviĉki leju zoz... loju do... rurek, do ĉtorich zpridz z pamutu predzeni abo utkani gnut vloža“, Ćit. V., 378.

Gajdoš, -a. Ruská obec Gojdoš, maď. Gojdoa, v ungv. okr.

Gombička, -i. „Gombička na geroku; gombik se ňepovi“, Šarv.

Gomboška, -i, maď. gombos-tű. „Gombošku pripichaju sebe žeňske chustki“, Šarv. — Všeobecné.

Gombošovec, -ovec, lok. *-ovoch.* Obec Gombošovec, Gombosfalu, vo vtor okr.

Gracka, -i, nástroj na okopávanie. Na ohribanie grúloch uživa sa gracka. Brez. Posp. (ČMS 1893, 8) — Zovňajšou podobou sem patrí Iremským podaná *gracka*, z neho: *grackoval* Ian, vidz SMS 1904, 51.

Granastor, -ova; *Gronastovjan.* — Poľ. obec Granastov, Grana-ztó, v Ľubov. okr.

Gravič, -a. Osada, slúčená s Petrovcami v sp.-podhr. okr. v jednu obec. — Granespetróc.

Grati, pomn., n. geräth. 1) Kuchyňský riad. „Dzivka už aňi grati ňeumivala“, Šarv. „Šitkü grati na zem zmet-la“, Pap. — 2) Nábytok v izbe. Šarv, aj inde. — 3) Kusy odevu ľudského, vrchného i spodného a v prenesenom smysle šaty vôbec. Jabl., Mark., Lučiv. „Bjelje grati“, t. j. bielizeň, Cepl. — Ztudento treba vysvetliť nasledujúce miesto v „Pov. Prost.“ soš. 8, 73.: „Popeluši nechceli ništ dať (od šiat). Len také všelijaké staré gróty (gráty, hroty) a staré haraburdi“. — Vedľa slova *grati*, čo sa týče významu pod 3), bežné je *šmati* i *šati*, hlavne mimo Spiš.

Gravčec. „Chodzeľi za ňim kraňkajuci, to jest graučefli“, Geč. To sa pofahuje na zvuk havranami vydávaný. „Brodzive ptaki gravčaco vifurkli pred nami zo svojich vodnich hňizdoch“, Čit. V., 186.

Gribi. Rodzaj ľúb. Šarv.

Gribov, -a. Dľa Hn. Hribov. — Ruská obec Gribov, Gribó, v mak okr.

Grisa, -i. Partica na klobúku, č. stfecha. „Kapeluch s visoku griau se noši na Spišu“, Kluk. „*Grisak* je kiobuk s veľku griau, šedlacki“, Mark.

Grlachor, -ova; *Grlachorjan.* Takto menujú svoju dedinu domáci obyvatelia

a té susedné dediny, v ktorých sa vpravilučiv. podrečím. Vo Ščavniku už: *Gerlachor.* Nezakladá sa na skutočnom stave veci to, čo dr Radzikowski napísal v „Č. Lide“, X., 307, že „osadu svou nazývaji *Gerlachov*“. — Čo sa týče zvuku *l*, ten vyslovujú zväčša *stredne*. Ale od Gerlachovana dá sa počut v tomto mene tvrdé *l* (jako u Radzikowského) práve tak, ako mäkké *l* (u Niederleho!). Čo sa týče vyslovovania *l, l, l,* v tejto dedine niet dôslednosti. — Hoc sa vyslovuje *Grlachov*, píšem to meno po východoslovensky: Gerlachov. Odôvodnil som to na svojom mieste. — Obec Gerlachov v Sp., Gerlachfalu leží v sp.-sob. okr.

Gromoš, -a. — Obec Gromoš, maď. Gromos, vo vtor. okr

Gruchlic. „Sviňa gruchli“, Hum.

Gruľe, pomn.; zemiaky. „Gruľe v calim špišu; v Šarišu: bandurki“, Podhr. „Na špišu maju gruľe; mi ľem bandurki“, Šarv. Takéto a podobné rozhraničovanie netreba brať do slova. Aj v širokom, tedy už v šarišskej, povedia: gruľe; nie bandurki. Ba aj v Sobinove dľa Kužmu: *gruľe*, g. *gruľ*. (V Mark. gen gruľoch.) — „Gruľe okopavac, oborivac, odbraňovac“, Ščav. — Gruľe se oškrobaju a uvara se oškrobane; jak uvru, ta jich scadzi od vodi gazdiňa, vezňe mutev, dobre jich podavi, do teho šturi brendzi, rozmješa a tak jedza, to *davene gruľe*. Gruľe se varja i zo šupu; chto je, ten jich sebe ňupe a lupane lje“. Kluk. — Vidz *bandurki*.

Gruzoŭce, -ovce, u *-oŭci*; u Hn. Gruzovce. — Obec Gruzovce, Grozóc, v hum. okr.

Gu, predložka *ku*; je popri tejto temer všade bežná, nado všetko v podrečí z.-ungskom: „(Gu ňomu“, Dobr., Vran. „Gu vodze“, Straž. „(Gu obedoj“, Ban. „Gu tej koľibe“, Bež. „(Gu panoj kľebanu“, Dluh. C.

Gubaňa, -i, guba, Hum.

Gula, -i, maď. gulya „Vjacej sviňoch

je guľa; sviňar je, chto sviňe paše“, Ščav. V maď. je gulya: črieda rožného statku.

Guľvas, -a. Obec Guľvas, Gulyvész, v ntor. okr.

Gunar, -a, v. geňur.

Gura. Čarna gura. — Poľ. obec Čarnogura, Csarnagura. v starov. okr.

Guzel, uzel. „Šnurka se može zavjazac na klučku i na guzel; chto na dva guzi zavjaže, temu čežko rozvjazac“, Šarv.

Gver, -a, s obľubou ho užívajú bývalí vojaci. Ináče je bežné *flinta* a *puška*. Že sa gver užíva významom týchto posledných, o tom nech svedčia: „Z teho gvera nevistrelím, kim on domu nepri-dze“, Lučiv. „Živan pita od ňoho ten gver, že ho opatri“, Ostr.

Haboršic se, vadit sa. „Pohaboršili se“, Vran.

Habura, do -i, u -i. Ruská obec Habura, maď. Habura v hum. okr.

Habžina, -i, habzový kvet. Šarv.

Huč, -eca, žriebä. Šarv., Ščav., Jabl., Barc.

Hačur, hačurek, žrebec.

Hadbub, -u. Šarv., Lub. — „Hadbavne seno žereš“, Smiž. „Mal na sebe šumne hadvabne (+ hadbavne) šati“, Sipl. „Mal hadvabnu chustočku pri sebe“, Straž. „Chustki hadbavnje“, Bat. Forma s o je zo strednoslenského, nie z poľ. Zo susednej poľštiny podáva Mišik: „Jo či ňepozicim, bo ňimom tak'ego, jo hudobna dževka, ňimom *hadbavnego*“ (Slov. ves, Pies 107). Je tam reč o „lajbliku“. A z obďalečia: „Odprovodž m'e mila, na prešovskum gure, darujem či p'erščin i jetbobnum snure“ (zo Sp. Magury, Pies 132).

Hadušovce, do -ovec, v -ovci; *Hadušovjan*, *hadušorski*. — Obec Hadušovce, Hadušfalu, v novov. okr.

Hadzina, -i. 1) Hydina: „Julka ešči ňemala dvanac rokoch, ked už šicku hadzinu daľ pod jej opaternosc“, Čit.

III., 13. „Kurčata a pulčata piščeli a hadzina každeho rodu se... po dvore...“ Čit. III., 13. — 2) Úbrnné pomenovanie všelijakého drobného stvorenia: „Nedobra hadzina je aj lašička... a žoltobarnasti tehur“, Čit. IV., 71. „Všelijaka hadzina se z ňej sipala“, Bard. Porov. heslo „gadzina“ v „Słowniku gvar poľ.“ Jána *Karłowic: a*. — Podotýkam, že *had* znamená naveky *hada* aj vo vých. slovenčine.

Hagi, -ov; *Hugovjan*. — Poľská obec Hagy, maď. Hági, v starov. okr.

Haj popri *hej*, áno. „Haj“ počína už od Rašlavic a ide odtiaľ ku polnoci a na východ. „Haj“ sa vraví na polnoc až po Gaboltov, vidz tunajšiu osnovu (159. §.), aj poza hranicu východoslovenskú. — Na východ: V Kurime sa vraví *haj* m. *hej*. Podobne v Zemplínskej: v Dobrej; vo V. Domači. — Ale z pravidla sa pritakuje formou: *Hej*, v. toto.

Hajduk, je hájnik, *hajdučia* je hájnikov domec, v Gerlachove, dla dra Radzikowského, v. „Č. Lid“ X., 307. — Porov. *gmina*.

Hajtoš gminski je, „co ohaňa ľuki a zarna v poľu procivko škodňikoch“, Kluk.

Hajtuvka, -i; v -ki, *hajtuvski*. Ruská obec Hajtuvka, maď. Hajtuvka, vo vtor. okr.

Halboki, príď., v. *hľiboki*.

Haligovec, -ovec. Po poľ.: Haligovcon v Krížovej vsi; Haligovjon, N. Ružbachy. — Poľ. obec Haligovec, Helivágás, v starov. okr.

Halovac se. „Co se hasnuje, to se haluje“, vraj v Šariši, Zátur. Přisl., 178. „Halejec“ = vraj roztrhať.

Haluški, pomn., sú známe aj východným Slovákom. „Haluški s tvarohem, s kapustu, oľate s maslem; haluški jedza i s kapusnu juhu“, Šarv. V Kluk. gen.: halušek. V Smiž. v podobenstve: „Porubem ho na haluški“. — Poliaci v Kríž. vsi znajú aj — pečené halušky: „Pečene haluški z ňeba nam pošila“.

Haľva, -i, nem. halbe. „Ked ju už zastavi (= huatku!) za haľvičku vina, ta ona napoji svojego frajera“, zo Smižian Miš. (Pies. 92). „Kačmar mu dal jednu haľvu palenki“, Vran

Hamac, nem. hemmen. „Oňi jemu ščesce zahamaň“, Jabl. „Puščil som koleso s huri ňehamane“, Smižany (Miš. Pies. 78). — Pri hamovaní voza dolu brehom užívajú v Brezovici *hamač*, a kladú ho po ľ koleso, aby sa ráf nekazil“, Posp. v ČMS 1899, 8.

Hamadej, -a. Príповiedkové meno osoby, známé aj s iných strán Slovenska, v. tu, na str. 419.

Hambork, -rka; v Lub.: Hamborek, -rka. U Hn. Hamborg, u Nied. Hamburek. — Obec Hamborek, maď. Hamborg vo vtor. okr.

Hamišni, príđ. *hamišstvo*, -a „Či je ňe hamišni, či je opravdzivi“, Šir. „Zaraz spatrela zrobic hamistvo“, Šarv.

Hamre, do -roch, na -och. — Obec Košické Hamre, Kassabámor, v koš. okr.

Hamžic še. „Ten clovek ňema pokoja, lem še hamží jak bramce“, Šarv. „Robotni ľud lem tak še hamžil po poľu jak hrabunec“, Čit. IV., 90.

Hanigovce, do -ovec, v -ovcoch; *hanigovski*. — Ruská obec Hanigovce, Hönig, vo vtor. okr.

Haniska, do -iski, v -iski; *haniski*, príđ. — Obec Haniska v Šar., Enyicke v šir. okr.

Hanisku, do -iski, v -isce. — Obec Haniska v Ab., Enyicke v koš. okr.

Hankovce, do -ovec, u -oüci. — Obec Hankovce v Zempl., Hankóc v Hum. okr.

Hankovce, do oree, v -ovecoh. — Obec Hankovce v Šar., Hankóc v topl. okr.

Hanuša, -i, *Hančuš*, -i. Veľmi bežné krtčné meno pre ženské po celom území. „I tak Hanuša na Janka“, Bež. „V širim poľu hruška, verškom je žefena, co tak plačeš, Hančuš moja premiřena?“ Smižany (Miš. Pies. 88).

Hanušovce, do -ovec. — Obec Hanušovce v Šar., Hanusfalu v topl. okr.

Hanušovce, -ovec. (Poľ.: Hanusovce, -ovjec; Hanusovjon.) — Poľ. obec Hanušovce v Sp, Hanusfalu v starov. okr.

Harakovce, do -ovec, v -ovei. Obec Harakovce, Harakóc, v sp.-podhr. okr.

Harasovi, príđ. „Čijo to dzivčatko v ľešiku, v tim harasovim lajbľiku?“ Bruttov. (Mišik. Pies. 49.)

Harcu. „Harcu, koňički, harcu, ňešeme vjenek z jarcu“, Mark. (Mišik. Pies. 56).

Harča, -i. Meno tejto ryby, maď. harsca, takto uvodí po vsľensky Čit. V., 178. — Meno maď. mena „csuka“ uvodí po vsľensky — *ščuka*, v. toto, z čoho sa smie zatvárať, že sú tu slovenské mená nie z maď. prejaté, ale že sa opierajú o skutočný stav rečoví.

Harčar, -a, hrnčiar. Aj *harenčar*, v. toto.

Harčok, -čka; miesto *harnčok* = hrnčok. Tiež *harčiček* = hrnčiček. „Ten harčiček s mľikom“, Šir.

Hardi, príđ. „Hače zbačilo popri sebe hardu paripu v zlatim sersame kračac“, Čit. V., 29. *Herdi*, príđ., znamená dľa Iremského: pekný, krásny. „Herde jablučko“, Let.

Hardišče, do *Hardišč*, u *Hardišči*. — Obec Hardišče, Hardicsa, v seč. okr.

Harelko, -a, hrdielko. „Slavik špiv z harelka viliva“, Čit. IV., 80. — V. *harlo*.

Harenc, -a, hrnec. „Žebi daťa sebe ž'elezni harenc zrobic“, Štv.

Harenčar, -a; hrnčiar. Let.

Harešt, -u. „Odsudzili ho do šmerci do hareštu“, Hrab. „Za marnosc na peje roki do hareštu ostal odsudzeni“, Orel V., Aj *herešt*, v. toto. Porov. *bercišec*.

Harhaj, -a. U Nied. aj „Harkeľ“. — Obec Harhaj, m. Herhej, v topl. okr.

Harhov, -a. — Obec Harhov, Görgö, v levoč. okr.

Harihovce, -ovec; -ovci, *harihovski*; *Harihovjan*. U Hn. a Nied. *Harikovce*. — Obec Harihovce, Palmafalva, v novov. okr.

Haring, -a. „Ulapila tote charingi“, Plav.

Harkaľ, maď. harkály. „Harkaľ (žolna) ma na dube co jesc“, Čit. IV., 81. „Harkaľe na veľkosc su všelijake, farbu maju rozličnu, harkaľ je čarni, a ľ m na hlave červení, je tak veľki jak naša kavka, strakati a želeni je vekši od običajneho drozda“, Čit. IV., 76.

Harkuš, -a. „S... harkušom papiru“, Čit. V., 223.

Harľisko, -a. Vchod do pivnice. Šarv.

Harľo, -a, hrdlo. „Kričel, čo ľem harľa mal“, Kovalčik (SMS 1899, 89). V Čit. V., 271: *hardľo*; tejto formy som nepočul.

Harnad, -a, náčelník zbojníkov. „Buľi dvacečťiri zbuľňici a dvacatipjati harnad“, Šarv. „Tam bivali dvanac zbuľňici a trinasti *harnad*“, Olc. „Harnad, trinacti, uceknul“, Marg. „Vešla pod *harnad-zovu* poscelku“, Gan. — Toto slovo, maď. „hadnagy“, je rozšírené po celom území. Majú ho aj susední Poliaci: „Zbuľňici vľjili tego harnadľa na zľoti ľancusek“, Kríž. ves (tu, 457). V ganovskom slove *dz* vivinulo sa na svojskej pôde z *ľ*; inak by znelo: hadnadľz abo hadnadľz.

Harnok, -(n)ka, hrnček. „Kupili barz veľo *harkoch*“, Ľub. „Meso i s *harkom* zakopali do hnojua“, Hum.

Harnutovce, -ovce; v -ovci, *harnutovskí*, *Harnutovjan*. U Nied. Arnutovce. — Obec Harnutovce, Arnótfalu v novov. okr.

Harovuč: „Robic jak kuň“, Sob.

Harse, i, hrst. „Milu dzjevku ulapil do harsci“, Hnilč.

Haršag, -a. — Obec Haršag, Harság, v ntor. okr.

Hasen, úžitok. *Hasnovac*, *hasnoviti*. — Rozšľrené.

Hašpel, -pľa, kolovrátok na pradenie. „Mušim vam povedzec, že to bula kudzal s koleskom, hašpel“ Hnil.

Hataloľ, -ora. — Obec Hatalov, Gataly, v mich. okr.

Hatar, maď. határ, medza poľná. Nikdy som nepočul, žeby *hatar* znamenalo „hranicu“ alebo „majetok“, ako to istí dr Radzikowski v „Č. Lide“ (X., 307), odvolávajúc sa na vravu v Gerlachove. Vidz *chotar*.

Hav, *haľ*, sem. Túto príslovku počul po hranici východoslovenskej reči. Počul som ju od hranice ruskej: „Poľce haľ, soš vam povim“, Dľuhe /C. — Mám ju v osnove zo Slov. vai: „Nestriľoj, aľe podľz hav, jo čí dom sama jedno mlode“, tu na str. 453. — Na samom území je bežné: *hev*, *heľ*, v této.

Havaj, -a. Ruská obec Havaj, maď. Havaj, v stropk. okr.

Havan, -a, *havanek*, -nka; vahan, vahanček. Vik.

Havjar, -a, v. *baľa*.

Havka, -i. Poľ.: Hovka, -i, Hovcon (v Kríž. vsi); Havka, -i, Havjon (v Niž. Ružbachách). — Poľ. obec Havka, m. Hafka, v starov. okr.

Hažgut, -a: dľa Nied. aj Harškut. — Obec Niž. a Vyš. Hažgut, Alsó- és Felsőágút, v topl. okr.

Hažin, -a. 1) Obec Hažin v Ung., Gézsény v sobr. okr. — 2) Hažin v Zempl., Hazsina, v hum. okr.

Hajžľin, -a. (V samej obci: Hajžľin, -a; u Hu. Hajžľin.) — Obec Hažľin, m. Hazsln, v topl. okr.

Hcec, v. *chccc*.

Hedľark, -a. — Ruská obec Hedľark, Hegyfark v ungv. okr.

Hej, týmto slovom sa pritakuje temer po celom území samosvojej reči; od Raslavíc na poľnoc a na východ sa vraví miesto neho *haj*, v. toto. Vidz aj pod *aj*. — Popri *haj* ujíma sa na výcho-de aj *hej*: „Hej, hej, šak ja znam!“ Seč.

Hejs! Tak sa volá na voly, aby šľy na ľavo, v. *vul*.

Hjcar je, „s čím še čežke veci dzvihaju“, Šarv. — Aj *hevar*.

Heľemanovce, -ovce; v -ovci, *Heľemanovjan*. — Ruská obec Heľemanovce, Nagyknuchfalu, v geľn. okr.

Hencoŕce, -ovec, ű -oŕci. — Obec Hencovce, Hencóc, vo vran. okr.

Hendrihovce, -ovec; v -otcch. (U Nied. aj Henrihovce.) — Obec Hendrichovce, Hedri, v šir. okr.

Henten, tamten (porov. *hev, heŭ* 2). „Idz na henten švet nazad“, Marg. „Še ozvali hente dvojmi braca“, Lub.

Herbet, -beta, hirbet, -beta, hribet, -hta, chrbet. „Zadňa častka človeka je herbet; uderil mi do herbeta“, Šarv. „Dala som jej daskoŕa pejscu po herbece“, Hnil. „Vzal na herbet“, Hnilč. „Vežneš to na hirbet“, Šarv. „Vzal platno na hribet“, Šac. „Vzal na hribet“, Sipl.

Herček, v. hirček.

Herdi, prid., v. hardi.

Herešt, -u. Hlavne na Spiši popri *harest*, v. toto. „Mala jedna žena hlopa v hereše“, Mar. „Zavrec do hereštu“, Hnil. „Šitkich uŕapili a do hereštu vzali“, Rep. Aj u spiš. Poliakov: „Do herestu zaprže kozdego“, N. Ružb., v. tu, str. 458. V. *orešt*.

Herchŕicht, -u, tak vyslovujú v Slov. Rašlaviciach. Dľa Hn. Hertnecht; dľa Nied. Heretnik a Eretnik. — Obec Herchnicht, Hertnek, v sekč. okr.

Herlani, -lan. Obec Herlany, Ránk-fŕed, vo fiz. okr.

Hermanovce, -ovec. 1) Hermanovce v šir. okr., Sztánkahermány. 2) Hermanovce v topl. okr., Tapolyhermány.

Hermec. „Povetri a je, ked je diždž i vitor, i hermi pri tim“, Šarv.

Hernadle, pomn. „Hernadle, co sami štrikuju“, Sipl.

Hervartov, -a. (Počŕtaj Hervaltovce.) — Obec Hervartov, Hervartó, v sekč. okr..

Het, preč. Rozšírené po celom území. „Pošol het“, Šarv. „Odešli het ztamadz“, Jabl. „Ked sceš žic, ta idz het“, Hrab. „S tim sa zabral a išel het“, Lučiv. „Povedzel kraŕovi, že muší het gu maceri“, Geč. Pošla *het* gu panoj čisaroj“, Žir. „Pocel od oblaka het daŕej odcahuu“, Sobr. „Vidzel, jak potim *hetka*

pošol“, Straž. „Ztamadz pošou het“, Bež. — Iremský počul *het*, Let.

Hev, heŭ, prislovka. 1) Sem. „Ženo moja, poc lem hev“, Harib. „Daj hev maŕi palec“, Štv. „Ženo, hev dukati a talare“, Kluk. „Podz hev a pobešeduje-me“, Minds. „Pošli jich *heŭka* gu mŕe“, Šipl. — Vo V. Šariši vo výraze: „*Hev* i tu“ = sem i tam, kedy-neskedy. — „Ňemohla uceknuć aŕi hev aŕi tam“, Šobr. „Daj heŭ tot list“, Hum. „Verušo, podz lem heŭ, oŕem scahŕi moju kamašŕu“, Bež. — 2) Býva prvou čiastkou ukazovacieho zámena na mieste strednoslovenského *tam*. „Heŭtot (= tamten) mu hutori“, Straž. „I teraz mužika ho tak provadzi jak i heŭti (= tamté) dŕi“, Bež. — Aj v smysle *tam* počŕť ešte prislovku *heŭ*: „Priskočili gu ŕomu išče štiri ŕe take, jak *heŭ* buŕi, šče pejć abo šejs' raz krašši“, Bež. — Vidz: *hav, haš*.

Hevar. „Kuŕ še oderval od koča a na herbet spad do kanala. Zoz hevarom ho vicalŕi von“, Orel. — Aj *hejvar*.

Heverovac, maŕ. hever, „heverovac, t. j. bic bez roboti“, Šarv.

Hi t. i. čo *jak*. „Taki hi zbujŕnik“, Hum. „Taka bida hi zazrak“, Hum. Tiež v okolí Humenného.

Hibaj, v. chibaj.

Hičel, to košc ŕiže kolena, Košk. „Hičale leža tam potraceno“, Čit., V., 268.

Hilboki, prid., hliboki.

Hilic še, v. chilic še.

Hilov, -ova. — Obec Hilov, Hilyó, v koš. okr.

Hinčik, v. dupko.

Hindac še na hindački, Šarv. — Kolisať sa na kolisačke.

Hintov, -a. „Paŕiski vuz, prikrŕi zoz skuru lagirovanu, to hintov“, Šarv.

Hir, hirac, hirić, hirovac, v. chir, chirac, chiric, chirovac.

Hirbet, v. herbet.

Hirček, -čka. „Sovi... prenasleduju a hubja hirčkoch“, Čit., IV., 18. „Hirček hotuje še na žimu s veľku opater-noscŕ“, Čit. IV., 69. — Aj *herček*: „Her-

čok, hoc aj nema povedomosci o nastupeňu žimi, budu je sebe sklad pod žemu, ten prez leto napuľni zo zarnom a v bojnosci žije až do konca žimi“, Čit. V., 268.

Hirešni, príd., maď. hires. Šarv.

Hitri, príd., v. *chitri*.

Hitvani, príd., maď. hitvány. Šarv., aj inde.

Hiža, -i, v. *chiža*.

Hlad, -u. „Dobre z hladu ňezahinu“, Smiž. „Bratove od *chladu* už zomdľevali“, Jabl. „Žebi mu ňetrebalo do obedu hladovac“, Malov. „Človek, htoreho volali hladujuci Macej“, Harih.

Hlap, *hlop*, v. *chlap*, *chlop*.

Haskaňe. „S blaskaňom, pitaňom ho ucišila“, Kal. 1887, 57.

Hlava, -i. „Vzal hlavu mertvu z kripti“, Lem. „Človek prez *chlavi*“. Šarv. „To mu doraz počalo hlavu prebijac“, Daniš. a Odor. (Miš. SMS 1896, 169).

Hľeb, *hľib*, v. *chľeb*, *chľib*.

Hľev, *hľiv*, v. *chľev*, *chľiv*.

Hľiboki, príd. „Vikop pred dzverami komornima pod prahem hľiboku dolinu“, Šarv. „Zašol do takej hľibokej jami, co ňemoh aňi rušic“, Žir. „Poza humni *halboke* koleje“, Odor. (Mišik, Pies. 44). „Stavaj, mila, z hrobu *halbokeho*“, Vider. (Miš. Pies. 65). „V ňim jest jedna *halboka* viľča jama“, Kov. SMS 1899, 88. „*Hľiboko* orac“, Kluk.

Hľiboki, -oho. Ruská obec Hľiboké, Hľuboka, v ungv. okr.

Hľine, -oho. Sem patrí porekadlo: „Oňedluho pojdze do Hľineho“ (zo Šar. v ČMS 1903, 85), t. j. onedlho zomre, — do hľinného miesta. — Obec Hľinné, Agyagos, vo vran. okr.

Hlop, v. *chlop*.

Hľub z kapusty. Ščav.

Hľuška, -i. „Hľuška, to horosc, vo htorej hori bluzi“, Šarv. — Týfus.

Hľiňani, -an; v -och; *Hľiňančan*. — Obec Chmiňany, Mochnya, v šir. okr.

Hľuravi, príd., v. *chmuravi*.

Hľecuch, -a. „Zaš daco žimneho čula na sebe na peršoch a potim mocne znuka boľeňe dostala. Vov cme pravda ňevizdela teho *hľecuha*“, Straš. 19. „Calu noc fantasiroval, kričel, že hľecuh ma na peršoch šedzi“, Straš. 13.

Hľied zobudzela orgaňistu, Šarv. „Hľied vtedi“, Plavn. „Kraľovi hľiedka na rozum prišlo“, Gab. — „Vipatra *hľiedka* jak lipa“ (v. pod *oľcha*) úplne zodpovedá strednoslovenskému „vizerá skoro ako lipa“.

Hľesc, tlačit i miesit, v. pod *pagač*.

Hľevnik, -a. „Ti mišľiš, že richtar je vaš hľevnik“, Kal. 1887, 51.

Hľilčik, -a. — Obec Hňilčik, Kis-hňilec, v novov. okr.

Hňilec, -ica. Riekou Hňilcom oddelené od seba osady: 1) Spišský Hňilec, 2) Gemerský Hňilec. Porov. pripom. 3. na str. 62. — Obyčajne menuvajú ich jednotným menom: Nagyhňyilec.

Hňilec, -ica, meno rieky. V Marg. i v okolí.

Hňojni, -oho. Obec Hňojné, Hanajna, v sobr. okr.

Hňuj, *hňoja*, hňoj. Hanšar.

Hobgart, -u. Nem. ob. Hobgart, m. Hobgárt, v ľubov. okr. Poľ. Obgart, v. ho.

Hoc, spojka. V. *choc*.

Hodan, v. *hoden*.

Hodbabni, príd., v. *hadbab*.

Hoden i *hodzen*, „byť v stave“, môžt. Obidve podoby sú rozšírené. „Dzeže ti sebe hoden hlavu odecac a vodi še nopic?“ Šarv. „Kazal mi privezc totu skalu z jarku, a ja ju privezc ňehoden“, Bert. „Najjasňejši princu, ja ho ňehoden utarh-nuc“, Bard. „Mam vichodki a tak mi ňehoden z vlasneho zarna zadarmo mlec“, Giralt. „Budu ja *hodan* teľo tancovac“, Pap. — „Ja už ňehodzen tu bic“, Rasl. „Muj kuň tam ňehodzen stac“, Šir. „Ja ňehodzen, bo ja veľki litir...“, Šipl. „Pan major hodzen za vojakoch odo-brac“, Seč. „Otvor sebe sam, šak ti, hvari, hodzen i sam“, Sobr. „Ňehodzen

sebe ... takoho foštra dobrac, obi mu totu huru obohnaŭ“, Bež. „Jak vun iz toho hodzen vužiŭ“, Kor. — V osnove z Harih. (tu na str. 227) najdeš „Budzem ucekac tak *hodŭe*, že až vam pektlo rozbijem“. Táto príslovka *hodŭe* je nie v spojitosti s *hoden*, ona je zo spis. reči (hodný, hodne).

Hodi, pomn., vianoce. Šarv., Kluk. Porov. *kračun*.

Hodkoŭce, do *-ovec*, v *-oŭcoch*. U Hn. Hatkovce. — Obec Hodkovce, Hatkóc, v koš. okr.

Hodorac, opatrovať. „Hoduje vun toti dva chlapani i toti dva koži i toti dva psiki i vihodoval jich do dvanac roki“, Straž. „(K rodičom): Jeden pujdze do šveta svet probovac a druhi zostaŭe pri vas vas hodovac“, Straž. „Že vun budze hodovac i occa i matku“, Ostr. „Cudzeho hodovaŭ u sebe za svoho“, Luč. „Joho *hodoraneč* ho chceŭ sam zavesie“, Luč.

Hodzie, v. *chodzie*.

Hodzina, *-i*. 1) Hodina. Hovorica: Ferťal na *štvarťu* (nikdy nie na *štiri*!), prišol som o pul trecej (nikdy nie o pul troch!) atp. 2) Štenové alebo vežové hodiny.

Hodzinka, *-i*. Hodinky do vrecka.

Hoha, *hoha ho!* Tak sa privoláva na kone, aby zastaly. „Hoha, koňu, hoha, bo tu ktoška spiva“, Kollár. Zpiew. II., 38.

Hajta, tak sa volá na kone, vidz *kuň*.

Hok, istý pluh. „Pluh je dreveni, a hok železni“, Mark. „Rilakom še šturca a s hokom še ore“, Mark. „Rijakom še šturca, po druhi raz še ore s hokom“, Kluk. „S hokom še vioruju grule“, Jabl. „U nas še ore z oradlami i s hokami; z oradlom še šturca, hokom še grule šadza“, Smiž. „Rijak, s tím še šturca, (po perši raz zem še prevraca), po druhi raz s hokom še ore“, Jabl. V Jabl. aj: *Huk*, g. *hoka*. — Porov. *pluh*.

Hoľčikoŭce, *-ovec*, ŭ *-oŭci*. — Poľ. obec Hoľčikovce, Holcsikóc, v strop. okr.

Hole, nože, v. *ole*, *oľem*.

Holoház, *-hazu*, v *-hazc*. — Obec Holoház, Hollóháza, vo fiz. okr.

Hololumnica, *-i*. Po poľ. (v M. Slavkove): Hololumnica, *-e*; hololumnicki, Hololumnicon. — Nem. obec Hololumnica, Hollólmnic, v kežm. okr.

Hombac še, kolisať sa. „Samo še dzecko v koľiski hombalo“, Šarv. — Dla Iremského (SMS 1904, 49) v detskej mluve. Podľa mojich známostí „hombac še“ je bežné slovo v riadnej mluve. Svedčia o tom aj tieto svedoctvá: „Jak kedbi na ňim (= na dozrenom ovse) same... kanaľiki še hombaľi“, Čit. IV., 41. „Cemno še hombe konar na jahodňiku“, Čit. V., 82.

Homont, v. *chomont*.

Hondermarek, *-rku*. (V M. Slavkove!) Dla Hn. Hodermark. — Ruská obec Hondermarek, Hodermark, v kežm. okr.

Hoňic, zahaňat statok na paši. „Hoňil jeden (majerňik), ta kravi dobre davali mľeka, hoňili šetke, ta dobre davali“, Pap.

Hoňic še. „Suka a ovca še hoňi“, Šarv. V Kluk.: „Ovca še hoňi, ale suka še bridzi“.

Hora, *-i*, v. *hura*.

Horb. „Čhto ma v torbe, ŭji i na horbe“, zo Šar. podáva Zátur. Přísl. 170. — *Horb* = hrb.

Hore, prísl. Nasl. a podobné pleonasmy sú aj vo vsľenskom nárečí: „Spomni i na nas hore v ņebe“, Kluk. „Rano jak stanuli hore“, Lučiv. „Iz truni hore stanula“, Seč. — Slúčeniny: „*Horebruch* sebe Iežela“, Sob. „Kuň pod ňim staŭe na dva nohi a še truci *horeznač*“, Sobr.

Horečŭe plakač, horko! „Plakal horečŭe“, Šarv. „Horečŭe plakali“, Lub. „Našol tam jedno dzivčatko horečŭe plakač“, „Kal. 1887, 79. — „Vindzi, vindzi, zlate kače, tvojo dzecko *horko* plače“, Lem. Príslovka *horko* zdá sa mi byť zo spis. reči.

Hori, príd.; *horose*, v. *chori*, *chorose*.

Horjani, *-jan*. Počul som aj: *Hor'ani*.

-ran. — Rus. obec Horiany, Gerény, v ung. okr.

Horka, -i, adm. pridelená k Landžaš-fale.

Horna, -i. U Nied. Horná a Hornia. — Obec Horná, Hornya, v sobr. okr.

Hornád, -u. Takto sa menuje rieka, ktorú maď. a nem. menujú Hernád, Hernad. Miestami počut' výslovnosť: *Chornád*. Tak v Malov. „A popri Hornadze dzjevki pohromadze, lapaju Janička, každa keľo vladze“, z Markuš. Mišík (Pies. 53).

Horši, kompar., horší: „Tote dvome kraľovske sinove daco pokradli... on je jich sluha, či on tjež ňebudze chorši (tak!) jak oňi?“ Jabl.

Horši, príslovku. Prvotne: *horšie*, ale sa upotrebuje významom: *ručšmi*: „Otvorjel on totu chižu a jak ju otvorjel, meč se horši kival“, Cepl. „Začudovala se ešči horši jak večera“, Hnil. — Prvotný význam: „So ti mňe tak zakľau, šče horši jak žmi predtem bula“, Bež.

Horuš, -a. „Višol na horuš v kosceľe“, Ľub. Počut' ho aj inde. Prípona -uš nedovoľuje myseľ, že bi bolo povstalo na domácej pôde. V strednosl. *chor*, maď. dial. *horus*.

Hoscec, -sea, hostec. „Bodaj ce hoacec lamal!“ Hum. „Hoscec ho lamal“, Šebn. — S uvedenými frásami porovnaj strednoslovenský názov hostca: *lámku*.

Hoscina, -i, hostina. Popri *hoscina* aj: „*Hojscina* viricht'vana“, Seč.

Hotar, v. *chotar*.

Hotovic, poľ. gotovič. „Žena priňasla m'eso, tak hečli hotovic ho,... ta ňemali u čim hotovic“, Dluhé /C.

H.ü? — Čože? V tomto smysle som ho počul v Udaľskom.

Hovac, v. *chovac*.

Hozelec, -lea; na -lei, (v Ščavňiku). *Hozelski*, *Hozel'tjun*. Dla Hn. Hozelec. (Obec Hozelec, maď. Hozelec, v sp.-sob. okr.

Hrabe, -boch, hrable. „S hrabami hrabeme“, Šarv. „Zo železnima hrabami

zme hrabali“, Šebn. „*Hrabisko* je ten vatek, co je v ňim zubki nabite“, Šarv. Pospěch (ČMS 1839, 8) chybně podal z Brezovice, že „hrable mají dve čiasťky: hrabisko a válek so zubami“. *Hrabisko* a *válek* je jedno, druhá čiasťka hrablí je *deržak*, zapravený na hrabisku.

Hrabkov, -a. Obec Hrabkov, Hrabkó, v šir. okr.

Hrabla. „Zlamala se mlinarovi hrabla, po ňej hodzi Haňička nadobna“, Markuš. (Miš. Pies. 57).

Hrabovčik, -a. Po r. som počul: „Ja z Hrabicea!“ Ale Hn. píše: *Hrabičik*. — Ruská obec Hrabovčik, Hrabovesik, v mak. okr.

Hrabovec, -orca. 1) Hrabovec v Šar., Hrabóc v topl. okr. — 2) Hrabovec v Zempl., Alsó Hrabóc vo vran. okr. Genitív pod č. 2) je: *-oäca*. — 3) Ruský Hrabovec, Oroszhrabóc, v snin. okr. — 4) Stropkovský Hrabovec, Sztropkó-hrabóc, v stropk. okr. — 5) Zbudský Hrabovec, Izbugyahrabóc, v hum. okr. — Genitív pod č. 3, 4, 5 je *-oäca*.

Hraboveň. „Na hrabovňi se klinec robja“, Kluk.

Hrabske, -cho; hrabske kravi. Ruská obec Hrabské, m. Hrabszke, v sekč. okr.

Hrabušice, -ic; v -iei, Hrabušičan. U Nied. aj Hrabošice. — Obec Hrabušice, Káposztafalu, v novov. okr.

Hrad, krupy. „Hrad padal veľki jak pesce“, Sob. „Alebo hrad jeho šace zbije“, Čit. V., 273. — V Ud. popri *hrad* aj *kamňac* = kamenec. V Hum. sa zreteľne vyslovuje: „Chotar *kamňac* zbil“.

Hradki, -dok. — Obec Hradky, Gerenda, v seč. okr.

Hradzel pluhu; briadel, v. pluh.

Hradzisko, -a. 1) Hradzisko v Sp., Hradziszko v levoč. okr. — 2) Hradzisko v Šar., Hradiszko v sekč. okr. — V prípade pod 1) som počul: Hradziščan, obyvateľ z Hradziska.

Hramec, *hramocic*, v. *chramec*, *chramocic*.

Hraňica. „Žebi išol od chotara na hraňicu a žebi totu skuru spařil“, Giralt.

Hranka. Dľa Iremského (SMS 1904, 51) maď. „piritott kenyér“, a od toho vraj *hrančít*. (Pražít?)

Hranornica, -i; *Hranorničjan*. — Obec Hranovnica, Szepesvéghely, v sp.-sob. okr.

Hrase, v. *chrasc*.

Hrase, -i; na -sci, *Hrašćan*, -šćanski. — U Hn. Hrašćane. — Obec Chrace, Haraszt, v novov. okr.

Hrašovik, -ika. U Hn. Rašovik. — Obec Hrašovik, Bás, v koš. okr.

Hrebec, hrabať. „Liški začali hrebac“, Lučiv. „Prišli dva psi, hrebli, hrebli ten hrob“, Giralt.

Hreda, -i, hruda. „Nuž, co tu zapcham do hredi“, Straž.

Hribet, v. *herbet*.

Hric, -a. Krstné meno. „Hric, volaj ho dnu“, Bež.

Hrimac, *hrimot*. „Chťoška do dzveroch hrimal“, Hum. „Je špiv, chichot, kľatha, žgrev i všelijaki hrimot“, Čit. V., 209.

Hrin, -u, chreň. „Hrin še čuha na tarle“, Šarv. „Ňej sebe medzi dva renti da načuhac hrinu“, Kal. 1887, 78.

Hriška, -i, úvratie pri oraní, v Šarv.

Hrišovce, -ovec; *Hrišovjan*, *hrišovski*. (Počut aj Hrišovce, -vea; v Kľuk.) — Obec Hrišovce, Hrišovc, v geľn. okr.

Hrica, -i, dlhá srať na koňskom krku. Kľuk. „Skrít ten taňer zo šickim koňovi pod chrivu“, Jabl. „Kuň ma na karku hrivu, t. j. dlhí vlas, podobní jak na chvošce“, Šarv.

Hrobak, v. *chrobak*.

Hrobľa, -i. „Svařil še ten pošmješník do hrobli“, Kov. (SMS 1898, 58). — Iné je *hrabľa*.

Hromada, -i, obec. „Na totu poreiju jeden nořil taňstru a do tej peňezi skladařl; toho volařl *hromadski* gazda“, Štrop.

Hrot. „Na kařđi kameň lem jedno zarno moř' bulo nasipac na hrot“, Bež.

Hrožňe, pľsl. „Hrožňe mňe ona bila“, Harib. „Hrožňe še tiž zľeknuť“, Plav.

Hr:boň, -ova. Obec Hrubov, Hrubó, v hum. okr. — Obyvatelov vysmievajú týmto príslovím: „Idze jak Hrubovci s drabinu“. Vysvetlenie tu, na str. 383.

Hrun: *hrunok*. „Jeden zoz stromami a všelijakima šumnama želenima rořľinami a kvitkami okrařľeni hrunok řezel prave pri jednej holej řeurodnej hure“, Čit. V., 101. „Po řturmovaňu Dobó 12 tiřice dzelovo kuľe dal posbirac, z tich na pamjatku viceřstva jeden veľiki hrun poskladac“, Čit. V., 150.

Hruša, -i. „Dva jabľučka u keřeňe, mojo ľube pocerēe; dva jabľučka, trecu hrušu, — bo ja tebe ľubic mařu“, K. Zpiew. I., 135; sotáckou menovaná pešnička.

Hrušć, v. *chrušć*.

Hruški. „Zname bruřki: řisarki; řimušňe, kameňarki, kořľički“, Kľuk.

Hrušov, -a. 1) Hrušov v Sp., Körtvélyes v sp.-podhr. okr. — 2) Nižný Hrušov, Alsókörtvélyes, v mich. okr. — 3) Vyšný Hrušov, Felsőkörtvélyes, v hum. okr. — Pod 2) a 3) vyslovuje národ *Hrušov*.

Hto, *htori*, *hteri*, v. *chto*, *chtori*, *chteri*.

Hubeľ, nože na drobenie kapusty. Let. „Hubľovac kapustu“, Let. — V. *hubľik*.

Hubi. „Mame hubi take: gribi, holubki, kurčata, kozare, smarže, biľe, kraľički, pestraki; kořa brada, baraňa hlava, podpinki, ridze, (nom. ridz, aj ridzik). Najplanša huba medzi ňima je: *biľ*“, Šarv. — „B'eži do ľesa na *chubi*“, Plav.

Hubľac, *hubľovac*, v. *hubľik*, *hubeľ*.

Hubľik. 1) stolarski. S hubľikem še *hubľa*“, Šarv. — 2) jest i taki *hubľik*, co še diňa, ogurki, kapusta *hubľaju*“, Šarv.

Hudak, -a, hudec.

Hudcovce, do -ovce, u -ořci. U Hn. Husovce; takto sa iná obec volá, vidz ju tu. — Obec Hudcovce, Hegedűsfulva, v hum. okr.

Hudoba, v. *chudoba*.

Huk, v. *hok*.

Hukac še. „Šviňa še huka“, Šarv., Kluk.

Humene, -*oho*, *humeňanski*. — Humenné, Homonna, sídlo okresu.

Humeňik, -*ika*. „Csűrös gazda“, Hum.

Humno, -*a*. „Humno je, dze še mlaci“, Šarv., Kap., Hanšar., Ščav.

Huňa, -*i*. „H. še na pleca zaveši, pod ňu je ľajbľik“, Kluk.

Hunkovec, -*ovec*. Ruská obec Hunkovec, Hunkóc, v makov. okr.

Hunstorf, -*u* (Slov. ves), *Hunsterf*, -*u* (M. Slavkov). — Nem. obec Hunstorf, Hunfalu, v kežm. okr.

Hura, g. *huri*. (Na Spiši počuješ: nom. hora (popri hura). V skloňovaní časté sú podoby s o m. u. 1) Vrch. „Dze stromi, tam les; dze stromoch ňe je, tam hura abo verch“, Šarv. „Štrilka pošla popod huru“, Ban. „Vidza, že jeden chlop s huri na huru skače“, Hum. „Zajšou medzi huri a tesi. Von tina horama i lesama išou za šedzem roki“, Bež. „Puščil som koleso s huri ňehamane“, Smiž. (Miš. Pies. 78). — 2) Vrch obrastlý stromami. „Gazdo, hura scata“, Bert. „Ňehodzen sebe do ňej takoho foštra dobrac, obi mu totu huru obohnať“, Bež. — Medzi vrchom obrastlým stromami a rovinou obrastlou stromami robí sa rozdiel, v prvom prípade je *hura*, v druhom *tes*: „Von z tej huri na kraj lesa višoť na drahu“, Bež. — V Smiži. popri uvedenom s *huri* zjavuje sa „išoť horami“ (tu, 222).

Huréc. „Po bruchu temu hurči, chto še napil veľo vodi a lačni je“, Šarv.

Hus', -*i*, mn. n. *huši*. Ščav. — „Dze hušarka“, Marg.

Husak, -*a*; *Husačan*. — Obec Husak, m. Huszák, v ungv. okr.

Huše, -*eca*. „Huše še voľa, co jedna žena probere za koscom, keď še koší žito abo pšeniča; štiri hušata še svjaže na jeden snop“, Kluk.

Husovce, -*ovec*; v. -*ococh*, *husovski*. Dla Nied. aj Uzovce. — Obec Husovce, Huszafalu, v vtor. okr.

Hušč, -*i*; *hušče*, -*šča*. „Jak scul isc už prez hušč“, Gab. „Schoval še do jedneho hušča“, Gab. „Skril som še do hušča“, Daniš. a Odor. (Miš. SMS 1896, 169).

Huta, -*i*. Nasledujúce obce majú toto meno: 1) Huta v Ung., Hutta v ungv. okr. — 2) Kováčvágáaska Huta, Kovácsvágáshuta, vo fiz. okr. — 3) Livovská Huta, Livóhutta, v sekč. okr. — 4) Roloa Huta, Phönixhutta, v šir. okr. — 5) Saláncska Huta, Szalánchuta, vo fiz. okr. — 6) Smolnícka Huta, Szomolnokhuta, v geľn. okr. — 7) Stebnická Huta, Sztebnikhutta, v makov. okr. — 8) Šompotocka Huta, Sompatakinagyhuta, vo fiz. okr.

Huti, pomn. — Obec Regecké tri Huty, Regécibárombuda, v tokaj. okr. — (Nied. rozoznáva: Starú, Novú a Strednú Hutu!)

Hutka, -*i*, chýr i klebeta. „Veľka hutka pošla po tim mesce“, Seč. „Hutku zrobie“, Šarv.

Hutka, -*i*. Obec Šompotocká Hutka, Sompatakikishuta, vo fiz. okr. — U Hn. „Mala Huta“ Šomp.!

Hutki, pomn. 1) Hutky v Šar., Hutka v mak. okr. — 2) Nižné Hutky, Alsóhutka, vo fiz. okr. — 3) Vyšné Hutky, Felsőhutka, vo fiz. okr.

Hutoric, rozprávať, vraveť. Zdá sa, že je domovom tohoto slovesa okolie Prešova a že sa ztade rozširovalo do ostatných krajov východnoslovenského územia. V spišskej stolici, podobne v Zemplínskej a v Ungskej považoval ho treba za novoveké. Hádám aj v Abaujskej. Na Spiši je starším: *hvaric*. V Zemplínskej, v Ungskej a vari aj v Abaujskej: *bešedovac* (*bešedzic*). Vo všeobecnosti sa smie povedať, že *hvaric* sa priklonuje poľskej hranici rečovej; *bešedovac* ruskej. Všetky tri slovesá: *hutoric*, *hvaric* a *bešedovac* bežné sú na východnoslovenskom území temer popri sebe. Okrem nich počut: *rečovac* i *vranec*; toto v podrečí lučivnianskom a v jeho susedstve. Preto

myslím, že je okolie Prešova domovom slovesa „hutoric“, lebo ono tam nad ostatnými súznačnými slovesami nielen dominuje, ba je temer osamelé v úžitku... A preto myslím, že sa na západ, i na východ, a vari aj na poľudnie iba neskoršie dostalo, lebo ho tam dosiaľ hlavne takí ľudia užívajú, ktorí napodobňujú „panskú reč“, kdežto ľud dedinský dosiaľ zotrúva pri *hvaric* alebo *besedovac*. — Mišík uvodí aj zo Slov. vsi „hutoric“, ale — v pesničke: „Dževka moja, co robis, co robis? S kim te telo hutoris, hutoris?“ (Pies. 105). Uhorskí Poliaci hovoria v tomto prípade *gadac*. „Vidzis, mi či godali, ňestriľoj“, v. tu, na str. 457. Zo skladby: Hutoric „na koho“ (nie „komu“): „Tot žobrak na ňoho“, Sobr. — Hutoric „o palenku“ (nie „o palenke“!), Šarv. — Porov. *hvaric*, *besedovac*, *rečovac*, *vrarec*.

Huviz, -a; ů *Huviže*. Dľa Hn. Huvas; dľa Nied. Huvíz. — Obec Huvíz, Huvész, v ntor. okr.

Hvari; hovorí. O tomto slovese myslí obyvateľstvo východoslovenské, že je špeciálnosťou spišskou, ale je tomu nie tak. Marcin Németh, v Spiš. Podhradí, hovoril mi bol 22. sept. r. 1898 toto: „U nas v Podhradzu še *hvari* abo *rečuje*, a *hvari* še po Braňisko v šickich „dzedzinoch“, jak na pr. v Polanovcoch, na Koritňe, v Beharovcoch, v Ordzovjanoch itd., — a za Braňiskom vo „valaloch“ už ňe *hvarja*, Iem *hutorja*... V skutočnosti je inakšie. Aj v Šarišskej „*hvarja*“ popri „*hutoric*“. Tak prejdúc cez Branisko hneď v širokom počutí *hvaric* (popri „*hutoric*“ i „*rečovac*“), v Bertotovciach („Iem še mi priznajce, *hvari*“, tu, na str. 280), aj inde. Počutí *hvaric* aj v bezprostrednom okolí Prešova, aj obdialečne od neho, často vyslovené takto: *varic*. Vo V. Šariši sa naveky takto vyslovuje. Aj na polnocy sa *hvari* popri *hutorení*, tak na pr. v Lubotini alebo v Plavnici, v príslušné osnove. Ale počutí *hvaric* aj v ostatných

stoliciach až po konečné hranice rečové. V Sobr.: „*Hvari* vojak“. V Hum.: „Gu ňomu *hvaril*“. Ba v Ud. a v Dluhom C. popri *besedovac* bežnejšie je *hvaric* než *hutoric*.

Hvizdnuc. „*Chvizdnul* na tamtich dvoch svojich bratoch“, Smiž.

Hvozdzik, -a. 1) Klinec železný alebo drevený. 2) Klinček, kvet. Šarv. V Humennom: Hvozdzik = kvet klinček; *Hvozdzik* = klinec železný alebo drevený. — Na Spiši počutí aj *kliňec*: „Na hrabovňi še klinec robja“, Kľuk.

Hvuzl, g. *hvozda*. Šebn. (Pastrnkovi sdělil Posp., Slov. Pohř. 1895, 56): „Tam na jednim hvozdu visela jedna šabľa“, Rasl.

Chabžani, -an. — Obec Chabzany, Böki, v ntor. okr.

Chabžizina. Počutí *habžina*, v. toto.

Charcica, -i. „Popod zem chodzi a rije kopki po ľukoch“, Kľuk.

Charčec. „Viňesol ňeščešliveho rich-tara hore. Ten bul prez sebe a čežko *harčel*“, Kal. 1887, 58.

Chcec. „Ocec na ňich aňi patric ňe-chcel“, Šarv. „Co oňi chcec budu“, Jabl. — Popri *chcec* je bežné *see*, hlavne v samosvojej reči. „Co sece?“ Šarv. „Ňescel veric“, Bard. „Co za to zecce?“ Gab. „Co sceš?“ Harih. „Ona sce tak mac šickeho, jak i ja“, Štv. „Sceť do-raz uceknuc“, Hrab. „Von še scel že-ňic“, Barc. „Ked mi sceš daco zrobie“, Sipl. „Oňi sceli“, Geč. — *Harčok* žena ňescela zaňesc nazad“, Dluh. C.

Chera, -i, vulva. Hum.

Chiba, pol. chyba. „Iscce ňichto ňeopo-važi še, chiba ten šmeli“, Šarv. „Ja vam skuru ňedam, *chibaj* žebi sce mi pri-ňešli veľo peňeži“, Giralt. „Čo ci dam, *chibaj* teho píska“, Šac. „Že inač se mu neodslužja, *chiběj* ked mu hlavu otnu“, Vik. „*Chibal* ked mu taki obrazok da-chto da“, Kor. „*Hibaj* kradnuc ňezna“, Šarv. „Každa dzivka mala svoju paru,

hibaj lem jedna ňe“, Bard. „Hibaj jeho kmoter ho poznal“, Barc.

Chibec „Zbačil, že peňezi mu hibja“, Šarv. „Tej staršej nič ňechibi, lem ptač'e mleko“, Marg. „Choč' grajcär budze chibec“, Dluh. /C.

Chir, -u. „Na rano, ked se hir roz-ňis“, Šarv. „Ocec se čudoval, že mu sin ňepíše, aňi hiru po sebe ňeda“, Sob.

Chirac, *chiri*, *chirovac*. „Tu aňi ptačka aňi hrobačka ňechirac“, Smiž. „Či to hiraľi tako, panove, jako to se stalo?“ Hrab. „Ňikoho ňebulo u tim burku zachirac“, Ban. „Ešči teke ňebulo hirovac“, Sipl.

Chitri, príd., skorý. „Hitro“, Šarv. „Zaprahnuľ i chitro prišol na koču pred kaštil“, Lub. „Lem se tak začuduješ, jak nam hitro pujdze“, Hnil. „Hop, ti si chitri, a ja ešči chitrejša“, Lučiv.

Chiža, -i. 1) Sedliacky domec. „Mala svoju chižu aj dakušček žemi“, Barc. „Vibudoval hižu zo slami“, Ceplič. V príslóvi: „Co chižka, to ližka“ = Koľko domov, toľko obyčajov. (Zo Šar. ČMS 1903, 85.) 2) Izba, nielen sedliacka, ale aj panská. „Hiža je, dze ľudze bivaju“, Šarv. „Buli dzevki v kudzelnej hiži“, Gan. „V tim kaštilu buli dvanac chiže“, Lub. „Vešla do toho kaštila a našla tam v jednej hiži posciľ“, Šarv. — V podrečí lučivnianskom *izba* (nie *chiža*). Ale už v najbližšom susedstve: *chiža*. „Isc do chiži, z chiži“, Vik. Vidz aj povyšný citát z Gan. — V Plavnici sa sčce vyslovuje tiež *chiža*, ale v gen.: *chiž*: „Prišli do chiž“.

Chlap, -a. „Pre jedneho chlapa v'ečera“, Hrab. Ale tu aj: „To je moj chlop, ten me vislebodzil“, Hrab. — Bežná podoba je *chlop*, vidz túto.

Chlapčik, -a. „Maľa jedneho hlapčika“, Olc. „Ten chlapčik jich oblekol i šabľu pripasaľ“, Olc.

Chlapec, -pea. „Mala chlapeca žum-noho“, Sobr. — V Šarv.: *lapec* m. hlapec — „Ja mladi hlapec višol z domu“, Hrab.

Chleb, *chľib*. 1) Chlieb. „Hľeb medze-ni, streberni hľeb“, Hnilč. 2) Obilná úroda. „Chľib posbirac“ = úrodu so-brat s poľa. Dluh. /C.

Chlev, *chľiv*. 1) Krytý zátvor vôbec na statok, a to v západnej čiastke Spiša. „Chlev u nas, v Popradze maštalna“, Vik. „Chlev se vola, dze su kravi, kone abo i svine“, Cepl. „Hľev je pre kone, voli, kravi, švine“, Mark. „V hľevoch tri-meme statki, koňe, voli itd.; sviňe tjež“, Ščav. 2) Krytý zátvor len na svine: „Ma-štalňa je na statki, chľevik na sviňe“, Kľuk. „V maštalňi se trimaju koňe i kravi; vov hľive šviňe“, Šarv. „Chľiv, tam se trimaju šviňe“, Hanšar.

Chlivišče, do *Chlivišče*, u *Chliviščoch*. — Obec Chlivišče, Hlivišce, v sobr. okr.

Chlop, -a. 1) Mužský. „I vidzel tam jed-neho chlopa višec“, Rasl. „Dal znac na valal (h)lopom“, Šarv. „Že hoci v po-staci je hlopek, ale v reči ženskej“, Šarv. — 2) Manžel. „Zostala vecka zo svojima dzecca i zo svojim mužom (+ chlopom)“, Rozh. „Odhañi nam sama, ta hlopa ci prepuščiame“, Marg. „Tak se priznaľa svojemu hlopovi, co zrobiľa“, Štv. — Podoba *chlop* (m. chlap, v. toto) bežná je aj v podrečí z.-ungskom. V prí-pade pod 2) uživa sa aj: *manžel*, *muž*, *gazda*, vidz ich.

Chmara, -i, oblak. Všeobecné. Chmara se urvala = oblak sa pretrhol.

Chmarňik, -a. „Chmarňik, co chmari na remeňu caha“, Hum.

Chmeľov, -a. (U Nied. Chomeľov a V. Chmeľov.) — Obec Chmeľov, Kom-lóskeresztes, v topl. okr.

Chmuravi, -a. „Chmuravi je taki bujak, chtori bridko patri“, Šarv. „Vo Vidňu ohavňe se zlekľi hmuravih bujakoch“, Orel, 1904, č. 9. „Hmuravi, osobniti človek bul“, Hist. — Neviem, či je slo-veso „hmurac“ správne použité v nasl. vete: „Co som ho pri fľudru teľo raz hmurav“, Orel V.

Choc, spojka tá má rozmanité podoby, z ktorých je najbežnejšia: *hoc*, *hoci*.

„Že hoci v postaci je hlopskej, ale v reči ženskej“, Šarv. „Hoc lem tvoj sluha“, Barc. „Hoc bi chto bul“, Sipl. „Hoc svoj život utracim, prečik nepov'em nič“, Geč. „To je taki taŕner, co hockeŕto z ňeho jesc budu, ta vŕe budu mac co“, Jabl. „Možeš vŕac hocijakeho grofa dzivku“, Šir. „Ňej ŕe hodz lem naostatku napijem“, Šarv. „Muh za hodzajakeho pana stanuc“, Gab. — Ko valčik uvodí z Filic *chocaj*. „Najvecej obdivovali už lem teho najmladŕeho, chocaj bul lem jako sluha“ (Sl. Pohľ. 1898, 685). Tu sú stiahnuté dve slová v jedno: choc + aj. — „Choč bi ku mŕne ďabol priŕoŕ“, Lem. „Doraz umrem, . . . choč me nič ňeboŕi“, Seč. — V Dluhém na Cir. s mákkým č: *choč*. Porov. v osnove zo Slov. vsi: „hoč me matka fcala uŕmerič“, tu 453. str. V smysle *aspoň*: „Co *cholem* raz dzeci ŕe najedza“, Taŕ. „Chofem uvidiŕiŕ totu umartu Lenorku“, Seč. „Daj mi hoŕem na raz do ust“, Žir. „Žebi ho vŕal hoŕem za kuchtu“, Sob. V Šarv.: *cholem*. „Vtedi mi budze ceplo, hoŕem to ja budzem v pekle“, Harih. „Kebi hoŕem daco na pamjatku ztadzi vŕac mohŕi“, Hrab. Stiahnuté z *choc + lem*. V tomto smysle má Miŕšk: „Hod lem ŕe privleče na to rubaŕnisko, dze zlamal porisko“ (Pies. 75).

Choča, -i. (U Hn. a Nied. Hoča.) — Obec Choča, Hocaa, v stropk. okr.

Chod, -u. „Ja svoju matku i occa za rozuma hodujem aj za chodu“, Ostr.

Chodŕnik, -a. Kluk. „Hodzil a ŕihdzi aŕi hodŕnika aŕi cesti najsc ŕemohol“, Daniŕ. a Odor. (Miŕ. SMS 1896, 87). Bežnejŕie je *peŕŕnik*, v. toto.

Chodzic zamieŕa sa s *hodzic* v jednom a tom istom kraji. „Kebi eŕŕe ďalej chodziŕi kradnuc“. „Chto na peŕeži *hodzi*“. Obidve vety z osnovy v. ŕariŕskej, v. tu na str. 255. Že zakončenie predchádzajúceho slova nemá účinku na vyslovenie zvuku *ch*, o tom svedčí príklad tamže, na str. 257 sa nachádzajúci:

„Chto na peŕeži *chodzi*“. Miŕšk aj z Hnilca uvodí príklad na *hodzie*: „Po kameŕi hodza furmani s vozami, po dzjevčecu hodza ŕeni z jazikami“. (Pies. 12.)

Chofem, aspoň, v. *choc*.

Choloŕŕie, nohavice zo súkna. „Choloŕŕie su postavne, a nohavki placene“, Kluk.

Chombla, v. *chomŕa*.

Chomec, -meč. — Obec Chomec, Helmecke, v hum. okr. — „Chomec“ je aj maď. obec Putkabelmec.

Chomŕa, -i. „Varkoče ŕe okrucuju na chomŕu, ŕe na *chomblu*“, ŕebn. „Ženi zrobja ŕebe varkoč z vlasoch a z varkočoch *homŕu* abo *kontu*; homŕa po valaloch, konta po varoŕoch“, Šarv. Po boku na sluchoch temer aŕ ku očom vikúkaŕi zpod čepca tak zvané *loky* alebo *okurare*, t. j. vlasy v podobe asi ako zlatník veľkého kolečka, ku telu priliehajúce. Vlasy zapletené tvoria v zadu hlavy tak zvanú *kontu*, tiež *chomblu*, ktorú čepcom pokrývajú. ŕebeŕ. Posp. (ČMS 1898, 86). Mój človek, vidz hore, povedal, že sa vraví *chomŕa* a nie *chombla*.

Chomont, chomút. „Homont, to ŕe na koŕa kladze“, Šarv., ŕebn. (Slov. Pohľ. 1895, 56) „Koŕe ŕe zaprjahnú do *chomotoch*“, Kluk. — Ale v ŕčav.: „Koŕe ŕe prahaju do homutoh“.

Choŕkoŕce, -orec; u -oŕcoch. U Nied. aj Chonikovec. — Obec Choŕkovce, Hunkóc, v sobr. okr.

Chopic, chytiť. „Kedz ce dvanac *chopime*, ta ce aŕi dvanacsto kuľ tak ŕechopa“, Bež. „Liŕka podala mu koreŕi zo stromu, abŕ *nehopiŕu*“, Ud.

Chori, *chorose*. „Minarka ŕe pohorela i v tej horosci umarla“, Šarv. „Sin do takej chorosci priŕoŕ“, Vran. *Suha horose* = suchoty. Šarv. „Horose, vo htoŕej človek bluzi, to tifus, po našim *hluŕka*“, Šarv.

Chotar, -a, to, čo maď. *határ*. 1) Meďza „Žebi iŕol od chotara na hraŕicu a žebi totu skuru spaŕiť“, (Giralt. 2) To,

čo je v medziach jednej obce alebo stolic. (Krajina má už hranice a nie medze!). „V našim hotaru nit kvašnej vodi, ale studziňki su, a v nich dobra voda“, Šarv. „Chotar kameňec zbil“, Hum.

Chovac. 1) „Še chovať na koreňoch a na listoch“, Olc. „Še mušeli z predžeňa hovac“, Hnil. „Choval še s bandurkami“, Ken. „Dumala moja mac, že ju budzem hovac; ja pošol do Košic žolte čižmi nošic“, Kol. Zpiev. I., 361. — 2) „Dobre patrila, že zkadi ho vibira a dze ho budze *chovac*“, Gab. — 3) „Kedz ja umrem, krasne me hovajce, šesc mladencom vi mne pošec dajce“ (Sbor. Mat. Slov. I., 28). „Sam ľubovjanski abbas ho hoval pod infulu“, Straš. 12.

Chramec, chramotac. „Na ľevu nohu hrámeje teraz“, Straš. 36. „Kedbi na jednu nohu nehramocel i prišahnu bi som, že to ten isti strašek“, Straš. 38.

Chrase, -i, miesto, ktoré je zarastené všelijakou krovinou a zanečistené všelijakou raždinou, v prenesenom smysle: *huštava*. V Šarv. sa vyslovuje s *h*: *hrase*. „Pešník prez jednu *chraščičku* vedol“, Čit. V., 479.

„*Chrastne*“, v. *Krasne*.

Chrobak, -aka. Počul som len s počiatočným *h*: *hrobak*. Takto v Šarv. a v okolí. „Vec tu aňi hrobačka nehrovac“, Smiž.

Chromi, príd., krivý. Všeobecne rozšírené. „Povedali tomu chromomu“, Bež. „Prišla jedna chroma liška na troch nohoch“, Lučiv. — „Povedali, že ten stari *chromtak* zna klamac“, Čit. IV., 171.

Chto, chtori, chteri, kto, ktorý. — V násloví sa vyslovuje z pravidla *ch*, len výnimočne *h*. To, či je predchádzajúce slovo zakončené samohláskou alebo nejakou spoluhláskou, nemá vlivu na výslovnosť spoluhlásky *ch*. V Šarv.: „Karmic me *ničto* nebudze“ (tu, 267) a zas: „Ked *nihto* v zahradze nebul“ (tu, 267). „Spoznac *chtori* jeden a *chtori* druhi“, Straž. „Panov kočiš, *htori* stal v otvorenich dzveroch“, Bard. „Nemuh žmi spac calu

noc, bo *ktoška* do dveroch hrial“, Hum. — „*Chtori*“ a „*chteri*“ vyslovujú sa vedľa seba, tak na pr. aj v Šarv. — Popri *chto, chtori, chteri* počuť *hto, htori, hteri, fto, ftori, fteri* (v. *této*) a zriedka aj *kto, (ktori), kteri*. „Tam *ktoška* skašlel“, Straž. Miestami počuješ aj r. *kotri*, hlavne v podrečí zeml.-ungskom a od osôb ruského pôvodu aj inde.

Chudlov, -a. — Ruská obec Chudlov, Horlyó, v ung. okr.

Chudoba, -i. 1) Chudoba, chudobní ľudia. „Šati svojo davam na hudobu“, Harih. Prídavné *chudobni*, v. ho, svojím smyslom shoduje sa výlučne s týmto u podstatného mena „chudoba“ už len zriedkavým významom pod 1). Ináč má „chudoba“ iný význam. 2) Majetok, nehľadiac na to, z čoho sa skladá, t. j. nielen gazdovstvo a čo k nemu patrí, ale aj peňažné bohatstvo. „Chudoba“ v smysle pod 2) je bežné slovo po celom východoslovenskom území, a síce popri slove *majetek, majetnose*. „Hudoba abo majetek. to šicko jedno“, Šarv. „Malar na ňeho dal svoju chudobu prepisac“, Ken. „Teraz už maš dom a hudobi doc, maš statek, dobre koše, i pežezi, ta gazduj sebe“, Bert. „Mne tak budu cicaři... te prašeta... za ľudsku hudobu, co som ju odbirala ľudzom s vraždeľníctvom“, Štv. — „Jak ženu zaprodati i dítkü pro *chudobstvo*“, Rep. Niž. (tu, 461). Ako z tohoto vidieť, i v ruskej obci poznajú *chudobu* v 2) smysle, a síce vlastnou podobou („*chudobstvo*“) a napriek tomu na východoslovenskom území užšom, práve tam sú rozšírené slová *majetek, majetnose*, kde sa najviac Rusov musí predpokladať, menovite v podrečí z.-ungskom.

Chudobni, príd., chudobný, nemajetný. „*Hudobni* jak mizerni“, Šarv. „Nechcel ju dac za chudobnejšieho od sebe“, Rasl. „Buři dvojo hudobne ľudzi“, Plav. „Jak už sin chudobnejšieho pobuť u svojeho noveho occa“, Minds. „Buř jeden chudobni člověk“, Geč. „Ja som hudobni

človek, čo aňi hudobnejšieho ňemože bic“, Hrab. „Jedna chudobna vdova“, Hnil. „Taki hudobňi buľ“, Dluh. C. — V podrečí z.-ungskom je bežnejšie *bidni* než *chudobni*.

Chuj, penis, Hum.

Chusti, pomu., bielizeň. „Husti prac“, na Spiši Porov. *biľizna*.

Chustka, -i, *chustečka*, -i; šatka, šatôčka vôbec. „Ho okupajce a do hod-bavnich hustkoch ho poviece“, Harb. „Chustečka do nosa“, Rasl. „Vžal svoju chustečku ze šije, i zakrucil mu nobu“, Gab.

Chvacie, chytíf. Už aj v podr. lučiv-nianskom: „Jak ocec sedzel za stolom, tak chvacít... nož a rucít do sína“, Lučiv. Popri *lupic*, *ulapic* všade rozšírené.

I, spojka. 1) To, čo nem. und, maď. és. 2) To, čo nem. auch, maď. is. — Býva slúčená s *a*, vidz *aj* + *aji*.

Ilašovec, do -*ovec*, v -*orci*; *Ilašovjan*. Dľa Nied. Ilašovce. — Obec Ilašovce, Illčafalu, v levoč. okr.

Ilena, -i, krstné meno. „Dzeže idzeš, Ilena?“ Mark. (Miš. Pies., 57).

Imrichovec, -*ovec*. Osadu túto a Ištvaňovec menujú v okolí spolu *Dzedzinki*. V najbližšom okolí jednu i druhú osadu po proste: *Huta*. — Obec Imrichovec, Imrichfalu, v novov. okr.

In iški + *inšaki*, inakši. „Inakši abo inšaki, to jedno“, Šarv. Inšaki je rozšírenejšie v podrečí z.-ungskom. „Dakus inšaki človek ž ňoho budze“, Seč. „Každí dzeň buľ u inšakich šatoch oblečeni“, Ostr.

Inaš, -a, maď. inas. Veľmi rozšírené významom „mládenca“ v službe panskej. „Inaš je, chtori visluhuje u panoch“, Šarv. „Prišol inaš ku kraľovi“, Šarv. „Poľovník maľ inaša“, Lem. — V druhom význame maďarského slova *inas* sa vraví: *učení* („chtori se učí remeslo“).

Indze, inde. „Podzme ztadzí indzej,

do mesta“, Rasl. „Že budu tak vojaci bivac tam jak indzej“, Žir. — V Ščav.: *indzeľ*.

Inovec, do -*oüca*, u -*oücu*. — Ruská obec Inovec, Inóc, v snin. okr.

Inšaki, v. *inakši*.

Inši, iný. „Inše nič ňemohla zrobieč“, Šarv. Len touto podobou bežné aj na Spiši: „I bije i z inšim štrofe“, Hrab.

Inzula, -i. „Ukazovať mu všelijake inzuli“, Ken. — Nepočul som domáce slovo „ostrov“ ani maď.-slovenské „sihot“. Týchto vôbec neznaľi, kde som sa na ne dopytoval.

Isc. V podrečí z.-ungskom obyčajne len *is'*: „Kedz budze *is'* princ do koccela“, Sobr. „Či ti se ňebojiš *is'* čez les?“ Ostr. „Trebalo *is'* nazad na karčmu“, Bež. — V samosvojej reči vyslovuje sa z pravidla celá forma: „Ňehccela žadna za ňeho *isc*“, Šir. — Vyslovuje sa *neisc*: „Sluba ňeišol“, Bert. „Žebi ona vecej do domu... ňeišla“, Lub. T. j. nenarušuje sa hiát vyslovovaním podob: *nejsce* (= ňejst), *nejšol* (= ňešjel). — *Isc za drahú*: „Idze, keľo idze, za drahú“, Sobr. *Isc za ruku*: „Jim dvojím ščescce barz dobre za ruku išlo“, Bež. *Isc od ruki*: „Robota jim išla od ruki jak bi palil“, Hnil. *Isc dobre*: „Barz dobre mu išlo“, Šarv. *Isc v smysle „dochádzať“*: „Jake novini idu do dzedzini?“ Bat. — *Obrazne*: „Že bi som išla, dze m i dva oči povedu“, Šarv.

Isc, doista. Príslovka *isce* je všeobecná. *Zaisce*, *naisce* nepočut. V poludňovozápadnom kúte Spiša popri *isce* počuješ aj *doista*. — *Takisce* = práve tak.

Isterni je v Letanovciach „ten istý, derselbe“ dľa Irenského (SMS 1904, 52).

Istni, istý. „Tu v tej hiži, pri tim istnim stole“, Orel V. — Bežnejšie je: *isti*. Por. *peni*.

Išce, v. *ešce*.

Iškut, -a. „Iškut biva lem tam, dze orsacki“, Šarv. — Maď. esküdt.

Išta, -i, kúpeľ v n.-šebeskom chotári. „V našej kupeli je švabľova i slana voda,

každa osobne. Do kúpeľi še voda hreje, bo je tota švabľova voda studzena“, Šebn.

Ištvaňovec, -ovec. Porov. Imrichovce. — Obec Ištvaňovce, Istvánfalva, v novov. okr.

Iz, *izo*, predložka *s*, *so* v podrečí z-ungskom a u osôb ruského pôvodu aj inde. Popri predložke *z*, *zo*. — „Dziučé prišlo iz radoscu domu“, Seč. „Raz non še duhárať iz svojou ženou“, Taš. „Podz ti, hvari, *izo* mnoú“, Sobr. „Kedi budze princ *iz* princezu nocovac“, Sobr. — „*Iz* koňa dolu zešol“, Straž.

Izba, -i. V poludňovo-západnom kúte Spiša: „Ju... cjahali frišno do izbi“, Lučiv. „Potrafit do jednej izbički“, Lučiv. Aj v susednej poľštine: „Kebü ješ mog ich postrilać, to bü mü mjeli *izbu* tu“, Slov. ves (tu, 453). Z pravidla sa uživa: *chiža*, v. toto.

Jabko, -a, v. *jabluko*.

Jabloň, -i. „Trafil ku tej jabloňi“, Gab. „Dze bulo veľo ovocnich stromoch, hruški a *jabluka*“, Šarv. „*Jabüučina*, na nej *jabluka* rostu“, Vik.

Jabloňe, do -ňa, u -ňv. Podľa Hu. a Nied. Jabloň. — Obec Jablonie, Tót-jablonya, v hum. okr.

Jabluko, a. „*Jabluka* su: žimušne, jakubki, vinne itd.“ Kluk. „Aňi jedno *jablučko* abo hrušku calkom ňezedla“, Šarv. „Keľo jabľek, teľo dukatuv dostal“, Gab. — „Tam mu zapachľi barz *jabka*“, Gab.

Jablunov, -ova; *Jablonovčan*, *jablunovski*. U Hu. a u Nied.: Jablonov. — Obec Jablunov, Almás, v sp.-podhr. okr.

Jadlovec, -vea, borovniak. „*Jadlovec* rodzi take bobki, co še z nich robi palenka borovička“, Šarv. „*Jadľovčina* to *felimak*“, v. toto.

Jak; nikdy nie *jako*. Tedy: *Jak* ší spal? *Jak* ďaleko idzeš? Mocnejši on *jak* ja. Tu lepši *jak* doma atp. — Slúčeniny *jaknahľe*, *jakmak* môžu sa najst

len v poludňovo-západnej časti Spiša. Mišák také uvodí z Daniš. a Odor.: „*Jaknahľe* prišli te vozi“, SMS 1896, 172. „*Jaknahľe* jedenac hodzini počalo bic“, SMS 1896, 162. „Ona vipratala šicko do *jakmaku*“, SMS 1896, 165.

Jaki, -e, -a; v okolí Rozhanoviec aj *jeki*. Nikdy nie *aki*.

Jakľovec, do -ovec, v -ovci; *Jakľovjan* (v Kluk.) i *Jakľovčan*, *jakľovski*. — Obec Jakľovec, Jekelfalu, v geľn. okr.

Jakoš, jakosi. „*Jakoš* še vimentoval od leva“, Dobr. „Čon ho *jakoš* nazvihnuú“, Taš.

Jakovjani, -otjan. — Ruská obec Jakoviany, Jakoris, vo vtor. okr.

Jakubjani, -jan. — Ruská obec Jakubiany, Szepesjakabfalva, v ľubov. okr.

Jakuborjani, do -rjan, v -rjanoch. 1) *Jakuboviauy* v šir. okr., Németjakabvígás. 2) *Jakuboviauy* v vtor. okr., Magyarjakabfalva.

Jakušovec, -ovec, v -oüci. — Ruská obec Jakušovce, Jakusóc, v stropk. okr.

Jalč + *alč*, -a, tesár, v. *alč*.

Jalec, -lea, meno ryby bielej, dľa ľudovej etym. z „bjalec“, Giralt.

Jaluvka, -i, „to krava, dokil še ňe behala“, Šarv. — Tedy: jalovica.

Jama, -i. Hlavne v poludňovo-západnom kúte Spiša, ale aj inde popri *dolína*, v. toto. „Vikopaľ jamu zo šabľu“, Hrab. „Grule trimaju v jame, aj v pivnicoch jest jami na grule“, Vik. „Ja ci vimentujem tot voz z jami (+ dolini)“, Žir.

Jamňik, -a; *Jamňičan*. — Obec Jamnik, maď. Jamnik, v sp.-podhr. okr.

Jančo, -a, v. *Jaňo*.

Jaňičko, -čka, v. *Jaňo*.

Janko, -a, v. *Jaňo*.

Jankoüce, do -ovec, u -oüci. — Obec Jankovce, Jankóc, v hum. okr.

Jaňo, -ňa, krstné meno Jano. Takto ho vyslovujú v Malov. (Jaňu, idz domu“, tu, na str. 333), aj inde, menovite aj v Humennom. Vokativ je aj tu: *Jaňu!* Popri ňom za špeciálnosť východno-

slovenskú treba pokladať: *Jančo*: „Buť jeden vojak, — Jančo mu bulo meno“, Treb. „Mace vi vecej dzeci jak toho jedného Janča?“ Seč. Zo Smižian uvodí Mišík: „Už Haňička Janča našla“ (Pies. 76). „Janču, dušo moja!“ (Pies. 80). — Bežné sú aj *Janko, Jaňičko*: „Janko je vlasni a perši žac“, Hrab. „Prišla... na Janka“, Bež. „Hcel se Jaňičko napic“, Sob. — Skloňovaním sú interessantné prípady zo Žiroviec: „Že z Jaňički navarela poľenku“ (tu, 353), „Maľi dvojo dzeci: Jaňičku i Haňičku“ (tu, 353).

Janov, -a; Janovčan. — Obec Janov, Janó, v šir. okr.

Janovec, -ovec. 1) Obec Janovec v Sp., Szepesjánosfalu v levoč. okr. 2) Janovec v Šar., Bércalja v sekč. okr.

Janovik, -ika. — Obec Janovik, Jánocska v ntor. okr. — Sem patrí kliatba: „Bodaj si še tak mal jak pastir v Janoviku!“ (ČMS 1903, 85). Janovik má totiž len 264 duše.

Jar, -i (nie *jaro*!). „Z jari idzeme orac, sjac, braňic“, Ščav.

Jarabina, -i (pri Lubovni). Pol. Jaržembina, -i; Jaržembincon (v Niž. Ružb.). U Hn. Orjabina. — Ruská obec Jarabina, maď. Jarembina, v ľubov. okr.

Jarabka, -i, jarabica. Popelistej farbi ptak. Kľuk., Let.

Jarec, reu, jačmeň. Kľuk. „Harcu, koňički, harcu, ňeseme vjenek z jarcu“, (Markuš. Miš. Pies. 56). — Aj v Niž. Rep. „Sem gboli jarcu“ (tu, 462). Prídavné meno: *jarčeni*. „Da še ešči jeden funt oparenej muki, hrachovej abo jarčenej“, Kal. 1887, 72.

Jarek, -rku, menšia tekúca voda. V Šarv. je Torisa, ba aj Hornad — jarek. (Slova „rieka“ neznajú, ale neznajú ani slova potok!) — S tým sa srovnáva, čo je v „Straš.“ na str. 4., že je totiž Poprad okolo Plavnice — *jarek*! — Už v Kľuknave som počul inakšie určenie: „Co maličke, ta jarki, a co veľka voda, to — Hornad!“ Za maličké vody považujú sa „jarki“ na východnosloven-

ských stranách aj u týchto autorov: „Cez Niž. Šebeš tečie bystrý jarek, ktorý v podhradských horách z dvoch žriedal vyteká, obe ramená spojujú sa povyše Podhradzika“, Posp. v ČMS 1898, 66. „Jarek inakši tak cichí, hučel jak veľki potok“, Čit. IV., 143.

Jarmarok, -rku. „Išli do jarmarku“, Luč. „Jak došli na jarmarok“, Košk. — Na Spiši: „Poslal ju raz na jormark“, Hran. „Jormark“ aj v Cepl. — V Žir.: „Muším s totu kravičku isc na jormak“, Žir. — V Šarv.: *Jurmak*.

Jarok, -rku; na *Jarok*. — Ruská obec Jarok, Árok, v ungv. okr.

Jarovnice, -ic; v *-icoh*. U Nied. aj Jaronivce. — Obec Jarovnice, Jernye, v šir. okr.

Jaruha, -i, močarisko. „Jaruha abo močar“, Šarv.

Jaskiňa, -i. „Jaskiňa je v brehu dzira a tam žiju pustevníci“, Šarv. „Prišol do jednej jaskiňi na nocľik“, Kov. SMS 1899, 86.

Jastrebe, do -lja. — Ruská obec Jastrebie v Šar., Jesztreb, vo vtor. okr.

Jaščur, -a, v. *jaščurka*.

Jaščurka, -i, jašterica. Huil. „Jaščurka ma štiri nohi, dluhi chvost a je hola. Šlepi jaščur je ťiž taki, ale po sebe ma žolte šplachi“, Kľuk.

Javorina, -i. — Poľ. obec Javorina, maď. Javorina, v kežm. okr.

Jazik, -a, vo význame reč. „Hlapcove še viučili šeljaki jazik“, Straž. Považujem za spisovné.

Jeden, nikdy nie: *jedon*. Genitív v samosvojej reči *jedného*, v z.-ungskom *jedného*, v ľučiv. podrečí *jedného* popri *jedného*.

Jedľa, -i. „Zavešil torbu na jedľu“, Gab — *Jedlica* je ihtovo drevo v Ieše“, Kľuk. — V. *ficht*.

Jedľinky, do -inok + -inkoch. — Ruská obec Jedlinky, m. Jedlinka, v mak. okr.

Jedlova, -ej. Ruské obce: 1) Nižná Jedlová, Alsójedlova, v mak. okr. 2)

Vyš. Jedlová, Felsőjedlova, v mak. okr. — U Hnatiuka obidve: *Jadlova*.

Jednaki, jednako. „Každa služba jednaka“, Šarv. (nie: rovnaka!). — „Jednak“, Ščav. (nie: rovnak!).

Jeki, v. jaki.

Jelčak, ryba „Ma veľki pisk“, Kluk. — Porov. *jalec*.

Jeleň. „Tam jeden šumni jeleňek jest“, Lem. „*Jeliňek* še chodzil pasac“, Lem.

Jeňačoŭce, do *-ovec*, u *-oŭcoch*. — Obec Jeňačovce, Solymos, v sobr. okr.

Jenkovce, do *-ovec*, u *-oŭciach*. — Obec Jenkovce, Jenke, v ungv. okr.

Jesc, jise v samosvojej reči. „Nemal aňi otec s matku co jesc“, Šarv. „Jesc še chcelo“, Jabl. „Kazal jim jisc a pic“, Rasl. „Nahotovili vo mliňe i jise i pic“, Giralt. — V podreči z-ungskom je bežné *jesc*: „Koňe nemaju co jejs“, Ban. „Jejs' nedostau“, Luč. „Nemožu pojs' sebe jejs' priňejs“, Taš. „Žebi maŭ so jejs“, Bež.

Jesenôň, -ora. Obce: 1) Jesenov v Ung., Jeszenô v sobr. okr. 2) Jesenov v Zempl., Jeszenô v hum. okr.

Jesenoŭce, do *-ovce*, u *-oŭci*. — Poľ. obec Jesenowce, Jeszenóc, vo vran. okr. — Vo Vranove počat už aj: do Ješenouca!

Jestreb', do *-bja*, u *-bjü*. U Hn. Jestreb, u Nied. Jestrebie a Jastrebie! — Obec Jastreb v Zempl., Tótjesztreb, vo vran. okr.

Jestrehje, -bja. (U Nied. trojako: Jastrebie, Jestrebie, Jestreb.) Obec Jastrebie v Ung., Jesztreb v sobr. okr.

Ježorsk'e, -sk'ego. (U Hn. Jezersko, u Nied. tiež tak a Jazerské.) Poľ. obec Jezerské, m. Jezerszkó, v starov. okr. — U ľudu som nepočul jej poslovenčeného mena.

Ježibaba, -i. „Obačila tam ježibabu na pokuce“, Kap. „Ježibabu privadzeli na koňske chvosti“, Lem. Veľmi častá je poľská forma: „*Jendžibaba* povražela Haňički“, Lub. „Bula jendžibaba pri ňej za babu“, Sob. „Jendžibaba abo bosorka,

to je jedno“, Šarv. — Objavujú sa aj odchýlné formy, a síce popri sebe, na pr. v Humennom: „Jedžibaba to povdzela“ (tu, 381). „Jendžibaba ho z ohreblom češe“ (tu, 382).

Jojčec, jajkať. „Skľeparka zjojčela“, Seč. „Čert ucekal do pektá *jojčajúci*“, Harih.

Jopka, -i. „Dajeku pantličku, i tri refi na jopku“, Žir.

Jormak, jormarok, v. jarmarok.

Joŭkuc Židoňka barz joukala“, Pap. — Por. *jójčec*.

Joŭro, -oŭra. — Osada, spojená v obec s osadou *Derma*, — spolu Jovro a Derma, m. Órdarma, v kap. okr.

Joŭsa, -ási. — Obec Jovsa, m. Jósza, v sobr. okr.

Juha, -i, polievka kapustná, uhorková, cviklová. Šarv. Porovn. v Letanovciach (Iremský SMS 1904, 50). Vo V. Šariši „haluški jedza i s kapusnu juhu“.

Juhas, -a, valach. „Ovce páše juhas“, Kluk. „Stretnuť tam jedného juhasa“, Bež. „*Juhaščík* je mali juhas“, Giralt. — „Juhas“ je natoľko rozšírené, že spievajú o ňom aj uhorskí Poliaci: „Juhaše, juhaše, dže šće ovce pašli?“ Ždzar. (Miš. Pies. 125).

Jucha, -i. Počul som len podobou *juha*, v. toto.

Juj, „Juj, mňe žimno“, Šac.

Jurg v, -a. — Poľ. obec Jurgov, Jurgó, v starov. okr.

Jurik. Krstné meno: „Vitaj, Jurik, v našej žemi“, Marg.

Jurkovoľu, -i. Obyvatelia sú: *Voľanci*. — Ruská obec Jurkova Voľa, Jurkó-volya, v mak. okr.

Jurmark, v. Jarmarok.

Jursk'e, -k'ego (v M. Slavkove aj inde). — Poľ. obec Jurské, Szentgyörgy, v kežm. okr.

Jutrejši, v. jutro.

Jutro, príslovka, zajtra. „Pojdú do tej huri jutro“, Bež. — Počut ju aj inde, ale je častejšie: *jutre*. Takto sa hovorí aj v Šarv. — Na Spiši: „Budze mac

jutre rano haňbu“, Harih. „Jutre, keď ňe mi budú pačie, ta pujdzem het“, Hrab. „Keď ešči ani jutre predzi najdzem“, Hnil. V Ceplici som počul: „Jutro“ a „Najutro“ = zajtra a nazajtra. — Je bežné veľmi aj *najutre*: „Najutre rano kisko vojsko idze do vojni“, Malov. „Najutre rano priňeš dzecko ku koscelu“, Rozh. „Najutre prevelke... vešele budú“, Seč. — „Ta ho pitaj *nautre* večar zmie“, Rasl. — „*Jutrejši* dzeň“, Hnil.

-k, -ka. Pridáva sa zámenám a príslovkám v ničom nemeniac ich významu. Na pr.: chtoš-ka, dokli-k, tedi-k, dňeš-ka atď. popri: chtoš, dokli, tedi, dňeš.

Kabat, ženská sukňa. Šarv. Šebeš, Posp. (ČMS 1898, 66). — Za spisovné „kabát“ povedia „gerok“.

Kabel, -bľa, t. i. čo *gbol*, v. toto. „Tot nochtenptak... žid dva kabli zarna naraz“, Bež.

Kacvin, -a. — Pol. obe *cevin*, m. *Kacvin*, v starov. ob.

Káčanoň, -or... v, *Káč*... v

Káč... zlate... do plače“, Sob.

Káč... kače, tvojo dzecko... lem.

Káčica, -i, kačica. „Keď vajca podeme pod kačku, višedzi jich a vivedze male kačata“, Šarv. „Ja ňe zrobim kačku, a ti budúš *kačuvom*“, Hnilč. „Kač'ka a kač'ur“, Jabl. Formy „kačica“ nemajú.

Káčka. Úprava vlasov v Zemplínskej je tá, že zpoza ucha o dvojne skrútené, zapletené vlasy končia sa do vrkoča a to menujú *kački*, a keď o *trojne*, vtedy *zákrucky*. Pospech v ČMS 1901, 4.

Káčmar, -a, krčmár; ale *krčma*.

Káčur, -a, káčer. V. *kačka*.

Káčuristi, prid. „Káčuristi dim pušča zo svojej pipečki“, Čit. V., 81.

Kadi, bežné je *kadzi*; *kade*. „Ňeznam, kadi pujdzem“. „Kadi maju isc na van-

druvku“. V Gaboltove, tu, na str. 313. „Kus mľka *zkadička* matka doňesla“, tiež tam 318. — Sem treba pripočítať aj toto: „*Kadi vun* zo svoho kľaštora vilecel, *doraz* vidzel, že... braca porubane“, Straž.

Kadlub. Tak menujú v Žirovciah vydlabanú z jedného kusa dreva okruhlú obrubu studne, ktorá stojí uprostred dediny.

Kadza, *kadzica* je „v čim ňe ľudze kupju“, Šarv. — Porov. *badvana*.

Kadzi, *kade*. „Kadzi bulo po obedze“, Šarv. *Kadzik* začnu hrac, ta ju vezňu medzi sebe“, Šarv. Ušadzi ňe pitaň, *kadzi* išoň pan na štiroch koňoch a ušadzi išoň za nimi“, Sob.

Kahanoňce, -ovec; u -oňci. — Obec Kahanovce v Zempl., Kohány v seč. okr.

Kahanovce, -ovec, dľa Hn. Kochanovce. — Obec Kahanovce v Šar., Kohány v topl. okr.

Kachac. „V jednim kuce kački *kachaň*“, Čit. III, 13.

Kacheľ, *kacheľ*; *kachlovec*, *kachlová pec*. „Z *kachlovca* sebe viň dva *kachle* co biš muh do chiži ku ňim prisec“, Rasl. „Kachle vilupal“, Rasl.

Kachutac, *kašľac*. Let.

Kajac ňe. „Kajal ňe a mocno banoval, že kebi bul hen tu vžal, ta bi bul už mal paru“, Šarv. „Kajal ňe, co ma robic, či ma isc vicahnuc ho oblečeno abo zoblečeno“, Šarv. — *Kajac ňe* = vytýkať si; *pokajac ňe*: polepšiť sa

Kajňa, -i. 1) Slovenská *Kajňa*, Tótkajnya, vo vran. okr. 2) Ruská *Kajňa*, Oroszkajnya, v stropk. okr.

Kakašvite, do -ovec, ň -oňci. — Obec Kakašovce, Kakašalu, v ntor. okr.

Kalafuz, -a, maď. kalauz. „Dam ci teraz jednu miš za kalafuza“, Smiž.

Kalap, maď. kalap, popri *kapeluch*: spisovnoslenského *klobník* nemajú, iba v poludňovo-západnom kúte Spiša. Obyčajne v mestách hovoria „kalap“ a po dedinách „kapeluch“ a jest veľa ľud, východných Slovákov, ktorí vidia roz-

diel medzi „kalapom“ a „kapeľuchom“. Prvý je dla nich panský klobúk a druhý sedliacky. Maď. „kalap“ je rozšírené po celom území: „Ťahne kalap na oči, po paľicu viskoči“, z Hnilč. Miš. (Pies. 35).

Kalava, -i. Obec Kalava, Kalyava, v geľn. okr.

Kalemberk, -rku. Dla Hn. Lisa Hora. — Poľ. obec Kalemberg, Kahlenberg, v starov. okr. na Sp.

Kalenová, -ova. Ruská obec Kalenov, Kalenó, v hum. okr.

Kaličie. „Ze svoju chustečku ukaličenu nohu zivil“, Gab. („Ale dvanostego ľem pokaličil“, Slov. ves, tu, 453.)

Kalništ, -a. Dla Nied. Kalnište a Kalgojist. — Obec Kalnist, Kálnás, v topl. okr.

Kalša, -i. Obec Kalša, m. Kalsa, vo fiz. okr.

Kaluša, -i. Obec Kaluša, m. Kalusa, v sobr. okr.

Kamašte i *kumašne*. Vo V. Šariši „kamašle“ sú pre mužských, a topanky „pre dzecko i pre ženu“. Porovnaj: „Verušo, podz ľem heu, oľem scahňi moju kamašňu“, Bež. V tomto prípade je reč o „kamašňi“ ženskej osoby.

Kameň, -eňa; nem. stein, maď. kő. Ostro sa rozoznáva od *skala*, ktoré znamená nem. *fels*, maď. *szikla*. „Chali da na poli, odrazu puščeli toten kameň dolu“, Sipl. „Odkuľal ten kameň“, Žir. „To svetlo stalo na jednim kameňu okruhľim“, Ban. „Noľem, bratu Mocnaru, smar doľho s kameňom“, Hum. „Tot kameň furmana kebi s joho krevu pomascili“, Sobr. — „Že pridze totu skalu opatric, co na Furči stoji“, Hum. „Pri Červenim more... pod jednim stromom, pod jednu skalu“, Šir. „Pujdzeš mi tamtu skalu z jarku privezc do dvora, a tota skala mohla mac das tisíc centi abo i vecej“, Bert. V Čit. V., 214 jest: „Dolu kapkaca voda... tak nahľe zamaržne... že jutro už taka hr maďa ľadu še stvori jak jeden falat *skuli kamennej*. O „skale kamennej“ som nikde

Slovenská reč.

nepočul, to je istotne otrocký preklad maď. slova: *kőszikla*. — V poludňovo-západnom kúte Spiša si pletú *kameň* a *skalu*: „Ked mi ruci skalu na dach, to už znam, že idze“, Cepl. „Zaščepce ho do tej najvjačšej skali“, Lučiv.

Kameňec, -uca. „Konope kameňec zbiu“, Ud. — I formou *kamňec* počut tu to slovo. — Por. *hrad*.

Kameňica, -i. 1) Kamenica v Šar., Tarkó vo vtor. okr. 2) Kamenica v Ung., Ókemenca v ungv. okr. (Táto obec je ruská Rusi ju menujú: Kamjanica.) 3) Kamenica v Zempl., Nagykemenca v hum. okr. 4) Nižná Kamenica, Alsókemenca, vo fiz. okr. 5) Vyš. Kamenica, Felsőkemenca, vo hn. okr.

Kaminka, -i. U Hn. Mala Kamenica. Obec Kaminka v Zempl., Kiskemenca v hum. okr.

Kamjonka, -i. Ruská obec Kamionka, m. Kamjonka, Tubov. okr.

Kamskorj. „Išče panoj skleparoj pušku kamskorej očiscil“, Seč.

Kamviš, to „trava pre koňe, co rošňe na mlakoch, zovu ju i *žgripec*“, Kluk. — Vidz *žgripec*.

Kanape, -peju. „Teraz mi ju na kanapiju zochabiť šedzec“, Komar. „Na červenim aksamitovim kanapeju leži paňi krasna“. Kovalík (SMS 1899, 86—87).

Kancelarňa, -i. písárňa. (Nie: kancelaria!). „V kancelarňi piše“, Žir. „Pošli do kancelarňi“, Dluh. C.

Kandrat, v. *kandri*.

Kandri, *kanderki*, pomn.; kučeravé vlasy, v prenesenom význame: vlasy vôbec. „Ešče ľedvo bul dvacetročni, jak mu už jeho kandri ošiveľi“, Čit. V., 144. „Žebi na ľehučko kandri privjazali a zapletľi“, Čit. V., 391. „Medži hutoreňom babre s kanderkami svojeho... sinačka“, Čit. V., 82. — „Dzivče bez rukoch s *kandratima* vlasami“, Šarv. „*Kandzeraste* vlasí viša jej prez bjeľučke pľeca“, Kovalík (SMS 1899, 87). — V prenesenom smy-le „strapatý“ o rastlinách: „A za našim humnom magerau

kandiati, fto see do nas hodzie, muši bic boháti“, Smižany (Miš. Pies. 82). „Do burjaňu uvjaz čelnok, gazdi ňema, v vodze mokruc preroslul ho šaš kandrati“, Čit. V., 189.

Kanta, -i, kupa. „Mal už jeden chleb i jednu kantu vina“, Rozh.

Kantar. „Vžal koňa, kantar zakapčal mu na šiju“, Minds. Aj u uhor. Polia kov najdeš „kantar“: „Cijeze to kuňe v uborže, co majum zlate kantare?“ Miš. Pie. 132.

Kanva, -i, kupa, v. toto.

Kaňur, sup. „Kaňur... pretrimuje še na najvišich končuroch hur šňihovich“, Čit. V., 265.

Kapča, -i, spinka. „šedlačka kožuľa ma kapče na skapčaňe galiru; dachtore maju šnurki“, Šarv.

Kapčuc, spinaľ. „Kantar zakapčaľ mu na šiju (koňovi)“, Minds. V *kapča*.

Kapečka, v. *kapka*.

Kapeluch, -a, klobúk. V Podbr. Sp. kapeluchom nazývajú klobúk vôbec, tedy aj sedliacky aj panský. „Na špišu nošime kapeluch s visoku grisu“, Kluk.

Kapice, v. *cepi*.

Kapi-ova, -i, v -e. — Ruská obec Kapišová, Kapissó, v mak. okr.

Kapitan, -a. „Kapitan zhujňicki“, Gab. V tomto smysle je rozšírené: *harnad*, v. ho. — „Ďan kapitan, jak oni to dumaju, že oni me na urlab nepuščaju?“ Hnil. (Miš. Pies. 23). — Nikdy nie s mákkým ň na konci.

Kapitali, -i. Sp. Kapitula, Szepe+hely, v sp.-podbr. okr. — Ku kapituli patri kúpeľ: *šiva brada*, Zsibrafürdő.

Kapka, *kapčeka*; kvapka, kvapôčka

Kaplica, *kaplička*; káplnka. „Do tej kaplice... še išol modlic“, Dan. a Odor. (Miš. SMS 1896, 88). „Ona še skrila pod totu kapličku“, Šarv.

Kaplon, -a, kapún. „A na humňe, a na humňe, ej, tri kaploni mlaca“, Smižany. (Miš. Pies. 93.) V Letan. tiež dľa Iremakého (SMS 1904, 51).

Kapura, -i, vráta Počuť aj *vrata*,

menovite v Šarv. „Kapura“ sa považuje za slovo spišské, a'e ho počuť aj inde, menovite aj na východe: „Prišoť i s totim starim vojakom pripatrac še gu kapure“, Sobr.

Kapusta. „Kapustu rubju, kapusta še zavjazuje do hlavkoch“, Šarv.

Kapušani, -an. — Obec Kapušany, Kapi, v topľ. okr.

Karu, -i, trest. „Za karu, že bratovi na zradze staťa“, Olc.

Karu, trestal. Všeobecné: Skural bi ce Buh, potrestal by ťa Boh! „Oj, skural me tu Panbuh“, Lub. „Naj ce Boh skare!“ Malov.

Karb, -u, poľ. karb. „Každi sebe... jeden karb virubal“, Šac.

Karčava, -i. — Obec Karčava, Karcsava, v ungv. okr.

Karčma, -i, krčma; ale *kačmar*, v. toto.

Kark, -u, krk. „Karki polamac“, Mark.

Karla. Takto volali taligu predtým v Dan. a v Odor, a v Hnilci podnes volajú ju *karlik*, z nem. Karren, dľa Mišička (SMS 1896, 169).

Karnic, křniť. Všeobecné.

Karna, -ej. U Hn. a Nied. Karné. — Obec Karná, Karna, v hum. okr.

Karp ti, príď., drsný, hrudovitý, karpata cesta. Let.

Karpit, kvaka Šebeš (Pospech ČMS 1:93, 87). Šarv.

Kartac še, v karty sa hrať. „Podz še kartac“, Žir. „Jak še pokartovať“, Žir. — Aj inakšie: „Oni še hraľi na karti“, Sobr. „Lem še budzeš tu karti hrac“, Šir. „Že še budu na kartoch hrac“, Rep. Táto predchádzajúca veta zakladá sa pravdepodobne na chybnom prispôbení takýchto a podobných viet: „Maš i ti peňeži dos' i ja mam. *Hrajme še na ůch na karti*“, Bež.

Kartac keho, karbať. „Daskeľo chlapčiskoch kartal“. „Oproci tamtim chlapčiskom lem kartajuće slova mal“. Obidve uvedeny v Čit. V., 472. — Tohoto slovesa som nikdy nepočul.

Kartatec, krpateľ. „Počatek svuj bere

cale po zemi se sabace množstvo zakartaveného jadlovca“, Čit. V., 266.

Kartečka, v. kartka.

Karti, pomn., karty na hranie, v. kartac še.

kartka, -i, „kartička“. „Napísala jednu kartku“, Šarv. „Píše na kartku“, Kap. „Tedi jej iz pazuchi kartka vipadla“, Seč. „Napísala paňi kartku“, Bež. „Napísala na kartečku temu princovi“, Kap. „Totu kartočku“, Seč.

Kasaren, -ni, (nie „kasarňa“). „Toho budze kasaren, chto prebije prez mura dzeru zo štangu“, Žir. „Do tej kasarňi už dabli žadne nepřišli“, Žir.

Kasta, -i, nem. kasten. Spišský výraz na kastiňu, truhlicu, ba i na „fršlag“. „Mam jednu kastu a v nej veľmi drahu vec“, z Filic Kov. (Slov. Pohľ. 1898, 685). Na tom istom mieste Kov. vysvetľuje, že je význam kasti: kastiňu. „Dze ta kasta (kašňa) stala“. Mišík (Pies. 5) uvodí z Hnilca: „V jednej kasce (skryňa) sú šaty, a v tej druhej dukati“. Naproti tomu z Hrab.: „Kačmarka vibrala Janka z jednej kasti (+ feršlog“. A konečne Iremský v SMS 1904, 18, hovorí, že je kasta: voz na dovážanie švábky s poľa. Treba vedieť, že „švábku“ vozia na vozoch truhlicou opatrených.

Kašarouče, do -ovce, ň -oüci. — Obec Kašarovce, Kosaróc, v stropk. okr.

Kašovňik. „Prave teraz vam pečem kašovňiki“, Straš. 27.

Kaštiľ i kašteľ, -a; kaštieľ. Všeobecné popri burk a zamek-zamok. — Tého dve posledné slová len v prípovedkách, v smysle burg a „schloss“.

Kat. V Zát. Pfiel. na str 187 je takéto príslovie šarišské: „Chto ňit muj strem čemu, toten katem temu“. Prípomínam, že v Šarišskej kata nazývajú dupk m a hincľikom, v. této.

Katonak. „A on plače, ňeboraček, že musí bic katonaček“, Smižany, Mišík v Pies 87.

Katunie, -tuň. Dľa Hn. Katunovce — Obec Katune, Kattuny, v sp.-podhr. okr.

Kave, -eho; kavej, -u. Káva. — „Z toho kaveho som pil“, Šarv. „Kavej pic“, Čit. V., 461. „Co koštuje tota ladička kaveju?“ Seč. — V Lubotini od svojich rozprávačiek, ktoré vedia po nemecky a v rodine po nemecky rozprávajú, počul som aj neskloňované kave: „Jendžibaba navarila kave a dala jim do poharoch či-te kave“.

Kav'eč my, -v'ečan. Dľa Hn. Kvačani. — Obec Kavečany, Kavecsán, v ntor. okr.

Kavehaüz, -u, hotel. „Prišli do jedneho mesta do kavehaüzu, stanuli tam s koňmi“, Bard. „Postaviť si do jedneho kavehaüzu kone“, Lučiv.

Kavenčec, pol. kawęceć. „Kavenčič“ je chorľaveť, trápiť sa dľa Iremského, v Let., SMS 1904, 49.

Kavjetka, na Spiši „schenktisch“, počul som ho po prvé v Hrabušiciach, potom aj inde.

Kazac, 1) Na samosvojom území rečovom: rozkázał. „Še mi kaže do vojni richtovac“, Šarv. „Kazali kočišovi, žebi na koču do koscela odviz mladu princezu“, Lub. „Rano jim kazal, žebi pošli do brata mu po korec“, Žir. — 2) Na území podrečia z.-ungského: povedať. „Princ tak kaže“, Sobr. „Pan na ňich kaže“, Sobr. — 3) Povedať kážeň na kazateľnici v kostoloch r.-katolíckych a luteránskych.

Kazateľnica, -i. Z cirkevnej reči, vidz kazac pod 3).

Kazimír, -a. Ruská obec Kazimír, Oroszkázmér, vo vran. okr.

Kazimír. Obce v ujheľskom okr.: 1) Malý Kazimír, Kiskázmér. — 2) Veľký Kazimír, Nagykázmér. — Niederle ich menuje Kuzmír a Kažmír.

Kbol to, čo gbol.

Kdže. „Do toho domu prišol, kdže bul Miško“ (Slov. Pov. 280). Tej formy som nikdy nepočul; naveky len: dze.

Kebi, po hranici rečovej kebü: „Kebü bülo“, Ud. „Kebü mu večar bul peňeži nadol“. Skrátenu formou: „So ňon bou

i zdoch, *keb'* bou ňe ja“, Taš. „*Kib'* bou ňe ja, ta bou non tam zdoch“, Taš.

Kecnuc. „Vzat ložku, kecnul ho po ruke“, Lučiv.

Kečega, „riba, chtora še v žime često do namula vrije“, Čit. V., 178.

Kečkovce, -ovec (+ *ovcoch*). Ruská obec Kečkovce, Kecskóc, v mak. okr.

Ked. „Rano, ked še vojaci prebudzeli“, Šarv. „Vtedi, ked ten medzvedz hodzi hadbab valac“, Lub. „Ked vona už bula v č'eži“, Rozh. „Tam je i doteraz, ked ňeumar“, Žir. „Ked su hotovi“, Seč. „Ked do osem dñi ňeukaže mñe... spodok nohi“, Ban. „*Ke'* ci ti vojak (m. ked si), podzel nas“, Lučiv. — „*Kedi* ja peršu noc išou, ta me tuča sparla“, Sobr. „*Kedi* ja mali chlopec bou, ta mñe moj dzedo pripovedaŋ“, Bež. — „*Kedz* vino vipu, tak mu majster hutori“, Bež. „Idz, kedz maš dzeku“, Sobr. „Žije kedz ňeumar“, Ostr. „Co budze... jesc, kedz už ñema ničoho nič“, Žir. — Z uvedenú videt, že *kedz* žije i popri *ked* i popri *kedi*.

Kedi, spojka. V. *ked*.

Kedi, príslovka. „Ja ñemam *kedik'*“, Kľuk. „Muj ocec *kediska* maš koñi“, Plav.

Kedvesni, príď., maď. kedves. Šarv. aj inde.

Kedz, v. *ked*.

Kehñec, -eca. Dľa Hn. Keñhec, dľa Nied. Keñhez. — Ob. Kehñec, Kenyhec, v koš. okr.

Kekešic še, chváliť sa. Šarv. aj inde.

Kel, *kla*, *keloviti*, príď. „Kelovite su bandurki, ked puščaju kli“. Šarv.

Keľa, porov. poľ. *kila*, *kilka*. „Po keľa rokoch dobre še viučil“, Gab.

Kelboŋ'e, -ovec (u -*ca'i*; v Brežnici takto). Dľa Hn. Kolbovci. — Ruská obec *Kelbovce*, Kolbóc, v stropk. okr.

Keľča, -i. Obec Keľča, Kelcse, v stropk. okr.

Keľcik, -a, maď. költés. Šarv. aj inde. „Šitko pokeltovaŋ“, Rep.

Kelemeš, -r. Obec Kelemeš, m. Kelelimes, v šir. okr.

Kelo-telo, koľko-toľko. „Našilu zostal, že šak un mu teľo zarobi, keľo spotrebuje“, Bert.

Kenderica, maď. tengeri, kukurica. Seč. a okolie. V. *tengerica*.

Kendzice, do -*ir*, ŋ -*ici*. U Nied. aj Kendice. — Obec Kendzice, Kende, v ntor. okr.

Kerestur, -a; u -*e*. Obec Kerestur, Szécsakeresztúr, v seč. okr.

Kereštev, -a. U Nied. aj Kereštvík. Obec Kereštev, Kőrosfő, v topl. okr.

Kerpce, pomn. „Kerpce tu už ňenosja, lem čičmi“, Ščav.

Keršic, *keršcini*, v. *kerst*.

Kerst, -u. „Ked prišli s keratu“, Orlov (tu, 462). „Jak dzecko *pokerscili'*“, Rozh. „Volac na keršcini“, Barc. Ale: „Ñemohol v calim valale dostac *kresneho* occa, añi *kresnu* matku“, Rozh.

Kerta, -i, maď. kert. Illavne v podreči z.-ungskom, ale aj tu popri domácom *zahradu*. *Kertou* volajú panskú záhradu, park; *zahradou* záhradu na ovocie a na zeleniny. „Bula tam jedna krasna kerta a u tej kerce krasni stromi“, Bež. „Co mi še ukazaŋ u kerce“, Šobr. „Pošou do kerti na špacirku“, Sobr. „Zasadziš do *zhradki* a zapraviš, co bi tam nič ňepošlo“, Straž. — V samosvojej reči prevažuje *zahrada*. „Vža ju do zahradi“, Kap. „Tam vešeľe stalo a von, Janko, pošol do zahradi a plakal“, Sipl. Ale aj tu menujú panskú záhradu „*ker-tou*“. V Hanš, v Rasl., v Šarv. z pravidla robia hore spomenutý rozdiel medzi *kertu* a *zahradu*.

Kertis, maď. kertész, záhradník panskej záhrady. Že v svojských záhradách odborníkov záhradných nemajú, preto ani slova *zahradník* neužívajú.

Kerul, -a, m. kerülő, leŋný hájnik. „Leŋni kerul prišol do birova“, Hum. „Ñechcel nič, lem jednu horu, a žebi tam buť za kerula“, Malov. — V Obišovciach znamená aj poľného hájnika.

Kerv, g. *kervi*. „S totu ker'vu ho pomasci“, Geč. „Dzeci porezala, s jich kervu slup pomascila“, Šir. „Scjekol z kervi“, Cepl. „Voda v more čista kerv zostala“, Cepl. „Totu baltu okervavil, i na sebe šati, calkom še skervavil“, Straž. „Zoblik toti šati kervavi, i totu baltu okircavenu odložil“, Straž. Počut aj *krev*, g. *krevi*, v. ho. — V Šarv. nom. *krev* a gen. *kervi*.

Kešeň, -eňi; *kešeň*, -eňa. Vrečko. — Forma ženského rodu je bežnejšia. V Šarv. popri *kešeň* povedia aj *kešiň*, ale v gen. len: z *kešeňi*. Forma muž. rodu je hlavne na Spiši doma: „Do keš'ňa“, Hrab., Daniš. a Odor. (Miš. SMS 1896, 163). „Červene jablučko v kešeňku mam“, Hnilc. (Miš. Pies., 10). „Iš'eť do svoho kešena“, Lučiv.

Keterden, -ena. V Tašoli: *Tekerdeň*, -eňa. — Obec Katergény v ungv. okr.

Kežmarek. U okolitých Poliakov: Kežmarek, u Hn. Kežmark. — Mesto Kežmarok, Ké,márk.

Kib', v. *kebi*.

Kiblara, -i. — Ruská obec Kiblara, Köblér v ungv. okr.

Kidľa, -i, nem. kittel. „Nema šumnu kidľa“, Mark. Počut aj inde. V Plavnici: „Zdjaľa *kigľa* ze sebe“. „Maľa ľem jednu *kigľu* na sebe“. V Lubotini som počul: *kiľa* m. *kidľa*. Ináče *kabat*, v. toto.

Kifľik, maď. kifli, nem. kipfel. — Rozšírené. Rusi susední povedia: roznik.

Kigľa, -i, v. *kidľa*.

Kijov, -a; dľa Hn. *Kijiv*, ruská forma slova. — Ruská obec Kijov, Kijó, vo vtor. okr.

Kiked, -a. — Vyšný Kiked, Felső-kéked, vo fiz. okr.

Kikot, kýptik ruky. Šarv.

Kiľa, v. *kidľa*.

Kim, na Spiši m. *dokel'*, v. toto. „Š ňu tancovali, kim ju na folti herozterhali“, Mark. „Kim ona... obejšla ten ľes, oni zaš daľi ucekľi“, Hnilc.

Kinkac, blavou p. isvedčovať. „Našicko kinkče“, Šarv. „Prišažne s hlavami kinkali, že barz ľehko to može bic“, Straž. 8.

Kirdel' i *čirida*, v. toto. „Ovca z našeho kirdela“, Šarv.

Kirmak, to „vul, co ma kratke rohi“, Šarv. „Mesto voloh alebo kirmakoh veľke mocne kravi na robotu poľnu potrebovali“, Kal. 1887, 67.

Kiš l, -a. „Kišel še može zrobiec z kapusnej juhi, abo z octem tak, že še da do žimnej vodi ocet keľo treba, žebi bulo kvašne; do teho še da muki a tak še rozmuci a še vileje do harčka do vracej vodi a jak toto zavre, tedi už kišel hotovi“, Šarv.

Kisasoňa, -oňka, g. -i, maď. kisaszony. „Nechce žadna kišasoňa i-c na tahec“, Šir. „Kišasonka, nachže pridu na šop“, Lučiv. „Kišasoňu pochopeť do tancu“, Bež. — Niekde vyslovujú *kisasoňa*, čo by mohol byť poľský účinok, t. j. s m. š. Táto výslovnosť by sa dala tak odôvodniť na Spiši: „Kisasonke spadnuť persceň s palca“, Gan. „Kisasoňu, htorá barz šumna buľa“, Harih. Ale tá forma zjavuje sa aj v podrečí z.-ungskom: „Jednoho skľepara kisasonku bere za ženu“, Seč.

Kisida, -i. Obec Kišida, maď. Kisida, v koš. okr.

Kiškan mlieko je = kvašne. Šarv.

Kišorce, -ovcc, adm. pridelené k Landžašfale.

Kitajka, -i. „(Lev ma) dluhi chvost, a konce chvosta je jedna veľka kitajka“, Čit. IV, 131.

Kjesag, -aga. U Hn. a Nied. *Kisak*. — Obec Kesag, Kőszeg, v ntor. okr.

Kľac, často ešte *kľac*: kľaf, zakľaf.

Kľac: kľiať, zakľiať

Kľacik, klátik. „Mfinar hvaril, že tam kľacik dolu vodu idze“, Lub.

Kľadka. „Na dzveroch... veľka kľadka jak korec“, Sipl. Rozšírené. — Uváž: „Kupže mi, mili moj, co ce budzem pitac, *kľatečku* strebernu — serdečko zamikac“, zo Smižian Miš. (Pies. 82).

Kladzani, -an; u -anoch. Obec Kladzany, Kladzán, vo vran. okr.

Klagac *še* je „ňepevňe isc; pijani *še* klagá do domu“, Šarv. — „Už *še* až klagal večar“, Orel.

Klambra, -i, nem. klammer. — Klambra abo i *pasouška*. Hum. V Kluk.: *klambra*.

Klapaňica, slepaňa. Počul som to slovo. Zapsané ho mám len z M. Slavkova: „Klapaňica, co ked una chčala na svoje oci patrić, to mušala dreva sobje pod povjicki podložić“ (tu, 451).

Klapkac „Na dvere *še* klapka“. „Zaklapkal šustrovi na oblak“, Šarv. Od pol. obcí: „Klopka na dzvere“, Smiž.

Klasac, klasnuc. Dla Iremského v Letanovciach znamená: klesat; viklasnuc: odpuchnúť. Por. pol. *klesnąć*.

Klasc, okrem prvotného významu znamená aj: nudávat komu. „Ešče zdaleka už jim klad, že oni jedza, piju a o ňeho ňestoja“, Šarv. „Še aľe obrušel na ňu a klasc jej začal“, Orel V. — „Naklad mu do samaroch“, Šarv.

Klaštor, -tora. 1) Kláštor. „Žebi som klaštor povizitiroval“, Straš. 36. — 2) Veľká budova vôbec, zámok. „Tam buli tri šarkaňe nad mestom u jednej hure. Mali voňi tam svůj klaštor (+ zamok)“, Straž. „Vun (šarkaň) rad-ňerad mušel sam vise zo svoho klaštora“, Straž.

Klečenoň, -ova. Obce: 1) Klečenov v Zempl., Kelecseny v seč. okr. (U Niederleho aj Klacánov.) 2) Klečenov v Ab., Kelecsenyborda vo fiz. okr. Dla Nied.: Klačánov a Klečanov; dla Hn. Klačánov.)

Klek nuc, kľaknúť. „Aj on sam kľaknul“, Šarv. — Iremského forma „kläk-nuc“ (kläknuť, vidz SMS 1904, 51) je v Letanovciach nie možná.

Klekočov, -ova. (U Nied. Klokočov.) — Obec Klekočov, Klokočov, v sobr. okr.

Klembarek, -rka; klembarski, príd.; *Klembarčan*. (U Hn. a Nied. Klembark.) Obec Klembarek, Klembérk, v šir. okr.

Kl-pač, -a. kladivo. „Keľo raz kotri tovariš udereš s kľepáčom“, Bež.

Klin, -a. „V gačoch je klin“, Šarv.

Klinga, n. klinge. „Klingu dzveroch brala do ruki“, Kal., 1887, 49.

Klitka, -i. „Klitku z dreva nakladfi“, Sob.

Klobuček, -čka. 1) Malý klobúk: „Mam paľenku i vino, i vino, i klobuček, i šeno“ z Hnilca Miš. (Pies. 27). — 2) Tokňa na osi: „Na os na koľec *še* šturi koľ-so, potom klobuček a loňikom *še* privjaže“, Kluk. — Je pozoruhodné, že toto slovo podáva Mišák aj z pol. územia: „Klobucku, klobucku, drotom pobijane, ftoš *će* bedže nošić, k'ed ja dorombane?“ (Pies. 118). — Vidz *klobuk*.

Klobuk, v. kolap.

Kľocek, -cka, nem. *klötz*. „Odrezal som kľocek z dreva abo šalatek. Drevo rozrezae s pilku na tri kľocki abo šalatki“. Šarv.

Kľochtac, „s nevoľou varit“, Let.

Kľomp, -a, nem. Klumpen. „Pčoli su v kľompe, ked *še* viroja“. „Ptaki leca v kľompe“, Šarv.

Kľubko. „Zvi na jedno kľubko“, Bard.

„Žebi ukruce'a kľubieško z predzi“, Lem.

Kľučáček, -čka „Kľičal na svoje volki: Hej kľučáčki!“ Ud.

Kľuka. V Hanšar majú kľuki pri hasení ohňa, — hák!

Kľuknava, -i; Kľuknarjan. — Kľuknava, Kluknó, v geľn. okr.

Kľušov, -a. Obec Kľušov, Klyussó v sekč. okr.

Kňaz, -a. „Pri oltaru kňaz omšu služi“, Šarv. „Kňazske obľečeňe, tak jak *še* noši ku pohrebu“, Šarv. „Poobľikali *še* do kňazovski-h šmatoch“, Kluk. Toto prídavné predkladá pcdstatné meno: *kňáz*, ale také slovo je nie bežné. Kovalík uvodí z Filic (Slov. Pohř. 1893, 6-8): „Kňážna *še* vislovila“. Tohoto slova niet v obecnej mluve.

Kobel, -i. „Zložeu kobelu“, Bež. V tej istej osnove a na tej istej strane (tu, 415): „Užal na sebe ten chľib u ko-

belc. Z Lučók: „Uložiu sebe do ko bilki“, tu, 409.

Kobilc, do *Kobil*, v *Kobiloch*; *kobilski*, príf. (U Nied. Kobyle a Kobulie). Nepíšem to slovo s *y* om, lebo myslím, že nemá žiadneho súvisu s Niederlovou *kobylou-kobulou*, ktoré názvy opierajú sa akiste o úradný názov, ktorý je novší. — V poľ znamená *kobel*: psa, a v Litovsku jest mesto: *Kobilc*, -a. (Booch-Árkossy. Słownik poľsko-nem.). — Obec Kobile, Lófalú, v sekč. okr.

Kobula, -i. „Kobila še bije“. „Kobula še odbila“, Šarv. „Pri-li ũoňi gu jednej starej kobule“, Taš. „Tota joho kobulka odpočinula“, Straž.

Kobulnec, -nca., koňský trus. Šarv. *Kobulnica*, -i. U Nied. aj Kobylnice, Kobulnice. Ruská obec Kobulica, m. Kobulica, v topf. okr.

Kocapki. „S jednima kocapkami še z jedneho zlatovlasateho dzivčeca na jelaňa, ptaka alebo hocaj jake inše dzvire premeňuju“, Čit. 478.

Kocel, kotol.

Kocińc + *kocinek*, prístavok ku *stodole*. Hanš.

Kocur, -a. Šarv., Kľuk. (Nie — kacur!)

Koč, v. *kuč*.

Kočeńina, -i. V Šarv. tak + studzeńina.

Kočiš, -a. „Kočiš pohaňa koňe i pri p. űskim i pri valalskim vože. Pri oraňu: pohaňáč.

Koň je, „co idze prež űeho dim do huri“, Kľuk.

Kočańe, -a. „Šedaj do voza mojo kočańe“, Mark. (Miš. Piesne, 55).

Kochanůec, -ovec; u -*ůeoch*. — Obec Kochanovec, Kohanóc, v hum. okr.

Kojecice, -ic. Dľa Hn. Kojacice, dľa Nied. Kojecice aj Kojetice. — Obec Kojecice, Kajata, v šir. okr.

Kokińa, -i. Dľa Nied. aj Kochanovec; toho mena nikde nepočuješ pre túto obec. — Obec Kokińa, Kókény, v topf. okr.

Kokoški, pomn, pirohy s lekvárom alebo s tvarohom. Šebn

Kolačkov, -a. Poľ.: „Kolockov, -a; Kolockovjon“ (v Slov. vsi). „Kolacek, cka; Kolackovjon“ (v Niž. Ružbachách, v Lubovni). U Nied. Kolačkovo. — Poľ. obec Kolačkov, Kolacskó, v Lubov. okr.

Kolak, -a, bodliak. „Kolak v r. li kvitne na belavo, ked ho hitne, ta kole“, Šebn. „Goľa stava zo svojeho z kola-koch zrobeneho hňizda“, Čit. IV., 100.

Kolakovi, príf., vidz *šerboritka* a porov. *kolak*.

Kol. v. „Kolar je, chto robi vozi, pluhi, brani, kolca“, Šarv. — Rozšfirenejšie je *kolesar*, vidz ho.

Kolbahi, do -*bach*, v -*baši*; Kolbašan. — Obec Kolbachy, Kolbach, v sp. podhr. okr.

Kolbasa, -i, klobása. Šarv. — Všeobecne. Rozumejú naveky určitý kus, oddelený sám pre seba, a nie celé naplnené črevo, z ktorého sa kucy reží dľa Lubovóle, t. j. majú dvojnásobné, trojnásobné klobásy atď. „Chľib i štvorňistu kolbasu“, Bež.

Kolbašcata, pomn., klobásky: virťle. Hum.

Kolca, pomn., g. -*och*. „Kolca maju dva koljeska űizke“, Kľuk. „Kolca, co še pluh na űich uvadzi. Spadlo s kol-coch koljesko. Kolca maju nazadku hu-žev, do tej hužvi še šturi hradzel pluhu“, Šarv. „Rijak abo hok še uvadzi ku kol-com“, Kľuk.

Kolčata, -at „Kolčata, na co še pluh položi; jedno je kolče“, Hum. — Por. *kolca*.

Kolčov, -a; *Kolčovjan*. Osada Kolčov, spojená v jednu obec s Končanami, Kolcsókoncsán, v levoč. okr.

Koldoš. Nevie, či bol kordoš (tak!) a či statočný človek. Dľa Iremakého v Letanov. (SMS 1904, 49).

Kolek. „Kňlap zložel a zavešil na kolek“, Bard „Ta baňka... višela na sceňe na kolku“, Daniš. a Odor. (Miš. SMS 1896, 165).

Kolenovce, -ovce (v Kluk.). Počul som aj Mišíkovu formu „Kolinovce“ (Slov. Pohľ. 1903, 419) a z nej lokál -ovci. — Obec Kolenovce, Kolinfalu, v sp.-podhr. okr.

Kolesar, -a. „Vo valale same perše volaju kovaľa, kolesara“, Šarv. (Tu aj *koľar*, v. ho.) — „Pošol do jedného kolesara, dal sebe spravic do tej balti dluhe porisko“, Straž.

Koleso, -a. „Na koleše bahra a na nej raf železni“, Kap. „Koleso ma 4 častki: hlava, špice, bahra, raf“, z Brez. Posp. (ČMS 1899, 8).

Kolibabošce, -ovce, u -oščoch. — Obec Kolibabovce, Kolibábóc, v sobr. okr.

Kolimaž, -i. „Ta mačka še rozľala na kolimaž“, Hrab. „Še rozľal na kolimaž“, Žir. „Fteri furman dobre voži, ňetřeba mu kolimaži“, zo Smižian Miš. (Pies. 28).

Kolimbac še. „Ten človek kolimbac še na ňim“, Čit. V., 184.

Kolisac še. „Vona še v'e kolisala doma v trinastej chiži v ohňovej kolisce“, Rozh. „Kolisal jednu žeňsku“, Rasl.

Koliska, -i. „Koliska, ňe belčov“, Šarv. — Por. *kolisac še*.

Kolo. 1) *Okolo*: „Až kolo jedenastej zaspal“, Hrab. „Kolo vjenečka, kolo, ňešeme panovi polo“, z Mark. Mišík (Pies. 56). — 2) *Pri, popri*: „Dostať službu kolo kraľa“ (= pri kráľovi). Kor. „Janko mu z t'ch peňeží, so mať kolo sebe, nasipať“ (= pri sebe). Bež. „Družba ňechceť na koňa šednuc, lem pešo kolo princea isc“ (= popri princovi). Sobr. — 3) *Kolo*: „Ňechodz do nas, ňepitam ce, ňevivijaj zo mnu tance, aňi tance, aňi kola, bo ňebudzem ňihda tvoja“, z Brut. Miš (Pies. 49). „... heela bi še vidac, kebi me mal hto vžac do *koláška*, do kola“. Z Mark. Miš. (Pies. 54).

Koľšov, -a (v Kluk.); Koľšovjan. Dľa Mišíka „len *Koľšov*“ (Slov. Pohľ. 1903, 419). — Ruská obec Koľšov, Kojsó, v gefn. okr.

-*koľševk*. Zneurečťuva význam prísloviak a zámen. „Pudzem za ňieh kedikolševk“,

z Daniš. a Odor. Miš. (SMS 1896, 161). „Ja na tebe ňezapomňem dzekolševk še obracim“, z Hnilč. Mišík (Pieane 38). „Jakukolševk robotu“, Hnilč. Príslovy a zámená s -*koľševk* počut len v poludňovo-západnom kúte Spiša. — Porovnaj *boďaj*.

Komarjani, -rjan. U Hn. Komarovce. — Obec Komarjany, Komaróc, vo vran. okr.

Komarňik, -a. Ruské obce v mak. okr.: 1) Niž. Komarňik, Alsókomarňik. 2) Vyš. Komarňik, Felsőkomarňik.

Komarov, -ova. U Nied. aj Komarovce, u Hn. len Komarovce. — Obec Komarov, Komaróc, v sekt. okr.

Komarovce, -ovce. 1) Ruské Komarovce, Oroszkomoróc, v ungv. okr. — 2) Sobranské Komarovce, Sobránckomoróc, v sobr. okr.

Komiňar, -a. „Kasperek ňemože bic aňi komiňar...“ Straž. 3.

Kominec, kozub; to čo v okolí Zv. lupče „kóšok“, t. j. kominek jest v takom pomere ku kominu, v akom „kóšok“ ku *kochu*, v. toto. „Pipku v hižke na kominu zapomnul“, „Daniš. a Odor. (Miš. SMS 1896, 165).

Komišňak, -a, čierny chlieb vojenský. „Dakušček chleba zajed, co maľ z sebou, teho komišňaka“, Malov.

Komloš, -a. U Hn. Chmeľovník; u Nied. popri Komloš aj „M. Chmeľov“. — Obec Komloš, m. Komlóš, v topl. okr.

Komloša, -i. Obec ruská Komloša, m. Komlóša, v mak. okr.

Komovica, -i, pol. komovica = steínklee. Íatelina. Dobr.

Komora, -i. 1) Bývanie. V Ceplici: „Idzem tam bivac abo idzem tam na komoru, to jedno“. „Trimal študentov na komore“. „Pošol k jednej chudobnej v.love na komoru“. — V maď. mluve kežmarských študentov je *kamarás* = spolunobývateľ jednej *chýže*. — 2) Komora, miestnosť na prechovávanie každodenných potrieb domácich: „Pošol z ňim do kraľovej komori na zlate peňeží“,

Šarv. „Polno peňezi jej nasipal na komoru“, Hnilč.

Koň, v. *kuň*.

Koňar, -a, „co koňe paše“, Kľuk.

Koncu; v *koncu*, porov. strednoslov. „konča“ (konča mojej zeme). „Sednul on tam na jej hrob koncu milej bjelich noh“, Vidernsk (Miš. Pies. 66).

Končík, poľ. káčik, kútík. — Lub.

Končani, -čan. Spojená osada s Kolčovom v jednu obec, Kolcsókonsán, v levoč. okr.

Končie, konat. „Taku robotu ňemohla dlugo končie“, Lub.

Končík, -a, konček. „Popatrel bližaj, a tu vidzel, že se končíki jej rozkoch tak švica“, Kov. SMS 1899, 86. Smysel osnovy nedopúšťa príviesť „končík“ do súvisu s poľ. *končík*, v. toto.

Končur, štít. „Kaňur (sup)... pretrmuje se na najvyšších končuroch hur šňihovich“, Čit. V., 265.

Kondaš, -a, co šviňe paše. Šarv.

Koňec, -nea. 1) „S tebu koňec musí bic“, Hrab. „*Koňečne* prišli až ku jednému Iesu“, Šarv. „Lem vse plakala a ňescela *koňcom* isc s čarnokňežnikom na priisahu“, Sipl. Šednuc sebe *koncu* noh, v. *koncu*. — 2) Konec: penis, v Gerl.

Koňičina, -i, datelina. „Koňičina se seje na jar alebo do žita, keď šňih už zešol, alebo do jarcu odrazu zoz jarcom; perše jarce a tak se zabraňi, potom koňičina a zaš se zabraňi“, Kal. 1887, 78. — „Gazdovi koňičina alebo trepikoňina, a gazdiňi runkla“, tamže. Por. *komoňica*.

Koňik, -a, pomn. *koňiki*; poľné kobyľky. Kľuk.

Koňta, maď. konty; v. *chomľa*.

Kontentni, spokojný. „Moj brat ňebul s tím kontentni“, Daniš. a Odor. (Miš. SMS 1896, 170. „Či si tí, očče, kontetni s tím?“ Jabl.

Koňuš, -a; idzem na Koňuš, bul na Koňušu. (U Nied. dľa Brocha aj Koňušice.) — Obec Koňuš, m. Konyus, v sobr. okr.

Kop, -a; kupa, nádoba na vodu. „Kop je na vodu, z jednim uhom“, Kľuk. „On vzal kop a oblevať ich“, Gerl. — V Ščav. je kop: šafel abo džbor na vodu. — Vo Vikartovciach popri forme *kop* (muž.) znajú aj formu *kopa* (žen.): „Kopa je obita z obručku zeleznu“, Vik. „Idzem po vodu s kopom“, tamže.

Kopa, -i, kopa. „Kopa šena“, Sob. Kľuk. — „Kopa peňežoch“, Lub. — Porov. *kopka* šena, a v. „kopa“ pod *kop*.

Kopa, -i. Časté meno v Tatrách: „Kopa ku trom plesom“. „Za Kopu, gďzie sucha voda“, Gerl. Radz.

Kopčani, -čan, v -čanoch. — Obec Kopčany, Hegyi, v mich. okr.

Kopeňec, -nea. „Najstarší mravjanec višol z teho kopenca“, Vik.

Kopercajúci chodzie abo *kuľajúci* chodzie. Smiž. (= Neiste chodiť!).

Kopilec, g. *kopilec*, dieťa prespankino, Hum. — Žena se *skopičila*, Hum. (= Žena sa prespala.)

Kopka šena, petrevec. Šarv. Porov. kopa. (V Čit. IV., 118 je chybne, že „džďž v okruhlich kopkoch leci dolu“; má byt kapkoch!)

Koravi abo rapavi = ňehladki. „Tvar korava abo rapava“, Šarv.

Korba, -i, rukoväť na kolese. „Korba na kolese, s chtoru se kruci“, Šarv. „Studňa na korbu“, Kľuk. V. *studňa*.

Korbač, -a. „S korbačem se dzeci biju“, Šarv.

Korčule. Na korčuloch se smiak. Sob.

Korec, -rea. „Štvertka gbolu“, Šarv.

Korejovce, -ovec. Ruská obec Korejovce, m. Korejóc, v mak okr. (S úradníckej strany som počul, že je po maď. dobre: *Kurejóc*. Ak niektorí úradníci aj túto formu užívajú, to svedčí len o tom, že počul niekde aj u slovan. obyvateľstva formu „Kurejovce“.

Korheľ, -a; *korheľovac*, mám zapísané z Šarv. „Korheľ abo pijak, to jedno“.

Korimjani, do -mjan, v -mjanoch. Takto som počul všade; dľa Hnatiuka

a Nied. Kurimjani, dla Mišika tiež „len Kurimiany“ (Slov. Pohl. 1903, 419). — Obec Korimiany, maď. Kurimján, v levoč. okr. — Čo sa týče výslovnosti *Kor-* a *Kur-*, porov. *Korejorce*.

Korisc, -i. „Calu korist toten čert požere“, Bert. „Dze bul svoju korisc (vzatek) odvlekol“, Čit. V., 2:6.

Koritko, -a, vahan. „Do koritka še vivaľa hľib, a z ňeho še sadza na lopace do pesa“, Šarv. — Počul som ho aj inde v okolí Šarv., tak v Kap. Najdeš ho aj v osnove z Pap., a síce formou: *korotko*. — *Korito* znamená spisovné „koryto“.

Koritne, do -*tňa*, v -*tňu* (Kľuk.); *Koritno*, do -*tňa*, v -*tňu* (Jabl.). *Koritno*, na Koritne, Podhr. V. *hvaric*. V najbližšom okolí obce je úplný chaos; počul aj Koritňa, Korotnok. Dla Hn. Koritňani, ale je to iná obec, vidz „*Korütňani*“. — Obec Korytnik, Korotnok, v sp.-podhr. okr. — Porovnaj, čo je tu na str. 102, 103.

Kornaz, -a, samec u sviň. Šarv. „Idze ku ňim dzivi kornaz“, Minds. — V Letanovciach dla Irem. aj *kundis* (SMS 1904, 50), čo je istotne z maď. kandidznó.

Koromľa, -i. — Obec Koromľa, maď. Korumlya, v ungv. okr.

Korütňani, do -*tňan*, u -*tňanoch*. — Ruská obec Korytňany, Kereknye, v ungv. okr. V „Schem. cl. gr. dioec. Munk. 1896“ píšu po rusky: s i maď. pravopisom: Koritňáni.

Koscel, -a. „Na dvore bul už koscel“, Šarv. „Jak prišli iz koscela“, Seč. „Otvori koscel“ + „Do jedného kostela“, Sobr. — „Idzem do kosceňa“, Vik. — *Koscelník* = kostolník. — „*Koscilek* dala zrobie“, Šarv.

Koscelani, -*lan*. Obce 1) Kecerovské Koscelani, Kecerkosztolán, v ntor. okr. — Túto obec určujú zblízka takto: Koscelani na Oľšave. — 2) Sentištvánske Koscelani, Szentistván, v ntor. okr.

Kostka, -i, malá koš. „Vera z tých

kostkoch jeden barz pekni vtak viros“, Žir. „Na pipasaru je na verchu kostka a v kostki zašrubovani cicek“, Šarv.

Kostur, -a. „Vidzim ce, vidzim za murem, prebijem ce kosturem“, Strop. — *Kostura*, -i, v Stropkove: veľký nôž, ktorého užívajú pri zakálaní ošpaných.

Košač, -a, kosec. „Košač koší žito“, Šarv. „Košač koší s kosu“, Šir. „Na lukoch košíme seno, koša ho košače“, Dobr. Na Spiši počul aj: *košec* (Kľuk.), *kosec* (Ščav.).

Kvšenka. „Ňema šumnu košenku, huštečku na šiju“, Mark.

Košnica, bezpochyby z *kostníca*, meno iste ryby „čisto bielej“.

Koš, -a, košina do voza. Šarv. Cepl.

Košar, to čo v striedku Slovenaka menujú „salaš“. V okolí Šarv. neznajú slova „salaš“. „Na košaru bača ma *juhások*; najmlači je *nahaňuš*. Po bačovi druhí še vola *povara*, ten odvaruje *ženčicu* i robi sir. Bača biva v *koľibe*. V koľibe ma *kocel*, *veslo*, čo z ňim miša *ženčicu*, *geľeti* na dojeňe ovcoch. Sir še robi v *putire* zoz celecim žaludkem, bo bi še mľiko inakši ňeskladalo“, Šarv. „Košar na ovce je zrobeni z *drankoch*. Dranki su zoz *deskoch*, su vplecne do *rigľoch*“, Šarv. — *Košar* na Spiši: „Na košaru maju juhaši koľibu, perši medzi ňima vola še bača“, Kľuk. V Lučivnej: *košjar*. — Hovoriac o salašoch v *Tatrách* Eljaszov „Przewodnik do Tatr“ (vyd. 6.) na str. 32 píše: Do transportu mleka užívajú plaskich bezutek, nazývaných *oboňkami*... Z pridaného tam obrázku videt, že je *oboňka* to, čo na „salašoch“: *lagvica*. — Kde som sa dopytoval na názov tejto nádoby na východoslovenskom území, nevedeli mi dat odpovedi. Porov. *baňka*.

Košice, -ic. Mesto Košice, Kassa.

Koškoľec, do -*ovec*, u -*oüci*. — Obec Koškovce, Koskóc, v hum. okr.

Košula, -i, košela. Všeobecné.

Kot, -a. „Miši kota ňečuja, ta bezpečne tancuja“ je šar. porekadlo dla

Zátur. „Přisl.“, 129. Dľa časovacích foriem je to možné v polnočnej strane Šarišskej.

Koterbahi, -bah; K-bašan. (U Hn. a Nied.: Koterbach, v jedn. č.!) — Obec Koterbachy, Kotterbach, v novov. okr.

Kotľini, pomn. Tak sa menuje jedna čiastka v Tatrách, vidz Eljasza-Radzikowského „Tatry Bielskie“ 69, 70, 78. (SMS 1899, 163.)

Kotri popri chtori v podrečí z.-ungskom a u osôb ruských, ktoré sa dosiaľ úplne neposlovenčily.

Kovadlo, -a, nákova. Kluk., Treb.

Kovaľ, -a, kováč. „Kovaľ ma kľešče“, Kluk. — Kovaľ je všeobecné. „Kovaľski tovariš“, Vran.

Kožabrada, meno istých húb.

Kožlina, -i. „Kožlina je z dreva na streše na samim verchu, žebi slamu viter ňesdul“, Šebn.

Kožľini, pomn. (V Šarv. gen.: kožľinoch.) Podstavec o štyroch nobách, ktorý v strednej slovenčine menujú: cap. — Význam ustálil sa trojakým smerom: 1) Kožľini, to ma labki z dreva, na chtorich stojí stol abo truna, Vran. (= Podnožie krčmovej táfle; podobne: *máre*.) „Priňesu jednu trunu a položili ju na tote kožľini“, Vran. — 2) Kožľini, na tim piľa šahove drevo na kratke falatky. Šarv. — 3) Na kožľinoh suša trebič vov špišu. Šebn. — V tomto smysle som počul aj *kostrab*, „koľiki, na chtorich še suši šeno“.

Kožani, -an. Ruská obec Kožany, Kozsán, v topl. okr.

Kožuchou, -ova. Obec Kožuchov, Kazau, v seč. okr.

Kožuchovec, do -ovoch. (Rusky: *Kožuchivci, -ovec*; taktó aj u Hn. — Niederle má: Kožuchovec (v jedn. č.!) — Ruská obec Kožuchovec, Kozsuhóc, v mak. okr.

Krac, krájať. *Pokrac, rozkrac.* Let.

Kraček, -čka, krúžik. „Šednul sebe za kračka“, Šarv. — „Ked dal Panboh chrobáčka, postara še i o kračka“. Por. *krak*.

Kračina, kružina. „Von vilezc zoz kračini“, Čit., 255. — Por. *krak*.

Kračun, -a, vianoce. „Od rusadľou do kračuna veľo času“, Hum. — „Mi ňezname, co vanoce abo kračun, lem *hodi*“, Šarv.

Kračunovec, -ovec. (Dľa Nied. aj Karáconovce.) Obec Kračunovec, Karácsonmezô, v topl. okr.

Kraj, -u. 1) *Vlast:* „O svojim starim kraju“, Geč. Porov.: „Ponad Amerike ptockovje špjevajom, že še mladzi hľopi do kraju zbjerajom“, zo Ždzaru Mišík (Pies. 125). — 2) *Kraj:* „Prišli až ku kraj moru“, Jabl. „Tak me rucel o kraj lavki, že ešči i teraz me boľa križe“, Orel V. „Či ešči daľeko kraj temu lesu“, Lučiv.

Krajina významom „land“, „ország“ je všeobecne známa; v prospech formy „kraj“ bez príčiny ju tedy zaznávajú tí, ktorí píšu po východoslovensky, menovite americkí novinári. „On še panovi calej krajini prociwi“, Hrab. „Prišli do cudzej krajini“, Jabl. „Ja som z tej a z tej krajini“, Sob. „Z tej i z tej krajini idu“, Sobr. „Doraz kral dal pisac po krajiňe“, Straž. „Tamti peňeži vzali na krajinu“, Ostr.

Krak, -a; mn. g. do krak. Krúh. „Krak i v leše rošne“, Šarv. „Tet krak ježibaba vichvaciľa“, Kap. „Odkrucil (jim) hlavi i rucil jich do krak“, Rasl. „Schoval še do jednoho kraka“, Straž. — V Lučivnej: „Sa ohrjevat pod jednim *krjukom*“, ale vo Vikartovciach už *krak*.

Krakuc, dľa Iremského za vlasy trhať, kvákať. Let.

Kraľovce, -ovec. Obec Kraľovce, Királynép, v koš. okr.

Kraľovič, -a. Zo spis. reči. Rozpravač v Bánovciach vravel „kraľovič“, ale národ vraví len „princ“.

Kraľovna, -i. „Povedzeli starej kraľovňe“, Kap. Aj inak: „Naj še pita do starej kraľovnej na noc“, Šir.

Krampač, -a, nástroj na kopanie hliny. „Krampač je na dva strani, na jednej

straže vipatra jak ortuvka, a na druhej jak čakana“, Šarv.

Kraňkac, v. *graűdec*.

Krasc, popri kradnuc. „Züi duch ho podštuchovaň, cahaňo ho *krajsc*“, Rep. — Z pravidla: kradnuc.

Krasne, -*eho*. U Hn. Hrastne, u Nied. popri tomto aj Chrastne. — Obec Chrastné, Haraszt, v koš. okr.

Krasni, príd. „Prišol čas porodu i porodzela barz krasneho chlapca“, Šarv. „Taki toti chlapani buňi krasni, co jim v calim švece pari ňebulo“, Straž. „Kraľ kleknul pred ňu na kolena a *kraňne* ju prepital, žebi mu prebačela“, Šarv. „Sebe budinek *okrašil* kraňne“, Gab. — Popri *krasni* je ňebné *šumni*.

Krasnoűce, do -*ovec*, u -*oűci*. — Obec Krasnovce, Krásznűc, v mich. okr.

Krašok, -*ška*. — Obec Krašok, m. Kraška v kap. okr.

Krajak má byť to, čo maď. maszlag, dla Čit. IV., 188.

Krajani, -*vjan*. 1) Kraviany v Sp., Kravján v sp.-sob. okr. 2) Kraviany v Zempl., Kereplye v seč. okr.

Kravka, -*i*, kravička. I podobou *kravka*, na pr. v Žir. — „Kravički“ neznajú.

Kraž. „Križom-kražom zbil mi zašatu roľu“, Šarv. („Kraž“ len v tejto jednej výpovedi.)

Krehľna, *krehľeň*, -*ňni*; pol kregielnia, kolkáreň. *Krehľňa*, hrac še na krehľe, stredňa *krehľa* (+ kolek) je kraľ. Šarv. — „*Krehľeň* tam, tam še hraju na krehľe“. Šebn.

Krejďa, -*i*; nem. kreide. Šarv., Seč.

Krejz; nem. kreis. „Zrobce kolo sebe zo švecanu trojkraľovu krejdu krejz“, Ganovce. (Kov. SMS 1901, 85).

Krempach, do -*pahu*; Krempason. (V Lubovni: *Krempak*, -*poku*.) — Ruská obec Krempach pri Lubovni, Lublůkrepach, v Lubov. okr.

Krempok, -*poka*; *Krempočan* (v Lubovni). Zo spoľahlivých úst som sa nemohol dozvedeť, či sa ešte vraví aj *Krempoch*. — Pol. obec Krempach pri

Dunajci, Dunajeckrempach v starov. okr. na Sp. — Kremp-ok je poslovančene z Krempoch.

Krescan. Touto formou rozšírene, ale počut aj *krestjan*. „Tu krestjanska duša šmerdzi“, Sipl.

Kres(t)ni, v. *kerst*.

Kret, -*a*, krt. „Kret kopki naruca na lukoch“, Šarv.

Krev, g. *krevi*. „Tot kameň furmana kebi s jeho krevu pomasciľi“, Sobr. „Co z ňoho kreť tak budze cec, jak kedz bi vola zarezau“, Bež. — Porov. *ker*.

Kričec i *kričac*, kričať. Často vedľa seba: „Oňi mu zakričaň“. „Z doľni zakričel“. Obidva príklady z Lub., tu na str. 292.

Krig, -*u*; Krigovjan. Pol. obec Krig, maď. Krig, v kežm. okr.

Kriha, -*i*. „Prave mocno tajalo. Jarek bul pulni, kriha o krihu bila“, Straš. 11.

Krisa, na kapeľuchu. Šebn. — Vidz *grisa*.

Krisoű, -*ova*. Obec Krisov, Kerész, v kap. okr.

Kristi, do *Krist*, u *Kristoch*. Obec Kristy, Kereszt, v sobr. okr.

Krišľoűce, -*ovec*; u -*oűci*. Ruská obec Krišľovce, Krizalűc, v stropk. okr.

Krive, -*eho*; *krivaňski*. Obec Krivé v Šar., Krive v sekč. okr.

Krive, -*oho*. Dla Hn. Kriva. — Obec Krivé v Zempl., Tótkriva v hum. okr.

Krivjani, -*vjan*. Obec Kriviany, m. Krivány, vo vtor. okr.

Krivošćani, -*šćan*. Obec Krivošćany, m. Krivostyán, v mich. okr.

Krivulki, pomn. — V Nemcovciach, v Šar., višľavajú „galeriki“ na košeľe medziňým „na krivulki“, v Halaša, ČMS 1903, 71.

Križe, -*och*; vázy. „Človek ma križe, ale ňe vezi, vazi; medzi križami je pacer“, Šarv.

Križe, -*och*. Obec Križe v Šar., Križse v sekč. okr.

Križmo, -*a*. „Daľi do križma temu

dzecku“, Rozh. „Dať tomu dzecku do križma jak bohati člověk“, Giralt.

Križovjani, -rjan. Obec Križoviany, Szentkereszt, v šir. okr.

Krochmalie, krochmelit šaty. Šarv., aj inde.

Krokva, -i. „Platvi še zapravja do krokvi“. V. *pocala.*

Kromoľina, krumalceina, nem. Krumholz. Gerl. Radz.

Krompachi, -pach; v -paši. — Obec Krompachy, maď. Krompach, v sp.-podhr. okr.

Kropic. „Dišć začal kropic“, Hum.

Kroštavi; kroštavec. Čaptavý, čapták, Let.

Kručoi, -ova. 1) Kručov v stropk. okr., Oroszkruccó. 2) Kručov vo vran. okr., Magyarkruccó.

Kručov, -a. Obec Kručov v Šar., Kruccó v topl. okr.

Krušek, -ška; kus. „Krušek platna“, v Daniš. a Odor. (Miš. SMS 1896, 86). „Krušek postavu“, Čit. V., 97. „Krušok dreva“, Cepl.

Krušic. „Čto chce opatrec zarno, toten vezhe do ruk klasek a vikruši z něho zarno, či ho už može žac“, Kap.

Krušinec, -něa. Ruská obec Krušinec, m. Krušinyec, v mak. okr.

Kružel, v. kudžel.

Kružľov, -a. Ruská obec Kružľov, Kružľový, v sekč. okr.

Kružľova, do -ovi(j). — Ruská obec Kružľová, Kružľyova, v mak. okr.

Kšic! — tak sa odháňa mačka. „Co hce tota... mačka? Kšic, idzeš ohido!“ Straš. 12.

Ku, predložka, miesto nej často počut gu.

Kubachi, do -bach. Obec Kubachy, m. Kubach, v spiš.-sob. okr.

Kucani, -can. — Obec Kucany, Nézpest, v mich. okr.

Kucik, -a, kútik. Rozšírené. Porov. *končik.*

Kuč, g. koč. „Už je tu kuč od taťuš“, Šir. — Počut aj koč.

Kučin, -a. 1) Obec Kučín v Šar., Kucsin, v topl. okr. — 2) Kučín v Zempl., Kucsin vo vran. okr.

Kučka, -i, malý domec. Šarv.

Kudel, srst. „Dam ci jeden kudel zo sebe“, Smiž. — „Kudlati pes“, Straš. 20.

Kudlar, -a, „robi pokrovce na kože“, Šarv.

Kudľošce, do -ovec, u -ošci. Obec Kudľovec, Kudľóc, v hum. okr.

Kudzeľ, -i, praslica. „Dal jej donese i barz peknu kudzeľ (= praslicu)“, Hnil. — Majú to slovo aj susední Rusi: „Dajte vřtočiti šumnu *kudř*“, v Orlove, tu, 464. — Ján Kovalčík opísal v Slov. Pohľadoch z 1900, 397, *kudzeľ* a jej čiastky, ale veľmi nejase a nemajúc ohľadu na to, aby správne pomenoval veci v patričnom nárečí. Uvodím ztade, neberúc na seba žiadnu zodpovednosť, této udaje: „Na Spiši praalicu všade menujú *kudzeľ*. Tá čiastka, ktorá sa prisadne, je *podritka*“. Spodná čiastka palice je vlastne *kudzeľ*; vrchná čiastka je *kužel* („*kružel*“?). V „Pov. Proston.“ (Soš. 6, 56) slovo *kužel* objasňuje sa v zátvorke slovom: praslica.

Kudzelni, prid., kudzelna hiža: Dom, v ktorom sa priadky odbývajú. Všade ho znajú.

Kudzelnica, -i, priadka. „Prišla opatrec kudzelnicu“, Hnil.

Kuchňa, -i. „Do kuchni“, Raal. „V kuchni je pahrotka z kameňi murovana, na nej še vari“, Kľuk. „Nemaju co jesc, aňi *kuchnu* ňevidno“, Hrab.

Kukac 1) pozerat. Je domovom hlavne na Spiši; inde *patric*. „Hosce lem jeden na druhého kukali“, Hnil. „Janko našho kukal“, Hrab. „Vibehla na dvor kukac,... dze še šestra... podzela“, Štv. „Kukal na oblok, co jeho paňi budze hvarec“, Harib. — „Smuthe na svojeho kamarata *pokukal*“, Plav. — 2) kukat, napodobňovať hlas kukučky. „Gazda schifil še na zakon a začal *kukac*: kukuk... kukuk...“, Hum.

Kukoňka, v. kukučka.

Kukova, -ej. Obec Kuková, Kőkemező, v topl. okr.

Kukurica, -i; *kukurična* muka. — *Tengerica* a *kenderica* sú menej bežné popri „kukurici“, a prídavného mena som ani nepočul od tamtých.

Kukuvka, -i. „Kukuvka je opravdoví dobročinnec“, Čit. V., 263. „Kukovečka, dze sí bula, kedi veľka žima bula? Kukuku, kukuku, šedzela ja na buku“, Hum. — Tu počul aj *kukoška*.

Kula, -i. „Vojaci budu štr'elac... z ostrima kuľami“, Malov. „Kedz ce dvanac chopime, ta ce aňi dvanacsto kuľ tak ňechopa“, Bež. — Nikdy som nepočul *guľa*.

Kuľac co. „Tam najdzeš jednu studňu a na ňej veľki kameň privaleni... Ti ho ňeodkuľaj“, Žir.

Kuľac še, aj *guľac* še. „V okamžeňu šicke ňeprateľske hlavi po zemi še kuľali“, Kov. v SMS 1899, 87. V Letanovciach dľa Iremského: *kuľac* a *guľac* = kotúlat (SMS 1904, 48). Mišík má zo Spiš. Magury príklad na „guľac“: „Guľaťo še jabko z gure do doline, kede tobje, Haňču, budum namuvine?“ (Pies. 134). Sloveso *kuľac* še = guľat sa prenieslo svoj význam na význam slovesa „tackat sa“. V Smižanoch sa totiž vraví: *Kuľac* še z karčmi do karčmi. *Kuľajuci* chodzie abo *kopercajuci* chodzie = neiste chodíť.

Kuľaga, -i. „Kuľaga čerkaca, s totu straši a plaši pastirj statki, žebi ucekali. Na kuľage jest štiri železne *blancire* (v. toto) na koncu, ta te čerkaju“, Kľuk.

Kuľajstra, -i. „Kuľajstra je z peršeho mlíka kravi jak še oceľi“, Šebn.

Kuľaša, -i. „Vari še s vodu zoz kukuričnej kaši“, Šebn. „Kuľaša vari še z kukuričnej muki z vodi a dobre še pomasci“, Giralt. „Z kukuričného grisu vari še kuľaša s vodu. Potim še da vihladnuc. Do vihladnutej še rozpraži maslo na červeno a viľeje še do stredku kuľaši. Kuľašu jedza potim z ližku tak, že mačaju do rozpraženeho masla“, Šarv.

Kum, -a, kmotor. „Uč še od kuma rozuma“, v Zát. Prísl. (152) udáva sa za šarišské. — „Kum“ patrí ruštine; ak je šarišské, je ruskošarišské. Aj ja mám z Orlova: „Nechce mi nichto iti za kuma, ta hladam kuma“, tu 462. — Najde sa aj u grécko-katol. Slovákov.

Kuň, g. *koňa*, mn. n. *koňe*. „Koňe mame vajčaki, kobuli a koňe miškované“. „Koňe možu bic šersci: čarne, bile, tarkaste, šive, šargi, pejki itd.“ Šarv. — Dr *Radzikowski* udáva z Gerlachova („Č. Lid“ X., 307) mená: Čerňi, Šivko, Pejko = červený, Šargo = žltý, pripomína maď. prídavné „šargastý“, Šlepi. — „Kuň ma na karku *hrivu*, t. j. dluhi vlas, podobni hvostu“. „Koňe še kaju, t. j. podkovi še jim pribiju“. „Koňe karmime: z ovsem, zo sečku, zo šenem i s trebikoňinu“. Šarv. — „Koňe še zaprjahnú do chomutoch“. Kľuk. — Na koňe še vola: *Vjjo!* (= Idz!), abo: *Ho!* (= Stanucl), Kľuk. V Ščavníku m. *vjjo* kričia: *hijo!* — Smer sa dáva takto: *Hojta* (v pravo!), *Višta* (v ľavo!). Šarv., Kľuk. V Gerlachove tiež tak, ale m. *višta* povedia: *vusta* (Radz. v Č. L. X., 307). V Ščavníku m. *višta* kričia: *čihi*. — V Kľuknave na cofnutie: *curik*. — V. *hače*, *hačur*.

Kundis, -a, v. *kornaz*.

Kuňica, -i, pôvodne staja pre kone, teraz už miestami aj pre rožný statok. „Chudobne ľudze trimaju statki v kuňicoch, a panove v maštaloňoch“, Kap. — Prísl.: „Dotedi zaviraj kuňicu, kim ci koňe ňeukradli“, Čit. V., 487. V Hanšar. je kuňica pre kone i pre rožný statok, ale počul popri tom názve aj: *maštaleň*.

Kunkol, *kúkol* Šarv. — Maď. je *konkoly*, ako vieme. Zasluguje pozoru, že *konkol* zaznačil Mišík až zo Ždzaru: „Ci šće tam ňevidzeľi v polu, vebjerala pržeňicke z konkoľu?“ (Pies. 123).

Kupa, -i. „Voda še noši v kupoch, čhtore na valale volaju *kanti*; i kupi

i kanvi su z dreva“, Šarv. — Porov. *kanta, kanva, kop, oargala*.

Kupa, -i, hromada. „Chůža otarhana lecela na kupu“, Gab. „Z počátku ľudze v kupoch poľovaľi“, Hist. 6. — „Pri tem strome buľa kupa muraňča“, Plav. — Porov. *kopa, kopeňec*.

Kupeľ, -i. „Neznali co zrobie, tak še braľi do kupeľi. I prišľi do kupeľi, a ona tam zľehla“, Šarv.

Kupka, -i, petrevec sena. „Jak vi- schľo (šeno), tak ho skladaju do kupkõu. Jak je u kupkoch dzeň-dva... opatrimo ho, či je suche“, Dobr. — Por. *kopka*.

Kupľa, -i, kúpa. „Teraz už... poba- noval kupľu svoju“, Čit. IV., 103.

Kura, -i, sliepka; pokiaľ nemá rok, je: *kurče, -ece*. („Sliepky“ neznajú.) Kuri špja v *kurůiku*. Kura ňeše vajca. — Prídavné meno *kur'i*, ale len vo výraze: *kura dupa* = bradovica.

Kurč v žaludku, křč. Šarv.

Kuric. 1) Oheň klášt: „Do peca kuric (v meace: topic!)“. „Kuric, podkuric a klasac oheň, podložic oheň, to šicko jed- no“, Vik. — 2) Fajčit: „Kuric cigaro abo fajku“, Podhr. „Pejc fajki duhanu vikurime“, Smiž. „Idze sebe špivajuci a kurjaci“, Sobr. — 3) Kadiť: „Tu ma bic na tím strome veľo Božej miri, ta ju chcem vřac a vas (= čertov!) pujdzem z pekla vikuric von“, Harih. — 4) Pa- dat (o sňahu): „Nakurelo tej noci veľo sňihu“, Šarv. (Ale sa vraví popri „sňih kuric“ aj „sňih pada“) „sňih kureľ. viter do tvari Ferkovi metal z ňim“. Orel. „Ked tam vonka najveľka *kurňavica* duje“. Čit. IV., 108.

Kurima, -i. (U Nied. aj Kurimjani.) — Obec Kurima, m. Kurima, v topl. okr.

Kurimka, -i. Ruská obec Kurimka, m. Kurimka, v mak. okr.

Kurňavica, v. kuric 4.

ě *Kuroпка, kuropatva, v. Iremský (z Letanoviec, SMS 1904, 48)*.

Kurov, -a. Ruská obec Kurov, Kurč, v sekč. okr.

Kurtameta, -i. „Rošňe v zahradki;

ma dobri pach“, „Šarv. (Vo Zv. Lupči: krutá vňat.)

Kus, kušček, kuščičko; trochu, trošku, trošičku. „Žebi som mu dala kus muki“, Šarv. „Teraz sebe pošpi kus tu“, Raal. „Mi vipili kus paľenki“, Sobr. „To je kus druba reč“, Šarv. — „Pri tvojim kunšt *kušćok* inšaki“, Ostr. „Staňce tu kušćok, ňaj še popriřiram na tot obraz“, Sobr. — „I tam *kuščičko* pobuľi“, Raal.

Kusin, -a. Obec Kusin, Kuzin, v sobr. okr.

Kut. „Dam še jej najesac, ňej še ňe- tira po ľudskich kutoch, bo — ľudski kut, božaki pruti!“ Sob.

Kužmice, -ie; u *-iei*. Obec Kuzmice, Kozma, v seč. okr. (V Korabinského atlase: *Kuznice!*)

Kužel, v. kudzeľ.

Kvackac za vlasi: trhat za vlasy, Let.

Kvačani, -čan; Kvačanec, -ňa. Obec Kvačauy v Šar., Kvacsán v šir. okr.

Kvadrorac, „Ščesce mu kvadrovalo“, Šarv.

Kvaka, -i. „A ta kvaka, motika, to je moja muzika“, Smiž. (Miš. Pies. 78).

Kvakošec, -ovec; u *-uši*. — Obec Kva- kovce, Kvakóc, vo vran. okr.

Kvaric... škvarki z kulaši ňešleobodno, Giralt.

Kvarta, -i, pol. kwarta. „Kvartu pa- ľenki“, Plav.

Kvartil, -ila. „Ňech pridu na naš kvartil“, Daniš. a Odor. Miš. (SMS 1896, 163). „Dze bi sa mohol zakvartilovac“, Lučiv. „Dostaľi dobri kvartel“, Luč.

Kvas, -u, nácesta. „Z teho, co še vi- škrobe korito, zrobi še kvas, ten še od- ťoži na druhi chľeb; bez kvasu cesto neskišňe“, Kluk.

Kvašni, kysľý; kvašna voda = kysľá voda; *kvašne listki* = šťava (rastl.). — Šmeks, Ótátrařired, pokiaľ bol bez úrad- ného krstu, volali okolití ľudia: *Na Kvašnu vodu*.

Kvašňice, „rosnu na kraku“, Vik. „Podzme na *kvašnici*, už su zreľe“. Vik. (= Ribizlie!)

Krvak -to muž : bratka - i žen.
 „Význam ženatí pachtati bratka - bratka.“ Bež. „Co mi Brá pachtá jak bratka, táž je též Ladvica sam pachtar.“ Bež. - Z Východní ruské Měk: „Pachtatá mi ten čerobok martín.“ Posp. 76. - Bežat' at' iz tek bratka.
Krvka - i. kvěčka. „Kvoka vícebrna kvěčana.“ Šarv.

Laba - i. „Labi má pes, i krava; cele má labki.“ Šarv. „Ijet medvedz... i stat si na zadnje labi.“ Lativ. „Pridze komisar, s kolokima labami.“ Cit. IV., 46.

Labda - i. „Labda jest za skuri zrobená, abo zo šeraci; jest labda i z gumí.“ „Dzví se lavja na labdi.“ Šarv.

Labdac, lapotat. „Do světa labdac.“ „Až mi plano prišlo od teho velo labdaha.“ - Všeobecné.

Labdi, pomn. klebety. Šarv.

Lac, hrekit. „Mocno bi ho lau pre bestru.“ Bež.

Lackovec, -ovec; u -ovci. U Hn. Lackovec. Lackovec, m. Lácfalva, v hum. okr.

Lackova, -ej; Lackorjan. Pol. obec Lacková, m. Lackova, v Iubov. okr.

Lačni, příd., popri hladni. „Lačni je všeobecne rozšírené. „Lačni bul, tak sebo teho zajaca pekol“, Šarv. „Zme lačne“, Ken. „Bo som lačni“, Malov. „Barz bol lačni“, Žir. „Že je lačna“, Bobr. Aj na Spiši.

Lačnov, -ova. Obec Lačnov, m. Lacsno, v šir. okr.

Lada, -i, trubla. „Trubly“ nepočut, iba truna, v. toto. „Lada je, co se do nej šmati kladu“. V osnove zo Sobra-nlec aj významom „umrléj trubly“: „Jak baba vidze z ladi vonka, ta lehni na jej m'esto do ladi“, tu 393. - S významom kaatníčky z Filie uvodí Kov.: Ma jednu malu ladzčku (Slov. Pohl. 1896, 687). - Formou: *ladzička* v osnove z Jablunova (tu, 281).

Lada - i. - Obec Lada, m. Lada, v zopl. okr.

Ladi - a. U Hn. a Nied. Vladica. - 1. Svirí Vladí, Albovladica, v stropek. okr. - 2. Vyš. Vladí, Felsövladica, v stropek. okr. Ošidve obce ruské.

Ladiškiec, -ovec. U Hn. a Nied. Ladiškovce. - 1. Niž. Ladiškovce, Albovladiškiec, v hum. okr. - 2. Vyš. Ladiškovce, Felsövladiškiec, v hum. okr.

Ladomirova -ej; ladomirski, příd. (U Hn. Ladomirka, u Nied. popri Ladomirová aj Ladomirovce.) Ruské obce: 1. Ladomirová v Šar., Ladomér v mak. okr. - 2. Ladomirová v Zempl., Ladomér v smn. okr.

Lahodzie ie. Zlahodzie ie = sjeďnat sa. Šarv. Zlahodzie ie = shodiť, smeriť sa. Let. - Zlahoda (= dohodnutie), vidz ho.

Lachi, pomn., popri šmati a šati, v. této. „Naha buta, z nej voda starhala lachi“, Hanšar. „Džadovake lachi ze sebo zrucil“, Gab.

Lachkovec, -ovec. (Okoliti Rusi povedia: Lachkivcú. U Hn. a Nied. Levkovec, čo sa zakladá bezpochyby na maď. názve, a ten na staršom slovanskom, o čom bola reč inde.) - Osada Levkovec, spojená v jednu obec s Farkašovcami, Farkašfalulök, v levoč. okr.

Lachovce, -ovec. (Rusky: Lachutecü, -chovec, u Lachutecoch.) Podľa Schem. cl. gr. dioec. Munk. 1896, maď. pravopisom: Lyáchuvci. - Ruská obec Lachovce, Lehóc, v ung. okr.

Lamašik je v Hrušove „hostina v kudzelnom dome“ (Posp. ČMS. 1901, 4).

Lanc, lancik, luncuch, maď. lánec. - Všeobecné, iba v poludňovo-západnom kúte Spiša: rezaz. „Lanc mu puknuť na rukoch“, Ostr. „Na... píški daň zrobie... šumne lanciki pozlacene, co jich za ňe gu sebo prikapčáňi“, Straž. „Jako lancuhi... šicke mi na šiju pouvadzaňi“, Šarv. - „Lancuh pod vozem je na hamaňe, z ňim se koľeso hame, keď idze vuz dolu brehem“, Šarv.

Lapac, lapac še; chytat, chytat sa. „Išol ribi lapac“, Lub. „Reč še ho dobre lapala“, Gab.

Lapac. „Lape“, keď s vetrom dážd leje. Iremský, SMS 1904, 49. „Zlapac“ = veľmi uprkať. Tamže.

Lapaj, -a. Meno psa; časté. Šarv.

Lapic, lapic še; chytiť, chytiť sa, na pr. lapic za ruku, lapic še stola. Fra-seologične: 1) „Trava lapila od ohňa“, Gab. „Pan še lapil do jedzeňa“, Bard. — 2) Počať: „Lapili mu zaš spjevac“, Kfuk. „Lapili še ho pitac, co še jemu stalo?“ Rasl. „Lapil ju tam bic“, Ceplič. — 3) Hybaj: „Lapil i toten z trunni i ucekať“, Plav. „Lapili do ucečki“, Plav.

Lap kac. „Starostovi lem tak lapkali zubi od strachu“, Straš. 9. „Vojak še začal tresc, zo zubami lap kac od strachu“, tamže 25. — Z „klap kac“.

Lap nuc. „Na taňirek mi lapne kapusti“, Sob.

Laps. „Som do hiže po pipku skočil, a mojo neščesece laps me za kark“, Daniš. a Odor. (Miš. SMS 1896, 167).

Lapšanka, -i. [Poľ. 1) Lapsanka, -i; Lapsancon. 2) Male Lapsů.] Poľ. obec Lapšanka, Kislápos, v starov. okr. sp.

Lapše, g. Lapš. U Nied. aj Lapš (jedn. č.), u Hn. len Lapš (jedn. č). Poľsky: Łapsů, g. Łaps; Łapsón. — Poľské obce: 1) Niž. Lapše, Alsólápos, v starov. okr. sp. 2) Vyš. Lapše, Felsólápos, v starov. okr. sp.

Lascov, -a. (U Nied. aj Lastovice.) Obec Lascov, Laszcó, v topl. okr.

Laska, -i; naveky nem.: gnade, maď. kegy; nikdy nie: liebe, szerelem. V tomto smysle: *Tubosc*. — „Keď laska od mladého, jeden pohar vina vipijem“, Sipl. „Budz jeho laska svata — za naščiveňe“, Gab.

Laskotac, štekliť. Čit. V., 243.

Lastomir, -a; u *-e*. — Obec Lastomir, m. Lasztómér, v mich. okr.

Lastovce (dľa Nieder.). Obec Lastovce, Lasztóc, v ujh. okr.

Lastovka, -i, lastovička. Kfuk.

Slovenská reč.

Laškočce, -ovec; u *-oúci*. — Obec Laškovce, Lask, v mich. okr.

Lavka, lavica. „Sebe Iehnul... na lavku“, Šarv. „Šednut sebe na lavku“, Plav. „Šednut sebe na ľavku“, Vran. — Aj na Spiši: „Idzem, idzem popri vodze, mila moja odprovadz me, kitke lavki zabrala...“ (Z Vider. Mišfk, Pies. 73.)

Lazi, g. Laz. Ruská obec Lazy v Ung. Nagyláz, v ungv. okr.

Lažani, -an; Lažaňec, -ňca. U Hn. a Nied. Lažany. — Obec Lazany, Lászka, v šir. okr.

Lažka, lyžica. „*Lažkar*... prišot do mesta a ľazki predaval“, Ken. Bežnejšia podoba: *ližka*, na pr. tu, na str. 319.

Le. „Oj, le ti, Mocnaru, vež tote veci na gingi“, Hum. — V. *Iem*.

Lece, nem. leitseil. V úžitku na Spiši, i formami: *Ljece* (Lučiv.), *Ľjicka* (Kfuk.). — *Lece*, to na dva koňe; *obdza*, to na jedneho. Obdze už malo potrebujú. Ščav.

Ledvo. „Ledvo še mu ďabol z rukoch vidrapal“, Harih. — Spiš.

Legnava, -i. Ruská obec Legnava, Lagnó, vo vtor. okr.

Lehčejši, kompar. ľehki. Tak hlavne v Abaujskej; v Šarišskej: *ľekčejši*.

Lehnuc, ľahnúť. Lehnuc sebe: ľahnúť si. „On vše lem za pecom *ľeha*“, Daniš. a Odor. (Miš. SMS 1896, 167). Na Spiši je bežný germanismus: *ľeh nuc še*. „Ona še potim ľehla spac“, Hnilč. Znajú aj *zľeh nuc*, v. ho.

Lechnica, -e. (Poľ. Lehnica, Lehńicon.) Poľ. obec Lechnica, maď. Lechnic, v starov. okr.

Lekart, -a; u *-rec*. Obec Lekart, m. Lakárt, v kap. okr.

Leččejši, v. ľekčejši.

Leľija, lalia. „Kolo toho ribňika bula zlata leľija“, Bež.

Lem, len. Všeobecné. Aj skrátané v *le*, v. ho.

Lemberg. „Jak še šhical, tak ľecel, až na Lemberk zaľecel“, z Viderníka Miš., Pies., 66. Por. *Livov*.

Lementovae. „Tot čfevek zas lementuje“, Straž.

Lemešani, -an. Obec Lemešany, Lemes, v ntor. okr.

Lenartov, -a. U Nied. aj Lanartov. — Obec Lenartov, Lenartó, v sekč. okr.

Lenča, -i, šušovica. „Lenča še vari na kvašno i na sladko“, Šarv.

Lendak, -aku. (Pol. Lendak, Lendacon). — Pol. obec Lendak, m. Landok, v kežm. okr.

Lengeč, leňoch. „Kukaj, č'o moja dzjevka porobi, a tvoja lem taki Lengeč (+ leňuch)“, Hnilč.

Lengvarti, -art. Obec Lengvarty, m. Lengvárt, v levoč. okr.

Les, -u. „Les to, dze su stromi; hura abo verch — prez stromoch“, Šarv. V tomto smyale všeobecne uživané, aj v podreči lučivnianskom. — V Dobrej: Jeden *lešnik* buť v leše.

Lesi, -oho, penis. Ud.

Leskovec, -oúca; u -oúcu. U Hn. Leskovec; U Nied. Liskovec a Liskovce. — Obec Leskovec, Leszkóc, v hum. okr.

Leskorjani, -rjan. U Nied. aj Lieskovany. — Obec Leskoviany, Leszkovján, v novov. okr.

Lesni, -oho. — Obec Lesné, Leszna, v mich. okr.

Lešna, -ej. Dve obce nemecké, ktoré sa predtým nazývaly 1) Nova Lešna, Ujleszna, a 2) Stara Lešna, Óleszna. Po slovensky dosiaľ sa tak nazývajú. Ale v úradnom jazyku premenili bližšie určenie takto: 1) Alsóerdőfalu, 2) Felsőerdőfalu. Z príčiny, odôvodnenej na inom mieste, pripodobil som slovensko-spisovný názov úradnému nazvaníu: 1) Nižná Lesná, v sp.-sob. okr., 2) Vyšná Lesná, v kežm. okr. — Poľskí susedia menujú obce dosiaľ po starom: Novo Lešna a Staro Lešna, pod-tatné meno: Lešnon (M. Slavkov).

Lešnica, -i. (Pol.: Lešnica, -e; Lešnicón.) Obec Lesnica, m. Lessnic, v sp.-starov. okr.

Letanovec, -ovec; v -ovci. — Obec Letanovec, Letánfalu, v novov. okr.

Letušni, príd. „V letušni čas“, Raal. — Všade táto forma od *teto*.

Levkovec, v. *Lachkovec*.

Levoča, -i. Mesto Levoča, Lőcse.

Ličartovce, -ovec; u -oúci. Obec Ličartovce, Licsért, v ntor. okr.

Limbak, drevená lavica na spôsob divánu. „Za ramem limbaka su taňire, miski, ližki, vidlički“, Šarv. — Nem. lehnbank

Limba, -i. „Mali limbi zo špargi зробene“, Lub. „Potom ho spuščeli na limboch do pekla“, Marg.

Lipjani, -rjan. Obec Lipiany, Hét-hárs, vo vtor. okr.

Lipník, -a; *Lipničan*. Ruské obce: 1) Malý Lipník, Kialipník, vo vtor. okr. 2) Veľký Lipník, Nagylipník, v starov. okr. v Šp.

Lipoúce, -ovec; v oúci. U Hn. Lipovec; tak aj u Nied. popri Lipovce. Niektorí pomýlení úradným názvom, ktorý je potrebný na rozoznávanie dvoch miestopisných „Lipóc“, — označujú ich takto: Lipóuce na Oľšave. — Obec Lipovce, Kecerlipóc, v ntor. okr.

Lipova, -ej. Ruská obec Lipová, m. Lipova, v topl. okr.

Lipovec, -vea; *Lipovski*. — Obec Lipovec, Szinyelipóc, v šir. okr.

Lisi, príd, plešivý. Šarv.

Listki, v. *kcašni*.

Lišćee še. „Vidzeť zdaleka totu čarnu mačku, lem še jej tak oči lišćeli“, Hrab.

Lišćji. „Už ňemala lišćju skvoru, ale bola... pani“, Lučiv.

Litir vyslovujú v Sipl., bežné: *ritir*, rytier.

Litorosc, -i. „Iz pisku ochpať Jančoj do ruki jednu litorosc“, Seč.

Litmanova, -ej. Ruská obec Litmanová, m. Littmanova, v ľubov. okr.

Livor, -a. Ruská obec Livov, m. Livó, v sekč. okr. — Tu podotýkam, že i haľčský *Lcov* v okolí V. Šariša počul

som menovať: *Livov*. „Do Livova abo do Lembergu“, Šarv.

Ližka, -i, v. lažka.

Lobdac, v Hum. — Vidz *labdac*.

Lobog, prípovedkové mesto. „Zkadziže sce? A on... že z *Loboga*“, vidz tu na str. 448. — To slovo svedčí, že prípovedka, v ktorej sa objavuje, je pôvodu poľského. Mesto Lobog vzniklo z výkriku poľského *la Boga, lo Bogi* (porov. dla Boga = pre Boha). Prvý rozprávár slovenský nevedel, že je poľské *lo Boga* výkrikom zúfalstva, a spravil z neho mesto. Príslušné miesto hranovnickej osnovy samo svedčí, o správnosti takého vysvetlenia. Čo sa týče poľ. výrazu, vidz Jána *Karłowicza* „*Słownik gwar poł.*“ pod „*La Boga*“.

Loč, -a, lievč. „Nabi drevo do loča“, Šarv. „Na furmaňec še kladu rebrinki, a tote opiraju še na loče“. V Batizovciach *lovč*. „*Ločiki* treba na visoki vuz, nima še podpira drabina“, Kap. — Posp. z Brez. podáva aj formu *luč* popri *loč*, v. ČMS 1899, 8.

Lodzina, -ej. (U Nied. aj Lozina, u Hn. len Ložina.) Obec Veľká Lodziná, Nagyladna, v ntor. okr. — Obec „Malú Lodzinú“ (U Nied.) volajú Slováci: *Pustrednešica*, v. ju.

Logoš, -a, maď. lógós ló. „Ku dvom koňom ku boku pripravnuti kuň še t k vola“, Šarv., Kluk., Ščav.

Lokec, -kea; lakeť. Šarv. „Jeden džadek a to bul na pjac hlap a na lokec brada“, Hnilč. „Male dzecko, lem take jak po lokec ruka“, Daniš. a Odor. (Miš. SMS 1896, 165.)

Loki, pomn. Po boku na sluchoch temer až ku očom vikúkajú zpod čepca takzvané *loki* alebo *okurare*, t. j. vlasy v podobe asi ako zlatník veľkého kolečka, ku telu priliehajúce. Šebeš. Posp. (ČMS 1898, 86.)

Lomidrevo, -a. Prípovedkový hrdina. „I toho chlapca dojčila mac za šidzem roki“, Sobr.

Lomne, -cho. Ruská obec Lomné, m. Lomua, v stropk. okr.

Loňik, -iko. „Železni kľiňec, žebi nešpadlo koleso z oši“, Šarv. „Na koňec oši vepcha še najperši *tulejka* a prez ňu še šturi loňik“, Šarv. „Na oš na koňec še šturi koleso, potom *klobuček* a loňikom še privjaže“, Kluk. — V Ceplici: *lonik*. — Z Brez. Posp. podáva formu *luňik* (ČMS 1899, 8).

Lopata, -i. „Lopata je okruhla a rovna, š ňu cbleb sadžu; *veječku* še veje vmlacené zarno, ona vipatra jak koritko“, Kluk.

Lopuhov, -a. U Nied. aj Lopuchovo. — Obec Lopuchov, Lapos, v topl. okr.

Lorinčik, -ika. Obec Lorinčik, Lórincke, v koš. okr.

Ložin, -a. — Obec Ložin, Lazony, v mich. okr.

Ložina, -i. „Kraki abo viklina“. („Teho koňa uvadzel do jedni ložini.“) Gab. — Poľ. toza.

Ložka, -i, lyžica. Popri *ližka, lažka*.

Lubi, príd., milý. „Co sceš, muj lubi bratu, ta ze mnu zrobu“, Šarv. „Ženo luba“, Straž. „Luba matko, povecčeze mi“, Hnil. „Mužu muj *lubeni*“, Straž. „Muj lubečički staruški“, Plav. — Príd. *mili* len zriedka, hlavne v pesničkách.

Lubic, milovať. „Isce ju lubim“, Seč. „*Lubeš* po vadaskoch chodzie“, Taš. „Ona jim povedzela, že jich neľubi, ale še s nima podohvara“, Jabl. „Ta najkrajša ho lubila“, Hnilč. — Milovac počut len u sčítalých ľudí a v pesničkách.

Lubica, g. -e. Nem. mesto Lubica, Leibic.

Lubiša, -i. (Počut v nom. aj Lubiš.) — Obec Lubiša, Lyubise, v hum. okr.

Lubosc, -i, české „láska“. Vo vých. slovenčine len „Lubosc“; „milosci“, „laski“ v tomto smysle nepočut, len v pesničkách. Ešte len aj so západného Spiša podáva Mišik: „Ešče šašovica nezešla, už še naša Lubosc rozešla“ (Pies. 77).

Lubotiňa, -i. U Nied. Lubotyň. — Obec Lubotiňa, m. Lubotin, vo vtor okr.

Lubovec; to, čo *lubie*. „Co ja ju da- kedik u škole učít aji luboval“, Seč. Je rozkárené. „Čijo to dzivčatko v le- šiku, v tím harasovim lajbliku? Čijože bi bulo, mojo je, — co ja ho luboval, ono mñe“, z Brutoviec Mišfk, Pies. 49.

Lubovec, -ovca; lubovski. Obec Lubo- vec, Lubóc, v šir. okr.

Lubovňa, -i; Lubovňan. Poľ. obce: 1) Nová Lubovňa, Újlubló, v Lubov. okr. — 2) Mesto Stará Lubovňa, Ó- lubló. — Ani v Starej Lubovni, ani v okolí som nepočul prídavného od mena Lubovňa. Na všetky otázky počul som naveky: z *Lubovne*. — Uvádžam predsa této prídavné: „Sam *lubovňanski abbas* ho choval pod infulu“, Straš. 12. — R. 1716. objavuje sa na Spiši priezvisko: *Lubovensky* (Hradszky. A szepesm. úzl., 195). — *Lubovňanski* zodpovedá pod- statnému menu: *Lubovňan*, ktoré som na veľa miestach počul, v najbližšom okolí formou poľskou: *Lubovňon*; tú formu môžeme tedy teraz považovať za pravú, vlastne za logičnú, a nie formu: *lubovňenski*, ktorá sa opiera iba o prie- zvisko.

Lubši, kompar. od *lubi* (Slov. Pov. 281).

Lucina, -i; luciňski. Ruská obec Lu- cina, Litinye, vo vtor. okr.

Luč, v. toč.

Lučivna, -ej; Lučivňon, lučivňanski. Obec Lučivná, m. Lucivna, v sp.-sob. okr.

Lučka, -i. Obce: 1) Lučka v Sp., Lucska v sp.-podhr. okr. 2) Lučka v topl. okr., Taplilucska. 3) Lučka vo vtor. okr., Harcašlucska vo vtor. okr. — Keď som sa dopytoval na prídavné meno pri po- slednej obci, počul som takú odpoveď: „Dzeci z Lučki, bo inakší ñevipada reč“.

Lučki, -čok. — Obec Lučky v Ung., Lucska v sobr. okr.

Lud. „Robotni ľud lem tak še hamžil po polu jak brahunce“. Časté v Čit., zo spis. reči. — Miesto *ľud* uživa sa *narod*, v. toto. — V mn. čísle: *ľudze* je bežné. „Mi jak svate ľudze povime“,

Plav. „Tam je pri ľudzi v zahradze“, Hrab.

Ludski, príd., cudzi. Šebn. „Dam še jej najesc, ñej še ñetira po ľudskich kutoch“, Sob. „Te prašeta, co ju cicali, to mñe tak budu cicali za ľudsku chu- dobu, co som ju odbirala“, Štv. — Lud- ska chudoba = cudzi majetok. — Mi- šškova pesnička zo Smižian bude zo strednej slovenčiny: „A ja ce poñehal pre ľudske reči“ (Pies., 77).

Luj, loj. „Luj topic“.

Lukačoŕce, -vec (u *-oŕci, -oŕcoch*). U Hn. Lukašovce. — Obec Lukačovce, Lukasóc, v hum. okr.

Lukavica, -i. Obec Lukavica, maď. Lukavica, v sekč. okr.

Lukov, -a. Obec Lukov, Lukó, v sekč.

Lumnica, -e. Poľ.: Malo, Veľko Lum- niča, Łumńicon. Nemecké obce: 1) Malá Lomnica, Kislomnic, v Lubov. okr. 2) Veľká Lomnica, Nagyloomnic, v kežm. okr.

Luňik, v. toňik.

Lupa, -i, tvrdá kôra niečoho. „Ban- durki z lupami ji“, Šebn. „Jak ti pri- dzeš do domu, tak odorveš zo mñe (s ryby!) dva lupi“, Straž. „Lem teraz orech vidzel, žebi ho s lupu zjesc treba, sebe myšfel“, Čit. V., 15.

Lupic, niečo tvrdej kôry pozbavovať. 1) „Varene bandurki še olupja“, Šarv. — „(Vajce) ši mal ... olupic“, Dan. a Od. (SMS 1896, 172). — 2) „Lupic, olupic ko- ňa, psa itd. zo skuri“, Šarv. — „Z čeho ľudze jedza meso, to še *ñeolupi* zo skuri, ale še *obrobi*“, Šarv. — V protive s tým v Žirovciach aj ovcu *utupaju*.

Lušov, -a. Drevená nádoba z dreva o dvoch uchách, v ktorej sa kuchyňský riad „čuha“, Šarv. Porov. *obarlorik*.

Lužani, -žan. Obce: 1) Lužany v Šir. okr., Lužánka. (Túto obec menuje Nied. Lužanka a Lažany.) — 2) Lužany v topl. okr., Loug.

Mac, -eri; mæcer, -i. „Mac mala jed- noho sina“, Marg. „Bula jedna mac“,

Olc. „Pital macjer', žebi mu odpuscila“, Lučiv. „Povedzel... že muší het gu maceri“, Geč. „Povedaju svomu occu aji svojej maceri“, Straž. — Je bežné aj matka: „Temu še matka barz pocišila“, Hnil.

Mac do čeho moc, „Žebi i zateľ nemal do nas moci“, Straš. 28. — *Mac* s kim do roboti. „Zavolaľi druhich švedkoch... htore zoz Kasperkom... do roboti maľi“, Straš. 19. — *Mac* za (s prísloukou). „Ňej to nemaju mňe za žle“, Straš. 3.

Macac. Ked daco spadňe a hľadame ho pocme, ta ho same perše namacame, a tak najdzeme. Šarv.

Macijovec, -ovec. — 1) Macijovce v novov. okr., Matejóc. — 2) Macijovce v sp.-sob. okr., Mateóc. — Počut: *Macijovski*, *Macijorčjan*.

Macocha, -i. Všeobecne, vyslovuje sa však temer navcky: *macoha*.

Mačka, *maček*. Let. — „Prišla mačička“, Lem.

Maderanek, v. *mageran*.

Mageran, majerán. „Za našimi humni *mageranček* bujni“, zo Smiž. Miš. (Pies. 82). Tamže forma: *mageran*. — V Sbor. Mat. Sl. I., 28: „Sadzic *maderanek*“.

Mahalovec, -ovec; *Mahalovjan*. Obec Machalovec, Mahalfalu, levoč. okr.

Machac. „Machac ruku“, Šarv. Let. „Machac chustočku“, Straž.

Majdac, šteklit. „Ta me začat z ňim mocňe majdac po hlave a po čole“, Dobr. „S litoroscu pomajdať jej popod nos“, Seč.

Majerňik, -a, kraviar majerský. „Tam už buľi štiri majerňici. Hoňil jeden, ta kravi dobre davalľ mľeka...“, Pap.

Majirovce, -ovec; u -oüci. U Hn. a Nied. Majorovce. — Obec Majirovce, Majorócka, vo vran. okr.

Majurki. (Poľ. Majurki, -rek; Majurcon, majurski.) Nem. obec Majurki, m. Majerka, v kežm. okr.

Mak, -u. „Dzivi mak — slepý mak, *Makom višivina* = Makom vysievaná,

prípoividkové meno osoby ženskej v osnove z Bežoviec.

Makovec, -ovca; ü -oüci (v Brežnici). Ruská obec Makovec, Makóc, v stropk. okr.

Makuľa, -i. „Z tinti flek na papiru“, Šarv.

Malcov, -a. — Ruská obec Malcov, Malcóc, v sekč. okr.

Maľčice, -ic; u -icoch. — Obec Maľčice, Málca, v mich. okr.

Malo. V Rankovciach som počul: A) Dzekujem! B) *Za malo!* (T. j. niet za čo!).

Maloveska, -i; ü -vesce. — Obec Maloveska, Kisfalu, v ntor. okr.

Maľučki, príf. Rozšřrené. „Šak ja ju učil, kedi maľučka bula“, Seč. „Ođ maľučka od otca pošol“, Gab. „Ked voňi nas vihodovaľi u našej maľučkoci“, Straž.

Malženka, -i. Vo Spiši obyčajne malženka, dľa Mišřka (ČMS 1896, 85). Ale Mišřk sám uvodí z Vidernřka: „Budze tva manželka“, (Pies. 65). Aj v Hrab.: „Že budze jeho manželku“. — V pospolitej mluve: *baba* alebo *žena*.

Mamča. „Mamčo moja ľuba, aj vi, apko naš ľubi“, Straž. — Porov. *mamuša*.

Mamuša, -i. — Všeobecné. Aj v lučiv. podr.: „Prišla mamuša“, Lučiv. — Keď sa obidvaja rodičia spolu spomňajú: *mamuša* a *tatuš*, Šarv.

Mandel, v. *vjazac*.

Maraňik, v. *vjazac*.

Marčuša, častá forma krstného mena *Mária* popri *Marička*. „Marčuša ešči ľepši gazdovala“, Šarv. „Marčušu budu terhac s horucima vidľičkami“, Gan. „Marička už vecej ňebuta ňema“, Kap. „Hlapcu bulo meno Janoš a dzivčecu *Marička*“, Šarv. — Prírov. *Maruš*, v osnove zo Slov. vsi, tu 452. „Marka“, „Marina“, „Marinka“ zo spisovnej reči, hlavne v pesničkách. V osnove z Harh. tiež: „Rano našta pekne dzjevče, *Marinku*“.

Margecáni, -an; v -anoch. — Obec Margecany, Margitfalu v gefn. okr.

Marhaň, -i. Dla Hn. Marhaňa, dla Nied. Marhoňa. — Obec Marhaň, Margonya, v topl. okr.

Marhev, -hvi, mrkva. Šarv. a inde.

Mari, pomn. „Hledal mari po smertnici“. „Pošpocel še na mosce... spad a mari pošli dolu vodu“, Straš. 11. — *Niekde kozľini,* v. ho.

Markoŭce, -ovec; u -oŭci. Obec Markovce, Márk, v mich. okr.

Markušorce, do *-ovec,* v *-ovci.* — V jednu obec špované so Ščepanovcami: Márkuscsepánfalu, v novov. okr.

Marmor-kameň, márványkő. „Selzi jej kapkaŭ, na marmar-kameňu jamki vibijaŭ“, z Novej vsi Miš (Pies. 58). „Sedzelo dzjevčatko na marmorkameňi“, z Vidernska Miš. (Pies. 69).

Marni, prid., malinký. „Rozdar na marne kuski calu zapišnicu“, Orel V. „Človek za marnosc na peje roki... odsudzeni“, Orel V.

Maršalvaroš. Pôvodné meno prípoievky z Bež.

Marznuc, mrznúť. „Jarek zamarznuti bul“, Šarv.

Masc, -i, mast „Vzala masc, taku živu, a pomascila tote falatki“, Šir. „Poshaňali živu i umartu masc“, Smiž.

Maslag, -u, maď. maszlag. „Z maslagom še ribi truju“, Šarv.

Maškoŭce, do *-ovec,* u *-oŭci.* Obec ruská Maškovce, Maskóc, v hum. okr.

Maštaľňa, -i. Stajňa pre koše a pre kravy. Šarv., Kluk., Hanšar. „Pošli do maštaľňoch, uvadzili koše“, Ban. „Durkaŭ Lucip rov kuň v maštaľni“, Smiž. — Popri *maštaľňa* počuješ ešte v Hanšar.: *kunica,* aj inde. Miesto *maštaľňa* vo Vikartovciach *chlev.*

Mataška, -i. Ruská obec Mataška, Mátyáska, v topl. okr.

Matašŭce, do *-ovec,* v *-oŭci.* Obec Matašovce v Zempl., Matyasóc vo vran. okr.

Matašovec, -ovec. (Poľ. Mačasovce, -ovjec, Mačasovjon.) — Poľ. obec Ma-

tašovce v Spiš., Mátyásfalu v starov. okr. sp.

Matisova, -ej. Ruská obec Matisová, Matiszova, vo vtor. okr.

Matovce, -ovec. Ruská obec Matovce, Mátévágás, v topl. okr.

Matožic še, snívať sa. „Lajošovi še jednu noc matoželo (+ ššilo)“, Geč.

Mazac. „Aňi som si vozík nenamazal“, Hnilč. (Miš Pies. 33). — Tu je toho slova užité miesto „nenamastil“. Na východnoslen. území zabudli na pôvod pri slovesách „mazac“, „mascic“ a „čuchac“ (= tresť) a pletú ich v reči bez poriadku. Tak na pr. v osnove z Olenavy stojí: „Vzala rosi a Jankovi pomascila oči“.

Medzani, -an; -anoch, medzaňski, Medzavičan. Obec Medzany, Megye, v šir. okr.

Medzeľ, -a. Obce 1) Nižný Medzeľ, Alsómedenczéf, v ščereh. okr. — 2) Vyšný Medzeľ, Felsőmedenczéf, v ščereh. okr.

Medzi a *Medži* sa zamieňajú; nedajú sa teritoriálne obmedziť. Vo V. Šariši: „Oňi še dohvarali šicke medzi sebou“. — „Babi medzi sebou hutoreŭ“, Bard. „Stanuli... medzi vojsko na stredek“, Lem. „Toho volali medzi sebe tancovac“, Bež. — Idúc z V. Šariša do Bertotoviec, tu najdeme: „Uderil medzi koše“, ale pridúc do Širokého, tu zas: „Un bi ňedal koňa uvadzic... medzi druhe koše“. — V podrečí lučivnianskom: „Medzi ňimi“, Lučiv. „Tam pomedzi tje muri“, Lučiv. — Aj inde na Spiši ovláda *medzi*: „Na košaru maju juhaši kolibu, perši medzi ňima... bača“, Kluk. — Dalo by sa očakávať, že v podrečí z-ungskom výlučne panuje *medži*, ale tomu sa protiví výslovnosť takých ruskopohraničných obcí, ako: Papin, Udavské: „Bo ci uleju vrjacej vodŭ mezi oči“, Pap. „Chodzi pomedzi ľudzi“, Ud.

Medzi Židmi. Takto menujú ten zastavaný priestor, ktorý je medzi Šebešom a Kelemešom a ktorý sa rozvinul v osobitú politickú obec. Hnatiuk ho menuje *Šebešski Luki*, Nied. *Šebeš-Kele-*

meš. Tento posledný názov je celkom nevhodný. Jedon šebešský obyvateľ mi vpravil: „Abo idzem do Šebeša abo do Kelemeša; ničto ňehutori, že idze do Šebeš-Kelemeša, bo tō dva valaši, a co medzi nimi, — to *Medzi Židmi*. — Zachoval som tento názov, lebo je bežný, hoc by bol vhodnejší Hnatiukov: Šebešske luki. Tento posledný je istotne z tej doby, keď té „lúky“ neboly ešte obydlené. — Obec Medzi Židmi pri Kelemeši, Sebeskellemesirétek, v šir. okr. — V obci je väčšina židovská; odtiaľ jej pomenovanie.

Medzvedz, -a. Je rozšírené touto formou, ale aj *medvedz*, Rep.

Medžilaborec, -rea. U Hn. Mežilabirci. Je pravdepodobné, že je ruské nazvanie východištom pre etymologiu, a innou zistené slovenské iba priklonením k úradnému názvu. — Ruská obec Medzilaborec, Mezölaborc, v hum. okr.

Medzvedže, -eho. U Hn. Medveže. — Ruská obec Medzvedzie, Medvedze, v mak. okr. — I slovenská i úradná forma sú skomoleniny z ruského. Intelligenti ruského pôvodu vyslovujú úradnú formu: Medvedzse, slovenského pôvodu: Medvedze.

Megeš, -a. U Hn. Medeš. — Obec Megeš, Megyes, v topľ. okr.

Megles, -a. Obec Megles, Migléc, v koš. okr.

Meglisoň, -ova. Obec Meglisov, Miglész, v seč. okr.

Mech, -a. 1) Vreca: „Visip mi iz toho mecha, so ší priňes“, Taš. „Otvoreť mech — dnu ž ňu“, Malov. 2) Mechy: „Rozduchac mech, ňe mech!“ Kluk.

Mehir, takto hlavne na Spiši; Šarv.: *mehir*.

Mechki, prid., mäkký. „Barz mechka draba bula“, Straž.

Mengusovce, -ovce; v -ovcach, *M-orjan*; *mengusovski*. Obec Mengušovce, Mengusfalu, v sp.-sob. okr.

Mentovac, maď. ment. Po maď.-slenskej hranici. „Ja tebe od šmerci men-

tovala“, Taš. Ináče sa uživa v tomto prípade: *ošlebodzie*, *vimoze*.

Mentus, meno ryby. „Mentus cenki, dľuhi, tak vipatra jak had, ľemže ma kridla“, Kluk. „Mentus še vola taka riba v Topľi, co kosci ňema“, Giralt.

Mercun, murmelthier. „Džvire, podobne vivirki, ľemže o veľo bridše, ale ňe tak dzive“, Čit. IV., 68.

Merecice, -ic; *Merecičan*. U Nied. aj Meretice. Obec Merecice, Sárosszentimre, v šir. okr.

Mergeška, -i. Ruská obec Mergeska, m. Mergeska, v mak. okr.

Merinda, -i, postruhník. Hlavne blízko ruských obcí, v tunajších osnovách na pr. v Lub.

Merkovce, do -ovec, ň -ouci. — 1) Nižné Merkovce, Alsómérk, v ntor. okr. — 2) Vyšné Merkovce, Felsómérk, v ntor. okr.

Merník, -a. Obec Mernik, m. Mernyk, vo vran. okr.

Meršina, to, co zdechľina z koňa abo zo psa. Šarv.

Mertvi. „Naš švager už mertvi“, Smiž. „Vzáľ ší hlavu mertvu, ta ší ju žar“, Lem. „Že to mertve cela“, Treb.

Mertvoha. „Huni mertvohu jeho ... do truni položili“, Hist. — Nikdy som toho slova nepočul. Povedia „mertve celo“.

Merva. „Tatarčena merva koňičkom za jašle“, Daniš. (Miš. Pies. 40).

Meržec, mrzeľ. „Princezu barz to merželo“, Lub. „To matku barz merželo“, Hnil.

Mesaroš, v. *mesarč*.

Mescicki, prid., mestský. „Mescicki richtar“, Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 171).

Mescisko, -ska. Miestni Poliaci menujú vraj tú dedinu *Mošćisko* dľa gr.-katol. p. plebana Zimu vo Vyš. Svidníku. — Obec Mescisko, Mesztiazkó, v mak. okr.

Mesco, -a, miesto. „Idzem na svojo mesco“, Šarv. „Kvitek už zaš na mescu stal“, Bard. „Kukať, dze bi našol mesco na strome še obešic“, Harih. — V pod-

rečf z.-ungskom radšej *m'esto*: „Varuj het z moho m'esta, bo ce žjím“, Sobr. „V'eč'ar naj me na tem mesce tu čekaju“, Bež. (Na tem *mesce* je lokál od mesto; od mesco by bol: *mescu!*). „Na veľo mestach“, Dluh. /C.

Mesto, -a. 1) Mesto: „Spalce ju za mestom“, Kap. „Ňeplač mi tu po mesce“, Šarv. „Kim zme ňeprešli tamte mesta, tak som na každim *mesco* daco dostať“, Jabl. „Prišol dnu do mesta“, Hrab. Popri svojskom výraze časté je aj *varoš*. Toto hlavne v z.-ungskom nárečí, v ho. — 2) Namiesto: „Ta bi ju sam princ buť zabil mesto džvira“, Kap. „Mesto ňeho do kotla jendžibabu... vruceli“, Lub. „Odrezala perš a upekla mesto holubka“, Lem. „Mesto tebe“, Geč. „Ošala popel mesto muki“, Hnilč. — 3) Miesto, v. p.d. *mesco*.

Mešar, v. *mešarč*.

Mešarč, -a, mäsiar. „Zaš teho mešarča prebehnul“, Šarv. „Išol do mešara, dal sebe došikovac z capa rohi“, Daniš. a Od. (Miš. SMS 1896, 162). V z.-ungskom podrečí často počuješ maď. *mesaroš*. „Podz ti tu, mesaröšu, odpočiňes sebe“, Ostr.

Mičakovce, -ovec. Obec Mičakovce, Micsák, v topl. okr.

Migotac šs, jasať sa. „Lem še tota pustacina migotala“, Jabl. „Taki mal koč zlati, lem še tak migotalo“, Hnilč.

Mihaľani, -an. Obec Michalany, Szentmihály, v šir. okr.

Mihalok, -lka. Obec Michalok, Mihalkó, vo vran. okr.

Mihaľoŭce, do -ovec, u -oŭci. -- Obec Michalovce, Nagymihály, okr. sídlo.

Michaľ, -a. Treb. (S mákkým l.)

Mikitaňa, *Mikito*. Kollár v Zpiew. (II, 120) uvodí zo Šarišskej: „Mikitaňa sečku reže, a Mikito na ňu streže: Mikito, ti si to?“ „Ej, ňe ja to, druhi to!“

Miklušovce, -ovec, v -cach; *Miklušovčan*. Admin. pridelená k Landžašfale.

Miklušovce, -ovec; v -orcoch; *miklu-*

šovski. Obec Miklušovce v Šar., Miklós-vágás v šir. okr.

Mikova, -ej. Obec Miková, maď. Mikova, v stropk. okr.

Milbach, -u; *Milbaĵjan*. U Hn. Milenbach. — Nem. obec Milbach, Mühlentbach, v sp.-sob. okr.

Mildec, mlčať. Chybné sú „melčenŕivi“, Čit. V., 499 a „melčel“, tamže IV., 182.

Mili, príd. „Muj miľi verni Jaňičku“, Seč. „Či še ňebojiš, moja miľa“, Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 175). Priror. *Tubi*.

Milosc, -i. „Že budze pitac milosc od panoch“, Marg. „Jich *milajsc*, kebi znaľ“, Sečovce.

Milošerdnosc, -i. „Ozdaj lem budze maľ *milošernosc* nade mnu“, Smiž. „Lem pohrozil svojej žene nemilošerdne“, Hran. „Bosorku ňemilošerdne... psom ruceľi“, Šarv.

Minar, -a, *minarčik*, -a. „Minar umar“, Giralt. „Bol mlin a minar“, Marg. — Len zriedka *mĭnar*: „Mĭnar hvaril, že tam klacik dolu vodu idze“, Lub. „Bul oblečeni za minarčika“, Šarv. — V Koškovciach: *monarj*, *monarjčik*.

Mindsent, -a. Dla Hn. Kokšov-Mindszent. — Obec Mindszent, Koksómindszent, v koš. okr.

Miňoš še vola, dze jest mlade hačure. Šarv. — Maď. ménes.

Miňoŭce, do -ovec, u -oŭci. Obec Miňovce, Minyóc, v stropk. okr.

Mira Božja, temian. Let. „Tu ma bic na tim strome veľo Božej miri, ta ju chcem vžac a vas pujdzem z pekta vikuric von“, Harih.

Mirdard, pôvodné meno prípovedky z Mindsentu.

Miroľa, -i. Obec ruská Miroľa, Mirolya, v mak. okr.

Mirošov, -a. Ruské obce 1) Nižný Mirošov, Alsómirossó, v mak. okr. 2) Vyš. Mirošov, Felsőmirossó, v mak. okr.

Mislava, -i. U Hn. Mišlava, u Nied. Mišlava. Obec Mišlava, Miszlóka, v koš. okr.

Mišel, -ši. „Prišlo mi na mišel + do rozumu (na um ňe!)“, Šarv. „Prišli Zuzke na mišel te tri stare ženi“, Hnil.

Mišta, -i. Obec 1) Nižná Mišta, Alsó-mislye, vo fiz. okr. 2) Vyš. Mišta, Felső-mislye, vo fiz. okr.

Mišlina, -i; u -i. Obec Mišlina, Mišlyina, v hum. okr.

Mišček, -ščka. Zdrobnelé z *miš*, v. tohoto význam pod 1). „Mišček s prosem, v chtorim už lem dachtore zarenka buň“, Šarv. „Kartku... položila do miščka a mišček dala dezku na šiju“, Šarv. — Počuť aj *mišek*: „Mam taki mišek“, Gab. „Daj mi, očče, jeden *mješek* pežeži“, Jabl.

Mitrenžic, zahálat. Let. — Pol. mitrežyc.

Mjad od pčoloch. Šarv. „Najosožnejše medzi chrobakami su pčoli. Iebo tote mjad... robja“, Čit. IV., 121. „Pčoľa noši mjad v sebe“, Kľuk.

Mlacek, -cka, mlatec. Šarv. — Mn. nom.: „Mlackove mlačja“, Vik. „Prišli toti dvanac mlacki“, Sobr.

Mladi. „Za mladu“, Ken.

Mladi a mladica, mladý zať a mladá nevesta. „Dzevka z mladim (= zaťom) i z occom dali sebe... kaštel vibudovac“, Gan. „Hutoreľ, že tota joho mladica“, Komar.

Mľaka, -i, i formou *mľaka*. Rozšírené.

Mľatek, -tka, kladivo. Šarv. — „Nabic do mľatka porisko“, Kľuk.

Mľin, -a; s mäkkým ĺ.

Mľinarovce, -ovec. Ruská obec Mľinarovce, Mľinaróc, v mak. okr.

Mňíšek, -ška. 1) Mňíšek v gefn. okr., Szepesremete. 2) Mňíšek v ľubov. okr., Mňisek. — Túto obec menujú Poliaci: Mňisek, -ska; Mňiscon.

Moc, -i. „Dostaňeš... jeho do moci“, Šarv. „Šidzem raz telo je v ňej moci“, Raal.

Mocni, príď. 1) Silný: „Ked ti teki mocni, ta ti i moj burk prevraciš“, Sipl. „Ja čuť, že chľop barz mocni, tak bi mi še z ňim pasovať“, Dobr. „Ja še

s tebu ňebudzem pasovac, bo ja som barz mocni“, Harih. „Mocnar chopi kameň a buchňe do ňoho“, Hum. Mocnar = mocný thlap — 2) Veľký: „Začal padac mocni diždž“, Šarv. — Sem patrí príslovka *močno* = veľmi: „Kraľ bul na to mocno zli“, Šarv. „Mocno pritím hrešil“, Šarv. „Janko še mocno nahňevať“, Bež. — 3) Mocný v prenesenom smysle: zámožný: „Dakedi tu bul mocni šedlak“, Šarv.

Močurjani, -rjan. U Nied. Močarany; v Humennom tak vyslovujú. Obec Močariany, Mocsár, v mich. okr.

Močarmani, -man. U Nied. Močiarmany. — Obec Močarmany, Mocsármany, v ntor. okr.

Močidlani, -dlan. U Nied. aj Močolany. — Obec Močidlany, Mocsolya, v šir. okr.

Modra, -i. — Obec Modra v Zempl., Modra v hum. okr.

Moch, -u. „Najšol tam z mohu (= machu) popravenu posceľ“, Kovalík SMS 1b99, 86. „Vopred ňoho bol medzvedz u mächu“, Pap.

Mochnati, príď., srstnatý, obrastený. „Ňepuščili bi sce vašoho ľesoho na našu mochnatu“, Ud. — Sem patria „pólky“: „Mochnački, to jak šľivi okruhľe, obrosnute, rošňu na krakoch“, Kľuk.

Mokroluh, -a. Obec Mokroluh, Sárpatak, v sekč. okr.

Mola, -i. „Ti še skriješ pod molu“, Hnilč. — Podmyté miesto.

Moldur, -a. Nem. obec Maldur, maď. Maldur, v kežm. okr. (Pol.: Moldurum, moldursk'i.)

Molha, -i, hmla. „Molha prílebla na žim“, Sob. — Vidz aj: Let.

Monarj, v. minar.

Mondikac, „mondokovať.“ Ak dakto v spoločnosti Slovákov vravi po maďarsky, ľudia, ktorí po maďarsky nevedia, takto ho zakríknu: „Pa'ľe jak mondika!“ Hum. Z maď. dial. (azt) mondi.

Morava. Nehovorí sa bul na Morave, ale v Morave. Šarv.

Morna, -i, mrkva. Ščav. — V. *murna*.
Moro, -a. Počut aj *morjo*, *morje*, gen. *mor'a*, *morja*.

Mosc, neurčitok množ. „Ked ti to budeš *mosc* vimišlec“, Jabl. — Porov. výalovu v strednej slovenčine: *móct*. Aj frázu: „Ja z teho *ňemožem*“, Šarv.

Moskaľ, -a. 1) Rus. 2) Ryba menovaná rusom. V tomto druhom prípade aj *moskaľik*, v. Posp. ČMS 1898, 67.

Mošadz, -i. „Zvoni rohja z *mošadzi*, medzi tím musí daco i sribla bic“, Šarv. „Špižar še kladze na hačurki, na ovce itd.; je tiž z *mošadzi*“, Šarv.

Mošurov, -ova. U Nied. aj *Mašurov*. — Obec *Mošurov*, Ádámfölte, v sekč. okr. *Motika* v Šarv. je takej formy kopací nástroj, ako vo Zv. Lupči „*graca*“.

Motíl, -a; to, čo spisovné „*motýl*“.

Mozgi. „Tam maju *mozgi*, jazik a šitko“, Lučiv.

Može. Skrátené z vety „*može bic*“; užíva sa veľmi často miesto spisovného „*asnád*“. Na pr. v osnove z Rasl.: „Zbujníka *može* už *ňenajdze*“. „Mí počapkej tote doľni, *može* budzem vidzec lepši“. — V tomto význame užívajú aj *ozdaľ*, *azda*.

Mratjenec, -nea. V poludňovo-západnom kúte Spiša, na pr. vo Vikartovciach. Ináče vidz: *bramec*.

Mrazoŕce, -ovec; ů -*oŕci*. — Obec ruská *Mrazovce*, *Mrázóc*, v stropk. okr.

Muderc, *muderec*, -rea. „Jeden *muderc* povida“, Sobr. „Grecki *muderec*“, Čit. IV., 145. „Raz prišol jeden *muderec*“, Čit. V., 20.

Mudroch, -a. Rozpravač sám vymyslel to meno pre svoju prípovedku, Šarv.

Mudroŕc, -ovec; ů -*oŕci*. U Nied. *Mudrovec*. — Obec *Mudrovce*, *Mudróc*, v ntor. okr.

Muchenki, pomn., ribizlie v Poprade.

Mul, -u. „*Mul* abo *pisek*“ v jarku na spodku; „*homok*“ še u nas *ňehutori*. *Mul* je tiž zoshnute blato v jarubi“, Šarv. — „Prišol do tej mlaki, ulapi celé za rožki i jak ho hečel vicahnuc,

sam še *vivracel* do *mulu*“, Šarv. Porov. *namul*.

Mulatovac še, zabávať sa v krčme pri hudbe; z maď. *mulat*. Hodne rozšírené. Porov. *bavic* še.

Mul, muž., *moľa*. Šarv.

Muľa, -i, *mulica*. Šarv.

Muraňki. „Vzáľa čatinu, oharnuje *muraňki* z *ňej*“, Plav. — Por. *bramec*.

Murcac še. „*Napi* še a *zamurcaj* še, žebi ši *bridki* buů“, Sobr.

Murčec, *bručať*. „Už aňi *ňehvari*, *iem* tak *murči*“, Harih. „*Narod* pravda *murčel*, aľe starosta povedzel, že tak... ta tak“, Straš. 12.

Murkac, *mrkat* očima. „Išli *parobci* do Svatej Anni, *murkali* očma nad *dzevčatami*“, zo Šar. v Zpiew. Kol., II, 121. — Ja mám z *Humenného* zápis s inou formou slova: „Pa *iem*, jak na *mňe murga*!“ V Hum. aj: *pomurgozac*.

Murna, -i, mrkva. Kluk. — V. *morna*.

Murňik, -a, *murár*. „*Murňik* *vimuroval* *mur*“, Komar.

Murov'eni, -*vjan*; u -*v'enoč* (v *Banovciach*). *Murovjani* (v *Hum.*, *takto* aj u *Nied.*). — Obec *Muroviany*, *Morva*, v *mich.* okr.

Músec. „*Mušel* *zomrec*“, Harih. „*Vi*... *mušice* *bic* *kraľovsk'e* *sinove*“, Jabl. „*Že* *princeza* *muši* *bic* *Šandorova*“, Geč. — *Míšec* (v *stred.* *slen.* *míšet*) je nie *bežné*.

Mutrica, -i, *habarka*. *Let.*; *Hnil.* (*Miš.* *Pies.* 22).

Muzika, -i. *Všeobecné*; *popri* *ňom* na *pohraniči* s *Maďarmi* aj *mužika*, nie *mužika*, *tedy* z *maď.* *muzsika*. V *jednej* *osnove* z *Lub.* slovo „*muzika*“ *značf* *bližšie* *nepomenovaný* *hudobný* *nástroj*.

Muž, -a, *manžel*. „*Povedzel* *jej*, *že* *jej* *muž* už *spratani* i *pohovani*“, Šarv. V *Šarv.* *vôbec* *ani* *neznajú* *slova* „*manžel*“, „*malžen*“. „*Chceš* *ti* *mňe* *za* *muža*?“ *Lub.* „*Ťeznala*, *čhtori* *jej* *muž*“, *Ceplič.* „*Svojmu* *mužovi* *ukazovala*“, *Hnilč.* — *Okrem* *toho* *veľmi* *bežné*: *chlop*, v. *ho.* *Malžen*, *manžel* *zriedka* *počut*, *malženku*, *manželka* *častejšie*, v. „*malženka*“;

Na. Volal „na, biču, na!“ Šarv.

Na, predložka. Pripomenutia zasluhuje v týchto významoch: 1) *Ces*: „Patreli na oblak i vidzeľi tam ženu“, Šarv. „Jak išli na dzvere, mu ruki podavali“, Šir. „Vona ho uvidzela na oblak“, Komar. „Nevidzim na te okulare“, Kluk. — 2) *Po*: „Un še vzal i išol na ten oheň“, Šarv. „Dzeci mojo, idzce na drevo“, Žir. „Pošoť jej na masc do patiki“, Ud. „Postala tu pastorkiňu na oheň“, Mark. „Idz mi na paľenku“, Daniš. a Odor. (Miš. SMS 1896, 169) — Niektoré príklady, menovite takéto a pod.: „isc na drevo“, — istotne sú čitateľovi dobre známe aj s iného územia reči slovenskej. — 3) *Naprostřed*: „Treci, chudobni, ostaťu na karčme nocovac“, Luč. „Idze na izbu, i bere tu skvoru do ruki“, Lučiv. „Že muší za tri dňi na koscele ležic“, Marg. „Im doňesli slami na karčmu a tam spaľi“, Hrab. — Chudobní ľudia nocujú „na karčme“ a z tejto frázy sa vyvinuly potom: „Koňe stanutli na karčme“. „Stavime še na karčme“, a teraz už hovoria aj o panských cestovateľoch: „Vešňi na kavehauz“, Jabl. — 4) Na otázku „Dze?“ odpovedúva sa akkusatívom: „Barz vello ľudzi buľo vtedi na spovedz“, Malov. „Pošol na ten valal, dze mu žena bula na vešeľe“, Barc. — Tedy *bic na s* akk.!

Nabijac še na co. „Jeden na druhého še nabija“, keď o jednu službu viac kompetentov žiada. Šarv.

Nac, -i, vňaf. Hum.

Nacinouša, -ši; *naciňski*. U Nieder. *Nacina ves*, *Naciňovša*, *Naciňoveš*. Dľa *Jozefa Vilegiho* v *Štraž*: *Naciňouš*, do - *uš*i. — Obec *Naciňovsa*, *Nátalvala*, v mich okr.

Naččivic, zo spis. reči, navštívit. „Prišol som ce naččivic“, Cepl. „Ju prisc navčivic“, Daniš. a Odor. (Miš. SMS 1896, 160).

Nadar. „Nšesem polno peňezoch... čo mi moja dzjevka nadala“, Hnilč. „Kebü mu večar bul peňezi nadol“, Gab.

Nadžida, -i; v -*dze*. — Obec *Nadžida*, *Nagyida*, v koš. okr.

Nadošć, do -*ždža*. U Hn. *Nadaž*, u *Nied*. popri *Nádošć* aj *Nádošć*. — Obec *Nadoždž*, *Nádasd*, vo *fiz. okr.*

Nadraguľa, -i, maď. *nadragulya*. „Od nadraguľi še ošaľi, keď z nej namiša dakemu do paľenki“, Šarv.

Nadžćerknuc reč, nadštrknúť. *Malov*. *Nadžzac*. „Nadžala lenu na kudzel“, *Hoil*. „Nadžala do ihľi“, *Lem*.

Nahac i *ňehac*, nechať. Obiehajú v *poludňovo-západnom Spiši*: „Dze ju nahat“, *Lučiv*. „Išol daleko, až ho vojско nahalo“, *Vik*. „Prišla ta hodzina, co ho mušeli ňehac“, *Hrab*. „Nenehaj ti mne tu“, *Cepl*. V *Hnilčiku* popri *ňehac* už aj *zochabic*, tu na str. 244.

Nahaňáč, -a, v. *košar*.

Nahvaric še, nahovorit sa. „Dzivče nateľo še dalo nahvaric“, Šarv. „Tote starše dvojmi še nahvareľi, že mladšeho... zabiju“, *Sob*.

Nachže, v. *ňech*.

Naisce, istotne „Vun naisce mocni“, *Dobr*. „Či bi si ho to naisce zastrelit?“ *Lučiv*.

Naišňe, to isté, čo predchádzajúce: „Ho chceť viprobova“, či *vun naišňe* tak praňdu poveda“, *Dluh*. /C.

Nj, *ňaj*, *ňej*; spis. *nech*. „Naj še pita do starej kralovnej na noc“, Šir. „Naj tak zrobi“, *Kľuk*. „Naj pridze sam po nas“, *Sipl*. „Pan orgaňista, naj stavaju!“ *Seč*. „Naj ho tak ňekara“, *Hum*. — „Mňe... ňaj odňese do mesta“, *Štraž*. „Naj idu zo mnu“, *Sobr*. „Večar ňaj me na tem mesce tu čekaju“, *Bež*. „Něj oňi zrobja, co ja budu jich pitac“, *Sobr*. „Něj idu do Prešova“, *Sob*. „Něj mi priňesu... obid“, *Bard*. „Lem ňej ňekriču na svojeho muža“, *Gab*. — Zamieňajú sa všetky tri formy „naj“, „ňaj“ i „ňej“ nielen v jednej a v tej istej obci, ale aj u jednej osoby. Vidz aj: *ňech*.

Najduľch, -a. „Dzecko od prespanki“. *Ščav*.

Najsc. „Nemohli najsc valal... aňi varoš“, Šarv. „Službu najsc“, Lub. „Oňi už nemohli najsc, co jej buto“, „Ho najsc nemohli“, Straž. — Nikdy *nalez*; preto aj „najduch“ m. spisovného „nalezenec“.

Najutre, v. jutro.

Najvecej, v. vecej.

Nakladac. „Žena naklada a hlop vjaže zoz kolkem“, Šarv. V. *vjazac.*

Nakoňec. „To bulo nakoňec varoša“, Šarv. „Žena nakoňec valala už ho vipatra“, Straž. — V. *koňec.*

Nakrotnuc dakeho ku čemu, v Kubachách; to, čo nakriatnuť.

Nakuri. Nakurilo snehu = napadalo! Vidz *kuric.* „Nakuril veľki snih“, Čit. IV., 141.

Nalešňiki „Ta co to? Bandurki še počuhaju, do teho še da kus muki, to še roztrajbuje a na blabu še z ližku kladze a rozmasci. Jak še jeden bok pripeče, obraci še na druhi“, Šarv. Porovnaj *bandurki.*

Nalpa, -i, opica. Šarv., Šebn. (Pospech — Pastrnek. Slov. Pohľ. 1895, 56), Čit. V., 461.

Namešani, -an. U Hn. a Nied. Nemešani. Obec Namešany, Nemessán, v levoč. okr.

Namul, -u. „V namule pri vodoch rošňu chitro šeljake rošňni“, Čit. IV., 152. — Odchyľne od tej formy a primerane tomu aj s odchyľným sklonením: „(Riba) kečega, chtora še v žime često do *namula* vrije“, Čit. V., 178.

Namulisti, prid. „Voda Cisi... na rovňinoch... *namulista*“, Čit. V., 178.

Naostatku. „Ňej še hodz ľem naostatku napijem“, Šarv. — „Koňečne“ a „nakoňec“ tiež počuješ, ale sa zdá, že sú zo spisovnej reči. Miesto „nakoňec šickich polapaň“ (Sobr.) povedal by nepomýľený východný Slovák: „Naostatku šickich polapaň“.

Naparstek, náprstok. Rozh.

Napase, napádanie, znepokojovanie. V. nasl.

Napastovac. Na toto slovo jako na špeciálnosť východoslovenskej reči veľmi radi upozorňujú inteligenti východoslovenského územia, aj Maďari, hlavne v úradovňách, kde toto slovo každodenne počuješ. Znamená napádať, znepokojovať Podľa Ľremského (Let) „drážňiť“; tohoto významu nikdy nemá. „Od toho času prestalo napastovaňe od žobrakoch“, Čit. V., 66. „Bohate veľmožove napastovali Matjaša kraľa... hňed o upražňeni majetek, hňed o ur.d...“, Čit. V., 142.

Napridz, najprv. „Napridz povedzel“, Marg. „Chtori, bratu, napridz pujdžeme?“ Straž. „Vona *nasamipridz* kozu puščita“, Košk.

Naprocičko, v ústrety. „Naprocičko jeho rodziče ľeca“, Lub.

Napudzić še, nalakuf sa; hlavne v z.-ungskom podrečí. „Segiň vojak še napudziť, ta ucekať od ňoho“, Sobr. „Až še od ňich napudzeť“, Bež. „Zajac še napudzil“, Ud.

Naradzic še. „Tak še naradzeľi, že pujdu šicke trojmi... služic“, Šarv.

Narod, -u. 1) Lud: „Narodu veľo v mesce“, Hrab. „Tot narod prepad vodtam“, Bež. — 2) Narodenie: „Ešče pri narodze ma ľlovek naznačeno z jaku šmercu pujdze“, Sob.

Narodzi: še na co. „Na to som še ňenarodzil“, z Fil. Kov. (Slov. Pohľ. 1898, 686).

Narokom. „Princovi noha s posceľi viši, chtoru un narokom spuščel“, Šarv. „Začal dahto durkac na kapuru... a to tak, jak kedbi ľem rozbic bul hcel... vrata narokom“, Straž. 37.

Naručki, pomn; „liace“. „Košňa za naručki cahal“, Barc. Por. *ľece.*

Nasad, oplen pri voze. Ščav., Kap. — Vidz *vuz.*

Nasamipridz, v. napridz.

Nasiľic, prisiliť. „...že mu tote tri veci ňedal Panove jak učuli, ju nasiľili, že mu jich mušela dac“, Gab.

Naščad, -u. „Do naščadu vihorel“, Čit. V., 5.

Naščka, -i. „Na dišlu pri jarme je naščka“, Brez. (Posp. ČMS 1899, 8; „je to vidlicová náada, do ktorej sa jarmo vkladá“). — Počul som ho aj na užšom území východoslovenskom.

Naščivci, zo spisovnej reči; navštíviti. „Budz jeho laska svata za naščiveňe“, Gab. — Počut aj: *navščic*, *naščivic*.

Natariuš, -a. Šarv. — V. *notar*.

Natfej, -a. Obec Nadfej, Nádř, v topl. okr.

Natoň. „Natoň abo pňak, co še drevo rube na ňim“, Šarv.

Naučic še co. Ta vec Iem povedz, jake ši še naučil... remeslo. Sipl.

Nauk, mnž; *nauka*, žen. — „Farar mu dať taki nauk“, Hrab. „Druha nauka“, Luč.

Nautre, v. *jutro*.

Naval, u; príval, búrka Hum.

Navčivic, v. *naščivic*.

Naveki, vždy. Všeobecné. Spisovného „vždy“ nikdy nepočuješ.

Naverchu. „Raz som prave naverchu na koňu išol prez jedno vodňiste mesco“, Čit. V., 245. — Zdá sa byť zopakované „vrchom ísť“: naverchu + na koňu.

Navesc, podviest. „Vidziš, lišočka, jak ši me podlo navedla“, Ud.

Navlaka, žen., na krpcoch, v podrečí lučiv. Por. *strokance*.

Navon, *naven*; miesto *von*, *ven* a po pri ňom. „Višol chlapec... navon pred dzvere“, „Janko višol navonka“, Rasl. „Višla navenka“, Gab. — Porov. -k, -ka.

Navracac, z mluvy pastierov. „Ona ovce mušela navracac“, Lub. „Statki navracac“, Daniš. a Odor. (Miš. SMS 1896, 166).

Nazad (nie naspak), nazpät. „Idze nazad pri dobrim zdravju“, Rasl. „Zbujňici sceľ nazad dostac svojo peňezi“, Gan.

Nazново, znova. Šarv. a inde. „Pošol nazново do minara“, Giralt. „Nazново iz Jančom prišahň“, Seč.

Ňagoň, -ova. — Ruská obec Ňagov, Nyágó, v hum. okr.

Ňaršani, -an. Obec Ňaršany, Nyársardó, vo vtor. okr.

Ňebecki, príd. „Už vidzel Ňebecku oblohu“, Rasl. „Jeho duša... kľopaľa na dzvere Ňebecke“, Harih.

Ňeboha, neborka. „Ta Ňaj vona tam Ňeboha šedzi iz svojim veľikim strachom“, Straž. „Joj, Ňeboho (k ženskej), ti maš vekšu ranu jak ja“, Ud.

Ňebohi, príd., úbohý. „Ňebohe zajački, pre veľki šnich navštívuju našo zahradi“, Čit. IV., 70. „Valňi še tšice... Tata-roch na Ňebohu drahu krajnu našu“, Čit. IV., 133.

Ňebože, nebožiatko. „Darmo, Ňebože, bo ja tebe žjem“, Taš. „So ti, Ňeboža, pľačeš?“ Košk.

Ňeboživi, príd., bezbožný. Prišol toten Ňeboživi medzvedz i hadbab zvalal. Lub.

Ňedujdati, príd., neforemný. Hum.

Ňedzeca, g. -i. Pol.: Ňedzeca, -ü, Ňedzicon (Križ. ves, Slov. ves); Ňedzece, -ec, Ňedzecon (Niž. Ružbachy). U Hn. Nedec, u Nied. Nedeca. — Pol. obec Nedzeca, Nedec, v starov. okr.

Ňehac, v. *nahac*.

Ňech. „Ňech Iem ho daju došikovac“, Hrab. „Ňeh pridu von“, Štv. „Ňech pridu na náš kvartil“, Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 163). — „Kišasonka, *nachže* pridu na šop“, Lučiv. Všetky této formy len na Spiši, hlavne v západnej čiastke. Porov. *naj*.

Ňej, v. *naj*, *ňej*.

Ňemcovce, -ovec. 1) Kapuš. Nemcovce, Kapinémctfalu, v topl. okr. — 2) Topľ. Nemcovce, Taplinémctfalu, v topl. okr. (Túto poslednú obec Nied. menuje aj Nemcovce.)

Ňemecki, -oho; u -om. Obec. 1) Nižné Nemecké, Alsónémeti, v ungv. okr. — 2) Vyš. Nemecké, Felsónémeti, v ungv. okr.

Ňemta, -i; v -mce. — Obec Nemta, Tornyosnémeti, v koš. okr.

Ňerád, -álu; v -ádze. Obec maď. Nyarád v kap. okr.

Net = *ne jest*. „Tu aňi muha ňet z tamteho šveta“, Sipl. „Z teho vidzela, že un sprostí kočíš ňit“, Lub. „Husarovi prečik ňebulo na voľu, že jager pri ňim ňet“, Ken. — S gen. odporu: „Ked ňet farara“, Hrab. „Ňit aňi jedneho“, Gab. „Či ňit vecej vojakou“, Sobr. „U švece vecej pari mi ňet“, Bež.

Ňevicki, -oho (v Tašoli). Obec Nevické, m. Nevicke, v ungv. okr.

Ňeviiien, nevinný. „Žem še otvorila a ňeviiien stanuš z hrobu“, Sobr.

Ňevofňička, -i. „Ona plače, ňevofňička, že musí bic katofňička“, zo Smiž. Miš. (Pies., 87).

Ňezdobački. „Ňezdobački prišol, ňezdobački išol. Dakedi po calich tižňoch ňebulo ho“, Straš. 15.

Ňezgrabni, nešikovný. Hum.

Ňic zlata. Rastlina „zlatá nič“. Hanšar.

Ňič. „To višlo na ňič“, Šarv. „Na ňič prišol“, Sob. „Šicke šedlaci na ňič višli“, Bert. „Tote (grati) su spaľene na ňič obracene“, Hrab.

Ňigda, rozšírené po celom území. „Ňigda na dzecku ňeohrala oka“, povi še o matki, chtora ňerada vidzi svojo dzecko. Šarv. „MŇe naveki tu zatracíš, i sam ňigda ňestaťeš“, Šir. „Ňigdaj vecej“, Hrab. „Ňigdi“, Hnil. „Ňebudzem ňihda tvoja“, Brutov. (Miš. Pies. 49). — „Ja tu ňigda čľevka ňevidzeu“, Bež. — Interessantný prípad zdóraznenia významu v Hum.: „Šohaňigda žmi ňečul“. „Šoha“, maď. soha = nikdy; šohaňigda = nikdy-nikdy.

Ňikdzevaroš, -a. Pôvodne podané meno rozpravača v prípravke z Bež

Niklova, -ej. Ruská obec Niklová, maď. Niklova, v mak. okr.

Ninka, -i, maď. néne. „Ninko moja ľuba, pre Boha ja vas pitam“, Seč.

Ňit = *ne jest*, v. *net*.

Ňiž, dokiaľ, pokiaľ. „Do teho času mi nasbirame dreva, ňiž ti priňešeš ohňa“, Šarv. „Dotľi ce budzem bic, ňiž mi ňepríšahneš“. Bard. „Za ten čas, ňiž ona budze spac“, Šir.

Ňižňi a višňi sused = dolný a horný sused. „Dolňi“, „horňi“ je nie bežné v tom smysle.

Ňjet. „Ani takjeho prezviska majora njet“, Lučiv. Len v podr. Lučiv., inde *ňit* a *ňet*, v. toto.

Noc, -i, mn. nom. „Ked me po mojej šmerci budu tri noce vartovac“, Giralt. „Ked som už dva noce precerpel“, Hrab.

Nocľik, nocľah Šarv., Hrab. — „Prišli do žida na *nocľik*“, Luč.

Nocni, príď., nočný. „S tim še vzal nocnu hodzinu“, Barc. „Za nocneho vartáša“, Malov. „Varta nocna“, Harih. Na *nocnik* = na *nocľik*, v. toto. — Kov. z Gan. podal formu *nočni*: „Telo zarna stoji za tri nočne vartovaňe“ (SMS 1901, 83). Ganovce sú na hranici ku podrečiu lučivnianskemu.

Nohavice, nohavki, pomn. Zamieňajú sa; sú všeobecne rozšírené. Nohatki hlavne v podrečí z.-ungskom.

Nochce treba čisto trimac. Čít. V., 393.

Nocht, -a, prípovedkový vták. „Pridze ptak nocht a ten tak leci, že čo bi si mal za tri roki isc, vindzeš za tri dni“, Cepl. „Tot *nochtenptak* bou tak veľiki jak jeden dobri vul, žid dva kabľi zarna naraz“, Bež.

Notar. V Šarv. *notariuš*, v. toto. V Ceplici vyslovujú: *notarj*, g. *notara*, v nom. s *v* (= *j*) na konci.

Novačani, -čan. U Hn. a Nied. Novočani. — Obec Novačany, Jászóujfalu, v ččer. okr.

Novejša, -ši. 1) Mesto Spiš. Nová ves, Igló. 2) Obec Tušická Nová ves, Tussaujfalu, v seč. okr.

Noversa, -si. Obec Košická Nová ves, Kassaujfalu, v koš. okr.

Novovejski, príď. od Nová ves. „Hto to teho je pričina? Novovejski pan richtar!“ (Hnil. Miš. Pies. 21). „V *novejskej* ulici stoji vrani koň“ (Nová ves. Miš. Pies. 60). — Z úst ľudu som nikdy nepočul týchto prídavných. Vyslovujú sa takto: Dzeći, ľudzja z Novejši. Počuť: *Novejšan*.

Nozgre, pomn. „Vilk na nozgre spad“, Orel V.

Nucic, nútít. „Ja som bul prinuceni isc svetom“, Smiž. „Krašne jim rohi pozňimal. Naostatku ji šescel zeňac, ale ho paňstvo prinucilo“, Gab.

Nu, dnu. „Daco žimneho čula na sebe na persoch a potim moče z nuka bo-leňe dostala“, Straš. 19. V. dnu.

Nuž, g. *noža*; nůž vóbec. *Nožík*, aký-koľvek „nožík do vrecka“. *Nožíky sú*: *Dreveháček*, „čtori na drevenu ručku a še zavira“; *peňicer* abo *penaľik*, „o dva abo o tri abo i o vecej nožíki“. — *Dreveháčky* („žabykláče“) v Rozh. menujú *bičakami*.

Obačie, spozorovať. „Obačela to kra-ľovna“, Šarv. „Obačil, že v tej kope jest človek“, Sob.

Obarlovik, -a; drevená nádoba na umývanie kuchynského riadu podoby nizkeho šaľfika bez úch. „V obarloviku še umivaju grati kuhiňske“, Šarv. — Porov. *tušov*.

Obca, -i, obec; počut hlavne v úradovňách. Zo spis. reči.

Obcahnuc murom. „Ta kerta bula murom obcahnuta“, Bež.

Obdza je na jedneho koňa, a *tece* (v. ich!) na dva; obdze už malo potrebuju. Ščav.

Obecac, sľúbiť. „Grof obecal šicko“, Smiž. „Ked nam obecaš, že nas na svoju svadzbu zavolaš“, Hnil. „Com ci obecaš, to ci dam“, Sobr. — Popri *obecac* aj *šľubic*. „Zrobila mu *šľub*, že še nigda ňevida“, Rasl.

Obed, -ovac sú bežné: „Do obedu“, Ban. „Jak on može medzi takimi pa-nami obedovac“, Lučiv. — Ale pravda bežnejšie je: *jedzeňe*, *jesc*.

Obejmuc, objať. „Doraz ho obejmula a poboškala“, Hrab.

Oberva, -i, obrva.

Obezvac še, ozvať sa. Šarv. „Obez-zyala še!“

Ogart, v. *Ogbart*.

Obhaňac, obhajovať. „Vojak še potem ožeňel a totu horu obhaňal“, Malov. „Ňehodzen sebe do ňej (= do hory!) takoho foštra dobrac, obi mu totu *obohnaš*“, Bež. „Hajtoš *ohana* ľuki a zarna v poľu procivko škodňikoch“, Kluk.

Obchodzie. „Richtarovi oddal svojo koňe pod ruku, žebi jich obchodzil“, Rasl.

Obi, spojka, bežná hlavne v podreči z. unskom. „Obi še starij drabi ňepuščiu“, Luč. „Ňehodzen sebe... foštra dobrac, obi mu totu huru obohnaš“, Bež. „Půtaj Panaboha, obů ci pomuh na švece žic“, Dluh. C. — V samosvojej reči *žebi*, v. toto.

Obidva. „Kupil kraľ fľinti obidvom“, Šir. „Ocec mi obidva ruki odecal“, Šarv. „Možu u ňej *obidvojmi* prenocovac“, Šarv. „Budzem ci pisac, jak sme obidvojmi“, Sob. „Šedľi na koňa *obidvajo*“, Hrab.

Obile, -eho; obilie. „Roštovac abo cudzic obile; ten gazda ma veľo obileho (abo zbožeho)“, Šarv. — Z pravidla hovori sa len: *zarno*, vidz príklad pod *obhaňac*.

Obisco, -a; bývanie. „Hoc būm ce puščil, ja tu ňimam obisco svojo“, Gab. „Ja bi to v obiscu ňetrimal“, Hum.

Obišouce, do -ovec, ů -oůci. (Obišou-ska škola!) — Obec Obišovce, Abos, v ntor. okr.

Oblak, -a, oblok. „Oblaki pozavirac“, Hanšar. „Do obľaka še zapravaju mreže“, Kluk. „Vikladal totu almužnu pod oblaki“, Bert. — Porov. *blaňar*. Na západnom Spiši: *oblok*.

Oblapir, objať. „Prišla gu ňomu i doraz ho oblapila“, Bež.

Obľesc še, *obľekac še*. „Aňi še ňemože obľesc“, Štv. „Obľekac še“, Hrašovik. *Obľek* znajú popri bežnejších: *šmati*, *šati*, *grati*; *odzev* (spis. odev!) vóbec nezajú.

Obnocovac. „V tej džure obnocovala“, Marg.

Obnoka. „No čakaj, ti ďabolska obnoho“, Straš. 24.

Obnožka, -i. Pčola nosí mjad v sebe a obnožki na nože na mlade. Červami voľame mlade pčohi z obnožki“. Kluk.

Oboňka, v. k.šar.

Oborin, -a. Obec Oborin, m. Abara, v mich. okr.

Oborov, -a. „Šeno še s poľa voží na šop, abo do oborova“, Dobr.

Obřadovae še. „Vun še obradovael i osmeřil“, Straž.

Obřezka deski je obřezaeše deski s bokoch, žebi buľa rovna. Jabl.

Obřobit zoz skuri kravu, ovcu, vola itd ; z čeho ľudze jedza meso, to še obřobi zoz skuri, z čeho řejedza meso, na pr. zo psa, to še olupi zoz skuri.

Obřok. „Več'er zaš koře mali svoj obřok“, Ban.

Obručné, -cho; obručunski. — Ruská obec Obručné, Obrucsnó, vo vtor. okr

Obrušic še na keho, oddat sa do koho. „Jak prišli za mesto do huroch, tu še obrušili na řeho“, z Filše Kov. (Slov. Pobl. 1898, 685). „Še afe obrušiel na řu a klasc jej začal“, Orel V.

Obsudzic. „Lajtnantovi... šmereg obsudzel“, Ken. „Obsudzila krajina, že tot budze kraľ...“ Sobr.

Obsiedlac. „Dva koře obsiedlaři a tak pošři“, Šir.

Obšivka. V obci Sveržove tak menujú výšivku okolo límcov na mužských košeliach, vidz Halaša, ČMS 1903, 71.

Obuv, muž. „Obuv je cesni, bivni“, Šarv.

Obžirac. „Obžirali burk“, Ban. „Raz še obžerue, ta vidzi...“, Sobr. „Eľefan obžerue še nazad“, Taš. — Aj v lučiv. podreči: „Poobzjerat totje starje muri“. Lučiv. — V samosvojej reči *opatrac* atď. od *patrič*. Porov. *obřadnuč še*.

Obžir. „Obžel a povedzel“, Malov. „Jak mu jednu daľ, ta obžel a povedzel: Dzekujem pekře, že me obživeři“, Malov. Porov. *odži, ožic*.

Ocer, g. occa + tja. „O.ec, jak čuje, že ten veľki pan ho ojcem vola“, Gab.

„Hutori ku ojcovi“, Gab. — Prevažuje gen.: *occa, oca*.

Ociľka, -i. „Z řu še ostrae nože; šekera še može pociľovae z ociľu. Ociľka je z ociľi“, Šarv.

Ocurae še, opiť sa. „Ocural še ten človek, je barz *ocurani*“, Šarv. „Tam pil, lokal cali dzeň... Jak už taki bul *ocurani*, že malo co nohi ho vľadaři, posbiral še ku domu“, Orel.

Oči, pomn. Má rozličné genitivy: 1) Stalo se mu z *oči*. Povedzel mu prosto do *oči*. (Obidva prípady z Cepl.) — 2) „Do *uč* povedzec“, Šarv. „Mře do *oč*“, Dobr. — 3) „Ja řemam *očoch*, tak un mře musí vodzic. — O starobyľosti genitivu pod 1) zdá sa svedčie, že ho v úsloví aj tí používajú, ktorí inak užívajú genitívov pod 2) alebo 3). Prříklad z Čit. V., 483: „Povedajú, že keď še dzecku z *oči* stalo, ... daskeľo raz mu do *oč* vľuvnuc treba“. Frásy: „Oči pasc na dačim“, Šarv. „Oči viškirac“, Hum. „Oči vistavic“ = vyšpúľit. Šarv. — „Taki oči ma jak na řuriku koleska“, Hum. „Ach, očička, šive očka, což tak na sen bjece?“ zo Smiž. Miš. (Pies. 80). V. *oko*.

Očiľic, očistit. Šarv.

Očimřeše, -a, okamženie. „V tim očimřešu še do domu navracila“, Gab. — *Okamženie, okamhnuce* vidz tiež.

Očičišie, na vidomie oči. Sob.

Očvarj, -ra. 1) Nižný Očvar, Alsóolcsvár, v koš. okr. 2) Vyšný Očvar, Felsőolcsvár, v koš. okr.

Odbrechnuc, -ovac, odvrknút, -ovať. Let.

Odbuc še, odbudnúť sa. „Už vešeše še odbuť“, Seč.

Odebrae še. „Odbraři še od sebe“, Smiž. „Še odb'eral na vandrovku“, Ken. „Ja še od vas odberu, pujdu po švece“, Sobr.

Odecac, odtať. „Ocec mi obidva ruki odecac“, Šarv. „Hľavi mu *odcau*“, Sobr. „*Occal* mu obidva ruki“, Šarv. „*Ocac* hľavu“, Hrab.

Olejmuč. „Ju od šmerci odejme“, Straž.
Odejsc. „Nigdze nešmiš odejasc“, Sob.
 „Mušime odejasc het z teho kaštila“,
 Hrab. „*Odešoť* od nich“, Jabl. — V
 Hnilč.: *Odejšol*.

Odhadnuc. „Panove hadali, co to take,
 a nemohli odhadnuc“, Marg.

Odřivka, řnou odteká voda so strechy.
 Hanšar.

Ođrubic. „Ođrubel mu řenu abo řa-
 jřiku“, řarv. „Jak ře vihvařuje,... ře
 ođrubel od Ferka Terču“, Orel.

Ođmahac ře. „Abi jel s nimi a ře
 lačni boť, aj sa barz neodmahal“, Lu-
 čiv. „Janko ře dosc ođmahau“, Bež.

Ođmeřec, -ca, oslobodený od vojen-
 činy: „Keđ me nezabiju pri tambore
 Nemci, ta me nezabiju hnilčanske ođ-
 menci“, z Hnil. Miřřk (Pieř. 22).

Ođřnac od řmerci. „Keđz ti mře od
 řmerci ođřnala“, Tař. — Porov.: „Ře
 ju... krařořski kočiř od řarkařoř ođ-
 řnal“, Straž.

Ođorin, -a; Ođorinčan. Obec Ođorin,
 mađ. Ođorin, v novov. okr.

Ođpirac. „Pital ře na noc. Minar i
 minarka ođpirali mocno“, řarv. „Dživče
 ođpiralo, ře ředa“, řarv. Tiež: „Ře-
 budze od teho ođporná“, řarv.

Ođpočnuc sebe, abo ođdihnuc sebe,
 to jedno. řarv. „Tam sebe ođpočnul“,
 Dan. a Od. (Miř. SMS 1896, 168). Ko-
 valčřk uvodř aj *ođpočivadřo* („na stořiku
 pri ođpočivadře“ (SMS 1899, 87), ale
 to bude vymyslené slovo.

Ođpovedac a *ođpovedzec* sř rovnak
 bežné. Z Mark., tu, na str. 225: „Ona
 ođpovedala“. „Třeci raz ođpovedzela“.
 Z pravidla má řen význam, ktorý v spis.
 reči, ale v Zatur. Prřsl. na str. 70 stojř
 takéto „spiřřské“: „Ja řepijem, ale keđz
 ma uř ponuknu, ta ja řehodzen ođpo-
 vedzec“ — ođopřel. Formu „ođpovedzec“
 znajř aj v podreči lučivnianskom a v
 jeho bezprostřednom okolí: „On mu
 ođpovedzel“, Lučiv. „Matka ře zlekla
 a neznama pram, čo ma na to ođpo-
 vedzec“, Hnil.

Slovenská řed.

Ođprořćic ře, rozlučřit sa. řarv. Prirov.
Ođebrač ře. „Organiřta... zařpřival mu
 ođprořćanku“, Straž. 12.

Ođrec. „Dereša ođarři, skuru řidovi
 predaři“, Hum. Miesto *ođrec* hovori sa
 aj *olupac*. Porov. *obrobic*.

Ođrobina. „Nemam vam co dac, aři
 ođrobinu“, Rozh.

Ođrubac, ođřat. „Ođrubal jej hlavu“,
 Sipl.

Ođsluřa, ođmena. „Řebi mu oni taku
 ođsluřu dali“, Vik.

Ođsudřic. „Řebi jim krař pravo ođ-
 sudzel“, Geč. — Porov. *obsudřic*.

Ođřćibnuc. „Z čarneho chleba si ođ-
 řćibla“, Vik.

Ođřam, ođřamadř; řtade. „Řehodni
 buři vicahnuc ođřam“, Sobr. „Tristo roki
 ođřamadř řemam řřřakoho znaku“, Bež.
 Tu aj: „To *vodřam* tak dařeko jak řebo
 od řemi“.

Ođvadřic, ođviazař. „Podzce me ođ-
 vadřic“, Plav. — V. *uvadřic*.

Ođvracač. „Ođvracaře = druře ora-
 ře pod ořřiminu“, řarv. „Na ořřiminu
 ochabime uhori, potim pred řřřivami
 jich oreme perři raz. Ű augustu ođvra-
 came. Dachtori gazda i hnuř navoři a
 potim ođvraca“, Dobr.

Ođřic. „I dzeci ci ođřiju“, řir. „Čo
 ma z řřřima zrořic, řebi ođřřřř“, řac. —
 Prirov. *ođřic* i *ořic*.

Ođřart, Ođřart, pol. mená obce *Hob-
 gart*.

Ođřovec, ođřoveř. „Buř jeden stari
 krař a vun ođřoveř“, Komar.

Ođřon, chvost. Let.

Ođřanač, v. obřanač.

Ođřadnuc ře. „Aři řehladoř ře na
 řnu“, Minds. „Palko ře aři řehlad“,
 Gab. „Ođřadři ře, ři uř nas stara ře-
 lape“, Hnilč. — Aj v Niř. Repařřch:
 „On řa ođřadnuř a vidřř“, tu, 462. Popri
ođřadnuc ře je bežné, hlavne v podreči
 z.-ungskom, sloveso: *ođřernuc ře*, vřda
ođřřřac.

Ođřavec, -vca, to, čo mađ. kőtőřék.

Ođřřeni, přřd. „Ođřřena krařořna“, Bež.

Ohradzani, -an. Obec Ohradzany, Göröginye, v hum. okr.

Ohreblo, -a, česák. „Kože se česaju zoz ščetku i z ohreblem. Ohreblo je zo železnej blahi a zubki ma a drevenu ručku“, Šarv.

Ohrizka, -i, ohryzok. „Ohrizku vše zohabela“, Šarv.

Ochabi, nechať. V samosvojej reči všeobecné, len na západe spišskom *nahac, nehac,* v. ich.

Ochpac še. „Ochpajce še gu tej mladěj“, Seč. — *Chpac* še je z *pchac* še.

Okaľ, -a. Meno takého, kto má dobré oči. Hum. „Okaľ viškiri oči“.

Okamžeňe, okamhnuce. Prvé len vo spisoch a u ľudí sčítalých: „V okamžeňu jednu dluhu drabinu zrobili“, Hum. Sem patrí aj Kovalčíkovo: „V tím okamžeňu ozdraveje“ (SMS 1839, 85). — Druhé počut aj v mluve ľudu. V Čit. V., na str. 16. popri „v jednim okamhnucu“ aj „daskelo okomhnuce“.

Oko, -a. „Ňigda na dzecku ňeobralla oka“, tak še povi o matki, chtora ňerada vidzi svojo dzecko. Šarv. — Obyčajne pomn. *oči,* vidz ho.

Okoľuško, -a. Okrúhly skrajok, na pr. pri prijímaní na spovedi. Malov.

Okrac, odef. „Dzeci treba okrac. Ja priokrajem svojo dzeci. Žena še šumňe priokrala. Vše še šumňe priokraje“. Šarv.

Okrajki, to su deski zo skuru. Jabl.

Okreme, osobite. „Totu ribu okreme položili“, Straž.

Okremši, osobitý. „Žebi sebe dal zrobie jednu chižku okremšu“, Komar.

Okruhle, -eho. Okruhlé, Kerekkrét, v topl. okr.

Okrušinki z chleba, Šarv. „Odrobinki z chleba menujú tu: okrušinki“, Šebeš (Posp. ČMS 1898, 87).

Okrutni, ukrutný. „Že okrutňe veľo peňeži im hibi“, Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 170–171). „Pačila še mu okrutěšie“, tiež tam 160. „Okrutňice še hñeva“, Hum.

Okulare, pomn.; okuliare. „Oči jemu

doraz daľi okulare zrobie, žebi ňebulo poznac, že je cemni“, Rasl. Tu treba uviesť *okurare:* Po boku na sluhoch temer až ku očom vytkúkajú zpod čepca tak zvané loki alebo okurare, t. j. vlasy v podobe asi ako zlatník veľkého kolečka, ku telu priliehajúce. Šebeš (Posp. ČMS 1898, 86).

Okusac, ohryžľ. „Aňi jedno jabľučko abo brušku calkom ňezedla, lem z chto-reho polovičku, chto-re okusala dookola“, Šarv.

Olbrin, obor. Šarv. „Olbrinske zburaniini zamku“, Čit. V., 219. „Mocni jak olbrin“, Straš. 36.

Olcnavca, -i; Olcnavčan. — Olcnava, Olcnó, v sp.-podhr. okr.

Oldomaš. „O. še pije, ked še daco preda; placi ho, chto bere peňeži“, Šarv.

Oľe, oľem; nože. „Elefaňe, oľe ti šče raz lehňi“, Taš. „Oľe, bratu, Skočikraku, priňeš koršoň vodi“, Hum. „Hole, bratu, dze idzeš, zkadzi ši“, Hum. — „Oľem popať na noho, znam, že ši šče take ňigda ňevidzeň“, Bež. „Verušo, podz lem heň, oľem scahňi moju kamašňu“, Bež.

Oľejnikov, -ova. — Olejnikov, Olejnok, vo vtor. okr.

Oľcha, -i. „Oľcha rošňe po mlakoch“, Kluk. „Oľha je strom; vipatra hñedka jak lipa. Ked še olupi, zostaňe červene drevo; z olupenej skuri robja garbare farbu“. Šarv.

Oľiva, -i. „Oľiva je na masceňe abo na paleňe, — a oľej na jedzeňe, na pr. na kapustu“. Šarv.

Oľka, -i. Ruské obce: 1) Hum. Oľka, Homonnaolyka, v stropk. okr. 2) Kriv. Oľka, Krivaolyka, v stropk. okr. 3) Stropkov. Oľka, Sztropkóolyka, v stropk. okr.

Oľmarija, stojacia kastňa. Skriša ho do oľmariji“, Smiž. „Oľmarija je ordinarňejša kastňa a šifoner je fajňejša“, Ščav.

Oľovrant, -u. „Zabavili še do oľovrantu“, Ban. — „Po oľovrance sebe lehľi“, Sob. „Išjeť opačie, či ma dajaki oľovrant“, Lučiv.

Oľšarce, -avce, v -avcoch. U Nied. aj Oršavce. Obec Oľšavce, Orsóc, v topľ. okr.

Oľšavi, -šav, v -šavoch. Ruské obce: 1) Niž. Oľšavy, Alsóolsva, v stropk. okr. 2) Vyš. Oľšavy, Felsőolsva, v stropk. okr. — Niederle obidve obce nazýva: Oľšava + Oľšva.

Oľšavica, -i. Ruská obec *Oľšavica*, m. Oľšavica, v sp.-podhr. okr.

Oľšavka, -i. 1) Oľšavka v Sp., Oľšavka v sp.-podhr. okr. 2) Oľšavka v Šar., Oľšavka v mak. okr.

Oľšenkovo, -ova (v Košk. l.). U Hn. Oľšinkov. Ruská obec Oľšenkovo, Oľšinkó, v hum. okr.

Oľšov, -a. U Hn. Oľša, u Nied. popri Oľšov aj Oľšovce. — Oľšov, Oľšó, vo vtor. okr.

Oľšovjani, -vjan. U Hn. Oľšva. Obec Oľšoviany, Ósva, vo fiz. okr.

Omamuňic. Ked spi človek na poľu na slunku, rozboľi ho hlava; o tom še povi že je *omamuňeni*, t. j. jak bez sebe. Od palenki je ňe omamuňeni, ľem opiti. Šarv. „Aňi kočiš ňespad zo šedziska, ľem jak omamuňeni šedzel“, Orel.

Ometlo, -a. „Pec še vimjeta s dluhim ometlom“, Kľuk.

On, zámeno, aj *un*.

Onačie, ondiat; hlavne na Spiši. „Jeho pani doma sa onačila, že dze on sa podzel?“ Lučiv. Porov. *ondzec*.

Onakvi. príd., to isté, čo v Zv. Ľupči. Počul som ho v Šarv.

Onda, *Onder*; Ondrej. Hum.

Ondavki, -vok. U Hn. Ondavka. Ruská obec Ondavky, Ondavka, v mak. okr.

Ondrej, -a. Jedna z piatich obcí, spojených administratívne pod názvom Landžašľalu, v sp.-sob. okr.

Ondzec, ondiat. „Šicok narod vodtam še viondzeu het“, Por. *onačie*.

Onokoŭ e, -vec. Rusky: Onokouctŭ, -ovec, ŭ -oŭcoch. V „Schem. cl. gr. dioec. Munk. 1896“: Onokovci. U Nied. Onakovce. Ruská obec Onokovce, Felsődomonya, v ungv. okr.

Onučki do čižmoch. Šarv. 7

Opacka (strana Siplaku). U Niederleho Opacka, u Hnatiuka Apaď. — Opatská (strana Siplaku), Széplakapáti, v koš. okr.

Opacke, -eho; idzem na Opacke, bul na Opackim. U Nied. Opatovce. — Opatské, Szilvásapáti, v koš. okr.

Opaka, -i; *Opačan*. Obec Opaka v Sp., Opáka, v geln. okr.

Opaka, -ej; v Opakej. Obec Opaka v Ab., Opáka v koš. okr.

Opal. Drevo na opal. Sob.

Opalchac snopi, t. j. ľem zoz vekšeho omlacie. Šarv.

Opalka, -i, obručný plytký koš na nosenie piesku, zemiakov atď. Šarv. Z väčšej *opalki* furman křmi kone. Túto i vtedy menujú tak, keď je z plátna a nie z dreveného pletiva.

Opametac sz. „Nemožu še opametac, dze on tak'e grati vzał“, Jabl. „On še opametal“, Hrab.

Opasek + *opasnik*. „Každí mal za opaskom pištoľ“, Dan. a Odor. (Miš. SMS 1896, 169—170). „Bača... vzał svoj opasnik na seba, valašku do ruki“, Lučiv. — Hore spomenuté slová počul hlavne na Spiši, popri čeres, v. toto. — V Gerlachove dľa dra Radzikowského („Č. Lid.“ X., 305) „dřive nosili... opasnik, ozdobený *prackami*“, ale dnes je už opasnik „zahozený“. — Opasky zahadzujú spolu so starým odevom sediackym po celom území, hlavne v blízkosti miest.

Opatric, pozreť. Opatric ho idzem. Išľi svojeho occa opatric. Šarv. „Ja som bul tri mešace chori a sce me ňeprišľi opatric“, Plav. „Janko išľo zaš po čižkoch opatrac“, Rasl. „Či jim dovoľi isc svet *opatrec*“, Jabl. „Prišla opatrec kudzelnicu“, Hnil. „Ňej ľem idze opatric“, Ud. *Opatrovanka* = assentírka, dľa ľrem. v Let. *Opatervivi* = opatrný, Kal. 1887, 84. — V podrečí lučiv. aj *opačie*, v. tu, 429.

Opentani, príd. „Znal, že je nje samo-

svoja, že ona je už s čertami opentana“, Bat.

Opesce. Čiastka ruky nad pästou. Šarv.

Opina, -ej. Obec Opinná, Ófalu, v ntor. okr.

Opitac se, v. *pitac se*.

Oplakovac, oplakávať. Šarv. „Cali narod oplakoval ho“, Kal. 1887, 79.

Opred ňeho, naproti nemu. „Poslať svojich sluhoŭ opred ňich“, Sobr. „Košioj rozkazať, obi išou opred ňoho“, Bež.

Opressek, -ska; postruhník. „Dam ci falat opreska“, Žir. Týmto významom počul som slovo aj inde. V Čit. V., na str. 45. najdeš: „Matka miški dva ušila, dnu opreski jim vložila: každej z ňich po dvaecce dala“... Z tohoto sa dá zavrátat, že opreske znamená aj „pogáč“. Formu „opresnok“, tamže na str. 46., považujem za ruskú.

Oradlo, -a. „U nas še ore z oradlami i s hokami; z oradlom še šturca“, Smiž. — V. *pluh*.

Orčik, -a, nem. ortscheit. Na vahi jest orčiki, co še na ňich štrangi prikapčaju. Šarv. Aj *barco*, v. ho.

Ordov, -a, maď. hordó. „Dva ordovi vina vipijeme“, Smiž. — Málo bežné popri domácom: *bečka*.

Ordzovjani, -vjan, v -v'enoč; Ordzov'enčan, ordzov'eňski. — Obec Ordzoviany, Ragyóc, v sp.-podhr. okr.

Orečnik, v. *orek*.

Orechova, -ej; na O-ej. Obec Orechová, m. Orehova, v sobr. okr.

Orechovica, -i. Ruská obec Orechovica, Rahonca, v ungv. okr.

Orek, maď. örök. Že je to slovo maďarské, a nie slovanské („ú-rek“), o tom dosiaľ jasne svedčia poniektoré kraje. V Humennom sa povie: Kupil na orek (örökre — na večnosť). V tejto fráze rozšírené je slovo orek (v strednej slenčine: úrek) po celom Slovensku a strednoslovenskou podobou „úrek“ ako aj týmto jeho významom („kúpiť na úrek“) dalo by sa jako-ťak odvodzovať zo slo-

vanského, ale vo východnej slovenčine má orek aj taký význam „úrek“ a ktorý neomylné potvrdzuje maďarský pôvod slova. V Humennom a v okolí takto sa odberá žena od svojho umrelého muža nad hrobom: „Na orek orečni, Bože muj serdečni, s tebu še rozlučam“... Na orek orečni = na večnú večnosť. „Orek“ tohoto významu a prídavné z neho „orečni“ musel som tedy spolu aniesť s „orekom“ prv uvedeného významu. — Z pravidla je orek: sedliacke sedenie. „Gazda... orek zoz 30 gboloh pozustali ma“, Kal. 1887, 68. „V calich Ž ovcoch nepreviši majetok caleho orečnika 30 utra“, Čit. V., 57.

Orekovac, horekovať. Šarv.

Oreski, -oho. Obec Oreské, m. Oreszka, v mich. okr.

Orešt. „Von ho dal žandarom do oreštu“, Pap. Aj *harešt*, *herešt*.

Orkucani, -can. Obec Orkucany, Orkuta, vo vtor. okr.

Orlich, -a. Ruské obce: 1) Niž. Orlich, Alsgorlich, v mak. okr. 2) Vyš. Orlich, Felsdorlich, v mak. okr.

Orlov, -a. Orlov, m. Orló, v vtor. okr.

Orsacki, -cho; slúžny. Všeobecné. Teraz sa už ujíma aj *solgabirov*, maď. szolgabiró.

Ortaš, krčovisko. Hum.

Ortovac, krčovať. „V leše pňaki vi-ortuju a tak zrobja roľu“, Šarv.

Ortutova, -ej. Obec ruská Ortutová, Ortutó, v topl. okr.

Orturka, -i. „O. je na ortovaňe“, Šarv. Vidz aj ČMS 1899, 8. — Je takej podoby jako motyka vo Zv. Lupči, ale o veľa dlhšia

Oružin, -a. U Hn. Ružin, u Nied. popri Oružin aj Starý Ružin. — Obec Oružin, maď. Óruzsín, v ntor. okr.

Osoba, -i. „Ja už musím tu bic do rana, že ja totu osobu uvidzim“, Hrab. „Ešče taku šumnu osobu ňigda ňevidzeľi“, Šir. „Buť na spitovini pri totej osobe“, Plav.

Osobic. Hori statek do osobnej maštálhi *odosobic.* V. *osobni.*

Osobitni, príď. „Pošli do maštálhoch, uvadzili koňe, každi mal *osobitne* svuj valou i drabinku“, Ban. — Po východnoslensky je vlastne: *osobni.*

Osoblivi, príď.; podivný. Šarv.

Osobni, príď.; osobitný. „Osobne pokladz hruški, jabluka a šľivi“. „Poslal osobnich posloch ku hoscom“. Šarv. „Do osobnej chižki ju posadzil“, Sob. „V našim chotaru v ľši je kupel a v nej švabľova i slana voda, každa osobne“, Šebn. „Osobne vistaveni dom“, Vik. „Preto taku meňšu maštálhu osobnu ma, bo kadzi še mu statek dahtori pohoreje, zaraz... ho do nej odosobi“, Kal. 1887, 69.

Osobniti, príď.; podivný. „Chmuravi a osobniti človek bul, najradši čas svuj trovil s robenim zlata a s hvezdovedu a inšim takim“, Hist. 81. — Utvorené pravdepodobne z *osobni* po príklade maďarskom: *osobni*: külön; *osobniti*: különöe. Domáce slovo: *osoblivi*, v. ho.

Ostatni, príď., Šarv. a po celom území. Nikdy nie: *posledni.* „Za nimi išli i šicke ostatne ľiški“, Šarv. — *Naostatku*, nikdy nie „koňečne“.

Osterha, -i. Trebikoňina še suši na osterhoch. Osterhi gazdove domu beru na žimu. Kľuk.

Ostopec. „Ona calkom ostopela a ňeznala, co ma hvarec“, Lub. (Tu, 296.)

Ostri, príď., 1) ostrý, 2) prisny. „Zaraz na ňeho ostro kričel“, Šarv. „Richtar vidal ostri rozkaz“, Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 171). „Ona potim ostro hvarela“, Hnilč.

Ostroha, -i. „Ostroha je, s čím husar koňa džubňe; *ostrožka*, s chtoru ženi pirohi vikraju“, Šarv. „Popchli koňe z ostrohami“, Filice (Kov. Sl. Pohľ. 1898, 686). „Koňa rezko z ostrohu popihal“, Kov. (SMS 1898, 59).

Ostrož, -ova. Obec Ostrov, Osztró, v sobr. okr.

Ostrovjani, -vjan; ostrovjaňski. Obec Ostroviany, Osztrópataka, v šir. okr.

Ostrožka, v. *ostroha.*

Osturňa, -e; Osturňian. Ruská obec Osturňa, Oszturnya, v starov. okr.

Osuha, -i. „Šňihova osuha alebo mraz“, Čit. IV., 128.

Oš, -i. Na oši koľesa. Kap.

Ošelka, -i. „O. je z kameňa, z ňu še ostra kosi“ itd. Šarv.

Ošika, -i, osika. Šarv., Kľuk.

Ošikov, -a. Obec Osikov, Ossikó, v sekč. okr.

Ošivec, ošedivet. „Ešče ľedvo bul dvacetročni, jak mu už... kandri ošivefi“, Čit. V., 144.

Ošivceni, príď. I tu bežné v tituláturach. V Šarv. uvedenou formou. „Pana ošv'eceneho biskupa“, Rep.

Ošterecac, v. *šterce.*

Ošust, -u; erdrutschung.

Otarhani, príď.; otrhaný.

Otava, -i. „Perša trava, co rošňe na lukoch, vola še šeno, a druha je otava“, Dobr. „Druha trava še vola otava“, Kľuk. „Ej, mam kosu naklopanu, mam ja kosu dobru: koši travu i otavu...“ Hnil. (Mišik Piea., 19). V pôvodine: neklopanu.

Otrok, v Let. dľa Iremského vraj to, čo maď. *rab.* To je nie pravdepodobné; hádam to, čo maď. *rabszulga?* (V. SMS 1904, 52).

Ovčarňa, -i. Ovce še trimaju v ovčarňi. Šarv., Kľuk.

Ovče, -eho. — Obec Ovčie, Kisvitéz, v šir. okr.

-ovo. O podrečí lučivnianskom píše dr Radzikowski v Č. Lide (X., 307): V Gerlachově na označení majetku od majitelů upotřebují jmen: *Šponerovo, Šerťovo, Luižovo, Vesterovo* atd. T. j. majetek Šponera atd.

Ovoc, žen., g. -i. „Nizke stromi z ovocu“, Šarv. „Ovoc rošňe na ovocnim strome“, Kľuk.

Ovrant, v. *olovrant.*

Ozda, ozďaj. „Že ozda tam najdzem pravdu“, Ken. „Ozda mňe daju prinčezu za ženu“, Straž. „Ozda von tam

budze“, Sobr. „Teraz ozdaj po tebe pridu“, Kľuk. „Ozivať še, hlaše, po huroch, po leše, ozdaj še milemu do ušoch doňeše“, Smiž. (Miš. Pies. 75). „Moj kmoter nemuší bic *naozdaj* mertvi“, Gan. (Kov. SMS 1901, 84). — V Ud. aj formou: *ozdať*.

Ozor. Dľa Iremského v Let.: jazyk. (SMS 1904, 50.)

Ozoročci, *-ovec*; u *očci*. — Obce: 1) Malé Ozorovce, Kisazar, v seč. okr. — 2) Veľké Ozorovce, Nagyazar, v seč. okr.

Ozimina. Žito i pšenička še vola *ozi-*mina, Kap.

Ožic. „Ožil, i bul tak jak perše“, Sob. V. *obžic*, *odžic*.

Oživic. „Ked mi mojeho brata i jeho psa tak živeho ňezrobiš, jak buli, tak ci koňec! Ona še barz zlekla... a preto jich oživila“, Šarv. „Žaba ňesla travu v pisku, taku, co šicko oživuje“, Sob.

Pa, prvá čiastka skráteniny *pale*, v túto.

Pacer, *-a*. „Človek ma križe, medzi križami pacer“, Šarv.

Pacjerki, pomn.; pátriky. „Pobrala si im zlatje veci, peracene s palcoch, pacjerki zo šiji“, Bat. I *pancerki*, v. ich.

Pacolat, *-u*. „Mal taku hladku a šumnu tvar jak pacolat“, Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 163). — V. *patolat*.

Pačic. „Prišjeť ma schvalne opačic“, Lučiv.

Pačic še. „Ice, dze še ci pači“. „Co še ci pači, ta ze mnu zroba“, Šarv. „Podzme, ked še ci tu ňepači“, Rasl. „Zaš še mu popačela“, Marg. „Či še ci budze pačic ž ňich jeden“, Jabl. — Aj v Orlove: „Kraľovi choc i chudobna ša *spači*: šetko jedno, bo on bohatŭj“. Aj zo Ždzaru podáva Mišik (Pies. 126): „*Paci* še mi, paci juhaska manira“. — V podreči z. ungskom tiež: „Onder, mňe še ten pan ňepači“, Hum.

Pačka, *-i*. Pačka dohanu, Šarv. — Pakľik.

Pagač. Žena vežňe bandurki uvarene abo kapusti, do teho da kus muki, to zahňece, rozmanľuje abo rozkľapka, a to še upeče na šparherce na blaše abo v rure. To menuju i ‚langoš‘ abo ‚varkarka‘; kabač ňepovime. Šarv. „Sama ši za mnu hodzila a mašne pagače nošila“, Brutovce (Miš. Pies. 50).

Pahrodka, por. pol. pogródka. V kuchňi je pabrotka z kameňi murovana, na ňej še kľadze a na ňej vari, i teraz jest po prikľetoch pahrotki; v hižoch lem šporherti. Kľuk.

Pach, *pachac*, *pachnuc*. „Počul toten pah“, Bard. „Co mi Boch pošlať jaku kvitku, taku ja tebe, Lenorko, dam popachac“, Seč. „Ked popacham, ta hoc pod horama... budze daco zamurovane, ta ho muším vinajsc“, Sipl. „Tu dzeška kvet barz pachňe“, Lem.

Pachľovac (?). „Ludze v dňesejšim čaše lem za švetsku mamunu pahľuju“, Orel.

Pachnose. „Bradu mal až po pas, pachnosce až po zem“, Šarv. — Vidz *paľec*.

Pacholek je chlapec do 16 roki; *parobek*, čo na ženeni“. Štefko v Batiz.

Pajedovac, hnevať. Let.

Pajsc, v. *pasce*.

Pajstruna, *-i*. „Ite do pajstruni, tam mate dost i jisti i vzpiti što“, Orlov, tu 462. — Počul som to slovo v smyale „komory“ aj na užšom území východnej slovenčiny, môže byť od neposlovenčených Rusov. Ale ho podal aj Kov. z Gan.: „Paňi rectorke muki zox pajstruni navidomoči ubivalo“, SMS 1901, 83.

Pakostov, *-ora*. U Nied. aj Pakastov, u Hn. len taktó. — Obec Pakostov, Pakasztó, v stropk. okr.

Palanki, pomn. „Plot z deskoch“, Šarv.

Palčina. V Čit. V., 411: Palčinu rubač = „rohožoźnec“. „Palčina“, z čoho rohože pletú a čím domce pokrývajú. Rastie po močaristých miestach.

Pale, veľmi bežná skrátenina z *paľ*

lem: patri *lem*; v strednej slovenčine tiež počúť: *páč len!* — Obiehajú ešte aj takéto skrátčeniny: *Pa, pašem*. Príklady: „*Paše*, nam treba chlapca, učňa“, Seč. „*Na* svoho muža poveda: *Pale*, tu muj muž za mnu príšoú“, Sobr. „*Podz lem*, *podz, pašle pa*, chvalabohu veľku radosc mam“, Seč. „*Ona* skričela: *Pa-lem* jak idze paradňik, aňi še neohladne na mňe“, Minds. — Príklad neskrátčenia: „*Ženo, paš lem*, mojoho brata dvojo dzeci tu!“ Bež.

Pašec, -ta; prst vôbec, tedy nielen veľký prst. „*Pašec* ma take častki: *pach-nosc, pahnoc* (= necht) a *čelenko* (= háňka). „*Vicahňem* ce za pašcom“, Treb. — Veľký prst je: *paľuch*: Rukavice s jednim pašuchom. Šarv., Orel. Toto slovo máme zaznačené už z r. 1587, už vtedy bolo priezviskom: „*Ja* vlastna rodička a cera Mateja Palucha“ (Sas. Let. IV., 74).

Pašin, -ina; u *-iše*. Obec Palin, Pályn, v kap. okr.

Palota, -i; u *-ce*. U Hn. Polata. — Rus. obec Palota, m. Palota, v hum. okr.

Paľuch, v. pašec.

Pancerki, pomn. „*Pancerki* stebac“, Vik. — V. *stebac*.

Paňkac, pekne prosit. „*Tak* veľo occa paňkaú, že ocec povedzeú“, Sobr. „*Preči* daú še majster *napaňkac*“, Bež. „*Tak* von mu sja už šumňe *popaňkal*“, Pap.

Paňovce, -ovec. Obec Paňovce, Pány, vo ščereh. okr.

Pantlika, -i, maď. pántlika; stužka. Rozšírené.

Papcun. „*Papcun* je z muki. Muka še zmješa s vodu a še rozotre na sucho, potom vežňe žeňska šekač, ta ho na koritku pošeka na tak drobno jak fižola; potom še uvari, da še na misu a jje še z maslom abo z brendzu abo z mľekom“. Kľuk. V prísloví: „*Pošekam* ho na papcun“, Smiž.

Papcunek je „*prevarene* kvašne mľiko zoz sciranku“, v Zbor. a v okolí.

Papin, -ina; u *-iše*. U Hn. Papina. — Obec Papin, maď. Papina, v snin. okr.

Papir, -a. „*Do* papira cukru“, Seč. „*Kupil* sebe... ližku malu, kus papira“, Gab. — Gen. na *-u*, v Čit. V., 223: „*S* jednim malim harkušom papiru“, je azda zo spis. reči.

Para, -i; nem. paar. „...jim v calim švece pari nebulu“, Straž. „*Jes'* mu para za mor'om“, Sobr. — Všeobecné: *Paru* razi, za paru časi.

Parcička, -i; malá „*parta*“. „*Neacela* ší nošic parcičku zo zlata; teraz budzeš nošic čepec — hola plata“. Hnilč. (Miš. Pies. 36).

Parhamatki, pomn., dľa Iremského maď. pereputty, cókmók. Let.

Parcha, prašivá nemoc. Let. „*Tak* oparšiveľ, co už na calim švece tak'eho džada nebulu, jak on“, Geč. „*Už* ho vežu na šviňi, ej, bol to žid *paršivi*“, Odor. (Miš. Pies. 45). Zdá sa, že sem patrí i *Parchatki*: Za parhatki dakoho vyhodit von. Let. (Parchatky — prašiny = prašivé vlasy?)

Parchovjani, -vjan. Obec Parchoviany, Parnó, v seč. okr.

Pariľuzošce, -ovec. Ruská obec Pariľuzovce, Pariľuzóc, v snin. okr.

Pařipa, -i. Suhi kuň bodajjaki, či paňski či šedlacki. Šarv.

Parobek, v. pacholek.

Parovac. „*Budze* znac o takej, co bi mu za ženu parovala“, Sobr. — *še*: Ptački še paruju. Šarv. — Porov. *para*.

Parsuň. „*V* parsuňi taki vlastní jak Lajoš“, Geč. „*Budu* šicke na jeden parsun“, Vik. „*Moj* chľop ne taki v *parsoňi* jak buľ po mňe“, Smiž. — Vidz *persona*.

Paršivi, prašivý; v. *parcha*.

Partek, -tka. „*Partek* abo obrus je jedno; stul prikrijeme s partkem“, Šarv. „*Stol* še prikrije s partkom abo obrusom; partek je z domašňeho platna a obrus z tkačskeho platna“, Ščav. — Dľa Iremského v Let. partek = plachta; dľa Pospěcha v Šebn. tiež plachta, ktorá sa užíva včas dažďu, chumelice atď. (ČMS 1898, 68). — V Ceplici *partok, -tka*:

obrus. — Pôvodne kus zrebného plátua, porov. pol. *part*, ktorý slúžil i na prikrývanie stola i na zahadzovanie ženám na chrbty proti dažďu atď.

Pasc, pást. „Statki pajsc“, Seč. „Šviňe pajsc“, Lub. „Huší pajsc“, Marg.

Pascjerski, v. *pastir*,

Pasek. „Ja mom taki pasek, co ked še do něho opašem...“, Gab. — Por. *opasek*.

Paskudni, príd., „chto všadzi zamača jazik, dze mu nětreba“, Šarv. V Zátur. Príl. 7. je „šar.“ porekadlo: „Šumna paskuda, Iemže na jedno oko šlepa“. (Přivodně o koni.)

Pasoška to, co klambra. Hum.

Pastir, -a. Šarv. „Pastir paše kravi“, Kluk. „S kulagu straši *pastirj* statki“, Kluk. „*Pastirka* paše kački“, Hrab. „Doraz mušel grati *pascjersk'e* poobljekac“, Lučiv. Toto posledně len v podrečí lučivnianskom; inde: *pastirski*.

(*Pastra*). Od tohoto slova přídavné: *past(v)ovi* a *past(v)ovni*. Z druhého u vodí Radzikowski podstatné *pastovník*, *pastviště* (Č. Lid X., 307) a z prvního počuješ podstatné v Kluk.: „Idz pasc statki na *pastovisko*“. Pôvodnejšieho slova „*pastva*“ som nepočul. Mimo Spiš je najbežnejšie *pašvisko*, v. ho.

Pašvisko, -a, skomolené z *pastvisko*. „Pašvisko, dze še statek paše“, Šarv., Hum. — V. *pastra*.

Patkaň, -aňa; m. *patkány*. Šarv., Kluk.

Paťolat, -u; maď. *patyolat*. Šarv., ale aj inde. Už v listine z 1613 touto formou: „Jeden štuk *paťolatu* tureckého“ (Sas. Let. III., 81).

Patric, pozerať. Po celom území. V Ken.: „*Patrjiř*, či dagdze šveto něspatri“ (= nezre!). — Povšimni si imperatívov: „No, *pater*, ženo moja, už něbudzeme vecej hladovac“, Harih. „*Pater*, očče, privedla som ci troch parobkoch“, Jabl. „*Pat* dajaki spôsob, žebíš me nadzvihnuť“, Taš. „*Patce*, dzeci moja, to vam prislucha“, Straž. „*Opalce* dvoimi, bo ja to něverim“, Seč.

Patric še. „Skladli šicko jak še *patrelo*“, Seč. „Toti zaš pošli na več'eru a mali šicko jak še *patri*“, Ban.

Pavľani, -ľan. Obec Pavľany, Szepes-szentpál, v sp.-podhr. okr.

Pavlovice, -ovce; u -*oüich*. Obec Pavlovce v Ung., Pálóc v kap. okr.

Pavlorce, -ovce. 1) Kapušianske Pavlovce, Kapipáľvágás, v topl. okr. — 2) Kecerovské Pavlovce, Kecerpáľvágás, v topl. okr.

Pazdure, pomn. „Pazdure ma pes abo mačka“, Šarv. „Zazrela ho holubica, tak pochicila vajco do pazduroch a lecela s nim“, Lučiv.

Pazucha, -i. „Tak ho vzal medzvedz popod pazuchi“, Lučiv. „Vžala perseeň z pazuchi“, Gan.

Pažník, -a; trávník. Šarv. aj inde.

Pěiče, -oho. U Nied. Pěice. — Obec Pěičie, Peticse, v hum. okr.

Pčola, -i. Pčola noší mjad v sebe a *obnožki* na nože na mlade, a vošk duje zo sebe. Mlade pčoi volame *červami*. Ked še viroja, to je roj. Kluk. — V poludňovo-západnom Spiši: *včela* a *ščela*, v. tu, 443.

Pčolník, -a; včelínek.

Pec, -a. Len v poludňovo-západnom kúte Spiša: *Pec*, -i. Do peci kuric. Lučiv.

Pejc, päť. „Buň pred nim s *pejc* kroki“, Hrab. „Jeden o *pejc* hlavi“, Sipl. „Mam *pejcoch* žencoch“, Kap. „*Pejc* stovok sen poslať z Āmeriki“, Ud. *Pej-cero* = päťoro, Hnil. *Pecero* = päťoro, Hum. „*Pejcmi* študenci“, Kluk. — Ale: *petnac*, *petnasti*.

Pejsc, v. *pesc*.

Pekľani, -ľan. 1) Kecerovské Pekľany, Kecerpeklén, v ntor. okr. [Ich staré meno: Pekľani na Olšave.] 2) Pillerovské Pekľany, Pillerpeklén, v šir. okr. [Za stara: Pekľani na Šviňce.] 3) Usovské Pekľany Úszpeklén, vo vtor. okr.

Peľuchy, *peľušočky*; plienky. Vidz Kol. Zpiew. II., 509. Ten význam je neodškriepiteľný z obsahu pesničky, ktorú Kollár uverejnil (I, 152), a potvrdzuje

sa aj strednoslovenskými pozostatkami tých slov, tak vo Zv. Lupči to isté musely znamenať „*peleche*“: Zober si tje peleche a idz, teraz = handry, bezcenné kusy šiat. V poľ. pielucha: poveljník.

Peňazstvo. „Dal mu otec peňazstvo, jak i tamtim“, Sob.

Peňažok, -žka. „Do grajcara išli dva peňažki“, Stropk.

Peňeži, -žoch. „Peňeži buľi“, Jabl. „Ňesem polno peňezoch“, Hnilč. „Čhto najvecej peňezoch domu priňese“, Lub. — „*Peňeži rozrucať* alebo *rozmarňic*, to jedno“, Sob. — Aj v podrečí z.-ungskom.

Peper (?), *-pru*. „Za mech pepru“, Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 86). I *peper*, vidz ho.

Perašin, -ina; petržlen. Mesto perášina rucil do kotla psa“ (Slov. Pov. 281). Vidz aj *petruška*.

Perdnuc. „Somar perdnul“, Malov.

Perľik je veľki mlatek“, Kluk. „Jak biju oňi žirace železo svojima čežkima perľikami“, Čit. V., 28.

Pernata (?). „Ona šla do komori a tu vidzi polno pernati“, Hnilč. — *Perie*.

Perseceň, -a. „Ked je ňepravda, tu je perseceň“, Gan. „Šňala svoj *perscenek* a daľa dzejvecu na ruku“, Harh. „V totej dzire od ňej perseceň pital“, Straž. „*Persciň* še mu vitracel“, Raal.

Persona, -i. „Pre jednu personu obid“, Šarv. „Večeru pre tri personi“, Raal. — S prichýlením ku slovu *parsuň*: „Bulo v burku hotovo pre dva parsoni jedlo“, Cepl. — Bežné je aj domáce *osoba*, vidz ho.

Perš, -i; prsník. „To z mojej pravej perši. Zato ja totu perš odrezala...“, Lem.

Perši, prvý. *Same perše*: najsamprv. *Od perša*: od prva.

Perun, -a; hrom. Všeobecné. „Perun uderel“, Šarv. „Zjojčela... jak bi do ňej perun uderil“, Seč.

Pervistka, -i. Krava, chtora še perši raz oceľi. Šarv.

Pese, -i, pást. Šarv. Často aj *pejsc*. „Živan mu zavjazal ruki pod pejscoma“, Ostr.

Pesc, piet. „Pesc pečinku“, Šarv. „Poslať doraz kupic... prašeta a dať jich upjesc“, Harih. „Zabil jedneho zajaca. I trefel ho *pisce* na totim mescu, dze jeho brat skameňeti bul“, Šarv.

Pešník, -a; chodník. Šarv. aj inde. V tom istom význame: *dražka*.

Pešo isc (nie peši), Šarv.

Pešt, -u. „Idzem do Peštu“, Šarv., Malov. atď.

Petejoŭce, -ovec, u -oŭci. Obec Petrojovce, Petófalva, v stropk. okr.

Petkoŭce, -ovec, u -oŭci. Obec Petkovce, Petkóc, vo vran. okr.

Petrikoŭce, -ovec, u -oŭci. Obec Petrikovce, Petrik, v mich. okr.

Petroŭce, -ovec. 1) Petrovce v mich. okr., Petróc v mich. okr. — 2) Petrovce v stropk. okr., Oroszpetróc. — 3) Petrovce v Ung., Petróc v ungv. okr. (Lok. u prvých dvoch: ů Petroŭci; u tretieho názvu: u Petroucich.)

Petrovce, -ovec; Petrovčan, petrovski. Osada adm. pridelená ku *Graňču*. Ich meno: Graňč a Petrovce, Grancspetróc, v sp.-podhr. okr.

Petrovjani, -vjan; v *-vjanoch*. Obec Petroviany, Szentpéter, v ntor. okr.

Petruška, -i, petržlen. Šarv., Kluk., Ščav.

Pevni, príď., istotný. Šarv. „I oňi *pevno* ešče ňevečeraľi“, Gab. „Čert *pevnie* pridze i po mňe“, Bard.

Pehac. „A mu jeden družek špicati *vphali* do zadku“, Hrab. „Braca ešči daľej ho pophali gu temu koňu“, Sipl. Vidz: *ochpac še*. — V Košk.: „Keľo maju u svojim dome dziroti, ta ňaj šetke *pozapŭchaju*.“

Pic, piť, je interessantným svojou skladbou v tejto vete: „Pije vinko zlatim poharičkom“, Markuš. (Miš., Pies. 57).

Pijak je v harľe, prez ňeho idze voda do žaludka; vola še i gagor. „Hrtan“ ňeznam. Šarv. Kašč.

Pijani, príd., opitý. — V osnove z N. Repáš: opitýj.

Pikocce, -ovec. Admin. spojená s Abramovcami, v levoč. okr.

Pilhov, ova; poľ. Pilhovjon. — Poľ. obec Pilhov, Pilhó, v ľubov. okr.

Pilni, príd. „Daj pilni pozor na sebe“, Hrab. „Mam pilnu robotu“, Barc.

Pilňik, -a. „S pilňikom se piluje“, Šarv. „Pilňik je, s čím se piluje“, Kluk.

Pilnovac. „On to barz pilnoval“, Dan. Odor. (SMS 1896, 160).

Pilovac, v. *piľnik*. — Aj „klati se piluju“, Čit. V., 92.

Pilovini, -in; reziny zpod píly. Šarv.

Pinkoŕce, -ovec, u -oúcih. Obec Pinkovce, Pinkóc, v ungv. okr.

Pipasar, maď. pipaszár. „Na pipasaru je naverchu *kosťka* a v *kosťki* zašrubovani *cicek*“, Šarv.

Pipec, -peu; „p. ma kura na koncu jazika“, Šarv.

Piper (?). „Dva-tri pohariki horkej s piprom“, Orel.

Pipka, -i. Pipka ma *prikrivku*, žebi oheň ňevilecel. Do pipki se dava *pipasar*. Šarv. — „Pipka“ je všeobecne rozšírené, ale v okolí Lučivnej je doma *fajka*, pravda, už popri *pipke*. Aj Radzikowski uvodí z Gerlachova „pipku“, Čes. Lid X., 305. „Pipa“ som nepočul. Z pipki se *kuri*, v. ho.

Pire, -a, perie. „Co ma pire na sebe, to se skube, husi se skubaju a pire z nich se dava do perinoh. Pire se paru“ (= perie sa pára). Šarv.

Pirgac, *pirgacik*; netopier. Počul som v Šarišskej. Por. *spirhañec*.

Pirko, -a. „*Pjirko* noša parobci za kapeluchom zoz kvitkoch abo z kohutoch“, Kluk. „Hlopi sebe daju za kapeluch *pirko*, to može bic zložene ňelem z kvitkoch abo z ružoch, ale i z ptaka može bic, z kohuta itd.“ Šarv. Nielen za „kapeluchom“, aj za čiapkou nosia „perá“: „Mila moja zadržimala, ja zaspal, ach htože mi zpoza čapki *pjerko* vžal?“ Daniš. (Miš., Pies. 40). — „Perá“

sa *rijú*: „A čože tam robiš v zahraŕke zelenej? Vijem ci *pjerečko* z ružički červenej!“ Odor. (Miš. Pies. 44).

Piro, -a. „Dam ci jedno *pjiro*“, Smiž.

Pirskac. „Vidziš, jak z toho železa iskri *pirskajut*“, Bež.

Pisac, mazat. „I jej napisal znak na čolo a potim šickim tim, chtore v burku buŕi, popisal tote iste znaki na čolo“, Šarv. — Ale *pisac* aj novovekým významom: *pisat*.

Pisana, -ej. Rus. obce: 1) Nižná Pisaná, Alsópiszana, v mak. okr. 2) Vyšná Pisaná, Felsőpiszana, v mak. okr.

Pisc, v. *pesc*.

Pisk, -u; *pyšk*, pri ľudoch len *potupne*: „I po pisku mu daŕi“, Šír. „Gazda uderil ho po pisku“, Bert. „Daj jej jednu po pisku“, Bež. — V jednej a tej istej osnove z Vranova, str. 366 tu, podávajú sa takéto tri špeciálnosti: „Zas mu dať jednu *po pisku*“. „Sedz sebe, ked ci dobre, bo jak ňe, ta ci dam jednu *na pisk*“. „Umarti stanúť a podzekoval mu za t te *tri po pisku*“. — Por. *pišček*.

Piskor, -a. „Piskor žije v blace, vola se i čik“, Sobr.

Piskoroŕce, -ovec, ň -oúci. U Hn. Piskarovců, u neho po maď. *Piszkaróc!* — Ruská obec Piskorovce, Piszkoróc, v stropk. okr.

Piskovac, *papulovať*. Po celom území.

Pismo, -a. 1) Pismo: „Chlapcove se viučili šelĭjaki jazik aj šelĭjake pismo“, Straž. 2) List: „Ňigda jedno pismo od Janča ňedostaŕa“, Seč.

Pišček, *pyštek* pri vtákoch. „Cali dzeň aňi *pišček* ňeotvoril“, Kovalčik SMS 1899, 89.

Piščolka, -i; *pišteľka*.

Pitam, *prosiť*. „Pitam za muž“, Hnilč. „Pítať Panaboha o jedno sto bankoŕok“, Dluh. C. — Pitam *pekŕne* = Prosiť *pekne*.

Pitac se sa viaže 1) s genitívom, hlavne na Spiši: „Pita sa ho“, Lučiv. „Se ho *kraľ pitat*“, Hrab. 2) s datívom;

„Ta vec še pita strednemu bratovi“, Sipl. „Šmertka še mu pitala“, Malov. „Pital še kmotrovi“, Barc. „Človek pita še jomu“, Taš. „Pita še tomu juhasoj“, Bež. — Iné zvláštnosti zo skladby: „So vi mňa še pitace za moju fraj'erku“, Bež. „Zaraz še pital o svoju ženu“, Šarv. „On še nepita o jedzeňu, ale o šmerci“, Ken.

Pitni, príd. Podobný. Mi videl na na našom inasoj pitni persceň. — Ma taku paňu mladicu pitnu jak jes' ti. — To pitna taka paňi jak moja. Všetky z Komar. — Príslovka „pitňe“ znamená „podobne“: Pitňe tak — jak bi ja — zrobi. Seč. „Pitňe do tej jami zašol“, Žir. Ale znamená často aj „ráve“, a síce popri tejto príslovke. Pitňe tak = práve tak. V osnove zo Žiroviec: Jak prišli nastred lesa, tam pitňe utrafeli pod šibeň. (Tu, 355.)

Pitrova, -ej. Ruská obec Pitrová, maď. Pitrova, v sekč. okr.

Pitrovce, -ovec. U Nied. aj Petermanovec. Obec Petrovce v Šar., Pétervágyás v topl. okr

Pjadz, -i. „Jeden džadek a to bul na pjac hlap“, Hnilč.

Pjest, -u. „Vžala do ruki pjest“, Harh.

Plachta, -i. „Do takej starej plachti navjazala“, Hnilč. „Zakriľi ho v kosceľe plachtu“, Marg. Porov. *partek*.

Plameňik, -a. „Še peče pred pečivom na probu, či je cesto skisnute“, Kluk.

Plani, príd.; zlý. „Bul plani rok“, Geč. „Každi znal, že plano zroabila“, Barc. „Ked planeho pana čerci vžali“, Bert. „Že ona plana gazdiňa“, Štv. — Hlavne v samosvojej reči. Por. *odli*.

Plaňik, -a. „Ic mi z oč plaňiku“, Kal. 1887, 57.

Plaňina, -i. „Ohto zna, či ši ho nežabit, ti plaňino?“ Hrab.

Planka, -i. „Sbirali planki, dzive... hruški a jabluka“, Čit. IV., 167.

Plantac še. Po pol. platać się. „Po lesoch še plance abo bluka“, Šarv. „Čezšu

robotu ňevladal, tiž še po lukoch, po lesoch plantal“, Kal. 1887, 47.

Plast. Na rohadle su ručki, hradzel: plast, co zezezo na ňim pripasane. Šľubica je, co še z ňu spojuje hradzel s plastom. Ščav. — Porov. *pluh*.

Plata, -i; záplata. „Na nohavicoch ma platu na place“, Šarv. Pijaci hovorievajú: „Paľenku pi, a platu na platu bi!“ Počul som v Šarišskej. Hádka (Straš. 28): „Plata na place, ihla v tim ňebula, co to?“ — Kapustná hlava. — „Čepec... hola plata!“ Hnilč. (Miš. Pies. 36).

Platek, handrička. „To tak'e nožnički, ked vežne platek hoc jaki a zastrihne do ňeho... jak'e grati bi chceľ mac, tak'e še mu staňu“, Jabl.

Platňeni, príd., plátěný. „Vracil še... zo zimnu vodu a platňenu rentu“, Kal. 1887, 59. „Še prebleču do hrubich platňenich šmat“, Čit. V., 410.

Platva, -i. „Na hredoch naokolo pocalane platvi, do platvoch su krokvi pozakladane, po krokvoch ľati“, Kap. — Opačný opis mám zo Ščav.: „Platvi še zapravja do krokvi, na platvi pridu ľaty“. — Podľa Lindeho Slovníka by bol prvý opis správny. Pod platva b) píše: „Platwy na balkach poprzek ležące, krokwy na sobie trzymające... Dachstuhlschwellen“. Ale je pozoruhodné, že v Slovníku Boocha-Árkossyho (III. vyd.) *plátwa* znamená aj „dachsparren“ (pod *plátwa*), ale aj „dachsparren“ (pod *plátew*). Môže byť tedy, že sa dotyčné významy dostaly do východnej slovenčiny rôznostou prameňov.

Plaveč, -vča; v -vču; plavecki. U Nied. aj Plavča, Palveha. — Obec Plaveč, Palocsa, vo vtor. okr.

Plavňica, -i; plavňicki. U Nied. aj Plavonica. — Obec Plavnica, maď. Plavnica, vo vtor. okr.

Pleban, -a, farár. Len evanielici menujú svojich farármi.

Pleco, -a. „Vžal pušku na pleco“, Šarv. „Kraľ ju pokľapkal po plecu“,

Šarv. Mn. akk.: „Až po pleca“, Šarv. „Ber na pleci tot sipaňec“, Sobr.

Plechocice, -ic; u -ici. U Nied. aj Plechovčice. — Obec Plechocice, Pelejte, v seč. okr.

Pleso, -a. „Plesami volame vodi v Tatroch, čo stoja, take su: Štrbsko pleso, Batizovsko atd.“ Bat. Štefko.

Pletki, pomn., klebety. „Pre pletki zavarti šedzel v berecincu“, Straš. 13. „Šlizke jaziki i to *pletkareli*“, Straš. 4.

„*Pleveň*, *plevňa* abo *stodola*“. Hanšar.

Plit, plť. „Šedli na jeden plit“, Šarv.

Plivac, plávať. „Jak general drilel malara do mora, on plival a prišol ku jednej inzule“, Ken.

Plokac, plákať. „Viplokali ho v korice“, Smiž. — V Šarv. som počul: *plukac*. Por. *prac*.

Ploske, -eho. Obec Ploské, Lapispatak, v ntor. okr.

Pluh, -u. Menujú ho miestami, hlavne po Spiši: *hok* (+ *huk*). Niekde ich rozoznávajú: „Pluh je dreveni a hok železni“, Mark. — Iného pluhu užívajú pri prvom oraní, a iného pri druhom. Pri prvom oraní sa zem „šturca“. „Šturca še“ rijakami alebo oradlami. „S rijakom še šturca, po perši raz zem prevraca; po druhí raz še ore s hokom“, Jabl. V Jablunove rozoznávajú ešte *šlenčak*, „tak vipatra jak rijak, lemže *skridlo* ma širše na obracaňe zemi“. V Smižanoch rijak menujú *oradlom*. „Grule še šadza i vi-oruju hokom“. — „Pluh še uvadzi na *koľca*. Koľca maju nazadku hužev, do tej hužvi še šturi hradzel pluhu“, Šarv. — Zo Ščav.: „U nas mame lem *rohadlo* ñe *pluh*. Pluh bulo stare rohadlo na inakši sposob robene“. Zdá sa byť totožným s *ruchadlom*. — Pospech takto vyčítuje čiastky pluhu: „Hradzel“, naň sa pripraví „slupik“, nazadku *džadek*, potom *ručki*, *klučík*, *naklad*, *skridlo*, *plast*. (ČMS 1899, 8.)

Pňak, -a. 1) V Ieše pňaki viortuju a tak zrobja roľu. Šarv. — 2) Pňak abo natoň je to, čo še drevo rube na ňim.

Šarv. — 3) Vezme jeden pňak pčoloh. Marg.

Pobačic, zbadať, spozorovať. „Zaraz pobačel, že to už ñedobre“, Šarv. — V. *bačic*.

Pobačic še, popáčiť sa. „Pritim aj na princa patri, bo še jej pobačiň“, Sobr. — V. *bačic še*.

Pobic. Dzecko *pobic*. Sob. Čekaj, šak tebe skaraňe pobje. Dan. a Od. (Miš. 1896, 167).

Pobilasti, príd. „Voda Cisi... je na rovňinoch pobilasta, namulista“, Čit. V., 178.

Pobuc. „I tam kuščičko pobuň“, Raal.

Pobudovac še. „Oňi še tam usadomeňi i pobudovaňi še tam“, Ken.

Pocisek, -ska. „Oheň še roztriba po pecu s *pocjeskom*“, Kľuk. „*Pocisok*, űim še rozharňa po pecu oheň“, Hum. — (V Pov. Prost., soš. 6, str. 7: *potiesk*, *potis*.)

Poclivi, príd. „Poclivi človek, t. j. statečni“, Šarv. „Ked je dahdze dlužen... to placi poclivo“, Straš. 7.

Poclivose, -i. „Ľedostaňi poclivosci“ = Nepohostili ich. Šar. (ČMS 1903, 85). „U toho krala lepšu mal *poclivose* sluha jak kralovič“, Ban.

Pocme, potme. Por. *ema*.

Počarnasti, príd. „Škura jedli je počarnasta, abo šiva“, Čit. IV., 138. — Por. *počaromni*.

Počaromni, príd. „U nas tak; povi še i barnasti“, Šarv. „Štrusovo bistre, okruhle, počaromne oči“, Čit. V., 269.

Počepic. „Naša mlada jak babka, počepila ju svatka“, Ud. — Por. *čepic* 1).

Počítac, prečítať. „Odebrala pismo... i počítala ho“, Šarv. „Za to mi pre tebe umarla, jak mi tvojo meno a slovo počítala“, Seč. — O peniazoch: „Počítal, bulo dzevedzdešac zlati“, Dľuh. /C.

Pod. 1) Žebi zakľau toho koňu pod princom“, Sobr. „Koč stanou pod kralom i pod Jankom“, Bež. — 2) „Višľo vojsko pod paradu“, Sobr.

Podac m. *povedac*, hlavne v nárečí

lučivnianskom. „Ona podala“ = povedala. Bat. „Podali, že nema ucekac, ale branic“, Gerl.

Podarovac, darovať. Všeobecne rozšírené. „Som tri sestri podarovať vam“, Šmiž. „Ja jim toti vepri podarujem“, Treb.

Podbic, podraziť. „Vuz jeden... ho podbil“. „Žebi me dahdze dajaki pijani kočiš nepodbil s vozom“, Orel V.

Podbirac. „Košáč koší žito a žena za nim podbira“, Šarv.

Podějma, -i. V. tuz.

Podhorode, -da, u -đu. Obec Podhorodie, Váralja, v sobr. okr.

Pod(h)radz, -a; v -u. Zamek leží za Pod(h)radzom. Pod(h)radžan. — Spišské Podhradie, Szepesváralja.

Pod(h)radzik, -ika. Obec Podhradzik, Sebesváralja, v šir. okr.

Podkasane rukavi mala. Straš. 27.

Podlí, príď., zlý. „Ten sin barz podľo robiť“, Vran. „Budz doma, bo to podľo po švece chodzie“, Sobr. — Hlavne v podr. z-ungskom. Por. *plani*.

Podlupki, pomn. Z kalaraboch fisec še potrebuje i na podlupki, pakeľ je mlade. I z kapusti tiž može zrobie podlupki. Šarv.

Podňac še. „Ten še podňau zavešic ho“, Luč. „Kedz sí še do toho podňau, to svojo koňč“, Sobr. „... še podňal, že princezu vihľeda“, Hum.

Podňebeňe, -a; podnebie v ústach. Hum.

Podňimac še. „Ten še podňima, že un kraštie rohi pozňima“, Gab. Vidz *podňac še*.

Podolňinec, -inca. Obec Podolinec, Podolin, v Lubov. okr.

Podolok, ženská spodná sukňa z plátna. Hum.

Podpinkí, pomn., isté huby, v. *hubi*.

Podproč, -a. Obec Podproč, Lazonpatak, v sp.-podhr. okr.

Podražni. „Podražni je, chto je v draže“, Šarv. „Pri malej brance zmižne chodňik, — podražni žezna še dze po-

dзец“, Čit. V., 86. — Aj *podražnik*. Čit. V., 204.

Podritka, v. *kudzeľ*.

Podsadek, -dka. („Podsadcon“.) Spojený s Lubovianskym zámkom. — Poľská obec Podsadek a Lubov. zámok, Szadeklublóvár.

Podzec, m. *povedzec*. „Nechcela si mi podzec, dze si bola“, Bat. — V. *podac*.

Podzec še. „Dzeže še teraz podzeje-me?“, Ken. „Dze še jej... sestra z posceľi podzela“, Štv.

Podzvolic še. „Še ci podzvolime, že šicek ten len spredzeme“, Hnil.

Pohaňáč, -a, „pri oraňu pohaňa koňe“, Šarv. „*Pohaňic* je, chto koňe abo voli pohaňa“, Kľuk. Mišik uvodí zo Šmižian: *pohonič*, ale v pesničke (Pies. 88). — V. *kočiš*.

Pohaňčar, -a. Toho sebe vše pojednali za pohaňčara, tak jak kupce (= so statkom!) maju svojich pohaňčaroch. Luč.

Pohlava, -i. „Dzevec roki žadna chlopska pohlava ten meč nevidzela“, Cepl.

Pohvarac, ohovárať. Let.

Pochod, -u, slúžnovský okres. „Mi patríme k *pohodu* širockemu“, Šarv.

Pochodzie. „Muším znac, z jakého rodu pohadzam“, Šarv. Mám ho zaznačené aj zo susednej ruštiny: „Ona ša potim toho žobraka prosiť, že zkadi *pochodiť*“; tu, 461.

Pochopic, pochytíť. „Svoju mladu kišasoňu pochopeu do tancu“, Bež. — V. *chopic*.

Pochorec še, ochoreť. „Raz še jim matka pohorela“, Šarv.

Pochovac. „Vžal teho trupa i odňis ho na cintir... i tam ho sam *pohoval*“, Šarv. — V. *chovac* 3).

Pojď, -a; povať. „Pojď je nad hižom, s pojda še idze po rebriňe“, Kľuk. „Spadnul s pojda“, Cepl. V. *pujď*.

Pojsc, v. *pujsc*.

Pokajac še. „Lebo hlapec zomre od strachu, lebo še pokaja“, Hrab. „Un še pokajaň a potim žiľi dobre až do šmerci“, Rep. — V. *kajac še*.

Pokeľ, pokil; pokľa, pokli. „Žebi nedalo nikemu nič, *pokeľ* otec i matka nepridu domu“, Šarv. „Ja čakku... vežňem, *pokeľ* ti ho zmiješ“, Raal. „Budu s ňu tancovac, *pokil* ju neúšmerca“, Šarv. „*Pokľa* pridzem tam, ta me čekaj“, Hum. „Žili *pokli* jim Buh života dal“, Sob. — V Humennom mi povedali, že je *pokľa* sedliacke a *pokeľ* panské. — Porov. *doki, dokla*.

Pokoľeňe, -a, rodina. „Vežňem ja totu princezu. Tak doraz pristalo cale *pokoľeňe*“, Sipl.

Pokoňec. „Staňeš gu kripce *pokoňec* jej hlavi“, Sobr. Porov. *koncu*.

Pokovac koňa = podkovať. Kluk.

Pokrijome, potajme. Veľmi rozšírené. Nezdá sa byť slovenským. V Orlove: „Kral potim pistat *pokrijomu* koč“. V N. Ružbachách: „Vsitke še *pokrijomu* šmjaľi“.

Pokrića, -i; prhlava. Hum. „Kebi si bul, šuhajičku, spravdeľivi, dala bi som ci pjerečko z rozmariji. Ale ci ho ňe dam, bo zakazal pľeban, — Iem z *pokrići*“, Kol. Zpiew. I., 140.

Pokricińica, -i. U Hn. Koprivnica, u Nied. popri Pokryvnica aj Kaprivnicó. — Obec Pokrivnica, Kapronca, v topl. okr.

Pokrutka, -i, oblička Šarv.

Pokuj, -kaja, popri *pokuj*.

Pokus, trochu. „*Pokus* še najedli a napili“, Šarv. „Či bi ňemuh dac *pokus* paľenki tim vojacom“, Šarv. „Z každého jedzeňa i z *pica* *pokus* zohabiť“, Bard.

Poľa. Predložka, hlavne v z.-ungskom podrečí užívaná. „*Poľa* toho zlatoho duba“, Bež. „Ale jich *poľa* oblaka ňit“, Sobr. — V samosvojej reči vraví sa *pri, popri*: *Pri* Trebišove (povedia na pr. v Košiciach) a *poľa* Trebišova (v z.-ungskom podr.). — Ale počut už v z.-ungskom nárečí aj *pri, popri*. Tak v Sobranciach (v horejší príklad) počut aj „u posceľi *pri* oblaku“. — V. *pri*.

Poladňe, v. poludňe.

Polakorce, -ovec. Obec Polakovce, Polyakóć, v topl. okr.

Polaň a Polana. „Prišoť na jednu polan“, Lučiv. „Prišjeť na jednu polanu“, Lučiv. „Pošoť na druhí dzeň sam na totu polan“, Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 170).

Polana, -i; u -i. Ruská obec Polana, Sztrópkópolena, v stropk. okr.

Polani, -an. U Hn. Polanka. — Rus. obec Polany, Krajnópolyana, v mak. okr.

Polanka, -i. 1) Polanka v Ab., Lengyelfalva v koš. okr. 2) Polanka v Ung., Sárospolyánka v sobr. okr. 3) Nechválova Polanka, Nechválypolyánka, v snin. okr. 4) Sečovská Polanka, Szécspolyánka, v seč. okr. 5) Tovarnianska Polanka, Tavarnapolyánka, vo vran. okr.

Polanki, -nok. Ruské obce: 1) Nižné Polanky, Alsópolyánka. 2) Vyšné Polanky, Felsőpolyánka Obidve v mak. okr.

Polanovec, -ovec; v -ovci; polanovski. Obec Polanovec, Polyanóć, v sp.-podhr. okr.

Poledňe, v. poludňe.

Polen, v. pulni.

Poljanka, prvotné meno terajšieho Tátraszélplaku. Teraz ho volajú: Sepľjak.

Polknuc. „Priľoži ku ustom, *polknui*, hutori matki: Čuješ... v našej studňi vino“, Plav.

Polni, v. pulni.

Polvo, -a, pole. „Pošoť rano na *polvo* košic“, Žir.

Polvo Čarni, -a, -oho. — Obec Čarnopole, Feketemező, v kap. okr.

Poloma, -i. U Nied. aj Polom. — Obec Poloma, maď. Polom, vo vtor. okr.

Polov, -ova. — Obec Polov, Polyi, v koš. okr.

Polouka, v. polovica.

Polovac. Ohto *poluje*, je jager. Šarv. Slovo *polovac* je všeobecné. V *polovcičk*.

Polovanka, -i. „Na *polovance* buľi“, Lub. Vo V. Šariši: *polovka*.

Polovica, -i. Až do polovici. Lučiv. Vekša *polovica* vojska še v more *potopila*. Šir. Vzal peňeži Iem od hlavi a *polovičku* odňis do rímskeho otca.

Šarv. Jednu chustočku hadvabnu na polo rozodrala a jednu *polovníku* Ludvikovi dala. Straž.

Polovník, -a. Poľovník hadku zahadal. Lem. Všaríiské *jager*, vidz pod „*polovac*“, je nie rozšírené.

Položnica, žena na polohu. Iremský z Let. Znajú aj *poloh*: „Jeho žena v polohu bula“, Šarv. — Dla Iremského i na takú svinu povedia „*položnica*“, ktorá sa má prasit.

Polšću, -i. „Vino z Hedali vozili do Polšči“, Hum.

Polubic „Ach, Bože moj, jaki to žal, ja *polubil* a druhi *vzál*; ja *polubil* poza ploti a druhi *vzál* do roboti“. Brutovce (Miš. Pies. 49).

Polubic še. „Jak von tam *popatreu* — ta ho *vž* zima zbila, tak mu še *prin*-*cezna* *poľubila*“, Bež.

Poludne, -a. 1) Juh. „Od *poludna* slunka zrazu vidza, že idze bile vojsko“, Ban. „Štiri strany sveta su: zachod, vichod, poľnoc a *poľadne*“, Ken. — 2) Poludnie. „*Popoludnu* pridzem“, Čepl. „Tam špi každe *poledne*“, Harih. „Tot vtačok višol *napoledne* na *chižu*“, Žir. „*Povedzeli* jej: Dobre *polodňa!*“ Košk.

Polurka, -i. „*Hodzili* do *lesoch* na *poľuvku*“, Šarv. aj inde.

Pomedzi, v. *mezzi*.

Pompa, -i. Mame *studňu* i na *pompu*, tam še voda dobre *pompuje*. Kluk.

Ponahľac še i *poňahľac še*. „Še *ponahľaci*“ Rasl. „*Poňahľajme še*“, Hrab.

Ponajbuch! Skrátené z „*Pomahaj Panbuh*“. Plav.

Pondrov, -a. Z *vajiček* *chrobaka* *vi*-*lehnuti* *červ*. Čit. V., 299.

Pongracovce, -ovec, v -ovci; *pong*-*racovski*, *Pongracovčan*. — Obec *Pongracovce*, *Pongrácfalu*, v sp.-podhr. okr.

Poňca, -i. To veľka *plachta*, na *chto*-*rej* še *suši* *zarno*, i *vuz* še z ňu *zakriva*. Šarv.

Pop, -a. V cirk. reči tak *nazývajú* *farára* *ruskej* *viery*; v *sveťskej* *reči* *obyč*-*čajne* *len* *pleban*. „*Mam* *buc* *pod*šim

popom, *vošim* *buc* *dobrim* *chlopom*“. (Por. Zátur. Prisl. 186.)

Popatric, *pozreť*. „Šľebodno *princa* *popatric*, či *taki* *je* *jak* *na* *obraže*“, *Sobr*. „*Na* *mne* *popatri*“, *Bež*. „*Idz*, *Janču*, a *popat* *tam*, *jaki* *tam* *jes'* *tovar* *na* *šife*. *On* *prišoť* *popatric*“, *Sobr*. — V. *patric*.

Popava, -i. „*Koši* *travu* i *otavu*, i *že*-*lenu* *popavu*“, *Hnil*. (Miš. Pies. 19).

Popchnuc. „*Doraz* *popchnul* *do* *brata* *chudobneho*“, *Žir*.

Popka *je* *v* *stredku* *oka*. Šebn.

Poplatoťu *čizmi*. Kor. — V. *plata*.

Popojutru, *pozajtrí*. Šarv.

Popoludňu. *Bež*. — V. *poludnie* 2).

Popovski. „*Jak* *zme* *oblečene* *vov* *pop*-*ovskich* *šmatoch*“, Šarv. — Por. *pop*.

Poprad, -u; *popradzki*, *Popradžan*. *Mesto* *Poprad*, *m*. *Poprad*.

Popravic, *poreparovať*. „*So* *mu* *po*-*pravil* *bokanče*“, *Dluh*. /C.

Poproč, -a; v -u. U *Hn*. *Podproč*. — *Obec*. *Poproč*, *Jászómindszent*, v *šćereh*. *okr*.

Popsuc, *popsuc še*; *pokaziť*, — *sa*. *Čhto* *veľo* *pije*, *popsuje* *žaludek*. Šarv. *Čhto* *veľo* *číta*, *popsuju* *še* *mu* *oči*. Šarv. — V. *psuc*.

Porač, -a; na *P-ču*, *Poračan*. *Ruská* *obec* *Porač*, *mađ*. *Porács* v *novov*. *okr*.

Poradzie. 1) *Poradiť* *čo*: „*Jakeho* *vi* *mi* *frajira* *porajefi?*“ *Bard*. 2) *Poradiť* *si*: „*Vidzel* *ňepracel*, *že* *ňe**poradzi* *nič*“, *Malov*. „*Už* *potim* *ocec* *nemohol* *s* *nim* *poradzie*“, *Lučiv*.

Poratuňek, -ňku. „*Poratuňku* *ňijakoho* *ňemala*“, *Straž*.

Porcinal, *porcellán*. „*Miski* *porcina*-*lovo*“, Šarv.

Porisko, -a. *Drevená* *rukovät* *do* *rú*-*bacieho* *alebo* *kopacieho* *nástroja*. „*Čo* *vidzim*: *motika* *i* *šekera* *hori*, *lem* *po*-*riska* *zostali*“, Šarv. „*Dal* *sebe* *spravie* *do* *tej* *balti* *dluhe* *porisko*“, *Straž*.

Porobic. „*Odpovedzeť* *mu*, *že* *mu* *žena* *to* *porobela*“, *Geč*. „*Može* *bic*, *že* *je* *je* *porobic* *dal*, *že* *tak* *skoro* *Czernickeho* *zapomnula*“, *Straž*. 5. „*Gana* *hcela* *ši*-

ckim vov zamku porobic, ale jej *porobeňisko* zopsula modlitba kaplana“, Orel.

Porostož, -ova. U Nied. Porostovo. — Obec Porostov, Porosztó, v sobr. okr.

Porovnak, zároveň. „Kral' išou do svo- ho burku aji z ňim porovnak“, Bež.

Poruba, -i. 1) Kamenná Poruba, Kô- poruba, vo vran. okr. — 2) Nemecká Poruba, Némeporuba, v sobr. okr. — 3) Ruská Poruba, Oroszporuba, v stropk. okr.

Porubka, -i. 1) Porubka v hum. okr., maď. Porubka. — 2) Porubka v sobr. okr., Ördögporuba. — 3) Porubka v topl. okr., maď. Porubka. — 4) Krajň. Po- rubka, Krajnóporuba, v sobr. okr.

Porucac, zvrhnúť. „Dva buňi... žrebne kobuli, doraz tam obidva porucaňi ha- četa“, Barc.

Porukovník, -a, ručiteľ. Sob.

Porvaz, povraz. Všeobecné. „Porvaz, co kolo sveta obstaňe“, Sipl. „Uvadzel ju na porvaz“, Šac. „Jake porvazi, šicke mi na ňiju povadzali“, Šarv. „Uvadzie na *porvazek*“, Šac.

Porvislo, -a, povrieslo. „Vjažeme do porvisla“, Šarv. „Kolo tej kopi peňe- žoch bulo porvislo okruceno“, Lub.

Posceľ, -i. — Posciľ (+ *posceľ*) obľesc, prebľesc, post(t)lac.

Posceľic. „Jak mam posceľic?“, Geč. „Vev maštaňni pri karmeňu a *poscilaňu* najveksa čistota ňej budze“, Kal. 1887, 70.

Posdavať se. „Jak oňi prišli do svo- jeho occa, ta še posdavaňi“, Olc. „Tak še posdavaňi a do šmerci vedno dobre žiňi“, Harh.

Pospolu, hned. „Pospolu idze zavolac vjeterneho krala“, „Šitko virachovala naraz, jedno za druhim pospolu“, Mark. — V poludňovo-západnom kúte Spiša. Porov. *doraz*.

Postac, -i, postava. „V postaci hlop- skej stala“, Šarv.

Postav, -u, stúkno. Aj v pol.: „Burk s carnem postavem obiti“, tu, 455. — *Postarňik, -a*, súkenník.

Postavic. 1) Križ postaveňi pri draže.

Sob. — 2) Ziňi še ľudze, žebi ho po- stavic za kraľa. Sobr. Už taki gazda bul, co ho za richtara postavili. Barc. Ja ho postavim za človeka. Seč.

Postavic se. Z Hrab. (tu, 218): On še muší tu postavic o dve hodzini. Že bi še doraz postavit na kraľov rozkaz ku kraľovi. — Ustanovit sa.

Postrebl'ic, postriebrif. „Ňescela sí no- šic venek postreblani; teraz budzeň nošic čepeť poterhani“, Hnilč. (Miš, Pies. 36).

Postredňeňša, -ši. (U Hn. Postredňa ves, u Nied. M. Lodzina + Lozina.) — Obec Postrednevs, Kisladna v ntor. okr.

Postrehnuc. „Idz a lehňi na ňu, obi toti britve až do kosci jej postrehňi“, Bež.

Posila. Pošilal peňezi z Ameriki“, Šarv. „Z domu vse jim lem pošilaňi, ked peňezi pitaňi“, Rep. „Grajcare od- kladat, co svojej chudobnej maceri... pošelať“, Ken. — Na celom území som nenašiel príkladu, ktorý by oprávnovaľ písat zásylka.

Poša, -i. — Obec Poša, Póssa, vo vran. okr.

Pošatovac. „Inaš znať, že kraľ pujdze opatrec, ta skorej pošatovať tim gan- kom“, Komar.

Pošpocic se, potknúť sa. „Pošpoci še koň pod ňim“, Čit IV., 159.

Potim. Počuť aj *potem, potom*. „On še potim oženil“, Hnilč. „On potim ostať v lese“, Lučiv. „Vojak še potem ožeňel“, Malov. „Potom sebe spokojňe žiňi“, Gan.

Potoki, gen. Potok. U Nied. Potoka. — Ruská obec Potoky, maď. Potoka, v mak. okr.

Potratovac, pol. potratowac. „Čom ti, sinu, skorej ňespomahal, ked ši vidzel, že keľo ľudzi šarkaňe mušeňi potratio- vac“, Straž.

Potučki, -čkoch. U Hn. Potočki. — Obec ruská Potučky, Potocska, v stropk. okr.

Poukrijome. „To mu ta jeho sestra poukrijome šturila švabelňičku“, Lučiv. — Por. *ukrijome*.

Pouvadzovac, pouvažovať.

Pouřgare, len v mn. počte užívané. Členovia obecnej rady. Hum.

Povaľ, -i. „Povaľ je nad izbu“, Lučiv. „Nad chižu na hredoch je *povala*“, Kap. „*Povalina* je vrch izbi od spodku“, Kluk. „Polno lenu až po *povalinu*“, Hnil. — Ale v Ščav. „*povalina* je nad izbu“. V skutočnosti niet protimluvy vo význame týchto slov. Jedni od spodku určujú *povaľ*, iní svrchu.

Povara, -i; starší valach. „Po bačovi druhi še vola *povara*, ten odvaruje ženčicu“, Šarv.

Povedac + povedzec. „Vun nežabul, co jomu zlata riba povedala“, Straž. „Tak jej pov'edzel“, Hrab. „Kraľ jim povjedzel“, Jabl. — Obidve formy sa zámieňajú -- po celom území. *Povjesc*; na Spiši miesto *povedzec*. Let., Mark., Jabl. Všade podobami: *porjesc*.

Povesc še. „Rozpovedzela... o všickim svojim povedzeňu, jak še z ňu stalo“, Bard.

Povetrica, -i. „Ked še starhne *povetrica*“, Čit. V., 283. „*Poveterica* je, ked je diždž, viter, i hermi pri tim“, Šarv.

Povodz, -i, povodeň. Všeob.

Povodzic še. „Stuj, lebo zle še može s tebu *povodzic*“, Kal. 1887, 58. -- Por. *povesc še*.

Povon. „Gazda behaň za veľkom povon“, Ud. „Lubovňa... povonka zo škickim na levoču še sdava“, Straš. 4.

Povražic, počarovať. „Šestra ňesce bic povražena“, Štv. „Jendžibaba povražela Haňički, žebi še na brata hñevala“, Lub.

Pozdišoňe, -ovec; u -oňci. Obec Pozdišovce, Pazdica, v mich. okr.

Pozdravkac, pozdraviť sa. „Tote dvoimi pozdravkali: Panboh daj šcesce!“ Minds. „Až še zlekla, jak som jej pozdravkal“, Kal. 1887, 50.

Pozor, -u, v. *pozur*.

Pozorovac. „Budzeš pozorovac každi čas“, Straž. — Zdá sa mi byť zo spis. reči. Obyčajne: *bačie*.

Slovenská reč.

Pozur, pozor. Šarv. „Daval *pozur*“, Gab. „Daval *pozor*, chto to pridze gunmu“, Lučiv. „Toten mundjer kralovski, ta ja muším na ňeho *pozor* dac“, Ken. — Zdá sa byť zo spis. reči.

Požňejši, pršľ, neškorsie. Šir. V Bert.: *požňejši*.

Požňovac, polutovať. „Vun ju požňoval i pitať od ňej prebačeňe“, Komar.

Požičie, požičať. „Vojak požičiu mu“, Sobr.

Prac. „Dzjevki stavjali vodu, že budu rano grati *prac*“, Hnilč. „Grati še peru s pestom; bez pestu še plokaju“, Vik. V Poprade v *zvarke* „varja“ „šati“, po dedinách „zvaraju grati vo zvaracim šaffu“, tukto na pr. vo Vik. — Z Šarv.: Bilizna še perše *virajbe* a tak vipere. — Rajbac = kničkať.

Prafundorek, -dorka (Kluk.). Obec Prafundorek, Prackalu, v geln. okr.

Prahi, pomn. „Bul za vojaka v Prahochoch v Čechoch“, Šarv. Kašč.

Prakovec (Prakendorf, Prackalu), umele utvorené meno *Prafundorka*, v. ho.

Pram, hned. V Hnil. a v najbližšom okolí.

Prameň, -eň. Pol. promieň. „Slunko dava od sebe ceple *prameňe*“, Ščav. „*Prameňe* slunečne“, Šarv. „Ochraňoval nas... od palacich *prameňoh* slunečňih“, Kal. 1897, 47. („Ostatňe *prameno* slunka zrobi koňec robotom“, Čit. IV., 108. -- Tejto formy som nikde nepočul.)

Pratac daco. „Šicko popratac v hižoch“, Harh.

Pratac še. „Prataj še ztadzi“, Hrab.

Prauroňce, -ovec; u -oňci. Rus. obec Praurovce, Prauróc, v stropk. okr.

Prave. „Princovi bulo pravé na žeňeňu“, Šarv. „Prave kravi išli do vodi“, Hanšar. „Prave vona... na posceľ lehnuc mala“, Bež. — Je rozšírené po celom území popri výrazoch „vľašňe“, „pitňe“ („pitňe taki“).

Pravo, -a. „Mi prišli gu tebe na pravo“, Taš. „Na vtorok pojdzem do prava“, Treb. „Ja ňehodzim po pravoch“,

Sob. — „Tedi vam budu *pravo sudzie*“, Taš. „Tu naš *pravosudžnik*“, Taš.

Pravocic se. Počul som ho na viac miestach (v Mark., v Šebn. aj inde), ale sa mi predať vidí byť spisovným.

Prazni, príd. „Pošli potom na frištik, ... prazni šicko bulo“, Ban. Počul aj *prazni*: „Mam taki mišek, prazni“, Gab. — Poľ. prážny.

Pražinka, -i, žiarený chlieb. Hum.

Pre-. Čo predpona slovíes v celku zodpovedá predpone *pre-* v spisov. reči. Ináče: 1) *Predzed*, („Šarišan je Puľski z dzeda przedzeda“). Šarv. *Prevnuk*. Batiz. — T. j. pradec, pravnuak. 2) *Prestredek* = prostriedok. Šebn. 3) *Previdzee* = predviedeť. „Ta som už previdzel, že v dzedzište ďalej bivac ňebudzem, bo šicke ludze se na mše hnevaju“, Dan. od Od. (Miš. SMS 1896, 167). „A. duškom previdzel, že darebne je šicko dišputovaše zoz timto falečnim človekom“, Kal. 1887, 64. — Mohlo by sa myslieť, že je spisovnému „predviedeť“ základom nem. „voraussehen“, a vslen-skému „previdzee“ maď. „átlátni“, ale máme aj *prepatric*, o ktorom sa nedá pochybovať, že je slovanské. Tiež: *Prepis* m. prepis („Či ňeznaš prepisi vojenske“, Ken.). Tu spomeniem aj *preci* m. *proti*: „Kuč jich čekal preci dzveroch“, Šir. „Ja mam veľku drahu preci sebe“, Sipl. Tu nám podávajú svetla poľ. przewdziec, przepatrzyć, przepis, przeciwi.

Prebačie, prepáčiť. „Už vam šicko prebačim“, Šarv. „Naj prebača“, Treb. „Pamove mu prebašili“, Pap. „Varta hceľa mu prebačie“, Harih.

Preblesc se, preobliecť sa. Šarv. aj inde. „Prebľek se nazad za prostaku“, Barc.

Prebuc. „Už jednu noc husar prebol“, Žir. „Ked si dva noce už prebuň, ta aj trecu... prebudzeš“, Sobr.

Preci a preči, predsa. „Preci“ je bežné hlavne na Spiši: „Preci bi si ti mohol prisec“, Lučiv. „Že im to už raz *preca* dlachto uvari, — *preci* im to nihto nigda

neuvaril“, Vik. „No preci mam co jesc“, Hrab. „*Precik* šedľa s nim“, Smiž. — Aj v Plavnici: „Preci našo dzivče sebe zashužito“. — Forma *preči*, poľ. przecie, na ostatku územia: „Preči se bala, že budze mušec plakac“, Šarv. „*Preč* jej bulo žal za mužem“, Šarv. „*Prečik* ju skrišili“, Sob. „Ti se ňebuj *prečik*“, Lub. „Husarovi *prečik* ňebuľo na volu“, Ken. „*Preči* povedz“, Sipl. „Ja ju *prečik* ňechcu za ženu“, Košk. „*Ňeznaš*, že ona ho *prečik* klame“, Komar. — Interessantné je, že na Spiši majú formu *preci*, hoc v susednej poľštine je *preči*: „Hoc me matka fčela usmerčić, *preči* nom Panbuh dobre doľ“, Slov. ves.

Preco, prečo.

Prečitac. „Viňala pismo *prečitala*“, Šarv. „Ked... ten kurent *prečital*“, Straž. — Bežné popri *počítac*, v. ho.

Predki, pomm. priadky. „Hodzila čeledz do kudzeľnej hiži na *predki*“, Bard.

Prednovok. „Čas pred novim urodzajem“, Šarv.

Predza, -i. „*Predza* na nože se za nim i potim ešči cahala“, Bard.

Preharscic. „Chto chce velo *preharscic*, malo dovjedna scišne“, Čit. V., 467. Preklad maďarského: A ki sokat *markol*, keveset szorít. Slova „*preharscic*“ som nepočul, por. *harsc*.

Prehusnovac. „Daľa mu telo *peňezi*, co jich ňemuh *prechasnovac*“, Kap.

Prehvaric, prehovoriť. „*Ňemohla aňi* *prehvarec*“, Hrab. „*Ňesce* *prehvarec*“, Dluh. C. „Stavaj mila, z hrobu holbokeho, *prehvar* ku mše slovičko“, Vider. (Miš. Pies. 65).

Prejma, -i. „*Prejma* v ploce idze od slupika do slupika, na ňu se pribijaju štahjeti“, Ščav. Inde: *rigle*.

Prektaec se na nim stanulo = *Kliatba* sa na ňom splnila. Hum.

Prekladaňik, -a. Pletené pečivo v Hum. a v okolí.

Prekliňstvo, (Sob.), to, čo *prektaec*, v. ho.

Prekopu brac = Priekopu kopaf. Malov.

Prekušic daco = prehryznút. Veľmi bežné.

Prelaz, -u. To miesto, kde sa cez plot prechodí. Hum.

Preľignuc, preľhntúť. „Dakedi i kaminki preľigné“, Čit. V., 270. „Schvaci ho a s dobrim appetitom preľigné“ (bočian totiž), Čit. III., 9. — Por. *polknuc*.

Preľknuc. — „Čermaček ... bi hodzen prez jednu hodzinu šessto muchi preľknuc“. Por. *preľignuc*.

Preložic sebe žalúdek = Objedením pokaziť si žalúdok. Šarv. aj inde.

Preminka, -i, premena. „Nebulo na ňim žadnej preminky“, Straž. 23.

Prenošeni (kepeň), obnosený. Sob.

Prepadnuc, prepadnúť sa. „Princeza jednu noc prepadla“, Hum. „S tím prepadla i ničto ju vecej ňevizel“, Ban. — V. *propadnuc*.

Prepatric. „Un prepatrel na oči“, Sob. „Kušičko prepatril“, Rasl. „Juk s vodu oči sebe počapkal... doraz prepatrel“, Žir.

Prepilka, -i. Čit. V., 505. Prepjeľka. Kluk. — *Prepelica*.

Prepítac, poprosiť. „Kral kleknul pred ňu na kolena a krašne ju prepítal, žebi mu prebačela“, Šarv. „Zaraz princeza prepítala šických panou, že vona bi še rada pujsc vispovedac“, Straž. „Vun tich panou prepítal, žebi ten vitez ukazal, jake šarkaň hlavi ma“, Straž.

Prepotvjedki rozpravjac dzecom. Lučiv.

Prepovjes(t)ka, -i. „Budzem rozpravjac prepovjesku“, Cepl.

Presc, priašť.

Prespac. 1) „Prespaľi voňi tam, toti dvanac, do rana“, Ban. — 2) „Prespal služnicu“, Ban. — *Prespac še*. „Že ši še už tri razi prespala a dzeci ši... zahubela“, Šarv.

Prešov, -a. Rus. Prjašiu. Mesto Prešov, Eperjes.

Prevracac. 1) Prevracac reč = prekrucať. Kto nevie po slovensky tak ako

sa v mieste hovorí, — „prevraca reč“. Dedina o dedine vraví, že tam „prevracaju reč“. — 2) „Šarkaň bol po horoch *dubi prevracac*“, Sipl.

Prez. 1) Cez. „Prez jeden les“, Lučiv. „On se prez klucovu dzjeru prizjeral“, Cepl. „Išfi toti dvoji prez Ies“, Olc. Počuť aj *bez* (v. ho!), to je poľské: „Pržeľečali kacki *bez Ias, bez Iendacki*“ (Ždzar. Miš. Pies. 120). — Okrem Spiša v tomto prípade užívajú radšej: *prik*, v. ho. — 2) Bez. „Ja za tebu vera hodzic ňebudzem, Smiž. (Miš. Pies. 80). „Že ho prez oči pušča do šveta“, Olc. „Tace prez šického prava dam obešic“, Bert. „Leci prez duše do mašťalňi“, Gab. „I pošol i prišol prez ňeho“, Sipl. „Zostaň prez peňezoch“, Luč. — V tomto smysle všeobecne rozšírené.

Prezeradlo, zrkadlo, Let. Z pravidla: *džveredlo*, v. ho.

Preziratko, zrkadlo. „Mol v torbe maľučke preziratko, požri do preziratka, vidzi, že... ma rohi“, Gab. — Z pravidla: *džveredlo*, v. ho.

Pri. Čo sa týče tejto predložky, porov. *poľa*.

Pribečeni, prioblečený. „Ti šumhe pribečeni“, Malov.

Priblukac še. „Zaš še ku Jankovej maceri priblukal“, Rasl. — V. *blukac še*.

Pribrac še. „Princ še pribraň za kalapoškoho tovariša“, Sobr.

Pričolok, -lka. „Do pričolka davaju vimlac'enu slamu“, Vik.

Pridac še. 1) Zist sa. „Vežňime do drahi jedzeňa, ono še nam prida“, Šarv. „Das tristo zlati še mu prida“, Žir. „Vun sebe tak dumal, že to jemu še dakedi prida“, Straž. — 2) Hodit sa. „Kľuč še hňed pridalo zamku“, Filice. Kov. Sl. Pohl. 1898, 685. „Že to stari človek, že še ňeprida za družbu gu princuoj“, Sobr.

Prig, v. *prik*.

Priharšć, -i, priehrštie. „Dalo džadkovi do priharšći muki“, Šarv.

Prihobit, nadobudnúť. Hist. 12, 23.

Prijatni, prid., prívetivý. „Nukala ich prijazno, žebi lem jedli a pili“, Hnil. „Prijazne slovo veľa môže zrobiť, a malo koštuje“, Čit. V., 490.

Prik. cez. „Prešol prik teho trupa“, Šarv. „Mama prik skliňanich dzveri šicko vidzela“, Seč. „Prešoü prik krajini svojej“, Sobr. – V Straš. sa píše: *prig*, na pr. na str. 13.: *Prig* žem, mur, drevo, železo pridzem za tebu a zadušim ce. Lecel... *prig* priklet, kapuru, ulicu až do domu. — Por. *prez*.

Prikapúac, pripojiť. Na svojo psíki daľi zrobie lancki, co jich za ňe gu sebe prikapčali, Straž.

Priklet, -a, pitvor. Všeobecné.

Prikopa, -i, garád. „Prikopa je popri draže“, Kluk.

Prikopa, -i; u -i. Prikopa, maď. Prikopa, v sobr. okr.

Prikra, -ej. U Nied. Prikré. Ruská obec. Prikrá, maď. Prikra, v mak. okr.

Primorce, -ovec; -orski, *Primorčjan*. — Osada pridelená polit. obci Landžanšfala. Okr. sp.-sob.

Princeza, *princezna*, *princezka*. Objavujú sa vedľa seba. „Princeza abo princezna“, Šir. „Jak joho žji, tak princezu sebe vezže“, Sobr. „Ku princežne“. „Princezna“ má v gen. -i alebo -ej. V osnovách z Šarv. najde čitateľ: Vracel se nazad ku princeznej. Pri princezni. Že uu ňemože taku princezku dostac.

Priokrac, zaodet. „Stari ocec priobuvaj i priokraj“. Sob. „Macoha se zlakomila, že tota taka priokrata, že ma šumne grati“, Mark. Porov. *okrac*.

Priplamek, predplamennik. „Mamuša jemu nakladla pulnu torbečku priplamkoch“. Slov. Pov. 279.

Pripovidac. „Kedi ja mali chlopec bou, ta mše moj dzedo pripovedau“, Bež. — V strednej slovenčine: rozprávať. Tak ako tu vzkrsla z neho *rozprávka*, vo východnej slovenčine vzkrsla *pripovídka*, v. ju.

Pripovídka, -i. Najrozštrenejší názov ľudovej bájky, volkamärchen, népmese. Objavuje sa viac formami: „Išol džad od Rosanovec, mojej pripovedce kohec“, Žir. „Tej pripovjetke kohec“, Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 172). Prvotne sa pripovídky „pripovedaňi“, teraz sa už aj „rozpravaju“. Paňi rectorka nam pripovjetki rozpravjala. Daniš. a Odor. (Miš. SMS 1896, 168). — Na poludňovo-západnom Špiši je rozmanitosť. Počuť tam: *preporjedka*, *preporjes(t)ka*, *rozporjestka*, v. ich.

Prisc. Z fraseol.: Jak už šedzem roki prišli. Šipl. Keď šicke trome do hladu prišli. Jabl. Zaš tam na ňich noc prišla. Rasl. Prišol na jednu karčmu. Sob. (V N. Repašách: Prišoü na jednoho mnicha! Tu, 462). Prišol cakom ku zdravju. Hrab.

Priskmuc. Voda viprišla z flaški. Šarv.

Prislovko, -a; príslovie.

Prisluhac. Žijem ši jak še prisluha. Sob. I to vam prisluha, ňe mše. Straž. Bežnejšie: *patric še*, v. ho. („Náležec“ = náležať nikdy.)

Prisluchorac še, počúvať. Direktor fuči tam pri oblaku a prisluhuje še. Orel. V.

Pristreñnac še. „Tota ukradzena še jej pristrebľa a okulare ukradla“, Hnilč.

Prisšaha, -i. Prišahu zlamac, polamac.

Prisahac. Princeza prisahala z ňim. Rasl.

Prisahnac. 1) Išli do koscela a jich pľeban prisahnul. Komar. 2) Ona mu prisahla. Šarv.

Prisahnac še. „Ludvik i s princezu pošol i prisahli še“, Straž. „Jak už še prisahli princ iz princezu“, Sobr.

Prisarac še, primrknúť. Prišla večerom, jak še prisaralo. Giralt.

Prisšec. Plameň hučel a drevo prisščelo, treščelo. Straš. 24.

Priskintac. Jeden stari chromi juhas... tam priskintal... Čit. V., 112.

Pritulani, -tan. Ruská obec. Pritulany. Pritulyán, v stropk. okr.

Privádzic + príjazac. Šarv.

Privoľic. Na Spiši bežné popri dovoľic, v. toto. — V Šir. aj *prizvoľic*, tu, 284.

Prizírac *še.* „Ňaj *še* poprizíram na tot obraz“, Sobr. „Prizíral *še*, co budze“, Straž. — I v Hrabuš.: „Farar i z ocom *še* mu prizírali“. — Bežné je popri: *pripatrac* *še.* Ale toto je charakteru poľského.

Prociško s gen. „Znala, co prociško ňej zrobiec heu“, Šarv. I *preci*, v. pod *pre-* 3).

Proč, -a. U Hn. Pročani. — Obec Proč, m. Prócs, v topl. okr.

Propadnuť. „Doraz šicko to propadlo“, Bež. Vidz *prepadnuc*.

Prosačoŭce, -ovec; ů -*ou:och.* Počul som aj: *Prosač*, -a; takto má Hn. U Nied.: *Prosačov*; tejto formy som nepočul. — Ruská obec Prosnáčovce, Proszács, v topl. okr.

Prostak, -a; sedliak. Hum. „Preblek *še* nazad za prostaka“, Barc.

Provádzic, prevádzkať. „I teraz mužika ho tak provádzí jak i heuti dňi“, Bež. „Kapral ho provádzí do glejtu“, Sobr. „Ho *poprovádzil* do svojej chiži“, Ostr. „Ho odprovádzel až do domu“, Bert. „Žebi provádzil ženu svoju“, Ken. „Idzem, idzem p pri vodze, mila moja odprovádz me!“ Vider. (Miš. Pies. 73). — Aj v inom smysle; „Zbujnícki život provádzic“, Gab.

Prud je, dze je voda mala, rozšírená po kameňoch a bistro idze... Šarv.

Pružic, v. *serenča*.

Psota. „Karoľ najperv s Turkami mal psotu“, Hist. 92.

Pstrina, -cj. U Nied. aj Postrina. — Ruská obec Pstriná, Psztrina, v mak. okr.

Pšarka. „Taku kvašnu tvar zrobel, jak kedbi do pšarki bul zakušel“, Orel V.

Pšohlavec, -vet. „Pšohlavci doraz ku ňemu prilieceli“, Hrab.

Pšenička, -i: weizen, búza. Šarv., Kluk. — V Nemcovciach, v Šar., vyšívajú go-

liere na košeliach aj na „pšeničky“. Halša (ČMS 1903, 71).

Ptáčkoŭce, -ovec; ů *ouci.* Obec Ptačkovce, Patacskó, v ntor. okr.

Ptak, -a; *ptaček*, -čka. „Nad šickima ptakami kral“, Smiž. „Tu ptačka, človeka net“, Cepl. „Dze ptaček *še* uľahňe, tam *še* vše cabňe“, Sob. — V Žir.: „Z tich kostkoch... barz pekni *vtak viros*“.

Ptica, -i, hmyz. Čit. V., 179. „Treba jej ku viživeňu... veľo hušinek, motiľoch, chrobakoch a druhej ptici“. Tiež tam, 263.

Pucak, -a. U Hn. Staroje selo. Ruská obec Pucak, m. Pucák, v stropk. okr.

Pucka, -i, penis pri deťoch. Hum. a okolie.

Puha, -i, v. *batoh*.

Puch, -u. „Stracili *še* pekeľníci a ňeňehali po sebe hiba šmerdzaci puh“, Gan. (Kov. SMS 1901, 86).

Pujď, -a. „Nad calim domom je pujď“, Šarv. „Šicko mam hotovo, lem žochtar na pujdze... Ktoš mi poňho pujdze“, Hnilč. (Miš. Pies. 37). — V. *pojď*.

Pujsc, ist. „Ja bi *še* hcela pujsc zohrac ku temu ohňu“, Šarv. „Hančo, ňepošla bi *ši* za teho pana minarčika?“ Šarv. „Ja tebe zobudzim, jak budzeš mac tam pujsc“, Rasl. „Na drubi dzeň už ňescela pujsc“, Bard. „Palko prečik ňescel od ňeho pujsc“, Gab. — V ostatných stoliciach radšej užívajú neurčitku *isc*, ale počut *pujsc* aj mimo Šarišskej: „Ňemožu pojs' sebe jejs' priňejs'“, Taš. — V prít. čase ozn. spôsobu „pujdzem“ zodpovedá smyslom spisovnému „pôjdem — pojdem“: „Pujdzce za šidzem roki na pušč“, Šarv. „Pujdzeme vedno“, Sobr. „Pujdzem ku ňemu“, Harih. V imper. popri *podz*, *podzme* (Šarv.): *paj*, *pajme* (Pap.).

Puknuc bičom, plesknúť. „Puknul s bičom, až *še* muri strešľi“, Bert.

Polni, príď., Šarv. — *Polni*, Hnilč. — Žebi bul *poľen* jedľa. Jabl.

Puscic, pustit. Je po celom území bežné touto podobou zamieňajúť sa s podobou *puščic*. Táto sa zakladá na pol. *puscic* („vtedú sme ti *vipuscis* vonka z pivňici“, Slov. ves; tu, 455). Na Spiši: „Puscili se na pravo“, Ceplič. „Puscil koňa“, Smiž. Ale: „Se puščil sam, prez koňa“, Hrab. „Žebi ho už lem puščili“, Harh. — Šarv. a v okolí: *puščic*. — V osnove zo Sobinova: „Budz taki dobri, *pujšč* me za bratom“. Popri *puscic* a *puščic* počuješ *puscic* alebo *puscic*: „Kaprál ho puščiu do koscela“, Sobr. „Puščic do hizi“, Harh. „Choč ju jak ňechceli tam puščic“, Seč.

Pustacina, -i. „Lem še tota pustacina migotala“, Jabl.

Puste pole, -eho -a. U Hn. Pustopoľka. — Obec Pusté pole, Pusztamező, vo vtor. okr.

Pušč, -i. „Pujdzece za sídzem roki na pušč a budzece putovac“, Šarv.

Puška, -i, popri ňom bežné *flinta*. „Maju jagrove take *puščeki*, co oňi strilaju dzive kačički“, Brutov. (Miš. Pies. 47).

Pušovec, -ovec. — Obec Pušovce, Pósfalu, v topl. okr.

Putira, -i. „Šir še robi v putire“, Šarv.

Putňak-em še koňe poja. Šarv.

Putovac, v. *pušč*.

Rabkapitan jim povedzel. Ken. — Z dajakého spišsko-nem. slova „raubhauptmann“ (= räuberhauptmann) „poslovenčím“ druhej čiastky slova, t. j. nahradením slova „hauptmann“ slovom „kapitan“.

Raeica, -i. „Koň ma kopito, vol abo krava racicu“, Kľuk., Šarv.

Rud vidzec keho je bežné popri *ľubic*. „I ona ho rada vidzela, i on ju rad vidzel“, Šarv.

Radačov, -ova. U Hn. aj Radačovce. Obec Radačov, Radács, v šir. okr.

Radojse, -i. „S veľku radojseu už i

rachunki jej počat ukazovac“, Seč. — Bežnejšie: radose.

Radoma, -i. — Obec Radoma, maď. Radoma, v topl. okr.

Radvaň, -a. Maď. obec Radvaň, m. Radvány, vo fiz. okr.

Radvaň, -i. 1) Zbudská Radvaň, Izbugyaradvány, v hum. okr. — 2) Radvaňský Horbok (u Nied. Vyšná Radvaň), Horbokradvány, v hum. okr.

Radvanka, -i; ů -nee (Tašol.). Ruská obec Radvanka, Radvánc, v ungv. okr.

Radvanovce, -ovec. U Nied. aj Redvanovce, u Hn. len Radvaň. — Obec Radvanovce, Radvány, v topl. okr.

Radzie + rajic. „Jakeho vi mi frajira porajeli?“ Bard. „Gdovu zmarňic hceju, jak jim... bosorka rajela“, Straš. 30. „Rajil mi ten gazda, žebi som karmil statek...“ Kal. 1887, 76.

Rafajovce, -ovec; ů *oŭci*. Ruská obec Rafajovce, Rafajóc, v stropk. okr.

Ragulič, pôvodné miestopisné meno prípovedky v osnove zo Straž.

Rahin, -a abo *šerpeň*, -i (maď. serpenyő) to jedno. Rabin i šerpeň robja harčare zoz hlini. Pečinka vipadla z rahina abo zo šerpeňi. Šarv. — Porov. *rajchinka*.

Rachovac, nie „rátat“. — Počtovať.

Rajbac, v. *prac*.

Rajchinka roztrepána. Čit. V., 216.

Rajsovac, kresliť. „Železo, na chtorim šibeňica virajsovana“, Straž.

Rajta. Žolta čižma na ľavej nohi s kervu mu bula zajdzena a kervavi jarček išol i dolu *rajtu*, co na koňu zakritu mal. Straš. 25.

Rajtopek, taki harček, co ma dva ucha; doňho še mľiko zľiva a v ňim še kiška. Šarv.

Rakaňu, -i, korytnačka. V. Brekoň.

Rakaš, v. *vjazac*.

Rakoš, -a. Ob. Rakoš, Rákos, vo fiz. okr.

Rakovčik, -a; Rakovjan. (U Nied. a Hn. Rakovec. Ja som počul po rusky: Rakivčik.) Rus. obec Rakovčik, Rákóc, v mak. okr.

Rakovec, -oúca; u -oúcu, Obec Rakovec, v Rákóc, v mich. okr.

Rakusi, g. *Rakus*. (Poľ. Rakuse, Rakuŝon, rakusski. M. Slavkov.) U Nied. aj Rokus. Už Mišik opravil, že len „Rakúsy“ (Slov. Pohľ. 1903, 419).

Raňec, -nea, maď. ránc. Ked je obuv bívni, zrobja ťe na ňim rance, abo holem jeden raňec. Šarv.

Rankoúce, -ovec; v -oúcoch. Obec Rankovce, Rank, vo fiz. okr.

Raňši, príď., raňajši. Šarv. aj inde.

Rapa, -i, obyčĕne pomnožne: *rapi*. „Te rapi, co mal po tvári, s čĕmsi vimascil, že mal... hladku tvar“, Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 163).

Raslavice, -ic, len pomn. U Nied. aj Raslavica. — Ob. 1) Maďarské Raslavice, Magyarraszlavica, v sekč. okr. — 2) Slovenské Raslavice, Tótraszlavica, v sekč. okr.

Raška, -i, rasca. Po lukoch roŝĕ, do chľeba ťe kladze, i poľivka ťe z ňu praži. Šarv. Vŝeobecnĕ až na poludňovo-západný kút Spiša. „Rasca, to do chleba sipaju; v Popradze volaju kmin“, Vik.

Raškoúce, -ovec; u -oúcoch. Ob. 1) M. Raškovec, Kisaráska, v mich. okr. — 2) Veľ. Raškovec, Nagyráska, v mich. okr.

Ratoúce, -ovec; u -oúcich. Obec M. Ratovce, Kistrát, v kap. okr.

Ratuŝ, -a, mestský dom, rathhaus. Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 171).

Ratvaj, -a, v -u. U Nied. Ratvajovce. — Obec Ratvaj, maď. Ratvaj vo vtor. okr.

Raz, -u. Vŝeobecnĕ. „Do treceho razu“, Dan. a Od. (SMS 1896, 170). V užĕvaní niet dôslednosti. Popri *tri razi* (occa uderil tri razi po tvári, Vran.) najdeŝ: *tri raz* (jak mu occal dzevec hlavi, každy po tri raz, Straž.). — V Šĕr. je bežné: *Jednima razmi*, jak išli do ŝkoly.

Rázza, -i, hrdza. „Fľinta taka bula zardzavena, co nič ňebula varta“, Lub.

Rebrin, -a. — Obec Rebrin, aj maď. tak, v kap. okr.

Rebrinkĕ, pomn., v. vuz.

R'ec'az, g. *r'ec'az'i*, retaz. Ščav. Len v poludňovo-západnom kúte Spiša; inde *lanc*.

R'ečĕica, -i, na očĕsice ťe zarna. Šarv. „Mace r'ečĕicu?“ Plav. „Tri r'ečĕice dukatoú“, Bež.

Rečĕĕivĕ, radorečĕný. Let.

Rečovac, rozprávač. Hlavne na Spiši popri *hvaric*, *rozpravjac* a, za novŝĕch čĕias, popri *hutořic*. „Tote ťe sami dvome zo sebu rečovali“, Jabl. „Ked maŝ, rečĕuj pravdu, a ked ňe, ta ce pretĕem“, Hrab. — Ani na Spiši je nie vŝade bežné rečovac: „Mi ňerečĕjeme, ľem hvarime“, Ščav. „V Ceplicĕ se hvari, v Batizovcach se rečĕuje“, Cepl.

Red, -u. „Do redu stac“, Šarv. „Poŝol do karčĕmi, placil za redom“, Barc. „Ňechodz tak jak *redora* Marja“; tohoto prĕslovĕia užĕjavú v Hum. a v okolí, poŝlo z toho, že „mlada na veŝeli redovi taňec tancuje s každy m za redom“.

Redŕja, -i, dobyčĕĕĕi pass. Šarv.

Ref, maď. róf. „Dajeku pantľicĕku, i tri refĕ na jopku“, Žĕr.

Regetuvka, -uvki. U Hu. a Nied. Regetovka, u tohoto aj Redetuvka. Po r. som počul: Regetivka. — Ruská obec Regetuvka, Regettó, v mak. okr.

Rehotac. Koŝe rehocu. Ban.

R'eka, -i. Tohoto slova nemajú na užŝom území, vidz *jarek*, ale som ho počul v Bež.: *r'eka* Ungvarka.

Reľov, -a; poľ. Rilovjon. — Poľ. obec Reľov, Relyov, v sp.-starov. okr.

Remeň na perŝi najv'eceĕj noŝa juhaŝĕ. Podhr. Sp. — Vidz *opasek*.

Remeňĕni, -in. Ruská obec Remeniny, Remenye, v topl. okr.

Remeti, -et; u -etoch. 1) Blatné (Ňižné) Remety, Sárosremete, v sobr. okr. — 2) Vyŝné Remety, Felsőremete, v sobr. okr. — 3) Hamre pri Vyŝ. Remetách, je osobitá obec, maď. Felsőremetevagyár, v sobr. okr. — Lud volá i túto

obec len Višňe Remeti, a z bližša: Ku Hamrom.

Renčišov, -a. U Nied. aj Renčičov. Ruská obec Renčišov, Rencsisó, v vtor. okr.

Renta, -i, handra. Všeob.

Repaše, -aš; Repašan. 1) Ruská obec Nižné Repaše, Alsórépás, v levoč. okr. 2) Slen. obec Vyšné Repaše, Felsórépás, v levoč. okr.

Repčén, -i, maď. repcsén. Repčén še rodzi v dobre obrobenej roľi. Čít. IV., 108.

Reperat, záchod. Hanšar.

Repik, netopier. Vidz *špirhašec*.

Repisko, -a. Poľ. obec Repisko, m. Repiszko, v sp.-starov. okr.

Rešov, -a. Ruská obec Rešov, Resaó, v sekč. okr.

Revišče, g. *Revišč*; lok. *Reviščoch*. — Obec 1) Nižné Revišče, Sárosreviacse, v sobr. okr. 2) Vyšné Revišče, Felsóreviacse, v sobr. okr.

Rezac s pilku, piliš. Drevo rezac.

R'ezak, -a; kosák. R'ezak ostri. Plav.

Rezanki, pomn. rezance. „Rezanki do poľivki“, Šebn. — Iremský sa bezpochyby mylí, keď vraví, že sú „rezanki“ — halušky. (SMS 1904, 48.) — V prísl.: Porubem ce na rezanki! (Šmiž., tu 223).

Rezina, piliny. Let.

Režilo, -a. „Budzem mac v ruki režilo, ta še ňebudzem ňik'eho bac“, Plav.

Režeň, ražeň. Spiš. (Miš. Pieš. 62).

Ribi: *Košnica*, čista bjela; *smud* (g. -a), ma bajuzi veľke; *pistruch*. po sebe ma červene gombički; *šľiže*, cenke a dľube; *jetčak*, veľki pisk ma a veľku hlavu; *mentus*, cenki, dľubi a ma krídla, tak vipatra jak had, ľemže ma krídla. Kluk.

Ribnica, -i. Ob. 1) Niž. Rybnica, Alsóribnyice, v sobr. okr. 2) Vyš. Rybnica, Felsóribnyice, v sobr. okr. (Nied. menuje Nižnú aj „Rybnice“ !)

Ribník. „Vidzi na tem ribníku dvanac kački lecec“, Bež

Ric, -i. „Kapravovi, chtori mu pejci-

dvacee na ric b'el“, Ken. Všeob. popri *dupa*, v. ho.

Ričec. „Somarika ňevežňeme zo sebu, žebi ňezaričel“, Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 170. „Počala krava ričic“, Malov.

R'ičička, riečička. V. *r'čiča*.

Ridz abo *ridzik*; istá huba. Šarv.

Rigľe, žrdi v plote, v. *štahita*.

Richnava, -i. (V Kluk.: Richnava; Richnavjan). Obec Richnava, Richnó, v geln. okr.

Richtar, -a, nem. richter, predstavený v obci. Hlavne pred Topľou. V. *biroč*.

Richvald, -a. Ob. 1) Richvald v Sp., Richvald v sp.-starov. okr. [Poľ.: Richvoldzon] 2) Richvald v Šar., Richvald v sekč. okr.

Rijak, -a. „Rijakom še šturca, po druhi raz še ore s hokom“, Kluk. V. *pluh*. — V Mark.: „Riľakom še šturca, s hokom še ore“.

R'ika, -i. U Hn. Reka, u Nied. Rieka. Obec Reka v Ab., Réka v koš. okr.

Riňička, nem. rinne. „Vino samo po riňičkoch ceklo“, Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 164).

Ripejoň, -ova. Ruská obec Repejov, Repejő, v stropk. okr.

Ročka na vodu. Šarv.

Rodzič, -a; *rodziče*, pomn. Počet aj rodič, vlivom cirk. reči.

Rodzina, -i. Príbuzenstvo. On nam rodzina = On nám je príbuzný. „*Rodzinac* še“ = za rodinu sa pokladať. Let.

Rohacina, -i. Ked še chrobak zadžobe do dajakej rohacini, ňeda žadneho znaku žica, jak umarte leži na zemi abo viši s konara stromoveho. Čít. IV., 120.

Rohačka, -i. kopáč s dvoma zuby. „S rohačku še hnuj virucuje z maštaľni“, Šarv. Aj v Hum.

Rohadlo, -a. U nas máme ľem rohadlo, ňe pluh; pluh bulo stare rohadlo, na inakši spôsob robene. Ščav. — Por. *pluh*.

Rohal, -a, roháč (chrobák).

Rokicani, -an. U Nied. aj Rokocani. Obec Rokycany, Berki, v šir. okr.

Rokitoŭ, -ova. 1) Humeniasky Rokytov, Homonnarokitó, v hum. okr. (Za stara: Rokitoŭ z humenskej strani.) — 2) Zbudzský Rokytov, Izbugyarokitó, v hum. okr. (Za stara: Rokitoŭ z zbudzskej strani).

Rokitoŭce, -ovec; u *-oŭci* U Hn. Rokytovec. — Obec Rokytovce, Rokitóc, v hum. okr.

Rokitov, -a. Dla Nied. aj Rokycany. — Obec Rokytov v Šar., Rokitó v sekč. okr.

Rola, -i; nikdy nie *raľa*.

Rompeľ, romplík, sklenica na 2 deci, „štvarta časť“ starej hoľby. Rozšírené.

Rondoš, -a, maď. rongyos. „Čomu ťi ťe ňežeňil, rondošu, pokľa bola paleňečka po grošu?“ Odor. (Miš. Pies. 46).

Rosnuc, rásť. Len v poludňovo-západnom kúte Spiša s *-a-*: „Chlop šumne virasceni“, Lučiv.

Rostoki, -koch. (Rus. z Rostik!) — Obec r. Roztoky, Rosztoka, v mak. okr.

Rostvo, -a, r. roždество. Počuť ho u Slovákov gr.-katol. viery popri „kračun“, „hodi“.

Roškoŭce, -ovec, u *-oŭci*. — Rus. obec Roškovce v Zempl., Roskóc v hum. okr.

Roškorce, -ovec. Obec Roškovce v Sp., Roskóc v levoč. okr.

Roškovjani, -vjan; roškov'enski, príd. — Roškoviány, Roškovány, v vtor. okr.

Roštokovac, nem. rasttag. „Tam mušeli roštokovac“, Hum.

Rouža, -i, maď. rózsá, popri *ruža*. „Krasne rouže vidzeň“, Bež.

Rovaš, maď. róvás. „Chto ňezna pisac, ta reže na rovaš, na pr. dňi robotne itd.“ Šarv.

Rovne, -cho. U Hn. Rivne, u Nied. aj Rovno. Obec Rovné v Šar., m. Rovno v mak. okr.

Rovne, -oho. Obec Rovné v Zempl., m. Rovna v hum. okr.

Rovniina, -i. (Nikdy nie rovina.)

Rozbatoric se, dla Iremského (SMS 1904, 50) znamená v Let. „po prebudení zo spánku k seba povedomiu prijst; najviac uživa sa o deťoch“.

Slovenská reč.

Rozbraňic. „Prišol do jedneho pola. Tam dva vlci ukradli hus a sa trhali. Cigan vešol ku nim, on ich chcel rozbraňic“.

Rozdumovac, v. dumac.

Rozervac, v. rvac.

Rozgracia. „V tej dubine maľ taku rozgraciú s ťimi svinami“, Lučiv.

Rozhanouče, -ovec; v *-oučoch.* Obec Rozhanovce, Rozgony, v koš. okr.

Rozchodek. „Ťi ňemaš ňijaki rozchodek, ňemaš dzeci“, Minds. — Aj Šarv.

Rozkajac se, podobrit sa. „Panove se rozkajali a jej hlopa vŭdaľi“, Marg. Porov. *kajac se*.

Rozkrac, rozkrojit. V. *krac.*

Rozlučic. 1) Oddelit. „Ona ho ňeznaľa rozlučic od Lajoša“, Geč. „Chtore ňechu jedno s druhim žic, tote *se rozluča*“ Šarv. *Rozluka* = rozdiel. Malov. — 2) „Tak se rozlučel maľar s rezbarom“, Ken. „Na rozlučanku pošli se kus napic“, Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 166).

Rozmišlac + rozmištovac. „Lem sebe rozmišlat“, Hrab. „Rozmišľoval, jaku ma ešče robotu dac sedlakovi“, Bert.

Rozpinač. „Aby veľké drabiny spolu trimaly, potrebný je rozpinač“. Brez., Posp. (ČMS 1899, 8).

Rozpovistka, -i. „Ja som čitála raz taku rozpovjestku“, Štv. Toto slovo je bežné v poludňovo-západnej čiastke Spiša, inde *pripovídka*, v. ho.

Rozpoznac se s kim. „Žebi mal priležitosť rozpoznac se z ich ceru“, Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 164).

Rozpravjac. Rozšírené. „Mu rozpravjali“, Kluk. „Husar rozpravjal“, Ken. „Všicko virozpravjala“, Bard. — V Harihovciach *rozpravka* popri rozpovjestka.

Rozsipac, márnit. Sob. *Rozsipni*, marnotratný. Šarv.

Rozšvicovac se. „Jak se počalo rozšvicovac“, Giralt.

Roztičovac se. „Jak ocec vidzel, že voňi se už isce roztičuju, že jeden odchodzi a druhí ostava“, Straž.

Roztribac; oheň *še* roztriba po pecu, t. j. rozharne. Kľuk. V. *Počisek*.

Rozum, -a. „Dobre znaš, že ja svoju matku i occa za rozuma hodujem aj za chodu“, Ostr. „Prišlo jomu do rozuma“, Straž. „Tak ho prezívali, jak jim lem prišlo na rozum“, Hrab. — Do „uma“, na „um“ — tu neznajúť.

Rozvodzie, rozťahovať reči. „Modří *še* druhi očenaš jak skorej! Ale von sebe lem pomali rozvodzeť“, Bež.

Rožeň, -žňa. „Vola na rožne braň“, Gab. „Rožen, na nom slaninu pečú“, Vik. Aj *režeň*, v. ho.

Rožník, -a (+ Hrožník). U Hn. a Nied. Rohožník. Obec Hrožník, Rohoznyik, v stropk. okr.

Rubac, *sekať*. „Rubali ju od mateho paľca“, Gan. „Horemu dakedi žilu muša rubac“, Šarv. „Dze Jaňičko? bo von už merkoval, že ho mac *zarubala*, ta že z Jaňički navarela poleňki“, Žir. — V poludňovo-západnej čiastke Spiša počut popri „rubac“ aj „sekac“: „Začal pred sebu chodnik rubac zo šablu“. „Nesekaj moj dom, šak ci je ne v cece“. Obe vety z Vik.

Rucie, hodiť. „Jak už ju mali do ohňa rucie“, Kap. „Že ked nepovje tak, že ju ruci do vodi“, Hrab. — Hlavne v samosvojej reči. Porov. *trucie*.

Ručki, pomn., parohy na pluhu. Brez. (Posp. ČMS 1899, 8).

Rudľoň, -ova. Obec Rudľov, Rudľový, vo vran. okr.

Rudno, -a. U Hn. Rudňik. — Obec Rudno v Ab., Rudnok v ščereh. okr.

Ruh, roh.

Ruchnuc. „Ze strašnim vikrikom dolu hlavu do prepassi ruhnuť“. Kal. 1887, 58.

Ruj, roj.

Ruka, -i, mn. g. *ruk*. „Husar ho vzał do dvoch ruk“, Ken. „Vidzel, jak *še* vedu tote tri pari popod ruki“, Sipl. „Laeko *še* vedol z lišku popod ruku“, Šarv. — Ruki rozširic = rozprestret. Rukami zalamac = zalamovať. — V

Šarv. hovoria: „bulo pri ruki + pri ruce + po ruce“.

Rumegac, žviakať. „I vul jak dajaki pan heveruje rumegaco na scelisku“, Čit. V., 81.

Runkla, istá repa. Kal. 1887, 78. — Šarv.: „*runġla*“; v Kľuk: „*rumpġa*“.

Runtovac, hubiť. „Začal runtovac a prať šitko do tej mašini“, Lučiv. Slovo toto podáva i Mišík v pesničke z Hnilčika (Pieš. 32). — Jeho domovom je poludňovo-západný kút Spiša.

Rusadľe Pomn., g. rusadľoch (Šarv.), rusadľ (Kľuk.), rusadľoň (Hum.). — Rusadľe = Turice.

Ruskinorce, -ovec. Obec Ruskinovce, Ruszkin, v lev. okr.

Ruskoň, -ova. Slovenské obce: 1) Ruskov v Ab., Regeteruszka vo fiz. okr. — 2) Malý Ruskov, Kisruszka, v seč. okr. — 3) Veľký Ruskov, Nagyruszka, v seč. okr. Túto poslednú obec menuje Niederle: Ruskovce.

Ruskorce, -ovec; u -oňoch. Obec Ruskovce, Ruszkócz, v sobr. okr.

Rusnak, i *Ruňňak*, takto nazývajú Slováci starovercov vôbec, t. j. i Slovákov i susedných Rusov; aj oni sami, jestli sú staroverci, tak seba nazývajú voči takým ľuďom, ktorí sú im po viere cudzí. Medzi sebou nazývajú sa staroverci z pravidla „ruskými“.

Rušac, *rušic*; hýbať, hnúť. „Jak stanula princezna, darmo svojho Janka rušala“, Hrab. „Naco vi to rušace, kedz to nie vašo, znace to dobre, že to paňski, nešľebodno rušic“, Bež.

Ružbachi, g. Ružbach. Po pol.: Ruzbahe, Ruzbason (Križ. ves). Nikde nepočnť: Družbaki. Pol. obce: 1) Nižné Ružbachy, Alsórusbach, v ľub. okr. — 2) Vyšné Ružbachy, Felsőrubach, v ľub. okr.

Ruždze, raždie. „Baučel oheň ruždza plameňami“, Čit. V., 182.

Ružin, takto počínajú volať obec Oružin, na pr. Orel V. „Ružin ma viššej 400 obyvateľoch“. Porov. Oružin.

Rvac, trhač. Zub virvac = vytrhnúť. „Ruki nemala, ta *odervac* nič nemohla, lem co s gembami dostala“, Šarv. „Ja ce dam s kožami *rozervac*“, Lub.

= Čo nenajdeš pod *s*, hľadaj pod *š*.

S, túto predložku a slovesnú predponu vyslovujú pred jasnými (b, d, ď, dz, dž, g, h, v, z, ž) jako *z*, tedy: *shaňac* = *zhaňac*, *s humna* = *z humna* atp.

Sabaš, žid. šábes. — Pol. *sabasz*. Hum.

Sabol, g. *-ola*. M. *szabó*. Rozšírené po celom území.

Sačarov, *-ova*. U Nied. Sačurov. Obec Sačurov, m. Szacsúr, vo vran. okr.

Sad, *-u*, ovocná záhrada v Hanšar. Záhrada je i na kapustu.

Sadek. „Pod Sadkem zhorela stoha“, Straš. 15. Pôvodné meno Podsadku pri Lubovni.

Sakaľ, *-ala*. U Hn. Sokaľ, u Nied. Sokolany. Obec Sakaľ, m. Szakaly.

Saľaha, smilnica. Dla Ir. mského v Let.

Salanc, *-anca*. Obec Nagyszaláncz, vo fiz. okr.

Salančik, *-čika*. Obec Salančik, m. Kisszaláncz, vo fiz. okr.

Salník, *-a*. Obec Salník, m. Szálnik, v stropk. okr.

Sam, *-o*, *-a*. „Sam zostanou s mužikou“, Bež. „Že ju ocec samu ňehal“, Hnilč. „Pridze to samo od sebe“. „Dze stanula *same perše*. Do plebana na faru“, Šarv. „*Najsameperše* najstarši sin povedel“, Jabl. „*Najsamperši* staršemu hvarel ocec“, Ceplič. „Aňi *še* mi ňepitajce, ked me beru, lem me dajce, bo ja teraz *samu svoja*: pridz, šuhajku, budzem tvoja“. Z Vider. (Miš. Pies. 72). „Znal, že je nje *samosvoja*, že ona je už s čertami opentana“, Bat. Mišik uvodí uhorsko-poľskú pesničku (Pies. 99): „Hoc beš te verosla, jako v Ieše jedla, to jo čebje ňedom, boš te *sama jedna*“.

Samar, m. *szamár*. Rozšírené po celom území, vyjmúc poludňovo-západný Spiš, kde popri tej forme počut aj *somar*. Mišik z Dan. a Od. uvodí: „Somarika ňevežňeme zo sebu, žebi ňezaričel“, (SMS 1896, 170). Kov. (SMS 1898, 59) podáva aj *osel*: „Šak vam ten osel tu na cesce zdehňe“, ale ľud toho slova nemá. Ak je *samar* z maď., uváž vzácný hlaskoslovný prípad z Nižných Repáš: „Nezostaŕo mu lem jedna krava a jeden somar“.

Samotni, slobodný. „Mam dvoch sinoch samotnich (ňeženatic), dva dzivki samotne (= ňevidate)“, Kluk. „Jak ju posadzime, tak ju viterhame, hnilčan-skim samotnim pjerečka z nej dame“, Hnil. (Miš. Pies. 9).

Saňa. „Slišel v jednej doline velki harmot, tam se bila *sana* s levom“, Cepl. Nikde inde som toho slova nepočul. Rozpravač čítal české knižky.

Sankac še, sánkovať sa. Šarv. — Aj Irem. ho podáva z Let., okrem slovesa aj: *sankačka*: *sánkovačka* (SMS 1904, 51).

Sanovac, maď. *szán*. „Mocno ho sanoval“, Šarv. — Rozšír. popri: *žalovac*.

Sara, *-i*, maď. *szár*. „Sara je na čižme“, Šarv. „Kratke sari, ta *še* mi naleje“, Odor. (Miš. Pies. 44).

Sarna, *-i*; *sarnak*, *-aka*. Srna ž. a muž. rodu. Kluk., Giralt. — „Dovedze ce ta *sarnička* ku ciľu...“, Kov. (SMS 1899, 86)

Saš, *-u*; maď. *sás*. „Saš rošňe po ľukoch močaristich“, Šarv. „Na nižňe rošňe lem *sasek*, to statok ňerad je“, Dobr. — V Čit. V., 189: *šaš* kandrati. V Miš. Piesňach: „Žala Haňička travu *šašovu* (šarina)“, z Mark. „A mlinar volal do *šašu* (šariny): Budzeme *še* ľubic do času. Ešči *šašoviča* nezešla, už *še* naša ľubosc rozešla“, zo Smiž. (Str. 54, 71.)

Sbjerac še, vyberať sa. „Sam *še* posbjiraj zoz ženu svoju a odešol“, Ken. „Lem *še* sberaj“, Sipl. „Sbjeram ja *še*, sbjeram už na treci tidzeň, posbjerac *še* ňemožem“, Markuš. (Miš. Pies. 55).

Scac, stát. „Gazdo, hura scata“, Bert.
Secc, v. *chccc*. Miestami sa obidve po-
doby zameňujú, na pr. aj v Hnilčíku.

Sceh. V Obišovciach vyšívajú aj na
scehi. Halaša, ČMS 1903, 71.

Scerušisko, -a. „Zvolal prez... cerňi-
sko“, Čit. V., 504. Por. *sireň*. Vidz aj
šturcac.

Scerpíc, strpeť. Šaiv. a inde.

Scerpnuc, strpnuť. Ruka scerpne. Šarv.

Sciranka, -i, mrvenica. Hum. V. aj:
stiranka.

Scireň, -rňi, strnisko, Kľuk. — Irem-
ský podáva z Let.: *šcirňa* („šcirňa“,
SMS 1904, 50). Por. *scerušisko*.

Sciviri ňedac, akiste prvotne: *cci* a
virí (= cti a viery) nedat dakomu. „Na
toto dzivče ňigda ňedala *sciviri*, Iem
ho vše lala a prekřinala“, Šarv. (Tu,
266). Kaščak v Šarv. mi to takto vy-
svetlil: „Ňedac *sciviri* = klasc dakemu,
keho ňerad mam“.

Sco, z pravidla *co*, v. toto a *da*-.

Sčaznuc se, zmiznúť. „Žebi som se tu
hñed sčaznul, ked ňepravda“, Straš. 20.

Sđlac *co*. „Žebi už na ňoho sđal svojo
gazdoustvo“, Ostr. „Kral mu preči kćiko
svojo gazdoustvo sđat“, Bež.

Sđlac se. 1) Zist sa: „I oñi pevno
ñevečerali, ta bi se i jim sđalo daco
prekušic“, Gab. 2) Pridat sa: „Se mi
sđalo na scenu popatrec“, Dan. a Od.
(SMS 1896, 167).

Sđavac se. 1) Podávat sa: „Lubovñu
„dzivku Levoči“ volali, bo na verchu
leži jak Levoču, a potim povonka zo
šickim na Levoču se sđava“, Straš. 4.
2) Uživat sa: „I jedno i drube slovo
se sđava“, Šarv.

Sđejmuc, sñat. „Kedz me sđejmu zo
šibeñi...“ Sobr. — V. *sejmac*.

Se, predložka hlavne vo spojení: *Se*
mnu, so mnou. Tak v Lučiv. (tu, 430),
v Hrab. (tu, 212), v Smiž. (tu, 225). Aj
mimo Spiš: Frájirka, *co se mnu spala*,
Ban. — Z pravidla: *ze*, v. ho.

Segin, *segiňatko*; chudák, chudáčik.
Rozšírené v strede tak jako po hranici:

„On segin stari mišleť“, Harih. „Palka
segina zochabela“, Gab. „Žid segin o
jadnej nohoj musil tancovac“, Pap. „Se-
giňatko umarla ona“, Šir. — Z maď.
szegény.

Sejkasti, príď., maď. *szőke*. „Jaki tvoj
frájir, ... počaromni Iebo sejkasti?“
(Slov. Nov., Hazleton 1903, 394). „Chlap-
čika so sejkastima vlasami“, Čit. IV.,
192. V Čit. V., 178 najdeš v t-mto
smysle: *pobilasti*; „Voda Cisi... na
rovñinoh pobilasta, namuřista...“

Sejkoň, -ova. Obec Sejkov, Székó, v
ungv. okr.

Sejmac. „Hitro veřli dnuka a sejmařl
jej perscenek doľu“, Harh. — Vidz
sđejmu.

Sekčov, potok v Šarišskej. Maď. sa
volá Szekcső. Zistil už Pospech v ČMS
1898, 66.

Selza, -i. „Selzi sebe ucira“, Hnil.
(Miš. Pies. 11). „Selzi jej kapkali“, Nová
ves (Miš. Pies. 58). Vidz *solza*.

Sena, -ni, je vo Vikart. to, čo inde
priklet = pitvor. Podotýka sa, že sa
ñ vo Vikart. tvrdo vyslovuje. Tedy
vlastne: *seña*.

Seredñi, -oho. Ruská obec Sereďné,
Szerednye, v ungv. okr.

Serenčca. „Lem ňaj ci nadeľej serenčca
tak pruži“, Ostr. — Šťastie, maď. *szere-
rencse*.

Sersan, maď. *szerszám*. Slova „nástroj“
neznajú.

Shaňac. „Doraz skoči a shaňa gazdu“,
Gab.

Shaňacka, metla na smetanie pliev
pri viati. Posp. z Brez. (ČMS 1899, 8).
Aj inde.

Shovac. „Žebi moja mila pametala, že
mileho krasne shovac dala“, Šarišské.
Šbor. Mat. Slov. I., 28. — V. *chovac* 3).

Shvaric se, shovorit sa. „Se shvareřl
tote dzeci“, Sob.

Schvjdi, v. *schujdi*.

Schopie se, vztrhnúť sa. „S totu čižmu
rucil na oblak... Baba se schopila“,
Straž.

Schujdi, pomn., schody. Šarv. Na Spiši a v jeho blízkosti aj *schojdi*: „Hore schojdami žebi višoť“, Malov.

Schvacic, schytil. „*Schvacila se*, b'ěži do Iesu“, Plav. „Vona ho vec *svacela* za hlavu a zadušela“, Šac. Svacic = shvacic = schvacic.

Siklava. „Wobec znacznego spadku dolin powstają nie raz wodospady i wielkie rzuty wody zwane *siklawami* lub skokami“, Eljasz-Radzikowski v rozpr. „Pogląd na Tatry“. (Eljaszow „Przewodnik“ 286.) Nepočul som toho slova od podtatranských Slovákov, ale ho tu zachytávam ku pozdejšímu upotrebeniu.

Silvaš, -u. Obec Silvaš, Szilvásújfalu, v seč. okr.

Sipaňec, sypárňa. Všeob. V Sobr. gen.: Zložme ho do sipancu.

Siplak, -a. Obec Siplak, Széplak, v koš. okr..

Sireňe, -a, syrenie. „Začal svrchu sirene sberac“, Lučiv.

Sireňec, žiarená kukurica, „pattogtatt kukurica“. Šarv.

Sivar. „Z veľkej radosci i sivar sebe zakuriť“, Seč. — Hlavne v z.-ungskom podrečí. Z maď. szivar. — V. *cigara*, *cigarov*.

Skala, -i. Vidz *kameň*.

Skarac, potrestať „Bodaj ce Buh skaral“, Lub. „Čekaj, šak tebe *skaraňe* pobije“, Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 167). V. *karac*.

Skarčadla, pomn., „to je ten vozík, co sprovadza rohaľto“, Ščav. Pospech v ČMS (1899, 8) hovorí, že je „skarčadlo“ na „oške“ medzi „vankošikom“.

Skarha, ponosa. Šebn. — Poľ. skarga.

Skaržic, obžalovať. Šarv., Let.

Skaržic se, ponosovať sa. Šarv., Žir.

Sklagac se. „Neozval se aňi slovičko, tem na bok se sklagal a spadnul trupem“, Straš. 9. „Zašvici do oblaka a dobre že se ňesklagal od strachu“, tiež tam 33. „Od dvoch kuľ na peršoch a hlavie utrafeni, sklagal se na poli mertvi na zem“, Čit. V., 152.

Skleňeni, sklený. „Grof dal skleňeni lavor viduc“, Straž. „Kolo švetla dvannac truni buľ *skleňeni*“, Ban.

Sklepar, -ara. Seč. — *Sklepník*, -a. Šarv. — Majiteľ predavačského sklepu.

Skleňeni, v. *skleňeni*.

Skoba, -i, haspra. Hum.

Skokan, behún. „Jeden behun — skokan ňej mu ňeše ten rozkaz“, Straš. 18.

Skopila se žena = prespala sa. Por. *kopilec*.

Skoro, prísl. „Ňeskoro v noci“, Šarv. „Prišla už barz ňeskoro domu“, Harih. — Záporne častejšie sa hovorí: *puzno*, *pozno*. Komparatívy: *Skorši* (Marg., Hrab.), *skori* (Gab.), *skorej* (Hnil.).

Skrabski, -oho. U Nied. Strabské. — Obec Skrabské, Mogyoróska, vo vran. okr.

Skraňknuc, v. *graűec*.

Skridlo, čiastka pluhu, v. *pluh*.

Skrojek, v. *bochňik*.

Skubac. Kurčata, huši se skubaju, a šicko se skube, co ma pire na sebe. Šarv.

Skubeľ, -bľa. „Še otvorela... kapura na čežkich skubľoch“, Straš. 32. — Por. poľ. skobeľ, skubeľ.

Skupo. „Od dzedzini bul les daľeko, ta o drevo bulo barz skupo“, Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 168).

Skuptoš, -a, skupáň. Čit. V., 499.

Skura, -i, kôra. Všeob. Chlieb má „skurku“, v. *bochňik*. — V Lučiv. „Zrucila skvoru zo seba“.

Slacrina, -i. U Hn. i Nied. *Slatvin* (jedn. č.). Obec Slacrina, Sztatvin, v sp.-podhr. okr.

Slaukoűce, -ovec; u -oűci. Obec Slavkovce, Szalók, v mich. okr.

Slavkov, -a. — 1) Poľská obec Malý Slavkov, Kisszalók, v kežm. okr. (Doma vyslovujú: Maľi Slavkov, Slavkovjon, slavkovsk'e dzeci. Predtým volali svoju obec: *Slavkovce*.) — 2) Nem. obec Veľký Slavkov, Nagyszalók, v sp.-sob. okr. (Doma: Veľki Slavkov, Slavkovjan, slavkovskje dzeci.) — 3) Nižný Slavkov, Alsó-

szalók, vo vtor. okr. (Slen. obec Nižni Slavkov, slavkovske dzeci.) — 4) Slen. obec Vyšný Slavkov, Felsőszalók, v ap. podhr. okr. (Doma: Višni Slavkov, Slavkovčan, slavkovsk'e dzeci.)

Slenčec, nevoľne meškať, čakať. Let. (Irem. SMS 1904, 50). — Poľ. ślęcząc.

Slišec. „Ked ten žalosni plač slišela“, Hnil. „Princezna šicko slišeta“, Olc. — Obyčajne popri čue (v. ho), ale niekde, na pr. v Ceplici, výlučne „slišec“. Vidz *sluchac*.

Sliza, -i, slza. „Slizi mu kapkali od veľkoho žalu“, Seč. „Panoy še slizi skrucili“, Seč. „Slizi koľo nich žem zaľali“, Bež. — V. *solza*.

Slonko, -a i *slunko*, -a. Podobný zjav v uh. poľštine: „Zahodži *stonecko* za las kalinove, žimna rosa pada na moj vjonek nove; *stunecko*, *stunecko*, nežahodže jesce...“ Zo Ždzaru Miš. (Pies. 117).

Slov'enki, g. -v'enek; v -v'enkoch. V Kluk.: Slovjenci, Slovjenek (g.), Slovjenkoch (l.). Ruské obce: 1) Nižné Slovenky, Alsószlovinka, v geľn. okr. (Túto obec menuje Hn. a Nied. N. Slovinki, Nied. okrem toho: N. Slovinka. Takto ju menuje aj Mišík, Slov. Pohľ. 1903, 419). — 2) Vyšné Slovenky, Felsőszlovinka, v geľn. okr.

Slovenski, príď. ku *Slorjak*. Reč svoju východní Slováci menujú *slovenskou* po celom užšom území. Pôvodne vyslovovali: „slov'enski“, čo sa dosiaľ dá zistiť. Iba tí Poliaci menujú slovenskú reč slovenskou, ktorí sa plietli pomedzi Slovákov; ináče ju menujú „slovjaňskou“. Slovenskú ves menujú Poliaci: Slovjaňsko v'es. To som zistil na mieste samom. Protivné úkazy v pesničkách, ktoré zo Slovenskej vsi podal Mišík v „Pies.“, iba o tom vydávajú svedectvo, že sa poľskí obyvatelia menovanej obce silne slovenčia a následkom toho užívajú i slovenské i svojské výrazy. V tomto prípade vidz pesničku na str. 104. Piesni Mišíkových: „*Sloveňska* Džedžina okronęta jak taľor, *slorjaňske* džjev-

conta vemaľovať maľor“. Porov. *Slov'enki*. Uhorskí Rusi, slovenčinou nedotknutí, menujú slovenskú reč „*tot-skou*“. Prídavné od Sloviak, *sloviacki* počul som tiež. — V. *Slorjak*.

Slorjak, -a. Bežné po celom území užšom. Zistil som ho ku tomuto cieľu: „Šarišan je Slovjak a hutori po slovenski“, Šarv. „Panove mišlefi, že s sprostim Slovjakom maju do roboti“, Malov. „Slovjak, jazik slovenski“, Podhr. Šp. „Slovjak, ale slovenska reč“, Mark. „Ja Slovjak hutori po slovenski, po slovjacki hutorja Cipceri“, Sobr. (Cipcer = Spišiak). — Len v Ceplici som počul „Slovak“. („Vo Veľkej šicko su Nemci, lem mlackove su Slovaci.“) Aj v podreči lučivnianskom: Slovjak (Lučivná, Gerlachov). — Uhorskí Rusi nazývajú Slovákov: *Totin*, mn. nom. *Toti*. Jakub Holovacký zistil už dávnejšie, že „Lemkov Huculi nazývajú *Tovtami*“ (Narodnyja piesni Galickoj i Ugorskoj Rusi. Čast I. Moskva 1875, str. 741).

Slovo, -a. „Slovo ňetrimaľa“, Seč. „Zrobili slovo, kedi budze sobaš“, Hrab. „Za to mi pre tebe umarļa jak mi tvojo meno a slovo počitaľa“, Seč. Zdrobn.: *sloško* (Treb.).

Sluchac. „Sluhaj, co ja ci budzem hutoric“, Šarv. „To stari, ňechce sluchac“, Sobr. „Vun v zadu sluchaš“, Luč. — Por. *slišec*.

Slup, -a. „Zakopaři mu slupa a ho vedři gu ňomu. Jak prišli gu mescu, dze buň slup...“, Luč. „Dal na svojim dvore... slup zakopac“, Straž. „Tam stal koň sívi a buľ uvadzeni pri jednemu slupe“, Gan.

Slupik, v. *pluh*.

Služba, omša u gr.-katol. „Žebū za ňoň na službu daň“, Korom.

Služnica, služka. „Ňešem od paňej kurent frišni, ja *služnička*“, Straž.

Smačni, príď., chutný.

Smad, *smadni*; *smed*, *smedni*. Šarv. „Buľi barz hladne a smadne“, Sob. „Smadni buľ“, Kluk. „Smedni je“, Hum.

Smak, -u, nem. g'schmack. „Smačne jedžene smakuje mi“, Šarv. — Vidz *smačni*.

Smarž, -a, istá huba. Šarv. — Poľ. smarż, huba lat. morchella.

Smiček. „Do smičkoch še kladze nedoschnute šeno, a do kopoch kladze še suche šeno“, Kľuk. — Tedy: petrevec.

Smoctac. Osmohtac je vraj ovoňat, oňuchať. Let. Na ďalšie potvrdenie toho slova uvodím z Čit. V., 271: „Jazik (kolibrov) je dlubi a ma dva pražne rurki, a vonkoncom je napulneni zo *smohtacima* žilečkami“.

Smolník, -a; Smolňičan, smolňicki. Obec Smolník, Szomolnok, v geľn. okr.

Smrek je červeni a *škvirk* bjili“, Kľuk.

Smrod, -u. „Taki smrod pri nej, co ňemože potrimac“, Štv. — V. *smrud*.

Smrud. „Široko-daľeko rozňešoval svuj veľki smrud“, Čit. 1V., 115. — I *smrod*.

Smuh. „Dose tinti vo veľkich, tlustich smuhoch ušlo še i Zemplínskej“, Orel V. (Totiž z vyliateho na mappu kalamára.) — Poľ. smug.

Snakov, -ova. Ruská obec Snakov, Sznakó, v sekč. okr.

Snovadlica. „V obci Radome (v Šar.) panuje ten zvyk, že v *rusadelni vtorek* (svätodušný utorok) sídu sa ženy (tkáčky) do chyže, do ktorej chodily *snovac* (snuvať), na 3–4 miesta v dedine. Poskladajú sa po 5–10 kr. na pálené a z nasňasných vajec navariac praženice, pri speve hostia sa a popijajú na *snovadlicu*, ktorú na jarku umývajú, do vody hádžu, okolo nej tancujú atď.“ (Posp. ČMS 1900, 29.)

So počuť často miesto *co*, a to v podrečí z-ungskom. „So on s kravami robi“, Pap. „Ňemaťu so jis' iz svojima dzecmi“, Taš. „So“ sa dosiaľ drží pevne v Dluhom C., v Beľej C., v Modre. Tiež v Udavskom, v Rovnom, v Hrušove, v Adidovciach atď. Porov. tu, 6. § a menovite pripomenutie na str. 13–14.

Sobaš. To slovo som počul len v poľudňajšo-západnom kúte Spiša, meno-

vite: v Hnilč., v Hrab. Dia Miš. aj v Slov. vai (Pies. 106), ale dokladá, že za Magurou už: *slub*.

Sobinov, -a. U Nied. aj Sabinov. Straš. má na str. 24.: „Kat sebinovski“. — Mesto Sobinov, Kisszeben.

Soboš, -a. Ruská obec Soboš, Szobos, v topl. okr.

Sobota, -i. (Poľ.: Sobocjan.) Mesto Spišská Sobota, Szepesszombat.

Sobrance, -aňec; u -ancoch; *sobranski*. Obec Sobrance, Szobrãnc, okr. miesto.

Sobotka, -i. „Po Jaňe do Hani kladze mlada čeladz oheň na poľu a to preskakuju. „Ten oheň še voľa: Sobotka; sobotku paliť“. Giralt. Pridaj: V Brezovici svätójanské ohne volajú *sobotkami*. Sobotky trvajú za 3 týždne. Posp. ČMS 1900, 29.

Sokol, -ola. U Hn. Sokolani. Obec Sokol, Szokoly, v ntor. okr.

Solgabirov, maď. solgabiró. „Pošol koľo ňeho solgabirov“, Malov. Ujima sa po celom území, ale má dosiaľ prevahu: *orsacki*.

Solotvina, -i. Ruské obce: 1) Malá Solotvina, Kisszlatina, v ungv. okr. — 2) Veľká Solotvina, Nagyszlatina, v ungv. okr. (M. Solotvina nazýva sa v „Schem. cl. gr. dioec. Munk. 1896“ maď. pravopisom: *Szoltóvinka*.)

Solza, -i. „Jak princezna to čula, ta jej solzi z očoch vileceľi“, Hrab. „Ona sebe zalevala zo solzami očička“, Hnilč. (Miš. Pies. 58). — Por. *sliza*.

Somorni, príď., maď. szomorú. Šarv.

Sonkac (m. som-k-ac), hovoríť *som* m. *šmi*, *žmi*. Kde povedia „ja som bul“, nie „ja šmi bul“, — tam „sonkaju“. V Žirovciah mi vraveli: „Tak, jak u nas, hutori še išče v Čekanoúci, v Rankoúci, v Bačkoviku; ďalej už sonkaju!“

Sopkóuce, -ovec; u -ouci. Obec Sopkovce, Szopkóuc, v hum. okr.

Sopucha, špatný názov na ženskú. Let.

Soročin, -ina; *soročinski*. U Nied. Stročin. Ruská obec Soročin, m. Szorocsin, v mak. okr.

Sorta, -i. Tovar dobrej sorti. Šarv. „Druh“ v tomto smysle nikde neznajú.

Soišsoň, -ova, súdny sudca. Ud. — Por. maď. *szószóló*.

Spačie še. „Jak še mi ňespači“, Šarv. „Ta še mu tam spačela“, Marg. — Por. *pačie še*.

Spitovini, pytačky. „O osmej prišol druhi na spitovini“, Plav.

Splichie še s kim. „Že mu matka pričína, a jej frajir, chtori še z ňu splich cil, jemu moc odebral“, Raal.

Spodek nohi, „podošva“. „Obracila nohu tak, žebi *spodok* lulo vidno: I pek-nejši jej bul *spodok* nohi jak princezi tvar“, Ban.

Spodzivac še. „Še ňespodzivala, že dachto v tej chiži jest“, Šarv.

Sponahlic še. „Princ, co tam služel, še sponahlic“, Lub. — T. j. poponáhľal sa.

Sporadzie co, pripravil. „Z tich troch jeden sporadziť tote tri charingi“, Plav. „Kňaz ju sporadzel jako každého krescena-katolika“, Šarv.

Spori, skorý. „Spora robota“, „Sporši še zrobi“, Šarv.

Spoznac, poznať. „Ona ho spoznala“, Raal. „Žena ho spoznala“, Sobr. „Jak došli na jarmarok, von diuku spoznať“, Košk.

Spravac. „Dal sebe spravac do tej baltii... porisko“, Straž. — Bežnejšie *zrobic*.

Spravie še. „Spravil še (nu) skleňeni verh“, Hnilč. „Spravili še na dvanac kučki“, Bež.

Spravjac še. „Ona še mu spravja, že to ňeurobi aňi za svet“, Raal.

Spravodľivi, príď. „To je spravodľiva pravda“, Malov. „Spravodľiva praŕda“, Treb. „Spravodľivosc naverch vinsc muši“, Jabl. Ňespravodľivosc i spravodľivosc“, Marg. „Budz *spravedľivo* žic“, Štv.

Spravovac še. „Jančo za Červenim morjom fajňe še spravovať“, Seč. „Lem sa dobre spravuj“, Lučiv.

Spust, -u. „Na tri spusti še zamkna“, Rep.

Sputac. „Su tu stare puta... ja ce do ňich sputam a ti idz sputani“, Plav.

Srac, sraf. Sram = serem, Treb.

Srukovac še, zaslúbiť sa. „Zrukovani brat jich šickich vedol do burku“, Šarv.

Stac, stojim. 1) „U jeho otca vešeľe stoji“, Lub. „Jak Palko znal, že dobre vojna stoji“. — 2) „O ten koscil ňena chto stac“, Šarv. — 2) „Ja za ňich ňestojim“, Vran.

Stac (stanuc) staňem. 1) „Kraľouski kočiš *stanul* za princezu“, Straž. „Jak na nas šor prišol, tak ja pošol *stac* za našu princezu“, Straž. — 2) „*Staň* za foštra“, Bež. „Janko *stanov* za foštra“, Bež. — „Muh za hodzjakeho pana *stanuc*“, Gab. — 3) „Staňi čitat u kňihoch“, Kor. „Dzeci staňi volat každo“, Kor. — *Stac še.* „Co še zo mnu staňe“, Sobr. „Tak še s nami staňo“, Minds. „Ňezrub to, bo bi ce zalala a to bi še ci mohlo stac“, Šir. „Prekľace še na ňim stanulo“, Hum. — „Ja še *staň* po kolena kameň“, Sobr. Zo Sobraniec najde čitateľ aj takéto frásy: „Kameňom stanuo“, „kameň stanuo“. Možné je, že je sloveso i tu zvratné, ale sa odralo. T. j. že „kameňom stanuo“ znelo prvotne: „kameňom sa stanuo“. Potvrďuje má v tom domnení táto veta, tiež zo Sobraniec: „Čievek, co to čuň a vipovi, po kolena kameň staňe“.

Stadlo, „místo, kde dobytek v Tatrách nocuje“, Gerl. (Radzik. Č. Lid X., 307).

Stanča, -i. Obec Stanča, Izstáncs, v seč. okr.

Stankoŕci, -ovec; u -oŕci. Obec Stankovce v Zempl., Sztankóc v seč. okr.

Starac še. „A staral som še, jak do teho ňeba vindzem“, Šarv. „Von še potemka staral za svojima dzecami“, Barc. „Maň veľo dzeci. Vun barz še u ňich starať“, Sobr. a „Barz še *zastareš* o svojo dzeci“, Sobr.

Starčie, stačie. „Žebi tak ucekal, pokľa kuň budze starčie“, Raal.

Stari, -oho. Obec Staré, Sztára, v mich. okr.

Starina, -i; stariňski. Rus. obec Starina, m. Sztarina, vo vtor. okr.

Starosta je, co pre braldiana mladu vipita za ženu od rodičoch. Šír.

Starši. „Ti budžeš pri mňa za staršeho ministra“, Šír.

Staščin, -a. Rus. obec Staščin, Sztakcain, v smín. okr.

Staškoŭce, -ovec; u -oŭ i. Rus. obce: 1) Šarišské Staškovce, Sárossztaskóc, v stropk. okr. (Chybí na Nied. mappe.) 2) Zemplínske Staškovce, Zemplénsztaskóc, v stropk. okr.

Statče. „Dze ho zavolaŭi, hoc kemu, či šviňu, či hocjake stače zabic“, Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 168).

Statečni, prid. „Jeho kamaraci ňe statečne ludze“, Šarv. „Tebe Panbuh ňedopomoch kralovac, bo ti ňebuŭ statečni človek“, Sobr. — Aj o ženských: „Je ňestatečna i pošla s druhim“, Sobr.

Statek, -tku; rožný dobytok. Šarv. „Přišol ku jednemu voľarovi, co statki pas“, Lub. „Statek“ = dobytek (Gerl. dla dra Radzikowského, Č. Lid X., 307).

Stav, -u; zo spis. reči. „Preobflekla še za hlopa, bo še jej spačel — vojenški stav“, Šarv. „Še mi tiž pači ten zbujňicki stav“, Gab.

Stavac popri starčiv. „Ucekal, keľo ľem mu pari stavalo“, Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 171).

Stavic še. „Stavil še v karčeme“, Šarv. „Ňemohoľ še na termin stavic“, Olen. „Tak še jej naraz šitko staviľo“, Mark.

Starjanka, stávka. „Ďabol prehraľ stavjanku“, Harih.

Stebac pancerki = stýkaľ, k sebe poťahovať ruženec.

Stebňik, -a. Ruská obec Stebnik, maď. Sztebnik, v mak. okr.

Sterčec, sterčic. „Tu sterči haček“, Čit. V., 32. „Kolibri hodzen svuj jazik na kremobičajnu dluzku vysterčic“, Čit. V., 271.

Stekoŭce, -ovec; u -oŭci. — Ruská

obec, pripojená ku Čabalovciam, Csa-balóc és Sterkóc, v hum. okr.

Sterpec, strpeť. „Ňemohla sterpec“, Štv.

Stik. Ku pluhu prislúcha stik na oškrabovanie zeme, podľava Posp. z Brez. (ÚMS 1899, 8), pričom podotýkam, že mám zaznačenú uhorsko-ruskú formu *istük*, porov. maď. *osztöke*.

Stiranka, -i. „Ej, pošol bi ja do vas, ale kuri kriča, ... Navar kurom stíranksi, ňech si šednu na panti“, Zemplín (Zpiew. I., 190). — V. *sciranka*.

Stirčec, trčať. „Lem hlava mu stírčela z mlaki“, Šarv. „Stírči švička zoz švičňika“, Hum. — Por. *sterčec*.

Stocati, stý. „Šňina ňe je aňi stocata častka tak varoš jak Humenno“, Dluh. /C.

Stodola, -i. V. pod *stoh*. V Hanšar. popri stodola aj „pleveň“, plevňa.

Stoh, -a. „Do stoha še kladze cala košena uroda s poľa“, Šarv. „Slama še kladze do stohoch, ked ňet pľacu v stodoľe“, Kluk.

Stojomje, stále. „Ňezada sebe tam žaden stojomje bivac“, Čit. V., 231.

Stol, -a, stól. V. *stolek*.

Stolar, -a. Všeob., s mäkkým *l*.

Stolek, stolec sedací. Všeob. Vo Ščav. som počul: „Stolek je fajňejši a toľfička ordinarňejša“.

Stop, stopaj. „Kasparekovi aňi šľidu aňi stopu“, Straš. 25. „Tam buľa stopaj z jeleňa“, Lem. Por. *šľid*.

Stovka, -i. „Ona mu daľa dva stovki do maľovaňa“, Ken. „Stoľka“, Ud.

Stracene, -eho. Poľ.: Stracone, -ego (M. Slavkov). Už počul aj Stracena. U Nied. okrem tohoto aj: Stracena, tohoto nikde niet. Obec Stracené, Sztracena, v novov. okr.

Strajňani, -ňan. Ob. Strajňany, Sztrajňany, v sobr. okr.

Straski, -oho. Obec Strašské, Őrmezó, v mich. okr.

Strašek, -ška, strašidlo. „Ja še straška ňebojim“, Vran.

Straže, g. *Straž*, vo *-žoch*; *Stražjan*, *stražski*, príd. [U Nied. aj *Straža*, u Hn. a Miš. (Sl. Pohl. 1903, 419) len *Straža*.]

— *Straže* v Sp., *Sztrázsa* v sp.-sob. okr.

Stražki, *-žek*. Pol.: *Strozki*, *Strozek*, *Strozon*, *strozake dzeći* (M. Slavkov). U Nied. aj *Stražka*. U Hn. a Miška (Pohl. 1903, 419) len *Stražka*. — Nem. obec *Stražky* v Sp., *Nagyör* v kežm. okr.

Streblo, *-a*. „Velo bohatstva, zlata, strebla“, Ken. „Nabrala zlata i strjebła“, Marg. — Šarv.: *striblo*. Aj inde: „Tam bilo šeljake zlato a striblo“, Lub. V. nasl.

(*Strebro*) „*Streberne* peñeži“, Kluk. „Do *stribernej*“, Ban. „Mali na sebe *stribernu šerac*“, Straž. V. predchodzie.

Stredek, *-dku*; *prostriedok*.

Stredñi, príd., *stredný*. Šarv., Sob., Marg., Smiž. — Niekde: *stredušni*: „*Stredušni brat*“, Lub“.

Strecha, *-i*. „*Streha* je zo slamu obšita; pod šinglem: *dach*“, Šarv. — „*Posla* pod *strechu*“, Žir. „*Strechu* obšivame snopkami“, Hanšar.

Strechavi, príd. „*Štrechava* hlava“ = *strapatá*. *Šrechavec*, *-vca* = *strapatec*. Hum.

Strela, *-i*. „*Sto* strel do tvojej duši“, Sob. „*Štrela* do tvojej maceri“, Giralt.

Strelie, *strelac*. „*Či zaštreliš daco*“, Seč. „*Vojaci* budu *štreľac* do šajbi“, Malov.

Stremeň, *-eňa*. „*Zubadla* a *štremena štriberne*“, Straž. — (Mn. nom. pol. *strzemiona*.)

Strese *še*, *striast sa*. „*Štrešli* *še šicke* *dvanac* na *kački*“, Bež. — „*Pochiecit* *stroma*, *strjasnuť ho*“, Lučiv.

Stretava, *-i*. Obce: 1) *Stretavka*, *Kiszzeretva*, v kap. okr. — 2) *Stretava*, *Nagyzeretva*, v kap. okr.

Streti, pomn. „*Íšla* jim v *streti*“, Hnil. „*Višoľ* mu *kraľ* v *streti*“, Ken. — „*Ta* mu *prišli* v *ustreti*“, Rasl.

Striblo, v. *streblo*.

(*Stribro*), v. (*strebro*).

Striga, *-i*. „*Mac* jej *bula* *striga*“, Hrab. — Bežnejšie: *bosorka*, *ježibaba*.

Strilka, *-i*. „*Pokadzi* mu *padla* *štrilka*, *tam* *zrobili* *znak*“, Ban.

Stripa, *-i*. Rus. obec. *Stripa*, *Sztrippa*, v ungv. okr.

Strokanc, pomn. „*Zo* *štokancami* *še* *povikrucuje* *noha* *nad* *bočkorami*, *že* *bi* *to* *vipatralo* *jak* *sara*“, Šarv. Pol. *štruka*, *stzoka* = *pás*. — V prenesenom smysle: „*Ešče* *som* *ñeprepil* *hibaj* *dva* *barance*, *už* *ja* *muším* *nošie* *železne* *strokance*“, Hnil. (Miš. Pies. 27). Mišikovo vysvetlenie, že sú *strokance* „*putá*, *okovy*“, je bez podstaty. V uvedenej pesničke je obrazne povedané, že *miesto* *strokancov* *remenných* *bude* *nosiť* *patričný* *strokance* *železné*, v prenesenom smysle: *okovy*.

Strom, *-a*. „*Tu* *bul* *zajac*, *co* *ñevidzel*, *bo* *od* *stroma* *do* *stroma* *bil* *s* *hlavu*“, Rasl. „*Strom* *ma* *konare* *i* *haluže* *a* *na* *verhu* *korunu*“, Šarv.

Stropkovi, g. *Stropkoň* (+ *Stropkoch*), lok. ñ *Stropkovich*; *stropkouski*. U Nied. a Hn.: *Stropkov*. Mnou uvedená forma je ešte natoľko živá, že obieha aj v Orle V. — Obec *Stropkovy*, *Sztrópkó*, okr. miesto.

Stros. „*Tak* *ho* *všikovala* *medzi* *tak*’*e* *vrehi*, *strosi*, *čo* *už* *potim* *neznať*, *dze* *je*“, Lučiv.

Strovie *čas*, *stráviť*. „*Mili*, *mili*, *čože* *je* *to*, *strovili* *zme* *jedno* *leto*“, Janovce. (Miš. Pies. 62.) Dľa *Kaščaka* v Šarv: „*Rok* *strovil* *na* *vojňe*, *abo* *straviť*“.

Struh. „*Struhom* *vičisci* *koval* *žabku*, *co* *je* *v* *koňskim* *rohu*“, Kluk.

Studňa, *-i*, *kopaná* *studňa*. Okolo *studñi* *je* *zrub*. *Studňa* *može* *bic*: *na* *žurava* (= *na* *váhu*!), *na* *pompu*, *dze* *še* *voda* *pompuje*, *na* *korbu* (*ñancuch* *še* *na* *vatek* *okruca* *a* *vedro* *na* *ñancuchu* *viši*). Kluk.

Studzeňina, *-i*. „*Z* *dna* *morskeho* *vi* *biraju* *še* *aj* *korali*, *...* *su* *to* *male* *džviratka* *zvonka* *tak* *vipatraju* *jak* *studzeňina*“, Čit. IV., 178. — V. *kočeňina*.

Studziňka, -i, studnička v poli. Šarv., Kluk.

Stukac, stenaf. „Oči široko rozcahnul a strašne začal vzdihac a stukac“, Kal. 1887, 59. „Ked... vidzime, že užkulene džvire še treše a stuka“, Čit. V., 468. — V prenes. smysle: „Čežko stuka žurav na studňi“, Čit. V., 86.

Stulani, -lan, l.-anoch. U Nied. aj Štulany. — Obec Stulany, Varjufalu, v topl. okr.

Stvora, -i, stvorenie. „Jak pri každej stvore, tak aj pri statku“, Kal. 1887, 72—73.

Suci. „Bula tjež suca na vidaj“, Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 174). „Do ňeba ňebuša suca“, Harih. Len po Spiši. Inde: *valušni*.

Sudzina, -i, nádoba. „Me vežneš a položiš do takej sudzini, dze bi mala vodu, žebi ja žila“, Štraž. (Ryba to vraví.)

Sucha, -ej. U Nied. aj Suche. Ruská obec Suchá, Szuha, v mak. okr.

Suchi, -oho. Obec Suché, Szuba, v mich. okr.

Sujdy, pomn, ale aj *sujda*, -i; schody. „Ucekaš dołu sujdami“, Harih. „Buŕi dvanac sujdi do pivňici a na každej sujdzje jeden zbujňik ležel“, Gan. Zo *schujdi* (v. ich), *shujdi* a z nich *sujdi*.

Suk. „Torbu na jedľu na suka zavěšil“, Gab.

Sukevi, -kvi. „Dva vali postavu na sukeň belavu“, vraj „rusn.-slov.“ pesnička v Zpiev. II., 36. „Žadal na jednu sukeň“, Žir. — Por. *kabat*.

Sukoň, -ova. Ruská ob. Sukov, Szukó, v hum. okr.

Sul, do *Soŕi*, u *Soŕi*. U Nied. Soŕa. — Obec Sul, Sókút, vo vran. okr.

Sulak, -a. „Kral rozkazau, žebi dva sulaki zakopac“, Sobr. Z pravidla: *slup*.

Sulin, -a. Rus. obce: 1) Sulin v Šp., Szulin v Ľubov. okr. — 2) Sulin v Šar., Szulin vo vtor. okr. — (Poľ.: Sulincon!)

Sumeňe, -ňa, poľ. sumienie. „To zrobce na vašo sumeňe“, Seč. „Jej ňedaťo su-

meňe pokoja“, Štv. — „Sumeňe podzvihnuc“ najdeš v osnove zo Sobinova, rozprávkar tak hovoriť.

Surdok, -oka. Obec Surdok v Ab., Szurdok, v koš. okr.

Surta, -i. Obec Surta, Szurte, v kap. okr.

Svadzba. Olen., Gan., Hnil. V Hnil.: dzen *svadzobni*. V Žir.: ocec *sv. dzbeni*. V Ud.: „to svadbane ocec učuň“. — V Šarv.: „svadzba še vola hrach zoz krupami abo s fizolami“.

Svah a „*svaha*“, tak sa vzájomne menujú rodičia manželov v Šarv. — Por. poľ. *swach*, *swacha*.

Svat, *svatka*. „Sedzi svatka na haci, ľubili ju hudaci, so hudaci ňemohli, ta svatovjä pomohli“, Ud.

Svojski = za svojho prijatý. Ken.

Šac, siat.

Šacina, novosiaty les. Kluk., (terl. (Radz., Č. Lid X., 307.)

Šučina, r. vsiačina, všeličo. Bež.

Šahovina, siahovina, porúbané drevo do siah skladané. Šarv., Kluk., Sob.

Šak, -a, sak. „Obľikta še do šaka“, Košk.

Šaršan, -šňa; sršeň.

Ščežovac sebe, „hudobna sebe ščežovala“, Štv.

Še zvratné touto formou je pravidelné: pitac še. Priechodom z ruského: *sja*, *s'a*, *ša*, (*sje*, *s'e*, *se*); hlavne v zungskom podrečí. V poludňovo-západnom kúte Spiša: *sa*, *se*.

Šečka, „porezana slama pre statěk“, Kluk.

Šečovci, g. -ovec, l. -oüci; -oüski, príď. — Obec Sečovce, Gálszécás, síďlo okr.

Šedlak, -a, sedľiak; popri *prostak* (na pr. Hum.).

Sedlice, -ie, l. -icoch; *šedlicki*. Obec Sedlice, Szedlice, v šir. okr.

Sedľiska, -isk, l. -iskoch. Obec Sedľiská, Szedliszce, vo vran. okr.

Sedlo, -a. „Sedlo se pripaše koňovi zoz popruhom“, Šarv. „Šid na ošedlaného koňa“, Gab.

Sedmoracki, sedmoradský. „Dze buło tam buło, v sedmorackim kraju“, Geč.

Sednuc, sadnúť. „Sednúť sebe pod jedneho stroma“, Malov. „Sedzi, jak putník“, Rozh. (= O samote!). „Sednuc na koňa“. — „Sedzi paňi v kračku“, tak še vola kvitek širotká. Šarv.

Sedzikart, -a. Obec Sedzikart, Szedikert, v sekč. okr.

Sekera, -i, sekera. Šarv. „Žebi mu dali sek'eru“, Hran.

Semjačko, semiačko. Šarv.

Seňa, -i. Obec Seňa, Szina, v koš. okr.

Seňakoŭce, -ovec, (ú) *Seňakoŭci*. Obec Seňakovec, Senyék, v ntor. okr.

Senne, -oho. Ob. Senné v Ung, Szenna v kap. okr.

Seno košime, ked trava dozreje a svažame ho do šopoch. Ščav.

Sentuš, -a. (U Nied. Sentuš, Šentuš, Čentuš.) Sentuš, Szentes, v sobr. okr.

Serco, srdce. Všeob. — V poludňovozáp. kúte Spiša serco (Hnil.), ale už v Hrab. serco.

Serp, -a. „Košáč koší s kosu, a žena podbira za nim zoz šerpom“ Šir. „Šerpami zme volali krive nože pri žňivoch, pokaš še žało a še košilo“, Kľuk.

Silic, silit.

Širochman, v. *širota*.

Širota, -i abo *širotmaňik*. Šir. „Bul som na širockim sudze“, Sob. — V Hum.: *širochman*, *širota*.

Šišta, -i, sysel. Harih. „Mu noha vleceľa do šíšlinej dziri“, Harih.

Šitnica, -i. Obec: 1) Nižná Šitnica, Alsósitnyice. — 2) Vyšná Šitnica, Felsősitnyice. Obidve v stropk. okr.

Šivi, príď. „Šive vlasi“, Šarv. „Popri chodžili take stare, šive“, Bež. „Šivi kuň, to šivko abo sirka“, Giralt. („Sirka“ = maď. szürke.) — *Šiva brada*, kúpel Sp. Kapituly, maď. Zsibrafürdő.

Škleňeni. „Spravil še škleňeni verh“, Hnilč. V. *škleňeni*.

Škvirk, v. *smrek*.

Štebodni, príď., slobodný. Všeob. — Formy „svobodni“ nikde niet.

Šlid, -u. „Za tím šlidom išli hledac“, Ban. „Prišli až ku mlinu a furt totu muku šlidzeli“, Šarv. (Iremský z Let. podáva „sled“.) Por. *stop*.

Šlipkoŭce, -ovec; 1. -oŭci. Obec Šlipkovec, Szelepka, v mich. okr. — (Nied. popri Šlipkovec podáva aj *Šliepkovec*.)

Šliva, -i, strom i jeho ovocie. Šarv. „Šlivki u nas mame: *bistric*, z totich še vari lekvar; *durjangi*, toto na jedzeňe; *dibňički*, drobne šlivki na jedzeňe“, Kľuk.

Šlivník, -a. Obec: 1) Malý Šlivník, Kisszilva, v sekč. okr. — 2) Veľký Šlivník, Nagyszilva, v sekč. okr.

„*Šlizki*“, klzký. Straš. 13., „*šlizkac*“, kľzat sa. Let.

Šliž. Šarv., Kľuk., istá ryba. — Poľ. *šliž*.

Šľovec, človek. Treb. a inde, v. *človek*.

Šľub. 1) Šľub. „Zrobila mu šľub, že še nigda ňevida“, Raal. — 2) Manželská prísaħa. V tomto význame veľmi rozšírené, poľ. *šľub*, por. *sobaš*.

Šľubic, sľubiť, popri *obecac*, v. ho.

Šľubica pri pluhu je, co še z ňu spojuje hradzel s plastom“, Ščav.

Šmejac še, smiať sa. Z Geče: „Co še šmeješ, sinu?“ „Sin še rozšmejál“. Z Malovesky: „Šm'jali še ľudze s ňeho“. „Ja tu ňeprišoľ na šm'ech“.

Šmerc, -i, smrť. Z fras.: „Žebi mu mohli *šmerc* zrobit“, Olc., Šarv., Šub. (Všeob. frása.) „Ked povješ, ta *šmercu* zomreš“, Jabl. „Ma človek naznačeno, z jaku *šmercu* pujdze“, Sob. „S tobu *šmerc* požijem“, Straž. „Poľa occa haňba mu budze taku *šmerc* dostac“, Šob. „Každi jej inšaku *šmerc* obecoval“, Šarv. — Obraz: „I mňe zo šveta zňeseš“, Straž.

Šmerdzec, smrdeť.

Šmertka, -i. Zosobnená smrť. „Ludze ňemarli, bo šmertka buľa v mechu“, Malov.

Šmertní, príd. „Ležela na šmertnej posceli“, Šarv. „Šmertníca“ = hrobitov, Vluchy (Irem. SMS 1904, 50). Aj inde. Bežné je: *cintir*, *emiter*, v. ich.

Šmiľno, -a; *Šmiľňan*; jest priezvisko *Šmiľňak*. U Hn. Šmilne. — Obec Smiľno, Smilnó, v mak. okr.

Šmižani, -žan; *Šmižañan*. — Obec Smižany, Szepessümege, v novov. okr.

Šníce, pomn. Na oši leža dva falatki drevene, to šníce. Kap.

Šňihavica je, keď pada šňih s diždžem. Šarv.

Šňina, -i. V samej Snine vyslovujú tvrdé s: *Šňina*; v okolí, na pr. v Dluhom /C., vravia: *Šňina*. — Ob. Snina, Szinna, okr. miesto.

Špiš, -a. (V poludňovo-západnom kúte Špiša aj: *Špiš* (Vik.!) V samej stolici prevažuje: Na Špišu; v susednom Šariši už: *Vo Špišu* (Šarv., Šebn.). — Na celom území nikde sa nehovorí *Špiž*, -ža; túto formu si vymysleli poľskí spisovatelia. *Špišak*, -a.

Špižar, spiežovec. „Kladze se na hačurki, na ovce itd.“ Šarv.

Šriň, -u. 1) V ČMS 1898, 66 napísal Posp., že tečúci cez Niž. Šebeš jarok zaopatruje valale šriňom = štrkom na cesty. Zistil som tú vec v Šebn.: „Šriň naspodku na jarku, voží še na drahu chotarnu“. Tedy: *štrk*. — 2) = *Srieň*: „Šriň še zrobi, keď voda maržne a na ňu šňih pada; šriň je (u nas) ňe kameňce na visipovaňe drahoch“, Šarv.

Štrecha, *štrechavi*, v. *strecha*, *streichavi*.

Štrela, *štrelic*, v. *strela*, *strelíc*.

Štremeň, v. *stremeň*.

Štrec še, v. *strec* še.

Štriľka, v. *striľka*.

Švedlar, -a. Nem. obec Svedlar, m. Svedlér, v gefn. okr.

Šveker, -kra, svokor. V polud.-záp. kúte Špiša aj *sveker*. V Šarv.: *šviker* (muž.), ale *švekra* (žen.).

Šverbec, svrbef. Keď maš škrab, ta ce celo šverbi. Šarv.

Šverboritka, šípová ruža. Šarv. „Šverboritka rošne v polu po krakoch kolakovich“, Kluk. V polud.-západ. Špiši aj *šipka*. „Šipki rostu na šipke“, Vik.

Šveto, -a, sviatok. Šarv., Kluk., Lub. (V Cepl.: *svjato*) V Lub. som počul aj mn. č.: Na *sveta*, popri na *svetki*.

Švider, nebožiec, — Poľ. *świder*.

Švidnički, -ičok + *ičkoch*. (Nied. Svidnička.) Ruská obec Svidničky, Szvidnicska, v mak. okr.

Švidník, -a. Z počutých kde-tu genitívov „do Svidničkoch“ sa dá zatvárať, že meno malo prvotne pomnožnú podobu: *Švidniiki*. O tom zdajú sa svedčiť aj „Svidnički“. Ruské obce: 1) Nižný Svidník, Alsószvidník, v mak. okr. — 2) Vyš. Svidník, Felsőszvidník, v mak. okr.

Šviňa, -i; šviňske kravi. „Tu jest jarek *Šviňka*“. Obec Sviňa, Szinye, v šir. okr.

Šviňica, -i. Obec Svinica, Petószinye, v fiz. okr.

Šviňka, v. *Šviňa*.

Švirži, svieži, čerstvý. Šarv., Šebn. Švirža voda, švirži chlieb. Počul som aj *šviži*.

Šviržov, -a. Obec Sveržov, Szverzsó, v sekč. okr.

Švjatki, pomn. V Šarv. popri *Švjatka*. Od *švjatkoch*. Šarv., Kluk. — V. *sveto*.

Šaca, -i. Obec Šaca, maď. Saca, v koš. okr.

Šafarňa, -i, potravná kastňa. „Pošlo do šafarňi, otvorilo a dalo džadkovi do priharšči muki“, Šarv. — V. *fiok*.

Šajta, -i, nem. scheid. „Šajtka je polovica rozščejeného okruhleho dreva“, Šir. „Jak jedna šajta na spodku prehorela, nižej še rušela“, Straš. 24. — Z Let. uvodí Irem.: *Šejta*, drevo piliť a kálat na polená. *Šejtanica*, nakálané drevo na ohrev. SMS 1904, 48.

Šak, ved. „Šak nam ňetreba“, Šarv. „Šak žmi bul tam“, Hum. „Šak ja ho tak ľubim jak tebe“, Seč. V tomto istom

smysle počut' niekde aj *tadi*, z *ta di*. Zo spis. reči: „Gazda *šak* odpovedzel“, Bert.

Šalec, *šalec še*. „Či mi šafeni, či mi pijani“, Seč. „Že še sšaleť a spad do mora“, Ken.

Šalgov, *-ova*. Obec Šalgov, Úszsalgó, vo vtor. okr.

Šalgovik, *-ika*; *šalgovicki*. Obec Šalgovik, Šalgó, v šir. okr.

Šambrun, *-a*. Ruská obec Šambrun, Feketekút, vo vtor. okr.

Šamuloŕce, *-vec*, u *oŭci*. Obec Šamudovce, Sámogy, v mich. okr.

Šamun, *-a*. „Pan pŕeban vas doraz daju zamknuc do šamuna (do dziri)“, Seč.

Šandal, *-ala*. Ruská obec Šandal, maď. Sandal, v stropk. okr.

Šaňec. „Prišli na jeden šaňec“, Seč.

Šapinec, *-iňca*. Ruská obec Šapinec, Sapinyec, v topl. okr.

Šarbov, *-ova*. Obec Šarbov, Sarbó, v mak. okr.

Šari, prid. „Kedz ja ňemam frajerečku stalu..., ale ja mam pokretečku šaru“, Kol. podáva „zo Zempl.“ (Zpiew. I., 141).

Šariš, *-a*; *šarišeki*, *Šarišan*. — Obce: 1) Malý Šariš, Kisaáros, v šir. okr. — 2) Veľký Šariš, Nagysáros, v šir. okr. — V Dluhom na Ciroche: Šariš.

Šarka, *-i*, „tvarde jak roh, to, co ma kuň nad žabku“, Kluk. — maď. sarok.

Šarkaň, *-a*. Po celom území ho znajú, ale miestami jeho mena ani za celý svet nevyslovia. Tak v osnove z Cepl. nepočul som mena „šarkaňovho“ ani raz, rozpravač hovoril miesto neho iba *on*, *ten s toľkými hlavami* atp. *Šarkaň* je všeobecné, ale zriedkavejšie počut' aj *šarkan* (Sobr.). Aj susední Poliaci znajú prvú formu, bezpochyby maďarskú (M. Slavkov; tu, 451), a síce prostredníctvom slovenským. Ináče užívajú *dragoš* (Slov. ves; tu, 455).

Šarpanica, *-i*, sprostá pálenka. Šarv.

Šarpnuc, trhnúť. „Novogradski pošarpnul starostu za gerok“, Straš., 38.

Šaš, *-u*, v. *saš*.

Šašova, *-ej*. Šašová, Sassova, v topl. okr.

Šater, *-tra*. Pod šatrem še predava na tarhoch i na jurmakoch“, Šarv.

Šati + *šmati*. Niekde robia medzi nimi rozdiel. Tak v Lubotini sú *šati* = vrchné, a *šmati* = spodné či bielizeň. „Habi, odzев“ ňezname, Iem „šmati“, indzel i „šati“; ale povime: „šmatami še šacime“, Šarv. „Plani šatki mal na sebe“, Seč. V Hnilč. pol. formy: *šmačar* = handár. Por. *grati*.

Ščac, štát. Bat., Gab.

Ščamba, *-i*. „Ščamba mi nderila za nočec“, Hum. — Porov. *ščambla*.

Ščambla, stupadlo na rebríku. Hum. Por. pol. *szczebel* = leitersprosse. — Por. *ščamba*.

Ščastlivi, v. *ščešlivi*.

Ščavnik, *-a*. 1) Slen. obec Ščavnik v Sp., Schavnik v sp.-sob. okr. 2) Ruská obec Ščavnik v Šar., Scsavnyik v topl. okr. (V Ščavniku v Sp.: Ščavnič'an, mn. nom. Ščavnič'aňe.)

Šče, skráteneš *ešče*, v. ho.

Ščep, *ščepni*; štep, štepný. „Ščepne stromi“, Kluk.

Ščepanovce, *-ovec*; l. *-ovci*; *Ščepanovjan*. Obec adm. pridelená k Markušovciam, Markuscsepánfalva, v novov. okr.

Ščerčec. „U ňem taka voda, u tem moroj, horuca, že kedz biš' tam spad, ta Iem kosce bi z tebe ščerčeli“, Bež. „Ma teki budzigan, ešči je na pejc mife, a ked ho ruci, až ten dach ščerč'i na hiži“, Sipl.

Ščerehati, pomn., meno okresu v Ab., počul som ho v Hum., — Cserehát.

Ščerknuc, nadščerknuc reč, Malov. — Nadštrknúť.

Ščerubla. „Ščerublu na ladze virubac“, Šarv.

Ščešce, *ščešlivi*; šťastie, šťastlivý. Všeobecné. — V polud.-záp. kúte Spiša počuješ aj: *ščašliri*, a v podrečí lučivnianskom aj *ščjasni*.

Ščetka, 1) „Ščetka na biľeň“, Šarv. — 2) „Koňe še časaju zoz ščetku i z ohreblom“, Šarv. — Tedy: 1) Štetka, 2) Kefa.

Ščiri, úprimný. Všeob. „Ščiro še modfic“. „Davac zo ščireho šerca“ atď — Kov. (SMS 1899, 88; 1901, 83) tlumočí ho chybne slovom: štedrý.

Ščuka, istá ryba (Čit. V., 178), po maď. *csuka*, porov. *harča*.

Šebeš, -a. 1) Niž. Šebeš, Alsósebes, v šir. okr. — 2) Vyš. Šebeš, Felsősebes, v šir. okr. — („Obyvatel tutejší menuje sa *Šebeščanom*“. Posp. ČMS 1898, 66.)

Šejtac, v. *šajta*.

Šet'jačina. „Jak maľi osemnac roki, tak už buli viučeni šel'jačinu“, Straž. — Vari obdobou slova *šacina*, v. ho.

Šelpocic (Straš. 24), — maď. *selypít*.

Šemetkovce, -ovoch. (Rusky: Šemetkivci, -ovec.) Ruská obec Šemetkovce, Semetkóc, v mak. okr.

Šemša, -i. Obec Šemša, Semse, v koš. okr.

Šenviz, -iza. Obec Šenviz, Schönviz, vo vtor. okr.

Šerpeň, -i, v. *rahin*.

Šiba, -i. „Čo raz sa obrátil na tej izbe... šibu vibit“, Lučiv. — Nemecky: *scheibe*.

Šiba, -i; *šibjanski*. Obec Šiba, maď. Šiba, v sekč. okr.

Šibeň, -eňi. Šarv. Touto podobou rozšírené. Ale aj *šibenica*; tu, 380.

Šif, -a; *šifa*, -i. Obidve formy vedľa seba žijú.

Šuhtar, -a, „robotník v Ieše, chtori drevo rube do šahoch“, Kluk.

Šija, -i, je zadným površím krku.

„Mišček dala dzecku na šiju“, Šarv. „Pobrala si im... pacjerki zo šiji“, Bat. V Šarv. má poučili: „Vul ma na *šiji* dzvonek a na *karku* jarmo“.

Singlar, -a; *Singlarčan*. — Ob. Šinglar, Singlér, v šir. okr.

Široke, -eho; *širocki*. U Nied. Široka Obec Široké, Široka, okr. miesto,

Šišloŭce, -ovec; l. -oŭci Prvotne hádam Šišloŭce, v. *šišta*. — Ob Šišlovce, Šislóc, v kap. okr.

Škarupa, -i. 1) Tvrídé površie čoho. „Zo škarupi šlimakoch“, Čit. IV., 184. „Zo škarupinami austru“, Čit. V., 444.

„Vajca štrusovej samici su... tak veľke jak dzecinska hlava, škarupu ale tak mocnu maju, že jich mož' mesto načinka potrebovac“, Čit. V., 270. — „Rano bula voda *zoškarupena*, hicila jich cenka ladova *škarupinka* jak papir“, Čit. IV., 128. — 2) *Škrillica*. Šarv., Kap., Ščav. V tomto smysle užívajú aj *čerep*, v. ho.

Škerneć, „plakať, vrešať, decko škerneje“, Let.

Škintac. „Jeden stari chromi... jubas... tam *priškintal*“, Čit. V., 112.

Škodník, v. *hajtoš*.

Škop, -a, vyrezaný baran. Šarv.

Škrab, -u; svrab. „Ked maš škrab, ta ce celo šverbi“, Šarv.

Škrentni, pol skrzętny. „Co to za škrentni napoj“, Žir.

Škrobar, škrabať.

Škulic. „Ked... vidzime, že *uškulene* dzvire še treše a stuka“, Čit. V., 468.

Škurľavi. „Medži šlepima je škurľavi kraľom, Čit. V., 491.

Škveřec. „Pluh koľeskami škveřci“, Čit. IV., 91.

Šľovek, v. *čľovek*.

Šmaric, hodiť. Všeob.

Šmek, Tátrafüred, známé letovisko v Tatrách, volalo sa prvotne, pokiaľ nebolo systematicky vystavené, — *Kvašna voda*, podľa tamojšej kyslej vody. V Batizovciach ešte dosiaľ menujú „Šmek“ popri tomto mene aj menom *Kvašna voda*, ale v Malom Slavkove už len *Šmeksom*. Mena *Smokovec* nikto nezná. Nie v *smokvi* treba hľadať pôvod nem. *Schmeksu*, ale skorej v nemeckej skomolenine daktorého susedného vrchu, na pr. „*Smrekovca*“. Nevie si pred staviť prameň, z ktorého Mišik „podal“ miestne meno vo Spiši“ *Smokovec*, v. SMS 1897, 33. — Ujalo sa nem. meno *Šmek*, všeobecne.

Šmignuc medzi koňe, Straš. 31.

Šmitňa, nem. *schmiede*. Kluk. U uh.

Poliakov tiež tak; v. tu, 452. — V osnove z Bež.: „U tej smikni bulo štiridvace tovarišou kolo jednej babki“.

Šnalka, -i. nem. schnelle. „Šnalka abo pracka, a čim se skapčuje remiň itd.“ Šnalka je veľmi bežné.

Šnugar. „Ani som si vozík nenamazal, ani šnugar na bié neprivjazal“, Hnilé. (Miš. Pies. 33).

Šoma, -i: šom'sk'i. Ruská ob. Šoma, maď. Som, vtor. okr.

Šomvar, -a; šomvar'ski, Šomvarčan. — Obec Šomvar, Šovár, v šir. okr. (U Nied. Šovár a Slaná.)

Šop. „Šop je nad maštaľňu, tam se trime seno“, Kluk. „Šop je poval chle- vov, dze se kladze seno“, Cepl. (Čo sa týče chleva, v. ho.)

Šopu, -i. „Vozi se trimaju pod šopu“, Šarv. „Vzal koňa a uvadzel pod šopu“, Šarv. „Vzal tote hačeta do travňici a priňes jich domu a rucel tak na šopu“, Barc.

Sor, -u, maď. sor. „Do šoru abo do redu“, Šarv.

Šore, -rea, v. šure.

Souđar, -dra, maď. sódar. „Viňatú chľeb i souđar“, „Dva souđre šviňského m'esa“, Bež. — V Šarv.: „Šoldra abo šunka, to jedno“. „Šoldra“ zdá sa byť priamou pôžičkou z nem. schulterblatt = lopatka.

Špaňi haj je meno vrchu v chotári ščavnickom v Spiši, leží nad železnicou, patrí biskupovi.

Šparhert, -u, nem. sparherd. Šarv., tu aj šparhet, 268. V Šeb. dľa Pospecha: špahret (ČMS 1898, 87). Na Spiši: špor- hert, na pr. v Kluk.

Špecie. „Reže pila, reže na mestickej vodze... Špeca mi te šuhaj takoj v tvo- jím rodze. Choc bi te, šuhaju, ešče jak špecifi, tem bi se nam v jedno ľubic ňebraňili“, zo Zemplínskej v Kol. Zpiew. I., 99/100.

Špent, -u. „Vino do špentu vipil“, „Žebi jich do špentu poštrifali“, Hum.

Špirhañec, netopier. Košice. „Špirha-

ñec se popod strechu kruci“, Čit. V., 82. Aj repik, pirgac, gaeck.

Šplach. „Vidzel, že ma na čole čer- veni šplach“, Šarv. „Štepi jaščur ma po sebe žolte šplachi“, Kluk. „Zo šplach- kastu žirafu“, Čit. V., 239.

Špocie se. „Tak jich ňesol, pošpocel se na mosce... spad a mari pošli dolu vodu“, Straš. 11.

Špular. na súkanie priadze. Hnil.

Šram. „Lekar hľiboki zarez zrobit na noše... a ten šram mu bulo za cali čas jeho života poznac“, Čit. V., 13.

Šrotac, dľa Irem. „višrotac“ = vy- tiahnuť, vyvliecť, vyvaliť. Let.

Štahita, -i. Kolmá latka v plote, pri- bitá o „rigle“ (= žrdi). Šarv. Aj štahjeta, v. prejma.

Šteri, šternac. „Šteri mechi peňezi“, Šobr. „Šternac noce ňespať“, Hrab. — V. štiri.

Štefanouče, -ovec, l. -oüci. Rus. obec Štefanovce v Zempl., Stefanóc vo vran. okr.

Štefanovce, -ovec, v -orococh; štefanov- ski. Obec Štefanovce v Šar., Istvánvágás v šir. okr.

Štefuror, -a. Ruská obec Štefurov, Štefuró, v topl. okr.

Štelbach, -a; štelbaš'ski. Ruská obec Štelbach, m. Stelbach, vo vtor. okr.

Štel je miesto na novoti, t. j. na novo- zoranej lúke alebo polane, kde predtým uhlisko stálo. Spiš. (Miš. Nár. Nov. 1883, 89). Nem. -stätte? Tak ako vo werk- stätte?

Štilbach, -u. (U Nied. aj Štelbach; počuť ho v Markušovciach.) Obec Štil- bach, Lassúpatak, v novov. okr.

Štiri. Štiracec, nikdy „meru“. „Štiro- mo koňmi zaprahñuc koč“, Bež. — V. štiri.

Štola, -i (ščavnik). V najbližšom ich okolí, na pr. v Batizovciach, vyslovujú Štola, Štolan, štolski a dľa J. Šteška i sami Štolania sa takto volajú. Objasnil som tú vec inde, v. str. 103. a 104. Obec Štola, m. Stóla, v sp.-sob. okr.

Štopluch, „štoplík“. Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 167). V Šarv.: *štoppuch*. („Zo štoppuchem abo zo štoplíkem še zatíkaju fľaški.“)

Štos. Nem. obec Štos, Stósz, v ščereh. okr.

Štrajtac, nem. streiten. „Nesceli s nu štrajtac“, Hran.

Štrejzlaček, nem. strohsack. „Švecil mi mešaček až na moj štrejzlaček“, Hnil. (Miš. Pies. 12).

Štrudla. „Jednu štrudlu sebe prihotovila a do njej sedla, i išla v totej štrudli popod zem“, Marg.

Štuchnuc. „Štuchla do nich šidlama“, Marg. — Porov.: 1) „Farnici jeden do druhého štichali, že je to pláni púp“, N. Rep. — 2) „Žiň duch ho podštuchovaš, cahano ho krajse“, V. Rep. Zdá sa tedy, že je slovenská podoba: štuchnuc, a ruská štichnuc.

Šturcuc, po perši raz orac. „Šturcuj se sc'erňisko, to še lem tak brihale poprevracaju“. Mark. — V. *pluh*.

Šturic, vopchať.

Štvartek, -tku; *štvarťi*. Štvrtok, štvrtý.

Štvartek, -tku; *štvarčki*, *Štvarčan*. — Ob. Štvartek, Csötörtök hely, v levoč. okr.

Štverc, -i, štvrt. Štverc na trecu. Tri štvorce na dvezjatu.

Štverce, pomn. „Najšumnejše štvorce na koňe dal“, Lub. „Na štvorcach su štrangi a za njima cahaju koňe vuz“, Šarv. — *Oštvercac* koňa.

Štverňisti, štvornásobný. „Štverňista kolbasa“, Bež.

Štvornoň, štvornožky.

Štvortka, -i. „Obecali jej štvortku dukatoch“, Harh — „Štvortka hleba je, keď še cali na štiri rozkraje“, Šarv.

Šubiň. „Žid zhotovil šubiň“, Pap. — Z pravidla: *šibeň*.

Šubavec, šarvanec. Let. V. aj Straš. 3.

Šudrac. „Kornaz už lapel stareho a začal ho šudrac“, Minds.

Šufla, železná lopata na vyberanie zeme. Z Brez. Posp. ČMS 1899, 8. — Nem. schaufel.

Slovenská reč.

Šuflatka, stolovinka. Ščav. — Nem. schublade.

Suha, halena, jaké Maďari nosia. Šebeš. (Posp. ČMS 1898, 68).

Šuhaj, -a. „To je še z našej reči“, Ščav. „Šuhaj lem v pjesničkoch“, Mark. „Tu ňehvarja „šuhaj“, lem parobek“, Šir. „Šuhaj“ lem v špivankach še nachodzi. Dluhé/C. V Čit. IV., 32: „Ňevidno ňikeho, lem tu tam *šuhanca*“. Z maď. *suhanc*.

Šuchtac. „Kolibri hodzen svuj jazik na kremobičajnu dlužku visterčic... a tak može i najhlibše dna kaľišek kvetovích višuchtac“, Čit. V., 271.

Šukac, pol. szukać. Na Spiši. *Šukač* = detektív, Straš. 30. *Šukaj* = t. i., tiež tam, 18. — Por. *šuchtac*.

Šumni, pekný. Hlavne na Spiši. Inde: *krasni*, v. ho. — Akiste z nem. *schön*, príponou -ni: schön-ni = šumni. Mikl. v Etym. ho vradil pod *šumä*. Spišskí Poliaci ho majú: „V nasim ogradecku majoranek bujne, fto hee do nas hodzič, to musí beč šumne“, Ždzar., (Miš. Pies. 116).

Šuňava, -i; *Šuňavec*. V podreči lučivn.: Šunjava. Na Šuňave tiež s tvrdým n; takto aj v Cepl. — Obce: 1) Nižná Šuňava, Alsósunyava, v sp.-sob. okr. — 2) Vyšná Šuňava, Felsősunyava, v sp.-sob. okr.

Šupa, tvrdá kôra niečoho; nem. schuppe. „Bandurki še jedza i zo šupu, keď še upeču“, Šarv. „Kupce... jabluko... šupu s ňeho okrajse“, Harh. „Te vajca... i zo šupu pojedol“, Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 172). „Domeček služi šlimakov... i sam je prirosnuti ku tej šupi“, Čit. IV., 23. — V. *lupa*.

Šupnuc. „Z nohu som šupnul do Vincnera“, Orel V.

Šurc, -a, nem. schurz. „Nabrala do šurca koľáčoch“, Gan. „Zetrela s šurcom jeden stolek“ (Kal. 1887, 49). „Žebi vžala klubješko do šorca“, Lem.

Šuric. „Každi sebe jeden karb virubal.

Že ehtori umre, ta mu budze krev dolu
ním šuric“. Šac. To, čo čuric, v. ho.

Švri-muri, fuk do džurí“, Podhr.

Švabi, -och. Obec: 1) Nižné Švaby, Sublechnic, v sp.-starov. okr. — 2) Vyš. Švaby, Ómajor, v sp.-starov. okr. — Ja som počul „Vyšné Švaby“ určite takto nazývať (na pr. v Kríž. vsi), a nie Starým majerom, ako to podáva Hnatiuk, a alternatívne aj Nied. Aj „Nižné Švaby“ takto nazývajú, a nie Sub-Lechnica, ako uvodí Hn. Dľa Miška „Švaby in.če Podlechnica (Sub-Lechnic)“, Pies. 94

Švabi, -och. Dľa Hn. Šovarski Švabi. Dľa Nied. popri Švaby aj Šovár, čo je omyl, lebo Šovár je iná obec = Šomvar. — Obec Švaby, Németsóvár, v šir. okr.

Švablík, -a, (nie „švibalka“!), zápalka. Všeob. — Švabľúčka — škatulka na zápalky.

Švabľori, sirkovč. Švabeľ, n schwefel.

Švabovec, -ovec. vo -orech; Švabovjan, švabovskí. — Obec Švabovec, Svábóe, v sp.-sob. okr.

Švacka, -i, švadlena. Šarv. a inde.

Švager + švoger, nem. schwager.

Švengi, pomn. Prostredné kólmé týky na jurne; konceové sa menujú: zatički.

Švitki, skorč. „Švitko jak vrecinko obracela še“, Straš. 6. Por. Živlki.

Ta, spojka. 1) Nem. und., maď. és. — 2) Nem. so, maď. úgy. — „I jak prišla gu nej babu, ta (und, és) toto dzecko uvidzela, ta (so) sprach sie; úgy azt mondja) hutori...“ Sobr.

Taboriska, pomn., meno priestranstva pri Torise medzi Rozhanovecami a Budzi-
mirom.

Tadi, slúčené zo spojok ta 1) + di. v. ich. Tadi a ved. „Ach, tato, tak tote sinove gu nemu hvareli, tadi ten bortak hadbab ovaroval“, Lub. — Dobre je vysvetlené už v Slov. Pov. 280: „Dabli bi še vam tu ňehňevali, tadi (veľ, však) mi už bruch ku hirbtovej kosci prirostnul“.

Tajac, odmäkať, odmŕzať. Let. „Prave mocno tajalo. Jarek bul pulni“, Straš. 11.

Tak, prislovka; zodpovedá spisovnej, veľmi bežná je v složení s isti, istni: takisto = práve tak. „Že takisto vipatra jak i oňi“, Jabl. „Das na trecu noc sni-
valo še jej takistno jak i jemu“, Šir. „Takisto prišla ku temu vlasnemu zamku“, Vik. „Preco on s panami nejje tamok v hiži, že on je takisti jak i oňi“, Jabl. Nie sú naveky slúčené této slová: „Druhi sin tak isto povedzel“, Jabl. „Oni mu na to taku istu odpovedz dali“, Lučiv.

Takoj, nem. auch, maď. is. „Dobre že ho takoj ňebil“, Šarv. „Janko už znal, že tam zaš budu zbujičnici, i takoj (= a aj!) tam buli štirni na varce“, Rasl. — V Dluhom na Giroche mä uistovali s intelligentnej strany, že tam takoj znamená „az onal“, tedy „hned“.

Talaj. „Talaj robie = krik robiť“, Let. Irem. — Nikde som nepočul.

Tafar, -ara, toliar. Všeob.

Taliga, -i. „Vzal totu taligu i s koňem“, Šarv. „Mal... i jednu teligu“, Straž.

Talpa, -a. 1) Podošva obuvi. „S tím še shiel a talpi mu opatrel na čižmoch“, Straš. 23. „Podarla še mu talpa“, Šarv. „Podtalporac čižmi“, Šarv. — 2) Špodok nohi, v. špodok. „Už na talpe chodzi“, Čit. V., 56. „Otlak mam na nože, na talpe, bo som veľo hodzil“, Šarv. O pomere „talpy“ ku maď. slovu „talp“ inde.

Tam. 1) Na otázku „wohin“, „hova“? „Ja tebe zobudzim, jak budzeš mac tam pujsc“, Rasl. „Žebi ničto tam ňešol“, Malov. — 2) Na otázku „wo“, „hol“? „Janko už znal, že tam zaš budu zbujičnici“, Rasl. „Preco on s panami nejje tamok v hiži?“ Jabl.

Tamadz, tade. „Tamadz jem na šife mohol prejse“, Hrab. — Všeob.

Tambor, tábor. „Tam zbujičnici v tambore, v tambore“, Slov. ves (Miš. Pies. 108). Okoliti Slováci tamborom nazývajú bubeníka vojenského: „Ja som bot

pri vojsku tamborom, to ja bi som si bubnovať, Lučiv.

Tamten + tamtot. „Z tamteho sveta“, Sipl. „Tot voz do istej tej jami zašol, co i tamtot“, Žir. — Zdá sa, že je prvé zo spisovnej reči, a druhé napodobením prvého. Porov. *ten*.

Taňec, -icu. „Podz so mnu na taňec“, Mark. „Kišasoňu pochopeť do tanca“ (tak!) Bež. „Tancovali, so sobä až' nohi pozbijäli“, Pap. — V. *kolo* 3).

Taňer, tanier. „Daco ostało na taňeroch“, Lem. — V. *taňir*.

Taňir. „Jak kraľovna dostala ten taňir, na peršej ližki ten persceň se jej vžal“, Sob. — V. *taňer*.

Tarh, -u, trh. Všeob.

Tarhac, trhat; tarhnuc, trhnút. Všeobecné. — V polud.-záp. kúte Spiša aj *terhac, terhuc*.

Tarhovišče, g. -ovišć, l. -ovišći. Intelligenti v lok. hovoria: u Tarhoviščoch. — Ob. Tarhovišče, Vásárhely, v mich. okr.

Tarišúa, -i. „Porichtuj sebe tarišúu na drahu“, Seč.

Tarkasti, ñe tarkavi pes itd. Šarv.

Tu(t)ko, -a, reibeisen, reszeló. „Hruški čuchrol na tarku“, Gab.

Tarlo, -a, „hrin se čuha na tarle“, Šarv. — Zdrobn.: *tar(t)ko*.

Tarnača, -i. — Obec Tarnača, maď. Tarna, v sobr. okr.

Tar(n)čina, -i, trnina. Čit. V., 90. Aj *tarňina, Ščav*.

Tarňiga, -i, trnka. Kľuk.

Tar(n)ki, pomn., trnky. Šarv.

Turnoŕce, -ovec, u -oŕcich. — Obec Tarnovce, Tarnóe, v kap. okr.

Tarnov, -a. U Nied. aj Ternovce. — Obec Tarnov, Tarnó, v sekč. okr.

Tašoľa, -i. Obec Tašoľa, m. Tasolya, v ungv. okr.

Tata. „Tato, pošlice vi mñe“, Lub. „Preco ñe, tato, zrobim tak!“ Hrab. *Tatko.* „Moj drahi tatko, už ja nemam sestri“, Vik. *Tatiček.* „Pošlice vi mñe, tatičku“, Lub. *Tatuš.* „Dzvihňi ruku

svojemu tatušovi“, Šarv. „Budzeme pitac tatuša“, Lučiv V. „mamuša“. *Tatuško.* „Mamuška aj tatuško“, Lučiv. — Všetky té mená v dôvernom rozhovore. Vo verejnom rozhovore: *ocec*.

Tataruka, -i. „Je triuhlasta, čarna, a jak se omeľe, z ñej šumne krupi bite“, Kap. „Robja se z ñej tatarčene krupi“, Šarv. — „*Tatarčisko* bulo tam naproci tej starej virbi“, Čit. IV., 41. „*Tatarčena merva* koňičkom za jašle“, Daniš. (Miš. Pies 40).

Tatoš, -a. „Tatoš je lem v pripovidkoch, aľe se hutori: take koňe jak tatoše“, Šarv.

Tatri, pomn., gen. *Tater* (Cepl.), z pravidla *Tatroch*. — Štefko v Batizovciach mi hovoril: „*Tatre* su nad nami tje najvišje vrchi. Z *Tatroch* dakedi za vjac roki neskape snjeh, i prez leto na nich leži. Ku *Tatrom* je od nas prez les hodzina a na *Tatre* vjacej hodzini treba isc. Za *Tatrami* je Poňska. V *Tatroch* su tjeo špice: gřlachovski, lomnicki, Krivan atd.“ Nom. je z pravidla: *Tatre*, i v Cepl., kde je gen. odchýlný od „pravidelného“. „Gdzie niet les, to *Tatry*“, napísal z Gerl. Radz., tu sa množné *e* skrýva v pol. *y-e*.

Tegeňa, -i. Obec Tegeňa, m. Tegenye, v kap. okr.

Tejkeš, -a. 1) Niž. Tejkeš, Alsótökés, v koš. okr. — 2) Vyš. Tejkeš, Felsótökés, v koš. okr.

Tekerdeň, -deňa (Tašoľa). V. *Keterden*.

Teki m. tuki vyslovujú v Rozhanovciach a v ich okolí. Tak menovite: v Sipl., Hrašov., Žir. a uprostred nich.

Teľo + teľe. „Tot, chto teľo chodziu za ñich“, Sobr. „Že šak u mu teľo zarobi, keľo spotrebuje“, Bert. „Zkudi ti maš teľe p.ñeži?“ Hrab. „Jemu se *nateľo* žal udal“, Šarv. Aj formou prídavného mena na Spiši: „Už som *teľe* (tak!) krajini prejšol“, Filice (Kov. Sl. Pobl. 1898, 6-6). „Čo tu robiu od *teľich* roki“, Rep.

Ten, to, ta, zámeno ukaz., dieser,

omez. Do postrania ukazuje sa zámenom *tot* (*toten*), *toto*, *tota*. Vidz ich. — *Ten*, *to*, *ta* je tedy pravým opakom toho významu, ktorý má to zámeno v spisovnej reči.

Tengerica, *i*; maď. *tengeri*. Treb. Aj formou *kenderica*, (v. ho). Hlavne v z. ungskom podrečí popri všeobecnom výraze: *kukurica*.

Terakovec, *-ovec*, l. *-ovcch*. Obec Terakovec, Terjékfalú, v šir. okr. (U Nied. aj Tiriekovce.)

Ternaúka, *-i*; u *-aúce*. Obec Ternavka, Tarnóka, v seč. okr.

Terňa, *-i*; terňanski. Obec Terňa, Ternye, v seč. okr.

Tercsani, *-ovec*. Ob. Terscany, Szepesnádasd, v sp.-podhr. okr.

Tervac, *trvat*. „Paru roki tervalo“, Malov.

Terzipilona, vlastné meno prípovedky v osnove zo Smiž. — Zdá sa byť pôvodu maďarského (*-szépilona*). „Terzipilona budze tvoju ženu“, Smiž.

Tet sa vraví m. tot v okolí Raslavíc. „Tet pan še vracil nazad“, Raal. „Tet krak ježibaba vichvacila“, Kap.

Tež, v. *tiž*.

Tchorjoui, *-jovec*, u *-joui*. Ob. Tchorovce, Hór, v seč. okr.

Tidzeň, g. *tizna*. „Za jeden tidzeň“, Ostr. „O tidzeň“, Treb. „Šidzem tizne“, Hum. — Počuť aj *tiždzeň* (Ščav.), *tizdzeň* (Hrab., Bež.).

Tinta, *-i*; atrament. Šarv. a inde.

Tirac, pol. *tyrac*. 1) Majetek roztirac = roztratiť. — 2) Statki sa „tiraju“ po úhoroch = túlajú (bez úžitku), „tirac“ sa svetom — túlať sa (bez úžitku). Vidz: Iremský, SMS 1904, 51, a dolož „Naco še mam darmo po švece tirac“, z Fil. Kov. (Sl. Pohľ. 1898, 687).

Tirach, z nem. *thierarzt* skomelené. Giralt.

Tirmaúic. „Svojo falatki som potirmanil“, Sob. — Pomárnil.

Tisiñec, *-iñca*. Ruská obec Tisinec, Tisinyec, v mak. okr.

Tiž, tiež. „Neznan tiž ciho bic“, Šarv. „Tam buli tiž zbujñici“, Raal. „Mojo remeslo tež nič ñestoji“, Sipl. Na Spiši a v okolí tjež: „Pošla tjež na bal“, Marg. „Ožeñ še i ti tjež“, Šir. „Tam tjež bulo tak nahotoveno“, Hrab. „Scela ho tjež zmarñic“, Ceplič.

Tkac. „Zatkañ, zañancovañ gver“. Sobr.

Tlačic. „Kohut abo gunar tlačí kuru abo huš“, Kľuk.

Tlojic. „Tloji harlo teho, chto veľo pil“, Šarv. Dla Iremského v Let.: trápit, bolet. Porov. Kottov Slov. pod *tlojiti*. „Som stlojeni“ = utrápený. „Tlojic“ = prosením trápiť dakoho. Irem. SMS 1904, 50.

Tľuc, tľct. Ud.

Tľuček, *-čka*, tľčík. „Bandurki varene še poduša zoz tľučkem“, Šarv. — Tľuček je zoz dreva зробeni, je na spodku kus hrubši, žebi lepši bandurki podušil. Šarv.

Tľuk, tľk. „Buť tam tľuk, co žom ubijaju“, Hrab.

Tľusti, *tľusnuc*; tučný, tučnet.

Tľofľička, *-i*, v. *stolek*.

Tokajik, *-ika*. Ruská obec Tokajik, Orosztokaj, v stropk. okr.

Tiždzeň, z pravidla *tidzeň*, v. ho.

Tolčemeš, *-a*. Ob. Tolčemeš, Tolcsemecsiipkés, vo vtor okr.

Tomašovec, *-ovec*; v *-orci*; Tomašovjan. Obec Tomašovce v Sp., Tamásfalú v novov. okr.

Toñica je miesto, kde voda veľmi pomaly tečie; *plaiña*, kde stojí. (Miš v čl. „Z prítomnosti a minulosti Spiša“, Nár. Nov. 1883, č. 89.)

Topanki, v. *kamašle*.

Topic do peca, v. *kuric*.

Topľa, *-i*, rieka, maď. *Tapoly*,

Topoľa, *-i*, topoľ. Žen. rodu je po celom území, aj v poludňovo-západnom kúte Spiša: „Popater, dzjevčatko, na suhu topoľu“ (Miš. Pies. 29).

Topofani, *-an*. Obec Topofany, Topolyán, v mich. okr.

Topološka, -loški, u -loški. Obec pol. Topolovka, maď. Topolovka, v hum. okr.

Topor, -a, široká sekera, jakú tesári užívajú. Porov. Posp. ČMS 1899, 8.

Toporec, -rca. (V M. Slavkove: Toporcon; toporski.) Obec Toporec, m. Toporc, v kežm. okr.

Toporka, -i, čiastka zbuška, v. ho.

Torba, -i, kapsa. Všeob. „Torba je i taka, co je z platna, ňelem zo skuri; ňezname tarisňu“, Šarv. — Inde znajú aj *tarisňu*, v. ju.

Torisa, -i, rieka, Tárca.

Torisa, -i. Obec Torisa, Tárca, vo vtor. okr.

Toriski, pomn., g. *-isek*, l. *-iskoch*. (Ruský: Toriskü.) Dla Nied. a Mišika *Toriska* (Miš., Slov. Pohľ. 1903, 419). — Ob. rus. Torisky, Toriszka v levoč. okr.

Tot (tuten), toto, tota. Nem. jener, maď. amaz. — Príklady: „Naco jim tot korec“, Žir. „Samec pov'edal, že — jeho toten mladí havran, co zostal“ Geč. „Trafel na totu luku“, Šarv. „Že on ňigdaj vecej ňepridze už po toto zlato“, Harib. „Pomali totu torbu Palkovi zpod hlavi vicahla“, Gab. „Pošol stanuc na toto mesto, dze maľi princezu privesc“, Straž.

Tov, -a, maď. tó. V osnove z Bež. často popri slove *ribňik*. V Šarv.: *Tova* je, dze voda stojí, i v našim valale ma-me tovu“.

Tovariška, -i, „kamarátka“. Z Hnilč. uvodí Mišik: „Rozkraj ti, Haňičko, jablučko na trojo a povolaj sebe tovariški tvojo“, Pies. 29. „Či zme šli do karčmi a či do k scela, tovariška naša všadzi bula šmela“, tiež tam, 36. — Má ho aj v pesničke zo Slov. vsi (Pies. 107), čomu sa nepodivíš, vediač, že je to slovo bežné v poľštine.

Tovarne, -oho. Ob. Tovarné, Tavarna, vo vran. okr.

Trak. Travnica ma štiri traki. Šarv.

Trakterňa, -i, hostinec; *trakterňik,* hostínsky.

Traringi, v. vuz.

Travnica, -i. „S travňicu še noší trava“, Šarv. „Vzal tote hačeta do trav. ňici a priňes jich domu“, Barc.

Treba s gen. „Idu gu kraľoj za službu, bo žmi čuň, že mu treba foštra“, Bež. — Od neužívaného neurčítka *trebac* je v úžitku čin. príč. min. stred. rodu: *trebalo*. „Večer vecej vipila jak trebalo“, Šarv. „Že jim trebalo každi dzeň daco pojis' jednoho človeka“, Straž.

Trebejoň, -ava. Obec Trebejov, Terebň, v ntor. okr.

Trebič, -u, datelina Šarv. Povie sa aj *trebikoňina* (Šarv., Kluk.), *trebikuň* (Dobr.) — V Čit. V., 94: *trepikoňina*, a v Kal. 1887, 78: *trepikoňisko* („ked trepikoňisko tri raz zore“).

Trebišoň, -ova. Obec Trebišov, Töke-terebes, v seč okr.

Tremcic; „tremcim, že mi dzecko umre“, Šarv. „Ešči som aňi ňejedla, bo vše lem pri tebe tremcim, žebi še ci daco ňestalo“, Orel.

Trenki. V poludňovo-západnom kúte Špiša. Inde: *tar(uki)*, v. ich.

Trentvec. Zatrentvec = zmeraveť, strpnuť. Leť.

Trepec, -pca. Obec Trepec, maď. Trepec, vran. okr.

Tresi, pomn. „Vlasi viša jej prez hjeľučke plec a až ku zlatím tresom, s hterimi, odpočivadlo' dookola je obrubene“. Kov., SMS 1899, 87.

Treska, -i. „To je drevo z haluzini“, Vik. „Porubem ce na drobne treski“, Smiž — „Spaľi vedno s Palkem na *triskach* z dreva, co obručie struhol“, Gab.

Trešichvoscik, -a. Istý vták. Kluk.

Trešćec. „Plameň hučel a drevo prišćelo-trešćelo“, Straž. 24.

Tri, čisl. — „Zme tam *trojmi* braca“, Smiž. „Te *trome* sinove“, Jabl.

Tribš, -a; *Tribšan.* Poľ. obec Tribš, m. Trips, sp.-starov. okr.

Trimac, poľ. trzymač. Uživa sa asi tam, kde spisovné „držať“ germanismov

nevyklučujú. „Kravu trimac“, Batiz. „Žili, pokli jich Buh trimal“, Sob. „Ohi tohého svojého brata za slubu trimali“, Jabl. „Obi cudzeho človeka za svoho ňetrimaň“, Luč. „Slovo ňetrimala“, Seč. „Velikim panem še trimal“, Gab. „Naš kraľ zoz drubim kraľom vojnu trime“, Malov.

Triscane, -cho. (Ob. Triscané, Nádaska, vo fiz. okr.

Triska, v. treska.

Trižbi, triezvy. „Trižbi život najlepši“, Šarv. — Zväčša sa vyslovuje: *trižbi*.

Trojňe, -cea. „Mala trojňata“, Šebn.

Trokar, v. balovac.

Trombata, o ženskej, s veľkými gambami. „Barz bridka bula, zubata, trombata“, Bež.

Trovic čas, v. strovic.

Truc, tráviť. „Z maslagom še ribi truju“, Šarv.

Trucic, hodit. Hlavne v z.-ungskom podrečí. „Svoju čapku do zemi truceň“, Bež. „Truc toho duba a podz z nami“, Hum. „Kuň budze skakac, trucic hore nohami“, Šobr. — Porov. *rucic*.

Truda, -i. „Pčoli maju medzi sebu aj trudi“, Kluk.

Trudni, príd. „Trudne mi je dac dze-com na kňižki, bo ňit zarobku“, Šarv.

Truhla, -i. Zo spis. reči, v poludňovozáp. kúte Spiša 1) „Na tím koňovi bula truhla s pežežmi“, (Gan. — 2) Tam jest tri farare v truhloch“, Hrab. V tomto prípade: umrlčia truhla. — Z pravidla: *truna + lada, v. ich*.

Trujjčani, -an. Obec Trujčany, Trocsán, v seč. okr.

Truna, -i, umrlčia truhla. „Daľi jej trunnu zrobie“, Harh. „Višol do prikleta a priňis dzeci s trunku“, Lub. „Kolo svetla dvanac truni buľi skľiňeni“, Ban. — Truhla na šaty je *lada, v. ju; v. i truhla*.

Trup, -a. „Z Ulijanki zostal trup, to jest celo prez hlaci“, Lem. — Trupom menujú aj *mrtrvolu róbce*: „Ňeozval še aňi slovičko, lem na bok še sklajal a

spadnul trupem (Straš. 9). Hlavná čiastka trupu o sebe, totiž driek, tiež sa menuje trupom. Šrov. aj pod *drik*. *Truparňa*, miesto, kde sú poskladané trupy. Por. tu na str. 357.

Tu, sem. „Podz tu dnu do tej hiži“, Hrab. „Dame ju po obedze zavolac tu“, Šarv. „Pušé nas, nigda tu v'ceej ňepri-dzeme“, Šobr. Snád sem patrí: „Zňesla ju voda *tukaj* na štvorc milí zeme“, Hansar.

Tuča, -i, víchrica. V osnove zo Šobr.: „Na trecu noc zaš prišla burka (+ tuča, i vitor) a chcela ho prevracic“. „Kedi ja peršu noc išou, ta me *tuča* sparla“. (Tu, 399, 401).

Tuhrina, -ej. Obec Tuhrinná, Tuhrina, v ntor. okr.

Tulčik, -ika. U Nied. aj Tilčik. Obec Tulčik, Töltszék, v topl. okr.

Tulejka, -i. 1) Roh, v ktorom má kosec osličku („ošelku“). Šarv., Ščav. Prirov. aj ČMS, 1899, 8. — 2) Co je na ločiku zoz železn, je *tulejka*, ta še zdíva na oš. Kap. — *Tulejka* [s význam. pod 1)] v Hranovnici sa vyslovuje: *tulajka*.

Tuši, príd., lacný. Všeob. *Tuši, lacnejši*.

Turcoŕce, -ovec; u *-oŕci.* Obec Turcovce, Turcóc, v hum. okr.

Turcň, -rňi. (V Šarv. aj *turňa, -i*). Veža. *Turňami* menujú v Tatrách vysoké štíty o kolmých stenách, „zav'esi“, v. Elj. Przewod, 285.

Turjani, -jan. Ob. Turiany, Zemplén-turány, stropk. okr.

Tušice, -ic; u *-ici.* Obec Tušice, Tussa, v seč. okr.

Tutak, tu. Šarv., Sob. „I povedzela jim, že dvomi vojaci *tutak*“, Ken.

Tvar, -i; „obličaj“ neznajú. „Lico je jedna strana tvar'i“, Šarv. „Moja kraňša peta jak tvojej dzenki tvar“, Bež. „Ulapil živana za tvar“, Ostr. „On sebe lebnul hore tvaru“, Hran. „Rucel mu skalu do tvarji“, Čepl.

Tvardi, tvrdý. Popri ňom počúť aj *trerdi*.

Tvarožec, -žca. U Hn. Tvarise. 1) Niž. Tvarožec, Alsótvárosze, v sekč. okr. — 2) Vyš. Tvarožec, Felsőtvárosze, v sekč. okr. Obidve obce ruské.

Tvarožna, -ej. (V M. Slavkove po pol.: Tvorozna, do Tvorozni'; Tvorož-ňon). Nem. obec Tvarožná, Durand, v kežm. okr.

Tu-tu-tu, kuri mojo, *tu-tu-tu!* Tak volajú k sebe kury v Žir. — Po pol. *tiu-tiu-tiu*.

U, predložka, v samosvojej reči „*u*“, v podreči z -ungskom vyslovuje sa často jako *ü*, niekedy ušiam úplne zmizne, t. j. *u noci* znie jako *ü noci*, v skorej výslovnosti jako *noei*. „Raz ü noci“ (tu, 405), vyslovujú aj takto: „Raz noci“.

Ubirac se, obliekať sa. „Mi se poubirame za svatic“, Plav.

Ubrež, -a. Obec Ubrež, Ubrezs, v sobr. okr.

Uccie, uctiť. „Boha uccela“, Šarv. *Uccivose* = uctivosť.

Ucekac, *uceknuc*. Frázy: „Ucekať do ucečki“, Plav. „Vzal se do uceki jak šaleni“, Šar.

Ucirac, utierať. Šarv.

Uda, -i, úd tela ľuského. Šarv. „Ked si odmrazil dahtoru udu na ceľe svojim“, Kal. 1881, 77.

Udavske, -oho. Počúť už aj Udva. Obec Udavské, Udva, v hum. okr.

Uhel, -a. Mesto Ujhel, Satoraljaújhely. V Zempl.

Uchodzie. „U posceli Hamadejovej štiridvacec britvi, dvanac hore a dvanac doľou uchodza“, Bež.

Ujak, -a: *ujacki*. Ruská obec Ujak, m. Uják, vo vtor. okr.

Ujalaš, -a. Obec Ujalaš, Újzallás, vo fiz. okr.

Ujvaroš, -a. Obec Ujvaroš, Újváros, vo fiz. okr.

Ukaz, ukážka. „Žito na ukaz“, Šarv. „Žebi mu odtamadz daco priňes na ukaz“, Bež.

Ukazija. Prevelo ľudzi se zešlo jak na ukaziju, že taku ribu nigda ňevidzeľi. Straž. — Pol. okazya = príležitosť.

U, -a, klát na včely z deravého stromu.

Uta, Julianna. Hum.

Ulož, -a; *Uložan*. Rusky: Uliž. Obec Ulož, maď. Ulozsa, v levoč. okr.

Umrac. Rasl. „Umr'ec“, Marg. „Um'erae“, Malov. „Tot sin umer“, Žir. „Ho našli vov šňehu umarteho“, Malov. „Umarte celo do koscela poňesli“, Seč.

Un, zámeno on. „Un se vracel“, Šarv.

Ungvar, -a. Mesto Ungvár, m. Ungvár.

Upesc, upiecať. „Mame zajaca, chotoreho bi zme radzi upesc“, Šarv. „Oheň mu prišol až ku cenkej skurki medzi paľcami, *upeklo* ho, ale aňi na to se ňezobudzel“, Orel.

Upchac, vopchať. „Durk do oblaka a už hlavi upebaň dnuka“, Sobr.

Upor, -pora. Obec Upor, maď. Upor, v seč. okr.

Urednik, -a, gazdovský zamestnanec. Zamestnanca verejného menujú: beamter, oficir, hivatalnok.

Urlab, nem. urlaub. „Išoť jeden stari husar na urlab“, Malov. — Mišák uvodí z Hnilca formu *ferlap* (Pies. 21).

Uro-lzaj (muž.), úroda. Šarv., Šebn. — Z Geče, tu na str. 338, je zaznačená forma *urodaj*. V Čit. IV., 34 je „urodzaj“ žen. rodu: „Tam už najdzeme ovoce a urodzaj bohata“. V poludňovozáp. Spiši *uroda*: „Uroda v našim hotaru buľa slabá teho roku“, Ščav.

Urvac se, pretrhnúť sa. „Až som se urvala v roboce“, Šarv.

Usadomic se. „Oňi se tam usadomeli i pobudovali se tam“, Ken. — Počúť aj *usalisic se* v tomto smysle (Šarv.).

Usluchnuc. Šicke chlopi ho usluhľi“, Šarv. „Bul i barz usluhľivi“, Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 172).

Usnuť. „Jak ona usla, vžal un te kluče, co buli nad ňu“, Šir.

Uschnuť, uschnúť. Seč.

Ustreti, v. *streti*.

Uvadzie, priviazať. „Uvadzie ju na porvaz“, Šac. „Jake porvazi, šieke mi na šiju *pouvadzoli*“, Šarv. „Aji svoho psa uvadzil gu sebe“, Straž. „On zaš *uvaziä* sebe šifu a stanuli, Sobr. — „Bože, bože, co robic mam, dze koňička uvadzie mam?“ Smiž. (Miš. Pies. 81). Je po celom území rozšírené toto sloveso, aj u uh. Poliakov: „Tego har-nadža na zloti ľancusek uvadžili o tin jedlin“, Kríž. ves, tu 157. Ako *u-vadžie*, tak aj *od-vadžie*. Slovesa „uvjazac“ zriedka počuť, v. pod *vjazac*. Snopy sa naveky *vjažu*.

Uvrat, medza od susedných rolí, nezoraný švik zeme. Šarv.

Uzda na koňa. Je remenna zo zubadlom. Kluk., Ščav. — Por. *ohlavec*.

V, predložka i predpona sloviess. V samosvojej reči vyslovujú za ňu pred temnými (p, t, c, č, k, ch, s, š, f) spoluhlásku *f*: *F* Prešove, *f*cekac atp. m. *V* Prešove, *v*cekac. — V podrečí z-ungskom z pravidla vyslovujú za ňu „u“, „ü“, vidz *u*. — Predložka *v* vokalizuje sa v samosvojej reči hláskou *e*, tedy: *vedňe*. V podrečí z-ungskom hláskou *o*: *vodňe*. Toto sa smie položiť za pravidlo; odchýlky treba odnášať na príslušné vlivy. — Predložku *v* radi zdvojujú: *Vov* varošu, *vov* chiži atp. Podoba *vev* je zriedkavejšia, ale sa tiež objavuje: *Ver* maštaľni, Kal. 1887, 70.

Vadaska, -i; domášne: pošuvka, pošovanka. Dost rozšírené: „Lubeň po vadaskoch chodzie“, Taš. „Pojdžeš ti zo mnu na vadasku“, Seč. „Kupil kral fllinti obidvom a chodžili na vadasku“, Šir. — Bezpochyby z maď. podstatného mena *vadászat*, z čoho mohlo povstať *vadasatka* a skrátene *vadasatka*. Mohlo by

sa myslieť, že je utvorené z maď. slovesa *vadász-ni* (= vadaska!). Ale Slováci nemajú maď. slovesa *vadász-ni*, a preto ňomohli z neho utvoriť nové slovo.

Vadžie še na čim. „Oňi še na tim vadželi“, Geč. „Ešči som maľučka, už še na mňe vadža“, Mark. (Miš. Pies. 54).

Vagaš, -a. (U Hn. Vagašik) Obec Vagaš Kapušiansky, Kapivágás, v topf. okr.

Vagriñec, -ñca; *vagriñski*. Ob. Vagriñec, Vagriñec, v mak. okr.

Vah-v, turnus robotníkov. Šarv. Kašč.

Vahanek, vahanec. Ščav. = V juhovýchodnom kúte Spiša; inde radšej *koritko*.

Vachtar, nem. wächter. „(Dvanastu) už vachtar po dzedziňe vitruboval“, Gan. (Kov. SMS 1901, 84). „Vachtar s turňi“, Dan. a Od (Miš. SMS 1896, 175). „Vachtar nocni chodzi po valaše“, Kfuk.

Vajani, -an. Obec Vajany, maď. Vaján, v kap. okr. (V Bež. mi povedali, že tam bývajú „Maďari i Slovjakí“.)

Vajco, -a, vajce. Mn. č. *vajca*. Ale jest aj pomnožné: *vajca*, g. -*jec* s tým istým významom čo v spis. reči.

Vajčénica, praženica z vajec. Hum.

Vajkoñec, -ovec. Obec Vajkovce, maď. Vajkóc, v kap. okr.

Vakarka, -i. Žena vezňe bandurki uvarene abo kapusti, do toho da kus muki, to zahñee, rozmangľuje abo rozklapka, a to še upeče na šparherce na blaše abo v rure. Šarv. Tam ho menujú aj: *pagač* abo *langoš*. — V Lubotíni to volajú *merinda*: v Žirovciach: *vakarovik*.

Val 1). Morská vlna. „Odrazu začne še moro dzvihac, a vali rucac“, Čit. IV., 179.

Val 2). „Dva vali postavu na sukeň belavu“. Kol. v Zpiew. (II., 38) *podáva* v „rusn.-slov.“ pesničke.

Valal, -u, dedina. Teraz bežné po celom východoslovenskom území, na Spiši popri *dzedzina*. Dia Joz. *Škultétyho* je „valal“ bežné len od Šariša po Ungvár, v. Slov. Pohf. 1902, 760. Vec

sa nemá tak. Ja som počul „valal“ popri „dzedzina“ všade po Spiši. Tu na str. 236 príklad z Kluk : Pri jednim valale. *Mišik* tiež podáva príklad, a síce zo Smižian: Žri, koňičku, žitnu slamu, bo ja idzem do valalu. (Pies. 81.) — Slovo *valal* Joz. *Budenz* odvodil z maď.; porov. Slov. Pohl. 1902, 760.

Valalčan, dedinčan.

Valalski, dedinský.

Valek, v. *hrabe*.

Valek je z hľini zrobeni, je hrubší jak cehla, ale še ňepali, lem še suši na slunku; z valkoch muruju meňše hiže. Šarv.

Vaľentoŕce, -ovec, u -oŕcoch. Ruská obec, spojená so Zb. Belou, m. Izbugyabéla és Valentéc.

Vaľihura. „Vaľihuro, ber na plecì tot sipaneč“, Sobr. — Por. pol. Waligóra, ale pripomínam, že toto meno objavuje sa aj v prípovedkách nevýchodných krajov slovenských.

Valkoŕ, -ova. Obec r. Valkov, Valkó, v stropk. okr.

Valkoŕce, -ovec, v -oŕcoch. Obec Valkovce v Ab., Vajkóc v koš. okr.

Valkovce, -ovec. Valkovce v Šar., Valykóc v topl. okr.

Valoŕ, -ova. Každì koň mal svuj valoŕ i drabinku, Ban.

Valuŕni, príd. „Valuŕni je ku každej roboce“, t. j. súci. Ten zápis mám zo Šarv., ale je slovo rozšírené. Zdá sa byť z maď. *való* (jóravaló, mindenre való, helyrevaló atď.). Na oprávnenie svojej mienky uvodím: „Najlepša (krejda) je z danskich ostrovoch *valuŕna*“, Čit. V., 399. (Preložené z maď. „... a dán szigetekröl *való*“). „Ku každej práci ňe je *valuŕna*“, Čit. V., 436. (Preložené z maď. „nem minden munkához *való*“). — Uváž: „Jak še *valuŕi*“, Šebn. (V smysle: „jak še *patri!*“)

Vaňŕkovce, -ovec; -ovŕki. Obec Vaňŕkovce, Vanyiskóc, v sekč. okr.

Vankoŕ, v. *vuz*. *Vankoŕik*, -a, v. *skarčadla*.

Vapeňik, -ňika, Ruská obec Vapenik, Vapenyik, v mak. okr.

Varadka, -i. Ruská obec Varadka, m. Váradka, v mak. okr.

Varha, -i. Nem. lippe, maď. ajak. Aj podobou *varga*: „Mala taku dluhu spodnu *vargu*, že jej až na bradu višela“, Hnil.

Varhaňoŕve, -ovec, v -oŕci. U Hn. Varganovce. — Obec Varhaňovce, Várgony, v ntor. okr.

Varichoŕce, -ovec, ũ -oŕci. Rus. obec Varchovce, Varchóc, v stropk. okr.

Varkoč, -a, vrkoč. Mark. „Vlasi zapletené sú do *varkoča*“, Šebn. (Posp. ČMS 1898, 86).

Varoŕ, -a, mesto. Bežné popri: mesto. „Varoŕ“ hlavne v z-ungskom podrečí, ale aj tu znajú „mesto“. Charakterističné je tu, na str. 375, zo Straž: „Idze na svojim koňu za drahu z varoŕa do varoŕa, z mesta do mesta...“ Veľký Šariš je „varoŕ“, nie „mesto“.

Varoŕčak, -a, meŕtan. Hum.

Varovac 1). Hlavne na Spiši. „Budžeŕ varovac žito“, Hnilč. „Janko ŕestri varovať“, Smiž. — Nem. wahren.

Varovac 2). V osnove zo Sobraniec niekoľko ráz: „Varuj het!“ (= Idz preč!). Por. Kottov slovník pod 1. *Vary*.

Varŕtat čizmarski. Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 164). Aj podobou *varŕtak*, Sipl. (Tu 348). — Nem. werkstätte.

Varta, -i; nem. „Varta stala“, Šarv. „*Vartoŕki* posnuŕi“, Kap.

Varti, nem. werth. „Flinta taka bula zardzavena, co ňič ňebula *varta*“, Lub. (Bezprostredne z pol. *wart*.) Inde by povedali v tom prípade: flinta taka bula... co *ňič stala!*

Vatriŕsko, -a. „Popol z peca a vatriŕska“, Čit. IV. 207. „Jak priŕŕi na vatriŕsko, vola zabiŕi“, Gab.

Vavriňec, -ňa. Ruská obec Vavrince, m. Vavrinc, v topl. okr.

Vďečni, príd.; *vďečňa*, prísl. Vďačný, vďačne. Vŕseob.

Vec, -i. „Iŕla ku doktorovi a pove-

dzela, jaka vec“, Hrab. „Šitke tote tri veci“, Sipl.

Vec, vecka. 1) Tedy: „Ta povedzel starši brat: ta vec to dobre, nič še ne-starajce“, Sipl. „Bratňak je sin od strič-ních bratoch, vec v štvartim pokofeňu“, Šebn. „Tak vec tote dvomi braca še pi-tali“, Sipl. „Vežňime ju... a vecej voňi ju položili na voz“, Ud. — 2) Potom: „Vec vona zešla dolu“, Šac. (Tu 342/3.) „To še jim nepačilo vecka“, Sipl. (Tu 344.) „I tak pan vecka puščiu dzivoho kornaza“, Sobr.

Vecej, v súsedskej pol. *vjencej*. (Mjoľ vjencej dzeči“, Križ. ves, tu 456.) „Ve-cej“ je bežné v samosvojej reči a v pod-reči z.-ungskom. Blízko k poľštine aj „veci“ z pol. *v'ecé(j)*, na pr. v Gab.: „Veci zarobila, jak jej muž“, tu 316. — V podreči lučiv.: *vjacaj*.

Večar, -ara. Večer. V samosvojej reči všeobecné; obyčajne s výslovou *večar* (na pr. Šarv., Marg., Štv., Bard.) i *v'e-čar* (na pr. v Hrab., Hnilč.). Ale počut aj *večar*.

Večersí, -i. príd., večernjší. Let.

Vedno, spolu. Počut aj pôvodnú formu *v jedno*. — „Vše budu vo *vednosci* a že jeden druhého neohabi“, Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 159). V Smižanoch: „Žili dlúho *vespolek*“. Pravdepodobne zo spisovného.

Vedzec, vedet; len v lučivn. podreči; inde: *znac*. „Ona vedzela, že je už po-jedovani“, Lučiv. — Inde: Ona *znala*...

Vehec, -ha. Obec Vehec, Vehéc, vo vran. okr.

Vējačka, -i. „Robi še z dreva verbo-veho abo z osíkoveho abo z rokitoveho; z ňu še veje“, Šarv. „Vimlacene zarno še veje z veječku drevenu. Veječka vi-patra jak koritko“, Kluk. Porov. *lopata*. Vidz aj ČMS 1899, 8.

Vejsc. Všeobecné v samosvojej reči. „Dozvolel šickim liškom vejsc“, Šarv. „Un ju primušel, že mušela z ňim vejsc“, Gab. „Vejdz do kuchňi“, Rasl. „Žebi vešol dnuka“, Malov. „Psi brechaňi, ale

do cirklu ku rectorovi nemohli vejsc“, Giralt. — V podreči lučivn.: *vojsc*, tu 430 atd.

Veko, vrchnák. „Odterhli s trubli ve-ko“, Gan. (Kov. SMS 1901, 85). „Dzvih-nuť veko s tej strednej trubli“, Hrab. „Vež totu trunu, viješ... otvor veko a lehňi do ňij“, Plav.

Vekši, kompar., väčší. „Ňe z lesa, ale do vekšeho lesa“, Ken. „Chto vekšu radosc dostal jak toti chlapci“, Straž. — V lučivn. podreči: *vjačši* („Zaščepe ho do tej najvjačšej skali“, Lučiv.). — V Zá-tur. „Prisl.“ na str. 168 je udajne šar. prislovie: „Co je *rakše jako veš*, to si do torbečky *vež*“. Po šariasko-slovensky by to muselo zneť takto: „Co je *vekše jak veš*, to sebe do torbečky *vež*“.

Velbahi, -bah, ve -baši. Obec Vel-bachy, Wellbach, v sp.-podhr. okr.

Veliki + velki sa zamieňajú. „Naj jasňejši kraľu, Jich *velkojs'*, kebi tak dobri buli“, Komar. („Jich *Velkojs'*“ = Vaša Milost!). — *Veličie* še, honor si z dačoho robiť. Let. dla Irem. — „Zo-stred *veličoznich* lesoch“, Čit. V., 414.

Velka, -ej; Veličjan, velikje kravi. — Obec Velká, Felka, v sp.-sob. okr.

Velkrop, -a. Rus. obec Velkrop, maď. Velkrop, v stropk. okr.

Veľo, veľa. — V poludňovo-západnom kúte Spiša počut aj *veľa*. V Pap.: „Mal *vite* dzeci“; bezprostredne z pol. *wiele*.

Velopole, z Velopoľa, u Velopoľu. (Posmjevajú sa im: „Veľo poľa, malo chleba!) Obec Velopole, Velyopolya, v hum. okr. (U Nied.: Vefopolie + Vefo-poľa!)

Venecia, -i. (U Nied. aj Benátky.) Ruskú obec Venecia, maď. Venecia, v sekč. okr.

Veper, -pra; brav. Všeob. — Zo Sp. Podhradia: „Medzi dvoma brehani leži veper obrani,... co to je? — Ked žena peče hleba, ta na korice cesto“.

Vepridz. „Ti pridz vepridz nas“, Šarv. „Poslal... husara vepridz sebe“, Rasl.

Vera, veru. Uvedenou formou bežné temer po celom území. „Vera un v زال i dal tej miši jesc“, Lub. „Vera vona už nežije“, Rozh. „Oňi vera nakladfi barz veło drevna na voz“, Barc. „Vera ñe“, Seč. „Veraže je dobri chlop“, Bež. „Že ona vera ku tej studňi po vodu ñepujdze“, Harh. — Z Hrašovika mám zaznačenú podobu: „Vere hej!“

Verba, vrba. Počut aj *v'erba*, *virba*. — V Cepličke: *Verbina*, vrбина.

Verbovec, -očca. U Nied. Verbovce. — Obec Verbovec, Verbóc, v sobr. okr.

Verch, vrch. 1) „Les je, dze su stromi; verch bez stromoch“. — 2) Verch = vrchná čiastka stavania. — Príslovka *naverch* zodpovedá spisovnej *navrch*. „Višlo zlodziejstvo naverch“.

Veslo, -a. V. *Košar*.

Veš, g. *vši*; dedina. Porov pripom. 1. na str. 111. — Osada, majúca alebo mavšia svojho rychtára, menúva sa teraz *valalom*, na Spiši aj *dzedzinou*; *v naše časy nikdy nie vsou*. Ale jest hodný počet obecných názvov, v ktorých sa objavuje slovo *ves* s dajakým prívlastkom. V Spiši sú 4 také názvy (Slovenská ves, Krížová ves, Stará ves a Nová ves (Igló); v Šariši 7 „Postredná ves“ a Vieska, ďalej Nová ves Drinovská, Sviňská, Pečovská, Bardiovská a Ruská; v Abaujskej: Košická Nová ves; a v Zemplínskej: Tušická Nová ves, „Nacina ves“. Z tohoto výpočtu vidieť, že sú této názvy rozšírené v západnej polovici východoslovenského územia; 12 názvov oproti 2 v Zemplínskej. Slova „valal“ nikde niet v miestopisnom názve. — Slovo vyslovujú: *veš*, *v'ěš*, *vješ*. — Miestopisné názvy východoslovenského územia, v ktorých podstatou je slovo *veš*, sú nasledujúce: 1) *Križová ves*, Keresztfalv, v kežm. okr. (Domášne: Krizovevš, z Krizovej vší; Krizovjon, Krizovskej dzeći.) — 2) *Nová ves Bardiovská*, Bártfaújfalu, v sekč. okr. — 3) *Nová ves Drinovská*, Somosújfalu, v ntor. okr. (Domášne: Novaveš, do Novevši,

v Novevši.) — 4) *Nová ves Pečovská*, Pécsújfalu, vo vtor. okr. („Novoveske dzeći.“) — 5) *Nová ves Ruská*, Sósújfalu, v šir. okr. („Z R. Novejši“. U Hn.: Šovars'ka Nova ves.) — 6) *Nová ves Sviňská*, Szinyeújfalu, v šir. okr. (Nova veš, do Novejši; „Sviňska“ še ñevihvara. U Hn. aj Sviňske Nove selo!). — 7) *Slovenská ves*, Tótfalu, v kežm. okr. („Slov'eňsko vješ“ u poslovenčených Poliakov; „Slovjaňsko vješ“ u neposlovenčených. „Slovjaňcon“ a „slovjaňsk'e“ dzeći.) — 8) *Stará ves*, Szepesófalv, v sp.-starov. okr. („Stara vješ, ze Starej vší; Starovjescon“.) — Vidz aj pod *Novějša* a *Novevša*. — Čo sa týče názvov „Postredná ves“ a „Nacina ves“, vidz hore uvedené pripomenutie na str. 111.

Vešeľe, veselie. Znajú ho po celom území. „Urobili vešeľe i pobrali še s princezu“, Sobr. „Jest tam u valale jedno *vešeľi*“, Ud. — Vešeľic še. „Ozda vešela še ešče i teraz, ked ñepomarfi“, Šarv.

Veščuch + *vešec*, veštec. Hum.

Vibijac. 1) „Nože s gombikami vibijane“, Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 170). 2) Tance vibijac (Kol. Zpiew. II., 90). Pôvodne: *vivijac*, porov. *kolo* 3).

Vibľekac še. „Un teraz zunuti, tak ñebudze še vibľekac, Iem na divaňe pošpi“, Šir. Ale aj: „Marčuš, *vivľec* še z tich šatoch“, Plav.

Viborna, -i. V M. Slavkove vyslovujú: Vúborna, Vüborňon, vüborňansk'i. — Nemecká obec Viborna, maď. Viborna, v kežm. okr.

Vibrac. „Z inkviziciu vibrafi, že mladšeho brata starše bratove na šmerc zabili“, Sob.

Vibuc. „Vibuj s ľavej nohi čižmu“, Hrab.

Vibuľknuc. „Obrac pohar na jeden bok: vibuľkňe z ñeho a dzviha še do vodorovna to daco, co ñepripuščilo vodu dnuka“, Čit. IV., 161.

Vicelanka, -i; vytelená krava. Let. Irem.

Vicež, -a. Táto podoba by sa očakávala vo východoslovenskom nárečí, po prípade podoba: *Vicaž*. Ale týchto podob nie neslýchať. Napriek tomu v Čit. V., 139: „Hunyadi to vicež šivi“, a miestopísané „Vicež“. Porov. *vitez*.

Vicež, z *Viceža*; *vícežski*. Obec Vicež, Nagyvitéz, v šir. okr.

Vidace. „Dzjevka na vidacu“ = Djevka na vydaj. Mark.

Videň, -*dňa*. Mesto Viedeň. — Poľ. Wiedeň, -dnia.

Viderník, -a. Obec Viderník, maď. Vidernik, v sp.-novov. okr. (U Nied.: Vyderník!)

Vidobudnuc. „Že s totu šablu sebe kraľovstvo vidobudne“, Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 84).

Vidostac. „Še cešili, že von tu princazu vidostau“, Sobr.

Vidraň, -i. Vidraň, Vidrány, v hum. okr.

Vidrežnac se (?). V Let. dla Iremského: Napodobňovať dakoho reč, výraz tvári, jazyk dakomu vyplazovať, porúhať sa dakomu. — „Pai se mu začali vidrežnac“ = škľabiť. Z Gan. Kov. (SMS 1901, 86).

Vidzvaňac, vyzváňať. „Ešči i vidzvaňac mu dal zo šickima dzvonami“, Straš. 12. — V. *dzvoňic*.

Vihľadčik, -a; nezasklený oblok. „Na sipačcu buň jeden vihladčik, taki, co mohou chüop prez neho prejsc“, Rep.

Vihon. „Zaspal Janči na vihoňe, zajali mu vrane koňe“, Hnilč. (Miš. Pies. 37).

Vihvarac. „Šitko mu na oči vihvaraua“, Rep. — *Vihvarac se* = vyhovárať sa. — „*Vihvarka se* vše ňedari“, Kal. 1887, 84.

Vicharica, -i. „Včas vicharici v žime“, Čit. IV., 51. — *Vichrica*.

Vichirni, príd. „Vihirni človek, ňe hirešni“, Šarv.

Vichodki, výdavky. „Znaju, pan kmoter, že ja mam vichodki“, Giralt.

Vijavie se, splniť sa. „Vidzet, že jeho sen se vijaveť“, Ken. „Še mu perša pravda vijavila“, Barc. Ale aj: „Tak se

vipolňeli šicke tri praüdi“, Barc. Toto zdá sa byť zo spis. reči.

Vikaľic, vytréť. „Odkazce, odpišce temu regementu, ňech me on vikaľi, z chtereho som štandzu“, Hnil. (Miš. Pies. 26). — Por. *vimazac*.

Vikartovce, -*ovec*. (V-ovjan.) — Obec Vikartovce, Vikartóc, v sp.-sob. okr.

Vikončic, skončiť. Šarv.

Vikrucie se, skrútiť sa. „Tote se vikrucifi i pošli vonka“, Vran.

Vikupic. „Tim, co ju uderuť, calkom ju i varoš vikupeu“, Bež. — Bežnejšie je: *višľebodzie*.

Vilagi, z *Vilag*. Ruaká obec Vilagy, m. Világ, v hum. okr.

Vilhotni, vlhký. „Dakus vilhotnejši“, Čit. IV., 53.

Vilk, -a. Vlk.

Vilkovce, -*ovec*. Obec Vilkovce, Kiskunchfalu, v lev. okr.

Vimachnuc. „Položiť ruki na klat a živan vimachnuť s bartom i začať“, Ostr.

Vimazac. „Vimaze se, co je napisane; u nas se ňepovi vitrec to, co je napisane“, Šarv. — Por. *vikaľic*.

Vimeňic. „Mala jedna žena hlopa v herešce, toho hcela vümeňic (+ vüšľebodzie)“, Marg. „Boť bi si ma tzadzi vimenil“, Lučiv. „Predaj koňe i voli i voli, a vimeň me z tej vojni...“, Mark. (Miš. Pies. 56). „Zajali mu... koňe... idz, vimeň ich, moja mila“, Hnilč. (Miš. Pies. 37).

Vimentovac se, maď. ki-ment. „Jakoš se vimentovať od leva“, Dobr.

Vimjačko, -a; vemiáčko. Šarv.

Vimlat, -u. „Vimlat sebe bere“, Smiž. (Miš. Pies. 93). — Mlatcov podiel z vymláteného zrna.

Vimozc. „Ked mi to vajco prineseš, vtedi ma tzadzi vimožeš“, Lučiv.

Vimscie se. „Co robic maju, žebi se totej dzivki vimscie“, Plav.

Vina. „Perša vina odpuščena“, Smiž. „Vi nič ňevinni“, Sobr. „Chto je temu vinovati?“ Šarv.

Vinčovac, nem. wünschen. — „Za uprimne zdravje vinčujem!“ Šarv. „Šicko dobre vinčovať“, Komar.

Vinni, -oho. Vinné a Banka, Vinna-banka, v sobr. okr. (Na otázku, čo je Banka a či treba hovoriť o obci „Vinni i Banka“, povedali mi: „Banka ňit!“

Vinsc, vindzem. Šarv., Hrab. V Sobinove: „Mušela *višc* z tej kopi“. „Vindzi, vindzi zlate kače, bo ci dzecko horško plače“, Sob. „Už mi nevindzeš ztadzi von“, Lučiv. — S iným významom: „Ta, poda, vindzi na ten mech“, Sipl. „Jak tam vindzem, ked aňi drabini ňet“, Malov. — Oba smery v jednej vete bez toho, aby sa smysel rušil: „Jak vinšli von z rodi, vinšli na verch“, Hnilč. — Z fraseol.: „To vinšlo dobre“ = To sa skončilo dobre! Hnil. „Teraz mňa dobre višlo a vam plano“, Dan a Od. (Miš. SMS 1896, 85). „I vera natelo višlo, že ju mladi kral za ženu vzal“, Kap. „To bulo prave, ked čertovi kara višla“, Bert. „Spravovala še tak dobre, že co rok tak više išla, až na generala višla“, Šarv.

Vipasac. Pásom, remeňom vybit. „Stari perše dzivku vipasať a potim matku za toten korec dukatoch“, Plav.

Vipatrac zodpovedá spisovnému „vyzerať“ („Žena na koňec valala už ho vipatra“, Straž.), ale spolu aj germanismu: vyzerať. „Vipatrala akuratne tak, jak jeho žena“, Šarv. „Vipatra jak chmarňik“, Hum.

Vipesc, vypieť. „Tak mu šibeňicu na chribce vipekľi jak bi obešeni bul“, Straž.

Vipovedzec na keho, vyvolať na koho. „Dzekuju ci, že ší na mňa nevipovedzeť“, Bež.

Vira, -i; viera. „Na druhu viru pristac“, Šarv. „Žic na viru“ = bez sobášu; cigáni vravia v tomto prípade: „Žic na verbu“. „Dal mu šicko za viru“ = uveril mu všetko.

Virava, -i. Ruská obec Virava, maď. Virava, v hum. okr.

Virba, -i. „Mušela nocovac... na jed-

nej virbe“, Hanšar. „Vrabeľ to počul od starej virbi“, Čit. IV., 41. — Vidz *verba*.

Virbov, z *Virbova*; V-ovjon, virbovsk'i. Nem. obec Verbov, Ménhard, v kežm. okr.

Virčec. „Jak stari prijat, ta zvirč'et“, Malov.

Virgac. „Kedz kuň zdiha, najbarzej virga“ za šar. podané príslovie v Zátur. Příklad. (str. 8) „Jeden, so mu compel z nosa virgať až po kolena“, Bež. — Porov. pol. wyrzgnąć.

Virosnuc, vyrásť.

Virozumec. „Nemohli z toho panove virozumec praudu“, Dluh. C.

Virozumni. „Ja virozumni vtak, špivam sebe tak“, Žir.

Visc, vyjsť. „Vun rad-nerad mušel sam visc zo svoho kľaštora“, Straž. „On rozдумuje, jak bi on mohol ku temu zamku visc“, Vik. — Bežnejšie: *vinac*, v. ho.

Vischnuc. „Mušime čekac niž vischne to, co je pisane“, Šarv.

Visichac, vyschýnať. „Jak z Dunaja voda ňevisiha ňigda, tak aňi ja... ňepri dzem k vam ňigda“, Vider. (Miš. Pies 70).

Visipac, vysypať. Na str. 412, v osnove z Taš., chybné: *višipac*.

Viskac. „Človek viska na ňoho“, Taš. — V. *višec*.

Vislava, -i. Ruská obec Vislava, Vislava v mak. okr.

Visoke, -eho; *visocki*. Obec Vysoké v Šar., Vizoka vo vtor. okr.

Visoki, -oho. Obec Vysoké v Ung., Vizoka v kap. okr. (U Nied.: Vysoká!)

Vistavic. „Haňička lem ruku vistavila a odebrala jedžeňe“, Sob.

Visterčic. „Krem teho do večera kópita viaterčič“, Kov. (SMS 1898, 59).

Vistrehnuc. „Cešilo mňa... z života dzvirat jedno zjaveňe vistrehnuc“, Čit. V., 247.

Visac. „Taka krasna zostala, jak boň ju perlami višeť“, Bež. (Snád *višiči*?)

Višlece, -lea. „Bojiu še uderic na hrob višelca“, *Sobr.*

Višredónie, vysvedóenie. Šarv. — Zo spia. reči.

Višac, vešat. „Tam šabla viši i remeň, dze i ti jich višal“, *Rasl.* „Vašoho brata višame“, *Luč.* (V tomto prípade m. *rišame.*)

Višice. „Dzecko prikrite baľenu višči a kriči o ruti“, *Čit. V., 92.* — *Polsky wieszczó.* V. *viskac*

Višćiric oči. „Kral i kraľovna na ňeho lem oči višćirili a še pitali...“, *Šarv.*

Viškirac zubi. „Dzjevka zubi viškirac“, *Hnilč.*

Viškorce, -orce. Ruská ob. Viškovce, *Viskóc,* v mak. okr.

Višni sušed, nie „horný“; v. úžni.

Višňová, -ova. Obec Višňov, *Visnyó,* v seč. okr.

Viter, viator. „Pošol jak viter“, *Bard.* „Viter duje“, *Hum.*

Vitez, -eza. „Vitez nad vitezoma“, *Bež.* „Čhto še taki vitez (+ ritir) našol, čo tieh šarkafion porubal“, *Straž.* — V osnove z M. Slavkova: *vítiz.* Aj pol.: *witez, witez* (Slow. *Booch* — *Árkossy*). Touto formou... aj v poľštine je to slovo požičané. — *Por. vicóz.*

Vitka, -i. „Vitkami še sacnu koľki pri ljeskoch košarovich“, *Kluk.*

Vitkorce, -orce, (l.) -orci; Vitkovčan, *vitkovsk'e dzeci.* — Obec Vitkovce, *Vit-falu,* v sp.-podhr. okr.

Vitriolej, -a; vitriol. *Žir.*

Vitrižbic še, vytrezveť.

Vitřec še, v. vřibekae še.

Vizdrarie še, vyzdraveť. „Po troch mešacoch oňi še vizdravili“, *Plav.*

Vizuc. „Jak vizuť s ľavej nohi čižmu“, *Hrab.* Aj *vřuc,* v. ho.

Vičimose; živnosť, „pokerm“ neznajú.

Vjano, -a. „Oferovali tote dukati na svoju ceru, jej na vjano“, *Plav.* — *Pol. wiano.*

Vjazac snopi. „Žena naklada a hlop vjaže kolkem“, *Šarv.* „Vjaže še do por-vista. „Čo žena podbere za koscom,

vota še huše. „Štiri hušata še vjaže na jeden snop. Do jedneho križa 15 snopi idze; do mandľa 21 snopi“. *Kluk.* — V Šarv.: „Ked še povjaže, tak še pokladze do *maradikoch* po 10 snopi abo do *rakašoch* po 15 snopi. *Mandel* je u nas 18 snopi“. — *Torbu, mech zavjazac* abo *rozvjazac.* *Gab., Malov.* — *Por. uvadzic.*

Vjo! „Skrícel tot chudobni človek na svoju kobulku „Vjo!“ i pocahla“, *Straž.* — *Porov. kuň.*

Vlača, -i. Ob. Vlača, *Vlacsá,* v topl. okr. (*Vladič, -a.* U Hn a Nied. *Vladiča.* — *Rus. obce:* 1) Niž. *Vladič, Alsóvladicsa,* v stropk. okr. — 2) Vyš. *Vladič, Felsővladicsa,* v stropk. okr.

Vlahi, g. Vlah, ve Vlači; *Vlašán,* *vlašanski.* Mesto *Sp. Vlachy, Szepesolaszi.*

Vlachi, polsane. (*Brez. Posp. ČMS 1899, 8.*)

Vlasciri, v. vlastni 4).

Vlastni, príd. 1) Vlastný. „A to jej vlasni muž bul“, *Barc.* „Vlasna dzjevka teho paňa“, *Jabl.* — 2) Skutočný. „Ta ti bul vlasni klamar!“ *Žir.* „Povidz mi... po vlasnej praťdže“, *Seč.* „Jabka bili barz pachňace, tak že každi vlasne naraz ukušil“, *Gab.* — 3) Pravý. „V par-suňi taki vlasni jak Lajoš“, *Geč.* „Poj-dzeš domou do svoho kraľa a vlasne taku mužiku zrob, jak ši heťtu robiť“, *Bež.* — 4) Istý. „Takisto prišla ku temu vlasnemu zamku“, *Vik.* Významom sem patrí: *Tote vlascive slova,* *Šebn.*

Voda, Stara. Obec *Stará Voda, Óvíz,* v geľn. okr.

Vodtam. „Tot narod prepad vodtam“, *Bež.* „Ja vas *votti viratuju*“, *Sobr.*

Vodzie še. „Vo švece še ňpravosc vodzi“, *Sob.* „Rozpovedata, jak še z ňs vodzilo“, *Hanšar.*

Vodžuch, -a, vodič. *Let. Iremský.* — „Šeptal mi do ucha muj *vodžuch*“, *Kal. 1887, 48.*

Vojćier, -ic, u -ici. Ob. *Vojćice, Věcse,* v seč. okr.

Vojkovec, -ovec, vo -ovci; Vojkovčan, vojkovsk'e dzeci. U Nied. Vojkovice, Obec Vojkovec, Vojkfalva, v sp.-podhr. okr.

Vojnecina, -i, u -i. (U Nied.: Vojnatina + Vojňacina.) Obec Vojnecina, Vajnatina, v sobr. okr.

Vojovac, bojovať. Tak vojovali, že nestala lem čarna žim, kadi prešli, Gab. „Idzem... , žebi sebe kralovstvo *vivojoral*“, Cepl — *Vojovac še*: „Jak še budzeme vojovac, či na kije, či na meče“, Straž. — Bit sa.

Voľa, -i; v. *vula*.

Voľa, -i. Meno ruských a slovenských obcí: 1) Voľa pri Laborci, Laborcovolya, v mich. okr. — 2) Jakubova Voľa, Jakabvolya, vo vtor. okr. — 3) Juskova Voľa, Juszkóvolya, vo vran. okr. — 4) Niž. Voľa. Alsóvolya, v sekč. okr. — 5) Ruská Voľa v topl. okr., Oroszvolya. — 6. Ruská Voľa vo vtor. okr., Oroszvolya. — 7) Vyšná Voľa, Felsővolya, v sekč. okr. — Od mena „Voľa“ niet prídavných, hovorí sa: dzeci z Voľi; niet ani podstatných na pomenovanie obyvateľov, hovorí sa: človek z Voľi.

Voľa- so zámenami alebo s príslovkami (volačo, volachto, volaksi atď.) objavuje sa len v podrečí lučivnianskom; z pravidla so stredným l: volačo, volachto atp.

Voľar, -a, co voli paše.

Voľica, -i. Ruská obec Volica, maď. tiež tak, v hum. okr.

Voľkova, -ovej. (Vyslovujú aj Voľkova!) Ruská obec Volková, Valkaja, v ungv. okr.

Voľnica, trh na mäso. Let. Irem. — S mojím vedomím: nejatkový odpredaj mäsa.

Volove, -oho. (U Nied. Voľova!) — Obec Slovenské Volové, Tótvolya, v hum. okr.

Von, zámeno, bežné popri *on*; v podrečí z -ungskom aj podobou *ňon*. Vidz aj *vun*.

Vondrišiel, -šľa; Vondrišlan. Vondrišiel, Merény, v geľn. okr.

Vornadel drží pripevnené váhy ku „dišľu“, z Brez. Posp. (ČMS 1899, 8). — Nem. vornagel.

Voški, pomn., „Dostaňe jich človek od ňečilosci medzi paľcami na nohoch“, Šarv.

Vozarňa, -i. „Biva pri karčme, do ňej furmaňi stavaju karmic“, Šarv. — Niekde počuješ aj *alluš*, z maď. állás, na pr. v Šebn.

Vrabel, -blu; vrabec. Šarv., Jabl., Kluk.

Vranka, -i. „Dam zrobie dvanac bočki a do každej bočki jeden vejdzece. Vranka budze otvorena, žebi sce dobre dihac mohli“, Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 171).

Vranoň, -ova. Obec Vranov, Varannó, okr. miesto.

Vrata, pomn., v. *kapura*.

Vravec, v. *hutoric*.

Vražec, -žca, čarodejník. *Vražic* = čarif. Všeob. — „Ňemalo moci *vražcovskej*“, šir. V osnove zo štv. objavuje sa prídavné meno „vražedelfňicki“, aj podstatné „vražedelfňictvo“, tu rozprávárka zle používala spisovných slov, ktoré si čítaním osvojila a ktorým nerozumela.

Vražki, pomn., čary.

Vražkňa, -i, čarodejnica.

Vrisknuc, *zavr'eskak*, v. tu na str. 424.

Všadze, *všadzi*; v samosvojej reči. V podrečí z -ungskom z pravidla: *ušadzi*.

Vše, naveky; „vždy“ nemajú. V podrečí z -ungskom z pravidla: *uše*, aj *uše* (na pr. Sobrance).

Všeličina. „Všeličina“, Dluh. C.

Všel'jaki, Sob. *všeljaki*, Lub. — V Bat.: *všel'inejaki*.

Všel'ineco, Smiž., Hrab.

Vtāk, -a. Žir. — Z pravidla: ptak.

Vujtoŭce, -ovec, u -oŭci. — Ruská obec Vujtovce, Vojtóc, v stropk. okr.

Vul, g. *vola*. Voly sa poháňajú: Na pravo = *Ča* od sebe (Šarv., Kluk., Ščav.).

Na Iavo = *Hejs* k sebe (Šarv., Kluk., Ščav.). Žebi vul stanul: *Ho!* Cofnuc ho: *Hejk!* Pohinac ho: *No!*

Vuľa, -i + *toľa*, -i. V Šarv.: „Zrobeli g vuľi“, „On jej šicko dal do vuľi“. — „Husarovi ňebuťo na voľu, že jager pri ňim ňet“, Ken. „Ňebulo mu to po voľi, že še šedlak dobre ma“, Bert.

Vun, zámeno, bežné popri *un*; v podreči z-ungskom aj podobou *ūun*. Vidz aj *von*.

Vuz, g. *voza*; *voz*, -a. „Paňski vuz je hintov abo koč, prikriti zo skuru lagi-rovanu; ked je ňeprikriti, vola še vožik abo brička“, Šarv. „Šedlacki vuz: Vidza tote klaňice štiri? Dva še daju do predňeho *nasadu* a dva do zadňeho *vankoša*. Vankoše prikapčane zoz *traringami* železnima, oni še prišrubuju. Na nasad a na vankoš še položa *drabinki*, medži ňich na spodek *deska*. Vec še položa medži drabini dva *koše* z verbovich prutek. Zavjažu še dva snopi zoz slami, položa še na vuz, — to *šedziska*. Može še zaprahnc a šednc — a vijo!“ Kap. „Nasad privadzeni s *cvornem* na vankošu“, Kap. Svoreň (vyššie: *cvoreň!*) je železni kľin, chtori idze prez nasad, vankoš a oš a trime zadňu časťku s predkem. (ČMS 1899, 8. Posp.) Predňu i zadňu časťku voza prikapča *rozvora*, na zadnej časťki rozvori je *zatvorňik*, železni kľin. (Tiež tam.) Predňe *šnice* skapčane zoz *poďejmu*. (Tiež tam.) — „Na *furmaňec* še kladu *rebrinki* a tote opiraju še na *toče*“, Kluk. — Zo Ščavňika: „Na vože jest *dišel* (v Hranovnici: *oje!*), *šnice*. *Hlavňica* je pod nasadom a pod hlavňicu je *auštok*; pod auštokom *oaj*; *rebrini*, *toče*, *rozvora*“. „Koše cahaju za *vahu*, na vahi je *barco*, na barco še prikapčaju štrangi“, Kluk. Pre srovnanie s pol. názvy v. „Wóz wiejski... z pow. tarnowskiego“ („Lud“, org. ludozn. VI, 396).

Vzadu. „Žemni duch už *žaduu* prince buu“, „Doraz še ukáže žemni duch *žad* ňoho“. Obidve vety zo *Sobr*.

Vzac, na Spiši aj *vžjac* („Zkadzi vžjala take šumne grati“). V z-ungskom podreči aj *žzac*. Zodpovedá smyslom spisovnému *vziat*. Imper. *vez* = vezmi. *Vzac še* zodpovedá spisovnému „pobrať sa“: „I tak še vžali, i tak išli do zahradi“, Rasl. „Vžali še a išli ku kraľovi“, Šarv. „Vun še vodtam vžau“, Kor.

Z, predložka, s gen. — Pred temnými spoluhláskami (*p, t, c, č, k, ch, f, s, š*) vyslovujú za ňu *s, t, j, m. z* peca = *s* peca, *m. z* Šaci = *s* Šaci atp. — Vokalisúvalo sa v samosvojej reči z pravidla hláskou *e*, v z-ungskom podreči z pravidla hláskou *o*, na pr.: *ze* ženi, *zo* ženi. Túto predložku, podobne aj predložku *ze, zo* (vyslovované miesto spisovnej: *s, so!*), často zdvojujú, hovoriac: *zez* ženi, *zoz* ženi, *zez* ženu, *zoz* ženu. Zdvojuje sa ľubovoľne. V Šarv. má uistovali, že je celkom jedno, či poviem *s* matku abo *zoz* matku, *z* dzivku abo *zoz* dzivku atp. A pravdu mali. Hovori sa nielen „*zoz* slaňinu“, ale aj „*zez* slaňinu, vlastne „*zosslaňinu*“ a „*zesslaňinu*“. Užšia podoba sa tratí pod vlivom spisovnej reči, t. j. vokalisovaná predložka *ze* ustupuje širšej *zo*. — V. aj *iz, izo*. *Zabardžic*. „Meso do peca zabardžili“, Hum.

Zabavic še. 1) „Volal ho kačmar, abi še prišol zabavic“, Sob. „Znal (dzjevče) pekňe *zabavjac*“, Fil. (Kov. Slov. Pohľ. 1898, 686). — 2) „Ňenoš vecej toto dzecko gu mňe, bo ked še pri ňim zabavim, čežko mi je dohaňac svojo šestri“, Sob. „Nalapal poťnuu teľigu ribou. Lemže vun še tam zabavil až do večera“, Straž.

Zabrae še, pobrať sa. „Še zabrala, a ztamadz pošla“, Lub. „Člevek še zabral lapac ribi“, Straž. Aj v lučiv. podreči: „S tím sa zabral a išjet het“, Lučiv. — Porov. *vzac še*.

Zabuc. „Vona o mňe zabuľa“, Seč. „Večerjali, ale vun ňezabul, co jomu

zlata riba povedala“, Straž. — Zabudnuc.

Zacmec se, zatmel sa.

Zaco. „Budze še ci pitac, zaco plačeš?“ Šarv. „Gazdo, zaco plačeš?“ Bert. V odpovedi: *zato*. „Zato ja prišol do vas za kočiša služic“, Lub. — Por. čom i čomu.

Začudovac se. „Ona začudovana še pita“, Šarv. — V. *čudovac se*.

Zadac se. „Něspal, ale vun še zadal, že spi“, Ban. „Rano še zadala chora a un išol do koscela“, Šir.

Zalatek odtajil. Šebn. — Závďavok.

Zadumani, zamyslený. „Janko zadumani prišou do varoša“, Bež.

Zaduv, *-dovu*; závej. „Na poľu bul veľiki zaduv“, Šarv.

Zadzvońic, *zadzvańac*; zazvońit, zavzvańat. „Do koscela zadzvańańi“, Lub.

Zafačovac. „Tvardo zafačoval (zavil) zdravu nohu“, Čit. V., 54. — Porov. *fajčovac*.

Zahibel, *-eli*; záhuba. „Dzeń zahibeli pri Mohaču“, Čit. V., 144.

Zahilek, *-lku*. „Slunko dava od sebe cepie prameńe, ale dze zahilek, tam ně je horuco, bo tam cjeń“, Ščav.

Zahlavek, *-vku*; vankúš. Všeob.

Zahńetka, *-i*. „Oheń na zahńetku pred čěfuscami, pri pekarńim pecu“, Ščav.

Zahon, *-hona*. Obec Záhon, m. Zá-hony, v kap. okr.

Zahor, *-hora*. Obec Zahor, m. Zahar, v ungv. okr.

Zahrada, *-i*. V. *kerta*.

Zahubic, zmárńit. „Budu chcec tebe zahubic“, Minds. „Šicke tri dzeci zahubela“, Šarv. „Kraľovi na hańbu bula, a preto som ju dań zahubic“, Sobr.

Zajda, *-i*; batoh. „Zajda travi“. — Všeobecne.

Zajesc. „Povedz, že occa zajed kornaz dzivi“, Minds.

Zajsc. „Dze ce noc zajdze, tam nocuj“, Barc. „Žebi mań o čom domu zajsc“, Lučiv.

(*Zakartavec*). Zakrpatet. „(Pštros) svojo *zakartavene* kridla ně je v stave po-

trebovac“, Čit. V., 269. „Verifi vo všeli-jakich straškoch... a s ĺima spajtaše-nich *zakartavencoch*“, Čit. V., 478.

Zakla, v. *doki-doti*.

Zaklac. „Vi sce *zaklate* grofove“, Smiž. „Že me vislebodzila zo *zakletej* zemi“, Kap. Por. *klac*. Popri ĺom aj *zalach*: „Ně-zrub to, bo bi ce zalala (+ *zaklala*)“, Šir.

Zakos je cali rad skošeni, ovsa abo jarcu. Kluk.

Zakrucki, pomn., v. *kačka*.

Zakruta, *-i*. „Pri druhej zakruce ten isti viľk zas skočel pred końe“, Orel V.

Zalamac. „Bujak krave zalamal“. V N. Rep.: „Prišna krava bujakovi, bujak jej zaľmańi“.

Zalečac se. Ja som toho slova v živej rozmluve nepočul. Mišik ho podáva z Vidernika: „Ańi še mi nězalečaj, bo ci me Boch něobecal“, Pies. 72., z Hnilčika: „Ej, lebo še mi zalečaj, abo mi hustki povracaj“, Pies. 32. Z Dan. a Od.: „Lem mu prikazovańi, žebi še zlatńikovej cere zalečal“, SMS 1896, 163. — Kol. Zpiew. ho majú aj zo Šariškej: „Ańi še mi nězalečaj, Boh mńe tebe něobecal“ (I., 216). — Vo východnej slovenčine by sa očakávalo: *zalecac*. Porov. v pol.: *Zalecac się biaľej głowie* = einem frauenzimmer den hof machen. (Booch-Árk. Słow. pod „zalecie“.)

Zaliva, *-i*. Prival. Hum.

Zalknuc. „Paľenka ho zalkla“, Šarv. — *Zadusila*.

Založic. „Vzal ho sebe a založil za kalap“, Bard. „Něžeń še, Jańičku, nětreba ci ženi, založ za klobuček majer-an želeni“, Brutovce (Miš. Pies. 51). — „Zavozi, zavozi, želene zavozi, chtož mojim końikom dńeš večar založi“, Smiž. (Miš. Pies. 83).

Zaluštani, zacundraný. Šarv. „Najdzem sebe frajerečku Špišačku, ně to taku zaluštanu prešovsku“, Hnil. (Miš. Pies. 23).

Zalužice, *-ic*, u *-ieoch*. 1) Malé Zalužice, Kiszalacska, v sobr. okr. — 2) Veľké Zalužice, Nagyzalacska, v sobr. okr.

Zamek, -mku. „Zamek je, čím se dzvere zamikaju. Kľuč od zamku“, Šír. — Rozšírené. Por. *kladka*. — Vo význame „bradu“ je rozšírené nem. „burk“. Na Spiši predsa znajú *zamek* aj m. „burku“. Tak v osnove z Lučivnej: „Tam boľ jeden stari *zamok*“. Podobne v miestopisnom mene, v. nižšie.

Zamek Lubovjanski. (Pol.: Zomek Lubov'inski.) Luboviansky zámok, spojený s *Podsadkom*, v. tento.

Zamurcac se, zamazať sa. Sobr.

Zamuric. „Ked pohar prevraceni do vodi zamurime, nenapulni se“, Čit. IV., 161.

Zamutoň, -ova. Obec Zamutov, Zamutó, vo vran. okr.

Zapadac, upršať. „Ona se skrila pod ... kapľičku, žebi ju nežapadalo“, Šarv.

Zapametac sebe co. „On sebe šak zapametal ten isti strom“, Šarv.

Zapatric, zazreť. „Jak tot viľeci, zapatril Ludvika“, Straž.

Zapomnuc popri *zabuc*. — Zabudnúť. **Zapomľivi** = zábudľivý.

Zapozdzil som se, Kľuk. — Nie: zaměškal som sa.

Zaprajjac. V korice se na hľib pravja. Šarv.

Zaprec se. „Doraz železna brana sa za nim zaprela“, Lučiv. „Dzira se zaprela“, Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 170. — Zavrel sa.

Zara. „Vidzi kral jej nohu, až ho zara zabila od veľikej krasoti“, Bež. „Peršo rano, jak von vinšla, bjelu zaru tam zazrela“, Hnil. Mišík po *zare* kladie do *závorcky zoru*. V inej pesničke z Hnilca má: „Svecila mi zorna, zavčas rano do dna“. Tu po zorna kladie do *závorcky zornička*. (Pies. 25, 12.)

Zarabjac, zarábať. Šarv.

Zarazučka, okamžite, Straž.

Zaridsaveni + *sardzaveti* nuž. Šarv

Zarenko, -a, zrnko.

Zarno, -a, zrno. Aj miesto obilia sa hovorí *zarno*: „Zarno, jak dozreje, ta ho žňeme, hrabeme a do stodol priva-

žame; potim ho mlacime“, Ščav. — Por. *obile*.

Zaroňic. „Kľuč starosta dzeška zaroňel“, Straž. 13. — Zahodil.

Zarubac. „Von už merkoval, že ho (= dieta!) mac zarubala“, Žir.

Zarvaňe, -a. „Jak se nam višmiva toto čertovske zarvaňe!“ Straž. 25.

Zastac (totiž: cestu). „Viškočil z lesa a zastaľ mu: Oče, stoj!“ Lučiv.

Zastac. „Co zasľuži ... chtori druhemu na živoce zastoji“, Ken.

Zastarac se + *zastarec se*: rozžialiť sa. „Hlapec se zastaral, barz smutni bul“, Šarv. „Zo žalu veľkoho pošol domu i tak se zastaral, že o paru dňi z toho žalu umar“, Vran. „Z toho se *zastareč*“, Dluh. /C.

Zastaňka, stávkka. „Vojak vihral zastaňku“, Treb.

Zastavic gerok, založiť. Šarv.

Zas, zas.

Zatička, -i. Aby vól z jarma nevyšiel, potrebný je k tomu drevený alebo železný klin, to je zatička. Posp. podal z Brez. v ČMS 1899, 8.; je to bežný výraz po východoslovenskom území.

Zatnuc se, zatať sa. „Se vše bul zatnul, ked skoro trebalo na daco odpovedzec“, Čit. V., 32.

Zaumeňic sebe. „Ona zaumeňela sebe“, Šarv. Aj inde. Zdá sa byť zo spis. reči.

Zaužati. „Lenorko ... čom si taka zaužata buľa, ja tebe sto a sto listi pišal, ... a ti mi nigda ... nepřisala“, Seč. „Hlapci ale zaužato se tajeli“, Orel V. — Podľa smylu: hlavatý.

Zavada, -i. 1) Zavada v Sp., Zavada, v levoč. okr. — 2) Zavada v Zempl., Zavada, v stropk. okr.

Zavadka, -i. 1) Zavadka v Sp., Zavadka, v novov. okr. — 2) Zavadka v Šar., Zavadka, v sekč. okr. — 3) Zavadka v Ung., Zavadka, v sobr. okr. — 4) Zavadka v Zempl., Zavadka, v hum. okr.

Zavčerom, Šarv. *Zavčerim*, Ščav. — *Predvčerom* nevravia.

Zavej, -a. „V zaveju šmi se zahľubiťi a ňemohli šmi dafej isc“, Hum. — Por. zaduv.

Zavesa, -i. Na firštuku je čop (v. ho.), čop še šturi do zavesoch a na tim še dzvere trimaju. Šarv.

Zavešic, obesit. „Joho hodovaŋec ho chceť sam zavešic“, Luč. „Dať katom šibeň zakopac, že da Janka zavešic“, Bež.

Zavičľivi, závistlivý. Ken. Mišik podal z Dan. a Od. spisovnú podobu slova: „O takim zavistlivim bratovi“ (SMS 1896, 168).

Zavod, raz. Rozšír. „Bul vivoľeni na treci zavod za richtara“, Hrab. Zo Spiša udáva ho aj Iremský: „Na druhi zavod = po druhý raz; na dva zavodi = po dva razy“, SMS 1904, 48. „Na druhi zavod zaš vona bula v čezi“, Rozh.

Zavoz, v. založic.

Zazrak zodpovedá upotrebením strednoslovenskému *čudo*. „Idz, zazraku boski, ja s tebu vera ňebudzem jesc“, Lub. „A co tam heš, zazraku? — Do zahradki: do maku!“ Odor. (Miš. Pies., 44). „Taka bida, taki zazrak!“ povedia v Hum. pozrúc na dieta nenormálneho vývoju. — V osnove zo Slov. vsi, na str. 453 najde čitateľ *zazrak* v tom istom smysle, v ktorom ho má spisovná reč: „Jak vloz tam potim do tich izbov, tak vjelk'e vidzeť zazraki v ňich“.

Zbac, v. dbac.

Zbačic, zbadať, spozorovať. „Zbačic = zbadať“, Let. Irem. „Počkaj, ved ja zbačim, chto to spať pri mne“, Lučiv. „Hače zbačilo popri sebe hardu paripu v zlatim sersame kračac“, Čit. V., 29.

Zbanček, -čka. „Do toho zbančka“. Je tu v osnove z N. Repáš, ale ho počut aj po slovenských obciach. — Vidz aj *žban*.

Zbaršneti dub, spráchnively. Ken.

Zbehňoň, -ova. Obec Zbehňov, Zebegnyó, v seč. okr.

Zbelaveti, osinely: „Švecil a makal po tvari ňeboščikovej, ale ta bula zbe-

laveta a žimna jak lad“, Gan. (Kov. SMS 1901, 84/85.)

Zbohacic še. „Jak on še mohol tak frišno zbohacic“, Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 166.)

Zbojne, -oho. (Po r. Zbijne. U Hn. Zbojňa.) Ruské obce: 1) Hum. Zbojné, Homonnazbojna, v hum. okr. 2) Zbudzské Zbojné, Izbugyazbojna, v hum. okr. *Zbojňik*, v. *zbuňnik*.

Zborova, zoz *Zborovi(j)*. Zborovjan. U Hn. a Nied. Zborov. — Obec Zborová, Zboró, v mak. okr.

Zbože, -eho. „Ten gazda ma veľo obileho abo zbožeho“, Šarv. — Por. *zarno*. V poludňovo-záp. Spiši *zboža* (Vik). Inde je *zbože*, *zboža* cudzotinou.

Zbroj, nem. *g'wehr*. „Ocec im kupil fľinti, zbroj im ku sebe“, Cepľ. „Dobrim svojim zbrojom prave mu do šerca bul strelil“, Čit. V., 268. „Dze bi ja še baľ, ked ja veľki *zbruj* mam kolo sebe. Jaki? Muj *gver* še ňeboji dvoch chlopoch“, Ostr.

Zbuc še. „Co bulo, še zbulo“, Straš. 4.

Zbudza, -i. Obec Zbudza, Izbugya, v mich. okr.

Zbuňnik, -a. Vo výslovnosti j málo počut, tedy: *zbuňnik*. Po Spiši *zbojňik*, *zboňnik* (takto v okolí Margecian).

Zburisko. „Teraz aj to mesto je ľem zburisko“, Hist. 12.

Zbušek, -ška, na mučeňe mľika; v ňim jest toporka, s totu še v ňim mucí maslo. Šarv. — Vrchná čiastka zbuška menuje sa *veršnik* (Kap.).

Zdechťina z koňa abo zo psa. Vidz *meršina*.

Zdejmic, sňat. Sobr.

Zdivac. „Tulejka, to, co je na ločiku zoz železa, zdiva še na oš“. — Por. *dzzac*.

Zdoba, -i. Obec Zdoba, aj maď. tak, v koš. okr.

Zdohadac še. „No skoro še zdohadal, aňi žim pod ňim ňeocpela“, Straš. 13.

Zdohoňic. „Kedz ho kral zdohoňiu“, Sobr.

Zdraŕce, -avec, u -aŕciach (Taš.). Po-
čuť uť aj: Draŕce; po r. Draŕcŕ. Ruská
obec Zdravce v Ung, Daróc v ungv.
okr.

Zdravce, -avec, v -arvcoch; *zdravecki*.
U Nied. Dravce. — Ob. Zdravce v Šar.,
Daróc vo vtor. okr.

Zdravce, v spis. stol., v. *Dravce*.

Zdrav'e. „Boťe daj zdravel“ Šarv. „Daj,
Boťe, zdrave“, Treb. Takto si pripŕjajú.
V Trebišove som počuť aj „Dobrego
zdrav'a!“

Zdravkac, pozdraviť sa. „Prišol do
hiťi i *pozdravkal*. Haňička *odzdravkala*“.
„Von stanul ku dverom, *zdr. ŕkal*“, Barc.

Zdrihnuc se, zlaknúť sa. Poľ. *wzdryg-
nać*.

Zdrizuc. „Ňtrebalo dva skuri z jed-
neho zajaca *zdrizac*“, Straš. 34.

Zdzac. „Ulapela jednu ŕabku a *zdzala*
na paňičku“, Šac. „Očekavala totu ho-
dzinu, v chtovej svuj... lajblík na sebe
zdzeje“, Čit. V., 81. Por. *zdivac*.

Zdz'or, poľské meno *Źdzaru*, v. ho.
Zebľec se. „Kraľovske ŕmati ze sebe
zebľik“, Gab.

Zedrec. „Ju sce *zedrec* s koča“, Bard.

Zejs'. „Dal *zejs'* svojej kobule“, Straž.
„Ňmaš mi uť co dac *zejs'*“, Sobr. „Mňe
chce cepcr *zejs'*“, Taš. — V. *zjesc*.

Zemďtec. „Od ŕalu *zemďfela*“, Sob. —
V. *zomďtec*.

Zemno, vymyslené meno *Zemplínu*,
v. toto.

Zemplin. Meno obce i stolice. *Inak-
šieho mena som nepočuť*. *Zemplinski*,
Zemplinčan. V „Schem. cl. gr. dioec.
Munk. 1896“ uvodŕ sa obec menom
Zemne, stolica menom *zemplinska*. O
mene *Zemno* u Korabinského, vidz tu
v poznámke na str. 90. — Počuť aj vř-
slovnosť: *Źemplin*.

Zengruba, -i, nem. senkgrube. Hanřar.

Zeňac, v. *zňac*.

Zervac. „Ale se mu kvet *zervac* ŕe-
dal“, Lem. — Odtrhnŕť.

Zesnac se. „I tak se *zesnac* jak bilo“,
Gab. — *Priznac* sa.

Zyegnuc. „Teho po hribce buhnul, ať
v ŕim *zgeglo*“, Straš. 13. — V. *geg nuc*.

Zgizic se. „Jeho kravu, chtoŕa se bula
do Petroveho dvora *zgizila*“, Čit. V.,
104. Vraj = zmuchavela. — Poľ. *giez*
= viehbremse.

Zhaľec. „Koňec hušeho pirka se na-
hľe sčuchal, *zhaľel*“, Čit. V., 402. „Do
menšich stribernih peňezoch ešce vecej
medzi vmišaju, bo se ešcejsšim upotre-
bovaňom ešce skorej *zhaľuju*“, Tieť tam
311. — Por. *halovac se*.

Zinadz. „Zkadzi ma peňezi?... Zina-
dzi ŕema?“ Straš. 19.

Zjes'. Ken. „Źjesec do čista. Źjedot
šicko“, Kluk. (V Slov. vsi: *zješć!* Vidz
tu 455). „Ti mňe chceš cepcr *zijs'*“,
Taš. — V Šarv.: „Źidol som, *zedľi*
zme“. — Porov. *zejs'*

Zkad. „Ňzna *zkadi* je“, Gab. „Od
Dargova *zkadiška* prišla ku ŕemu“,
Straš. 26. — „*Zkadzi si?*“ Malov. „*Zka-
dzi* ti maš taki taňer?“ Jabl.

Zkaľ. „Ňichto ŕeznal, *zkaľ* prišol“, Gab.
Zlahoda, -i; dohodnutie. „Ňit *dzeľbi*
a ŕit *zlahodi*“, Čit. V., 110. „Kedbi...
tuto *zlahodu* ŕezotrimal“, Hist. 28. —
Por. *lahodzie*.

Zlate, -eho; *zlatki*. Ob. Zlaté, Arany-
pataka, v sekč. okr.

Zlatňik, -a. U Hn. Zlatňiček. — Obec
Zlatnik, Aranyospatak, vo vran. okr.

Zli, beťnejšie: *plani* a *podľi*, v. ich.

Zlujsc popri *zloc*. „Ňit mesa prez
kojsci, eľoveka prez *zlojsci*“, v Šar.
(ČMS 1903, 85). *Kraľovskej osobe zloc*
robic“, Hrab.

Zloťic. „Matka *zloťita* chľeba eľneho
na stul“, Plav. „*Zloťela* oheň a poloťela
ku ŕemu *dzivce* *bandurki* *pesc*“, Oreľ V.

Zľudni, vľudny. „Spital se ho *zľud-
ňe*“, Čit. V., 113. „*Zľudňe* se ku ŕemu
obracil“, tieť tam 114.

Zľušťac se. „eľovek, chtoŕi rano idze
po roše, ta se *zľušťac*“, Šarv.

Zmahac se. „Jedne poeali se *zmahac*,
ťe chtoŕi *moeťejši*“, Gab. „Aňi dabol
ŕezmoťe ho“, Harih. — Borŕ sa.

Zmarúic. „Jak pridze domu a ce tu najdze, ta ce zmarí“, Smiž. Bežnejšie: šmorc zrobic, zahubic.

Zmerknuć se, zmrknúť sa. „Še zmerklo“, Hnil. „Ked už še zmirklo“, Gab. „Jak oňi še dohvarali, ta še už zmerkať“, Ken.

Zmeržec še. „Panu klebanu še zmeržilo juž teľo davac“, Dluh. /C.

Zmilka, -i, omyl.

Znac, vedeť. Všeob., len v poludňovo-záp. kúte Spiša počut popri ňom *velzec*. 1. a 3. osobu jednotného čísla v oznam. spôsobe, t. j. ja *vim*, on *vi* popri ja *znam*, on *zna* počut aj na ostatku východoslovenského územia, ale sa mi tak zdá, že len v rozhovore s nevýchodnými Slovákmí, ktorí slovesa *vím* užívajú. Východný Slováč na otázku nevýchodného Slováka „Viete?“, odpovie „Vím“, ale ináč je bežné: „Znam“.

Zňac, sňať. „Zňañ tedi svoj peraceň“, Sobr. „Krašne jim rohi *poznímal*. Na ostatku ji ňesec *zeňac*...“ Gab.

Zňacoň, -ova. Ruská obec Zňáčov, Iglinc, v ungv. okr. — V „Schem. cl. gr. dioec. Munk. 1896“ menujú túto obec *Linci* (maď. pravopisom: Lyinci), čo môže byť odbrané z Hlinci. Toto meno by tedy bolo staršie od Zňáčova na základe zachovaného svedoctva v maď. pomenovaní obce. Iglinc dá sa totiž dobre odvodiť od zastaralého mena *Głinci*.

Znajomi, známy. Šebn.

Znak + znameňe. „Po tim znaku u-lapja teho, chto hodzil na peňezi“, Šarv. „Jake ci znameňe dava, jak idze domu“, Sipl. — „Znak“ v Šarv. znamená aj nem. fleck, maď. folt. „Znak na sceňe, na geroku“. — „Znameňe“ z cirk. reči.

Znamenac. „Ked rectorka treci bochiňik na stol priňesla, poznamenala ho najsaamperši križom“, Gan. Kov. (SMS 1901, 84). — Z cirk. reči.

Zňedobački, z nenazdania. Let., Hnil.

Zňedovidki. „Tam napadli na ňu zňedovidki ribare“, Čit. V., 257.

Znoj, pot. Znajic še v roboce. V Šarv.: *znuj*.

Zobrac še. „Von še s tem zobrau i išou“, Bež. — Bežnejšie: *Vzac še a zabrac še*.

Zobuc zoz ľevaj nohi čižmu. Šarv.

Zodžec. „Šarkaň zodžet zo sebe šarkaňovu skuru“, Smiž. — Por. *zdzac*.

Zuhabic, nechať, zanechať. Sobr., Olc. — Často *zohabic*, Let., Harh.

Zokovce, pol. meno *Žakoviec*, v. ich.

Zomďtec. „Doraz zomďfela“, Šarv. „Tote slova, jak jedovata striľka, šahli jej do šerca. Dobre *nezongfela*...“ Straš. 8. „Ona *zongleta* spadla na diľe“, tiež tam 13. — Aj *zemďtec*.

Zorna, v. zara.

Zorvac = zervac.

Zostac rozšír. „Ostac“ v poludňovo-záp. Spiši popri ňom.

Zozvarac še, spotiť sa. „Zozvarani ňepi vodu“, Šarv. Bežné popri *zoznajic še*. V. *znoj*.

Zpridz, z počiatku.

Zrapčec. „V koscoch mu zrapčelo“, Čit. V., 122.

Zrivac še. Objavuje sa v „šar.“ pesničke, ktorú uverejnil Kollár v *Zpiew*. (I., 185). Môže byť, že sa nám toto slovo zide pozdejšie, a preto podávam tu z pesničky toľko, koľko je treba pre vyčítanie smyslu. (Pesnička je inak zba-vená svojho východoslovenského rázu.) „Sama bývam v šírém poli, sama bývam; ked mi prijde temná nocka, ta se *zrivám*... Nestrachuj se, moja dívko, *nezrivaj se*; dal ti pan Bůh pravú ručku, prežehnaj se“. Kollár vysvetľuje slovo takto: „*Zrivám se* = nepokojím se, zhrozím se“ (II. 540).

Zrivka. „Rozvora šturena pomedži zadňe šňice do oší a skapčana je s kariku, to še vola *zrivka*“, Kap. „*Zrivka*, t. j. železná obruč, ktorá pripevňuje zadňe šňice ku rozvore. (Z Brez. Posp. ČMS 1899, 8.)

Zrobic, urobiť. Všeob. — *Zrobic še* čím: *Zrobic še horu*. Lub. (= Urobiť

sa chorou!). V tomto prípade porov. *zadac še*.

Zrub. „Okolo studni je zrub“, Kluk.

Zrubaňe, zrúbanisko. „Pašli ovce valalske. Pošli z ňima v jeseňi do zrubaňa“, Gab.

Zrubec. „Jak ho iskala, ta mu našla ten zrubec“, Dan a Od. (Miš. SMS 1896, 86). — Zásek.

Zručic, poručit. Ken.

Ztadzi, ztadeto. „Pakuj doraz von ztadzi“, Hrab. „Ja še vezňem a pujdzem ztadzik“, Šarv. „Rušic še ztadzěl ňemožem“, Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 168).

Ztamadz, ztade. „Ztamadz hledaju pobožneho pustevňika za rimskeho occa“, Šarv. „Vzal ho ztamadz“, Sipl.

Zub. „Zubi su: čereňovo, očne i predňe. Čereňovo su zadňe“, Šarv. „Ma zubi dzirave abo dudľave“, Šarv. „Mam dudľu v zube“. (Prírov. dudľa!) „Dzecku zubi idu“. (Obidve vety z Šarv. — Hovorí sa: „Zubi tarhac + rvac + cahac“. „Zub še kive“. Por. *lapkac*. — V Nemcovciach v Šarišskej vyšívajú aj na *zubki*, v. Halaša, ČMS 1903, 71. (Na niektorých miestach povedia miesto „braňik“ [v. *brani*] — *zub*. Takto na pr. v Dobr.).

Zubne, -oho. Obec Zubné, m. Zubna, v snin. okr.

Zunuc. „Už potim až zunuť“, Lučiv. „Zunuti boť, tak sa jemu dobre zapalo“, Lučiv. „Zuňiti človek je, chtori zunul robie“, Šarv.

Zvarac še, v. *zozvarac še*.

Zvarka. „V Popradze v zvarke varja šati“, Vik.

Zvarnica, riedka žinčica. Kluk.

Zvesc še. „Prez ňeščesca prišlo rano. Ňezvedlo še nič“, Straš. 20. — Porov. *vodzie še*.

Zvicežic, zvíťazit. Ken.

Zviradlo, zrkadlo vo Vik. — Porov. *džveredlo*.

Zvojovac, v boji premôžt. „Jakim spsobom ti much tich čarkaňoň zvojovac“, Straž.

Zvoľa. „Daj mi, Bože, taku zvoľu, bi zostala mladu gdovu“, Smiž. (Miš. Pies. 85).

Zza, zpoza. „Zza Červenoho morja“, Seč. „Lešňik še prižirať zza buka“, Dobr. — Uváž: „Pošedaľi sebe *poza* stoť“, Gan.

Žec, -a, zať. Šarv., Ken., Olc. Už v Hrab. *žac*, tu str. 219. V Ceplici: „Išol za *zaca*“ = na prístupky.

Žejs', v. *zejs'*.

Žele, zelina. „Tam jest žele, ta naj jim pocaha popod nos, ta že staňu“, Šac. — Ale aj *želina*: „Vibrála z ňej jednu želínu“, Hrab.

Žemjan, -a. Zeman. Žemjanski dvur (= kuria). Šarv.

Zemplínska stoľica. Šarv. V. *Zemplin*.

Zerknuc. „Žerkňe (+ popatri) na kertu i vidzi tote dvanac kački lecec“, Bež.

Žima, -i. Z fras.: Žima ho zbila = Zima ho vytriasla. — *Žimúica* je chorošc. Šarv.

Žimušii, zimný.

Žrinka. „Nad okem jest *oberca*, na mihalňici je *žrinka*“ (?) Šebn.

Žveredlo. Kluk., Hum. — Porov. *džveredlo*.

Žačkov, -a. „Maň poňni žačkou dohanu“, Sobr.

Žadaň, -aňa. (U Nied. Ždaná.) Obec Žadán, Zsadaný, vo fíz. okr.

Žadni 1). „Bez žadnoho prava chceu ho dac zavešic“, Sobr. „Žadne dzeci ňemaľi“, Kluk. — Aj *ňijaki*: „Ňemohľi najsc valal aňi ňijaki varoš“, Šarv.

Žadni 2). „Von vec nišoho žadni ňebol“, Pap. — Žiadostivý.

Žakarovce, -ovec; -Ž-ovjan. Obec Žakarovce, Zakárfalu, v geľn. okr.

Žakovce, -ovec. (Poľ.: Zokovce, -ovjec; Z-ovjon, -ovsk'i.) Nem. obec Žakovce, Izaákfalú, v kežm. okr.

Žaľ. 1) *Žiaľ*. „Ňeznal jeho ocec, co od žaľu robie“. Gab. „Janko iz žaľom

